
3 1761 08116803 1

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. Dr. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

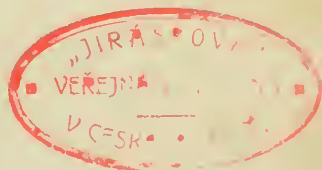
VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VIII.

KNIHA XVI.

PRVNÍ POLOLETÍ.

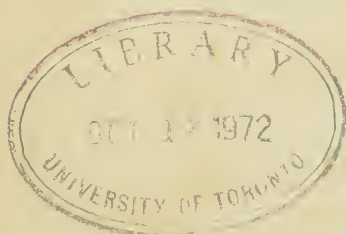
„KVĚTY“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

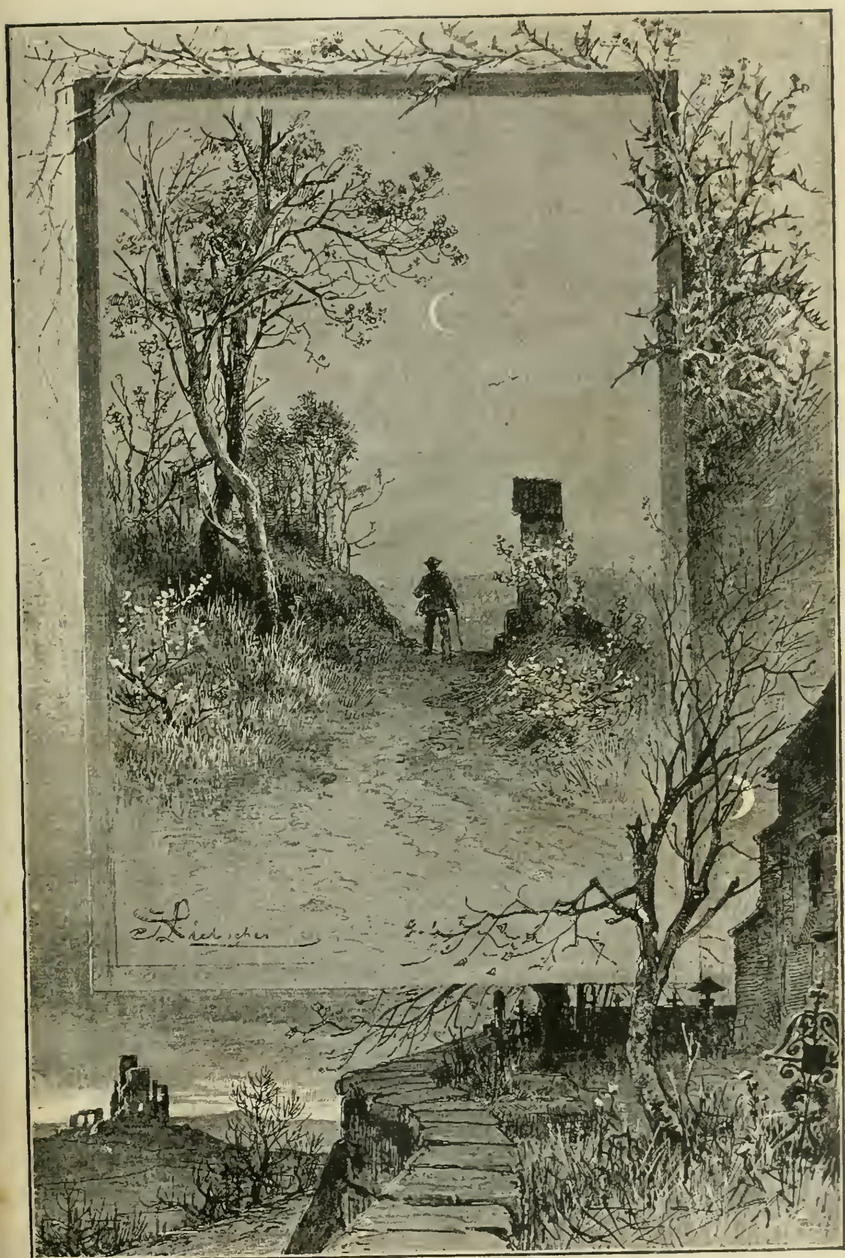
TISKEM Dra. EDVARDA GRÉGRA.

1886.

LIBRARY
1972
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Strana

Pod srpem luny. Kreslil Karel Liebscher. (K básni Jos Kuchaře.)

Pod srpem luny.

pustil jsem domov, za štěstím šel v dál —
nad rozkvetlou zemí luny srpek stál.

Mnohý kraj jsem prošel, mnoho prožil dob —
nad vším drahým dávno uzavřel se hrob.

Marně jsem se snažil — štěstí rosný dech
někdy sen mi kreslil v luzných obrazech.

Náruči mé, srdci uzamkl se svět,
v domov svůj jsem neměl ke komu jít zpět.

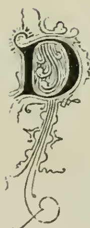
Zem se kol mne stměla, sny mé táhly v dál —
nad mým mrtvým žitím luny srpek stál.

Jos. Kuchař.

Z cest.

Básně **Adolfa Heyduka,**

Zapomenutí.

ál, dále v jiný žití ruch
a v jiné světa kraje!
Zde straší mne ten nebes pruh,
zde žal jen v oku taje;
hle, řeka pláče, truchlí les,
vrch lká a niva smutí,
vše příšerno, kam duch se nes —
Chci hledat zapomenutí.

Luh schudlý, bez setí je lán,
vše truchlí, každé zvláště,
důl, bystřinou dřív lemován,
vrch bez slunného pláště;
list stromů v dálku rozmeten
u vírném větru vzdmutí —
jak smutno! V dálku ven, ach ven!
Chci hledat zapomenutí.

Má hruď dřív byla jako svět,
a duše má vždy mladá,
teď bolestí v ní pučí květ,
jenž nikdy neopadá;

jak supi rvou mne hněv a žal,
ti nájezdníci krutí,
jich chabou hříčkou jsem se stal —
Chci hledat zapomenutí.

Ten hřbitůvek, ten kostelík —
ó zaklopte se, zory! —
ten růvek u zdi — ach, kde lík
pro věčné žití spory?
Mřít nezdolný mně káže bol,
žít povinnost mne nutí;
mé srdce bez květu je stvol —
Chci hledat zapomenutí.

U moře.

U moře samý hluk a ruch,
od jihu teplý proudí vzduch,
loď k odplutí se strojí;
čil stoupám vzhůru v lidu směs,
a večer roztesknim se kdes
při větrů divém boji.

Proč v širou dál tu jedu as?
Chci prchlé jaro stihnout zas,
vím dobře, kde se skrývá;
a najdu si je! — Marno přec,
zda zkvete žalem zvadlá plec?
Týl kloní se, zor stmívá!

Však dále pluji touhou jat;
vše marno, vím, leč myslím: snad
můž' výminka být jedna,
vždyť zřel jsem, blouznivý kdys hoch,
jak v číši v plný květ se vzmoh
prut třešně prostřed ledna.

Nech za klamem mne stihá klam,
nechť v ňadru mnohé šípy mám
již od Morany darem,
já musím stále zas a zas,
když na srdce mi klepe čas,
jít za ztraceným jarem!

Na přídě.

Na přídě stojím v dumách pohroužen,
mé srdce chvěje se a hruď se svírá,
a jata dumou, prchlý vlasti sen
má rozbolená duše v píseň sbírá.

A k horským vrškům v modré dálce zřím
i k lodi hrotu, kde se voda kvasí,
a k sobě dím: Mníš, ladný verš a rým
že národ vyléčí a vlasti spasí?

To nelze, vím, čas různým vlék ji zlem,
a přece volám k písni: O jen záři,
nechť nejsi víc než krátkým úsměvem
na lidu mého zachmuřené tváři!

Na moři.

Na moři volno, v před i v zad,
volnost v hruď vane odevšad,
obuv tam prosta je prachu;
na moře! Racek kolem lít,
třepetal křídly, jak mne zhlíd:
Kam pak zas, můj milý brachu?

V jiné chci kraje, v jiný vzduch,
skonejšit hlučný ňader ruch,
doma mne všecko tísní,
v domově tamo, běda, věz,
rozsápal smrti dravý běs
hnízdo mých dětí i písní!

Pospíchám v dálku, dychtiv již,
leč jakás divná ňader tíž,
k domovu nazpět mne láká.
Kam se mám dáti, kam, ó kam?
Na nohou těžká pouta mám,
na srdci perutě ptáka.

„Chudáku, věru, zlý to spor!
Tělem i duchem tak-lis chor,
mdlým budeš tvorstva žákem;
buď zanech křídel lehký vzmach,
buď vrhni mocí pouta v prach,
či chceš být rabem i ptákem?

Co vzala bouře, bouři nech,
nad pouta těžší mdlý je vzdech;

myslíš snad, ten že co změní?
věčným jde tokem času proud,
kdo jej chce zvrátit, chorý bloud,
zahyne v peřejném vření."

Sebastopol.

Samá pevnost kolem, hradby samé,
a co mimo, dálný pustý břeh,
to že síla? Málomocný klame,
to že titan? Snad, však v okovech.

Tisíce těch jícnů, skrytých v zemi,
tisíce těch proluk v mocných zdech
myšlenka můž zbořit perutěmi,
jeden vzdorný výkřik, jeden vzdech.

Hradba lidstvu blaha nepřinese
ani lodí ocelitý pas,
jako mušky v rozbujeném vřese
volným krokem rozdrtí je Čas!

Marný hlahol zlolajných těch kovů,
jiných zbraní kraj chce, jiný ruch:
naostřenou žabku sadařovu,
pevný rýč a přikalený pluh.

Ráno na Čemeské dolině.

Všude ticho, modlitby jen ranní
oddychují stromy kol a keře,
mhy se tratí; na Marchotské stráni
kos se ozval, žárliv na soupeře,
že jej réva, jež se k dubu vzpjala,
drobným hroznem dříve k hodu zvala.

Po silnici kolem dávných hrobů
jede trojka, zvonek dumně zvoní,
na duze jenž visí pro ozdobu;
temně slyšet dusot malých koní,
blížících se k cíli víc a více,
jeden přes druhého frkajíce.

Od moře se vody safír blýská,
na korábech drobné vlají vlajky,
na hor ňádru probouzí se víska,
a z pastviska zvuk zní balalajky
snivě tak a truchle, že se v hrudí
tužba nad oblohu vzlétnout budí.

V tom se podál na habrové houští,
na něž sedla hrdlička si šedá,
jako střela dravý orel spouští,
a jak střela v oblak zas se zvedá,'
snad to tvoje tužba — jak se třese —
Víš, kam dravý žití sup ji snese?

Nech té touhy v chorém ňadru vzňaté,
letem v nebi nezanecháš stopy,
jedně na té půdě vlasti svaté,
již probodlo tisíceré kopí
nájezdníků křivdy, vrahů práva,
k ní se vrať, v ní buď tvá smrt i sláva!

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

Rudá hrudka rozjela se s kostrbaté dlažby hořeních končin Jakubské ulice, srazila dřevěnou pumpu, přeťala zanesený a páchnoucí rigol, uklidila idylický a schátralý domek, smetla řadu oulů, rozrazila nízkou zeď, přeskočila líný, labyrintem sadařských a zelinářských zahrad se proplétající potok, rozryla pařeniště, skácela množství ovocných stromů, projela klikatou Černou uličkou, usekávajíc její rohy a kouty, porazila v ní vetchý sloup, na němž zbožné duše osvěcovaly a věnčily obrázek sedmibolestné Panny Marie, rouhavou naivností některého mazala kormutlivě zmučený, povalila zazděnou románskou branku v nejstarší části zachovalého zbytku městských bašt, přeběhla Hradební cestu šourem, uhodila na rozkošné, jak ze železných krajek skouzlené mřížoví vrat, zasazených ve vysoké bráně, korunované přebohatým malebným diadémem barokového štítu a —

A zarazila se. Proběhnuvši bezmála kilometr bez ohledu a bez ostychu vznesla se pojednou v ruce městského inženýra rozpačitě k jeho hlavě, pošimrala jej na skráních a skryla se za uchem.

„Překážka, pánové," pravil inženýr kr. svob. města Chlumu. „Se slečnou bude řeč asi šlakovitě obtížná." I spustil plán a rozhlédl se tázavě po členech slavné komise.

„S jakou slečnou?" tázal se s patra předseda komise, městský radní pan Nitka, letný, scvrklý mužíček, jenž neustále pravicí křečovitě stříbrný knoflík hole svíral a v levici na zádech neméně křečovitě rukavici žmolil. Držel se houževnatě hole i rukavice, vkládaje do těchto příměťků patrně náležitý výraz své hodnosti.

„Se slečnou Rejnburkovou,“ vyložil pan Řezáč, předseda správního výboru akciového pivo- a lihovaru. „Ale je-li pak ta stará podivínka posud na živu?“

„Jest. My šediví máme dobré kořínky,“ ujal se pan Nitka rychle starých, ač před okamžikem v sebevědomí neodolatelné úřadní moci se tvářil, jakoby nerozuměl, jaká že to slečna do cesty se mu připlétá. „To však nepřišli jsme zjistiti. Jsme tu, abychom vyšetřili trať nové silnice.“

„Obejděme její majetek,“ radil pan Ťukal, starosta družstva plynárny. „Však její nájemník by se také vzpíral.“

„Nelze,“ odporoval inženýr. „V levo skála, v pravo rybník.“

„I vždyť ona si dá říci. A ten plesnivý blázen malíř je pouhý podruh. A kdyby se držel baráku zuby nehty, sboříme mu jej nad hlavou,“ bagatelisoval překážku široký pan Žemlička, starší společenstva řezníků. „Zaplatíme a bude dobře.“

„Oho, oho,“ zbraňoval pan Nitka. „Pozor na obecní měšec! Zaplatíme jí za její rachotu a poustku slušně, ale ani o trojník více, nežli zač stojí. Prostředkem expropriace, pánové! Zlomíme její vzdor, zjednáme obecnímu prospěchu průchod a sobě hezky širokou, pohodlnou silnici, po které budou naši kočové vesele práskati. Toť by v tom byli všichni roha —“

„Nevím, nevím, pane radní,“ pochyboval inženýr, dívaje se smutně na čáru, která jeho nivelující hrudku zakřikovala: Až potud a nic dále!

„Co nevíte, pane!?“ rozhorlil se radní, třepaje svou rukavicí uprostřed kruhu komisařů. Tato rukavice nebyla sice nová, ani čistá ba neměla dokonce družky, ale pan Nitka neopomíjel nikdy přibírati ji ku své ozdobě na komise a do rady. „Vy nevíte, že si pivo, líh a kořalku, slad a koks musíme voziti hroznou zajížďkou podle potoka, okolo celého Dolejšího města, nebo do kopce až ke všem všudy, ke Všem Svatým a odtud teprve Jakubskou ulicí? Vy nevíte, že se tudy musí třískati a trmáceti také náš dobytek, protože rovnou cestou, klikatinami skrze zahrady po Hradební cestě a Černými uličkami sotva kozy proběhnou? To nevíte vy, pane, městský inženýr?“

„Vím, pane radní. Vím také něco více, pokud se týče vyvazení, o kterém jste ráčil mluviti. Soud by mohl z pouhé právnické zlomyslnosti říci: Drazí pánové! Vy jste si postavili pivovar a k němu lihovar a k tomu sladovnu, vedle jatky a dobytčí trh a plynárnu ve ztraceném koutě, a pak teprve jste se počali ohlížeti po cestách. A seznali jste, kterak jste zapomněli, že vaše závody nemají komunikace. A poněvadž zjednání této komunikace náleží k tužbám soukromých podniků, při kterých i obec jest pouze privátním účastníkem, nelze nikoho nutiti, aby se vám klidil z cesty.“

„Strachy na lachy,“ posmíval se pan Nitka, kývala jeho rukavice. „Zbudujeme si k plynárně také obecní dvůr, a pak bych se na to podíval, kudy nesmíme jezditi. My hájíme veřejné dobro a basta. Prosím, pokračujte.“

Inženýr zvedl opětně desky s plánem, nasadil hrudku jako berana na mřížová vrata, vypáčil je, a hrudka běžela dále pustou zahradou,

po zarostlých cestách, brouzdala se vysokými trávníky, plnými bejlí a divokých křovin, jež nikdo neplel a nekosil, a sunula se ve stínu staletých košatých stromů, pod nimiž bylo šero a klidno, vonno a zpěvno jak v očarovaném, pohádkovém sadu, zavadila o zvětralé podstavce omšených soch, překlouzla po bassinech vodometů, kdež na vyprahlých dnech lesklé, hbité ještěrky se třpytily a vyhřívaly, a letěla velkolepými prospekty, obstoupenými majestátem a tajeplnou houštinou šumného stromoví, plného ptáčat a motýlů i broučků. Pak brázdila zapadlými sledy rozlehlého, stylisovaného parterru květinového a vrazila na zadní průčelí knížecí, palácovité villy, utkané z oblouků, balustrad, štítů, kariatyd, pilastrů, balkonů, guirland a tropické hojnosti tesaných i stukových šperků, jimiž proměněn kámen v báječné květy a fantastické útvary nejrozkošnějšího baroka, jež vzduchem se vznášely a tančily jako opojná hudba bakchantských sborů.

Bouravá hrudka shodila půvabný košíček spleteniny balkonové, zaryla se do zdí, rozkotala šourem nádhernou salu terrenu, nad ní řadu skvostných pokojů, rvouc čalouny, drtíc mramor, stucco, zlacení, malby po stěnách i plafondech, střelila jako zhoubný blesk královským schodištěm a vestibulem, svrhujíc bělostné, v mramor vtělené bohyně a bohy s výšin. Velikou, jak triumfalní branou vyrazila hrudka na rozsáhlý dvůr, ovládaný velebností čelné fasady zámku, a objatý kolonadami pobočných, nízkých křídel budovy; rozházela na kosmém svém letu fontán, rozplašivši na něm sbor skotačivých, nevázaných rusalek, vrhla se na jedno z pobočných křídel, povalila kolonádu a smetla s brlení terasy nad ní řadu soch; vniknuvši do vnitř, drala se prázdnými světnicemi služebných, a vpadla do velké síně, která snad někdy za foyer družině hostí sloužila; nyní byla obrácena v malířský atelier. Hrudka protrhla několik kartonů, překotila stojany, rozedrala záclony, rozmetla jiné drobnější příslušnosti umělecké práce i obešla vysokou stoličku, na níž trůnila kostnatá postava starého, šedivými kadeřemi a dlouhým vousem zarostlého malíře.

Proklouznuvši pod stojanem, u něhož umělec křídou na kartoně pracoval, spěla dále k aksamitovému lehátku, pokrytému lesklými, opalisujícími řasami hedvábného koberce barvy modravě zelené, rozhozeného na poduškách lehátka, za kterýmž splýval s výše brunatný, zlatem protkaný purpur drahocenného čalounu. Na lehátku odpočívala v položení a kostumu Tizianovy Venuše oslňující kráska, plující jako na vlnkách hedvábného moře pod baldachýnem, upředeným z tmavých růží a slunečních paprsků, jež oblévaly žhavě a zlatě opojnou nádheru jejích dívčích vnad, něžných a jemných, svěžích a liliových jak jarní květ; veškerá její luzná postava, jako ze sálavé vůně dechnutá a zas jako z jádra nejvzácnějšího úbělu rukou genia vytvořená, byla vtěleným pomyslem graciosnosti, v níž rys za rysem, tvar ke tvaru, barva s barvou okouzlujícím souladem v jásavý souzvuk se pojily, hrály a splývaly. Od spanilé hlavinky, korunované lesklým bohatstvím heboukého, jako elektrisující kouzlo v sobě tajícího vlasu, až k nehtíkům na růžových malounkých prstíkách rozkošné nožinky byla dívka jediným výkvětem harmonie, zvučící laškovně i velebně konturami a modelací vábných údů, odhalených a přec nebeským pelem nevědomé a nelíčené ryzoty

jak posvěcující řízou zastřených. Byla posypána kvítím, rozhozeným nahodile, jakoby se bylo prškou na ni a na lůžko kolem ní neslo; tu některé poupě utkvělo jí ve vlasech, tam na rameně, jinde na boku a zas na klíně. Její ručka pohrávala rovněž květinou, přitiskla ji někdy na pyšné, malinké rtíky, jež z bělostného aksamitu měkké tvářinky sálavě a luzně jako granátový květ zářily, pozvedla ji k jemnému, v bezvadné helénské ladnosti utvářenému nosíku, neb vznesla ji v pohodlné, utěšené hře na výsluní zářivých paprsků, jež z velikých očí krásky deštěm zlatých střel sršely. Ze skvoucí tůně těchto zázračných očí, jež třpytem hvězd a zase žhavostí uhlu svítily, zářila svatyně veliké duše, v které nevýslovná něha, oddanost a vroucnost jako v rajském stánku sídlily. A tyto nevinné, azurové i černé oči těkaly pokojně prostorem, a s nimi poletovaly myšlenky dívčiny jak roj dovádějících motýlů od předmětu na předmět —

Naše hrudka! Za ní, za jejím ničivým proudem! Vytratila se již ze zdí paláce, propletla se zase houštinou zahrady, seběhla na břeh rybníka, v jehož rozsáhlé hladině krásné tvary a štíty, bouquetové komíny a vkusně i energicky lomené a uspořádané mansardy se zrcadlily a jako živé chvěly, spěchala po břehu, rozbořila na něm fantastický chrámek, prolomila vysokou mohutnou zeď, jíž park villy byl obehnán, zorala pole, meze, lučiny i pastviny a uraziviši druhý kilometr, dokonala svou dráhu mezi bílými továrními voly na volném štěrkovaném prostranství před rozložitým komplexem střízlivých cihlových budov, převýšených komíny a zahalených v oblak dýmu, prachu i zápachu.

Slavná komise vyřídila jeden odstavec svého programu a vydala se nyní na pochod, aby vlastními zraky shlédla průlom vyhlédnuté trati projektované silnice, spůsobený nejprve hrudkou. S inženýrem v čele vnikla do labyrintu zahrad a městských usedlostí, jež rozkládají se mezi Jakubskou ulicí a Hradební cestou a dále za ní až ku komplexu továrních staveb.

Předběhněme slavnou komisi, jíž zejmena radní pan Nitka zdržoval, dávaje si od umouněných dětí ruce líbati a peskuje i poučuje v dík chudobné jejich rodiče, obchůzkou komisařů poplašené.

S pochopitelnou rychlostí přenášíme se letmo přes hradby a střechy, vkrádáme se poznovu do malířova atelieru a staneme v něm před graciosním majestátem sličné dívky, vůči níž tají se dech a buší srdce v prsou.

„Obličej en face!“ velí malíř, hledě na model bystrým a jiskřícím okem, leč s duší pokojnou, stářím a uměleckou povýšeností proti omamujícímu půvabu dívky obrněnou.

Luzná kráska obrátila hlavinku dle přání starcova. Její zraky zabloudily postranním oknem na dvůr, procházely se protější kolonádou, navštívily sochy na brlení terasy, rusálky na fontánu, koupaly se chvíli v tetelivé hladině jeho bassinu, přehouply se po průčelí tichého, jak zakletého paláce s balkonu na balkon, s lomenice na lomenici, a bezděky, svedeny pohybem v prostoru postřehnutým, vrátily se pod sloupení protější kolonády.

Tam objevil se hrbatý, jednooký starý gnom v sešlém obleku, pokrytém strakatinou rozmazaných barev. Byl provázen malou, čilou sta-

řenou, vězící v ohromném čepci a bačkorách, ač květnové slunce na dvůr pražilo. Hovořili spolu, více posuňky než slovy, ukazovali přes budovu a zase směrem k atelieru.

Dívka na lehátku před malířem vyslala k nim do dálky tázavý a pátravý pohled; viděla, kterak se oba nějak shodli, jak stařena vykročila a přímo přes dvůr k atelieru zamířila, nechávajíc potřísněného gnoma za sebou na čekané.

Za chvíli otevřely se tichounce dvéře atelieru, stará žena přišourala se k lehátku, obcházejíc malíře obloukem, aby svým zjevem v dosah jeho zraků nezabloudila, přitočila se po straně k dívce a pošeptala jí několik slov do drobného, jak z růžových lístků složeného ouška.

Brvy dívčiny se zachvěly a snesly se hedvábným závojem přes oči, ukrývajíce v nich záblesk uleknutí.

Odpověděla špetnutým slůvkem a stařena se opět vytratila.

„Co chce Lena?“ ptal se malíř, nevšímaje si tiché osoby, jako mušky, která létla kolem.

„Theodor si po mně stýská,“ odpověděla klidně dívka.

„Chybí mu něco?“ vzrušil se stařec.

„Ne, nic. Jest jako rybka. Vzpomněl si toliko na mne a volá mne.“

„Hned, dítě, hned k němu půjdeš. Jen okamžik strpení. Mám právě požehnanou chvíli —“

Malíř se odmlčel ve chvatu práce.

„Theodorek mi něco připomíná, dědečku,“ ozvala se za krátko dívka.

„Nu?“

„Nehněvej se, chci tě jen upozorniti. Vypodobnil jsi ho v Dionysionu jako malého Dionysia, vznášejícího se na blankytu uprostřed kuple. Pohled jest ze všech stran perspektivicky správný a iluse dokonalá. Toliko se strany rybníka zdá se, jakoby hošík po hlavě dolů se řítil.“

„Není možno!“ odpověděl prudce malíř. Jeho ruka sklesla, čelo se zachmuřilo. „Nerozumíš ničemu. Nech mne!“ A jal se znovu kresliti. Ale za okamžik odhodil uhel a skočil se stoličky. „Mám po náladě. Nemohu pochopiti, jak bych se takové chyby po tolika studiích — — Běžím tam. Oblekni se! Pro dnešek jsme hotovi.“

Vzdálil se dosti hbitě, sestoupil do zahrady a vnořiv se do zelených hlubin zdivočilého parku, spěchal ke vzdálenému pavillonu na břehu rybníka, nazvanému dívkou chrámem Dionysovým.

Dívka sesmekla se ruče s lehátka, zvedajíc se jako Afrodité v plné velebnosti své neukryté krásy, vábné gracie a mladistvé pružnosti z modrých vln, vklouzla za draperii a vystoupla opět za dobu úžasně krátkou oblečena. Království jejích vděků bylo zahaleno domácím prostým oblekem, z něhož jako rajské květy pučely jen malinké, cukrové, k líbání dráždící ručinky a hlavinka důstojná zdobiti bohyni krásy a milosti.

Přeběhla atelier lehýnkými, tančivými krůčky, zavřela za sebou a seběhla na dvůr. Zarazivši se toliko na okamžik, aby skvoucími blesky svých zraků protkala houštinu směrem k rybníku, kudy děd odešel, přelétla na druhou stranu pod kolonádu, uchvátila v náruč bledé,

slaboučké pachole, jež jí radostně poskočilo vstříc, zvedla je do výše a zlíbala, oplácejíc jeho hrabivou přítulnost něžným laskáním. Ale zdržela se jím jen chvilku. Zaslechnuvši blízké, hašteřivé hlasy, poslala hošíka domluvou i slibnou žádostí za dvéře, z nichž byl vyběhl, a vyšla na širokou vozovou cestu, zatáčející parkem do dvora.

„Jaké to jsou způsoby!?" katil se pan Nitka, jehož hůl i rukavice vířily zle vzduchem. „Myslíte, vy trabanti, že jsme přišli pro zábavu? My jsme komise, rozumíte? My jsme úřad! Vari z cesty! Majetníka a konečně i pachtýře vyslechneme slušně, ale se sluhy nájemníka tahati se nebudeme. Toť urážka, poslati na nás tříče barev a starou služku, aby nás odtud vypovídali. Kde jest váš pán, Mikši?"

Starý, barvami potřísněný gnom usmál se nejapně a mávl rukou.

„Pán, hehe!" pravil líně. „Pán nesmí o vás ani doslechnouti. Ten by vám ukázal dvéře. A pověděl by mi za to, že jsem vás vpustil, až by mi uši týden brněly. K nám nikdo nesmí, a co já pamatuji, na sedmý rok sem cizí noha nevkročila, od těch časů, kdy jsme nebožku mladou paní pochovali. A odtud zase nikdo paty nevytáhne, leč já nebo moje žena, Lenka."

„Nekláboste, Mikši!" okřikl tříče pan Nitka, jejž toliko dusivý, rozhorlením způsobený kašel k vyslechnutí Mikšova výkladu donutil. „A teď nás povedete tím spuštěným parkem, kde beztoho straší a vlčí jámy jsou nalíčeny, — sic —"

Dívka přiblížila se ke skupině a půvabem jejího zjevu rozplynula se panu radnímu hrozba na jazyku.

„Děd jest zaměstnán," pravila měkce, s přirozenou, neodolatelnou lichotností svého plného zpěvného hlasu. „Čeho si přejí pánové?" Byla ochotná, povolná, ba plachá i zaleknutá; jen odhodlanost, nedopustiti, aby slavná komise přikvačila na starého malíře, vyznívala tvrdším tónem z hudby jejích slov.

„I kýho výra!" probral se pan Nitka z úžasu, jímž i ostatní slavná komise ztrnula. „Takový tedy poklad, takovou princezku schovává si náš lidožroutský malíř v tom zakletém zámku! Ajajajaj! Nu, nu, nu! Nemusíte se pro kompliment od starého Nitky pýřiti, holč —," pan radní se rychle opravil, ač v hloubi svého srdce zůstal věren svému přesvědčení, že krom jeho dcery jest ve Chlumu pouze osmnáct slečen, „slečinko. A jak pak vám říkají?"

„Narcissa."

„Narcissa. Inu, ta divná jména jsou už v rodě. Ale sluší vám. A čí pak vlastně jste?"

„Můj otec byl Rafael Strzicius."

„Aha. Ten starší syn vašeho děda, co umřel v Němcích?"

„K službám."

„A což mladší syn, váš strýček, jak pak se honem jmenoval —"

„Michael."

„Nu to již je obyčejnější. Ač za i tím bude vězeti nějaká praktika. Michal, Michal — že tak byl okřtěn některý slavný malíř? O zlatku se založím. Co říkáte, inženýre?"

„Rozpomínám se na Michela Angela."

„Co jsem řekl? Já mám čich. Máme tu úplný andělský kůr. Děd Gabriel, synové Rafael a Michael, vnučka Narcissa. Zdali ta byla andělem, nevím, ale že byste vy, slečinko, hned odtud z místa rovnou cestou mohla na oltář, jest jasno. Eh, co pak jsem chtěl říci: Vždyť váš strýček Michael také zanechal sirotka?“

„Ano, mého bratránka Theodora. Však tu právě přichází. Beze mne mu není volno.“

„To věřím. Na takovou tetinku bych se také věšel. Ale to dítě není vám podobno. Vy jste, slečinko, jak zdravé poupě a ten hošík jak pára. Ovane ho vítr a bude pryč. I nelekejte se! Seznamte se raději s tou myšlenkou. Jak je stár?“

„Sedm let.“

„Chodí do školy?“

„Nemůže. Jest osvobozen pro churavost.“

„Který doktor ho léčí?“

„Žádný. Lékaři nevědí si s ním rady, děd na ně zanevřel a léčí si Theodora sám.“

„A vždyť to tak zúplna není pravda,“ vmísila se do řeči stará Lena. „Slečinka mne pošle co chvíli s hošíkem potají, aby starý pán nevěděl, k doktoru Šímovi, nebo zaběhne k němu pod večer sama.“

„Nu ten vojenský pensista a brouk mu také nepomůže,“ tvrdil pan Nitka.

„Ba,“ svědčila Lenka. „Já držím s pánem. My si ho vyléčíme sami.“

„Inu, dej pánbůh!“ přál radní. „A mezi děti s ním, sic vám zde na té začarované samotě zapomene mluvit. Nu což, slečinko, nechcete nás vy provádět? Za vámi půjdem do pekla. Abyste věděla, oč běží: My si tu vaši poustku koupíme celou nebo z části, až jak se nám bude viděti, zboříme dům a postavíme tudy rovnou, krásnou silnici. Co, vy se toho lekáte? Buďte ráda, vždyť vás jen tak vysvobodíme z vězení. Budete si ještě starého Nitku chválit, až se objevíte venku mezi veselými lidmi a ženiši se k vám sletnou jako vosy na med! Hehehe! Být o dvacet let mladší, udělám vás paní Nitkovou, paní radovou. Na mou čest! Nu, nu, nehoršete se, já vás nechci uraziti. Tak kudy ven z té zmotané houštiny? Chceme k rybníku a tudy k pivovaru,“ sděloval pan Nitka, rozloživ plán a ukazuje na něm dívce rudou čáru. „Hola, co to zde u rybníka?“

„Pavillon Dionysiův,“ odpovídala Narcissa, podívavši se pozorně na plán.

„Pavillon Dionysiův? Tak. Ten sbouráme. Veďte nás k němu.“

„Nemohu,“ odpírala Narcissa, zruměněná i blednoucí úzkostí, aby nebyla nucena doprovoditi vetřelce k dědovi.

„Že ne? A proč pak, slečinko?“

„Poněvadž — já nevím. Ale já tam s vámi nevkročím,“ řinulo se rychle, zmateně z rozkošných rtíků luzné Narcissy.

„Slečinko, vůči nám, vůči komisi přestávají vzdory a vrtochy. My tam musíme. Za každou cenu! A vy nás povedete. A nechcete-li, vyhledáme si drábem vašeho děda!“

„Ušetřte ho,“ prosila uděšená dívka. „Já bych vás doprovodila ráda sama, kdyby mi nebylo úzko. Pán z Rejnburka měl prý tam svou laboratoř, ve sklepích tají se prý posud nebezpečí, a není radno tam vejíti.“

„Jaké nebezpečí?“ podivil se pan Ťukal.

„A to vy nevíte?“ prohodil vážně radní. „Tento bláznivý dům postavil před mnoha a mnoha sty lety tuze divný člověk, nejvyšší mincmistr království Českého, pan Jan Václav z Rejnburka. To vám poví náš archivář. A lidé praví, že tu čaroval. Nu, na tom snad nebude do slova mnoho pravdy; ale v historii stojí zřejmě psáno — archivář mi to ukázal černé na bílém — že pán z Rejnburka byl alchymista. Rozumíte? A v těch čertových kuchyních kdo ví, co tehdy vařili!? My se takových vyvětralých kouzel nebojíme! Hm, k smíchu. Ale slečinku bychom nemusili nutiti do strachu. Nač pak? Viděli jsme již dosti a chcete-li, pánové, můžeme se i s protějšího břehu rybníka přes vodu podívati k pavillonu, vždyť jeho korouhvička — nemýlím-li se — vyčnívá nad stromy —“

Druzí členové komise nevěřili sice v duchu ani závažnosti obav Narcissy, ani náhlé šetrnosti páně Nitkově, přáli si však svorně, aby se líbezné, krom nadání objevené krasavici směli zavděčiti. Proto neodporovali, ba souhlasili živě s panem radním, ač opět pociťovali vřelou touhu, protáhnouti své řízení v parku, totiž v okolí dívky, vlastně s ní, nějak do nekonečna, neb aspoň do oběda. Bylo deset hodin a odpoledne mohlo se v pilné obchůzce pohodlně pokračovati —

„A proč u všech všudy nezbaví se váš děd, slečinko, takové prachárny?“ vedl pan Nitka svou. „Pravíte, že stojí u rybníka. Co bych tedy nesvedl vodu do sklepů a nezatopil je? Či ani to by nepomohlo? Říkal jste mi jedenkráte, inženýre, kterak se některé chemické preparáty právě vodou vzněcují — že ano? Pěkné nástrahy! Věřte, já ztrácím chuť vejíti do domu. Když jsme již tu, mohli bychom se tam podívati, jsou prý v něm mistrné malby a drahocenné sochy a jiná umělá práce. Jest otevřeno, slečinko?“

„Není. Děd nosí stále klíč hlavních vrat u sebe.“

„A vy tam nebydlíte?“

„Ne. My máme několik pokojů zde v pobočním křídle za kolonádou. V protějším jest atelier.“

„Není-li váš dědeček učiněný blázen!?“ zasmál se pan radní. „Uvažte, pánové: On platí slečně Rejnburkové za dům a zahradu nekřesťanské nájemné, mnoho set, tuším, že na půldruha tisíce — slečno?“

„Šestnáct set.“

„A za to si netroufá v domě ani bydleti! Tam má sály a pokoje, že by v nich přebýval jako kníže, a on se krčí tamhle ve světničkách bývalých lokajů a komorných. A naproti, co bývaly konírny a kolny, dal si zříditi malířský sál. Kdyby aspoň zahradu nenechal ležeti ladem! Co by tu bylo beček sliv a hrušek, jablek, co kop okurek, zelí, kapusty a mrkve! Slunce tu má, vody hojnost, nu, však tomu zvrácenému hospodářství brzo učiníme konec. Skládejte si pomalu své věci, slečinko, a připravujte starého na rozloučení s jeho doupětem. Bude se asi vrtěti, rozumím tomu, my staří se neradi stěhujeme, leč co naplat! Veřejnému

dobru musíme ustoupiti všichni. A vy, slečinko, ustoupíte ráda! Vy se budete smáti do hrsti, až vyváznete z této čarodějnické skrýše!“

„My se odtud nevystěhujeme,“ vzepřela se dívka rozhodně, vztýčivši vzdorovitě krásnou hlavinku a rozdmychujíc ve třpytu nebeské dobroty svých očí žár hněvu. „Radím vám, abyste děda svými návrhy ani nepokoušel. Třesu se obavou, že by vám odpověděl nevlídně.“

„Láry fáry! Váš děd, slečinko? Kdo mluví o vašem ztřeštěném —“

„Dost, pane! Nestrpím, abyste mi urážel mého stařičkého děda, mého zasmušilého, ale šlechetného a vznešeného pěstouna! Odejděte a nevracejte se!“

„Hleďme, hleďme! Kdo jak živ slyšel, aby si vězeň chválil takto svého žalářníka! Inu, dobře, dobře. Jste hodná vnučka, slečno. Proto však přece nepoučíte nás, ani nám nebudete poroučeti. My vám dědečka nerozzlobíme. Nač? My s ním ani nebudeme jednati. Co jest nám po něm. Majitelka, slečna Rejnburkova, dostane zítra na svém statku v Čermné od nás nabídku, aby nám prodala svůj letohrádek se zahradou u Chlumu za — nu za — mysleme si, že budeme štědří — za dvacet tisíc. Dali bychom více, kdyby dům stál v městě, aby do přízemku se mohly vybourati krámy a uvnitř zastavěti chodby a sály, že by v něm bylo bytů, leč zde nemůžeme nabídnouti ani tolik, co by se vyrovnalo bláhové činži vašeho děda. Dům není ošklivý, má rozlohu, a kdyby se trochu otloukl a obílil, mohlo by z něho ještě snad něco býti, kasárny, nebo škola, věznice, skladiště, dílna — ani potom však nestál by i s dvaceti hektary zahrady za více než za dvacet tisíc. Dáme-li je, může nám slečna Rejnburkova políbiti ruku. My spíše nedáme tolik, nabídneme patnáct, a když slečna bude dělati drahotu, zavoláme si na ni soud. Jak vidíte, slečno, budete se stěhovati. A vaše srnčí očka neuroní proto ani slzičky a vaše tvářinky jak malovaná jablíčka se na starého Nitku zasmějí jen což —“

Pan radní couvl polekán. Byltě v záchvatu otcovské přívětivosti zastrčil rukavici do kapsy a vztáhl ruku po měkké bradince Narcissy, aby ji štípl.

Uškubl však, spražen ohnivým bleskem, jenž vyšlehl dívce ze sálavých očí a přejel zakrslou postavu Nitkovu.

„Jak libo, slečno,“ pomahal si pan radní žertovnou shovívavostí z nesnází. „Scvrklé ruce arci nehladí tak libě jako mladé —“

„Promiňte, slečno,“ vpadl radnímu do nejapné řeči městský inženýr, znamenaje vzplanutí nové bouře na čele dívky, jejíž oči chvěly a leskly se, jako by příval slz zdržovaly. „Omeškali jsme vás přes míru a slušnost. Odpusťte našemu smělému vkročení do vašeho útulku, a zapomeňte na nepříjemnost, kterou jsme vám svým prodlením způsobili. Dík za vaši nezaslouženou laskavost a ochotu.“

Uklonil se jí hluboce, s výrazem nelíčeného obdivu; pan Ťukal následoval ho švarně, pan Řezáč obřadně, pan Žemlička neohrabaně a radní Nitka nešetrně.

Plachý, smutný i hněvivý pohled z holubičích zraků vábné dívky provázel je, až zašli v křovinách, jimiž je sledoval ke vratům tříč barev Mikeš, jako slepý a chromý, leč věrný domácí hafan.

Narcissa vrátila se rozechvěna v průvodu bručící Lenky a zastrašeného, udiveného Theodora. Hošík tulil se k dívce, vyptával se jí,

strachoval se a těšil milovanou tetu, vycítiv s instinktem zamilovaného dítěte nepokoj dívky z tlukotu tepen v jejích ručkách, jimiž jej chlácholivě hladila a k sobě vinula.

Ve hře s hošíkem vzpamatovala se Narcissa záhy. Rozesmála jej, vypravovala mu báchorky, hledala kvítí, honila s ním motýly, zpívala mu a čtveračila s ním, až o polednách po zaznění zvonce, jímž Lena svolávala k obědu, vynořila se z vonných a zelených tůní sadu, jak nejspanilejší ze spanilých lesních vil, růžová a planoucí, s žárem bujného mládí v oku a s požehnáním úsměvu na rozkvětlém poupěti rtů, jimiž zoubky jak perly ve skvostném kalíšku prosvitaly. Rozmetené vrkoče hojného vlasu, poletující kolem ní v lesklých praméncích a proudech, i malebný nelad jejího šatu byly posypány lístky květů a stromů, větvičkami a travinami, jež provázely ji lesním a lučním parfumem.

Bledý, slaboučký chlapec zasedl ke stolu také s prorůžovělým líčkem a jasným okem.

Zrak starcův spočíval na něm s potěšením a zálibou a vznesl se pak vděčně k Narcisse.

Měl na ni s vrchu, uvítal ji dosti povržlivým a mrzutým pohledem.

„Nemáš oko,“ broukl však mírně, dávaje dívce zřetelně na jevo, kterak jí promíjí z uznání jiných dobrých vlastností. „Pohled na kupli jest úplně správný, perspektiva do výše vzorná, nechť zírám z kteréhokoli bodu periferie chrámové. — Za to umíš s dětmi. Proháňka na vzduchu svědčí Theodorovi, a já více nechci.“

A více na dívku nepromluvil, vyjímaje stručné, věcné rozkazy, jimiž ji z husta pobízel k obsluze malého, po spůsobu chorobných dětí svéhlavého a rozmazleného Theodora.

V krátce vytratily se bledé červánky z líce chlapcovy a svit v jeho zraku pohasl.

Stařec sledoval každý záchvěv a nuanci i zdánlivé proměny v tvářnosti a počínání hošíkově se vzrůstajícím nepokojem, odstrčil konečně příbor a vzal dítě na klín. Kladlo hlavu a dralo se mu z náručí, vztahujíc suché ručky po Narcisse.

„Ustrň se nad ubožáčkem!“ rozkřikl se stařec na dívku. „Či chceš, aby mi na prsou ducha vypustil!?“

„Nezlobte se, milostivý pane,“ domlouvala stará Lena, přisluhující u stolu. „Vlastní matka by nepečovala o dítě srdečněji než slečinka. Vždyť žije toliko pro Theodorka —“

„Zticha! Kliďte se! Spikli jste se, abyste skrývaly vzájemně svou nedbalost,“ zuřil malíř. „Ve mně třese se dnem i nocí každá žilka starostí a obavou o vnuka a vy mi ho sužujete, ubíjíte svou bohaprázdnou ničemností. Vy mi ho zarmoutíte, Lenko, že by se pláčem zalknul, a pak mi ho zase Narcissa rozdovádí, až schvácen padá. Nyní ho konejší, objímá a zahřívá —“

„Popros dědečka, Theodore, aby se na mě nehněval,“ pončovala Narcissa dítko. „Řekni, jak ti lahodí, když dědeček se na tebe směje a s tebou i se mnou laskavě rozmlouvá.“

„Co že? Já ho děsím?“ zarazil se stařec a přeskočiv z vášnivého durdění v lichotivé prošení, vábil hošíka k sobě.

Ale na Theodorovi jevil se účinek střídavých výbuchů nezřízeného citu na děti. Byl odpuzen, odvrátil se nevrle a skryl svoji tvář na šíji dívky.

Starcovy ruce sklesly, tvář jeho zesinala.

„Nu dobře. Ztrácím jeho lásku, a ty si ji osvojuješ,“ prohodil skrze zuby. „Za to mi za něho ručíš.“

Usedl a položiv skráně do dlaní, nespustil s Narcissy očí. Tkvěly na ní a na každém jejím hnutí, jež soustředilo se v láskyplné a úspěšné snaze choré dítě potěšiti, povyraziti a v míru uspati.

Dívka vdechla posvátný, něžný polibek na chladné čílko hošíkovo a stáhnuvši záslony nad jeho postélkou, přistoupila s prosebným úsměvem ke starci.

„Dědečku,“ šeptala měkce, sladkou něhou hluboké oddanosti. „Tebe souží bezdůvodné a bezúčelné obavy. Kéž bys věděl, jak blaženě bych položila život za našeho miláčka!“

„Našeho, našeho! Toť právě kletbou vetchého starce, že svou zřítelnici musí svěřiti jiným a dopustiti, aby za jeho neobratné ruce křivě stlali a ledabyle sloužili mu cizí. Mlč, ty's také moje vnučka, splašené třeštidlo, dobrá duše a nezbedná hlava. Narcisso, proč nejsi hochem! Narcisso, tělo a duši a své spasení a všechno, co v moci mé kletby a mého požehnání, bych obětoval, kdybys ty byla jinochem a tvá jasná hlava sídlem mužné mysli a tvůrčího ducha, tvé hbité ruce pevnými rameny mocné vůle. Vstávaje lehaje třesu se o život svého vnoučete a naříkám na chvíli, ve které jsi se narodila jako děvče. Ďábel mne tebou podvedl, Narcisso! Moje duše klečela všecka v prachu schoulena před bohem a moje srdce hořelo šílenou touhou, když odbíjela hodina, ve které moje snacha za zmařený život mého syna byla povinna obdařiti mne ratolestí veliké, kýžené naděje mého života, mého rodu, dvou staletí! A když pozvedl jsem čelo, na kterém plameny toužívé víry stravovaly krůpěje úzkosti, když vztáhl jsem ruce, aby přijaly nový květ mého rodu k dovršení koruny jeho slávy, tu — tu — smálo se na mne z peřinek jak nadělení vražedného démona — děvče, vtělené zklamání, živý hrob mých snů, nelitostná, nevyvratná závora, položená na dráhu mé rodiny před vrcholkem, před dosažením cíle!“

Stařec byl se vzchopil a stál uprostřed síně jako šedý, obrovitý, žalem a bouří málomocné vášně zmítaný bard, jenž pěl kvílivým hlasem pohřební píseň svého kmene, prochvívanou kletbou, již metal k nebesům. Jeho hlava sklesla na prsa, dmoucí se pod vlnami stříbrného vousu. Zesinal, oči jeho zavíraly se, aby zdržely vytrysknutí posledních krůpějí z vyschlého zdroje slz, a prsty jeho zaryly se do skrání žulového čela.

Dívka ztrnula zděšením v hrůzném naslouchání výbuchu vášně starcovy. Všecka opojná luznost jejího zjevu chvěla se bledým strachem a bolestí pod šlehy žalob, jimiž děd její něžnou, nevinnou duši bičoval. Její ručky spjaly se prosebně, sklesly zase hledajíce opory a vznesly se pak, aby zadržely vrávorajícího starce a zachytily jej v náručí vystlaném nejvábnějším kouzlem gracií.

„Nech mne, Narcisso!“ bránil stařec procituje pohledem tesknoty a hlasem resignace ze záchvatu hněvu i nářku. „A odpusť mi,“ pokračoval, zočiv brázdy a slzy zármutku, jimiž jeho bouřlivá divokost

obličej dívky jako líc rajské krajiny rozryla a pokryla. „Tys nevinna ovšem. Ty nemůžeš za svou ženskou nicotu, nejsi schopna posouditi a věděti, že ve tvé kráse, ve tvé jarosti, ve tvé ušlechtilé duši spatřuji jako v titěrné hračce, jako v mdlém zrcadélku velikost svého vnuka, o kterého jsem oloupen. Proto tě miluji a soužím, dítě, proto zanevřel tvůj děd na svou vnučku, — ne na tebe, Narcisso, nýbrž na děvče, proto připomínáš mi každým svým něžným dívčím pohledem marnost mé bláhové choutky, proměniti tě v junáka, v naději, plnou bezpečné síly a útěchy. Zaklínal jsem již na tebe duchy, a nepřišli; hledal jsem zázračné elixiry v alchymistově dědictví a nenalezl jsem jich. Marná naděje! Hvězda mého života bledne, schyluje se k temnému západu a za mnou vychází na zachmuřeném ranním nebi kmitavá nedomřivá hvězdička, jako klamavá jiskra, která zítra zhasne a zanikne, aniž by vzplanula zlatým leskem na zenitu, ku kterému všechno úsilí celé řady životů našich pradědů a otců se neslo. Tak zhyne můj rod, aniž by naplnil své povolání — —“

Starý malíř odmlčel se, hlas jeho zmíral jak šelest posledního listí, jež pod večer svál dech podzimku s větví na černou zem, na které zanikne.

Náhle však vzchopil se šedivý umělec, oči jeho svítily a vrásky čela i tváří stáhly se napjatím vzdorovité, násilné vůle.

„Ne, já se nepoddám!“ zvolal, přistupuje zvolna k dívce. „Theodor bude žíti, musí, a ty, Narcisso, ručíš mi zaň. Ručíš, neboť naše obavy jsou strašáky, které rodí moje nedočkavá fantasie, a pochybnosti lékařů jsou lží, za kterou se skrývá nevědomost. Děvče, já připoutal život svého vnuka k tvému jako útlou sazenici ke zdravému pni. A teď přísahej mi, že nezemře! Budu bdíti nad tebou, abys vyplnila svou přísahu do slova, a bleskem nemilosrdného hněvu budu stíhati každé tvé pomyšlení, kterým bys odchýlila se od jediné písmenky.“

Kostnatá ruka starcova dovlekla bezdechou dívku k loži hošíkovu a zvedla ručku její nad hlavu malého, ve spaní vzdychajícího spáče.

„Přísahej!“ velel stařec.

„Slibuji ti, dědečku, že ti dám svůj život i své spasení za —“

„Nech si je. Já chci míti nástupce a nic jiného. Přísahej!“

„Přísahám. Staň se vůle tvá,“ vzdechla Narcissa, blízka mdlobě a schvácena dosahem slibu, jejž z ní slepá náruživost dědova vynutila.

„Dobře. A nyní pojď! U Theodora bude bdít Lena. Pojď se mnou, abys zvěděla, k čemu jsi na světě, v čem může a bude tvůj ženský život užitečným. Jest ti osmnáct let. Až posud byla jsi Theodorovou hračkou, bonnou, společnicí a vychovatelkou. Mne zbavovala tvoje nepatrnost úkolu, zasvětiti tě do mých myšlének, učiniti tě účastnicí ve snahách a pracích, pro něž jako děvče nemáš smyslu a povolání, které by před tvým ženským rozumem vzplanuly v rysech a barvách obrovského obrazu, aniž bys jej pochopila, do něho vnikla, jím se nadchla. A pro naivní, rouhavý úžas dětí nejsou svatyně Uměn. — Nyní však, když přidělil jsem ti nadobro úděl v poslání mé rodiny, když svalil jsem na tebe zodpovědnost za příští zdar podniku, který tvoji pradědové založili, rozváděli a zdokonalovali, který jest nám svěřen jako

svatý statek, jehož dobru podříditi se musíme všichni, nyní dovolím ti nahlédnouti do sadu, jehož ostříhání jest ti částečně svěřeno.“

Za řeči vstoupil starý malíř se svou vnučkou do rodinného pokoje, poslal Lenu důtklivým pokynem do ložnice Theodorovy a vedl Narcissu přes dvůr ku hlavní bráně palácové budovy.

Nalezl za ňadry velký klíč a otevřel jím zámek. Skřípění závor a temný vrzot vrat, jež otáčely se ve stěžejích, rozléhal se vnitřními prostorami domu, jehož práh dívka ve svém životě poprvé přestupovala. Pokud paměť její sahala, nevkročil do paláce nikdo krom děda; za ním ob čas směl Mikeš, aby malíři snesl potřeby nebo prkna i dřeva na sroubení lešení. Jiná noha nesměla překročiti posvěcený práh, kterémuž vyhýbala se i Lena i nebožka teta Narcissina, matka Theodorova, bojíce se hněvu starcova.

Od prvých dětských upomínek tkvěl palác v mysli dívky stále v zasmušilé, němé, jako zakleté podobě, na niž si uvykla jako na nezbytnou a přirozenou. Netázala se, proč není jí dovoleno vejíti do vnitř. A toliko ob čas, jednou nebo dvakráte do roka, když otvírala se po řadě okna a za nimi kmital se Mikeš s pometly a utěráky, ukovaný jak na řetězu na nedůvěřivých pohledech starého malíře, jenž každé hnutí sluhovo stíhal a opatroval, toliko tenkráte osmělila se Narcissa vyslati z úkrytu zářivé hledy svých velikých očí, plných údivu a úcty, do síní, na jichž klenbách nad skvoucími sloupy nebe rozkošných maleb se otvíralo. Pak přenášela Narcissa pohádky své dušinky, které si sbájila, jež neviditelné víly v parku jí šeptaly a kterými stará Lenka ji uspávala, do nádherných síní a galerií, hrajících tajeplným kouzlem. Zapadlo do jejího vnitra a pučelo v něm novými sny a bájemi, étherickými, jasnými a růžovými jako byla jejich tvůrkyně, Narcissa sama.

Sklíčena i vzrušena úctyplnou dychtivostí a skroušeným ostychem, prošla tajemnou branou, jíž stařec opět uzavřel.

V prvním okamžiku tonuly světlé paprsky jejích krásných, azurem letního nebe naplněných a skvoucích očí v pološeru velebného chrámovitého prostoru. Znenáhla rozptyloval se závoj šera, protkaný mžitkami, a dívka, vedena rukou starcovou, sunula nesměle nožky po mramoru, z něhož pnuly se do výše štíhlé, ladné sloupy a třpytivé stěny, pokryté světlým mrakem obrovských postav gigantů, centaurů a furií, ženoucích se do výše, kdež setkávaly se s cyklopy a centimany, kteří s Olympu v kupli se řítili. Malíř táhl Narcissu po širokých lesklých schodech podle brlení z něžných krajek v železo proměněných, pod kandelabry a lustry, podobnými zázračným výkvětům z tropických sadů edenu, dlouhou galerií jako řadou vítězných bran, sčarovaných ze stucca, zlata i maleb, jež ve kmitu porůzných, skulinami okenic proniklých paprsků světla tu a tam jak něžné, prchavé vidiny zahořely. (Pokračování.)

Modré slunce.

Od dra. **Augusta Seydlera.**

I.

Jednou v parné červencové odpoledne sešel jsem se s některými známými v jedné z oněch ctihodných starožitných budov, které obracejíce se jednou stranou do úzkých ulic Hradčanských, stranou druhou nad Úvozem do výše strmí, poskytujíce rozkošnou vyhlídku na Petřín s jeho sady jak les hustými, na údolí, v němž rmutné vody Vltavy „stříbropěnné“ zvolna míjejí směsici budov nádherných i chatrných, na tu naši starověkou Prahu, malebně rozloženou po mírných návrších, ztrácejících se v kouři a páře velkého města. Výklenek sálu, v němž jsme se nalezali — učební to síni dítek slepotou stížených — obsahuje okna, opatřená různobarevnými skly — smutný to kontrast s tělesným nedostatkem těch, kteří se zde každodenně scházejí! Účinek pohledu skrze okna ta na město, u nohou našich rozložené, byl mohutný. Jednou zaplanula Praha v rudé záři mohutného požáru, jenž ani modrojasné oblohy neušetřil a příšerně zbarvil bohatou vegetaci protějších zahrad, uváděje nám na mysl záhubu Sodomy a Gomorrhy; podruhé rozložila se po celé krajině kovově mrtvá žluť, ve které se spousta budov pod námi podobala zakletým zlaceným městům života zbaveným, o nichž nám v báchorkách bylo vypravováno. Neobyčejně půvabný byl však pohled modrým oknem; přitlumené světlo slunce obestřelo chrámy, paláce, domy, zahrady pod námi tím nevýslovným kouzlem, jež nás jímá v noci svatojanské, při chladném svitu luny, v roji modravých par, v nejistotě mlhavých rysů . . .

„Jsou prý dle učení astronomů,“ prohodil kdosi, „hvězdy červené, modré, žluté — slunce obklopená podobně jako slunce naše rojem oběžnic; jak asi působí na obyvatele oběžnic těch stálý žár červené neb ustavičný chlad modré barvy, ve kterou se jim stápějí všechny předměty? Jak jinak zbarvený musí býti i jejich duševní život u porovnání s námi, kteří jsme ponořeni v proudy světla bezbarvého!“ Jiný pronesl o tom své pochybnosti. „Bude asi ona barva hvězd jen subjektivní klam pozorovatelů; mně alespoň zdají se všechny hvězdy stejné, stříbrné neb zlaté — o tom, který název je vhodnější, těžko mi rozhodnouti se; jak teprve o jiných barvách! Také nezapomínejme, že zjevy nemají objektivní platnost takovou, abychom tvrditi mohli, že by se na př. hvězda, pro náš zrak modrá, obyvatelům příslušné oběžnice, v jiných okolnostech postaveným, jinak třeba organisovaným, taktéž co modré slunce jeviti musila.“

„Zde uvedeny jsou dvě námitky proti mínění dříve vyslovenému,“ připomenul jsem, „z nichž první právě tak jest nesprávná, jako druhá naopak jest odůvodněna. A podivnou náhodou jest důkaz pro obojí mé tvrzení zcela po ruce — to jest,“ opravil jsem se, „důkaz ten jest nám tak blízký, jak si jen v rámci kosmických rozměrů a poměrů přáti můžeme. Zkrátka řečeno, naše slunce jest modré: a je-li

věta tato pravdivá, odpadá první námitka sama sebou. Z druhé strany dlužno přiznati, že jsme o tom dosud nejmenšího tušení neměli, a že také nyní to nejmenší, co by onu větu stvrzovalo, nepozorujeme, z čehož zcela ve smyslu druhé námitky patrno, že kterýkoli světoobčan v takových okolnostech může býti postaven, ve kterých se o barvě a vlastním svitu nejdůležitějšího proň zdroje světlového důkladně klame."

Ztěží mohl jsem domluviti; ze všech stran sypaly se námitky, protesty, vota nedůvěry. „Naše zlaté slunce že by mělo býti modré?" „Toť pouhý žert — záliba v paradoxech — snad subtilní zahrávání si se subjektivností všech dojmů — vzejde z toho pouhá pře o slova, co že vlastně nazýváme modrým —" podobné poznámky jsou činěny, jichž konec však bylo kategorické vyzvání, abych výrok svůj odůvodnil. Začal jsem tedy: „Spektroskopická pozorování —" leč tu byli jsme přerušeni. Musil jsem slíbiti, že výklad svůj při jiné příležitosti podám.

Slibu svému jsem posud nedostál, i myslím, že se závazku svého nejlépe sprostím na tomto místě, v naději, že v širém kruhu čtenářstva Květů nemálo bude těch, kteří by také rádi zvěděli, proč zlaté slunko naše náhle se stalo modrým!

II.

Žijeme na dně oceánu vzdušného. Mohutné vlny jeho nevalí se jen po našich planinách, po stráních našich hor, neutkávají se jen s rozčeřenou hladinou našich jezer a moří; v závratných výších nad hlavami našimi, ve výších měřených na míle a dosud přesně neurčených, dmou se, valí se, pádí prostorem, smetajíce, sbalujíce ohromné shluky ledových tyčinek, jež co „berušky" věstí zkušenému mnohou změnu povětrnosti. A v tomto vratkém živlu, stále pohyblivém, stále vzrušeném, uprostřed vystupujících a srážejících se nad hlavami našimi par — hluboko dole, na samém dně v nejhustší části jeho žijeme my; odtud zíráme do prostoru světového a každá zpráva, kterou nám odsud paprsek světlový nese, dojde nás, prošedši zmítajícími se vrstvami vzdušnými, přetlumočená a zkomolená leckdy až k nepoznání. V pověstech a báchorkách dětského věku mluvil k nám kouzelný život pod vodou, v tom hybném, těkavém živlu; sklánějíce se nad vlnami jasné hladiny s touhou hledívali jsme v tajemnou šeř, z níž k nám třesoucí se lesk na šupinách stříbrolesklé rybky, neurčitý polosvit zelenem se kmitající o neznámém zvláštním žití zprávu dával. I probouzelo se přání v dětském srdci, procházeti se v kouzelné pod vodou říši — přání, které neutuchlo zvěstmi o pokladech, jaké chová lůno mořské . . .

Nuže, procházíme se vskutku na dně oceánu, v kouzelné říši, vyplněné těkavými svity v hybném živlu lomenými, leč zvyk, odvěký tento nepřítel vší poesie, setřel půvab ze zvláštních zjevů, které jsou toho následkem, a teprve věda musí opět zmizevší obdiv přilákati neobyčejností výsledků, k nimž rozborem týchž zjevů dospívá.

Jak veliký jest rozdíl mezi tím, co vidíme skrze mohutnou, vodními parami prostoupenou vrstvu vzdušnou, a mezi tím, co bychom bez této vrstvy spatřili, o tom bychom se nejlépe přesvědčili, kdybychom mohli na okamžik stanouti na povrchu měsíce, jenž postrádá obalu,

jakým naše země jest opatřena. Co bychom tu viděli? Černější nad uhel oblohu, posetou za každé doby denní nesčetnými hvězdami, několikrát jasnějšími nežli jak je zde spatřujeme; mezi nimi planula by ohnivá deska slunce, které bychom ovšem tváří v tvář hleděti nemohli; leč ozbrojivše zrak svůj sklem barvy neutrálné, tak abychom skutečnou barvu slunce nezměnili, pozorovali bychom ostře omezenou modrou desku, kolem níž by se vznášela slabá, do dálky se ztrácející zář — sluneční to korona. S urážející ostrostí jevila by se nám světla předmětů sluncem ozářených; v nejbližším sousedstvu ponořeny by byly jiné předměty, světlu slunečnému nepřístupné, v hluboký stín, do něhož by nevcházel nejslabší zášer polostínům našim podobný. Při samém obzoru jevila by obloha tutéž sytou čerň jako nad hlavou naší; žádný červánek, žádné přitlumení světla neoživovalo by krajinu, hory, pláně, úskalí — vše kolem nás, v geometrické jen perspektivě beze vzdušného odstupňování nakupeno jsouc, tížilo by nás děsnou svou blízkostí a nečlánkovitostí.

Že vše, co kolem sebe vidíme, všechna ta měkkost kontur a plastičnost, jež nám činí půvabnou a drahou tvář matičky naší Země, zcela jest jinaké, toho zásluha hlavní přísluší naší atmosféře. Ona kouzlí před zrakoma našima tak mnohý krásný klam, ona mění sice, ale tím právě zjemňuje a v půvab ladí příkré vztahy pozemního života s povšechným životem kosmickým; a jestliže přísná věda, rozbírajíc kouzla ta pitevním svým nožíkem, na chvíli nám je ruší — na vždy nám je zničit nedovede a rádi oddáme se dojmům a náladám rozkošného východu slunce, byť bychom již nevěřili, že růžoprstá Eos před Heliem otevírá brány nebes. Táž přísná, neuprosná věda však, která z jedné strany o mnoho nás olupuje, štědře náhradu nám skytá v jiném vzhledu: nekonečná rozmanitost zjevů a vzájemná jich zákonitost, prozrazující se tím jednotnost hmotného žití přírodního, stává se myslícímu duchu zdrojem nejen osamocených požitků esthetických, nýbrž nejhlubšího uspokojení vniterného, na poznání této jednotnosti založeného. A zář téhož poznání vniká odrazem též do chmur duševní rozervanosti a nesjednocenosti naší, rozplašuje mlhy, jež, kladouce se mezi nás, zoufalý pocit osamocenosti v nás budí a v náruč pessimismu nás ženou; ona naplňuje nás blahým pocitem souvislosti se vznešenějším celkem, probouzejíc v nás tušení, že i vniterný náš život není jako kámen cestou pohozený, nýbrž ratolístkou na stromě vniterného života přírody . . .

Leč proud výkladu daleko nás vzdálil vlastního předmětu našeho — laskavý čtenář odpustí, že co na srdci bezděky i v péro splynulo. Vraťme se opět — na dno oceánu vzdušného. Že tento náš pobyt výklad toho, co v přírodě pozorujeme, mnohem více znesnadňuje, než nám připadá, zvyklým té, ať tak dím, lokální barvě, která se — ve smyslu doslovném i ve smyslu obrazném — klade na všechny předměty kolem nás, toho příklad rovněž tak pádný jak jednoduchý v následujícím se nám jeví. Každý ví, že obloha nad hlavami našimi nám nepřipadá jako vysoká báň, mající tvar polokoule, nýbrž jako poměrně nízká sploštěná klenba, tak že k patě její u obzoru mnohem dále se nám býti zdá, nežli k vrcholku nad hlavou. V čem příčina tohoto zjevu, s kterým souvisí druhý neméně překvapující, že totiž při obzoru slunce a měsíc mnohem

většími se býti zdají nežli ve značné výši. I přemýšlí lidstvo — to jest, ona část lidstva, která v přemýšlení o podobných věcech si libuje — již as 2000 let o zvláštním úkazu tom, a podivno: posud nebyla příčina jeho na jisto postavena. O tom však nelze pochybovati, že hlavní příčinou — byť i třeba nepřímo působící — jest obklopující nás vzduch. Již v starověku domnívali se Strabo a Ptolemaeus, že úkaz zmíněný způsoben jest reflexí čili lomem světla ve vzduchu, aniž by však jasno bylo, jak tento lom může za následek míti ono zdání. O podrobnější, však nezdařený výklad ve směru tom pokusil se arabský optik Alhazen vykládaje, že vodní páry seslabují paprsky světlové při obzoru a (tím?) zdánlivě průměr těles nebeských zvětšují. Toť výklad té jedné stránky. Druhou stránku, totiž zdánlivý tvar klenby nebeské, vysvětluje Alhazen (a po něm mezi jinými i slavný Kepler) geometrickou úvahou. Rovina tečná, k zemi položená, odetíná od soustředné se zemí sférické nebeskoule část menší než jest polokoule, úsek kulový, k jehož vrcholku ovšem blíže se nám zdá nežli ke kraji při obzoru. Descartes vystoupil s výkladem, často — i nyní ještě — po něm opakovaným, že obzor a tělesa při něm proto se nám vzdálenějšími, tato tudíž i (při stejném průměru úhlovém) většími býti zdají, poněvadž mezi námi a mezi nimi více předmětů se nalezá, dle kterých značnější jejich vzdálenost poznáváme, kdežto nám k posouzení vzdálenosti ve větších výších takové kontroly se nedostává.

Že žádný z těchto výkladů nedostačuje, jeví se zřetelně při bližším jich ohledání. V novější době poukázáno bylo k zajímavému faktu, že vůbec předměty ve směru vodorovném pozorované většími se býti zdají nežli ve směru svislém (v. „Květy", r. VII., druhé pololetí, str. 501.). Faktum to může míti příčiny fysiologické neb i psychické. Co se těchto týče, budiž poukázáno k okolnosti, která byvši dosud přehlednuta, přece s úkazem námi probíraným těsně souvisí. Oblaka nad námi se vznášející ukládají se obyčejně ve vrstvu v jisté stejné výši ve vzduchu rozestřenou a s povrchem země vodorovnou. Ve větším rozsahu tvoří vrstva ta patrně sférický obal (vlastně část sférického obalu, poněvadž ovšem nikdy celou zemi neobklopuje). Dívajíce se ve směru obzoru, odetínáme z této sférické vrstvy (podobně jako jsme při výkladu Alhazenově byli seznali) hořejší úsek, v němž ovšem oblaka nad hlavami našimi umístěná bližší nám jsou nežli oblaka při obzoru. I není-liž možno, že majíce velmi často tento úkaz, vzdušnou perspektivou ještě sesílený před očima, nabýváme bezděčně jakéhos nesprávného, subjektivního měřítka ve věci té, kladouce mimovolně předměty ve směru vodorovném do větší vzdálenosti nežli ve směru svislém, a zvykajíce si spatřovati klenbu nebeskou i tehdy, když jest modrá a oblaků zbavena, v tom tvaru, v jaký nám ji nejčastěji oblaka přiodívají?

Budiž tomu jakkoli — chtěl jsem jen pádným příkladem doložiti, j k složitými jeví se často úkazy zdánlivě velmi jednoduché, jakým namnoze neobjasněným klamům jsme podrobeni, dívajíce se přímo a bez podezření do světa. A důkaz ten se mi tuším podařil — i dovedl jsem snad vzbuditi v laskavém čtenáři podezření, že není vše ve světě takové, jak mu oči jeho bezprostředně zvěstují. I naleznou snad důvody, jež nyní pro odvážné tvrzení své, že slunce jest modré, uváděti počnu, větší

pozornosti, a možnost, že jako se klameme v mnohém jiném, hustým tím obalem či oparem vzdušným na svět se dívajíce, tak i v barvě slunce klamati jsme se mohli, tato možnost nebude na samém práhu odmítána, což by se jí jinak velmi snadno přihoditi mohlo.

III.

S. P. Langley, professor v Allegheny v Pennsylvanii, první vyslovil domněnku, že barva slunce skutečná podstatně se liší od té, kterou zde na povrchu země pozorujeme a bílou nazýváme. „Má pozornost“ — tak vypravuje v přednášce, uveřejněné v Nature, sv. XXXII., z níž častěji ještě budeme čerpati — „byla ve směr naznačený před mnoha lety již obrácena, když jsem měřil teplo a světlo, vycházející z různých částí desky sluneční. Jest známo, že slunce má atmosféru svou, která umírňuje žár jeho a zabavujíc jisté druhy záření i propouštějíc jiné, spůsobuje spektralné čáry, jež nám jsou všem známy. Studujeme tyto čáry obyčejně ve spojení s absorbujícími parami natria, železa atd., jež je též spůsobují; než pozornost moje byla hlavně obrácena ke skupinám absorpce (t. j. k místům, kde absorpce zvláště vyniká) a k barvě jimi spůsobené i nalezl jsem, že vlastní těleso slunce jest sytě modré a že by vyzařovalo světlo modré, kdyby nebylo této zdánlivě bezbarvé atmosféry sluneční, která vskutku má úlohu červeného závoje, propouštějícího něco málo modré barvy ve středu desky sluneční tam, kde jest nejtenčím, a zbarvujícího kraj do červena, tak že se jeví střed slunce, pozorně-li jej zkoumáme, bledě akvamarinovým a kraj granátovým. Účinek ten nalezl jsem tak závažným, že kdyby tato téměř neviditelná sluneční atmosféra jen o třetí díl byla zmenšena, teplota ostrovů Britských by vystoupila nad teplotu horkého pásma; a tato okolnost obrátila pozornost mou k velké praktické důležitosti studia účinků vlastní naší, zemské atmosféry na záření slunce, a ku pravděpodobnosti, že by náš vlastní vzduch mohl též a nezávisle na působení sluneční atmosféry slunce v skutku modré proměniti v slunce zdánlivě bílé. My nyní vskutku víme, a nedomníváme se pouze, porovnáváním atmosféry sluneční tam, kde jest nejširší, a tam, kde jest nejtenčí, že atmosféra zdánlivě bezbarvá podobný účinek míti může, a obdobná pozorování, jež jsem konal po mnohá leta, dosvědčila, že podobně působí i atmosféra naší planety, tento zdánlivě tak čistý vzduch.“

K objasnění pro toho, jemuž nejsou výsledky spektralného rozboru známy, připomínám toto: Padají-li paprsky sluneční skulinou na jeden neb více hranolů trojbokých, vhodně uspořádaných, a zachytíme-li dalekohledem svazek paprsků, z posledního hranolu vystupující, vidíme v dalekohledu pásmo duhových barev (jehož ovšem najednou přehlížíme obyčejně jen část) a v pásmě tom řadu pruhů čili čar tmavých, kolmých na směr pásma. Těchto t. zv. Fraunhofferových čar napočítáno v celém pásmu od červené k fialové barvě na tisíce, i poznáno, že příčinu mají v absorpci světla, způsobené v atmosféře sluneční. Dobře přirovnává Langley spektrum bílého světla před absorpcí s armádou, rozdělenou v četné pluky, z nichž každá má svou uniformu, jedna červenou, jedna zelenou, jedna modrou atd. Voj tento postupuje ku předu, vydán vra-

žedné střelbě, kterouž řady jeho řídnou, ale tak, že jisté barvy zvlášť jsou vzaty nepřítelem na mušku, zejmena barvy modré. Při postupu tudíž pluky červené menších ztrát doznávají nežli pluky modré. Téměř veškera absorpce jest takto vybíravá čili selektivní, a to často podivuhodným způsobem, takže často, jakoby uvědoměle, vybírá jisté paprsky a ničí právě jen určité setniny v pluku, ano jen i jednotlivé čety v setninách.

Bylo poznáno a s velkou podrobností vyšetřeno, že takovouto absorpci způsobují rozžhavené páry kovů (všeobecněji všechny prvky ve tvaru vzdušin), prochází-li jimi světlo, převyšující intensitou svou žár těchto par. Z toho dále souzeno, že ve sluneční atmosféře rozžhavené páry natria, železa a mnohých jiných kovů se nalezají, a že jimi právě zmíněná již absorpce jest způsobena. Langley obrátil však pozornost svou k hustotě, s jakou se ony čáry ve spektru slunečném na různých místech vyskytují. Poznal, že je jich mnohem více na modrém konci spektra než na červeném, a z toho soudil: kdyby jich nebylo, kdyby absorpce světla jádrem slunečním vyzářeného v atmosféře jeho se nedála neb i jen zmírněna byla, nabyly by v té směsi barev, které nyní v barvu bílou se skládají, převahu barvy modrá a fialová a výsledek směsi byl by barva rozhodně modrá.

Tedy: jádro slunce jest modré, ale slunce samo obklopeno průzračným obalem barvy růžové, a tím se modrý slunce svit snad tlumí pro každého pozorovatele, ať jest kdekoli ve světě, třebas i na měsíci, v barvu bílou. Tak bychom as soudili; leč Langley rozumuje dále: snad i onen červený slunce závoj nestačí k úplnému přeměnění modrého světla slunečního, snad by přece slunce jevilo se modrým nám, kdyby se mezi ně a nás nekladl závoj druhý, totiž atmosféra naše, která zajisté také vliv má na paprsky světlové, procházející skrze ni.

Položiv si tuto otázku, přistoupil i k jejímu řešení. Ale budiž hned z předu pověděno, že řešení to mnohem jest nesnadnější, nežli řešení té otázky, která se týče atmosféry sluneční. To se ovšem mnohému bude zdáti podivným; ale již tomu tak, že nejbližší věci často nám bývají méně přístupny nežli věci vzdálené. V tomto případě jest ostatně příčina jednoduchá. Vliv rozžhavených ústředí, na př. kovových par, na procházející jimi světlo jeví se, jak již řečeno bylo, tím, že na určitých, ostře omezených místech spektra světlového nastává absorpce, jevící se ostrou čárou neb alespoň zřetelným tmavějším nežli okolí pruhem. Podobný vliv nemají ústředí chladná, nevyzařující světlo viditelné, než jen tmavé paprsky teplové, o jichž existenci se jen jemnými přístroji teploměrnými přesvědčiti můžeme. Ústředí taková pohlcují paprsky všeho druhu v míře nestejné, ale málokdy tak značné, aby vznikl zřetelný pruh tmavý na určitém místě vidma. Absorpce toho druhu může se rozložiti nepozorovaně, leč v míře velmi nestejné na různé části celého spektra a úplně nás klamati co do výsledku. Mysleme si, že by ostré tmavé čáry, ve spektru slunečném pozorované a parami rozžhavenými na povrchu slunce způsobené, rozloženy byly vždy po nejbližším sousedstvu svém způsobem co možná stejnoměrným. Místo nich nastalo by oslabení světla slunečního, nestejné na různých místech spektra, námi však netušené; viděli bychom nepřetržité pásmo barev od

červené k fialové, a žádným spůsobem nemohli bychom se přesvědčiti, ano ani bychom na otázku podobnou nepřipadli zda-li, pravé světlo jádra slunečného se mění působením čehosi, co kolem slunce jsouc rozloženo, paprsky světlové různých kvalit nestejné zachycuje.

V podobné situaci nalezáme se vůči možnému vlivu atmosféry zemské na světlo slunce. Jen že v případě tom: předně tušiti již můžeme vliv podobný, poznavše, že v jiné, v slunečné atmosféře absorpce světla skutečně nastává; za druhé i prostředek máme, jímž se o vlivu tom při naší atmosféře přesvědčiti můžeme, prostředek, kterého jsme v jiných případech toho druhu zbaveni. A prostředek ten? Stačí pozorovati světlo slunečné jednou zde na dně oceanu vzdušného, a podruhé, byť i ne na hladině jeho, kam ovšem živá bytost nepronikne, alespoň vysoko nade dnem, na horách značné výše, kde vzduch již velmi jest řídký. Tam v těch výších odpadá vliv ne sice vzduchu veškerého, než alespoň nejhustší, tudíž i nejdůležitější vrstvy jeho při zemi položené. Porovnáme-li výsledky pozorování na jednom i druhém místě, a vyskytnou-li se rozdíly, bude to zjevným důkazem vlivu naší atmosféry.

Rozdíly takové nebudeme však dle toho, co řečeno již bylo, očekávati v tom směru, že by snad nějaké tmavé čáry ve spektru, zde dole pozorované, nahoře zmizely neb značně oslabeny byly. Částečně takový rozdíl se vyskytuje a byl též i pozorován, jiným však spůsobem. Poznáno totiž, že jisté tmavé čáry vidma slunečného tím jsou zřetelnější a silnější, čím blíže se slunce nalezá při obzoru, čím mohutnější jest tedy vrstva vzduchu, kterou paprsky sluneční procházejí. Poznáno však dále též, že tento rozdíl nepadá na vrub vzduchu samého, nýbrž spůsoben jest vodními parami ve vzduchu obsaženými, pročež i ony čáry vodními slovou.

Zkoumání vlivu vzduchu samého bylo by podobnou cestou sice možné, a také svědčí ranní i večerní červánky, rudé vycházející neb zapadající slunce bezprostředně tomu, že mocnější vrstvy vzduchu paprsky modré u větší míře zachycují a tudíž ve směsici barev propuštěných červené barvě převahu zjednávají. Leč ku přesnému vyšetření té otázky methoda tak jednoduchá nevystačí; nezbývá nic jiného než povznésti se nad hladinu mořskou co možná vysoko. K tomu se tedy Langley odhodlal.

Ale to nebylo vše; důležitější ještě úlohou bylo, nalézti přístroje, jimiž by sebe menší rozdíly zářící energie slunečné posouditi se mohly. Fotometrické methody, jimiž se v poslední řadě přece vždy jen odhaduje působení paprsků na zrak náš, tím méně zde dostačovaly, ano nejvíce o to šlo, měřiti energii paprsků neviditelných, teplových. Podnikaje tak rozsáhlou práci, neobmezil se Langley jen na tu část celé úlohy, o které právě řeč byla; chtěl důkladně prozkoumati celé spektrum slunečné i v části jeho viditelné, od červené barvy k fialové se táhnoucí, i v části jeho neviditelné, dílem před červenou, dílem za fialovou barvou položené. Ne že by podobné prozkoumání bylo novým, ale pohlcování paprsků viditelných i neviditelných ve vzduchu nebylo dosud náležitě prostudováno.

Ke studiím toho druhu, kde totiž jde o měření velmi malých množství tepla (zářivé energie), osvědčil se nejvhodnějším prostředkem

thermický článek, spojený s galvanometrem (multiplikatorem); otepluje-li se za vlivu zářícího tepla na jednom konci, vzniká v něm elektrický proud, který se působením na jehlici galvanometru nejen prozrazuje, nýbrž i měřiti dá. Má-li takový článek tvar úzkého pruhu, který můžeme umístiti po sobě na různých místech spektra, lze způsobem tím intensitu záření na týchž místech měřiti, tudíž i spolu porovnávati.

Takový thermický článek převyšuje citlivostí teploměr snad tisíckráte; Langley shledal však přece, že k jeho účelům nedosti jest citlivým. Ohlížel se po jemnějších prostředcích, a po mnohých pokusech sestrojil bolometr (paprskoměr), založený na té okolnosti, že otepleným vodičem (drátem) prochází slabší elektrický proud nežli studeným, jinými slovy, že se vodivost vodičů (kovů) oteplením zmenšuje. Myšlenka jednoduchá, provedení však nad míru nesnadné; ukázalo se na př., že k dosažení potřebné citlivosti jest potřebí vzíti vlákno kovové, jichž 2000—20000 vedle sebe položených vyplňuje teprve šířku jednoho palce.

Konečně byl Langley hotov s přípravami: šlo nyní o to, vyhledati vhodnou horu, aby u paty a na vrcholu jejím pozorování konána býti mohla, tedy horu nejen dostatečně vysokou, aby značnější část atmosféry při pozorování na vrchu byla vyloučena, nýbrž i dosti příkrou, aby stanice dolejší byla co možná pod stanicí hořejší. Bylo však i nutno zaříditi se na hořejší stanici na několik neděl, postarati se tam o přístřeší, zejmena pak vyhledati takovou horu, kde byla dostatečná záruka jasné, mračny nepokryté oblohy. Nebylo snadno, vyhověti tolika podmínkám. Leč nechme již Langleye samého vypravěti o odvážné té výpravě vědecké.

(Pokračování.)

Sny a pravdy.

Dozvuk k Velehradské slavnosti.

Napsala **Marie Červinková-Riegrova.**

Jak dusné je ovzduší v železničním voze za parného dne červencového! Vlak letí úrodnou Hanou, avšak ani rozkošný pohled na žírnou rovinu, na vlnící se moře dozrálého osení nepřivábí mne k oknu. Jest mi, jakoby ten horký vzduch, přesycený prachem, naléhal na má víčka olověnou tíží — a proč neutéci se z nepříjemné skutečnosti v objetí konejšivého spánku? Ukolébá nás ve svém náručí, a soudruh jeho sen kráčí mu v patách, plíží se tiše, po špičkách — neslyšíte, kdy vstoupí . . .

Jak mnoho jest věcí na světě, kteréž nezdají se míti žádného určitého počátku — ale mají velmi určitý konec! Sen má křídla tužeb lidských, nezná prostoru ani času, letí, unáší nás, nejasné představy rozptylují se jako mlhy a krásný obraz zjevuje se před námi — hle, jak brzy jsme u cíle svých tužeb a přání!

Vskutku, nemýlím se — jsem u cíle své cesty — na Velehradě. Zástupy lidstva tísní se kol svatyně — jak pestrý to pohled! Bratří Sokolové s horlivostí plní svůj pořádací úkol, řady zpěváckých spolků ze všech končin vlasti sestupují se v mohutný sbor, dále řadí se nepřehledné davy účastníků slavnosti. Jak mnohé tu známé tváře z Čech! Kývají si z dálky, pozdravují se radostně, tam opět jiní přistupují k bratřím Polákům, oděným malebným krojem svým, a tito v nadšený pozdrav mávají svými konfederatkami. Statní Moravané ve kroji slováckém a hanáckém svědomitě plní povinnosti hostitelů a vítají nové příchozí.

Teď přišli Slovinci a za nimi zástup mužů v jihoslovanském kroji — v jich čele kněz biskup, před nímž každá hlava se s úctou uklání a jehož jméno každý šeptá s pohnutím.

Zastavili se před svatyní — čekají ještě . . . Napnutí ovládlo zástupem, až náhle radostný šepot rozlehl se kolem jako šum moře: „Tak z daleka a přišli přece!“ Řada mužů černě oděných, s dlouhým vousem, vstupuje do svatyně, za nimi pak ostatní. Nemohu utišiti bouři v ňadrech svých, slzy pohnutí zalily mi zrak . . . Jaké to zvuky zaznívají ke mně z chrámu? Musím se tam prodrati — hle, tam u osvětleného oltáře vzývá se Bůh hlaholem slovanským a přítomní jedním hlasem zpívají hymnu velebnou:

Methode, Cyrille, bratrským sblížením
požehnej Slovanstvu svatý Váš duch!
K Vaší nechť modlitbě láskou a smířením
srdce nám naplní Hospodin Bůh!

Paprsky sluneční derou se barevnými skly oken a skvělá jich záře zdá se jakoby oživovala mramorové sochy ve středu svatyně. Tak vážně a nehybně stojí zde ty dvě bílé postavy, a přece jich tváří pohrává líbezný úsměv ze slunečních svitů. Nemohu zrak svůj od nich odvrátiti, zdá se mi, že rozumím tomu úsměvu! Je to úsměv dobrého otce, jenž rozhlíží se kolem: „Tedy přece, mé děti, vidím vás pohromadě!“ Ano, jest ještě něco ve světě, co shromážditi nás může všechny v jednom stánku ke společné poctě, společné modlitbě a společné radosti!

Uchvátil mne nevýslovný pocit radosti, má duše je jako spita kouzlem, chci plakati a jásati, chci připojiti svůj hlas k velebnému zpěvu zvučícímu kolem, avšak nemohu ze stísněné hrudi vypraviti zvuku, až konečně . . . podivný hlas vydral se mi z ňader a vzbudil mne . . .

Sedím na uprášených sedadlech vagonu. Věčná škoda — bylo to příliš krásné pro skutečnost! Kéž mohu kouzlo snu ještě jednou přivolati na svá víčka . . . Ne, není možno. Ve vagoně ozývá se hlučný hovor několika mužů — rozhlížím se kolem — vidím milé tváře známých. Pozdravujeme se, podáváme si přátelsky ruce. Přibylo několik spolucestujících na Velehrad. Jsme tu z Čech dva, několik Moravanů a jeden poutník ze Slezska.

„Tedy skutečně? Na Velehrad?“ táže se můj soudruh.

„Na Velehrad, z Horní Lužice, — deset jich jede,“ zní odpověď.

„U nás ve Slezsku,“ vmísil se do hovoru třetí, „pouť byla za-

kázána, ale přece se nás několik na cestu vydalo. Vždyť jsme již dávno toužili spatřiti vás a posilniti se pohledem na šťastnější bratry. A mnoholi vás jede z Čech a z Prahy?“

Jsem v nesnázích při této otázce. „Z Čech? . . . Z Prahy — . . . Nevím v skutku. Jsme tu dva, jak vidíte. Ostatně, je vám přece známo, že poutnický vlak byl zmařen, zakázán . . . Epidemie . . .“

„V novinách? A u vás se jí bojíte? — Tak tedy opět jedna radost pokalena! Zvláštní vlak ovšem může být zakázán, ale kdož smí se plésti do svobodné vůle jednotlivců? Já doufal přece, že se Čechové odstrašiti nedají.“

Nesnáze mne pojaly, odpověď nechtěla mi se rtů, když tu Moravan přerušil trapné mlčení.

„Epidemie!“ pravil s nevolí. „Jsem přece z tamní krajiny, musel bych něco o tom vědět! A tu najednou z ničeho nic jednoho krásného rána čteme na plakátech, nalepených na rozích, že je u nás epidemie. Mnozí se polekali, vyptávali a sháněli se po nemocných . . .“

„Což skutečně u vás nebylo epidemie a nestonali snad někteří . . .“

„Jakž by nestonali, stonali též. V Uherském Hradišti sice nikdo, na Velehradě dva, v okolních vesnicích sem a tam někdo se roznemohl na tu neb onu nemoc —“

„A tyfus? A neštovice?“

„Vyskytl se nějaký sporadický případ právě tak jako v minulých letech, nic více.“

„A proto musela se naše krásná slavnost pokazit, na kterou jsme se všickni tak ze srdce těšili!“ povzdechl si jiný ze přítomných Moravanů.

„Jsme my Slované přece jen nešťastni, toužíme-li po něčem, nikdy se nám to nevydaří. Patrno, že nám nebe nepřeje!“

Cit spravedlnosti mne přinutil zastati se nespravedlivě nařknutého nebe. „Nebe že nám je nepříznivo! Kdo žil několik roků v Čechách, musí uznati čirou lichost této pomluvy. Máme u nás každý týden nejméně půl tuctu národních slavností; není to věru snadnou úlohou pro shovívavé nebe, aby vyhovělo všem tužbám rozčilených pořadatelů. A přece, — nebe činí co může, a kdyby se den před tím jen lilo z černých oblaků, přes noc kůrové andělští vymetou oblohu, a ráno je nebe tak modré — tak modré — jako pravá slavnostní draperie a jen bílé lehounké obláčky poletují po něm, aby za nimi andílkové mohli se potají těšiti pohledem na ples pozemských dětí.“

Někteří smáli se tak horlivému obhajování nařčeného nebe, ale jeden podotkl vážně: „Buď jak buď, tentokráte nám štěstí nepřálo. Velehradská slavnost je zkažena. Ovšem že stále každého dne nespočetní tisícové zbožného poutnictva z různých krajů Moravy přibývají na Velehrad. Putují z daleka, mnozí z nich pěšky, někteří téměř celou noc stráví v přeplněném kostele, jiní nocují v chodbách u kostela nebo dokonce pod širým nebem. Což těm chudákům uškodí epidemie! Ale my doufali, že uvítáme také hosty vzdálenější, že pohostíme na Moravě drahé bratry slovanské ze všech končin, že opět jednou stiskneme si ruce a oživíme styky vzájemné. Zatím však přicházela z různých stran jedna Jobova zvěsť za druhou.“

„A je to pravda,“ táži se, „že dříve také Rusové přijíti obmýšleli?“

„Ano,“ odpovídá mi přítomný kněz moravský. „Byla naděje, že přijdou. Mluvilo se též o tom, že by jim mohlo býti dovoleno čísti na Velehradě mši slovanskou podle svého ritu. Dovolení toho, tuším, by se bylo dosáhlo. Ale v tom náhle — vyskytly se v pruských a německých novinách zprávy, že Poláci chystají se k politickým demonstracím protiruským na Velehradě. Rázem se smýšlení Rusů obrátilo; i ona strana mezi nimi, kteráž nakloněna byla k pouti na Velehrad, změnila své úmysly. Prohlásili, že budou slavnost svou odbývati doma. Slyšim, že se jim prý psalo a vysvětlovalo, aby se nedali zastrašit planým pokřikem novin německých — kdyby i vskutku někteří Poláci byli se chystali k podobným demonstracem, nebyli bychom to mohli připustit. Aby snad kazatelé někteří nemohli zabrousiti do politických a polemických narážek, bylo ustanoveno, že kazatelé budou jmenováni a kázání censurována. Vše to bylo marno. Rusové odřekli své účastenství a nepřestávali od té chvíle pokládati slavnost Velehradskou za demonstraci polskou nebo římsko-katolickou jim nepřátelskou a namířenou proti světu ruskému a církvi východní.“

„Ano i o Velehradě co hrobu a působišti sv. Methoda pronášeny učené pochybnosti, aby dosvědčena byla bezdůvodnost pouti Velehradské,“ podotkl jeden z přítomných.

„Nuže,“ pravil jiný, „takto pouť Rusů byla zmařena. My ještě se těšili, že přijdou všichni Slované rakouští. Štrossmayer se chystal na Velehrad s Chorvaty a Slovinci, z Čech a z Polska byly ohlášeny vlaky s četnými účastníky — a tu náhle ozve se opět v německých a pruských i maďarských novinách pokřik o epidemii. Vlak z Prahy zakázán, ze Slezska zakázán, z Haliče zakázán — z Poznaně —“

„Z Poznaně,“ pravím živě, „doufám že přece přijdou. V těchto dnech přinesly noviny podrobné zprávy o poutnickém vlaku na Velehrad, a dosud nic nebylo odvoláno.“

„Toť jste patrně dnešní listy ještě nečetli? Zde jsou, přečtěte si je! Pruská vláda ze zdravotních ohledů — k vůli epidemii zakázala pouť z Poznaně na Velehrad.“

„Skutečně! Zde to stojí. — — Kdož by si byl pomyslil, jak pečliví jsou v Prusku o zdraví polských poddaných!“

Podivné myšlénky křížily se mi hlavou. Tak roztříštil se poslední zbytek všeslovanské pouti! Mohu se rozhlédnouti kolem sebe — několik Lužičanů a malá společnost, již zde vidím, toť vše, co zbylo ve skutečnosti z mého krásného, překrásného snu!

V tom vlak se zastavil. Přibyl nám nový soudruh. Uvítali jsme jej s jásotem, — byl to známý z daleka, Rus. Tedy přece někdo ze slovanského východu přichází slaviti s námi slovanský svátek! „Jedete na Velehrad?“ voláme jedním hlasem.

Podíval se na nás udiveně. „Na Velehrad? Což bych tam dělal. My jsme si svou slavnost již odbyli.“

Nastala chvíle mlčení. „A proč,“ pravím, „nechcete oslavovati apoštoly slovanské v těch místech, kde oni žili a působili?“

„My slavíme je v těch místech, kde působnost jejich měla skutečné výsledky, a to je v Rusku a nikoli zde.“

„Jakže? U nás že působnost sv. Cyrilla a Methoděje neměla výsledků? Nejsme snad křesťany?“

„To jste, ale těmi byste byli i bez svatého Cyrilla a Methoděje.“

„Ale dovolte, v tom je veliký rozdíl! Byli bychom se stali křesťany, ano, možná dokonce že takovými, jako naši bratří Slované polabští! Ale za to, že stavše se křesťany, nepřestali jsme býti Slovany, za to děkujeme sv. Cyrillu a Methoději. My více než vy jim děkujeme, neboť vy i bez svatého Cyrilla a Methoděje byli byste zůstali Slovany, a proto u nás, na posvátném Velehradě, má se slaviti působení slovanských apoštolů!“

Zůstal mi dlužen odpověď. Ostatní přítomní vmísili se do hovoru, který čím dále tím živějším se stával. Vypráváli jsme o národních poměrech našich, o zmařené pouti Velehradské — soudruh náš Rus ve společnosti naší zdálo se jakoby zvolna roztával, probudila se v něm chuť přidružiti se k nám a putovati s námi na Velehrad. Avšak — náhle se zarazil. „Můžete mne ujistit,“ tázal se, „že se tam nesejdu s žádným Polákem?“

„Vždyť přece víte, že vlaky jsou zakázány, Poláci nepřijdou.“

„Ale jednotlivci by přece přijíti mohli?“

„Jednotlivci ovšem, ti mohou přijíti vždycky.“

„To si pamatujte — kde je Polák, tam nemůže nikdy býti Rus.“

Rozloučil se s námi, opustil nás.

Zabolelo mne u srdce. Bylo mi, jakoby podruhé drsné dotknutí skutečnosti probouzelo mne z blahého snění, podruhé bolestný osten zklamání rozrýval mi duši.

Tak vypadá tvá skutečnost, ó Slovanstvo! Zdaž nikdy nesplní se krásné vidiny, jichž kouzlo před chvílí mne blažilo, zdaž nikdy neuzřím onen živoucí úsměch na tváři mrtvých soch, o němž se mi snilo, zdaž nikdy neuvidím roztroušené děti jedné rodiny shromážděné pospolu a nikdy neuslyším jedním hlasem z millionů hrdel zníti velebnou hymnu:

Methode — Cyrille — láskou a smířením
požehnej Slovanstvu svatý váš duch!

O sny a pravdy! Zdaž nebe dalo nám krásné sny jen proto, aby tím tesknější a bezútěšnější zdála se nám skutečnost?

K básni Jaroslava Vrchlického kreslil V. Lindner. Ryl J. Patočka.

Z cesty po severu.

Básně **Jar. Vrchlického.**

(Své ženě)

I.

Jízda v noci.

Dál jako bleskem v obzor, jenž se stmíval,
kraj na ohromnou fresku splýval zraku
a mračna byla rovna stádu draků,
jež sháněti v tlum vichr neumdlíval.

Les na levo v zeď jednotvárnou splýval
a jak jsem vyhled z letícího vlaku,
byl měsíc roven střelenému ptáku,
jenž v trysku, v krvi do mračen se skrýval.

A nudou přemožen jsem zavřel oči
a mně se zdálo, že se vesmír točí,
jsa žalář, odkud vězeň, člověk, utek,

že náhle hroutí se a padá, tříští —
že kol se slzy, krev a mozek blýští —
a v duši mou padˇ nekonečný smutek.

II.

Na vykopaniny z Olympie.

Kde ruka, která tesala vás v kámen,
ó kolossy, ó zasypaný světe!
Syn doby mdlé před vámi stojím zmámen,
zřím na obrovské údy rozptýlené,
kde ještě v troskách síla dávná květe
a studu nach mi v bledé líce žene.

Tu Ares v boj hřmí, tamo Zeva kštice
se vznáší v troskách paží, noh a rukou,
tam rozeznávám býka šij, tam lvice,
jak zatínaji v plece mužů zuby,
tam zbytky rukou v kamenný štít tlukou,
tam kotouč těl se řítí do záhuby.

A jinde zlomky trupů jen a paží,
jen obři s rozbitými obličeji.

Ó sílo zobrazená, kdo tě zváží,
těl rozvoji ve plné, mužné kráse,
ó změti údů v fantastickém reji!
ó v zlomcích velký, olympický kvase!

Vzdor, touha výš a velkost v každém vzmachu,
ať obři to, jenž chtějí nebe ztéci,
se ku Olympu prahu hrnou z prachu,
zkad Niké jásající z ruky Otci
se snesla, by je s pokořenou plecí
v ráz pohrobila v Erebu a noci;

Ať kolem chrámu nekonečným vlysem
jste vlnily se, zlomky epopeje,
vždy mluvily jste každičkým svým rysem
jen k svobodnému, velikému lidu,
jenž patře v závratné ty velké děje
žil přirozeně v síle, v božském klidu.

Ó velké básně kamenné vy sloky,
pod rukou neznámého Hesioda
zde pro vždy vypučelé! Času kroky
vás mohly zdeptat — ale nezkrušily,
a stejně jako Alcaiova óda
váš velký rhytmus světem hřmí pln síly.

Teď v lad vás kupí ruka trpasličí,
rod obrů rovná školská moudrost suchá,
leč krásy zárodek, jenž ve vás klíčí,
se nedá spoutat v pravidelné celky,
ba z balvanů té směsi síla ducha
líp hovoří a obrovský vzlet velký.

Já nechci žalovat, že věk můj malý.
Však ptát se musím, po vichřici věků
co bychom příští době odkázali?
co v rumu měst, jež příští doba zryje,
se hovořiti bude o člověku,
kde bude síla naše, poesie?

Tak opustil jsem vás, ó velké trosky,
v své duši maje Hellady sen rosný
ten velký život, svobodný a božský;
však odpověď mi rázem děsná zněla,
když s hrůzou zřel jsem oloupen své o sny
s Mont Valérien uloupená děla.

V Berlíně dne 10. září 1885.

III.

Na Lüneburské stepi.

Step se táhne, step se táhne do daleka,
bezdná, dlouhá, zdá se čekat na člověka.

Jak bod on se mihne na kraj její řízy,
jak stín přejde po ní a zas jak bod zmizí.

Vřes jen květe, vřes jen květe po ní kolem,
mrak jen letí, mrak jen letí dlouhým polem.

Stesk tě schvátí, když zříš mračna v mlhy změti,
věříš: v rej to čarodějky kamsi letí . . .

IV.

Tucha.

Kraj neznámý. Pár holých stromů
a pole, v dálce v mlze les,
nad vlnou jeho střecha domu,
u nohou fialový vřes.

U cesty lípa řídká, stará,
obrázek svatý na kmeni,
kol věnec z prostých kvítků jara
jak vesny pozdrav jeseni.

Tak ticho všady, rozorané
je pole — ale bez ptáka,
cos tajemného vzduchem vane
a zvolna táhnou oblaka.

Cos příšerného chví se stínem
a zase láká na polo,
jak druhdy dávno v těle jiném
bych býval šel tu okolo.

V.

Hovor na moři.

Já pravil k ptáku: Cestou dlouhou,
kde neví zrak můj, kam by kles,
kam uletěl jsi s mojí touhou?
A on mi řekl: Do nebes!

Já pravil k vlně: Dcero moře,
hned samý jas, hned samý stín,
kam pohrobilas moje hoře?
A ona řekla: Do hlubin!

Já pravil k větru: Plachý hosti,
jenž všeho tkneš se v přeběhu,
kams odnes též mé minulosti?
Děl: Ta zůstala na břehu!

Jsi zase volný, šťastný, mladý!
děl západ temně nachový —
Ne, vzdych jsem, vleku s sebou všady
své vlasti těžké okovy!

VI.

Na palubě Hallandu.

Ostrov světla.

Již bylo po západu, vlhký vzduch
a průhledný bez nejmenšího hnutí,
spal vítr kdesi ve vln obejmutí,
ve výši zněl jen ptačích křídel ruch . . .

Na tichých vodách náhle světla pruh
blýsk, rostl v zlatém nyní zaplanutí,
teď jako ostrov paprskové žlutí
jej tkali v báječný a luzný kruh.

Po slunci dávno ani stopy není,
jen odlesk jeho zde ten ostrov kreslí
pln jasu, světla, kouzla, poesie.

Na ostrov báje myslil jsem tu v snění,
za jehož druhdy fantomem se nesly
ač darmo plavců sny. Kde teď se kryje?

Vzpomínka.

Jak ve snu plujem, jako v měkkém peří,
u černé kávy dámy, páni v směsi,
tu hlučný hovor, tam smích zazněl kdesi
a cigar hvězdy rudé planou v šeři.

Tu grog, tam rum se nosí po večeři
na dobrou noc, — tma na ráhna se věsí.
Co nám je bezdna děs a skalin tesy?
Zrak ironicky obzor valný měří . . .

Tak volno všem je, myslí mou tu letí
vzpomínka na Vikyngy, moře děti,
jak hůř jim bylo na chatrném vraku.

Touž cestou jezdívali, dešť a sněhy
jim kalívaly tvář a větru šlehy.
Což nám je hej! — Teď vyšel měsíc z mraku.

Figurky.

Je v denník ruka kreslí roztržitě:
Dva kupci z Brehm a jeden virtuós,
pár Angličanek, z teplých šatů nos
jim sotva kouká, dětí dav, jež hbitě

Se honí kol; miss Fanny, smavé dítě,
tou cestou vyhráti chce velký los,
tož kapitána, — kol se točí hbitě
a jak papoušek žvastá ledacos.

Pak hejsek, — který na každé je lodi,
půl světa zná a všecky řeči umí
a stále ptá se, kdy půjdeme k jídlu.

Pak professor, jenž s Baedeckrem kol chodí
a zvědavě se dívá ke kormidlu,
a dandy, tupě který v prázdno čumí . . .

Mořská nemoc.

Až posud šlo to dobře, tak že hádá
se společnost, že přestojí to v zdraví,
v tom zadul vítr, jako dům když padá
loď celá v peřejí se řítí splavy.

A nahoru zas, dolů větrů váda
ji hází — a teď šikmo kolébavý
to tanec, bokem, přídou bez únavy,
o stěžeň darmo podepíráš záda.

A darmo tam se chytáš za zábradlí,
v jídelně talíře se stolu spadly
a celá společnost tak divně stichla.

A sotva vlna na palubu šplíchla,
vše mlčí, do kajuty dolů spěje . . .
a bradatý jen námořník se směje . . .

Maják.

Zhas právě — v jitra posupnou šeř teď
na skalisku čněl sám, jak přelud divý,
pěn kol něho se rozstříkaly hřívy
a v bok zas proudů šlehala ho změť . . .

A byla přísná, chmurná jeho zeď
a myslil jsem na jeho plápol snivý,
tak sladký plujícím, tak dobrotivý,
jenž k lodi zdál se volat: Leť, o leť!

A jako on, — tak v životě znám lidi,
jichž oko pouze drsnou stránku vidí,
když slunce, štěstí lidské, mile svítí . . .

Však přijde noc, tož neštěstí a zmatky,
v tom jako zázrak dojemný a sladký
jim v duši plápol soucitu se vznítí . . .!

Ve tři hodiny ráno.

Z kajuty dusného jsem vyšel vzduchu,
sám palubou jsem krokem rychlým kráčel,
zřel na směr cesty, jak se vlnil, stáčel,
a naslouchal vln tajemnému ruchu . . .

Loď spěla tiše jako koráb duchů,
svit jitra vlny rosným leskem smáčel,
za lodí jisker dlouhý řetěz vláčel.
Vzduch ostrý každý hlahol nes mi k uchu.

U kormidla jak přeludy se tměly
dvě postavy, — loď jako bez života, —
mne schvátil děs . . . Kol velký obzor celý

spal v bledé páře a já cítil v hrudi,
jak tklivá, sladká skřivánčí je nota
nad klasy u nás, když se jitro budí . . .

VII.

Věž chrámu Vykupitelova v Kodani.

Výš! Stále výš! Nad střechy, krovy, štíty
pouť závratná! Pod tebou tři sta schodů.
Tož věru s orlem stoupáš do závodu
a s větrem hádáš se, kdo víc je hbitý.

Ach konečně! — Ký zázrak! V mlhu skrytý
tam spící břeh, tu město ve vln brodu,
kam hlédneš, lodě v něm, sta zářných bodů
to na stříbrném plášti Afrodity!

Děs, závrať svírá hruď a oko těká
na domy, lodě, stěžně, vlny, mraky,
duch zvolna všednost jak starý šat svléká.

Neb vidí, že má prostor beze hrází
tak nesměrný, že v prsou dech mu schází,
a přec tak blízko k hvězdám, nad oblaky!

*

Tak rovněž spějem k idealu drahou,
vždy výš a výš jdou ony srázné stezky,
svět dole, pod námi již jeho stesky
a vřava, my jdem okřídleni snahou.

Však brzy hvězdy jen jsou duše vlahou,
jež vrýt chce sen svůj v krásy věčné desky,
již v hloubi zhaslého spí slunce blesky
a brzy, brzy uzříš krásu nahou.

Děs, závrať ovšem podle cesty sedí
a osamělost prázdnem v duši sahá,
však ideal dál v dráhu láká temnou.

I volám. — Chvěju se vstříc odpovědi . . .
Jak zapomenout, žes, ó duše drahá,
jak na té věži vždycky byla se mnou?

VIII.

Na baště Hamletově.

V mhu se halil Kronborg; chmurné jeho věže
jako přeludy se na obzoru chvěly,
pod ním vlny mořské duněly a hřměly
v cvalu jako diví oři bez otěže.
Pustý břeh a mrtvý, prázdný, osiřelý,
v hloubi valů starý Holger jen vlasť střeže.

Na baště, z kad v pozdrav lodím děla hřměla,
rovněž pusto, vlajka třepetá se vzduchem;
dvůr je sirý, nezní vojska, ořů ruchem
ani fanfar břesknou písní, jež tu zněla,
bujná družina — co Hamlet mluvil s duchem —
Claudiu když králi v plesu připíjela.

Ani vzdechy lásky, vzdechy bolu, touhy
nenesou se více z jizby Mathildiny,
věžněna kde byla. — Ticho. Pouze stíny
po chodbách se nesou a jich pochod dlouhý
v mlze hasne. Hodin tluk zní z věže líný.
Maják do vln hází sporé rudé prouhy.

Na té baště siré, která trčí v moře,
tam, kde mluvil druhdy Hamlet k svému otci,
stál jsem jak on, poutník zabloudilý v noci,
ducha svého v propast mnohem hlubší noře,
ve přeludů divých v stínu hře a moci
větší nežli on sám procítil jsem hoře.

Rány s věže. — Stín se plížil valy němý;
obchází snad tady posud nesmířený
velký stín ten báje? Jakými mám jmeny
zastavit jej v dráze? — Skláním oko k zemi.
Cítím, jak má život lidský málo ceny,
věčnost mraznými jak vlá kol perutěmi!

Přece volám: Stůj! Zda lidské srdce bije
pod tvým rubášem, ó mluv, ó nešťastníku!
Hamlet já jsem rovněž, dítě zmaru, mžiku,
Horatio můj, toť moje poesie!
třtina vetchá, nalomená v bouře ryku,
stín to, jemuž srdce zžírá pochyb zmije.

Ano, stůj mi rovněž, poznávám tě tedy,
duch jsi doby mojí, duch století prázna,
Hamletův jak otec bídně ubit, mrazná
moudrost nalila ti v ucho svoje jedy
a tvůj syn se šatí s rolničkou v háv blázna
síly nemaje mstít tebe a své bědy.

Nyní doby nové matném na rozhraní
obcházíš zde děsný, nesmířený stíne,
ale darmo tvoje chará ruka kyne,
syn tvůj není hoden tvého pohrdání,
slouchá tvému kroku jak zní a jak hyne,
malátně se v nové pochyby zas sklání.

Čím tys mohl býti, utracený věku,
veliký a silný, dítě revoluce,
deptals modly v prach, meč bleskný nesa v ruce,
pro vše rány lidské chystals balsam léku,
čím to syn tvůj zase, ve okovech ruce,
že se v světě shání marně po člověku?!

V mužné síly květu kdo tě náhle zabil,
tyranství že vládne a každý z tvých synů,
který mohl dospět pravdy na výšinu,
kam's jej idealy nejčistšími vábil,
že jest jako Hamlet, matný stín jen stínů,
síly nemá stisknout revolver, když nabil?

Nemá, nemá, nemá! S fantomy se hádá
ať je básník, malíř, myslitel, vše trne
v nejistotě, po tmě, jež se na nás hrne.
Stokrát každý vstane, stokrát každý padá,
co pod kroky duchů chvěješ se, ó drne
hřbitovů, jichž kořist svoji pomstu žádá!

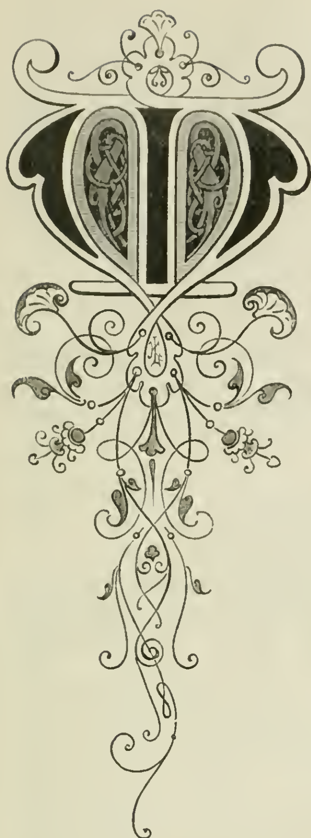
Co je platno potom, jestliže věk příští
řekne o nás: „Tady čacká srdce pukla!
Síla démonů a vášeň se v nich shlukla!“
Když se ihned všecko láme, trhá, tříští,
když ideí našich zapředená kukla
místo činů snů jen motýly se blýští?

Nesmířený stine minulého věku,
ó jak dlouho budeš ještě obcházeti,
a my Hamletové, zatracení děti,
ó jak dlouho budem v malomocném vzteku
tlouci o své mříže, jak ve vichru změti
moře do skal bije ve šíleném jeku?

Ze vzdoru.

Povídka od **Terezy Svatové**.

ladému Chobotovi neříkali lidé jinak než „klátivý Vašek“; přezdívka tato dána mu hned když chodil do školy.

„Klátivý Vašku,“ zavolal na něho jednou jeden ze spolužáků a tu teprve si všimly i ostatní děti, že když Vašík utíká, hlava jeho jaksi neobyčejně se klátí. Nerozmýšlely se dlouho a „klátivý Vašku“ zaznělo již celým sborem. S pokřikem tím vyprovázely Vašíka až k domovu a nic nedbaly, že hoch natahoval moldánky. Od toho dne zůstala chlapci ona přezdívka.

I později, když byl vyrostl, přezdíváno mu tak, a děvčata, škádlíce se mezi sebou, dohazovala jedna druhé „klátivého Vaška“.

Ačkoli Vašík nikdy ani kuřeti neublížil, přece si ho lidé rádi dobírali a zvláště u muziky býval terčem kousavých vtipů.

Šel-li do kola, šťouchaly se ženské na lavicích, hoši se ušklíbali a děvčata zakrývala zástěrkami ústa, aby stará Chobotová neviděla, jak se chechtají; neboť ta měla zrak bystrý a jazyk jako meč.

Běda tomu, kdo by se byl zmýlil a učinil před ní o mladíkovi nějakou poznámku! Jen jedenkráte se hoši zapomněli a křikli „Solo!“ když Vašík v kole rejdoval.

Všichni ustoupili z kola a Vašík rozpařen tančil „solo“, div že se mu hlava neutřásla, a nic nepozoroval, jakou švandu z toho mají všichni kolem.

Kde kdo byl, smál se a hoši, chtíce Vašíka ještě více povzbuditi, tleskali rukama a křičeli „Výborně!“

Najednou však umlkli. Stará Chobotová protlačila se do kola a vytrhnuvši syna násilím z tance, začla „čísti levity“ těm, co stáli kolem. Hochům, kteří švandu spůsobili, pověděla tak do živého, že jim navždy zašla chuť, z Vašíka si tropiti šašky.

Od té doby měl pokoj a u muziky nedostal košem ani od jediného děvčete; i ty nejhezčí a nejbohatší šly s ním bez zdráhání k tanci. Bály se Chobotové — pamatovalať si všecky poklesky a hříchy rodinné až do praděda a bylo-li třeba, pověděla každému ihned jeho díl.

Chobotová byla vdovou a Vašík byl její jediné dítě. Ačkoliv měl dlouhé, neforemné tělo, krátké nohy a těžkou, klátivou hlavu, přece měla ho za hezkého. V lásce a samolibosti své neviděla na něm chyb,

jímž se lidé posmívali. A pak byl syn její dobrák — lidé ovšem říkali, že je více hloupý než dobrý — a zastával ji ve všem.

„Je mně více platen, než kdybych měla dvě dcery,“ chlubívala se sousedkám. Umělť Vašík každou práci, ať domácí, nebo polní; všechno konal stejně pilně a svědomitě. Dřel se od rána do noci a nikdy matce neodmluvil, nikdy ji nepohněval. Nebylo tedy divu, že na něm visela s celým srdcem.

„Blaze bude ženě, která mého syna dostane,“ říkávala děvčatům. Tato jí ovšem do očí přisvědčovala, ale po straně se jí smála a říkala, že se asi ztěžka najde nevěsta pro takového „klátila“.

A ona se přece našla — a dříve než se nadály!

Rozletělo se po vesnici jako blesk, že si Černíkovic Stáza bude bráti „klátivého Vaška“.

„Kam jen dala oči!“ divil se každý a nikdo nechtěl svému sluchu věřit, když v neděli po kázání pan farář skutečně ohlašoval, že v stav svatého manželství vstoupiti míní Václav Chobot s Anastázií Černíkovou atd.

Nejvíce to pobouřilo mužskou chasu.

„Tak hezká holka a uváže si na krk takového mrzáka!“ horlili mezi sebou, a mnohý z nich si nad tím zavzdechnul.

Líbilať se Stáza všem a o muzice se o ni zrovna trhali.

Stáza byla sice jednou z nejchudších dívek ve vesnici, ale za to byla nejhezčí a nejmrštnější. Byla velká, ramenatá, vlasy měla černé jako kavčí peří a oči jako blesk. Ve sličném obličeji jejím bylo však cosi podivného, pevného — umíněného.

Tatík její říkal o ní, že je „paličatá“ — mělať hlavu jako železnou a co si umínila, také provedla. Jakmile dala Chobotové slovo, že si Vašíka vezme, tu kdyby se byli tatík a celé přátelstvo snad na hlavu postavili, nepovolila a provedla si svou.

„Nebudu-li šťastna, bude to mojí vinou a také sama si to ponesu,“ odpovídala otci, když jí všechno předkládal a ji napomínal, aby přece nechala těch hloupých „truců“. Neboť bylo zjevno, že jenom vzdor ji dohnal k nepředloženému tomu kroku.

Stáza měla tajnou známost s Jeníkem, synem představeného. Ale ježto byla chudá a Jeník snad nejbohatším hochem ve vsi, bylo málo naděje na spojení. A vskutku také hoch na žádný sňatek s ní ani nepomyslil. Měl rád kde jakou hezkou dívku, ba i hezkým ženám se rád lichotil.

Stáza však milovala upřímně a pevně doufala v lásku Jeníkovu. Konečně jí tento sám oči otevřel.

„Nedělej si, holka, žádných naději — tatík můj nikdy nesvolí k našemu spojení,“ řekl jí jednou, když už měl dosti „těch žertů“ s chudou dívkou.

To Stáze dostačilo, aby známost ukončila. „Ukážu, ukážu ti, Jeníku, že si žalem oči nevypláču; raději si vezmu nejhoršího z hochů, než bych ti ukázala, jak jsi mně ublížil.“

Tak umiňovala si Stáza a přece plakala, potají, mnoho, mnoho neděl . . .

* * *

Stará Chobotová trhala v jeteli „povázku“ a neustále si při tom vzdychala.

„Nejsem věru již k ničemu,“ naříkala: „ten hoch se musí oženit — sama to již déle nevydržím.“ A opět začala přemítat, která z děvčat by se nejlépe hodila k jejímu Vašíkovi; že by jím některá pohrdla, ani jí nenapadlo.

Co si tak hlavu lámala, pilně při tom trávu trhajíc, ozvalo se za ní hlasité: „Pomáhej pán bůh!“

„Dejž to pán bůh!“ děkovala stará rychle a hned vyjasnila obličej; poznalať po hlase dívku, s níž se právě v myšlenkách byla obírala.

Byla to Stáza. Chobotová měla Stázu ráda odjakživa a často si v duchu myslila, to že by tak byla nevěsta pro jejího Vašíčka!

Věděla, že je holka bystrá jako ostříž a pracovitá jako včela; vždyť bývaly spolu denně na poli a nejednou obdivovala se její zručnosti.

Také dnes jí přišla Stáza na mysl a radostí byla by zavýskla, když spatřila dívku před sebou.

Chobotová hned se vyptávala, kam Stáza jde, a když tato odvětila, že „na trávu“, vybídla ji, aby si nažala na jejich mezi.

Mezi tím, co obě trávu trhaly, naříkala Chobotová, jak je bídná, jak ji v kříži bolí, a na konec dodala, že se musí syn konečně oženit. Při tom se dobře na Stázu podívala.

Dívkou to trhlo. „Pomsti se Jeníkovi!“ napadlo jí a již měla plán hotový.

„Chtěla bych být na místě té, která se k vám dostane,“ řekla po chvilce a zarděla se až po uši — zastydělať se za svou lež.

Chobotová byla by Stázu radostí objala, ale vzpamatovala se a dělajíc, jakoby byla přeslechla, co holka řekla, jala se vychvalovati nejen Vašíka, nýbrž i chalupu, pole a zahradu a vůbec všechno, co synovi náleželo.

„On by Vašíček mohl dostat holku s penězi, ale já dbám více na pracovité ruce, než na nějaký ten groš, a proto říkám synovi, ať si vezme holku třeba bez krejcaru, jen když bude dobrá hospodyně,“ skončila svůj výklad a podívala se dívce přímo do očí, aby poznala účinek svých slov.

Stáza nezachytila jejího pohledu; mělať zrak upřený někam do dálky a ve tváři byla bledá jako stěna. Bůh ví, co všechno se jí v hlavě rojilo.

„Já bych si vzala hned vašeho syna,“ vyjela najednou prudce a popadla Chobotovou za ruku.

„Myslíš to upřímně, holka?“ otázala se tato docela klidně a s úsměvem — vždyť věděla, jak to dopadne! K nim by šla každá ráda!

„Myslím to do opravdy; nelíbí se mi u otce a vezmu si Vašíka třeba hned —“ vypravila Stáza ze sebe, jako jedním dechem, a honem sedla do trávy, neboť jí začaly nohy jaksi klesat.

Chobotová sedla vedle ní a nyní vedla už jen ona slovo. Stáza ke všemu kývala a než se rozešly, bylo již ujednáno, že za tři neděle bude svatba.

Takové byly Vašíkovy námluvy.

Vašík nechtěl matce věřit, když mu všechno vypravovala od slova k slovu, a uvěřil teprve samotné Stáze. Potkal ji večer na návsi a zůstal jako omráčen, když se ho holka sama od sebe otázala: „Řekla ti matka, že si tě chci vzít?"

Přikývl jenom těžkou hlavou a uchopiv holku za obě ruce, stiskl je silně ve svých rukou; pak nepověděv ani slova, utekl od ní.

Doma neustále objímal matku a když ulehli, slyšela Chobotová, jak syn pod peřinou vzlyká. Chuďas Vašík plakal radostí a nemohl po celou noc usnouti. Mělť Stázu již dávno rád a viděl-li, jak u muziky s ostatními hochy laškovala, bývalo mu vždycky bolno okolo srdce.

Často utekl z hospody domů, zalezl někam na senník nebo do přístodůlku a plakával tam jako malé dítě . . .

* * *

„Takové časy, jako ty, nemá ani nejbohatší selka," říkávaly Stáze její kamarádky. Ona se jen takovým řečem smála, ale ten smích jí nešel jaksi od srdce.

Jako dříve pracoval Vašík za matku, tak pracoval nyní za ženu; ba ještě více. Dřel se, chuďas, ode tmy do tmy, jen aby ženě se zavděčil a jí ulehčil. Zmínila-li se o nějaké práci, kterou hodlala vykonat, mohla bezpečně očekávat, že dříve, než ráno vstane, bude všechno již hotovo. Často bývalo slunko ještě daleko za horami a Vašík již někde něco kutil, aby ženu překvapil. Dostalo-li se mu za to vlídného slova nebo úsměvu, tuť si celý den při práci pohvizdoval a tiše se do sebe usmíval.

Tak utekl rok a u Chobotů nebylo ani hádek, ani svárů — až se tomu lidé divili. Čekali najisto, že mladí manželé se neporovnají a že brzy jeden od druhého uteče; a zatím nebylo slyšeti ani slůvka o žádných mrzutostech.

Stará Chobotová se také dobře s nevěstou snášela a po celý rok nebylo mezi nimi žádného nedorozumění. Jen jedna věc starou potají mrzela. Ačkoliv si dávala dobrý pozor, přece nepřistihla nikdy mladé manžele, že by se byli milkovali.

Stáza nevzala svého muže nikdy okolo krku; nikdy ho nepolíbila, nikdy s ním nezažertovala; a on byl, chuďas, na takové věci tuze nesmělým. Hledíval na ženu jen jako na svatý obrázek. Stará několikráte si oba proto dobírala, ale jak začala podobný hovor, utekla Stáza ze světnice a Vašík zůstal vždycky jako zařezaný. Ani k muzice nemohli Stázu nikdy dostati.

„Netěší mne to bláznění," říkávala, když ji někdo vybízel. Jindy bývala první a také poslední v kole a teď ji nedostali do hospody ani o posvícení. Vašík byl s tím spokojen, ale starou to hnětlo a hryzlo, tak že mnohou noc proto probděla.

Stáza neublížila mužovi v ničem a doma se s ním dobře srovnávala. Ale když musila s ním jíti někam do veřejnosti, mohl každý dobře pozorovat, jak to v ní burácelo. Když šli spolu v neděli do kostela, uháněla vždycky napřed, s takovým chvatem, jakoby jí za zády hořelo, a Vašík nemohl jí nikterak postačiti.

Často se lidé za nimi dívali, když ona lehce jako srnka pospíchala před ním a on klátě těžkou hlavou a rozháněje dlouhýma rukama, za ní klopýtal.

— — — — — — — — — — — — — — —

Starý Černík měl dobře, když říkal, že je Stáza „paličatá“.

Ačkoliv na ní vyzvídal on, i ostatní přátelé, přece se nepodřekla ani slovem, jak ji ten „truc“ mrzí. A přece bývaly chvíle, kdy pociťovala lítost zrovna divokou.

Často, byla-li sama na poli, zarývala obličej do trávy a sténala jako poraněná laň; nebo svíjela se doma po podlaze a spínala ruce k nebi o pomoc a smilování. —

Nic nespomáhala dobrota mužova, ona nemohla a nemohla zapomenouti na Jeníka — vždyť byl tak švarný a Vašík... tak bídný.

Teprve když Jeník na vojnu odešel, nabyla trochu pokoje.

„Budu Vašíkovi dobrou ženou,“ umiňovala si často, ale když se zase podívala na pitvornou jeho postavu, zmizely rázem všechny dobré úmysly a ona se stávala čím dále tím zamlklejší a uzavřenější.

Při tom ji hlídala tchýně jako oko v hlavě a jakoby byla četla v její duši, začala býti pojednou pichlavou a jizlivou. Bůh ví jak by to bylo mezi oběma skončilo, kdyby nebyla starou překvapila náhle smrt. Nastudila se, ulehla a více nevstala.

Stáza ji obsluhovala tak pečlivě, že stará, překonána její pozorností, zapomněla na všechno a obě ženy rozešly se v pokoji — Vašík však, šílený téměř bolestí, byl nyní opuštěnější než dříve...

* * *

Od smrti staré Chobotové minula tři leta. Podzim chýlil se ku konci a nastávaly již ranní mrazíky, ostré větry a i sníh se několikráte již ukázal.

Za takových nevlídných dnů podzimních bývalo na návsi ticho a pusto.

Za to tím živěji bylo uvnitř stavení. Sousedky, navštěvujíce se, přicházely jedna ke druhé buď s kolovratem na přástvu, nebo s dětmi na táčky.

Mužové byli také stále doma a tak v každém baráčku bylo veseleji, než za času letního, kdy bývají stavení jako vymřelá. Jenom u Chobotů je ticho; není tam slyšeti ani hovoru, ani smíchu, a jen několikráte za den ozve se tam dětský pláč, nebo chlácholivý, smutný hlas Stázy, notující známou ukolébavku. Stáza je teď pořáde sama, nikdo ji nenavštěvuje, nikdo k ní nedochází a ona — je tomu ráda.

Nebo jak za těžko jí přichází hleděti lidem do očí! Raději ani hlavy nevystrčí — víť dobře, jak v každém stavení o ní povídají! Ach, raději by se viděla tři lokte pod zemí.

A když si připomene, co asi bude říkati muž, až se domů vrátí, stydne jí krev v žilách. Nikdy se nenadála, že se bude jednou třásti před tím „mrzákem“. —

Vašík jest již více než půldruhého roku z domova vzdálen. Pracuje v Bavořích na stavbě dráhy a nedávno vzkázal domů, že nepřijde

dříve, dokud nebude míti uspořenou celou stovku. K odchodu z domova dohnala Vašíka potřeba peněz. Stavení chátralo, chlév byl na spadnutí a tu a tam zůstal také dloužek po matce. Ať se namáhal sebe více, přece nebyl s to nějaký groš uložiti stranou. Někdy ho z toho až hlava rozbolela, ženě se však o ničem nezmiňoval, aby si snad nemyslila, že jí tím vyčítá její chudobu.

Najednou se dověděl, že v městě verbujou „partu“ na stavbu železnice v Bavořích.

„To by nás mohlo vytrhnout,“ pomyslel si Vašík a dal se také naverbovat.

Stáza ho mnoho nezdržovala a také ani nezaplakala při loučení; za to Vašíkovi splývaly velké slzy po tvářích, když odcházel, a v poslední chvíli byl by raději zůstal doma u ženy.

Vašík byl sotva půl léta z domova vzdálen a již si začaly ženské lecos o Stáze povídati. Příčinu k tomu zavdal Jeník, který přišel domů na dovolenou. Lidé ho často viděli, jak podvečer obcházel stavení Chobotovo, a stará Kropáčková dokonce prý viděla, jak s ním Stáza stála ve dvířkách a jak ji Jeník držel za ruce. — —

A později se dušovala, že chodí Jeník večer k Stáze do stavení . . . .

Někteří tomu věřili a jiní zase říkali, že je to pouhý klep.

Ale když potom, dříve než se rok s rokem sešel, přiletěla k Chobotovům vrána, byl každý ihned přesvědčen, že Kropáčková mluvila pravdu . . .

A proto byla Stáza nyní opuštěná, proto k ní nikdo na přástvu nechodil.

* * *

Venku bylo zrovna boží dopuštění.

Vítr se jen vztekal, vyvracel šindele na střechách, trhal došky s baráků a zanášel urvané chomáče daleko do polí.

Na celé návsi nebylo viděti ani človíčka; neboť kdo nemusil, ven nevycházel.

Jen starý Placatka upevňoval „braňku“ v plotě, aby ji vítr neodnesl; visela toliko na jediném háku a stařec měl co dělat, aby ji motouzem ke kolu připevnil.

Když byl hotov, rozhledl se po návsi a tu spatřil uprostřed cesty známou postavu.

„Na moutě duchu, toť je „klátivý Vašek“ — podivil se starý a hned zmizel ve stavení, aby to domácím oznámil.

Placatková s dcerou a podruhyní vyběhly ven na násep a dívaly se, jestli se táta snad nemýlil.

Byl to skutečně Vašík, ale sotva ho poznaly. Byl pěkně ošacený, měl dlouhý, šosatý kabát, vysoké boty, čepici s kožešinou a kolem krku červeně pruhovaný šál; v ruce nesl uzlík a podpíraje se o hůl, pospíchal a klátil se, chuďas, na všechny strany.

„Zůstane klátilem i kdyby ve zlatě chodil — a mně je Stázy přece jen líto,“ prohodila podruhyně, mladá ženština s vyzývavýma očima a smělou tváří.

„Já zase lituju jeho,“ odpověděla Placatková. „No, pán bůh ho potěš, ten se asi ulekne —“

„To se více lekne Stáza,“ prohodil Placatka lhostejně a odešel do stavení, aby si dýmku zapálil.

Ženské však zůstaly venku, na vzdor větru, a zvědavě hleděly k chalupě Chobotově.

Vašík došel zatím až ke stavení a protože byla síňka zavřená jen na kladku, ocítil se brzy ve světnici. Stáza stála u kamen a vařila kaši pro dítě, které leželo v kolébce uprostřed světnice. Jak vrzly dvéře, ohledla se a zůstala jako omráčena. Ani sebou nepohnula, jen pysky jí zbledly a nohy se jí zachvěly.

Vašík ji hned nezpozoroval — stál zaražen u dveří a udiveně pohlížel na kolébku.

Malounká tvářinka a zavinuté ručky dítěte nasvědčovaly, že je teprve několik neděl staré. — „Kde se u nich vzalo?“

Vašík rozhledl se po světnici a upřel tázavě zrak na ženu.

„Čí je to dítě?“ zeptal se místo pozdravu.

Byltˇ jako omámen.

„Moje“, hlesla Stáza a vrazila oči do země.

„Tvoje?“ opakoval Vašík a široká brada se mu celá zachvěla.

„Tvoje vlastní?“ tázal se znovu, když neodpovídala, a dech se mu v hrdle zatajil — začínalť chápati!

Ona jen přisvědčila a honem skočila ke kolébce, jakoby se bála, aby muž dítěti snad neublížil. Ani slovo prosby nebo omluvy nevyšlo z jejích úst; mlčky stála vedle kolébky, jakoby chtěla dítě chránit. V prvním okamžiku chtěla před mužem kleknout, ale když pohledla do jeho přihlouplé, leknutím ještě více znetvořené tváře, zmizelo rázem její předsevzetí a vina její zdála se jí hned mnohem menší. Vašík stál jako k zemi přibitý a ani si nevšímal vzdorovitého pohledu ženina. Jaké as city zmítaly jeho nitrem?

Dlouho upíral oči do prázdna, jakoby sbíral poděšené myšlenky; až konečně se vzchopil a podívav se smutně na ženu, řekl hlasem trhaným: „To jsi mi neměla udělat, Stázo — nezasloužil jsem si toho od tebe!“

Chtěl ještě něco doložiti, ale hlas mu selhal a dvé velké, těžké slzy skanuly mu po tváři. Potom vešel do přístěnku a zůstav tam malou chvilku, odešel ze stavení, na Stázu ani nepohlednuv.

Tato zůstala stát u kolébky a ani se za mužem neohlédla. Ale se srdcem tlukoucím a očima suchýma naslouchala jeho krokům a dlouho do noci čekala, že se zase vrátí.

On však se nevracel a půl noc již dávno odbila na starých hodinách, když vešla Stáza do přístěnku, aby se ku spaní uložila.

Překvapena stanula na prahu. Velká malovaná truhla byla otevřena a všecko šatstvo v ní přeházeno. Na zemi pak ležela stará modlitební kniha, v níž měl Vašík uloženy potřebné listiny rodinné. Když Stáza papíry sbírala, shledala, že schází mužův křestní list. Za to však nalezla v otevřené přihrádce, v truhle, balíček a v něm velký žlutý hedbávný šátek, s těžkými, kroucenými třásněmi, lesknoucí se jako zlato. —

Vždycky si přála takového šátku a nejednou o tom před mužem mluvila. Prohlížejíc šátek zachvěla se Stáza v hloubi duše. Věděla, že je to dárek Vašíkův — chtěl ji překvapiti a zatím ona překvapila jeho — — —

V té chvíli zhrozila se sama sebe a rychle vstrčila šátek pod šatstvo, až na samé dno truhly, aby ji leskem svým déle nestrašil . . . .

* * *

Od toho dne byl Vašík jako ztracen. Marně se lidé po něm poptávali, marně pátrala Stáza, kam asi odešel, nikdo nemohl dáti o něm žádné zprávy.

Stáza hospodařila tedy sama, jako dříve. Pracovala, hlídala dítě a s lidmi se málo stýkala; zanevřela jaksi na celý svět. Tak utíkal rok po roce. Stáza pomalu stárla, dítě její rostlo a bylo pěkné a čerstvé, jako jarní kvítek. Minulo dlouhých osmnácte let a lidé již skoro zapomněli na Vašíka a na všechno, co s jeho jménem souviselo.

Jen Stáza nemohla zapomenouti na to, co prchlo, a čím dále, tím více ozývalo se v ní svědomí. Byly to hrozné noci, jež trávila bojujíc sama s sebou. Vinula se mnohdy na loži, jako ušlápnutý červ, tiše bez naříkání a vzdechů. Nesměla porušiti spokojenost dceřinu a hrozila se, aby někdo nepovolaný nezkalil klidnou mysl dívčinu. Stáza zbožňovala dítě, které bylo její jedinou radostí a zároveň stálou vyhrůžkou. Maruška byla hezké, dobré děvče a jako se líbila hochům druhdy matka, tak se líbila nyní dcera. Všickni obcházeli stavení Chobotové a jeden z nich si ušlapal cestičku do vnitř. Celá ves věděla, že Jakubcův Toník chodí za Maruškou. Měli skoro před svatbou, když se vyskytla pojednou nepředvídaná překážka.

Starý Jakubec dal svolení ku svatbě jen pod tou výminkou, když Stáza upíše dceři polovici svého jmění.

Jak ráda by byla obětovala Stáza všecko, aby dítě své šťastným učinila. Ale když došla na úřad, aby se tam s pány poradila, řeklo se jí, že jí vlastně nic nenáleží a majitelem skrovničkého jmění že je Václav Chobot, doposud „nezvěstný.“ —

U Chobotů bylo nyní smutněji, než jindy. Maruška chodila stále uplakaná a Stáza byla čím dále, tím více zasmušilá. Toník přicházel nyní jen potají, neboť mu otec další známost s Maruškou přísně zakázal.

Nyní, když věděl, jak se věci mají, poukázal synovi i na původ nebohé dívky, ač dříve říkal, že na to nedbá, jen když je holka hodná a pracovitá.

Toník však tím více přilnul k Marušce a zapřísahal se, že si jinou nevezme. Každého večera přicházel a znovu ji vždy ujišťoval o své lásce.

Jednoho dne přišel k Chobotovům okresní posel a doručil Stáze obsilku od okresního soudu. Měla se dostaviti druhý den na úřad v městě. Plna nejistoty a nepokoje, vydala se Stáza na cestu.

Bylo již k večeru, když se vracela domů. Maruška seděla na prahu a jak spatřila matku zdaleka, běžela jí naproti.

„Dlouho nejdete, matičko,“ řekla a chtěla vziti matku kolem krku, zarazila se však a ucouvla — zjev matčin ji polekal. Tvář matčina byla bledá a změněná; vlasy měla Stáza pocuchané, šátek jí visel na ramenou a oči se jí leskly podivným ohněm.

„Co je vám, matičko?“ vykřikla Maruška polekána.

Stáza neodpověděla a mlčky vešla do světnice, kdež klesla na lavici u kamen.

Byla jako zlomená a Marušce se zdálo, že matka za dnešní den sestárla o dvacet let. Jakoby neslyšela otázky dceřiny, upírala vyděšený zrak do prázdna a teprve když se dívka dala do pláče, probrala se ze svého ztrnutí a začala hladit Marušku po vlasech.

„Neplač, děvečko, neplač, vždyť ono se to všechno zahojí,“ řekla chlácholivě; „ty dostaneš svého Toníka a budeš šťastnou . . . . Nemysli však, že to bude přičiněním mým — nikoliv, jeho mozole ti dopomohou k Toníkovi! Slyšíš, dcero — přes jeho mozole se dostaneš ku svému štěstí!“ dodala pobouřeně a hlasem rozčileným.

Maruška nechápala smyslu zmatených slov matčiných a byla jednáním jejím celá pomatena. Čím více se vyptávala, tím podivněji matka odpovídala, až konečně přestala se dívka tázati a prosila jen, aby se matka uložila ku spaní. Domnívala se, že se matka cestou snad příliš unavila a že má horkost v hlavě.

Když byla matku na postel v přístěnku uložila a tato se ztišila, ulehla sama také na své lůžko ve světnici a unavena celodenní prací, brzy usnula.

Časně z rána rozlehl se hrozný výkřik v chalupě Chobotově a pobouřil všechno sousedstvo. Lidé se sběhli a vniknuvše do vnitř nalezli ve světnici Marušku, zděšením polomrtvou, a vedle v přístěnku ležela Stáza mrtva . . . . .

Kolem krku měla zadrhnutý pěkný, ještě nenošený žlutý hedvábný šátek s těžkými, kroucenými třásněmi, lesknoucí se jako zlato — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Malovaná truhla byla otevřená a na vrchu na šatstvě ležely tři nové stovky a listina. Byla to poslední vůle dělníka Václava Chobota, který umíraje, v nemocnici Mnichovské, odkázal všechen svůj majetek své ženě Anastázii — — — — — — — — — — — — — —

Skoljušky, stavící hnízdo.

Kus zajímavého vodního stavitelství.

Napsal **Bedřich Katzer.**

Láska staví domy! — Závažnou věc pověděl jsem tu úsečně třemi slovy, která snadno mohla by se státi obecným pořekadlem, protože není těžko si je pamatovati — a poněvadž jsou pro ubohé zamilované neobyčejně potěšitelná. Ano, láska staví domy na zemi, ve vzduchu a ve vodě! — Na zemi mezi lidskými tvory arci po většině jen domy — kartové a větrné zámky; ve vzduchu někde ve vidlici svižné větve pod zeleným krovem už makavější teplá hnízdečka ptáčat s plným srdéčkem a jásavým hrdélkem; a konečně ve vodě příbytky snoubenců rybích a výchovny drobného dorostu ploutevnatého.

Ba, láska dělá též ze mnohých ryb stavitelky, a to tak dovedné, že by to v nich ani nikdo nehledal. Ryby zle bývají podceňovány.

Jsou lidé na světě, kteří si jich všímají jen jako podstaty postních dob z nejchutnějších stránek, smažených nebo černých s perníkovou omáčkou a mandlemi. U jiných účastenství s němými těmi tvory soustřeďuje se ve tklivé příchylnosti ke slanečku — z důvodů, o nichž moudře pomlčím. Takto však není divu, že o duševních mohutnostech rybího světa jsou obecné pojmy teprve nízky. Zdá se, že špatný posudek o sobě zavinily ryby samy tím, že mají studenou krev; neboť většina lidí nedovede pojmy o chladnosti krve a prudké čilosti a vřelých citech sloučiti. Proto mívá se za to, že, co jest ryba, musí býti nejen němé, ale i bez vášní, klidné, ospalé a trochu hloupé.

Ve skutečnosti má se věc naopak. Ryby ve svém pohyblivém živlu žijí a tyjí tak volně jako ptáci ve vzduchu, kterým, nejsou-li od přírody pravzory flegmatických povah, hbitostí pohybů věru se vyrovnají. A psychická činnost jejich také bývá velmi čilá, jmenovitě city a vášně jejich jsou často nejbyčejně mocné a výrazné. Co uměle svedou, jak rozvážně, opatrně a uvědoměle jednají, jaké obtíže s obdivuhodným důmyslem dovedou přemáhati, to vše nejlépe vyzírá ze způsobu, jakým mnohé z nich pro své potomstvo staví domy. Na toto podivné, ale věru zajímavé vodní stavitelství chceme se trochu blíže podívati.

Hnízdo skoljušky (Gasterosteus)

Z celé řady ryb stavitelek povšimneme si na prvním místě t. zv. skoljušek (Gasterosteus), které náleží k nejzajímavějším rybám vůbec. Jsou příbuzné k makrelám, jež vyznačují se protáhlým, u ocasu velmi súženým tělem, lysou nebo drobnošupinatou kůží a tím, že zadní ploutve rozloženy bývají v několik ploutviček samostatných. Skoljušky na př. mají místo ploutví hřbetních ostny, pročež by se jim také mohlo říkati pichlavci (Stichlinge). Jest jich známo mnoho druhů, ze kterých však toliko dva vyskytují se ve sladkých vodách středoevropských, totiž větší, asi 8 ctm. dlouhý druh (Gast. aculeatus) se 3 ostny a menší druh (G. pungitius) s 9 až 11 ostny na zádech. Ostny ty slouží jim jako kordy při vzájemném potýkání i mají v nich velmi nebezpečnou zbraň při hájení své kůže i proti velikým lupičům. Sama štika, která jinak spolhtí vše, co popadnouti může, bojí se jich.

V Čechách nebyly skoljušky v přírodě dosud nalezeny. Jsou to vesměs rybičky velmi čilé, které právě proto staly se oblíbenými v akva-

rích. Tu také měli pozorovatelé hlavní příležitost sledovati je při nejpamátnější životní práci jejich totiž při stavbě hnízda a péči o potomstvo. Když v květnu přichází lásky čas, ošatí se sameček v nádherný, na hřbetě třpytivě zelený a žlutočervený, na břiše krásně temně červený šat, v němž všední jeho zelenavý a stříbřitý oblek nelze hrubě poznati. Nejprve poohlédne se důkladně po příhodném místě k založení hnízda, a jakmile se pro některé rozhodl, pokládá je s okolím za nedotknutelný svůj okres, jejž zuřivě proti všelikým nájezdům chrání. Po té započíná s průpravnými pracemi ke stavbě, které v tom záležejí, že přivleče kořínky a jiné zbytky vodních rostlin a roztřídí je podle váhy. Vynese totiž každé vlákno do výše a upustí je. Padne-li rychle ke dnu, t. j. je-li dosti těžké, hodí se k jeho účelům; je-li však tuze lehké, nemůže ho potřebovati a zahodí je. To provádí několikrát, nežli material uspořádá si tak, že může se dáti do stavby. Upevní pak vhodným způsobem stavivo na dně kaménky a pískem, stáhne je nahoře a vydme nad vnitřní dutinou pěkné klenutí tím, že zvolna několikrát přes patřičně urovnané stavivo přepluje a nejspíš hlenem svého těla anebo výpotem močovodů dohromady je spájí. Základní lešení hnízda dohotoveno jest za málo hodin, ale mnoho práce po několik dnů dává konečné urovnání a vykrášlení jeho, jakož i upevnění lehčích částí pískem. Hnízdo hotové jest asi velikosti pěsti, táhle kulovité, s jediným otvorem po straně a podobá se dosti některému hnízdu ptačímu.

Když takto svatební síň jest čisťounce zbudována, ohlíží se obratný stavitel, plný tužeb lásky, po hezké nevěstě, a obyčejně brzy nějakou nalezne, protože podle tvrzení bedlivých pozorovatelů již stavba takového hnízdečka všímavost samiček vzbuzuje. — Sameček ostatně nešetří galantními pohyby a obraty, aby milenku k návštěvě hnízda pohnul; ale nedaří-li se mu tím způsobem, zapomíná na všechnu galantnost a strká ji tlamou, nebo popohání ji ploutví ocasní anebo bodá ji také ostny hřbetními, aby konečně zpozdilého upejpání nechala a do komůrky se podívala. Učiní-li mu samička po vůli, vytírá tam obyčejně jen 2 nebo 3 vajíčka, které samec hned zúrodní, načež samice naproti otvoru, jímž do hnízda vešla, provrtá si otvor nový, kterým z něho vyjde. Věc ta jest důmyslná proto, že po té voda počne hnízdem volně prouditi, což pro vývoj vajíček jest náramně důležito. Ale s tak malinkým potomstvem, jaké by měl od jedné skoljušky, není sameček spokojen, a proto druhého dne si hledá ženušku jinou. To opakuje tolikrát, až v hnízdě má dost vajíček.

Pak nastává mu krutá práce, jíž se vzteklou skoro svědomitostí se věnuje. Musí totiž potěr chránit proti laskominám příbuzných i jiných ryb, neboť jikry jsou všem nejvítanější lahůdkou. I vrhá se na každého soukmenovce, malého nebo velikého, který ke hnízdu se přibližuje, s takovou zuřivostí, že mu žádný neodolá. Celá doba vývoje potěru jest pro samce vlastně samá půtka a stálý boj se závistnými samci jinými a se žravými samicemi. Sotva mu zbude dosti prázdných chvil na opravení vetchých částí staveníčka a na tklivou péči o zárodky. Když tyto asi po 10 dnech dospívají a rybičky se líhnou, má přestarostlivý tatík práci ještě větší. Především rozbourá dům, odklidí s vajec hubou všechen písek a bahno, jímž bývají pokryta, a zhotoví jakousi pánvičku, kde

malé rybičky první dny své klidně tráví. Ale když trochu povyrostou, stávají se jako všechny děti bujnými a nechtějí v těsném okrsku zůstati. To jest svízelná zkouška trpělivosti pro starého. Ale vydrží všechno a jest nad to každou chvíli hotov do smrti se rváti, jen aby mladý dorost byl zachován. Bohužel nepřetrvá tato šlechetná povaha skoljušky jistou dobu, po níž samec, jenž s nasazením vlastního života chránil potomstvo, pokud k samostatné výživě nebylo způsobilé, často sám je pomáhá hubiti a požírati. A ne-li to, serve se najisto za nedlouho s každým jednotlivým synem svým. Samci vůbec jsou rváči, u nichž se podobá, že jsou si vědomi toho, jak vydatnou zbraň ve svých ostnech mají. Zvláště v akvarii pouštějí se o každý koutek, který jeden z nich okupoval, do litých půtek, při čem mění šat v úplné shodě s vyhlídkami na vítězství až úžasným způsobem. Vítěz září skvělými barvami, kdežto přemožený bledne jako měsíc a hledí se pln studu ukrýti. Nedopouští-li toho však vítěz a rvačka končí probodnutím přemoženého soka, vzplane i jemu na těle ještě jednou plná zář nejskvělejších barev, nežli umře.

Hlaváč černý (Gobius niger) a jeho hnízdo.

Ve volném stavu zakládají skoljušky sladkovodní pravidlem hnízdo na písčité mělčině, přes kterou voda hbitě proudí, a z části nebo i docela je zahrabou. Hnízda ve vodě prostě mezi výhonky rostlin založená jsou zajisté vzácná. Mořský druh 18 ctm. dlouhý G. spinachia, ukrývá svou stavbu na pobřeží mezi chaluhami. Nejraději upevňuje je na nějaký do vody visící předmět, kořen nebo třeba provaz, zvláště když břeh je srázný a voda hluboká. Práce stavitele, který pak všechno stavivo ode dna vzhůru vynášeti musí, jest věru obdivuhodná.

Jiný velmi obratný stavitel vodní jest hlaváč černý (Gobius niger), nejvýš 15 ctm. dlouhá mořská rybička temných, zasmušilých barev, nejhojnější v moři Středozemním. Obyčejně sdržuje se těsně u dna ve skalných roklinách, odkud vychází na lup. Čas námluv a zároveň stavební doba nadchází samci v květnu nebo v červnu, kdy pustý

pelech svůj opouští a vystěhuje se do květnatých zahrad mořských poblíž ústí řek mezi chaluhy a jiné rostliny vodní. Tu vyhlídne si příhodné místo a dá se pak do stavby prostranného hnízda, jež v kulovité podobě z kořínků a výhonků utkává. Když takto ze sebe učinil domácího pána a k ženění se stal způsobilým, zůstává ustavičně poblíž svého

Hlaváč bahenní (Periophthalmus.)

domu a čeká na samice, které připlují. Jakmile nějakou zočí, snaží se ji přivábiti a do domu uvésti, kde vajíčka od ní nakladená ihned zúrodní. Hlaváč jako skoljuška holduje mnohoženství a jest tím radostnější, čím více samiček do hnízda vlákati se mu podaří. Je-li jich tuze mnoho, zvětšuje ochotně dům a opatřuje jej několika vchody a východy. Arci

může se státi také, že některý spořádá všechno co nejlépe, a samičky se mu přece vyhýbají. V tom případě opouští dům namahavě vystavený a přestěhuje se na jiné, samicím, jako ženy vůbec vybíravým a nespokojeným, lépe vyhovující místo. Tam vystaví si novou chaloupku, v níž snad štěstí lépe mu bude přáti. Když vajíčka jsou zúrodněna, má hlaváč o ně péči největší a hlídá mladý dorost po 8 neděl s nasazením všech sil svých proti všem četným nepřátelům, při čem hubne a chřadne k nepoznání. Poněkud sbírati se zase počíná, když děti bez díků se mu rozpráší. — Ale abych poctivým byl, musím poznamenati, že nejnověji někteří pochybují o pravdě toho, že hlaváč zvláštní hnízdo staví, protože toho v akvariích nikdy nepozorovali. Možná také, že ve volném moři ryba jinak se chová nežli v těsné kleci.

Blízký příbuzný hlaváče je Periophthalmus, indická ryba, jakýsi hlaváč bahenní, jenž pro zvláštní úpravu svých žaber obstojí dlouhou dobu mimo vodu. Také on zakládá si na ochránění potěru v bahně pod kořeny rostlin jakési hnízdo; není však proto zajímavý tak, jako pro vlastnost prve zmíněnou, která mu dovoluje tráviti valnou část svých dnů v bahně na suchu, kde běhá pomocí tuhých ploutví hrudních skoro jako ještěrka. Potravu svou loví téměř jen na suchu, ba vyléza též na stromy a užívá vůbec suchého i mokrého světa tak vesele jako obojživelníci. (Pokračování.)

O divadle Číňanů.

Napsal **Josef Kuffner.**

Platí slovo, že mravy lidu obrážejí se na divadle. Z našeho divadla originální život a mrav takřka úplně se vytratil. Vlastně ho tam ani nikdy nebylo. Divadlo nevyvinulo se u nás samostatně. Když mu postaven první stánek, už naneseno zároveň nesčíslně kusů, potřebného dramatického materiálu z ciziny přes hranice a teď se hrálo a hrálo leta a leta. A nyní už panuje mimo historii a fantasii skoro výhradně jen vkus a mrav pařížský a jeho slabé napodobeniny na našem jevišti. Obraz vlastního, domácího života marně tu hledáme a snad bychom ho ani nestrpěli, tak jsme už prosákli předsudky naproti divadlu. Jsme v tom ohledu všickni rovni, spisovatelé i obecenstvo, jedni zasluhují druhé. Na divadle platí nám zákony, mrav, způsoby, řeči a náhledy zcela jiné, přinešené, jen a jen ze scény známé, o kterých ve skutečnosti naší není potuchy. Vlastní mravy, vlastní náhledy a lidi nedovedli bychom tam postaviti. Aspoň marně dosud čekáme na génia, který by rabský ten závazek šmahem přeťal. Naše divadlo je v tom smyslu degenerováno a nejen naše, ale veškeré divadlo evropské, vyjma snad ruské. Francouzi převládají a udávají tón, diktují nejen zákony technické, ale i společenské a mravní.

Třeba utéci se do zadních století anebo daleko za moře, chceme-li nabýti názoru, jak vypadá divadlo, jež zachovalo svou originalitu a je dosud obrazem mravů, způsobů a názorů národního života.

Nedávno vydal v Paříži člen tamějšího čínského vyslanectva, jenerál Čeng-Ki-Tong, obšírnou a nadmíru zajímavou studii mravo- i povahopisnou o Číně a Číňanech, jež ve mnohém ohledu přináší nové světlo o zemi a lidech této báječné a mnoho u nás Evropanů pomlouvané říše. Jenerál Čeng-Ki-Tong zná nejen svou vlast a krajany své dopodrobna, ale zdá se míti také důkladné znalosti věcí evropských a býti vůbec odchovancem naší evropské osvěty a vzdělanosti. Jeho „porovnávací studie“ čte se nadmíru zábavně a ani sloh ani názor věcí neprozrazuje, že by tu nehovořil o zámořském kraji čistokrevný, vtipný Francouz.

O čínském divadle měli jsme dosud všeliké předsudky. Je nevyvinuté, zanedbané, na nízkém stupni atd. čtete po většině v literaturách a sbornících. Cestovatelé, konsulové, kteří za běhů poslání svého zdržovali se ve „střední říši,“ zřídka a jen s pohrdáním zavadili o dřevěné lešení, na němž mimové čínští ve fantastické mumraji prováděli své rejdy. Něco ten předsudek do sebe má. Vezměte jej, jak chcete, Číňan se svou do běla oholenou hlavou, svým provázkovým copem, svýma šikmo říznutýma očima a svislými, drátkovými kníry je komický panák a žádná pomoc! Dvacet vás půjde kolem a nezdrží se smíchu. Teprv jednadvacátý se přemůže a položí mužíčkovi otázku. A ejhle, co se z něho nevyloupne? Nejen výtečný čaj a porcelán mají v Číně! Celou znamenitou svoji kulturu, bohatou literaturu! A že vás zrovna zajímá divadlo, jděte a vizte!

Od let padesátých, co pracovné síly čínské nalezly cestu do Ameriky a začínaly se v massách převážeti, dovídala se Evropa o čínském spůsobu víc a více. Leč byly to studie ponejvíce přenešené a zkalené. Nyní si Amerika import „chinamanů“ zakázala, stal se jí nebezpečným. New-York, San Francisko a jiná města americká mají celé čínské čtvrtě. Nacházejí se tam i čínská divadla a mnoho směšného vypravovalo se o nich až k nám do Evropy.

Leč spusťme se už za našim výtečným jenerálem do pravé „říše středu“.

Čínská scénerie odkazuje diváka zcela na fantasii. Obzor je v pozadí naznačen stěnou, několik sedátek představuje nábytek. Číňané neznají divadel stálých a předplácených. Divadlo postaví se za několik hodin: několik prken pár stop nad podlahou neb zemí, nad tím střecha z rohožky na bambusových sloupcích, pomalované plátno co stěna v pozadí a po stranách a kolem do kola se vršící lavice architekturou stejně jednoduchou: toť čínské divadlo.

Staví je na náměstích i v ulicích. Obyvatelé čtvrti skládají se společně na zapravení útrat a často staví se v čelo takých podniků sami mandarinové. Tak vypadá divadlo pro lid.

Číňané jsou národ velmi umění a písemnictví milovný. Bohatci a členové šlechtických rodů ani nemusí chodit do divadla; mají je doma. Bohatě zařízený čínský dům má také svou divadelní síň; patří k dobrému tónu dávati doma představení, ku kterým zvou se nejen osoby stejného rodu a postavení, ale i obecenstvo.

Řemeslo divadelní je u Číňanů v povržení, jako do nedávna u nás. Čínský herec nemá ve společnosti vážnosti, považuje se za nehodného, krátce řečeno, za nestydu.

Ku podivu, jak všude v té věci tak zvaní vzdělanci spolu souhlasí! Umění dramatické je vysoce ctěno a lidé, kteří je vykonávají, dáni jsou do klatby. V Číně nic jinak nezachází se s herci, než jako v Evropě za dob někde Ludvíkovských. Oni s sebou vozí své potřeby a odříkávají své role pod stanem na čerstvém vzduchu. Ředitel takové společnosti je neobmezeným její vládcem. Kletba spočívá na ubožácích a přece má jakýsi půvab do sebe, žíti volně na vzduchu jako pták, táhnouti od města k městu a pečovati o zábavu obyvatelů.

Velká města mají své stálé herce. V Šangai a Nankinu jsou herci usedlí a divadla jsou tu méně primitivní, než jinde. Jsou v jakémsi rozkvětu a hercům se dobře vede, docházejí i jmění, jímž nakonec nabývají i vážnosti.*)

Herecek Číňané neznají. Ačkoliv byli časové, kdy i na čínských prknech ženský půvab závodil o palmu. Úlohy ženské svěřeny jsou mladíkům, jako za dob Shakespearových v Anglii. Toť ovšem nemalá vada na jevišti a nám Evropanům nesnadno vysvětlitelná. Mladí muži v úlohách ženských! falešná ženskost! Za císařů mongolských hrávaly prý také ženy divadlo, požívaly však špatné pověsti. Nějaký výnos chána Kublaje z roku 1263 staví prý herečky a nevěstky do jedné řady. Později žena vypuzena s jeviště. Na prospěch své pověsti sice, leč nikoli na prospěch umělecké dokonalosti. Žádné mládí, žádný úbor, žádné líčidlo ovšem nenahradí pohlaví!

Také v soukromých domech hrává se divadlo. Ne ochotnicky, ale od najatých schválně společností. Je obyčejem v bohatších, lepších domech, u Číňanů „literárně“ vzdělaných — a v Čínsku velice prý se na takový titul hledí — dávati hostům po tabuli, jaksi k desertu divadelní představení. Bohatý Číňan má v domě svou určitou divadelní síň, jak obyčej káže a jako u nás máme zvláštní pracovny a zvláštní ložnice.

Jenerál Čeng-Ki-Tong popisuje takovou hostinu ve vzácném domě a myslím, že si čtenáře nerozhněvám pro několik dotýčných řádek. Nepatří zrovna do historie divadla, ale jsou zajímavy.

Obřady při hostině různí se poněkud od našich západních, ač ve mnohém jsou jim podobny. Po síni jsou rozestaveny stolky, u nichž hosté sedí tak, aby viděli na jeviště. Sluhové přinášejí po řadě jídla, sestávající ze šesti až osmi podnosů. Jídla všelikého druhu a velmi pečlivě i s nemalým uměním upravená. Všeliké pomluvy rozšiřovány o čínské kuchyni, tak že roztomilý náš jenerál uznává potřebu zastati se pravdy ve jménu svých krajanů. Podle různých cestopisců, již popisovali své návštěvy v Číně, není netvora pod sluncem, aby se nehodil za vítaný artikul čínské kuchyni. Psi, kočky, hadi potkávají se tu s živočichy kuchyňsky ještě méně lákavými, s červy a krysami. Podle pravdy, již hlásá jenerál Čeng-Ki-Tong, dávají však Číňané, jako kterýkoliv národ na západě, rozhodnou přednost zvěřině a drůbeži před uvedenými druhy. Některé zvláštnosti se ovšem vyskytují — jinak by ani nebylo těžko býti

*) Čtu v jedné zprávě o čínském divadle v San Francisku, že tam platí hlavnímu herci sedm tisíc dolarů gáže. Herec, jenž má hlavní úlohy ženské, dostává ještě o dva tisíce víc. Neskrblí tedy Číňané naproti umění.

Číňanem! — jako ptačí hnízda, ploutve žraloků, daňčí žlázy a jiné velmi úpravné pochoutky. A aby naprosto vyvrátil bájky vypravované o čínských tabulích, uvádí jenerál mimo známé hůlčičky ze slonové kosti také užívání porcelánových lžiček a stříbrných vidliček, tak že není nijak nezbytno, při čínské tabuli pošpiniti si prsty.

Některé podrobnosti jsou odchylné. Nežli se hosté dotknou přinešených jídel, povstanou a připíjejí na zdraví hostiteli, jenž je na to vyzývá, aby se měli k věci. Ke konci hostiny povstane hostitel a připíjí na zdraví hostů, bez jakékoli řeči, což by ve mnohém našinci mohlo vzbuditi přání, aby se naše tabule a bankety odbývaly po čínsku. Hostitel se toliko omlouvá, že poskytl oběd tak jednoduchý. Slavnostní přípitky jsou v Číně příkrmem neznámým a dojista nikoli na škodu tělesnou a mravní občanů. Chce-li někdo někoho ze společnosti tím způsobem poctíti, dá mu to říci sluhou; vezme pak plný pohár do obou dlaní a rázem jej vyprázdní. Osoba takto vyznamenaná je rovněž zavázána, rázem svou sklenici vyprázdniti a na důkaz dokonalého výkonu ji obrátiti.

Náhle však jde hnutí celým shromážděním, hovor se utiší. Herci, bohatě oděni, vstupují do slavnostní síně; pokloní se vespolek a jeden z nich, doveden k nejpřednějšímu hosti, předloží mu knihu, do níž vepsána jsou zlatými písmenami jména padesáti, šedesáti her, jež herci znají z paměti, a které dovedou okamžitě hráti. Ta kniha jde pak od stolu ke stolu, a když je volba kusu ustanovena, vrátí se kniha náčelníku společnosti. Na to otevrou se zvenčí dvéře sálu a obecenstvo má dovnitř přístup; žena hostitelova, tedy domácí paní, a její přítelkyně, které si byla pozvala, usednou na galerii ve vrchním patře, ukryty jsouce za bambusovým mřížením, a představení započne.

Dramatické pohnutky čínského divadla jsou poněkud jiné nežli naše. Na našem převládá láska, všecka ostatní hnutí lidského srdce nemají leč význam podřízený. U Číňanů nemá láska onu váhu. Horoucí, mučenická láska, jakou vídáme na našem jevišti, láska co tyranická vládkyně, připadala by Číňanům přepjatostí. Číňan je flegmatický, nerozuměl by bouřím srdce a zoufalým záchvatům, jaké bývají ve sledu našich lásek. V Čínsku o věcech lásky rozhoduje vůle rodičů. Pro romantiku nemají střízliví Číňané naproto žádného smyslu.

Jejich scénické pohnutky jsou daleko všednější a skutečnému životu bližší. Od našich autorů žádá se pro divadlo dvojí: jednou aby tvořili lidi, jací jsou, anebo lidi, jací by měli býti. Na čínském divadle jest asi oběma požadavkům stejnou měrou učiněno zadost.

Nejdůležitější zpruhou děje na čínském divadle je úcta. Podle našich pojmů cit chladný, však po čínsku jsou jím vyznačeny téměř veškery náklonnosti lidského srdce. Úctou vyrozumívá se nejen příkaz povinnosti leč i pocity ušlechtilé, jaké vznikají ze svazků rodinných. Náklonnost či úcta synovská, náklonnost mateřská jsou mocné živly dramatické.

Ve známějším i na západě čínském kuse — je přeložen také do němčiny — „Křídový kruh“ vyskytuje se znamenitý případ lásky mateřské. Dvě ženy přiznávají se k mateřství jediného dítěte, jako ve známé Šalomounské legendě. Přijdou před soudce, který aby se domakal

pravdy, káže na zemi křídou naznačiti kruh, do jehož středu položí se dítě. Ustanovuje pak, že bude náležeti oné ženě, která je ze středu kruhu dobude. Lichá matka, jíž se nedostává náklonnosti, dobude je před pravou matkou, jíž nedopustila soustrasť, aby užila všech sil. Soudce ji za to uznává za pravou. Rozsudek sice méně krvavý, ale stejně moudrý jako onen Šalomounův a dalo by se o nápadné podobnosti obou učeně rozmlouvat.

Podobně silnou a působivou je náklonnost synovská. Ona vnukuje činy velké, obětavé, ona je hybným živlem na divadle.

Je podivuhodno, jak podobná je zevní úprava čínských kusů našim moderním, ačkoliv obě dramata, evropské i čínské, zcela samostatně a beze všech styků se vyvinula. Rozdělení na akty a sceny je stejno a to je důležito dost, neboť, jak známo, drama řecké rozdělení na akty neznalo. Čínské kusy rozpadají se na čtyři akty a proslov anebo na pět jednání. Aktům říkají tam oddělení a proslov nazývají úvodem. Tento proslov čili úvod je na místě exposice; první, druhý a třetí akt rozpřádají zápletku, jež ve čtvrtém se rozřešuje apotheosou, trestem anebo — svatbou. Ostatně ne všecko, co se provozuje, je skutečným dramatem. Hraje se také mnoho drobotin, zamilovaných výstupů, které mají za vrchol veselku.

Na všech divadlech světa ta otázka dělá spisovatelům největší starosti: jak má věc skončit? Obecenstvo všude si přeje míti na konec svatbu. Je ku podivu, jak se v tom Číňané s námi Evropany srovnávají. V tom ohledu všecka obecenstva na světě zůstanou si rovna až do skonání světa.

Co se jednajících osob dotýče, jsou rozlišeny zvláštními význačnými přívlastky. Hlavní úlohy jsou asi tyto: vysoký hodnostář, starší otec, mladý student, mluvka neb žertovný mladík z úloh mužských, a ze ženských vyskytují se: starší dáma, soubretka, dohazovačka, dívka vyššího rodu, žena podezřelá a kurtisánka. To jsou hlavní typy čínského divadla.

Jména osob jsou ponejvíce význačná, jež napřed prozrazují stav nebo povahu osoby. Slovní hříčky jsou tu velmi oblíbeny a čínský autor nikdy nepropase příležitost, může-li pobaviti trefně vynalezeným jménem pro osobu, zastupující méně náviděnou třídu ve společnosti. Kdo se hlučně nadýmá, zůstávaje však neškodným, sluje pan Papírový tigr; dáma podezřelé pověsti sluje paní Ctnostná; všecky druhy lidstva jsou poznamenány až do nejjemnějších odstínů. Jenom ošizený manžel, jenž na evropském, vlastně francouzském jevišti hraje roli tak značnou, je na čínském téměř naprosto neznámý.

Tu je hned důkaz pro větu, že se na divadle obrážejí mravy lidu.

Za to má čínské divadlo zvláštnost, která je mu zcela vlastní a dodává mu rázu; jest to úloha zpívající osoby. Na povrch velice se podobá čínská hra naší tak zvané, druhdy oblíbené „hře se zpěvy". Jenže v čínském kuse jenom jediná, určitá osoba zpívá. Její úlohou jest buditi pozornost a obraceti ji ku mravní tendenci představení.

Zpívající osoba je zúčastněna v ději; část úlohy má veršovanou a ta je vždy reflexivního obsahu. Tyto verše provází hudba. Zpívající osoba je vždy bystřejšího nad jiné ducha a představuje básníka uprostřed

děje. Tento harmonisovaný a rythmický hlas, zvedající se uprostřed rozmluvy, přerušující děj a uvádějící na mysl divákovu nějaký nový neočekávaný náhled do odehrávané události, připomíná básníka, jenž se obrací k obecenstvu, odkrývaje své zámysly.

V kuse záhadná tunika nalezl milosrdný člověk žebráka umírajícího hladem a zimou. Vzal jej pod svou střechu a pohostil. Ohřál jej, posilnil a dal si od něho vypravovati nešťastné příběhy jeho. Pohnut vypravováním obrací se na svého přítomného syna a praví:

— Hle nešťastníka, k němuž se kolo štěstí dosud neobrátilo.

A zpívaje dokládá:

„Kdož by uvěřil, že jsou na tom světě lidé, kteří jsou lidem sotva podobni?"

Tu je kousek úlohy osoby zpívající: pronáší sentenci, která má na posluchače učiniti dojem, probuditi v něm soucit.

To bylo v kuse vážném. Pletky komorné sluje kus lehčího rázu. —

Student Pé-Min-Čong zamiloval se do krásné Siao-Man, již zahlédl v zahradě. Druhého dne vyšle Siao-Man, jejíž srdce také chytlo, svoji komornou k Pé-Min-Čongovi.

Fan-Sú. Pozdravuju vás, pane.

Pé-Min-Čong. Ah! Fan-Sú! Přišla jste tedy?

Fan-Sú. Jak se máte?

Pé-Min-Čong. Hynu studem! — Jsem churav a ona je toho vinna: nedivte se Fan-Sú. Směl bych vědět, proč přicházíte?

Fan-Sú. Moje velitelka se o vás tuze zajímá; ráda by věděla, zda máte pokoj a je-li vám lépe.

(Zpívá)

Odporučuje vám, pane, abyste se léčil a pečoval o svou vzácnou osobu.

Pé-Min-Čong. Neuložila vám pro mne nějaké rady?

Fan-Sú (zpívá): Přeje si, abyste se dal na studie Kingu a dějin i abyste nezanedbával básnictví. *)

Pé-Min-Čong. A což od srdce mi neposílá rady?

Fan-Sú (zpívá): Střežte se slov neuvážených (zakrývá mu ústa).

Pé-Min-Čong. Jsem tak churav, že duše má je zvrácena a moje sny rozbourány. Myslí vaše velitelka na mne opravdu?

Fan-Sú. Moje velitelka praví, kdyby nemoc vaše se měla zhoršiti

(zpívá)

že vám pošle heřmánkového odvaru.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jak vidět, zpívá tu moudrá komorná panu milenci velmi ochlazující sentence do ucha. Tu třeba doložiti, že úkol milenců obstarávají na čínském jevišti z pravidla „studenti", tedy nastávající okrasa čínského světa vzdělaného. Na titul vzdělance, „literata", básníka atd. si v Číně

*) V Číně se nesmírně hledí na literární vzdělání. Je to skoro jediná podmínka ku kariéře a skoro v každém kuse vystupuje literát, který si už buďto odbyl státní zkoušky anebo se na ně připravuje.

potrpí víc než u nás a proto vtipná služka vzkazuje panáčkovi od své velitelky „aby nezanedbával básnictví.“ Ačkoliv nejsou nevěsty nemilosrdny a neohledávají přísně, na kolik mladý pán titulu zasluhuje. Páni milenci z pravidla nejsou o sobě ani zajímaví; jsou veselí, dobrodružní chlapíci, podle módy ustrojení, co možná vtipní, dobří střelci, zkrátka mají za sebou vyšší školu zábavní. Jinak nevynikají. Na štěstí mají zamilované dívky jednu všeobecnou chybu: jsou nesmírně shovívavy k vousatému pohlaví. Po přílišné učenosti se neohlížejí a ve srozumění s autory dělají si z mladých pánů spíše blázny. Jenerál Čeng-Ki-Tong co povolaný znalec dokládá, že v manželství je nedostatek vtipu a vědomostí pravou zásluhou, čím hloupější je muž, aniž by to na něm bylo znát, tím více líbí se ženám. Není prý jediného kusu, kde by nevěsta vynášela ducha a vědomosti svého nastávajícího.

Přednes „zpívající“ osoby je i po našem smyslu „zpěvem,“ má melodii i rytmus, jakož vůbec mají Číňané smysl pro naši hudbu. Davis vypravuje ve svém popisu Číny o vlašských zpěvácích, kteří r. 1833 provedli v Macau několik Rossiniho oper. „Číňané byli velmi příjemně překvapeni,“ píše Davis, „slyšíce směs recitativů a zpěvu, který se tolik podobal jejich vlastnímu.“ Zda řečení vlaští zpěváci stejně se vyslovili o čínském, je ovšem jiná otázka. Američtí spisovatelé mají pro hudbu tamějších Číňanů jediný terminus: pekelný hluk.

Čínské veselohry mají ráz satyrický. Satyra předpokládá znalost poměrů a dlužno tudíž předeslati některé doklady z čínského života.

Řada satyr namířena je na příklad proti sektářům Tao-Ce-ům. Lao-Ce, jakýsi Epikur čínský, zanechal knihu Tao te King, která patří mezi nejznamenitější pomníky čínské filosofie. Není pravidla mravního neb mudrckého, aby se ho byl znamenitý duch ten nedotekl. Je to jakési mudrosloví národa čínského pro všecky případy všedního života. Je zajímavo potkávati se v knize tak staré s náhledy a výpověďmi, které svým pozdějším autorům na Západě vynesli slavné jméno.

Tao-Ce-ové mají po učení svého mistra toliko jméno. Je to sekta, za kterou by se bezděčný její zakladatel asi sám styděl. Má v Číně velmi špatnou pověst. Tao-Ce-ové jsou vlastně šarlatáni, mluvkové, kteří využívají pověrčivost lidí. Podobají se ve mnohém našim staroevropským alchymistům a čarodějníkům. Praví se býti ve spojení s duchy, mají hojidla pro nemoce atd.

Specialitou Tao-Ceů je předpovídání budoucnosti. Kážou zásadu stěhování duchů, vzývají duchy, jsou nesmrtelní a neustále se stěhují. Toť arci vděčná látka pro satyrické spisovatele a některé jich kusy jsou vskutku žertovné. Jedna situace obzvláště je svůdná a spisovatelé často se k ní vracejí: manžel, jehož duše se vystěhovala, po smrti se vrací, aby viděl, jak dlouho trval zármutek jeho vdovy. Rozumí se, že bývá zřídka s výsledkem spokojen. Sujet není dokonce exotický, jak by se zdálo. Na celém světě věří se v upřímnost slzí manželských a věčný bol pozůstalých truchlících. Ta naděje je potěchou umírajících, té víry je jim potřebí, aby s lehčím srdcem mohli odebrati se na onen svět mezi bohy a anděly. Posledním snem života je naděje na věrnost. Dogma o stěhování umožňuje kontrolu toho luzného klamu a jsou-li

manželé, kteří po přečtení uvedených kusů neustávají důvěřovati, mají dojista víru pevnou.

Z nejzajímavějších repertoirů Tao-Ce-ů je přestěhování duše Jo-Čeu-ova. Má situace tak veselé, že by se mohla dobřə hráti i na divadlech našich.

Hlavní osobou dramatu je Jo-Čeu, hodnostář soudního řádu. Je asesorem při soudu nějakého důležitého okresu, kde ode dávna konal spravedlnost. Autor vyzrazuje některé jeho slabosti, naráží na drobné dárky, jimiž dovoloval mírniti přísnost svoji u jistém vyšetřování. Klep ten není zajisté docela bez podstaty, neboť císař nařídil komissi v té záležitosti. Věc přišla před soud.

Když vycházel ze síně, potkal náš soudce poustevníka, nesmrtelného Tao-Ce-Liu, který zočiv jej zdaleka volá: „Nešťastný Jo-Čeu! Nadešla jeho poslední hodina!“ Lid se sběhne kolem proroka, maje ho za šílence. Soudce nařídí, aby ho zatkli.

To je obsah proslovu.

Když přišel Jo-Čeu domů, ihned onemocněl. Předpověď Tao-Ce-Liova se naplňuje. Soudce umírá a celá rodina je shromážděna. Lékaři nemohou pomoci. Jo-Čeu sděluje svému bratrovi poslední vůli. Je zajímavá, obráží se v ní čínský mrav i duch.

Jo-Čeu. Bratře, mám přátele, mám je obzvláště, pořádám-li hostinu; leč komu, ne-li vám, měl bych svěřiti svoji ženu, odporučiti svého syna? Slyšte, otevru vám své srdce. Moje žena je dosud mladá, je hezká, půvabna . . .

Syn-Fo. Je proto přece ctnostná. Čeho byste se obával?

Jo-Čeu. Čeho bych se obával? Svůdníků. Jsou muži na světě, již se ničeho neostýchají; ti přijdou . . .

Syn-Fo. Vaše obavy, bratře, jsou bez podstaty. Moje švakrová se nedá svésti.

Vejde žena Jo-Čeu-ova.

Jakou to zde máte řeč? Všecko jsem zaslechla. Takové podezřívání mne uráží. Prosím, abyste v tom svém smutném stavu zapudil od sebe zlé myšlenky. Staniž se, co staň, já vdovou zůstanu. Budu bydlet se svým synem; nepodejmu se nových svazků; jsem ženou a nikdy jsem neopustila dům, až budu vdovou, nikdy z něho nevyjdu. Nikdy bych se nepodívala muži do tváře. Fi, hanba!

Ale soudce nemá víry. Uvažuje, jakým případům je ctnost ženy naproti mužům vydána. Půjde za jeho rakví a: „Všickni lidé z města řeknou: assessor Jo měl krásnou ženu, pojďme na pohřeb, uhlídáme ji! Ah, paní má, až vás uzří, nebudou unešeni vaším kyprým bokem, vašimi půvaby? Jakobych je slyšel: jak je hezká! jak je krásná!“

Milý soudce má živou obrazotvornost. Přátelé jej utěšují a on zemře, chudák, v pochybenství.

Ve druhém aktu začíná vlastně teprv kus. Jeviště představuje jedno z Tao-Ce-ovských pekel, jichž jest osmnáct.

Král pekel uprostřed zlých duchů fantastického vzezření odbývá soud. Přivedou ubohého Jo-Čeu, který sám býval soudcem. Obhájce nemá, je odsouzen. Uložen mu trest, jaký stihá lakomce, velmi důmyslný: loviti peníz z hrnce, v němž se vaří olej, a loviti jej věčně.

Na štěstí ujímá se ho poustevník Liu. Nesmrtelníci Tao-Ceů mají vlastnost, že se mohou objeviti vždy a všudy, kdy a kdekoli jim libo. Liu slibuje soudci pomoc, přestoupí-li na víru Tao-Ceů. Ubohý přísahá u všech dobrých a zlých čertů, že přistoupí na všecko všudy a poustevník vyžádá si slyšení u krále pekel. Poslechněte jejich rozmluvu:

Král. Slavný mistře, měl jsem vám přijíti vstříc. Byl jsem neslušný a to mne tuze mrzí.

Liu. Mám na vás vážnou žádost. Jakého dopustil se zločinu Jo-Ceu, že jej tak hrozně stíháte?

Král. Vám tedy není známo, že ten daremný člověk za živa kupčil se spravedlností?

Liu. Veliký králi, následujte Hospodina pána, jenž rád popřává bytostem života. Ten muž, jakkoli je vinný, je přece pobožný. A ostatně obrátil se na víru, vyslovil se a bude mým žákem. Mně k vůli račte navrátit duši jeho tělu a poslati ji na svět.

Král. Počkejte, podívám se. (Dívá se) Pohříchu! Jo-Čeu-ova žena právě spaluje mrtvolu svého manžela.

Liu. Co počít?

Jo-Čeu. O, hanebnice! Ukrutnice! Ženo má, tolik ti tedy záleželo na tom zbaviti se mých zbytků! Nemohla jsi jediný den počkat?

Liu. Veliký králi! Vy máte moc nahraditi jedno tělo druhým. Zkuste toho tenkrát!

Král. Tuze rád. (Podívá se.) Na předměstí onoho okresu zemřel před třema dny mladý řezník. Jmenuje se Li. Velectěný nesmrtelníče, mohl bych přestěhovati Jo-Čeu-ovu duši do těla toho řezníka. Co myslíte? Upozorňuju vás, že je strašně ošklivý, má bílé oči.

Liu. Přijímám, přijímám. (K Jo-Čeu-ovi) Zůstaňte věren svému slibu, pamatujte na moje naučení. Jmenujete se nyní Li; jděte, opusťte město mrtvých!

Čtenář uhodl, že se pan Li nedal dvakrát vybízet.

Třetí jednání hraje v bytu mrtvého Li. Přátelé jsou pohromadě a chystají se na pohřební obřady. V tom se mrtvý na svém loži zvedne. Překvapení, radost atd. Jenže Jo-Čeu maje za sebou cestu vesmírem a zapomenuv, co se s ním zatím událo, nemůže se vpravit do nové situace. Zuří, vyhání přítomné a ovšem nikoho nepoznává, ani otce, ani rodinu, ani ženu, která jej chce mermomocí objímat. Volá po svém soudním vykonavateli, aby mu vyházel tu čeládku z domu.

Konečně se zpamatoval a uvědomil, co se kolem děje. Chce vstáti a jíti do svého bývalého domu. Ale mladý řezník byl mrzák na nohu a nynější Li klesá tedy zpět na lože. Přinesou mu berle a Li vida svou zbídačenost, prohodí: V předešlém svém životě byl jsem mrzákem na svědomí, nyní jsem jím na nohy. To je spravedlnost.

Ve čtvrtém aktu belhá se ulicemi do svého bývalého bytu. Táže se kolemjdoucích: „Víte, kde bydlím?“ „Nevíme.“ „Víte, kde je Jo-Čeu-ův dům?“ — „Zde je.“ Nepoznává svůj dům; z rozkazu vrchního soudu byl obnoven pro zásluhy, kterých si zesnulý dobyl o soudnictví. —

Satyra je znamenitá.

Rozumí se, že jej žena nepoznává a když jí vysvětlil, co a jak se událo, přijde žena Liova a celá řezníkova rodina; nastane hádka, soudní vykonavatel popadne řezníkovu berlu a jme se nakládati mu na záda, křik, volání o pomoc a vše se hrne k soudu.

Císařský soudce předsedá. Prapodivná pře. Žalovaný a žalobce vězí v jedné osobě. Které ženě ho přiřknout? Šalomounský rozsudek nelze tu provésti. Na štěstí objeví se deus ex machina — poustevník, a připomíná Jo-Čeuovi, co slíbil. Bývalý soudce vzdává se nároků a obrací se k životu nábožnému a je po přelíčení.

Kus je velmi veselý i dosti rozumný. Vidíte, že čínský autor se svými lidmi a názory zapřádá veselohru zcela po zákonech našich moderních mistrů. Je tu zápletka i rozuzlení a konečně i — morálka. Ubohý soudce, než aby náležel dvěma ženám, jako čert v pohádce, když sestárnul, raději se stává poustevníkem: dobrý a poučný příklad.

Vlastních kusů náboženských Číňané nemají, ale jakož náboženství má nedozírný vliv na mrav i obyčej lidu, jest přece mnoho kusů hlavně komických, kde je řeč o budhismu a o Tao-vi. Pro lepší porozumění třeba učiniti několik slov o tomto nejstarším v lidstvu náboženství. Katechismus bude dosti zábavný.

Budhismus čili kultus Fo-ův je rozšířen po Číně, v Thibetu, Siamu, Kočinčíně a v Žaponsku. Tisíc let před věroukou křesťanskou vznikl v Indii a prodělal tam dobu kaceřování. Jako každá reforma rychle se ujal a šířil. Buddha kázal ctnosti, nedovoloval svým žákům, aby lhali, aby se ženili, aby víno pili. A to jsou vážná a dojista těžká přikázání, pro která by se byli věřící sotva příliš nadchli. Byl tu však jiný háček. Reformátoři chytře vypravovali, že Buddhova matka spolkla ve spaní slona. A la bonheur! Tato neodolatelná okolnost, jakož i jiné stejně krkolomné vyvolaly teprve pravý fanatism mezi přívrženci reformy.

Náboženství od té doby bylo založeno, Buddha zbožňován pode jménem Fo.

Do Číny dostal se Buddhism v prvním století po Kristu a konal zde divy. Bonzové, mniši buddhističtí, nabyli brzo vlivu, založili mnoho klášterů a dobře se jim dařilo. Měli výtečnou methodu, která by se odporučovala všem novotářům náboženským. Dávali přikázání, hlásali zásady, ale nehleděli přísně, aby se také vykonávaly. Dárky božstvu postačily. Vynalezli nebe, očistec a peklo a podle výše poplatku mohl se hříšník dostati sem nebo tam. Po jistou dobu stavěla se čínská vláda novému náboženství na odpor, poněvadž se protivilo její nařízením. Buddhismus odolal a stal se vírou národní, náboženstvím lidu, který musí míti nějaké bohy, ať dřevěné, ať bronzové.

Jedno čínské dílo, jakýsi „seznam“, jenž obsahuje dvacet devět svazků, vypočítává pravé dějiny čínských bohů a duchů. Tu je zanešeno vše, počínaje zbožňováním ohně.

(Dokončení.)

Ze syrské pouště.

Napsal **Quido Mansvet-Klement.**

I.

Mrtvé, dusné ticho prostírá se kolem, kam jen oko dohlednouti může, a v dáli tam, kde obzor mizí, splývá modrá klenba nebes se žlutavou sponou krajního pruhu země, uzavírajíc na pohled prostor našeho světa. Stojíme na výšině, ovládající rozsáhlou hrbolatou krajinu, jejíž do nekonečna stoupající a opět se sklánějící vlny pusté moře písku tvoří; tato moři podobná pustina jest zblízka jako rozbouřená, avšak čím více do dálky se prostírá, tím více zjemňují se hrbolaté kontury, a hřebeny vln sbližují se vždy více a více, až posléze oku v šedo-žlutavou pláň splývají, jejíž okraj do blankytu modré báně se noří. Krajina zdá se býti bez života, a jen temně zbarvený orel pouště prudkým vzmachem svých mohutných perutí stoupá do vysokých proudů vzdušného oceanu, do výšin jemného zde éteru a krouží v nich tak dlouho, až blesky jeho zraku vypátrají kuře pouště, velkou „gangu.“ Potom jako šíp samostřelu dopadne prudce k zemi a rozsápe s hltavou rozkoší svou nebohou oběť v horkém písku.

Daleko kolem marně hledáš bylinku. Jen drsný bodlák živoří tu a tam, zapouštěje houževnatý kořen hluboko do neplodné půdy, a daleko, daleko musíš se bráti, než najdeš nějaký zakrnělý keř mimosy, kterýž jen dotud smutně vyzírá nad povrch země, než bouřný vítr pouště jej přívalem písku zasype. — Tamo v dáli vidíš měňavý běh karavanové cesty a běda poutníkům, kteří s této zbloudí. Dvakráte do roka, před poutí mekkánskou a po ní, hemží se na této cestě davy statisíců v nábožném zanícení horujících moslimů, snášejících s proslulou chladností orientálců žízeň, hlad i žárné bouře pouště. Jich neleká loupeživý Arab, ani Beduin, a klesne-li někdo z nich v náruč smrti — což třeba několika stům se stává — zahrabou jej soudruzi do sypkého písku a pomodlí se, aby ihned doprovozen byl ku proroku, kterýž jej do ráje k huriskám uvede. Poutníci pak táhnou dále. A když byl poslední jezdec stráže, která vždy za karavanou klusá, za obzorem zmizel, vynoří se, jako z nitra země, hejno lačných hyén, šakalů a jiné sloty, kteráž příšerně skučíc pohřbené poutníky hledá, jejich těla vyhrabe a ve společnosti nezvaných supů pohltá! — —

Však jeďme dále! Poušť je zase tichá a mrtvá. Nikde živého tvora, nikde rostliny a nikde stínu. Jenom úpalný žár slunce a v něm nepřehledná hrbolatá písčina. Vzduch se ani nehýbá a v uších zní nám jenom tepot vlastní krve. Však pojednou, jaká to změna! Jakoby čerstvý vánek nás byl ochvěl, vzrušily se všechny naše smysly. Běh znavených

ořů našich se urychluje, a hle: na obzoru noří se konečně ze žlutavého moře písku, rychle vystupujíc, štíhlé palmoví a z nedaleké již oasy kyne nám chlad, občerstvení a žádoucí odpočinek. Ach — oasa! Jaké to slovo lahodné, jak líbezný to pojem a obraz! Po několikadenních útrapách v sálajícím žáru slunce, bez záchvěvu i nejslabšího větérku a bez nejmenšího stínu vlekou se smutně kůň i člověk, na smrť unaveni parnem a žízní. Ústa jejich jsou vyprahlá a jazyk jako spařený lpí na suchém klenutí; z popraskaných rtů tlačí se tmavá krev, tepny divoce bijí ve spáncích a tělem probíhá první záchvat hrozné horečky pouště. Tu pojednou jako na dané znamení vyrazí ze všech hrdel slovo „vâh“ — (oasa) a s napjetím všech zbývajících sil spěchá vše, jako k novému životu probuzeno, na místo spásy tam, kde na obzoru šťavnaté koruny palem se objevily. Tam řine se mocný proud rozvětvených pramenů spodních, a zemdlený Arab, doraziv k cíli, má na vyprahlých rtech slovo jediné, avšak význačné: Allah! Pak klesá u pramene nad křišťál jasného a dlouhým douškem ssaje nový život z hliněného „šarbi“ (džbánu), kterýž mu k ústům přidržuje soucitná Arabka.

Tedy je syrská poušť hrozná, a pouť po ní jediná děsná útrapa? táže se asi čtenář. Nikoli! Ani poušť není tak jednotvárná, jak se obyčejně myslí, a jako všude, střídají se i zde útrapa s rozkoší. Ba překonal-li poutník svízele mrtvých pásem, jejichž obraz jsem shora stručně načrtal, zdá se mu, že není lepšího cestování, než touto rozkřičenou pouští! A kdo činí milými i tyto pustiny? Člověk!

Nepopírám arci, že jest to domovina loupeživých Arabů a Beduinů, kteříž s Evropany bez velkých poklon často zatáčejí, avšak jisto je, že není v celém světě tak obecného a upřímného pohostinství, jako zde, a každý cestující doraziv na své pouti ku stanům těchto svobodných synů přírody, najde u bohatého i chudého otevřený stan, pohovu a posilu. Do kteréhokoli stanu vstoupíš, jsi přátelsky uvítán, aniž se tě kdo táže, odkud přicházíš, co jsi a kam se ubíráš, a bezpečnost tvé osoby i tvého majetku jest úplně zaručena. Ba často stává se, že vzniká i spor o hosta mezi sousedy, ježto každý z nich cizince do svojí ochrany vzíti a ke svému krbu uvésti chce. V takovémto případě musí cestující sám rozhodnouti, u koho volí odpočinouti a pojísti. Jakmile jsi uveden, spěchá každý, aby ti pobyt v prostranném stanu co nejpříjemnějším učinil. Velké měkké koberce a divanové podušky rozkládají se hbitě na nejlepší místo a jízdou znavený cestující hoví si dle libosti a potřeby, nemuse dbáti ničeho, než toliko svého pohodlí a žaludku. Jídlo a pití předkládá se hostu co nejrychleji a uloží-li se cizinec k sílícímu spánku, ztiší se všechno kolem, aby nebyl vyrušován. Při odjezdu nežádá hostitel nikdy ani nejmenšího díku a soukmenovec velice by jej urazil, kdyby mu nabídl dar nějaký, neboť vzíti za pohostinství odměnu považuje se za skutek nectný. Kromě tohoto obecného pohostinství má šéch každého kmene pro váženější cestující zvláštní velký stan, nebo jiný příbytek, ve kterémž pak cizinec považován jest za hosta celého kmene, jemuž všichni s velikou úctou slouží.

Avšak nyní jsem nucen oslabiti laskavému čtenáři illusi, kterouž jsem v něm nepochybně spůsobil, a sděliti mu, že takto příjemně a zcela bez peněz syrskou pouští cestují vlastně a z pravidla jenom Beduini,

Arabové a Drúsové, kteří poušť tu obývají, kdežto cestující Evropan takovéhoto patriarchálního života účastným se stává jenom tehda, když si zaopatřil pohostinství u některého z knížat pouště, který se pak již postará, aby tento šťastný pozemčan beze všeho strachu a bezpečněji než v kterékoli krajině Evropy tudy cestovati mohl. Cesta k dosažení takovéhoto, řekl bych generálního pohostinství není arciť tak docela snadná, avšak jest přístupna a stojí za to, aby se tourista o ni pokusil. Věc záleží hlavně na gubernatorovi v Damašku a na drúském emiru v Sueidě, a potom na dobré vůli šéchů arabsko-beduinských v poušti, kteří zcela samostatní jsou a celkem velmi neradi nás nevěřící do svého života v poušti zasvěcují. Podaří-li se ti dosíci onoho pohostinství, pak jsou hlava tvá i majetek tvůj v syrské poušti tak bezpečny, jako doma.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Když byl mocný můj protektor, s kterýmž jsem po druhé v těchto končinách putoval, přání projevil, že chce seznati nejsilnější a také nejbohatší kmen Arabů Anesihů, vypravil nás jednoho dne šéch Kadur ben Hasem na cestu do středu pouště syrské a setrvav sám v naší družině opatřil nám ještě nejlepšího průvodčího, polosvatého chatiba (řečníka), šécha Achmeda ben defa Alla z oasy Er Ruhbe, kterýž tou dobou u divokých kmenů pouště největšího vlivu požívá a neobmezené úctě se těší.

Kmen Anesihů čítá přes třicet tisíc jezdců, má asi šestadvacet tisíc velbloudů a padesát tisíc koz a ovcí. Jejich država prostírá se od pohoří Haurānského až k Bagdadu a od Aleppa až dolů k poušti Nefud. Arabové tito jsou zcela nezávislí, a cařihradský padišah, jakož i perský syn slunce platí jim ohromné poplatky za volnou cestu a průvod karavanám, hlavně ovšem poutnickým karavanám k velké pouti do Mekky. Měnivé obydlí Anesihů nalezá se za doby zimní po roztroušených pastvinách pouště, kdežto počátkem května zajímaví tito kočovníci do chladnějších, výše položených a hornatých plání odcházejí, kdež je co nejúrodnější půda a pro ohromná jejich stáda tučné bylinné potravy až nadbytek. První šéch kmene Anesih jménem Edri ben Ghazem ben Hatib jest pravý potentát ohromné pouště, kterémuž jsou na světě jen tři věci milé: dobrá a skvostná zbraň, krásný kůň a — žena libé tváře. Svým velkým okem, plným lesku a žáru, hledí každému upřeně v tvář, jakby ho chtěl prohlednouti až na dno duše. Statná, pružná a souměrná postava, bledohnědá pleť obličeje, mohutný orličí nos a malá ústa, v nichž při hlasitějším zasmání plné řady jako slonovina bílých a jasných zubů se objevují, černý, slabě vlnitý vlas modravého lesku a havranní knír, toť zajisté příznaky muže krásného, a těmi honosí se plnou měrou šéch ben Ghazem, aneb emir (kníže) Edri, jak se nejraději jmenovati nechává — ký div tedy, že i vrabci na mohutných sříceninách slavného druhdy Tadmuru (Palmyry) o milostných pletkách a dobrodružstvích tohoto ohnivého syna pouště štěbetají. Jeho haremlik chová mnohou perlu arabských krásek a na své stáří — šestatřicíti let — má tento potentát již dosti slušný počet dětí — plných pětadvacet!

Při našem vjezdu do hlavního tábora kmene Anesih přijel nám s četnou a velice pestrou družinou vstříc, a v němém úžasu sledoval jsem tohoto patriarchu pouště, jehož gestus by vzbuditi mohl závist

všech našich tragédů. Okamžitě bylo nám jasno, že tento a ne jiný jest pánem syrské pouště. — Pohled na daleko široko rozprostřené ležení byl i pro nás překvapující. Ohromné množství stanů všech velkostí a druhů, veliký počet velbloudů po různu ležících aneb se pasoucích, na sta koní semo tamo volně se potulujících a spousta koz i ovcí, kam jen oko dohlednouti mohlo, toť asi povšechný ráz a obraz této malebné scenerie . . . . . Každou chvilku vyskytuje se oddělení až po zuby ozbrojených jezdců, cválajících dále do hlubokých končin pouště. Patnácte stop dlouhé bambusové kopí s ocelovou špicí, kolem kteréž k okrase připevněn jest chochol ze pštrosích per, znaku to chladné smrti, jest ona hrozná zbraň, kterouž Arab i Beduin v kruté seči nejraději bojují. Meč v pochvě dřevěné, bambitky uměle vykládané, dlouhá daleko nesoucí puška a několik starých, dědičných, velkých dýk umělé práce damascénské doplňují výzbroj odvážných jezdců.

Všeobecná zvědavost, jíž příchod náš vzbudil, oživila ještě více toto mohutné mraveniště; ze stanů kolkolem vyhrnuly se nám v ústrety pokřikující děti, za nimi staré baby děsné šerednosti, pak ženy a děvčata závojem zastřená a posléz vážně gestikulující Beduini, na jejichž hlasité a naivní otázky Beduini z emirova průvodu živě odpovídali. Ohlušující šum a ryk rostl, čím více jsme se blížili ku středu ležení, a veliký dav toho zvláštního lidu doprovodil nás až do „medhafe“, ohromného to stanu pro vzácnější hosty, kterýž je na poušť se značným přepychem upraven. Emir nechtěl nikterak dopustit, bychom svůj vlastní stan rozbili, a takž byli jsme volky nevolky jeho hosty. V důmyslně rozděleném „medhafe“ měli jsme každý perskými koberci oddělený a zakrytý, dosti velký — lze říci pokojík, a za malou půl hodiny sestavili nám naši sluhové lehké skládací postele, malé stolky a umývadla, tak že jsme byli záhy jako doma. Po malé toilettě, to jest, když jsme byli dlouhý arabský burnus („abbaje“), pak hedvábnými šátky ovinutý a šňůrou na hlavě utažený fez jakož i obligátní zbraně — za šedý pohodlný oblek a lehký civilisovaný klobouk vyměnili, dostavil se opět šéch s tlumočníkem, vyzývaje nás ku vstoupení do největšího oddělení stanu, kdež jsme se potom se skříženýma nohama rozložili na měkkém koberci, u jednoho ze dvou kulatých a perletí uměle vykládaných stolů zvýší as jednoho střevíce od země. Hned na to vstoupilo několik jiných pohlavárů do „salónu“ našeho stanu a „table d'hote“ na poušti měla začíti.

Po jednoduchém: „Niškur Alla,“ (Arab vyslovuje slovo Alla (Bůh) s prodlouženým předním *a* a nikoliv Allah, jak se u nás slýchá) . . . „děkujeme Bohu“ . . . usedá všechno kolem stolu na zem a první mísa se přináší. Na památku budiž zde zaznamenáno celé pamětihodné menu: 1. Dvě mísy libě voňavé vody na důkladné umytí se a bagdadské ručníky na osušení rukou všech účastníků banketu; 2. sekané skopové maso, promíchané s rejží, ve formě dosti velkých knedlíčků s omáčkou — nevím už jakou; 3. melouny, naplněné vařeným jehněčím; 4. skopová pečeně, rozumí se, na rožni; 5. syrské národní jídlo „mdšaddara“, pozůstávající z čočky, cibule a rejže; 6. pečené jehněčí s rozličnou zeleninou, potom 7. olivy; 8. jakožto nápoj výtečná voda z nedalekého pramene a 9. opět dvě mísy libě páchnoucí vody a bagdadské ručníky.

Podotýkám, že jsme jedli vesměs ze společné mísy, kterouž s každým (mimochodem řečeno chutně připraveným) pokrmem, beduinští sluhové medhafu do prostřed stolu postavili; a poněvadž sám „Bůh poručil jen rukou jísti", sáhali jsme, ozbrojen každý jenom pěti prsty pravé ruky, beze všeho ostýchání do nádoby a lovili pomocí kousku chleba, jejž levá ruka držela, v potu tváři tučná sousta výtečné krmě. Kosti házely se pod nízký stůl. Arabové jedli opravdu mistrně, což by o nás nikterak říci se nemohlo, ježto potůček omáčky, od mísy ku každému z nás běžíci, o naší virtuositě smutné svědectví vydával. Mohli jsme arci jenom mezi sebou jísti, avšak bylo by to urážkou pro hostitele i ostatní předáky, nejísti s nimi ze společné mísy, a protož zachovali jsme se ku radosti všech dle přísné etikety arabské pouště. Ubezpečuji však laskavého čtenáře, že jsem byl velice rád, když přinesli po druhé bagdadské ručníky, neboť moje ubohá kolena od křížového sezení strašně mne bolela, a odlehčilo se nejen mně, nýbrž i ostatním, když sluhové utřeli, stoly na jiná místa postavili a odházené kosti sebrali. Nyní se každý rozložil, jak chtěl, a divanové podušky za zády, na levé straně čišku vonné mokky, na pravo skvostné nargilé se sáhodlouhou hadicí a na pánvi aromatický tabák — ach teď nám bylo blaze a volně jako v ráji prorokově.

Konversace vedla se nad míru živě a Arabové vypravovali nám hlavně o el-midmaru, velkých to dostizích jejich nejušlechtilejších koní, kteréž se měly za dva dny odbývati. Nejslavnější jména chovu Anesih měla závoditi o palmu vítězství s proslulými hřebci jiných kmenů, a z radostného rozechvění našich Arabů seznali jsme, že mají nejlepší čáku na první ceny. — Co nejochotněji provedli nás pak ležením, ukazujíce nám velký počet koní, kteříž se nalezali v „tadmiru", což asi totéž znamená, jako anglické „Train'er" — přípravnou dobu před závodem. Kůň nalézající se v tadmiru dostává první dny dvojnásobnou píci, tak že začne v nejkratší době tučnět, až dosáhne dosti značného objemu. Ale pak vloží naň Arab sedm přikrývek a nejdůležitější práce přípravná začíná. Po dobu čtyřiciti dní dostává kůň den co den vždy méně píce a zároveň se při cvičení rychlosť a vzdálenost proběhnuté dráhy stupňuje, tak že hřebec více a více hubení, tuk z něho poznenáhla mizí a svalstvo nadobyčejné pružnosti a vytrvalosti nabývá. Každý pátý den sejme Arab jednu přikrývku a po sejmutí poslední, dne pětatřicátého připíná koni pouze lehké sedlo a cvičí ho posledních pět dní při píci tak slabé, že tato ani k ukojení hladu stačiti nesmí. Konečně čtyřicátý den jest zkoušení hotovo, kůň jest co nejlépe pro závodní dráhu připraven a den na to začíná hned zrána nad míru zajímavý zápas na rovině, proti němuž jsou i nejslavnější dostihy anglické, rozhlášené „Derby" v Epsomu pravou hračkou. Těšili jsme se velice na tyto velezajímavé dostihy, ježto jsme podobně krásných koní dosud nikdy neviděli. Povděčen byl jsem zejména šéchu Kaduru, kterýž mi pomocí tlumočníka nejmenší podrobnosti o koních pouště a jich chovu vykládal. Zapamatoval jsem si mnohé pravidlo o čisté krvi chovu arabského. Kůň pouště, ušlechtilého plemene musí míti tři věci široké: čelo, prsa, zadek, — dlouhé: uši, krk a přední nohy — čisté: oči, kopyto a kůži. Pravý arabský kůň (hsân) pochází jen z čisté matky a plnokrevného hřebce;

smíšenec prvního stupně (hadžin) pochází z matky sprosté a hřebce čistého plemene a jest váženější než „megrif“ čili syn z obyčejného otce a ušlechtilé matky, z čehož souditi se musí, že hlavně na otci ušlechtilost krve záleží.

Den před závoděním byl nával ku ležení mocných Anesihů báječný: ze všech končin ohromné pouště přijíždělo na tisíce účastníků. Vždyť sám prorok přikázal závoditi v el-midmaru a následkem toho jest závodění to slavnostním dnem syrské nížiny. Podívaná na pestrou kolem směsici byla by pro štětec Vereščaginův vhodným objektem. Viděl jsem tu tmavohnědé „perle lovící“ Araby ze země Bahrein od zálivu perského, jejichž koně „Bedews“ zvané slavného jména požívají: divoké jezdce z Hidšaku od Mekky a Rudého moře, vysoké koně kmene loupeživých Osmanů, velice hledané a krásné hřebce z bývalé říše královny Sáby z okolí Jemenu a Dzofu, končin to šťastné Arabie, z domoviny koní (to jest nám zcela neznámého středu Arabie, dle doslechu divokých pásem horských a hrozné písčité pouště), z Nedšedu, kdež se pěstuje plémě vlastností nejvzácnějších. Chudoba těchto krajin neskytá tomuto nejvěrnějšímu příteli Araba takřka žádné potravy a suché datle, mléko velbloudí, šťáva z palem, někdy vařené maso, tu a tam slabá bylinná píce jest celou krmí koně z Nedšedu. Avšak vytrvalosť a rychlost jejich jest zázračná, neboť tento kůň uběhne ve případě potřeby za čtyřiadvacet hodin až pětapadesáte mil, to jest sto a deset hodin pěšky, odpočívá jen půl hodiny, jí málo a nese Beduina v plné zbroji. Arabové z Nedšedu, tyto hyény pouště, jsou zcela nepřístupni a všechno namáhání našeho tlumočníka zapřísti je do rozhovoru bylo marné a tolikéž zamítli s pohrdáním a divokým pohledem dárky námi jim nabízené. — Konečně největší sílu obratných jezdců vyslaly krajiny od úrodných břehů veletoku Eufratu a s nimi hraničící pouště syrské. Jejich koně pocházejí ze slavné rodiny Koheilanů, na kterýchž sám prorok nejraději jezdil a jejichž přesně určitý rodokmen daleko do dob před Mahomedem sahá. Ba legenda arabská vypravuje o darování těchto koní samým Allahem proroku při jeho útěku z Mekky do Mediny.

Ašrut Darga. Dle náčrtku Jos. Wünsche kreslil Jos. Kryšpín.
Ryl Jan Patočka.

Klínový nápis na hoře Ašrut Darga.

Črta z cest **Jos. Wünsche.**

Dne 6. června 1883 opouštěl jsem Van, ubíraje se do prameniště východního Tigridu, jenž zove se i Bohtan-čaj. Vyšetření této krajiny bylo, jak dr. H. Kiepert laskavě se mnou sdělil, velmi žádoucno. Neboť toto rameno Tigridu až do počátku našeho věku bylo zcela neznámo. Moltke na svých válečných výpravách proti Kurdům v letech třicátých vystihl řeku tu sice až po Seert. Od Seertu však vzhůru vědělo se o ní jen tolik, že z hor velikých přichází daleko z východu. Teprve r. 1849. a 50. Austin Henry Layard na svých cestách do Niniveh a Babylonu vrchovištěm tím spěšně prošel a náčrtek zhotovil, jehož i nejlepší naše mapy užívají dodnes na př. i nejnovější Kiepertova Malá Asie v 6 listech. Ale povšechný ten náčrtek Layardův mnoho záhad horo- i vodopisných zůstavil neobjasněných.

Nebylo mne tajno, že vnikaje do neschůdných krajin těch, podnikám práci velmi nesnadnou. Příkré boky horské, hluboké propasti, šíré sněhovce a dravé proudy přivádějí cestovatele nezřídka k zoufání: na pokraji záhuby kráčí beztoho ustavičně; tomu však brzy musí přivyknouti. O přirozených překážkách Layard ovšem nejlepší může dáti

svědectví a doznává také sám: „Veliké a kvetoucí osady v údolech mezi jezerem vanským a krajinou džezirskou novým zeměpiscům, zdá se, zůstávají neznámy a na našich nejlepších mapách nejsou zaneseny. Těžkosti a nebezpečí cesty vždy bránily cestovatelům vniknouti do hor těch."

Příprav ku cestě brzy jsem tehdy dokončil. Jelikož pan Madatian, professor hospodářské školy ve Varaku, laskavě mi přispěl, podařilo se mi brzy, že jsem dva silné koně, jednoho jízdeckého pro sebe a jednoho soumara pro zavazadla, najal dosti levně. Tato 2 zvířata dostačila mi úplně, jelikož při stálém, suchém počasí, které v Armenii v létě i na podzim dodržuje, člověk i beze stanu, ač stan sám o sobě věc je velmi příjemná, snadno může se obejíti a tím zavazadel ulehčiti. Za to však železná postélka polní pro noclehování i v chatrčích i v poli širém věc je nevyhnutelně potřebná. Oba koně náleželi Abukiru Belenkovi z rodu Derviš-oglu. Belenk byl vysloužilý voják, vysoký a štihlý, ale statný, a měl mnohé z oněch dobrých vlastností, jimiž voják turecký se vyznamenává. Kontraktně jsme ujednali, že doprovodí mne po všech letošních cestách až do Trebizondy, začež dostane medžidii denně a 4 liry turecké (44 zl. r. m.) bakšíšem. Smlouvu na vzájem mohli jsme si vypověděti, ale jenom ve velikých městech, kde koní je dostatek. Belenk smlouvy také nedodržel a v Kamachu odešel. Jednak namáhavou jízdou, jednak i nedostatečnou výživou sešli koně jeho za 2 měsíce velice.

Jelikož procestovati jsem chtěl kraje pohraničné a málo navštěvované i zalidněné, ve kterých i mnoho loupeživé čeládky ze sousední říše perské nezřídka se potuluje, slíbil mi Hassan Paša, vali vanský, že se o mou bezpečnost s dostatek postará. Zajímavé bylo slyšení, jež jsem měl u něho a ve kterém jsem mu důležitost cest a studií svých vykládal. Jako zeměpisec bych byl po turecké říši nemohl cestovati, nebo k tomu by mi nebyli dali dovolení nižádným způsobem. Předestíral jsem tedy přírodní vědy a hlavně byl jsem horníkem — „madenči" a cestoval jsem hlavně za tím účelem, abych bohatá ložiska zlatá odkryl. Proto připomenul mi paša: „Svými vědami zabývati se můžeš, jak chceš, v tom nikdo ti nebude brániti, ale kresliti nesmíš, to dobře víš!" — Po těch slovech pašovi nemohl jsem přece říci bez obalu, že sem právě jen za tou příčinou přicházím, abych kreslil; a kdybych kresliti nemohl a nesměl, že tu vůbec nic nejsem platen! Musil jsem mu tedy namluvit, že i „madenči" musí tu i tam kreslit, musí načrtnout i tvar údolí, sklon svahu a vrstev, a kdyby nalezl někde nějakou důležitou rudu, že musí si i okolí, hory, řeky a vsi zevrubněji nakreslit, jinak by se pak v Cařihradě ani nevědělo, kde se to zlato našlo. — Tato řeč má, již mi Mihran effendi, tlumočník anglického konsulatu, laskavě tlumočil, byla tak úchvatna a přesvědčující, že mi pak Hassan Paša dovolil, že „kamení kresliti" smím. A to mi pak ovšem dostačilo úplně.

Úřední postavení valiho ve vilajetu vanském, kde prospěchy národnosti armenské, turecké i kurdské na vzájem se křižují, kde národnost příkře stojí proti národnosti, kde hlavně národnost kurdská, ve svých starých právech vidouc se zkrácenou, často i zbraní krvavých se neštítí, — není skutečně příjemné. Často vytýkáno mu, že nejednal vždy tak, jak by byl měl. Ale myslím, že sotva který jiný vali byl by ve Vanu

vládl lépe než Hassan Paša. Co pak zejména i nepřátelé jeho uznávají, je, že je Hassan Paša muž „čistých rukou,“ že není vyděračný, hrabivý. To ovšem je vlastnost, která u úředníka tureckého velmi zřídka se nachází. V obcování pak je Hassan Paša velmi milý a způsobů uhlazených. Poklony a poklonky v hovoru jako by z rukávu sypal. Tak mně na př. roku minulého při hostině zde pravil, že mne proto má tak rád, jelikož my dva jsme tu (bylo nás asi 12 různých národností při tabuli) nejbližší — sousedé. On totiž je Albánec a pochází ze Škodry. Letos pak o bezpečnost mou, jak pravil, postaral se znamenitě. Dal mi průvod ne méně než 7 jezdců, a to 2 zaptie (četníky) a 4 suvari (vojáky na koni), jimž velel setník Mehmet agha. Byl to průvod více než čestný.

Tak z domu ruského konsula Kamsarakana, v jehož rodině po dvakráte co nejsrdečnějšího dostalo se mi pohostinství, s družinou — celkem 9 koní — vyjel jsem k neznámému východu. Vědomí, že vědě sloužím, povznášelo mne a naplňovalo odvahou.

I.

První cíl výpravy mé byla Salachane, nějaká ves armenská na turecko-perských hranicích někde východně od Vanu ležící, kde prý nalézal se nějaký klínový nápis dosud neznámý.

Poprvé zvěděl jsem já a i jiní ve Vanu o tomto nápisu, když jsme r. 1882. na podzim za své projížďky s ruským generálem Denetem ve Vanu meškali. Tu mezi jinými přišel i reis Kirkor, starosta vsi Salachane, aby generalu Denetovi úctu svou vzdal. Provázeli jsme pak Kirkora do předsíně, kde měl Kamsarakan úlomek pěkného nápisu klínového. (P. Kamsarakan pak mi nápis ten daroval a je nyní v museu Náprstkově.) Aniž bych byl co tušil, maní ukázal jsem na nápis a pravil Kirkorovi: ,,Něco tak krásného v Salachaně zajisté nemáte!“ ,,Ba že máme něco ještě krásnějšího!“ odpověděl Kirkor a jal se vypravovati o velikém nápisu ve výklenku skalním, jehož rozměry rukama na zdi počal označovati. Má prý právě takové litery jako tento, a k nim prý ještě jakživ žádný ,,Ingilis“ nepřišel.

Musím se přiznati, že jsem tomu všemu z počátku ani hrubě nevěřil. Nabyl jsem v tom ohledu často zkušeností velmi nemilých. Často vypravovali mi podobně, že tam a tam je takový divný „jazeli taš“, popsaný kámen, a když jsem se pak na označené místo za několik hodin namáhavé jízdy přihnal, ukázali mi — několik křížků do skály vytesaných. Zkušeností stává se člověk opatrnějším a nedůvěřuje.

Naproti tomu však popisy Kirkorovy byly tak určity, že nebylo možno, aby se byl klamal. Písmeny prý to jsou a ne křížky, a také nejsou to písmeny obyčejné, nýbrž právě takováto znaménka do skály vtesaná.

A kde leží Salachane? Na žádné mapě není dosud zaznamenána. Ze Salachane do Vanu mají prý 9, 10 až 12 hodin, do Baškaly 10 a do Mahmudie asi 5 h. Z toho usoudil jsem, že Salachane leží asi východně od Vanu nedaleko perských hranic již, tedy v krajině, kudy nižádný evropský cestovatel dosud neprošel. Prof. Schulz, který asi před 50 roky, podporován jsa od akademie pařížské, ve Vanu a okolí mnoho

klínových nápisů sebral, vraceje se z Persie, pídil se na hranicích po nějakém novém nápisu klínovém, o němž byl zaslechl, ale zavražděn byl dříve, než nápis ten skutečně byl našel. — Nebylo tedy nemožno, v Salachane najíti klínový nápis dosud neznámý.

Zatím však gen. Denet chystal se k odjezdu, neboť zima se blížila. Nemohl jsem tedy, jak Kirkor si přál, hned tenkráte do Salachane s ním se vydati. Ale když odcházel, slíbil jsem mu, že ho tam napřesrok jistě vyhledám.

Vrátiv se pak na zimu do Cařihradu, dopsal jsem o tom prof. Kiepertovi, jenž mne ujistil, že se dosud o žádném klínovém nápisu v oné krajině neví. I umínil jsem si tedy, že nápis roku následujícího vyhledám. — —

O 9. hodině vymotali jsme se konečně z Aikestanu, zahradního města vanského. Kolmé boky tajemné To-prak-kaly majíce na severu, ubírali jsme se k východu přímo do hor Varak Dagh zvaných. Stoupali jsme z prvu znenáhla po levém břehu potoka s hor se ženoucího a Kešišgöllü-su (voda kněžského jezera) zvaného. Tak projeli jsme osadami Srchkou, Zrvandancem, Zorovancem, Kochpancem a Darmanem, jež vesměs mají obyvatelstvo armenské. Před námi ve sněhu leskly se vrcholky Varaku, jenž na jihu vystupuje nejvýše. I jeho jádro, jakož i ostatní kopce kolem Vanu, je vápenec. Ale na úpatí Varaku pozorovati lze i mnoho vyvřelin, jež hlavně u Zorovance do všech barev se mění. Ale nad Darmanem vystupuje opět vápenec.

Ornice, jež ze zvětralých vyvřelin se utvořila, je i zde velmi úrodna. Potůčky s hor zasněžených v údol sbíhající poskytují potřebné vláhy všude dostatek. Proto ta úrodná pole, lučiny jak brčál zelené a stáda skotu i bravu vesele bučící. Cestou viděti bylo mnoho ruliku v bujném květu.

O 12. h. stanuli jsme na tučné louce na pravém břehu Kešišgöllü-su a popřáli koním pastvy. My zatím pochutnávali si na zásobách potravin a odpočívali a prohřívali se na sluněčku. V řečišti pozorovati bylo i černošedou žulu a tvrdou břidlu. Potok nad Vosem vzniká z těsné sluje, která jak zdá se, hlouběji v horách v jezero Kešišgöll se rozšiřuje.

Po 2. h. opět jsme vsedali a po příkrém stoupání dostoupili jsme hřbetu horského. V levo viděti bylo menší jezírko Ermanesgöll zvané. Pod námi rozkládalo se širé údolí ermanské a za ním táhly se opět hory osněžené. Ty slují Kurdibeg Dagh.

Rychle sestupovali jsme do údolí, v jehož středu leží ves Ermani. Zde jsme noclehovali. Osada má asi 20 chatrčí v údolí roztroušených. Obyvatelé jsou dílem Armeni, dílem Kurdi, ale těchto je mnohem více. Armeni mají kostel a kněze. Ale nezdá se, že by půda zde tak byla úrodná jako z oné strany Varaku. Ves leží také mnohem výše než okolí vanské. Proto zemědělství skrovné, chov ovcí převládá. Pastvin výtečných kolem je hojnost veliká. Vedle toho zabývají se obyvatelé i tím, že zhotovují „tezek“, cihly z trusu dobytčího, jichž jako paliva se užívá; mimo to i perskou sůl kamennou do Vanu dovážejí.

Koně odeslali jsme na noc vesměs na pastvu, a mužstvo po chatrčích se ubytovalo. Mně vyprázdnili nějakou tmavou komoru. Ubytovali

jsme se tam s Belenkem, a bydleli jsme náramně vznešeně, neboť jsme tam lezli po žebříce. Ale než dovolil jsem, aby sedláci má zavazadla tam donesli, udělal jsem malou povodeň a tak vše náležitě jsem propláchl. Nestalo se tak bez příčiny. Pak teprv udělali jsme oheň a když jsem zápisky své srovnal a na další cestu zítřejší náležitě se vyptal, usedl jsem k čajovnici. Výborné mléko přinesli sedláci, a sucharů ještě z Ruska měl jsem plný pytel. Belenk dělal mi cigaretky. Práci tu sám považoval jaksi za čestný svůj úřad, a já, řídě se vznešeným příkladem velikých potentátů, neměl jsem věru příčiny, proč bych mu bezplatnou hodnost svého „tutunči" byl odnímal.

Tento klid večerní, kdy člověk ještě jednou přehlédá práci, již za celý den vykonal a kdy již předem kochá se v práci dne budoucího, prazvláštní půvab má do sebe. Asi o 9. h. ulehli jsme s Belenkem.

Druhý den ráno nařídil jsem koně z pastvy přivésti a přihotoviti. Po 6. h. uháněli jsme dále k východu. Z počátku drželi jsme se břehů potoka ermaneského, pak po plochém hřbetu vápeném do údolí slézali jsme sejvanského, jehož vody ku severu se berou do jezera Arčaku. Osadou Sejvanem, která má 15 islamských a 20 armenských chatrčí a kostel křesťanský, projeli jsme v 8 h., ale nestanuli jsme tu, ač zaptiové na nějakou hostinu armenskou veliké měli laskominy. Odtud slézali jsme po příkré stráni do údolí hlubokého, z kterého pak znenáhla ku vsi Zaranci jsme vystoupili. Zde o polednách jsme odpočívali.

I nad Zarancem táhnou se hory osněžené: Nermit Dagh to a Seivankalessi. Jejich výběžky však na sever sklánějí se ku nížině Arčaku.

Odpoledne za pohody krásné na další vybrali jsme se cestu. Ale již po 1 hodině s hor lezly šedé mlhy a za krátko v temné mraky zhoustly. Za nedlouho strhl se liják, jako když z konve leje. Byl to poslední déšť tohoto jara, který s hor Kavkazských sem byl zabloudil. Až do srpna, kdy Armensko jsem opouštěl, už pak ani nesprchlo, vyjma velikou průtrž mračen nad Kamachem.

Rychle z churče vyňal jsem plášť do deště a zabalil se, jak jsem mohl. V plášti gumovém mně ovšem bylo hej, ale hůře bylo těm nebohým lidem, kteří pláště neměli. Promokli až na kůži v málo minutách, a s hor vítr dul studený jako led. Bylo patrno, že takto Salachane ani dnes ještě nedostihneme. Jiné pomoci nebylo, než spasiti se v osadě nejbližší. Proto 2 suvary jsem vyslal, aby do nejbližší vsi pospíšili a tam suché bydlo nám připravili. Tak o 3. hodině i my pak dorazili do malé vesnice Chasny, kdež asi 10 tureckých rodin pasteveckých obývalo. Já uchýlil se do domu Turka starého, ale velmi přívětivého. Na krbu veliké světnice mocný oheň již plápolal a teplo po světnici šířil milé, neboť venku bylo velice studeno.

Dne následujícího — 8. června — o 6. h. dále k východu jsme spěli. Nebe se zatím vyplakalo, a byl krásný, jasný den. Za hodinu dorazili jsme k jakémusi jezírku, jež však, jak se mi zdálo, nemá vody po celý rok. Již od Chasny počínaje, znenáhla skláněla se cesta naše k východu. Po 8. h. dorazili jsme konečně do Salachane, do Salachane hledané s toužebností. Rozkládala se uprostřed polí pečlivě vzdělaných. Pozemky tyto i okolní před několika roky koupil vanský biskup Chrimian

a armenské osadníky zde usadil. Polovici hojného výtěžku odvádějí jemu. Za polnosti asi 8 vesnic dal 225 lir tureckých, tedy asi 2400 zl.! Toť přece láce, již není rovno. Pochází odtud, že pozemky ty leží v kraji pohraničném a nyní dosti nejistém. Ale kdyby poměry se tu jednou zlepšily, bude míti movitost ta cenu více než desateronásobnou.

Ale kde je nápis klínový a přede vším, kde je reis Kirkor? — Ku velikému zármutku mému odpověděli mi, že není ho doma, neboť odcestoval do Baškaly. Ale byl tu mladší jeho bratr a i ten ví prý o nápisu. Nápis však je prý ještě dále na východ, za vsí Paganem. — Hned půjde tam s námi, aby vše nám ukázal. Mluví i rusky, neb meškal delší čas v ruské Armenii. Tak i slovanština zde nám vypomáhá.

Nedal jsem družině ani s koní sesedat, hořel jsem nedočkavostí. Proto od Salachane rychle dále k východu jsme se brali. Než hodina minula, dorazili jsme do Paganu, ktrý má asi 20 kurdských rodin a leží na levém břehu říčky Kaper-su zvané. Za vsí po příkrém břehu sjížděli jsme k řece asi 10 m. široké, jež vody měla asi na $^1/_2$ m. Za řekou opět příkře do vrchu, až mezi dvěma skalinama vápencovýma projevše, octli jsme se v údolí kotlinatém. V levo od nás skalistý vrch homolovitý. Uprostřed jeho boku viděti bylo umělý jakýsi výklenek do skály vytesaný.

„Bak effendim,“ volal Mehmet agha, „bu Ašrut Darga var!“ — Viz, pane můj, to Ašrut Darga je.

Seskočil jsem rychle a Belenkovi uzdu hodil. První dodral jsem se k výklenku. V hoření části jeho spatřil jsem skutečný — nápis klínový! — —

(Pokračování.)

Vstup básně Childe-Haroldova pouť.

Od lorda **Byrona**.

Ukázka z překladu Elišky Krásnohorské.

Zpěv prvý.

ty, již Hellas zove dcerou nebe,
ó Muso, vybájená v pěvců snech!
S tvé výše nesmí zvát má lýra tebe,
neb často vzácnější ti zněly v slech.
Ač na slavného zřídla tvého břeh
jsem spěl, kde ticho vše, krom šeptu vzdroji,
a nad zpustlým zněl chrámem Delf můj vzdech:
zvuk můj se mdlících Devět budit bojí,
by vzaly v milost svou tu prostou píseň moji.

Kdys v Albioně mládec žil, ten k ctnosti
a k dobrým cestám nezahoroval,
dny nectně mrhal pustou veselostí,
zrak noci rykem ze sna burcoval;

ó byl to hýřil, studu vzdoroval,
jen rozpustilství hříšné šlo mu k duhu;
ne mnohou v světě věc si liboval
krom kupných žen a rozkošníků kruhu —
i nízkých pijanů i vyšších dobrodruhů.

Child' Harold zval se on; však odkud jmeno
i dlouhý rodokmen, mně tajno jest;
dost, že snad někdy bylo proslaveno.
Však na vždy jedna špatná ratolesť —
ó jeden šibal zlehčí jmena česť,
byť mocné znal je starý kronikář,
a žádná z hrobů vyhrabaná zvěsť,
ni prosy květ ni rým, ten sladký lhář,
zlým činům nemohou dát lesk či svatozář.

Child' Harold v poledním se slunci hřál
jak muška baví se, prost pomyšlení,
že nežli jeho den se odehrál,
snad jeden van jej v mraznou bědu změní.
Ni s třetinu proň ještě zašlým není,
však hůř než v protivenství s Childem bylo:
on záhy pocítil hnus přesycení;
dlít v rodné zemi se mu znechutilo,
kde se mu smutněji než na poustevně žilo.

A vin že prošel bludnou hlubinou,
již za hřích kajienosti nepocítí.
Plál k mnohým, miloval jen jedinou,
ta jediná však nesmí jeho býti.
Ó šťastná, ušla mu! Jak skvrnu smýti
s vnad cudných, jež by znectil políbením?
Jí nabažen by v nízkých slastí síti
byl zmar svůj zlatil urvaným jí jměním,
pryč z míru domova svým vában zalíbením.

A nyní Child' měl srdce choré zcela,
rád útěkem by míjel rej i kvas;
prý mnohdy chmurná slza trysknout chtěla,
však pýcha v led ji sžehla v cloně řas.
Sám v zadumání dlíval drahný čas,
až rozhodl, že z vlasti prchnout volí
v dál moře, v pásem horkých žár i jas.
Syt rozkoší on skorem vzýval boly
a pro změnu chtěl zřít zas temné žití doly.

Child' Harold opustil již dům svých dědů.
Toť vážná budova, kob mohutných,
ač stará, zvetšelá již po pohledu,
však sílu zazděnu má v klenbách svých.

Dům klášterní — klet, by v něm sídlel hřích!
Dřív brloh pověry, jí ku ochraně,
děv pafických teď slýchá zpěv a smích,
až mnich by v dob svých návrat věřil maně,
zvěsť dávná nelže-li, těm svatým mužům k haně.

Však často v bujné vřavě, při kvasu
stesk divný kmitl Childovi kol čela,
jak kdyby paměť těžkých zápasů
neb nezkojená vášeň za ním tkvěla.
To zbádat nedbá ničí péče bdělá,
a Childʼ své duše prostě neodmykal,
jak ti, jimž úlevou je účasť vřelá;
rad přátelských i soucitu on znikal,
ač neznal odolat těm strastem, jimiž pykal.

Kdož miloval jej? Nikdo! nechať zval
si hejnem k sobě rozmařilců scházky;
on lichotnými sobíky je znal,
dnů šťastných bezcitnými cizopásky.
Kdož miloval jej? Ni ty jeho krásky,
neb moc a nádheru jen kochá žena;
kde ty jsou, družku získá bůžek lásky,
jak motýl třpytem bývá polapena,
a mamon vítězí, kde seraf marně stená.

Childʼ matku měl — a nezapomněl na ni,
ač bez loučení prchnuv od ní spěl;
měl sestru drahou, — nespatřil jí ani,
než počal pouť; a přátele-li měl,
i těmto s bohem dáti odepřel.
Přec nebyla hruď jeho železná!
Však ten, kdo srdcem blouznivým kdy lpěl
na málu milených, ten ví a zná,
žeť trýzeň v loučení, ne těcha líbezná.

Své sídlo, domov, dědictví a statky,
své děvy smavé, jichžto luzný ret,
vlas zlatavý, zrak blankytný a sladký
by světcem v poušti mohly pozachvět
a dlouho živily v něm junný vznět,
své číše po kraj skvostným vínem plynné,
a vše, co v rozkoš loudilo by zpět,
vše opustil, by skřížil vodstvo siné
kol břehů pohanských, kde kruh svůj rovník vine.

Již v plné plachty lehký vítr vál,
jak byl by rád, že z domova jej žene;
již bílé skály tratily se v dál,
až zašly zrakům za čeřeny pěnné;

pak — možno — potulky té umíněné
že líto mu, však na rtu jeho nedlí
ni slovo nářku z duše uzavřené,
kdež jiní, sklesle plačící a zbledlí,
v šum větrů veselých stesk nemužný si vedli.

A v moře když se skláněl západ slunný,
vzal harfu svou, k níž někdy rád se chýle,
jí k prostým zpěvům svým se zabral v struny,
když mněl, že nikdo neslouchá té chvíle;
teď jimi projel zas, a v ladné síle
zní jeho sbohem v podvečerní mrak;
loď ulétá jak na peruti bílé,
břeh dál a dále míjí jeho zrak,
když živlům dobrou noc on v posled pěje tak:

Nuž sbohem již! Můj rodný břeh
v dál modrých vod se hroužil!
V ryk příboje vlá větrů vzdech
a racek s vřeskem krouží.
Tam za slunkem, jež odchází,
tam naše plachty vlají;
mé sbohem v dál je provází;
nuž dobrou noc, můj kraji!

Jen krátká noc — a slunko zas
nám jitro zlaté zrodí;
já pozdravím jen nebe jas,
jen moře za svou lodí!
Vlasť má ta tam, můj domov pust,
krb osamělv mém domě,
teď v jeho zdech smí bejlí růst,
pes u bran vyje pro mne.

Mé panoše, pojď ke mně sem!
Co pláčeš, hořekuješ?
Jsi polekán vln otřasem
či větrem, s kterým pluješ?
Zbav oko slz, jeť bohudík
loď naše silná, svěží,
náš nejbystřejši sokolík
tak bujně letí stěží.

„Ó věj si vítr, moře duj!
Těch já se neuděsím;
však nepodiv se, pane můj,
že teskně hlavu věším.

Můj tatíček tam zůstal sám
  i matka přeubohá;
to dvé jen v světě přátel mám,
  pak tebe jen — a Boha!

Mně žehnal otec upřímně,
  však neměl tolik bolu;
hůř matka vzdychá, želí mne,
  než shledáme se spolu.“
Dost, hochu můj, dost toho buď!
  Tvým očím pláč ten sluší,
a kdybych tvou měl čistou hruď,
  mé nebyly by sušší.

Pojď, zemane, sem ke mně blíž!
  Proč bledneš, muži statný?
Frank nepřítel — či vítr spíš
  zda plodí strach ti matný?
„Ó nechvěji se o život,
  tak nejsem zmalátnělý;
však pro ženu tam v dáli vod
  stesk věrný tvář mi bělí.

Blíž jezera, kdeční tvůj hrad,
  mám choť i synky v chýži;
když optají se po mně snad,
  což odpoví jim s tíží!“
Dost, zemane, dost toho znám,
  oč tvé se vzdechy chvějí;
však já, jenž lehčí mysl mám,
  já prchaje se směji!

Ať žena, milka, — jedno as!
  Kdo věří, že ho želí?
Druh nový setře slzu s řas,
  jež přetékat jsme zřeli.
Nechť v nebezpeč se potácím,
  nechť slastí čas mně minul:
ten mám jen žal, že neztrácím
  nic, proč bych slzu linul!

Jsem nyní sám v tom světě kol,
  v tom širošírém moři!
Jak pro jiné by jal mě bol,
  když pro mne nikdo v hoři?
Snad pes můj kvílí, než mu hlad
  dlaň cizá zkojí sytě,
však než se vrátím, dávno snad
  i ten by rval mě lítě.

Nes, lodi má, ó nes mě v spěch,
kde moře kol se pění!
Nic nedbám, na který to břeh,
jen když to k mému není!
Vstříc jásám vln těch oblastem,
až zrakům v dál se ztají:
vstříc pouštím pak a propastem!
Nuž dobrou noc, můj kraji!

Kapitál paní Zuzejkové.

Povídka od **Boženy Kunětické.**

de především o to, abych čtenáře hned zprvu poučila, že moje historka, můj příběh — ne, ani toho názvu neužiju, tedy moje episoda, utržená z ohromného celku života lidského, jest zcela jednoduchá a že třeba ji posuzovati okem velice střízlivým, abychom pochopili zajímavost, jakou svého času měla pro obyvatelstvo malé, úzké uličky, zapomenuté i od moudrých hlav města i od žurnálů, historiků, darmošlapů, vetešníků a vůbec každého, kdo s ní nesouvisel páskou těsnější z příčiny již jakékoliv.

Jsou, bohudíky, ještě ve velkých městech taková idylická zákoutí, kde je celý den ticho skoro posvátné, kam neodváží se drožkář, ani posluha s vozíkem nákladním, kde není slyšet velebný zvuk hodin návěžních, ani mohutný sbor zvonů o klekání, o poledni, o pohřbech a církevních průvodech, kde početné obyvatelstvo tvoří jakousi větší rodinu a dívá se jeden druhému bez ostychu a s účastenstvím do oken, do krámů a skromných výkladů, jež byly vlastně zřízeny jen pro něho a pro jeho přátele, kteří občas přinášejí noviny do ztracené uličky z ostatního města, zaopatřujíce ji látkou k zajímavým hovorům na dlouhou, dlouhou dobu. V takovýchto nepatrných uličkách, k nimž chová se hlučný a nádherný ostatek města v pravdě macešsky, a které přece úplně samy sobě postačují, v takových hnízdečkách bez chodníků, bez návěštních rohů, bez plynu, bez strážníků, o jediném hostinci s křiklavým nápisem a žádné místnosti cechové nebo spolkové, v níž by občas panoval buď politický anebo jiný ruch, v uličkách věčného míru a klidu, kam změnu nepřinese leda čtvero ročních počasí a kde se i o těchto změnách hovoří s pohnutím ba rozčilením, v takových uličkách jest pozoruhodnou událostí všecko. Větrem nachýlená firma, poškozená dlažba, připálený rohlíček, rozbité okno, nová písnička, jakákoliv novotina pochybné jakosti ve výkladních skříních (kterých nebývá nikdy více než dvě, tři, počítaje v to i kupce

krupaře, nožíře atd.), z krátka všecko jest tam událostí nevšední a zajímavou.

V jedné z takovýchto uliček tedy, kterých i Praha má poměrně dosti, nalezaly se těsně u sebe dva krámky, jež zdály se býti již tím nerozlučně sdruženy, že je pojila úzká kamenná lavička, pod níž skrytě a skromně chvělo se několik stébel zeleného trávníčku, rostoucích zde ostatně v úplném bezpečí. Oba krámky byly úzké, oba měly u vchodu po jednom kamenném schůdku a oba při otevírání dveří vyrážely ze sebe pronikavý zvonivý zvuk, který je spojoval s celou ostatní částí uličky, jelikož zaléhal od jednoho jejího konce ke druhému. Na prvém z krámků bylo vymalováno dosti prostoduše pečivo rozličného druhu: rohlíky, buchty, koláče, housky, všecko bez ladu a skladu nahromaděno, a na druhém těsně pod firmou byl upevněn poněkud umouněný a chatrný slunečník barvy červeno-bílé, který měl býti ovšem reklamou a neomylným svědectvím, že v krámku spravují se deštníky, slunečníky a všechno, co v obor ten náleží.

Majitelkou prvního krámku byla, jak zelená firma s bílými písmenami dosvědčovala, paní Anna Zuzejková a poněvadž u jména krčilo se malé *v* a za ním byl puntík, bylo patrno, že jest to vdova, která více provdati se nemíní. Tolik měl dozajista potvrditi onen bod. Druhý krámek patřil panu Hubertovi Žampachovi, který zhusta inseroval v menších dennících, o nichž věděl, že se v uličce čtou od úvodního článku až po poslední inserát s dechem utajeným a pozorností ničím nerušenou. Ostatně i paní Zuzejková inserovala. Stávalo se z pravidla, že hned podle inserátu: „Za malou odměnu spravuji důkladně a pevně slunečníky i deštníky. Také vyměňuji staré za nové s mírným doplatkem, což zvláště ct. dámám u vědomost dávám. Hubert Žampach . . . . . ská ulice, č. 15 podle pekařského závodu paní Zuzejkové," objevil se inserát druhý takto znějící: „Každodenně čerstvé pečivo, chutné a křehké, nabízí Anna Zuzejková v . . . . . ské ulici, č. 14 podle deštníkářského závodu pana Huberta Žampacha."

Tuším, že byly tyto inseráty také jediným spojením obou krámků a jich majitelů s ostatním světem, který pro ně již počínal za oběma konci uličky, z nichž jeden úzce okolo jakéhosi skladiště se protáhnuv, splýval s ulicí sice širokou, ale stejně pustou, a druhý ústil v plácku, ozdobeném kašnou, u níž jedině večer za svitu stříbrného měsíce bývalo živo, když bílé zástěrky a nadouvané krátké rukávy se tu proplétaly s vojenským stejnokrojem bledě- i tmavomodrým.

Avšak to nás konečně nikterak nezajímá a bylo by mařením času hovořit déle o věcech, které mohou být jen nahodilou stafáží k mému obrázku.

Krámky otevíraly se v stejnou dobu a stejnou dobou se zavíraly, z čehož již bylo patrno, jak velice spolu sympatisují. V krámku A hospodařila dobrá šedesátnice a v krámku B dobrý šedesátník.

Paní Anna Zuzejková byla matrona prostředního vzrůstu, silně vyvinutých boků, široká v ramenou, pobledlá v lících, složených v bohaté vrásky, s bradou ku předu pošinutou, drobnou, masitou, pohybující se neustále, a chvějící se tím více, čím delší dobu paní Zuzejková mlčela a čím vážněji i opravdověji přemýšlela. Čelo její bylo jasné, klidné

jako obloha po bouři a v očích sídlil jí svatý mír, jaký jen tiché a ničím nerušené stáří poskytuje. Paní Zuzejková měla překrásné oči. Jenom pomněnky mohu k nim přirovnat, ačkoliv jest porovnání to již obnošené a opotřebované na místech vhodnějších a na bytostech etheričtějších. Skutečné pomněnky byly její oči. Tak snivé, lahodné, neuvádající, tklivé a zbožné. Oči paní Zuzejkové byly jediným pokladem tělesním, kterýž si z dob dávné minulosti uchovala. Nebylo v nich ohně, ale cosi jako klidná záře zapadajícího slunce. A ty roztomilé oči vězely hluboko pod šedivým hladkým obočím, jakoby se skrývaly, ale nebylo v nich ani zbla pokrytectví nebo pobožnůstkářství.

Paní Zuzejková nosila velký, bílý, silně naškrobený čepec, jenž kolem její hlavy tvořil jakousi aureolu čistoty a pod bradou byl uvázán několikadílnou mašlí, stejně bílou a šustící, od ramena k ramenu dosahující a těsně splývající s bílou zástěrou, kterou měnila důsledně s každým novým zásvitem dne. Za to její šedivý kostkovaný šat s lehce vykasanými rukávy, přiléhajícím životem a silně faldovanou sukní pamatovalo už v uličce několikáté pokolení a pohlíženo naň jako na kus historie uličky s patřičnou úctou. Ten neměnila nikdy, poněvadž nikdy nevycházela. I svoje adventní a postní, božíhodové a anenské pobožnosti odbývala si paní Zuzejková doma u svého oltáříku v krámě, pod nímž občas kadidlo pálila a u něhož vždy ve středu a v pátek v červené lampičce svítila dřevěným olejem celý den a celou noc za zemřelé a za svou hříšnou duši — jak tvrdila.

A tak vystrojena, úbělem svého prádla zrovna oslňující, s úsměvem na rtech, s duševním mírem v očích, s rukama složenýma v klíně, sedávala za pultem den co den, rok co rok, před sebou a kolem sebe majíc ošatky i talíře s napečeným, libě vonícím zbožím, které pod dovednou její rukou nabylo zvláštních rozkošných tvarů, vyšperkovaných povidly a mákem, tvarohem i ovocem, rozinkami, skořicí, mandlemi, cukrem, tak že každá ta buchtička vypadala jako krásotinka, vystrojená do plesu, a každý ten koláč jako ženich vyšňořený k námluvám.

Bylo tam housek, bábovek, koblížek, piškotů desaterých druhů a mezi tím vším jako uprostřed svého království trůnila paní Zuzejková, majíc všecko spočteno a o všem patřičnou vědomost.

Nebylo možno s jistotou tvrditi, jak tomu dávno, co byl zde tento krámek a v něm paní Zuzejková. Jisto jest toliko, že obojí v představě zdejšího obyvatelstva tak těsně splynulo s tvářností uličky, že si ji bez paní Zuzejkové a jejího krámku ani představiti nedovedli.

Jsou na světě lidé, kteří se podceňují, t. j. kteří všude kolem sebe vidí tvory dokonalejší, nežli jsou sami, a následkem toho nevypínají nikdy hlavu do výše, aniž derou se ku předu, aby pozornost budili, která by je do rozpaků přiváděla, chodí s hlavou skloněnou a hovoří-li, zardívají se až po uši i čelo, jakoby činili něco nedovoleného. A přece jsou to duše nejlepší. Připadají mi jako nejjemnější tón houslí, který sotva slyšán, sotva pochopen, zaniká v prostoře bez ozvěny, ale v srdcích útlocitných dochází vroucího ohlasu. Jako krátkozrací dívají se lidé takoví upjatě před sebe, ale nevidí ničeho pro samé mžitky rozpaků. Žijí s dechem utajeným, světu odcizeni, s duší — abych tak řekla — bázlivě do kotouče svinutou, a umírají s úsměvem stydlivým, s tváří

uzardělou, nemohouce takorka pochopit, že tak důležité životní záležitosti účastni se stávají, že jí dovedou vyhovět a že přátelé i známí se jim nevysmívají pro jejich nejapnosť a výstřednosť.

K těmto dobrým nebožákům patřil plným právem také pan Hubert Žampach, který obyčejně při čtení svého inserátu v novinách, třeba i beze svědků byl, vytahoval rychle červený kapesní šátek, aby za ním skryl své pohnutí a své rozpaky, jež mu scvrklé hubené líce rozpalovaly.

Pan Hubert Žampach byl drobné, útlé postavy, skrčené a jaksi do sebe vražené, měl velkou hlavu, velké uši, šedivé vlasy, holou tvář i bradu a pouze na krku pod bradou tajil se malý záhon šedivých štětinatých vousů, na konečkách posud kaštanových, jež ve své ukrytosti a nepatrnosti jaksi symbolicky naznačovaly jeho vlastní nesmělost.

Nosil zelenou soukennou zástěru, jaké mívají sedláři a koželuzi, a tibetový černý šátek, kolem krku ovinutý, jak bývalo modou na začátku tohoto století.

Řemeslo své provozoval úplně sám a výtěžek byl právě tak velký, aby uhradil jeho skromné potřeby.

Pan Žampach stýkal se toliko se svými zákazníky, pokud slušnost a potřeba vyžadovala, důvěrněji však s nikým na světě, vyjma jedinou paní Zuzejkovou, která byla mu vším v životě společenském a s kterou pravidelně den co den, vyjma ovšem kruté zimy v měsících prosinci a lednu a pak deštivé dni podzimní, sedával na kamenné lavičce v hovoru, jenž oba zajímal a oběma byl velkou útěchou i potřebou.

Jakmile na jaře i v letě ztratil se poslední sluneční záblesk s vysokých štítů protějších domů ulice a v lůně jejím rozložil se stín a příjemný chlad, objevila se paní Zuzejková současně s panem Žampachem, každý na svém schůdku, oba usměvavě a jaksi slavnostně vzrušeni, a přelétnuvše zrakem úzký pruh oblohy, jenž nad ulicí se klenul, nahnuly hlavy ku předu, podívali se přátelsky jeden na druhého a vykročili zároveň na ulici, vyměňujíce němý, přívětivý pozdrav. Pak paní Zuzejková sebrala oběma rukama záhyby své řásnaté sukně, rozdělila je pečlivě a prohlednuvši zkoumavě lavičku, posadila se na ni pohodlně a pan Žampach zrovna u ní se zrakem sklopeným a s třesoucíma se rukama. Paní Zuzejková urovnala si mašli, zašustěla zástěrou, pomnula si ruce a řekla svým neobyčejně příjemným a jasným hlasem:

„Buď pán bůh pochválen za tento den, že jsme jej ve zdraví přežili. Co pak nového u vás, pane Žampachu?“

„Ba nic, milá paní Zuzejková,“ odpovídal skoro lítostivě pan Žampach. „Kde by se novin nabralo?“

Pak mluvili už o ledačems, až pozvolna zabočili do svých intimních záležitostí, jež před sebou navzájem nikterak netajili. Hovořívali o Štyrském Hradci, kde měla paní Zuzejková dceru provdanou už několik roků; nespatřila ji od její svatby a také rok před svatbou se již neviděly, poněvadž tam děvče sloužilo u nějaké vrchnosti v postavení dosti podřízeném.

Není divu, že paní Zuzejková učinila Štyrský Hradec a vše, co jí v něm žilo milého, východištěm každého svého hovoru a že byla

upřímně vděčna panu Žampachovi za účastenství, s jakým hovorům těm naslouchal.

Před třemi roky pravila mu jednoho večera, ze záňadří cosi pozorně vytahujíc:

Musím Vám svou vnučku ukázat, pane Žampachu. Dostala jsem dnes její podobiznu ve psaní mé dcery. Potěšilo mě to. — Podívejte se, jak ji má Stázi vystrojenou! Ani by člověk neřekl, že řemeslo jejího muže není příliš výnosné. Jen se podívejte. Má pěkné vzorkované punčochy, botky se střapečky, na šatech kraječky a ve vlasech pentli. Může mít z ní radost — já ji mám už z toho obrázku. Všiml jste si? Na stolku tady vedle holčičky leží její klobouček. Fotograf nejspíš nepřipustil, aby ho měla na hlavě. A pak, podívejte se! V pravé ručičce drží si rukavice — slečinka! A jak je tlustá, pán bůh požehnej! A jaké má kudrnaté vlásky! To bude mít po otci, protože matce se nikdy nekroutily. A jaké oči! Teď jsou jí čtyři leta, ale chtěla bych se vsadit, že je na svůj věk hodně vyvinuta. Viďte? Dívá se rozumně a já vím, že se fotografa styděla. Dcera mi píše, však si to můžete přečíst, že hlavně na babičku pamatovala s obrázkem a pořád tvrdila, jakou radost budu mít, až ji uhlídám. — Mé robátko! Denně se za ně modlím, denně, a teď si ten obrázek přibiju zrovna pod Vambeřickou pannu Marii, abych ho měla při modlení na očích. — Tadyhle — počkejte — je dceřin list. Přečtěte si ho, ona píše švabachem jako já. Kdyby nikdo nešel, mohl byste si ho trochu hlasitěji šeptat, abych jej slyšela ještě jednou."

Pan Žampach přijal podávaný mu list, šňupnul si významně — pan Žampach totiž také šňupal, což bylo snad jediným jeho požitkem životním — a usmívaje se trochu nepokojně, ba skoro školácky, dal se do polohlasitého čtení. Nadpis zněl: „Předrahá maminko!" podpis: „Tvá vděčná Anastázie s Antonínem a Bertičkou."

Vše, co se nalézalo mezi těmito slovy, přečetl pan Žampach správně i dosti rychle, a paní Zuzejková vyslechla jej s okem jiskřícím, bradou chvějící se a s přeblaženým úsměvem, který se jevil netoliko na jejích rtech, ale vepsán byl svým zlatým písmem takořka v celou její bytost. Nebylo v tuto chvíli dozajista šťastnější a závidění hodnější matrony pod nebem, ani na trůnu pod korunou královskou. Takovou moc má někdy prostým švabachem psané a naivně stylisované psaníčko. Ani by člověk nevěřil. Ovšem člověk chladný, sobecký, moderní — pam Žampach uvěřil celou duší. Navraceje list paní Zuzejkové, podíval se na ni srdečně a připomenul: „Je to štěstí! Je to štěstí!" a se zrakem opět sklopeným doložil: „Máte radost, paní Zuzejková. Vychovala jste si dceru a dcera na to nezapomíná. Pustila jste do světa ptáče a ono pamatuje na nejprvnější své hnízdečko. Je to hezké, správné, lidské —" Starý muž se pojednou zarazil v řeči a rozpačitě hrál si s tabatěrkou. Patrně mu napadlo, že mluví slova, která bezděky prozrazují trpkost jeho nitra, jíž nemůže se nikomu zavděčit. Avšak u paní Zuzejkové vzbudila tato slova zásvit neskonalé soustrasti v očích, který však hned na to uznala buď za nemístný, anebo vůči svému sousedu za nebezpečný, neboť pokračovala klidně o svých záležitostech a starostech.

„Mám sedm set právě," pravila, zabalujíc opatrně podobiznu děvčátka i dopis dceřin. „Nechybí k nim ani krejcaru. Víte, panu Žampachu, co to jest ušetřit sedm set pro svou vnučku za čtyry lete v krámku, do něhož nepřijde jiné živé duše kromě toho hloučku stálých kupců, pro které peku, smažím a zadělávám jako pro svou rodinu? Platím tři sta činže, obědvám za 30 kr., večeřím za dvacet i s pivem, mimo to snídám a také někdy svačím. Považte však, že musím také svítit, že si kupuju jednou v roce kalendář, že topím, dávám poctivým žebrákům almužnu, připočtěte k tomu tisíceré menší výdaje, na které si ani teď nevzpomínám, a přirovnejte k tomu můj výdělek, za nějž bohu děkuju. Zvětšuji kapitál pro svou vnučku zrovna zázrakem, neboť skoro z ničeho ukládám přes půldruhého sta ročně. Co tomu říkáte? Myslíte, že v tom vězí boží prozřetelnost a požehnání. Inu, ano, ano. Ale mimo to povzbuzuje mě také vědomí, že nebudu muset zemřít bez poslední vůle. Poslední vůle člověka je, věřte mi, velkým zadostiučiněním za jeho přičinění a vysvědčením jeho života. Nemá-li už člověk na smrtelné posteli ani tolik, aby mohl říci: Tohle zde musím nechat — vezměte si to a budiž to vaším majetkem," je to moc smutné — viďte, pane Žampachu? Zahynula bych studem o několik hodin dříve při pomyšlení, že nebudu míti dědiců, protože nemám pro ně dědictví. Ale takhle, odkážu svůj kapitál Bertičce, bych přispěla něčím k jejímu věnu, až se bude vdávati, a na mou věru, i ta modlitba za moji ubohou duši bude se tomu děvčeti pak lépe odříkávat. Teď ví, že má babičku v Praze v Čechách, pak bude vědět že se ta babička o ni starala. Je to má jediná pýcha, těch sedm set. Dejž bůh sám, abych mohla za svého živobytí dodělat se tisícovky. Tisíc zlatých — to už je malé bohatství."

„Ba, jsou bohatstvím, přijdou-li do rukou přičinlivých a zabývá-li se jimi hlava bystrá a rozumná. Já nebudu mít dědiců, paní Zuzejková. O můj obnošený kabát, pak několik kousků prádla a nábytku ani on dbát nebude. Nestřádám, ačkoliv se lopotím a přičiňuji. Jsem jako člověk, který seje, ale neklidí. Co vydělám, o to dělím se s ním poctivě. Je to přece syn, moje a mé ženy krev. Nemohu za to, že osud do ní jedu namíchal a otrávil jemu mladost a mně stáří."

Tato poznámka páně Žampachova, chovající v sobě slova, jež zajisté nikdo pod sluncem neměl právo zaslechnout, vyjma osvědčenou a výbornou paní Zuzejkovou, vztahovala se k jeho jedinému synu Emanovi, jenž po celé čtvrti byl znám svou lehkomyslností, divokostí, nevázaností a který všeobecně řaděn do třídy tak zvaných pražských flamendrů, zvláštní to kasty bez zaměstnání, bez tužeb, bez plánů, po většině ošumělé, menšinou poctivé a politováníhodné. Není v té kastě ani zvláštní svobody a samostatnosti ani určitého vědomí nějakého cíle, ani nepřístupnosti, není v ní zákonů ani hesla — jest to společnost lidí duševně otupělých, nicotných, skoro blbých a jest v ní smutno, nezdravo, dusno — tma.

Neimponují docela ničím, pozornost budí leda vypráhlým, tupým, ba mrtvým výrazem ve tváři žlutavé, na níž předčasné vrásky spočívají nehybně a ledově. Nesúčastňují se ani ruchu politického, ani výstřelků národního sebevědomí, jež u nás v Čechách a zvláště v Praze dosti zhusta objevují se na obzoru jako pestrobarevné rakety, aby na chvíli

pobavily a oslňovaly, nezmohou se ani na drsný vtip ani na upřímnější provolání „slávy“ o slavnostech dojemných a všeobecných. Jest to druh lidí, o kterých se určitě neví, proč žijí a proč vůbec jsou na světě.

Emanuel Žampach lišil se poněkud od nich. Objevoval se v úzké uličce zřídka kdy a kráčíval jí spěšně s hlavou skloněnou, upřeně pohlížeje před sebe, jakoby podroboval ubohou dlažbu tamnější kritickému zkoumání za příčinou náležité opravy, ale pod širokým jeho kloboukem, jenž hověl si v týle na divoké spoustě černých vlasů, klenulo se výrazné čelo, jež nezdálo se býti žádnou mrtvou deskou na vchodu pustých katakomb, a zářily oči, z nichž mluvilo sebevědomí a v nichž rojily se blesky tak hustě jako včely na jaře.

Chodil obyčejně otrhán, t. j. neměl nikdy kabátu náležitě ovroubeného, rukávů neprošoupaných a bot nesešmaťhaných s důkladnými příštipky na kotníkách a vzadu nad patou. Potuloval se obyčejně dlouhý čas bůh ví po kterých končinách, aby se vrátil na krátkou dobu do uličky, v níž jeho otec střádal krejcar ku krejcaru, připravuje tak vždy nějakou sumu peněz pro něho, až se zase v jeho poctivém deštníkářském krámu objeví hladov, bez groše, jako žebrák, který nemá žádných dobrodinců.

A o tomto člověku, jenž byl nedávno plnoletým, což ovšem nemělo u něho zvláštního významu, rozhovořil se tenkráte pan Žampach a na jeho hubené, ostře zbrázděné tváři rozložil se hluboký, těžký bol. Paní Zuzejková vlídně poklepala mu na rameno, jakoby jej chtěla vzpamatovat.

„Víte, kolik let mu zbývá ještě k životu, příteli?“ tázala se mateřsky. „Počítejme, že jenom třicet. Každá tři leta člověk prý mění povahu i podobu, jako ptáci z jara peří. Pan Eman ji změní ještě desetkrát. Není naprosto možné, aby v těch desíti proměnách nebyla jedna dobrá a jedna užitečná. Počkejte, však se shledáte ještě na něm se známkami svého vychování a svého otcovství. Je mu tuším čtyřiadvacet let. Do šestnácti roků byl zdárným synem, osm let žije nečinně a ničemně. Co z toho? To nevadí, aby druhých osm let neprožil prospěšně a pořádně.“

„Milá paní Zuzejková! Milá paní Zuzejková!“ opakoval si pan Žampach, kývaje svou velikou hlavou, jakoby o jejích slovech přemýšlel.

A tímto nevinným, prostým způsobem bavili se oba staří lidé každodenně rok od roku anižby se unavili a vyčerpali. Jejich poměr byl tak delikátní a jejich duše tak úzce spřízněná, že bylo nemožno představit si lepší dvojice pod sluncem. O nich právem se dalo říci, že jsou jedna myšlenka a jedno srdce. Ovšem tepnou toho srdce byla paní Zuzejková, jelikož pan Žampach byl příliš skromný, příliš tichý a obmezen, aby byl mohl udávati jaksi tón jejich mnoholetému přátelství, avšak o nekonalé jeho důvěře a upřímnosti vůči paní Zuzejkové můžeme býti ujištěni.

Oba staří nelišili se skoro pranic od počestného párku manželského. Jejich děti, z nichž jedno byla hodná a přičinlivá dcera paní Zuzejkové v Štyrském Hradci a druhým syn Žampachův Emanuel, člověk bez zaměstnání a snad bez budoucnosti, působily jim stejnou radost

a stejný žal. Aspoň paní Zuzejkovou právě tak trapně dojímala otcovská situace jejího přítele, jako jej radostí naplňovalo štěstí její mateřské.

Znali se spolu už dávná léta. Od toho dne tuším, co zemřela žena panu Žampachovi a tomu bylo už patnácte roků. Tenkráte se přistěhoval do uličky a tenkráte [uzavřel tak čistě důvěrný poměr s paní Zuzejkovou. Během toho času rozřešili oba navzájem důkladně hádanku svého nitra i svých povah a na pevném tom základě zbudovali svou důvěru a své přátelství. Není tedy divu, že by nikdo počestné obyvatele ulice byl nepřesvědčil, že slunečník páně Žampachův není samým bohem určen za souseda buchtičkám a rohlíčkům paní Zuzejkové. Oba ty krámky doplňovaly se tak úzce jako kdysi Kastor a Polux. —

Bylo to jednou v měsíci červnu, když v obou zašelestila novina svými vzácnými křídly.

Panu Žampachovi vrátil se zase z potulek syn a paní Zuzejková přepočítávajíc svůj kapitál, k němuž přikládala právě svou měsíční úsporu, shledala, že má devět stovek, jednu padesátku, čtyřicet devět zlatých a šestadevadesát krejcarů, což ji ovšem přesvědčilo, že k doplnění tisícovky zbývá přidati ještě čtyry krejcary.

„Dnes vypiju žejdlík čerstvé vody místo žejdlíku piva, aby má radost byla konečně dovršena," pravila si, záříc jako drahokam, jehož se skvělý paprsek sluneční dotýká, a vyměnila šestadevadesát krejcarů za novou papírovou zlatku, kterou ze svého koženého kapsáře opatrně vytáhla.

Byl to pro ni zajisté velký, významný okamžik! Tisíc zlatých leželo v jejím klíně, jenž nemohl je ani pojati, tisíc zlatých, které považovala za bohatství a za zázrak.

Těchto tisíc zlatých paní Zuzejkové bylo cílem a vrcholem jejího životního snažení. Nebylo sice pravdě podobno, že by ctná matrona tímto důležitým bodem chtěla uzavříti navždy bránu svého života, ale kdyby ihned byla přikvačila nějaká katastrofa, nyní nemohlo ji už znepokojovati vědomí nedokonaného předsevzetí, přervaných plánův, číslo se zlomkem a neukojené touhy v srdci. Paní Zuzejková ušetřila během sedmi let tisíc zlatých a tak očekávala chladně a klidně příští události. Paní Zuzejková chovala se jindy dosti odměřeně a s vážným poklidem, ale tentokráte chvěly se jí přece ruce i prsty, když ty drahocenné papíry, ty proměněné krůpěje svého dlouholetého potu, skládala jeden na druhý, schylujíc k nim tvář slabě zaruměněnou a čepec, na jehož vázance pod bradou leskla se stříbrná slza, jež tam před chvílí z oka zabloudila. Trvalo dlouho, nežli se stařenka ze svého zanícení vzpamatovala, že mohla pochopit náležitě celý dosah svého nevýslovného štěstí. Ach, jak slavný den byl pro ni ten den desátého června! Kde se vzal? Proč ji neminul? Zasluhovala ho opravdu?

U jejího oltáříku bylo posud tma, jelikož byla neděle a paní Zuzejková svítila jenom ve středu a v pátek. Zabalivši bankovky, bedlivě složené, s mateřskou pečlivostí do hedbávného šátku s velkými květy červenými a přepásavši závitek bleděmodrou úzkou stužkou, uzavřela jej do černě natřené pokladničky se zámečkem, která byla okována a na povrchu měla ozdobný otvor, jímž se házívají krejcary, šestáky a vůbec drobné peníze na účele vždycky zvláště vytknuté. Pak otevřela

u oltáříku dřevěný šuplík a uložila do něho své bohatství, jako ukládávala svou dcerku do kolébky, když ji byla na vlnách svých mateřských písní uspala. —

A za nedlouho blikala u nohou Vambeřické panny Marie malá lampička červenavým svitem jako drobná světluška, jež v šero krámku zabloudila, chvilkami ztrácejíc se ve vonných kotoučích dýmu, jež nad zapáleným kadidlem zvolna vystupovaly jako lehounké, modravé obláčky.

Paní Zuzejková stála zde s tváří obrácenou k Matce boží, aby si tato z ní vyčetla svaté nadšení její, s rukama na prsou skříženýma, a rty se jí chvěly vroucím, tichým „otčenášem".

Byla to chvíle asi tak vznešená a velebná, jako když volá v kostele kněz zaníceně „Tedeum laudamus!" To „tedeum" skvělo se na bílém čele paní Zuzejkové jako odlesk záplavy citů, v nichž se srdce její právě kochalo.

Malá podobizna Bertičky usmívala se jí vstříc. Nebylo ani možno, aby konečně i k ní neobrátila se pozornost starostlivé báby. „Tak, robátko," pravila měkce a snivě, nahýbajíc se k ní, „dám ti co mohu a co mám. Ještě dnes vyhotovím testament a přiřknu ti svůj kapitál, na němž spočívá boží požehnání. Opatruj tě bůh!"

Děvčátko dívalo se jí upřeně do očí. Vypadalo udiveně, a zdálo se, že se mu na drobném rtíku tetelí nějaká pracně v rozoumku dětském zrozená otázka.

Stalo se však ještě něco neobyčejného v ten významný den a to vzbudilo účastenství celé ulice, pohřížené v duchamornou nedělní siestu a zevlující ospale pánu bohu do oken. Bylo totiž několik minut po páté hodině odpolední, když z krámku č. 14 zvolna vystoupila paní Zuzejková, oděna tolikerou sváteční nádherou, že vzbuzovala úžas všech, kdož v tomto okamžiku požívali štěstí býti svědkem jejího triumfu.

Paní Zuzejková šla na procházku! A jak šla na procházku! Šustěla hedvábím, jež v paprscích slunečních se měnilo zelenavě, červeně, žlutě, modře, šedavě, oslňovala bílým krajkovým límcem u krku a manžetami u rukou, imponovala svojí šířkou, která vážně prozrazovala přítomnost starodávné krinoliny, ukryté někde pod bohatě vyšívanou bílou spodničkou, vykukující skromně na jedné straně z pod vykasané vrchní sukně, budila úctu černým tylovým čepcem s bohatým ryšem v předu a nádhernou vázankou temněčervenou vzadu, nelišící se pranic od druhé, uvelebené důstojně pod bradou paní Zuzejkové, a vynucovala závist atlasovým bílým šátkem, který visel nedbale na jejích plecích a byl tak čistý, tak úplně zachovalý, měl takové dlouhé, bohaté třásně a v rozích takové živé žluté a modré květy, že nebylo možno představit si něco krásnějšího.

V ruce měla paní Zuzejková bílý kapesní šátek se širokým vyšívaným okolkem a vlněný slunečník s dlouhou holí a dvěma střapečky.

Ctihodná matrona!

Jsem přesvědčena, že i před čtvrt stoletím, ba více, že i před třiceti lety vycházela na procházku stejně vyšňořena a stejně zářící. Kde bylo těch třicet roků? Stopy jejich zůstaly pouze na ubledlé její tváři, která nebývala tak vráskovitá a vetchá, tak uvadlá a klidná.

Paní Zuzejková uzamkla krám na dva zámky, ofoukla si bavlněné šedé polorukavice, vykasala si hedvábnou sukni ještě o coul výše a rozevřela svůj slunečník, jenž velice podobal se hubené baletce.

Touž chvílí vykročil ze závodu svého pan Žampach, jak ovšem ani jinak být nemohlo, smekl hluboce před svou sousedkou, usmívaje se rozpačitě, a přitočil se galantně ku pravé její ruce, jsa sobě vědom své rytířské cti i povinnosti. Měl bílou uzounkou kravatu, černý hedvábný šátek kolem krku otočený, šosatý dlouhý kabát s koštěnými knoflíky, jenž nebyl už nikterak zánovní, boty důkladně vyleštěné, silnou pepřovku v ruce, a ze zadní kapsy kabátu vyčuhoval mu červený tibetový šátek s bílým okolkem.

Teprve když vyšli za město a volný lahodný vzduch je ovanul, nabídl pan Žampach paní Zuzejkové rámě i zapředli se v následující rozmluvu, kterou zde doslovně uvádím jen z té příčiny, abychom pochopili snadněji slavnostní náladu obou starých lidí.

„Víte, co si myslím?“ tázala se paní Zuzejková, schylujíc svůj slunečník proti slunci a rozhlížejíc se po krajině láskyplnýma očima. „Víte, pane Žampachu?“

„Nevím, paní Zuzejková, ačkoliv tuším, že to je zajisté jenom moudré a poctivé.“

„Pravdivé je to dozajista. Podívejte se! Když jsem byla ještě mladší, znala jsem chrpy, koukol, slzy panny Marie, vůni mateřídoušky, zvonky, stébla pšenice a žita, zpěv skřivánka, pěnkavy, sedmihláska tak dobře, jako znám teď tvaroh, povidla, mák. Proč? Protože jsem do té milé přírody častěji přicházela a nestranila se zdravého vzduchu jako teď. Chybujeme oba, pane Žampachu, že se tak vyhýbáme krásnému dílu božímu. U nás nevidíme z něho nic leda kus oblohy a ještě ten zakryje nám někdy čoud, mlha a kouř. Proč nechodíme ven? Zde nás všecko vítá, všecko se na nás usmívá. Jen se podívejte! Celé toto žitné pole sklání se před námi, jakoby nám poctu vzdávalo. A ta tráva, ty sedmikrásy v ní! Věřte, pane Žampachu, že mi je do pláče. Tolik krásy a tolik štěstí!“

„Půjdeme ven častěji!“ navrhoval hned pan Žampach upřímně.

„Ano, půjdeme třeba třikrát týdně. Bohudíky mám už, co jsem míti chtěla, a teď si mohu do svého stáří také medu nakapat. Půjdu si jej hledat ven za město, do luk a polí, jako to včely dělají. — Tadyhle sedí hned jedna na korunce jetele. Vypadá jako zlatý šperk. Neviděla jsem už dávno včely. Ty, co obletují kolem mého krámku a naproti u hokyně do ošatek se vtírají, připadají mně jako tulačky lenošivé a drzé. — Ale ovšem, abych nezapomněla. Jak pak dlouhý termín si pan Eman udělal na svou návštěvu?“

Je vidět, že dovedla být také paní Zuzejková neopatrnou. Ten náhlý přechod od včel tulaček k synu páně Žampachovu byl příliš nápadný, aby jej otcovské vědomí nepostřehlo. Pan Žampach přendal svou tabatěrku z ruky do ruky a se zrakem sklopeným odpovídal pojednou nad míru stísněně: „Snad zůstane nějaký čas. Přinesl si papír, tužky, péra i inkoust, pak knihy latinou tištěné s obrázky, nějaké mapy — a zaměstnává se tím. Nemluví mnoho, ale zdá se mi, že přemýšlí. Je

mi ho časem líto, paní Zuzejková. Mladá hlava, mladé srdce, mladý duch — nedivme se, že zabloudil . . .“

Paní Zuzejková stiskla mu lehounce ruku. Vzpomněla si nejspíše, že otázka její byla nevčasná a neprozřetelná, neboť pravila srdečným tonem:

„Nemyslete, pane Žampachu, že syna vašeho z něčeho viním — to bože chraň! Vytýkejte ptáku, že lítá, vytýkejte potoku, že unáší s sebou všecko, co mu do cesty přijde! Pan Eman bloudí; doufejme, že přece jednou najde pravou cestu, která ho povede k životu prospěšnému.“

Pan Žampach se najednou rozveselil. Slova jeho společnice občerstvila jej. Rozhovořil se proti svému zvyku dosti dlouze a v duši mu bylo lehko jako ptáku pod tou bezoblačnou oblohou, která se klenula nad nimi, velebná a čistá.

Málokdy zmiňoval se pochvalně o svém synovi, málokdy dovolil jinému podívati se na něho skrze skla jeho přesvědčení otcovského, ale dnes, kdy štěstí vytryskovalo tisícerými praménky vůkol něho, zurčelo vzduchem, šumělo listím, zářilo v paprscích slunečních, dnes — nu, otcovství není hřích — chtěl sobě i on připravit pěknou, nezkalenou chvilku illusorního blaha. Poprvé snad po osmi letech vypravoval paní Zuzejkové o Emanovi s jakousi sladkou rozkoší a poprvé odkrýval před zrakem jejím poklady jeho nitra, jež ukryty tam byly hluboko a které nikdo nepostřehl jenom on, on pan Žampach, tatínek, jenž má právo všecko vidět a všechno možné i nemožné vyzkoumat.

Uváděl rozličná podrobná dáta svých výzkumů, v nichž objevil se mu Eman jakožto mladík se srdcem poctivým, upřímným, s duší vřelou a nadšenou. Nebylo těch dát mnoho a právě proto mluvil o nich rozvláčně, dávaje důraz na každé slovo, kochaje se v každé slabice a usmívaje se blaženě při každém tom „jednou zase“, které ve své řeči ubožák mohl opakovat jenom asi šestkráte, což svědčilo nejlépe, že těch dobrých dát o svém synovi měl tuze, tuze málo.

A přece chvěl se, kdykoliv dospěl k novému tomu „jednou zase“, byl pohnut, rozčilen a v očích třpytily se mu slzy, otáčel tabatěrku rychleji a rychleji, tvář jeho sebou škubala, jakoby násilně vzpíral se vzlykotu, rámě jeho mimovolně tisklo rámě paní Zuzejkové a velká hlava jeho kývala se na všecky strany, přeplněna jsouc dojmy vzpomínek a obtížena starostí, jak je nejlépe a nejúčinněji vylíčit, aby vzbuzovaly účastenství.

(Dokončení.)

Zápasy.

Povídka z pražského života

od

Serváce Hellera.

an Křikava sedí v pestrém županu u snídaně a čte noviny. Na hlavě má červenou aksamitovou čepičku se zlatým vyšíváním a takovýmtéž mohutným střapcem, dárek to a vlastnoruční práci slečny Herminy Křikavovy ku štědrému večeru, a na nohou červené safianové trepky tureckého příkroje s jiskrným žlutým a zeleným hedbávným vyšíváním, jež byla potají vyšila a k ostatnímu nadělení pana Křikavy pod vánoční stromek položila paní Anastazie Křikavová, rozená Šmorancova. Župan byl dárek od mladého pána, Jaroslava Křikavy, nastávajícího doktora veškerých práv. Na stole před panem domácím — pan Křikava je vlastníkem tří sice již velmi starých, ale za to velmi výnosných činžáků — stojí malé stříbrné náčiní: konvička na černou kávu, úhledná baňka na smetanu, cukernička se štíhlými klíšťkami, číška na smíšenou kávu a kalíšek na přísady, vše zevnitř umėle ciselováno a uvnitř bohatě vyzlaceno . . . také štědrovečerní dárek, ale od nečlena rodiny — aspoň dosud — pana Richarda Lebruna, korrespondenta a společníka firmy „Wilson, White & Comp.“, velkoobchodu se zbožím hedbávným a krajkářským. Z konviček vystupují lehýnké obláčky vonné páry a pan Křikava mísí s patrnou rozkoší do číšky odvar nedostižné mokky s hustou smetanou, ve které lžička div že nestojí.

Venku je umrzlo a velkými vločkami poletuje sníh s oblohy lehce zastřené. Jak je milo a útulno v jasné, dobře vytopené jídelně. Pan Křikava, ustávaje chvilkami od čtení, pozoruje krásnou zimní povětrnost venku, libé teplo ve světnici, vonnou snídani v elegantním náčiní na stole . . . a usmívá se spokojeně. Také drahý župan, domácí čapka a turecké trepky těší ještě pana domácího, ačkoli už je na třetí týden nosí, a nemenší radost dělá mu parádní čibuk s dlouhou, tlustou, višňovou troubelí a mohutným jantarovým knoflíkem, opřený o nový, pěkně vyřezávaný stolek na tabák a doutníky, jenž opodál u čalounové stěny veškerou rozkoší vzácné kuřby mu kyne a jakožto dárek padesátileté slečny Aloisie Křikavové neklamný důkaz věrné sesterské lásky podává. Čibuk dostal pan Křikava od jednoho ze svých nejpořádnějších nájemníků, obchodníka s galanterním zbožím. Jak ho to všechno těší! Pan Křikava obdržel sice „k Ježíškovi“ ještě jiné, cenné dary, ale tyto jsou mu nejmilejší, poněvadž se tak ladně k sobě hodí a hned z rána mu připomínají, jak je ctěn a milován . . .

Pan Křikava je statný padesátník plné tváře a malých, jiskrných, šedých očí; zdravě červený, hladce oholený a spokojeného vzezření, jako člověk, kterému pranic neschází. Teď dopil kávu, povstal, zapálil si čibuk, usedl opět do lenošky a zabral se do čtení. Čte, převrací listy semo tamo, usmívá se, vrtí hlavou a propuká najednou v hlasitý smích.

„Co pak to zase máš?" táže se zvědavě paní Anastazie, kteráž byla právě vešla, aby dohledla, zda-li panu manželi nic neschází. Paní Křikavová je dáma ještě velmi hezká a jakkoli už vážná, přece nad míru příjemná. Náležíť ona do řady paní, kteréž si rázem dobývají uctivé lásky všech mužů; tito spatřují v nich jaksi vtělený ideál mateřství a ženského půvabu, zbožňují je tiše, opravdově a hluboce. Paní Křikavové není více než čtyřicet let; proto jsou tváře její dosud prosty vrásek a velké hnědé oči její plny lesku, tak že by jim záviděti mohly a snad skutečně také závidí i krasavice o polovici let mladší. Však ještě větším kouzlem, než ty hladké, zrale svěží tváře a rozkošné oči, působí na každého opojný výraz vlídné dobroty, jenž netoliko tvář, nýbrž celý zjev její obestírá, tak že člověk vroucí touhu pociťuje, státi se tak dobrým, jako ona. A k tomu ta prostota, ten půvab nenucené přirozenosti! Zkrátka, paní Křikavová je dáma prostá sice, ale veškeré lásky a úcty hodná.

„To je dobré, Stázinko, to ti musím přečíst!" odpovídá probíraje se ze smíchu pan Křikava a odfukuje si z hluboka, jakoby byl právě těžký kámen zdvihl. „Co se teď už všechno do novin dává, ne — člověk by ani neuvěřil! Ale dobré je to, aspoň se někdy trochu zasmějeme."

„Tak co to přece bylo?" upomíná netrpělivě paní Anastazie.

„Ach ano, tys to ještě neslyšela! Tak se tedy posaď, hned ti to přečtu, a pak ještě něco, jest tu několik dobrých kousků!"

Paní Anastázie přistrčila si měkkou židli a již poslouchá, jak pan manžel předčítá.

„Novodobá egyptská rána. Jako druhdy egyptské žáby do spižíren, sklepů na mléko, do máselnic, do díží, postelí a t. d. lezly, tak že staří mumioví strýcové před nimi ani ukrýti se nemohli a od té sloty div nezahynuli, tak děje se i našemu pokolení s podomními prodavači čili hausírníky. Ani před těmi není skrýše nebo úkrytu, a kdybys na perutích ranní záře do komína vlezl, tito lidé vyskočili by na ohniště a lezli by za tebou anebo by čekali, až kouřem zadušen spadneš . . ."

„To je přece lokálka, co? Hahaha! To se jim zase jednou povedl kus nesmyslu," zasmál se pan Křikava, a když také paní Anastazie z povinného ohledu na svého chotě se zasmála, obrátil list a pravil:

„Je tu dnes, jak jsem řekl, několik pěkných věcí. Na příklad tato zpráva bude něco pro vás, ženské... „Železné šaty pro dámy. Anglickým továrníkům v Nottinghamě zdařil se výtečně pokus, zhotovovati letní látky pro dámy jakož i krajky z nejjemnějšího železného drátu. Tento drát zpracuje se na bobinetovém stroji tak lehce, jako bavlněná příze. Anglický průmysl očekává od tohoto vynálezu velikých výsledků. A takž ožije co nejdříve „železná panna" s pravými železnými krajkami v nové, zušlechtěné podobě . . ." Nu, co tomu říkáš, Stázinko?"

„Že by neškodilo, kdyby se ten vynález osvědčil; aspoň by děvčata neuhořela, když jim někdo hořící doutník na šaty hodí, jako se stalo před pěti lety Helence Vyskočilově, a nebylo by strachu, když se strojí do plesu . . .“

„Do plesu, do plesu!“ durdí se pan Křikava, „což pak by mohly chodit holky se železnými šaty také do plesu?“

„Proč by nemohly,“ odpovídá panička, „ když by se drát i na jemné krajky dal zpracovat? Ostatně napadlo mi to proto, že je dnes na Žofíně . . . . “

„Hromec, na to bych byl docela zapomněl!“ zvolal jako překvapen pan domácí. „Vždyť tu zrovna čtu: „Dnes odbývá se v sálech Žofínského ostrova ples akademického čtenářského spolku“ a tak dále . . . . Stará, to je pro nás velký den?!“

„Ano, ano, Jeníčku. Dnes uvedeme Hermínku do světa! . . . Děvče mělo toho již včera plnou hlavu a nemohlo mi dlouho, dlouho ani usnout. Teď ještě vyspává . . . To bude dnes shon u nás!“

„A nepokoj! Toť abyste dnes zrovna ani nevařily?“ prohodil s povzdechem pan Křikava.

„Bylo by to věru nejmoudřejší!“ přisvědčila paní Anastazie. „Ty mohl bys hned při víně poobědvat, a my bychom se už nějak odbyly. Beztoho nebude nám ani hrubě do jídla.“

„Abys viděla, Stázinko, jak tě mám rád a jak o vás všechny pečuju, naobědvám se dnes v městě a zastavím se také na černou kávu. Ale prospat se přijdu domů, rozumíš?“

„Ty pokrytče!“ pravila s úsměvem paní Anastazie. „Chceš, abychom myslili, že nám kdo ví jakou oběť přinášíš, a my víme zatím dobře, že jest ti nejvyšším potěšením, když nemusíš k vůli hloupému obědu opustit svou společnost u zeleného stolu tam v koutě u Fišerů. Však já tě znám! Ale nechme toho. Najez se dnes, kde můžeš; ale dokud jsme sami, promluvme si o tom dnešním plesu či vlastně o tom, co po něm má následovat.“

„Ano, ano,“ přisvědčoval pan Křikava; „promluvme si o tom! Mína půjde tedy dnes poprve do bálu, nu a . . . vlastně chceme, aby už to bylo jaksi zasnoubením —“

„Co pak ti napadá!“ poučovala svého velitele káravě domácí paní. „Kdo pak to jakživ slyšel, aby se na bále slavilo zasnoubení!“

„No, no, jen se mi nedurdi!“ na to zase pan Křikava. „Toť se ví, že se nebude na Žofíně slavit zasnoubení, ale tak jako! Richard je s Mínou zadán skoro na všechny tance . . . nu a nevypadá to už jako veřejná ohláška?“

„Máš skoro pravdu,“ prohodila paní Anastazie a zamyslila se na chvilku. „Ale mně se zdá, muži, že to nějak přeháníš. Což je o tanec! Tančit může děvče s kýmkoli, a nemá-li mnoho známých, třeba celý ples jediným tanečníkem, ale proto nemusí být ještě . . . řekněme jeho nevěstou.“

„Nemusí! Toť se ví, že nemusí. Ale když už je!“ vykládal důrazně domácí pán. „Což pak si ji pan Richard nechce vzít? A není nám to snad vhod? Či brání se snad Mína proti tomu?“

„Máš pravdu, nebrání,“ přisvědčovala s jakousi nedůvěrou panička; „ale děvče je příliš mladé ještě a neví ani, co činí.“

„Neví, co činí! Jsi my ty rozšafná matka! Sedmnáctileté děvče, které si odbylo vyšší dívčí školu v Praze, a nebude vědět, co činí, když jde o vdavky! To jste snad vy za svých mladých let byly tak nevědomé, ale teď, když naše dcery zrovna studujou! . . . Víš ty co, stará? Zařídíme my věc takto. Zejtra je, tuším, svátek jména Ježíšova; Richard, jakožto hlavní tanečník Herminin, musí se přijít, po starém dobrém, způsobu, k polednímu zeptat, jak jste se vyspaly . . . nu a, toť se ví, zůstane u nás na oběd. Při obědě pak tu ceremonii vesele odbudeme.“

„Nechceš-li jinak, buďiž si,“ odpověděla vážně paní Anastazie; „avšak ještě jednou ti radím: nepřenahluj se! Nemám sice nic proti tomu sňatku, ale myslím, že věc tak příliš nespěchá.“

„Ale jdižiž! Ty nechala bys holku zastarat, 'aby se vdávala už jako matrona,“ žertoval pan Křikava. „Jenom mladí lidé mohou manželství jak náleží užít; proto hlásám všude, aby se lidé ženili a vdávali co nejdříve, a proto chci také, aby Hermína již šla pod čepec. Richardovi je dvacet sedm, jí sedmnáct — nezdržujme to déle! Čím dříve, tím lépe! Tak tedy, paní Křikavová, na zejtřek máte hosty.“

„To mi tak ještě scházelo: dnes bál a zejtra hostinu! Ale na štěstí jsem to jistě předvídala, a jsem tak už skoro připravena.“

„Výtečně!“ zvolal pan Křikava. „Pojď sem, Stázinko, za to zasluhuješ hubičku . . . .“

Paní Anastazie přiblížila se jako upejpavě ku křeslu svého tyrana a nachýlila se pro slíbenou hubičku, ale v tom ozval se ve dveřích stříbrojasný mladý hlas:

„Dobré jitro, tatínku a maminko! Snad nepřicházím nevhod?“

„I to to!“ zvolal vesele pan Křikava. „Pojď sem, Míno, a ukaž se, jak vypadáš před plesem!“

Do pokoje vběhla dívka zjevu opravdu rozkošného. Štíhlá, prostředního vzrůstu, plavých, jako zlatým práškem posypaných vlasů, jemné bílé pleti s růžovým nádechem, s modravě šedýma, sálavýma očima, tupým nosíkem, malými korálovými ústy a kulatou bradou, oblečená ve prosté, ale delikátně upravené domácí šaty se sněhobílou zástěrou, a zářící neskaleným dosud štěstím mladosti. Přiskočila jako srnka ke stolu, vtiskla důrazný polibek otci na ruku a tvář a objala prudce matku.

„Dobré jitro, tatínku a maminko! Dobře jste se vyspali?“

„Dobře, sláva Bohu, jak náleží dobře,“ liboval si pan Křikava; „ale ty prý jsi nemohla dlouho usnout, povídala matka. Měla's nepochybně už plnou hlavu muziky a tance, co dceruško?“

„Nebylo to tak zlé, tatínku,“ odtušila vesele Hermína. „Vyspala jsem se, jak vidíš, také dobře. Trochu déle jsem arci ležela, ale v den prvního plesu může si člověk už něco dovolit, pravda-li, matinko?“

„Nic neškodí!“ připojila dobrosrdečně paní Anastazie. „Vždyť jsi nic nezmeškala; býváš za to jindy rannější, než my všichni.“

„Nu a jestli pak se, holka, na ten tanec také nějak těšíš?“ vyzvídal pan Křikava.

„Lámu si dost hlavu, jaké to asi bude, a těším se tak trochu; ale zároveň se také bojím . . .“

„Bláhová!“ vpadl jí se smíchem do řeči pan Křikava. „Čeho by's se bála? Vždyť nebudeš dělat žádnou zkoušku! To když jde student na examen, to je strach, ale holka na bál — k smíchu.“

„Není to taková maličkost, jak se zdá, tatínku!“ odmlouvala rozmarně slečinka. „Jest to také zkouška jakási, řekla bych ženská zkouška dospělosti! Musím veřejně dokázat, že umím bezvadně tančit, že jsem se naučila s pány mluvit, že se dovedu ve velké společnosti pohybovat . . .“

„Neboj se, děťátko, neboj!“ chlácholila ji žertovně paní matka. „Doufám, že v tom ve všem obstojíš. Či snad si netroufáš?“

„Nevím, matinko, jaký dojem na mne učiní hlučná společnost a zda-li nedostanu trému . . . ostatně, kdož ví, budu-li míti s kým tančit a se bavit?“

„Hoho!“ odporoval vesele pan Křikava. „Tolik známostí přec ještě máme, aby naše dcera nemusila sedět u zdi! Ostatně vždyť přece víš, že tam bude pan Richard, a ten se nepochybně už s tebou na nějaké tance zadal . . . co?“

Děvče se zapýřilo a sklopilo oči. „Na toho byla bych málem zapomněla, tatínku,“ pravila přitlumeným hlasem. „Ale nediv se, tatínku, když má člověk tolik myšlenek! . . .“

„No, no, vždyť se nic nestalo!“ Zasmál se bodře pan Křikava. „Můžeš mu to nahradit vlídností — však víš, že tě má rád . . .“

„Dovolíš, tatínku, abych si dohledla na své věci?“ tázala se, hluboce zapýřena, slečna Hermína a zavěsila se na matku, nutíc ji k odchodu.

„Dovolím, má kočičko, dovolím!“ odpověděl s humórem tatínek. „Jen se mi pěkně oblečte — ty, stará, také — ať mají z vás ti šviháci radost! Jakobych už je viděl, jak vás obletují — no, no, maminko, jen se mi neupejpej! Však ty si nepochybně také poskočíš . . . pozoruji často, jak se i mladí páni ještě za tebou ohlížejí, hahaha! A kdyby tě nikdo neprovedl, já si tě zamlouvám na třetí čtverylku a na sousedskou, jestli se tak dlouho zdržíme.“

„Jenom se mi nezapomeň zapsat do tanečního pořádku, sic se zadám na všechno a zůstavím tě zoufalé žárlivosti!“ odtušila rovněž vesele paní Anastazie a učinivši lehkou poklonu, obrátila se s Hermínou na odchod.

Pan Křikava spustil se plným pohodlím do křesla a odfukuje mocné oblaky dýmu povzdychl si spokojeně:

„Je to kříž s těmi ženskými! Ještě že je člověk dosti silný, aby jej unesl! No, chvála Bohu — snesli jsme ty ostatní věci, přestojíme také tento bál . . . Už jsem dávno neviděl, jak se ta mládež na Žofíně baví! . . . Když jsem já byl mladíkem, tehda chodilo se jenom k „Liškovům“ na Svatojanském plácku — Žofín ještě pro nás nebyl. Ale vytančili jsme se také a s děvčaty byla tam zábava jistě lepší, než byla a je dosud na Žofíně . . . Můj ty pane! Míti tak to tehdejší mládí a ty nynější peníze — to bychom užívali! Ale na Žofín bych přece nechodil, leda jen tak, abych se ob čas v lepší společnosti ukázal.

Teď chodil bych tančit „na Lišku“ za Pankrací, tam jsou děvčata jako lusky a broskve . . . Uf! Ale co je už po všem. Káva vystydla, čibuk vyhořel, pokoj je plný kouře a čas už také pokročil . . . vzhůru, Jene! Vezmi na se roucho své a jdi! U Fišera na Uhelném trhu se asi již scházejí . . . Nu, co škodí! My jsme před prvním plesem a máme se právo opozdit; ostatně mohu se dnes pozdržet. Tak tedy ku předu!“

Pan Křikava zvedl se zvolna a odešel do ložnice „udělat toilettu“.

* * *

V komnatě slečny Herminy hořelo od čtvrté hodiny odpolední šest velkých petrolejových lamp, jež po skříních rozestaveny a na stěnách případně zavěšeny byly, aby na každý záhyb šatů jasně bylo viděti. Friseurka a „mamsel“ z rozhlášené dílny páně Beníškovy strojily slečnu Herminu do plesu, a opatrná paní Křikavová nedovolila při tom ani jedinou svíčku zapálit, aby se nestalo žádné neštěstí. O šesté hodině přistoupila slečna Hermina k velikému otáčecímu zrcadlu, aby se podívala, jak jí šat a příčes budou slušet, a zalekla se až své vlastní krásy. „Slečinky,“ zvolala jásavě, „kdybych se nebála, že se pomačkám, padla bych vám okolo krku a zlíbala bych vás za to, jak jste mne ustrojily! . . .“ Pak otočila se několikráte před zrcadlem a požádavši „mamsel“, aby jí podala skříňku se zlatem, jala se vybírat a zkoušet, který šperk by jí nejlépe „padl“. Za půl hodiny prohlásily pak přisluhující slečinky, že je toiletta ukončena, a zavolaly paní matku, aby vše prohledla a čeho by ještě potřebí bylo, nařídila. Paní Křikavová dostavila se, sama již v úplném, elegantním úboru a přiloživši lorgnon k očím, začala znaleckým okem zkoumat, zdali na dceřině toilettě nikde není vady, nikde nedostatku, nikde nic nevkusného. Hleděla na Herminu upjatě, a z blaženého úsměvu, jenž bezděky kolem úst jí pohrával, bylo vidno, že mateřské její srdce plesá . . .

Nikdy ještě neviděla svou dceru tak hezkou. Však byl to také obrázek! Štíhlou a přece dostatečně plnou postavu slečny Herminy obepínalo tu těsně, tam v malebných řasách a šumných záhybech skvostné plesové roucho ze sněhobílého atlasu, na němž hedvábím a zlatem vyšity byly pestré květiny s poletujícími kolibříky a motýly, obložené na vhodných místech bílým aksamitem a stříbrnými sponami — zcela dle nejnovějšího pařížského předpisu. Kolem pasu byl ovinut těžký zlatý řetěz, k němuž tenčím, ale také pevným řetízkem připevněn byl veliký, malbami opatřený a „labutí“ vroubený vějíř. Po bělostné šíji splýval těsně přiléhající brillantový řetízek, jako šňůrka mihotavých světlušek, jehož visuté zakončení tvořila ze smaragdů sestavená jiskrná hvězdička. Tvář dívčina plála radostným rozechvěním a velké oči její s rozpjatými zřítelnicemi svítily zrovna fosforečným leskem; v růžových ouškách jiskřily se všemi barvami diamantové knoflíčky a ve zlatých kadeřích, jež nad bílým hladkým čelem jako dvoudílná koruna lahodně se vlnily, svítil v levém záhybu, jako krvavé oko, vejčitě broušený rubín.

Paní Anastazie, nařídivši tu a tam malou nějakou opravu, určila, jaké náramky slečna přes bílé, osmiknoflíčkové rukavičky nastrčiti má a prohlásila, že toiletta nyní je bezvadna.

„Tak“, pravila končíc svou kontrolu, „nyní mohu jíti, abych také svou parádu ukončila. Ty pak, Hermíno, přehlídni si ještě všechno, aby nic nescházelo. Za nějakou půl hodiny odjedeme.“

„Ale, můj Bože, to jsme tomu daly!“ zvolala uleknuta za odcházející matkou slečna Hermína.

„Co pak se stalo?“ obrátila se chladně paní matka.

„Považ si, matinko, zapomněly jsme docela na kytici! A bez té nemohu přece na Žofín, co by si tam o mně pomyslily?!“

„Zapomenuto je zapomenuto!“ odpověděla s úsměvem paní Anastazie. „Kytici už nekoupíme, ale možná, že nějakou dostaneme.“

„Jak to myslíš, matinko?“

„Tiše!“ napomenula paní matka. „Někdo přijel!“

V tu chvíli zastavil se pod okny kočár, a než minutka uplynula, stanul ve dveřích štíhlý, ještě mladý muž, s mohutnými kníry, pečlivě nakadeřenou hlavou a ocelovým skřipcem s velkými skly na nose, nesoucí v levé ruce velkou a nádhernou kytici.

„Ah!“ zvolala paní Anastazie, tváříc se překvapenou. „Zatoužily jsme po kytici, a ona zde! Vidiš, Hermíno, pan Lebrun má šotka, anebo je vševědoucí: uhodl, že's zapomněla na bouquet.“

Mladý muž přikročil lehkým pružným krokem k Hermíně, políbil jí s hlubokou poklonou špičky prstů a podávaje jí obřadně kytici pravil s divadelní dvorností, vyrážeje velmi silně hlásku „r“:

„Přikvapil jsem na perutích lásky, abych pozdravil svou bohyni s tím, co jí schází, ale čehož je ona nedostižným vzorem — kvítím.“

„Děkuju vám srdečně, pane Richarde!“ odpověděla vlídně, ale bez nápadného vzrušení Hermína. „Vaše kytice přichází mi docela vhod. Pojedete s námi?“

„Nikoli, má bohyně! Bylo by to proti dobrému tónu. My sejdeme se v taneční síni jako náhodou; ale proto přece jsem zadán na tři čtverylky, na první třasák a druhou polku, pravda-li?“

„Tak jest; jen nezapomenu-li si to napsat anebo nespletu-li to!“ odtušila s touž střízlivou vlídností slečna Hermína.

„O to se již postarám!“ zvolal sebevědomě pan Richard. „Dovolíte-li, budu pro tento váš první veřejný večer vaším mentorem!“

„Děkuji, pane Richarde, za dobrou vůli; avšak myslím, že toho nebude potřebí. Ženské vpravují prý se velmi rychle do podobných situac.“

„Nuže uvidíme!“ doložil pan Richard. „Neučiním více, než bude potřebí. Prozatím však poroučím se do Vaší milosti, nejkrásnější dámo, a spěchám, abych byl dříve na místě, než vy. Dovolíte, abych vám ještě ručku políbil?“

„Zde jest! A takž tedy na shledanou!“

Pan Richard odkvapil a za čtvrt hodiny po něm odjeli také Křikavovic. Půl hodiny ztrávili na ulici v kočáře, v nepřehledném řetězu ekypáží, a pak zmizela slečna Hermína v pestrém, rozkoše plném víru studentského plesu. (Pokračování.)

Růže.

Arabeska
od
Svatopluka Čecha.

S myslí zachmuřenou blížil se Ivan Hrdina k zámku. Vzpomínal příjemných dob, které zažil v té zvětralé relikvii zašlé nádhery, ale do světlých upomínek padal chmurný stín: obraz ubohého strýce, skláceného těžkou nemocí, snad již zápasícího se smrtí. Stěží mohl tuto představu srovnati s podobou bodrého muže, jak mu tanula na mysli z dřívějších časů, s tím ohnivým okem a častým, ač někdy trochu ironickým úsměvem na rtech, jenž jako by se posmíval vráskám čilého obličeje a prošedivělým vlasům.

Již vidí šedivou budovu, polo ukrytou obrovským stromovím zpustlého parku, z jehož větví malebné štíty, podivné arkýře a balkóny nesměle vyhlédají jako zvadlá a zvraštělá krása, halící se nevážné mládeži hustým závojem. Hrdina ovšem nenáležel k háncům a posměváčkům, kteří ukazovali na sešlost omítky a spáry zdiva aneb dokonce vtipkovali o zajímavé sříceníně. Vnímavá mysl studentíkova byla okouzlena prvním pohledem na starý zámek a kouzlo neochabovalo, nýbrž spíše mohutnělo každými prázdninami, kdy na pozvání strýcovo znovu zavítal mezi vetché

zdi, jež bujará obraznost naplňovala třpytem a šumem hrdé, vábně tajemné minulosti. A vedle toho poskytoval mu zámek přepych a požitky, o jakých sníval v chudobné domácnosti rodičů jak o vrcholu pozemské rozkoše: pokoj zářící zlatem, třeba vybledlým, lenošky, potažené sametem, třeba vyšeptalým, procházky snivou šeří starého parku, vyjížďky na pohodlných sedadlech pěkného kočáru, dary výborné kuchyně a bohatého sklepa — ač poetický jinoch sám sebe přelhával, upíraje těmto hmotným požitkům všeliký význam a velebě v duchu pouze duševní rozkoše, které mu hojnou měrou poskytovala bohatá knihovna strýcova.

Naposled byl zde před čtyřmi lety. Tehdáž se rozešel se strýcem v nemilosti. Starý pán vžil se do myšlenky, že synovec jeho vynikne na zápasišti politickém a že s tribuny řečnické zjednávati bude průchod názorům a zásadám, které strýc v zátiší svém poznenáhlu v úplný, rozsáhlý program rozvinul a ustálil, ale z nedostatku náklonnosti a způsobilosti k působení veřejnému a snad i vnímavého obecenstva jen svému synovci při každé příležitosti vštěpoval. Mladý Hrdina měl však svoji hlavu, plnou idealního blouznění, hrdě vzdorující všemu, co příčilo se názorům a záměrům, do nichž se zamiloval s vášnivostí mladé duše. Jemu nechutil se hluk veřejnosti a střízlivý stav právnický, který se jevil strýci nejvhodnějším pro budoucího tribuna lidu. Všecka mysl Ivanova tíhla do světa, který je povznešen nade vřavu denních zápasů, do světa idealní velikosti a krásy; rozhodl se pro fakultu filosofickou, aby se mohl cele věnovati tomuto směru. Opřel se přímo a bez ohledu přáním strýcovým a s mladistvým ohněm bránil své náhledy proti nevážným jeho posudkům. Strhla se bouře, několik příkrých slov zaletělo sem i tam a starý pán rozešel se ve hněvu se svým dosavadním miláčkem.

Hněv ten v duši strýcově asi brzy pominul, ale na venek zachovával důsledně jeho zdání, zasílaje sice i dále příspěvek na studie v městě, ale ne již Ivanovi samému, nýbrž jeho otci a zdržuje se všeliké korrespondence s „filosofem", zvláště bývalých laskavých pozvání do zámku, kde mladý Hrdina trávíval vždy polovinu svých gymnasialních prázdnin.

Ale pojednou došel Ivana, který za obtíž jsa chudým rodičům, v nudném venkovském městečku toužebně nějaké skrovné místo očekával, dopis ze zámku, jehož nemotorně naškrábaná a pravopisnými chybami prošpikovaná adressa ovšem nejevila ruku strýcovu. Byl to pracný výtvor starého sluhy jeho Prokopa, který také diktovaný mu dopis napsal a jmenem svého pána podepsal, připojiv dole ještě slova: „Milostpán ráčí stonat velmi nebezpečně."

Dopis sám byl velice stručný. Zněl:

Milý Ivane!

Ležím jako Lazar a náš starý doktor šňupe povážlivě. Cítím, že je zle. Poznávám to nejlépe z kání, které se již do mého domu sletují, větříce . . . Chceš-li, potěš mne a přijeď!"

Tvůj starý strýc

Jan Živný.

Místo dopisu, které jsem zde vytečkoval, bylo vyplněno hustým mřežovím škrtů, pod nímž Ivan přece snadno rozeznal písmeny *mrc* . . . Prokop napsal asi bezděčně tento začátek diktovaného slova, ale uvědomiv si jeho smysl, potlačil je o své ujmě, nemoha nikterak připustiti výraz takový v dopise obsahu tak vážného a v tak úzkém vztahu k úctyhodné osobě svého pána.

Citoval jsem zde dopis ten, poněvadž z něho čtenář již poněkud sezná povahu pana Živného.

Rozumí se, že Ivan odejel hned nejblíže příštím vlakem. Před tím měl k němu otec delší řeč, ovšem jen volně utkanou z úryvkovitých, dosti nesouvislých vět, jak právě z víru myšlenek na rty vyskakovaly, a často přerývanou delšími přestávkami, za nichž otec volněji neb rychleji po pokoji přecházel, prozrazuje neklidem rukou a tahův obličeje živý ruch myšlenek a citů, jež se v nitru jeho rychle střídaly. Mluvil o ubohém bratranci, který při svém stáří a nepevném zdraví sotva vyvázne — kterak je smutné, nemíti v takovém případě žádné blízké, drahé duše při sobě — ani ženy, ani dítek — leda neupřímné, vzdálené příbuzné, kteří jen obtěžují svou licoměrnou soustrastí — sletují prý se tam ty káně (na tváři mluvícího objevil se trpce posměšný výraz, ale zároveň nepokoj) — ovšem, on zná své lidi a dobře vidí za ty laskavé a plačtivé škrabošky — ale přece, starý a nemocný člověk snadno se nechá oblouditi přetvářenou něžností a pečlivostí, stává se dětinským a klade mnohdy váhu na zevnější malichernosti — zdá se arci, že je Ivanovi opravdově a nejvíce nakloněn — a náhle přeskočil otec na své nynější smutné postavení, na své těžké starosti a neutěšené vyhlídky do budoucnosti . . .

Na pohled nesouvisel tento konec nikterak s předcházejícím pásmem myšlének. Ale syn, jenž této řeči mlčky s čelem zachmuřeným a s okem do podlahy vrytým naslouchal, dobře viděl tajné pojítko těchto úryvků, dobře poznával slovo, jež nevysloveno za všemi těmi větami se skrývalo a jimi prorázelo. A toto slovo budilo v něm odpor, nevoli. Jednou vztýčil čelo a bleskl odhodlaně zrakem — ale když oko jeho zavadilo o hubené, třesoucí se ruce otcovy, ošumělý jeho šat, vrásčité tváře pod šedivým vlasem a vpadlé oči, které se teď v náhlém zaplanutí do prázdného vzduchu upíraly, kde jim patrně zářilo tajemné ono slovo, slibující spásu a krásnější budoucnost; když pak zabloudil zrak Ivanův k milované matce, tiše trpící stálou churavostí, hledící k němu v té chvíli s němou prosbou a nadějí — tu sklonil zase hlavu a poslouchal trpělivě ostatní řeč otcovu . . .

To slovo! I nyní, an kráčí od vesnice k osamělému zámku na pokraji lesa, vtírá se odporné to slovo v jeho myšlenky, ač je odhání s nevolí. I na těch zvětralých štítech starého zámku je napsáno, jako bídná firma vetešnická na posvátné relikvii. Ponižuje, táhne v kal i ten vroucí, upřímný jeho cit! Ivan přichází na žádost nemocného a jest si vědom, že přichází s čistým soucitem, s nelíčeným zármutkem a s upřímnou snahou, ze všech sil svých ulevovati v trapné chorobě tomu, jemuž jest zavázán vděčností za tolik blahých okamžiků, kterého z hloubi duše ctí a miluje a na jehož — jmění si dosud ani nepomyslil. Ano, toť šeredné ono slovo — jmění, dědictví! Ono bude teď číhati za každým

projevem lásky a soustrasti u lože strýcova, bude posměšnou ozvěnou provázeti každé něžné slovo, kterým nemocného potěší. Synovec, jemuž ani tento název nepřísluší, syn bratrancův, vmísí se mezi ty káně, které již nedočkavě obletují možnou kořisť. Budou v něm spatřovati soupeře a snad brousiti spáry k zápasu o —

Z němé samomluvy vyrušil chodce Prokop, který se objevil na kamenných, ozdobným kamenným zábradlím opatřených schodech, vedoucích z povýšeného přízemku budovy do parku, a spatřiv za otevřenou mřížovou branou na cestě blížícího se Ivana, pospíšil mu vstříc, co staré jeho nohy stačily.

Šikmo chýle šedivou, pečlivě uhlazenou hlavu natahoval dle možnosti dlouhé, nazad prohnuté nohy, vězící dole v jasně hnědých kamaších s velikými, perleťovými knoflíky. Byl to nový, rázný krok na dráze k ideálu, který se již po dlouhá leta před toužebným zrakem Prokopovým v nedostupné výši vznášel. K ideálu, jenž se skládal z premovaného fraku šokoladové nebo podobné barvy, z vysokého cylindru s důstojnou bortou, ze třpytných knoflíků s nějakým fantastickým znakem a z ostatního příslušenství důstojnosti lokajské. Na neštěstí byl pan Živný nepřítelem všech uniforem a nechtěl zejmena o livreji ničeho slyšeti. Bylo již dosti, že zamhouřil oko nad bílou kravatou, kterou nosil Prokop alespoň jako lehkou narážku na to, čeho bolestně postrádal. Když se k ní později ostýchavě přidružila uzoučká fialová lemovačka kolem kabátu, zavadil o ni pan Živný již ostrým pohledem a zakroutil trochu hlavou. Ale nyní — kamaše — kamaše! Strýc jaksi oslaběl, že si mohl Prokop vybojovati takový úspěch, — to již nebyl nesmělý krůček, ale sedmimílový krok do předu, a kdož ví, nedožije-li se takto staroch přece na konec uskutečnění svého ideálu.

Hrdina v nynější náladě jedva si povšiml pokroku, jejž starý sluha za čtyři leta učinil, a přátelsky opáčiv radostný pozdrav Prokopův, přeslechl i na polo jeho uvítací slova: „Pěkně vítáme, pane Ivane! Neviděli jsme se již leta. Škoda jen, že taková smutná událost — — Nu, milostpán bude potěšen. A pěšky jste přišel od stanice? To bylo zbytečné. Mohl jste telegrafovat — náš kočár beztoho zahálí — —“

„Jak je strýci?“ vpadl mu Ivan do řeči.

„V tu chvíli právě maloučko lépe,“ odpověděl Prokop, zasmušiv se náhle a kývaje hlavou starostlivě se strany na stranu. „Ale celkem špatně, velmi špatně. Jak se změnil! Ach, jak se změnil! Víte dobře, jakým býval. Na všechno hleděl, všeho si všímal, všechno muselo se státi na puntíček, jak poručil. Postavím-li něco semhle místo tamhle, hned volal: ‚He, Prokope, co je to zase? Proč není věc na svém místě?‘ — ‚Myslil jsem, že . . .‘ — ‚Vy nemusíte nic myslet, pranic! Já zde myslím, já jediný, a moje vůle zde rozhoduje. Rozumíme, Prokůpku?‘ Tak hned za důtkou úsměv; na povrch někdy drsná struska, uvnitř zlato všecko. Ale vždy pán rozhodný a pevný. A teď? Můj bože! Leží bez vlády, smutně hledí zkaleným okem a vzdychá. ‚Podepři mě Prokope, budu raději sedět!‘ — ‚Nesmíte sedět, milostpane!‘ — ‚Nesmím, — nu, jaká pomoc — zůstanu ležet.‘ — ‚Je čas užívat.‘ — ‚Brr! ten lék je mi protivný‘. — ‚Nic naplat! Hodina již prošla‘, — ‚Nuže,

musím-li . . .' Poslušně přijímá medicinu, nechává sebou vládnout jako malé dítě — až mne srdce bolí, když ho tak vidím."

Rty starého sluhy zatřásly se opravdovou bolestí a ruka přejela zvlhlé oči.

„Jest někdo z příbuzných v zámku?" zeptal se Ivan, kráčeje podle Prokopa parkem.

„Ah, příbuzní!" odvětil Prokop s povzdechem. „Usadila se u nás paní Kulichová — chtěla mermomocí milostpána ošetřovat, ale konečně jsme ji přece z ložnice vypudili. Teď lamentuje po chodbách a pokojích a překáží kuchařce v kuchyni. Včera večer přijel pan Živný z Malenic a možná, že zde také uvázne na delší čas. Dnes přišel nějaký pán s paní — kdož zná všechno to zmodrchané a vykličkované příbuzenstvo, o němž nebylo dříve ani potuchy! Milostpán, když byl zdráv, uměl je udržovati pěkně v distanci od sebe —"

Napadlo mu asi, že snad zabočil před pánovým příbuzným příliš daleko; neboť obrátil rychle řeč na něho: „Ach, z Vás bude milostpán potěšen, pane Ivane! Zpomínal na Vás ustavičně a nařídil, až přijdete, abych Vás hned k němu dovedl."

Za řeči vystoupili vzhůru po kamenných stupních a vešli do chodby, kam z pootevřené jídelny zazníval hovor a cinkot lžiček o šálky. Příbuzenstvo, sedící tam při svačině, zahledlo příchozí a Ivanovi nezbývalo tudíž, než odbyti si obvyklé ceremonie přátelského shledání a přivítání. Paní Kulichovou a Živného z Malenic znal; se záhadným třetím příbuzným a jeho chotí seznámil se teprve zde.

Nebudu líčiti komedii objímání, hubiček na pravo na levo, laskavých poptávek, jak se stále vede, co dělají milí doma, promíchaných leckterým chatrně ukrytým ostnem, provázených křivými a mžouravými pohledy, z nichž leckdy proklouzne výraz pravého, neváž̌ného neb dokonce nepřátelského smýšlení.

„Ach, ubohý, ubohý Jan!" štkala paní Kulichová. „Takový hodný, dokonalý muž! takové zlaté srdce! Ale mne už delší dobu trápilo jakési zlé tušení — a pak se mi o něm zdálo, že přijel k nám na bílém koni — to znamená neštěstí. Ubožáček! Druhý den už došla truchlivá zpráva — hned jsem se vydala na cestu a srdce mi to mohlo utrhnout, když jsem ho spatřila tak bídného —"

„Máte takovou povahu jako já," vzlykala druhá panička, zakrývajíc si oči šátkem. „Nemohu bez pláče na něho pomyslit. Všechno se ve mně třese. Jsou lidé, kteří dovedou zůstati chladnými, ani brvou nepohnou, ani slzičky neuroní — —"

Při tom pohlížela Ivanovi ostře do tváře.

Na štěstí vyprostil ho z nevítané společnosti sluha, který byl zatím nemocnému příchod synovcův oznámil, vzkazem starého pána, aby k němu hned přišel.

Ivan vstoupil za sluhou do ložnice nemocného. V ložnici takové, nehledě ani k osobě chorého, vždy sklíčuje nás dusný vzduch a zápach léků, těžké ticho, v němž tlumí se hlasy v šepot a nohy úzkostlivě kráčejí po špičkách, teskný polosvit, kradoucí se nesměle oknem zacloněným na plentu, na stolek s léky, na pokrývky, na podušky, v nichž odpočívá bledý obličej trpícího člověka. Jaký teprve pocit svírá srdce,

je-li nám tento člověk drahým! Ivan dojmu neodolal. Oči mu zvlhly, když utkvěly na vpadlé a zažloutlé tváři strýcově se zsinalým rtem a polopřivřeným, mdle ztrnulým zrakem. Truchlivý obraz dovršovaly pocuchané vlasy, které od toho času, co Ivan starého pána naposled spatřil, zbělely jako len.

Násilně potlačil Hrdina své pohnutí a přistoupil tiše k loži.

Nemocný pozdvihl k němu oči a tyto nabyly mžikem jiného výrazu. Bolestná ztrnulost ustoupila v nich jemnému svitu radosti; i po tváři zahrál paprsek úsměvu. Vztáhl namahavě Ivanovi ruku vstříc a zašeptal: „Děkuji ti! Jsi hodný, Ivane, žes tak brzo přišel. Tentokrát zde arci málo radosti užiješ. Sedni si, sem ke mně!“

Ivan vyhověl jeho žádosti. Vyptal se ho několika slovy po stavu nemoci a snažil se potěšiti strádajícího. Nemocný odpovídal krátce slabým hlasem a k útěchám jen trudně se usmíval. Hrdina nechtěje starce namáhati, po chvíli umlkl a hleděl jen s výrazem vřelého účastenství na starce, který naň upíral nepohnutě laskavý pohled a svojí suchou, horkou rukou lehce stiskal mladistvou dlaň, jakoby z jejího svěžího dotknutí čerpati chtěl novou životní sílu.

Náhle pohledl Ivan stranou a zarazil se překvapen. U pelesti lože spatřil neznámou dívku. Stála buď dříve za plentou nebo ji Hrdina, zaujat nemocným, docela přehledl. Záhybem spuštěné záclony okenní vnikal do ložnice pruh slunečního světla a padal právě na ztepilou postavu neznámé. Nebylo možno představit si kontrast mocnější toho, jaký tvořila ku svému okolí. V tom dusném oparu bolesti a hynutí, uprostřed smutného pološera zářila jako čerstvá, rosná růže v nejvábnějším rozkvětu. Nad vrásčitým a zvadlým obličejem nemocného starce vznášela se v záplavě zlatého světla tvář mladistvá, plná krásy a májové svěžesti, plná luzného života. Bylo cosi jižního v jejím tvaru, v žáru malých rtů, z nichž prosvítaly běloskvoucí zuby, v jemně nadechnutých skvostných ruměnících lící, v jiskřivé hloubi velikých temných očí. jež stínily dlouhé černé brvy, v lesklé havranní černi bohatého kadeřavého vlasu.

Ivan bezděky povstal. Dívka přistoupila k němu a pravila tiše: „Bratránek Ivan? Seznamuju se s Vámi, bohužel, za smutných okolností. Avšak nemáte dosud ani tušení, kdo jsem já. My v Praze jsme jako kámen zapadlý do vody: nikdo z příbuzenstva o nás nezavadí.“

„Ah — snad sestřenka Růžena?“

„Vida, přece jste uhodl! — Avšak jest čas, aby strýček užíval. Pane Prokope — lžičku!“ pravila tónem rázné velitelky a nalila opatrně léku do stříbrné lžičky, kterou jí Prokop nastavil. Zatím co sluha pánovi dosti nemotorně kapky podával, pomáhala mu pozvednouti hlavu nemocného, podpírajíc ji starostlivě poduškou.

Proč nepodávala strýčkovi kapky sama? Divno také, že jej při tom neobtěžovala něžným přimlouváním a lichocením.

Vždyť byla také jedna z kání — sama myšlenka Ivanova ucouvla před tímto sdružením představ. Tato lahodná grácie a káně! A přec — patrně nejsmělejší z nich a nejvíce nebezpečná.

Hlas její, když prve Ivana oslovila, zněl chladně a dotýkal se ho jemným ostřím ironie. Když mu, jak okolnosti žádaly, na uvítanou po-

dala ruku, jedva zavadila konečky útlých, zarůžovělých prstíků o jeho dlaň. A její pohled! Ve stínu hedbávných černých řas zablesklo se cos jako tasená skvoucí ocel, a lehké zaškubnutí krásného rtu, hra jemných linií kolem něžných chřípí a půvabného důlku pod útlým řeckým nosem, toho sídla nedůtklivé hrdosti panenské, dopověděly mu ostatek. Byla to nenávist s pohrdlivým úsměškem, rukavice prudce hozená k urputnému boji na život a na smrt.

Starý pán, uživ léku, pravil slabým hlasem: „Můžeš teď, Prokope — na chvíli — ven . . .“

Sluha uposlechl vyzvání a také Růžena, vztahujíc je patrně i na sebe, opustila ložnici, žehnuvši před odchodem ještě Ivana bojovným bleskem temného oka.

„Nu, sedni zase,“ pravil nemocný, sahaje znova po ruce mladého muže. „Hleď, jedna z kání — vypadá arci spíše jako rajka . . . On se přece ostýchal — objevit se přede mnou . . . Poslal mi na krk dceru . . . Což dělat? Ignoruju slečnu prostě — snáším jen mlčky její přítomnost — drží alespoň ostatní opodál ode mne . . . Jeho krev!“

Nemocný se trpce usmál a sevřel pak těsněji ruku Ivanovu. „Ale teď mám zde tebe —“ šeptal — „můžete se časem střídat s Prokopem . . .“

Ztichl unaven a zavřel oči. Ivan dlel myšlenkami u vzdálené příbuzné, kterou dnes poprvé spatřil. Co dotud o ní slyšel, bylo málo slibné. Otec její měl mezi příbuzenstvem pověst nejšpatnější. Stálým dotíráním o peníze a rozličnými nepěknými kousky znepřátelil se znenáhla se všemi. Podle líčení otcova a roztýlených poznámek pana Živného představoval si ho Ivan jako zosobněný klam a mam. Viděl také dopisy od něho, plné básnických obratů i vzletu (byltˇ pisatel muž dosti vzdělaný), jakož i překypujících výlevů citových — v jednom protkány byly srdcelomné nářky a prosby stopami slz, v jiném proklínal v divokém výbuchu zoufalství sám sebe, svou hroznou lehkomyslnost a ničemnost, mluvil o hrobu, o bambitce, kterou již nasadil na své čelo — a když dopisy vykonaly svůj úkol, vymámení peněz, následoval dřívější nezřízený život, následoval nevděk s novým pásmem lží a klamů. Vášnivá láska k hazardním hrám, nezkrotná žádost hýřivého, marnotratného života doplňovaly obraz toho muže, který i ve svém povolání nejednou dopustil se činů, jež nesrovnávaly se s přísnou počestností, ba z části jižjiž se dotýkaly trestního zákona.

Bratranci Živnému nesměl na oči. Povídalo se, že roztržka mezi nimi vznikla již za mladých let, a Hrdina poznal z některých řečí svého strýce, že ji nehodlá nikdy zaceliti. Onen činil sice pokusy, aby hněv bohatého příbuzného usmířil; ale Živný odmítal rozhodně všeliké styky s ním. Na obšírný, „krví zlomeného srdce a slzami“ psaný list, v němž mu bratranec ztrátu své drahé choti oznamoval a prose úpěnlivě za odpuštění a zapomenutí, poloukrytě pro sebe a ubohého sirotka za pomoc ve hmotné tísni, nemocí manželky, pohřbem a jinak tímto neštěstím způsobené, naléhavě žebronil, poslal mu starý pán sice peníze, ale nepřipsal ani řádku.

Jaká mohla býti dcera, vyrostlá v takových domácích poměrech! Příbuzenstvo, zvláště krásnější jeho část, mluvilo jen s jistým úsměvem

a pokrčením ramen o Pavlově „Růži“, jak si ji otec nazýval . . . I k divadlu prý se připravuje . . . To je tak právě pro ni! . . Ivan doslechl také již dříve, že je hezká — ale krása, kterou nedávno spatřil, překvapila jej přes to velice. Dojem ten rozvlňoval dosud, navzdor truchlivému okolí, mladistvou jeho krev. Opravdu, vzácná krása. Jak pyšná a živě zářící! Bezděky vzpomněl si Hrdina na purpur muchomůrky, na půvabný květ náprstníka —.

Nemocný vyrušil jej z myšlének, otevřev znovu oči a zašeptav: „Zazvoň, Ivane!“ A když Hrdina trhl ozdobným zvoncem, ležícím na stolku vedle postele, doložil stařec: „Zapomněl jsem, že's právě po cestě — Prokop se ti postará o nějaké občerstvení — nenamítej ničeho — a později přijď sem zase.“

Hlas zvonce přivolal sluhu. S ním vrátila se také dívka a znovu zaletl k Ivanovi bojovný pohled velkých, tmavých očí a cos jako stín úsměšku zamihlo se v nich a kolem hrdě vyšpulených rtů.

Prokop odvedl hosta v arkýřový pokojík, kde Ivan za svých feriálních návštěv u strýce obyčejně bydlíval. Nepřálť si opětného styku s ostatním příbuzenstvem. V bolnosladkých pocitech přecházel mladý muž známým, útulným prostorem, kde ztrávil hoch a jinoch tolik příjemných chvil. Pokrm a nápoj, které sluha za chvíli přinesl, zůstaly téměř nedotknuty. Ivan vstal brzy od stolu a zadíval se do spleti hustých zelených větví, kterými starý park málem se dotýkal oken pokojíka.

Myšlenky jeho vrátily se k půvabné dceři pletichaře Pavla. Byl bych prabídným čtenářem lidské tváře — mluvil k sobě — abych nevyčetl z nápadných črt v onom krásném obličeji smýšlení nepřátelské! Chce patrně se mnou skřížiti čepel. Povaha otce jejího a všechny okolnosti mluví zřejmě, že nepřišla z čisté obětavé lásky, z útrpnosti s nemocným vzdáleným příbuzným. Dostavila se spíše v rozhodnou chvíli na zápasiště, aby za prospěch otce a svůj vlastní podnikla tuhý boj s četnými soky a z kořisti urvala, co urvati možno, nebo dokonce snad — odvážnému štěstí přeje — sklonila plné vítězství na stranu, odkud se nejméně nadáli nebezpečí. A hle! jak zdatně zahájila své dílo! Vypudila z kolbiště všechny soupeře a samojediná uhájila si místo u lože nemocného — ale teď vystoupil nový sok, mocnější předešlých — oj, což chopila pevněji meč a napíná všechnu svoji sílu a bystrost k rozhodnému zápasu . . .!

K zápasu? Oč? Vari, hnusná myšlenko, jež tak dotěrně moji mysl znečisťuješ svým kalem a jedem! Vedle trpí ubohý muž, můj strýc a — nemám-li práva tak jej zváti — tož můj šlechetný dobrodinec, ba více: můj přítel, drahý, ctihodný přítel — celou duší chvěju se o život jeho — jak smí tu myšlenka moje, byť na okamžik, zabývati se bídným, nízkým prospěchem, kynoucím z jeho smrti? Jak mohu jen z daleka pomysliti na šeredný závod s těmi — ano, s těmi káněmi, číhajícími chtivě na ostatky hasnoucího starce? Jaké to příšery skrývají se v hlubinách našeho nitra! Snad měl pravdu onen, kdo pravil, že každý z nás v záhybech své duše tají kus Nerona nebo jiného netvora, který by tisíce vzorných lidí proměnil v děsivá monstra, kdyby každá myšlenka stala se hned po vzniku skutkem.

Pryč, obyzdná představo, jež potřísňuješ můj upřímný bol! Neklamu svědomí své, pravím-li, že jediná vroucí žádost plní mé nitro: aby stařec milovaný se uzdravil. Nic jiného! Nic jiného!!

A přece podráždil zase Ivana obraz krásné dívky s tím vyzývavým bleskem v oku, s tím hrdým posměškem na rtech. Snad je to předtucha vítězství. Strýc ji sice ignoruje a mluví o bratranci Pavlovi se stejnou nevolí jako dříve; ale přece ji trpí kolem sebe a dovoluje, aby ona jediná vedle Prokopa jej ošetřovala. Věc právě tím nápadnější, čím větší byl vždy odpor pana Živného proti jejímu otci. Snad podlehl přece dojmu její lahodné krásy a svěžesti, snad podařilo se jí omámiti nemocného svou pečlivostí a přetvářenou něžností, ač starý pán, šále sám sebe, na venek dosud zachovává prvotní odmítavost. Snad již uvázl v síti, chytře utkané důstojnou žačkou svého otce, nebo v ní uvázne brzy. Avšak jsem zde já. Ano dám se s ní v zápas, ne pro sebe, ale pro strýce — jest přímo povinností mou, abych jej chránil před nástrahami té půvabné intrikánky. Ten milý zámeček, to jmění, k němuž se z ničeho dopracoval mnoholetou neúmornou pílí, jsou hodny lepšího osudu, než aby se propadly do bezedných kapes Pavlových a posloužily jen k ukojení ničemných vášní...

Maní zaletěl Ivan duchem k domovu, k vetchému otci v ošumělém šatě, k churavé matce...

Z toho divného kolotání myšlenek a citů vyrval jej opětný příchod Prokopův a za chvilku vrátil se s ním k nemocnému.

* * *

Ivan probděl u strýce téměř celou noc a trval při něm také následující den, vzdaluje se na krátkou dobu jen tehda, když strýc důtklivě na vystřídání strážců naléhal. Pak přejímal úkol ošetřovatele dle jména Prokop, ale ve skutečnosti byl toliko podřízeným pomocníkem slečny Růženy. Hrdina přesvědčil se brzy, že jest zařízení toto nutné. Dobrý staroch, usednuv na židlici vedle lože, míval sice nejlepší vůli bdíti nad každým pohybem svého pána, ale šedivá jeho hlava, s bezvadnou pěšinkou uprostřed, klonila se znenáhla níže a níže, až pak nadešla chvíle, kdy pro něho marné bylo poučení na láhvičkách a krabičkách „za hodinu lžíci“ a „za dvě hodiny pilulku“ a kdy ston i slabý hlas pánův byl by ložnicí vyzníval na prázdno.

Vůbec nemohl Ivan popříti, že dívka platně zasahuje do smutného děje a situaci jaksi ovládá. Starý sluha, jakoby naň působila tajemnou magnetickou silou, stával se v její přítomnosti nevolným, němým nástrojem vůle její. Proti příbuzenstvu venku bránila zapovězený práh ložnice jako anděl s plamenným mečem bránu ráje. I starého lékaře dovedla podmaniti svému vlivu: obracel se při svých dotazech a opatřeních výhradně jenom k ní a mluvil s ní přátelsky jako s dávnou známou, Ivana si téměř ani nevšímaje. Pravda, že dívka plnila jeho nařízení vždy co nejsvědomitěji a nejzručněji.

Jenom nemocný činil stále, jakoby jí v pokoji nebylo: nepromluvil k ní ani slovem, nezavadil o ni ani pohledem a dával i jinak chováním svým na jevo, že s ní nechce míti ničeho. Dívka to patrně dobře pozorovala. A vpravovala se obratně do své situace. Vyhýbala se všemu

přímému styku s nemocným, sloužíc mu jen prostřednictvím starého sluhy, nařizujíc tomuto, kdy a jak pánovi co podati a jakou mu službu vykonati má. Vše, co stařec užívati nebo čeho se vůbec dotknouti měl, docházelo k němu z její ruky skrze ruce Prokopovy. Ona leda jen rovnala, stojíc za hlavami lože, podušky pod nemocným a podpírala ho jimi, když se chtěl povztýčiti. Nemluvila k němu, nevnucovala se nikterak, nehleděla ani němým výrazem něžné laskavosti a starostlivosti zaujati jeho pozornost.

Vzor diplomata! — pravil k sobě Ivan. — Vybrousila do jemných, skvoucích hran výsledky školy otcovské. Jiná by strýce dotěrnou něžností k rozhodnému odmítnutí podráždila — ona se moudře spokojuje tím, že je mlčky trpěna, vyhýbá se úzkostlivě všemu, co by mohlo v její neprospěch rozjasniti tuto nejistou situací, a doufá, že svou zdrženlivostí, tichým a oddaným snášením příkoří, mlčky jí činěného, přece konečně obměkčí srdce starého pána. Patrně jsou jí také prospěšny přípravy k umění hereckému.

I když Hrdina přejímal po sluhovi úkol ošetřovatele, trvala stále v ložnici. Střeží soka bedlivě Argovým okem! Starala se dále o nemocného, pomáhala Ivanovi, ba někdy jej dokonce mistrovala, jakoby sobě i z něho upraviti chtěla pouhý nástroj své vůle. To jej popuzovalo a snad ještě více ten ledově úsečný způsob, jakým se k němu chovala, vzdorné a vyzývavé pohledy, lehký záchvěv pohrdlivého úsměšku, který těkal kolem jejích rtů.

Takové myšlenky probleskávaly po chvilkách těžkým mračnem zármutku a soustrasti, v němž Hrdina nachyloval hlavu k trpícímu strýcovi.

Večer zahájen zjevně tajný dosud zápas obou nepřátelských stran.

Dívka pravila hlasitě, aby to i pan Živný zaslechl, k Ivanovi: „Již je čas, bratránku, abyste si odpočinul. Probděl jste na dnešek celou noc. Budu dnes bdíti sama s Prokopem.“

„Nemám na spaní ani pomyšlení,“ odvětil Hrdina.

„Jdi jen, Ivane, jdi!“ ozval se slabý hlas nemocného. „Nepřipustím, abys bděl znovu. Jdi!“

Ivan musil poslechnouti.

Růžena vyšla za ním v osvětlenou předsíň a řekla mu tiše: „Mrzíte se snad, že pečuju o vaše zdraví?“

„Mé zdraví nemá takové péče zapotřebí,“ odpověděl Ivan ostře. „Spáti nebudu bez toho a po půlnoci dostavím se na každý způsob k nemocnému.“

„Stane-li se do půlnoci něco vážného, pošlu pro Vás.“

„Děkuju, že také na mne pamatujete. Zdálo se mi skoro, jakobyste mne chtěla od strýce úplně odloučiti, jakobyste žárlila na každého, kdo s Vámi chce sdíleti péči o nemocného. Obdivuji se věru hlubokosti obětavé lásky, jakou mu tím neskonale něžným a horlivým ošetřováním osvědčujete . . .“

Osten ironie vynikl z tonu těchto slov až příliš zřetelně a krutě. V noci krásných očí se zablesklo.

„Není to snad mou povinností a mým právem?“ řekla dívka přitlumeným hlasem, z něhož ale vyznívala vnitřní bouře. „Nejsem-li mu svazkem přírody stejně blízka jako Vy, a snad bližší než tam ti venku?

Smí-li mi někdo brániti, abych mu neprokazovala služby křesťanské lásky? A co se týče mých citů, nemá nikdo práva činiti se nad nimi soudcem. Ty zná pouze mé svědomí a bůh. Ale tak bývá! Každý přisvojuje výhradně sobě ryzí, ušlechtilý cit a při jiných vyhledává jen nízké pohnutky. Arci — což jsem já? Jsem se svým otcem vyvržena z počestného příbuzenstva — vím to! Vím, jak se o nás mluví. Otec má své chyby a slabosti — připouštím: ale dobři naši přátelé vidí a zveličují pouze tyto, umlčujíce jeho vlastnosti dobré. A já — jak může míti pravý, lepší cit takové nicotné, lehkomyslné stvoření — nastávající komediantka —"

„Ale sestřenko, sestřenko!"

„Ne, nevyrušujte mne! Vím, jakou představu jste si o mně utvořil z těch přátelských líčení a posudků. Poznala jsem to z prvního Vašeho pohledu, vyznělo mi to z prvního Vašeho slova. Než co po tom! Úsudek jiných jest mi lhostejný. Shlížejte si dále pohrdlivě na mne se své mravní výsosti a volejte v myšlenkách: Děkuji ti, bože, že nejsem jako tato, že jsi vložil do mé duše jen dobro a city ušlechtilé a vznešené!"

Po těch slovech odešla rychle nazpět do ložnice.

Ivan ulehl ve svém pokoji oblečen na pohovku a dlouho rozčilen přemítal. Ale pak překvapil jej zákeřnicky spánek, a mladý muž probudil se teprve, když paprsky sluneční větvemi stromů již vesele vnikaly do arkýřové komnatky.

Rozmrzen zaspáním, chvátal k nemocnému. V předsíni potkal Prokopa, který mu sdělil, že měl pán dnes velmi, velmi zlou noc, že slečna poslala i pro doktora a že probděli prý (starý sluha totiž částečně po svém způsobu) celou noc v úzkostech a starostech. Na výtku Ivanovu, proč nebyl probuzen, omluvil se Prokop, že v tom nočním zmatku a strachu na všechno jiné zapomněl.

„A jak se vede nyní strýcovi?" otázal se Ivan.

„O, nyní lépe, nenaříká a leží pokojně. — Ale vejděte k němu již — já musím pro něco do kuchyně a slečna si po těch celonočních trampotách trochu zdřímla."

Hrdina otevřel tiše a vešel po špičkách do ložnice. Růžena skutečně spala v koutě za plentou, sedíc v lenošce a hlavu, s níž na všechny strany splývaly nespoutané proudy černolesklých kadeří, majíc položenu na stole, na skřížených něžných rukou.

Vzezření nemocného bylo v pravdě uspokojivé. Ležel tiše, pohlížel klidně a když spatřil Hrdinu, pohrál kolem jeho rtů i slabý vlídný úsměv.

„Dobré jitro!" zašeptal mu vstříc. „Jak jsi se vyspal?"

„Já jsem spal až příliš tvrdě. Ale ty! Právě mi řekl Prokop, že jsi měl velmi zlou noc. — Mrzí mne velice, že mne ani nezbudili —"

„Dobře učinili. Co bys mi byl pomohl? Byl tu doktor. — Ano, měl jsem — hroznou noc. Ale nyní je mi líp než včera. Mám skoro chuť, poslechnout si noviny — ach, dnes nedocházejí — došla jen tuhle Jitřenka — přečti mi — aspoň obsah —"

Ivan vzal do ruky obrázkový zábavný časopis a začal tichým hlasem čísti: „Růže. Causerie od Jarmila Slavíka —"

„Růže“, opakoval šeptem starý pán a přivřev oči, zašeptal ještě jednou zvolna v myšlenkách: „Růže, ach! růže.“

Pak probral se ze snění a pravil s úsměvem: „Nu, čti mi třeba nějakou stránku — jak ten Slavík růži opěvuje — Ale čti hlasitěji — či — ach, zapomněl jsem — ne — ach, ano — čti jen po tichu, slyším dobře.“

Ivan začal čísti článek, v němž pisatel napínal vtip a fantasii, aby pobavil čtenáře svižnou a půvabnou rozpravou o královně květin. Vzdával nadšený hold líbezné její kráse a velebil v opojení čistou, vonnou její dušinku. Citoval pak několik poetických legend o původu růže a, jak se rozumí samo sebou, přešel k Řekům a Římanům, líčil růžové deště při hostinách římských císařů a vzpomněl si také na růži, kterou staří zavěšovali jako symbol mlčelivosti nad tabulí o přátelských kvasech, připomínajíce tak hodovníkům, aby nevynášeli odtuď řeči splozené ohnivým vínem, jež hodily se pouze do úzkého kruhu veselých přátel. Do křesťanského světa zabočil autor legendou o svaté Růženě z Limy, která chtíc bohu růže obětovati, vzhůru k nebi je házela: a hle! růže zůstaly viseti ve vzduchu a utvořily tam podobu kříže na znamení, že nebesa něžnou oběť přijala. Středověk zasvětil spanilou královnu květin milostné královně nebeské a položil věnec růží-modliteb k nohám bohorodičky. Zlatá růže bývala odměnou trubadurům na dvorech lásky. Pisatel mluvil dále o bojích „bílé a červené růže“ v Anglii, o pětilisté růži rožmberské — a vyčerpal vůbec historii růže ze všech poutavých a vděčných stránek.

Nato spustil se na čtenáře růžový dešť citátů ze zlaté knihy poesie všech národů a věků. Sapfo, Anakreon, Catull, Hafis .... celá řada pěvců přispěla k němu vábnými, rosnými lístky a také česká literatura od rukopisu králodvorského až po pěvce „Růže stolisté“ byla slušně zastoupena verši, zasvěcenými čarovné, vyvolené květině lásky. Ba, na konec připsal Jarmil Slavík i tyto verše vlastní invence:

Ó růže, jitřní červánku, jenž slétl k zemi
a vůni nebe spojil s luhu vděky všemi,
ty's květ, jenž Evě zůstal z ráje na kadeři
a v nový lásky ráj nám září světa šeří ...

Ivan se odmlčel a také nemocný trval chvíli v němém zamyšlení.

Na tváři jeho hrálo cosi jako odlesk sladkobolných upomínek, oči snivě hleděly do pruhu jitřní záře, který se vloudil nesměle do ložnice, a bledé jeho rty zašeptaly s povzdechem: „Růže! Jaká lektýra pro zlomeného starce! Růže — i mně kdysi kynuly — k lásce . . . Chtěl bych se ještě jednou pokochati vonným jejich pozdravem — ale doba růží je ta tam — v přírodě i v mé duši — —“.

Venku ozvaly se kroky a do ložnice vstoupil doktor, jehož příchod vyrušil také dívku za stolem z odpočinku.

Když lékař odcházel, vyšel Ivan za ním a zeptal se ho po stavu nemocného. Lékař pokrčil ramenoma, potřásl povážlivě hlavou a mínil, že asi dnes nastane rozhodnutí ... „Přijdu ještě jednou,“ doložil.

Po té rozmluvě sešel Ivan do parku. Kráčel polozarostlými stezkami mezi zdivočilým křovím a stromovím, které však poskytovalo malebnější skupiny než druhdy pod vládou pečlivého zahradníka. Pan Živný, ač jinak pořádku milovný, nechával všechno beze změny jak v sadě tak v zevnějšku zámku, ba částečně i uvnitř. Možná, že tak činil z piety k upomínkám mládí. Býval jeho otec v zámku, již tehda sešlém a zanedbaném, nějakým nepříliš skvěle placeným zřízencem zadlužené vrchnosti, meškající většinou v cizině.

Po smrti otcově odešel odtud mladý Živný do světa, když byl marně klepal u příbuzných a přátel o pomoc a podporu. Ale železnou vytrvalostí, neunavnou pílí domohl se po letech vlastního, neskrovného jmění a když se navrátil do vlasti, zakoupil si zámek s panstvíčkem od tonoucí již vrchnosti, která se právě ohlížela po kupci.

Ivan rozhlížel se bedlivě kolem. Ač obyčejná doba růží minula, doufal přece, že najde některý květ, aby jím potěšil starého pána, jehož steskem po růžích byl hluboce dojat.

Zvroubil celý sad, ale nikde nerděla ani nebělala se královna květin. Spatřil tu a tam pod keřem jen opadalé, vadnoucí růžové lístky. Konečně došel v jednom koutě k polozarostlému, vetchému altánu — a hle! tam rděla se uprostřed keře ještě jedna — poslední stolístka, svěží a smavě zářící, jakoby byla právě v tu chvíli z poupěte rozpučela.

Hrdina utrhnul ji opatrně a bral se nazpět k zámku. Blízko něho na stezce, překlenuté srostlými korunami starých stromů, potkal Růženu. V prvním okamžiku trhla sebou, jakoby chtěla zabočiti stranou, ale pak, rozmyslivši se patrně, šla mu vstříc zelenou, stinnou chodbou.

Zelenavý polosvit parku nebyl nikterak na ujmu jejím půvabům. V ložnici nemocného působil sice mocným kontrastem k okolí; ale zde za to, zbaven truchlivého pozadí, obklopen čerstvou zelení a čistým vzduchem, rozvíjel účinněji svůdné, smysly jímající svoje kouzlo. Byl to opojný zjev dryady. Také tvář její měla jiný výraz. Ani sledu dřívější bojovnosti v pohledu, ani nejmenší stopy úsměšku a pohrdání kolem rtů. Byl všecek ozářen přívětivým úsměvem a zjevoval Ivanovi v té slunné záři vděky dosud netušené.

Mladý muž obdivoval se překvapen té líbezné proměně, ale pak si pomyslil: Aha, štítí se přece zjevného nepřátelství. Chce oslabiti dojem včerejšího příkrého výbuchu."

A zdálo se, že má pravdu. Dívka, došedši k němu, začala hned: „Neurazila jsem vás včera svou prudkostí? Nedivte se, že haněná a nevážně odstrkovaná dívka ulevuje tomu, co vře v jejím pobouřeném nitru. Pravila jsem, že mi nezáleží na úsudku jiných. To musím částečně odvolati. Úsudek některých lidí není mi přece lhostejný."

Ivan, kráčeje podle dívky, vzhledl stranou k její tváři. Zářila nejlibějším karminem, hedbávné černé řasy byly sklopeny a svůdné rtíky se lehce chvěly. Hrdina cítil, jak znenáhla podléhá kouzlu té spanilé čarodějky a jak proniká rozkošný žár celým jeho nitrem.

„Vidíte věci v barvách příliš temných," pravil, zajíkaje se při své lži. „Přiznávám, že jsem slyšel některé nepříznivé zprávy o Vašem

otci — ale o Vás — ne, o Vás nezaslechl jsem pražádného hanlivého slova."

Dívka stanula.

„Opravdu?" zvolala živě. „Neměl jste tedy o mně žádné představy nepříznivé a nejste proti mně nikterak zaujat?"

„Nejsem. Jaká myšlenka!" lhal Ivan statně dál.

„Že tedy nejste? Mohu-li Vám jen uvěřiti? Pohleďte mi do očí — hezky přímo — tak!"

Ivan pohlížel zmaten do tváře, plně k němu obrácené, do tváře lahodných tahů a jižní živosti, do tváře luzně zářící jako májovým sluncem a jitřními červánky, v níž se hloubily lehounké důlky jako něžná hnízdečka amoretů, laškujících se zlatým motýlem úsměvu na granátovém poupěti, z něhož rozkošně probleskovaly perlové zoubky. A celá jeho duše utonula na okamžik s opojeným zrakem v závratné, sladce tajemné tůni, která ho jiskřivě vábila z temných velikých očí.

Kráčeli dále. „Nuže, chci Vám prozatím uvěřiti —" začala dívka, ale v tom pohledla na jeho ruku a zvolala: „Ah, růže! A jak pěkná, jak čerstvá! Což zde ještě kvetou?"

„Byla to poslední."

„Poslední! Chudáček! Ale dovolte přece, abych se na ni lépe podívala, abych se potěšila trochu její vůní! Ó miluju růže vášnivě. Dejte mi tu milou, sladkou stolístku — dáte?"

Ivan mlčel rozpačitě. Měl jí růži odepříti? Měl jí říci, že jest určena pro nemocného strýce?

„Rozpakujete se?" pokračovala Růžena s jemnou výčitkou. „Váháte, dáti mi ten něžný dárek jako důkaz, že nechováte ke mně opravdu žádné nechuti, jako zástavu našeho příštího přátelství?"

Hrdina zapomněl na strýce, neviděl před sebou nepřítelku, dceru pletichářе, intrikánku, káni číhající na lup — hleděl jen omámen na sličný obličej, který skloněn k růži, jejíž stopku objímaly bílé prstíky, ruměnných lístků se dotýkal rtoma krásnějšíma než ony, upíraje na něho při tom černé kouzlo svých očí.

„Ó jen přijměte ten skromný dárek," pravil vřele. „Kvetoucí symbol krásy hodí se k Vám nejlépe."

„Ah, také pochlebovat umíte?" pravila dívka. „Nuže, srdečné díky. Ó růže! Jak pak znějí ty verše? Počkejte —

Ó růže, jitřní červánku, jenž sletl k zemi
a vůni nebe spojil s luhu vděky všemi,
ty's květ, jenž Evě zůstal z ráje na kadeři
a v nový lásky ráj nám — nám —

na ostatek si nevzpomínám. — Ale můj bože, jací jsme to lidé! Tam leží ubohý nemocný strýc a my zde mluvíme o růžích a lásce. A potom se honosíme ryzostí svého soucitu, svých ušlechtilých citů. Musím pospíšiti k němu. — Nechala jsem tam sice Prokopa, avšak toho znáte. — Zatím s bohem a ještě jednou díky za tu drahocennou růži!"

Slovo „drahocennou" pronesla se zvláštním důrazem a z oka jejího, náhle opět hrdého, šlehl na Ivana dřívější bojovný, ba skoro

vítězný blesk; také rty její obechvělo něco, jako by se tam vracel známý úsměšek. Ale proměněný tento výraz objevil se Ivanovi, i jinak překvapenému, pouze na okamžik, neboť po slovech oněch ihned se obrátila a kvapila nazpět k zámku, zdvihajíc růži do výše jako vzácnou kořisť.

Ivan hleděl ztrnule za ní. Zarazil se hned při prvních slovech básně z Jitřenky. Kdy ji Růžena četla? Časopis došel ráno, kdy dívka spala, a báseň skrývala se mezi listy, jež teprve Ivan rozřezal. Snad nahledla do Jitřenky teprv po mém odchodu od nemocného! bránil se Ivan vzniklému podezření. Ale když pak zazněla ironická slova o ryzosti ušlechtilých citů a když obličej sestřenčin tak náhle se změnil, tu nabývalo nejasné podezření pozvolna určité, posupné tvářnosti.

Tedy přece obelstěn! hanebně poražen! ulevil si v duchu, když dívka s růží v zámku zmizela. Průběh jest jasný: Odpočívala sice ráno s čelem na ruce skloněným, ale nespala, slyšela, co nemocnému z Jitřenky četl, i starcova toužebná slova o růžích, a jako v Ivanovi vznikla i v ní myšlenka, aby se v sadě po nějaké pozdní růži poohlédla. Proto sešla do parku, hledala snad marně a když zahledla stolístku v jeho ruce, rychle ukula chytrý plán, jak by mu ji odloudila. Zdařil se jí znamenitě! Ivan jako slepý vběhl do pasti, kterou mu svým lahodným úsměvem nalíčila. Dal se, blouď, omámiti prohnanou koketou, vtipnou intrikánkou.

Nyní zde stojí zahanben a přemožen a ona zatím přináší nemocnému starci růži, po níž tak toužil a jíž snad získá konečně jeho srdce. Beztoho jest odpor starého pána již zviklán; prozradila to zřejmě jeho žádost, aby Ivan četl po tichu — mělť na mysli dřímající dívku.

Nechť! — zvolal v duchu Hrdina, máchnuv prudce rukou. — Ať si triumfuje! Mějž si cenu své intrikánské zchytralosti! Na tom kolbišti bez žalu vzdávám se vítězství. Odmítal jsem již dříve hnusnou myšlenku na dědictví — nebude alespoň nadále poskvrňovati můj čistý, posvátný cit . . .

Zmizením dívky Hrdina poněkud vystřízlivěl, ale její nedávný opojný úsměv dosud zářil v jeho duši. Proč je taková krása sídlem takové mravní nicotnosti? — povzdechl si. — Proč tato čaroskvoucí nádoba místo rmutných patoků nechová nektar šlechetných citů? . . . Tu se zarděl bezděky. Připomenul si její nedávnou sarkastickou poznámku. Zdaž neměla pravdu? Smí-liž on se honositi ryzím, ušlechtilým citem, — on, kterýž v prvním smyslném vznětu rázem zapomněl na trpícího, snad umírajícího strýce a něžný dar, jenž by byl potěšil a rozjasnil mysl ubohého, bez rozpaků hodil do klína ošemetné koketě! —

Vzpomínka na strýce přiměla Hrdinu, že se vrátil do zámku. Na schodech vrazil do něho Prokop, chvátající dolů.

„Co se stalo?“ volal Ivan, hledě do zrůzněné jeho tváře.

„Ach, smutné věci!“ odpověděl s povzdechem sluha. „Slečna si vyšla do parku a na mne přišla z nenadání dřímota — vždyť víte, že jsem probděl celou noc. Pojednou cítím, že mi někdo třepe ramenem. Otvírám oči — slečna stojí přede mnou a praví: ‚Rychle! Pospěšte pro doktora!‘ Chvátám ke dveřím — v tom vztahuje milostpán po mně ruku. Ležel tu jako umírající, s bolestí v oku a na tváři, v druhé ruce tiskna křečovitě větvičku s krásnou růží, kterou mu snad slečna z parku

přinesla. Sténaje bolestmi, sotva ze sebe vypravil: ‚A pošli — Josefa — s kočárem do města — pro pana notáře. Hned — ať jede tryskem —.‘ Pro pana notáře! A přece je testament již napsán. Vím to jistě. Jde tedy o nějakou změnu —“

Sluha upřel na Ivana významný pohled. Ale Hrdina zamáchl jen chladně rukou a vešel do domu.

Vstoupil tiše do předsíně. Dvéře ložnice byly polootevřeny; Prokop ve chvatu a rozespalosti zapomněl je snad zavříti. Ivan viděl jimi k posteli a spatřil tam výjev, který zastavil rázem jeho tiché kroky. U postele klečela Růžena štkajíc a líbajíc hubenou ruku nemocného. Druhá jeho ruka, ležíc na prsou, svírala haluzku s růží. Ston churavého svědčil, že velmi trpí. Ale pojednou si oddechl z hluboka, obrátil se tváří k dívce a položil ruku na její měkké, černé kadeře.

„Ach, teď je mi lépe,“ mluvil tiše. „Najednou cítím, jakoby se nový život vléval do mých žil. Ta růže — ta růže mne uzdravila.“

„Hleď, milé dítě,“ pokračoval po chvilce, „znám tuto růži a povím ti o ní malou historku. Vykvetla na keři pod altánem, kde čekával blouznivý mladík toužebně na dívku s temným vlasem a velikým černým okem, sálajícím žár jižního slunce, pod nímž se narodila. Mladíkem tím byl jsem já a jeho milenkou — tvoje matka. Meškala v tomto zámku jako guvernantka u bývalé vrchnosti. Zahořel jsem k ní láskou bez mezí a její obraz navždy utkvěl v mé duši. Nikdy odtud jiná žena nezajala mé srdce. I ona byla mi nakloněna — ale tu vloudila se mezi nás zmije — ne, nebudu tupiti před tebou tvého otce, chci zapomenouti na všechno — k vůli tobě! Srdce mé pohnulo se hned, jakmile jsem tě poprvé spatřil. Když jsi mne pak s takovou něžnou a přece nevtíravou péčí obsluhovala, stěží jen udržoval jsem své city na uzdě. Ale když jsi konečně před chvilkou vstoupila — celý obraz své matky v májovém jejím květu, přinášejíc mým bolestem jako zázračný, spasný lék tu známou růži, kterou mně i tvoje matka nejednou v altánu do ruky vtiskla, tu nemohl jsem již odolati — Zůstaň u mne, andílku, zůstaň na vždy! Staň se mojí dcerou!“

„Ach, strýčku, drahý strýčku!“ vzlykala dívka a líbala jeho ruku.

Je tedy rozhodnuto! — pravil k sobě Ivan. — Dosáhla dědictví i lásky strýcovy. Nemohu si ani na toto druhé naříkati. Moje láska k němu nebyla dosti vřelá, aby odolala nástrahám svůdné sirény.

Vešel do ložnice. Nemocný vztáhl k němu vlídně ruku. „Děkoval jsem právě Růženě za tuto líbeznou stolístku,“ pravil, „ale dík náleží vlastně tobě. „Ty's ji pro mne utrhl.“

„Já — já —?“ koktal překvapen Hrdina.

„Jenom nezapírej! Nemusíš se hanbiti za ten důkaz něžné pozornosti a lásky. Však mi Růžena jmenovala pravého dárce. Ještě mi znějí v duši slova, která se vlinula jako zázračný balšám do mých muk: „Hleď, strýčku, přináším ti růži, kterou Ivan pro tebe utrhl.“

Ivan stál tu jako zkamenělý. Nikoliv tedy obelstěn intrikánkou, ale přemožen šlechetnou bytostí, před níž musí zahanben sklopiti zrak. Toho nesnesl.

„Nemohu přijmouti dík, jehož jsem nehoden,“ pravil pevně. „Ano, utrhl jsem růži pro tebe, strýčku, ale potkal jsem sličnou dívku a její

úsměv stačil, abych zapomněl na trpícího dobrodince a věnoval jí květ, který měl tebe potěšiti."

„Tys jí tedy růži — daroval?" pravil nemocný, zachmuřiv čelo.

„Vlastně — ona ji na něm vyloudila," ozvala se Růžena, „vyloudila všemi fintami koketerie a hereckého umění, do něhož je poněkud zasvěcena. A vyloudila ji pouze proto, aby slavila malý triumf nad člověkem, který ji v myšlenkách svých snižoval — aby mu dokázala, že nenáleží mezi ten brak, do něhož ji v duchu pohrdavě odhazoval . . ."

Za chvíli na to šňupl si starý lékař spokojeně nad pacientem, vyváznuvším již rozhodně z nebezpečí, a pravil s úsměvem: „Růže, pravíte, že Vás uzdravila? Vida, vida! O léčivých vlastnostech růže jsem dosud neslyšel. Ostatně — v romantickém středověku prý hojila křeče —."

A když pak Prokop oznamoval, že Josef odjel již pro notáře, usmál se starý pán a pohlížeje k oknu, kde stál Hrdina s Růží Pavlovou v nějaké zajímavé rozmluvě, prohodil žertovně: „Závěť prozatím odložíme; ale nevím, nevím, nebude-li brzo psáti nějakou svatební smlouvu —"

Avšak zde autor odkládá péro a podotýká, že by se spíše propadl studem, než by svou povídku ukončil otřepanou kopulací . , .

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

Vstup.

Nakladatel.

Co mi neseš, brachu?

Básník

Knihu veršů.

Nakladatel.

Běda!
Zboží z Parnassu již marně kupců hledá.
Vzlétejte si křídlem orlů do blankytu,
lovte vzácné perly ve hlubinách citů,
démant ducha bruste v zářné formy hlatě —
všechna krása v koutech zplesniví nám svatě.
Zmoudřete již jednou! Obecenstvo sdruží
rádo čela vaše s vavřínem a růží,
dopřeje vám žíti manou ideálů,
mrtvým slavně zryje Vyšehradskou skálu,
pomníky vás poctí krásně tesanými —
jenom, probůh, svými ušetřte ho rýmy!
Minul čas, kdy v stínu jasmínové clony,
v níž jak bílé hvězdy květ se třpytil vonný,
dvojí čelo mladé těsným, blahým stykem
klonilo se, slastí zářic, nad lyrikem
an ret mládce šeptal citu plnou sloku
a těch citů odlesk hledal v dívčím oku,
v pomněnce, jež rosou nadšení se skvěla,
až pak zabloudila v ruku ruka vřelá,
kniha na klín sklouzla, a dva žhaví rtové
v němou báseň vily sladší rýmy nové;
minul čas, kdy v lípy rozložitém stíně
před útulným domem, děcko spící v klíně,
v milujících děj se žena pohroužila,
po dnech minulých se sladce roztoužila,
kdy jak zlatovlasá hrdinka tu v písni
plesala i lkala v lásky blahé tísni,
s úsměvem a vzdechem takto knihu četla,
ale časem v pole toužným zrakem vzletla,
na cestě kde posléz mezi klasů zlatem,
choť se objevil — vstříc kráčela mu s chvatem,
a pak v milém klidu spolu provázeli
dále milců dvé v luh poezie skvělý,

až pak proniknuti jeho září čistou
— jako nád nimi tu lípu zlatolistou
západ prodechoval červánků svých pelem —
nad zavřenou knihou v obejmutí vřelém
šťastný manžel choti slíbal slzu s lící,
nad tragickým losem oněch splývající;
minul čas, kdy ještě stařec šedobradý
chvějícím se retem, v oku zápal mladý,
čítal vnuku verše, zvonící jak meče
za vlasť, pravdu, volnost do posvátné seče — —
Omrzela, vyšla z mody poesie!
V době, kdy svět duchů ze dne na den žije
ruchem zimničným, jenž vlnou vzniká, hyne,
věru na starosti lid má věci jiné,
nežli s vámi lítat v pestré škebli zkázky
se zápřeží libel v sídlo Zlatovlásky,
mlsat cukr něhy z lesklé schránky rýmů,
opájet se mráčky mystického dýmu
aneb dokonce kams do propasti světů
vrhati se střemhlav u závratném letu,
zpražovat si mozek věčných záhad kmity,
srdce klidné bouřit nadzemskými city,
pekel hrůzami a nebeskými divy
marně rozrušovat slabé svoje čivy!

Básník.

Vím to, vím. Leč moje píseň sešlá křídla
nevzpíná již k letům v ona vzdušná sídla.
Jiného cos nesu — kus v tom pekla sice,
ale šprýmovná to jinak míchanice,
poetické nic — zní jenom z toho prázna
cos jak řehtačkou dlaň rozumného blázna.

Nakladatel.

Vtipná prskavka? Oj, to již zvučí lépe.
Perná satira, jež mrtvé, živé ztepe,
štulců krupobití spustí na vše strany,
do živého tne, kam vryje kruté hrany,
ale hezky zprosta, nožem rufianským,
ne snad jemně kutým ostřím toledanským — —
jemný šerm — kde čepel uměle se kmitá,
než v cíl skrytě bodne — jenom znalce chytá,
za to s vděčným smíchem zástup v ruce tleskne,
kde pěsť neurvalá přímo kyjem třeskne.
A pak třeba tepat známé věci, lidi,
ne snad schemata, v nichž bystrý zrak jen vidí
blízké poměry, ba neštítit se jmena —

Básník.

Aby odnes autor záda rozbušená?

Moje satyra má trochu tupé zuby,
jmenem tím se nerad verš můj krotký chlubí.
Ne, svist důtek nezní nad hlavou mé básně.
Zahalena v pestré masopustní třásně,
leda berlou šaška rolničkovou chřestí,
vesele ji točíc v dovádivé pěsti —
zasáhne-li při tom hrotem hlavu něčí,
smích nás obou posléz ránu snadno zléčí.
Však ni žert mé písni není vůdcem předním.
Syt jsem skutečnosti, znaven ruchem všedním,
než i poesie pravidelným řádem,
arsí, thesí starých jednotvárným spádem.
Již mě omrzelo jeti v moudrém klusu,
úzkostlivě dbát všech vzorné jízdy kusů,
met a mezí; stále v prstech mi to hraje
pustit zápřež chimér v nemožnosti kraje,
do mlhy a modra bez cíle se ztopit,
ze všech paragrafů skladby smích si ztropit,
tu být dětským snílkem, tu zas rozpustilcem,
vážný rozum pod nos počastovat štilcem
kam se nápad vrtne, bez úvahy lítat,
nesmysl a smysl v jeden chumáč splítat,
slepě lapat vše, co mozkem jen ti mžikne,
chytit náladu a cit, jak právě vznikne,
ať smích veselý to nebo trpký, trudný,
smyslnosti záchvěv nebo zápal cudný
ať to třeba výkřik duše rozervané —
Takový as duch mým zpěvem divným vane.

Nakladatel.

Tedy veršovaný nesmysl, můj brachu?
Je-li notný, přijmu báseň beze strachu.
Lepšíť klassičnosti. Než co sláva řekne?
Nedbáš-li, že s čela snad se vavřín smekne?
že dav soků, soudců z vítaného plenu
s rozkoší rvát bude lupen po lupenu?
Mně to arci v počet čáru neudělá,
bude-li jen z toho řádná, divá mela;
neboť sensace, ať v tom či onom tvaru,
věř, je duší doby, pakou všeho zdaru
toť ta pestrolesklá muška čarodějná,
na niž možno chytat zlatých rybek hejna.

Básník.

Oh! i potlesku, ať správný byl či lichý,
syt jsem docela. Nad slávu kout mi tichý,
odkud mohu v pestrý venku rej se smáti.
Že chval nehledám, již na mé látce znáti:

Vidím v duchu napřed, kterak na mé děcko
kritik prsty luskne: „Ach, ach, staré všecko!“
Vždyť mých veršů plukům ďábelský rek velí,
od Faustových dob až běda ošumělý;
ba ni Mefisto ni Lucifer to statný,
ve své zlobě chmurné děsně majestatný,
ale směšný pitvor, jakýs pekla zmetek,
skřítek zakrsalý, trpasličí šotek.
A ten ubožáček, málo skřečka větší,
neumí se blýskat duchaplnou řečí,
infernálním vzletem, ironií žhavou;
ale na řeč chybný, hatlaninu pravou,
jak mu na jazyk se slinou právě přišla,
bez ladu a skladu žvatlá, koktá, šišlá.

Nakladatel.

Tvoje myšlenka mne zajala již cele;
doufám, že náš obchod vydaří se skvěle.
Již v mé hlavě také vtipný nápad klíčí:
Dobré jest, když povrch sám již hodně křičí,
knihy tvář a roucho; toho dbáti radno.
Na ty trety kupci přilípnou se snadno,
na strakatý obal, knihařovy stvůrky,
jako mouchy na terč pestré muchomůrky.
Ďas tvůj šatem slavným pyšniti se bude:
v listech pergamenu, ořízce k nim rudé,
v deskách tuhých, černou kůží potažených,
v rozích s netopýry křídel rozpřažených,
s čertí rudou hlavou, z rozšklebené huby
cenící až hrozno špičaté své zuby,
pak se desky sepnou dračím z kovu spárem —
Tak bych zvítězil i literárním škvárem!

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Arabesky a novelly *Jana Liera.* Svazek I. V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

V Lierovi nám vyrostl novellista nevšední virtuosity. Elegance a vkus jsou jeho předním znakem a na parketách povídky ze souvěkého života společenského ne každý s takou jistotou pohybovati se dovede. Lier má vnímavý zrak pro jeho zjevy každodenní i zvláštní a bystře, psychologicky je analysuje. Předvádí nám život takořka v profilu, neštítí se jeho křivek a hran, ale umí je vylíčiti pravým slovem a soustřediti v jediný karakteristický obraz. V jejich rhytmu nelze nepozorovati jistou noblessu linií. Lier jest salonní náš spisovatel v lepším slova významu. Výtečný stylista, poutá lahodou svého vypravování a každý jemný záchvěv citový, každou nuanci myšlenkovou umí zachytiti a ozářiti případným světlem. Novelly jeho nejsou sice sociálními studiemi v užším smyslu. Ale vane jimi dech života skutečného, a rovněž nelze jim upříti vlastní určité svéráznosti.

Lier zvolil sobě záhy jistý myšlenkový rayon, v kterém daří se mu až doposud nejlépe. Jsou to střední vrstvy naší tak zvané lepší společnosti. Zná je naskrz, zná jejich přednosti i slabé stránky, a zvlášť těmito rád obírá se s jakýmsi sarkastickým zadostučiněním. Nejmenší tah mu neujde, životní detail nalezl v Lierovi pozorovatele nad jiné prozíravého. Vytvořil sobě svůj železniční a umělecký genre a v něm řadu vděčných, originalních postav. Kreslí je do podrobna, vystupují před námi individuelně a plasticky. Jeho dikce dle povahy předmětu jest brilantní i prostá, drsná i měkce líbezná. Barev užívá spíš delikátních nežli sytých. Činí to s vědomím a universálností hotového umělce, který se zálibou se noří do proudů vždy širších a širších.

Tou měrou zároveň vzrůstá jeho produkce. Dnes Lier náleží k nejplodnějším našim spisovatelům vůbec. Jest mu hračkou zásobovati najednou čtyři, pět časopisů. Sluší však uznati, že při tom nijak neoslabila se umělecká stránka jeho výtvorů. Lier studuje život ustavičně a to jej chrání před šablonou. V knize, kterouž právě vydal, zříme toho důvod nejpatrnější.

Arabesky a novelly obsahují práce z různých period Lierova uměleckého tvoření. Nejstarší co do času jest *Graziella.* Jí uvedl se Lier ponejprv do vyšších kruhů našeho literárního areopagu, v němž ovšem rozhodovati může jedině talent a zásluha, nikdy nic jiného. V *Grazielle* nám předveden typ velkoměstského hejska, který se nudí a jehož všecky požitky života už dávno omrzely. Podle francouzského receptu před úplným morálním úpadkem zachrániti ho může toliko líbezný, čistý zjev dívky. Stane se tak při pobytu našeho hrdiny ve vlašských Benátkách. Z pouhé salonní loutky vyklove se znenáhla celý a hotový muž, který neštítí se práce a v ní nalezne lék pro všecky nudy dřívější.

Máme tu několik pěkných postaviček. Paní Mourková v póse umíněné, ale laskavé tety velmi hezky vypadá. Také Stanislav dobře je kreslen a v Grazielle jižní kolorit podán rysy neméně případnými. Vedle této půvabné novelky *Jezule* činí dojem skizzy. Ale jak hlubokou perspektivou vniká do života! Pouhý obrázek, ale kus života, kus přirozené tragiky, která mohutně působí a čistě lidskou stránkou uchvacuje. Láska otecká zachvívá se tu vroucí citovou strunou, kteráž v příšerném osvětlení neblahých okolností tím více větší se a sesiluje. — *Vašnostinku* a *Evu* nazvali bychom novelami dvojí lásky. První jest tuším kutnohorskou reminiscencí, v pravdě roztomilou. Svět klášterní a umělecký tvoří pozadí, na němž vystupuje řada vděčných situací a zajímavých postav. Nejsmutnější úlohu hraje sám hrdina, ale podobné povahy v životě nezřídka nalezáme. Gabriela jeví se nám za to ženou důslednou a rázovitou, vedle níž Božena opět ryzí, oddanou ženskostí našich sympatií sobě dobývá. Vedle *Evy* jest *Vašnostinka* nejpěknější prací knihy. *Eva* sama v novelistice naší posledních let náleží ku zjevům nejzajímavějším. Lier soustředil v ní dva živly velice různé, které způsobem opravdu uměleckým spojil v rázovitou, jadrnou kresbu. Psychologický proces, jaký zobrazil v Evě a v Theodorovi, provedený do nejsubtilnějších detailů, již sám o sobě jest studií vskutku interessantní. Vplétání episodického vypravování nemálo napíná čtenářovu zvědavost a k jeho uspokojení zajisté vyznívá novella v paradoxon: Eva jako Eva. Povahová kresba všech postav zde vystupujících jest důsledná a barvitá. Stavba vedena je pevnými tahy, překvapuje smělou rozmanitostí kontur a svěží, přirozenou dikcí. Železniční ovzduší dodává jí místem příhodného koloritu. Tento jeví se rovněž v novelce *Povídka s mrzutým koncem.* Romantik při ní si vzdychne: banální život, banální postavy! Nám stačí však pravda, která v ní jednotlivé povahy činí skutečnými lidmi a tohoto cíle dospěl autor s nepopíratelným zdarem. Fabule méně nás uspokojuje, ač i v ní tu a tam jeví se mnohý bravurní rys.

Arabeskou *Housle* octli jsme se konečně opět ve světě uměleckém. Sita, Kristinka a její matka jeví se nám zde v ostrém, psychologickém průseku. Neupřeme mu věrnosti. Realismus hlásí se v Lierových pracích již od samého začátku spisovatelské jeho činnosti čím dále s větším důrazem. Žilobití skutečnosti souvěké slyšíme tu při každém kroku. V tom zříme původ jeho posavadních úspěchův a záruku zdaru příštího. Jako pozorovatel i jako umělec Lier stejně získal si našich vřelých sympatií. *Fr. Kvapil.*

Pasteurovo léčení vztekliny.

Málo kdy vzbudil objev z oboru lékařství takovou sensaci, jako zpráva proslulého lučebníka francouzského Pasteura (podaná dne 27. října 1885 lékařské akademii v Paříži), dle které se proslulému učenci tomuto podařilo vynalézti léčebný prostředek proti vzteklině. Telegraf zprávu tu záhy roznesl po širém světě, a ač tu a tam nebylo lze potlačiti oprávněnou pochybnost, mluvilo se přece celkem s velikým uznáním o skvělém výsledku genialního Francouze. To pak ne sice proto, že

by vzteklina vyžadovala ročně značný počet obětí lidských, avšak proto, že vzteklina u člověka vyznačuje se jednak strašlivými, srdce rvoucími projevy, jednak, že jest velice potutelnou metlou pokolení lidského, ano v dokázaných případech teprve za několik roků po úrazu u pokousaných někdy vybuchla.

Pasteur navrhuje, aby se vzteklina léčila jaksi zase vzteklinou, tedy princip, který upomíná na polouzapomenuté snahy homeopathů — léčiť vzteklinu vočkováním jedu ze vzteklých zvířat nabytého, avšak zvláštním způsobem připraveného. Příprava spočívá ve výkonech těchto: Z míchy vzteklého psa vočkuje se částice králíkovi, tento onemocní, načež se z míchy jeho vočkuje částice v nového králíka, z tohoto opět v jiného atd. Při očkování tomto se pozorovalo, že jed vztekliny, čím dále se očkuje, tím stává se působivějším. Kdežto prvý králík onemocní za patnáct dnů, onemocní dvacátý pátý (podle methody naznačené očkovaný) již osmého dne. Avšak při dalším očkování onemocněla zvířata již sedmého dne, a menší doby (zv. inkubační) již Pasteur nedocílil, třebas by byl pokusy prováděl až do devadesátého kolena. (Čerpám zprávu tu z časopisu Progrés médical 1885, p. 31.) Míchy takovýchto, sedmého dne onemocnivších králíků jsou jedovatinou velice nasáklé, schnou-li však, ubývá jedovatosti jejich stále víc a více.

Těchto mích použil Pasteur k ochrannému očkování. Vzal částici míchy takové, rozetřel ji v bouillonu, v němž všecky organické zárodky byly zničeny, a vstřikl plnou stříkačku směsice této pod kůži psa, jejž chtěl učiniti immuním proti vzteklině. A sice vstřikoval z počátku z míchy více vyschlé, tedy méně jedovaté, později však z čerstvějších (jednodenních), tedy jedovatějších. Když se vstřikování toto po několik dní opětovalo, nebylo možno více žádným spůsobem psa učiniti vzteklým.

Takovým spůsobem padesát psů za sebou očkováno, a ani jednou pokus neselhal. Právem tudíž mohl se P. domnívati, že nalezl spůsob, pomocí jehož možno učiniti psa immuním proti vzteklině.

Běželo nyní o to zkusiti, zdali i u člověka se methoda tato osvědčí. Příležitost pak záhy se vyskytnula. Šestého července t. r. přišly tři osoby z Elsaska do laboratoře Pasteurovy. Jeden z nich, devítiletý hoch Josef Meister, byl pokousán dne 4. července v osm hodin ráno psem vzteklým. Dítě toto mělo rány na rukou, na nohou, na stehnách, a některé z nich byly hluboké, tak že dítě stěží chodilo. Pokousaná místa (originál praví, že pouze hlavní — les principales de ces morsures) byla vyleptána doktorem Weberem v Lillé, za dvanáct hodin po úrazu. Dítěti po mínění vynikajících lékařů Vulpiana a Grauchera hrozila vzteklina a na něm Pasteur po prvé zkusil methodu svou. Šestého července, šedesát hodin po pokousání, vstřikl mu P. půl stříkačky pod kůži v krajinu jaterní. Stříkačka tato obsahovala částici míchy z králíka scepenělého dne 21. června. V následujících dnech vstřikovány posloupně částice mích 14, 12, 11, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2 dny starých, tedy zcela přesně podle zásady s hora vytknuté. Poslední míchy byly, jak pobočné zkoušky na zvířatech ukázaly, velice jedovaté. Avšak dítě vzteklinou neonemocnělo a v okamžiku, když Pasteur zdělení své učinil, uplynuly tři měsíce a tři neděle od pokousání, aniž by dítě jevilo porušení zdraví. Toť tresť methody Pasteurovy.

V akademii vzbudilo sdělení Pasteurovo sensaci značnou, a přednášející odměněn potleskem, předseda Bergeron mu gratuloval. Někteří členové se sice hlásili k slovu, avšak Bergeron jich podivuhodným způsobem nepřipustil, udávaje, že program sezení je příliš značný. Stejnou sensaci, jak již podotknuto, vzbudilo sdělení to i v ostatních krajinách vzdělaných, ba město Londýn chystalo se k národnímu daru pro P., neboť v městě tomto se vzteklina u člověka nápadně častěji byla vyskytnula a nalezl objev Pasteurův zde tudíž půdu obzvláště vhodnou. Z celé Evropy, ba i z Čech, jak listy naše praví, ubírají se lidé vzteklým psem pokousaní k Pasteurovi, aby je methodou svou před nebezpečím uchránil.

Zbyla by jen otázka, co o pokusech těch nestranný posuzovatel souditi má?

V otázkách experimentálních, pozorováním podepřených, aprioristický soud neplatí, nemá váhy. Třeba tudíž vyčkati, až další pozorování výsledek Pasteurův buď poprou anebo potvrdí. Pro to o zkušenostech, jichž Pasteur na psech nabyl, nelze pochybovati. Muž tento má příliš veliký význam, než aby někdo bez předchozí odborné práce o pokusech jeho pochybovati mohl, avšak jinak se to má s vyléčením člověka. Zde nelze říci, že by methoda Pasteurova svou zkoušku ohněm byla již obstála. Josef Meister sice vzteklinou neonemocněl, avšak tím nepodán důkaz, že ho očkování Pasteurovo zachránilo. Nehledě k tomu, že rány ubohého hocha byly vyleptány, ani k tomu, že někdy i po letech vzteklina se objeví, dlužno přece jen uvážiti, že i v dosavadních poměrech každý vzteklým psem pokousaný člověk vzteklinou neonemocní. Neboť tvrdí se, že pouze as dvacet percent pokousaných vzteklině podlehne a vůči této okolnosti třeba zajisté vyčkati, až Pasteur novou serii zkušeností uveřejní. Jest si ovšem v zájmu humanity přáti, aby methoda jeho vždy se osvědčila. Dr. *Jos. Thomayer.*

Ve prospěch českého čtení.

Péče o nabytí, rozmnožování a zachování statkův duchovních jest každého národa povinností rovněž pilnou a neodbytnou, jako starost o blahobyt hmotný. Zejména národové, kteří jsou počtem menší a v sousedství národův velikých, musejí tím horlivěji přičiňovati se, aby v oboru duchovním zachovali netoliko úplnou svobodu a samostatnost, ale aby výtvory, plynoucími z kmenovní zvláštnosti, zjednávali sobě uznání, šetrnosti a úcty na obecném zápasišti dějinném. Zejména národové, jimž není dopřáno, aby ve vlastním zřízení státním měli oporu a záštitu své jazykové samobytnosti; národové, jichžto existenci nepřízeň šťastnějších v té stránce soupeřův strojí neustále nástrahy; národové, kteří ze smutné zkušenosti již nabyli poučení, jak těžko jest vzdvihnouti se z duchovního ponížení, vzpamatovati se z omráčení a domoci se opět nezkráceného práva životního, stále pevně stůjtež a bdětež na strážné věži interessův duchovních.

V takovém postavení nalezá se i národ český. Proto i jemu jest se zdvojeným úsilím zasazovati se o zbudování nedobytné tvrze duchovní,

o získání síly, kteráž odrazí všechnu zlobu osudův, o nabytí jmění, jehožto cenu ani nejkrutější pohroma časův popříti ani odníti nemůže.

Osvěta a vzdělanost, plynoucí ze zdroje domácího, pěstovaná duchem a jazykem vlastním, jest onen žulový, nevývratný základ, na němž životu i našeho národa kyne bezpečné a čestné trvání. Na tomto-li základě staneme všichni, kdož jménem Čechův se honosíme, nic neprospěje nad námi nepřízeň poměrův vnějších.

Uznávajíce toho nalehavou potřebu, aby v této předůležité stránce vnitřního života českého ozvalo se opět mocnější povzbuzení a stala se brzká, všestranná náprava, pozdvihujeme dnes srdečného hlasu ke všem krajanům v zemích našich korunních. Chceme promluviti k rodákům svým na prospěch *domácího písemnictví, na prospěch české knihy.*

S nemalým politováním totiž zaznamenáváme, že poslední dobou zavládla v některých vrstvách národa našeho opět jakási netečnost, nevšímavost k domácí literatuře. Neutěšený ten zjev nesmí trvati déle, nemá-li národní naše bytost ve svém nejhlubším jádru doznati těžkého poškození.

Kniha česká zachovala nás při životě, vysvobodila nás z nastražené záhuby, vzpružila síly už dohasínající, naplnila Čechy novým českým národem. *Kniha česká* stala se naším mečem a štítem, naším palladiem v stoletém zápase za právo naší obnovené existence. *Kniha česká* buďiž nám na věky posvátná, poněvadž v sobě chová nejdražší poklad, jenž mimo tuto rodnou půdu po otcích našich nám zbyl: **Český jazyk!**

Chceme-li tento jazyk netoliko udržeti, ale i zvelebiti a k někdejší jeho slávě doma i za hranicemi přivésti, musíme v českém písemnictví míti účastenství co nejhorlivější, musíme *k české literatuře konati svou vlasteneckou povinnost,* stále a poctivě, s radostí a nadšením. S důrazem opakujeme tuto slovo: *vlastenecká povinnost*, aby už konečně vymýtěn byl mylný, věci tak vznešené, jako jest mateřský jazyk a národní literatura, nedůstojný názor: kdo českou knihu kupuje, že českou literaturu podporuje. Žádoucí a pro celou národní naši věc rozhodný obrat v poměrech literatury české stane se ihned, jakmile *každý* uvědomělý Čech dospěje k poznání, že má k národnímu písemnictví *povinnosti*, a že snaže se poctivě jim dostáti, podporuje toliko sebe sama, nabýváním nových prostředkův ke svému vzdělání, k osvícení rozumu a k ušlechtění citu.

S dobrým svědomím, s plným právem můžeme říci, že literatura česká v těch nepříznivých poměrech vnějších i vnitřních, s nimiž posud zápasila, s těmi chudičkými pomůckami hmotnými, jimiž posud vládne, za krátký čas vykonala divy, a že dnes v umělecké i vědecké, zábavné i poučné stránce své potřebám pravého vzdělání vyhovuje měrou velmi potěšitelnou. A jest potřebí toliko *horlivějšího účastenství* se strany českého obecenstva v podnicích našich literárních, aby se plnily mezery našeho písemnictví a díla jeho stačila požadavkům nejvyšší současné intelligence ve všech oborech úplně.

Spisovatelé i nakladatelé čeští snaží se o rozkvět a pokrok literatury národní zajisté věrně a neunavně, Máme také kruh vlasteneckého, horlivého čtenářstva, které živým a činným účastenstvím sleduje rozvoj domácí literatury; však nejen žádoucno, alebrž nezbytně nutno jest, aby

se kruh tento značně rozšířil. Proto obracíme se ke všem uvědomělým vlastencům v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, jakož i v jiných zemích žijícím s důtklivým, srdečným vyzváním: budiž každý z nich sám dle nejvyšší možnosti své odběratelem českých knih a časopisův a přičiniž se, aby ve kruzích svých známých a přátel šířil vědomí vlasteneckých povinností k písemnictví národnímu, lásku ku čtení, horlivost ve spolužití literárním. Zvláště k zámožnějším jednotlivcům a rodinám v české šlechtě a českém měšťanstvu obracíme se s důtklivou žádostí, aby účinlivěji než posud účastnili se v rozvoji a snahách národního písemnictví. Také obce naše, zejména městské, buďtež při sdělávání rozpočtův svých pamětlivy, že zřizování knihoven obecních náleží k nejnaléhavějším potřebám a nejpilnějším povinnostem našim národním.

Posavadní počet odběratelův a čtenářův českých knih a časopisův není v náležitém poměru k velikosti a duchovním potřebám našeho národa, ani k počtu krajanův našich, kteří sami se pokládají za uvědomělé vlastence.

Nevšímavost a netečnost takovýchto našinců k písemnictví národnímu nemá žádné platné omluvy. Ani té ne, jež tu a tam se ozývá, že totiž nepříznivé poměry hmotné nedovolují jim bráti do ročního rozpočtu výdaj na knihy. Písemnictví cizokrajnému, ve stránce národní nám nepřátelskému, daří se v krajinách českých přese všechnu stísněnost národohospodářskou napořád výborně: toliko dobrá kniha, dobrý časopis český musí stále dovolávati se mezi Čechy svého práva.

Kéž by novým rokem stala se v tom směru řádná a všestranná náprava! Kéž by dobré knihy a časopisy české, jichžto máme hojnost, pronikly do nejširších vrstev našeho vlasteneckého čtenářstva, kéž by toto čtenářstvo české se zdesateronásobnilo!

Jen národ čtenářův jest národ osvícený, vzdělaný, a takový národ nezahyne!

Kéž toto upřímné, srdečné slovo české v českých srdcích vzbudí vlasteneckou ozvěnu.

V Praze, v měsíci prosinci.

Dr. Frant. Lad. Rieger, předseda klubu českých poslanců a starosta „Svatoboru". Jos. Jireček, předseda král. české společnosti nauk. Prof. dr. Jan Kvíčala. Prof. dr. Jan Krejčí. Dr. K. Kořistka, hlavní tajemník král. české společnosti nauk. Prof. dr. Vilém Weiss, děkan fakulty lékařské. Prof. dr. Boh. Eiselt. Prof. dr. J. Durdík. Fr. Bartoš. Vincenc Brandl. Prof. dr. Fr. J. Studnička. Dr. Josef Kalousek. Dr. Julius Grégr. Ot. Zeithammer, místopředseda klubu českých poslanců. Dr. Ed. Grégr. Dr. Tomáš Černý. Prof. Dr. Antonín Frič. Prof. dr. Jaroslav Goll. Prof. dr. O. Hostinský. Prof. dr. J. J. Hanel. Prof. dr. Konst. Jireček. Prof. dr. Albin Bráf. Prof. August Seydler. Vojta Náprstek. Jan Šťastný, ředitel c. k. české realky. M. Pokorný, ředitel gymnasia. Em. Tonner, ředitel českoslov. akademie obchodní. Karel Tieftrunk, ředitel gymnasia. Jan Lepař, ředitel učitel. ústavu. Dr. Jan Strakatý, starosta „Umělecké besedy". Alois Oliva, vrchní ředitel „Průmyslové Jednoty". Čeněk Thoř, místopředseda „Spolku českých žurnalistů". Vilém Ryba, jednatel „Spolku českých žurnalistů". JUC. Cyril Horáček, starosta „Akademického čtenářského spolku."

Karolina Světlá. Žofie Podlipská. Eliška Krásnohorská. Marie Červinková-Riegrova. Renata Tyršová. Jan Neruda. Adolf Heyduk. Jaroslav Vrchlický. Svatopluk Čech. Alois Jirásek. Frant. Herites. Jan Lier. Jakub Arbes. Prof. Fr. Kott. Fr. J. Zoubek. Bohumil Adámek. Pavel Albieri. Jos. Braun. Václav Beneš-Šumavský. J. M. Černý. Ot. Červinka. Dr. Jar. Čelakovský. Fr. Chalupa. Fr. Dvorský. Jos. V. Frič. Irma Geisslová. Jan Herben. Dr. Fr. V. Jeřábek. Jiljí V. Jahn. Prof. Karel Kučera. Ot. Mokrý. Em. Miřiovský. A. E. Mužík. Prof. E. Ig. Mejsnar. Dr. Lad. Quis. Prof. dr. Jan Řežábek. Václav Řezníček. Primus Sobotka. Dr. Jos. Štolba. Fr. Ad. Šubert. Lad. Stroupežnický. Antal Stašek. Fr. Schwarz. Fr. Táborský. Jos. Wünsch. Dr. Sigm. Winter. JUC. Fr. Zákrejs. Jos. Anýž, red. „Nár. Listů", Fr. Bačkovský, redaktor. K. Bulíř, redaktor „Besedy Učitelské". Karel Čížek, red. „Samosprávného Obzoru". Dr. K. Chodounský, red. „Časopisu čes. lékařův". F. V. Dlouhý, red. „Vesny" a „Liter. Listů". Jindřich Dvořák, red. „Hlasu". Josef Dumek, red. „Pražských Hospodářských Novin". Prof. Dr. Jos. Emler, red. časopisu Musea král. Českého. Prof. J. Gebauer, red. „Listů filologických". Dr. Servác Heller, red. „Květů". Rud. Hill, red. „Opavského Týdenníku". Ignát Herrmann, red. „Švandy dudáka". Dr. Jos. Hubáček, chefred. „Národní Politiky". Ed. Jelínek, red. „Slovanského Sborníku". Al. Jireček, redaktor „Našince". Frant. Kvapil, red. „Ruchu". Václav Kredba, red. „Posla z Budče". J. Koula, red. „Zpráv archit. a inžinýrů". Jos. J. Kořán, chefred. „Pokroku". J. Král, red. „Učitelských Novin". Prof. dr. Em. Maixner, red. „Časopisu českých lékařův", D. T. G. Masaryk, red. „Athenaea". Prof. J. Miltner, red. „Památek archaeolog. a místopisných". Prof. dr. J. V. Novák, red. „Paedagogia". Aug. Pánek, redaktor „Časopisu pro pěstování mathematiky a fysiky". Rudolf Pokorný, red. „Palečka". Jaroslav Pospíšil, starosta „Spolku českých knihkupců a nakladatelů". Dr. J. Pražák, red. „Právníka". A. Reinwart, jednatel „Spolku českých knihkupců a nakladatelů". Prof. dr. Ant. Rezek, red. „Historického Sborníku". I. Schick. chefredaktor „Politiky". A. M. Šimáček, red. „Světozora". Ferd. Schulz, redaktor „Zlaté Prahy". J. V. Sládek. red. „Lumíra". Fr. Slaměník, redaktor „Komenského". Alois Studnička, redaktor „Českého Kreslíře". Dr. J. Stupecký, red. „Právníka". Jos. Sokol, red. „Jarého Věku". Jaroslav Stýblo, red. časop. „Sokol". Emilie Schmitzrová, red. „Časop. českých učitelek". A. H. Sokol, red. „Moravské Orlice". Vlad. Šťastný, redaktor „Obzoru". J. L. Turnovský, red. „Zábavných Listů". Hynek Tittl, red. „Hospodáře". Karel Tilter, red. „Pivovarských Listů". Alois Vávra, učitel a red. „České Školy". V. Vlček, red. „Osvěty", Vil. Weitenweber, red. „Zlaté Prahy". J. R. Vilímek, redaktor „Humoristických Listů". M. Weinfurt, red. „Budečské Zahrady". Karel Vorovka, red. „Školy a život". F. A. Zeman, red. „Budečské Zahrady".

V podzimním lese. (K básni Jana Nerudy.) Kreslil Václav Lindner.

Podzimní.

(K vyobrazení.)

Podzim je zde a krátký den,
svět jak by k spaní byl odstrojen.
Již širý kraj zhnědnul a hory jsou
jak holé zdě,
a vzpomenuv jara nevíš víc,
nač bylo zde.

Zkouším si myslet jaro zpět —
těžký je myšlének zpětný let!
Kdo uhoď by němém tom o lese,
že zpěvem zněl,
kdo o nahém keři trnovém,
že růže měl?

Zimavá třesoucí se zář
pobíhá přes země ztichlou tvář.
Já sleduju zrakem ty záchvěvy
a dýchám chlad,
a duší mou chvěje otázka:
byl jsem já mlád?

Jan Neruda.

(Z »Prostých motivů«.)

Zorka Opatie.

Povídka z Přímoří od **Otokara Mokrého.**

I.

Asi půl hodiny cesty od Volosky rozkládá se při mořském břehu víska Opatie. Úzký pruh zeleni, jenž unikl jen náhodou všeobecné spoustě, kterou rozséval v pravěku zlý démon deštěm kamenů po žírných nivách přímořských, malý jen kouteček země, ale plný vnady a půvabu! Ostrá, černá skaliska vroubí jej dokola — vše dýše tu sladkou vůní; od stříbrošedé lilije, vyrůstající hrdým stvolem z červenavé štěrbiny vyvětralého terasovitého kamene, až do bujných trsů růžových, hrajících celou stupnicí měnivých barev na úbočí, porostlém rozmarinou a vavřínem. Všude ozývá se šum, ševel a švehol, jenž mísí se v tajeplný rozhovor vln, sténajících v hluboké tůni věčně nepokojného Kvarnera.

Před lety zanesla sem vlna náhody Václava Smutného, soukromníka z Prahy.

Smutný byl v rodině své velice nešťastným. Sklíčen od narození nezhojitelnou chorobou — padoucnicí — uzavíral se vždy jen sám v sebe, nevyhledávaje styků se zevnějškem, který naopak neustával vztahovati po něm polypí svá ramena. Bylť Smutný neobyčejně bohat a vyhlídka na dobré zaopatření byla tak lákavou, že přehlednuto zcela to, co dělilo jej od ostatního, šťastnějšího světa.

Hrůzný neduh nebyl překážkou sňatku s mladistvou, velmi sličnou dívkou z vyšších tříd pražské měšťanské společnosti. Následky nerozvážného kroku dostavily se dosti záhy.

V několika nedělích po sňatku vrátila se mladá paní ku svým rodičům, želíc trpce té chvíle, kterou snažilo se lichotivé její okolí odíti barvami pokud možno nejvíce růžovými.

A což bylo zvláště trapným — ta hlodavá vzpomínka, že v krátce nebude sama již sníti ten živý těžký sen, který kmitl se duhojasem jejího mládí jako černá silhuetta —

Smutnému narodil se hošík v odlehlém pošumavském zámečku, kamž odebrala se choť jeho na nucený vdovský odpočinek; — jediné vřelé políbení na růžové líčko děcka, suchá obřadní poklona při rozchodu obou manželů — toť byly dojmy, které odnášel si Smutný s sebou do ciziny. Těkal několik let bez určitého cíle po dalekých krajích zámořských, až zmrzen na konec cestováním, odhodlal se ku stálému pobytu v Opatii. Ubytoval se v nízkém domku, ležícím na samém břehu mořském při říšské silnici, jež vine se odtud bílou, křivolakou stuhou mezi skalisky až k Pulji. Malebná poloha domku lákala jej více než jeho majitelé, zasmušilí manželé Calzolajovi, požívající nechvalné pověsti v okolí. Měli jediné děcko, malé, sotva šestileté děvčátko, Anettku, která stala se záhy milou společnicí chorému seveřanu. Jedinou zábavou Smutného byly daleké procházky po rozkošném břehu mořském, kdež bloudíval celé hodiny, sbíraje lesklé lastury, které dívka se zvonivým smíchem vplétala si v černé vrkoče. „Proč jste stále tak smuten, signor?“ říkávalo vždy děvčátko, pohlížejíc jiskřivým okem, plným slunného veselí, do bledé tváře cizincovy, kterou neobehrál nikdy ani jediný plachý zákmit úsměvu. Smutný zpravidla neodpovídal, zasmál se vždy jen trpce a ukonejšil zvědavost děcka nějakou pohádkou, jichž měl nevyčerpatelnou zásobu.

Když vracívali se k večeru z bludných potulek domů, vítal nevlídný rybák Anettu vždy jen mrzutými slovy, peskuje dívku, že přináší domů jen bezcenné skořepiny.

„Kdyby sáhl raději ten podivín do sáčku,“ mumlal s hrozivým posuňkem, „a nasypal ti do zástěrky raději několik napoleondorů, jichž tam jako makrel v síti!“

„Pravdu díš, muži,“ vmísila se v hovor žena bledých lící, upírajíc světle modrý, nepříjemně pichlavý zrak na pýřící se děvčátko, „od té doby, co vkročil ten cizinec přes náš práh, zdá se mi beztoho, jako by nám byl někdo učaroval.“

Manželům Calzolajovým vedlo se opravdu špatně. Podloudná živnost, jež kvetla tu dříve, dokud necenila vláda důležitost svého pomoří, nedařila se více a přísné oko dogany bdělo nad rybákovou bárkou jako sama Prozřetelnost. Právě v době, do níž spadá toto vypravování, stihla

manžele Calzolajovy zlá nehoda. Byvše přistiženi při podloudné dopravě značného nákladu cizozemského zboží, byli odsouzeni k pokutě, přesahující daleko jich skrovné jmění. Domek měl býti prodán veřejnou dražbou.

Před nadcházející tou katastrofou bylo v jizbě manželů Calzolojových dlouho do noci světlo. Kdo by byl odhrnul révovou haluz, ovíjející šťavnatými úponky nízká okénka pobřežního domku, a vhledl nepřimčenou žaluzií do vnitř jizby, byl by uzřel vysokou postavu rybáře, procházejícího se prudkými kroky s hlavou svěšenou a založenýma rukama po světnici. Stín blikavého kahánce kreslil na začazené stěně obrovskou silhuettu ženiny hlavy, klímající nad sněhobílým lůžkem, kde spala malá Anetta. V ohništi doutnalo uhlí pod měděnou pánví se zbytky večeře a v koutě oblizoval bílý huňatý psík rybářský pohozené kosti smaženého žebírka.

„Nemohu jinak“, vyrazil ze sebe muž, jakoby vyrušen z těžkého snění. „Nesnesu té hanby — a ostatně, komu bude tím ublíženo?“ Žena pohledla naň bezmyšlenkovitě, tím bezbarvým vodovým svým zrakem a pak přikryla starostlivě Anettu, jejíž růžová nožka odkopala ve spaní pokrývku.

Na to shaslo světlo.

II.

Smutný vyšel časně z rána na obvyklou procházku. Anetta ho tentokráte neprovázela; mělať nakázáno nést košíček s čerstvě vylovenými kraby na trh do Rjeky. Krásné letní dopoledne rozestřelo veškerý svůj půvab nad břehem Opatijským. Moře, plné člunů a kocábek rybářských, bylo klidné jako hladina rybníka, posetého rejem pestrobarvého vodního ptactva. Jen kolem skal, vyčnívajících z lazurové hladiny, hučely vlny, rozrážejíce o příkré boky balvanů tmavomodrou hruď, obetkanou bělavou třásní mořské pěny. V úpalu slunečním blýskaly se ostré útesy vápencových skalisek jako břitké sekery, ostíněny chvílemi jen hejny plachých racků, kteří odpočívali tu znaveni, ulevujíce si táhlým, pronikavým vzkřekem. Smutný kráčel dle svého obyčeje po příkrém svahu pobřežním zase dolů k mořské hladině.

Cesta byla tentokráte zvláště namáhava. Trnité úponky malin, spředené drobným chmelem a jerichovou růží v jedinou neproniknutelnou houštinu, kladly mu překážku při každém kročeji a trapné to sestupování unavilo jej tak, že teprve po hodné chvíli stanul celý uřícen a trnitými ostny pobodán dole mezi skalami.

Usedl na kámen, zdvihající se nad beztvárnou tříští skalních balvanů, a pohlížel do vymleté sluje, kde rozrážela se v jednotvárném hukotu mohutná vlna přílivu.

Zvláštní zjev upoutal při tom veškerou jeho pozornost. Veliký mořský krab oddělil se jako tříštka od šedého skaliska, rozepjal široká svá, cihlově načervenalá klepeta, vypoulil černé visuté své oko a zlým pohledem stíhal kořist — velikého plže, který netuše nebezpečí opustil právě bezpečný svůj skořepinový domek a roztahoval bezstarostně lenivé údy v měkkých loktech kolísavé vlny.

Únava klopotné chůze a palčivé vedro dopolední obestřely smysly Smutného černou mrákotou, zlý neduh vztáhl po něm příšernou svou kostlivcovu ruku, ve hlavě zavířilo to jako vlnobití a celé ječivé moře zmatených vidin zatopilo rázem duši cizincovu. Z jich reje, který křepčil stále divějším vírem kolem bušících tepen, nořily se vždy určitěji obrysy obličeje Calzolajova, s tím zlým nazelenalým okem tak pevně na Smutného upřeným, jako tam dole v tůni visuté to oko krabovo, vbodající se v kořist nebohou. Pronikavý výkřik, pak prudký pád, provázený temným šplunem, jakoby skácelo se beztvárné těleso do hluché skalní tříště — a v zápětí na to ticho hrobové . . . .

Když vracela se Anetta od Volosky k domovu, zastoupil jí cestu v odlehlé zátočině silnice — otec, vynořiv se jako duch ze zeleného rokytí, lemujícího strmý mořský svah. Bled, rozčilen a sotvy dechu popadaje sdělil děcku, že nalezl právě ve skalách dobrého „forestiera" s lebkou o břitkou hranu balvanu roztříštěnou.

„Proč jsi ho jen opouštěla," pravil s výčitkou muž k děcku; „bylas tolikráte již jeho andělem strážným! O jak želím toho neblahého rozhodnutí matčina, která tě tak zbytečně hnala dnes do Rjeky — — Kdybys byla teď u něho meškala, dojista nebyl by padl za obět té ukrutné nemoci." Dítě dalo se na místě odpovědi do hlasitého srdcelomného pláče. —

Dražba usedlosti manželů Calzolajových se neodbývala — zaplatili na krejcar celý požadavek skráceného poplatkového eraru, ba zdálo se, že vychází i sluněčko jistého blahobytu nad rozedranou chýží rybářskou. Náhlé úmrtí Smutného zavdalo sice úřadům příčinu k jistým poptávkám, avšak vědecky zcela jasný průběh a neklamný konec chorob podobného druhu, jakou trpěl Smutný, nepřipouštěl dalších vyhledávání, až spláchla na konec vše vlna zapomenutí.

III.

Minulo několik roků. Z pustého dvorce Calzolajova vyrostla elegantní villa, jejíž zlatý nápis „Abbazia", umístěný na průčelí renesanční budovy, lákal z daleka již k milému pobytu. Před domkem rozkládalo se v zeleném rámci blýsknavých keřů laurocerasu veliké prostranství, vypěchované drobounkým pískem a pokryté pohodlnými sedátky; sklánělo se zvolna k moři, kde v nejzazším obzoru rysoval se tmavomodrý hřbet výspy Krsské. Nádhernou budovu obklopoval sad s exotickým stromovím. Stinné aleje širokolistých platánů střídaly se se skupinami nízce přistřižených keřů, vroubících nádržky, v nichž pohrávaly si mořské rybky rozmanitých barev a tvarů. Nad záhonky vzácných květin kolébaly se pod tmavomodrou oblohou mohutně vypěstěné palmy, kývajíce spokojeně vějířem šťavnatých listů ve vlahém přímořském vzduchu. Loubím starých cypřišů vedla odtud stezka k moři, kde ukrývaly se za skalní sluji lázně, něžné jako dětská hračka. Bylo tu krásně „jako v nebi", dle slov starého přívozníka Giacoma, jenž na vratké své lodici dovážel k Abbazii cestující od parníku, nemohoucího pro mělkost břehu a příkré skalní útesy zakotviti bezprostředně u villy.

Více však než veškeré tyto půvaby, odkouzlené drsným skalinám, lákal milostný zjev Anetty, která tu kvetla v oslňující nádheře jižní pří-

rody jako pravá princezna z báje. Přibyla sem teprve nedávno, meškavši před tím po několik roků v dívčím ústavě v Terstu, který opouštěla skorem s nechutí. Anetta odebrala se totiž z domu rodinného hned po oné neblahé události se Smutným o odcizila se mu během let docela. Lítost nad nešťastným osudem vlídného cizince, smísena s jakousi tajemnou, neurčitou, ale hroznou předtuchou, naplnila jí srdce již v nejútlejším věku hořkostí, která nevytratila se ani později, ač ji rodiče zasypávali všemi možnými laskavostmi. Tak vyrostla dívka jako strůmek zůstavený sobě samu a měnivému rozmaru hravé ruky přírody. Ta zdobila ji zatím všemi šperky své nevyčerpatelné klenotnice a když přivezli si rodiče Anettku do rodné villy, uvítal ji souhlasný úsudek celého okolí lichotivým názvem „Zorka *) Opatie."

Jemnost povahy, spojená s neobyčejnou sličností, učinily zjev Anettin do té míry sympatickým, že ustoupila do pozadí i neoblíbenost starého Calzolaja, který byl zatím ovdověl, a villa jeho přestala býti chmurným přízrakem, před nímž do nedávna ještě opatijské matrony úzkostlivě se křižovaly. Zvláště vřele oceňoval půvaby Anettiny mladý Pietro, syn mlynáře z Volosky, soudruh z mládí a bývalý společník dětských jejích her. Po dlouhých letech sešli se zase; švarná slečinka, vládnoucí vybroušeným vkusem nevinné koketterie, a nehybný vesnický hoch, tající rozpačitost uzardělých lící pod líčidlem moučné úběle. „Máš mne dosud ráda, Anettko?" ozývalo se nesměle ze rtů mladíkových. „Milý Pietro — jak mohl bys jen pochybovat!" odtušila vždy dívka, hladíc jej po dlouhých černých kadeřích. Při tom smála se s touž upřímnou dětskou veselostí, jako před lety, když hrávali sobě pod visutou obrubou Voloských břehů v drobounkém písku, tulíce se k sobě pod fíkovou haluzí jako dva slavíci. Tak odcházel vždy mladík od dívky s duší plnou blankytu . .

Anetta pěstovala se zvláštní zálibou malbu akvarelů, jíž přiučila se v ústavě. Za slunných letních dnů konala pravidelné procházky v okolí a přinášívala si vždy bohatou kořist náčrtů z malebně romantického pobřeží.

Jednoho jitra upoutal její pozornost starý hřbitovní kostelík se špičatou kamennou vížkou, dumající v tichém ústraní mořského chobotu. Nádvoří chrámečku tvořilo pravidelný čtverhran, vydlážděný otřelými deskami ze starých náhrobků. Po stěnách pjaly se haluze obrovského růžového keře, poseté velikými plnými květy, které plály tu v sinavém přítmí zeleného listí jako červené hvězdy, přikrývajíce soustrastně trhliny starých zdí chrámových.

Pod věncovím keře rysovalo se špičaté okénko, za jehož zaprášenými olověnými tabulkami bylo lze pozorovati vrásčitou tvář stařeny, předoucí len na vřeteně starodávné řezby.

Dívka posadila se na drnovou lavičku poblíž dveří chrámových a jala se kresliti zajímavé zátiší. Pohřížila se v práci svou tak dokonale, že nepozorovala ani, jak mizí pozvolna stín, jenž halil dosud celé nádvoří, a jak paprsek sluneční metá sem stále prudčeji žhavé své šípy.

*) Zoře.

Teprve když dopadl na napjatou bílou blánu papíru a nakreslil tam silhuettu hlavinky ku práci skloněné — vyrušila se dívka a vztahovala mimoděk ruku po vějíři. Nebyl na sedátku. Dívka se ještě rozpomínala, kam jej asi uložila, když ozval se tu za ní příjemný mužský hlas cizího přízvuku.

„Račte laskavě prominouti, slečno — snad náleží Vám tento olivový vějíř, jejž zdvihl jsem právě ze země, vcházeje do dveří. Jsem šťasten, že mohu jím posloužiti právě v okamžiku, kdy jeví se jeho naléhavá potřeba."

Dívka přijala mlčky vějíř a pohlížela polorozpačitě, polozvědavě na cizince, který zdál se býti půvabným jejím zjevem tak překvapen, že ztratil pojednou nit hovoru, hned zprvu tak uměle spředenou. Zatím spočinulo oko dívčino se zálibou na mladém muži prostřední postavy, s vlídným, příjemným, ač ne zcela pravidelným obličejem. Modré, hluboké oko, tvořící v koutcích víček jemné kruhovité vrásky; rty, ostíněné knírem kaštanové barvy, jemně tvořený, poněkud mohutný nos — vše to tvořilo milý, sympatický celek, jejž doplňoval ušlechtilý zevnějšek cizincův, elegantní cestovní šat světlé barvy. Mladý muž pokročil blíže ku stojanu, na němž ležel akvarel. „Jak něžná to práce — a jaká šťastná myšlenka právě toto zátiší! Přiznávám se, že dávno již neupoutalo mne cosi hned při prvním pohledu tak bezprostředně jako tento kostelík. Připadá mi tu jako ve starém, opuštěném hradě, jehož síně zarostly růžovými úponky. Neschází tu ani arkýřová jizbička se starou sudičkou; pohleďněte jen laskavě, slečno, na tu stařenu s kostěnými brejlemi, jak tam v okně vrásčitá její ruka pilně svíjí tajemné přadeno osudu. A což více, ani nádherný spanilý zjev pohádkový . . ."

„Jsem vám velmi povděčna", přerušila jej prudce Anetta, pýříc se pod slaměným klokoučkem až po šíji, průsvitavými krajkami pokrytou. „Oceňujete vřele půvaby našeho okolí, ač — jak pozoruji — nejste tu domovem."

Jako by se byla ulekla důvěrného tónu, jímž vyzněla poslední tato slova, sklopila dívka náhle zrak a sáhla ku stojanu, sbírajíc kreslicí náčiní. „Jest již příliš slunečno — musím přerušiti práci," pravila při tom políšeptem. Cizinec pohlížel toužebným zrakem na růžové prstíky, sbalující drsný papír, a když chystala se dívka k odchodu, odhodlal se k nesmělé otázce: „Směl bych zvěděti, kdy bude slečna pokračovati v zajímavé své práci? — Počatý akvarel zajímá mne nemálo . . ."

Poslední slova dodal zajíkavým již skoro hlasem.

„Pracuji v letě každodenně," odvětila dívka; „ostatně toto kostelní nádvoří je každému přístupno, i nemohu Vám brániti, abyste sledoval třeba již zítra mé čmáranice." Po těchto slovech odkvapila s krutým úsměvem, plným sladké něhy i svrchované hrdosti, nechávajíc mladého muže rozpačitě státi u pootevřených dveří kostelního dvorku.

IV.

Druhého dne již časně z rána zaskřípły mřížové dveře villy Abbazie a jako křepelka osením hopkovala zarosenou ještě travou Anetta. Zabočila do cypřišové aleje k mořským lázničkám.

Brzy na to ozýval se ranním tichem veselý šplýchot vody, promísený zpěvem. Anetta, oděna v řasnatý plovací šat, koupala se v moři, dováděјíc tam jako zlatá rybka ve vlnách, ranní chladnou brisou lehce sčeřených. Bílé tílko její zářilo úbělovým jasem ze zelenavé vodní tůně — růžové prstíky ztrácely se v sypké vrstvě drobného písku, z něhož vyrůstaly slizké lodyhy mořských řas, posetých mušličkami a hvězdicemi chvějivých polypů. Dívka připlovala až ku hranici koupelny, označené tlustým lanem, když objevil se tu na cestě shora nad skalním břehem Pietro. Zahlednuv Anettu, pokynul jí jaksi zasmušile na pozdrav a byl by šel dále, kdyby ho nebyla dívka sama zastavila slovy: „Kam pak tak na spěch — proč pak mi nenabídneš ani tu krásnou růži, kterou máš tak okázale připjatou za kloboukem?“ — „Však jich roste dosti za hřbitovní zídkou“, odvětil mrzutě mladík, sáhl prudce po klobouku a hodil růži do moře . . . Pak dal se na útěk, jako by byl zločin spáchal. Dívka vylovila růži a vetkla si ji zrosenou a scuchanou do vlhkých kadeří.

U hřbitovního kostelíka procházel se zatím již netrpělivě mladý muž, očekávaje, kdy vynoří se z pozadí silnice postava sličné kreslířky. Nečekal dlouho; bylať tu již po chvilce Anetta a oba vyměnivše spolu přátelské již pozdravení, vešli do nádvoří, kdež chystala se dívka pokračovat v práci včera započaté.

První předmět, na němž utkvělo cizincovo oko, byla růže ve vlasech dívčiných.

„Jak zbědována je ta ubohá stolístka! Dovolte, slečno, abych vyměnil ji za lepší.“ Při tom pokročil mladý muž ke zdi a utrhl tam z plazivé guirlandy velkou, krvavě rudou růži, již s dvorným úklonkem podával Anettě. Ta ucouvla, jakoby vyděšena, o krok zpět a s odmítavým pohybem ruky pravila pološeptem: „Díky, nemohu jí přijati — hřbitovní kvítí nepřináší štěstí.“

Cizinec se zarazil a dodal smutně: „Promiňte moji nejapnost; zapomněl jsem docela, kde se nalézáme. Vždyť i u nás v Čechách dí přísloví, že po hřbitovním kvítí bolívá hlava.“ — „V Čechách“, chopila se dívka s radostným výkřikem slova. „Ach toť velmi zajímavé! Vypravujte mi, prosím, něco o půvabné té zemi, o níž jsem za dětských let tolik slýchala od jistého cizince, který býval u nás hostem.“

Poslední slova vyplynula z úst dívčiných jaksi sklíčeně a také cizinec se při nich zarazil, ba skorem zachvěl. Na to pokračoval nutě se do hovoru: „Ano, přicházím z Čech, z nenáviděné té země, i divím se vám opravdu, slečno, že jevíte vůči ní takovou účasť; je to první případ na celé mé cestě alpskými zeměmi.“

Hovor cizincův stával se stále živějším a upoutal dívku tak, že nerozevřela ani torbu s kreslicím náčiním, nýbrž usednuvši na drnové sedátko, naslouchala napjatě výkladům cizincovým.

Seznámil ji při tom s různými podrobnostmi, sdělil jí v proudu řeči zejmena také, že matka jeho obývá rozkošný zámeček v Pošumaví, on sám že odbyl právě studia na akademii východních jazyků ve Vídni, odkudž má po krátké dovolené nastoupiti konsulární úřad na některém z řeckých ostrovů a že zavítal sem do Opatie, aby seznal místo, k němuž pojí se chmurná událost rodinná. Bližšího a jmenovitě též jména svého mladý muž nesdělil. Dívce ušlo docela pohnutí mladého muže při dřívější

její zmínce o cizinci, který býval hostem jejích rodičů; proto byla tím více vzrušena nenadálým jeho sdělením o chmurné události.

Nemohouc déle již přemoci vnitřního pohnutí — zdvihla se po chvilce ze sedátka a poroučela se mladému muži, předstírajíc náhlé zemdlení a neschopnost k pokračování v akvarelu a tak rozešli se oba neuspokojeni, jakoby jakýsi mrak, jehož společný původ ovšem netušili, byl zlehka obestřel jich mysl.

V.

Za několik dnův po tomto setkání objevil se mladý muž ve ville Abbazii. Starý Calzolajo uvítal jej s obvyklou, chladně nevlídnou tváří, která pokryla se výrazem zděšeného ustrnutí, když představil se mu mladík jakožto Vojtěch Smutný, syn bývalého jeho hosta. „Přicházím vyslovit vám vřelý dík za laskavé ošetření nešťastného otce a za péči věnovanou mu v posledních strastiplných jeho chvílích. Zvěděl jsem teprve po delším pátrání v okolí, že byl to váš rodný krb, kde nalezl tak vlídného útulku muž osudem tak těžce zkoušený.“ Slova tato pronesl mladík chvějným hlasem, plným opravdového bolu, a podával bílou, jemnou svou ruku Calzolajovi, který ve hrozném svém vzrušení sotva dovedl zamumlati několik nesrozumitelných slov.

V tom odhrnula se lehkým šelestem portiéra dveří a na prahu salonu objevila se — Anetta. Mladý muž, mile překvapen, vzchopil se hbitě ze křesla a zvolal: „Vy zde, slečno?“ — „Má dcera Anetta, neunavná druhdy průvodkyně Vašeho otce,“ vypravil ze sebe Calzolajo a vzdálil se po těchto slovech, jakoby prchal před dojmem, jejž zůstavilo v mladých duších nenadálé to shledání.

Po delším hovoru, v němž vyměněny různé podrobnosti, opustil Vojtěch rozradostněn salon Calzolajův — kdež dostalo se mu na rozchodu vlídného pozvání k častější návštěvě. Od té doby býval Vojtěch u Calzolajů hostem téměř každodenním a volný život venkovský, neuznávající těsných pout etikety, dopřával mu hojné příležitosti ku stálému styku s Anettou. Procházel se s ní rozlehlým sadem — účastnil se vyjížděk na svižné bárce, kterou tak dovedně řídil starý Giacomo, a provázíval dívku i na dalekých uměleckých výletech, „na honbách za akvarely“, jak nazývala Anetta žertovně svoji pouť za původními motivy.

Krátká přestávka nastala jen jednou, když prohodil kdosi v saloně Calzolajově, že mladý Pietro dal se vřaditi k dalmatské zemské obraně, odcházející právě na vzbouřené bosenské hranice. Sdělení to spůsobilo Anettě lítost a zasmušila se nad ním tak, že po několik dnů nevyšla ani ze svého pokoje . . .

Vojtěchova dovolená chýlila se ku konci — leto zvolna oprchávalo, vavřínové keře v sadě odívaly se již lesklými bobulemi uzrálých plodů, z korun platanů ztrácel se lístek po lístku, jako první stříbrný vlas, jejž vytrhává pečlivá ruka ze stárnoucí drahé hlavy: hladina Kvarnera ztrácela vůčihledě tmavomodrý kovový nádech, povlékajíc se smutným závojem šedavé mlhy.

Bylo krásné říjnové jitro, když vydala se Anetta s Vojtěchem na vyjížďku dosti vzdálenou, na ostrov Krs, kdež mínila navštívit několik

družek z ústavu. Moře bylo klidné, jako nehybná spousta azuru, vroubená toliko třásněmi bílé pěny, kterou vyluzovala z mrtvé hladiny čilá vesla lodníků. Čas ob čas přeletěl širou vodní plání bludný racek, třepetaje ve vzduchu rozepjatými ostrými křídly, a za lodí snul se roj delfínů v komickém tanečním sdružení.

Loď minula malebné břehy Velje, tonoucí u Mališky v bujné zeleni, v níž rýsovaly se jako na pohyblivé divadelní oponě bílé vísky a městečka ladných tvarů se štíhlými kamennými vížkami a kostelíky rozsetými po horských svazích.

Po dlouhém a namahavém veslování objevil se konečně úzký chobot Krsské zátoky, obklopené hradbou bělošedých rozervaných skal, sklánějících ostré boky kolmo do moře. Pozadí zátoky zdálo se býti zdaleka obrovskou skalní strání, prorvanou černavými útesy; — čím více blížila se však loď ku břehu, tím znatelnějšími stávaly se pak zprvu obrysy, až proměnily se zdánlivé útesy rázem ve spoustu bílých kamenných domů, tvořících město Krs, rozložené půvabně v polokruhu po obou březích mořského chobotu.

Anetta odebrala se po návštěvách a Vojtěch bavil se zatím prohlížením útulného městečka, kde jevil se po ulicích a náměstích čilý ruch. Náhodou přibyl právě také Loydový poštovní parník a tu oživlo rázem celé městečko jako mravenisko, když sáhne z nenadání rušivá ruka do opuštěné jeho kupy.

Návštěvy Anettiny se prodloužily — jak dalo se očekávati — a bylo již silně po poledni, když objevila se dívka celá rozjařena, záříc dojmem milých upomínek, které jako ohnivé víno vstoupily jí v měkkou snivou duši.

Přešli nábřeží, kde houpaly se plachetní lodice, přetížené nákladem, a zabráni v rozhovor, octli se po chvíli za městem v těsných uličkách vinic, ohražených nízkými zídkami z ledabylo seřaděných kamenů.

V proudu zábavy zavěsila se dívka bez zdráhání v nabídnuté jí rámě Vojtěchovo a tak došli ruku v ruce až ku břehu mořskému. V pozadí bělal se osamělý dvorec se zahrádkou o několika květinových záhonech; nad ním trčely šedé, bledozeleně zbarvené skály s vinicemi, krušně vypěstěnými na kamenitém návrší, po němž vinula se hadovitá stezka kamsi do vnitř ostrova. V před roztáčela čarolesklou plochu hladina moře, posetá drobnými ostrůvky s miniaturními strážními domky.

Mladý párek se zastavil a usedl na balvan pod rozsochatým fíkem. Dívka opřela rozpálené skráně do dlaně, kučery lesklých, černých jejích vlasů draly se růžovými prstíky — nožka, obutá v zelený atlasový střevíček, hrála si nepokojně s trsem rozmariny, vyrůstající divoce z rozštěpeného kamene.

Nastala dlouhá, skoro trapná pomlčka, již přerušila Anetta opustivši náhle místo, kde usedli, a berouc se v rozmarném poskoku přímo k moři. Zde okázala rukou směrem k východu a pravila: „Jak jste šťasten, že ubíráte se tam, kde slunce vychází — v tu kolébku světa — již líbá východ spanilý — jak dí něžná píseň.“ — „Nelze mluviti o štěstí,“ odtušil teskně Vojtěch, „když zároveň slunce to shasíná —

a to snad na vždy." — „Ještě nezašlo a pak — proč by nemělo vyjíti?" dodala dívka a zapýřila se při tom jako tmavá růže . . .

Pustý dvorec se zabedněnými žalusiemi a starý zubožený fík, svíjející se nad šedým balvanem, byly jedinými mlčelivými svědky výjevu, jenž na to následoval. Jisto jen, že loď, vyplувši brzy na to z Krsské zátoky, odvážela k Opatii dvé šťastných lidí, jimž svítil na cestu veliký, úplňkový měsíc, který jako obrovský zlatý svícen rozléval po hladině opojné kouzlo sinomodrých paprsků.

VI.

Rozruch slunného nedělního dopoledne oživil dlouhou hlavní ulici Volosky. Rybáři vyprodali koše makrel, jichž zbytky ještě tu i tam se povalovaly, třpytíce se modrozeleným leskem v bílém prachu silničním, barkáři svěřili své pestrobarvé lodice měkkým loktům nevrlé jindy mořské pláně; vyšňořené dívky zaměnily těžké vahadlo měděnců za krajkový šáteček a bosí, osmahlí kluci pokuřovali si na nárožích. Vše kupilo se ve veselém hovoru kolem zelených vrat vinárny, kde naléval potměšilý německý hostinský bledočervené víno, páchnoucí z daleka vavřínovou třešní.

Smích, zpěv, váda a křik splývaly v jediný neladný šum, který divně se lišil od temného zvuku varhan, vycházejícího z pootevřených dveří kostela, kde sloužila se velká mše nedělní.

Po chvíli vyhrnul se z kostela zástup, jejž tvořily ponejvíce staré ženy rybářky, groteskních, vrásčitých rysů. Nerozptylovaly se jako jindy; švitořivý jich dav rozdrobil se v menší hloučky a ty obstoupily košatý ořech, vyrůstající na kostelním nádvoří.

Brzy zjevila se příčina neobvyklého toho úkazu. Silnice rozvlnila se kotoučem prachu, jakoby do ní byla zadula bóra, a hned na to vynořily se v bílých obláčcích obrysy kočáru, taženého párem bystrých vraníků.

„Nevestica," zavznělo ze středu ženského skupení a jako na povel rozestavily se rybářky dvojřadím kolem kamenného terasu, tvořícího vchod ku dveřím chrámovým.

Zatím otevřel dvířka kočáru galantní ženich a pomáhal odtud švarné nevěstici. Lehýnký větřík odslonil jí bílý snubný závoj, kmitaje jím jako vějířem z labutího chmýří kolem lící bezvadné perleťové pleti. Dlouhá jemná brva, osvícená jiskrou tmavožhoucích zraků, klopila se v stydlivém vzrušení, které vykouzlilo také na tvářích jemný přídech nachu. Vlas černý jako eben, vroubený květem kamelie, splýval volným proudem po těsném atlasovém živůtku.

„Krásná, krásná Zorka Opatie!" zaznělo to přitlumeným hlasem v celém sboru. — „Ovšem krásná, bude-li jen také tak šťastna," doložila jízlivě stará rybářka, žehnajíc se křížem . . .

Párek snoubenců, provázen toliko starým pánem zachmuřeného vzezření, došel zatím ke dveřím chrámovým a zmizel tam za tmavočervenou atlasovou oponou. Zatím co kněz kladl zlatotkanou štolu na liliovou ručku krásné nevestice, rozpředl se ve stínu ořechu tento rozhovor: „Všimli jste si toho Calzolaja, jak pyšně ubíral se kolem a ni-

komu ani do očí nepohledl? Jaký to milord!" — „Můj bože, kamž by se také dělo," přizvukoval druhý hlas. „Však to skalisko za Opatií, kdyby mělo ústa, mohlo by lecos vypravovat. A je prý to syn toho forestiéra . . . . Líto mi jen Zorky; byla to milá dívka . . . . a nemá o ničem ani tušení."

Z kostela vyšli novomanželé, dvířka kočáru přiražena chvatem a jako blesk zmizel povoz v zeleném stromořadí, lemujícím silnici.

* * *

Vojtěch chystal se k odjezdu na místo svého povolání do Kalamaty kamž jej měla po několika nedělích následovati Anetta. Bylo ujednáno, že odpluje Vojtěch s parníkem Danubio, který odjíždí každého úterka z přístavu Rjeckého. Tam se měl ještě rozloučiti s tchánem, který meškal již od včerejška ve Rjece za jistými obchodními záležitostmi.

Starý Giacomo usedl již do švarné své přívozní lodice, kterou přezval ku poctě domácí slečny „Zorkou Opatije"; — zavazadla snesena na terassu a Vojtěch vyměnil s půvabnou žínkou poslední polibek, provázený šelestem sterých povzdechů — když tu vrazil z nenadání mezi loučící se skupení sluha Calzolajův celý uřícen.

Sotva dechu popadaje vyrazil ze sebe tato slova: „Pán usedl v Rjece na loď, ubírající se s vystěhovalci do Austrálie. Před odjezdem odevzdal mi tento list, nakazuje mi důtklivě, abych jej ještě ráno před odjezdem mladého pána odevzdal."

Při tom vyňal z příruční torby zapečetěný list, adressovaný na Vojtěcha, který jej chvatně rozevřel. List obsahoval poznámku: „Vojtěchu Smutnému k vlastním rukoum" a zněl takto:

„Krev otce tvého volá ke mně ze země, mám býti zlořečenu od té země, která otevřela ústa svá, aby přijala krev otce tvého z ruky mé. Běhounem budu na zemi i na to přijde, že kdo mne koliv nalezne, právo míti bude mne zničit." Tak psáno v bibli. Činil jsem, seč jsem byl, abych přerušil vaše spojení. Pietro přenáhleným svým odchodem skřižoval veškeré mé plány. Od té doby byl jsem nešťastným; ve Volosském kostelíku kalil se mi zrak — zřelť jsem na štole knězově, vás spojující, zcela zřetelně krvavé skvrny. Než musilo se tak státi — Co mohu pro vás učiniti jest, že jdu vám navždy z cesty. Snad požehnání — třeba vyšlo ze rtů zločinných — vyváží hroznou kletbu, kterou beřu já samojediný na svá bedra, aby nedostavila se v pokolení příštím. Calzolajo."

Mezi tím co četl Vojtěch list — nebohá Anetta uchvácena dojmem nenadálého sdělení sluhova klesla do těžké mdloby. Když po mnohé něžné péči manželově zase z mrákot se probrala, byla první slova, jež hlesla jí zase ze rtů: „Dej mi ono psaní!" — „Nemám ho více," odtušil měkce Vojtěch, „roztrhal jsem je, obávaje se, aby zmatený jeho obsah nerušil dále tvůj klid."

Anetta zprvu s těží se ukonejšila a to jen tak dalece, že nepátrala více po podrobnostech listu otcova. Později, když byla sama s to přemítati chladněji o náhlém jeho zmizení a uvážila odmítavé, ledově chladné chování otcovo, jak jevilo se vůči ní v posledních letech, vpravila se konečně v osudnou tu příhodu.

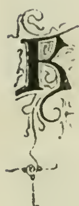
S okamžité cesty Vojtěchovy ovšem sešlo a mladí manželé zůstali si po boku. Vojtěch stal se zamlklým. Hrozné odhalení, jehož nejasná tucha dříve již jej skličovala, otřáslo veškerou jeho bytostí, ba chvílemi zdálo se, že děsné to vidění, které rozervalo Calzolaja při pohledu na štolu ve Volosce, vztahuje i po něm ledovou ruku a otravuje měkké, snivé jeho srdce krůpějemi jedu. Než i přes to nevyšlo z úst jeho ani slůvko výčitky a celé tajemství listu pochováno v citu plném ňadru Vojtěchově jako v hrobě.

Manželé opustili Opatii na dobro a usadili se na jednom z četných čarokrásných ostrovů řeckých. Půvabné snivé kouzlo východu, „té kolébky světa", jak nazvala jej v rozmarné chvíli Anetta, opáčíc okřídlené slovo básníkovo — stalo se skutečně kolébkou nového jich blaha, které vykvetlo z rovu nešťastných vzpomínek jako trs plamenné růže tam na hřbitůvku Opatijském.

Nebeské divadlo.

Z knihy k tisku uchystané »Živá slova«

od **Sofie Podlipské.**

Kalendář ohlašuje divadlo na jevišti nebeském. Mimické to představení. Úlohy dobře nastudované, s matematickou jistotou vypočtěné mají měsíc, země a slunce, které však pouze za kulisami účinkovati bude.

Vedle toho budou oblaka a mlhy bezpochyby improvisovati pohyblivé dekorace, ballety, kouzelné a satyrické výjevy, ale ta část programu nedá se určiti. Neb posledně jmenované síly jsou tlupou beze vší disciplíny, která nemá pojmu o klassickém umění.

Kalendář nemá moci nad nimi, ani on, ani kdokoli nikdy neví napřed, co počnou a činiti budou.

Obecenstvo dostaví se k řečenému představení na širošírém divadle povrchu pozemského.

Na pavlanech a v oknech, na výšinách a volných rovinách shromažďují se skupiny zvědavých, vědychtivých a krásy hltavých pozorovatelů. Nedisciplinovaná cháska oblaků uznala tenkráte za dobré připojiti se vskutku ku představení a sice effekty nevídanými. Připravovalať se k tomu asi tři dni a noci zkouškami velkolepými.

Nejprve vykládala nebeský prostor perletí a vrhala bledě zelenavý odlesk kolem obzoru. Dálka byla naplněna modravým dechem, jakoby se byl shrnul pel podzimního ovoce na vzdálené stráni mírného svahu. Prosvitlo-li slunce skrze divuhodné ty clony, zbarvilo vše bledojasně a dodávalo krajině cosi svěžího a rajského. Nebe tím nebylo dokonce zachmuřeno, jen lehounce zacloněno a barvitost stále přecházela, měnila se a zdálo se, že se jedná o nález nových a nevídaných barev ve tvorstvu. Při západu slunce přecházela perleť ve zlato a po

západu byla zas perletí. Měsíc vystoupil na jeviště nebeské a perleť nabývala lesku sladkého, zasnoubila se s jeho stříbrným osvětlením a prodchla vzduch jako zvukem nebeské harfy. Měsíc velký a zářící plul oblohou a zvítěziv nad mlhami, zíral na zemi obličejem jasným, tak mile povědomým. Každý rys jeho významné tváře bylo rozeznati. Za ním však v zápětí připlulo horstvo lehkých, bleděšedých mračen a hodina, minuta jeho zatmění stínem zemským se blížila. K vůli tomuto ději bylo veškeré diváctvo shromážděno. Dech tajil se každému. Jaká bude to zlomyslnost, zastře-li rozmarná a neprošená ta tlupa mračen dlouho očekávané divadlo! Už táhly přímo ku měsíci. Obklopily, pokryly jej. Ale on prosvital jich lehkou hmotou a ony utvořily se jako umělé tkaniny pavučinové kolem něho. Rozestíraly se v osvětlení měsíčném a utkaly kolem něho rámec kouzelných arabesek a postav bledě zářících. Házely lehké mřížové stíny přes povrch měsíce, které hned zas mizely a přece diváctvo nepokojily a škádlily. Náhle rozmyslily si jinak postup svého reje. Ustoupily docela od měsíce a seřadily se kolem něho v oboru jeho záře ve pravidelném kruhu. V tom samém okamžiku objevil se tmavý okrouhlý proužek na samém krajíčku měsíce. Zdálo se, jakoby byl v ubývání. Velký děj nebeského divadla začínal. Oblaka ustoupila ještě dále a srazila se v geometrické tvary kolem měsíce, který zůstal jich středem, když jako v kaleidoskopu se přesmykovaly. Účinkovaly tak krásně, že by byly zasluhovaly potlesku pozemčanů. Proužek v měsíci zatím šířil se. Postupoval jako rafije na orloji. Byloť to divadlo němé, děj zdlouhavého postupu, ale srdce bušilo při něm hlasitě. Ten klid tam nahoře! Ta velkost v obrazech malých na pohled! Ta nesmírná dál, ten prostý děj, to vědomí, že jsme v něm zahrnuti my všickni! Ta vyhlídka v končiny všehomíra!

Při vzrůstajícím pohnutí myslí vidíme, kterak stín Země postupuje na ozářené ploše měsíčné. Hle, již jest zaokrouhlen. Podoba to koule. Stín náš vlastní! Teď hrouží se do klína měsíce, jako vše co kolem vidíme v mysl nám se noří. Země! Drahá, ubohá země! Tam nahoře tě vidím tedy celou v obraze tvého stínu. Vidím tě na chvíli jen, než ty a měsíc dále se pošinete v neunavném přebíhání. Tak vídá člověk sebe sama v obraze vzdáleném, hrouží-li se duch jeho v nezkalené světlo duchů velkých na té nevyzpytované dráze světem myšlének. Když zatmění dosáhlo vrchole, shrnula se najednou oblaka jako opona schválně spuštěná.

Příštího večera bylo nebe jasné beze mráčku, průhledný, čistý ether. Měsíc vznášel se v klidu nevyrušeném s leskem jasným. Oko pilo půvab té noci a duch stápěl se v kráse její nevyrovnané. Nad snícím lesem vznášelo se jako božství. Náhle zatmění! Stín. Nevím však, bylo-li, co náhle se zjevilo a náhleji beze stopy zmizelo, v skutku něco a co to bylo? Snad bylo to jen oka mžiknutí. Avšak nikoli. Nebyl to klam oka. Netopýr to přelétl kolem okna, zastínil nadpřirozeným mihnutím měsíc a nezašustil, byl neslyšitelný, na pohled bez útvaru, zdál se býti méně než stín, způsobil zatmění tak rychle pomíjející, že se to mžiknutí s ničím nedá rovnati. Pomíjející žití moje! Méně než ten netopýří stín. Klidná, prozářená noci! Z lůna tvé němé krásy zachycuji stín toho stínu a hledím jej zastaviti otázkami lidstva.

O divadle Číňanů.

Napsal **Josef Kuffner.**

(Dokončení.)

etempsychosa, stěhování duší, náleží mezi přední dogmata budhismu. Smrtelníci se rozpadají ve třídy. Jedni jdou přímo do nebe a to jsou nejctnostnější, proto není o nich nikde řeči. Druzí jsou méně ctnostní: ti se po smrti vrací na zem a zažívají tu rozkoše mandarinů a boháčů. Třetí třída lidí jsou zlí, to jsou nepřátelé budhismu a ti ovšem přicházejí do pekla. Toť se ví, že každý rozumný Číňan chce náležeti jen do třídy druhé. Je to theorie zlatého středu, prostřední ctnosti, která přeje bohům, co jim patří, a celkem rozumná, možná theorie.

Slabé stránky kultu ovšem neušly satyrikům, kteří na scéně vystavují mnohé směšnosti, aniž by zrovna ubližovali náboženství.

Takovým budhistickým dramatem je historie písmeny Žin. Vychází z něho, jak někteří autorové o Budhově náboženství smýšlejí. Obrací se tu někdo na víru, a sice ne člověk obyčejný, nýbrž lakomec. Jmenuje se Liu a je držitelem zastavárny, má tedy pravé řemeslo pro lakomce. Aby bylo znát, jak je špinavý, má první výstup s tlustým, nacpaným žebrákem budhistou. Lakomec si ho dobírá. Svolává sousedy:

— Pojďte se podívat na toho svatého muže! Viděli jste někdy takového tlouště?

Všecko se směje. Ptají se, co váží a čím se živí. Lakomec ho měří v břiše. Ale žebrák je dokonalým budhistou, odolá urážkám a žebrá znovu.

— Dejte mi najíst a já vám sdělím svoje učení.

— Kde pak máte svoje učení? táže se Liu.

— Přineste papír, inkoust a štětičku.

— Nemám papír. (Stranou.) Jeden list za denár; ten člověk by mne přivedl na mizinu.

— Nemáte-li papír, ať tedy přinesou jen inkoust a štětec. Mohu vám své učení napsat na dlaň ruky. Dejte sem ruku, Liu!

— Tu je.

Žebrák píše.

— Zde vám sděluji veliké učení Fo-ovo.

Liu se dívá na ruku.

— K smíchu! Vždyť je to písmena Žin, která značí „trpělivost“.

— Rci, že to poklad, jejž povždy budeš nositi s sebou, zvolá žebrák a zmizí.

Lakomec vidí, že stal se zázrak. Chce písmenu smazati, ale není možná. Naopak, čeho se dotkne, na všem se písmena ještě otiskne. Dá se s někým do rvačky k vůli penězům, uhodí ho a zabije a když nešťastníka pozvednou, vidí Liu na jeho prsou písmenu Žin, která se

otiskla z jeho ruky. Vskutku zázrak! To učinilo na něj hluboký dojem. Žebrák se objeví zase, chtěje znovu obraceti lakomce na víru. Leč Liu dosud odporuje. Odříká se však světa, uzavírá se do osamělého domku a ponechává správu majetku své ženě. Není však ještě obrácen. Jeho žena náleží mezi ony, jichž cnost je „obojetná“, a dovede užíti času, na který se muž její uchýlil do samoty. Dověděv se o tom lakomec vzplane hněvem, popadne nůž a vrhne se do jejího pokoje. Podezření nebylo bez podstaty; už zvedá nůž, aby bodnul, když v tom spatří na želízku písmenu Žin. Nůž mu vypadl z ruky. Provinilá žena prchá, urážejíc muže svého posměchem. A nyní zjeví se žebrák ještě jednou a lakomec přestupuje na jeho víru, opouští své jmění a vstupuje do kláštera.

Jak viděti, je kus dosti směle myšlen, ač je povahy spíš legendické než dramatické. Avšak tendence je patrná a omlouvá i prostředky, poněkud silně volené. Obrátit lakomce je těžko a bez zázraku by sotva šlo.

Mezi nejoblíbenější čínské kusy náleží Pi-Pa-Ki aneb historie loutny; je formou i obsahem vskutku znamenitý i pro náš evropský vkus. —

Mladá krásná Čao a Caj-Čong, student, který si už odbyl zkoušky, se milují. Jsou už párkem, když přijde od císaře rozkaz na nové závody akademické, který všecky literáty svolává do hlavního města. Také Caj-Čong šel a dobyl si předního stupně doktorského. Ale tu se oženil znovu, pojal za manželku Niéu — a nabyv znamenitého místa, nemůže se odtrhnouti od své slávy. Doma zatím zemřeli mu první rodiče, a první žena, pamětliva svých povinností, ustřihla si vlas a prodala jej, aby bylo na pohřeb; sama také nanáší hlínu na jejich hrob. Pak vezme loutnu a vydá se do hlavního města. Cestou zpívá a baví hrou lid.

S Caj-Čongem potkala a poznala se Čao ve veřejné čítárně. Bylo pláče a výčitek trpkých. Mladý muž ctil své rodiče a nová jeho žena je moudrá i skromná. I vrací se Caj-Čong s oběma ženami nazpět do rodného kraje a dokoná obřady pohřební. To je kostra.

Přečtěte si následující něžnou rozmluvu ze XIV. obrazu mezi dvěma manželi. Caj Čong je týrán truchlými vzpomínkami a mladá jeho žínka, nemajíc tušení leč o slastech lásky, naléhá:

Niéu. Zaslechla jsem právě loutnu, pane.

Caj-Čong. Ano, ženuško, hraju na loutnu, abych se upokojil.

Niéu. Už dávno mi vypravovali o vašem umění, pane; vím, že jste dobrý hudebník. Čím to tedy je, že kdykoliv přijdu, abych naslouchala vaší hře, loutna se náhle odmlčí? Byla bych šťastna, kdybych vás mohla dnes poslouchat, neboť také vaše služka se rmoutí. Prosím vás, pane, zpívejte mi romanci.

Caj-Čong. Pověztež tedy, kterou byste ráda? Tu, která začíná: „Když z rána bažant vylétne?“

Niéu. Ah! ne! tu ne! není tam řeči o lásce.

Caj Čong. Co myslíte! — Dobrá, tedy zazpívám jinou: „Ptáček Luan, když odloučen od své družky milované.“

Niéu. Manžel a manželka patří k sobě. Proč chcete svojí loutnou popisovat rozloučení?

Čaj-Čong. Nuže tedy jinou píseň. Jak se vám líbí: „Pocity krásné milenky Čao-Kiun?“

Niéu. Nač zpívat o pomstě, když vůkol mír a shoda? Pane, v tom tichém pěkném večeru, vůči té čarovné vyhlídce, zpívejte mi píseň: „Když bouře sosnami zachvěje.“

Čaj-Čong. Tu hraju, je hezká. (Zpívá, provázeje se na loutně.)

Niéu (přerušíc jej). Mýlíte se. To je nápěv jiné písně: „Když myslím na návrat k domovu.“

Čaj-Čong. Počkejte, začnu znovu.

Niéu. Ještě není dobře, pane. To je nápěv „opuštěná hrdlička“.

Čaj-Čong. Spletl jsem si oba nápěvy.

Niéu. V tom byste se neměl másti. Pletete nápěvy schválně, pane. Nemilujete svou služku, nechcete ji zpívat.

Čaj Čong. Toho jsem dalek. Nikdy, neumím však zacházeti s tím nástrojem.

Niéu. A proč?

Čaj-Čong. Poněvadž jindy, když jsem zpíval, míval jsem vždy svůj starý nástroj. Tohle je nová loutna, nejsem na ni zvyklý.

Niéu. Kde tedy máte svoji starou loutnu?

Čaj-Čong. Už dávno jsem ji zahodil.

Niéu. A proč?

Čaj-Čong. Poněvadž mám teď novou.

Niéu. Dovolte, aby se vás služka vaše ještě otázala. Proč jste nezůstal při své staré loutně, na niž tak dobře hrajete?

Čaj-Čong. Věříte, paní má, že v hloubi srdce nenávidím starou svoji loutnu? Ah! vždyť nesmím tuto opustiti! . .

Niéu. Ještě otázku, pane, prosím. Když nesmíte opustiti novou, proč zachováváte náklonnost ku staré loutně? — Myslím, že srdce vaše není přítomno.

Čaj-Čong (smutně.) Zlámal jsem starou a nyní, chtěje hráti na nástroji novém, nevyznám se v tom. Matu jen zvuk se zvukem.

Niéu. Ne v tónech, leč ve vašem srdci je zmatek. Čeho vzpomínáte s takým pohnutím?

Čaj-Čong. Čeho bych měl vzpomínati?

Niéu. Což já vím? Snad na osobu, již vám nelze spatřiti . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Není to roztomilý, čínský dialog? Jak žensky dotěravá, neustupná, naléhavá a zas, jak bystrozraká, citu plná je ta Niéu! V kuse je mnoho zajímavých episodek, satyricky líčena tu státní čínská zkouška a prostoduchost kladených otázek je zrovna směšná. Předseda zkušebné komise zasluhuje zvláštní zmínky, jeho řeč ke kandidátům je vzorek humoru. Račte čísti:

„Pánové posluchači! Usnešením vrchního dvora Li-Pou byl jsem ustanoven za vrchního examinatora a poněvadž nová tříletá zkušební doba začíná, uložil mi císař předsedati zkouškám. Já budu rozhodovati o zásluze každého kandidata. Buďte ujištěni, pánové, že náležím do počtu oněch hodnostářů, již nejsou nepřátely žertu a zábavy; nejsem jako bývali examinátoři dřívější. Při poslední zkoušce na příklad navržena za předmět disertace otázka z literatury, druhá byla otázka z mravo-

vědy, třetí z politiky; já však navrhuji na místě prvního úkolu, aby byl nalezen a určen druhý verš jistého dvouverší; na místě druhé otázky dám hádanku a za třetí dám zazpívat písničku. Kdo dovede udělati druhý verš k prvnímu, kdo uhodne hádanku a zazpívá píseň, bude povýšen na stupeň Čoang-Ju-na a pokryt bude slávou; zlaté květy bude nositi na čepici a dostane se mu místa v císařském paláci, při slavnostní tabuli doktorů. Kdo by však slušně nedovedl se prokázati, tomu zakaňhána bude tvář inkoustem a holí bude vyhnán ze sálu ven."

Nečte se to jako persifláže ne nejbližší poměry? Nepřipadá vám výsměch pana státního komisaře, u výra! nějak i pro naše poměry choulostivý. Drama má tedy i svá rozmarná místa a vlastně netane autoru na mysli nic jiného, než aby neustále zabavoval diváka. Nejjednodušší dramatický zákon!

Hlavní žíla komičnosti vězí v karakterech a čínské divadlo má své excelentně karakterní hry. Za nejlepší jmenují se Lakomec, Horlivec, Marnotratné dítě, Zhýralec, Budhista a j.

„Lakomce" přeložil do frančiny jistý Stanislas Julien. Vskutku znamenitá ukázka komické literatury.

V předehře rozmlouvá chudý literát se svojí ženou. Je odhodlán odebrati se do hlavního města k vědeckým závodům, aby nabyl vyšší hodnosti a úřadu. Žena ukazujíc na děcko, namítá, zda by nebylo lépe, aby šli všickni. I zahrabou co mají cenného a celá rodina se stěhuje.

Na začátku prvního jednání jsme v nebi. Bůh Ling právě vypočítává, jaké má titule a vlastnosti, a vykládá svůj rodokmen. Bůh, jak vidět, poněkud ješitný, ale jinak slušný a svědomitý: „božstvo nelze získati kadidlem a obětmi zlých lidí," praví. A sice to praví s ohledem na jakéhosi ničemu, jménem Ku-Džin, který už po několik dní přichází do chrámu, naříká na živé i mrtvé a obtěžuje božstvo svými modlitbami. Dnes dojista dostaví se zas.

V skutku, tu ho máte. Jste v chrámu boha Linga. Ku-Džin už tady byl. Proklíná svůj osud, zcela jako Faust

nemaje statku, peněz prost
nemám ni jména

atd. zkrátka, bída s nouzí a nezbylo mu nic už na světě, než donášet zedníkům vodu a hlínu. Ani na kadidlo nemá a obětuje bohům hliněné kuličky. Kdyby mu pán bůh dopřál statků, vydržoval by kněze, dával by almužnu, stavěl pagódy, opravoval mosty a silnice, staral by se o sirotky, vdovy a starce, inu všemožné by činil. Ale ono se lehko slíbí, když se žádá a potřebuje.

Ling se mu zjeví ve snu. Dí mu, že záleží všecko na bohu štěstí, co on tomu řekne, třeba jíti k němu. Ku-Džin šel, ale špatně pochodil. Tento bůh ví všecko. Vyčítá mu, jak špatně nakládal se svými rodiči a jaký je urputník ke bližnímu. V minulém životě býval bohat a o chudé se nestaral. Ku-Džin se omlouvá jak může a snaží se dáti vysvětlení rozvzteklenému božstvu; konečně po dlouhém rozhovoru, který je protkán poučnými prozpěvy, plnými moudrých sentencí, smiluje se bůh a povolí. Dobře ovšem neučinil. Neboť krásné sliby jsou chyby od té chvíle, co se taškáři dobře vede.

Nemyslí než na pěkné šaty, skvělé zařízení, na zábavy a hody.

Božstvo zmizí, sen prchne a Ku-Džin procitnuv, nechce věřiti svému vidění. Čeká, nestane-li se skutkem, a jde na stavbu.

Mezi prvním a druhým aktem odbyla se proměna. Jsme v bohatém obydlí a přítomná osoba nám dává věděti, že je Čin jménem a jednatelem pána toho domu, jenž dříve pomáhal zedníkům a náhle zbohatl, aniž se ví, jak tento jeho pán by rád měl dítky a uložil proto jemu, aby mu nějakých opatřil, koupil.

Proměna. Obchodník s vínem otevírá krám; ohlašuje obecenstvu, že má sto sudů vína, ale v devadesáti z nich že je spíše ocet, než víno. Pan hostinský baví obecenstvo šprýmy na sebe sama. Celkem je však hodnějším, nežli se zdá. Svoje hosty sice otravuje, leč z lásky boží je dobročinným k chudině.

. Přijde nešťastný cestující s ženou a děckem. Je vysílen hladem a únavou. Je to náš známý literát Čeu. Vrací se z hlavního města, kdež chudák — při zkouškách propadl. Poklad mu za jeho nepřítomnosti vybrali, nemá z čeho žíti a jde za svou rodinou. Hostinský jej ochotně občerstvuje vínem; několik pohárů mu nabízí, aby mu božstvo požehnalo. Také ženy a děcka si všiml dobrotivý vinárník. S dítětem mohl by se udělat obchod. Jestli pak by je rodiče prodali? Čeu se poradí s ženou, a poněvadž mají bídu, přijmou návrh, ačkoli dítě naříká a prosí. Ihned zavolán Čin, jenž dovádí nuzáčka se synem ke Ku-Džin-ovi.

Ku-Džin je zrovna sám. Co zbohatl, postavil palácové domy, zařídil velikou zastavárnu, moučné, olejové a vinné sklady. Těmito různými odbory obchodu přitékají do jeho truhlic proudy zlata a stříbra. Na zemi má obrovský majetek polí, na moři lodě s bohatým nákladem. Ubohý druhdy Ku-Džin je dnes milostpánem Ku-Džinem, před nímž lidé smekají a se klaní.

Ale přece ani od jediného denáru se nemůže odtrhnout; žádal-li od něho někdo unci stříbra, jakoby mu žíly řezal. Platí za kapitálního lakomce. Ale nic na to nedbá.

Přivedou mu tatíka se synáčkem. Dítě se mu líbí. Ale pana literáta, který běduje na své postavení, dá vyhnat. „Odveďte mi tu nuzotu, toho žebráka; nanesl by mi špínu a červy do domu.“ Čeu běduje a je bit. Jednatel Čin se ho ujímá, těší ho a odvádí, aby neutržil ještě víc. Tento jednatel je vůbec mudrcem v kuse, on pronáší autorovy náhledy a glossy o lakotě.

Lakomec diktuje svému jednateli smlouvu prodeje; „Smlouvou zavázán jest Čeu, literát. Poněvadž se mu nedostává peněz ani výživy, přeje sobě prodati svého vlastního syna bohatému statkáři, jehož jméno je Ku-Džin a jenž má hodnost juan-waj-skou.“

Jednatel. Každý ví, že jste boháč a statkář; nač to dokládati, recte prostě: juan-waje.

Ku-Džin. Chceš mne poučovat? Což snad nejsem bohatým statkářem? Jsem nějakou nuzotou? Ano, ano, jen piš, bohatému statkáři, bohatému statkáři. A na konec smlouvy připíšeš, kdyby po uzavřeném obchodu některá strana chtěla ustoupit, že zaplatí ústupného tisíc uncí ve stříbře.

Jednatel. Napsáno. Leč, vskutku, kolik zaplatíte za dítě?

Ku-Džin. O to nemějte starost. Jsem tak bohat, že by ty peníze nemohl ani utratit, kterými bych jej mohl zasypat, kdybych chtěl. Potřeboval bych jen malíčkem rupnout.

Náš čekatel v důvěře podepíše smlouvu. Čin přináší ji podepsanou Ku-Džin-ovi, který se táže, zda literát už odešel.

Jednatel. Avšak — Vy jste mu nezaplatil útraty za výživu.

Ku-Džin. Pozbyl jste rozumu a smyslu? Ten člověk neměl ani rejže, aby mohl uživiti syna; prodal mi jej právě, aby byl živen v mém domě a pojídal mé rejže. Já ovšem si nedám za živení platit, leč jak by toho mohl požadovati on?

Jednatel. Krásná pomoc! Ten muž nemá jiných prostředků, jak by se vrátil do své země.

Ku-Džin. Nejsou-li mu podmínky vhod, vrať mu dítě a ať mi zaplatí tisíc uncí odstupného.

Konečně dá se lakomec hodným jednatelem uprositi a svolí dáti jednu unci.

Jednatel. Toť na posměch.

Ku-Džin. Není dobře pohrdat plátkem stříbra, na kterém je vyryto slovo pao (vzácnost). Tobě zdá se to vydání nepatrným; mně rozdírá vnitřnosti. Ale chci tu oběť učiniti, abych se ho zbavil. Ať vezme, anebo nechá tak.

Co takovému návrhu řekli rodiče, lze uhodnouti.

Vlastně nelze to uhodnouti. Žena zvolá: „Jakže! unce stříbra. Za tu cenu nekoupíte ani kluka z hlíny!"

Znamenitá je odpověď lakomcova, když mu tento výrok matky vyřídili.

— Ano, ale hliněný kluk nejí rejži a nemá potřeb. Ostatně mi ten člověk prodal svého syna, nemoha jej dále živiti. Já jsem hotov nežádati ničeho za to, co mne dítě bude státi; ale ať se mi nesahá na můj majetek! A to se mi líbí — obrací se na jednatele — snad jsi mu ty namluvil takové nároky? Jakými slovy nabídl jsi mu onu unci stříbra?

Jednatel. Řekl jsem: Ju-An-Vaj vám dává jednu unci.

Ku-Džin. Toť se ví: právě proto odmítnul. Dávej pozor a slovo za slovem sleduj moje nařízení: vezmeš tu unci zlata, zvedneš ji vysoko, hodně vysoko nad hlavu a povíš slavnostně: hola! chudý literáte, Jeho Osvícenost, milostpán *Ku*, ráčí tobě uděliti vzácnou unci stříbra.

Jednatel. Zvedat budu, jak vám libo, ale bude to přece jenom pouhá unce stříbra. Pane, pane, dejte mu co mu patří a propusťte jej!

Ku-Džin. Dobrá tedy! abych už měl pokoj, chci otevříti svou pokladnu a darovati mu ještě jednu unci; ale po té už nic, anebo zaplatí odstupné . . .

Tu končí třetí akt. Odtud až do čtvrtého jednání uplyne dvacet roků. Přijatému synkovi je teď dvacet pět let a starý lakomec churaví, postonává a dodělává. Přichází podepřen o mladého muže:

— Ej! jak jsem nemocen! (Vzdychne.) Pohříchu! Jak dlouhý je den, když člověk trpí! (Stranou.) Bude tomu pomalu dvacet let, co jsem tohohle trubce koupil. Za sebe nevydám ani denáru, ani půldenáru; ale on hlupák nezná cenu peněz. U něho jsou peníze jen prostředkem na oblékání a na výživu; když to má odbyto, neváží si jich víc než

bláta. Ví-li pak, jaké úzkosti mne trápí, jsem-li nucen vydati jen desetinu unce?

— Tatínku, nechtěl byste pojísti?

— Což pak nevíš, synu, že jsem nemoc dostal od zlosti? Jednou mi přišla chuť na pečenou kachnu i vyjdu si na trh do hospody, znáš ji. Právě pekli kachnu, tuk jen se z ní škvařil. Za záminkou, že ji koupím, sáhnu na ni a nechám na ní všech pět prstů, až se celé tukem napojily. Pak jsem nekoupil nic, vrátil se domů a dal si uvařiti ve vodě talíř rýže. Při každé lžíci rejže ssál jsem na jednom prstu. Po čtvrté lžíci přepadl mne spánek a usnul jsem na téhle lavici. A kdo nepřijde, jako potvora pes, a za mého spaní olíže mi pátý prst. Když jsem se probudil a spozoroval krádež, napadla mne taková zlost, že jsem se rozstonal. Cítím, jak choroby stále přibývá; už jsem jako mrtev. Nezbývá, než abych zapomněl trochu na své lakotění a něco utratil. Synu můj, měl bych laskominy na hrachový závar.

— Obstarám ho tedy asi za sto vinder.

— Za jednu vindru by stačilo.

— Za jednu vindru! Nedostal byste ani půl lžičky. A který pak obchodník by po tak málu prodával?

Mladý muž místo za jednu koupí za deset vinder hrachové kaše. Ale oko lakomcovo bdí neustále a nedá se podvésti:

— Synu můj, právě jsem tě viděl vytahovat deset vinder a jimi platit. Jaké to mrhání peněz!

— Za peníz, který jsem mu dal, má mi ještě pět vinder vrátit.

— Jestli pak ses ho pozeptal na jméno a na jeho přátele a příznivce, nežlis mu dal takový úvěr?

— Nač bych se poptával po svém sousedovi, tatínku?

— A jestli se vystěhuje a uteče s mými penězi, na kom měl bych pak požadovat svých pět vinder? . . . Cítím, že se můj konec blíží, synu.

— Chci jíti do chrámu, otče, a zapáliti tam kadidlo na záchranu vaši; dejte mi peněz.

— Nenamáhej se, synu, nezapaluj kadidlo na prodloužení života mého.

— Už dávno jsem učinil slib a třeba mu dostáti.

— Achich! Tys učinil slib. Dám ti jeden denár.

— Bylo by tuze málo.

— Dva ti dám.

— Tuze málo.

— Dám ti tedy tři, ale to bude dost . . . Toť příliš, příliš, příliš mnoho . . . Synu, poslední hodinka má se blíží; až mne tu více nebude, nezapomeň na oněch pět vinder, které ti zůstal hokynář dlužen.

Toť přece povaha zachovaná až do posledního konečku! Toto závěrečné přání je daleko ještě výmluvnější, nežli známé poslední slovo Moliérova Harpagona: „moje pokladničko, drahá pokladničko!“ Je pikantnější, překvapnější.

Starce odnesou a neobjeví se více, je mrtev. Další kus obsahuje nešťastné osudy literáta a jeho choti a konečné shledání syna a rodičů.

Na důkaz, že mají Číňané také hry „thésové“, v nichž se autor pokouší rozřešiti položený úkol, může sloužiti veselá komedie o dluhu, který se platí ve světě příštím. Autor předvádí tu člověka, který si umínil vykonávati na puntík veškery povinnosti budhismem přikazované. Je to bohatý člověk, peněžník. Má rodinu, ženu, děti, četné služebnictvo. Má těžký úřad, spravovati veliké jmění, statky. Přestoupí však na budhistickou víru a zaváže se, že bude následovati věrně její příkazy.

Ale první článek víry zní: nenáviděti bohatství. A on je — peněžníkem! Tu vězí spruha komiky v kuse, základní myšlenka, kol níž se vše hýbe. V jedné roli dvě osoby: věřící, jenž poslouchá zákony náboženské, a otec rodiny, manžel, který jde po zákonech přirozených. Autor provedl ten rozpor velmi delikátně a do zábavných podrobností.

Stůjž zde ještě jedna okrasa čínského divadla. Je to subreta. Subreta je nevyhnutelným faktorem oněch komédií, kde hraje úlohu láska, a těch je na vzdor čínským názorům společenským také na čínském repertoiru dostatek. Subreta je integrující a intrikující částí kusu. Ona svádí milence, umožňuje styky, přemlouvá zarputilé, dodává mysli ochablým, je všude a ve všem má ruku. Jakýsi Figaro v sukních, obratný, zlomyslný, čiperný, smavý, žertovný a neobyčejně bystrý, jenž svoje pikle vyvádí tak chytře . . . že není pozorovat, až kdy uzrají a vypuknou. Ona jen přichází a odchází, pobíhá, mluví, zpívá, skládá verše, schovává se, všude ji vidíte a nikde, jako lasičku. Co učinila? Co řekla? Nic zvláštního . . . Postrkuje kde kdo váhá: dostali jste šňupku, šeptnuto vám do ucha, někdo se usmívá, uvádí vás v pokušení. Myslíte, že to ona? Obrátíte se — a ona pryč.

Taková všudybylka je čínská subreta, bez níž se žádná čínská komédie neobejde, jako se stará historická tragedie česká neobešla bez politisujících sousedů u džbánku. Generál Čeng-ki-Tong ji porovnává s Mefistem ve Faustu, jenž upravuje a chystá pokušení. Jenom tak nezpůsobná není subreta a také tak tuze nebezpečná ne jako Mefisto. Čínská subreta je veseloherním typem, jako měla stará italská veselohra své typy a jako ještě Racinovi a Corneillovi hrdinové a hrdinky měli své důvěrníky a důvěrnice. Položíme sem na doklad jednu velmi instruktivní scénu takové subrety z veselohry.

Mladá dáma, v téže veselohře, kterou jsme hned na počátku uvedli, obírá se krásným čtením, zapomíná na svět a mimo knihy nechce o jiném slyšet. Ale subreta jí napraví hlavičku; aby jí opatřila z brusu novou lekci, svede ji do půvabné, láskyplné noci májové. Zákeřně jako Mefisto Fausta uvádí svou velitelku do okolí, které mámí smysly.

Mladý student, zoufalý nad chladností milované dívky, sledoval výstup obou a na konec dostává se mu důkazu lásky, který je triumfem subretčiným. Výstup je roztomilý.

Siao-Man. Fan-Su, odkud přicházíš? Čekala jsem na tebe, měla jsi se mnou probírati se v knihách.

Fan-Su (stranou). Slečinka má asi jiné starosti, než aby na mne čekala k vůli knihám.

Siao-Man. Ještě jednu kapitolu bych ráda s tebou prošla. Kdykoli otevru knihu, vyjasní se mi v srdci. Nebylo by přece šílenstvím, zanedbávati ženské práce k vůli knihám?

Fan-Su. Vám by se ještě chtělo knih! A právě procházejíc se s paní mateří v zahradě za domem, kde jsem chtěla páliti vonné kadidlo, spozorovala jsem jedno nevýslovně krásné místečko. Nebyla by to necitelnost naproti půvabům jara, kdybychom nešly užiti rozkošného počasí, jež doba poskytuje? Co záleží na výkladu knih? Pojďme se projít a vyrazit.

Vidíte, jaká jest subreta moudrá, jak výmluvně umí svádět!

Siao-Man. Confucius pravil: „V patnáctém roce byl jsem odevzdán studiím.“ Tím větší povinnost máme my, ve stáří svém, abychom svatého muže následovali.

Fan-Su (stranou). Zdá se, že je do knih zblázněna. Jak to skončí? Bude nejlépe jí povoliti.

(Zpívá.) Dobrá slečinko, zanedbávejte si ženské práce; vložte se jen do studia nových knih posvátných a jako Confucius, třikrát za den se skoumejte!

Siao-Man. „Dnové a měsíce prchají, léta nečekají!“ . . . Proč pak, Fan-Su, chtěla jsi vlastně do zahrady?

Fan-Su. Nemluvme už o krásných místečkách v zadu v zahradě. Slyšíte?

Siao-Man. Co mám slyšeti?

Fan-Su (zpívá). Slyšíte čisté a lahodné zvuky ptáčka tu-riu-ána?*) Necítíte vůni broskevníků, jak po nich čich okřívá? Zapomeňte na chvilku na své zamilované učení a pojďte se mnou okusit rozkoše procházky. Nechte zde svoji lampu o samotě.

Siao-Man. Fan-Su, svolím-li ku procházce s tebou a doví-li se o tom paní Han, co si počnu?

Fan-Su (zpívá). Nyní paní odpočívá na loži; sny, do nichž je skolébána, nerozprchly se ještě.

Siao-Man. Matka moje ti poručila, abys mi byla družkou při čtení knih, a ty naopak přicházíš mne od učení zrazovat.

Fan-Su. Doví-li se něco paní, řeknu, že nejste vinna ničím; vše vezmu na sebe.

(Zpívá.) Zítra ráno přijde si Fan-Su pro trest sama.

Siao-Man. Ráda bych věděla, proč se ti chce za dům, do zahrady.

Fan-Su (zpívá). Nemám zvláštní příčiny vás tam zváti. (Mluví.) Neslyšela jste však přísloví, že čtvrt hodinky jarní noci stojí za tisíc uncí stříbra? Všimněte si toho krásného času, kterýž je zdoben kvítky a zpěvy ptáčka inga.

Siao-Man. Je-li tomu tak, podám se tvému nalehání a půjdu s tebou: leč pamatuj, že budeš za mne odpovídat. — Cítím té noci poněkud svěžest jara; počkej jen, co se převlíknu. — Jdi, doprovoď mne!

Fan-Su. Jděme spolu! (Odejdou.)

Pé-Mi-Cong (tento líbezný mladíček je studentem a tajným ctitelem slečny Siao-Man, jeho studovna má obratností spisovatelovou okna do zahrady,

*) Ty zvuky jsou dojista lahodnější, nežli jmeno toho ptáčka.

o níž byla svrchu řeč; předčítá verše:) Ruměn rubínu poji se na ní s měkkým úbělem květu. Kdož by se neobdivoval cujovým pérům, jež zdobí hlavu její vlas, jenž stíní její skráně jako lehký mrak? Jakmile muž byl pohnut vábem ženy, vidí ve snu její tvář a plana, tíhne za ní.

Co jsem spatřil Siao-Man, která je podobná mladé nesmrtelnici, mysl má nemůže se od ní odvrátit, ani ve spánku; zapomínám požívati rejže a čaje; a paní Han se ani slovem o sňatku nezmiňuje! — Jak v té pozdní noci měsíc se skvěje a vzduch je čistý! Co v této studovně sedím, truchlost mne napadá. Zahraju píseň na kytaře.*) (Provází se nástrojem.) Vzývám tě hlasem prosebným: Rozpomeň se, že více let už za tebou spěju, jako věrný přítel, po jezerech i mořích. Zahraju píseň, mladá bohyně! Ve tvém pasu, panensky útlém a jemném, ve tvé hrudi, jako hádě prohnuté, ve tvém zlatém nitru, ve tvých sedmi strunách, ryzích jako křišťál, vězí mocnost zpěvu mého. O nebesa! Kéž uchopil vánek blahý zvuky mé kytary a donesl je měkce ke sluchu mladé krásky, která se zdá být učiněna z moučky rýžové, smíšené s rumělkou! O kytaro má! Pověsím tě v pokoji svém, ve čtveru počasích ročních budu ti oběti přinášet a nikdy neopomenu pozdraviti tebe, ráno i večer, abych ti osvědčil svoji vděčnost.

Fan-Su. Slečinko, procházejme se skrytě!

Siao-Man. Střež se, Fan-Su, učinit šramot! Držme své opasky, vroubené cinkavými kameny, a kráčejme tiše!

Fan-Su (zpívá). Kameny na opascích nám cinkají, malé nožky naše jako zlaté nenufary lehce dotýkají se země. Měsíc svítí na hlavy naše, a my šlapeme po zeleném mechu. Vlhká svěžest noci proniká nám volným šatem. (Mluví). Hle, slečinko, jak červená to kvítka; podobají se hedbávné látce, vyšívané; hle ty vrby zelené; z dálky řekl bys, že to kotouče páry, vznášející se ve vzduchu. Užíváme všech jarních krás.

Siao-Man. Jak unášející rozhled!

Fan-Su (zpívá). Jaro, jež trvá devadesáte dní, vydává nyní veškerý svůj váb. Nyní máme ony dlouhé noci, jež stojí za tisíc uncí stříbra. (Mluví.) Vizte ty rudé broskevníky a ty vrby zelenavé! (Zpívá.) Květy a stromy zdají se usmívati, když se jim blížíme; vánek i svit luny vzmáhají se nčhou; jimi probouzí se ty pestré třpyty, kterým se obdivujeme. V té chvíli lahodné mohl by básník u krásném verši pronášeti city svoji duše. (Mluví.) To místečko, slečno, je tak čarovné, že bych v té sladké hodince noční chtěla prodlíti a skládati verše. Prosím vás, nesmějte se tomu!

Siao-Man. Jsem na ně dychtiva.

Fan-Su (zpívá). Nižádný pěvec, sebe nadanější, nepopsal by půvab toho rozkošného pohledu; dovedný malíř nezachytil by těch barev lesklých. Vizte květ haj-tangu, jak mu větřík kývá kalíškem polouzavřeným; svěžest noci proniká nám šatem hedbávným, posetým perlami; vonné byliny zastřeny jsou lehkou mhou; naše svítilna klidné vrhá světlo na modrý háv ten, jenž je obestírá; vrby zachvívají svým hedvábem zelenavým a s něho prší perle rosy, jako hvězdný déšť, do

*) Čínská kytara má sedm strun a pěkně se na ní hraje, ujišťuje jenerál.

vlhkého jezírka: řekl bys, že skleněné kuličky skrápají do hladiny křišťálové.

Slečna komorná zná výtečně vemlouvat do nálady. V její velitelce začíná se tajiti dech. Jak by ne: taková noc svatojanská a tak libě páchnoucí, kořeněné řeči! A v tom zazní akordy hudby! To pan student Pé-Mi-Čong, jak prve sliboval, spustil ve své studovně na kytaru.

Siao-Man. Fan-Su! Fan-Su! Odkud přicházejí ty libé zvuky?

Fan-Su. To asi ten mladý student hraje na kytaru.

Siao-Man. Jakou to píseň hraje?

Fan-Su. Poslechněme pozorně zde pod oknem!

Pé-Mi-Čong (zpívá). Měsíc září ve svém lesku, noc je čistá, vánek i rosa šíří svěžest svou; leč pohříchu! Krásné dítě, které miluji, neobjevuje se zrakům mým; daleko ode mne odpočívá v osamělé světnici. Co hnula srdcem mým, žádný ptáček nedonáší mi poselství od ní. Duše má se láme bolestí, truchlosti přibývá ve mně, ale píseň moje nemá konce. Slzy smáčejí moji tvář. Tisíc mil jsem vzdálen od rodného kraje; bloudím na zdařbůh, jako list větrem zmítaný.

Siao-Man. Slova toho mladíka vás dojímají.

Fan-Su (zpívá). Cítila jsem, jak mi srdce puká. Dojemnost těch zvuků pomátla by časem duši; ten měkký hlas probouzí lásku. Jak pravdivě zná líčit muka citů těch! Nezdálo by se, že dotýkaje se své kytary, chtěl líčit city vaše, jak opuštěna jste a smutná? Nezdálo by se, že mimo jeho okno dlí dívka, která jako on osamělá se chvěje na svém lůžku?

Pé-Mi-Čong (opět zpívá). Osamělý fénix hledá družku milovanou. Lkavým hlasem zpívá; kde asi jest, aby slyšela ty něžné zvuky?

Fan-Su. Proč nezpívá jinou píseň? (Zpívá.) Provázeje svým nástrojem lkání fénixe, jejž opustila družka, jakoby dotýkal se našeho žalu. (Mluví.) Slečinko, pojďme!

Šelma Fan-Su! Teď má slečinka jít, teď, když začíná nejlepší.

Siao-Man. Proč tak pospícháš?

Fan-Su (zpívá). Ten pán nezdá se být pánem řádným a upřímným. (Mluví polekána.) Jej! Slečinko, nevidíte přicházeti muže?

Siao-Man. Ze které pak strany přichází?

Fan-Su (zpívá). Šumivý bambus chví se jeho krokem; kvítka barašivě sklánějí hlavičky, barvy zbavené; ptáčci, usnuvší na větvích, zlekáni ulétají. (Naslouchá.) Dlouho nepokojná jsem naslouchala: neslyším nikoho; všude je tak osamělo a ticho.

Ale slečně Siao-Man není nějak naprosto do strachu.

Siao-Man. Co se tváříš tak polekanou? Jak by sem mohl přijíti muž v tento čas? Což blázníš?

Fan-Su (propukne smíchem). Ha! Ha! Ha!

Siao-Man. Proč se směješ?

Fan-Su (zpívá). Sotva jsem se dala do smíchu a náhlé leknutí ucpalo mi hlas.

Pé-Mi-Čong dostal konečně myšlenku a otvírá dvéře:

— Zdálo se mi, že jsem tu zaslechl někoho mluviti pod oknem.

Fan-Su (zpívá). Aj! Zaslechla jsem vrznout dvéře; zdá se mi, že někdo přichází. Hluk, jenž zastihl ucho mé, někoho mi ohlašuje, jenž

ve tmě se blíží. (Mluví.) Slečinko, pojďme! Obávám se, aby někdo nepřišel.

Siao-Man. Poslechněme ještě jednu píseň. Čeho se báti?

Fan-Su. Na vaši zodpovědnost procházím se té noci po zahradě. Doví-li se paní matka, nebudu míti omluvy. Mohlo by to spůsobit řeči. Paní matka hledí na spůsob a je přísná v domě. Noc se tmí, vraťme se! Hola! Někdo je zde!

Siao-Man. Dobrá, tedy se vraťme!

Fan-Su (zpívá). Povězte přec, bylo ticho na dvoře, když jste ze své vonné světničky vycházela? Spali v domě?

Siao-Man. Kdo by mohl v tu hodinu přicházet?

Fan-Su. Což aby to byl ten mladý student, co hrál na kytaru? Pé-Mi-Čong je dobře vychovaný, chytrý mladík a ví, co se patří. Zakašle trochu.

Siao-Man. On ví, že jsme zde; jak mohl uhodnouti, co nás sem vedlo?

Fan-Su. Ačkoliv jsme na lásku ani nepomyslili, bude on myslit, že nás sem přivedla láska.

Siao-Man. Jakým právem směl by se domýšleti?

Fan-Su. Nepochopí, z jaké jiné příčiny byly bychom přišly naslouchat jeho romanci. Noc se tmí, vraťme se domů.

Siao-Man. Kolik je to hodin?

Fan-Su. Už dávno jsem slyšela první noční. Je už pozdě, nezdržujme se už.

Siao-Man. Chceš-li zůstat, buďsi; chceš-li jíti, jdi; já bych ráda si ještě počkala. Čeho se báti?

Fan-Su. Máte tedy velikou chuť počkat? Já zase chci jít.

Siao-Man. Kam bys teď šla?

Fan-Su. Ustoupím ke studni, do stínu hustých stromů.

Siao-Man. A proč na tu stranu?

Fan-Su. Schovám se za hražení studně.

Siao-Man. Dobrá, tedy jdi napřed, půjdu za tebou.

Fan-Su (zpívá). Uchylte se do stínu, jejž vrhá kráčejíc má postava.

Siao-Man. Fan-Su! řekneš, že jsem tě neviděla!

Fan-Su. Svit luny mohl by nás vyzraditi: umírám bázní.

Siao-Man (sama). Tak jsem se jí zbavila. Nyní vezmeme svůj váček a hodíme jej na prah těchto dveří. Až Pé-Mi-Čong vyjde ze své studovny, musí jej zpozorovati. (Vrhne váček.)

Fan-Su (stranou, radostně). Nyní pryč!

Rozumí se, že se milenci našli a že si krásná Siao-Man už na své knihy pak ani nevzpomněla. Není subreta mistryně? Nedal by mnohý evropský milenec půl života, aby komorná dámě jeho srdce také tak dobře napovídala?

Ještě jeden zásadný poměr čínské společnosti jasně obráží se v čínském dramatě: dvouženství. Číňanu je zákonem dovoleno míti vedle své právní manželky ještě druhou, milenku. Ve francouzských dramatech potkáváme se sice s podobným předmětem, leč tam je druhý poměr vždy tajný a jakmile vyjde na světlo, bývá katastrofa. Číňan uvádí zcela na

očích manželky milenku svou do domu. Je to starý obyčej, ale přes to prý ho Číňanky rády nevídají. Pokud půvaby jejich stačí, vzdorují manželky těmto choutkám svých choťů. Konečně bývá vše marné. Druhá žena přichází do domácnosti a s ní ovšem různé scény — látka pro dramatické spisovatele. Bývají místy delikátní a proto u nich přestaneme.

Kapitál paní Zuzejkové.

Povídka od **Boženy Kunětické.**

(Dokončení.)

Nebudu opakovat žádná z těch dát páně Žampachových. Čtenář musel by je slyšet od něho a jen od něho, aby uvěřil jejich důležitosti a dovedl je oceniti tak, jako je cenil sám pan Žampach. Napsané slovo je mrtvé. Slovo páně Žampachovo žilo, přesvědčovalo, dojímalo, vkrádalo se v duši a ubíjelo všecky puntíčkářské námitky hned v zárodku.

Důkazem toho nejlepším byla paní Zuzejková. Vyslechla jej se zbožným úsměvem a vyslechnuvši jej, neměla pro něho žádné podezřelé otázky, ani neurčitého pohledu, který by byl zračil pochybnost, soustrast anebo výsměch, zacloněné zdvořilou důvěrou v jeho naděje.

Stiskla mu jen pevně ruku a roztřásla svůj sněhobílý kapesní šátek, aby si otřela čelo a potom — i oči.

„Co bůh činí, dobře činí," pravila pak nadmíru vážně. „V jeho vůli všecko spočívá. Budeme se, pane Žampachu, modlit, aby zaléval a pěstoval, co v panu Emanovi jest dobrého a poctivého."

Touto, slavnostním způsobem pronešenou větou ukončena jaksi první kapitola jejich rozmluvy a po malé přestávce začali kapitolu druhou, pokud možná ještě zajímavější a srdečnější.

Tentokráte byl to zase kapitál paní Zuzejkové, jenž řídil směr jejich myšlenek.

Ovšem, že pan Žampach byl o tisíci zlatých své sousedky zpraven hned, jakmile poslední kotouček kadidlového dýmu ráno se rozplynul před jejím oltáříkem, a že procítil už důkladně všecky blahé dojmy, jaké následkem jeho sympatie k paní Zuzejkové nutně musely v jeho nitru povstati při této zprávě tak radostné a skoro posud neočekávané. Ale poněvadž neměli dnes ještě času pohovořit si řádněji o této záležitosti, použili nynějšího tête- a tête co nejlépe mohli.

„Co teď hodláte počít, paní Zuzejková?" tázal se mimo jiné pan Žampach.

„Myslíte s penězi?"

„Ano, s penězi. Bylo by věčná škoda nechat je ležet ladem nezúrokované a nevyužitkované. Radil bych Vám buď některou záložnu, anebo banku —“

„Ach, co vám napadá, příteli!“ zvolala úzkostlivě paní Zuzejková a zapýřila se vnitřním rozrušením. „Svoje peníze svěřit cizím rukám! Kapitál Bertiččin uložit do cizího místa! Co vám jen napadá!? Nekrachovala nedávno nejspolehlivější firma pod sluncem? Sám jste mi o tom vypravoval. Z lidí, kteří považovali se ještě den před tím za boháče, anebo aspoň za mohovité, stali se pojednou žebráci a zoufalci. Čí vinou? Svou ne, protože oni jen střádali a jen se přičiňovali. Vinou cizí a to je do nebe volající. Mohlo by se snadno stát, že bych jednoho dne, až bych nejlépe počítala úroky ze svého tisíce, byla překvapena zprávou, že nemám ani krejcaru, Bertička že nemá dědictví, já že jsem se snažila nadarmo a teď na sklonku svého života že mám počít poznovu. Jsem už jako pára nad hrncem. Vím, že teď bych už tisíc zlatých neuložila ani za deset let, i kdyby mně jich milost božská ještě popřála. Ztrácím paměť a nechávám se častěji ošidit. Ještě včera předala jsem hospodyni pana Fialy pět krejcarů a byla bych ji nechala odejít, kdyby sama mě nebyla na to upozornila. Ale takových poctivých duší je málo. Ach, to to! Já jsem si nejlepším úředníkem, můj šuplík nejlepší záložnou. O tom nemůže být ani řeči.“

„Nenutím vás — nenutím,“ omlouval se nesměle pan Žampach. „Domýšlel jsem se jen — ne, ne — já jen navrhoval. Máte pravdu. Zapomněl jsem na tu firmu a není tomu dávno. Kdo pak z těch lidí ví, že ještě posledními čtyřmi krejcary jste si utrhla od úst trochu toho piva, na které jste denně zvyklá. Byloby to hrozné. Sedm let se lopotit a jedním okamžikem nemít nic, pranic, jen trudné vzpomínky a zmařené naděje. Jste rozšafnější než já, vždycky rozšafnější.“ —

„Ach, o to se nejedná! Jsem už stará, pane Žampachu, a leta dělají člověka opatrným a úzkostlivým. Vím na příklad, že bych se nedočkala zítřejšího dne, samou bázní před smrtí, kdybych ještě dnes nezhotovila svou poslední vůli a nepojistila svoje jmění Bertičce. Čím dřív, tím líp. Smrtelní jsme všickni a já nemohu vědět, kdy pán bůh ke mně vyšle exekutora s kosou, abych mu zapravila daň svého života. Co mohla být dříve léta, teď mohou býti jen minuty. Jde mi jen o podpis dvou svědků, pane Žampachu. Jeden vy mně neodepřete, ale o druhý nevím kde se starat. Nerada bych svou závětí uhodila v naší ulici na buben. Má steré uši, steré huby a Praha je veliká. Duší dobrých i zlých je v ní mnoho. Jsem jako kůl v poli, nebylo by divu kdybych se nechala odnést jednou i s krámkem. Však mi rozumíte, pane Žampachu. Nebudu raději o té věci ani řeč šířit.“

Oba umlkli, pohříženi jsouce v myšlenky. Pan Žampach pochopoval, že skutečně jde o bod vážný a důležitý. Kromě něho neobcovala paní Zuzejková s nikým na světě, a bylo by zajisté pro ni velice kruté, aby teď najednou musela žádat u lhostejných lidí o službu, která byla přece velice důvěrná a vyžadovala nejčestnější diskretnosti.

Vůkol nich bylo ticho. Slunce schylovalo se k západu a krajina v tesklivém rozloučení umlkla, ztápějíc se celá v zářivý jeho pohled.

Najednou paní Zuzejková pozvedla oči, vyjasnila čelo a zastavila se, přistoupivši těsně ku svému průvodčímu. Celý výraz jejího obličeje byl plný něhy, dobroty a lásky. V očích hrálo si několik paprsků zvláštního dojmutí, jež duše její v ně vrhala.

„Hledáme dříví do lesa," pravila usmívajíc se vítězně. „Pan Eman byl před půl rokem plnoletý a svědectví jeho je úplně platné. Viďte, že jej ke mně dnes přivedete? Snad vám neodřekne — i ba, neodřekne."

Po krajině rozložila se záplava světla jako blahý, zářivý úsměv, ale krásnější ještě záře osvítila poctivý obličej páně Žampachův. V té bylo věru ještě více kouzla a dojemnosti. Pan Žampach mlčel. Jeho malá, drobná postavička však pojednou vyrostla, urovnala se a nabyla jakési ušlechtilé noblessy, která jest výtvorem duševního povznešení. To už nebyl majitel deštníkářského obchodu, jenž styděl se při čtení svých inserátů. Pan Žampach žil chvíli blahého sebevědomí, v níž cítil se povznešeným, platným, hrdým. Bylo to poprve, co slyšel, že zasluhuje jeho syn také důvěry! — Pan Žampach v tu chvíli byl jen otcem!! — —

Mlčel dlouho, ačkoliv na rtech třáslo se mu několik slov, jež paní Zuzejková dobře tušila. Ale pak chopil se ruky její, přitisknul ji ku svým prsům a zašeptal třesoucím se hlasem:

„Ano — ano — přivedu jej, paní Zuzejková" — —

První vlnky příjemného větérku rozčeřily se vzduchem a jemné ptačí hlásky vítaly blížící se večer. —

Zase nabídnul pan Žampach své sousedce galantně rámě a oba zvolna ubírali se ku Praze, jež zamlžena jako fata morgana svými báněmi a věžemi na obzoru se rysovala. —

Závěť dobré stařenky, výtečné babičky, úctyhodné matky a řádné hospodyně zněla nadmíru jednoduše, srozumitelně a vyjma písmo, které spíše hieroglyfům se podobalo, ačkoliv to byl pouze nejstarodávnější švabach, nebylo na ní nic obzvláštního.

Psala ji katolička, důvěřující v posmrtní život duše, psala ji šedesátiletá matrona, která přivykla již s resignací myšlence na blízký konec života. Dle toho byla poslední vůle sepsána. Nemám příčiny uváděti zde tuto listinu, tím méně, poněvadž v ní paní Zuzejková své dědičce neodkazovala nic jiného než oněch tisíc zlatých, které při psaní ležely před ní na stole v pokladnici, snad aby jí dodaly náležitého nadšení a odvahy k výkonu tak neobvyklému.

Na konci testamentu byl podepsán ne sice krasopisně, ale velmi pozorně pan Hubert Žampach a fešácky nedbale jeho syn Emanuel Žampach, který se dostavil k čestnému úkolu tomuto bez námitek, lhostejně, jako dobře zařízený stroj.

V poslední době byl Eman ještě bledší ve tváři a čelo jeho bylo rozbrázděno, jakoby pod ním zuřila myšlenková bouře. Usmíval se nuceně, odpovídal úsečně. V očích měl tajuplné šero, jaké bývá v nocích, kdy za šedavými mráčky skrývá se měsíc v úplňku. Na paní Zuzejkovou díval se klidně a bylo patrno, že mysl jeho není účastna jeho pohledu.

Ačkoliv stará přítelkyně jeho otce nechtěla jej nikterak mentorovat, v čase k tomu nejméně příhodném, přece prohodila dosti mateřsky, rozhovořivši se o jeho nejbližší budoucnosti:

„Proč byste se nechtěl rozhodnout konečně k nějakému určitému zaměstnání, pane Emane? Vlohy máte a vůli jistě také.“

Žampach junior se usmál. V tom úsměvu, ačkoliv byl nadmíru ledabylý, spočívala jeho odpověď. Dívaje se chladně před sebe, odpověděl po drahné chvíli:

„Jsou na světě rozličné přípravy. K buchtičkám a rohlíkům netrvají však nikdy dlouho.“

Paní Zuzejková nebyla nikterak jeho poznámkou uražena, protože skutečně si přiznala, že přípravy k zadělávání těsta obmezuje na čas nejkratší. Mimo to byla v takovém duševním pohnutí, že zlomyslnosť Emanovu nepostřehla, navzdor tomu, že se za ni i pan Žampach senior hluboce zardčl. Ku konci ještě svěřila závěť Emanovi ku prozkoumání, není-li v ní příliš mnoho mluvnických a pravopisných chyb, a když listinu navrátil, přiznávaje, že by se dala všelijak zlepšiti, pravila stařenka upřímně:

„Nepsala jsem pro parádu, ale pro úřad. Však pan notář tomu i bez mašliček porozumí“ — —

Tak skončil památný den desátého června a za ním uběhlo rychle ještě několik dní červnových, sluncem zlacených, modrem oblohy vyšňořených, hlaholem ptactva opěvaných. —

Není pro mne těžšího úkolu, než líčiti jakoukoliv katastrofu.

Připravuji se k ní dlouho, sleduju ji bedlivě a když konečně srovnám ten chaos událostí v plastický celek, vidím, že svedla jsem vlastně jen jakousi lokálku bez účinku hlubšího, scénu mrtvou a chladnou. Uznala jsem za vhodné, položiti sem toto skroušené „Já bídná hříšnice“ a poprosit již napřed o laskavé absolvo čtenářovo, nežli přistoupím k následující části svého vypravování.

I v uličce naší udála se jednoho časného rána — nebylo více než čtyři hodiny — katastrofa, která vyburcovala ji skoro celou ze spánku a vyjma ovšem podagristy, flegmatiky, lichváře a novomanžele, přivolala veškeré její obyvatelstvo ku krámku paní Zuzejkové.

Krámek byl zotvírán, v něm všecko rozházeno jako po rozhodné bitvě, oltářík pošramocen, šuplík vytažen, olej z lampičky rozlit a uprostřed krámku stála paní Zuzejková, ctihodnou tvář majíc sinavou, rty modré, s rukama na prsou skříženýma a s okem kalným, rozšířeným bolem, leknutím i zděšením.

Tak vypadala paní Zuzejková na rumech svého přísného pořádku. Bylo úzko na ni pohlédnout, bolestno ji pozorovat a těžko ji potěšit. V pravé ruce držela pevně jakousi listinu. Byl to její testament — vysvědčení její pilnosti a šetrnosti.

V davu kolem krámku se kupícím panoval bzukot, hluk, z něhož občas vydral se výkřik, který ten příboj hlav rozčeřil v nové bouřlivé vlny. Stalo se ovšem něco neslýchaného. Jeden šeptal o tom druhému, většina krčila rameny, každý vypadal zvědav a rozrušen.

Někteří vnikli až do krámu, aby prozkoumali vše z nejbližší blízkosti. Mezi těmi byl také pan Žampach. Vyšel ve své bílé noční

čepičce a bílém grádlovém kabátci a slova nemluvě, šermoval jen rukama kolem sebe, chtěje si patrně prorazit cestu. V obličeji byl zapálený, hlava jeho jako mohutné kývadlo pohybovala se na všechny strany a chvílemi na vypjatém krku se vztyčovala, jakoby chtěla nad ostatní vyniknout. Konečně prodral se až k paní Zuzejkové a postavil se u ní lapaje vzduch, potřebný k důležité otázce, která se mu v hrdle dusila.

Ale sotva že paní Zuzejková svého souseda postřehla, procitla rázem ze své ztrnulosti, jakoby postříknuta zázračnou, všeoživující vodou z pohádek, a pozvednuvši obě ruce do výše, zvolala zoufale, vší silou svého hlasu, jenž do této chvíle byl v jejích prsou stísněn, bolestí udušen:

„Jsem okradena, pane Žampachu! Nemám nic, nebudu mít nic!"

Stará paní byla by dozajista klesla, kdyby ji pan Žampach nebyl zachytil.

„Zavolejte strážníka!" ozývaly se venku různé hlasy.

„Hledejte po domě, snad je někde uschován!"

„Jak se sem dostal? Co vzal?"

„Kdo to mohl být?"

„Ničema! Aby ho pán bůh potrestal!"

„Uhněte se! Tadyhle leží klobouk — snad ho ztratil, nebo zapomněl."

„Ukažte! Dejte ho sem! Ukažte přec!"

Černý široký klobouk s mastnou stuhou a opelichanou střechou, bez podšívky a bez lemovky putoval kolem z ruky do ruky jako vzácná relikvie.

Také paní Zuzejková se rychle vzpřímila, aby si jej prohledla, což ovšem jest pochopitelno, a právě natahovala po něm ruku, když zavzněl krámkem podivný, chraptivý výkřik. Byl to pan Žampach, jenž tak podivně vykřiknul. Čepička svezla se mu do týla a šedivé, řídké vlasy proudem valily se na čelo. Výraz jeho tváře byl šílený, divoký, a pohyb, s kterým se chopil klobouku, aby jej bedlivě pod svou kamizolu ukryl, jevil takové zmatení a takovou úzkost, že dav zvědavců, v ustrnutí jej obklopující, bezděky se rozstoupil, aby starce propustil z úzkého svého kruhu, čehož pan Žampach skutečně použil: jako liticemi štván, vyběhl na ulici a odtud ku svému krámku. Na ulici nastalo utišení, v krámku paní Zuzejkové opanoval dusný klid.

Paní Zuzejková zbledla, možno-li, ještě více, nohy se pod ní třásly, oddychovala těžce i nepravidelně, majíc dech nějakým hrozným slovem stížený, a náhle obrátivši se ku svému spustlému oltáříku, vztáhla ruce, jakoby se vambeřické panny Marie zachytiti chtěla, a klesla bez vědomí na kolena.

Touž dobou dorazilo sem naléhavé, netrpělivé, polo prosebné a polo ustrašené volání: „Emane! Emane!"

Vycházelo z krámku pana Huberta Žampacha. Zavznělo ještě několikrát, vždy temněji a temněji, jakoby se v dálce ztrácelo, až pak zaniklo docela, posledně byvši proneseno skoro plačtivě, hlasem zmoženým a tak smutným, že duší všech zachvělo.

Pak nastalo několik výstupů nutných při takové události, v nichž hlavní úlohu hrál přivolaný strážník.

U přítomnosti tak veliké autority mluvilo se arci jen šeptem a opatrně. Strážník vyptával se různých osob na všecky podrobnosti, mnoho mluvil, mnoho rukama pohyboval, mnoho lál a povykoval a konečně přistoupil k paní Zuzejkové, posud na podlaze ležící, aby i ji vyslechl. Hovořil k ní způsobem, který jí měl naznačiti, jak velice jí zazlívá lehkomyslnost, s jakou si nechala ukrásti takové peníze a která byla příčinou celé této komedie, jež i jeho, strážníka, z příjemného klidu vyrušila. Považoval patrně paní Zuzejkovou jaksi za spoluvinici, neboť jí nehleděl slovem potěšit a ukonejšit.

„Co víte vy o tom?“ ptal se rázně.

Paní Zuzejková zavrtěla mlčky hlavou a i to ji stálo velké namáhání.

„Krádež spozorovala jste teprve teď?“

Když stařenka posunkem přisvědčila, nahnul se pokud možná k ní a pravil velice vážně a důtklivě:

„Máte snad někoho v podezření?“

Po této otázce opřela se rázem paní Zuzejková o třesoucí se ruce, nazvedla se ze země, upřela oči úzkostlivě na strážníka, jakoby vypátrati chtěla, z jakých podezřelých důvodův se zrodila tato slova, a vypravila ze rtů namodralých a suchých s horečným chvatem:

„Ne — ne, nevím, pane! Nechte to být! Nežádám ničeho víc. Bůh dal, bůh vzal — budiž jméno jeho pochváleno!“

V celé její řeči spočívala jakási utajená, vroucí prosba, kterou snad i neomalený strážník zpozoroval, jelikož se zadíval na ni, jakoby zkoumal, je-li zdrávo v její hlavě. Konečně, mrzut svým neúspěchem, vyhrnul se z krámku.

„Rozejděte se!“ volal k zástupu, aby přece jakž takž dokázal zde vážnost svého úřadu. „Byl to planý povyk. Ta paní v krámku rozdává tisícizlatové almužny. Případ udám, kde náleží.“

Za krátko byla ulička prázdna; ale v oknech prvního, druhého poschodí, ve vikýřích u půdy, před krámky i za jejich zasklenými dveřmi, zkrátka všude, kde byl otvor pro oči zvědavostí rozpálené, bylo plno měrou vrchovatou. V obou krámcích za to, v pekařském i deštníkářském, bylo příšerně mrtvo a ticho.

Od zajímavého jitra tohoto až do pozdního večera bylo obyvatelstvo důležitě zaměstnáno. Všude hovořilo i přemýšlelo se o spáchané krádeži a všude budila nejživější účastenství. Oba krámky byly předmětem bedlivého pozorování, ba špehování.

Všichni ovšem byli přesvědčeni, že panu Žampachovi nemůže býti tato krádež lhostejna, poněvadž — nu, těžko mluvit o takových věcech — poněvadž je nad slunce jasnější, že jeho syn Eman ne nadarmo zmizel zároveň s tisíci zlatými paní Zuzejkové.

Ovšem tyto kombinace od rozvážnějších, znajících poněkud paragrafy zákona, buď vůbec ani vysloveny nebyly, buď pronášeny jen zticha, z úst důvěřujících k uším hodnověrným.

Proto tím větším překvapením pro všechny tyto lidi, kteří soustrastně krčili rameny nad paní Zuzejkovou, oprávňujíce ji ke každému možnému kroku proti panu Žampachovi, byla zpráva, že o sedmé hodině večerní objevila se paní Zuzejková zase před svým obchodem a že na

zbledlých, křečovitě stažených rtech pohrával jí mdlý úsměv, jako listopadové sluníčko, které se prodírá spoustou šedivých mraků.

Patrně hotovila se nešťastná stařenka k obvyklé siestě po celodenním lopocení na lavičce před domem. Vypadala trochu churavá, zádumčivá, poněkud zanedbaná v celé své bytosti a první pohled na ni prozrazoval, že mnoho trpěla, mnoho přemýšlela a že mnoho spotřebovala sil, než se objevila zde s tímto úsměvem na rtech a těmi několika obláčky trudu na pěkném čele.

Ale poněvadž nikdo netušil nenahraditelnost její ztráty a poněvadž nikdo nevěděl o jejích illusích a tužbách, o celém jejím snažení, zůstala hrdinnost, s kterou se tak záhy hleděla s osudem svým spřátelit, neoceněna neb alespoň nedoceněna.

Paní Zuzejková postála okamžik na práhu, jako to činila již po patnáct roků, a pak sestoupila do ulice, zadržujíc se dnes poprvé rukou o dvéře.

Změnila se za několik hodin hrozně. Krok její stal se šoupavým, nejistým, čelo pod naškrobeným ryšem u čepce bylo vráskami zbrázděno, pleť jí sežloutla, a paní Zuzejková najednou tak sestarala, tak podivně sestarala, že vypadala jako devadesátnice — s nejsmutnější minulostí, bez budoucnosti, s přítomností těžkou — a se srdcem vyprahlým.

A přece přišla! Přece objevila se zde v určitou dobu jako včera, jako předevčírem, jako po celých patnácte dlouhých roků. Co asi zamýšlela dnes hovořit se svým sousedem? Vzpomínka na Štýrský Hradec musila jí být kletbou, vzpomínka na včerejší den mukou, pohled na starého přítele neštěstím a pak — mohla-liž zamezit, aby nedávná událost nedostala se do programu jejich rozmluvy a dostane-li se, nebude při tom trpět ona i on? Ten promaštěný klobouk, jejž ráno pan Žampach vyrval z rukou zvědavců, byl příliš výmluvným svědkem, kdo tento do nebe volající hřích na paní Zuzejkové spáchal a koho měla nenávidět, komu zlořečit!

Avšak ten někdo, na něhož bála se pomyslit, byl synem muže, jehož si vážila a který nikterak posud nemohl si odvyknouti být milujícím otcem, důvěřujícím a neustále ještě doufajícím. —

Nalezinuvši kamennou lavičku prázdnou a pátravši chvíli marně na schůdkách sousedního krámu po malé postavičce, věčně se chvějící a věčně rozpačité, obrátila se paní Zuzejková zase ku svému obchodu a uzamknuvši jej na klíč, kráčela volným, nestejným krokem k deštníkářskému závodu, v němž bylo smutno a nehostinno, jakoby smrt v něm byla právě své orgie slavila.

Nebylo pochyby — paní Zuzejková šla svého souseda vyhledat a navštívit. Bála se patrně příčiny, která ho doma zdržovala, a chtěla mu dokázat, že v úctě její neklesl ani o stupeň a na přátelství jejím k němu že neubylo ani krůpěje.

Zvolna došoupala se na schůdky, vešla do neuzavřeného krámu a rozhledla se kolem. Pana Žampacha zde nebylo. Jeho živnost, pozůstávající z několika deštníků s roztrhaným povlakem, z několika slunečníků s hůlkami spřeráženými nebo s vyrudlou střechou, visících i ležících kolem, byla spustošena, činila dojem nad míru smutný. Paní Zuzejková odklidila z cesty několik křiklavých cárů a spěšně zabočila

k pokojíku, jenž s krámem sousedil a který byl panu Žampachovi ložnicí, jídelnou, salonem, zkrátka právě tak vším, jako kdysi Diogenovi jeho sud.

Měl v něm postel, starou šatnu, stůl, dvě židle, několik obrazů a pak několik parádních titěrek, jež mu po ženě zbyly k opatrování. Vzduch v pokojíku byl mrtvý a zdál se jako přilepen na všem nářadí i na obílených stěnách, těžce a pevně. Okno do pokoje s vyhlídkou na smetiště bylo uzavřeno.

Ani zde nemohla paní Zuzejková nebohého souseda nalézti. U srdce jí bylo náhle tak neobvykle, jakoby tuhlo v led hroznou předtuchou.

„Pane Žampachu! Pane Žampachu!“ volala svým jasným, příjemným hlasem, který neprozrazoval ničím, že patří šedesátnici.

A v tom okolním hrobovém tichu ozval se náhle ston, vzlykot anebo spíše přidušený výkřik, který vycházel z kouta za postelí.

„Pane Žampachu, jste zde?“ opakovala paní Zuzejková co možná klidně a nahnula se přes pelesť za postel. Její soused tam skutečně byl. Nebylo o tom pochyby, ačkoli v kotouči, který v koutě nepohnutě ležel, a z něhož nic jiného nebylo zřejmo, než pět prstů do týla vražených, bylo těžko na první pohled rozeznati pana Žampacha.

Na opětné zavolání paní Zuzejkové vynořila se nejprve ze závitku hlava rozcuchaná, vyjevená, klátící se, se rty do krve okousanými, s pohledem bojácným jako jelena uštvaného, nejistým a zamlženým, pak se kotouč rozvinul, ruce uvolnily a po delším namahání pozdvihl se nebohý muž na kolena. Při tom díval se k zemi, jakoby se styděl sám za sebe, a sepjal ruce křečovitě, jakoby prosil o slitování.

„Jste snad nemocen, milý příteli?“ tázala se vlídně paní Zuzejková. „Nemohla jsem se Vás dočkati; venku je tak příjemno, že by bylo škoda zanedbati tak pěkný večer, a vy zatím churavíte. Bolí vás něco? Nechcete si ulehnout? Pomohu vám z toho kouta, podejte mi ruku! Vypadáte opravdu churav.“

Obličejem páně Žampachovým šlehl blesk sladkého uspokojení. Bylo nemožno nevyčísti v tu chvíli z jasu jeho čela myšlenku: Snad neví — netuší —

Ale v tom již zase polekán trhl sebou křečovitě, a nahnul se spěšně k zemi, dívaje se úkosem na paní Zuzejkovou, jakoby vypátrati chtěl, nepozorovala-li něco podezřelého. Pod bílou grádlovou jeho kamizolou vyčuhoval totiž kus černého, opelichaného klobouku, jejž za žádnou cenu nesměla zahlédnout a jejž nyní šejdířským spůsobem zastrkoval si hlouběji pod rameno, dávaje bedlivý pozor, aby jeho chování nestalo se nápadným.

Nebohý muž byl skutečně politování hoden. Jeho malá postavička svíjela se jako v křečích a třesoucí se pravice zápasila zoufale s kloboukem pod kamizolou.

Konečně byl neblahý ten svědek úplně zastrčen a Eman zachráněn — na chvíli zachráněn! —

Nevím určitě, spozorovala-li paní Zuzejková výstřední úzkostlivosť svého souseda, ale v přívětivém chování jejím nezměnilo se ničeho. Podávajíc mu přes pelesť ruku, usmívala se na něho soucitně a hovořila svým obvyklým lahodným spůsobem:

„Bude to nejspíše slabosť z přílišného namáhání, věk se nedá utajit ani umluvit a vy, pane Žampachu, pracujete bez přestání. Zavolám vám lékaře —"

„Ach ne, nedělejte to, paní Zuzejková!" prosil pan Žampach, namáhaje se vší silou povstati. „Jsem jen sláb — ale to pomine. Tak, tak! Podívejte se, že stojím pevně. Děkuju vám srdečně. Ale ven — ven bych asi stěží došel."

Měl pravdu pan Žampach. Stál hrozně nejistě na nohou a ten mdlý úsměv sebedůvěry byl velice nejapným štítem hrdinnosti, s kterou dokazoval, že stojí pevně a že lékařské pomoci nepotřebuje.

Nejlepším pak toho dokladem byla prudká zimnice, která uchvátila jej asi za hodinu po tom, když paní Zuzejková s mateřskou šetrností uložila jej na postel a zastrkujíc do objemného kapsáře klíč od svého obchodu, hotovila se bdíti u přítele po celou noc a vůbec tak dlouho, pokud by toho vyžadovala nemoc sousedova.

Pan Žampach se chvěl na celém těle, rty jeho byly sevřené, oči zapadlé a dech nestejný, přerývaný. K otázkám paní Zuzejkové, má-li zavolat lékaře, vrtěl mlčky hlavou, úzkostně zahaluje se do své kamizoly.

Byla asi půlnoc. V pokojíku bylo ticho, dusno, tak mrtvo, že se tajil v člověku dech jako v dítěti při vypravování pohádek o strašidlech a čarodějnicích. To slabounké tik tak na malých hodinách s budíčkem zvyšovalo jen hrobový klid vůkolní, jako špinavě žluté světélko, kmitající se na lampě s cylindrem učazeným a popraskaným, zdálo se zvyšovati tmu ze všech koutů příšerně se plížící, po stropě i po podlaze, po stěnách, ba i na lůžku nemocného těžce spočívající jako smuteční prostěradlo.

Paní Zuzejková se modlila a pan Žampach ležel bez pohnutí a beze slova, takže těžko bylo uhodnouti, spí-li anebo-li je pouze zahloubán v myšlenky. Zimnice poněkud ulevila, ale za to líce jeho byly žhavé a čelo jako v plamenu. Občas uklouzlo ze rtů paní Zuzejkové nedosti dobře ztlumené: „Pane Ježíši, utočiště naše, panno Maria, naše orodovnice!" Zbožná matrona vymáhala zajisté svou protekcí slitování pro souseda v samém středu nebes. Ruce její byly v klíně sepjaté, oči jasné a vlídné.

Pan Žampach sebou pohnul. Hmatal kostnatou rukou kolem sebe jako slepec.

„Paní Zuzejková!" zašeptal hlasem mdlým.

„Čeho pak si přejete, pane Žampachu! Myslela jsem, že spíte. Je vám lépe? Modlím se u vás."

Nemocný těžce vzdychnul. Bojoval patrně s nějakou myšlenkou, která pevně v duši se mu zakotvila. Oko jeho bylo kalné, ale po chvílích zaplálo jakoby ozářeno určitým jakýmsi úmyslem. Na čele stál mu pot, rty měl pootevřené a suché.

„Paní Zuzejková!" počal zase po krátkém pomlčení.

„Jen mluvte, milý příteli, nenamahá-li Vás to."

„O čem přemýšlíte?" tázal se pan Žampach, obraceje hlavu k ní.

„Modlila jsem se po celou tu dobu."

A zase bylo ticho. Bylo však zřejmo, že pan Žampach nebyl uspokojen.

„A co — co váš kapitál, paní Zuzejková? Jste tak klidná, jakoby se vám nebylo ani ničeho přihodilo. — Prosím vás, podejte mi ruku. Tak — Ach, ubohá ta pravice! Co se nastřádala, co nalopotila! Drahá paní, jsem velmi nemocen — cítím to teprve teď. — Nechci ani proklínat toho člověka, který vás připravil o váš majetek a Bertiččino dědictví. Ale vy — vy ho jistě proklínáte, viďte, paní Zuzejková? Proklínáte ho v duši a voláte boha i lidi proti němu. — Jste poctivá, dobrá žena — vaše kletba ho jistě nemine. — Ach, ach to pálí — to pálí — zde u srdce.“

Pan Žampach zkroutil se na posteli křečovitě. Na tváři zaleskla se mu slza.

„Utište se — nemluvte o tom! Bůh dal, bůh vzal. Neproklínám nikoho. Jsem posud dost čilá; nezachovám-li Bertičce kapitál, mohu jí zachovat ještě kapitálek.“

„Že neproklínáte, paní Zuzejková? To je od vás hezké. A co — co myslíte — kdo se odvážil — kdo?“

„Nemyslím už nic, milý příteli. Byla-li to ruka levá, anebo pravá, co by mi spomohlo, kdybych to věděla?“

„Máte pravdu — na tom nezáleží. Byla to ruka nepoctivá a to postačuje — Jsem velmi sklíčen. Ubohá Bertička! Celý její život bude hlasem svědomí tomu člověku. Je ještě malá — ten hlas bude mu dlouho v uších znít. — Ale je to divné, nemám ani tušení — kdo by — Máte vy tušení, paní Zuzejková?“

„Ne, nemám a nedychtím po něm. Jak jste rozpálený! Podám vám trochu vody.“

Pan Žampach stisknul stařence ruku. Dech jeho zněl dutě a v očích usídlil se divný oheň. Jevil hrozný nepokoj. Před zrakem jeho vznášel se pustý tlum příšer a z pochmurného chaosu duše prodíralo se pouze určité vědomí, že ukrývá pod kamizolou věc, kterou paní Zuzejková nikdy zahlédnout nesmí. Zahynul by hanbou!

Ve světnici zavládl předešlý dusný mír, který utajuje příchod katastrofy.

„Kolik je hodin?“ otázal se posléz nemocný.

„Bude jedna, pane Žampachu.“

„Potřebujete odpočinku, milá paní, mohla byste jít na lože. Nezasluhuji vaší péče — ne — nezasluhuji —“

„Jen ležte klidně, mně se nechce spát.“

„Ale přece — přece —“

Úzkost a nepokoj pana Žampacha vzmáhaly se čím dále tím více. Oko se mu rozšiřovalo, na čele vyvstával studený pot, údy tuhly v led.

Náhle chopil se ruky své sousedky prudčeji a zvolal vší silou svého zmoženého hlasu:

„Odejděte na okamžik, paní Zuzejková, prosím vás pro boha! — Chtěl bych vidět podobiznu vaší vnučky — ach, neodepřete mi toho — je mi tak úzko, ach tak úzko!“

Paní Zuzejková se rychle vzchopila, rovnajíc si třesoucí se rukou vázanku od čepce pod bradou.

„Přinesu vám to děvčátko. Nedívala jsem se na ni ještě dnes, ale visí tam posud pod Vambeřickou pannou Marií.“

„Přineste — přineste! A pak — Ach neodcházejte ještě, paní Zuzejková! Nahněte se trochu ke mně. Vídal jsem vás každodenně po patnácte roků a teď najednou se mi zdá, že vás nepoznávám. — Máte oči mokré. Zvlhly vám při vzpomínce na vnučku, na dceru a zetě. — Neproklínejte toho člověka, ať je to kdokoliv! Kletba je zlá — tlačí, usmrcuje. Tak, tak — — Přece se mi zdá, že jste se změnila mnoho od rána. — Žaloval bych na boha, ale nesmím, nesmím. Je už pozdě. A jděte tedy, prosím o to. Rád bych toho červíčka viděl —“

„Jdu, už jdu, jen ležte tiše!“

„Vy jdete opravdu?

Pan Žampach se vzchopil na posteli a vytřeštěný jeho zrak zkoumavě spočinul na ubledlé tváři paní Zuzejkové.

„Jste tak dobrá! Ach podejte mi ještě ruku, promluvte na mne! Jsem jako dítě, uvyknul jsem si na vás. Tak, tak! Máte ruku zmozolovatělou. Každý ten mozol volá k nebesům: trestej! Vím to. — Ale kdo — jen kdo — Vy nevíte? To je divné. — Oh, to řeže a pálí! Jděte honem, paní Zuzejková — honem, už vás nezdržuju. Dnes byl pěkný večer a my neseděli na lavičce. Zýtra sedněte si na ni aspoň vy, nebudu-li já moci. Jděte! — Jdete už? — Máte pravdu, už je čas! — Vraťte se — já budu ležet pokojně a tiše, buďte bez starosti. Paní Zuzejková!! — Už nic — nic — Čekám na vás . .“

Paní Zuzejková vyklouzla po špičkách ze dveří, aby vyplnila žádosť nemocného, a pospíchala ku svému obydlí.

Pan Žampach zůstal sám. Naslouchal okamžik. Pak posadil se na posteli a bleskurychle rozhrnul svou noční kamizolu. K jeho nohám skutálel se opelichaný, široký klobouk, jenž nedávno ještě zakrýval čelo Emanovo.

Pan Žampach chtěl jej zvednouti, ale přemožen slabostí, upadl na podlahu. Obličej měl ztrhaný. Byl vyděšen a polekán. Naslouchal každému šustu. Vzchopiv se poznovu, ploužil se jako příšerný stín ke kamnům. Skrčiv se u nich, rozevřel dvířka, sáhl po sirníku a po třískách, jež byly u kamen nahromaděny. Udělal oheň. Za chvíli v kamnech zapraskalo, zablyštěl se ohnivý jas. Pan Žampach strčil do nich klobouk a zavřel dvířka. —

Pomáhaje si rukama, polo leza a polo jda, doplazil se k posteli, na kterou klesl s přidušeným výkřikem.

Z kamen zapáchal čoud. Oheň lízal na několika stranách nezáživnou stravu, až pojednou hltavě se do ní pustil.

V té chvíli spočíval už na čele páně Žampachově svatý mír. V prsou jeho nebylo šeptu ani stonu.

Paní Zuzejková nalezla jej opravdu tiše a pokojně ležícího. By mrtev. V pokoji zarážel zápach, jakoby hadry doutnaly, ale v kamnech nebylo po ohni ani památky. —

Po několika letech.

S lety mění se všecko. Čas boří i tvoří. V uličce, kde hospodařila paní Zuzejková, změnilo se také dosti. Pokročila, modernisovala se. Přibylo tam několik židů a s nimi významnější reklama. Měli své výkladní

skříně, své křiklavé firmy, své omamující inseráty, velkou korespondenci, známosť s celou Prahou, a následkem toho všeho stal se život v uličce hlučnější a velkoměštější. Mimo to uchvátila zbožný její klid zimnice tak zvaná spolková, která vykouzlila na těch několika ošumělých domech tabulky červeno-bílé s nápisy velice vážného a vlasteneckého druhu.

Přibyla tam dále trafika, několik výčepů piva, nárožní tabule pro plakáty a ledacos jiného. Již nebyli tam ani fiakrista ani veřejný posluha, tím méně listonoš vzácnými hosty, nescházel již ani všemohoucí strážník a pouliční obchodníci ve stínu uličky hledali svůj zisk.

V krámku po panu Hubertovi Žampachovi prodával jakýsi Siegfrid Kohn smíšené zboží a chystal se ohlásiti co nejdříve konkurs. Sousedství pro paní Zuzejkovou nevalně příjemné.

Ta — ta jediná se nezměnila. Ne, u paní Zuzejkové neměl čas moci, ani pokrok ohlasu.

Tentýž pořádek, tytéž ošatky, zboží stejně výborné a nefalšované, oltářík stejně pečlivě vyšňořen a paní Zuzejková — co změnilo se na té? Ani čepec ani kostkované šaty s nadrhovanými rukávy ani šustící zástěra. Jen obličej tak trochu zmořený, sestárlý, svráskovatělý, s bradou více se chvějící, se rty více zúženými, s okem poněkud nejasným a hlouběji zapadlým.

Sedávala za pultem stejně důstojně jako dříve a pekla, smažila, zadělávala pro hlouček svých odběratelů, kteří stali se osudem povinnými jejími kupci, neočekávajíc nikdy nových, nestarajíc se o cizí a lhostejna jsouc k těm, kteří náhodou v útulný její krámek zabloudili.

Náležela k lidem, kteří na světě mají jediný cíl, jedinou myšlenku, jedinou touhu, jediný směr živobytí a kteří chvějou se před jakoukoliv změnou jako před bolestnou ranou, jež poruší jejich mír a samostatnost.

Nu, rozepisovat se již o té věci nebudu. Hodlám brzy skončit a moje psychologické rozjímání vypadalo by spíše jako úvod než jako závěrek. —

Bylo to zase v červnu a byla zase neděle. Píšu proto „zase“, poněvadž vzpomínám onoho památného, slavnostního a tak zvláště pěkného dne, kdy paní Zuzejková dodávala poslední čtyři krejcary ku své tisícovce a kdy odpoledne s panem Žampachem napájela duši a srdce sladkým nektarem krás přírodních, modrem nebes, vůní vzduchu, hymnem, jenž vanul z hrdélek ptačích. Bylo to krásné, blahé půldne! — —

Paní Zuzejková četla v modlitbách s tučnými literami. Obrátivši list nalezla poslední svou vůli, starostlivě nebožtíkem panem Žampachem a fešácky nedbale jeho synem Emanem podepsanou. Uschovala si ji patrně na památku, jako mívají v obyčeji staří lidé, kteří chabou paměť pečlivě podporují hmotnými důkazy té neb oné události.

Vešel listonoš. K paní Zuzejkové vcházíval zřídka kdy, snad jedině tenkráte, když přinášel zprávy ze Štýrského Hradce o vývinu Bertiččině, které teď už bylo pomalu devět roků.

Tentokráte nebyl to však list ze Štýrska a proto paní Zuzejkovou nesmírně překvapil.

Zároveň s listem musela podepsat poukázku, kterou jí listonoš s nelíčenou uctivostí podával.

Podepsala ji poněkud zdráhavě, nevědouc určitě, souvisí-li celá ta záležitost skutečně s její osobou, a když listonoš odešel, pustila se vážně do čtení dopisu, jenž byl švabachem psán, patrně ze zvláštní pozornosti k ní. Paní Zuzejková totiž latinskému písmu rozuměla as tolik jako egyptským hieroglifům.

Dopis obsahoval jen následujících několik řádek a byl datován z New-Yorku.

Ctěná paní!

Posílám vám peníze, které jsem si trochu nešetrně u vás vypůjčil. Doufám, že jste mi už odpustila. Pomohla jste mým plánům k výsledku a mým tužbám k platnosti. Vede se mi dobře a povede se mi bohdá ještě líp. Dluh svůj zasílám vám s osmi procentovými úroky, které během těch pěti let vzrostly na 400 zl. Obdržíte tudíž 1400 zl., jež vám s díky vracím.

Pozdravujte otce a buďte oba ještě dlouho zdrávi!

Úctou vám povinný

Emanuel Žampach,
ředitel strojírny.

Paní Zuzejkové vypadl list z ruky. —

Odpoledne týž den zastavila se na Olšanském hřbitově v celé své božíhodové nádheře vystrojena u jednoduchého hrobu s vysokým drnem a keřem vonných růží, s křížem černě natřeným, na němž bylo bíle napsáno jméno Hubert Žampach a pak „Pokoj jeho popeli.“

Pokleknuvši u něho, nahnula se hluboce k bujnému trávníku, v němž několik chudobek sladce snilo, a zavolala vroucím, srdečným hlasem:

„Pane Žampachu, můžete pokojně spát! Byl jste dobrým otcem a máte řádného syna. Jsem ráda, že vám to mohu povědít.“

Láhev v moři.

Rada mladému, neznámému básníkovi.

Báseň **Alfreda de Vigny.** Přeložil Jar. Vrchlický.

I.

Ten sílu, dítě, jehož zpěv se kloní
pln vzdechů, bez jmena v mou smutnou tiš,
kde oko mé stínítko v práci cloní;
hleď mrtvé pěvce zapomenout již,
co padli bídě v spár a zoufalosti:
Ty v paměti měj dílo budoucnosti,
hleď v sobě zapomenout sebe. — Slyš!

II.

Když plavec vidí, že je plenem proudu,
že stěžně kol se svislé do vod hříží,

že v souboji tom propad moře soudu,
že marno vše, že příval již se blíží,
se valí, drtí vše a halí nocí,
že bez kormidla je a bez pomoci:
tu v klidu ruce na svých ňadrech skříží.

III.

Zří vody spousty, měří je a sčítá
a zhrdá jimi, třeba jimi zřícen
ve hmoty jarmo, jež tu obrovitá
se sklání jak loď jeho v smrti jícen.
Jsou chvíle, kdy se duše podá hmotě,
však myslitel, své schýlen ve samotě,
na víru počítá, jíž plane zníceн.

IV.

Je večer již a mladý kapitán
co mohl činil k zdaru svojich lidí,
však marno, nikde lodí z žádných stran,
noc kolem, skály v hloubi na loď slídí;
on hledá, dumá a pak v odříkání
na toho myslí, jenž v své ruce sklání
hrot pólů, rovník s poledníky řídí.

VI.

Jest odhodlán — však třeba, zem by měla
po jeho práci památku a sled;
svůj denník vezme, v němž ta plavba celá;
nad perlu dražší, diamant a květ
tu mapu vln, již kreslil v tváři smrti,
tu mapu skal, jež lebku jeho zdrtí,
dá v odkaz lidstvu. Sedne, píše hned:

VI.

„Dnes proud nás rve a my se za ním šinem
k Ohnivé zemi — kol je černý vzduch,
proud k východu se točí. Jistě zhynem,
spíš na sever hleď opsat lodí kruh;
zde denník můj, mé studie a práce,
v něm šířek nejzažších jsou konstellace —
ať dojde v přístav, chce-li tomu bůh!“

VII.

Pak bez hnutí jak onen v mlhách mys,
jenž nad úžinou Magellana ční,
jak skály, pěny jejichž vroubí vlys,
kastillskou vlajku nesou smuteční,

on láhev vezme, volí velmi pevnou,
co koráb zatím, zmítán vlnou hněvnou,
jak luňák ve vír krouží poslední.

VIII.

V své ruce drží láhev, starou družku,
dlaň druhou na hruď klade zamyšlen,
zří na vinětu Champagně a stužku,
na žluté hrdlo, na němž zbytky pěn,
pak námořník si na den vzpomíná,
kdy lodníků se sešla družina,
by vlajce přípitek byl vysloven!

IX.

Loď jeho tenkrát poprv jela v moře;
to svátek, každý v ruce sklenici,
svou odkryl hlavu, v oku plesu zoře,
a hurrá! znělo v odvet bouřící,
svit slunce ve úsměvu plachty zlatil,
vzduch rozvlněn ty mužné hlasy vrátil,
ten pozdrav dálné vlasti platící.

X.

Po hurrá všech, snil každý v mlčení,
svit štěstí šampaňského šlehl pěnou,
vlast každý zřel v tom vína kypění,
kde nechal srdce, duši roztouženou,
ten u krbu zřel otce sníti v bolu,
dny počítal u pastýřského stolu,
zřel vedle sestry — židli opuštěnou.

XI.

Zřel jiný Paříž, dívku tam, jak střehla
dech větru každý, nad kompasem bdící
sklo slzou zalívajíc, pod nímž jehla,
chtíc vzdechem přivolat jej milující.
Zřel Marseille druhý, ženu, která vstává
a běží k přístavu a šátkem mává —
a necítil proud již již stoupající.

XII.

Ó pověry vy lásky nevýslovné!
ó šepty srdce, jež jak hlasy zníte!
ó bájky klamné, vědy počty skrovné,
proč tolikrát se v zrak vždy navracíte?

Proč tyto léčky v obzor, naděje,
jež klamají nás, sněhu peřeje,
snů bubliny, plen změny okamžité?

XIII.

Kde nyní jsou, kde statných oněch tři sta?
Kam zavál je proud větrů, kde jich sled?
Harpuna indická se nyní chystá
na cáry šatu jich a těl jich led,
kde důstojník, sekeru po svém boku,
pad stožár přetínaje v bouře toku.
A deset zbylo jich teď ze tří set.

XIV.

Zrak naposled kapitán k pólu zvedá,
zkad neznámá se zhouba valí k němu,
proud roste nad kolena; ruka, běda!
jen jedna k nebi trčí pochmurnému;
loď pod vodou, vše drtí příval dravý, —
tu vrhne láhev do moře a zdraví
noc neznámou, jež kyne. Konec všemu!

XV.

On usmívá se v naději, ta sklenka
že nese myšlenku a jmeno jeho,
zvěst uvnitř tají slupka její tenká,
zvěst o souhvězdích nebe neznámého,
že dovolí bůh vlně zuřivé
loď zdrtit — ne myšlenky zářivé,
že přemoh lahví smrt, hněv moře zlého.

XVI.

Teď amen! Nyní pomoziž jí bůh!
Na lodi vírem zachvácena jest,
za větrem východu zas jiný vzruch
ji chytil, valil dráhou mořských cest;
na oceanu dálném láhev křehká,
jí vůdkyně jen vánků hra je lehká,
však dojde v přístav nesouc ratolest!

XVII.

Tu proud ji schvátí, tam ji ledy zdrží
a setkávají kol ní bílý háv,
ji velryb stádo stáhne v hlubin strži,
ji očuchá — pak dál jde jejich dav,

i čeká na leto, jež otevírá
plášť ledový, jímž mrazný pól ji svírá,
a k rovníku ji' žene proudů splav.

XVIII.

Tu jednou v tišině na tichém moři,
jež plálo nachem, démanty a zlatem
o závod se sluncem, jež nad ním hoří,
plul velký koráb s hrdým majestátem;
tam láhev zřeli, svatou námořníku,
hned vlajka signaly zaplála v mžiku
a člunek pro ni vypraven byl s chvatem.

XIX.

Však z dálky duní děla korsárů.
Než uprchnou vám, do nich palte hned!
A v odvet v dýmu, bouři, požáru
před lupiči se loď dá v divý let,
své člunky nazpět vtáhne v nepokoji
jak klokan, když je zlekán o druž svoji,
hřmí celou parou velký koráb v před!

XX.

A láhev opět sama, sama stále
na vlnách zachvívá se jako bod,
se šine proudem, větry dál a dále,
zříc neznámého mysu mnohý hrot,
ku plavbě odsouzena mnohé roky
již cítí, že jí na šíji a boky
plášť zelený stkal mořských travin rod.

XXI.

Tu večer jednou vítr od Floridy
ji ku Francie deštným břehům řítí;
pod skalou rybák skrčen, otrok bídy,
ji vytáhne v své potrhané síti
i běží k učenci, jí neotvírá,
a prosí, by řek, jaký nápoj svírá
ta láhev černá, tajemně jež svítí.

XXII.

Ký nápoj ptáš se, rybáku? Toť věda!
Toť božský nápoj duchů vyvolených,
myšlenky poklad, který duše hledá;
ó rybáku, v svých sítích vyhozených

byť zlato všecko měl bys Mexika
neb všecky perly, jež má Afrika,
věř, měl bys jen hrsť věcí bezecenných!

XXIII.

Hleď, jaká sláva, jaký ples a shon!
O slavné jmeno má dnes národ více,
hřmí dělo přemocné i zbožný zvon,
až střechy chví se davy jásajíce,
neb reku vědy víc než bitvy reku
se strojí pohřeb, v jásotu a vděku
jich jmeno z ulice zní do ulice.

XXIV.

Toť věčná paměť v slávě neztenčené,
že člověk přírodě sám vyrovná se,
tož v dobru, právu, studni otevřené,
tož v umění, jež strží je v svém jase;
co zapomění, hlod a bezpráví
že kalí zde náš pobyt mlhavý?
Na hrobech slávy strom jen zelená se!

XXV.

Toť nejkrasší strom země zaslíbené,
toť maják náš; vy, které vede duch,
nuž plujte dále, nech i bouř se žene,
myšlenky poklad neste ve vln vzruch!
Jen zlato přetrvá a dojde slávy;
kéž každý z vás jak onen lodník praví:
Ať dojde v přístav, chce-li tomu bůh!

XXVI.

Bůh myšlenek, bůh velký, síly plný,
na čelo hodil jejich símě nám.
Ó rozlívejme všady krásy vlny,
pak vezměm plod, jak vyrost duše tmám,
pln vůně samoty a svaté zoře,
jej hoďme do moře, tož v davu moře,
bůh v přístav jistě dovede jej sám!

Salt Lake City s horami Vahsatchskými a nový chrám mormonský.

V sídle Mormonů.

Ukázka ze spisu »An Engineers Holiday or Notes from a round trip from long. O° to O° by Daniel Pidgeon.«*)

Podává **L. Hajniš.**

Šestatřicet hodin, ztrávených v Pullmanově salonním voze, leží mezi naším odjezdem z Denveru a příjezdem do města Mormonů nad Slaným jezerem. V Cheyenne vjíždíme na trať dráhy „Union Pacific" **) která nedaleko za tímto městem překročuje rozhraní vod amerického kontinentu ve výši 2400 metrů nad mořem a asi 600 metrů nad městem Cheyenne. Není to horský hřbet, nýbrž široká planina, k níž vyjíždíme mírným stoupáním, a kdyby tu nebylo tabule s hlubokomyslným nápisem „Vrchol Skalních hor", netušili bychom ani, že nalezáme se na rozvodí velké pevniny. Hory skládají se zde z téže

*) V Londýně, 1883.

**) Spisovatel vyjel z Denveru po dráze „Denver and South-park Railroad", která u Cheyenne pojí se ku dráze Pacifické. Jak známo, má východní část této dráhy (z Omahy do Ogden City) název „Union Pacific", západní pak „Central Pacific".

drobivé žuly jako v Coloradu, a fantastické tvary zvětralých skal hojně se tu vyskytují. Všude jsou zřízeny krovy proti závějím, ale sněhu bývá tak málo, že vítr jej smete s pahorků a dobytek po celou zimu volně se zde potuluje. Překročivši vrchol sestupuje dráha zvolna do plání Laramieských, pokrytých nízkými travinami, na nichž pasou se nesčetná stáda skotu. Je-li Wyoming — jak pravil náš přítel hospodář — „podnož boží pro dobytek", jsou pláně Laramieské zajisté polštářem na této podnoži. Východní a západní úbočí Skalních hor co do rostlinstva jsou pravými protivami: na východě holé, hnědé stráně, na západě plodná, bujná zeleň. Zvěře, která v Coloradu úplně schází, je zde hojnost a z oken vlaku spatřili jsme četné antilopy a mnoho tetřívků. Žula znenáhla ustupuje skalám mladším, útvaru někdy jurského, někdy křídového, po nichž následují vodorovné vrstvy eocénu, které jsouce měkké, zvětráním nabývají nejpodivnějších tvarů, připomínajících tvrze a hrady. Vodorovné zvrstvení dodává těmto skalám vzezření umělého zdiva, kterýž úkaz jeví se podobně u tak zvaných „mesas" *). Drobení a rozrušení skal děje se zde jako v pověstném „Monument-Parku" u Manitou působením větru, který fičí po kraji, mocnými záchvaty odnášeje volnou prsť neb žena ji jako písek v Tilghmannově stroji**) mocně na křehká úbočí skal.

„Echo Caňon" jest údolí vyhlodané v těchto měkkých vrstvách, a jeho boky jsou po celé délce pokryty fantastickými tvary, monumentalními a architektonickými, které následkem vodorovného zvrstvení skal vypadají úplně jako výrobky umělé. Echo Caňon ústí do jiného údolí, zvaného „Weber Caňon", kde jest odkryta celá řada vrstev mezi útvarem jurským a kamenouhelným. Vrstvy tyto vystupují skoro svisle zpod ležatých vrstev třetihorních a opírají se o boky horstva Wahsatchského. Vlak jede několik kilometrů malebnou a rozmanitou scenerií těchto skal, načež náhle z těsného caňonu***) octne se v otevřeném kraji mezi lukami, které prostírají se patrně na vyschlém dně bývalého jezera. Ujížděje podle řeky Weberu touto rovinou, blíží se vlak velkolepé hradbě horské, která zdánlivě zastupuje cestu řece i dráze. Jest to horstvo Wahsatche (čti: Vázače), jehož velkolepé obrysy a sněhem kryté vrcholy ztrácejí se po obou stranách v nedozírnu. Za tímto horstvem nalezá se Slané jezero, do něhož, jak víme, řeka Weber ústí, marně však hledíme vyzkoumati místo, kde řeka prostupuje zdánlivě nepřetržitým horstvem, před námi se rozkládajícím. Pojednou octneme se před „branou ďáblovou", kterou spatříme teprve v posledním okamžiku, a třeba uznati, že jméno „ďáblovy brány" velmi dobře se hodí pro tento úzký prosmyk v rozsedlé rule, skrze nějž řeka si prorazila cestu. Horskou touto branou vyjíždíme do roviny, která na první pohled jeví se co dno zaniklého

---

*) „Mesas" jsou zvětralé skály, vodorovně zvrstvené, které tvoří boky hlubokých údolí řeky Arkansas.

**) Tilghmann vynalezl stroj, kde písek mocným proudem vzduchu žene se na látku, která má býti vyhlodána. Pokryje-li se část této látky (na př. skla) pružnou záštitou určité formy, vyhlodají se jen části nepokryté a na látce objeví se hladký obraz (ve formě záštity) na vyhlodané drsné nebo mdlé půdě.

***) Caňon značí vůbec hlubokou rokli, vyrytou v planině.

vnitrozemského moře, jehož posledním, zvolna vysýchajícím zbytkem je Slané jezero („the Salt-Lake"). Západní úbočí horstva Wahsatchského skládá se do výše 270 metrů nad rovinou ze samých teras, z nichž každá označuje přestávku v postupném ubývání vodstva zaniklého moře. Krajina sama — bývalé dno tohoto moře — vypadá, jakoby byla oschla včera; nepokrylo ť v tomto suchém podnebí posud žádné rostlinstvo holou půdu jílovou. Dráha jde po této rovině v délce asi 22 ½ kilometrů do Ogdenu, kde trať „Union-Pacific" se končí a „Central Pacific" začíná. Zde také odbočuje dráha do Salt Lake City, kteréž město leží as 64 kilometrů na jih od velké dráhy transkontinentalní.

„Město svatých" nepodobá se v ničem ostatním městům americkým. Hledíme-li na ně ze vzdálených chlumů, připomíná svým jaksi orientálským vzhledem Caňon City, ale v každém jiném ohledu jest to město

Brigham Young.

rázu docela svého. Leží na úpatí hor při kraji roviny zdánlivě nekonečné, na níž ve vzdálenosti as 19 kilometrů leskne se v slunci hladina Slaného jezera. Rovina jest poblíže hor vzdělána, ale jen málo kilometrů za městem počíná poušť, kde nic neroste než divoká šalvěj a velké slunečnice. Jednotlivé bílé domy, z nichž každý stojí ve vlastní zahradě, kmitají se mezi hustým stromovím, mezi nímž objevují se co rovné čáry žlutého prachu ulice městské. Oblý krov velkého tabernakula a vysoké zdi nového chrámu panují nad městem, nad nímž klene se nejkrásnější modré nebe a vznáší se vzduch nevýslovně čistý. Přihlédajíce blíže, shledáváme, že domy „svatých" jsou obklopeny ovocnými zahradami a stromovím, jsouce takto skoro úplně ukryty všetečným zrakům. Jsou skoro vesměs stavěny z „vepřovic" čili nepálených cihel, a architektonický vkus hledali bychom marně i u domů nejbohatších.

Totéž platí o starém chrámě — tak zvaném tabernakulu; jestiť tento chrám ohyzdné, ovální stavení, pokryté čímsi, co vypadá jako poklop mísy, urobený ze šindele. Nový chrám, zbudovaný z krásné domácí žuly, je co do architektonického provedení sotva hoden tesaře. Může se vůbec říci, že Mormoni naprosto nemají vytříbeného vkusu pro architekturu neb dekoraci. Ulice jsou po obou stranách vroubeny stinnými stromy bavlníkovými, a v každém rigolu pouličním bublá malý potůček čisté vody horské. Pouze krámy vtírají se pozornosti okolojdoucího; jsouť četné, ale také dobře zásobené, čisté a — div divoucí: v Americe i laciné. Žádné americké město — vyjma Filadelfii a Washington — nesnese porovnání s městem Mormonů co do čistoty; cesty jsou výborné a jest patrno, že svatí nezanedbávají svých povinností ve správě obce. Na stráni hor, vysoko nad městem trůní Fort Douglas, malá to pevnost, zbudovaná vládou Spojených Obcí r. 1873, když byli Indiáni vypuzeni z Bear Creeku. Předstíraným účelem této stavby byla ochrana proti vpádům Indiánů, skutečným účelem bylo však opanování města svatých. Když pevnost byla zakládána, vzkázal Young důstojníku posádky, že nedovoluje usazení vojska na stráni Wahsatche. Na stručnou odpověď důstojníkovu následovala výhrůžka prorokova. Druhá odpověď důstojníkova záležela ve třech pumách, které prorazivše krov tabernakula, učinily všem dalším argumentům na vždy konec.

Joe Smith, zakladatel mormonismu, narodil se ve Vermontu roku 1805 a měl první „zjevení" ve svém osmnáctém roce. Čtyry léta později dostal se dle vlastního výroku „divem" v držení „knihy Mormonovy"; kniha ta záležela ve sbírce kovových desek, na nichž vyryty byly „egyptské" nápisy. Prorok přeložil obsah těchto nápisů nadpřirozenou pomocí, jakou mu poskytly „urim a thumin".

Netřeba doložiti, že tato kniha je sbírkou nesmyslů, nicméně stala se základem organisace církve „svatých posledních dnů", která založena r. 1830 ve městě Fayette v státu novoyorkském. Brzo vznikly v jiných státech církve sesterské, a v Missouri založena větší kolonie mormonská, která však ještě téhož roku rozpoutanou luzou byla rozprášena. Uprchlíci utvořili pak nový sbor mormonský ve městě Clay, odkudž však opět r. 1836 luzou byli vypuzeni a totéž opakovalo se po dvou letech na jiném místě. Konečně r. 1839 utekli se Mormoni do státu Illinois, který tenkráte ještě ležel daleko mimo území vzdělané a kde nalezli přátelského přijetí. Zde tedy zakoupili půdu a vystavivše si město Nauvoo těšili se po nějakou dobu náboženské svobodě. R. 1844 však byli znova ohroženi luzou, prorok Smith byl uvězněn, a než ještě mohl býti postaven před soud, obklopen žalář tlupou mužů se začerněnými tvářemi, kteří přemohli stráže a zastřelili Smitha i bratra jeho Hyrama, při čemž byl raněn též Taylor, nynější president Mormonů, který zároveň se Smithem a Hyramem byl uvězněn. Již dříve stál Smith asi padesátkráte před soudem, byl však pokaždé prohlášen nevinným, a od počátku do konce stálo proti Smithovi a jeho stoupencům nikoli veřejné právo, nýbrž násilí lidu. Proti vrahům Smitha a Hyrama zavedeno sice vyšetřování, byli však z obžaloby propuštěni, a pronásledování Mormonů trvalo dále, až na podzim r. 1845 luza, které šerif kraje Hancocku marně se opíral, začala vypalovati domy v Nauvoo. Brzo potom usnesli

se Mormoni na tom, že opustí stát Illinoiský a žádali pouze, aby nebyli vyrušováni ve svých přípravách ku vystěhování. Exodus začal v únoru r. 1846, když více než tisíc rodin překročilo údolí řeky Mississippi na ledu; doufalť, že hromadným tímto odchodem zmírní rozkvašenost lidu proti těm, kteří nemohouce nastoupiti cestu v zimě ještě ve městě zůstali. Brigham Young, který po smrti Smithově stal se presidentem mormonským, řídil nyní jich stěhování. Založiv prozatimní město v Nebrasce a velký vozový tábor v Missouri, vydal se na jaře r. 1847 se 140 druhy na západ, hledaje místo pro trvalé usazení. Asi středem léta tábořila Youngova četa „vedena zjevením Všemohoucího" ve velkém údolí Slaného jezera, ale hlavní sbor mormonský dorazil sem teprve na podzim r. 1848 a byl zastižen zimou ještě u paty horstva Wahsatchského.

Původním úmyslem Youngovým bylo zajisté, aby dostihl Kalifornie a usadil obec svatých na mexickém území, *) ale za pobytu Mormonů u Slaného jezera skončena válka ve prospěch Spojených Obcí, Kalifornie i Utah byly postoupeny Amerikánům, a další postup stal se tedy zbytečným. Na jaře r. 1849 organisována prozatimní vláda s názvem „státu Deseretského" a položeny tím základy k mormonské moci na západě. Následujícího roku stalo se Utah výnosem kongresu „territoriem" **) a tím zůstává podnes, ač počet obyvatelstva již dávno je dosti velký, aby proměna ve „stát" byla oprávněna. Vláda Spojených Obcí odepřela však posud přese všecko nalehání Mormonů toto povýšení, chtějíc podržeti v rukou jmenování guvernéra, jednatele pozemkového ***) a soudců, kdežto by ve „státě" veškerá moc přešla do rukou ryze mormonské správy domácí. Není pochybnosti, že vláda i nadále bude hleděti udržeti tímto způsobem Mormony ve své moci a chrániti rostoucí stále počet „pohanů" †), až mormonism buď zanikne vlastní prázdnotou neb propadne zákonům americkým. Toť tedy historický vývin obce „svatých posledních dnů" od jejího založení Smithem až po usazení Mormonů v Salt Lake City. Toto město, založené rok po příchodu Mormonů do údolí Slaného jezera, vzrostlo od těch dob na 20.000 obývatelů a stalo se hlavním městem territoria o 143.000 obývatelích, mezi nimiž je pouze 20.000 „pohanů".

Než posoudíme theokratickou vládu neb náboženský ráz mormonské obce, přihlédneme k tomu, co obec tato vykonala ve směru hmotného pokroku. Poznáme takto povahu Mormonů z výsledků jich činnosti. Mormonští vůdcové chlubívají se tím, že jich přičiněním „rozkvetla poušť růžemi", že z kraje pustého učinili kraj plodný, a že církev mormonská vzrůstá co do počtu členů v míře neznámé u jiných obcí náboženských. Avšak co se nejprve týče úspěchů hospodářských, musí každému, kdo přichází z Colorada, býti nápadným rozdíl mezi úpravami

*) Kalifornie připojena ku Spoj. Obcím r. 1848 mírem v Guadeloupe Hidalgo.

**) Spojené Obce skládají se, jak známo, z 30 „států" s úplnou, a 10 „territorií" s obmezenou samosprávou. Po překročení jistého počtu obyvatelstva může kongres povýšiti „territorium" na „stát".

***) Úkolem jeho je řízení postupování půdy přistěhovalcům.

†) Jako sebe označují Mormoni co „svaté posledních dnů" (Latter Day Saints"), tak jsou jim ostatní lidé „pohany" (Gentiles).

pro zavláhu polí v Coloradu a v Utah. Mormoni zavlažili pouze úzký pruh země u paty hor a to prostředky nejjednoduššími, avšak oni nepodnikli nijakých větších prací, jimiž dávno mohli zúrodniti hluchou poušť mezi městem a Slaným jezerem. V Coloradu, které bylo organisováno o deset let později než Utah, byly nesmírné sumy vydány na racionelní závlahu, tak že během posledního desítiletí skoro 800.000 hektar půdy bylo vzděláno, kdežto v Utah v téže době sotva 400.000 hektar získáno pro pluh. Ještě nápadnější je rozdíl, srovnáme-li území Mormonů s Kansasem neb Nebraskou, kde — ačkoliv oba tyto státy byly osazeny o 4 léta později než Utah — 4,200.000 a 3,600.000 hektar půdy vzděláno v době od r. 1870 do 1880. Mormonští theokraté chlubí se svými růžemi pouště, jakoby pouze svatí dovedli vypěstovati růže na stepi; ale za každý květ, jejž vypěstovalo Utah, vypěstovány v Coloradu dva, v Nebrasce vypěstováno osm a v Kansasu deset.

A provedeme-li podobné porovnání v různých jiných směrech, setkáváme se všude s touže odpovědí. Tak k. p. v Utah, jehož osídlení stalo se r. 1850, jest 143.000 obývatelů; ale Colorado, osídlené r. 1861, má 195.000, Nebraska, osídlená r. 1854, 450.000, a Kansas, jehož osídlení padá do téhož roku, 995.000 duší. Vypočteme-li z čísel těch roční přírůstek obyvatelstva, shledáme, že, kdežto v Utah přibude ročně 4800 duší, Colorado vzroste o 10.000, Nebraska o 28.000 a Kansas o 39.000 hlav v roce, a to navzdor polygamii mormonské. A kdežto Utah vystavělo 960 kilometrů železnic, bylo zřízeno v Coloradu 1920, v Nebrasce 2560 a v Kansasu 4800 kilometrů dráh. A obracíme-li se od věcí hmotného pokroku k otázkám pokroku intelektuelního, shledáváme, že v Utah obnáší roční vydání za školní vychování pouze devět desetin dollaru na každého obyvatele, kdežto Colorado a Kansas vydají k témuž účelu jedenáct desetin a Nebraska jedenadvacet desetin dollaru na hlavu a rok. *) Zprávy o dopravě na trati dráhy „Utah Central Railroad“, která obstarává veškerý vývoz i dovoz Nového Jerusalemu, jsou rovněž poučné. Roku 1873 obnášel dovoz 109.000 tun a vývoz 27.000 tun, kdežto r. 1879 čísla ta klesla na 101.000 a 23.000 tun, vzdor tomu, že ročně přibývá dopravy kovů, dobývaných pohanskými horníky.

Den po svém příjezdu, v neděli, navštívili jsme „tabernákl“, rozsáhlé to a ohyzdné stavení, dosti velké, aby mohlo pojmouti několik tisíc pobožných, jichž však v den naší návštěvy nebylo nad patnáct set. Zvolili jsme místo, odkud jsme celé shromáždění mohli přehlédnouti, a shledali jsme vzezření Mormonů ještě všednějším než jsme očekávali. Amerického typu mezi nimi nebylo, lid ten spíše připomínal nejnižší třídy **) britské a skandinavské, z nichž také vskutku hlavně se skládá. Bohoslužba podobala se ritu anglických nonkonformistů, ale modlitby a kázání byly neobyčejně všední, ač prosty doktrin ryze mormonských.

---

*) Jest tedy roční vydání za účely vyučování na jednoho obyvatele:

v Utah . . .	2.14 zl.	v Kansas . . .	2.62 zl.
v Coloradu . .	2.62 „	v Nebrasce . .	5 00 „

**) Spisovatel užívá slova daleko ostřejšího: „the dregs“, což je jen málo mírnější než „vyvrhel“.

Zvláštností bylo, že mezi kázáním byly tělo i krev Páně podávány kolem všem přítomným asi na způsob jakéhosi občerstvení.

Dosti zajisté již bylo psáno o theokratické vládě a náboženských poměrech Nového Jerusalema, jakož i o proroku Mormonů, a to způsobem, dle něhož by se mohlo souditi, že vše to jest jakýmsi divem. Beze vší pochyby jest to věc zajímavá, že Brigham Young dovedl v samém středu amerického kontinentu utvořiti a udržeti stav věcí, který se naprosto příčí ideám našeho pokolení a naší doby; ale výsledku toho dosáhl prostředky velmi jednoduchými. Třeba připustiti, že Young byl muž neobyčejně ctižádostivý, velký organisator, obratný v nalézání vhodných prostředků, sobecký, nesvědomitý a rozený tyran. On působil magicky zdánlivou svou srdečností, ba pouhou přítomností svou na lidi, jež zdál se přesvědčovati, ač vskutku je prostě opanoval, a kteří ctili jej, jsouce jeho otroky. Třeba dále míti na mysli, že od svého východu z Illinois nebyla obec mormonská více znepokojována v daleké své vlasti horské, tak že měla dosti času upevniti se co stát v státu, než ještě Amerika tušila, že i její pouště stanou se sídlem vzdělanosti. Z této nerušené volnosti, která Youngovi poskytla příležitost k rozvinutí své moci a vedla jej k netušeným úspěchům, vzešla Americe dnešní otázka mormonská, nepříjemný, ano dle soudu mnohých i nebezpečný následek nerozumného násilí let 1844-45.

Jest to klam, domníváme-li se, že mnohoženství tvořilo článek víry v původní nauce Smithem hlásané. Smith sám měl pouze jednu ženu a totéž platí o Youngovi ještě několik let po usídlení se Mormonů u Slaného jezera. Brigham nebyl „svatým“ v nynějším smyslu, a teprve když se nezvratně upevnil ve svém postavení co prorok bohem nadšený, neobmezený vladař a vojevůdce mormonské obce, odvážil se prohlásiti „zjevení nebeských sňatků“ („Revelation on Celestial Mariage“). Bylo to roku 1852, když Young poprvé uveřejnil listinu nesoucí tento titul, tvrdě, že obsah její byl Smithovi zjeven rok před jeho smrtí. Smithova vdova a jeho syn prohlásili tvrzení to za lživé, tak velký byl však tou dobou vliv proroka, že „zjevení“ bylo přijato na schůzi mormonských vyslanců a vyslovené v něm zásady staly se základními pravdami mormonské víry. Mnohoženství nebylo však zprvu lákadlem, jímž vábeni proselyti do Nového Jerusalema, a nestalo se jím ani po prohlášení „zjevení nebeských sňatků“. Young potřeboval pracovních sil — jako jich Amerika dnes vůbec potřebuje, a aby jich získal, založil missie skoro ve všech státech evropských, v Australii, ano i v Indii a Číně. Obě poslední země byly brzo zase opuštěny, ale za to agitováno tím úsilovněji v Anglii a ve Skandinavii, odkudž — hlavně z Walesu a Dánska — hrnuli se stále vystěhovalci do hlavního stanu „svatých“. Mormonští missionáři měli namířeno jen na třídy nejnižší a těmto zbědovaným robotníkům znělo evangelium „práce a víry“ dosti vábně, když jim Nový Jerusalem skvělými barvami líčen jako země tekoucí medem a strdí, která jest otevřena a přístupna každému. Taková nauka, podporována poskytnutím hmotné pomoci a nadšeně hlásána muži k účelu tomu vybranými pro svou oddanost k osobě proroka, nemohla se minouti s úspěchem, a vystěhovalci z nejnižších a tedy nejlehkověrnějších tříd ubírali se po tisících do údolí Slaného jezera. Ruch ten nevycházel z nijakého popudu ná-

boženského, lidé ti byli jako jiní vystěhovalci vedeni prostě nadějí na zlepšení svých poměrů. Byli to nejvíce lidé bez krejcaru, kteří ovšem naprosto neměli prostředků potřebných ku vzdělání půdy, na kterou byli usazeni hned po svém příchodu na daleký západ. Byl to Young, který nově přibylým opatřil vše, čeho měli zapotřebí buď ku vzdělání půdy neb ku stavbě domů, pojistiv si za to dluh na rozličných usedlostech. Takto stal se vystěhovalec od prvního okamžiku svého usazení dlužníkem, a ve skutečnosti otrokem proroka, jehož mocný karaktér, podporovaný jistou zdánlivou dobrosrdečností, pojistil mu neobyčejný vliv — zpola strachem, zpola vírou — nad polovzdělaným lidem, v jehož očích nebyl Young věřitelem, nýbrž dobročinnou bytostí s nadpřirozenou mocí, jsoucí ve stálém spojení s Všemohoucím.

Utah stalo se vskutku vězením; neb ačkoliv neúmornou prací mormonský rolník se uživil, zřídka kdy se stalo, aby se mu bylo podařilo, zbaviti se svých závazků. Opustiti údolí — kdyby byl chtěl — nemohl bez peněz; a nalézti kupce pro hospodářství není rovněž snadné v obci ztížené velkými dluhy a zbavené všeho nadbytku vysokými desátky církevními. Young utužoval pouta tato ještě rozličnými prostředky. Konání spravedlnosti — dle jména v rukou církve — bylo ve skutečnosti v rukou Youngových a jako všichni církevní tyranové měl Young rozsáhlou soustavu tajného špehounství, jímž byl zpraven o všem, co dělo se třeba v poslední domácnosti mormonské. Vládl mimo to neobmezeně značnou mocí vojenskou a oddanými službami tajemného sboru tak zvaných „andělů mstitelů“, kteří tajně vykonávali jeho rozkazy. Hledě obmeziti užívání peněz, prohlašoval obchod směnný za povinnost náboženskou. Dolování v sousedních horách zakázal, anoť prý vzdělávání půdy jest jedinou prací bohulibou. Ano, pokusil se docela i o zavedení jakéhosi nového jazyka mormonského, čímž by byl dorůstající pokolení zbavil možnosti čísti jiná díla než mormonská. Vlastní školy zakládány nebyly, nýbrž jen jakési opatrovny, kde kniha Mormonova byla jedinou učebnicí. Kdežto však prorok hleděl takto způsobiti duševní stagnaci u svého lidu, staral se s druhé strany pečlivě o to, aby byl lid ten zaměstnán a baven. „Práce a víra“ byla heslem stále hlásaným, ale odpočinek byl učiněn příjemným zábavami a dramatickými představeními. Divadlo sledovalo v novém Jerusalemě co do důležitosti hned po tabernakulu. Slovem lid pracoval, věřil a smál se, ale nemyslil.

Představíme-li si tedy jednak osamělou, lehkověrnou a nevědomou obec v poutech pověry a chudoby, a s druhé strany nadaného, lícoměrného a nesvědomitého autokrata, jakým byl Young, jehož železná pěsť odložila sametovou rukavici pouze tenkráte, chtěla-li buď otevřeně udeřiti ve tvář nepřítele církve neb tajnou ranou zbaviti se soukromého nebezpečí, nebudeme překvapeni žádným ze známých úkazů mormonstva. Co se týče mnohoženství, tu lze říci, že Brigham utvořil fanatickou obec n a v z d o r této nauce, nikoliv pomocí její, a jeho moc byla by se snad setkala s ještě menším odporem, kdyby nebyl prohlásil „zjevení nebeských sňatků“. Neb velká většina Mormonů nemá prostředků, aby uživila více než jednu ženu, a ačkoliv prorok zavděčil se snad zavedením mnohoženství kněžstvu, které žilo poměrně v blahobytu z výnosu desátků, a jehož spolupůsobení bylo nutným v soustavě založené

hlavně na pověře, nebyla moc Youngova nad lidem nikterak závislá na nauce o polygamii. Jeho biskupové a starší, i jeho zámožní obchodníci, kteří nepohrdali světem, beze vší pochybnosti byli docela spokojeni, mohouce hověti svým náruživostem pod pláštíkem náboženství, ale mormonism co soustava nebyl zavedením mnohoženství sesílen, nýbrž byl rozhodně seslaben. Neuplynulo ani 20 let od zavedení mnohoženství a již jevil se povážlivý odpor v táboře Mormonů. Mladá děvčata prohlašovala, že se nevdají za muže, kteří by si hodlali vzíti více žen, a děti prvního manželstva pohlížely na potomky pozdějších sňatků jako na děti nemanželské. Násilí a strach objevily se v obci Mormonů, a povstala krise, jejíž vážnost sám Young dobře znal a jejíhož konce snad tajně se bál. Po smrti Youngově ustoupila nauka o mnohoženství více do pozadí, dlužno však přiznati, že, vyloučí-li se tato nauka, jest velmi těžko říci, v čem vlastně záleží víra mormonská.

Každý se nyní táže: „Jak skončí mormonství?“ a mnozí diví se, proč americké zákonodárství nezakročí a neučiní konec zjevnému skandálu. Věc je však ta, že v době, když vzdálenému území nynějšího territoria mormonského nepřikládáno žádné důležitosti, vzniklo tam četné obyvatelstvo, skládající se z nevědomého, bigotního a lehkověrného lidu, jejž pronásledovati — nechť mocí neb zákonem — pokládají Amerikáni za nemoudré. Duše mormonismu zanikla smrtí Youngovou, a tělo mormonstva je shnilé. Pohanští horníci, jež Young nenáviděl a jimž, pokud k tomu měl moc, přístup do territoria zamezoval, dobývají dnes za 20.000. dollarů *) drahých kovů denně v horách Wahsatchských. Pohanští obchodníci usadili se pod ochrannými děly Fort Douglasu, aby dodávali mormonské obci denní potřeby. Pohanské časopisy vycházejí v Novém Jerusalemě. Pohanské školy byly založeny. Peníze zaujaly již místo prosté výměny. Bohatí majitelé dolů z Idaho a Montany přicházejí, aby v mormonském městě příjemně ztrávili zimu; naplňujíce hotely a utrácejíce hojně peněz, šíří bezděčně i nové názory. Železnice k dolům budou co nejdříve zřízeny a mormonism pozbude půdy, než svět neb Mormoni sami se toho nadějí. Tak asi smýšlí průměrný, praktický Yankee, který klidně a nezvratně věří v evangelium sobectví, a nedovede si představiti, že by víra plná pověr mohla býti mocnější než dollary. Amerika je přesvědčena, že železnice, časopisy a školy snadně zvítězí nad mnohoženstvím a kněžstvem, a dopouští tedy, „aby vše rostlo spolu až do žní“, které zdravý rozum konečně i v údolí Slaného jezera slaviti bude. Kdyby nebylo bývalo nerozumných výtržností r. 1844—45, nebyl by nikdy hlouček nedůsledných sektářů nabyl takové důležitosti, aniž by byl Young dospěl k takové moci ve státu; ale člověk — zvláště fanatický člověk — je vždycky mnohem moudřejší než Stvořitel a opravuje dle svého rozumu cesty Prozřetelnosti.

Koupel v husté slané vodě jezera je zvláštní zábavou. Plování jest tu obtížné, neboť paty jsou stále nad povrchem vody ve vzduchu, ale za to jest možno vznášeti se ve vodě v sedě v přirozené poloze a udržeti se takto bez všelikého pohybu. Zvláštní vlak dováží denně hosty k jezeru. Vlak ten, z něhož otvírají se velkolepé pohledy na horstvo

*) 42.500 ve zlatě.

Vahsatchské, dopravuje vždy velké množství svatých — a několik hříšníků — kteří pak ve všemožných vkusných i nevkusných oblecích lázenských proháněji se v průhledné vodě jezera, dokud lokomotiva pronikavým hvizdem nevybízí k návratu.

Stráně kolem města — jako hory Wahsatchské — jsou pokryty do velké výše četnými terasami, tu zřetelnými, onde nejasnými, které vesměs jsou toho dokladem, že velká vnitrozemská jezera, která pokrývala střední Ameriku po skončené době ledové, vytratila se postupným odpařováním. Vždyť suché podnebí nastalé po době ledové podnes ještě pokračuje ve své práci, odpařujíc kapku za kapkou z vod velkého Slaného jezera, jemuž tím pozvolna ale stále přibývá slanosti. *)

* * *

Potud Pidgeon. Jest zajímavo porovnati tento popis s popisem mormonského hlavního města, jak jej podal baron Hübner ve svém spisu „Procházka kolem světa". Hübner navštívil Nový Jerusalem r. 1871, Pidgeon r. 1880. Líčení sekty mormonské a významu proroka Younga je v obou případech stejné — ano místy oba popisy doslovně se shodují (čerpaliť asi oba spisovatelé data historická z téhož pramene). Přece však líčení Pidgeonovo není pouhým opakováním popisu Hübnerova; zajímavo jest zejmena vyčísti z porovnání obou cestopisů vliv, jejž mělo devět let uplynulých od návštěvy Hübnerovy na vývin mormonstva. Young v té době zemřel; mormonství sice proroka přečkalo, ale, jak ze všeho patrno, pozbylo smrtí jeho hlavní své podpory a jde dnes zjevněji vstříc svému zaniknutí než r. 1871.

Kromě cestopisu Hübnerova **) nemáme, pokud mně známo, v české literatuře popisu mormonské osady založeného na vlastním názoru. Pouze stručné líčení zeměpisné a některá statistická dáta nalézáme v Hellwaldově spisu „Země a obyvatelé její" a ve statistické publikaci dra. Jana Palackého o Spojených Obcích severní Ameriky. Proto domníval jsem se, že popis Pidgeonův nebude pro české čtenářstvo co doplněk naší literatury o sídle „svatých posledních dnů" docela bez zajímavosti.

---

*) Američtí geologové naproti tomu mají na základě podrobného prozkoumání zmíněných teras nyní za to, že původní jezera velmi často měnila svou rozsáhlost i svou povahu působením střídajících se period sucha a vlhka. Ano, předpokládají, že původní jezero v údolí Nového Jerusalema — jemuž dali jmeno jezera Bonnevillova — již jednou bylo úplně vyschlé, a že nynější Slané jezero objevilo se na vyschlém dně působením nastalé periody většího vlhka, při čemž zbylé soli se opět rozpustily. (Viz Nature, XXX. 198.)

**) Překlad Malého.

Piraya.

Kus zajímavého vodního stavitelství.

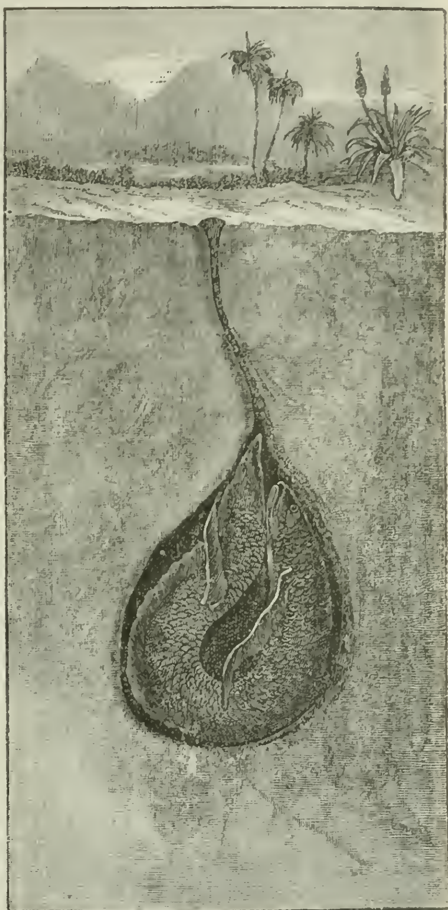
Napsal
Bedřich Katzer.
(Pokračování.)

Když už do bahna jsme zabředli, odbudeme hned pojednou, co v něm ještě jest zajímavého, abychom z něho rychle zase se dostali. Jest totiž znám ještě jeden stavitel rybí, jehož hlavním bydlištěm jest bahno, jen že nikoli bahno indických močálů, nýbrž břehů některých řek „temné pevniny“. Jest to bahník africký (Protopterus annetens),

dvojdyšná, žábrami i plícemi opatřená ryba těla poněkud úhořovitého, bezmála tři čtvrti metru dlouhá. Ale stavitelské umění své neosvědčuje ryba tato na prospěch svého potomstva, nýbrž chrání vlastní život před palčivým sluncem. Když totiž postupem suchého počasí mělké řeky a bažité tůně, v nichž se zdržuje, počínají povážlivě vysýchati, obalí se v jakési pouzdro z bahna, uvnitř hlenem vystlané, z jehož objemu sotva lze na délku ryby souditi. Leží v něm všecka zkroucena, s ocasem přes hlavu překlopeným, a přetrvává v této nepohodlné posici celou suchou dobu, tedy několik měsíců, v jakémsi „letním spánku". Už před delším časem byla pouzdra taková poslána do Londýna, kde byla uložena do nádrže s vodou přiměřeně teplou a pozorováno, kterak bahník k životu se probouzí. Za krátko pouzdro se rozmočilo a ryba ocitla se ve vlhkém živlu. Z počátku potácela se linivě a ospale sem tam, ale už po hodině stala se živější, ač setrvala při dně a na nejtemnějších místech nádrže. Ale po několika dnech už byla docela čilou a od toho času bylo možno její loupeživost a žravost, vůbec všechny její zvyky a zlozvyky náležitě pozorovati. Žádný exemplář nechtěl se však do bahna zahrabati a pouzdro si zhotovit, ač jeden vytrval přes 3 roky. Patrně bylo všem ve vodě blaze a žádný netoužil po tom, v těsné komůrce bahnité vypomáhati si při dýchání plícemi. — Zdá se, že někdy bahník také prostě do bahna se zavrtává a v jisté hloubce jakousi objemnější jámu si založí, kde horký čas přespí. Spolehlivě bylo pozorováno, že jiný druh, b a h n í k a e t h i o p s k ý, jenž obývá břehy posvátného Nilu, v skutku pouzdra zvláštního si nezhotovuje, nýbrž jen do bahna vodorovnou chodbu si vyvrtá, kde ostatně i v deštivé době za dne pobývá. V noci vychází na lup, který provozuje velmi krvelačně. Jest to zvíře pranesnášenlivé, jež se sourozenci na potkání se pere tak zuřivě, že málokterý zůstává celý. I na člověka se sápe a syčí jako had, jemuž tvarem těla a jmenovitě rychlostí svých plazivých pohybů dosti se podobá.

Jiná ryba hadovité podoby, která však jinak s uvedenými právě rybami nemá pranic společného, jest všeho obdivu hodná stavitelka budov na ochranu potěru: m i h u l e (Petromyzon). Hnědě a zelenavě mramorovaná ryba ta s kruhovitými, silně ozbrojenými přissavnými ústy, dosahuje přes loket délky. Ploutve jsou jen málo vyvinuty, přes to však dostávají se mihule dosti rychle ku předu a sice v klidnějších vodách hadovitým vinutím, v prudčeji proudících skočmo, při čem prý po každém skoku na pevných předmětech se přissávají a sobě odpočinou. Také se povídá, že přidrží se ústy jiných ryb a dají se od nich proti proudu vléci. Jisté jest, že často k živým rybám se přissávají, ale proto, aby se na mase jejich popásti mohly. Neboť náležejí k nejnebezpečnějším cizopásníkům, kteří nezřídka prohlodají skrze tělo jiných ryb veliké díry. Čas líbánek tráví mihule v řekách, podnikávajíce tam v dubnu z moře namahavou cestu svatební, jak se zdá, současně s lososy a některými jinými rybami. V řece vyhledá si párek společně příhodné místo, nad nímž voda rychle teče, a tam zakládají s nasazením obdivuhodné přemítavosti a síly pravý hrad cyclopský pro své děti. Nejprve hbitým smýkáním těla vyčistí a vyhloubají základ, na kterém pak hromadí kamení, do něhož potěr ukládají. Způsob, jakým dopravu kamenů provo-

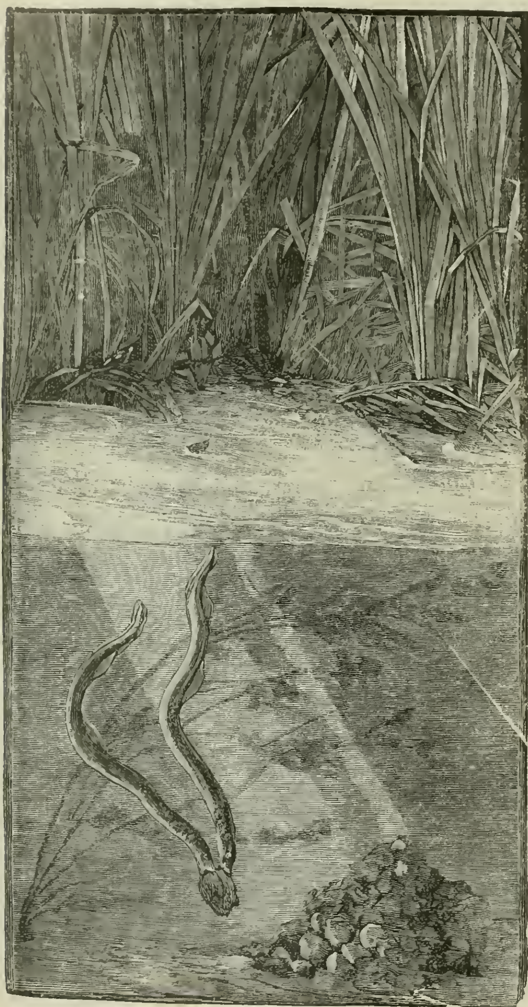
zují, jest velezajímavý. Přenášejí jo totiž ústy, což dosti snadno svedou, pokud kameny jsou na blízku staveniště a drobné. Ale poněvadž se pouštějí také do značně velikých a těžkých kusů, nevystačily by na dovlečení jich ke hnízdu svými silami, pročež náramně důmyslně si pomáhají. Takový těžký balvan vyhledávají totiž jen v proudu nad hnízdem. Samec i samice k němu pevně se přissají a s velikým namaháním pozvednou jej do výše, načež proudu volně se oddají, jenž nese je ke hnízdu blíž, při čem zároveň ponenáhlu zase s kamenem ke dnu klesají. Chvíli si odpočinuvše, pozdvihnou zase s napjetím všech sil kámen do výše a opět dají se proudem o nějaký kus strhnouti, v čemž pokračují, až ke hnízdu dospějí. Tímto způsobem budují tvrz v podobě nepravidelné hromady asi půl metru v průměru a o něco vyšší, tedy poněkud homolovité, v níž mláďata v první době svého života úplně jsou bezpečna. Má se za to, že po dokonání práce mihule zhynou: ale věc ta není ještě rozhodnuta. — Mláďata vypadají jinak než dorostlé ryby, totiž skoro žížalovité, a bývala také pod jménem minohy (Amocoetes) za zvláštní druh pokládána. Není divu, protože mají bledě stříbřité, kroužkované, asi jako brk tlusté tělo a celým způsobem života spíše červem než rybou se osvědčují. Že to jsou děti mihule, konstatoval tuším teprve v létech 60. A. Müller. Z jiker mihul totiž líhnou se minohy, které po 3 nebo 4 letech dorostou délky asi 2 decimetrů, načež velmi rychle, t. j. průběhem několika dnů, proměňují se v pohlavně dospělé mihule se zubatými ústy.

Bahník (Protopterus.)

Poněkud podobné hromady kamínků a oblázků jako mihule, jen že arci menších rozměrů, buduje jako opatrovny potěru řada jiných ryb, z nichž některé žijí dosti hojně v našich vodách. Ze všech jen o pstruhu chceme blíže se zmíniti, protože jest pěkným příkladem

tklivé péče o potomstvo. Když v říjnu samice projevuje, že by se ráda provdala, chodí za ní, vlastně plove za ní hned několik samců, ale ne všichni z upřímné lásky, nýbrž většina z hrubé sobeckosti. Ti zanášejí se totiž potají myšlenkou, že jikry, jakmile je samice naklade, ihned sežerou. Ale samice zná už spády těch floutků a vyvolí si z celého stáda jen jednoho pořádného manžela, s nímž se odlučuje od ostatních pstruhův. Spolu vyhledají mělké místo s písčitým, štěrkovitým dnem, ku kterému konci někdy několik mil daleko cestují. Naleznou-li vhodné místo takové, kde voda rychle proudí, počíná samice se zakládáním hnízda. Hází sebou s jedné strany na druhou a odmršťuje kaménky v pravo a v levo, čímž vyhloubí jakousi brázdu až 5 ctm. hlubokou, asi dvojnásob širokou a někdy velmi dlouhou. Do té naklade postupně, nejraději v noci, když měsíček jasně svítí, své jikry, jež samec po každé přestávce v jejím výkonu hned mlíčím zúrodňuje. Po uložení potěru nastává manželům největší práce stavební, totiž zasypání a ukrytí jeho. Šmejkavými náhlými pohyby mrští naň kaménky, až celá brázda jest naplněna, čím však se nespokojují, nýbrž pokračují ve velmi bolestné práci své, pokud lože jejich potomstva nekryje celý dlouhý pahrbek z křemele a oblázků. Stavitelská práce ta jest věru obdivuhodný výkon péče rodičů o děti, uváží-li se, že při odhazování a opětném nakupení ostrého tvrdého písku a úlomků stále zraňují své tělo, jež po

Mihule (Petromyzon.)

době tření jest pokryto bolestnými ranami. Přes to nenaklade pstruh vajíček nikdy do bahna, protože mladé rybky tisícerým nepřátelům tu sotva uniknouti by mohly. Rodiče vědí, že nejlépe chrání je kypře nahromaděné kaménky, mezi nimiž mají aspoň trochu bezpečné útočiště v první době svého života, kdy trávíce ze žloutkového vaku, jejž na břiše nesou, s místa se nehýbají.

Zcela podobně jako pstruh počínají si lososi a lipani, jen že písmenovou hříčkou sdružená práce svatební a stavební nastává jim z jara. Lososi k tomu účelu stěhují se z moře až do horních toků řek. Lipani, kteří na čisté a rychle tekoucí řeky jsou omezeni, nepodnikají daleké svatební cesty, nýbrž druží se k sobě na místě svého stálého pobytu.

Plotice (Rhynchichthys).

K těmto rybám přiřaďuje se kaprovitá rybička americká Rhynchichthys abronasus, podobná našemu ouklejí. Jest to malý, velmi čilý tvor, který v potocích nového světa jest tak obecnou poslední spásou pro chytače na udici, jako ouklej u nás. V květnu nebo červnu počíná doba tření, ve které jednotlivé párky, jindy vždy s veselou společností pohromadě žijící, více se odlučují a v mělké vodě hezké místo k líbánkám si vyhledají. Nejprve odtamtud odklidí a odvlekou všechnu neřesť, vytrhnou a odstraní kořínky, zkrátka vymetou tam pořádně. Na vyčistěný prostor naklade samička jikry, jež sameček zúrodní, načež společnou prací pokryjí je vrstvou kaménků, jež z okolí přinášejí. Na tu naklade samička opět vrstvu vajíček, kterou zase pokryjí kaménky, v čemž pokračují tak dlouho, až nakupí celou hromádku kaménků, jež ve vodě stojí jako malá pyramida, o níž nikdo by neřekl, že ji ryby vystavěly.

Mnohem nepořádnější hnízdo pro své potomstvo zakládává samice starého mrzouta bručivce, Batrachus grunniens, v Indickém moři dosti hojného. Vzhled ryby té není zvláště pěkný. Jest asi 3 dcm.

dlouhá, na hlavě a zádech hnědá, s boky bíle a hnědě mramorovanými a s ploutvemi skvrnitými. Uchvátí-li se rukou, vydává zvláštní bručivý skřek, odkud má své jméno. Hnízdo dělá samice, ale mnoho práce si s ním nedává, nýbrž odhrnuje toliko nedbale chaluhy a uklízí trochu kamení, než jikry naklade. Z nich vylíhlá mláďata zůstávají v hnízdě, pokud na svém žloutkovém vaku tráví; pak žene je hlad ven. Jiného o rybách těch není mnoho známo.

Bručivec (Batrachus).

Staviteli hnízd pro své žravé potomstvo jsou také nejzuřivější dravci mezi rybami americkými. Schomburgk nazval je hyénami mezi rybami, ale Brehm podotýká, že hyény proti nim jsou nevinní a supi velmi skromní tvorové. Myslil bys, že to ryba aspoň sáh dlouhá s tlamou bůh ví jakou. Zatím měří všeho všudy jen 3 decimetry. Jest hezky vysoká, na zádech modravá, vespod žlutavá a její jméno jest piraya (Pygocentrus Piraya). Jest trochu spřízněna s lososovitými a náleží k čeledi, vyznačené přeostrými trojhrannými zuby v obou če-

listích roztahovavé huby. Ve střední a jižní Americe obývá v řekách klidná, skalinami obdaná místa, ne však blízko ústí do moře. O zuřivé dravosti ryb těch bylo by mnoho povídati a ponětí o ní zůstalo by přece daleko za skutečností. Pouštějí se zvláště ve stádech pohromadě do všeho, co ve vodě se objeví, a vytrhnou zvířatům i člověku kusy masa z živého těla. Rybám sebe větším ukoušou nejprve ohon a pak je schrupou až na kosti, želvám, kajmanům a vodním ptákům užírají nohy, ssavcům v řece se napájejícím často vytrhnou kusy nosu nebo pysků, zvířata přes vodu plavající v pravém slova smyslu ožírají až na kostru, atd. atd. Není tudy divu, že tam, kde se objevují, šíří více postrachu nežli všechna ostatní zvířata. Hnízda svá připevňují nejraději na kořenech a výhoncích rostlin do vody zasahujících a uplétají je ze všelikých odpadků a lupenů. Tu mohou mláďata první čas ztráviti v bezpečnosti; neboť nebýti toho, těžce hltavosti starých by ušla.

(Dokončení.)

Zimní krajina.

du v krutém mraze zasněženou plání —
jen poušť kol bílá — v dáli obrys hor
jak křišťál čist se za obzorem sklání.

Klid němý leh' v ta lada bezeměrná —
jen havran chvilkou vzduchem zakráče
a nad hlavou mně mávne peruť černá.

Ta krajina jak já je zamyšlena —
a z dum ční stranou topol k nebesům
a k němu zavátá se tulí stěna.

Já cítím mráz — hle, hřbitov bíle snící —
Můj srdce tluk a dumy vtěleny
v ten topol tiše k nebi žalující.

Jos. Kuchař.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

Stařec nepovšiml si své vnučky; nedbal ani jejího úžasu, její vzrušené zvědavosti. Vedl ji bez ustání, týmž jistým, účelným krokem v před, až na chvilku se zastavil ku krátkému rozmyšlení, v němž dle posuňku patrně vzdal se úmyslu, vésti Narcissu dále chodbou. Rozhodl se, voliti kratší cestu.

Sáhl na zlacenou, krásně sdělanou kliku vysokých dveří právě před sebou a uvedl Narcissu do postranního salonu, v němž bylo jasněji. Okenice byly na sever pootevřeny a vzduch v prostoru byl nasycen ještě sledem barev nedávno uschlých.

Narcissa, spěchající za dědem, zarazila se pojednou jako leknutím, a v ruměnných rozpacích studu zírala na panneau, vroubené groteskami, jak do čarodějnického zrcadla, v němž viděla sebe v úplném graciosním majestátu své nahé krásy, svou ladnou podobu, houpající se v rhytmickém pohybu tance mezi putti a drobnými bakchantkami, jež kolem ní v báječném sadu křepčily a vířily.

„Ah!“ prohodil nedbale malíř, zastaviv se a ohlédnuv se po ztichnutí šustu krůčků Narcissiných. „Model se poznává se ženským koketním překvapením. Ano, Narcissko, tak jsi krásná. Nezhrdni, děkuj bohu a mému štětci!“

„Ale, dědečku,“ chvělo se dívce se rtíků, jež nyní podobaly se v její uzardělé tvářince purpurovému poupěti v buketu světlejších růží. „Já ti ovšem s radostnou oddaností sloužím při všech tvých studiích, ale —“

„Model nemá práva k žádnému ale.“ Po starcově tváři mihl se shovívavý úsměv. „Beru tvou pozemskou podobu a přenáším ji do sadu nehynoucích krás jako útvar, který se proměňuje v cizou bytost vdechnutím nové duše. Já tě odcizuji tobě samé, obracím tě jak protea ve sterých vtěleních tvého půvabu, jímž odívám jiné a jiné bohyně. Zde rdíš se, a po tobě budou se tisícové kořiti před oltářem tvé spanilosti, v které budeš nesmrtelnou pro příští věky. Neznajíce tě, nevědouce o skromné dívce, již seslalo do mého domu nebe jak odlesk svrchované krásy, budou se kochati ve tvých vděcích a velebiti moji Narcisku, ztajenou tu v bujné tvářnosti bohyně hudby taneční, tam v andělské postavě hudby náboženské, onde ve smavé a milostné podobě hudby lyrické. — V těchto síních nalezneš se, dítě, ku své pýše a své cti ještě často a mnohokráte —. Ale o tom později. Nyní nezdržuj, Narcisko, a pojď.“

Dívka podrobila se mlčky. Následovala svého děda ve zmatku, s myslí naplněnou novým dojmem, jehož se byla nenadála. Neodvážilať se nikdy špetnouti otázkou, jakého užitku může poskytovati malíři svými

skrovnými službami, a děd sám neuznal ji nikdy hodnou sdělení, k čemu si ji obírá za model, sdělávaje studie, náčrtky a kartony.

Ve vzrušení mysli nepovšímla si místností, jimiž dále se brali. Pokoje ty byly zase temnější než koncertní salon.

Posléze stanul stařec v menším prostoru a otevřel okenice do kořán. Jasné denní světlo vniklo do útulné, krásné komnaty.

„Jsme v kabinetu mincmistra Rejnburka,“ vysvětloval děd, obraceje se k ozdobnému sekretáři, ověnčenému jemnými řezbičkami a třpytivým vykládáním. „Zde netřeba se děsiti ničeho. Tam ty dvéře v pozadí, zavřené pevně sedmi zámky a skryté pod portierou, nad níž svítí zlatý pentagram Pythagorejců, vedou na schody, po kterých sestupuje se do laboratoře alchimistovy v přízemku a vystupuje do astrologické observatoře nad námi. Tuto v kabinetu svém býval Rejnburk pro důvěrné hosty, správce a sluhy doma.“

Narcissa rozhlížela se po lesklých parketách, v nichž zrcadlil se rozkošný barokový nábytek, svědčící o vzácném vkusu a labužnickém bonvivanství ve všem, o čarodějství v ničem. Nad mramorovým vlašským krbem pnulo se zrcadlo, ověnčené květy v porculánovém rámci, pod nímž po krbu stály vzácné bronzové nippes. V téže výši byly stěny kolem rozděleny v pole, do nichž hledělo oko jak do půvabných prospektů, ovitých guirlandami a delikatními arabeskami, mezi kterými vznášeli se podivní ptáci nevídané pestroty a nádhery, brouci, masky, emblemy; tu a tam vyskytovala se elysejská krajinka neb skupina svižných a něžných postaviček, kolem stropu běžel kapriciosní vlys a na plafondu hemžili se geniové, tropící čtveráctví s knihami a květy, s hvězdami a nástroji. Vzlétali vzhůru i snášeli se dolů, zapadajíce do vlysu, nakukovali z něho do kabinetu, sesmekovali se po festonech, houpali se na arabeskách a honili se s motýly i jinou dovádivou družinou, nasetou do maleb hojně a přece s mírou vzornou. A jako neunavovala bujnost a nekonečná rozmanitost tvarů, tak nebylo hlučivé pestroty v této bohaté, oslňující, parfumem nevýslovné jemnosti prodchnuté malbě, kteráž sálala leskem rozkošného století baroku.

Stařec ukázal dívce na hedvábné křeslo, vytvořené jak z cukru ze soustruhovaného, bílým a barevným lakem i zlacením v porculán proměněného dřeva, potažené jemnou látkou zelenavě žluté barvy, v níž jemné květy se skvěly.

Pak usedl naproti dívčině se starou, v lisované kůži vázanou a vzácnými sponami opatřenou knihou v ruce, již byl z přihrádek sekretáře vyňal.

„Je ti zde nevolno, Narcisso,“ pravil, pohlédnuv na vnučku. „Jsi zmámena jemnou krásou a skrytou příšerností tohoto místa. Zbav se posledňějšího dojmu a ponoř se do prvního, který tě oduševní náladou přiměřenou, abys mi porozuměla.

Moje kniha, zápis a kronika mé i tvé rodiny, Narcisso,“ pokračoval, mluvě vážněji, slovo za slovem, jak ve slavnostním rozjímání o velkém svátku, „nenáleží vlastně sem. Svěřil jsem ji toliko v ochrannou péči vznešeného pána, který naši rodinu z ničeho vytrhl a na světlé výšiny do pracovny tvůrčích duchů lidstva uvedl. Nemusil bych ani knihu bráti k ruce, znáť ji celou z paměti. Ale chci, aby tento ctí-

hodný dokument tanul ti vždy na mysli, a jsem ochoten doložiti tobě z něho vše, o čem by snad ženský i dětinný rozum tvůj pochyboval. — První list naší kroniky jest psán krví. Náš předek, Zikmund Strzycki, vynořil se jako z temné tůně chaosu; jeho postava záhadného původu nabyla obrysů teprve vstupem do jasnějšího kraje, arciť rozjasněného rudou záři požáru zhoubné války, jejímž krvavým, příšerným svitem i zjev našeho předka zbrocen jest. — Vytáhl z neznámých končin polských zemí s Lisovčíky proti českým vojům do poslední české války. Po rozprášení Lisovčíků českým plukovníkem Stampfelem u Vídně, přidržel se zbytků tlupy kozáckého hetmana Vojtěcha Kleczkowského, jenž zemřel dne 8. března 1620 v bitvě u Meisavy v jeho náručí. Náš předek chlubíval se, že pomstil svého velitele, zabiv dne 11. dubna 1620 v bitce u Sitzendorfu vlastní rukou českého polního maršálka Linharta Kolonu z Felsu. Buď jak buď, Zikmund Strzycki nebyl zajisté o nic horší a o nic lepší ve smutné té válce než jeho soudruhové a zúčastnil se s nimi všech nájezdů do jižních krajů Moravy a Čech, bojů v Dolních Rakousích a dále v Čechách až do bitvy Bělohorské. Když pak po této rozhodné bitvě Lisovčíci propuštěni a do Kouřímska, Čáslavska, Chrudimska a Hradecka se vrhli, aby si plenem na vlastní vrub lepší odměny zjednali, než z císařských pokladen se jim dostalo, byl také s nimi. Vida však nebezpečí takového počínání, kterému sužovaní obyvatelé sami se bránili a jež i císařští občas — jak kdy se jim chtělo neb nechtělo — trestávali, zaměnil záhy prapor a přešel s hetmanem Balickim do služeb Ferdinanda II. Provázel dne 25. listopadu ve vojenské eskortě pana Heřmana Černína z Chudenic na Kutnou Horu k dosazení císařských úřadů a přibyv podruhé dne 14. prosince 1620 do téhož města ve vojště Bouquoyově, jenž k dokonání války podmaněním Moravy tudy táhl, zůstaven na Vlašském dvoře v četě zbrojného lidu, kterýž tam Bouquoy jako předvoj družiny nejvyššího mincmistra pana Viléma z Vřesovic zanechal. Tímto dnem počíná se vlastně kronika našeho rodu. Zikmund Strzycki zůstal posádkou v Kutné Hoře i když garnisony se střídaly. Zalíbiloť se mu v bohatém městě, kdež podnikavá soldateska nikdy nebyla v rozpacích a v nouzi. Císařští úřadové šetřili sice poněkud báňské město, jež nebylo radno v prach a popel obrátiti, poněvadž by z toho komoře královské byl zisk nevzešel. Ale přes to hospodařili žoldnéři, jak se jim zlíbilo. A když již v městě nesměli neb nechtěli, podnikali vycházky do okolí, buď jednotlivě neb hromadně. Takovou razziu ve větších rozměrech uspořádali o Vánocích r. 1623 podplukovník Ferdinand Lažanský z Bukové a rytmistr Albrecht Beneda na západ z Nečetín. Mimo jiné přepadli kostel na Vysoké, k svému potěšení právě v čas štědrovečerních bohoslužeb, vpadli do chrámu a znesvětili jej řáděním, o němž raději pomlčím. Dcera kněze Vysockého Jiříka Barty byla kořistí našeho předka i odvlečena jím do Kutné Hory. Ubohé dívky ujala se pak mlaďoučká slečna Maruška Maternová z Květnic, soukojenka její. Kněz Jiří Barta zmizel v té bouři, spasiv se útěkem. Před útěkem neshledal se více s dcerou. O Novém roce léta 1626 nalézal se Zikmund Strzycki v jezdecké salvě quardii, vyslané proti Otcům Jezovitům, aby slavně do města uvedeni byli. V průvodu těchto byla i amazonka, mladistvá dívka neobyčejné sličnosti

nadchnutá náboženskou blouznivostí. Brousila po ubohé zemi v odění císařského korneta, shánějíc laskavým i příkrým slovem a břitkou ocelí zbloudilé do stáda pravověrných, císaře i papeže poslušných oveček. Její otcem byl proslulý polský astrolog a alchymista Michal Sędziwoj a její kolébka stála na Hradčanech v čarokruhu alchymistických, náboženských, galantních i uměleckých snah a vlivů, jež se na dvoře Rudolfa II. protkávaly. Matka Seleny Sędziwójowny není známa. Zikmund Strzycki netázal se po ní, zamilovav se do sličné rytířské dívky. Ale její vysoká, dvorskou ušlechtilostí odchovaná mysl a její pyšné, po vavřínech Johany Orleanské prahnoucí srdce nesnížily se k prostému, nevelmi as uhlazenému vojínovi. Selena ubytovala se s dvaceti vojíny na reformační exekuci v domě bohatého, mladého měšťana kutnohorského, Zachariáše Sejlera, jehož otec, prubíř mince i alchimista, nedávno před tím byl nalezen zabit ve své laboratoři, do níž se byli někteří z německých, pokladů lačných muškétýrů nové posádky kutnohorské vloupali. Zachariášův otec pracovával druhdy společně s Michalem Sędziwojem — bylať alchemie zároveň s úřadnictvím při minci kutnohorské v rodině Sejlerově od času Hynka knížete Minsterberského dědičná. Zachariáš tedy, ač nosil smutek a hostil v domě svém soudruhy vrahů otcových, nemohl se ohraditi odmítavou urputností proti mladé dívce, s kterouž za lepších časů se byl stýkával, která své reformační snahy vůči němu do tužeb srdečné přízně a účasti odívala a jejíž oslňující půvab jedenadvacítileté srdce Sejlerovo úprkem podmanil. Za srdcem podlehla duše i mysl, a vzájemná láska obrátila oba. Sejler vrátil se do lůna církve a dívka zřekla se dobrodružného života, obrátila se k povinnostem i úkolu ženy a stala se chotí měšťana, získaného víře a císaři. Paní Selena byla pak věrnou přítelkyní panny Marušky Maternové z Květnic. Nešířil bych se o tom, kdyby tato událost nebyla ve spojení s dalšími příběhy našeho předka. Zklamání naplnilo jej hořkostí, jíž ulevoval v hojném pohříchu zbujnictví. K takovému obzvláště naskytla se vojákům neobmezená příležitost, když dne 14. září 1627 vypuklo v Kouřími povstání, kterému přezdívají selské, ač v pravdě bylo národní. Neboť vzpoura byla ustrojena i po válečnicku vedena šlechtickými a kněžskými exulanty, kteří pozdě na lid svůj si vzpomněli. Vláda vypravila bez průtahu se všech stran vojsko proti rebelům v krajích posázavských, a v koloně, vypravené z rozkazu nejvyššího mincmistra z Kutné Hory do zbouřených území, táhl i Zikmund Strzycki. Šibenice a rozvaliny zůstávaly pustou stopou za sbory žoldnéřů. Povstání utopeno v krvi, čety buřičů rozprášeny a pobity, jejich vůdcové zlapáni a popraveni. — Na honbě za posledními zbytky rebelů pronásledoval Zikmund Strzycki jedenkráte starce a jeho dceru do houštiny lesa. Mladá ženština mohla snadno prchnouti, neopustila však starého, vetchého muže, a tak padli oba do rukou stíhatele, jemuž i kůň i zbroj v lese byly na překážku. Zikmund zajal — Jiříka Bartu, někdy kněze Vysockého a jeho dceru Teklu. Kněz byl se vrátil z vyhnanství, aby sosnoval povstání a dcera — nepochybně s vědomím a požehnáním panny Marušky Maternové z Květnic — ušla tajně z Hory Kutné za otcem. Tento plen se kyrysníkovi vydařil. Měl nyní v moci jednoho ze strůjců a vůdců vzpoury a jeho dceru, vyslanou z patricijského domu kutnohorského, kdež býval

i pan Radslav Hlavsa z Liboslavě a jeho alchemistický přítel Zachariáš Scjler se svou ženou Selenou na častých důvěrných besedách a snad i — piklech — —. Ale Tekla Bartova všechno změnila. Za dobu čtyř roků, co trávila ve skrytu u slečny Marušky, rozkvetlo mlaďoučké, z Vysockého kostela jako jehňátko unesené děvče ve statnou a krásnou pannu. Náš předek byl již na svou vánoční kratochvíli z roku 1623 pozapomněl, a Tekla Bartova byla mu novým zjevem. Znamenala nepochybně účinek své sličnosti na vojína a rychle rozhodnuta použila svého kouzla. Dávala se za otce i za své příznivce sama v oběť. Zikmund Strzycki ji přijal, odehnal hořekujícího kněze od dcery a přivázal si ji ke třemenu. Tak vrátila se s ním do Kutné Hory. A pomocí její dětinné obětavosti obrátilo nebe mysl našeho předka k lepšímu. Přivedl ji sám slečně Marušce Maternové z Květnic k dalšímu opatrování, a uloupená Tekla Bartova byla odtud strážným andělem Zikmunda Strzyckého. Roznítila v něm druhou lásku a přivedla jej k pořádnějšímu životu, který s ním na dále ctnostně jako věrná i oddaná manželka sdílela. Tímto sňatkem byl náš předek upoután ještě pevněji ke Kutné Hoře, v níž zůstával trvale posádkou. Častěji arci bylo mu s garnisonou vytrhnouti do pole proti Švédům. V potýčce s nimi u Přimdy v šumavských lesích dne 18. března 1641 ztratil svůj život. Vdovy a sirotků, dvou starších děvčat a menšího tříletého Františka Hynka Strzyckého, ujal se patricij pan Václav Vojtěch Dačický z Heslova, oženiv se nedávno s vdovou paní Maruškou Hubáčkovou, rozenou Maternovou z Květnic, která již jako mladinká slečna ubohou Teklu statečně byla ochránila. Sirotkovi dařilo se v domě bohatého, i po všelikých nehodách poměrně v přepychu žijícího pána dobře. Pan Václav Dačický byl z téže krve a téhož rázu jako proslulý pan Mikuláš, jenž byl vlastním strýcem pana Matyáše, otce Václavova; miloval víno, zpěv a ženy, choval však větší zálibu v umění malířském a řezbářském nežli v literním. Malíři bývali častými a vítanými hosty v jeho domě, naplněném vzácnými výtvory uměleckými. Mezi jinými počítal pan Václav i mistra Skretu za svého přítele a připojil nejedno vzácné dílo štětce Skretova k mistrným pracím Josefa Heinze staršího, který v cenné sbírce maleb páně Vojtěchových nad ostatní současníky zvláště vynikal. Pod střechou ochrance Tekly Strzycké a jejího sirotka byla takořka umělecká akademie v permanenci. Ký div tedy, že sirotek, batolící se mezi korbely, paletami, obrazy a na klínech čiperných mistrů i přátel svobodného umění, načichl záhy barvami a osvojil si bez nucení a namahání v chlapecké hravosti a šukavosti abecedu uměleckou tak snadno, jako ptáče, vedené k letu naučí se létati. Pan Dačický znamenal záhy na hošíkovi skutečné nadání malířské a rozradován tímto ziskem jedné duše uměleckému nebi, nepustil ji už, dával hochovu snažení a myšlení účelný směr i odevzdal ho v roce 1650 jako učně Karlu Skretovi a proslulému Abrahamu Bloemaertovi, jenž té doby právě v Čechách dlel.

Tak zapustil rod náš kořeny v této spustošené zemi, aby za hříchy původce svého vydal jí v náhradu nový květ a ovoce. Dotýkám se jen mimochodem této přirozené povinnosti, ač právě zase pro její odůvodnění pověděl jsem ti obšírněji, kterak jsme se k právu na podíl v osudech naší vlasti dobyli. Povinností svých byli si vědomi všichni moji před-

chůdcové, a my nesmíme je rovněž spouštěti se zřetele. Poslání rodu našeho pak bylo určeno prvním v posloupnosti malířů Strzyckich, jimž založena dynastie naše. Rychlejším postupem a stručněji vyložím ti dále její rozvoj a osud, který ji k tomuto domu připoutal."

„František Hynek Strzycki či Strzicius — tak počal se záhy psáti, ozdobiv po způsobu tehdejší doby jméno své latinskou koncovkou —" pokračoval stařec po krátkém pomlčení, „vyspěl během šesti let v dílně Skretově mistrovým vedením k takovému slibnému rozvoji, že Skreta sám usiloval, aby nadaný mladík dovršil svůj výcvik na nejvyšších tehdy školách umění, v Italii.

Pan Václav Vojtěch Dačický otevřel se vzácnou štědrostí skutečného mecenáše poznovu svůj měšec a pomohl nadějnému vyučenci slavného českého malíře přes Alpy. Dnes nedostává se nám měřítka pro velikosť takového podniku, který tenkráte vyžadoval poměrně více odvahy, nákladu a času nežli dnešní dobou cesta kolem zeměkoule. Proto nepodceňuji nikterak význam pomoci páně Václavovy. Strzycki zapadl nejprve do Benátek. Tizian a Giorgione zaskvěli se jak bohové nad jeho obzorem; kořil se jim, ale nenásledoval jich úplně, přidržev se více Pavla Veronese, jehož sytá, nádherná živost udeřila na sympatickou strunu v srdci mladého umělce, vyluzujíc příbuzný z ní tón. Pobyv na doporučení Bloemaertovo s krajanem Molinarim starším v atelieru Pietra Liberiho, odebral se do Bologni. Pracoval u Quercina a následoval líbezného Guida Reni. V obdivu Reniho sdružil se s krásnou Eliškou Sirani. Láska k této malířce byla mu na dlouho osudnou. Její otec vyštval ho z Bolonie. Nebohý, o přízni vestalské Elisabetty pochybující mladík toulal se na to Italií, poklonil se velmistrům Cinquecenta i starší doby, připojil se na čas i k žákům Karla Dolce, Sassoferrata, Albaniho, Fapresta, zalétl i do Sevilly mezi žárné andaluské světice Zurbaranovy a zaběhl pak do Francie, kdež na výsluní krále „soleila", Ludvíka XIV., vzcházel nový den umění francouzského. Noel Coypel, Bourdon, Mignard, Lebrun ukázali Strziciovi po velkoleposti komposice, ušlechtilosti kresby a sálavosti barev Italů počínající francouzskou rutinu, esprit a luznost. Ano Geneviève de Boulogne snažila se zadržeti ho svazkem něžnějším. On však nikde neměl stání, jsa srdcem i duší u Elisabetty Sirani, v níž také s věkem vášeň uzrála. Stíhána nenáviděným nápadníkem a nemohouc se mu ani zbraní karikatury ubrániti, povolala svého zbožňovatele na pomoc k sobě. Přilétl do Bonony a — pohřbil milenku v kapli Madonny del Rosario u San Domenika. Sok otrávil mu Elišku. Malíř odměnil vraha, vznešeného nobile, dýkou, a za to jat i souzen. Z pout vyprostil ho po mnoha měsících v r. 1666 přítel, janovský velmož markýz Brignole. V jeho průvodu ocítil se náš předek na slavnostech ve Finalu, kdež nevěsta Leopolda I., infantka Marketa Terezie, císařskými vyslanci okázale vítána a přijata. Markýz Brignole upozornil maršálka hraběte Raimonda Montecucculiho na českého malíře, a Montecucculi vzal Strzicia s sebou, zaručiv jeho bohatému, obratnému štětci všechen zdar v palácích rakouské šlechty. Naděje tato neosvědčila se. Slavný maršálek přestal na uvedení malíře do císařských držav a na několika neúčinných rekomandacích. Pana Vojtěcha Václava Dačického nebylo již mezi živými a jiní o neznámého umělce nedbali. Ztlumil své iluse a usadil se pro-

zatím jako měšťanský malíř v Budějovicích. Oženiv se, maloval po deset roků svaté a portrety na výdělek, a galantní i alegorické výjevy nejvíce pro své potěšení, poněvadž pro toto zboží v ožebračených a tmářstvím spoutaných Čechách nebylo smyslu obecnějšího. Jedna z takových prací zatoulala se však do rukou císařova dvorního lučebníka i milovníka umění, pana Jana Václava z Rejnburka. Tento vynikající muž vyhledal ihned malíře. Zastal jej v trudných poměrech; bylať mu právě zemřela žena, jejíž rodina strojila mu všeliké příkoří. Zarmoucenému, roztrpčenému, zmrháním svých snah již zmalátnělému umělci zjevil se pan z Rejnburka jako anděl spásy. Povzbudil malíře, zahrnul jej zakázkami a vybídl ku přesídlení do Kutné Hory, kamž pán ten v brzku za mincmistra dosazen býti měl. Domluvivše se, poznali se jako krajané ba známí a potomci rodin, jichž osudy mnohonásobně se stýkaly a pronikaly. Pan Jan Václav z Rejnburka byl druhým zakladatelem cti naší rodiny, která by bez jeho mocného přispění s Františkem Ignácem v Budějovicích byla asi zanikla. Jsem tedy povinen zmíniti se o něm. Jak ti již známo, byla náklonnost našeho praotce Zikmunda k Seleně Sędziwojówně poražena šťastnějším sokem, kutnohorským měšťanem a úřadníkem mince Zachariášem Sejlerem. Zikmund nenáviděl svého soupeře a po zvyku žoldnéřů své doby byl by asi propůjčil své zlobě výrazu řízného nebo pádného, kdyby jej byla nezdržovala bázeň i ostych před alchymistickými a společensky vysoko nad stupeň vojáka povýšenými manžely. K této bázni přidružila se záhy vděčná úcta, když paní Selena Sejlerová s přítelkyní svou Maruškou Maternovou z Květnic v péči o dobro Tekly Bartové a její rodiny se spolčila, a za častých výprav Zikmunda Strzyckého do pole rodiny Strzyckých se ujímala. Zachariáš Sejler netěšil se dlouho z pokojného života. Upadal zároveň se svým příznivcem, panem Radslavem Hlavsou z Liboslavě, v jehož alchemistické dílně v Minsterberském domě pracoval. Jezuité ošidili jej o zděděný dům, který k staveništi své nové veliké koleje zabrali, a v nekalých svárech s ním použili zákeřnické zbraně podezírání ve věcech víry, právě tak jako počínali sobě proti osvědčenému, věrnému paladinovi Ferdinanda II. hraběti Janu Rudolfovi Trčkovi z Lípy, jejž podobným bídáckým způsobem z majetku vystrnadili. Pan Trčka koupil si ovšem nový dům, právě řečený Minsterberský od pana Hlavsy. Ale vypověděl z něho Sejlera. Tento vzpomněl si v tísni své na velmocného příznivce adeptů, Albrechta z Valdštýna, i vstoupil do jeho služeb a setrval ve Valdštýnově astrologickém i alchemistickém štábu až do pádu tohoto vojvody. Velitelské berly nad vojsky Fridlandskými ujal se římský král Ferdinand, pozdější císař Ferdinand III., dvořanstvo Valdštýnovo se rozptýlilo a Sejler vrátil se do Kutné Hory, usmířen s panem Rudolfem Trčkou prostřednictvím syna jeho Adama Trčky, jejž v Chebu zároveň s Valdštýnem byli zabili. Na neštěstí Sejlerovo zemřel právě tou dobou starý hrabě Trčka, ušed tak procesu, který mu pro spojenství s Valdštýnem hrozil. Domy a zámky jeho zapečetěny; mezi těmi byl také Minsterberský dům v Kutné Hoře, kdež Sejlerové půl druhého sta let již za rozličných pánů byli laborovali, a v němž doufal Sejler nalézti útulku. Nyní bylo mu znova snažiti se, aby vybředl z bídy, ve které se byla rodina jindy zámožná v krutých těch dobách ocítila. Starý Sędziwój byl

sice posud na živu, neměl však sám nazbyt a mohl svému zeti přispěti toliko přijatím Seleny na některou dobu v ochranu a poskytnutím doporučení, kteréž pomohly Zachariáši k místu v císařském dělostřelectvu. Balistika považována tenkráte za umění, spadající do řady tajeplných, a Sejler byl se svými alchemistickými antecedenciemi ku správě potřeb a dílen dělostřeleckých dobře spůsobilý. Selena zatím zmizela. Kozáci, vracející se v roce 1636 od Gallasovy armády na Rýně do Polska, přepadli Kravaře, kdež se zdržoval Sędziwój s oběma dcerami, Veronikou Marií a Selenou u druhého zetě svého, pána z Eichendorfu, a unesli krásnou, osmadvacetiletou choť Sejlerovu a s ní dítky ubohého muže. Zanikla beze stopy a oplakávána v brzku jako mrtvá. Sejler se byl v letech 1632—1634 seznámil s bývalým pardubickým hejtmanem a po té vrchním komisařem Valdštýnova dělostřelectva, panem Jiljím Fuxem z Rejnburka, i pojal — považuje se za vdovce — r. 1640 pozůstalou dceru pana Jiljího za choť. Tento sňatek byl konveniencní a snad i prospěchářský. Krom všeho nadání objevila se dvě leta po té ve vojště Torstensonově oplakaná Selena jako z mrtvých vstalá. Švédi vlekli ji s sebou a nechali na Kravařích u jejího šedivého otce. Šestileté utrpení, v němž smýkána vojáky semo tamo, zničilo jeji krásu, neutratilo však jejího vysokého ducha. Tak nalezl ji Zachariáš Sejler, přitáhnuv ve vojště arciknížete Leopolda a Piccolominiho na vítězném postupu proti Švédům do Kravaře. Nešťastný muž měl nyní dvě ženy. Selena nevnucovala se mu, zřekla se ho a zůstavila jej druhé ženě, od níž měl syna náhradou za utracené dítky ubohé Sędziwojóvny. Tíže doléhaly neblahé osudy rodiny na slabší povahu druhé, valně nemilované choti Sejlerovy. Soužila se a svízele válečné podryly její zdraví. Schvácena těžkou nemocí, podlehla jí v ležení Montecucculiho u Králové Hradce r. 1646. Selena, ztrativši tou dobou otce, pospíšila k choti a zaujala vedle něho po druhé místo manželky, oddané, pečlivé, poznovu milované a o vychování nevlastního syna svého vzorně dbalé. Po skončení třicetileté války setrval Sejler ještě přes dva roky — pokud závěrečné vyjednání míru se protahovalo — ve službách vojenských a propuštěn teprve v roce 1651. Vrátiv se do svého rodiště zaklepal poznovu na dvéře Minsterberského domu. Pánem v něm byl té doby císařský general don Juan Salazar d'Alverina de Monte Albano, obohacený některými statky, z pozůstalosti pana Jana Rudolfa Trčky konfiskovanými. Donu Juanovi učaroval sice v Minsterberském domě démon alchemie jako každému, kdož v jeho čarokruhu se ocítí. Kouzlo nebylo však posud dosti mocné. Asketicky zbožná choť generalova, dona Franciska Juanita, rozená Maradasova de Vique, nepřála hermetickému umění a oba manželé byli v úzkoprsé skoupotě svorni. Sejler neměl času, vyčkávati, až se don Juan Salazar rozmyslí; po vyzvání polního zbrojmistra Rudolfa hraběte Tieffenbacha, svého známého od dělostřelectva, věnoval se ohněstrůjství, v jehož umělém provádění zvláště slynul. Na Sejlerovi osvědčilo se záhy pořekadlo: „čím kdo zachází, tím schází.“ Výbuchem nezdařeného ohňostroje, chystaného r. 1652 na oslavu narození arciknížete Ferdinanda Ludvíka, prvního syna Ferdinanda III. z Eleonory Gonzagovny, ztratil život. Vdova Sejlerova pozvána pak teprve donem Juanem Salazarem do Minsterberského domu v Kutné Hoře. Tam věnovala se

výchovu svého nevlastního syna Jana Václava a lučebnickým pokusům, prováděným ve spolku se starým generalem na velikou mrzutost dony Francisky Juanity. Selena zemřela osm let po smrti svého muže a hned na to dala si paní Salazarová Minsterberský dům od chotě ve své neobmezené držení připsati, vypudila duchy z prastaré komnaty ve věži, kdež od časů knížete Hynka Minsterberského alchemie pěstována, proměnila ji v kapli a ujala se sirotka. Jan Václav Sejler byl tehdy osmnáct let stár, stromek tedy již dosti neohebný. Přes to sklonil se z kromobyčejné oddanosti a úcty pod vůli paní Salazarové, kteráž veliký vliv na mladíka sobě zjednati a uchovati dovedla. V bytosti Jana Václava Sejlera pronikaly a slučovaly se česká měkkost i vniternost vlastní matky s těkavou čilostí a mystickým vzletem druhé matky, Seleny Sędziwojówny; jeho bystrá mysl byla nasycena jednak vznešeným pohádkovým světem a umělecky nadchnutými představami Seleny, jednak pronikavými paprsky přemítavého, důsledně analytického, zkoumavého ducha otcova, a složení jeho vnitra vykrystalisovalo se v bouřích pohnuté doby, která před otevřeným zrakem hochovým rozevřela všechny propasti běd a vášní lidských. Do této zvláštní, vnímavé, obsáhlé, ostrými hranami a tajeplnými koutky naplněné duše vyslala nyní dona Franciska Juanita světlo své silné víry, jaké v mladíkovi posud nebylo. Otec byl skeptikem a zaměnil pouze proto nerad utrakvism za katolictví, poněvadž se mu příčila záměna jednoho neuspokojivého vyznání za druhé neuspokojivé; o náboženství svého syna nedbal. Matka byla slepě věřící prostá dušinka, již chránily autority přede všemi pochybnostmi, i naučila svého hošíka odříkávati mechanicky modlitbičky, jež přestaly mu plynouti se rtů, když nespokojená mysl počala se vysmívati jejich chudobné naivnosti. A nábožnost Seleny Sędziwojówny byla konečně jakýmsi druhem kacířství, v němž nejvýše čněl sice římský kříž, ale nad bizarní skupinou pohanských bůžků z helénského starověku a démonů i geniů ze středověké magie, kabalistiky, astrologie i alchymie. Vůči paní Salazarové byl tedy mladý Sejler hrozný pohan, jejž nutno bylo na ruby obrátiti. Její choť neměl k provádění tohoto díla nijaké spůsobilosti. Stručné vyznání generalovo bylo shrnuto v několik lapidárních, úsečných článků jako reglement. Vrtochů nesnesl; namanul-li se někdy jemu samému nějaký, zaplašil jej mávnutím rukou jako mušku; a pronesl-li někdo jiný rouhavou otázku, udeřil don Salazar na jílec dlouhého svého španělského kordu, jenž vyvracel bludařství velmi důkladně. Strachu neznal ani vůči ďáblovi. Bál se jen poněkud boha, podle předpisu císaře, nejvíce však své ženy. Převyšovalať jej značně věhlasem i duševní mocí. Pravověrnost dony Francisky Juany byla jako z ocele i ze zlata; lučavka se jí netkla, úder pak vyloudil z ní jen jiskry. Taková jadrná, vědomá, účelná ba fanatická nábožnost, schopná nejžárnějšího vzplanutí, z kterého srší blesky a září slunce, nepřesvědčuje snad, uchvacuje však. Mladý Sejler dal se jí také strhnouti, očekávaje od zjevení odpovědi na otázky, které nebyly rozluštěny ani vlastním studiem, ani šikovatelskými výroky dona Salazara. Rozumím dobře této vděčné ochotě, s níž paní Salazarová setkávala se u svého chráněnce. Čím výše pne se duch lidský, a rozšiřuje obzor svůj do dálky a do hloubky, tím více záhad kmitá se před ním. Některé snad namahavě prozkoumá i vyšetří jako hvězdář porůzné

hvězdy na věčném, němém nebi. Ale za poznanými rojí se nové a nové v širších a širších kruzích nekonečnou tůní věčnosti. Člověk umdlévá a přec nechce vzdáti se; jest navyklý obsáhnouti prostor i čas a všechno, co v něm, přehledným nějakým měřítkem; není spokojen s ničím, co uniká rozumu a nad nekonečností vrtí hlavou. Proto utíká se konečně rád k Bohu, zřizuje si ho za pomocníka v rozpacích, klade tajeplný vesmír v Jeho náručí a zbavuje se tak nesnesitelného břemene, pod nímž sám klesá. Tím vítězí nad malomocným rozumem poesie víry, v níž jest člověk spokojen, vytvořiv si božstvem ohraničenou představu, která obsáhne vše, i neomezenou věčnost i nevyzpytné hádanky. Proto člověk touží po víře, želí její ztráty, jestliže jí pozbyl, a závidí jí každému, komu přes temné hlubiny jsoucnosti klene se víra jak duhový most, vedoucí do ráje. Hleď, Narcisko", vzpamatoval se starý malíř s úsměvem, zvedaje svadlou ruku a ukazuje na řadu kvartových, prostě v hnědé kůži vázaných knih v přihrádkách sekretáře. „Zapomněl jsem, že leží přede mnou stručné zápisky mých předků; oči mé vznesly se bezděky tam k těm drahocenným memoirům mincmistra Rejnburka a moje ústa četla ti z nich některé úryvky. Doufám, že tě příliš nenudily, ač dívky dovedou si vážiti spíše drobtu krajek z límce románové rekyně než celého knihového skladu moudrosti všech filosofů a proroků. Vrátím se tedy raději k naší kronice, — romantického jest v ní hojnost. — Ještě jedenkráte hrozilo Janu Václavovi nebezpečí, doně Salazarové nevítané. Sejlerův otec, Zachariáš, byl se u dvora Valdštýnova v roce 1632 seznámil s francouzským alchemistou Busardièrem a jeho prostřednictvím s vídeňským alchymistou, baronem Richthausenem z Chaosu. Richthausen dopisoval si častěji s paní Selenou o důležitostech umění hermetického. Selena, cítíc blížiti se poslední svou hodinku, svolávala všechny své přátele k ochraně sirotka, jejž na tomto světě zanechávala. Psala i Richthausenovi a ten pozval Jana Sejlera ihned k sobě. Paní generalová jej nepustila; Richthausen pak přijev sám do Kutné Hory, odejel zase s nepořízenou, ač jeho opravdová přízeň k mladíkovi nic zlého nevěstila. Mladý Sejler podrobil se vůli paní Salazarové a dal si vštěpovati její víru, přijímal její naučení jako vyprahlá zem kýženou vláhu. Na pomoc byli doně Francisce tehdejší rektor jezovitské koleje kutnohorské, Jarolím Unčovský, a jesuita Jan Kořínek, pilní hosté v domě Minsterberském; horlivá apoštolka přibrala si je, nedůvěřujíc vlastním vědomostem náboženským, jichž dotýkal se mladík mnohdy otázkami všetečnými. Volba tato nebyla šťastná; učeň byl omámen a překonán, poznal však v pozdějších letech zralejším duchem, že byl na čas toliko udoláván oslňující sofistikou Jezovitů. Rektor Unčovský snažil se získati nadaného mladíka svému řádu a stopiti v organisaci řádové bystrého, samostatností nebezpečného ducha. Tomu však opřela se paní generálová. Ctila otce Jezovity, byla jim povděčna za dokonalé pokatoličení Horníků, a přece litovala, že nebyla s to vynutiti ze sebe sympatie k nim. Řád zarmucoval její srdce přílišnou sobeckostí, hrabivým počínáním i nedostatkem všeho soucitu s chudinou a obcí, kterýmiž nepěknými vlastnostmi kutnohorští Otcové zvláště vynikali. Tyli a žili v hojnosti ohromného, městu vyrvaného majetku nic jinak než jako tehdejší šlechta, úplně pro sebe, nedávajíce nic ani na kostely a církevní účely;

ba ještě závistivě usilovali o zkrácení arciděkana i kláštera Sedleckého. Takové prosaické řeholi nechtěla vydati dona Franciska Juanita svého miláčka, jakkoli vroucně si přála, by zasvětil se bohu na odčinění hříchů své rodiny, kteráž po dvě století v moci ďáblově a v přisluhování jemu filosofií ohnivou zůstávala. Don Salazar utržil si v r. 1662 na výpravě do Sedmihrad proti knížeti Michalu Apaffimu při vyprostění obleženého Kološe těžkou ránu, jíž rok na to podlehl. Vdova pohřbila ho slavně a s přiměřenou ctí ve Vysokém kostele svatojakubském a uchýlila se na sklonek svého života do kláštera jeptišek Cistercianek v Pohledí, kdež v rozjímání a dobrých skutcích, ovšem ponejvíce klášteru prospěšných, strávila pokojně své dny až do svého úmrtí v roce 1671. Synové. don Blasio Eusebio, don Antonio a don Micael, nespůsobovali jejímu srdci radostí; odvrátilo se od nich a přilnulo cele k Janu Václavu Sejlerovi, kterýž ji z Kutné Hory následoval a jejím přičiněním do řádu sv. Augustina vstoupil. Mniši ti, než na dobro v Německém Brodě se usadili, požívali pohostinství obce prozatím na zámečku v Bělé. V téže době připadlo mu krom nadání malé dědictví. Baron Richthausen z Chaosu byl za své působnosti v pražské mincovně nabyl domku s rozsáhlou zahradou zde, ve Chlumu. Umíraje r. 1663 bezdětek a čině poslední pořízení o velkém svém jmění, vzpomněl si na sirotka po příteli. Odkázal mu odlehlý i zanedbaný stateček ve Chlumu, chtěje mu tak přispěti. Ale dědic návodem paní Salazarové nedbal o statky pozemské. Pronajav domek i zahradu, rozděloval maličký výnos mezi chudinu a potřeby svých vědeckých studií. Paní Salazarová dovršila své bohulibé dílo; mladý řeholník dlel jí na blízku, trávíval přečasto celé dny v její celi, spláceje jí láskou dobrou vůli a příchylnost mateřskou; nezkalil její štěstí ni špetem, ni pohledem. A teprve když zatlačil její oči, shodil se sebe řeholní šat. Osm let studií neunavného badatele v podivných prý, zaprášených a pohozených knihách bibliotéky klášterní a osm let dospívání mladíka v muže, zírajícího jiskrným pohledem v život, proměnilo mnicha na dobro. Zmizel, a zároveň s ním ztratila se nejmladší a nejspanilejší Cistercianka z kláštera Pohledského. Mocné rameno policie církevní domakalo se teprve po roce zpronevěřilého kněze. A naleznuvši ho, trhlo sebou zpět. Nebyloť radno zasahati násilně do sboru milců císařových, mezi nimiž těšil se dvorní lučebník Jan Václav Sejler zvláštní přízni. Leopold I. oblíbil si ho jako vtipného, vysoce i příjemně vzdělaného společníka, kterýž mimo to v důvěrných besedách zdařilými pokusy lučebními mocně připoutal interes císařův ku své laboratoři. Nábožný a církevní kázně dbalý Leopold I. soudil zcela správně, že by potrestáním ušlého mnicha vzešla vědě větší škoda nežli církvi zisk. Pokutoval Sejlera dosti krutě, vzav mu milenku a vrátiv ji klášteru Pohledskému; jemu samému sjednal mírné pokárání a formalní propuštění neb vyobcování z řádu augustinského a vyslal jej k zahojení krvácejícího srdce na cesty. Sejler pobyl tři roky v cizině, nejvíce ve Francii. Po návratu uvítal císař toužebně a milostivě svého oblíbeného lučebníka, zahrnoval ho jako v náhradu za utrpení odměnami a světskou ctí, povýšil jej v uznání jeho zásluh a v ocenění starobylosti a ušlechtilosti jeho rodiny v roku 1676 do stavu rytířského, převáděje naň predikát z Rejnburka i erb jeho děda z matčiny strany, Jiljího Fuxa z Rejn-

burka, a designoval ho za nejvyššího mincmistra v království Českém, naděje se do umu lučebníkova zvelebení upadajících bání kutnohorských. Přímo z Ebersdorfu, — kdež tenkráte Leopold I. se svou právě oddanou manželkou Eleonorou Magdalenou Falcko-Neuburgskou meškal a v milostivé náladě Sejlera diplomem ze dne 16. září 1676 byl nobilitoval — odjel nový pán z Rejnburka do Čech na obhlídku dolů, hutí a mincoven, aby králi mohl podati žádanou relací a návrhy, které by mu pak s instrukcí vráceny byly. Zajel si nejprve do jižních Čech a v Budějovicích vyhledal si Františka Ignáce, prvního z malířů Strzyckich. Pověděl jsem již, kterak předek náš okřál, ba obživl, ztráceje již všechnu naději na vybřednutí z bídného svého života. Přestěhoval se ihned do Hory a jal se chutě pracovati. Dosazení pána z Rejnburka na úřad nejvyššího mincmistrovství protáhlo se arci až do 20. července 1678, ale malíř byl s dostatek zaměstnáván zakázkami Rejnburkovými z Prahy a z Vídně a šlechtou v Kutné Hoře i v okolí usedlou, jmenovitě baronem Bernardem Věžníkem na Nových Dvořích a baronem Obiteckým, jimž ho Rejnburk doporučil. Nový mincmistr, usadiv se na Vlašském dvoře, obral si Františka Ignáce Strzyckého za svého dvorního malíře, ujal se podnikavě a rázně výkonu svých práv i povinností, zaváděl opravy ve správě hor, nové způsoby dobývání a tavení rud, hledal nevyčerpaná ložiska, chránil město při výsadách, přál Horníkům, vypuzoval copaře, šejdíře a židy. Ale vedle práce znal i ušlechtilou zábavu a pro technické řízení nezapomínal na potřeby ducha, na povinnosti velmože k uměnám. Jan Václav z Rejnburka byl povahou svou pravý grand-seigneur. Za jeho panství zaskvěl se poznovu Vlašský dvůr v lesku i nádheře a na starém hradě mincmistrovském bylo veselo i živo. Pán z Rejnburka zřídil si skvělé sídlo, důstojné velkého pána, obklopeného stále urozenými hosty, umělci, bystrými i veselými soudruhy a krásnými dámami. Mincmistr shromáždil kolem sebe pestrou družinu — v níž, jak řečeno, náš předek úřad dvorního malíře zastával — vyjížděl toliko v průvodu jízdné eskorty, s trubači před vozem a večer za svitu planoucích pochodní, dával plesy, hostiny, letní dobou okázalé zahradní slavnosti s ohňostroji a benátskými regattami na své mincmistrovské ville na Baštách u Kolína, a přijímal vznešené návštěvy. Sám Leopold I. zavítal k němu v roce 1680 a sestra jeho, arcikněžna Eleonora Marie, ovdovělá královna polská, později vévodkyně Lotrynská, poctila ho rovněž svou návštěvou v roce 1678. Ale čím více jsme povzneseni, tím snadněji padáme. A Rejnburkovi nechybělo závistníků. Nejzarytější a nejhorší z nich byl ředitel mincovny, později za své zásluhy o svržení Rejnburka úřadem hofmistra nad horami odměněný Jakub Kryštof Kroh. Tento muž podrýval postavení mincmistrovo stálým, tajným i zjevným očerňováním, úklady, spory a žalobami, jimiž si stěžoval do hospodářství Rejnburkova hned v Praze, hned ve Vídni. Mincmistru bylo sice snadno zbaviti se nepřítele, jehož služby mohly býti koruně týmže užitkem i v jiné minci než kutnohorské. Ve své pýše a snad i lehkomyslnosti podceňoval však nevražení svých osočovatelův, promíjel a zavíral oči, až zavedené vyšetřování poučilo jej o správnosti pořekadla o vosách a lvu. Byl obviněn z mnoha hříchů, spáchaných alchemickými pokusy a správními opravami, prováděnými o překot; žalobníci zveličovali vý-

mluvné ovšem faktum, že za tříleté správy Rejnburkovy obrácen v dým veškeren výtěžek dolů, přes 40.000 hřiven stříbra, v dnešní hodnotě tedy asi jeden milion zlatých, tenkráte však mnohem více. Mincmistr připouštěl, že náhlé a ne vždy spolehlivé experimenty pohltí nejprve veliké, pro malé duše hrozné sumy, aby později vydaly užitek mnohonásobný; doznával upřímně, že mnohdy drahým omylem byl varován před příštími chybami; pověděl, jak spiklí podřízení úřadníci dovedou nejlepší úmysly a opatření svého velitele na jeho škodu ve zlé obraceti, — ale nic naplat — vláda nevěřila, dvůr byl rozmrzen, a když konečně Leopold I. povolal sám svého milce ad audiendum verbum, skrýval se již blesk královské nemilosti v temném mračnu, které se jak příkrov noci nad životem mincmistrovým snášelo. Odjel do Vídně. Cestou setkal se s poslem, jejž vyslal tajně za ním přítel jeho a soudruh v bádání alchemickém, Jan Humprecht hrabě Černín z Chudenic. Zprávy páně Černínovy zničily poslední naději Rejnburkovu v příznivé vyřízení sporu a věstily nejhorší. Byly zajisté spolehlivé, neboť hrabě byl z prvních a nejvznešenějších osobností té doby. Radil Rejnburkovi k útěku za hranice. Pronásledovaný mincmistr neposlechl. Zemřel náhle dne 18. listopadu 1681 a pohřben tiše. — Pan Jan Václav z Rejnburka nenadál se ovšem takového konce. Pomýšlel na ženitbu, na klidné a jasné živobytí příznivce věd i umění, až by se úředních trampot sprostil, zakládal si skvostnou obrazárnu, bohatou knihovnu a drahocenné soukromé museum. Ke zbudování svého sídla vyhlédl si prostranný pozemek svůj zde ve Chlumu, jejž byl — jak ti povědomo — po baronu Richthausenovi zdědil. Postavení nádherného, se svrchovaným vkusem provedeného i zařízeného paláce tanulo mu asi již dávno na mysli jako blahý, vábivý sen, neboť hned v roce 1676, jedva že byl designován za nejvyššího mincmistra a přijel do Čech, ohledal místo, opatřil park, dal si od Domenika Ernesta Sambriciho sdělati plány paláce, jejž pak ihned Jan Spinetti založil, stavěl a v dekorativní části obohacoval. Pan z Rejnburka bděl sám nad pracemi, doplňoval, radil se, neznal mezí ve výdajích na budovu i umělecké její vyzdobení a poháněl práce úsilovně. Ač měl nádherné sídlo na Vlašském dvoře kutnohorském a letní útulek na své mincmistrovské ville, kdež zejmena alchymii se věnoval, jsa tam vyrušován jen tehdy, kdy sám chtěl, — necítil se ve svých úředních bytech přece jaksi doma. Bylo, jakoby jím hrála nervosní předtucha brzkého skončení mincmistrovské slávy. Zajížděl stále sem do Chlumu a nemohl se dostavby svého paláce ani dočkati. Pod rukama Spinettiho vyrůstala budova ze země jak orientalská pohádka, vtělená po vůli mincmistrově do rozkošného výkvětu francouzského baroku. Sochaři Quitainer a jeho vedením Prokov, Baugut i Šuler korunovali palác, oživili park a naplnili vnitro domu velebnou, do kamene vkouzlenou krásou skupin, soch a vlysů; proslulý stukator Monfretquadri zastřel stěny a plafondy skvostným stukkem, do pokojů zanášel útulnost řezbář Kašpar Egler půvabným nábytkem, sdělaným po francouzských vzorech. A po klenbách i zdích rozpínal helénské nebe v pestré nádheře, jasném zlatu i sálavé kráse bájeslovných bohů můj praděd František Hynek Strzycius. Jemu připadl vedle architekta největší podíl na sčarování tohoto zlatého domu. Pán z Rejnburka lnul k malbě. od mládí, — přičiněním

své matky Seleny a vlastním přirozeným pudem. Obliba tato zvýšila se pobytem v Italii, Francii a Nizozemích v ušlechtilou vášeň, kteréž pouštěl náš pán volnou úzdu. Zůstaviv našemu předkovi svobodnou vůli, nebyl ani s jeho návrhy spokojen. Rozmnožoval, sesiloval je a protkával ideami rafinovaného vkusu, až vzrostl původní rozvrh v obrovskou úlohu, s kterou předek náš sám nebyl. Pracoval se svými učni Mikulášem Šimkem, Arnoldem, Antonínem Molinarim Nymburským, synem svého soudruha z Benátek, měl za pomocníky své vyučence Františka Tarka, Mikuláše Wintera, Václava Maříka, slavného Petra Brandla, proslulého Jana Jiřího Heintsche a přizval si na pomoc mistra Jana Kryštofa Lišku i „slezského Apella“, Michala Leopolda Willmanna. Na podzim roku 1681 bylo dílo architektů, stukkatorů a sochařů hotovo. Ještě něco řezbářských a zámečnických prací bylo k dokonání, malby pak ovšem z malé části teprve provedeny, namnoze jen počaty. Umělci a řemeslníci rozešli se většinou na dobro. V osiřelém domě zbyl toliko vrátný na stráži v domku při vratech parku. Vydav se za temné bouřlivé noci koncem listopadu na obchůzku parkem a přišed k vodě pod villou, spatřil za městem přes rybník rudé, větrem rozháněné a trhané světlo pochodní. Blížilo se a stanulo posléze na protějším břehu rybníka. Končina ta byla tenkráte úplně pustá, ležela mimo hradby města i mohla býti navštěvována toliko strašidly z nedalekého popraviště. Poctivá křesťanská duše se tam noční dobou neodvážila. Vrátný zbystřil zrak a poznal pod pochodněmi dva jezdce, již provázeli těžký, veliký kočár cestovní. Jezdci opustili sedla. Promluvili s kočím, odevzdali mu své koně, přivlekli odněkud loďku a pustili ji na vodu. Za nimi objevila se pak z kočáru vysoká, úplně do černého pláště zahalená postava, k níž tulil se štíhlý, útlý jinoch. Jezdci poklonili se jim, uvedli je do kocábky a popustivše jim nejlepší místo na lodi, chopili se vesel. Zvolna blížila se lodice pod září pochodní ku břehu. Strážce odstoupil do stínu a přichystal si mušket k výstřelu na neznámé noční hosty. Leknutí vyrazilo mu však zbraň z rukou. Ztrnul hrůzou a vytřeštil oči na bledou, žhavýma očima příšerně svítící tvář muže v černém plášti. Duch pána z Rejnburka vracel se z onoho světa do svého domu, provázen andělskou bytostí nadpozemské krásy; její spanilá hlavinka spočívala důvěrně a něžně na rameni mincmistrově a z jejích skvoucích zraků linula se k němu zlatá zář milostné oddanosti. — Vrátný byl již oželel dobrého svého pána. Zvěst o jeho náhlé smrti pronikla záhy do Chlumu; mělyť takové noviny, kterým říkáme sensační, již tehdy křídla i bez telegrafů a železnic. Za první zprávou došla určitější, a právě před několika hodinami vyvráceny na radnici poslední pochybnosti věrného služebníka. Páni povolali si ho tam, pověděli mu úředně, že pan Jan Václav Sejler z Rejnburka s vezdejším světem se rozžehnal a zavázali vrátného z vyšších rozkazů pod přísnou pokutou, aby opatroval a střežil dům až do dalších nařízení a konečného rozhodnutí o pozůstalosti mincmistrově. Proto vlastně nespal a přecházel parkem, v němž zjevil se mu krom nadání duch pánův. Lodice přirazila ku břehu, jezdci odhodili vesla, vyskočili a povytáhli kocábku mělčinou více na sucho. Vrátný, přihlížeje bezděčně, jak přimrazený jejich počínání, poznal v nich mincmistrova dvorního malíře a komorníka. Krev počala v něm táti, — tito dva byli

přec lidé! V tom zočil ho již také náš předek, tasil, ale zarazil hned zase poloobnažený kord, rozeznav podobu strážcovu. Pokynul mu, odevzdal jednu z pochodní a poručil kráčeti napřed k domu houštinou, aby zář světel přes ohrazení parku do okolních uliček nezasvitla. Napjatý sluch rozčileného strážce zaslechl za sebou několik vět, prohozených mincmistrem; zněla přirozeným hlasem, po lidsku a týkala se pozemské skutečnosti. Rozkošný průvodce Rejnburkův odpověděl a slova jeho byla všecka hudbou, která svítila, jásala i hřála, až vrátnému mrazení přecházelo, libeznému pocitu ustupujíc. U portálu domu dodal si strážce odvahy a políbil pánovu ruku. Byla teplá, měkká i položila se vlídně na rameno sluhovo. Mincmistr upřel na obličej vrátného pronikavý pohled, ujistil ho své důvěry a uložil mu mlčelivost. Pán se svým mladistvým průvodcem uveden do vnitř, v krbech rozdělán oheň, a nejprve postaráno o tělesné potřeby neočekávaných hostí. Vrátný, honěný povely semo tamo a šukaje sám v horečné píli, nahodil se do pokoje právě, když mincmistr snímal se svého útlého soudruha plášť a veliký pernatý klobouk; s temene roztomilé hlavinky rozvlnily se mohutné proudy kadeří a splynuly na šíji a prsa luzné, v šat panoše oblečené dívky. Náš předek nedal však užaslému vrátnému lelkovati. Vypudil jej a přibral si ho s komorníkem na pomoc k rychlému sroubení voru ze dřev, uložených po stavbě stranou. Na pramici přepluli konečně znovu rybník, a dopravili kočár s koňmi a kočím také do paláce.

(Pokračování.)

Modré slunce.

Od dra. **Augusta Seydlera.**

(Pokračování.)

IV.

Nejprve pomýšlel jsem (tak vypravuje Langley) na Pik na Teneriffě, konečně však uznal jsem vhodnějším voliti některé místo na území Spojených Států, zvláště když mi vláda nabídla prostřednictvím Signal Service a návodem jeho přednosty generala Hazena*) hmotnou pomoc při dopravě jakož i vojenský průvod v celém svém území, kdyby ho potřebí bylo. Žádná hora ve východní části Spojených Států nezvedá se příliš nad 7000′, a ačkoli vystupují Rocky Mountains do dvojnásobné výše, bývají vrcholy jejich sídlem mlhy, takže vytčené podmínky, jestli vůbec kde, jedině na druhé straně pevniny, v jižní Kalifornii, vyskytnouti se mohly, kde vrcholy Sierry Nevady náhle vystupují ze suchého vzduchu velkých pustin v osamělých hrotech, jež k východu shlížejí s výše skoro 15000′ na pusté kraje.

---

*) Signal Service jest organisace praktické meteorologie ve Spojených Státech, jejíž vrchní správu má ministerstvo války, užívajíc takto velmi vhodným způsobem sil duševních i fysických, které by jinak v čas míru ležely ladem.

Vzdálená tato končina byla v době, o které mluvím, téměř naprosto neprozkoumána, a nejvyšší bod její, Mount Whitney, byl navštíven snad jednou neb dvakrát, popisován však jakožto místo poskytující vše, čehož bychom si přáti mohli, jen kdybychom se tam dostali. Poněvadž bylo dosti pochybné, zda-li své přístroje, vážící několik tisíc liber, dostaneme na vrch, a jelikož nám bylo cestovati 3000 mil (angl.) než bychom se dostali jen tam, kde vlastně obtíže počínaly, a po opuštění našich vozů 150 mil krajinou pustou, lze tázati se, proč jsme se vydali na cestu tak velkou, vydávajíce se v nebezpečí namnoze neznámé úplného nezdaru. Odpovědí jest, že hory 15000 stop vysoké, na něž lze se dostati, nestojí přede dveřmi našimi, a že možnost takového nezdaru ležela v samé povaze našeho pokusu, takže jsme vyšli nikoli k vůli pouhému dobrodružství, nýbrž z důvodů podstatných. Liberalita měšťana Pittsburgského, k jehož povzbuzení celý podnik byl proveden, poskytnula nákladné a jemné přístroje pro tuto expedici*) a ochota transkontinentalné železniční správy umožnila nám, vzíti s sebou drahocenný ten náklad ve zvláštním voze, v kterém byla umístěna pod dozorem kuchaře a správce i kuchyně a značná zásoba potravin.

Ve voze tom prolétli jsme celou pevninu od oceanu k oceanu, zastavili se v San Francisco pro vojenskou eskortu, jeli pak 300 mil na jih, bychom se dostali k horám. a obrátili se konečně opět k poušti na východ, se Sierrami na severu, vykonavše tak cestu, která by byla ryzou rozkoší, kdyby nebylo vzpomínání toho, co nás očekávalo, jakmile jsme opustili svůj vůz. Nevím vskutku, cítí-li člověk triumfy civilisace nad nepřátelskými silami přírody kdekoli více, nežli při kontrastu příkrém, který se jeví při podivuhodném přepychu moderního zřízení železničního oproti životu v poušti. Nalezáme-li se ve středu jedné z velkých pustých krajin zeměkoule, díváme-li se oknem letícího vlaku na vyprahlé pláně, rozkládající se v neobydlené opuštěnosti na míle, a obrátíme-li se pak k dobře opatřené tabuli s ovocem a s mraženým — nezávidíme hrdinům povídek orientalních, kteří byli v jediné noci přenášeni skrze strašné pustiny na zádech okřídlených geniů. Náš přenesl nás přes 3000 mil do Mojavské pouště. Více a více přibývalo horka, když vlak se zastavil uprostřed rozsáhlé pláně písčité, asi po půlnoci. Probuzeni ze sna, sestoupili jsme na hnědý písek a viděli jsme, jak skvostný náš vůz mizí ve vzdálenosti, doznávajíce tak přechod od civilisace k úplnému skoro barbarství, tak příkrý, jak jen pomysliti bychom si mohli. Počali jsme zvolna stoupati k severu s teploměrem ukazujícím 110 st. (F.) ve stínu, ač-li se o stínu mluviti může v poušti té, obývané hlavně chřestýši popelavé barvy, nesmírně jedovatými.

Vody tu není leč ve velmi velkých vzdálenostech a půda zdá se ve vzdálenosti pokryta solnými vrstvami, přispívajícími ku vzniku klamných odrazů vzdušných. Jsou tu v skutku stará dna vysušených jezer

*) Liberalita měšťanů amerických, těchto „chladných, vypočítavých yankeeův“, vůči problémům vědeckým, jichž realisování jinde ani státní pomocí nelze docíliti. jest vskutku úžasná. My, kteří toneme stále v „idealech“ a blouzněním chceme národu pomáhati, pro takový praktický idealismus nemáme ovšem smyslu.

solných, z nich některé pod hladinou oceánu; zde jedno po naší straně, v šíři asi 20 mil, zjednalo si název Údolí Smrti, pro velký počet lidí, který v něm zahynul. Kdysi zástup vystěhovalců — v dobách, kdy ještě vystěhovalci v karavanách táhli pevninou naší — byl se dostal šťastně ohromnými pouštěmi Arizony, až zraky jejich, po půlleté pouti, byly potěšeny pohledem na zasněžené vrcholy Sierr, v klamné blízkosti se objevující. Cíl jejich dlouhé pouti jevil se před nimi; jen toto údolí je ještě dělilo od něho, i sestoupili do něho, domnívajíce se, že za den dojdou konce — však nedošli!

Po čase nalezena dlouhá řada vozů s kostrami zvířat ještě zapřažených, a u nich kostry mužů, žen a dětí, zahynuvších žízní — několik pomníků děsné události té spatřili jsme ještě na cestě své. Uvádím to co nepřímý důkaz kromobyčejné suchosti krajiny té, suchosti, která ostatně sloužila účelům našim — zbaviti se totiž co možná vodních par, jež, jak známo, tak mohutně pohlcují sluneční teplo.

Vše má svůj konec a tak i naše pouť, která nás konečně přivedla k cíli našemu, k patě nejvyššího vrcholku Sierr, Mount Whitneye, vznášejícího se nad námi v děsné příkrosti srází, jež zoufale nepřístupnými a báječně blízkými nám připadaly. Celá tato pustá horská krajina, ve svém pozvolném stoupání od západu a v srázném spádu k pustým rovinám východním, upomíná mne na pásmo horské na měsíci, zvané Apeninami, více než cokoliv jiného znám na zemi. Vrcholky mají tvar ozubených hrotů, podobných „jehlám“ v Alpách, jež v řídkém vzduchu tak klamavě blízkými se zdají, že bychom, přijdouce k takovému pohledu nepřipraveni, téměř se domnívali, že máme před sebou velké šedé kameny v mírnější vzdálenosti, tu a tam opatřené malou bílou skvrnou na vrchu, tak jakoby šátek neb arch papíru tam byl položen.

Ale dalekohled nás poučoval, že ty domnělé kameny mají výšku několika Snowdonů na sebe nakupených a ty bílé skvrny že jsou sněhová pole, vypadající ach! tak lákavě chladnými ve žhoucím parnu pouště, kde jsme se byli položili táborem u malé říčky, vytékající z nějakého neviditelného jezera ledovcového v hořejším vzduchu. Zde jsme rozbili stany své a jali jsme se pracovati (neb jak řečeno, bylo potřebí dvou stanic, dolejší a hořejší, k pozorování výsledku); i pracovali jsme zde po tři neděle v parnu takořka nesnesitelném, očisťujíce při tom neustále stroje, na něž horký vítr nasazoval červený prach pouště. V nejbližším sousedství těchto stanů stoupal teploměr, pokrytý jedinou deskou skleněnou a obklopený vlnou, na 237 st. ve slunci, a někdy bylo parno ve stanu, zatemnělém pro studium jednotlivých paprsků, naprosto nesnesitelné.

Konečně byly stroje naše rozebrány a mezkům našim naloženy, kteří je měli desítidenní cestou přes hory přenésti na druhou stranu skalnaté hráze, zvedající se ve vzdálenosti 10—12 mil, na míle nad hlavami našimi. Kdežto naše karavana mezků v průvodu eskorty touto delší cestou se ubírala, vydal jsem se sám s průvodčím kratší cestou k oněm běloskvoucím skvrnám nad oblaky, jež nám byly dole v poušti připravovaly denně muka Tantalova, uvádějíce nám na mysl rozkošný, nepřístupný chlad. Slunce bylo spražilo naše tváře v hněď vydělávané

kůže, a přechod ku chladnějšímu vzduchu byl z počátku při stoupání našem rozkošný.

Ve výši 5000′ dorazili jsme k bídnému houfci polonahých divochů, položenému táborem kol ohně, ve výši 6000′ nalezli jsme prvních několik roztroušených stromů; a zde poslední slabá stopa pěšiny přestávala, i sestoupili jsme úzkým průlomem do řečiště bystřice horní, v němž jsme si razili dráhu do výše prosekávajíce se širočinami skrze těla padlých stromů, potýkajíce se takřka o každý krok a postupujíce na místech, kde další postup zdál se nemožným. Bylo zajímavo přemýšleti o osudu našich siderostatických zrcadel a jiného drahocenného nákladu, jenž se nyní někde potloukal podobnými cestami; zajímavo, leč i zcela zbytečno — neb nyní nemohli jsme více couvnouti, i bylo nám starati se, jak bychom nejlépe pořídili. Ostatně pozornost má začala se obraceti k předmětu více osobnímu. Čím více přibývalo chladu, tím více slunce pálilo kůži — ano doslovně spálilo, tak že počaly ke konci třetího dne tváře i ruce mé, stvrdlé v poušti jak litina (tak alespoň jsem se domníval), že počaly vyhlížeti jako by byly žíhány rozžhaveným železem, zde v tomto chladu, kdy teploměr v noci již klesal k bodu mrazu; a přece, čím více jsme stoupali, tím více tento paradoxní účinek vzrůstal: čím chladněji kolem nás, tím žhavějším stával se dech slunce.

Všichni z nás bezpochyby již slyšeli o tomto podivném účinku žáru slunečního v chladnu, a někteří z nás to byli již zakusili v Alpách, kde jest týž účinek asi podporován odrazem od sněhu, jehož jsme zde neměli kolem sebe leč v roztroušených kupách — než zde stěží bylo lze poznati obličej můj ke konci čtvrtého dne, i zdálo se takřka, jakoby sluneční paprsky zde nahoře byly něco zcela jiného a obsahovaly něco, co se vzduchem filtruje, než-li to dospěje k našemu pozemnímu bytu. Záření jest zde ostatně zvýšeno též nedostatkem vodní páry, a celkem se tedy tato osobní zkušenost výtečně shodovala s naší domněnkou, že jest vzduch u větší ještě míře, než se posud za to mělo, pravou pastí nalíčenou na paprsky sluneční, a že jest tento účinek selektivní absorpce a radiace v těsné souvislosti se změnou původní, vlastní energie a barvy sluneční, kterou abychom studovali, jsme právě byli podnikli výpravu svou.

Konečně čtvrtého dne, po krkolomném vystupování a slézání, stoupali jsme úvalem, v němž vodopád šuměl, až jsme konečně v podvečer došli k hořejšímu táboru svému, rozbitému při malém jezeru, původu to zmíněného vodopádu; ač jsme se nalézali ve výši 12000′, zdálo se nám, že jsme v údolí, poněvadž nás se všech téměř stran amfitheatralně obklopovaly skalné stěny, do výše Gibraltaru svisle stoupající, jež nám odnímaly všelikou vyhlídku na poušť dole, ano i na vrchol hory nad námi.

Vzduch byl báječně čistý, tak že slunce zapadalo na obloze spíše žluté než oranžové, odrážející se v malých, ledem pokrytých jezírkách a v sněžných polích, místy se vyskytujících a vzdálené vrcholky hor na západě pokrývajících.

Tlupa mezků, dříve jinou cestou vypravená, nebyla ještě přišla k hořejšímu táboru, i poznávali jsme, kterak jsme zbaveni pomůcek civilisace, nemohouce nabyti jistoty o hlavních strojích svých — neboť

zde bez pošty a bez telegrafu, tak málo mohli jsme zvěděti, co se přihodilo třeba v nejbližším údolí horském, jako loď na moři může zvěděti o osudech jiné lodi, před ní týž přístav opustivší. Jsouce odsouzeni k nečinnosti, vystoupili jsme na vrchol hory as 3000′ nad námi, s lehčími stroji svými, přenechávajíce otázku o tom, jak upotřebiti těžších strojů, rozhodnuti pozdějšímu. Malá naděje nám zbývala, že je zde dostaneme nahoru, když jsme lezli do výše na místech, kde žulové zdě byly roztrženy zemětřesením, propouštějíce puklinami, jimiž jsme stoupali, pravý kamenný proud velikých skal — vskutku také těžší náš apparat nebyl vynešen nad hořejší tábor náš.

Vyhlídka z vlastního vrcholu ovládala nesčetné jehly na západ přes obzor 50 mil vzdálený — neznámé to hory a vrcholky, neb vyjímaje táhlý hřeben Mount Tyndallu a jeden neb druhý z méně vynikajících, jsou všechny tyto výšiny neznámy a bezejmenny, a byť byl pohled sebe čarokrásnější — půvab souvislosti s lidskými zájmy, v hornatých krajinách starších zemí se vyskytující, úplně tu chybí.

Bylo nemožno ubrániti se dojmům, jimiž na nás divoká opuštěnost této samoty, v hořejším vzduchu se vznášející, naše vzdálenost od člověka a díla jeho působila; než záhy obrátil jsem pozornost svou ku věcem, s mým posláním zvlášť spojeným. Dole v daleké vzdálenosti vzduch zdál se býti naplněn rudým prachem, vypadajícím jako oceán. Prach ten vskutku jest přítomen všude (i v jasném vzduchu Etny jsem jej pozoroval) a ačkoliv se nedozvídáme o jeho přítomnosti pohlížejíce vzhůru skrze něj — pro toho, kdo s h ů r y dívá se naň, podobají se obyvatelé této země tvorům žijícím na dně kalného moře. My nepochybně povznesli jsme se blízko k povrchu tohoto moře prachového, neb kolem nás byl vzduch tak vybraně čistý a nad námi klenula se obloha tak sytě do fialova modrá, jak jsem to nikdy, ni v Egyptě ni v Sicilii neviděl; a přece ani tento vzduch nebyl absolutně čistý, neboť jednotlivě ovšem neviditelny, prozrazovaly malé částice ve vzduchu přítomnost svou přece svým působením na světlo blíže kraje slunečného, tak že jsme se ani zde ještě úplně nepovznesli nad prachový obal, obklopující bezpochyby celou zemi. Leč bezpečně cítili jsme, že jsme nejen ve vyšší, nýbrž i v zcela jiné krajině. Nalezali jsme se na lemu pevniny — větry, jež kolem nás hrály, málo měly společného se vzduchem dole, přenášejíce nad hlavami našimi prach, jenž býval kdys částí půdy čínské a přeletěl přes Tiché moře; neboť zde byli jsme ponořeni ve velké kruhové proudy vzdušné zeměkoule naší, a „blízcí slunci v pusté zemi“ nalezali jsme se uprostřed nejvýhodnějších podmínek, bychom studovali rozdíly mezi jeho paprsky na povrchu a na dně kalného moře, kde jsme byli zanechali ostatní lidstvo.

Sestoupili jsme s vrcholu a s radostí jsme vítali příchod své karavany v hořejším táboře s přístroji dychtivě očekávanými; shledali jsme, že méně utrpěla, než jsme, hledíce k nescestnému rázu pustiny okolní, očekávali. Jali jsme se stavěti pilíře (podstavce pro stroje) a upravovati teleskopy a siderostaty . . . Trpěli jsme velmi zimou — v stanu vytvořila se za noc vrstva ledu 3 palce tlustá — a horskou nemocí (přeřídlým vzduchem); byli jsme však příliš zaměstnáni, než abychom přílišnou pozornost věnovali tělesnému pohodlí, i pracovali jsme se zoufalou

energií, bychom využitkovali zbývající podzimní dny, které byly již příliš krátké.“

Nyní vykládá Langley stručně výsledky, ku kterým vzhledem ku spektru slunečnému dospěl, a které úplně stvrdily dříve již vytvořený názor jeho. K této věci se beztoho ještě vrátiti musíme; zde bude snad čtenáři milo, sezná-li, jak Langley popisuje svůj návrat z oné smělé výpravy. Pokračuječ takto:

„Rádi bychom byli déle se zdrželi, přes všeliké svízele a nepříjemnosti tělesné, leč strašné sestupování a následující na to cesta pustinou hrozivě stály před námi, a vláda ustavičné zimy zajisté stávala se již tak nesnesitelnou, jako parné léto v poušti. Poslali jsme 10. září své stroje a vojenský průvod zpět cestou dřívější, a vydali jsme se sami, bez břemen, na dobrodružnou pouť dolů k východním srázím, hodlajíce — ač-li se nám to podaří — doraziti na rovinu za jediný den. Nikdy nezapomenu na tento den, ani na scenerii velkoleposti více než alpinské, která se před námi rozevřela při sestupu našem, když jsme slezše podél zamrzlých jezer v severním stínu vysokého piku prošli východním lemem, skrze průchod tak úzký, že jen jeden mohl za druhým postupovati, přidržuje se při tom rukama nohama skal, jež mu bylo obejíti — shledati tu, že jsme za jedinou minutu od zimy přešli k letu — vyhlídka na zasněžené vrcholy za námi zavřena a okamžitě zaměněna vyhlídkou na žhoucí údolí a malou oasu, kde stály ještě stany dolejšího tábora, stany samy neviditelny, leč oasa vypadající jako zelený koberec, hozený na hnědou půdu pouště!

Slézali jsme stále krajinou jedinou ve svém způsobu, postupujíce podél ledového proudu mezi strmými, do 2000′ se vznášejícími stěnami, až, na samém začátku noci, ledová bystřina se proměnila v živý tok — a ohlednuvše se po daleké perspektivě naší celodenní dráhy, spatřili jsme ji ukončenou vrcholem Whitneye, osaměle do mizícího světla hořejší oblohy se vznášejícího.

Mohu s potěšením dodati, že bude dle vší pravděpodobnosti tato krajina, jíž se v jistých ohledech, co se fysikálných pozorování týče, žádná jiná nevyrovná, pro tento účel zachována, neboť president Spojených Států nařídil, po přiměřeném výkladu jejích výhod pro vědu, vymezení plochy 100 čtv. mil kolem Mount Whitneye pro takovéto vědecké účely.

Nezbývá ničeho připojiti vzhledem k našemu návratu k civilisaci, kde jsme začali sbírati výsledky svých pozorování a redukovati je — taviti rudu domů přivezenou a dobývati z ní ryzí kov — pozvolný leč nutný výkon, který zaujal velkou část dvou let.“

(Dokončení.)

Klínový nápis na hoře Ašrut Darga.

Črta z cest **Josefa Wünsche.**

(Pokrač. a dokonč.)

II.

o jsou nápisy klínové?

V přední Asii, hlavně v zemích poeufratských a potigridských, jakož i v sousední Armenii a Persii, objevují se písemné památky, které zaznamenány jsou spůsobem, jenž ode všech ostatních písem východních podstatně se liší. Skládá se totiž písmo klínové ze samých krátkých přímek. Jeden konec přímky je široký, dále přímka se súžuje, až druhý konec její v ostří vybíhá, takže přímky ty klínkům se podobají. Nejobyčejnější směry, ve kterých klínky jsou psány, jsou tyto: , , a . Ve směrech jiných vůbec naprosto se nevyskytují, nebo vyskytují se zřídka. To jsou prvky tohoto písma. Prvky ty pak se buď spojují nebo několikráte vedle sebe i nad sebe se kladou aneb se i protínají. Tak povstávají skupiny dosti složité, jimiž národové různých řečí po dlouhá sta a tisíce let myšlenky své vyjadřovali a zaznamenávali.

I to zvláštní je při tom, že písmo klínové, pokud vědomosti naše nynější jdou, nezaznamenávalo se na plochách hebkých jako na př. na papíru, a že nevyvádělo se pomocí barevné tekutiny. Písmo klínové vesměs tesalo se dlátem nebo rydlem; rylo se do přihlazených stěn skalních, do desek mramorových a alabastrových, do hranolů, sloupců, válců a i soch kamenných. Přemnohé památky takové tiskly se také do desek a cihel hliněných, načež teprve hlína se vypalovala. Toto tesání a rytí vyhledávalo zvláštní zručnosti řemeslné, které podnes se obdivujeme, nemohouce si tak mnohou věc důkladně vysvětliti. Klíny větši mívají délku asi 10 cm., ale nezřídka objevuje se písmo i tak droboulinké, že nelze ho čísti jinak než pode sklem silně zvětšujícím.

S těmi různými řečmi, které písmu klínovému byly podkladem, vyvinovalo se a kvetlo i písmo. Řeči pak během času vyhynuly v ústech lidu. Písemné památky klínové sice zůstaly, ale i na ty se zapomínalo, až úplně se zapomenulo. Tak nad nimi přešla staletí. První doba křesťanství pranic již neví ani o původu ani o významu jejich. Za díla ďábelská na mnoze se prohlašují a ničí. O těch pak, jež lidem i času vzdorují, pověst žvatlavá básnické své tkanivo upřádá. — Teprve ve věku 17. památky ty pozornost Evropanů opět vzbudily, odtud pak obdivuhodnému důmyslu lidskému podařilo se, co víře nepodobným býti se zdá: s kamene chladného divem sňato je kouzlo, takže obživl a lidstvu

udivenému mluví týmiž hlaholy tajemnými a dávno, dávno zaniklými, které před mnohými tisíci roků do něho byly vdechnuty!

Klínové nápisy pocházejí vesměs z dob starých, ale od sebe velmi se různících. Čas, ze kterého ten který klínový nápis pochází, dá se také jen přibližně určiti. Ty nápisy, které pojednávají o Cyrovi, Dariovi a Xerxovi a proto i achemenidské slují, pocházejí — jako na př. klínový nápis na levém břehu eufratském asi 5 hodin od Malatie — z dob těchto panovníků, tedy asi ze 6. a 5. věku před Kristem. Tyto nápisy jsou nejmladší ze všech. — Jiné nápisy týkají se panovníků starobabylonských a assyrských a pocházejí tedy z 1. a 2. tisíciletí před Kr. — Ale ještě před těmito panovníky babylonskými a assyrskými po dlouhá staletí v krajinách těch učeností a vzdělaností kvetly říše mnohem starší, národové akkadští či sumerští, o nichž jen temné dochovaly se nás zprávy jako o starých Chaldejcích. I z těchto prastarých dob chaldejských zachovaly se nám mnohé památky, jejichž vznik táhne se ještě asi za 3. tisíciletí před Kr. — Z toho patrno, že doba, kdy znamenalo se písmem klínovým, objímá asi tři tisíciletí šeré a málo známé dávnověkosti, která před narozením Kr. byla uplynula.

Klínových nápisů objevilo se již během $1^1/_2$ století množství ohromné. Velikých nápisů, které do skal jsou vtesány, není ovšem množství nepřehledné, za to však menších kusů a kousků do Evropy a hlavně do Anglie zavezlo se již velmi mnoho. Tak jen britské museum hliněných tabulek má daleko již přes 15.000 čísel a těch, jež dosud číslovány nejsou, je asi právě tolik. Může se pak směle tvrditi, že všech nápisů, které dosud se zachovaly, zajisté je desetkráte tolik, než jich mají Angličané, kteří již tak mnohý milion na tuto kamennou literaturu obětovali a dosud obětují sumy ohromné.

Srovnáváme-li rozmanité nápisy co do způsobu písma a srovnáváme-li tu hlavně nápisy různého stáří, znamenáme brzy, že písma ta od sebe se valně liší. Při bedlivém pak porovnávání jednotlivých značek a celých jejich skupin, rozeznati lze hlavně tři druhy písma klínového. V prvém druhu vystihnouti lze asi 40, ve druhém asi sto a ve třetím pak alespoň 400 rozmanitých skupin klínků, tedy — písmen. Vyskytují se dále i takové veliké nápisy, které skládají se ze tří sloupců písma těsně vedle sebe stojících. V každém tomto sloupci pozorovati lze písmo jiného druhu. Co to asi znamená? Učenci vysvětlovali si to tak i onak, až konečně pravdě zdálo se nejpodobnější, že to bude asi jediný nápis třikráte psaný, ale vždy v jiné řeči. Co z počátku jenom se zdálo, později pravdou skutečnou býti se ukázalo.

Ale jak přece možno bylo rozluštiti tyto nápisy, když i písmeny i řeč, kterou psány byly, stejně byly neznámy? — Jak možno tu jen jediné slůvko čísti, jak jedinému rozuměti? — tak asi mnohý již táže se nedočkavě. — Vyložím hned.

Šlo to ovšem z počátku velmi pomalu, bylo to nesnadné, důmysl lidský často z pravé vybočil cesty; ale šlo to přece, neboť co by nemožno bylo duchu lidskému?!

Hanoverán Jiří Grotefend byl první, jenž na počátku našeho věku tuto němou hmotu bez ladu a skladu čarovným bleskem ducha svého pojednou ozářil. Pozíraje na klínové nápisy starých paláců persepolských,

soudil takto: Staří klassikové vypravují, že paláce ty vystavili králové Achemenidi: Darius, Xerxes a Hystaspes. Každý z nich na paláci zajisté že o sobě zaznamenával. Jména jejich: Darius, Xerxes a Hystaspes zajisté tedy obsažena jsou v těchto nápisech. Vedle každého jména bude zajisté i jakási titulatura napsána, která u každého jména se opakuje, jako my na př. říkáme: král Darius, král Xerxes atd. — Tato neveliká řada prostinkých úsudků stala se zlatým klíčem, jenž zázračným spůsobem otevřel brány do neznámé dosud říše vedoucí. Neboť bedlivým srovnáváním menších i větších skupin klínových vynašel Grotefend konečně ona tři jména vlastní, jakož i jméno, jež královskou důstojnost jejich znamenalo. Rozloživ pak větší ty shluky ve skupeniny klínků menší, poznal tvar jednotlivých písmen, jakož i hlásky, které se jimi označovaly. Tím poznal ovšem jen písmeny a hlásky v těchto čtyřech slovech obsažené, ale poznávání dalších písmen a hlásek bylo již mnohem snadnější, a další písmo hlavně proto rychle pak se luštilo, jelikož to byl náhodou ten první a nejjednodušší druh písma, který má jen asi 40 písmen. Když pak i řeč nápisů těch v bedlivou brala se úvahu, ukázalo se brzy, že je to řeč eranská a sice nejstarší tvar řeči perské.

Když potom pozíralo se na ony nápisy trojaté, tu učenci seznali hned, že první sloupec nápisu psán je v této známé již řeči staroperské. Ostatní dva sloupce pak nebylo lze mysliti si jinak než jako týž nápis perský do jiných dvou řečí přeložený a sice do takových řečí, kterých v říši perské za Achemenidů zajisté se užívalo. A sice zjevila se řeč sloupce středního jako jakási řeč agglutinující asi jako turečtina. Učenci jmenují řeč tuto řečí skytskou neb i medskou, ale dosud nepodařilo se objasniti ji náležitě. — Řeč třetího sloupce konečně ukázala se býti babylonsko-assyrskou, která je sestrou hebrejštiny, feničtiny a arabštiny, tedy řeč semitská. A v této řeči babylonsko-assyrské psána je veliká většina všech nápisů klínových dosud známých.

Máme tedy 3 druhy písma klínového: písmo perské, písmo medské a písmo babylonsko-assyrské neb krátce assyrské.

Perské vyvinulo se z assyrského, je nejmladší, nejjednodušší a tedy nejsnadnější. V něm každá písmena znamená jedinou, jistou hlásku. To zde všeobecným pravidlem, od něhož jen řídkými výminkami se uchyluje.

I medské písmo pošlo přímo z assyrského, ale je již mnohem složitější. V něm jedna písmena neznamená hlásku jednu, nýbrž několik hlásek, tedy slabiku. Mimo to má i některé písmeny, které znamenají celá slova.

Ale písmo assyrské je náramně složité a spletené. Má mnoho písmen, kterými označuje se slabika. Mimo to skoro každou touto písmenou označuje se i celé slovo, ano jednou písmenou označuje se často i několik různých slov, a jediné slovo často několika různými písmenami lze označiti. To ovšem při luštění dělá obtíže nesmírné. Ale ani toto assyrské písmo není původní, nýbrž pošlo ze starého písma Akkadů. Písmo akkadské však bylo prvotně obrazové právě jako písmo mexikánské, čínské a hieroglyfové. Z toho pak, že právě u Assyrů obrazové písmo přecházelo ve znaménkové, vzešly zmateniny výše vytčené. Snad by vůbec ani možno nebylo assyrským těm památkám po-

rozuměti, kdyby mezi klínovými nápisy samými šťastnou náhodou nebyly se zachovaly pomůcky, jež porozumění toto usnadňují. Je to tak zvaná „knihovna krále Assurbanipalova“, v desky hliněné rytá, kterou A. H. Layard r. 1850 ve zříceninách starého Ninivch našel. Assyrové totiž od starých Akkadů, kteří Semité nebyli, zdědili nejen všestrannou vzdělanost, nýbrž i písemnictví dosti bohaté, památky v řeči akkadské sepsané. Z počátku každý Assyr vzdělaný znal tuto starou řeč akkadskou. Nábožné zpěvy, modlitby, čarující a zaklínací formule starých Akkadů i Assyrové za svaté pokládali. Jejich učenci hojně opisovali zpěvy ty i s assyrským překladem, spisovali seznamy akkadských písmen, assyrskou výslovnost k nim assyrsky připisujíce. Pak zakládány i celé slovníky, grammatické obrazce, seznamy měst a řek, měr a vah, šatů a nástrojů, jakož i zvířat, rostlin a nerostů. Mnoho takových starých původních spisů dal Assurbanipal pečlivě opsati a v knihovně své uschovati. To knihovna Assurbanipalova, která časem zajisté nejen řeč, nýbrž i celou vzdělanost starochaldejskou náležitě objasní.

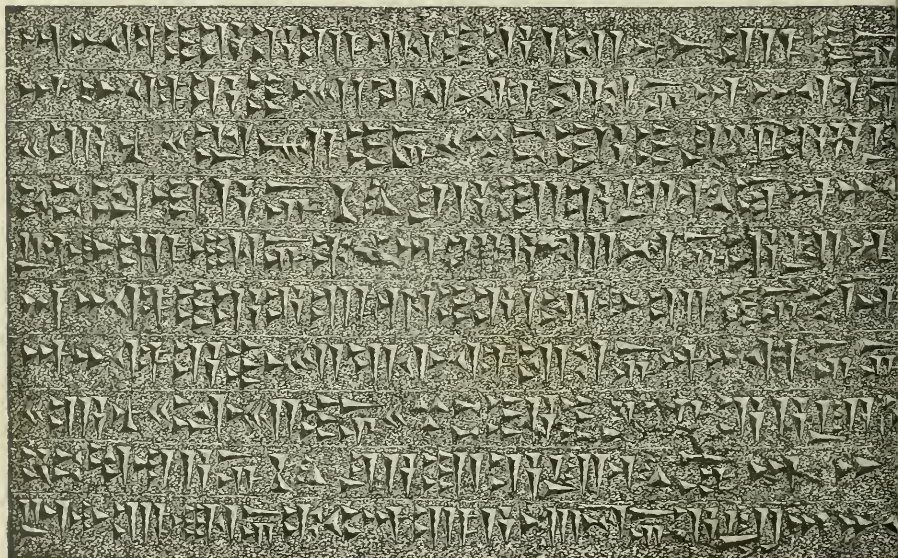
Z památek klínových, které teď již podařilo se objasniti, těží především děje- a zeměpis starých říší předoasijských. Jsou tu především seznamy zemí, měst a řek babylonských a sousedních, jmena králů a rodokmeny jejich a výpravy válečné, které podnikali. Vypravuje se o stavbách chrámů a paláců, o skvělých lovech a o obětech bohům přinášených. Počínají obyčejně vzýváním „velikých bohů“ a končí proklínáním toho, kdo by nápisů těch poškodil, a blahořečením tomu, kdo by jich šetřil. Zajímavé jsou hlavně nápisy, které vypisují ony události, o kterých i v písmě svatém se vypravuje. Srovnáváme-li pak zprávy oboje, celkem nelze neuznati shody u obou podivuhodné. Důležity jsou dále i náboženská písma assyrská, jejich legendy o bozích, modlitby a žalmy, představy o zemi, o nebi a o pekle. I starochaldejské názory o hříchu, o vině a trestu, o modlitbě, kterou dosíci lze milosti boží, shodují se s názory biblickými. Ano, zdá se, že Israelité sami byli učenníky Akkadů, neboť způsob bohoslužby, oběti a očisty, jakož i rozdělení času v týden sedmidenní se svatým dnem odpočinku, to vše měli již i Babyloňané. V legendách o Nimrodu i o potopě zmínka se činí, která s vylíčením heberejským i v jednotlivostech se srovnává, jakož neméně i jiná vypravování o stvoření světa, o stavbě věže babylonské a j.

Co do počtářství a hvězdářství ve mnohých klínových nápisech zaznamenáváno o východu a západu těch kterých hvězd, o zatmění slunce a měsíce a o jiných zjevech nebeských. Některé zabývají se jen planetami, jiné jen měsícem. V počtářství vedle soustavy desetinné užívali Akkadové i zvláštní šedesátkové a užívali mimo to i zvláštních soustav druhých a třetích mocnin. Že i ze hvězdopravectví mnoho zápisek se zachovalo, tomu ovšem nikdo diviti se nebude, vždyť Chaldejci prosluli v tomto paumění. Mnohá poznamenání o nemocech, o rostlinách a jejich moci léčivé, jakož i o jednotlivých částech těla prozrazují, že Akkadové také již v lékařství se vyznali. Co pak konečně obchodu se týče, tu zachovalo se nám mnoho smluv kupeckých a manželských, mnoho testamentův a zpráv, které zasýlali úředníci ku dvoru královskému, mnoho provolání, listů a žádostí a jiných podobných. — A všecko to, co věda dosud vytěžila, není ještě ani desátý díl toho, co vůbec lze vytěžiti!

Je tedy písemnictví klínové veliké důležitosti nejen pro objasnění dějin, života a vzdělanosti národů prastarých, nýbrž i pro objasnění toho, že počátky své vlastní vzdělanosti již u těchto prastarých národů je nám hledati.

III.

Ale jak dostati se k nápisu? — Tu byla dobrá rada zlá. Nápis byl tak vysoko, že rukama nebylo lze ho dostihnouti, a daleko široko kolem neviděl jsi ani stromečku, ani hůlčičky ani čehos podobného, po čem by člověk do výše mohl se dostati. Na štěstí táhlo několik Kurdů ze vsi Paganu za námi. Ty Mehmet-agha dal si svolati a nařídil, aby nějaká dřeva přinesli. Kurdi, že nemají žádných. — Mehmet-agha: ma-

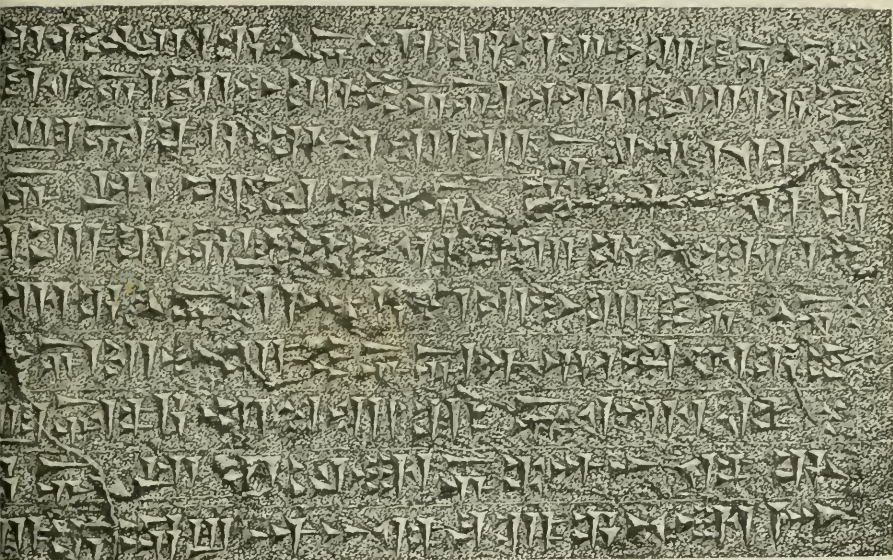
Klínový nápis na hoře Ašrut Darga.

jí-li baráky? — Kurdi, že mají. — Mehmet-agha: mají-li střechy na barácích? — Kurdi, že mají. — „Z těch střech tedy vytaháte tyče a sem přinesete!“ — nařídil Mehmet-agha. A jelikož Kurdi příliš mnoho ochoty nejevili, dodal hned, že sami pro tyče si dojedeme, nebudou-li zde za půl hodiny.

Kurdi viděli, že Mehmet-agha nerozumí žertu, a proto čtyři silné tyče přivlekli sami. Moji lidé pak shledávali rozmanité provazy, provázky a řemeny ze zavazadel. Těmito pojidly velmi chatrnými na dvě tyče stojaté ostatní dvě na překu jsem připojil. Tak za krátko zhotovili jsme jakési žebříkovité lešení, pravé dílo umělecké v oněch krajinách. Udrží-li, snese-li? — Bylo dlužno učiniti zkoušku. Za hmotu obtěžkávací poskytl jsem svou vlastní schránku tělesnou. Ku veliké mé a pánů Kurdů radosti

zkouška vydařila se znamenitě, neboť konstrukce osvědčila se lépe než mnohý most Schiffkornův. Ale pro všechny možné případy nad výklenkem připevnil a odtud k zemi spustil jsem silný provaz, abych čeho měl se chytiti, kdyby snad lešení se zbortilo. Neboť na Ašrut Darze sraziti vaz nepokládal jsem za nic slavného.

Když na lešení mne vysadili, nápis blíže a bedlivě jsem si prohlédl. Jednotlivé znaky byly velmi jemně provedeny ve vápenci prorudlém a prošedivělém. Nápis byl hluboko ve výklenku a tudy nedostatečně osvětlen. Čísti a opisovati jednotlivé znaky naprosto bylo nemožno. Na štěstí, než ještě odejel jsem na cesty, pan stavební rada Šmoranc, tehdy ještě ve Vídni, laskavě mne poučil o tom, jak zhotovovati snímky papírové. Bez poučení toho marně byl bych vážil cestu k Ašrut Darze. Opsati,

e Jos. Picka v Jičíně ryl J. Patočka.

okresliti neb fotografovati dá se jen to, co je náležitě osvětleno: naproti tomu papírový snímek co nejvěrnější zhotoviti mohu i tenkráte, když věc samu ani náležitě nelze viděti. A to je velmi důležito.

S přípravami byl jsem brzy hotov, a brzy počala krušná práce. Arch za archem dole jednotlivě se navlhčoval. Pak zvedli mne vždy na lešení a podali vlhký papír na prázdné bedničce. Ten jsem pak na písmo opatrně přikládal a houbou a kartáčem tlačil. Na neštěstí vál tehdy větříček trochu čiperný a ten práci nám nemálo rušil. Mnohý navlhčený arch z ruky mi vyfoukl, než ještě na nápis mohl jsem jej položiti, a tak mnohý kus práce byl zmařen. Ale celkem snímek konečně podařil se přece výborně.

Dobré 2 hodiny trvalo, než snímek uschl a s nápisu mohl býti sňat. V tom čase měřil jsem rozměry výklenku a načrtal okolní krajinu, když jsem se kolem byl poohlédl.

Kaper-su vzniká ve vysokém údolí tam, kde Kaledis Dagh v západním směru a Karahazar Dagh v severovýchodním směru od sebe se rozbíhají. Tam, kde Karahazar Dagh dále k severu ještě se táhne pode jménem Nezar-ova Dagh, ku severozápadu vybíhá nižší hřbet skalnatý. Tak Kaledis Dagh, Karahazar Dagh a tento hřbet bezejmenný ve způsobu trojúhelníka pravidelného tvoří údolí kotlinaté. O geologickém složení obou prvních pohoří nic jistého nemohu pověděti, jelikož jen z dálky jsem je pozoroval. Příčný hřbet bezejmenný složen je však z hustého vápence, a vše nasvědčuje tomu, že i ona obě pohoří podobného jsou útvaru.

Příčný hřbet ve starých dobách veškeré vodstvo tu stavil, tak že celé nynější údolí, vodou úplně jsouc zatopeno, jezero tvořilo. Později teprve Kaper-su dráhu si prodral příčným hřbetem vápenným. Vykonal-li práci tu znenáhla a vlastní silou, nebo byl-li při tom podporován i násilnými převraty zemskými, rozhodnouti nelze. Jisto jest jen tolik, že odtéká teď těsnou slují s kolmými stěnami 50—100 m. vysokými. Sluj tato jest jen asi 10 m. široká.

Údolí je teď nehostinné, divoké a opuštěné. Balvanů drsných rozeseto kolem. Mezi nimi teď jen sporá vzrůstá travička, kterou však vedro letní brzo vypálí. Proto málokterý pastevec sem zabloudí. Kurdi, kterých po celý den zbaviti jsme se nemohli, vypravovali sice, že prý tu stávalo kdysi město veliké. Ale proti tomu mluví, že není tu viděti nižádné půdy kulturní a že všecko skalí rozdrcené, jež údolí pokrývá, je posud tak drsné a tak málo zvětralé, že naproti tomu pravdě velice se podobá, že divoké síly přírodní zle tu řádily ještě před časem ne příliš dávným.

Právě v severním úhlu trojuhelníka vystupuje osamocený kužel vápencový. Kurdi jmenovali jej Ašrut Darga, což někteří vojáci mého průvodu, kteří kurdsky rozuměli, částečně překládali slovem Ašrut-Kapussy, jako bys řekl Brána Ašrut. Co Ašrut znamená, sám nevím do dnešního dne.

Skoro uprostřed jižního svahu kužele vápencového vtesán je do skály mohutný výklenek. Poměrně je velmi dobře zachovalý, neboť hustý vápenec staletím vše ničícím silně vzdoroval. I před výklenkem na několik metrů odsekána skalina a pořízena tak před ním rovná plocha, od které pak mohutné schodiště, rovněž do skály vtesané, asi 10 m. níže vedlo, kde svah nebyl již tak příkrý. Teď však tohoto mohutného schodiště viděti již jen zříceniny.

Výklenek, do skály něco přes 1 m. vnikaje, třikráte se zmenšuje. Vnější, největší má 4·10 m. výšky a 2·61 m. šířky, vnitřní čelná stěna jeho pak je 3·59 m. vysoká a 1·70 m. široká. V hoření část této uhlazené stěny skalní vtesán nápis. Plocha nápisu tvoří čtverhran ne cele pravidelný, 1·60 m. široký a 0·46 m. vysoký.

Nápis skládá se z 10 řádků vodorovných. Jednotlivé klínky do skály ostře jsou vtesané, a jelikož hustý, tvrdý vápenec ten málo zvětral, celkem velmi dobře se zachovaly. Při „psaní“ vytesal si „písař“ linky vodorovné, 48 millimetrů od sebe vzdálené. I stopy těchto linek na

nápisu posud lze vystihnouti. Písmo psáno od levé ku pravé, tedy ve směru, ve kterém i my nyní píšeme.

Nápis, jelikož vyveden byl uvnitř hlubokého výklenku, počasím velmi málo utrpěl. I lidé nemohli ho porušiti, jelikož byl tak vysoko, že bez zvláštních příprav není k němu přístupu. Jenom snad nějaké zemětřesení ve ploše popsané způsobilo velikou trhlinu. Leč ani to čitelnosti nápisu neuškodilo, jelikož tatáž slova psána jsou vždy dvakráte. Co v prvém písmu pokaženo, nalézti lze ve druhém neporušené. —

Hledal jsem jiné stopy života lidského v opuštěných nyní krajinách. Sestoupili jsme do sluje, kterou Kaper-su odtéká. Tam našli jsme u samé řeky chodbu do skály šikmo vytesanou. Schodiště její již silně porouchàno. Přivedla nás ke studni, s vrcholku skály vytesané až pod hladinu vodní. V průměru má studna 2 m. až 2·50 m., ale jenom dolení část její neporušena se zachovala do výše 6 m. Ostatek skály do řeky se sřítil asi zemětřesením. Spodek studnice s řekou spojen otvorem, pod vodou do skály vytesaným. Viděti tam bylo veliký kus ledu, který posud neroztál.

Ze studnice té souditi můžeme, že na vrcholku skály nad samou slují bylo asi nějaké obydlí lidské, nebo několik obydlí. Sám jsa příliš zaměstnán, poslal jsem na vrchol jednoho ze zaptiů, aby se podíval, jsou-li tam dosud nějaké zbytky starých obydlí. Ale zaptie nic prý tam nemohl nalézti.

Ve Vanu vypravoval mi reis Kirkor, že u nápisu jsou prý ještě jiné starožitnosti. Ale Kirkora tu teď nebylo, a průvodčí můj, mladší bratr jeho, nevyznal se tu tak dobře. Tvrdil sice, že i na druhém břehu jsou „antika“, starožitnosti, ale když jsme koňmo se tam vypravili, marně hledali jsme mezi ohromnými balvany, které nedávno teprve od skalních stěn se byly utrhly.

Ve 4 hodiny zaznamenal jsem na svém aneroidu tlak vzduchu 663·7 při 10·5 st. R. To dá, počítá-li se na Tiflis, výšku 2568·5 m., na Beirut pak výšku 2593·9 m. Z toho stanovím přibližnou výšku nápisu na hoře Ašrut Darga 2577 m. nad mořem.

Kaledis Dagh a Karahazar Dagh měly ještě velmi mnoho sněhu, který však v létě asi zcela roztaje. Výšku jejich cením na 1000 m. nad Ašrut Dargou. Je to pásmo horské, tvořící hranici mezi říší tureckou a Persií.

Než všecky práce byly dokonány a nápis pečlivě svinut a bezpečně uložen, počalo se stmívati. Kurdi obdrželi pořádný bakšíš. Rychle zavazadla na soumary naložena, a pak bystrým krokem k Salachaně jsme se vraceli. Než jsme tam dorazili, byla tma jako v pytli, takže cestu s těží jsme našli.

V Salachaně nocovali jsme v domě reise Kirkora.

IV.

Když do Evropy jsem se vrátil, odeslal jsem, vyzván jsa generálním sekretářem c. akademie věd ve Vídni, fotografii nápisu výtečnému orientalistovi university vídeňské dru. D. H. Müllerovi k rozluštění. Práce tato nesnadná vyžaduje ovšem jak dokonalou znalost předních

jazyků východních a vědecké látky klínové již zpracované tak i zvláštní důmysl v pozorování, srovnávání a kombinování. Přes to přese všecko dr. Müller v kratičkém čase sdělil se mnou, že nápis až na některá temná místa již přečetl a že ani jediného znaménka není, jemuž by nerozuměl. Ani trhlina skalní tu valně neškodila, jelikož to, co v 1. až 5. řádku psáno, v 6.—10. řádku ještě jednou slovo za slovem, klínek za klínkem se opakuje. Že práce ta výtečně se mu zdařila, o tom nejlépe svědčí listy pochvalným uznáním duchaplného výkladu jeho oplývající, jež zaslali mu přední té doby znatelé písemnictví klínového — Guiard a Sayce, z nichž uvedu jen některé úsudky Guiardovy: „— et je me félicite de voir un savant tel que vous se mettre à ces belles études. — Votre conjecture pour Tušpa-na est très-ingénieuse. — Recevez mes félicitations pour vos excellentes remarques. Je suis bien impatient de voir paraître votre travail complet.“ — —

Pak ještě po mnohých důkladných úvahách dospěla práce Müllerova tak daleko, že dne 27. května 1885 c. akademii věd s mým popisem a některými vyobrazeními byla předložena.*)

Čte pak a překládá dr. Müller nápis řádek po řádku takto:

1. Khaldiie euriie Išpuiniše Šarduriekhiniše
Bohu Khaldi, pánu, Išpuini, Šardurův syn,
Menuaše Išpuinikhiniše
a Menuas, Išpuinův syn,

2. Khaldiei susi šidiištuni Khaldinini ušmašini
Khaldi-kapli založili; bohům Khaldi milostivým?
Išpuuinini Šarduriekhe
pro potomky Išpuina, syna Šardurova,

3. .... nu taraie .... nu alsuini .... nu Biiainaue
krále mocného, krále velikého, krále (země) Biainy,
Tuušpaana teruuni ardiše
knížete Tušpy — města, ustanovili oběti

4. kudulaani šukhi naasie sini bulu siru Khaldie
týdenní jako městská nadání: mladé jehně bohu Khaldi
niipsidulini alpu Khaldie
nipsiduli, býka bohu Khaldi

5. urpuulini rimu Uarubanie sini Khaldi naue
urpuli, divokého býka bohu Uarubani, býka bohu Khaldi
bab sini Khaldi nauebeli
městské brány, býka bohu Khaldi města — beli.

*) Viz ve spisech c. akademie věd ve Vídni: Die Keil-Inschrift von Aschrut-Darga. Entdeckt und beschrieben von Prof. Josef Wünsch, publicirt und erklärt von Dr. D. H. Müller, Professor an der Universität Wien. Mit einer Tafel, einer Kartenskizze u. einem Plane.

V ohledu paleografickém je patrno, že znaménka tohoto jakož i podobných nápisů kolem Vanu nalezených a se nalézajících vyvedena jsou hlavně dle assyrských památek Assurnasirpalových a Salamanasarových, neb sloh jejich slohu těchto velice se podobá. Dále pak také pravdě se podobá, že tyto nápisy vanské jsou jaksi pravzory nápisů achemenidských. Tím také všeobecně určena doba jejich vzniku: povstaly v době mezi vládou Assurnasirpalovou a Cyrovou, tedy asi mezi 9. a 7. stoletím před Kr.

Řečí nápisu mluvilo se tenkráte v zemi Biaini nebo Biani, jež dle assyrských nápisů i Biari slula. Je to divoká hornatina severně od Mezopotamie se rozkládající, asi ta, kterou nyní drží národ armenský. Když totiž po slavné vládě Nina a Semiramidy síla říše assyrské byla ochabla, odpadli národové severně od Mezopotamie žijící od Assyrů, a Lutipri založil tam vlastní říši a dynastii panovnickou. Po něm panoval syn jeho Šardur, pak Šardurův syn Išpuini a po tom syn Menuas. Dle assyrských nápisů klínových, jež vrchník Rawlinson v Niniveh byl objevil, válčil prý Lutipri se Sardanapalem (v pol. 9. st.)

Dle toho by byl král Išpuini, původce nápisu na hoře Ašrut Darga, panoval asi v polovici 8. století př. Kr.

Koncem připomínám tu již jen, že prof. Schulz, který bádání svá životem zaplatil, zavražděn byl právě v tom čase, když pátral po nějakém klínovém nápisu na turecko-perských hranicích, o němž se byl dozvěděl. Není věcí nemožnou, že právě ten nápis, který hledal a který byl příčinou smrti jeho, než ještě ho dostihl, je tento nápis na hoře Ašrut Darga. Je-li tomu tak, pak ovšem já byl šťastnějším; ač chvalno-li nešťastným nazývati muže, jemuž popřáno o vědu tak velikých získati si zásluh, jakých Schulz si vydobyl.

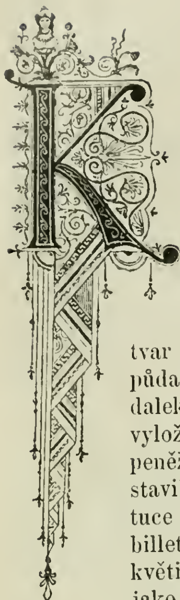

Ze syrské pouště.

Napsal **Quido Mansvet-Klement.**

(Dokončení.)

II.

Konečně nadešel slavnostní den el-midmaru, rozechvění v celém ležení dosáhlo značného stupně a tepna táboru bušila allegro vivace. Hned po východu slunce nastalo všeobecné rokování o nestranném soudci dostihů a brzo se ozvaly se všech stran uspokojivé výkřiky, neboť volba dopadla na chatiba Achmeda, našeho polosvatého průvodčího. V slavnostním průvodu uváděli vyvolence ven z ležení na místo nedotknutelného rozhodčího. Místo pro dostihy zvolené mělo jako u nás tvar eliptický, bylo co nejméně písčité a takřka elastická půda jeho poskytovala pohled uměle upravené dráhy. Nedaleko stanoviště soudcova nalezal se velký stan, v němž vyloženy byly závodní ceny rozmanitého druhu a značné peněžité ceny. Emírové a šéchové všech kmenů pouště rozestavili se u soudce, rozumí se, že vesměs koňmo, ježto instituce tribun a ohražených míst v poušti dosud známa není, billetáři program neprodávají a „lvové" pouště od unylých květinářek kytičky do knoflíkových direk si nekupují — jako pražští lvové na turfu. Za řadami koní rozestaveno množství velbloudů, tvořících nejzvláštnější tribunu, jakouž jsem kdy uviděl. Na mnoze byli tito velbloudi po dvou těly těsně k sobě seřaděni a sepjati, několik do čtverce svázaných tyčí z bambusu, pokrytých silnými koberci, položeno na hrboly každého páru a takto zřízené pohyblivé tribuny obsazeny elitou přítomného obecenstva. Byly to hlavně krasavice žhavé pouště, ženy plné půvabu a ohně; rozsadily se malebně na pestrých kobercích, dívaly se vesele kolem a mnohý pohled plný smyslného žáru utkvěl se zalíbením na statných postavách knížat pouště. Že nám, jediným Evropanům při těchto závodech, nemalá pozornost se všech stran věnována byla a že spousta zvědavých otázek našemu tlumočníku kladených konce neměla, podotýkám jen zcela mimochodem.

Rozdělení koní do družstev bylo již den před tím ustanoveno a stanovena tato pravidla:

V prvním, druhém a třetím oddělení závodí jen koně krve nejčistší, tedy šlechta mezi sebou. Ve třech dalších číslech plémě polou smíšené a na konec vykonávají tři jízdy koně krve sprosté. Jednoho závodění může se súčastniti jenom deset jezdců, z nichž jest po řadě sedm vítězů. Koně čistého plemene proběhnou dráhu z délky as jedné míle (dvou hodin), kdežto ostatním dovolena jen polovice.

Asi okolo sedmé hodiny ranní dal ctihodný chatib znamení a na tento povel stanulo okamžitě v řadě deset ohnivých ořů, o jakýchž se snad žádnému evropskému kavalírovi nikdy nezdálo. Těžko dáti někte-

rému z nich přednost, neboť byli to vesměs tvorové dokonalí a překrásní. Jezdci osmáhlé tváře, postavy nepříliš vysoké, sedí jako ze žuly vytesáni ve vysokých orientalských sedlech, majíce na sobě jen krátký, těsněji přiléhající kubrân (kazajku), pak fez, ovázaný šátkem z hedvábí a utáhnutý provazem, bílé širokánské spodky a krátké červené boty, asi do polovice lýtek sáhající, bez ostruh, kteréž jako bičík dovoleny nejsou a kterých ostatně v celé syrské poušti neuvidíš. Před závodícími koni nataženo dlouhé lano, kteréž Arabové na dané znamení k zemi spustili, a jakmile tato bariera padla, rozletělo se s větrem o závod všech deset ořů a zmizelo v dáli jako houf přeludů. Viděl jsem snad všechny čelnější evropské závodní jízdy a přiznávám se, že na moji jinak dosti bujnou fantasii téměř žádného účinku neměly, ale zde, nevím ani, čím to bylo, tajil se mi dech a hrdlo se svíralo, když v dáli temné kontúry letem pádících koní zase růsti začaly a v několika jen minutách — dle všeho — kolem cíle přelétnouti měly. Rozčilení synův pouště v tomto napjatém okamžiku nelze nikterak popsati a přiznávám se, že i mnou několikráte projela mrazivá horečka. Nastalo vůkol hrobové ticho, každý utajil dech, srdce bušilo všem prudce a každý upínal křečovitě zrak do dálky. Jediná myšlenka prochvívala celým množstvím: „Kdo bude as vítězem?“ — A již byl zde! Daleko přede všemi jel — však nejel: letěl jako drak Arab na sněho-bílém hřebci v záři sluneční. Hřebec vypadal z dáli, jako letící albatros; zdálo se, že noha jeho nedotýká se ani půdy, že oheň mu sálá z rozevřených chřípí a z velkých černých očí jeho že srší drobné blesky. - Na první pohled bylo viděti, že jest to dokonalý tvor boží, bez vady a chyby, z plemene nejčistšího, jehožto každý sval a každá žilka v největším a přece nejlehčím letu lahodný tvar drží. Arabové věděli arci, který z koní sem vyslaných a v tadmiru připravených největší naději na vítězství má, a znali také většinu předních běhounů z pouště, avšak neměli přece jistotu a to právě rozčilovalo je. Nyní však jediný ohromující výkřik neskonalé radosti otřásl vzduchem. „Valad iššams râlib — syn slunce vítěz!“ zaburácelo kolem nás a burácelo hromově dále všemi davy. Ostatní jezdci přijížděli v kvapném letu jeden po druhém, každý o několik koňských délek za „synem slunce.“ Výtečný dojem učinilo na nás, že koně i jezdci, uhánějící k cíli, s největší lehkostí, beze všeho křiku a mrskání, jako na evropském turfu vídáme, zcela hravě a bez únavy kolem soudce pádili.

Smýšlení divákův i jejich rozpoložení úplně a prudce se změnily, jakmile sedm vítězných jezdců za cílem bylo a poslední tři přijížděli. Spousta nejvybranějších nadávek, jimiž slovník orientálců oplývá, řítila se plným proudem na opozděné ty nešťastníky: „Máš vycpané nohy slamou, ty syne hlemýždí!“ „Tvůj otec byl bídný pes a matka nestvůra!“ „Uhranulo tě oko havraní a ďábel zlý tvé nohy podřízl!?“ . . . . tak a podobně pokřikováno se všech stran na poslední koně, kteří se svislými hlavami ku stanovišti pádili. Svůj díl dostali arciť také jezdci a byli rádi, když zmizeli ve víru ležení. — Soudce snímá nyní s tyče, u cíle zaražené, sedm třtinových prutů a podává je dle délky vítězům, kteří se pak odeberou ke stanu, aby z rukou emira přijali výhry, kteréž pozůstávají z drahocenných látek, pestrých burnusů, bohatých přikrývek

koňských, vykládaných sedel a značných částek peněžitých ve stříbře a zlatě.

Obecnou pozornost upoutal pak na sebe proslavený a krásný „syn slunce“ a ze živých, rozmanitých výjevů, kteréž se kolem něho odehrály, seznali jsme teprv, čím jest Arabům kůň. Jako děti plakali radostí někteří Arabové vztahujíce do vzduchu své osmáhlé ruce, a šťastným byl každý, mohl-li se vítěze jen dotknouti. „Mâ fî mitlo! — Není mu rovného! — To jsi ty, synu slunce, jehožto předkové nesli z Mekky do Mediny proroka, jehož jméno budiž požehnáno! O, ty jediný!“ lichotili mu staří i mladí.

„Syn slunce“ byl majetkem kmene Anesihů, kteří již po dlouhá léta vždy v el-midmaru vítězí, a jeho předkové byli vesměs proslulí „Koheilanci“, jimž se na znamení vznešeného rodu tohoto věsí na krk v malém kovovém pouzdru zub hříběcí, kteréžto přednosti požívají jen tito vyvolenci. Prohlížel jsem si druhého dne důkladně „syna slunce“, a dlouho hleděl jsem do ohromného oka tohoto krásného zvířete, do oka, jež leskem svým každého okouzlilo. Vykračoval si po ležení zcela volně a majestátně ve společnosti svého ošetřovatele a naslouchal, stříhaje ušima, jeho lichotným slovům, dávaje veselým řehtáním na jevo svou radosť, jakoby mu rozuměl. — Však nedomluvil jsem ještě o dostizích minulého dne. Také ostatní čísla závodův odbyla se v největším pořádku, za stejného enthusiasmu ohromného množství diváků, a krása jakož i rychlost koní podávaly nový důkaz, že arabské plémě jest ze všech nejlepší. Nejsa ostatně v těchto věcech odborníkem, musím na dosavadních poznámkách přestati, a doufám, že mi laskavý čtenář podrobný popis arabského plemene jakož i vypsání jeho předností před ostatními odpustí.

Po odbytých hippických hrách rozložila se po celém ležení rozkošná nálada všeobecného veselí a bujné radosti. Jestiť den dostihů vůbec dnem slavnostním a cizinec sezná tu ze života svobodných synů pouště více, než by jindy seznal třebas za kolik neděl. Zde provádějí za hlučné pochvaly divákův mistrné své kousky indičtí kejklíři, jejichž výkony dosud za nepřekonané a vůbec za nedostižné se považují; na jiných místech produkují se zase cikáni, kteří vždy po čtyrech hudební kapelu tvoří, s několika krasavicemi ladného těla, ale nepěkné pověsti, kteréž živě, ohnivě a luzně provádějí smyslné a diváky rozčilující tance; tamo dále na volném prostranství odbývá se zajímavé kupování nevěst, provádějí se všelijaké národní hry, silácké zápasy atd. Téhož dne uzavírá i slaví se již velké množství sňatků, a následkem toho odbývají se také okázalé, co možná bohaté hody a všechen lid je v nejlepší míře. Vše točí se tohoto dne okolo dvou věcí, okolo koně a — ženy.

Není zajímavější kapitoly v celém životě kočujících Arabů a Beduinů, nad kapitolu ženy pouště, tohoto tvora tak velice milovaného, a přece tak neskonale nešťastného a bídného. Ženu shledal jsem politování hodnou a stejně ubohou všude mezi volnými Araby v Sahaře zrovna tak jako zde na poušti Syrské. Jména mají Arabky poeticky krásná — Ahmah, Dinah, Fatma, Dahileh — avšak život prostý všeliké poesie a prázdný rozkoše. Žena pouště „žije“ toliko šest krátkých let, totiž od svého čtrnáctého do dvacátého roku, ve kterézto době se cítí

šťastnou, jsouc hledána, velebena a zbožňována, plna luzných tužeb a sladkých nadějí, a prázdníc posléz pohár vášnivé, horoucí lásky . . . Potom je máj života ukončen, láska stane se upomínkou a žena opovrženým tvorem.

„Jak vidíš, pane," vyprávěl mi jednoho dne náš arabský tlumočník, „tamto onu bídnou čarodějku, babu, kteráž se plíží těžce ležením — nehádal bys, že to byla druhdy slavná kráska pouště, Sineh jménem, kteráž jest příčinou krevní msty mezi Beni Sachery, mocným kmenem na východní straně Bahr lut-u (Mrtvého moře), a kmenem Anesih, pro kterou již mnohý junák pouště v divém boji vykrvácel. Dareb, manžel její, přistihnuv ji v noci ve svém stanu v objetí Hasana ben Zisa z kmene Sacherů, zabil záletníka a do dnešního dne přepadáme na vzájem svá ležení, hubíme se a Allah ví, kdy tomu bude konec. A takové jsou všechny. Koupíš je, kdybys byl našincem, za tretku šperkovou, a jde ti o život!" Pomyslil jsem si, že slova jeho platí „i když nejsi našincem," a nechal jsem velemoudrého povídati dále.

Smutným pozdravem nově narozenému tvoru, je-li děvčetem, jest výrok hejna přítomných žen, ba i samotné matky rodičky: „A! Děvče jen, — jaké to neštěstí!" Když tuto novinku otci Arabovi oznamují, ušklíbne se, jako hadem uštknutý, a malého tvora si již nevšímá, neboť ten pro něho ani nežije.

Kdežto při narození syna sám do okolních stanů spěchá, aby všem to velké štěstí zvěstoval, a odevšad upřímné blahopřání přijímá, zůstává v den narození děvčete ve vzdušném stanu svém a z úst jeho novinu tu nikdo neuslyší. Tak roste děvče dále až do šestého roku, a tu již musí vypomáhati v domácnosti a jest od té doby matkou drženo ku práci nejhrubší. Veškeré radosti a slavnosti rodinné musí jí býti lhostejnými, poněvadž ji rodičové nepřipustí ani k jediné, ba ani k těm krásným, tak hodným a rozumným koním jí nedovolují. Jak ráda by hladila běloskvoucí srsť zamilovaných hřebců svého otce, ale běda jí, kdyby cos takového některý z mužských zpozoroval a zejmena kdyby to její bratr Osman uviděl — ach, sténala by pod ranami divokého hocha pouště. Do školy děvče nechodí, koranu se neučí, ba i mocné slovo Allah slyší sice často, ale nechápe jeho významu, neboť nikdo jí nikdy o bohu nevyprávěl, a dívka nezná tudíž všemohoucího tvůrce světa. Zároveň ale vidí, čím jest pokolení mužské ve stanu a čím ženské. Bratří smějí s otcem zasedati k jídlu, kdežto matka a ostatní ženské v zákoutí stanu pokorně čekati musí, až hlava rodiny a mužští její členové se nasytí, povstanou a zbytky jim přenechají. Pak políbí ženské svému pánu a veliteli pokorně ruku, tento pak poděkovav krátce allahu za všechno dobré, uloží se na upravený koberec, a hluboké ticho rozhostí se pod stanem."

Miluje-li as rodiče své? Nikoli. Ba otce od jistého dne z celé duše nenávidí. Bylo to v měsíci tammuz (červenci), když táhli pouští na pláň hornatou, a poušť nesnesitelným vedrem sálala. Tu zahalilo slunce svoji skvoucí tvář pod mraky rudých barev, v dálce zdvihla se stěna jakási příšerná a letěla s děsným hukotem vždy blíž a blíže.

Děvčeti zdálo se, že cosi hrozného musí přijíti. Vždyť stádo velbloudí, pak ovcí dav a kozy, psi a koně jezdců všech propukly

v divý řev, na těle se třesouce v horečném záchvatu. Teď jako na povel lehlo vše na horký písek pouště. Okamžitě roztaženy plachty stanů všech tak, že koly pevně přibité jen málo nad zemí se rozpínaly. Pod tutu dusivou střechu, zakrytou ještě koberci, aby ani vánek nemohl protáhnouti, ulehl si nyní všechen lidský tvor. A nad hlavami jeho, tam venku ve vzduchu vysokém, pojednou rozpoutal se šum a ryk: jako divoká honba uhání větrů mocný proud sténaje a huče příšerně, a ve strašném letu vždy níž a níže k země pláni se snášeje. „Toť džinů (strašidel) hrozný rej!“ zasténá její matka. A již jest zde ten vichr plný jedu, ten prokletý sambuli (bahd samum) pouště syrské. Těžce odpočívá vše pod plachtami stanů, jimiž vítr divě duje, namahavě dýchá lid a horký pot řine se mu po tvářích. Tepny bijí prudce a srdce jakoby roztrhnouti se chtělo, prsa jsou súžená a tvář rozpaluje horko ukrutné. Z koženého měchu, opatřeného malou kovovou rourkou, pije otec vodu téměř horkou a podává tu a tam na uhašení děsné žízně a ovlažení úst děsně vyprahlých. Však vody ubývá a otec nechce již ženským nápoje podati. Tu malé děvče, jemuž z očí příšerně až svítících velké slzy se derou a po líci tekouce vysychají, zdvihá prosebně ručky a lká: „Abi (otče), dej mi píti!“ Avšak tento nemilosrdně dítko odstrkuje a měch s vodou podává Osmanu. Děvče klesá vysíleno do písku a hluboká mdloba obestírá jeho smysly. — —

Bouře znenáhla mizí, hukot větrů dál a dále zaniká a v zavátém táboře nomádů probouzí se opět život. — Jen zřídka stává se, že tomuto postrachu pouště za oběť padá lidský život; tím méně zmírá velbloud nebo kůň . . . vše rychle se zotavuje, jakmile minul poslední náraz točitého vichru. Bujnou obrazotvorností nadaní orientalci vypravují o celých karavanách, jež v poušti samumem překvapeny byly a pískem zaváty zahynuly, avšak to jsou jenom arabské bájky, jak později někdy blíže ukážu.

Také malé děvčátko se konečně probouzí ze spánku mdloby, dýše volněji a nabývá rychle síly. Vždyť bylo to všechno jenom hrozný sen, vždyť karavana putuje dále a ona sedí připevněna v koši po straně velblouda, — tak si dívka aspoň myslí. Tu však spatří otce na Armudu, tom hřebci plném ohně, a mráz proběhne jí tělem. Rázem si na vše jasně vzpomíná a mračný pohled, plný nenávisti a zášti, spočinul na otci bez srdce a lásky.

Konečně dosáhla dvanáctého roku, považuje se za dospělou a krásný život, o němž s rozkošnou předtuchou poslední rok často přemýšlela, jí konečně nadešel. Statný syn pouště Achmed ben Ezmar ji viděl, ona zalíbila se mu, a nyní posílá sňatku chtivý jun otce a některé pokrevní přátele k otci děvčete, aby se o cenu její smluvili.

A jak zajímavé jest to smlouvání se o cenu tohoto tvora; jak vynáší ji ten láskyplný otec a vychvaluje do nebes všechny její přednosti! Zrovna jakoby mu k srdci byla přirostla. Kupující strana pak haní to zboží jak jen může, a vytýká nelítostně každinkou chybičku ve všech částech těla, ačkoli se děvčete nikdo skoro ani nevšiml. Velikou protivou při tomto kupčení jsou pohyby těla oproti řeči; gestikulace kupujících i prodávajících jest až komicky vážná, kdežto slova jim ohromnými spoustami a rychlostí kataraktu z úst se řinou. Konečně

se dohodli, podávají si ruce a kladou je pak, mírně druh druhu se klaníce, na prsa; širší kruh přátel, byv dříve již o těchto námluvách zpraven, propuká po uzavřené koupi v jásot a výskání, podobné našemu „ichuchu!“ Děvče je velice drahé, neboť stálo tisíc piastrů (asi 120 zlatých), kdežto obyčejná cena průměrně od tří do sedmi set piastrů obnáší. Nyní teprv vyhledá matka dceru svou, radostně jí oznamujíc, že ji koupil krásný Achmed, že je nevěstou, zejtra že jí přijdou blahopřáti a že ji okrášlí nejdražšími šperky. Ten den dostaví se k matce a dceři několik kupčíků z velkého ležení, přinášejíce zboží všeho druhu, a volba potřebných předmětů výbavních jest vždycky tatáž: Bagdadské pestré látky na oblek, vyšívání z Bassory, ozdoby šperkovité z Aleppa, hračky z Damašku a spousta českých skleněných perel všech odstínů v barvách.

Druhého dne přicházejí baby z celého ležení, aby nevěstu dle národního mravu a spůsobu vykrášlily. Toto vykrášlení záleží hlavně v důkladném nalíčení obličeje, zejmena tváří a rtů, obarvení nehtů a nalepení lesklých cetek z pozlaceného papíru na čelo a tváře. Ženich dává nyní po celé tři dni mužům velkou přátelskou hostinu, při kteréž se palmové víno a rozličně připravené omamující nápoje jako z konve pijí, nápoje to, po nichž kocovina musí býti hrozná, jak jsem na jejich obětích pozoroval.

Když pak se čtvrtý den ku konci chýlí, pořádají přátelé ženichovi velký průvod a v tomto průvodu uvádějí nevěstu do nového domova, kterýž byl ženichem na uvítanou mnohými koberci a kyprými poduškami náležitě vyložen. Velký zástup jezdců v plné zbroji střílí o překot z pušek a za nimi ubírá se asi osm skvěle okrášlených velbloudů, na nichž sedí po čtyrech jedenáctiletých děvčatech, kteréž mají asi funkci našich družiček. Poslední velbloud, nejvíce ověšený přikrývkami a pestrými cáry, jest určen pro nevěstu. Pak následuje opět značný počet junáků pouště koňmo a za nimi výskající a hulákající obyvatelé celého ležení. Největší a zrovna pekelný povyk nastává před stanem nevěstina otce, když mladé dívky s pokleknuvších velbloudů slézati počínají, odebírajíce se pro nevěstu, kterouž ihned na to, závojem hustě zastřenou, k určenému pro ni velbloudu uvádějí, pomáhajíce jí na plochu sedla. Družičky jsou téměř posety všelijakými šperky, mezi nimiž zlaté kruhy nosové a návěšky, pozůstávající z dlouhých řad zlatých mincí, nejvíce vynikají, kdežto nevěsta toho dne ani zlatý kruh ani žádný jiný bohatý šperk na sobě nemá. Při průvodu k ženichovu stanu, kterýž v tomtéž pořádku se ubírá, prozpěvují děvčata s melancholickou melodií chvalozpěv na nevěstinu krásu, prudká střelba rachotí ve vzduchu a zevlující špalír celého ležení křičí, až všem uši zaléhají: „Li, li, li, li, li!“ Nastávající manžel čeká blaženě rozechvěn na svou koupenou nevěstu, a jakmile průvod dorazí, zmizí s ní beze všech dalších obřadů uvnitř stanu — teď jest jeho ženou. Jistý zvyk, kterýž se asi po uplynulé půl hodině před stanem provádí — nelze popisovat.

Bezuzdná radost a veselost nastává potom v okolí stanu a ples — jinak to nazvati nemohu — trvá při měsíčné záři dlouho do noci. Krasavice celého ležení provádějí bez závojů tance všeho druhu a nenucená tato zábava ukazuje cizinci tolik zajímavých výjevů, že bych

musil napsati ještě jednou tak dlouhý dopis, kdybych třeba jen povrchně je chtěl vylíčit. Zaznamenávám tedy jen ještě, že se mladí manželé nikdy v této zábavě nesúčastňují a že jich vůbec žádné oko toho dne již nespatří.

Ach, blažení dnové mladosti a líbánek! Co paní se probouzí nevěsta následujícího dne a nastupuje svou neobmezenou vládu. Jest v pravém slova smyslu „paní“ a několik měsíců to trvá, než se nabaží — Achmeda a Achmed jí. Jednoho dne poznala Daûda na trhu. Stála, dívajíc se na Nauery, cikány to pouště, jak tančí a jiní „mûsi kadši“ — muzikanti — jak je doprovázejí, a tu stiskl jí pojednou Daûd s jiskrným pohledem ruku a tiše zašeptal „hallai'li!“ (Dnes v noci!) — Jest to její první dobrodružství, při kterémž jde o život milence. Třese se v horečném záchvatu, čím více se schyluje k večeru, a konečně si ulehne po straně Achmeda, kterýž je dnes velice roztomilý a nemá se ještě ku spaní. V žertu a laškování konečně Arab usíná a žena tajíc dech, naslouchá a krade se, lezouc po koberci k zastřenému otvoru stanu, odhrne jej co nejméně a hledí ven do jasné, měsícem ozářené noci. — Nikde nic. Jenom smečka huňatých psů beduinských prohání se ležením a rve se o odpadky se šakalem. Mladá žena uléhá opět, upjatě hledíc k zakrytému vchodu a . . . již je tu! Tiše plíží se blíže a oči jeho jako svítící uhly postřehly zbožňovanou milenku po straně Achmedově. Teď drží ji za ruku. Tu Achmed ze sna se probouzí a sahá rozespalý ještě po svém scifu (meči), jejž vždy po pravé ruce mívá, a táže se ženy: „Neslyšela's nic — mně zdálo se, jakoby někdo ve stan se byl vloudil — neslyšelas!?“ A při tom klade ruku přes ní k Daûdovi. „Neslyšela,“ odpovídá teskně žena a spěšně stahuje Achmedovi ruku, obracejíc se k němu tváří. O hrozná noci! . . .

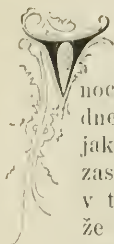
Následujícího dne domlouvá Achmedovi, aby si koupil novou souložnici; Achmed zprvu zdráhá se, avšak povoluje přece a konec konců jest, že ona mu i novou nevěstu poznamená a později sama přivádí. Teď nastal jí život blažený, vždyť miluje horoucně Daûda, později Ibrahima, pak Yusufa, pak — ach Bože, v arabském kalendáři jest mnohý ještě svatý zaznamenán, dle něhož se miláčkové její jmenují. Každý prostředek k ukojení její smyslně vášnivé lásky jest jí vítaný a ona nehrozí se ničeho. Avšak čas ten rozkoše plný ubíhá a pomijí, jako všechno na světě, a na počátku jedenadvacátého jara naší krasavice nastává jí smutný podzim a zima života. Jak strastiplný život vede potom — však o tom již raději pomlčím.

Za celou dobu svého pobytu v syrské poušti nikde jsem nezažil tak šťastných dnů jako v ležení bodrých Anesihů, a mnohá stránka mého denníku zachovala mi pěknou črtu a výraz slastného dojmu z tohoto dosud málo známého zákoutí. Nerad jsem se loučil a dlouho jsem hleděl v osmahlou tvář emira pouště, kterýž nám byl hostitelem a přítelem zároveň. Tiskl mi srdečně ruku s přáním, jež každý Arab cizinci na cestu dává: „Allah jkûn ma'ak!“ — „Bůh budiž s tebou!“ — Nutnou pak odpověď: „Allah jsalmak!“ — „Bůh tebe chraniž!“ — jsem opravdově pohnut ze sebe vypravil; a s větrem o závod uháněli potom naši koně dále písčitou pouští směrem k Damašku.

Kříž Božetěchův.

Báseň **Karla Kučery.**

V noc lesů širých, mrak nad nimi šedý,
dnes ohněm zaplál klášter na Sázavé;
jak olbřím bajný, jemuž slepé hledy
zas divem mocným hvězdou, růží zkvětly,
v tmě okny svítil rudé ve záplavě,
že s věží, bání černé, dlouhé stíny,
jak zástup šelem před strážnými světly,
v houšť prchaly a lesů do hlubiny.

Dnes noční pták se na zeď nezavěsí
pochmurným křídlem, žal sem nedoletí
z pozemských luhů, — modlitbou jen, plesy
dnes klášter chví se, návrat z Říma světí
opata svého, otce Božetěcha.

Sto duší k Bohu horoucími vzněty
po sloupech pne se jako svlačce květy,
sto hlasů bije v zlatou klenbu dómu,
jak vichrů křídla korunami stromů,
v nich bouře zní i píseň sladkodechá,
s níž večer ptáci vracejí se domů,
mír hrobů, nebes naděje a těcha.

Pokynul opat, mnichů ztichly písně.
Tvář jeho vážná, z ocele jak skutá,
kol pohlížela ztrnule a přísně,
jak zimní pláň se zdála nepohnutá,
již havran smutek křídlem jenom stíní:
kol vousů bílých vlnilo se jíní,
však z oka hloubi když to blýsklo žárem,
blesk myšlenky kdy čelo prochvěl skalné,
led roztál mžikem, tváře rysy žalné
jak zima prchly před procitlým jarem —
tvář plná květů sluncem vzplála něhy.

Děl opat k mnichům: „Opět v rodné břehy
Pán vichrem moci člun můj řídil vratký,
zas hvězdy známé kroužit zírám šerem
jak pernť strážnou naším nad klášterem,
zas rodnou půdu líbám, řízu matky,
a lesů šelest řeči Cyrilovy,
jež v chrámě tomto vane na oltáři,
svou duší hltám, noc jak hvězdnou záři,
květ rosu vlahou, země lidské rovy.

Dík Bohu za to, že dnes, milí bratří,
vám v oko lásky moje oko patří,
že ještě jednou žehnati vám mohu
co opat váš a v chrámě tomto k Bohu
za vašich písní vznášeti se blíže,
jak list se vichrem vzhůru nese k nebi;
neb vězte, bratří, na krátkou jen chvíli
nás tento klášter solí hostí, chleby,
a řádu poutem povinností víže.
Snad, co dím toto, k našemu již prahu
zvěst mrakem cválá, Břetislav že kníže
nám odsud na vždy ustoupiti káže,
že hůl vyhnanců do rukou nám vnutí, —
co bludné hvězdy bludnou počnem dráhu.
Však plachý zrak váš zdiveně se táže,
kde zvěděl jsi, co klášteru, nám hrozí?
ční dosud bašta, Prokopova stráže,
proč návrat svůj tou potřísňuješ rmutí?
Já na to dím: Zda snů blesknými vozy
duch proroků dny neosvítil příští? —
sen taký věštný v mysli mé se blýští.

Již dlouho trvala pouť moje k Římu.
Již mnohý kraj co lehká mlha dýmu
prch před mým zrakem, cíl byl ještě dálný.
Však odvaha mé duše, síla těla,
jak pampelišky chmýř se rozletěla,
skráň bila na poplach, zrak chvěl se kalný,
kříž do beder jak osten vnikal palný,
ret suchý sténal — na výstupek skalný
jsem znaven used; vedle kříž můj stínem
most vzdušný klenul nad propastí šklebnou,
jež u mých nohou rozvírala jícen.
Poslední růží západ hasnul vznícen,
již soumrak ve vzduchu se zachvěl siném,
jak posel noci. Tváří převelebnou
Alp vrcholy se hroužily v mé dumy,
že srdce bázeň pojímala hrůzná;
a zatím noc jak moře nedoměrné,
mne, hory pohřbila ve vlny černé,
v nich mé jen snění, co modlitba nuzná,
perutí létla na nebeské chlumy.
Sny bouřné snil jsem, pojednou se vody
jak slovem Ježíšovým utišily.
Po hlati tiché, světelnými brody
náš světec Prokop chvatně ke mně pílí,
tkne čela se: „„Již povstaň, Božetěchu,
snů tíhu setřes jako plíseň mechu,
nechť, co ti zjevím, duch vyslechne bdělý.

Za vinu svou kříž neseš obrovitý
na oltář Petrův; prst tvůj přeumělý
sám stesal jej a cesty nyní v půli
krok vázne tvůj jak do močálu vrytý.
Proč s paluby jsi odvahu vrh vůli?
vždyť každý člověk, jak ty ku zdím Říma,
kříž viny své až po hrob musí nésti;
když nyní víra, síla tvoje dřímá,
jak srdci bude při Hioba zvěsti,
až klášter tvůj i můj, chrám nad Sázavou,
jak vidina v zem pro nás na vždy zmizí,
až s bratřími se v kraje vydáš cizí
a kříž vyhnanství pod tvou bude hlavou?
Jak duše chabá toto snese břímě? — —
Však otec můj, Pán nebes milostivý,
jenž chlebem lásky celé světy živí,
své milosti mi živné podal símě,
k mé prosbě svolil, jež hlaholem zvonů
z úst mojich zazněla až k jeho trónu.

V nebeském luhu u nábožném plesu
jsem žalmy zpíval řečí Cyrilovou
po zvyku dávném jako na Sázavě:
zas jako kdysi šumem zněly lesů,
jak vichrů bouř, jež lkala na útesu, —
tu mezi písní vlnou purpurovou
vzletěla hvězdou myšlenka v mé hlavě:

‚Můj otče dobrý, oko všehomíra,
ó pohleď s nebe na mou rodnou zemi,
jež dlaň co děcka, hor chudými lemy
se do tvých výšin s prosbou rozprostírá!
ó chraň ji láskou nehynoucí, věčnou,
jak okeán svět vlnou nekonečnou,
a jestli souzeno jí v poutech mříti,
být rabem jiných — ó pak v tuto bídu
mých otců zemi, nešťastnému lidu
ať jeden paprsk přece do tmy svítí:
zvuk řeči té, jíž kdysi na Sázavě
jsem stromům, skalám o tvé zpíval slávě!‘

A s milostí Pán naklonil se ke mně,
svou ruku zdvih, dav rozstoupil se mraků,
pod námi ze tmy zjevila se země:
‚Zda tamo muže hledy stihneš zraků?
šij v zem se kloní, hlava, lysé témě,
kříž na bedrách mu leží obrovitý,
hle! znaven used na balvanů štíty.

Nuž přistup blíže, schyl se k jeho hlavě
a zahřímej jak kdysi na Sázavě — —
— — — — — — — — —
Ó Prokope! toť symbol do budoucna
pro zemi tvou; kříž potupy věk dlouhý
lid ponese, až mdlobou v pouti klesne.
Tu do snů smrtných slova tvoje vroucná,
řeč Cyrilova, plná síly, touhy,
jak hudba zazní, moře vpadne plesné,
dál na pouť s křížem, poutník mdlobu střásá
a u cíle vstříc volnosti své jásá.""

Když jitra polibkem jsem procit ze sna,
jak stíny noční slunce před východem
tíž smrtná prchla, pouta mdloby děsná,
v pouť s křížem dál jsem dlouhým spěchal chodem."

Domluvil opat; slední slova echem
se tiše chvěla sloupovím a chrámem.
Tak orli v noci o svou bijou mříži,
sny volnosti hvězd poplašeni klamem.
Dav mnichů bledý na opata vzhlíží —
tu jedním proudem, jedním bouřným dechem
chrám zazněl: „Zdráv buď, Božetěchův kříži!"
a venku skály, lesy náhlým spěchem
zvuk tiše opáčily: kříži, kříži! —
Zem celá do snů blahostných se hříží.

Ve čtyři hodiny.

Teď čtyři hodiny ze starých bijou věží,
tou dobou děti vždy se hrnou ze školy,
pár knížek, tabulky nesouce, domů běží
a každou ulicí smích jejich hlaholí . . .

On sedí u stolku nad knihou, pero v ruce,
však volá hodin zvuk, by hlavu časem zdvih'
a hleděl ku dveřím, kdy rozlítnou se prudce
a dítě s úsměvem kdy objeví se v nich.

Kdy skočí lehce tak mu rázem do objetí,
v ret líbat začne jej a v čelo, ve spánky
a začne moudře pak mu v klíně vyprávěti,
co četli krásného to půldne z čítánky.

Zas bijou hodiny a tma již houstne šedá,
již dítě zpozdělé jen zříti tu a tam,
on stále ku dveřím své oko ještě zvedá
a stále v jizbě své je sám a sám.

A nikdo nejde mu a nikdo neotvírá —
ó zapomíná kmet on bídný přes chvíli,
že zlý to není sen, že je to pravda čirá,
že v hrobě spí mu tam synáček rozmilý.

Petr Jasmín.

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Pokrač).

an Richard očekával dámy u vchodu do sálů, a jakmile byla slečna přijala ozdobný taneční pořádek a tužku, přistoupil k nim a políbiv oběma — nejprv matce a potom dceři — graciosně ruku, podal Hermíně rámě a vedl ji vítězoslavně na levo do velkého sálu, kdež se taneční kolony již seřaďovaly. Hermíně a Richardovi zbývalo ještě sotva tolik času, aby paní Křikavovou k nejbližšímu prázdnému sedadlu na estrádě pod orkestrem uvedli, neboť již začínala první polka a pořadatelé otevřeli kolonu.

Jak Žofínské sály o tomto plese vypadaly, jakým květem mládeže obojího pohlaví navštíveny byly, jaké toiletty, taneční pořádky a t. d. vypisovati nebudu; jsouť popisy oblíbených akademických plesů pražských z novin obecně známy a krom toho: kdož nedovede si sám, beze vší literní pomoci, masopustní slavnost naší zlaté mládeže představiti? Povím tudíž krátce, že slečna Hermína ihned do šumného víru tanečníků se vrhla, že mladým pánům všude nad míru se líbila a že by byla, jak říkáme, z ruky do ruky lítala, kdyby tomu okolnosti byly dovolovaly. Ba jsem povinen zaznamenati, že spůsobila ta lepá a neobyčejně svěží dívka u valné části tanečníkův pravou sensaci, tak že, když po skončené polce k matince se byla posadila, celý roj švarných mladíků ji začal obletovat. Avšak slečna Hermína byla tím časem již na všechny tance zadána a mladým pánům zbyla jenom slabá naděje, že se při kolových tancích snad toho rozkošného poupěte na nějakou chvíli budou s to

zmocniti. Všude, ať si u matčina křesla dlela, nebo na rameni svého tanečníka sálem se procházela aneb mezi tančícími lehce a půvabně se vznášela, sledovalo ji stále množství jiskrných očí, z nichž mnohé zrovna nadšením sálaly. Ale všecky tyto žhavé a toužebné pohledy byly marné, neboť Hermína jich skoro ani nepozorovala. Jí byl ten šum a hlučný rej novým divadlem, a ačkoli se dle temperamentu svého rychle do proudu vpravovala, byla přece novotou jeho, pestrostí a živostí tak zaujata, že jí ani nenapadlo pozorovati, zda-li a jak se komu líbí. Ostatně nebyla Hermína ani ještě dosti zkušenou, aby všem těm pohledům byla porozuměla.

Richard Lebrun, kterýž nejvíce po jejím boku meškal, bavil ji pilně, ale jaksi povrchně a nedosti poutavě, tak že nedovedl její myšlenky na svou řeč upoutat; Hermína poslouchala jedním toliko uchem, byla roztržita, odpovídala převráceně a zapomínala docela odpovídat, což by jiný nápadník za nedobré znamení byl považoval. Ale pan Richard nepřipouštěl si ani nejmenší pochybnosti, nýbrž vysvětloval si věc tím, že je slečna leskem a šumem tak veliké a neobvyklé společnosti opojena a v opojení tom souvislého myšlení neschopna. Z části bylo tomu skutečně tak, ale jenom z části, neboť leckterému z jiných tanečníků, kteří slečnu panu Richardovi tu a tam na chvíli vyrvali, podařilo se dosti snadno, pozornost její na předmět hovoru upoutat, ba i mnohou vtipnou odpověď z ní vylákat. Daleko nedospěl ovšem nikdo a neučinil také na slečnu žádný hlubší dojem, avšak lépe se jim přece dařilo, než panu Richardovi.

Když byla Hermína dvě, tři hodiny plesové rozkoše užívala, začínala tomu kypícímu životu uvykat a pozorněji, pokud slušnost dovolovala, na pravo a na levo po mladých pánech se ohlížet. Tato, ovšem velmi nesměle konaná přehlídka působila jí sice tiché potěšení, avšak oči její nenalezaly nic, čímž by srdce nějak se bylo vzrušilo. Teprve asi o půl dvanácté zpozorovala v „ostrově“, kolem něhož se vlny tanečníků valily, mladého muže, jenž upjatým zrakem ji sledoval a nad ostatní hezčím a příjemnějším se zdál.

Byl to skutečně mladík mužné krásy. Krátce přistřížený hnědý plnovous s plnými jemnými kníry zdobil jeho nehrubě plnou, ale zdravou tvář, na pravidelném nosu seděly lehounce brejle s tenkou ocelovou obrubou a skrze ně hleděly dvě jasné, světle hnědé, pronikavé a přece trochu snivé oči pod klassicky vyklenutým a mírně vysokým čelem, jež celé tvářnosti dodávalo rázu jakési vrozené noblessy. Mladý muž ten nepočínal si nikterak vyzývavě, nýbrž vedl si naopak skromně, jakoby mezi poslední účastníky plesu náležel, a přece odlišoval se nápadně od svého okolí a upoutal na se, ze všech jediný, opravdovou pozornost slečny Hermíny. Mysle, že nikdo si ho nevšímá, hleděl na Hermínu, kdykoli kolem šla, s celou prostou, nelíčenou a také netlumenou zálibou, již obraz vnadné dívky v něm vzbuzoval, a Hermíně zdálo se, že hledí na ni s roztouženým srdcem, vroucně, ale jaksi unyle, jako v pocitu mocně se probouzející, však beznadějné lásky.

Zjev tohoto, jak se zdálo, ušlechtilého mladého muže neminul se s účinkem na vnímavou mysl slečny Hermíny. Švitornost a dvorná péče uhlazeného tanečníka, s nímž po skončeném tanci obcházela, rozptylovala sice násilně její myšlenky a nedovolovala vzniknouti žádnému jasnému

citu, avšak proto přece pozvedaly se bezděčně její krásné oči, kdykoli k místu přicházeli, kde „on“ stál, a když pak zraky jejich se setkaly, bylo jí jaksi sladko u srdce . . . Několikráte pohleděli si takto do očí, než dáno znamení k novému a před půl nocí poslednímu tanci. Tančila se čtverylka, a Hermína byla nápadně veselejší, než dosud, ačkoli opět byla v párku s panem Richardem, jehož přítomnost ji vždy váznou činila, snad právě proto, že se již považovati musila za jeho snoubenku. Či pro něco jiného? Slečna Hermína to sama nevěděla. —

Pan Křikava, kterýž se byl dosud ve společnosti „starých pánů“ u sklenice tak zvaného plzeňského v hostinských pokojích prvního patra dle možnosti bavil, obcházel od tří čtvrtí na dvanáctou hodinu pokrytý jeden stůl s přiklopenými židlemi a dával bedlivý pozor, aby mu nikdo jeho polovici nezasedl. Na krátko před dvanáctou přišla dle úmluvy nahoru také paní Anastazie a oba manželé zasedli naproti sobě a opřeli se pravicemi o sousední židle na znamení, že jsou tyto zamluveny a vyhraženy. A bylo tohoto opatření také potřebí, neboť již valil se zdola mocný příval hladových a žíznivých tanečníků, proti nimž každá prázdná židle jako obležená a útočně dobývaná pevnost hájiti se musila. Na štěstí nedali slečna Hermína a Richard na sebe dlouho čekati, a takž mohl pan Křikava povstat, aby zamluvenou již večeři dal přinésti. To byl pro tento den jeho poslední úkol, ale nikoli nejmenší, neboť restaurační pokoje byly nabity obecenstvem svrchovaně netrpělivým a sklepníci, kterých bylo málo, běhali jako štvaná zvěř semo tamo, nevědouce, koho dříve obsloužit. Pan Křikava opatřil si již dříve slušným zpropitným zvláštní přízeň jednoho z číšníkův, a jen této okolnosti děkoval za skvělý úspěch, že po čtvrt hodinném zápasu, v němž napolo ochraptěl a docela se spotil, vítězoslavně přivlekl muže v černém fraku s odznakem sklepnickým, nesoucího nad hlavou velké podávací prkno s mísami pečených kuřat, salátu a kompotu. Nastala večeře, nepokojná a kvapná, jako za podobných okolností obyčejně již bývá, a pan Křikava nedovolil tudíž, aby se jídlo zbytečným mluvením zdržovalo. Pan Richard jedl nejrychleji a zkřížil na svém talíři nůž a vidličku zrovna v tu chvíli, když s orkestru v sále vytrubovali nález.

„Jděte se, pane Richarde, podívat, co to vytrubují“, pravil prosebně pan Křikava a Richard již letěl. Za minutku pak byl nazpět a oznamoval, že nalezli zlatý náramek s brillantovou hvězdou a že dáma, která jej ztratila, přihlásiti se má ve výborovém pokoji.

Všechny dámy kolem, staré i mladé, dívaly se na ruce, mají-li své zlaté obroučky, a ohledávaly spony náramků, zdali pevně drží. Také slečna Hermína podívala se na své kulaté ručky a zvolala vesele:

„Už vím, kdo ten náramek ztratil — pane Lebrune, buďte tak dobrý a dojděte mi pro něj!“

To pověděvši ukázala oslovenému levou ruku, na níž skutečně náramku nebylo, a doložila: „Jak je člověk na takovém plesu roztržitý — sedím zde již přes půl hodiny a nezpozorovala jsem, že mi co schází.“

„Jen když se nalezl!“ prohodil pan Křikava skrze rozsápané křídlo silného kuřete, jež oběma rukama k ústům si podával. „Snad ho také nerozšlapali!“

„Doufejme!“ doložil pan Richard. „Však už jdu, abyste nebyli dlouho v nejistotě. Za minutku jsem zde a položím zbožňované Hermíně náramek k nohám — celý nebo rozšlapaný.“

„Poslouchejte, pane Richarde,“ zvolal skoro nesrozumitelně pan Křikava, maje v zubech kus křídlu urvaného masa, „řekněte, že bych rád poznal toho pána, co ten náramek našel. Ať ho sem sám přinese!“

„Ale co pak ti to napadá?!“ protestovala paní Anastazie. „Jak můžeš být jenom tak urážlivým! Co pak je to nějaký posluha nebo sklepník, abys mohl si poručit, že to musí sám přinésti?“

„Ale, ale, Stázinko!“ odmlouval důmyslně pan Křikava maje ústa v tu chvíli už volná. „Právě, že to asi bude nějaký mladý pán, rád bych se mu osobně poděkoval! Sklepníkovi poslal bych pětku a dále bych se o něho nestaral. Ale takto záleží mi na něm a jemu nebude také snad nepříjemno seznámiti se s námi. Mladý člověk má si dělat všude a ustavičně známosti.“

„Ale vždyť přece nevíš, je-li to nějaký mladý pán! Co pak kdyby jej byl našel pan starosta?“ namítala zase paní Anastazie.

„Tomu zase došel bych se já sám poděkovat. Vidíš, jak je důležito, abychom nálezce poznali! Tak buďte jen tak laskav, pane Richarde, a je-li to někdo z mladých pánů, přiveďte mi ho sem!“

Pan Lebrun odkvapil, ale nenavrátil se za minutku, jak byl sliboval, nýbrž hezky později. Oznámil ve výborovém pokoji přání páně Křikavovo a jeden z pořadatelův rozběhl se dolů, do sálu, aby nálezce zlatého kruhu vyhledal. Tento zdráhal se nález osobně odevzdati, ale odebral se přece s pořadatelem do výborového pokoje, aby poslovi za pozvání se poděkoval. Spatřiv pak pana Lebruna a slyše, že ten jest poslem páně Křikavovým, zarazil se a přimhouřiv oči, jakoby na něco se rozpomínal, přemítal chvilku a odpověděl pak odhodlaně:

„Nuž tedy půjdu s vámi, ale odevzdám náramek přímo dámě, jíž náleží!“

Pan Lebrun, jehož celé to poselství valně netěšilo a kterýž by raději byl uslyšel, že nálezce po žádné nové známosti netouží, rozpakoval se chvilku, jakoby mu nálezcova podmínka byla trochu podezřelou, ale odpověděl pak přece s úsměvem:

„Rozumí se samo sebou, že neodvedete náramek jiné dámě, než která jej ztratila! . . . Nuž tedy, libo-li, pojďme!“

Křikavovic byli právě do jakéhosi živého hovoru zabráni, když pan Richard s nálezcem náramku k nim přistoupil a obřadně oznamoval:

„Mám čest představiti šťastného nálezce náramku, pana Jiříka Hlavsu, kandidáta professury a nastávajícího doktora filosofie . . . Pan Křikava, jeho milostivá choť a slečna Hermína, jež náramek ztratila.“

Hermíně zatajil se na okamžik dech překvapením, neboť nálezcem jejího náramku nebyl nikdo jiný, než onen hezký a zajímavý mladík, kterýž tak měkce a toužebně na ni pohlížel . . . Jiřík Hlavsa uklonil se dvorně panu Křikavovi, políbil ruku jeho choti a obrátiv se k Hermíně, pravil jasným sympathickým hlasem a tónem velice srdečným:

„Přijměte, slečno, laskavě svůj náramek a odpusťte mi, že takto dotíravě jej odvádím. Vyhověl jsem pouze přání vašeho pana otce, kteréž mi bylo rozkazem.“

Hermína majíc mu odpovědět, zapýřila se až po bělostnou šíji a nebyla s to více ze sebe vypraviti, než rozpačité:

„Děkuju vám, pane!“

„Také já vám děkuju, pane Hlavso“, doložil Hermínin otec; „ne snad proto, že jste náramek vrátil — toť se rozumí, kdo pak by si jej nechal! — nýbrž proto, že jste mé prosbě vyhověl a sem přišel. Vidíte, já mívám tak někdy zvláštní nápady, ale jsem člověk dobrý od kosti a dávám každému česť, která mu náleží. Tak tedy prosím vás, abyste se tuto k nám posadil a s námi povečeřel — na štěstí uprázdnila se zrovna jedna židle. Tak, sedněte si!“

„Děkuju vám, pane Křikavo, za všechnu laskavost, avšak pozvání vašeho přijati nemohu, poněvadž jsem již obstarán. Mne těší velice, že jsem se s Vašnostmi seznámil, ale nechci a nebudu dále vyrušovat. Prosím, abyste mne dobrotivě propustil,“ odpověděl zdvořile a upřímně Hlavsa.

„No, když jste už večeřel, nemohu vás arci do jídla nutit“, děl zase pan Křikava; „naše mládež zobá teď už jen jako ptáček, to my jsme jinak jídávali, jen když bylo co! Ale tak zhola vás přece nepustíme! Aspoň sklenku červeného musíte s námi vypít — je prý to burgundské, ale čert aby jim věřil. Nu, co naplat! Na plesu musí člověk všechno vypít! . . . Tak, prosím, je nalito.“

„Není-li jiné pomoci, vypiju tu sklenku na zdraví a štěstí vás všech a pak zase odkvapím,“ odtušil Hlavsa. „Tedy ať žijete!“

Všickni si přiťukli a pan Křikava začal Hlavsu vyslýchat. Dověděl se, že je Jiřík Hlavsa historik, že má již dvě rigorosa, že se připravuje na ústní státní zkoušku, že udělá doktorát a potom že bude hledět, aby se habilitoval na universitě.

„To jsou hezké věci, tuze hezké,“ prohodil Hermínin otec; „jenom aby vám to také hodně vynášelo! Víte, mladý pane, dnešního dne nemá vlastně nic žádnou cenu, než jenom peníze. Proto učí národní hospodářství, aby každý všechno, čemu se naučil a co od přírody dostal, v peníze obracel. Národní hospodářství to je moje věda, a je to také věda nejrozšířenější. To je nauka, jak má člověk všechno dělat pro sebe a nic pro jiného. On takto povídá každý národní ekonom něco jiného, ale všichni chtějí to samé — peníze. A protož přijměte, nastávající pane professore a doktore, dobrou radu ode mne: nehněte nikdy ani rukou zadarmo! Pak budete míti ze své učenosti — ne moc, ale aspoň něco. A potom všímejte si také národního hospodářství!“

„Račte odpustit, Vašnosti,“ odmlouval ostýchavě Hlavsa, „mým povoláním jest pěstování dějin a učení historii, a to s národním hospodářstvím, aspoň jak vy je ráčíte pojímat, nikterak nesouvisí. Ba tyto dva směry nedají se ani srovnati.“

„Co to, prosím vás, mluvíte?“ podivil se pan Křikava. „Tak mladý a učený pán nemůže pochopit věc tak náramně jednoduchou a prostou. Odpovězte mi: potřebuje historik peněz anebo jich nepotřebuje? Přisvědčujete, že potřebuje, nuže dobrá! Ale kde jich dostane? Ze školy? Za knihy? Z toho by ani kočka neztloustla! A protož rozšiřte svůj obor působnosti, jak tomu noviny říkají, pěstujte vedle historie také národní hospodářství a vrhněte se na něco výnosného, sice nedostanete

ani žádnou holku s penězi, ačkoli jste hezký a spůsobný mladík! Vy si snad pomyslíte, abych se do vašich věcí nepletl, ale já vám jen otcovsky radím, protože se mi líbíte a že bych byl rád, abyste udělal štěstí. Avšak bez peněz není žádného štěstí na světě, ba ani žádného skutečného uznání. Protož podržte na mysli, že je k životu potřebí peněz, moc peněz, tuze moc peněz!"

„Ale muži, jaké pak to děláš panu professorovi kázání? Však on ví, co má a co nemá dělat!", pokárala svého chotě paní Anastazie.

„Tomu ty, má dušinko, nerozumíš," poučoval pan Křikava; „mladý člověk, i když je sebe učenější, bývá obyčejně nepraktický. Avšak pro dnešek nebudu vám již, nastávající pane doktore, nic povídat. Doufám, že se budeme nyní častěji vídat, a že budu tedy míti ještě příležitost, důkladně a zevrubně o potřebách praktického života vás poučiti. No — a proti mysli vám to snad nebude?"

„Nikoli, vašnosti," odpověděl horlivě Hlavsa; „jsem vám naopak za vaši dobrou vůli povděčen a nepochybuju, že se mi od vás dostane mnohého skutečně moudrého naučení, jen až se blíže dorozumíme. Nyní však dovolte, abych se damám i vám co nejuctivěji poroučel. Hudebníci už zase ladí, co nevidět začne druhé oddělení."

„Tak, tak," přisvědčil pan Křikava; „sezení naše je skončeno. Ale kde pak se opět sejdeme? Víte co? Já jsem už starý chlap, já za vámi chodit nemohu, musíte mne vyhledávat vy. Já chodívám na víno nejraději k Fišerovi na Uhelném trhu, víte tam pod loubím, vedle Platýzu, a večer ke Štupartovům. Tam někde se tyto dni sejdeme, pravda-li? A pak — od zejtřka za týden budete u nás na oběd, ať se mi nikam nezadáte! Nuže, platí?"

„Platí, ale jenom s výhradou, že se nevyskytne žádná překážka. Ostatně doufám, že se do té doby ještě uvidíme," odpověděl Hlavsa a políbiv paní Anastazii i slečně Hermíně ruku, poklonil se pánům a odkvapil.

S Hermínou za celou tu dobu již ani slova nepromluvil, ale oči jejich se několikráte setkaly, a oběma zdálo se, že je na ponejprv a za trvajících okolností takovéto rozmluvy dosti.

Sotva že byl Hlavsa odešel, zavířil veselý kvapík a ples rozproudil se znovu. Slečna Hermína, kteráž vždy více a více obdivovatelů nalezala, bavila se nyní mnohem lépe, než před půlnocí. Bylo jí jaksi veselo, všechno se jí nyní více líbilo, mladí pánové zdáli se jí pojednou vtipnějšími, hudba lépe hrála, lustry jasněji svítily, všechno, všechno bylo nyní hezčí, i ten mladý muž tam v „ostrově", s těma hnědýma očima — škoda jenom, že si nedodal odvahy, aby ji při polce, když naschvál časté přestávky dělala, vyzval a odvedl do kola! Netroufá si? Aneb nechce snad vzbudit žárlivost pana Richarda? tázala se několikráte v duchu slečna Hermína, ale nepřipouštěla si proto žádné tesknosti. Vždyť nemůže býti všechno najednou! Krásný ples chýlil se ku konci, aspoň pro Hermínu, a když zástupem dvorných mladíků provázena, sál opustila a v kožich zabalena s matkou a otcem do kočáru sedala, bylo jí, jakoby opouštěla kouzelný zámek, v němž je tolik lesku a krásy, kde samí šťastní lidé žijou, kde není sporu ani sváru, kde lidé neznají starostí ani svízelův, kde všechno je nad obyčejný svět

povzneseno, kde druh druhu jenom radost se snaží způsobit a kdež ona poprvé pocítila — co? Nebyla si toho jasně vědoma a myslila, že to poprvé pocítila slast a štěstí života. — Když domů přijeli, dali si rychle postaviti samovar a pan Křikava, jemuž bylo cestou vytrávilo, požil ještě asi libru šunky a vykouřil dýmku uherského. Dámy vypily jenom po sklenici čaje a odebraly se na lože.

„Tak jen se mi, ženské, dobře vyspěte!“ volal za nimi pan Křikava. „Víte, že máme zejtra — či pardon — dnes k obědu hosty!“

„Nestarej se o nás, tatínku,“ ozval se mezi dveřmi stříbrný hlásek slečny Herminy, „a hleď jen, abys sám dobře si odpočinul!“

Když pan Křikava do postele se uložil a svíčku shasil, tlouklo pět hodin.

* * *

Praha probudila se vesele z temného objetí mrazivé noci. Bylo jasno a sníh na střechách jiskřil se, jakoby posypán byl démantovým práškem. Z komínů valil se kouř, jako bílá pára, slunce obráželo se ostře od oken, uvnitř ledovými květy pokrytých, vzduchem vlnil se lehounký, ale řízný větřík a zvony slavnostně hučely. Réaumurův teploměr ukazoval deset stupňů mrazu.

U Křikavů bylo již o desáté hodině všechno vzhůru. Dámy posnídavše, rychle se strojily, a pan Křikava odevzdával již hrdlo své, důvěrně a bez starosti, do rukou švitorného holiče.

„Tak co pak máte nového, Matýsku?“ tázal se mezi tím, co mu bradýř opatrně laloušek mydlil.

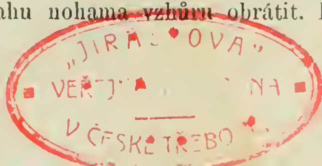
„Ach nic, pane domácí, co by hrubě za řeč stálo,“ odpověděl tázaný. „Dnešní rapport je slabý. Včera večer probořili se tři kluci na ledě a zmizeli pod vodou — to klouzání na řece mělo by se zapovědět! Potom byla v jedné kavárně v židech pranice, při níž dva vojáci jednomu civilistovi hlavu rozbili a jedné nevěstce krk podřízli, dále vyhořela v Karlíně olejna a sbořil se nový dům na Senovážném náměstí, a co ještě? Ani už věru nevím. Ach ano, ještě něco! Svíčková baba od Uršulinek vyhrála na lineckou loterii terno secco, a sice na podivná čísla 17, 27 a 37. Měla vsazeno zlatý padesát krejcarů, a co myslíte, že dostala?“

„Asi tři tisíce, ne?“ hádal pan Křikava.

„Chyba, pane domácí, chyba!“ opravoval sebevědomě bradýř. „Nic nedostala! Čísla ta byla prý náramně silně obsazena, a takž vrátili kollektanti každému jenom sázku!“

„Hrome, to je případ!“ podivil se pan Křikava. „Matýsku, to byste měl napsat do Broumova doktorovi Roserovi. Ten káže už třiadvacet let na říšské radě proti malé loterii a nemůže nic pořídit — oni prý ti páni tam sami sázejí . . .“

„Co pak s nějakým doktorem, pane domácí!“ odmlouval holič. „To musí do Vídně na gubernium. To by tak hrálo! Ta svíčková baba prý na to vezme audienci — ta se nedá jen tak snadno odbyt. To vám je baba, ta byla by s to, Prahu nohama vzhůru obrátit. Pán Bůh rač každého chránit, aby . . .“

„Jděte mi k čertu s tou babou, vždyť jste mne při tom řízl!“ vzkřikl pan Křikava a zachytil bradýřovu ruku.

„Ale kde pak! Pane domácí, co si to o mně myslíte? Já že bych někoho řízl! To se mi nestalo od dvacíti let . . . já mohl bych býti dvorním holičem! To zavadil jenom vašnostin nepokojný laloušek o nehet mého levého palce, ale nic se při tom nestalo. To by mi tak ještě scházelo! . . .“

„No, no, Matýsku, tak se jen proto netrapte!“ chlácholil svého starého bradýře pan domácí. „A jestli pak jste už něco slyšel o včerejším akademickém bálu?“

„Jak pak ne! Celé kroniky jsem slyšel. Jak která slečinka byla oblečena, jak se o kterou páni trhali, jakou známost si kdo udělal . . .“

„A kdo pak vám to, Matýsku, všeckno hned z rána povídal?“

„Hned z rána, pane domácí? Kdo pak by čekal teprv do rána! Holič musí ráno už všechno vědět, zejmena v neděli a ve svátek, totiž holič podle starého, dobrého spůsobu! Jsou za naší doby také bradýři — těm se musí říkat „raseur“ — kteří nikdy nic nevědí a své hosty v officinách mlčky a slavnostně holí, jakoby je operovali. Ale my, co jsme ještě z dobré školy, my chceme být čerstvější, než noviny. Tak jsem vám byl, pane domácí, v noci na dnešek ve „Stoleté kavárně“, to jest napřed „u Fleků“ a potom teprve v kavárně. Hráli jsme maxla. Sezení se protáhlo, a když bylo ráno, rozumí se časně ráno, přišli někteří mladí doktoři z plesu a potom také sklepníci, a tak se to všechno semlelo. Já vím také, s kým kolikrát slečinka Hermína tančila, he! Ale to papínkovi nepovíme, to je tajemství mladého srdéčka a starého Figara. Pane domácí, aby se tak váš dvorní lazebník zase oženil . . . to by byla „Figarova svatba“, co? To byste si musil také zatančit, pane domácí!“

„Matýsku, neblázníte?“ otázal se starostlivě pan Křikava a podíval se na holiče se strany, jakoby se o své hrdlo začínal strachovat.

„Nemějte o můj rozum žádné starosti, pane domácí!“ odpověděl s uctivým sebevědomím bradýř. „Ale o moje srdce byste se mohl strachovat. Pane domácí, kdyby řekla Rézi od Fleků, že si mne vezme, hned je svatba! A já ukážu ještě světu, jaký jsem švihák!“

„Zaplať pán bůh, že jste již hotov, Matýsku!“ zvolal rozmarně pan Křikava. „Dnes jde z vás hrůza, když tak vidí člověk břitvu ve vaší ruce! Ani byste nepotřeboval povídat, že jste celou noc na dnešek flámoval.“

„Pane domácí, já jsem na dnešek pil na zdraví a štěstí slečny Herminy. Vyprosil bych si na ni nejuctivější poručení. A co pak mladý pán, pan Jaroslav? Toho dnes nebudu holit?“

„Dejte pokoj s tím holením, ať si to hladí sám! Ostatně měl náš Jaro včera nějaký extra-plaisir, jak tomu říkají. Hermínu sotva na Žofín doprovodil, a jakmile byla uvedena, zmizel nám a už se neukázal. Ale mezi námi řečeno, Matýsku, já se na něho proto nehněvám . . . vždyť my jsme nebývali jiní, co? A takový „paš“ nejlépe chutná, viďte?“

„Ráčíte míti pravdu, pane domácí!“ přisvědčoval Matýsek. „Zároveň pak je vidět, že jste charamantní otec a pravý gentleman! Mladost,

radost! A kdo mladosti radosti nepřeje, nezasluhuje, aby se opět stal mladým . . ."

„Vy jste, Matýsku, přece jen hloupá nádoba! Co pak to mluvíte? Ještě dobře, že vás mimo mne nikdo neslyší. No a já vám to odpouštím, protože dnes zasnoubím dceru. Matýsku, vy jste neměl žádnou dceru?"

„Neměl, pane domácí, ale pět kluků. Jeden vylez' vám po hromosvodu až ku hlásnému na svatovítskou věž, a takoví uličníci byli všichni. Draka byli by umořili, ale já jsem jim odolal . . . ."

„Na to jsem se neptal, Matýsku!" vpadl mu s úsměvem do řeči pan Křikava. „Chtěl jsem jenom zvědět, znáte-li slavnostní cit, když člověk zasnubuje první dceru? No vy o tom nemáte patrně ani zdání . . . tak já vám pravím, že je mi dnes zrovna tak, jako bych se sám ženil, a proto odpustil jsem vám všechny ty nesmysly, jichž jste mi nažvanil mezi tím, co jste mne maltretoval."

„Ale pane domácí . . . !"

„Tak už jen jděte, Matýsku, a v úterý přijďte zas. Ale ať máte lépe obtaženou břitvu! Člověk je ve vašich rukou jako v mučírně, a já byl bych dnes bolestí zrovna výskal, kdybych nebyl šetřil své nevyspalé rodiny. Ale poněvadž dnes, jak už řečeno, zasnoubím dceru, nechci nikomu ublížit, a protož vezměte, Matýsku, tuto pětičku a pijte, až se budou hory ze[illegible]"

„To take budu, pane domácí, ale jenom na vaše zdraví a na štěstí slečny Herminy. Můj Bože, kdybych já měl takovou dceru . . . !"

„Tak už jen jděte, Matýsku, sic se mi tu ještě rozpláčete, a už je půl jedenácté pryč. V jedenáct tu bude pan Richard, aby doprovodil ženské do kostela. Já, toť se rozumí, půjdu na půl dvanáctou k Fišerovi — dnes už mi to musí svatá církev odpustit, neboť jedinou dceru zasnubuje člověk jenom jednou."

„S dovolením, pane domácí," namítl stoje už ve dveřích holič, „zasnoubit může člověk dceru kolikrát, neboť na zasnoubení nemusí ještě nutně následovat svatba. Já na příklad jsem byl třikráte zasnouben a teprve s tou čtvrtou jsem se napálil . . . ."

„Jděte už, jděte!" zvolal nevrle pan Křikava. „Vy máte dnes kocovinu a mohl byste nám ještě všechno uhranout . . . S Bohem! . . . Tak, teď půjdu se podívat na svou dceru, jak asi po tom hřmotu vypadá!"

Pan Křikava vešel do komnaty své deery a nalezl tuto již v plném obleku.

(Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

I.

Od zoře po dvoře
slípka mi krákoře,
černá jak noc —
z noci se rodívá,
v temno se odívá
kouzelná moc.

Pod černým chocholem
podivným plápolem
očka jí žhou,
drápky kam vtiskuje,
stopa se rýsuje
muřínohou.

Kdáče mi od rána,
zní to jak satana
hýkot a smích —
Ajhle! co v kukani?
Září mi na dlani
vajíčka sníh.

Jak se ty podlouhlý
útvare okrouhlý
lahodně skvíš,
něžné jsa znamení
tvoření, rození,
života skrýš!

V zářivé úpravě
kmitaje třesavě
křídloma z duh,
pod stropem na niti
mohl bys baviti
dětinný kruh.

Dívčí prst na tobě
vyryl by k ozdobě
srdéček dvé,
z pozlátka, obrázků
schystal by pomlázku
pro zlato své.

Ale zde nekyne
veselí dětinné
k líbezným snům;
ponurý poeta
šerým tě opletá
vláknem svých dum.

Moře prý s ostrovy,
hradby hor, mlhový
oblaků šik,
země i s blankytem
v pravejci věčitém
našly svůj vznik.

Vajíčko půvabné,
ve hnízdo hedvábné
chtěl bych tě nést
kvočně per sněhových,
blankytných, duhových,
s očima hvězd.

Celý svět brzičko
z tebe by, vajíčko,
také se zlíh',
růžových obzorů,
zlatých niv, pahorů
smaragdových,

ze světla utkaných,
červánkem zlíbaných
báječných děv,
samá v něm pohoda,
záře i lahoda,
slavičí zpěv . . . .

Marno! V mou samotu
zlatých snů jasnotu
nerozlije
kvočna ta čarovná:
milostně laškovná
Fantasie.

K záři a výsosti
duše již nehostí
mladický vzlet —
Nuž, tedy do Hadu
pro bídnou náhradu
v temnoty svět!

Vejce ty kouzelné,
vidiny pekelné
v odvetu dej,
obrazů pochmurných,
pitvorných, nestvůrných,
divoký rej!

II.

Vejce moci čarodějné
mnohý den ve skrýši tejné
— jakož černé knihy káží —
pod levou jsem nosil páží.
Po tu dobu neholený,
nemytý a nemodlený
nespatřil jsem chrámu prahy,
svěcené se štítil vláhy,
kříže míjel bez pozdravu,
nedbal zákonů a mravu,
přiznával se k atheismu,
pessimismu, nihilismu,
nosil se jak hastroš v žitě,
smál se každé autoritě,
dívkám na nožky se díval,
karty do rukávu skrýval,
po krčmách se s lotry bavil,
jubileum svoje slavil,
byl, kde jaký klub a hádka,
a psal román vlastenecký
z bělohorské doby — Z krátka:
špatnosti jsem tropil všecky.

III.

Když doba vytknutá vstříc konci spěla,
kdys odpoledne, v knihu nahlížeje,
jíž vážná kritika chval hymny pěla,
— neb byla prosta dráždivého děje,
všech vzletů nezdravých a škodných vzruchů
i psána v domácím jen ryzím duchu —
nad tímto skvostem, zdolav první stránku,
jsem hlavu sklonil do náručí spánku.
I zdálo se mi, že kdes v pustém dole
na zemi ležím, v jasných září kole,
jež nocí rozléval zjev rajské krásy, —
zjev anděla, jenž sedě stráží u mne
skyť poduškou mi roucha sněžné řásy
a ke mně chýlil půvab hlavy dumné,

kde bájný šperk na vlasů světlé vlny
tkal velké dennice svit divuplný.

A v temnotě, jíž krajina se halí
zřím rysy mračné divokého skalí.
Ta chmůra vůkol zlověstně se tváří:
kde v polosvitu šalebném a plachém
lem kruhu jasného se s temnem sváří,
zřím fantómy, jež srdce plní strachem.
Nad uzly kořenů, jež trčí z mechu
jak zapletených nestvůr černé klouby,
pnou fantastické, obrovité houby
své rudé terče otravného dechu,
jež obletují velké šeré můry.
Tu nad neviditelným vzpjatým tělem
leb zmije syčící plá z husté chmůry
zlým okem ve smaragdů hledí skvělém;
tam cos jak hnusná ropucha se vleče,
jíž sedí jízdmo na sliznatém znaku
kýs trpasličí zmok; a z temné kleče
žhou rudé jiskry, oči vlkodlaků.
Sto mátoh takých, vidin hrůzy jiné
hrou polosvitů plachých vzniká, hyne
ve klíně tmy, jež těhotna je děsy;
ten přímrak celý zdá se v divém víru
rej živý vést jak mračno netopýrů
a příšer, hemžících se v pusté směsi.
I tam, kde větve gigantických stromů
jak mraky ztrhané se šeří vzduchem,
houšť kosmatá se vlní tajným ruchem;
mníš viděti tam, jakby hejna gnomů
výš, výše šplhala kol mocných suků
a věsila se pod ně v divném shluku
jak opic tlum, když zlobou druhů shozen
pod větví zachytí se v živý hrozen . . .

Mne jímá hnus a bázeň. Od přímraku
hled vracím k andělu, jenž na mne line
mír sladký z tichých, čarokrásných zraků,
dvou jitřních hvězd pod zlatem řasy stinné.
Zřím pokojně již do hrozivých stínů
jak oknem hošík, stulen v matky klínu,
u krbu teplého, kde zkazky zvučí,
v kraj vyhlédá, kde zimní bouře skučí.
Tak slastný klid se v moje nitro sklání;
neb cítím, že mne okruh světla chrání,
jež cherub šíří tmou; kam zář ta slétá,
zem' sněhulek jen čistým bělem zkvétá.

Zrak maně zavírám ve blahém snění,
na čele cítím jemných křídel chvění,
z jichž červánků a sněhů v tichém ruchu
zvuk hudby rajské ševelí mi k uchu.
Jak druhdy, leže pod jabloní milou,
když květem zářným obsypána všecka
báj luznou šeptala nad hlavou děcka
a lístků pršku vonnou, různě bílou
mu sesílala v čelo sladce snící —
jak tehdy v duše křišťálovém jase
jsem obrážel jen blankyt, shlížející
skrz větví květnou mříž: tak nyní zase
v mé nitro kane zlatá dětství chvíle,
mír nevinnosti, ráje duma tichá
z té křídel ševelících řásy bílé.
Leč anděl, zasmušiv se, jemně vzdychá
a ze rtů bolnosladký zpěv se lije
jak harfy rajské tklivá melodie:

Blaze duši, dokud tuší,
že s ní boží láska dlí,
v jasném zdroji víry svojí
dokud nebe zrcadlí,
dokud čisté srdce hostí
líbezný sen nevinnosti
a skráň tichý zápal svatý
libým bleskem ovijí
jako jitra paprsk zlatý
rosný kalich lilií.

Kam se děla s tvého čela
tato záře? Kam se děl
z duše padlé, v prachu zvadlé
nevinnosti čistý pel?
Jak list suchý, zbaven míru,
duch se zmítá v pustém víru
a hled kalný teskně těká
světem, jenž se pouští stal,
u tvých dveří stále čeká
hnus a nuda, trud a žal.

Běda duši, jižto kruší
beznaděje krutý hnět,
v jejíž chmůry neplá shůry
žádné hvězdy spasný vznět.
V nížto vyschla svatá zřídla,
od níž prchla moje křídla,

nad níž blány netopýří
rozepjala temná moc,
pod níž v bezedno se šíří
věčná, nekonečná noc!

Stesk jal mě, srdce sevřelo se bolem.
Ruch úžasný se náhle zvedl kolem.
Jak za bouře když vichr v divém honu
rve v cáry fantastické mračen clonu,
ve strašném jeku, stonu, chechtu vřela
tma vůkol směsí strašidelných tvarů,
až polozřetelně z těch černých varů
rys vyhranil se ohromného těla,
stín gigantický, jakby tesán z mraků.
Tmou rudě vzplály meteory zraků
a příšerně se míhal vzduchem šerým
lem obrovitých křídel cípem sterým;
jak mocná větev stoletého stromu
se vzpřáhla ruka s děsnou drápů zbraní
a zaburácel hlas jak šelem řvaní,
jak sykot lačných vln a rachot hromu:
Již ustup, cherube! jest navždy mojí
ta duše ztracená. Ty's podleh' v boji.
V ní láska zhasla, naděje a víra,
hrob citů svatých tma tam halí čírá.

Anděl.

Ó prodli! Ještě v temné její tůni
zřím jednu hvězdu, jež ji může vésti
z těch katakomb zas blahé na výsluní —
to ždání, nad pozemský prach se vznésti,
stesk po výsostech, nesmrtnosti touha.

Satan.

Co hvězdou zveš, to bludička je pouhá —
hle zhasla již! — Ó věř, tvá peruť čistá
kam k zemi sklonit se již nemá místa.
Jen leda pelesť kolébky jí zbývá,
kde hladit můžeš ve snu děcka vlásky
a v oušku šeptati mu staré zkázky
o skvoucích vidinách, jež nebe skrývá.
Je cení lid jen jako krásnou báseň,
jež stářím svěcena, neb zívá při ní.
I ten zde časem nad hlavou jak jiní
tu vetchou, vyšeptalou zlatou třáseň
vlát nechává, ten prapor ideálů —
a verš svůj nutí svatých do zápalů —
však ptej se ho, co při tom v pravdě cítí!

Anděl.

Rci, duchu zbloudilý, chceš spasen býti?

Já.

Ó paprsku ze slunce pravdy ryzí,
lži chmůra všeliká před tebou mizí.
Hleď v moji hruď! Tam temno jako v hrobce
všech mladých snů, všech žárů zhaslé sopce.
Zřím chladně na tu zem, jak poutník cizí,
a pravím si: Co tuto robit dále?
Hrát v této frašce, sebe, jiné šále?
Zde všechno pohaslo, co srdce hřálo,
v nic kleslo vše, co velikým se zdálo.
A hledím-li s té země v blankyt bezdný,
zkad velebně mi zníval hymnus hvězdný
o krásách nadpozemských, božských vzletech,
o slasti svaté nesmrtelných květech,
teď šeptám si: Co v tomto bleskném týnu
mé krtčí já, jež zná jen tmu a hlínu,
všech citů svazem hroudy jen se chytá,
ta bludička, jež chvilku šerem kmitá
a zajde beze stop ve věčné noci?

Anděl.

Ó, běda, navždy ztracen!

Satan.

V mé je moci.

Dráp napřáhl. Já v náhlé hrůzy chvatu
vztáh' ruku chvějnou k andělskému šatu;
však nezdržel stisk prstů křečovitý
tu řízu z oblaků, ty vzdušné třpyty.
A cherub líce smutné odvraceje,
jak mlha světlá chvěl se do výsosti.
Kruh jasný zmizel. Vichrem buráceje,
vír temnoty mně mrazem projel kosti,
mrak příšer zevšad schumelil se ke mně,
sta zubů vlčích, dračí křídla sterá
mi rvala bok a tepala mi témě
a v srdce vnikly drápy Lucifera.

IV.

Dotkalo sen chmurný peklo;
oko procitlé se smeklo
na roh trepky, čnící vzhůru —
Jakou zřím karrikaturu!

Zraky mnu,
pevně na obuv je pnu —
Již to jisté:
Nadělení pekla čisté!
Na zobáku trepky zdobné
jízdmo dřepí výžle drobné,
tropí drzý šprým a žert,
prohýbá se, kolíbá se,
potměšile ušklíbá se
trpasličí jakýs čert.

Pod páž sahám v hnízdo tejné —
to tam vejce čarodějné;
dlani vydal úkryt stinný
jenom střípky skořepiny.
Než, ó div!
každý střípek náhle živ
letí vzhůru,
změněn v bílou noční můru
a to hejno tichým ruchem
ševelí a křepčí vzduchem,
ochvívá mi obličej,
cítím kroužit kolem hlavy
mihotavý, třepetavý
tajemných těch bourců rej.

Rozbřesklo se v čele mžikem,
vím již, kdo mým besedníkem;
cítím v zádech mrazné chvění,
s bázní hledím na zjevení.
Leč, jak zřím
na ten divný pekla šprým,
po zlobůžku
s kusým chvostkem, křivých růžků,
na zhrblého, spátralého,
zcuchaného, schátralého,
titěrného taracha:
chechtem bázeň rozplývá se,
z nitra hlučně dobývá se:
chacha chacha chachacha!

Co mi smíchem slza splývá,
smíchem také skřet se kývá,
zubí se, že světce v nebi
rozesmál by svými šklebý,
tam i sem
poskokem a přemetem
po mé trepce
po kejklířsku rejdí křepce,

až pak skokem na koleně
ocítil se, zuby cení,
pitvorně se poklonil
a jak hádě očkem blyště,
prskaje a kviče, piště
směšným hláskem švadronil.

Šotek.

Zde jsem, nejmenší všech skřítků,
nejněžnější z pekla kvítků,
jehož's za roba svých choutek
zaklel v čarodějný žloutek.
Ale rci, proč z pekel říše,
kde kol Satanova trůnu
ční sbor temných obrů v pýše,
vhodnějších pro pěvce strunu,
mne jsi zvolil, zakrslíka,
pekelného trpaslíka,
jehož vísky chuďas tupý
leda volá do chalupy,
bych jej žitem, mlékem dařil,
za lenocha hospodařil?

Já.

Ne, ty's jenom, pekla skřečku,
vhod mé Muse nosit vlečku.
Nejsem jeden z obrů písně,
kteří v lesku věčně skvělém
nad pozemských mraků třísně
mezi hvězdy strmí čelem.
Sám jsem trpaslík já pouhý,
Lilipután poesie,
komáří jenž křídla touhy
marně vzhůru k slunci vije.
Plachý kmit mé skrovné slávy
brzy rmutný popel ztráví,
příští doba ve prach němý
zašlápne mě pohrdavé
s dumami a vzněty všemi
maličkými v malé hlavě
jak pýr nicotného kvítku
se zrnéčky bez užitku.
K posměchu bych leda vzýval
v rámec titěrného zpěvu
hrůznost velkolepých zjevů,
o nichž Dante, Byron sníval.
Jen ty, pekla filigránku,
Mefisto jsi vhodný pro mne.
Buď mi vítán! Podej blánku,
podej vrabčí pírko skromné,

neboť celý — zdá se věru —
v kohoutím bys zapad' péru.

Šetek.

Snad i krev? Ó takých tretek
moderní už nedbá šetek.
Smlouvy pak jsou v našem věku,
vyjma dobrou hypotheku,
na hlupáky pouhou pastí,
advokátských kapes mastí.
Inkoust prostý, péro husí
dnes nám plně stačit musí,
jímž vy, pěvci českých lánů,
beze smlouvy, nenuceně,
zapíšete třikrát denně
černé duše mému pánu
v pohoršeních, svodech květných.
Dávno propad's naší moci;
v odměnu jen zásluh četných
posílá mne kníže noci,
bych ti plnil každou choutku
švihem čarovného proutku.
Rci jen, po čem bažíš právě —
po rozkoši, zlatu, slávě?
Čili volíš z říše bájí
rudý plášť, jenž vzduchem lítá,
čapku, jež tě lidem ztají,
ubrousek, jenž hody skytá?
Švandových-li dud či meče
přeješ si, jenž sto hlav seče?
Pokyň jen a čtvero draků
zapřáhnu ti k vozu mraků,
vystavím, než vzejde zoře
z perel palác prostřed moře —
chci ti sloužit do úpadu
všemi kouzly, vtipy svými —
jednu výminku jen kladu:
bys mi nečítal své rýmy.

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Šimon kostelník. Povídka z kraje od *Emanuela Miřiovského*. Poetických besed číslo XXV. V Praze 1885. Nakladatel Ed. Valečka.

Již několikráte doba útisku českého lidu selského poskytla našim básníkům látku k uměleckému tvoření. Jednotlivých případů netřeba vzpomínati, tkví zajisté každému v dobré paměti. *„Šimonem kostelníkem“* přičinil k nim Miřiovský práci novou, a hned z předu podotknouti můžeme, že v mnohých kusech zdařilou.

Netanulo mu ovšem na mysli, předvésti v obraz plný časové barvitosti některou z krvavých selských bouří, jež lid náš zhusta tak zajímavě a živě karakterisují. Spíše mínil vykresliti z řady postav maně do fantasie se hrnoucích jediné individuum, podati vše, co vřelo v něm a žilo, jaksi typicky zobraziti v něm předchůdce lepších poměrů pozdějších. Tak dívati se musíme na hlavního reka básně, Šimona. Jeho povaha a jeho osudy byly básníkovi věcí hlavní, ostatek a sice především násilné povstání lidu, jeví se toliko episodicky a nevymyká se z mezí pouhé příležité scenerie.

Šimon byl synkem z velkého statku. Rodiče chtěli jej míti páterem, on však zamilovav se vystoupil ze semináře. Matka i otec zármutkem nad tím zemřeli. Když Šimon vrátil se domů, shledal, že také milenka ho zradila, provdavši se za jiného. V duši hluboce raněn opustil vlasť a teprve po letech se do ní navrátil. Byl již ošedivělý, když náhodou setkal se s Pavlou, hezkou dcerkou mlynářovou. Vzplanul k ní láskou a mimo nadání i sličné toto dítě, věkem od něho nemálo rozdílné, našlo záliby v jeho ušlechtilých spůsobech a statné doposud postavě. Vzali se a rodinné jejich štěstí dovršeno narozením se roztomilého synáčka. Zatím však začínají se nad jeho hlavou sbírati chmury. Sedláci, utiskováni těžce pány a trpce nesouce jho roboty, domlouvají se, jak by sobě z těch útrap vždy rostoucích mohli pomoci. Rady hledají u Šimona, který z nenáhla stává se duší veškerého hnutí. Bývá celé noci na tajných schůzích mimo dům, a zvláště od té doby, co milý soudruh jeho studií, Vojtěch, stal se v obci farářem, zřídka jen za práhem domácnosti své se pozdrží. Jeho mladá žena však představovala si štěstí své poněkud jinak. V opuštěnosti své teskní a jaký div, že konečně srdcem přiklonila se k jednomu ze svých bývalých nápadníků. Šimon kdysi z nenadání milence přistihl a zradou rozzuřen vyhnal Pavlu z domu. V té době nezbylo mu však času, aby déle staral se o soukromé svoje záležitosti. Odpor sedláků vypukl ve veřejnou vzpouru a Šimon postavil se v její čelo. Avšak povstání bylo záhy potlačeno, Šimon zajat a uvržen do žaláře. Neštěstí rodinné, které život jeho učinilo pustinou, a neméně trpké sklamání všech nadějí, jež choval ve příčině zlepšení stavu svých spoluobčanů, podrylo jeho ducha. Páni sami po čase jej propustili, majíce za to, že jest slabomyslný. Přišel do svého rodiště a stal se Vojtěchovým kostelníkem. Byl zdrcen, ale předtucha lepších časů nepřestala klíčiti v jeho srdci. Po letech spatřil opět i Pavlu. Odpustil jí a když nedlouho potom duši vydechla, pochoval ji a s ní také poslední ze stínů svého života. Sám o velký pátek prorokuje v náhlém návalu šílenství o příštím vzkříšení z dosavadní poroby a předvídaje úsvit lepších poměrů podlehá smrti. Zhynul jednotlivec, ale idea jeho zůstala a žila, až konečně dospěla i ona ku svému plnému uskutečnění.

Toť velice stručná kostra básně Miřiovského. Nelze jí upříti tendence ušlechtilé a ideální. Podkladem jí jest myšlénka, že z obětí pevných a čistých karakterů vyklíčí zrno svobody. Invence sama jest plna zářivé naděje. V provedení snad bychom si přáli sytějších barev, v povahách větší rozmanitosti. Nicméně i tak činí *Šimon kostelník* na čtenáře dojem velmi příznivý. Harmonický formou, které není co vytýkati, nese se proudem svěžím a neunavuje. Miřiovský nám podal tenkráte báseň péknou, snad nejlepší, co doposud napsal. *Fr. Kvapil.*

Starobylé obrázky z Rakovnicka. Od Dra. *Zikmunda Wintra.* V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Z prachu starých archivů, z rozmetaných listin památných, z půhonních knih a kopiářů vykouzliti obraz života, jaký před věky vskutku byl neb aspoň býti mohl, není věcí právě snadnou. Vyžadujeť úkol podobný netoliko podrobnou znalost společenských poměrů, zvyků a obyčejů jisté historické doby, leč ve stejné míře i dostatek tvůrčí fantasie, která opřena na výsledky positivního bádání, dovedla by vdechnouti vybledlým těm listům novou svěžest a nový životní ruch. Dru. Wintrovi dostalo se obého v hojnosti utěšené. Zahrabán do svých dlouholetých studií kulturně-historických, zapisuje na drobné lístečky bedlivě tu kterou dávnou událost, zápisy gruntovní, majestáty, privileje, pře a procesy, odúmrtě a odkazy, vybíraje vše, co týkati se mohlo zařízení domácího, oděvu, nábytku, výživy a vůbec každodenního živobytí, konečně i karakteristickým frásím, výrazům snad již z užívání vyšlým, příslovím a pořekadlům věnuje pozornost náležitou, pokusil se ve šťastné chvíli, vykřesati z té mrtvé, plísní zapadlého světa obestřené hmoty, kus živoucí skutečnosti. Povedlo se mu to na ponejprv i na podruhé. A teď máme od něho už hezkou řadu roztomilých historických genrů, které mají svůj zvláštní zvuk a které rovněž nevybíravou, srdečnou bezprostředností se honosí.

Jsou to obrázky, při nichž českému čtenáři srdce se rozehřeje. Nové a přec pravdivé, a naše v každém i nejnepatrnějším detailu. Wintr má svůj individuelní jadrný způsob, jak vykresliti postavu, jak nastíniti situaci. Pro vše najde pravé slovo, a to řekne rázně a s jistou nepopíratelnou případností. Jeho dikce je zrnitá myšlenkami, uzlovitá říznými a markantními výrazy. Dýše k nám z ní jakési zdravé, silné povětří, kterému snadně uvykáme a po němž se nám pak často zasteskne. Kdo jednou co četl z Wintrových obrázků, vítá je po každé se zalíbením vzrůstajícím. Bývají veselé i smutné. Některým je základem pouhý žert, pouhá směšná neb vážnější příhoda, v jiných hlásí se ke slovu přísný, mnohdy krutý život a konečně též leckde ke sluchu nám zahlaholí akkord vroucí, srdcervné tragiky. Podobně též nalezneme mezi nimi tu neb tam jen lehce stínovanou črtu, jinde však potkáváme se s kusem do nejsubtilnějších maličkostí propracovaným, či konečně s velkým složitým obrazem, v němž rozmanité tóny a barvy dávnověkého života splývají v celek lahodně kolorovaný a každou čarou zajímavý. Marně bychom však hledali zde široký proud dějinných událostí. Ten vesměs postaven do pozadí, jen výminkou zaburácejí vlny jeho kdes v dálce temným zahřměním. Wintr nechce psáti historických epopejí. Síla jeho jest v genru a ten bez odporu je znamenitý.

Knihou svrchu nadepsanou uvádí se Wintr širšímu obecenstvu ponejprv. Obsažen v ní pouze nepatrný zlomek jeho novelistické činnosti. Celkem tady pět statí, tři obrázky menší a obšírnější dva. Další budou následovati, jakkoliv přehlédnutím vynecháno na titulu knihy označení „řada první“. Ale již z těchto několika prací poznáme Wintra gruntovně. Osou jeho literární fysiognomie sluší zde zváti *„Nezbedného bakaláře“* a *„Příšeru“*. Za prvního by se věru nestyděl ani Brouwer. Můžeme o něm citovati, co kdesi bylo napsáno o jednom z Brouwerových obrazů: „Karakteristika osob byla ostrá; v tvářích vyznačeno bylo vše, co dělo se asi v duších, slovem nálada mysli zračila se s podivuhodnou věrností ve tvářích i v pohybech. Kromě toho byla každá figura tak samostatná, že každý z veselých kumpánů, jenž sloužil jí za vzor, poznal v ní sama sebe.“ Tak dojista by sebe poznal Jan Pička, bakalář svobodných umění, když se svým nerozlučným druhem, invalidou Matějem, seděl u Střípků, žalostivě vzpomínaje na nedávné málo šťastné námluvy s poctivou pannou Plonou. Jak Wintr umí líčiti náladu situace a do ní vkresliti postavy, k tomu služ nám malá ukázka: „Pan bakalář byl již přinapit. Ale mlčel. Proti němu zasedl krejčí Ondřej, jemuž říkali Máma, a ten rád bakaláře leckdy škádlíval. Podle něho na stolici roztáhl se pan Hruška, bakalářův odpovědný nepřítel. Pan Hruška byl obtloustlý měštěnín, malý postavou, vysoký hlasem, hrubý slovem, chudý duchem. Píval také rád jako bakalář a leckdy přišel ženě své, zlé a nad míru tenké, s otlučenou tváří, rozbitým nosem, kteréž rány jemu mastí buď ona, buď barvíř městský neb i novotný apotékář Postys, jenž nedávno ze Slavkova sem se přistěhoval, spravovali a hojili. Řemesla svého byl pekař. Chleba dělával někdy tak hodný jako byl sám. Mezi hosty obracela se paní Střípková jako na obrtlíku a posluhovala velmi čiperně.“ Došlo k bitce. Scéna, která ji líčí, je ve své spůsobě klassická. Vůbec celá figurka pana bakaláře jest nad obyčej výrazná a originalní. Wintr shrnul v ní značnou dosis jadrného humoru. Wintr má humor, jaký u nás doposud nikde se neozval. Tak je samorostlý, plný osobité barvy a nezapřeného českého rázu. V Gogolových drobných obrazcích nebo v Dickensovi najdeme tóniny podobné, ale přec je tu jiný duch a jiný akkord. S oběma velikými romanciery má Wintr společnou za to vlastnost neméně důležitou. Dovede naivně dívati se v život a jeho zjevy podává s bezstarostnou a prostou otevřeností. Jsme hned u něho doma, chceme-li v nedbalkách. Ale jaké jsou to silné a svalovité linie, co mají ti lidé v sobě pravé lidské krve! Wintr jest realistický vypravovatel vzácné vervy a bezprostřednosti. Jen se podívejme na to podařené čertovo kvítko z blízka, když v čele svých žáků a mendiků podniká výpravu z Prahy do Rakovníka! Sedí na vysoké, hubené herce, šatky valně schozené, škorně ve stavu ještě ubožejším, a po cestě napřed všecky šenkovní domy vytlouká. Když vjel do města na plesnivém valachu před následujícím ho fasuňkem studiosů, starý Sebald, lazebník, vida jeho habitus ozval se znalecky: „Bude-li taková tatarská zima jako lůni, uhlídáme u příkopu školního jedenkráte dlouhý rampouch a to bude chudina bakalář!“ Stejně významné jest jeho vítání se s kollegy v povolání, kantorem a sukcentorem, zvláště rozkošné však loučení, když měl na dobro školu rakovnickou opustiti. Dlouho se

tam nepozdržel, pravda. Rád si popil, a s pány konšely na rathouze divně kousavé míval diškursy. Stal se konečně v Praze na Starém městě advokátem. V každém činu, záměru, ba myšlénce zírá k nám z této postavy celý člověk určité, rázovité tvářnosti. Podíváme se na ni jednou a na vždy si ji zapamatujeme. Okolí její jest neméně vděkuplné. Z pestré směsice drobných figurek ubohý děkan Šimon Cerasýn a pak starý bubeník rytířského krále Ludvíka budou nepochybně čtenáře zajímati nejvíce.

„*Příšerou*“ octneme se v docela jiném světě. Vymalován tu chmurný a děsivý obraz rakovnického soudnictví rovněž v druhé polovici šestnáctého věku. Na toto století obmezuje se Wintr takměř výlučně. Pro historického genristu jest v tom nemalá výhoda a v skutku i zde zírá k nám z každého řádku specialista. Učený balast ovšem nikde nestává se živlem rušivým, naopak užito ho jen potud, aby skvělá barvitost určitého dějinného období vynikala tím zřetelněji. O tom, jak Rakovničané ze všech koutů Čech shledávali ubožáky a chuďasy, hledajíce v nich paliče Turky najaté, jak konečně zmocnili se z nich nejubožejšího, mrzáka, který ústy rozmanité věci dělati dovedl, pysky na lýru hrál a lidi všelijakými letkvary léčil, majíce za to, že on vlastním vůdcem a původcem všeho zla, napsal nám Wintr dojemnou a smutnou historii. Na mnoha místech vytryskuje jeho sarkasmus nad pobloudilostí ľidského rozumu, ale i ten je umírněný — vždyť člověk spíše vždy k chybám se nakloňuje nežli k čemu jinému. Historik humorista podává si tu ruku s umělcem, který krvavé a kruté podrobnosti na polo zastírá, lidské pak bídě a strasti věnuje slzu hlubokého a vřelého soucitu. V té galerii různých tuláků, jež opatrní konšelé rakovničtí shromáždili ve svojí věznici, nalezáme dosvědčení, že i v největším svém úpadku člověk vždy člověkem se cítil. Kulturně historická stránka snad zvítězila v „*Příšeře*“ na úkor spracování povídkovému, ale i přes to zůstává tato práce obrazem doby zdařilým.

K ní obsahem svým druží se poněkud dvě z menších prací „*Osudné slovo*“ a „*Bitva v Hodyni.*“ První jest prostou příhodou ze života, v níž hrdina, dřevorubec Jakub Suk, nevčasnou prostořekostí svou do šatlavy se dostane. Na štěstí pro něho konflikt se vyjasní dříve, nežli by na trápení ke všemu přisvědčil, což by koliv od něho bylo žádáno. „*Bitva v Hodyni*“ má scenerii pohyblivější. Veselý švec kozlanský Jan Fux je postavička dobré míry a líčení konsků, které provádí, bez úsměchu čtenáře nezanechá. Celek jest zvlášť úměrný a dýše atmosférou bystře pozorovaného, svěžího života. Nejpoetičtější však z těchto drobnějších obrázků jest „*Člověk zmařený.*“ Sirotek Jiřík, hoch dobrý, ale slabomyslný, jehož jedinou radostí a jedinými přátely jsou špačkové v rákosí nedaleko rodného mlýna Viktorovského, jest postava elegicky omžená, která mimoděk citovou stránkou svojí srdcem zachvěje. Ovzduší celku je jednotné, podivně melancholické. Nevím, co zvláštního bychom hledati měli v osudech tohoto nebožáka — ale celý obrázek dojímá, a je obestřen kouzlem pravdivé poesie. Z něho vidíme, že Wintr dovede nám podati práci zevšad pečlivě zaokrouhlenou, genre, který všem požadavkům tvoření uměleckého vyhověti dovede.

Z první jeho knihy máme srdečně radost. Zaslouží, aby mu za ni veškeré české čtenářstvo vřele ruku stisklo. *Fr. Kvapil.*

Z potulek po Slovensku. Píše *Rudolf Pokorný.* Díl II. Nákladem spisovatelovým. — V době, kdy se u nás čtenářstvo téměř netečně chová ke knihám obsahu vážného, kdy nakladatelé i spisovatelé za dobré uznávají důtklivým slovem vybízeti obecenstvo, aby plnilo povinnost svou opatřujíc se stravou duševní, v době takové zasluhuje plné úcty každý, kdo neohlédaje se k jistému skoro nebezpečenství ztráty hmotné a nedbaje lhostejné nevšímavosti, odvažuje se vystoupiti s prací vážnou a nákladnou. Práce takové podjal se Rudolf Pokorný, vydávaje své Potulky po Slovensku, které tímto druhým svazkem vzrostly na dílo vskutku objemné; i chválíme zajisté po zásluze horlivost páně vydavatelovu, jež nedala se v dokončení pěkného podniku zastrašiti nevelkým zdarem hmotným při díle prvém.

Také v díle tomto setrvává autor při spůsobu, jakým látku svou probíral v části předešlé. Přicházeje k. př. na své cestě do Liptova, seznamuje nás především s poměry geografickými a fysickými, všímá si topografie, poučuje nás o různých poměrech i vlastnostech obyvatelstva, upozorňuje nás na jeho mravy, kroj, vykládá stručně, jak liší se podřečí tamnější od jiných, dává nám nahlédnouti také, jakých lid ten v té či v oné příčině je názorů, co je příčinou jeho pokroku nebo poklesnutí atd. Uváděje nás pak cestou svou do jednotlivých míst, poučuje nás také ve hlavních rysech o jejich dějinách a nynějších památnostech. Zvláštní zajímavosti pak nabývá vypravování jeho tím, že doličuje nám osobní styky s žijícími vlastenci a vynikajícími Slováky, k čemuž pojí se zcela vhodně při historii toho neb onoho místa vzpomínky na osoby ať o literaturu, ať o dějiny Slovenska jakkoliv zasloužilé. Zprávy své čerpá autor hlavně z autopsie, vedle toho však také z četných pramenů literárních, k nimž odkazuje se ten, kdo by si podrobnějších dát žádal. Že tu šetřeno slušné míry a nerozbíháno se nad potřebu po podrobnostech, pokládáme zejmena při tomto dílu druhém za pokrok proti části prvé. — Kulturní stránce věnována jest, jak ostatně již i ze předešlého jest patrno, náležitá pozornost. Chválíme při tom, že věci sem spadající podávány jsou formou co možná zábavnou, čímž stávají se mnohem záživnějšími než suchopar číselných výčtů, k němuž plán díla spisovatele sváděl; vzpomínáme na př. jen pěkného článku o slovenském salašnictví. Nemenší pozornost věnována jest prostonárodnímu podání lidovému, z něho pak zvlášť pěkně zpracovány jsou na př. pověsti o „horních chlapcích“ a zejmena o Janošíkovi, doložené také, jak se i jinde děje, četnými písněmi lidovými, —

V celku má tento druhý díl Potulek pět oddělení, jichž názvy jsou: Liptov a Spiš, Gemer a Malý Hont, Zvolen, Těkovem do Velkého Hontu, Orava. Dílo zakončeno jest statistickým přehledem slovenského obyvatelstva a velmi vhodným rejstříkem jmen a věcí. — Kniha psána jest s patrnou láskou ke svému předmětu, s láskou, jež dovede odpouštěti neb omlouvati i vážné chyby a nedostatky předmětu milovaného. Tím ovšem nepravíme nikterak, že by autor hřešil nějak proti pravdě a věrnosti vypravovatelské. Spis jeho jest jaksi na rozhraní mezi cestopisem a průvodcem cestovatelským, i jest zajisté mnohem více než snůškou bohatých pramenů pro toho, kdo by o Slovensku psáti chtěl. Přejeme mu ze srdce hojné pozornosti. *J. V. Vykoukal.*

Motiv z Orlických hor. Kreslil Karel Liebscher.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

nenáhla ovšem vrátný vyzvěděl, kterak vše se sběhlo. František Ignac Strzycki zaznamenal o tomto příběhu ve svých zápiskách relací dosti zevrubnou.

Malíř vyprovázel mincmistra do Vídně. Urazili již přes polovinu cesty a ubytovali se na noc. Mincmistr, unaven, zavřel se do svého pokoje a malíř i komorník, pobavivše se ještě, chystali se také ulehnouti. V tom zjeví se v předpokoji sličný mladík vznešeného vzezření. Mého praotce oběsel až mráz ustrnutím. Neslyšelť a neviděl nikoho vcházeti, cizí zjev snesl se jak s nebe. Dům byl zavřen a střežen. Neznámý jinoch pokynul toliko malíři a komorníkovi a kráčel či vznášel se přímo k pokoji mincmistrovu. Malíř vzmužil se a sebrav veškeru svou smělost, zastoupil neznámému cestu. Ten změřil našeho předka velitelským pohledem, kázal mu, aby nepřekážel, a teprve na opětné zdvořilé i povinné nalehání odbyl tazatele ledabylo, jako vytáčkou, že prý jest pilným kurýrem hraběte Jana Humprechta Černína. Zatím však už byl pán z Rejnburka zpozoroval něco mimořádného před svými dveřmi. Otevřel a stanuv na prahu, vzkřikl radostně. Krásný posel zarděl se a zmaten nenadálým vystoupením mincmistrovým, podal mu list, pán z Rejnburka pohledl do psaní, zesinal a jeho zrak zabloudil k malé ozdobné torbě, v níž vozíval s sebou vzácné jedy. V této brašně bylo smrti pro tisíc životů jako tisíc spolehlivých blesků. Ale posel byl se již vzpamatoval a vznesl své bělounké jako cukrové ručinky prosebně k mincmistrovi, jenž rázem probral se z hrozných myšlenek. Chopil se ruček panošových a tiskna je na své rty, vtáhl útlou postavu do pokoje i zavřel za sebou. Zůstali drahnou chvíli pospolu, načež mincmistr vyprovodil kurýra předpokojem a rozloučil se s ním u dveří. Panoš ztratil se zase jak přišel, pustým domem, zabedněnými vraty neb okenicemi.

Časně z rána vytržen náš předek lehkým dotknutím ze sna. Procitnuv, uzřel nad sebou jemnou, svitem měsíce ozářenou líc tajemného posla.

„Tvůj pán umírá,“ řekl neznámý a zmizel.

Strzycki vyskočil, protřel si oči a nevěda, zdali sní či bdí, zburcoval komorníka a potácel se k pánovi.

Kurýr věstil pravdu. Pán z Rejnburka dokonával tiše s otevřenýma očima i jsa úplně při vědomí. Nařídil, aby bez průtahu byla vypravena jízdní estaffetta do Vídně se zprávou o jeho úmrtí, vyžádal si, aby byl pohřben na místním hřbitově bez hluku, k uvarování sběhu nejlépe večer, poručil, aby malíř i komorník setrvali den přes pohřeb a nezmiňovali se živé duši o záhadném poslovi. Pak dodýchal.

Třetího dne dostavil se komissař z Vídně. Odpočinul si a napsal čtvrtého dne pohodlně protokol. Pohřbu nebylo již nic na závadu. Vykonán bez průvodu a církevní assistence za tmy pod večer, jako by nesli ke hrobu tuláka samovraha.

Malíř i komorník, zmítáni lítostí i obavami, nemohli spáti. Pojednou, k půl noci, stál sličný panoš před nimi. Velel jim jménem mincmistrovým, aby se ruče ustrojili a následovali jej.

Kouzlo pánova jména bylo by je sotva vylákalo, kdyby v pánovitých i úzkostně hartusivých slovech neznámého nebyla spočívala neodolatelná moc, nutící k poslušenství. Panoš dovedl malíře i komorníka na hřbitov a chopil se sám první jednoho z rýčů, připravených u hrobu. Namahání slabých sil jeho nestačilo nikterak, pobídlo však oba dvořany mincmistrovy ku spěchu. Záhy dokopali se v kypré zemi rakve, vyprostili ji z hlíny a vytáhli vzhůru. Panoš ani nečekal, až bude vynesena, odrazil víko, vrhl se na zemřelého, objal a zlíbal jej s pláčem. Ale již vzchopila se z hrobu opodál šerá postava shrbeného, v hrubé kutně zahaleného starce; modlil se tam, neviděn posud ani malířem ani komorníkem. Přistoupiv k panošovi, položil svou třaslavou, kostnatou ruku na jeho hlavu a napomenul jej. Vyrušený vztýčil se, prudkým pohybem smekl se s něho svrchní šat a náš předek poznal v luzném kurýrovi dívku. Ukázala komorníkovi na uchystanou houni, pomohla zvednouti bezvládné tělo z rakve, zahalila je sama pečlivě do šatů a houní, načež v rychlosti prázdná rakev do hrobu zase spuštěna, zahrabána a stopy noční práce zahlazeny.

Strzycki a komorník chopili se těla svého pána i nesli je po rozkazu dívky za starcem k blízkému lesu, až došli k osamělé, v úvalu mezi skalisky u pramene skryté poustevně. Chudá jizbička byla již vyhřáta, lože připraveno. Neznámá spasitelka mincmistrova ustlala mu měkce a chopila se uchystané skřínky; malíř i komorník poznali krabici, vídavše ji často mezi lučebnickým nářadím svého pána. Cizinka vyňala z ní křišťálovou nádobku, třela s horečným chvatem mincmistrovy skráně, dávala mu občas přivonět z jiné fioly, kladla svá ouška na jeho prsa, hledala na jeho rukou tepny a zvedajíc mu víčka, pohlížela mu do očí. Znenáhla objevovala se barva na lících Rejnburkových, prsa zachvívala se dechem, a — nyní porozuměl Strzicius všemu.

Mincmistr byl požil preparátu, po němž ztuhl, zdánlivě mrtev. O svou líčenou smrt smluvil se s dívčím kurýrem, a ten ujal úkol, vzkřísiti nešťastníka k životu. Pán z Rejnburka vstal z mrtvých. A jedva že vyšlehl prvý matný paprsek z jeho očí, zajásala dívka, poklekla vedle lože a za ní klekli malíř i komorník. Ale již velela jim neznámá, aby se vrátili jako z potulky domů a střehli se všeho, čím by tajemství hřbitova či poustevny mohli vyzraditi. Uložila jim, aby přes den skoncovali na dobro své řízení v obci, aby vydali se příštího večera s povozem Rejnburkovým na cestu do Kutné Hory, aby však daleko za městem nepozorovaně zahnuli zpět k poustevně.

Všechno vydařilo se po jejím přání. Cizinka vysypala z nevyčerpatelného měšce dešť zlata, za něž koupili si dvořané Rejnburkovi na nejbližší stanici koně i zbraň. Peníze, spisy a veškeré lučebniny mincmistrovy byly královským komisařem zabaveny a zapečetěny; nechal

toliko vůz, koně a tolik svršků s pokojem, co osiřelí průvodčí mincmistrovi nezbytně k holému návratu domů potřebovali. Provázeli pak koňmo jako stráže povoz, v němž jel mincmistr s dívkou po ztracených cestách, oklikami, ponejvíce noční dobou a s pominutím větších míst ke Chlumu.

Zde nezůstalo arci dlouho tajno, že palác v odlehlé zahradě není obydlen vrátným samotným. Strážce odbyl lidi povídačkou o nějakém bratru mincmistrově, ale očekával se strachem obsylku na radnici. Nedošla. Podobá se, že dostalo se zdejším pánům s vyššího místa pokynutí, aby nechali tak. A jedenkráte nalezl jsem v memoirech Rejnburkových založený list toho asi obsahu: „Císař přijal mne blahosklonně ve vyžádané audienci. Vyslechl mne s líčenou lhostejností a prohodil pak: ‚Nejvyšší mincmistr mého království Českého, pan Jan Václav z Rejnburka, jest na správě boží. Smrt zavřela svým sigillem akta naší světské spravedlnosti; není o čem dále jednati. Tak jsem zpraven svou kanceláří a věřím jí. Doporučujete, milý hrabě, nějakého obyvatele města Chlumu Nejvyšší mé ochraně. Pravíte, že se jmenuje — jmenuje — tuším Jan Václav Sejler? Promiňte, nejsem s to všechna jména svých věrných poddaných si zapamatovati. Ale buďte ujištěn, že v mých státech pokojní, prostí občané, kteří bláhovostí a výstředností se střehou — a toto řekl s důrazem, — těší se mé otcovské přízni a milosti všichni vespolek a každý zvláště, nechť jmenují se jakkoliv a bydlí kdekoli. Je-li vám libo, milý hrabě, můžete tento můj výrok opakovati před mým nejvyšším kancléřem mého Českého království.“ — Blahopřeji Ti a objímám Tě. Tvůj upřímný Jan Humprecht.“

Z jiného listu páně Humprechtova jest zjevno, proč Leopold I. nepřičinil se opravdověji, aby svého milce uchránil záhuby.

Mincmistr Rejnburk byl se na svých cestách v cizině seznámil s mnohými osobnostmi, ve Vídni nedobře zapsanými; slídiči zvěděli o tom po čase a upletli na Rejnburka bič tajných pomluv, čerpaných ponejvíce z přátelství Rejnburkova k Václavu Hollarovi a z mincmistrovy korrespondence se ctihodnou abatyší Maubouissonskou, princeznou Louisou Holandinou Falckou, dcerou zimního krále Bedřicha. Když pan Humprecht dračího semene těchto klevet se dopátral, bylo již pozdě k nápravě, a královská milost přestala na rozkaze, aby zapečetěny byly spisy processu a všechno vyšetřování škod a náhrad aby naprosto přestalo. Tak z moci královy nebylo dopuštěno, aby se pán z Rejnburka ozval ani k životu, ani k obnově pře a k náhradě škod, jimiž by snad byl skutečně vinen býval.

Ale vidím ti na očích, Narcisso, jak myšlenky tvé zůstaly tkvěti na záhadné postavě dívčího kurýra, jehož pomocí náš mincmistr smrti unikl. Pohříchu nemohu ti o něm pověděti ničeho podstatného. Zůstal rozkošnou hádankou. A fantasie má bývá při pomyšlení na tuto rajskou krasavici povděčna, nenalézajíc ji připoutanou k zemi nijakými kořínky, zapuštěnými ve všední hroudě. Jest nám volno vybrati si z pohádek, jež po jejím odchodu z naší země zůstaly v těchto komnatách sledem jako sladká vůně. Vyberme si: Snad snesla se s jasných sfér neviditelných péri jako zlatá hvězda, přičarovaná po bok mincmistrův kouzelnou mocí jeho tužeb a horoucí láskou k němu; či byla druhým,

očistěným a vábnějším vtělením dívky, jejíž duše z těla zbloudilé, vězněné a hořem strávené jeptišky v Pohledském klášteře Cisteriancek v roce 1673 uletěla; zmínky zasluhuje také dobrodružná, v nejasném podání zděděná pověsť o čerkeské kněžně, kterou francouzský vyslanec v Cařihradě, hrabě de Ferriol, přítel Rejnburkův, na Bosporu koupil a mincmistrovi darem poslal, podobně jako orientalské krásky dříve již panu Voku z Rožmberka posílány bývaly a podobně jako sám hrabě Ferriol později proslulou Čerkesku Ajssu získal; anebo konečně pomysleme si střízlivěji, že byla dcerou pana Jana Humprechta Černína z Chudenic a markýzky Marie Diany de Hyppolitis-Gazaldo, což lidé prosaičtí za pravdě podobné ano jisté pokládají, ač ničím toto tvrzení doložiti nelze — ani z rodinné kroniky Černínů, ani z memoir Rejnburkových, ani ze zápisků mého předka, ba ani ze zdejší matriky. K lítosti své fantasie musím totiž přiznati, že anděl Rejnburkův stal se docela řádně pozemskou manželkou našeho mincmistra, jakkoli můj rozum schvaluje tento čin, prospěšný potomkům. Týž rozšafný názor tanul asi také pánu z Rejnburka i jeho nevěstě na mysli. Ve zdejší matrice nalezá se hned na počátku roku 1682 zápis: „Ve středu, 7. dne měsíce Januarii oddal jsem já podepsaný kněz Jan Dačický z Heslova, toho času děkan na Chlumu, v kapli domu řečeného Rejnburského: Slovutného pana Jana Václava Sejlera, manželského syna pana Zachariáše Sejlera, někdy oficíra při artiglerii Jeho Milosti Královské, a paní Anny Sejlerové rodem Fuxové z Rejnburka, k počestnému manželství podle řádu svaté církve římské s urozenou slečnou a vzácné poctivosti pannou Serafinou . . .“ Ostatek jest k nepoznání přeškrtán. Kdo takové znešvaření knihy způsobil, nebylo nikdy zjištěno. Nepochybně sám pan Jan Dačický z Heslova, povolán byv r. 1694 na arciděkanství kutnohorské, z diskretních pohnutek před odevzdáním matriky do rukou svého nástupce tak učinil.

Čtvrt století byl tento dům jasným a teplým sídlem blažených, kteří žili tu jak na neznámém a zapomenutém ostrůvku v oceanu.

V nehynoucí kráse vrátila se pak Serafina do nadsvětí, které ji na zem vyslalo; povolalo ji zase zpět, dříve než sáhla na ni rušivá moc, jež podrobuje svému panství všechno vezdejší a již nazýváme stařobou. Ve slavnostním sále jest zavěsena podobizna paní Serafiny Rejnburkové z roku 1704. Dovedu tě k ní a ty neuvěříš mi, když povím ti, že této dámě podle lidského výpočtu bylo aspoň 38 let. Jedva že poznáš ji plnější, určitěji profilovanou, než tutéž paní na portretu z roku 1683., zavěseném v salonku pánově. Ty řekneš: Toť táž kvetoucí růže, včera i dnes.

Ale — Narcisko — kdybys mi chtěla slíbiti, že nezhrdneš, okázal bych ti podobu Serafiny hned zde,“ usmál se potutelně starý malíř. „Chceš? Budiž. Netřeba ani, abys vstávala, pozvedni jenom hlavu a podívej se tam před sebe.“ Stařec ukázal do zrcadla. A zasmál se upřímně rozkošnému údivu, s nímž okamžik pohlížela dívka na půvabnou svou tvářinku v lesklé ploše křišťálové v rámci něžných poupat, zkamenělých v porculánovém věnci, než se poznala, než překvapením a studem červánky rozpaku na nebeském jasnu jejího líčka se rozlily.

„Později dozvíš se, že tvoje podoba s tvářností dámy před dvěma sty lety pohřbené, není nahodilou," vyložil stařec, dívaje se na vnučku s hrdým, samolibým úsměvem. „Vraťme se však do vzdálené doby, jejíž kronikou tě provádím.

Pán z Rejnburka přežil svou choť nerad o další čtvrtstoletí. Spůsobil si tento nemilý průtah svého shledání s milovanou ženou na onom světě sám. Nestárl, poněvadž byl pojistil život svůj pomocí Artephiova elixiru na devadesát let. A pak zemřel v roce 1732, zdravý, čilý s jasným obličejem a jiskrným zrakem. Tam viz jeho portret, malovaný dva roky před jeho shasnutím." Malíř ukázal na obraz ušlechtilého pána význačné tváře, jenž podle nepatrných vrásek a mdlých, jako železných šedin mohl býti šedesátníkem.

„Pán z Rejnburka nemohl po svém pádu a po svém oživnutí pod maskou skromného Sejlera žíti předešlým spůsobem. Bylo mu opatrně stříci se veškeré okázalosti, aby vyhověl vůli královské a nepřilákal oslňujícím leskem komáry a netopýry. Pověděl si upřímně ve spolku s mým pradědem, jak nesnadno i nebezpečno bylo by, obnoviti veliký štáb malířský, který se na podzim roku 1681. rozprchl. Mincmistr vzdal se sobeckého přání, spatřiti ještě jednou vlastním okem veškerou nádheru dovršeného světa svých uměleckých idejí. Pod rukou radil se v přátelském dopisování a výměně náčrtků se svým soudruhem z kláštera Německobrodského, s proslulým malířem španělským, Augustianem Fra Domingem Rodriguezem v Salamance, a opatřil si poklad skizz, které sdělal Juan Uceda Castroverde, znamenitý žák slavného mistra sevillského Juana de Roélas, byv roku 1637 generalem Salazarem pozván na Hory Kutné do Minsterberského domu, aby vyzdobil jeho síně nádhernými malbami. Skoupá mysl manželů Salazarových byla se ulekla tenkráte rozpočtěného nákladu; návrhy zůstaly neprovedeny a získány pak Rejnburkem, aby posloužily k rozmnožení a provedení malířské výzdoby jeho vlastního paláce.

Neméně byly podniknutému dílu na prospěch úrady našeho předka s osobními přátely, Kašparem Netscherem, jehož mládí v Čechách i v Polsku bylo spjato páskou rodinných styků s osudy Strzyckich, a s Karlem Lottim, kterýž byl soudruhem našeho předka v atelieru Pietra Liberiho. Mimo to pozval si pán z Rejnburka jedenkráte svého známého, galantního malíře souvěkých a pohanských dám Františka de Troy z Paříže na výlet do Čech a schválil přátelské pokyny, jimiž se náš domácí mistr Jan Krištof Liška v přátelském souhlasu s naším předkem návrhů zúčastnil.

Tak vypracoval mincmistr ve spolku se svým malířem a po bedlivých úvahách i výběru perel ze zlatého zdroje vlastních i cizích invencí na novo povšechný a částečně i zevrubný projekt maleb a položil toto božské dílo za úkol celé generaci malířské.

A náš praděd posvětil nadšeným slibem a s horoucí vůlí svůj rod výkonu veliké té myšlenky.

František Ignac Strzicius oddechl si. Bylot mu prve závratno při pomyšlení na nesmírné, nedohledné dílo, k němuž pobízelo ho nedočkavé zanícení mincmistrovo, a vlastní horečná tvůrčí vůle. Pracoval odtud pokojněji, solidněji a sám. Podrželt si k ruce toliko svého tovaryše

Václava Mařika a učně Mikuláše Šimka, k němuž se v roce 1683. přidružil Jan Jakub Hartmann, proslulý později malíř krajin, a v roce 1698 Giuseppe Zola Brescianský, poslaný Strziciovi od Carla Lottiho z Ferrary, kamž se po desíti letech Zola zase vrátil, vzav si z Čech manželku, Anastazii, dceru našeho předka.

Strzicius dožadován ku práci i z jiných stran a nechtěje přílišně drážditi lidskou zvědavost výlučným zaměstnáním ve Chlumu, maloval občas i jinde, ponejvíce ve svém stálém bydlišti, v Kutné Hoře, mimo to pak i v městech okolí Chlumského, jmenovitě v Pardubicích, Novém Bydžově, v Čáslavi, Chlumci a na rozličných zámcích. Slynulť také malbou svatých historií a všelikých alegorií, čili „filosofických thesí", jakž tenkráte říkávali.

Nemalých potíží míval náš předek o živé modely, neboť královská paní Serafina zřídka se propůjčila a rusovlasá choť malířova ne vždy se hodila. A jak ti již povědomo, kutěno zde tak říkaje potají a ani řečené konference umělecké nesmíš si představovati jako hlučné sněmy malířů. Jedenkráte zavítala do Kutné Hory kočující společnost vlašských komediantů a tu setkal se náš předek s vnučkami Alessandra Turchiho. Vzpomínal posud s obdivem nádherně krásné Římanky, kterou Alessandro svou chotí nazýval, a jeho spanilých dcer, jež sloužily Turchimu za modely k půvabným obrazům a kteréž byl Strzicius v Římě ještě za květu jich krásy poznal. Vida, že vnučky, dcery Giacinta Turchiho, tři děvčátka mezi dvanácti a dvacíti lety, zdědily krásu své babičky v rozličných variantech, pozval je do Chlumu. A ona nemajíce, čeho by ztratila neb získala, šla ochotně i spokojila se pohostinstvím, jaké mincmistr jim nabídl. Paní Serafina přijala ráda ve své služby cizinky, spoléhajíc, že rozdílem řeči a zvyků budou odloučeny od Chlumských, s nimiž domácí služebné přece nemilým, ba i pro tajemství Rejnburkovo nebezpečným spůsobem se stýkávaly.

Ze soukromných osudů našeho předka povím ti jen tolik, že v lednu r. 1680 oženil se na Vlašském dvoře Kutnohorském po druhé. Svoboda jeho vůle při první volbě byla spoutána nouzí, jakou byl v Budějovicích trpěl. Nyní chtěl si nahraditi, co poprvé zameškal, chtěl dopřáti srdci úplnou zvůli. Elisabetta Sirani byla již oželena, obraz její proměnil se v třpytnou vidinu, jíž prosvitaly, jako vábné hvězdy na nebi mladých upomínek, sevillská sochařka Luisa Roldanova a pařížská malířka Žofie Chéronova. Ale Roldanova byla již vdána za dona Luisa de los Arcos a od Chéronky došla přátelská sic a srdečná, leč odmítavá odpověď obstárlé dívky, která si jest vědoma, že ztracené kouzlo mládí nelze dobrou vůlí vyvážiti. Strzicius ohlédl se tedy v přítomnosti a ve svém okolí. Nalezl spanilou, bílou rusovlásku, získal jejího srdce a pán našeho předka, mincmistr, vystrojil mu slavnou veselku s Ludmilou, dcerou Kutnohorského měšťana Jana Františka Prokůpka. Malíře doháněla ke druhé ženitbě i touha po nástupci a dědici pokladů velkých úmyslů a slavných myšlének, svěřených jeho péči mincmistrem Rejnburkem. Mělť z prvého manželství s Helenou Wirthovou jediného syna, Matyáše, chybného na oči a nespůsobilého k umění malířskému. A toužebně čekal syna od druhé své ženy. Věřil a modlil se. A jako na posilnění jeho důvěry, k posvěcení a požehnání jeho úkolu nelenilo nebe vyslyšeti

prosby roznícenélio umělce. Již dne 12. listopadu 1680 byl obdařen vytouženým synem, kterého nejvyšší mincmistr království Českého, pan Jan Václav z Rejnburka, o slavném křtu v kapli na Vlašském dvoře ve svém náručí vznesl k oltáři, dávaje dítěti své jméno, Václav, a bera je v mocnou svou ochranu.

Dědic byl zaučován od prvých počátků účelně takořka pouze do malby mythologické, alegorické a dekorativní se stálým zřetelem k výzdobě těch síní, kteréž mu otec na pokračování své práce vyhradil. Ale Strzicius poznal záhy, že z pravidla lépe bývá, když otec a učitel jsou osoby rozdílné. Proto poslal Václava jedva čtrnáctiletého na učení k Petru Janu Brandlovi a po třech letech do Italie. Tam, v Římě, vedením Benedetta Luti osvojil si ustálený spůsob malby, jenž odtud zůstal základním v jeho figuralních výtvorech. Větší vliv na srdce než na štětec jeho měla některou dobu Rosalba Carriera, kterou těkavý náš předek po prchavém milostném vzplanutí opustil, přispěv takto k zachmuření obzoru této melancholické duše umělecké. Z Italie obrátil se mladý umělec do Paříže, kdež kvetla tenkráte škola, kterou Bon Boullogne založil. Václav pracoval ponejvíce v atelieru Baptista Santerra, jehož dívčí škola malířská a spolu sbírka vnadných ženských modelů byla mladíkovi nemálo nebezpečnou. Náhoda, souboj pro Geneviève Blanchotovou, žačku Santerrovu, vypudila jej z Paříže do Nizozemí. Tam přijal ho na doporučení Ludvíka Vanloo mistr Eglon van der Neer s otevřeným náručím a jako syna do své rodiny. Ubohý van der Neer měl od své první ženy Marie Wagenveltovy šestnáct dětí, od druhé, miniaturistky Duchatelovy devět, od třetí, Adriany Breeckveltovy tři, a jest pochopitelno, že by byl rád některou ze svých četných dcer provdal. Snadno vznětlivý Václav zamiloval se po řadě neb zároveň do několika slečen van der Neerových, ale znamenaje úklad, pospíšil za krátko dále. Seznámiv se s Janem van Huysum, ocítiv se v pracovně Jana Weenixa a poznav bijoux Kalfovy, byl sveden na odbočné pole svého tvoření, k malbě zátiší, zvěře a květin, k níž objevil se v něm talent přirozený. Tenkráte bývali umělci z Holandska vítáni v Anglii. Také Václav podíval se do Londýna zároveň s učenou virtuoskou, slečnou Vérelstovou. Tam šeredně vyplatil několika Němcům, kteří neotesanou drzostí slečnu Vérelstovu v divadle urazili. Nedostalo se mu od ní valného vděku. Opovážlivci imponovali slečně a Václav pohoršil se první svou zkušeností o nepříčetnosti ženského srdce, které i v prsou vzdělané dámy bývá někdy přístupno útokům dosti hrubých smělců. Rozmrzen, chystal se k návratu do Nizozemska, když v tom stihl jej pilný rozkaz k návratu. Náš praděd povolal svého syna domů, cítě, že ochabuje již ruka i mysl. Chtěl ještě uvésti svého nástupce v dědictví. Ale bezmála bylo by se vše zvrtlo.

Na odchodu do ciziny rozloučil se Václav se svým soudruhem v učení a skotačení, s mladým pánem z Rejnburka, a s jeho malou sestřičkou, dítětem, jemuž kreslíval panáky a vystřihoval obrázky. Vrátiv se, zastal v paláci krásnou slečnu, rozkvetlou v luznosti a ctnostech, jež byly jí údělem po matce. Vstoupila před mladého umělce jako božské zjevení, které proniklo rázem všechnu jeho bytost a roznítilo ji k vášnivé, v milostných dobrodružstvích posud nepoznané lásce.

I spanilé, na odloučené samotě uzavřené dívce zalíbilo se ve švarném malíři; opětovala jeho náklonnost s milostnou něhou své vzácné dušinky, plné vřelého citu a šlechetných vznětů. Rodiče Václavovi ulekli se a pán z Rejnburka svraštil čelo. I na něm ukázalo se, jak snadno nakazí se člověk sám vznešený předsudkem stavovským. Leč tento záchvat hrdosti a nechuti překonán za nedlouho; mincmistr dal si jej rád zapuditi úvahami své nevšední mysli, neodolatelnou přesvědčivostí lásky dceřiny a svůdnou ochotou své choti Serafiny, kteráž ve svém povýšení nad veškeru malichernost znala jen rozdíly zla a dobra. Právě než shasla, požehnala snoubencům. Sedm let po ní odešel na věčnost František Hynek Strzycki, zanechávaje poslání rodu svého v rukou povolaných. Jeho štětcem jsou vykrášleny vestibul, schodiště, slavnostní sál, bibliotéka i kaple v paláci a chrám Hephaistův v parku.

Václav ujal se pokračování s opravdovým zápalem, vštípeným péčí otcovou a živeným vlastními snahami i vroucí oddaností k ženě, která ho něžnými svazky k rodnému svému domu připoutala.

Sličná dcera paní Serafiny z Rejnburka byla světlou, dobrotivou, všemohoucí bohyní nad osudem Václavovým a požehnáním našeho rodu, jenž z jejích žil přijal ryzotu a žár své krve, z její duše ušlechtilý vzlet a hloubku citů, z její mysli vznešenost a sílu, z její spanilosti krásu svých dcer, které jak skvoucí květy starý kmen naší rodiny vděky věčného jara obsypávají. Jsi aristokratkou, Narcisko, bez predikátu a erbu, leč zděděným a po staletí zachovaným rázem bytosti, nádherou krásy, která s pokolení na pokolení v různých odstínech se udržuje a v tobě, dítě, v novou, dokonalou inkarnaci všech půvabů tvé pramáti dospěla. Nelichotím ti, Narcisko, a neobávám se, že by moje chvála tvou duši šumnou ješitností zpila. Rdíš a stydíš se před zrcadlem, v kterém ukazuji tvou dívčí hodnotu. Jest tvým jediným majetkem, znej ji poněkud. Vím předobře, že tvoje skromnost uchrání tě před zhrdnutím, vím, že moje hymna zazní ti v ouškách někdy toliko jak milý ohlas neobvyklé laskavosti mrzoutského starocha. Jsem na tebe jako na děvče hrd. A neublížíš si dokonce, vzchopíš-li se z plaché ostýchavosti k malé, střízlivé a střídmé pýše; bude ti dobře slušeti a uchrání tě před podceňováním sebe. Tuto vlastnost vypěstovalo v tobě přes míru snad moje nevlídné jednání; dbej sama, abys neskláněla se pořáde, jak moje krutost tě naučila, odporuj mi, vztyč hlavu a vol si kořisť života vysoko. Jsi ode dneška mou zodpovědnou pomocnicí, nadanou nejen povinnostmi, nýbrž i právy. A mimo to — minulo ti přes osmnáct let — jsem stařec — silný ještě, leč jako dub, jenž pojednou se shroutí — a ty budeš v šírém světě sama opuštěným sirotkem —“

„Nech toho,“ vzrušil se šedivý malíř, překvapený měkkým, teplým kouzlem dvou heboučkých ručinek, jež oddaně a útěšně šíji jeho spjaly. Bylo mu, jakoby vonný dech vésny vráskovité líce ovíval a čisté, hřející jasno jarního nebe do pochmurného vnitra zasvitlo. Políbil dívku prudce a mávl pak umíněně rukou. „Dětinství. Směšná sentimentálnost,“ broukl. „Takové mazlivé besedy jsou na dráze mého rodu nesmyslem, zbytečnou přítěží, hříchem. Není na ně času, odvádějí od cíle. Však ty — ach o tom jindy.“

„Václav Strzicius budoval nadšeně i svědomitě na svěřeném díle dále. Byl ovšem nucen, rozptylovati činnost svou podobně jak otec a z těchže důvodů. Mimo to choval svou zbožňovanou žínku jako kněžnu a ukládal si v péči o četnou svou rodinu přílišných povinností. Nechtěl pak obtěžovati velkými požadavky mincmistra, dbalého o zanechání čistého a zaokrouhleného statku, a zaměstnaného mimo to prováděním nákladných pokusů vědeckých a sužovaného konečně i synem, poněkud lehkomyslným a stále na cestách utrácejícím. Václav byl tedy nucen pracovati mnoho mimo palác, aby zjednal si dostatek na úhradu velikých potřeb, jež si pro svou rodinu ukládal. Nic nebylo mu dosti nákladné, nic dosti dokonalé a pěkné pro rozkošnou žínku, která jediné v tomto láskyplném třeštění jej ovládati nedovedla. Po smrti pána z Rejnburka byl odkázán ještě více sám na sebe. Syn a nástupce mincmistrův — psal se prostě Vojtěch Sejler, nepovažuje za vhodné a včasné k otci a jeho erbu i predikátu veřejně se hlásiti — žil ponejvíce v Paříži, vzpomněl si na zděděný po otci statek z pravidla jen tehdy, když bylo třeba dopsati správci nebo bankéři o peníze, a nedbal o svůj palác v Chlumu valně. Mincmistr byl živým důkazem o nevelké schopnosti učených k výchovu dětí. Paní Serafina ostavila jinocha ovšem jako utěšený, mnohoslibný stromek, její úmrtí však zbavilo mladíka opory. Sféry duševních zájmů pána z Rejnburka nesly se vysoko nad úzké působiště občanské pedagogiky a zahrnovaly v sobě bohy, světy a důležitosti lidstva, mezi nimiž tratily se arci podrobnosti vychovatelského dozoru nad synem. Zahloubán ve sve laboratoři do zkoumání tajů přírody, nebo vystupuje duchem z hvězdárny k sluncím všehomíra, či pohřížen v studiu a zapisování vědeckých rozborů otázek veškerenstva, anebo procházeje se v družině Mus říší umění, — neměl nikdy času s dostatek a neměl jej obzvláště pro malé záležitosti značného dosahu vychovatelského, jež u porovnání s velkolepými studiemi významu povšechného zdají se býti ovšem podřízenými a malichernými. Byl si toho nedostatku svého vědom a snažil se ob čas zanedbané dohoniti. Ale stával se za nedlouho netrpělivým. Bylo mu jako umělci povolanému obsáhnouti Olymp i obrátiti vidiny nadpozemské v zářné, pevné výtvory a odsouzenému vyřezávati vzorky pro děti. Chybil také, přenášeje na syna své povolání, aniž by se byl ujistil, bude-li mu svědčiti. Poslal ho po filosofických studiích na vysokém učení pražském a po oženění s kutnohorskou patricijkou Zuzanou Kubínovou z Hotmíle, dcerou pana Karla Kubína a Kateřiny Dačické z Heslova, v roce 1707 do Paříže svému příteli, slavnému lučebníku Mikuláši L'Émery. Pan Vojtěch učinil otci po vůli, diletoval v lučbě, prostředkoval směnu knih, preparátů a dopisů mezi mincmistrem a francouzskými učenci, ale žil jinak po své chuti. Ovdověv po krátkém manželství, přidržel se proslulé tanečnice Subligny a utopil se s ní roku 1736 o projížďce na rybníku v Sceaux.

Za jeho syna, vychovaného v jezuitské koleji kutnohorské, a za pozdějších nástupců bylo ještě hůře. Vnuk mincmistrův získal si v působnosti královského úřadníka ve Slezsku, jsa sekretářem zemského hejtmana knížectví Lehnického, hraběte Václava Albrechta z Vrbna, zvláštních zásluh o marné ovšem udržení Slezska při koruně a byl

v odměnu renobilitován. Obnovený a očistěný erb i predikát nemohl ovšem zůstati ve skrytu tichého domu v odlehlém Chlumu. Bylo nutno, aby se zaskvěl nad branou nového paláce v hlavním městě, na livrejích a kočárech, pro něž věru blátivé ulice chlumské nebyly. Krátce, Rejnburkové opustili náš dům na dobro, sídlili a utráceli zimní dobou v Praze a ve Vídni, hověli si a honili letní dobou na svých zámcích v Čermné neb v Újezdě a zapomínali na velebný pomník vznešenosti svého praděda a zakladatele rodiny. Ba někteří v pořadě pánů z Rejnburka zanevřeli na palác jako na bezúčelnou a nákladnou hříčku a odepřeli zhola všechen vydaj na provádění počatého díla monumentalního. Jiní zase, rozníceni krásou budovy, dávali štědře, avšak nepravidelně, a ob čas bylo mým předkům bezmála dožebrávati se almužny na nejnutnější opravy rozsáhlé budovy, jejíž jemná, bohatá nádhera bedlivé šetrnosti a péče vyžadovala.

Jako v náhradu ujali se Strziciové opuštěného rajského sídla. Čím hůř o ně dbáno, tím vroucněji lnuli k paláci, začarovali do něho svou duši, srostli s ním ve vytváření a doplňování skvostného torsa v jedno. Všichni moji předkové byli vychováváni ve zlatých poutech tohoto úkolu, který arci mnohému nedal vyniknouti jinak. Jsouce posvátností a horoucím vzruchem svých snah do paláce jako zakleti, nemohli do širšího působiště. A přece bylo nutno živiti sebe a rodinu, uhražovati náklad času, práce i hotových výloh na malby, jež ze svého pořizovati Rejnburkové odpírali. Proto každý z nás měl a má své vedlejší malířské zaměstnání na výdělek, odbývá zakázky namnoze na rychlo a s nechutí, aby co nejspěšněji mohl se vrátiti k dílu, s nímž splývá duše jeho. Tak zvolna jen v boji se svízeli a v zápase o chleba vtěluje se božské poslání mé rodiny v pyšný, velkolepý skvost umění malířského —

Již Václav Strzicius pocítil za posledních let svého života nesnadnost dvojakého úkolu, z nichž jeden tráví ze druhého, nedostatečně opatřeného. Jej chránilo ještě nevelké věno — mincmistr nechtěl své poklady rozdrobiti — obdržené se slečnou Ludmilou z Rejnburka. Ale bylo v brzku vyčerpáno výlohami na četnou a přepychu navyklou rodinu, jmenovitě nákladem na studie Césara, syna i nástupce Václavova.

Po první průpravě otcem pobyl César nejprve tři roky v Praze v učení u Jana Vojtěcha Kratochvíle a Václava Vavřince Reinera, načež odebral se přímo do Paříže; již tenkráte počínal se obraceti proud umělců do Francie jako prve do Vlach, a rodina moje zvláště tíhla vždy ke školám francouzským, jsouc k nim příbuzností ducha i zvláštní sympathií jakous vábena. Kypící bujný život francouzské metropole zachvátil záhy mladíka, z tiché tenkráte Prahy přicházejícího, a na prvý ráz ležel hoch u nohou kypré bakchantky, již na plátno vkouzlil malíř půvabných dam, Jean Raoux. Original tohoto opojného díla jako jiných podobných výtvorů Raouxových byla jedna z umělkyň francouzského divadla, tanečnice slečna Poignanova. Balerina zasmála se lásce jinochově, pocuchala mu vlasy, řekla mu, že jest roztomilý blázinek a že má několik vznešených soků, kteří by mu mohli kordem nebo i jen bičíkem ublížiti. Proto ho varovala před sebou a pověděla mu, kterak Raoux namaloval krom vrtkavých zpěvaček, herečck a tanečnic i mnohé

dámy, jako paní Boucherovou, madame Senosanovou a jiné v pikantních alegoriích, ze kterých si lze pěkně vybrati. Sklamaný hoch v náhradu počal dvořiti se vdané herečce Gianettě Rose Baletti a byl by snad ve výstřednostech zahynul, kdyby ho byl v atelieru Raouxově nevyhledal dvorní malíř španělského krále Filipa V. don Miguel Jacinto Menendez. Starému kastilskému mistru zželelo se ducha i talentu mladíkova. Pohnul ho k odjezdu do Španěl a vřadil ho mezi první své žáky a pomocníky. Za rok zemřel Menendez. César však zůstal ve Španělích získav si tam přátel. Jeho vzory a mistry byli Benito Rodriguez Blanco, Alonso Miguel de Tobar, Francisco de Ortega, Agostino Velasco, Pedro de Uceda i sochař Francisco José Manuel Vasquez. V roce 1728 vypravil se s několika mladšími umělci sevillskými do Říma, kdež zamiloval se do sličné dcery kustoda ve Farnesině. Římanka dala však přednost Pompeu Batonimu a vypudila tak Césara ze Vlach. Vrátiv se do Sevilly oženil se s neteří svého dobrodince, malířkou Klárou Menendezovou, a po její časné smrti zase s malířkou Inez Zarcillo. Ztrativ i druhou svou ženu r. 1735 zasteskl si ve Španělích a vrátil se do Paříže. Tam pracoval s Lancretem, kořil se některou dobu před vysostí zbožňované tanečnice Marie Anny Camargo a odvedl konečně smavou, sladkozvukou zpěvačku Petitpasovou od divadla a jakožto svou malou, čipernou ženušku do Čech. Byl hledán k malbě portretů, obrav si tento obor zvláště, pomohl otci domalovati jídelnu, loveckou síň a přijímací salon v paláci, chrámy Poseidonův i Dianin v parku a provedl během svého života sám malířskou výzdobu rodinného pokoje, salonu pánova, tohoto kabinetu, v němž se nalézáme, sousedního studia pak chrámku Minervy.

Po něm nastoupil Quido Strzicius. Také on svěřen nejprve domácím mistrům Siardu Noseckému a Františku Balkovi, načež zdokonalil se a dospěl k mistrovství ve francouzské škole u proslulého, zbytečně kaceřovaného Františka Bouchera. Navštěvoval s oblibou také ateliery Karla Vanloo a Clauda Josefa Verneta, sloučil se v srdečném přátelství s rozpustilým Baudouinem a těžil s prospěchem z vydatné přízně znamenitého přítele umělců a věd, hraběte Caylusa. Ale Quido nechtěl přece skončiti svou zkušenou v cizině bez návštěvy Italie. Tam upoutali ho zvláště Pompeo Girolamo Batoni, prve sok jeho otce, a papežský malíř, Španěl Tomáš Xakaka. V Římě pak ztratil z nenadání srdce. Dobyla si je Augusta Mengsova, gravérka, krajanka Quidonova, sestra známého Rafaela Mengsa. Pojav ji za choť, vrátil se s ní do společné vlasti a usadil se zde, aby pokračoval v díle, k němuž byl vychován. Od něho pocházejí malby v hovorně, ve velké růžové saleterreně, v taneční síni a v chrámcích Demetry a Junony. Ze záliby a pro výživu zabýval se mimo dům krajinářstvím a malbou mythologickou i dekorativní.

Po něm nastoupil Urban Strzicius, žák zbožného Kramolína, jejž pak v Paříži mladému umělci z hlavy na dobro vypudil rozmarný Honoré Fragonard. Také delikatní Baptiste Greuze působil na Urbana, kterýž zvláště v domě roztomilé paní Louisy Vigée-Lebrunové pokochal se ještě v hravém, opojném a zase osvěživém víru starofrancouzské bujarosti a čipernosti. Divoká bouře revoluce zchvátila tento bujný svět lehkomyslných i veselých lidí a vyštvala mého děda z Paříže. Unesl z nebezpečí zároveň ušlechtilou tanečnici královské opery, slečnu Fon-

tainovou. Vyděšené ptáče nechtělo se již samo do rozbouřené Francie vrátiti a navádělo milence k dobrodružné cestě do Indie, kamž Urbana lákavě zval otcovský přítel, Jan Zoufalý, či — jak Angličané mu přezděli — Zoffany. Leč Urban odolal lichotné svůdnosti svého mazlíka i zlatým dolům, které si podobné jako Zoufalý štětcem v Indii mohl otevříti, a dovedl zkrocenou milenku k oltáři a domů. Z jeho pracovny vyšlo množství malých galantních genrů, velice hledaných a dobře placených. Nepokojné doby a válečné pohromy tehdejší stihly citelně i mého děda. Byl častěji v tísni a musil pracovati více na výdělek, než se mu líbilo. Přes to urazil na dráze našeho rodu značný kus cesty v před, vytvořiv ty luzné, opojné obrázky, které naplňují troubadourskými zpěvy a erotickým, laškovným smíchem salonek paní, její boudoir, oblékárnu, ložnici, lázeň, a chrám Afrodity v parku. — Mému otci, Xenofonu Strzickému, připadlo další provádění plánu teprve asi z třetiny dokonaného v roce 1829. Opustil záhy otcovský dům. Dvanáctiletého dal ho otec našemu krajanovi Martinu Ferdinandu Chvátalovi, jenž přezděl si v cizině Quadal. Tento umělec, na počátku našeho věku na slovo braný, zastavil se na své cestě z Petrohradu do Londýna v roce 1804 u mého děda, s nímž se byl v domě paní Vigée-Lebrunové v Paříži seznámil, a vzal si hocha s sebou. Pobyli dva roky v Londýně, kdež všímal si čiperného hocha velice kalmucko-ruský malíř Teodor Ivanovič, načež vrátil se Quadal do Petěrburku; tam zabývali se mým otcem také Ugrumov a Ivan Tupilev. Ale chtíce z něho míti obratem ruky mistra zapomínali na učení elementarní. Když se potom Xenofon po úmrtí Chvátalové domů vrátil, seznal otec ku svému zděšení, že mladík šestnáctiletý zná mnohé finessy a praktiky zralých umělců, že nenavštěvoval bez užitku Eremitáži a že nabyl uhlazenosti i routiny ve švitorné lesklé konversaci, ale že neumí kresliti a že se zákony anatomie a perspektivy jest na štíru. Chtě nechtě musil Xenofon do přípravky na pražskou akademii, řízenou Josefem Berglerem. Na to teprv pustil jej otec poznovu do světa vykázav mu cestu do Paříže. Xenofon strávil nad Sekvanou jen rok, do pádu Napoleona prvního. David a Isabey nesvědčili mu manýrou, a přec rozhodl vliv sídla bojovného císaře o druhu malby, kterému se můj otec věnoval. Obral si totiž za svůj zvláštní obor vojenský genre a zůstal mu věren i po přesídlení do Londýna, kdež se mu bylo před lety zalíbilo. Studoval vedením sochaře Johna Flaxmana, malířů Benjamina Westa, Tomáše Stotharda, Archera Shee, Jindřicha Howarda, některou dobu i v Amsterodamě u Wittenbogaarda a osvojil si nově vzniklou manýru anglickou, po které poznáš jeho díla v našem domě, v galerii, v šermírně, hlavním předpokoji, velkém saloně a ve chrámu Martově. Po svém návratu pojal za choť sestru dobrého ač nedoceněného malíře Navrátila, také malířku. Cholera v roce 1850 schvátila oba najednou.

Došla řada na mne. Mé mládí nebylo utěšené. Jsem z mnoha dětí, stonaly a zmíraly jedno po druhém, otec měl více zármutku než radosti a na venkově málo zákazníků pro své vojenské obrazy, ve kterých nejraději glorifikoval modré kabáty francouzské neb červené anglické; pro jiné nedovedl se nějak nadchnouti. Tento nerakouský daltonism vadil odbytu. I otec zaučoval mne nejprve sám a vypravil pak do Prahy, k řiditeli akademie Františku Tkadlíkovi. Navštěvoval jsem také rád

malířskou dílnu patera Sykory na Strahově a sdílel své myšlenky a tužby s Karlem Svobodou i krajinářem Josefem Zahradníčkem, jehož mnohoslibnou ruku smrt záhy zchromila. Strýc Navrátil dbal rovněž o mé vzdělání umělecké seč byl a doporučil mne pak do Vídně Josefu Führichovi. Ale ani Praha ani Vídeň nebyly živými školami a závodišti, kteréž jediné poskytují s dostatek vzpružení, pobídek a bezprostředních dojmů k úspěšnému studiu. Tenkráte vystupovala vítězně a v popředí nová škola belgická i vyžádal jsem si od otce poslání do Bruselu. Edvard de Biefve a Nicaise de Keyser upoutali mne tam a mimochodem Antonín van Ysendyck v Antorfách. Tísněn nedostatkem byl bych nepochybně zapadl do výdělkářství pro ukájení nejnutnějších potřeb, kdyby se mne byl včas neujal hrabě Lancelot Teodor Turpin de Crissé, francouzský generalní inspektor departementu krásných umění, který za nepatrné práce štědře mne obmýšlel a stále povzbuzoval. Za jeho pozváním přestěhoval jsem se do Paříže a setkav se na koncertu s krajankou, pianistkou, tvojí babičkou, oženil jsem se s ní na rychlo proti vůli otcově. Bylť jsem velmi mlád. Ale vášeň k tvé babičce osedlala si mne, žárlil jsem na každého, kdo jí zatleskal, hrabě měl radost, pobízel s otcovskou roztomilostí starého francouzského velmože, namluvil mi na polo nevěstu, zařídil nám rozkošný bytek — —. Na neštěstí rok na to zemřel. Ztrativ příznivce viděl jsem teprv, jak vratká jest moje nová existence ve světovém městě, jak nesnadno, pustiti se s přítěží rodiny znova v hon za uměleckou Fortunou. Společnost hraběte prospěla sice mému vzdělání velmi, ale byl jsem přec více jeho adjunktem než výkonným umělcem. — Otec mi již prominul, a zval mne sám domů. Moje žínka vezla mu u prsu vnuka Rafaela, tvého otce, Narcisko. Byl prvním v posloupnosti malířů Strzyckich, jenž zmrhal své síly před nastoupením svého povolání. A žel bohu, přičítám si vinu sám.“ Starcův obličej zachmuřil se teskně. „Jak jsi slyšela, vyspěli jsme všichni bez německých vlivů, v boloňské, římské, španělské, francouzské, anglické a brabantské škole; — můj syn a dědic byl první, jenž odešel si do Němec pro vzdělání, a zahynul tam. Vzal jsem ho z pražské akademie, poněvadž protivil se mi do duše jalový, nedomřivý pathos Kristiana Rubena, i poslal jsem ho do Vídně k příteli Karlu Svobodovi. A dovolil jsem pak, aby odebral se do Mnichova. Neměl jsem toho činiti! Rafael zůstal v Mnichově, rozmlouval mi nechuť k bavorské škole, z níž byl přece sám neplodný Ruben vyšel, a vyvracel z prvu mé námitky jednostrannými sic, avšak značnými úspěchy. Pobyl u mne jen jedenkráte, v čas války s Pruskem. Tenkráte poznal zde tvou matku, Narcisso. Albina Heinzova byla herečkou, krásným dítětem s křišťálovou duší a zlatým srdcem, horovala nadšením, když vkročila pod klenby našeho domu, roznítila se vznešeným posláním mé rodiny, — nemohl jsem odolati. Požehnal jsem jim, doprovodil je do Mnichova a vícekráte jsem syna nespatřil. Přidržel se Karla Pilotyho a bavorského piva, a utonul v něm, prve než rok se obrátil. Nevěděl jsem o této jeho slabosti, tvoje matka mi naň nežalovala a když vrátila se s tebou pod srdcem, hájila ho ještě proti výbuchům mého hněvivého nářku, v kterém želel jsem darebné zkázy svého dědice a činil ho zodpovědným za utracení snad mé rodiny, přervání našeho díla. Čekal jsem náhradu, vnuka, a dočkal jsem se — tebe —! Tvoje matka usoužila se tak říkaje nad

ztrátou chotě, na jehož památce lpí hřích — Odpusť, Narcisso, — neplač — byl tvým otcem. — Nyní běželo mi o nástupce víc než o mé spasení. Volal jsem druhého syna Michala domů. Marně. Jakoby kletba nějaká drtila hromovými ranami veškery mé naděje! Znala jsi svého strýce Michala. I jeho vedl jsem k umění malířskému. Ale neměl valně schopností, a já jedenkráte zapomenuv na opatrnost, pomyslil jsem si, jak trapně by se řemeslný, bez chuti a vloh do uměleckého povolání vnucený malíř probíjel životem. I přistoupil jsem k návrhu nebožtíka pána z Rejnburku, který mi hocha vpravil do vojanské školy. Tento ústav odcizil mi dítě, obrátil je v žoldnéře, jenž se neostýchal, vysmáti se jako dvacetileté klouče předpotopním prý bláhovostem svého otce. Odepřel mi z hola poslušnost, povaloval se po garnisonách dále a oženil se pak moudře, s věnem, náležitým chorobné paní. Zemřel v Bosně, za ním pohřbili vdovu. A mně zůstal — Theodor — dítě po otci nevelmi nadané, po matce neduživé — — můj jediný statek, sloup mé víry, základ naší budoucnosti, záruka zdaru i dovršení pomníku naší slávy — moje všecka obrovská naděj v křehounké nádobě — —!

Nyní víš, jaký úkol nám prozřetelností a věhlasem budovatele tohoto paláce vyměřen; jest ti jasno, že jsem dynasta, jako kníže a vládce nad neustálenou, nescelenou říší, zodpovědný svým předkům za budoucnost, povinný odevzdati nedokonaný posvátný úkol do rukou spolehlivých. Třiašedesát let již minulo nad mou hlavou; posněžily, avšak nesklonily ji. Vládnu ještě pevně štětcem a rozeznávám posud barvy i tvary bystrým zrakem a slučuji je jasným duchem. Ale přemáhá mne již tušení, že není daleký konec můj. Nemám svůj věk v moci, nevím v které z tisícerých nádob, popsaných záhadnými šiframi a skrytých půl druhého století pod námi v laboratoři a v sklepení chrámku Dionysova, perlí se kapka zázračného elixiru mincmistrova, jenž věk prodlužuje a krev obrací v tekutý, nehasnoucí oheň. Nahledal jsem se ho marně, a nemoha nalézti, pracoval jsem horečně, abych dospěl co nejblíže k metě našeho úkolu. Vykonal jsem nejvíce ze všech Strziciů: mým dílem jsou obrazy, které pokrývají stěny a stropy v divadle, v pokojích slečen, v míčovně, ve chrámu Apolinově, v herně, a ty, které právě dokonávám v koncertní síni a v Dionysiu. A jaká to práce v zápase o chleba, v dobývání poplatku, jímž vykupovati si musím právo ku svému tvoření!

Toť přímo hanebné!

Podiv se, Narcisko! Otec posledního našeho pána, pan Leopold z Rejnburka, oženil se na počátku tohoto století s krásnou maďarskou kontessou. Byla z předních krasavic na vídeňském kongresu; muž byl ve službě diplomatické a zaplatil triumfy toilet, dýchánků, šperků a rozkošných séjourů své spanilé tyranky ztrátou většiny jmění, založeného mincmistrem a udrženého pozdějšími Rejnburky. Panství Újezd a palác v Praze nestačily na zaplacení účtů a dluhů, jimiž obtížena i Čermná. Náš dům pak byl již již prodán. Můj děd zachránil jej. Vrhl se před pánem na kolena, zavázal se nésti všechna břemena i všechen náklad na udržení paláce a nabídl pánovi nájemné. Diplomat se zastyděl. Donucen však v brzku nenasytností své ženy, přijal návrh a pustil mému dědovi dům za čtyři sta zlatých nájemného v užívání. Zemřev zanechal

svému synu Ferdinandovi zadluženou Čermnou a náš dům. Pan Ferdinand z Rejnburka oženil se jinak než otec. Vzal si skromnou, leč i chudou dívku, baronessu Adlarovou z Lošan, a jal se hospodařiti a spekulovati. Mému otci zdvojnásobil nájemné z paláce. A nic mu nebylo vše platno. Nezdařené spekulace uvrhly ho jen hloub do bídy, a tuším že posledním jeho vzdechem byl dík za pruskou kuli, která ho na bojišti sadovském skolila, zbavujíc ho příštích útrap. Se statkem Rejnburků bylo dohospodařeno. Čermná i náš palác prodány a z pozůstalosti zbylo vdově a dětem pana Ferdinanda jedva na tiché občanské živoření. Kupcem byla ovšem osoba, rodině příbuzná. Vyskytlať se tu pojednou nejstarší sestra nebožtíka pána Ferdinanda, slečna Žofie z Rejnburka, podivínská, lakotná stará panna, v jejíž ošumělé sukni žádný kapsu bohatě zásobenou netušil. Ujala se po nekonečném broukání a vrtění Čermné i paláce chlumského. Sem přijela v září, právě k veselce Rafaelově. Nazvala jeho ženitbu nesmyslem, mne starým bloudem, podívala se nedbale skrze lorgnon na pestrou nádheru síní a důkladně pronikavýma očima na kliky, kamna, krov a katastrální mapu, poslouchala mne chladně, až mne z její ledové zarytosti obcházel mráz, a řekla pak stručně, úsečně: „Tento pozemek a dům se zařízením cenila bych si v Praze na velké statisíce. Zde na ztracené samotě za venkovským městem počítám si jej za rentu dvou tisíc. Dejte je a malujte zde dále“. Ulekl jsem se této sumy, prosil jsem, přemlouval — nic naplat. Abych prý se ve čtrnácti dnech rozmyslil, ona že prý se zatím ohlédne po kupci. Za čtrnáct dní jel jsem na Čermnou. Slečna Žofie nabyla již přesvědčení, že neobdrží za palác více než dvacet, nejvýše pětadvacet tisíc, ale trvala na svém, dokazujíc mi, kterak nestojí o dům, nýbrž o hotové peníze, z kterých dovede prý těžiti průměrně deset procent. Chtěla dva tisíce, já nabízel dvanáct set, smlouvali a nabírali jsme se jak židé o jarmarce, až ona slevila a já přidal. Zůstalo na šestnácti stech roční činže. Krom toho musím platiti daně, správky, i vše cokoli v domě neb zahradě vydání vyžaduje. Pak zmanula si prodati mi ještě nábytek a knihovnu po mincmistrovi šejdířům, kteří do Čech jako hyény vpadají a památky naší osvěty a slávy ze žebráckých rukou nám derou. Na štěstí nenabízel jí nikdo tolik, mnoho-li žádala; později pak zkonejšila mne slibem, že nechá prozatím tak, umínivši si něco jiného; co, nepověděla mi, ale nechtěl bych se toho ani dožíti. A krom těchto starostí doléhá na mne krutě všední práce. Jest mi dělati na výdělek, na uživení rodiny, na důchod slečny Rejnburkové, abych směl a mohl rozmnožovati i obohacovati statek Rejnburský —“

„Narcisso,“ vytrhl se stařec náhlým uleknutím. „Psala jsi Děkanovskému?“

„Již před týdnem.“

„Piš hned zase. Nechť přijede bez průtahu, mám jedva na zítřek pro Lenku v měšci. A minulá lhůta není zaplacena, vypršelá rovněž tak, slečna přestala upomínati a já bojím se více jejího mlčení než jejího zlého péra.“ Malíř vzchopil se a rozběhl se po kabinetu. „Eh což,“ mávl za okamžik rukou. „Děkanovský přijede, mám proň uchystáno těch několik svatých, — banalní pitvory — ale on je zaplatí a bude zase po strachu.“

„Věřím v sympatii duší,“ pravil měkce, přeskočiv hlasem pojednou v jiný ton. Stanuv u okna vyhlížel ven určitým směrem. „Vliv ani takměř necítěný přivábil mne sem, kde stojím, zastavil mne a obrátil můj zrak na okno tvé ložnice, Narcisko. A tam se v tom okamžiku objevila Lenka a dává obvyklé znamení, že Theodor procitl. Můj vnuk mne volá. Moje duše slyšela ho. Pospíšíme k němu. Jsem hotov, dítě,“ pravil stařec, obrátiv se, uchopiv dívku pevně za obě ručinky a pohřiživ ocelové hledy svých sivých zraků tůní azurových očí dívčiných do její duše. „Učinil jsem tě rázem zletilou, neztajil jsem ti nic, ani ctnosti ani křehkosti našich předků, abys mohla nazírati jasně do kroniky jejich životů a konání, posvěceného jednomu úkolu: Bohorovné tvůrčí práci na tomto neskonale krásném a velebném působišti, jehož zářivé klenby, poseté drahokamy nejvzácnějších výtvorů a myšlének uměleckých, nad námi se pnou a na nás glorii nehynoucí slávy sesýlají. Ale dílo jest nehotovo. Řada prostranných síní a pokojů, veliké plochy pod kolonádami kolem dvora, chrámky Vesty, Hermův a Jovišův žízní, aby rozprostřela se po nich nádhera velkolepých a půvabných maleb jako větve a květy obrovského věnce, který vypučel a rostl z jednoho základu, z jedné duše, obrozované v postupných pokoleních. Tato duše nesmí zhynouti, věnec nesmí zakrněti kusý. Nenamítej, že jiní po nás dokonali by pomník náš. Nikdo by se neujal nákladu a nikdo by nebyl s prácí, z níž svítí a dýše náš duch. Povšechný rozvrh jest arci odedávna určen, ale v jednotlivostech i v provádění ponechána naší invenci neobmezená volnost rozmachu a horování. Jen my, jen rodina, zapsaná tomuto úkolu, prosáklá posvěcující tradicí, jenom náš kmen, na kterém rodí se každý jako pouhá fysická inkarnace ducha nehynoucího, nezměnitelného, výlučně ze svého poslání a pro ně žijícího, jako prostý nástroj, vyvolený a předurčený k opsání dráhy, před věky vyměřené a našimi přísahami uznané a zpečetěné, jediné my jsme povinni a oprávněni, dovésti pomník Umén, pomník svůj a Rejnburkův až k diadému vrcholku. Duše, která mne opustí, vstoupí v Theodora. V ten zázrak věřím. Ty pečuj mi jen, aby tělo dítěte bylo schopno, pojmouti a udržeti mocné síly a vzněty, jaké jím vládnouti budou.“

Narcissa pohnutá, zmámená, kynula prostě hlavinkou. Veliký, obětavý slib zářil jí ze zarosených očí.

Starý malíř přivinul ji k sobě, zlíbal její čelo, skráně, líce i ústa vroucně, na polo jako by chtěl se ujistiti, na polo jako v dík.

„Theodor volá,“ vzpomněl si pojednou, odtrhl se od Narcissy, přirazil spěšně okenice a spěchal s vnučkou v netrpělivém chvatu z paláce.

(Pokračování.)

Modré slunce.

Od dra. **Augusta Seydlera.**

(Dokončení.)

V.

Podal jsem obšírně výtah z popisu výpravy Langleyovy, poněvadž v mnohém ohledu pro nás jest poučným. Vidíme zejmena, kterak vědecké podniky a to nejen takové, které se bezprostředně vtělují ve výrobky továrnícké (a pro něž máme smysl výtečně vyvinutý, ačkoli jsme národem slavíků), nýbrž i ty, jichž úplný dosah jen několika vyvolencům jest pochopitelným a nemůže ani kilogrammetry ani tolika a tolika procenty čistého zisku měřen býti, kterak takové podniky nalezají všestranné podpory jak u vlády, tak u obecenstva ve Spojených Státech. U nás naproti tomu jest možné i to, že výkvět intelligence s největší prostodušností vyslovuje spokojenost svou s poměry, ve kterých lze statisticky dokázati naši podřízenost v nejvyšších snahách kulturních, podřízenost jevící se v kvalitě i kvantitě skutečných výkonů našich, pokud tyto vedle nadání ještě jiných podmínek vyžadují.

Leč nechme těchto trudných úvah a vraťme se ku předmětu svému. Viděli jsme Langleye u práce; vizme též výsledky práce té. K objasnění nutno ovšem předeslati některé věci.

Bylo dříve již (str. 23.) vyloženo, kterak paprsek světla, skulinou na hranol dopadající, ve vidmo neboli spektrum se rozkládá, ve kterém na tisíce tmavých pruhů o pohlcení paprsků jisté lomivosti svědectví vydává. Řekli jsme paprsek světla, byli bychom však lépe mluvili o paprsku zářící energie — jestiť paprsek ten nosičem účinků nejen světlových, nýbrž i teplových, chemických, snad i mechanických a ještě jiných. Veškerý obor paprsků není vyčerpán těmi částmi vidma, které v nás způsobují dojem barev; před červenou a za fialovou částí vidma rozkládá se část neviditelná, prodloužení pruhu vidmového v obou směrech, jež existenci svou prozrazuje tu teplem, tu chemickými účinky. Lomivost paprsků před paprsky červenými se nalezajících jest menší, t. j. paprsky ty méně se při tom odchylují od původního směru svého; naopak jest lomivost paprsků za fialovými položených větší. Jemný rozbor úkazů světlových poučuje nás, že příčinou úkazů těch jest bezpochyby vlnění jemné látky, t. zv. étheru, aneb chceme-li opatrněji mluviti, že pro skutečnou, nám neznámou příčinu nelze lepšího obrazu nalézti, než jaký nám poskytuje vlnění na př. na povrchu rozčeřené hladiny vodní. A jako vlny na vodě mají různé délky — tak nazýváme vzdálenost vrchů dvou sousedních vln — tak i paprsky světlové různé lomivosti mají nestejné délky, zcela určité, takže čím větší lomivost, tím menší délka vlny a naopak. Jsou pak ty délky vůbec pranepatrné veličiny. Rozdělíme-li jeden millimetr na tisíc částí, a nazveme jednu takovou částici mikron, obnáší délka jedné vlnky v paprsku čer-

veném sotva tři čtvrti mikronu, délka vlnky žluté něco víc než polovinu, vlnky modré as polovinu a nejkrajnější fialové as dvě pětiny.

Budí-li již tato čísla úžas, co máme teprv říci, jsme-li větší řadou nezvratných úsudků vedeni ku poznání, že stav hmoty paprskem světlovým prostoupené několik set billionkrát za vteřinu periodicky se mění, čili jak říkáme, že jest doba vibrace světlové 400—700-billiontý díl jedné vteřiny!

Vraťme se však k vidmu světlovému. Thermický sloupec, ještě lépe Langleyův bolometr prozrazuje na různých místech jeho různé působení thermické, různou intensitu vibrace světlové, která co nová charakteristická stránka přistupuje ku barvě jakožto kvalitě světla, obrážející se ovšem též v různé délce vlny, tedy ve stránce kvantitativné. Intensitu tu poznáváme a můžeme částečně i zrakem zkoumati, leč nedokonale, a thermické působení bolometrem se prozrazující daleko jemnějším jest prostředkem ku zkoumání takovému. A působení thermické jeví se, jak již řečeno, i před a za viditelným vidmem, na místech, kde nám zrak náš o existenci vibrací étherových ničeho nepraví. Ano jeví se tu i ty zvláštnosti, které ve vidmu viditelném nejprve byly objeveny a název Fraunhoferových čar obdržely. Na jistých místech neviditelné části vidma prozrazuje totiž thermický sloupec neb bolometr náhlé klesnutí tepla; jest tu podobná čára absorpční, jako v části viditelné.

Tyto čáry absorpční prozrazují se v ultračervené části vidma nejlépe seslabením působení thermického; v části ultrafialové jest působení to i na místech absorpci nepodrobených velmi nepatrné, a tudíž studium této části spektra pomocí strojů, oznamujících nám účinky teplové vyzářených paprsků, velmi nesnadné. Naproti tomu jest chemické působení v této části dosti energické, působení, které se nám mimo jiné v účincích fotografických na hmoty vlivu světla přístupné jeví. Bylo tudíž možno, fotografováním spektra zjednati si řadu dalších čar, za Fraunhoferovými položených. Známost téže ultrafialové části byla dále umožněna i tou okolností, že jsou jisté, t. zv. fluorující látky, které světlo větší lomivosti na ně dopadající mění ve světlo lomivosti menší a činí tudíž viditelným se všemi těmi zvláštnostmi, jež se čarami a pruhy absorpčními prozrazují.

Při této příležitosti budiž zároveň připomenuto, že jsou dva hlavní způsoby, jimiž lze sobě zjednati spektrum jakéhokoliv světla, a že každý z nich zvláště jest výhodným pro studium jednoho konce spektra. Jeden způsob jest ten, který jsem až posud pro jednoduchost výhradně předpokládal, poněvadž jest i v nejširších kruzích znám: lom světla v hranolu. Ve spektru takto zjednaném shusťují se velmi značně paprsky malé lomivosti, tedy ultračervené, červené a žluté, takže zaujímají poměrně malou část celého vidma; za to se modrá, fialová a ultrafialová část vidma nepoměrně roztáhne. Jest tudíž patrno, že podrobnosti v této části co nejlépe vyniknou a že se proto k jejímu studiu spektrum hranolové velmi dobře hodí. Spektrum to má však ten velký nedostatek, že v něm vzdálenost jednotlivých barev čili čar místo jejich zaujímajících (jinak nežli těmito čarami se poloha paprsků určité lomivosti stanoviti nemůže,

poněvadž kvalitativní rozdíly, odstíny téže barvy, příliš v sebe splývají) — že tedy vzdálenost Fraunhoferových čar od jistého pevného bodu velmi složitým spůsobem na lomivosti čili příslušné délce vlny závisí. Závislost ta jest zároveň jiná a jiná dle materialu, z něhož zhotoven jest hranol k vytvoření vidma upotřebený. Měříme-li tudíž polohu některé čáry (jichž jest mnoho tisíc) ve vidmu, nemůžeme z polohy té bezprostředně souditi na příslušnou délku vlny.

Této vady jest prosto vidmo ohybové. Dopadá-li světlo na hladkou desku, do které jsme na spůsob mříže vryli velký počet rovnoběžných čar, takže čáry tyto pravidelný odraz světla od desky zamezují, odráží se světlo od takovéto ohybové (diffrakční) mříže tak, že se jeví, zachyceno jsouc na protější stěně, rozvinuté v dlouhé vidmové pásmo. Mříž ona musí býti ovšem velmi hustá; vyrábějí se nyní takové, v nichž jde na jeden millimetr tisíc a více čárek (Rowland). Vidmo ohybové obsahuje tytéž v stejném pořádku po sobě jdoucí čáry, jako vidmo hranolové; na první pohled viděti však podstatný rozdíl: obrácený poměr obou spekter, co se rozměru barev týče. Ve vidmu ohybovém jsou barvy větší lomivosti hustě sraženy, barvy menší lomivosti a větší délky vlnové značně roztaženy.

Při odrazu od zrcadla ohybového vzniká též pravidelný obraz světlého zdroje (pruhu světlého, skulinou na zrcadlo dopadajícího) na místě obyčejnými zákony odrazu předepsaném; měříme-li vzdálenosti různých čar Fraunhoferových od tohoto pravidelného obrazu, shledáváme, že jsou vzdálenosti v přímém poměru k délkám vln těch kterých čar. Tento důležitý zákon, který nutně plyne z vibrační čili vlnové theorie světla a jehož experimentalné stvrzení tudíž i mocnou jest podporou téže theorie, na první pohled ukazuje větší prospěšnost vidma ohybového, jehož se také nyní — kdy přesné sestrojení ohybových mříží, vyžadující při vší jemnosti též mathematickou přesnost, vždy lépe se daří, ve fysice i v astronomii vždy více užívá.

Zvoliv tento spůsob vytvoření vidma, mohl Langley okamžitě určiti vztah mezi intensitou různých částí spektra a příslušnou délkou vlny, a zároveň pohodlně studovati málo dosud známou část ultračervenou, která pro teplové záření větší má důležitost nežli část ultrafialová.

Hned při prvním studiu teplových účinků vidma, Herschelem provedeném, ukázalo se, že jest intensita paprsků slunečných, thermickým sloupcem neb bolometrem měřených, největší ve viditelné části vidma a sice při žluté barvě; odtud ubývá intensity k oběma stranám tak, že za fialovým koncem jest dosti nepatrná, před červeným koncem vidma do jisté vzdálenosti dosti značná, sahajíc zde, jak dosud se za to mělo, až k místům, jimž přísluší délka vlny as půldruhého mikronu. Za těmito místy přestávalo ve starších pokusech všeliké patrné působení, i panovala domněnka, že zde dosažen konec vidma. Langley pomocí jemného svého stroje poznal, že zde pouze značný pruh absorpční, podobný oněm čarám Fraunhoferovým, se vyskytuje; a za touto „Ultima Thule dřívějších cestovatelů“ dospěl konečně tam, kde zdál se býti skutečný konec neviditelného spektra teplového. Délka známého spektra byla tím zdvojnásobněna, poněvadž nejkrajnější teplové paprsky ještě znatelné mají délku vlny bezmála tří mikronů.

Tento výsledek sám o sobě má velkou cenu pro fysiku; ještě cennějším jest však výsledek, k němuž dospěl Langley porovnávaje svá pozorování v rovině a na Mont Whitneyi. Ukázalo se totiž, že intensita všech paprsků vzrostla značně, když ubylo vystoupením do výše absorbující vrstvy vzdušné; vzrostla však v míře nestejné, tak že na př. paprsek žlutý, mající 0,6 mikronu délky vlny, sesílil se v poměru 3 ke 2, nejkrajnější fialový (0,4 mikronu délky vlny) v poměru 5 k 1. Následek toho byla větší převaha lomivějších, tj. modrých-fialových paprsků nad méně lomivými, tj. žlutými-červenými; maximum intensity pošinulo se dále k lomivějšímu konci vidma, a souhrn všech paprsků, tj. světlo sluneční tak jak se jeví zraku prostému, měl tudíž barvu modrou. Že to platí u větší ještě míře tam, kde vliv absorbující atmosféry úplně jest vyloučen, tedy na kraji jejím, v prostoru světovém, rozumí se samo sebou — tím pak veden jest konečný důkaz, že slunce v prostoru světovém jeví se v barvě modré. Jsou-li kde oči, které barvu tu postřehují, jest ovšem otázka, na kterou věda dosud nemá a snad nikdy nebude míti odpovědi . . .

VI.

Z toho, že atmosféra naše ve větší míře pohlcuje paprsky lomivější nežli paprsky méně lomivé, vysvětlují se mnohé úkazy: V jistém ohledu souvisí s tím i úkazy soumrakové, červánky a syté oranžová barva vycházejícího a zapadajícího slunce, ano i modrá barva oblohy. Než úkazy ty jsou celkem velmi složité a k plnému jich vysvětlení třeba přibrati ještě mnohé jiné úvahy, jež by nás příliš daleko vedly. Zde chceme ke konci jen k jedné okolnosti poukázati, která v jistém ohledu jest klíčem k pravému porozumění záhadných těchto úkazů světlových.

Díváme-li se na řadu mocných vln, nesoucích se povrchem hladiny, z které vyčnívají tu a tam koly neb kameny, poznáváme, že na jejich běh tyto poměrně nepatrné překážky malý mají vliv; různé odchylky a ohyby na kraji oněch hmot záhy se vyrovnají a zástup vln v stejném tvaru a směru žene se dále. Mysleme si však proti tomu na téže hladině roj malých vlnek; jakmile tyto ku zmíněným překážkám dospějí, rozruší se zástup jejich a rozprchne v různé směry — úkaz při každém vlnivém pohybu, tedy i při světle, se vyskytující a zde ohybem zvaný. Následkem toho ohybu jeví se nám stín malého tělíska, tenkého vlasu co pruh tu tmavý tu světlý, vroubený soustavou různobarevných, nestejně jasných pruhů.

Co z toho nyní plyne pro naši otázku? Vzduch naplněn jest stále nesmírným množstvím malých částic původu nejrozmanitějšího: prach nerostný znejrůznějších útvarů geologických, diatomacee, nejrozmanitější zárodky, bublinky (krůpěje) vodní, uhlík a jiné součástky kouře — celý ten mikrokosmos rozedraných zbytků života naší země vznáší se, víří nad hlavami našimi. Touto směsicí prodírá se světlo k povrchu zemskému; okolo těchto mikroskopických ostrůvků šplouchají vlnky světlové a teplové, rozmanitě se odrážejíce a tříštíce. Kdo sezná, kdo vypoví všechny možné effekty světlové, jež jsou následkem oněch rozmanitých srážek mezi hmotou a zářící energií? Teprve v novější době obrátili

někteří čelnější fysikové pozornost k těmto jemným úkazům; a prach, tento nejvšednější všech zjevů, stal se předmětem objemných studií u Tyndalla, Couliera, Mascarta, Aitkena, Kiesslinga a jiných. Nechceme vnikati do labyrinthu těchto studií; vezmeme si pouze z příkladu dříve uvedeného to naučení, že v uvedených konfliktech jemnější, tj. lomivější paprsky modré patrně větších pohrom doznají nežli paprsky žluté neb červené, tj. že budou spíše a snadněji pohlcovány.

Tak jednoduše, jak zde zhruba jen naznačeno, se ovšem ve skutečnosti věci nemají; mohou též i jiné barvy vedle modré a v míře takové býti pohlceny, že naopak zase modrá barva převahy nabývá. Jest tu složitý zjev ohybový (diffrakční), při kterém jest základní podmínkou převahy některé barvy stejná velikost všech částic prachových, ve vzduchu obsažených, kdežto podstatná různost v rozměrech jejich vznik nějakého zvláštního úkazu zamezuje. Poučný jest v ohledu tom souhlasný popis zjevu, jejž poskytovalo slunce při výbuchu sopky Krakatoa v květnu r. 1883, při kterémž výbuchu zničeno jest město Anjer a řada jiných osad na březích Javy a Sumatry a 20000 lidí zahubeno vlnami rozbouřeného moře. Na německé korvettě „Elisabeth“ pozorovali 20. května ve směru ostrova Krakatao ohromný jasně bílý sloup oblačný, vzrůstající s úžasnou rychlostí do výše 11000 m. a mající tvar obrovského květáku. Brzo na to utvořila se široká, šedomodrá stěna, která na způsob bouřného oblaku zatáhla vybranou dříve oblohu. Z oblaku toho začal se sypati popel bělošedý, nesmírně jemný, který do všech skulin vnikal a jednotvárně vše pokrýval. Druhého jitra vyhlíželo na lodi vše jako ve mlýně neb v továrně na cement; jemná moučka z výše jednoho centimetru pokrývala všechny předměty. Obloha vyjímala se jako velká báň z mdlého bílého skla, a slunce vznášelo se uprostřed ní co světlomodrá koule. (Kiessling, Die Dämmerungserscheinungen im Jahre 1883, str. 11)

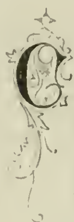
Také jinde, na různých místech indického oceanu, jevily se rozmanité barvy oblohy a pohled na slunce, prostému zraku bez trestu možný, ukazoval toto těleso co kouli neb desku ostře omezenou v barvách zelené, modré i červené. Popel sypal se na lodě i na březích Australie, ve vzdálenosti 300 zeměp. mil od místa výbuchu. Kiessling a s ním mnozí jiní jsou nakloněni, přisouditi neobyčejné úkazy soumrakové, jichž svědky jsme všichni v zimě r. 1883—84 byli, abnormálnému množství prachu, jímž byl vzduch zemský následkem výbuchu na ostrově Krakatoa naplněn.

Budiž tomu jakkoli — zde šlo mi především jen o to, ukázati, jak rozhodný a při tom jak rozmanitý vliv může míti prachový obsah atmosféry na optické úkazy, jichž bezděčnými svědky stále jsme. Pozorování na korvettě Elisabeth poučuje nás, že vliv ten nejde vždy ve směru shora naznačeném; neb v případě právě popsaném nebyly to paprsky modré, nýbrž naopak paprsky menší lomivosti, které u větší míře byly pohlceny neb jinak porušeny, tak že slunce ne jako při vycházení, za poměrů obyčejných v oranžové, nýbrž naopak v modré barvě se stkvělo.

Ostatně zbývá vždy ještě druhá otázka, jak úplně čistý vzduch, směsice kyslíku a dusíku bez jakýchkoli cizích přísad, působí na paprsky sluneční. Jest pohlcování paprsků těch ve vzduchu, dávno již ovšem

známé, leč Langleyem dopodrobna studované, jedině zmíněnými cizími přísadami, neb zároveň i specifickým působením kyslíku a dusíku na paprsky ty podmíněno? Otázka tato a řada podobných otázek otvírají nám perspektivu do budoucnosti — na řadu příslušných vědeckých prací, po jichž řešení teprve nám bude možno vysvětliti ty záhadné zjevy, jichž svědky jsme, poněvadž žijeme na dně oceánu vzdušného.

Bálové šaty.

Co platno, kol že všecko dřímá
a mdlobou, světlem slábne zrak,
že v jizbě chudobné tak zima
a v jejím srdci právě tak,
když chtějí — ó klatý
ten úkol a chvaty! —
mít' zítra ty bílé, bálové šaty.

Od rána k noci, z noci ke dnu
pro radost jiných neznat klid
a sama nemít krůpěj jednu
své srdce zprahlé ovlažit!
Zrak vidí sál zlatý,
je hudbou sluch jatý . . .
tím vinny ty bílé, bálové šaty.

A nepomyslí zítra v letu
si tance dívka, plná stuh,
až bude chválit toiletu
jí pochlebníků hladkých kruh,
k ní půvabem vzňatý,
co padlo slz na ty
tak lehké a bílé, bálové šaty!

Petr Jasmín.

Z moravské Slovače.

Píše
Marie Červinková Riegrova.

minulém létě, vrátivši se s otcem svým z krátkého výletu na Moravu, ke kterému zavdala podnět Velehradská slavnost, pocítila jsem přání, abych milé dojmy z cesty své zachytila v několika náčrtcích, a pojistila tak před prchavostí vlastní paměti ty krásné a zajímavé obrázky, které jsem si ve své mysli odnesla z Moravy na památku.

Když však později přistoupila jsem k tomu, abych zaznámky své z části přepracovala a rozšířila pro uveřejnění, tu seznala jsem teprve obtíže toho úkolu.

Upomínky osobní úzce pojily se v mysli mé s těmi dojmy, kteréž na mne činilo pozorování poměrů a života tamního, a těžko mi bylo nevzpomínati ve vypravování svém toho, nač nikdy nebudu moci zapomenouti, — nevzpomínati všech těch dojemných projevů lásky národa, kterými otec můj na cestě Moravou byl zahrnován. Kdybych o nich chtěla psáti plnou pravdu, snadno bych upadla v podezření, že celý článek můj jest diktován osobními motivy, a než bych zmiňovala se o nich s nucenou reservou, volila jsem raději pominouti jich úplně a vymýtiti ze článku svého vše, co týkalo se styků našich osobních a zároveň nedotýkati se žádných jmen a osobností.

Bylo to lonského roku již po třetí za mého žití, že zabloudila jsem na Moravu, a pokládala bych se za šťastnu, kdyby slova má vzbudila ve čtenáři aspoň část té touhy, kterou pocítila jsem po každém pobytu v tomto drahém mi kraji vlasti naší — touhu podívati se tam opět.

* * *

Jsme na stanici v Uherském Hradišti, ve středu moravské Slovače a blízko cíle své cesty, posvátného Velehradu. V této chvíli již tisíce poutníků z různých stran Moravy blíží se proslavené svatyni, kdež zítra v den pátého července má se slaviti tisíciletá památka úmrtí sv. Methoděje. Na nádraží je živo — někteří ze přijíždějících ptají se po příležitostech na Velehrad, my však ve společnosti národovců hradištských ubíráme se ve stranu opačnou, do Uherského Hradiště, kteréž vzdáleno jest od nádraží přes půl hodiny cesty.

Dýchám plnými doušky svěží, lahodný vzduch, tak příjemný po úmorném dusnu ve voze železničním. Tváře ochlazuje nám chvílemi

dech větru, posel blížící se bouře; na obloze s jedné strany vznášejí se veliká, temná mračna, nedovedou však dosud zakrýti a utlumiti paprsky slunka, a osvícená krajina tím skvělejší tvoří kontrast proti temnému nebi.

Rozhlížím se po této krajině — jakoby s přidušenou otázkou na rtech: — zde tedy panuje epidemie? A krajina usmívá se mojí otázce, usmívá se ve skvělé záři sluneční —. Širá, úrodná rovina, rozestírající se zde po březích Moravy, dopřává oku volného rozhledu. Ohlédneme-li se k severozápadu, poutají nás malebné obrysy památného Buchlova a vedlejší Modly, spojených to kopců blíženců, a na jihovýchodu vystupují na obzoru lehce nadechnuté obrysy vzdáleného pohoří. Před námi věže Uherského Hradiště, skupiny stromů i řady topolů, jinde opět rozhled na široké řečiště Moravy, lesknoucí se jako stříbro mezi zelenými břehy, dovršují půvab ladné krajiny. Na polích vlní se dozralé obilí — jaké to teplé a syté barvy! Zdá se, jakoby teplo z nich sálalo, a přece skvělé ty tóny přidušeny jsou lehkým nádechem letní páry v ladnou a mírnou harmonii — ten celý půvabný obraz, teplý a mírný, činí dojem mysl lehce ukolébajícího adagia.

Cestou potkáváme mladé Slováky, snad ubírající se do práce. Jsou oblečeni ve svůj všední kroj; z dálky myslel bys, že jdou v sukních, neboť plátěné jich všední nohavice jsou široké a z předu mají uvázány modré zástěrky, pestře vzorkované. Zástěrky ty nosívají jen hoši svobodní a každý hoch musí dostati zástěrku od svého děvčete. Přes košili, na prsou a na ramenou bohatě vyšívanou, oblékli své malebné krátké vesty čili korduly; a jak statně si vykračují ve svých malých kulatých kloboučkách!

Národní kroj, úplně zachovalý v obecném užívání lidu, nachází se již jen zde v jihovýchodní končině Moravy, kdež usídlen jest kmen slovácký. V ostatních končinách Moravy a zejmena na Hané každým rokem mizí zbytky národního kroje před vítěznými pokroky praktičtějšího a levnějšího šatstva moderního.

Přijeli jsme do „Starého města“, nyní vsi, kdysi městyse; zde po úsudku dějepisců stával kdysi starý Velehrad. Řada úhledných domků, obklopených zelení ovocných stromů, táhne se podél cesty. Blízkost města smazala s části ze zevnějšku jejich karakteristické zvláštnosti vesnic slováckých. Jen málo kde uvidíš ještě mezi okny a nad okny neb nade dveřmi pestré malování, provedené rukou okrasy milovných Slovaček.

Sotva že tu několik roztomilých kluků s vyšívanými košilkami vyběhlo před námi, několik zvědavých hlavinek ženských vykouklo z oken a sotva že objevilo se přede dveřmi více postav ženských v malebném kroji, jež ve svěží zeleni zahrad jako květy vlčího máku odrážely se červenými šátky kolem hlavinek — mnou ovládlo podivné pohnutí. —

Při pohledu na ten pestrý národní kroj bylo mi, jakobych ssála v duši zvláštní vůni — vůni, která opájela mne kouzelným dojmem a při níž srdce mi bilo prudčeji — byla mi nová, překvapující a přece známá a blízká, — toť ten k nepopsání vábný přídech čistého slovanského živlu! S radostí bloudívala jsem kdysi Malou Stranou ve dnech

svatojanských — nemohouc se nasytit pohledem na poutníky a poutnice z daleké Slovače moravské a uherské. Avšak požitek, jejž působí nám harmonický celek půvabné té pestroty, spatřujeme-li ji v jednotlivých výminkách o slavnostních příležitostech, nedá se nijak porovnati s dojmem, jaký činí na nás národní kroj, když setkáváme se s ním v životě, v obecném užívání lidu. V městě patříme na kroj národní s jakousi neuvědomělou nedůvěrou, jako na utrženou bylinu neznámou, z dálky přinešenou, již jsme sami neviděli vyrůstati ze země. S podivením zadíváme se zde na ty poutavé ukázky umělecké krasochuti našeho lidu; ale zcela jinak sáhne nám to do duše, když spatříme Slovačku v pěkných rukávcích pachtiti se v poli, když Slovák v kroji svém pracuje na staveništi, a když u cesty batolí se ve prachu silničním košilatý kluk. Je právě tak umazaný, jako ti kluci našich vesnic, jichž toilettu matka zapomněla dokončit; ale ta jediná částka jeho obleku — umouněná košile — je bohatým vyšíváním černožlutým ozdobena u krku, na ramenou, na rukávech. Nechceme ani věřiti oku; tak překvapují nás takové, zdánlivě nepatrné zjevy — pocítíme rázem, že jsme v jiném světě, kde vládnou jiné zvyklosti, jiné názory, jiné pojmy o kráse a ozdobě, o tom, co jest v životě potřebné a co jest vedlejší. Teprve nyní, když probírám v mysli dojmy minulé, dovedu si vysvětliti pohnutí, které mnou ovládlo při prvním pohledu na slovácký lid a slovácký kroj na Moravě.

Však zatím, co kochala jsem se nezvyklými těmi dojmy a co blížili jsme se městu samému, vážený národovec hradišťský vyprávěl nám o poměrech v městě.

Uherské Hradiště, jako většina měst na Moravě, jest ovanuto dechem germanisace — městské zastupitelstvo je v rukou strany německé. Hlavní oporou němectva zde jest židovstvo. Školy v městě jsou tak zvané utrakvistické, to jest převahou německé — germanisující.

Jak nepravdě podobně, jak nemožně znějí tyto zprávy! Ještě míhají se v mých představách červené šátky na hlavách Slovaček, ještě zdá se mi, že cítím ten přídech slovanského živlu, vanoucí ke mně z celého okolí, ještě vědomí, že jsem ve světě čistě slovanském, radostně vzrušuje moji mysl, a nyní slyším, že zde, uprostřed slováckého kraje, zde mezi tím lidem nejčistší krve slovanské — germanisace rozbila sobě stánek!

Prve než vjeli jsme do vlastního města, shlédli jsme ještě stavbu českého gymnasia.

Jest to budova souladných rozměrů s kupolovitou střechou a ozdobným průčelím, — místnosti její budou překrásné a topení má se díti vzduchem. Uvnitř pracovalo ještě dělnictvo slovácké. Jak ta nedokončená budova českého gymnasia zde v moravské Slovači připomíná mimoděk nedokončené dílo našeho národního probuzení —! Společným úsilím rukou českých a moravských povstává zde nové ohnisko osvěty a uvědomění národního.

Dojeli jsme do Uherského Hradiště před samou bouří. Zevní ráz měst pohorských a měst ležících v rovině různívá se často velmi nápadně na první pohled. Uherské Hradiště jest novým toho dokladem. Ve výstavnosti domů jeho neznamenati nikde touhu pnouti se do výše, stavení

jednopatrová, střechy nízké — a všechno rozloženo pohodlně do široka; je viděti, že místa mají dost a netřeba jim hledati je v oblastech vzduchových.

Sotva ukryla nás pohostinná střecha, spustil se silný dešť, jehož jednostejný šumot přerušován byl ob čas rachotem hromu. Po chvíli, náhle, zvuky hudby přivábily mne k oknu, ze kteréhož byla vyhlídka na prostranné náměstí hradištské. Jest obklíčeno řadami jednopatrových domů, čistých, úhledných, vesměs stejně vysokých a na první pohled sobě podobných až k jednotvárnosti. V té chvíli bylo náměstí prázdno, neboť obyvatelé před deštěm se ukryli. Jen slovácké procesí, provázené hudbou, zvolna ubíralo se náměstím. Muži, oděni ve dlouhé, huňaté bílé haleny, s kulatými klobouky na hlavách kráčeli volně, kdežto ženy po boku jejich obtíženy byly těžkým nákladem na zádech; vrchní sukně přehodily si přes hlavu, aby uchránily se před deštěm. Všecky ženy byly bosy, muži z veliké části, obuv nesly ženy ve svých rancích. Sem a tam někdo ukrýval se pod deštníkem, někteří nesli kříže, v tu chvíli skloněné, a vysoké tyče, z nichž obrazy svatých pro dešť byly sňaty.

Patřila jsem s pohnutím na dlouhé řady poutníků, v dešti putujících na Velehrad. Sotva že jedno procesí přešlo, následovala za ním jiná a opět jiná; některá s hudbou, jiná mlčky, vážně a tiše přecházela náměstím. Mnohá z procesí těch přicházela z daleka, až ze Slovače uherské.

Tedy Slováci přicházejí přece! Z četných rodů slovanských snad nikoho zde neuzříme v den tisícileté slavnosti sv. Cyrilla a Methoděje, jen chudého Slováka neodstrašila ani epidemie, ani dešť a bouře; pěšky z dálných končin putuje bosou nohou ke svatyni velehradské.

Ale kdež najdou všichni ti nebozí poutníci na Velehradě přístřeší? Zmořeni dalekou cestou, kdež ohřejou skřehlé údy a osuší svůj oděv, či snad bude jim nocovati s promoklým šatem pod širým nebem?

Dáno mi za odpověď, že veliká část poutníků ztráví téměř celou noc v kostele; jiní nocují v postranných krytých chodbách budovy klášterní. Zde přečkají noc, aby za časného rána dotlačili se ke zpovědnici a pak přijímali, načež teprve nastoupí cestu k domovu. Tentokráte však kdož ví, dostane-li se všem přístřeší. Již množství procesí přibylo na Velehrad a hádalo se, že tam bude asi 50 tisíc poutníků.

Přenesla jsem se myslí do jich středu. Jaký to asi vzduch v přeplněném kostele, kde tisíce lidí tlačí se v promoklém šatě a ženy i se svým nákladem na zádech; neboť žádná z nich neodloží před kostelem svůj ranec, v němž ukrývají chléb, sýr, jakož i jiné zásoby na cestu.

Zdaž neroznemohou se ubozí ti lidé —? A kdyby to bylo pravda, co tak hlučně rozhlasováno do světa, že epidemie řádí na Velehradě, zdaž nemuseli by tito poutníci státi se první její obětí? Když nebezpečí epidemie hrozilo těm několika stům slovanských hostů, kteréž by pohostinnost vlastenců hradištských byla opatřila vším pohodlím, zdaž nikdo si nevzpomněl, jak zhoubně by nákaza musela řádit v řadách chudých poutníků, kteří v noci se tlačí v kostele a na chodbách klášterních aneb snad dokonce nocovati musí venku na mokré zemi bez přístřeší? —

Avšak kdož vzpomene si na tebe, stará se o tebe — a kdož také obává se a strachuje tebe, tvých schůzek a zbožných processí — ty dobrý Slováče? —

Dne 5. července, v den sv. Cyrilla a Methoděje, vyjeli jsme z Hradiště o osmé hodině ranní. Do Velehradu jest z Uherského Hradiště dobrá hodina jízdy.

Nebe pokryto bylo šedými mračny, hrozícími deštěm, jimiž jen tu a tam prosvital kousek bílých obláčků neb světlé modře jako utěšující znamení. Po celou noc silně pršelo; na ulicích bylo plno vody a bláta.

V městě i za městem bylo živo. Nestačila jsem se ohlížeti a obdivovati; stále potkávali jsme venkovany a venkovanky ve svátečním obleku. Nemohla jsem se nasytiti pohledu na tu krásu a malebnost.

Jeli jsme směrem k severozápadu, majíce před sebou téměř neustále pěknou dvojici kopců Buchlov a Modlu; na prvním z nich hrdě jest rozložen starý hrad*) a na druhém vidíme kostelík sv. Barbory. Terrain zvolna stoupal, silnice, vroubena ovocným stromořadím, vinula se polmi, na kterých dozrávala bohatá úroda.

Každou chvíli potkávali jsme buď vozíky selské neb řady venkovanů, kráčejících na Velehrad. Čím více blížili jsme se Velehradu, tím plnější byla silnice. Z různých stran vedlejšími cestami přibývalo lidstva, a na silnici tlačenice tak vzrůstala, že konečně byl vozka nucen jeti krokem. Sem a tam proti proudu lidstva prodírali se někteří jednotlivci, aneb některý vozík zpět jedoucí uhybal se na postranní polní cestu. Byli to Slováci, kteří odbyvše již svou poutní pobožnost, vraceli se k domovu.

Silnice byla rozbahněna, bláto kolem stříkalo, avšak poutníci kráčeli statně v před; jiní spěchali stezkou pod stromořadím a postranními pěšinami, mokrou travou se brouzdajíce.

Jak se tu tísnili vedle sebe a spěchali poutníci různého věku a vzezření! Mladá děvčata pyšnila se svým oblekem a vedle nich zbožné stařenky hlavy své klonily, stříbrovlasí starci zvolna kráčeli obskakováni malými dětmi. Někteří muži byli oblečeni v dlouhých bílých halenách, někteří též v širokých nohavicích plátěných, ale ovšem většina, jak ženy tak muži, vykračovali si v nejkrásnějším svém šatstvu. Podle větší neb menší skvostnosti látky a vyšívání rozeznal jsi i zde chudší od bohatších, ale všecky ty obleky stejného kroje — mohlo se říci — shodovaly se jen v jedné věci, totiž v nekonečné své rozmanitosti. Mezi tisíci snad ani dva obleky nebyly stejné.

Byli tu takořka vesměs jen Slováci; Hanákův nebylo viděti; sem a tam kmitla se nějaká Valaška, již poznali jsme podle velkých šátků hedbávných, po spůsobu českém pod bradou uvázaných. A když v té tlačenici sem a tam vyskytla se postava v obyčejném obleku moderním,

---

*) Hrad tento, vzácná památka stavitelská dob minulých, udržuje se ve stavu zachovalém obětovnou péčí majitele, hraběte Berchtolda. Přístup do hradu a k cenným sbírkám tam chovaným jest obecenstvu v každé chvíli volný.

s dlouhými sukněmi, neforemnými jupkami, v tom nevkusném a polovičatém nápodobení obleku městského, s jakým u nás na venkově se setkáváme, odvrátilo se od ní oko s nelibostí, jako by na papíře krásně popsaném objevila se náhle černá kaňka. Ba i ty bílé družičky, kteréž předcházely některým procesím, ve svých naškrobených sukních, s křiklavě zelenými věnci na vlasech, mastnotou se lesknoucích, nepříznivě se odrážely od ostatních.

Čím blíže Velehradu tím častěji vyskytovaly se u cesty kříže a kapličky neb obrazy na sloupech. Žádný kolemjdoucí neminul jich bez pozdravu. Všickni se zastavovali, tlačili se k nim a klekajíce líbali kříže, sloupy, neb podstavce jejich. —

S mocným a stále vzrůstajícím pohnutím pohlížela jsem na ten zvláštní, vábný a k nepopsání pestrý obraz, jenž přede mnou se rozestíral.

Noční dešť byl občerstvil přírodu. Veškerá zeleň, posetá ještě dešťovými krůpějemi, dýchala svěžestí, na nebi slunko a mračna zápasila spolu nejkrásnějšími světelnými effekty, až posléze slunko vítězně se prodravši strhanými mračny, prudkým úpalem dalo nám pocítiti moc svých paprsků. Porosená šťavnatá zeleň jasněji se zaleskla, směsice lidstva náhle ozářena byla jakoby kouzelným světlem, všecky ty pestré barvy malebného kroje oslňujícím leskem skvěly se a hrály v záři sluneční. v té zvláštní, jakoby přidušené a přece palčivé a intensivní záři, již slunko v parném létě někdy z bouřných oblaků vysílá.

Nevím, zda který štětec malířův dovedl by podati slabý nástin poutavého a podivného toho obrazu. Musel by nanésti světlo na světlo a barvu na barvu; myslím však, že nikdy by se neodvážil strakatinu barev tak pestrou uvést na plátno a smířiti je v ladnou harmonii, kdežto zde vzhled na volnou širou přírodu a její mírné tóny zelené tlumil křiklavost této barevné směsice a usmiřoval s ní oko.

Kdo by s výše byl pohleděl na ten proud lidstva, zvolna se pohybující mezi polmi a zelenými stromy, byl by asi měl dojem, jakoby nasypáno bylo mezi zelené rozervané listí květů všech barev v nejohnivějších a nejrůznějších odstínech. A tam, kde světlo a barva oslňují naše zraky tak překvapující silou, že malíř pociťuje, jak bezmocný jest jeho štětec, jak chudá jeho paleta, zdaž tu může pero pokoušeti se, aby mrtvými rysy nastínilo dojem podobného obrazu?

A mezi tím co kočár zvolna v před se pohyboval, můj zrak těkal kolem, vában překvapující novostí všech těchto dojmů.

Tomu, kdo celý svůj život uvykl patřiti na ty všední jednotvárné zjevy našeho civilisovaného života západního, když náhle po několikahodinné cestě železniční přenešen jest do prostřed tisíců lidstva, pohybujících se ve svém malebném kroji národním, zdaž nemusí se mu zdáti, jakoby kouzelným prutem dotknut, byl se octl v očarovaném kraji, jakoby náhle v blízkosti své byl odkryl neznámé a netušené světy — a přece světy jemu tak blízké! Jak sám sobě ve svém obleku moderním připadá podivným, a řekla bych nepravdě podobným!

Jak jsme již sestárli, jak jsme se změnili, jak strašlivě jsme vystřízlivěli pod vlivem té civilisace západu! Hle to, co před sebou vidíme, je vskutku jiný, zcela jiný svět, nelišíme se od lidu toho pouze krojem, i kroj ducha našeho je již zcela jiný, na evropský vzorec přistřižený,

jiné názory, potřeby a zásady vládnou životem jejich a naším! A přece ten život jejich, ten jejich svět není nám cizím! Cítíme to podle živějšího tluku svého srdce. Jest v nich kus nás samých, kus naší minulosti, našeho bývalého života, který nyní jakoby zjevením vyvstává před zrakem naším a mluví k nám: Hleďte, podobně i u vás bývalo a již není! Nechať by povaha a celý ráz zevnější i vnitřní lidu slováckého měl své osobité typické zvláštnosti, naprosto rozdílné od povahy lidu českého, přece cit náš tuší, jak mnoho jest nám společného, a jak mnoho z toho, co nám kdysi společným bývalo, zachovali nyní již jen oni sami.

Jako když se člověku zakrouží hlava a tají dech silnou vůní kadidla, tak podivnou mocí ze všech dojmů, které zrak mi přinášel, stoupala v mou duši jakoby opojná vůně; byl to týž pocit, který uchvátil mne při prvním vzhledu na slovácký kroj na Moravě, ale nyní zvýšenou silou, — cítila jsem, že jsme ve slovanském světě, ano v čistém slovanském světě. Jak jsme se mu již odcizili!

Ponořena v pozorování nejbližšího svého okolí, málo jsem se ohlížela po cíli cesty naší. Kamkoli se ubíráme na místa neznámá, vždy fantasie nás předstihne neskroceným svým letem, sestavuje, rozvíjí a doplňuje rozmarnou svojí tvořivostí ty představy neb upomínky, které se v mysli naší pojí ke jmenům míst a krajin.

Kdož při slově „Velehrad“ nepřenesl by se myslí na výšinu, velebně kralující nad okolní krajinou? Snad že dokonce uviděl v duchu obrysy budovy, kterou dech času vážnou pošmurností ovanul?

Když jsem poprvé shlédla Velehrad, neubránila jsem se podivnému překvapení a zklamání.

Vidím před sebou přívětivou dolinku, jíž se tří stran obklopují pahorky; na jedné straně jest pahorek listnatým lesem porostlý. Za velikou lučinou v údolí velmi zúženém rozkládá se malá vesnička, ve středu jejím vypíná se veliký, výstavný chrám a kolem něho jsou skupena rozsáhlá stavení, budovy to bývalého cisterciáckého kláštera. Vysoká zeď ohražuje volné prostranství u kostela a budov klášterních. V zeleni krajiny nápadně se odráží světle žlutý nátěr kostela a věží jeho, na nichž se vznášejí lesknoucí se báně vysokých cibulovitých střech. Chrám velehradský, renaissanční stavba z počátku minulého století, byl nyní pečlivě obnoven. Vše je tu nové a skvělé — a zdá se, že i ta vůkolní krajinka pocítila svou slavnostní povinnost; ve žlutých, sytých tónech, plna slunečního jasu a vábné svěžesti, usmívá se na nás nejkrásnějším úsměvem své letní, sváteční tváře. Je to obrázek vlídný, milý, půvabný — — ale až příliš veselý a jasný, řekla bych že až příliš dýšící čerstvými, nezaschlými barvami pro ty upomínky, které vzbuzuje v mysli velebné slovo — Velehrad! (Pokračování.)

Jak lze vyráběti drahokamy.

Úryvek z chemie minerálné.

Napsal J. Jettmar.

Věru, že záliba člověka v drahokamech, s níž vedle prvých stop lidské vzdělanosti se shledáváme, není tak nahodilá, jak by se při zběžném pohledu zdálo. Právě naopak, člověk obdivuhodným pudem veden, oblíbil si z několika set nerostů jen něco málo kamenů, význačných sytou barvou, ohnivým třpytem, mocným leskem a zejmena nezdolnou tvrdostí, aniž se dal svésti některými nerosty, jež sice jednotlivé tyto vlastnosti, ale ne souhrn jich, byť u značné míře chovají. A je-li obdivuhodným tento pud lidský, kterémuž teprve po mnoha tisíciletích vědecké dostalo se opory, tož nemenší obdiv budí pozorování, jak jednoduchými prostředky vykouzlila příroda tyto drahocenné květy mrtvého kamení. Vždyť nádherný démant, tato „hora světla“, „záře nebeská“, „moře jasu“, jak jej orientálové ve květnatých svých jazycích zovou, není ničím jiným než rodným bratrem neúhledného uhlí; drahokamy tak zvané skupiny korundové, k nimž patří skvostný rubín se safírem, vytvořeny jsou z čistého kysličníku hlinitého, zbarveného stopami železa nebo chromu; kyselina křemičitá s něco málo přísadami kovovými jest podstatou nejen méně cenného křišťalu, amethystu, chalcedonu, karneolu, jaspisu ajv., nýbrž i drahocenného opalu, a všecky ostatní drahokamy shledány buď jako jednoduché nebo nanejvýše podvojné sloučeniny kyseliny křemičité a kysličníku hlinitého, jež tvoří hlavní součást kůry zemské.

Je-li tedy podstata a složení drahokamů tak jednoduché, jaký div, že lučba, která z uhlí vyrábí líh, a z něho rozkošné voňavky, kteráž z dehtu připravuje nejkrásnější barvy, jaký div, že odvažuje se i z písku a hlíny vyráběti drahokamy? Vždyť, jak vidíme, jedná se při umělé jich výrobě jenom o to, aby součástkám, které se v přírodě tak hojně nalezají a snadno lučebně čisty se dají připraviti, dodal se tvar krystallický, s nímž pak nabude uměle připravený nerost týchž vlastností jako přirozený. Takového pak tvaru u různých praeparatů lučebných snadno nabýváme, když udělivše jim volnou pohyblivost převedením jich ve stav tekutý nebo plynný, ponecháme jim s dostatek klidu; tu urovnávají se drobounké jich součástky ve pravidelné tvary, jež právě zoveme krystally. V tekutinu nebo plyn převedeme pak různé látky, když je buď rozpustíme v tekutině, kterou se podstata jich neruší, nebo když vydáme je teplotě, kterouž převedeme je ve stav tekutý nebo plynný.

Příroda užívá z většiny spůsobu prvého, a jest všeobecně známo, že tak dlouholetým účinkem vykrystallovány z vody i takové nerosty,

které člověku za obyčejných okolností zdají se býti vodou neporušitelny. Všimněme si jen na př. křišťálu, který často chová dutinky naplněné vodou; zdaž nenasvědčuje to zřejmě, že z roztoku vodnatého povstal; a přece jsme křišťál dosud ve vodě rozpustiti nedovedli.

Stejně by se nám vedlo, kdybychom podobným spůsobem chtěli přivésti součásti drahokamů ku krystallisaci. Vždyť nejen že nemáme rozpustidel, které by jich lučebně neměnily, jako na př. rozpouští voda modrou skalici beze změny, z kteréhožto roztoku nám snadno lze vykrystallovati krásné její hlatě, ale nemáme ani rozpustidel, jimiž by se třeba chemické jich složení měnilo; ovšem kdyby i takových bylo, nemohli bychom jich přímo ku krystallisaci užít, ale našla by se snad lehčeji nějaká jiná cesta nepřímá. Tak na př. čistý kysličník hlinitý, jaký v korundu jest obsažen, nerozpouští se ani ve vodě, aniž v jakékoli kyselině, vůbec v žádném nám známém rozpustidle. Za to četné jeho soli, jako na př. kamenec obyčejný, síran hlinitodraselnatý, rozpouštějí se ve vodě velmi snadno; když do jeho roztoku přidáme čpavku, srazí se nám hydrat hlinitý, či sloučenina kysličníka hlinitého s vodou, tento hydrat rozpouští se v žíravém drasle, ale při odpařování roztoku neobdržíme snad krystallů kysličníka hlinitého, nýbrž sloučeninu jeho s draslem. Kdybychom prve hydrat hlinitý vyžíhali, aby voda unikla, dostaneme sice kysličník hlinitý, ale ten se zase již ani v drasle nerozpouští.

Nezbývá tedy než obrátiti se ke druhému spůsobu; a hle, tavení součástek drahokamů při vysokých teplotách vskutku vedlo k cíli. Žárem převádějí se totiž začasté jednotlivé částečky ve stav tekutý, v němž vespolek se sbližují, čímž umožňují tvoření se stejnorodé hmoty průsvitné. Když pak hmota zcela volně tuhne, mohou se pohyblivé částečky urovnati stejnoměrně, čímž povstanou zase krystally; takto lze připraviti krásné krystally síry, antimonu a p. v.

Touto cestou vyrobil také roku 1838 poprvé Gaudin bezbarvý korund. Záhy ovšem shledáno, že žár našich pecí k roztavení kysličníka hlinitého nestačí, a užito nejteplejšího plamene, jejž vůbec známe, totiž plamene t. zv. třaskavého plynu, směsi to kyslíka s vodíkem, v němž železo se snadno mění v páry a platina taje. I kysličník hlinitý taje v tomto žáru, a při vychladnutí tuhne na bezbarvou, průhlednou perličku, téže tvrdosti jako přirozený korund. Gaudin připravil tak perličku, velkou jako lískový ořech; když ji rozbil, nalezl uvnitř dutinku, vyloženou drobnými krystally prvého strojeného drahokamu. Angličan Davy užil později místo třaskavého plynu elektrických jisker silného sloupu Voltova se stejně šťastným výsledkem.

Nyní ovšem bylo snadno připraviti i různé barevné odrůdy korundu. Tak navlhčil Gaudin beztvarý kysličník hlinitý do roztoku dvojchromanu draselnatého a uhnětl z něho kuličky, jež v kleštích dal do plamene třaskavého plynu: žárem se dvojchroman rozkládá, při čemž prchá kyslík s kysličníkem draselnatým, kdežto zbývající kysličník chromitý uděluje roztavenému korundu krásně červenou barvu rubínovou.

Umělé safíry připravil na témž základě, ale spůsobem poněkud jiným. Smísilť stejné díly kamence a síranu draselnatého a žíhal je v dobře ucpaném tyglíku v nejprudším žáru. Po volném vychladnutí

kelímek roztloukl, hmotu vyloužil královskou lučavkou a obdržel tak ploché krystally, 1 *mm* velké a as $^1/_3$ *mm* silné, tvrdší než rubín přirozený, ale bezbarvé, jelikož uhlí, jímž kelímek ucpán, zredukovalo kysličníky kovové. Při užití většího množství suroviny a za volnějšího ochlazování bylo by tak možno připravit ještě větší krystally.

Přímým tavením daly by se připravit ještě některé jiné drahokamy, tak spinell (z kysličníka hlinitého a hořečnatého) a chrysoberyll (z kysličníka hlinitého a beryllnatého), ale způsobu toho neužívá se proto, že tyto součástky ještě tíže v žáru tají, a třaskavý plyn jest o sobě již velmi drahý. Nelze také vyrobiti tímto způsobem větší krystally, jelikož plamenem třaskavým vždy jen skrovná část kysličníků se roztaví. Některé drahokamy vůbec nelze tavením připraviti; tak na př. démant v žáru shoří, a granát se svou družinou žárem se rozkládá v nerosty zcela různorodé, jak nejnověji r. 1883 Doelter a Hussak ve Štyrském Hradci četnými pokusy dokázali.

Methody zcela jiné užil Ebelmen v Paříži poprvé r. 1847; spojil totiž oba výkony tavení a krystallisaci v jeden. Přidávať k součástkám, z nichž se nerost skládá, látky jiné, které snadněji tají a při tom ony v žáru beze změny rozpouštějíce, na konec ještě prudším žárem povolně prchají; při tom ovšem rozpuštěné součásti pomalu se vylučují a usazují v krystally. Takovými tavidly jsou kyselina borová a dvojboran draselnatý, obecně zvaný borax; oba tají a těkají žárem porculánových pecí.

Ebelmen na př. při výrobě červeného spinellu odvážil 6 gramů kysličníka hlinitého, tolikéž boraxu, polovici váhy kysličníka hořečnatého a něco přes 1 decigram kysličníku chromitého; všecky tyto látky jemně utřené smíchal na platinové mísce, kterouž dal do nízké mufle porculánové. Tuto mufli vložil do hliněné nádoby, podobné oněm, v nichž vypalují se porculánové předměty, a postavil ji do porculánové pece v proslaveném Seversu, kdež zůstala, pokud vypalování trvalo, a teprve po vychladnutí pece byla vyňata. Po vyžíhání jevila hmota narůžovělý škraloup, na jehož povrchu třpytily se malounké pravidelné trojúhelníčky, a v jehož dutině byly lesklé, krásně růžové krystally, jichž tvar, specifická váha, tvrdost i složení odpovídaly přirozenému spinellu.

Stejnou cestou, jen jinými směsemi vyrobil Ebelmen i spinell modrý, černý a bezbarvý, chrysoberyll a chrysolith. Také korund snažil se připraviti žíháním kysličníka hlinitého a kyseliny borové, ale po vyžíhání jevila se hmota vždy býti drobným práškem, z něhož tato kyselina žárem prchla. Užil tudíž při dalších pokusech tíže tavitelného boraxu.

Když žíhal kysličník hlinitý se čtyrnásobným množstvím boraxu a přidal asi procento kysličníku chromitého, obdržel sklovitou hmotu, v níž roztroušen byl velký počet malých, průhledných, krásně rubínových krystallů, rýpajících topas: skutečných to rubínů. Jich jedinou vadou, jakož i všech ostatních Ebelmenem vyrobených drahokamů byla ta, že byly příliš drobné, než aby se daly brousiti a mohlo se jich tak užíti ku šperkům.

Hlavní toho příčinou bylo nepřiměřené teplo v pecích. V Seversu totiž při vypalování pecí zvyšovali zvolna teplotu až ku bílému žáru,

načež se topení po 24—30hodinném vypalování náhle přerušilo. Odpařování kyseliny borové dělo se tudíž až teprve v posledních 5—6 hodinách, při čemž žáru stále ještě přibývalo. Tím však již bylo omezeno množství užitých surovin, což vedle poměrně rychlého ochlazení činilo vzrůst větších krystallů nemožným.

Proto velice vhod přišel Ebelmenovi návrh Bapterossův, jenž mu nabídl své pece s nepřetržitým topením, v nichž vypaloval porculánové knoflíky. Žár těchto pecí byl sice o něco menší, než jakého lze docíliti v obyčejných pecích porculánových, ale k pokusům Ebelmenovým zúplna postačil, a nadto byly tu mufle vydány stále stejnému horku, jež se bílému žáru blížilo.

Tak mohl nyní Ebelmen pracovati s větším množstvím surovin, a výsledek toho byl, že vyrobil na př. rubínové spinelly, jichž hrany byly 4 *mm* dlouhé, zcela průhledné a jasně zelené chrysoberylly, 6 *mm* dlouhé, kterých již mohli klenotníci vhodně užít. A vyrobil tak i ne o mnoho menší chrysolithy, korundy a m. j. Později užíval jako tavidla také sody nebo potaše, a připravil phenakit a chrisolith, ba dokonce podařilo se mu vyrobiti některé nerosty, které do té doby byly a dosud jsou neznámy, snad z té příčiny, že v přírodě se vůbec nenalezají. Tak při žíhání kyseliny křemičité a kysličníku beryllia s nadbytečnou vodou připravil krystally čistého kysličníka beryllnatého, které rýpaly křišťál i smaragd. Snad touto cestou dostaneme řadu strojených nerostů, které nám dosti skrovný počet drahokamů značné rozmnoží.

Nastal údiv ve světě učeném, mnozí z laiků, něco zaslechnuvše, blouznili o uskutečnění vidin z Apokalypsy, když tu jiný francouzský učenec vystoupil s výsledky ještě skvělejšími a s methodou, jejíž duchaplnosti s primitivním spůsobem Ebelmenovým porovnávati vůbec ani nelze. Byl to Daubrée, který již roku 1841 připravil umělý křišťál, a tři leta později topas, a teprve po několikaletých pokusech roku 1849 výsledek svých prací uveřejnil. Methoda Ebelmenova vyžadovala hotových součástí, jimž jest potřeba dáti pouze vhodný tvar; lučební tudíž složení drahokamů muselo upraveno býti již dříve. Daubrée spojil chemickou přípravu součástí a fysikálnou úpravu tvaru v pochod jeden. Bylo mu tudíž užiti látek, které navzájem na sebe účinkujíce, vytvoří podstatu drahokamu, a při tom současně poskytují částkám vznikajícím dosti času, aby se urovnaly v krystally. K tomu jest však potřeba, aby buď jeden nebo obě sloučeniny byly ve stavu tekutém nebo plynném.

Tento chod myšlenek přivedl Daubréa k užití chloridův a fluoridů hliníka i křemíka, které teplotou snadno se mění ve plyny a za přítomnosti zemin se rozkládajíce, pouštějí oněm chlor nebo fluor, při čemž se pak hliník nebo křemík povolně vylučují. Tyto prvky však hned při svém vzniku se oxydují kyslíkem zemin, a povstalé tak kysličníky, mající s dostatek času ku svému urovnání, krystallují ve tvarech přirozených nerostů.

Poprvé připravil Daubrée tímto spůsobem křišťál. Účinkem kyseliny sírové na kazivec povstává plynný fluorovodík, který s kyselinou křemičitou, ať jest to písek, sklo nebo p. v., dává plynný fluorid kře-

mičitý. Tento plyn vedl Daubrée rozžhavenou trubici porculánovou; plyn přichází tu ve styk se hmotou roury, která obsahuje hojně kysličníku hlinitého. Tu rozkládá se fluorokřemík ve fluor, slučující se s hliníkem roury na fluorid hlinitý, a uvolněný křemík dává kyselinu křemičitou, která se proudem plynu zanáší ve chladnější část roury, kdež usazuje se ve krystallech, které při pozorné práci mohou dosíci značné velikosti.

Ovšem nebude nikdo uměle vyráběti křišťál, který tvoří na př. ve Švýcarsku celé skaliny, ale tím ukázána cesta ku výrobě i jiných drahokamů. A vskutku nedlouho po uvedeném právě pokusu vyrobil Daubrée topas, sloučeninu to kysličníka hlinitého s kyselinou a fluoridem křemíka. V rouře porculánové vytvoří se jako tvrdá, jemně krystallinická hmota, žíháme-li v ní čistý kysličník hlinitý v proudu fluorokřemíka. Žíháme-li tak místo kysličníka hlinitého kysličník hořečnatý, dostaneme chrysolith; žíháme-li kysličníky hliníka a beryllia s něco kysličníkem železitým nebo chromitým, připravíme smaragd, analogickou cestou vyrobíme i cirkon, hyacinth, ano povedla se Daubréovi i výroba velmi složitých drahokamů jako vesuvianu, turmalinu a granatu.

Žíháme-li místo fluorokřemíka v rouře porculánové fluorohliník, dostaneme zase řadu drahokamů, chovajících především kysličník hlinitý; tak vedle skupiny drahokamů korundových vyrobil Daubrée i složitý spinell.

Ale přes důmyslnou tuto methodu a přese všecky naděje v ni kladené, přece nevedl způsob tento dokonale k cíli, neboť krystally byly po většině velmi drobné. Příčina toho spočívá v tom, že aspoň jedna z užitých látek jest pevna, takže nemohou na ni páry účinkovati ze všech stran, nýbrž pouze z oné, k níž mají přístup, a tak přestane-li bezprostřední účinek plynu, nemohou také krystally více vzrůstati. Jinak tomu ovšem jest, když mohou se dvě látky neustále na jednom místě stýkati, což možno pouze tenkráte, když i druhá součásť jest buď plynná nebo tekutá.

A vskutku také užili této methody St. Claire Déville a Caron poprvé roku 1858.

Přístroj jich byl velmi jednoduchý: bylť to kelímek z uhlí nebo z kysličníka hlinitého, zasazený do jiného z hlíny a poklopený platinovým víčkem. Do tyglíku dali něco fluoridu hlinitého a na víčko kyselinu bórovou. Vložili nyní tyglík do peci a silně ji vytopili: tu fluorid prchal a potkav se na víčku s párami kyseliny bórové, rozkládal se na kysličník hlinitý, který v žáru jsa stálý, usazoval se na víčku v krystallech, a snadno těkavý fluorid bórový.

Deville a Caron obdrželi tak krystally bezbarvého korundu až na 1 *cm* velké, ale ploché; připravili také rubín, safír, orientálský smaragd, cirkon a chrysoberyll, z nichž zejmena poslední vyroben ve značně velkých krystallech, které dobře již daly se brousiti.

Jestli jsme si povšímli bedlivěji řady právě jmenovaných drahokamů, shledali jsme, že naskrze jest hlavní jich součástí kysličník hlinitý. A v skutku drahokamy křemičité nedaly se tímto spůsobem vyrobiti u značnější velikosti, ač výroba jich i tu ukázala se býti možnou.

Když totiž jmenovaní badatelé dali na víčko platinové místo kyseliny bórové kyselinu křemičitou, dostaly drobné krystally na př. staurolithu, ale jen drobné, a to z té příčiny, že tu opět účinkoval plyn na hmotu pevnou, netěkavou.

V poslední době obírali se výrobou drahokamů Fremy a Feie, a to s plným zdarem.

V sezení vědecké akademie pařížské dne 3. ledna 1878 předložili ukázky uměle vyrobených drahokamů, jež vzbudily úžas všech přítomných, dalť se jich užíti nejen snad do hodinek, ale také vhodně do šperků. Způsob jich práce byl následující: asi 15 kilogramů kysličníka olovnatého a tolikéž hlinitého žíhali po 30 dnů; dostali tak ve vyžíhané hmotě dvě vrstvy, vrchní sklovitou křemičitanu olovnatého a spodní krystallinickou se druzami bezbarvého korundu. Přísadou 20—30 milligramů dvojchromanu draselnatého obdrželi rubín, s přísadou kysličníku kobaltnatého safír. Krásných hlatí růžového rubínu nabyli také, když v peci sklářské žíhali stejné díly kysličníka hlinitého a fluoridu bárnatého se 2—3 procenty dvojchromanu. Snad netřeba ani připomínat, že i tyto umělé drahokamy ani tvrdostí, leskem, hutností ani čím jiným se nelišily od přirozených.

Všecky tyto cesty vedou nás tudíž plně k přesvědčení, že umělá výroba drahokamů jest možná i těmi prostředky, jakéž nyní známe. Zabývali se sice dosud těmito pracemi pouze učenci, kteří mohou vyráběti křišťál, byť i výroba jeho démanty se musila vyvážiti, ale toho nelze upříti, že by tovární výroba, při níž možno pracovati s větším množstvím surovin, se stejnoměrnou teplotou a p. v. a to v pecích zvláště k tomu zřízených, dobře se vyplatila. Dosud se to nestalo, ale kdož nezná podnikavost Angličanů a Amerikánů, aby jej překvapila zpráva, že tu neb onde počali s výrobou drahokamů. Tím ovšem uvedeno bylo by klenotnictví v cíle zcela jiné, byloť by ono spolu s modou plně nezávislé od skrovných darů dobrotivé a přece skrblivé přírody. Skvost drahokamový ztratí pak ovšem na své skvostnosti a tudíž i ceně, ale nikterak na trvalosti a kráse, vždyť umělé rubíny a safíry září týmž ohněm a vzdorují všem vlivům vnějším stejně, jako přirozené. Snad již v nemálo letech i chudina, kteráž se dosud zdobí sklovinami, ověsí hrdlo a šíji skutečnými drahokamy.

Ale bylo-li nám těšiti se až dotud úspěchům bádavého ducha lidského, s lítostí zase shledáváme, že démant, jakož tvrdostí svou odolává všem jiným předmětům celého světa, tak složením svým odolává i četným pokusům umělé jeho přípravy. Čirý ten uhlík, který nemožno rozpustiti v nižádné reagencii, který nijak lučebně se nemění, leda že žárem spaluje se na kyselinu uhličitou, aby na vždy zmizel, o jehož vlastnostech tolik nabájeno, o jehož původu tolik klamných vysloveno domněnek, ten ošemetný uhlík, jehožto soukrevenec hlavně v posledních letech ve sloučeninách svých dal vznik nekonečné řadě různých, netušených průmyslových odvětví, dosud jest učencům nerozluštěnou hádankou. Netřeba snad šířiti se o tom, že bájivý a důvěřivý středověk, který různým drahokamům různé připisoval síly a mocnosti, zejména démant obetkal tkanivem vlastností blahodárných a léčivých, a lze tudíž ne bezdůvodně míti za to, že toužebně hledaný

„kámen mudrců“ nebyl ničím jiným, nebo aspoň neměl jiným býti, než drahocenným démantem. A co namahání a potu, bohatství a nákladu padlo za oběť bludné této práci alchymistů v době, kdy z tajuplné dílny přírody tak málo bylo známo, o tom máme zprávy nesčetné.

Teprve ohromný pokrok ve vědách přírodních dovolil zabývati se výrobou démantu spůsobem vědeckým: přestalať býti výroba jeho nedostižným fantomem, za jaký ji protivníci ne zcela neplodné alchymie prohlašovali. V prvých desítiletích našeho století konány opět četné pokusy, a ještě hojnější pronášeny návrhy, ale výsledek všeho byl nicotný. Z prvu obrácen zřetel k tomu, jak by obyčejný uhlík mohl býti roztaven a přiveden ku krystallisaci. Tak na př. Hare ve svém deflagratoru tavil uhel mahagonový a dostal prý zrnka kovového vzhledu. Silliman zase z tuhy obdržel kulatá zrnka, jež pouhým okem od démantu ničím se nelišila; ale když Lardner Vanuxem podrobil je rozboru, nalezl v nich vedle uhlíku také železo, a uznal je za pouhé strusky. Podobně démanty Cagniart de Latourovy ukázaly se býti dle rozborů Theuardových pouhými silikaty.

Teprve roku 1853 užil Despretz spůsobu nového a to s výsledkem šťastným. Když totiž elektrický proud, vzbuzený čtyřmi články Daniellovými, převáděl ve skleněné nádobě, z níž vzduch vyssál, od uhlu ke platině nepřetržitě po celý měsíc, usadila se mu na platinových drátcích černá vrstva. Když ji pak Despretz drobnohledem asi při třicetinásobném zvětšení prohlížel, nalezl na koncích drátků malé osmistěny. A také slovutný krystallograf Delafosse nalezl bílé čiré osmistěny vedle černých osmistěnů s otupenými rohy. Při jiném pokuse prováděl Despretz elektrický proud po dva měsíce, a tu sazemi, usazenými na platinovém drátku, ač v nich nebylo možno nalézti krystallu, daly se brousiti také rubíny, jež jak známo pouze démantem lze rýpati.

Z těchto zdařilých pokusů vysvítá naděje, že výroba démantů jest možná, a naděje tato nabývá podstaty především šťastnými nálezy t. zv. démantu bórového, jež učiuili od sebe zcela nezávisle roku 1857 Wöhler a Deville. Podařiloť se jim totiž beztvarý bór, který jeví se jako černohnědý prášek, žíháním jeho v pevně ucpaném kelímku s hliníkem, přeměniti ve čtverečné hranoly barvy žlutavé, až i zcela čiré, které světlo tak ostře lámaly jako démant a při tom jevily stejnou s ním tvrdost. Tyto nepravé démanty vyrábí nyní Guyot Lupold ve Švýcařích továrnicky do brusíren démantů a drahokamů, a prodává karat za 6 franků, kdežto prášek tmavých démantů, jichž pouze k broušení možno užiti, stojí 27 franků.

Částečně zdárný pokus Despretzův a výroba bórových démantů vzbudily v posledních desítiletích novou horečku moderní alchymie, a byli to hlavně zase francouzští lučebníci, kteří snažili se přivésti uhlík povolným jeho vylučováním z některé jeho nesčetných sloučenin ku krystallisaci. Ale žádný jich pokus nedostihl ani výsledku, o němž právě jsme se zmínili. Bezvýslednou ukázala se býti také methoda E. Saixova, dle níž vyloučiti se měl uhlík, obsažený v litině, rozpuštěním této v plynném chloru. Teprve zase v nejnovější době učiněn šťastný pokus ve výrobě démantů. Shledaliť angličtí lučebníci Liveing a Dewar, že vodík za vysokých teplot tvoří s některými kovy, jako

s hořčíkem sloučeniny velmi stálé. Když pak uhlík za přítomnosti sloučeniny vodíka zvolna se vylučuje, zdá se, že činí to ve tvaru démantu. J. B. Hannay rozkládal tudíž r. 1880 některé plyny, chovající uhlík a vodík, prudkým žárem za přítomnosti hořčíka a tu se ony rozkládaly, při čemž vykrystallovalo něco démantů. Největší obtíž spočívá ve zhotovení nádob, které by vydržely tak vysoký tlak. Vždyť při desíti pokusech pukly devětkrát nádoby, zhotovené na spůsob rour dělových, které při čtyřech palcích v průměru měly světlost jenom půl palce!

Než i tu šťastná myšlenka bohdá s dostatek nalezne důmyslných hlav, které ku provedení jejímu překonají všecky překážky. Ovšem jsou tu ony větši než kde jinde: vždyť k důkladnému poznání přirozeného vzniku démantu, jenž v tajemnou jest dosud zahalen roušku, potřeba četných pokusů s drahocennou touto látkou, a takový pokus, jemuž padnou za oběť tisíce, jen málokterý z učňů chemie může podniknouti. Než všecko to ničeho neubírá na pevném našem přesvědčení, že i tu bádavému duchu lidskému podaří se odhaliti neproniknutelnou až dosud roušku, že jednou seznáme obdivuhodné ty cesty, jakými dovede příroda z bezcenných téměř látek vytvořiti drahocenné pro nás skvosty. A pak stejně, jak nyní umíme přivésti ku krystallisaci celou řadu látek ústrojných i neústrojných u velikosti zcela libovolné, podaří se nám i krystallisace drahokamů. Byť by pak i cena jich značně klesla, bude míti z toho člověk přece užitek mnohonásobný, vždyť nyní jen tušíme dosud, čím by nám drahokamy vzácnými svými vlastnostmi mohly býti, a přece již i optika a zejmena mechanika dovedou jich tak rozmanitými spůsoby využitkovati, že i v duši odborníků vzniklo dojista nejednou již přání po četných a velkých drahokamech. — Nuž buďtež bez starosti, my moderní učňové všemohoucí alchymie vám přání vaše vyplníme, ne-li ještě v tomto, tož bohdá ve příštím tisíciletí.

Spadl do moře.

Ze »Zápisků námořníka« od **A. W. Buninga.**

Z hollandštiny přel. Dr. Pavel Durdík.

V předvečer.

Jednou povím vám snad, jak se starý námořník Willem van Hallum, jemuž soudruzi říkali obyčejně „Zrzoun“, ujal malého Jana Matterse a kterak bujarého toho hocha po svém spůsobu za řádného plavčíka vychovával. Ale dnes chci povídati o něčem jiném.

Otec Jana Matterse (známý pode jménem „Šilhavý“, neboť pořád se díval „trochu na stranu“) byl nejlepším přítelem našeho Zrzouna, ale po něm v seznamu přátel starcových stál nejvýše jistý Van der Molen, který s ním sloužil také jakožto námořník první třídy na královském korábu „Válečná trouba“. Chci vám vypravovat, jak

tento přítel Zrzounův v noci 31. prosince roku tolikátého a tolikátého do moře spadl, při upevňování marsovky v bouři.

Bylo to někde okolo Španělska. „Trouba“ plula tehdy s několika jinými koráby pospolu, ale při ustavičném burácení větru z jihozápadu odloučily se koráby od sebe a kromě korábu „de Ruijter“, jenž ráno ještě poněkud se kmital na obzoru, neviděli z „Trouby“ po dva dni žádného korábu více.

Jak jsem již řekl: ustavičný bouřlivý vítr z jihozápadu. Čas od času se trochu vyjasnilo, začalo trochu váti ze severozápadu, a již myslili, že mají vyhráno — ó nikoli . . . vítr opět se zkroutil k jihozápadu a mela začala znovu.

Právě vystřídali stráž. Zrzoun přišel na stráž, tak zvanou „ploskonohou“ (platvoet), trvající odpoledne ode čtyř hodin do osmi. Vidíte ho, Zrzoun stojí u kormidla. Malý Jan Matters stojí na druhé straně kormidelního kola, aby pomáhal točit, kdyby toho bylo třeba.

Moře začalo se dmouti a vlniti, čas od času přihnal se strašný liják s kroupami a prudkým větrem, také „sklo“ klesalo. Zrzoun soudil tak dle obličeje kapitána, který z kajuty vyšel na palubu.

Řekl jsem, že Zrzoun na obličeji kapitánově poznal, jak barometr stojí. Musíte mi dobře rozumět; kapitán byl statný chlapík, ale má-li kdo čtrnáct bouřlivých dní za sebou . . . nabaží se toho, i kdyby byl trpělivým Jobem.

„Kam je obrácen stěžeň, ke které straně kompasu?“ tázal se kapitán Zrzouna.

„Jižně polovýchodně,“ odvětil Zrzoun.

„Hm,“ řekl kapitán, „hm,“ a nic více. Před západem slunce moře ještě více se rozbouřilo.

O šesté hodině přišel ke kormidlu na stráž místo Zrzouna jeho kamarád van der Molen, kterého zkrátka nazýval Molenaar, neboť „van der Molen“ bylo mu příliš dlouhé.

„Nu, Molenaare,“ řekl Zrzoun, odevzdávaje mu kormidlo, „v noci se to teprv rozsápe; viděl jsem zapadat slunce v mlze, špinavě, v rozličných barvách, zeleně, žlutě a modře, zrovna jakobys nějakého chlapa mezi oči praštil.“

(Chci vypravovat svou plaveckou historku věrně a dle pravdy, což hned povídám, abyste se nelekali leckterého námořnického výrazu, který snad vám, uhlazeným panáčkům z pevniny, bude se zdáti trochu „drsným“ a „silným“.)

„Nech to jen foukat,“ řekl van der Molen, který zdál se býti velmi vesel. „Nech to jen foukat, máme tu plachet dost, a loď to vydrží . . . Měl jsem dnes štěstí, Zrzoune.“

„Tak — a jaké?“

„Dva zlaté jsem dostal od prvního poručíka.“

„Aj, aj! zač to?“

„Ach, je to maličkost, co jsem pro něho učinil, vlastně to ani za řeč nestojí, ale dal mi za to dva zlaté. Je to výborný člověk . . .“

„Ovšem že výborný,“ řekl Zrzoun, „ale já bych měl raději sklenici kořalky.“

„To můžeš ty říci, ale se mnou je jinak.“

„Nu ano, Molenaarku, vím to, vím dobře, že máš pár hladových krků doma... nu, nu, řekl jsem to jen tak... nuže, s bohem!... pojď, Jeníku, koukneme se, zbylo-li tam pro nás něco k jídlu."

„Vidíš, Jeníku," řekl Zrzoun, kráčeje se svým chovancem ke předu, „tak se přemění námořník, když musí na jiné spořit:.. Vezmi si na příklad toho Molenaara; ten u prostřed bouřného moře, při tak hnusném počasí, má raději dva studené stříbrné zlaté než sklenici dobré holandské kořalky, a založil bych se oč chceš, že dnes večer, až se vedle mne natáhne, bude mi houkat do uší, co s těmi penězi začne: Jakoubek dostane kalhoty, Petřík kazajku a Josef kabát, a to bude trvat tak dlouho, až spozoruje... že mám oči zavřené.

Noc.

Byla poslední noc starého roku. Na „Troubě" slavili příchod nového roku. Barometr stál nízko a pořád ještě klesal, bouře se vzmáhala. O jedenácté vál vítr s takovou silou, jako jsem dosud nikdy neviděl. Moře burácelo, vítr pištěl, koráb se zmítal, že bylo uměním přejíti z předu do zadu a neupadnouti při tom — časem přivalily se vlny na palubu, která pak celá byla pod vodou.

Takto nemohli plnými plachtami plouti, nýbrž musili nechat pouze několik malých vysokých plachet. Ale... přední marsovka ještě byla rozvinuta; ta musila pryč. Svinouti takovou plachtu v takové strašné bouři, není maličkost. To je něco zcela jiného než u vás v pokoji, za větrného dne, jsou-li okna a dveře otevřeny a parádní záclony (nebo jak to tenounké zboží nazýváte) nadýmají se průvanem do pokoje. Pokud je plachta připevněna, je vše nataženo a ztuha napnuto tím troškem větru, jenž se opírá o plachtu. Takový trošek větru arci vyje a řádí, jako když se samo peklo rozčertí: ale pokud je vše pevno, není ještě zle. Jen že teď musíte plachtu svinovat, musíte ji odvázat a ta pak začíná mlátit. Klapat? Ne, mlátit: zmítá sebou, tluče a tříská vpřed a vzad, bouchá, rána jde za ranou: vítr pere do ní a je z toho hlomoz, jakoby v zuřivé bouři vypalovali rány z děl. Nyní záleží vše na tom — a to je právě velké umění — postarati se, aby plachta co nejméně mlátila, aby se na cáry neroztrhla a do povětří se nevznesla jako kus prázdného pytlíku na tabák — táž obrovská plachta, která má větší povrch než tucet tuctů vašich parádních záclon.

Přední marsovka pořád ještě stála; konečně se podařilo ji svinout. Plachta mlátila velmi málo, „málo", ale přece tak, že viděli, jak ráhno se ohýbá od toho malinkého „mlácení"; zkřivilo se skoro, když vítr opět do plachty udeřil, neb vítr v této noci byl děsný, strašný. Ale práce se jim povedla, svinuli plachtu; teď jen s ní nahoru a tam ji připevnit.

Nahoru a připevnit plachtu: to rovněž není žádné dětinství.

„Pojď sem, Jeníčku," obrátil se Zrzoun k malému Janu Mattersovi, „pojď sem, mužíčku! Co zde zevluješ, snad se nebojíš? Jak? He! Pojď, půjdeš se mnou nahoru; pracovat tam sice nemáš co, ale taková fraška v bouři je velmi poučná pro takového malého jedlíka, jakým jsi ty. Podej mi lano, které u tebe leží.. Tak, vidíš, to si uvážeš okolo

těla a já okolo ramena, a teď i kdybys chtěl z lodi, nemůžeš . . Nuže nahoru, chlapče . . drž se pevně . . drž se, slyšíš? . . máš takové mizerné malé ručičky . . dej si pozor, slyšíš? . . tu opět se valí vlna, tu opět, nyní se loď nahýbá . . . držet se dobře! . . Tak, dobře tak . . . teď výše, výtečně . . jako opice o posvícení . ."

V bouři nahoru — to nebyla maličkost pro malého „jedlíka", jak Zrzoun Jeníka nazval. Malýma ručkama sotva že mohl obejmout těžké hlavní provazy — a od jednoho z příčních provazů, po nichž se leze nahoru, ke druhému byl pořádně velký krok. Ba o kroku nelze ani mluviti; spíše se plazili nahoru. V okamžicích, když loď se skláněla na bezvětrnou stranu, leželi na provazišti, kdežto opět viseli ve vzduchu, když loď dostala převahu ku větrné straně, a kdyby síla větru nebyla je tlačila proti provazům, jistě byl by se Jeník ani na okamžik neudržel.

Ale přes to vše nebyl hoch v nebezpečí; Zrzoun nespouštěl s něho oka. Časem ucítil Jeník trhnutí na konci lana, jež měl obvázané kolem těla, aneb ho uchopil Zrzoun ze zadu za límec košile s povzbuzujícími slovy: „Budeš se lépe držet, malá obludo?"

Když se dostali nahoru do košatky u stěžně, měl Zrzoun obou svých rukou potřebí a přivázal proto Jana Matterse pevně ku provazišti. Tu vězel tedy Jeník či lépe řečeno, visel. Zrzoun spatřoval v tom nejlepší metodu, aby „přivykl hoch zimě." „Teď půjdu na rahno a ty . . dohlížej teď sám na sebe, až budeme hotovi. Bude-li ti vítr nevhod, musíš to říci; s bohem!"

Tu visel Jeník . . . nahoře mezi plachtami „Trouby", a zmítalo a házelo to jím ve vzduchu . . . Rozhlížel se kolem sebe.

Bylo dosti jasno. Ačkoliv byl měsíc sám ukryt, pronikala přece místy jeho záře, což jevilo tu i tam světlejší místo na obloze . . . Ale jinak byla celá obloha zatažena černými divými mračny, kteráž se hnala ve vzduchu tryskem, jakoby se pronásledovala, nad jeho hlavou, nad ním a nad korábem. Zdálo se mu, že je loď hluboko pod ním . . že je zcela dole ve vlnách . . . viděl lidi na palubě hluboko pod sebou, a sám . . sám vznášel se zde nahoře, vysoko nad nimi . . . tak vysoko jako vršek vysokých vln, k nimž ještě před chvilkou, když dole byl, upíral zrak, jakoby to byly hory, tak hrdé a tak mohutné. Ale teď . . teď mu bylo, jakoby mohl k nim dosáhnout . . A časem přikvačila taková ohromná vlna, taková vysoká hora . . a on slyšel a viděl, jak vršek této vlny, zcela blízko u něho, se sykotem vzhůru se nesl, až konečně v ohromné výši vlna se roztříštila, zůstavujíc po sobě velkou pěnitou rovinu, jejíž kotouče vítr rozháněl a na „Troubu" metal, takže Jeník sůl její ochutnával a mořskou pěnu cítil v obličeji. A když opět vlna pod ním proběhla a koráb s ním do výšky se nesl, zcela do výšky, nahoru do vzduchu, tu viděl nade vším tím, jak ještě padesát takových vln se blížilo, ještě padesát a ještě mnohem více . . jak vše až do stěžně bylo bílé pěnou, jak celá ta vodní říše, jak celá příroda byla v divokém víru . . . vše to z bázně a úcty před velmocným větrem, jenž právě s dvojnásobnou silou přiburácel z jihu a jihozápadu a celé hory vod před sebou hnal a vše před sebou rozmetával v letícím, vířícím a pěnícím reji . . Když to vše viděl a slyšel, to víření a sápání, tu

bílou zmítanou vodu, ta tmavá, těkavá, příšerná oblaka, blesky a hromy, burácení větru — když to vše slyšel a viděl, tu zakryl si rukama oči, neboť náš malý námořník dostával přece strach . . Loď praskala, vítr ječel a do burácení hromu mísil se křik lidí na rahně. Křičet na sebe musili, třeba že leželi vedle sebe. Kleli též, neb nemohli se zmocniti plachty; něco se zlomilo, kus provazu lítal semotam a cosi mrskalo vzduchem jako bič, jako bič obra. Co to bylo? Ještě něco lítalo větrem . Jeník to viděl . . mohl to vidět . . všickni to viděli . . „Ježíši Kriste!“ křičeli a řvali všickni — člověk visel na tom provaze . . zmítal sebou a lítal s provazem ve vzduchu. „Drž se!“ řval jeden. „Ne, pusť se!“ křičel jiný. Třikráte pláclo lano s tím člověkem, t ř i . . k r á t e . . a pak . . s e p ř e t r h l o. Všickni se dali do křiku: „Spadl do moře!“

Když Jeník oči zase otevřel, viděl obličej Zrzouna vedle sebe. Starý plavec ukazoval rukou a křičel dolů a pak k Janu Mattersovi:

„Hle, tam je . . vidíš ho . . tam na vršku vlny . . vidíš, jen kdyby zachytil poplavek, který mu hodili — hleď, nyní ho můžeš vidět, měsíc právě pronikl . . hle, zdvihá rámě a natahuje se pro poplavek . . ach, božíčku, málo mu to pomůže . . nemůžeme spustit loďku . . v takovém bouřlivém moři je to nemožné . . hle, kapitán stojí nahoře na palubě.“

Ano, kapitán stál na palubě. Měsíc vyšel i bylo zřetelně viděti z provaziště, co se dělo dole. Lidé byli připraveni, aby spustili člun; čekali pouze na rozkaz kapitánův: s p u s t i t č i l i n i c.

Kapitán stojí zpříma na palubě a drží se stěžně. Hledí ku straně, odkud věje vítr. První důstojník stojí vedle něho — zdá se, že se ho ptá.

Spustit čili nic, tolik lidí vydat v nebezpečenství k vůli jednomu? On je velitelem, i musí vědět, co třeba učinit.

Rozmýšlení trvá jen okamžik, ale přece dlouho. Zrzoun a Jan Matters s hora s provaziště a všickni dole hledí na kapitána, který je bled a má v obličeji výraz trapného dojmu. Je v tu chvíli, jakoby bylo ticho, ačkoli hřímání a burácení větru nepřestává. Všickni hledí na kapitána, co řekne: „Spustit čili nic.“

„Ach, jemináčku!“ pravil najednou Zrzoun tam nahoře i zdálo se, jakoby plakal při těch slovech, „hleď Jeníčku, kroutí hlavou, že ne, že ne . . a má pravdu. Nemůže to být, Molenaarek se utopí. Ach, ten ubohý, ach, ten chuďas — a celý večer ještě se mnou seděl a hovořil o svém dítěti, jež se narodilo chromé . . Hleď opět vše upevňují, člun visí opět jako dříve . . dán rozkaz, že loďku nespustí . . a Molenaar se utopí jako pes.“

Když kapitán vcházel do své kajuty, bily právě jeho malé čtyrhranné hodiny dvanáct . . bily pomalu . . i znělo mu v uších: deset, jedenáct, dvanáct . . .

Pak opět vše utichlo . . a nový rok začal . . s j e d n í m m u ž e m m é n ě n a l o d i.

Následující den.

Následující den bylo hezké počasí. Vybralo se a vítr dul ze severu. Slunce prodralo se skrze oblaka a svítilo tak vesele, jakoby se nic nebylo stalo v noci. Též moře poněkud se utišilo a s vydatným

vánkem ze severu uháněla loď asi sedm mil za hodinu. Nebe a moře, loď a plachty, vše hledělo jasně a vesele. Bylo, jakoby vše bylo čekalo, až jeden . . až „Molenaar“ se utopí.

Když o dvanácté zazněl zvonek k jídlu a Jan Matters se odebral do kuchyně, aby přinesl polévku pro svou družinu, dostal pro jednoho muže méně nežli včera.

Když nádobu s polévkou postavil uprostřed lidí, kteří na palubě seděli a čekali, neříkal nikdo nic. Zrzoun měl cínovou lžíci v rukou. Byla to lžíce . . Molenaarova. Ještě před několika dny vyškrábal na ní nebožtík sám své jméno C. J. M. Zrzoun seděl s lžicí v ruce, jakoby ji měl jen náhodou, a hleděl „napnutě před sebe.“ Zdálo se, že chce v myšlenkách lžíci strčit do kapsy. Neblahá lžíce, mizerná lžíce! Ale když pohledl vzhůru a najednou znamenal, že všickni na něho hledí, vstal a obrátil se; slzy vstoupily mu do očí a . . „aby to . .!“ vyrazil ze sebe a odešel.

Když Jan Matters po jídle přišel dolů, zastal Zrzouna polosedícího a polo se opírajícího o dělo; ruku měl pod hlavou a hleděl nepohnutě ven na moře, kde šplýchala vlnka za vlnkou a voda stříkala vzhůru, lesknouc se na slunci v duhových barvách, tak hravě a hezky, jakoby předešlou noc žádné neštěstí se bylo nestalo.

Zrzoun nehleděl na vodu, nehleděl na nebe, nehleděl snad nikam leda kams daleko, v tu stranu, kde včera . . Jeník tiše k němu přistoupil a položil svou malou ruku na velkou ruku Zrzounovu.

„Jdi odtud, Jeníčku, jdi, není mi dobře!“ řekl Zrzoun jemně; hlas jeho zněl nyní zcela jinak než před jídlem, když řekl: „aby to . .!“

Ten den mnoho ještě mluvili o Molenaarovi. Byli tu někteří, kteří tvrdili, že včera celý den zřejmě bylo na něm viděti předtuchu nějakého neštěstí; viděli prý ho po jídle seděti se „skleněným poltré“ jeho ženy a tu prý smutně jaksi hleděl, a večer ho zastihli, an při lodní lampě dole v mezilubí oči upíral na kousek papíru, na němž „chromý“ chlapeček byl vymalován, a když spatřil, že ho pozorují, rychle prý vše schoval pod modrou svoji košili, avšak „dobře to viděli.“

O páté hodině odpolední nastal obrat v této věci: někdo totiž vyslovil mínění, že ještě není tak jisté, že by van der Molen byl utonul, neboť: 1. viděli, že se chopil ochranného poplavku; 2. ještě ráno viděli „de Ruijtera“ a ten musil být nedaleko; 3. v posledním čase viděli asi 20 korábů, které zrovna jako „Válečná trouba“ byly stiženy jihozápadním větrem; 4. vyjasnilo se hned po oné události; 5., 6., 7., atd. atd. Summa summarum, že mohou Molenaara ještě jednou živého na „Troubě“ spatřiti. Kdo první pronesl tu domněnku, nikdo nemohl říci. Někteří strkali to na správce kapitánova, jiní na kajutního kuchaře, a jeden z obou to asi byl opravdu, neb tito dva zřízenci vědí odjakživa první na lodi nejčerstvější noviny.

Bylo dále ku podivu, jak mnoho námořníků — vesměs náležejících k mužstvu „Válečné trouby“ — vypravovalo, že také jednou několik dní v moři bloudili, aniž by byli utonuli, kdežto největší část téhož mužstva měli známé, kteří padše do moře utonuli.

Jan Matters se divil, že Zrzoun o této věci se nevyjádřil, že nevěděl ani jeden případ, kdeby se něco takového bylo stalo. Naopak, Zrzoun

nechtěl o tom ani slyšet, že prý jsou to všecko „třesky plesky z kuchyně,“ a když někdo se dal s ním o tom do řeči, prosil ho, „aby si to nechal pro sebe.“

Dva dni udržovala se tato domněnka a bylo horlivě o ní rozprávěno, ale když druhý den večer měsíc spanile svítil na plachty, mile se dmoucí příznivým větrem, a loď 10 mil za hodinu uháněla, přinesl nadsklepní svou harmoniku, na niž výtečně hrál. Seděli po hromadách v předu na palubě, zpívali „Julie, o Julie! — toulal jsem se po světě“ atd. atd. atd a . . Molenaar byl zapomenut.

Později.

Když „Válečná trouba“ s ostatními koráby dorazila do západní Indie, poslal Zrzoun dopis paní J. Van der Molen, „bydlící v Modré uličce v Nieuwediep“ — ubohá (řekl Zrzoun) zůstala sedět s čtyřmi dětmi, z nichž jedno, malý Kubíček, „narodilo se chromé.“ Jan Matters to psaní psal, neb tenkráte byl již „hbitější v péře“ než Zrzoun. Spolu všecko na papír postavili, ale Zrzoun nechtěl, aby Jeník psaní zavřel. Sám to chtěl učiniti, a pak psaní odevzdati seržantu, který obstarává poštu. Proč to chtěl, pochopil Jan Matters teprv asi rok později, když Zrzoun již byl v Pánu a van der Molen to psaní Mattersovi dal přečíst.

„Hleď“, řekl tehda van der Molen, „tohle jistě Zrzoun později dole přimaloval, neb stojí to níže než jeho podpis.“

Ano, stálo tam neobyčejně velkými písmeny: „*Tyto peníze byly v Molenaarově pormoné.*“

„A to nebylo pravda,“ řekl van der Molen; „neb když jsem v noci spadl do moře, měl jsem jako vždy své peníze a všecky podobizny a všecko ostatní pod šaty v pytlíčku, kterýž jsem si udělal z kusu starého koženého povlaku s mé podušky.“ — —

Tu právě pozoruji, kterak jsem řekl, že Molenaar opět se octl mezi živými — což je nejpatrnějším důkazem, že se neutopil. Měl sice Zrzoun pravdu, nazvav domněnku, že by van der Molen mohl být zachráněn, „kuchyňskými třesky plesky.“ Tak tomu bývá devět set devadesát devětkrát z tisíce případů. Ale van der Molen byl jeden z tisíce.

Když „Valečná trouba“ na zpáteční cestě se blížila k Amsterdamu, přinesl pilot psaní z ministerstva námořnictví, že došla zpráva nizozemského konsula z Kalkutty v ten smysl, že „s anglickým korábem Golden Mary přivezen byl do Kalkutty námořník Cornelis Jan van der Molen, náleževší k mužstvu královské fregaty ‚Válečné trouby‘, kterýž byl vytažen z moře a zachráněn na řečeném korábu.“

Bylo půl dvanácté, doba, kdy se vydává po skleničce kořalky, když správce kapitánův s touto novinou přišel z kajuty. Zrzoun, jenž právě skleničku k ústům zdvihal, zůstal na okamžik jako zkamenělý.

„Vyzunkni to!“ řekl lodník, jenž kořalku rozdával a s rozdáváním chtěl být rychle hotov.

„Kriste pane!“ vzkřikl Zrzoun a vyšplýchl kořalku po palubě. Běžel pak co nohy stačily dolů, zaklel, stáhl kaprálovi čepici přes uši a neupokojil se až teprve po jídle, když musil na stráž ke kormidlu. —

Když po několika dnech Zrzoun a Jan Matters do Modré uličky

přišli, našli paní van der Molen ve velkém rozechvění. Plakala a smála se, smála se a plakala najednou a mínila sama, „že je pořád ještě jako pomatena.“ Před pěti dny dóstala od svého muže psaní z Kalkutty. Ukázala psaní a chtěla je dát Zrzounovi přečíst.

„Nemáš-li nic proti tomu,“ řekl jí Zrzoun, „bude to Jeník číst. Nevidím již dobře a v brejlích vypadám po krejčovsku.“

Jeník dal se tedy do čtení. Bylo to velké psaní, ačkoli v něm mnoho nestálo, neb řádky nepravidelně po papíru se rozbíhaly.

V Kalkuttě tolikátého.

Velmi milovaná a drahá ženo Dorotko!

Co toto píšu, třesou se mi ruce (to bylo patrně vidět na písmu) třesou se mi ruce, neb si myslím, že mne pokládáte za mrtvého, ale s pomocí boží není tomu tak, myslil jsem na tebe, milá Dorotko, a na malého Kubíčka, jenž je chromý, a v tom jsem spadl do moře. Tisíc sáhů hluboko pod vodu jsem upadl a jak jsem se dostal nahoru a tu chopil ochranný poplavek, natáhl jsem rameno a křičel jsem („To jsme viděli, Jeníčku,“ řekl Zrzoun, „to jsme viděli, jak natáhl rameno“) . . a když jsem tak s vlnami do výše se nesl, mohl jsem ještě koráb vidět, a opět jsem křičel, . . ale, milá Dorotko, loďku nespouštěli a křičel jsem co jsem mohl, ale vítr byl tak silný, že jsem nic neslyšel, a tu jsem křičel ještě více a ze zoufalství kousl jsem se do pravé ruky, kdež ještě můžeš znamenat jizvu, a tu jsem zemdlel, jakoby mi bylo špatně od žaludku, a tu jsem viděl koráb ještě jednou a pak ještě mnohokrát a pak byl již tuze daleko a tu mi bylo zle a kolem samá voda a ta šla přese mne a tu jsem si vzpomněl na Kubíčka a na tebe, má milá Dorotko, a na ostatní a tu se mi dělaly mžitky před očima a tu jsem vás viděl všecky okolo sebe ve vzduchu a malý Kubíček seděl na tvém ramenu a bylo jich mnoho, jak to je u vás a zdálo se mi, že to trvalo asi pět dní, než se opět rozednilo a tu jsem ležel v loďce a když jsem k sobě přišel, byl jsem na anglickém korábu. Tak se to všecko stalo, milá Dorotko, a teď bych chtěl sedět asi půlhodinky v Modré uličce, abych tě mohl vidět s ostatními, co děláš a jak se máš. Jsme zde v Kalkuttě, to je pro Angličany totéž jako Batavie pro nás, a jeden pán, který je zde tolik jako konsul, posílá mne do Batavie, jsem u konce, papír je popsaný a až se vrátím, budu mít pro Kubíčka opici; a milá Dorotko, psal bych ti více, ale papír je popsaný, měj se dobře, milá Dorotko, pozdravuje tě srdečně tvůj muž Cornelis Jan van der Molen a piš do Batavie.

„Je konec?“ ptal se Zrzoun, který lhostejně se díval oknem.

„Ano“, řekl Jan Matters, „je konec.“

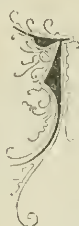
„Hm, tak. Pojď sem, Kubíčku, tak — pojď, posadím si tě na kolena, mužíčku, he? Ano? tak, tak hezky . . . Jeníčku, hleď si svého, po tom ti nic není. Nu, Kubíčku, „ta-ta“ se teď brzo vrátí, he?“

„To řekl také „ta-ta“, když odcházel,“ pravil Kubíček svým slabým hláskem; on aspoň o návratu otce svého nikdy nepochyboval.

A za nějaký čas „ta-ta“ se skutečně vrátil a „ve vlastní osobě“ seděl a hovořil se Zrzounem.

Dorotka přinesla kořalky za dvanáct krejcarů, zavdali si a Jan Matters, jenž pořád ještě rád čtveračil, dal ochutnat kořalku také „Kalkuttské opici“, kterou Molenaar s sebou přivezl — opice začala sebou vrtět a mrkat očima a hleděla tak vesele, jako lidé, sedící ten večer v tom malém pokojíku. Radost těchto lidiček byla však vyššího rázu než radost té opice. —

Civilisace.

Jak smaragd v perel dřímající lůně,
snil's v oceanu tichém, ostrove,
pln snivé dumy, paprsků a vůně
a bájných květů barvy nachové.

Mohutných stromů různorodé tvary
se v klenbu pletly, z které padal chlad
a milý stín v tropické slunce žáry,
a s mořem v závod hřímal vodopád.

Pod banány a cedry v palem stíně
žil člověk, divoch, různé zvěře druh,
a život plynul božsky mu a líně,
jak věčný, ničím nerušený kruh.

Pil sílu, přírodo, z tvých bujných ňader,
čist jako květy tvojich lotosů,
syt živnou ambrosií sladkých jader
a tučným mlékem velkých kokosů.

Pod horami, kde věčný sníh se lesknul,
tam čněly jeho chatek kužely,
smál papoušek se, divý holub stesknul
a včely v starém kmenu bzučely.

A večer sbíhala se opic stáda
kol chatek v divém tanci vřeštíce,
kde měsíc velký na šupiny hada,
jenž v sítí spal, tkal jisker tisíce.

A bůvolů a ghazel štíhlých davy
zem tepaly, až vzduch se kolem chvěl,
kdy z domorodce luku, jenž v keř tmavý
se mangy skryl, šíp zrádný zasvištěl.

Ó hry, kdy nový měsíc květem pučel,
ó tance černookých bajader,
ó vážné rady kmetů, sněm kdy hlučel
ve tísni oštěpů a pestrých per!

Zde bylo štěstí. Pakli sporů hádě
přec jazykem tu švihlo dvojklaným,
zas brzy míru ustoupilo vládě,
a z dýmky míru se nes modrý dým.

Zde bylo štěstí. Pod banánů listy
se usmívala černá Venuše
a radosti svit přirozený, čistý
spěl jako šťáva z malin do duše.

Zde bylo štěstí. Jak ty stromy kolem
rost lidský rod a v pokoji zde hás,
vlád svobodně tu hvozdem a tam polem,
zval svým plod stromů, zvěř a pole klas.

A moře ať již rozvlněné bouří,
ať v míru spící v pásu sterých duh,
v sny pělo jim a z chat ve modrém kouři
se nad vším s blahem vznášel Velký duch.

Po bouři vzešlo zamlžené jitro,
kol obzor pochmurný byl mraků pln,
brillantů deštěm plálo stromů nitro
a v hukot větru duněl hukot vln.

Ty nevíš, co jsi udělalo, moře,
co v plášti bouře přineslo jsi sem,
co útrap vzejde jitrem tím, co hoře,
ty nevíš, co jsi neslo v klínu svém!

Žes nevztýčilo pohyblivé věže
svých peřejí a vichrů děsnou spřež
žes nepustilo v prostor bez otěže
a v zápětí jim hromné klíny též!

Ó nešťastný syn nešťastného rodu,
jenž vyšel k moři v tento kletý den
a viděl ve vln houpati se brodu
věc podivnou — i stanul udiven.

Vln ve příboji sud se houpal malý
ve pohře větru stále břehu blíž,
a za ním druhý, třetí mih se v dáli
a brzy sudy břeh byl pokryt již.

Houk černoch v les na ostatní své druhy
a brzy již se hemžil celý břeh. —
Co Velký duch posýlá v naše luhy?
A na sudy již hrnuli se v spěch.

Dřív ukláněli ku dužinám hlavy
a slouchali, zda nezní cosi v nich,
pak vyrazily zátku — kýs mok tmavý
se valil z nitra v lesklých peřejích.

I ochutnali, znamením druh druhu,
že lahodné to, dává odpověď
a kolem sudu usedli již v kruhu
a plným douškem pili. Pestrá změť

Tu mužů bojovných, žen, dívek, dětí;
a brzy druhý soudek načat byl,
a začli smát se, hovořit a pěti.
Čím Velký duch to dnes je obmyslil!

Tak sladké to a nahořklé zas chuti,
jak hruď to jímá divou rozkoší!
Krev hárá tělem v divém zaplanutí;
i pili dál jak praví divoši.

Ó jak to hřeje, ó kterak to pálí!
A sudy nestačily věru jim,
však sotva jeden dopit, druhý z dáli
jak bohy slán spěl k břehům písčitým.

A chytali je — již se rvali o ně,
na břehu moře národ celý dlel,
a v chvatu, křiku, jásotu a shoně
se celý národ houfně opíjel.

A divý zážeh už jim vstoupal v mozky,
vždy nový sud se vyhoup nad peřej
a v řevu, zpěvu mezi sudy trosky
se rozpoutali v kanibalský rej.

A tančili tak slunce do západu
ve vřesku, smíchu, mnohý k zemi kles
a jiní v hádku dali se a vádu —
a moře bilo divě v skalný tes.

A zpiti v objetí žen muži klesli
bez hnutí, vlády — Měsíc v mraku vzplál
a brázdil vodu stříbrnými vesly —
v tom na obzoru velký koráb stál.

Hvizd táhlý se nes moře peřejemi,
loď přistála, z ní bílých mužů sbor
vystoupil tiše — ostrov dřímal němý;
proč nezašla jsi, luno, za obzor?

O probuzení hrozné! V polosnění
jen těžké cítí nejdřív nárazy,
pak slyší cos jak vlny kol se pění,
jich mozky táhnou divné obrazy.

Pak procitnou a hlavu vedle hlavy
zde leží kdesi, žalupiná směs,
a pohyb týž je stálý, kolotavý
a nevědí, proč schvátil všecky děs.

Nad nimi kroky, cizích hlasů zvuky.
Kde jsou? — tu strop a tam jak podlaha,
kol boku, šije řetězů slyš hluky!
Ó procitnutí chvíle neblahá!

A onen pohyb zoufalý a děsný,
teď výš, teď dolů, jako v závrati;
líp znovu opět ponořit se ve sny,
až divný pocit se zas vytratí;

Až vychladne skráň pod horečným palem,
až pozdraví je známý stromů šum
a ptáků povyk, chládek, vůně palem,
až pozdraví je žen a dětí tlum.

Však marno, onen povyk neustává,
ten vztýčit se chce a zas padá zpět,
o nízký strop naráží jeho hlava
a kletbu darmo šeptá jeho ret.

Ten ruku vztahuje, však běda, na ní
hle, visí řetěz, nemůže jí hnout,
cos jako krev se řine jemu v skráni
a u nohy, slyš, řinkot zvoní pout.

A pohyb onen děsný neustává —
hle, tam jak z oken slabá kmitá zář,
chce doplížit se tam, leč bičem mává
nad nimi s šklebem v tváři otrokář.

A na boky a prsa, šij a plece
dští rány důtek; starý náčelník
se k oknu v lijavci jich dovlík přece
a viděl — běda — v krátký pouze mžik:

Jak nesměrný se ocean kol valí
a nocí nad ním plane jižní kříž.
Nad rány důtek co jej v hrudi pálí?
tam ocean — a kolem těsná mříž.

A jeho rod se vzbouzel pod palubí,
zněl vzlykot žen a dětí hořký pláč,
v své kruhy muži zatínali zuby;
v to svištěl otrokáře karabáč.

A shora smích zněl, hluk a cinkot číší
a dole pláč a úpění a kvil.
Kde Velký duch je, který vše to slyší!
Ó strašná lodi, jaký je tvůj cíl!

Ach, ostrove, pln paprsků a vůně,
již s bohem! neuzří tě nikdy již.
Ó šťastni, mořská pohřbí-li vás tůně
a nad vámi-li vzplane jižní kříž!

Ó šťastni, jest-li v moři vaše kosti
se zastkví korály a perletí,
než ubožáci naší vzdělanosti
být zoufalou a děsnou obětí!

Však marné je i toto zbožné přání.
Čím bohu netknutost je lidských práv?
Kdo chytřejší jsa pádnou vládneš dlaní,
bij vše a boř! — Loď vjela ve přístav!

Jaroslav Vrchlický.

Z knihy „Živá slova“ od Sofie Podlipské.

Na Acherontě.

Dvě bludné duše očekávaly na břehu Acheronta přívozníka, aby je převezl na onen svět.

Chvěly se úzkostí ve tmách věčnosti.

„Co nás asi očekává tam v onom světě?“ jedna druhé se tázaly.

„Na mne tam čeká odveta mých zlých skutků na zemi,“ jedna pravila. „Což ty, soudruhu na této teskné pouti, ty můžeš těšiti se. Na tebe as čekají všecky rozkoše a požitky tisíckrát zvětšené toho světa, který opouštíme. Ah, tys byl přec jen chytrák, že jsi se obětoval stále za jiné. Nyní čeká na tebe odměna věčná a tak velká, žebych aspoň chtěl věděti, v čem záleží.“

Při těchto slovech ta duše sténala a plakala. Byl to začátek jejího věčného trestu.

Její soudruh díval se mlčky do mlhy před sebou.

Zahlédl v ní Charonův člun, který vynořil se ze tmy a blíže, blíže plul, až u břehu mlčky přistál, aniž bylo slyšeti zašplouchání.

Zamračený kmet vybízel kynutím ruky obě duše, aby do člunu přisedly.

Mraziloť je více a táž duše jala se znova žalovati.

Čím dále člun plul a do mlhy se nořil, tím větší úzkost svírala onu duši.

Doléhalať otázkami tak dlouho na mlčenlivého převozníka, až se odhodlal mlčení přetrhnouti.

Charon pravil: „Vězte tedy oba, co na vás čeká. Ten, kdo promarnil život svůj ve skutcích zlých, zapomene, až z Lethe se napije, na vše dobré a milé svého minulého žití. Avšak upomínka na vše, co jej mrzelo, trápilo, zarmoutilo, děsilo, bude žíti s ním ve světě stínů a bude stínem stínu jeho.“

„Nic více?“ duše zlého člověka řekla a zaplesala. „Bozi jsou přece jen milosrdni. Nuže, plujme ku předu. Ale zjev nám, přívozníče ještě, jak velká jest odměna dobrých po smrti?“

„Jest podobna odvetě zlých. Při napití z Lethe dobrá duše zapomene všech trudů, všeho trápení, zármutku a nesnází. Ale upomínky na vše dobré, krásné, na každou milou jasnou chvíli žití pozemského oživnou v její srdci čarovně. Ty upomínky utkají kolem ní aureolu, jež ji stále doprovázeti bude. Při tom však nebudou míti nic bolného tím, že utuchly. Naopak, budou tak živé, jakoby v nich ten stín bývalého člověka posud jednal a cítil. A ještě více. Cokoli tomu člověku za žití radost kalilo a ji seslabovalo, toho více nebude. Pomíjejícnost radosti, jež každou na světě co stín její doprovází, nebude jim více hroziti.“

„Nic více nedostane se cnostnému za odměnu?“ duše zlého divila se. „Nebude tedy neslýchaných rozkoší a nevýslovných radovánek?“

Ale dobrá duše vztáhla náruč a jásala vstříc onomu břehu, jehož obrys už viděly.

Pak ztratily se obě duše mezi stíny tam, kam nelze je sledovati, dokud vazby tohoto žití nás tu drží.

Vlastní půda.

Byl jednou chudý poddaný, který byl zadumán, těžce pracoval, ničeho tím nedobyl a málo radostí ve svém živobytí napočítal právě jako mnohý jeho soudruh. Jen že on nežil tupě ode dne ke dni, nýbrž myslíval na to, na jiné a že mu ty myšlenky byly na obtíž. Neb pořád někam chtěly, draly se neodbytně k nějakým změnám poměrů a lákaly jej, aby ten svět zjinačil a zlepšil.

Přec věděl, že to jsou sny a nic více; to vše že není možné, že nic se nedá, nemůže změniti. Zatím točil se život jeho ve všedním kole a jeho tíže časem a stářím přibývalo.

Jen už ne myslit!

Marné namahání. Nicméně nepřestal mysliti a sice nyní na to, jakby přišel aspoň ke kousku vlastní půdy. Ten kousek půdy nešel mu více z hlavy. Pronásledoval jej dnem a nocí a vzbouzel hejno děsných myšlének jiných.

Byloť to jako nemoc a lákalo jej tajemným šepotem až na prah zločinu. Někdy hrozil se až sebe a naříkával pro sebe: „Bože, slituj se nade mnou! Co ze mne bude? Což nepatří země nám všem a je opravdu zločinem, že chci míti kousek vlastní půdy?“

Jednou přišel z práce domů zpocen a unaven. Ale jeho myšlenka kroužila mu v hlavě letem netopýřím.

Divil se, že na krbu oheň nepraská a že nepřichází žena jako jindy vzít od něho lopaty.

Vešel do světničky. Žena ležela tam mrtva.

Tu bol odplavil rázem jeho stálou myšlenku. Plakal a naříkal, že ho bylo slyšeti po celé vsi. Ale co naplat. Pochoval svou nebožku. Spustil ji do země a nasypal na ni hřející pokrývku úrodné země.

Pak musel do práce. Večer přišel nebožku navštivit. Posadil se na hrob a vykřikl.

„Zde ta půda je přece moje. Tak mám teď ten kousek, kterého jsem si žádal míti, byť byl sebe menší, jak jsem říkával.“

„Ale za jakou cenu dostalo se mi jí.“ Plakal zas nahlas.

Sedával na tom kousku vlastní půdy, kdy jen mohl.

Myšlenky neznepokojovaly, neděsily jej více. Proudily volně za jeho vráskovitým čelem.

Nyní myslíval a přemítal jen o tom, zač bývá majetek vykoupen, za jakou cenu udržován a jak po něm každý člověk touží.

Opeření mučennici.

Byl požár ve dvorci. Lidé zachránili se na štěstí, i dobytek byl odvázán a odveden, konečně vynesli se i cenné věci z příbytku.

Pak stáli obyvatelé dvorce opodál a dívali se s těžkým srdcem, jak plameny jim sežíraly domov. Dobytek před tím znepokojený pásl se nyní klidně.

Psi však obíhali a vyli a nebyli k utišení. A hle, tu chytil také holubník uprostřed dvora.

Holubi vyletěli jako bělavě pestrý mrak. Avšak neletěli daleko. Vrátili se zase, kroužili kolem plamenů, zdálo se, jakoby s nimi chtěli bojovati.

Nedbali, že plameny jim žehly křídla, že je oslepovaly. Naopak kroužili těsněji a těsněji kolem sídla své lásky, kolem domova svého.

Pak vletěli přímo do plamenů. Zmizeli a my jsme se na to všickni dívali.

Z jara.

vá růžička je plna pupenů,
pojď, vnučko zlatá, podívej se na ni,
jak ze slunných se směje plamenů!"

Tak stařenka dí, o dlaň tronc si dlaní —
— jeť chladno ještě, a zas na vnučku:
„pojď!" volá, smava jako nebe ranní.

„Již netruchli," ji béře za ručku,
„vždyť příroda se budí z odumření,
ruch ve vzduchu a zpěv i v potůčku.

Zas doufej, dítě! V květu bílém mžení
tam pod jabloní chví se jistota,
že milý tvůj se vrátí do jeseni.

Jak pták se vrací, který klokotá,
a stařeně — mně nová síla v údy,
tak přijde on, máj tvého života."

„„Snad,"" dí ret dívky, horečně jsa rudý
a zrak jí tone hořkou záplavou,
„„snad vrátí se, však zatím z šedé hrudy
mně cypřiš bude šumět nad hlavou.""

Irma Geisslova.

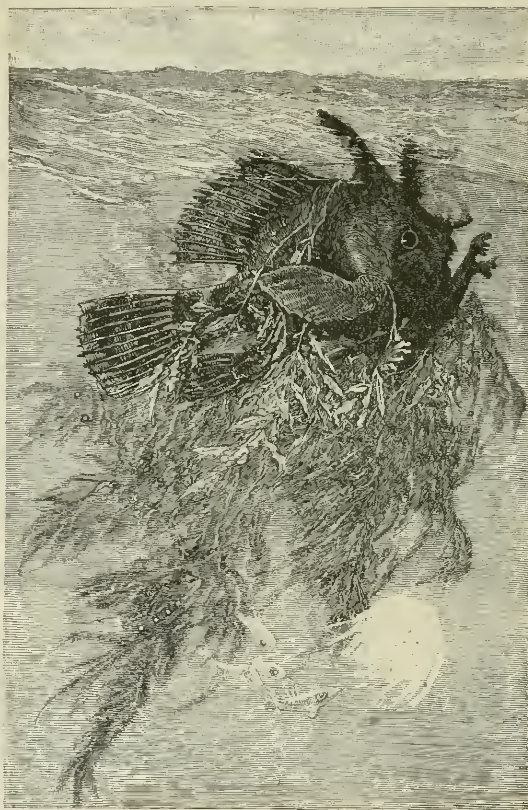
Kus zajímavého vodního stavitelství.

Napsal **Bedřich Katzer.**

(Dokončení.)

nohem mírnější povahou honosí se znamenitý mořský stavitel rybí A n t e n n a r i u s m a r m o r a t u s, jemuž také m o ř s k á r o p u c h a říkají. Má podivně smáčklou, jaksi všude taločnatou podobu s vysokou ploutví hřbetní, s hrudní a břišní ploutví na prodloužených násadkách a s hlavou téměř rohatou. Tělo jest hnědé a černě kropenaté tak, že barvou a vzhledem tuze se neliší od chaluh, v nichž ryba nejraději se zdržuje. Ve zbarvení tom záleží pro ni znamenitý prostředek ochranný. Stavivo k hnízdu poskytují rybě hojnou měrou chaluhy bobulonosné (Sargassum bacciferum) od toho tak pojmenované, že v úhlu mezi lodyhou a listnatými větvičkami nesou jako bobule měchýřky vzdušné, jež rostlinu ve vodě vzplý-

vající udržují. Nejprve shání Antennarius chumáč výhonkův a útržků, které pak počíná podivným způsobem splétati a spřádati tím, že nové svazečky do huby beře a skrze starý chumáč provleče. Tím zbuduje jakési hrubé lešení, jež úpravnější podoby nabývá, až když ryba tuze volné části počíná slepovati slizovitým výpotkem. Do hnízda naklade samička jikry, jež novými chumáčky chaluh poněkud se ukryjí, načež samec oplove těsně celé hnízdo a opřede je kolkolem a se všech stran

Ropucha mořská (Antennarius).

nitěmi jako hedvábí lesklými oné slizovité hmoty, která nejspíš jako u skoljušky ze žláz v močovodech se vylučuje. Vzdušné měchýřky chaluh udržují hnízdo nad vodou, kde někdy počíná růsti a divočeti, když chaluhy nové výhonky vysýlají. V pletivu jeho usídlí se také často všelijací drobní živočichové mořští, již pokládají je za plovoucí zahradu. Antennarius sám hnízdo také věrně provází, až vylíhlá mláďata, výhonkům chaluhy k nerozeznání podobná, poroztáhnuvše trochu pletivo, uvnitř volněji se pohybují a konečně unikají.

Také jedna velmi hojná rybička americká, jakási slunka (Eupomotis), která ve vzorné snášelivosti se sourozenci a ve stále veselé náladě vede radostný, poetický život poblíže stinných a květnatých břehů klidných řek, chystá pro své potomstvo hnízdečko. Sameček se samičkou

Slunky (Eupomotis).

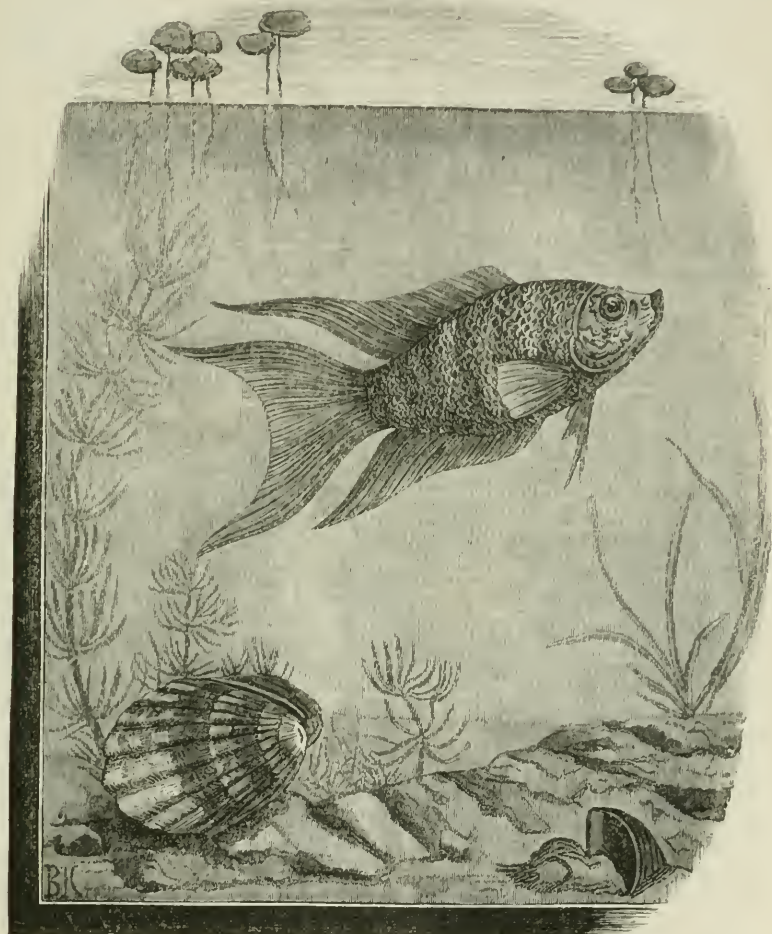
vyhledají příhodné písčité místo, z něhož v poměrně značném okruhu odklízejí všechny kořeny, stonky a stvoly rostlin vodních, i listy a útržky ke dnu spadlé. Uchystání takové mýtiny stojí drobné rybky mnoho

práce a vynaložení značného důmyslu. Větší kusy trhají a tahají hubou, menší odmršťují ranami ohonu, anebo zavíří vodou, že všechny po okolí se rozlétnou. Když konečně písčité dno jest obnaženo, vydlabou v něm kruhovitou jamku odklízením větších kaménků pysky a odhrnováním písku obratnými pohyby těla. Do jamky té naklade samička jikry, jež po zúrodnění oba manželé střídavě hlídají. Takových hnizd bývá někdy mnoho podél břehu v nevelikých vzdálenostech za sebou a každé vypadá jako uschované v květnatém loubí, protože rostliny kolem mýtin ponechané své listnaté hlavy nahoře zase sbližují a jmenovitě zamyšlené lekníny rozložitými listy a velikými květy klenbu těch příbytků lásky znamenitě vykrašlují. Bydlení v koloniích má pro rybky tu výhodu, že na nepřítele mohou se společně vrhnouti a s hanbou jej zahnati. — Také bližší a vzdálenější příbuzné americké slunky jsou stavitelkami více nebo méně povedených hnizd.

Konečně obracíme se k znamenitému staviteli vodnímu, v akvariích místo zdlouhavých zlatých kapříků čím dále oblíbenější překrásné rybičce: lezounu velkoploutvému (Macropodius). Asi 5 ctm. dlouhý sameček, od něhož menší samice matnými barvami a těsnějšími tvary na první pohled se liší, vyznačuje se velikými ploutvemi a zářivým zabarvením těla. Jmenovitě ploutev ocasní jest ohromná, půlměsíčkovitě vykrojená; hřbetní a řitní ploutev jsou do zadu protaženy a pod hlavou sedící ploutve břišní jsou protaženy v dlouhý žlutý paprsek. Ploutve jsou barvy zelenavě hnědé, velmi souladně blankytně a žlutě vroubené. Celá rybička jest třpytně zelená, na zádech temnější, na břiše žlutá až hnědavá a na příč boků světle žlutě, červeně a modře pruhovaná. Pohyby její jsou z nejúhlednějších, jež možno si představiti, při čemž zvláště skvěle vypadají dlouhé ploutve, které jako plachty před větrem na rybě se napínají, nebo volně ve vodě hrají. Tak rozkošně vypadá obyčejný šat Macropodia; což teprve když koncem června ozdobí se svatebním oblekem a chystá se k námluvám s plným úmyslem, že se chce zalíbiti! Nelze si krásnějšího zjevu rybího pomysliti, a mnohý jinak chladný přírodník při pohledu naň uveden do extase! Macropodius roztáhne všechny ploutve, ocasem mete kolo jako páv a všechny barvy celého těla planou exotickým hnutím; kolem samičky krouží bez přestávky a ukazuje se jí se všech stran. Když pak myslí, že dostatečný dojem na ni učinil, počne čtverák hned se stavbou kolébky pro děti, která jest všeho obdivu hodna. Jeť on předovedný stavitel, jenž opravdu buduje „vzdušné zámky“ ve vodě. Vypluje totiž na povrch, shltne tam vzduch, spustí sa zase a vyvrhne bubliny jakýmsi hlenem obalené. Ty ovšem hromadí se na povrchu vody, kde srovná je v jakýsi pěnovitý, až jako dlaň veliký a přiměřeně tlustý vor, nebo mělce vydutou kocábku, do které potěr ukládá. Činí to tím způsobem, že vajíčka vezme do huby, obalí je hlenem a vyvrhne je ku povrchu. Po té mu nadchází úkol chrániti potěr proti divným laskominám a žravosti samiček i jiných obyvatelův akvaria, což činí se vší energií asi po 14 dní, po kterouž dobu už má také svou potíž s mláďaty, které nechtějí dělati dobrotu a z hnízda utíkají, tak že tatík mnohokrát musí je lapiti do huby a zase do ochranné budovy vyvrhnouti. Po této době však cítí se mladé rybičky už tak samostatnými, že moudrému vedení otce prostě se vymykají

a volný život na vlastní pěsť, nebo spíše vlastní ploutev počínají. Konec toho jest, že dosavadní ochrance jejich funkce té nadobro se vzdává a sám hledí jako ostatní spolubydlící, kde by které mládě popadl a pohltil.

Tím vyhověli jsme své první povinnosti a představili jsme lezouna velkoploutvého jako vodního stavitele zvláštního rázu a nadání. Naposledy zmínili jsme se však také o jeho zapomětlivosti ve příčině vlastní

Lezoun velkoploutvý (Macropodius). Kreslil B. Katzer. Ryl J. Patočka.

krve, která dobrý úsudek o něm by mohla ohrožovati. Proto bylo by hříchem, nevěnovati roztomilému tvoru tomu už ani slůvka, když o něm z ostatku možno říci jen samé pěkné věci. V této rybičce sloučila příroda krásu, vytrvalost a přítulnost jako v žádné jiné. Patří mezi lezouny (Labyrinthici), kteří mají v objemné kosti hrdelní nad žábrami labyrin-

thicky sprohýbané rýhy, ve kterých vláhu a vzduch jaksi v zásobě chovati dovedou. Následkem toho mohou pohřešovati čerstvé vody kyslíkem bohaté, což při chovu v akvarii má tu neocenitelnou výhodu, že není třeba vodu obnovovati. Původní vlastí Macropodia jest jižní Čína, pročež snese, ba vyžaduje vodu asi 18° C. teplou, co však snadno smícháním teplé a studené vody se docílí. Jak málo choulostivy tyto rybičky jsou, o tom nejlépe svědčí pokusy, dle kterých párek, byv přes 3 měsíce v litru shnilé vody ponechán, zůstal nejen na živu, nýbrž i čilý, protože si potřebné kvantum kyslíku opatřil vyplutím na povrch vody. Dobře se rybkám vyhoví, když do akvaria nasadí se hojnost rostlin vodních, hlavně řas, které vydatně vodu čistí a zároveň hojně nálevníků přechovávají. Zvláště veselou jest rybka, když akvarium stojí na slunci. Jisté opatrnosti vyžaduje chov jen v čas lásky rybičky. Jindy totiž jsou velkoploutví lezouni zcela snášelivi; ale v čase tom samečkové zuří a perou se mezi sebou tak, že nutno párky od sebe odloučiti. Později vrhají se však samci zle také na vlastní samice, načež jest i párky rozvésti. Podobně jest třeba starého Macropodia odděliti od mláďat pulcům podobných, když žravost jeho se jim stává nebezpečnou. Rybky rostou dosti rychle a ve druhém roce již počínají se samy množiti a nakladou v době od června do září několikrát po stech jiker. Rybiček však dospívá jen malinko, protože rozličné plísně zle mezi nimi řádí a hromadně je hubí. Přes to každý milovník akvaria bude s chovem Macropodia spokojen.

Carbonnier v Paříži, jenž rybky ty před málo léty teprve do obchodu uvedl, objevil také jinou, možno-li ještě krásnější, příbuznou rybičku, jejíž domovinou jest pobřeží Gangu. Skvělá barvitost a souladná pestrost rozkošné ryby té vyjádřena jest nejlépe anglickým označením jejím: rainbow-fish, t. j. ryba duhová. V době tření vystupují všechny barvy na těle samečka ještě mnohem živěji než jindy, a roztažením ploutví i svižnými graciosními pohyby snaží se je ukázati samici, kolem níž stále plove, v nejlepším světle. Samičky nejsou také necitelnými k snahám těm, nýbrž patrně poblíže samců si libují. Tito mají se pak ke stavbě hnízda obdobně jak výše naznačeno, oplují po té zase samici, lichotí jí všelijak a pohnou ji konečně ku prohlédnutí chránivé útulny potomstva. Je-li s ní nevěsta spokojena, teprve dojde ke snoubení. Tato ryba, v akvarii sice skvostná, jest však už mnohem choulostivější nežli Macropodius, o němž vše dobré, co bylo řečeno, možno stáhnouti ve krátkou charakteristiku: Není jiné ryby na světě tak rozumné a pěkné, tak zábavné a skromničké ve svých potřebách jako tato, která věru zasluhuje, aby také u nás získala si tolik přátel jako jich má v cizině.

Nic lepšího nedovedu říci o žádné jiné rybě. Proto mlčím už, aby to nejlepší zůstalo posledním.

Bratři Josefovi.

Vesnický příběh od J. L. Hrdiny.

Tak starým ještě nejsem, abych mohl psáti o „dávných, zlatých časech“, ale hezká řada let už tomu přece, když jsem si chodil pro první vzdělání své do Dřínovské školy, přes půl hodiny vzdálené. Přes levé rameno zavěšenu kabelu se slabikářem a katechismem — však vy venkovští to znáte! Pod paží jsem nosíval velikou tabulku v borovém rámci, celou už poškrábanou, rozrytou, v jednom růžku přeraženou, ale nikdo o tom nevěděl; v ruce dlouhé pravídko z červeného švestkového dřeva, jež bylo samý zub, a tužka dle něho tažená vytvořila všelijaké čáry, jen nikdy přímku. A na knoflíku u kabátu visela na provázku láhvička s inkoustem. Někdy, kdy bylo třeba volných rukou, zavěsila se tabulka i pravídko, na každý knoflík něco, což při chůzi nebo běhu vyvolávalo zvuky, as jako by se divoši, ověšeni kořistí, vraceli z výpravy. A mohu říci, že první čas neměli jsme obmezenějšího ponětí o svobodě a rvačkách než divoši, o nichž mravokární povídkáři tak mnoho hezkého napsali pro milou mládež. Jaký účinek jevila na ostatní mladé soudruhy ta událost, když nám jednou stařičký učitel po škole rozdal každému biblickou dějepravu s obrázky a s tím připomenutím, abychom zítra každý přinesl za ni pětatřicet krejcarů, — nevím. Jeden přinesl peníze a knihu nechal doma — babička prý si v ní říká. Druhý přinesl knihu a vrátil učiteli se vzkázáním, že tatínek na takové darebnosti nebude vyhazovat peněz. Já přinesl peníze i knihu. A mohu říci, že obrázková ta knížka mi od té chvíle nahradila všecky slasti kamarádů. Nevšímal jsem si jich a v prázdné chvíli jsem si přečetl nějakou episodu z časů pradávných. A bylo to znát: kabát mi zašívali doma sotva jednou za měsíc — dříve každý den, domů jsem přišel sice pokaždé později než ti druzí — četl jsem celou cestou a v kamenité cestě chůze špatná, ale zato jsem přišel vždy bez odřenin na rukou a bez písku ve vlasech. Zvláště ten příběh o Josefovi a jeho bratřích se mi líbil. Často jsem si usednul na mezi při cestě a četl tu pohádku dvakrát, třikrát po sobě. Pak jsem zavřel knihu a zahleděl se v ten širý, daleký kraj. Kde asi je ta země Kanaan? — v kterou stranu leží Egypt? — Jak pak je tam asi daleko? — Ubohý Josef! A zase jsem se zadíval na ten obrázek, kde bratři Josefovi umlouvají se o prodeji zrádném, kde mladičký Josef, vytažen z pusté cisterny, prosebně zvedá rukou svých k bratřím — marně. Bylo mi k pláči a myslil jsem si ve své dětinské duši, kdybych byl býval svědkem té scény, že bych se byl rozběhl k stařičkému Jakubovi a byl bych mu všecko pověděl.

Dětinství!

V útlém věku svém jsem se ohlížel, v kterou stranu leží stará Kanaan, a když rozum můj byl schopen samostatného úsudku, když oko mé počalo si všímati té chudičké domoviny a jejího okolí, přesvědčil jsem se, bible že stále neúplna, že vyskytují se v životě lidském nové a nové episody, ba že i za našich dnů opakují se příběhy z časů patriarchů a příběhy ty jsou nám již — všedními. Znám příběh vesnický, jenž jakoby obkreslen byl ze starozákonního „Marnotratného syna“, znám vesnického „Absolona“, znám „Daniele“. A ta pohádka o bratřích Josefových z předvěké Kanaan? — — —

V Bysni u Zemínů bývalo odjakživa blaho. Statek jako klec, na polích se mohla síti marjánka a polí těch bylo, že by byl za ně vyměnil tři takové kobylkářské dvory, jakýž měl sousední zbrklý rytíř. Starý Zemín prý ani nevěděl, kam s penězi, a Zemínka za všecka ta leta, co hospodařila na statku, nevěděla ani, kde jsou jejich pole. Ze statku celý rok nevyšla, leda když jeli na Tuřany do kostela nebo do města, a jen ty pozemky znala, které ležely u Tuřanské cesty nebo při Slanské silnici. Ne snad proto, že by byla k hospodářství nevšímavá — Zemínka byla vzornou hospodyní a říkala: „Co bych dělala v polích? Je tam u chasy sedlák anebo synové a kdybych já tam ještě šla, bylo by tam víc poručníků než pracovníků. Pole přenechám mužským, já mám na starosti domácnost a v našem statku je to práce pro víc než jednu ženskou. To tak, odejdu k chase na pole a tady mne zatím někdo vykrade, anebo cikáni poškrtí drůbež. To by byla drahá hlídka!“

A když chasa se Zemínem odešla na pole, když i synové Vít, Eman a Dominik se vytrousili, aby tu a tam vypomohli při práci, zůstala Zemínka s nejmladším synkem Josefem samotinká ve stavení a pořád si vynacházela nějakou práci. Josef jí všude v patách jak šídlo. Zalívala-li salát a okůrky v zahrádce, nedal klučina pokoj, dokud mu nepůjčila matka kropicí konev. A pak se celý polil anebo i s konví v záhonech upadl. Zametala-li zápraží, musila mu půjčit koště, kdyby sama si měla ruce založit a zahálet. A sekala-li na dvoře klestí, musil okusit i Josef a nedal sekyrky dřív z ruky, dokud se neunavil nebo neuhodil do prstů. Zemínka se s ním na oko vyvadila, ale po straně mu neměla za zlé. Toť víte, jaký pak rozum může mít desítiletý hoch. A hoch byl do práce jak oheň, víc než do učení. No, někoho živí práce, někoho učení. Zemínka myslila, aby aspoň z jednoho syna měla studenta, ale žádný k tomu nebyl. Aspoň ti starší rozhodně se opřeli latinské gramatice a projevili hned po vystoupení z vesnické školy, že jim sto mandelů žita dělá větší potěšení než znalost oxytonů a perispomenů nějakého předpotopního učence. Jinak dobrá zásada. A šli do polí, v zimě do stodol. Zemínka myslila, že aspoň Josef půjde na studie, ač si velké naděje nedělala. A ti starší už se toho chytili a Josefovi jinak neřekli než student. Jinému by to bylo lichotilo, ale Josef to považoval za přezdívku a plakával často zlostí. A aby splatil svým bratrům, pásl po nich jako pytlák, jen aby mohl na ně něco povědít. Emana vyčíhal, když si jednou uschovával dýmku pod kolnou. Bylo to křiku, když se o tom tatík dozvěděl.

„Pod kolnou samá sláma, aby tak zapálil!“

Dominika viděl, jak jednou v neděli hrál s několika chasníky za humny na mezi karty. Dominik se vymlouval, že hráli jen o třešňové pecky, ale Josef stál na svém, že měl Dominik v čepici hrsť krejcarů.

Zemín nebyl zrovna doma. Byl by Dominikovi něco jiného pověděl, než mu řekla matka. Zároveň si přitáhla Josefa k sobě a šeptala mu, aby už po druhé nežaloval na bratry, že to není hezké.

„Ať mi tedy nepřezdívají!"

„Student — to není přezdívkou. Ty jim zase řekni „sedláci"!"

„A říkají mi „mazlíček maminčin" —"

„To je všude v rodině, je to i u nás. Kde je víc dětí, někdo musí být nejmladším a ten je mazlíčkem. Až vyrosteš, bude tě volat práce a ne já na klín. Však to dlouho trvat nebude."

Josef poslouchal a chtěl se zas skamarádit se staršími bratry, ale ti ho jen odstrkovali. Josef div lítostí se nedal do pláče. A když pořád jej škádlili, šel a pověděl, že Vít neztratil v neděli na Tuřanské pouti řetízek od hodinek, ale že jej prodal židovi Lojzíčkovi z Řisut.

Vít dostal svůj díl, musil přinést z Řisut stříbrný řetízek a odevzdat otci, který jej uzamknul.

„Až budeš větší a budeš znát cenu jeho."

A přestávali-li bratři dosud jen na škádlení se s Josefem, od té chvíle zanevřeli naň jako na cizince a nemohli mu přijít na jméno. Zemínka neměla ráda doma mrzutosti, ať to bylo třeba mezi nedospělými dětmi, kde mohla, ukryla vše a obrátila řeč stranou, ale když viděla, jak ti starší očima Josefa div neprobodnou, když počali vytýkat, že Josef má všude přednost, ba že matka pro něho i zvlášť vaří něco lepšího, povstala Zemínka, zavolala si stranou své děti a činila jim:

„Toť už opravdu takové, jak stojí v bibli o Josefovi a jeho bratřích. Ti taky, ač vesměs rozumní lidé, zanevřeli proti Josefovi jen proto, že byl mírné povahy. Proč nebyli ti druzí tak upřímní k svému otci jako Josef? A brojili proti ubohému, až jej prodali. Pro kousek pestré látky na sukni jej prodali a vy byste malého bratra pro jediné mé pocelování ukřižovali. To není hezké. Mám vás všecky stejně ráda, jste všickni moji, ale s takovými vyrostlými lidmi, kteří už by mohli jít na vojnu, nebudu se přec mazlit. Bude-li chtít Josef studovat, ať studuje; ne-li, bude tím, čím jste vy a bude po všem. Jste dohromady čtyři a nemůžete se porovnat, což kdyby Josef měl jedenáct bratrů, jako ten v Kanaan, jak by se ubohému asi vedlo! Kdo vás nezná, myslil by, že jste každý z jiné vesnice!"

Synové Zemínčini vyslechli se sklopenou hlavou kárání a odešli mlčky, každý po svém. Byl pokoj od té doby ve statku, ale to jen proto, že se báli tatíka. Každý měl u něho nějaký vroubek a měl se na pozoru, aby s ním nepřišel v mrzutost. Stavěli se, jakoby jakživo se nic nebylo přihodilo, každý šel po své práci; když se sešli, byli samý smích a Josef ve své dětské duši brzy zapomněl na poslední výstup a každou chvíli přiběhl mezi ně. Ztrpěli ho u sebe, na nějakou tu otázku mu odpověděli, ale nedůvěřovali mu. Byla-li zrovna řeč o poslední muzice, o nějakém děvčeti, obrátili hned. Je tu Josef. Kdo umí prozradit jednou, dovede toho i podruhé. A jiskra zášti a odporu zalétlá jednou v mladé mysli jejich a rozdmychována vespolným si při-

svědčováním, doutnala pomalu, potaji, ale přec ne tak tajně, aby jejího světélka nebylo lze vidět. Zemín pozoroval, že ti tvrdohlavci se stále odcizují rodině i práci, ale že by vše to bylo k vůli malému Josefovi, to mu nešlo do hlavy. Takoví výrostkové, Dominik už půjde z jara pod míru, a oni k vůli dítěti, k vůli desítiletému bratru — — V tom musí být nějaký háček.

A Zemín pátral.

„Aha, už to máme!“ povídal jednou Zemínce. „Proto mi to bylo divno, že by ten hošík jim byl takovým trnem v oku. Tak je to, jen samá záminka. Oh, dnes se člověk ve svých dětech nevyzná.“

„A co se stalo?“

„Víš, jak včera odešel Eman večer rozčertěn od večeře? — Prý se Josef po něm posmívá. Seděl jsem vedle, vidím vše, ale to pravda nebylo. Nechal jsem jej odejít. A víš, kam šel?“

„Říkal, že jde spat.“

„Šel spat, ale až k ránu. Celou noc hrál v hospodě jedenadvacet.“

„Kdo ví, není-li to klep.“

„Je toho plná ves. A Dominik celý týden, místo aby hlídal u lesa mandele, dochází do Libochovic za nějakým děvčetem a Víta vodí s sebou. To by tak scházelo. Jak říkám, dnes by musily mít děti prsa ze skla, abychom jim mohli zpytovat ledví. Tak starý a zkušený tatík a já si od nich nechám namluvit, že jen k vůli Josefovi se málo zdrží ve světnici. Ale toho je vinen všeho Dominik.“

„Nezlob se, tatíčku, víš, co ti jednou řekl starý doktor!“

„Je Dominik doma?“

„Je, ale nech toho křiku, je dnes neděle.“

„Promluvím si s ním ráno tedy.“

A Zemínka domluvila sedlákovi, aby se chránil srdečných křečí, uchlácholila ho, aby šel brzy do peřin. Není to hezké, když se vadí někde lidé v baráku, což v Zemínovic statku. Nebývalo toho tu jakživo, nemusí býti posud. Však se to už nějak spraví.

A jakmile se vrátili hoši domů, — trousili se jeden po druhém, že bylo vidět, že nebyli spolu, — šeptala jim selka, že otec už o všem ví, aby si dali pozor.

„Zvláště s tebou, Dominiku, si ráno promluví.“

Hoši měli v tu noc slabé spaní a sotva počalo svítat, vstali, nečekali ani na snídaní, každý vzal něco do ruky a šli na pole. Vít šel nahrabovat ječmen, Eman zas obracet posekaný jetel a Dominik s lopatou přes rameno šel upravovat k lesu můstek přes příkop, aby tudy mohli vozit mandele.

To tak, čekat na snídaní! To by přišlo hochům draho. Ale sotva byli v polích, slyšeli za sebou volání. Mladšinka ze statku za nimi běžela a volala, co jí hrdlo stačilo, aby šli honem všichni domů. Ale honem.

A obrátila se zas v klusu ke vsi.

„Nyní bude soudný den,“ povídal Dominik.

„Nemám ani chuti se vracet!“ řekl Eman.

„Znáte otce. Kdybychom neposlechli, bylo by ještě hůře. Když pro nás poslal, pojďme!“

Vraceli se volným krokem, aby se zdálo, že už byli hodně daleko. V tom ozval se s věže kapličky Byseňské zvonek. Ranní klekání. Hoši sejmuli čepice, jak to zvykem, ale na modlitbu snad ani nevzpoměli. Když přezvonilo, dali zas čepice na hlavy. Ale za chvíli zase rozezvučel se ten pronikavý zvonek vesnický a ani jednou „nezatrhnul".

Hoši zůstali stát a dívali se jeden na druhého.

„To zvoní hodinku."

„Někdo umřel."

„Snad v našem statku —"

„Snad náš otec nebo matka — —"

A zapomenuvše rázem na všechen strach před otcem, pocítili jakousi nevýslovnou tesknost, jakoby už věděli, že to zvonili hodinku jemu, a dali se do běhu, že se přihnali do dvora statku celí udýcháni.

Tam bylo vše páté přes deváté, samý nářek, samý pláč, chasa pobíhala jako bezhlavá, na prahu síně plakal Josef a ze světnice ozýval se nářek Zemínčin.

„Tatínek nám umřel!" bědoval Josef, „tatínek umřel!"

„Kdy?"

„My nevíme. Ráno, když maminka šla ho budit, byl už studený."

„Tatíčku, náš dobrý tatíčku!"

Nu, děti, poplačte si, nikdo vám nemá za zlé, ale otce už nezbudíte!

* * *

U lidu vesnického jen když se může někdo pochlubit, že se pamatuje na rok osmačtyrycátý. Jeden sice revoluci pražskou neviděl, ale slyšel někde u Kněževsi, jak hřímala děla, druhý byl v ten čas v bílém kabátu, — no, ten už může něco povídat. Jiný zas viděl, jak v tom roce pásli četníci po studentech na venku se skrývajících, a když jednou se sešli zas ti chlubílkové, vytasil se i starý havíř Podpěra, že on pamatuje na ten rok.

„A v které patálii jste byl zrovna v tom roce, Podpěro?"

„Já v patálii? — nikde, já sloužil v ten čas v Bysni u Zemínů."

Jeden se podíval na druhého a spustili nehorázný smích.

„Jen se chechtejte, máte pravdu!" durdil se Podpěra. „Vy se chlubíte o vojnách a rebelii a kdož ví, kde v ten čas jste se povalovali za pecí na slamníku. Schejtli jste ty povídačky od jiných a udáváte to za své zkušenosti: Vždyť to známe. Já se ničím nechlubím, ale u Zemínů v Bysni měli také studenta, ten byl taky v řadách povstalců. A když jedné noci nám přiběhl do statku celý rozedraný, ledacos nám vyprávěl a o tom zas mohu povídat já, jak to dál dopadlo."

„No, no, Podpěro, snad byste se nerozzlobil?"

„Je to pravda, takový vysloužilec z vojanského magacínu nebo kuchyně mi tady bude — "

„On to tak nemyslil, smáli jsme se všickni. Vím, že tenkrát po smrti svého muže vyplatila Zemínka syny své z vojny a Josefa dala do Prahy na studie. Dominik se asi za dva roky oženil, — vzal si tu, za níž už dávno chodíval, dceru jednoho chudého baráčníka z Libonice. Zemínka se tomu vzpírala, ale což pak stará matka zmůže. Dominik

byl z vojny vyplacen, byl plnoletým, musili mu dát podíl a on se oženil. Však to přivedl daleko. Nyní prý se už chytá pytláctví. A Eman — ten je ženat někde v Kačici. Dostal hezkou ženu a slušnou pomoc s ní, ale co je to vše platno, když ty nešťastné karty — — A když pak i Vít si přivedl ženu a Zemínka odešla do světničky výminkářské, přišel jsem tam do služby ke koním. Slýchal jsem, že bývalo u Zemínů jak v panském dvoře, ale když já jsem tam přišel, byl statek učiněnou pouští. Nová selka starala se víc o parádu než o domácnost, musila mít nový kočár, jezdila v klobouku jako paní vrchní a nic nedbala, že Vít za dva roky prodal u lesa ten lán pole. Ze všech koutů zírala bída, koně byli vychrtlí, chlévy skoro prázdny. Co se ta stará naplakala! Celý den měla oči zarudlé, buď vzpomínala na nebožtíka anebo zas pozorovala to hospodářství. Takovou stravu nedala nikdy ani psům, jakou jí nyní uštědřovali na výměnku; nebýti Josefa, snad by se byla ta ubohá stařenka utrápila. Ale Josef byl její nadějí; těšívala se, až vystuduje, že se pak přestěhuje k němu, kdyby to bylo kraj světa. A Josef jí neublíží, Zemínka znala dobré srdce svého nejmladšího dítěte. Ovšem musila k vůli němu vystát dost. Dokud byl maličký, pak po smrti otce, když ti druzí na něho stále poštívali, tak že Josefovi se stalo jméno „student“ útočištěm, to jméno, jež mu bývalo přezdívkou. Josef musil k vůli bratřím z domova. Vít, jakožto dědic statku, byl povinen Josefovi vyplatit podíl, ale poněvadž by byl musil rozprodat půl statku, nenaléhal naň Josef a spokojil se tím, že mu Vít bude posílat každý měsíc jistou částku do Prahy, na oděv, na byt, na stravu a knihy. Vít posílal, ale proklel dříve vždycky ty peníze, než je odnesl na poštu.

Jakoby mu to dával zadarmo.

Bylo to na jaře v tom roce, když jednoho dne zastavil se před Byseňskou hospodou neznámý povoz. Byl to žlutý krytý vozík, tažený jedním koníkem; napřed seděl nějaký ošumělý kočí a uvnitř vousatý neznámý pán. Mezi tím, co kočí připínal otýpku sena na voj před koníkem, vyskočil neznámý vousáč z vozu, vzal do ruky jakýs balík papírů a šel rovně do hospody. Snad nějaký cestující, snad obchodník.

Starý ponocný Beránek vše viděl a poněvadž byl obdařen úřadem pro rozšiřování všech novinek a klepů ve vsi, vzal si sváteční čepici a zašel si do hospody.

Cizinec byl zrovna v plné řeči s hostinskou.

„To já nevím, můj zlatý,“ zaslechl ponocný, sedaje si k jednomu stolu, „můj muž není doma a my ženské se málo o takové věci staráme.“

„Oč se jedná, panímámo?“ ptal se hned Beránek.

„I ten pán zde chce vědět, zdali by někdo odtud neměl chuti se stěhovat do Ameriky. Prodal prý by mu lacino lístek na moře a odporučil by mu tam krásné statky ke koupení. Holečku, to já nevím.“

„Mohl bych skočit pro Zemína!“ povídal ponocný.

„Což ten by chtěl do Ameriky?“

„Vít ne, ale ten Libonický bratr Dominik. Možná, že by dostal chuť i náš Zemín.“

„Nu, zeptejte se.“

„Ostatně Eman, co je v Kačici, už je se svým jměním taky „na zadrmo“, v Americe by se mohl zmoci, ač-li tam nehrají karty.“

„Kde bydlí ten Zemín?“ ptal se cizinec.

„Tamhle za kapličkou v tom žlutém statku.“

„Dojděte tam, za cestu vám zaplatím.“

I to byl starý ponocný jak na koni. Vzal čepici a běžel k Zemínovům. Za chvíli se vracel s Vítem.

„Tady je ten pán!“ povídal ponocný Vítovi, ukazuje na cizince a usedl si hezky blízko, aby mu nic neušlo.

„Vy jste agentem pro vystěhovalce do Ameriky?“

„K službám. Chtěl-li byste — —“

„Já ne, ale mám dva bratry. Tuhle nedávno jsme měli o tom řeč, jak by se to dalo zprostředkovat. Nu, a jak to vlastně dopadá v té Americe?“

„To by byla zbytečná řeč. Nejlépe a nejraději to povím tomu, kdo tam chce jeti.“

„Nevěděl jsem, že s tím děláte takové tajnosti,“ durdil se Vít.

„Žádné tajnosti, pantáto; až sem přijdou ti praví kandidáti, sedněte si hezky tu vedle mne a můžete slyšet každé slovo. A budou-li chtít, ať jedou, ne-li, taky dobře. Pojedou jiní. Ale teď je čas nejlepší. Všude samá revoluce, v Praze vojsko střílí do lidu; až je postřílí, půjdou po vesnicích a budou brát sedlákům statky. Já to nesmím roztrubovat, mám poslat do Ameriky jen několik těch nejlepších rolníků. Toť víte, až by se o tom roznesla pověsť, chtěl by tam každý.“

„Tak je to tedy?“ kýval Vít hlavou. „Beránku, máte dnes něco na práci?“ ptal se ponocného.

„Jsem na zahálce jak slovo boží.“

„Že byste mohl dojít do Libonice.“

„Dojdu rád. Řeknu Dominikovi, aby k vám přišel.“

„Ano, ale byl bych radši, kdybyste došel dřív do Kačice a na zpáteční cestě teprve se v Libonici zastavil.

„Do Kačice ovšem tři hodiny cesty.“

„Dostanete zaplaceno. Ať přijde Eman hned s vámi. A Dominik taky. Dokážete to do večera?“

„Budu hledět.“

„Musíte hledět, poněvadž se tu nezdržím déle než do zítřka!“ řekl cizinec a sáhnuv do kapsy, podal ponocnému hrsť drobných peněz. Ten po nich skočil jako vlk. Běžel domů, vzal sváteční kabát ještě a hůl a kráčel přes ves k Tuřanům. Lidé se ho ptali, kam ještě dnes s holí, Beránek řekl: „Do Kačice,“ a zrychlil krok.

„Co v Kačici, Beránku?“

„Eh, to se nedá říci jedním slovem a na více nemám času.“

Ovšem zvědavci se tím nespokojili a šli se přesvědčit sami. Obcházeli hospodu, nakukovali do oken, viděli tam mladého Zemína a cizího pána, jemuž musila hostinská zaříznout a upéci nejlepší kuře.

Je vidět, že to vzácný pán.

A jen tak na půl huby pošeptala několika tetkám, které k ní přišly až do kuchyně, oč se tu jedná.

Za chvíli byla kuchyně prázdna, ale za to plná ves, že Zemínové pojedou do Ameriky.

Když pak k večeru přišel Beránek a přivedl Dominika a Emana zrovna do hospody, byla celá Byseň na nohou a za chvíli bylo v šenkovně plno. Očumovali, naslouchali, s cizince očí nespustili a divili se, že v Americe jsou tací lidé jako v Bysni. Agent totiž se legitimoval u přednosty obce jako příslušník americký. A česky uměl lépe než všickni Byseňáci.

Z počátku hovořilo se o všedních věcech. Lidé očekávali bůh ví jaké kázání a okazování. Když konečně jim byla dlouhá chvíle a od žádného Zemína nemohli se dozvědět, zdali opravdu pojede do Ameriky či ne, došla jim trpělivost a šli domů. A když už hospoda k půlnoci byla skoro docela prázdná, tu teprv sesedli se Zemínové kolem agenta a sestrčili hlavy dohromady. Agent rozbalil papíry, byly tam různé barevné mapy, ukazoval všelijaké body na nich — to prý jsou veliká města. Člověk těch jmen nedovede ani vyslovit. Pak líčil poměry hospodářské, ceny obilí — když prý tam sedlák prodává plodiny, jsou náramně drahé, a když je kupuje, tu prý jsou s polovic zadarmo.

„A ty krásné roviny, lesy zadarmo, zajíců tam tolik, že si je člověk může nejen zadarmo střílet, ale na každého ušáka ještě dostane od vlády odměnu. Jak říkám, první věc, kterou si má vzít každý do Ameriky, je puška."

To se zvláště líbilo Dominikovi, tomu pytlákovi.

„A jak lid tamější hloupý," pokračoval agent, „ničemu nerozumí, vše chce dělat a ničeho neumí. Kdo je tak trochu slušný karbaník, může na těch hloupých bohatých farmářích vyhrát na posezení tisíc dolarů."

„To by nebylo zlé!" povídal Eman a naslinil chutě prsty, jako by už chtěl rozdávat těch dvaatřicet listů. A lecos se povídalo. Tohle jen tak zachytil ponocný, ovšem mluvilo se většinou potichu, čemu neporozuměl.

Dominik i Eman už se nemohli dočkat, jen Vít byl jaksi zamyšlen. Taky by se nerozpakoval jeti do té nové Arkadie, ale ten Josefův podíl! Statek je zadlužen, kdyby jej prodal a zaplatil dluhy a Josefovi podíl, nezbylo by mu ani zlámané grešle na cestu.

„Neříkej Josefovi, že pojedeš do Ameriky."

„Co mi to platno, podíl je v knihách a v první hypotece."

„To je ovšem neštěstí!" řekl Eman a obrátiv se k agentovi, pravil: „A na dluh to nejde do Ameriky?"

„Ne, vše musí být napřed zapraveno."

Zemínové nyní počali se radit sami mezi sebou. Stará matka má něco hotových peněz, ale aby dala neb půjčila? Ta má ráda jen Josefa. Eman by vypomohl Vítovi, ale chce si na cestu ještě někde zahrát. A Dominik? — Ten až prodá tu barabinu v Libonici, bude rád, že mu zbyde na cestu a na nějakou ručnici.

Nebýt toho Josefova podílu!

„Snad už to neobnáší tak mnoho, Víte?"

„Píšu si, co jsem mu poslal kdy, ale to nedělá ani desetinu posud."

„Já říkám, Josefovi odkázala matka nejvíc. Otec umřel, matka dělala sama pořádnost a to víš — —“

„Dostali prý jsme všickni stejně!“ doložil s úšklebkem Eman.

„Jak pak stejně?“ osopil se Dominik, „Josef má podíl ještě celý, slyšíš to, a nám z něho zbylo, že by člověk za to ani na jaře kozu nekoupil.“

Ponocný už chtěl říci: „Proč jste si to utratili, darebové,“ ale mlčel. Neměl dosud zaplaceno od cesty, a pak by snad teprve nedostal ničeho. Dominik se zrovna ptal na něco agenta, když se otevřely dveře a hostinský mrknul na Víta.

„Máte sem jít na chviličku.“

„Kdo mne volá?“

„Jen pojďte!“

Vít vyšel do síně. Stála tam služka z jeho statku. Celá rozespalá.

„Pantáto, máte jít hned domů.“

„Proč?“

„Je tam váš bratr Josef, ten student z Prahy.“

„Kdy přišel?“

„Teď v noci před chvílí.“

„Co tu chce?“

„Já nevím.“

„Vzkázal pro mne?“

„Ne, stará panímáma. Josef je u ní na výměnku.“

„Jdi napřed, já přijdu hned.“

A vrátiv se do šenkovny pro čepici, řekl, že se musí podívat domů na hříbě a šel.

Venku byla tma jak v hrobě. Tak ticho všude kolem, jen u splavu pod rybníkem hučela voda a za kapličkou vrzly dvéře u něčího statku. U Zemínů, jak se služka vracela.

Vít vstoupil do dvora, všude tma, jen na výměnku bylo okno osvětleno. Mladý sedlák se napřed podíval oknem dovnitř. Už nebyl v té světničce, ani nepamatuje. A s tou stařičkou matkou nemluvil už kolik neděl a Josefa viděl posledně, jak tu byl v letě na prázdninách. Jak tam má vstoupit? Jak se má před ně postavit?

Eh, co, nejde tam o nic žebrat, je tam volán. A vzav za kliku, vešel do světnice. Na rozestlané posteli seděla stará Zemínka, majíc nohy na nízké stoličce, a za pelestí u kamen seděl Josef. Byl sehnut, lokte o kolena vzepřené a v dlaních držel rozpálené čelo. Když Vít vstoupil, vzpřímil se Josef, vstal a podával mu ruku. Vít se jí chopil. Stará matka složila ruce na klín, pohledla na Víta a několikrát zakývla smutně hlavou. Ale tomu všemu Vít nerozuměl.

„Ten vyhlíží, chudinka, viď?“ pravila Zemínka lítostně.

„Kdo?“ ptal se Vít.

„Josef, — jen se naň podívej, celý nemocen, šaty rozedrány, prádlo na něm nečisté — —“

„A kde byl?“

„Se studenty. Oni se pustí s vojskem do boje! Utekli z Prahy ještě s jedním někam ku Křivoklátu a když je tam četníci vyčenichali a jeho soudruha odvedli, utekl Josef do své domoviny. Viď, Vítku, aby

tu Josef nezůstával? Četníci mají popis všech studentů, odkud, co a jak a mohou přijít každou chvíli . . .“

Vít si nevěděl rady. Stará Zemínka byla šťastna, že ti dva synové její tak družně se drží za ruce. Takhle jich ještě nikdy neviděla.

„Což aby se Josef někam ukryl?“

„Ale kam?“ bědovala Zemínka. „Zde to nemožno, každý Josefa zná a udali by ho.“

„Mohl by někam ujeti daleko — — takhle přes hranice.“

„Ale to by musilo být hned. Já sama bych mu dala na cestu —“

A stará Zemínka se belhala s postele pro klíč od truhly, aby vyložila své úspory na zachránění Josefovo.

„Počkejte“, povídal Vít, „v hostinci sedí Dominik a Eman, přivedu je a pak se uradíme.“

„Slyšela jsem, že jsou tu, ale nechtěla jsem se ptát. A bylo mi líto, že když jdou do Bysně, zaměří rovně do hospody — — a na starou matku ani nevzpomenou . . Jdi tedy, Vítku, a uraďte se.“

Vít odešel. A lidé, kteří se probudili troubením ponocného, divili se, jaké to pořád běhání, brzy z hospody k Zemínovům, zase ze statku do hospody — — Snad už se ráno postěhuje Vít do Ameriky.

V hospodě se dozvěděl Eman a Dominik, kdo Víta dal volat a proč. A bratři Josefovi počali se potichu radit, až se uradili. „Máme jeti my do Ameriky? — Ať tam jede Josef. Máme my snad nechat v Americe poslední groš svého podílu? — Ať ho tu nechá Josef.“

Řekli agentovi, že ještě přijdou, ač tomuto se zdálo chování se jejich podezřelým, a vzdálili se.

Stará Zemínka zapoměla v té chvíli na všecko soužení; pomyslila si, že Josefovi bratři přec nejsou tak zlí, jak se o nich domýšlela. Vždyť chudáci se starají o Josefa, radí se, jak by ho zachránili před bajonettem četnickým, před Hradčanským vězením.

Dominik jako nejstarší prohlásil, že by Josef učinil nejlépe, kdyby odjel do Ameriky. Stará Zemínka se zachvěla, ulekla se toho slova, ale — pánubohu poručeno, ať už jede kraj světa třeba, jen když bude živ a na svobodě.

„Ale jak se tam dostane?“

„Tady v hospodě právě jeden pán z Ameriky, cestuje pro zábavu, hodný to člověk, umí česky, peněz má jak smetí, s tím by se tam mohl Josef dostat.“

Zemínka byla radostí bez sebe.

„Vyprovodili bychom Josefa kus cesty, ale mohlo by to vzbudit podezření.“

„Ne, děti, kdo utíká, nejlépe, utíká-li sám. Tady máš, Josífku, na cestu, tři stovky, víc nemám. A ty šaty mi svleč, tady si vezmi po nebožtíkovi otci; je to vše sice taky ošumělé, staromodní, ale přec lepší, než ty máš na sobě. A prádlo si vezmi čisté na sebe a ostatní do uzlíčku. Od jídla ti nedám ničeho, tu máš dva vdolky od včerejška, na cestě si koupíš. Jen je-li ten pán takový, jak povídáte, děti?“

„Snad bychom nesvěřili Josefa nějakému pobudovi. Ostatně Josefovi už je přes dvacet let, má tedy rozum. Ale ještě něco, Josífku,“ povídal Vít, „máš u mne podíl, hned ti ho dát na cestu nemohu, to

víš, ale až přijedeš na místo, až se usadíš, piš mi, kde jsi, a já ti jej pošlu. Můžem to napsat a ty to podpíšeš. To je jen k vůli úřadům, kdyby se ptali, proč ti posílám peníze. Řeknu, že je to podíl."

„Vždyť je to v knihách u úřadu."

„Dobře, ale až ti peníze pošlu, na základě tohoto podpisu tvého se podíl vymaže."

Josef, bůh milý ví, kde měl myšlenky. Předložili mu listinu, hlava se mu točila starostí o své živobytí, ruka se chvěla, ale podepsala přec zřetelně celou úmluvu. Stará matka taky ani nevěděla, oč se jedná. Nechala je mluvit a přepočítávala přeležclé bankovky, zdali je jich za tři sta. Několikrát ji spletli, musila počítat znovu.

Eman odběhl do hospody a vyřídil agentovi, že nikdo z nich do Ameriky nepojede, ale že mu dohodili jiný obchod. Na tom jednom vystěhovalci že může vydělat víc než na nich třech. Řekl mu, že musí hned dát zapřáhnout a odvézt Josefa přes hranice. Odtud aby ho pak dle svého rozumu dopravil do Ameriky.

Kůň byl do vozíku zapřažen, agent zaplatil za sebe a kočího útratu a zajeli s vozíkem před statek Zemínovic.

Lidé zas otvírali okna, viděli tam u vrat ve tmě několik postav, slyšeli slabý hovor, ba jakoby i pláč tlumený, a vozík rychle ujížděl cestou k Lotouši a odtud císařskou silnicí k Lounům.

Ubohý Josefe! Víš, kam jedeš? víš, že jsi byl prodán od vlastních bratrů svých? —

V tom starém zákoně prodali Jakubovi synové svého bratra Josefa na pastvinách, — v Zemínovic statku jej prodali v domě otcovském, před očima vlastní své matky.

Slyšíte ten rachot kol vozíku na silnici někde u Kutrovic?

Kupec odváží Josefa do Ameriky — do moderního Egypta.

* * *

Uběhlo asi čtvrt roku a po těch obávaných četnících ani památky. Zemínka litovala, že Josefa poslala do tak daleké ciziny. Josef vůbec ani nebyl v seznamu pronásledovaných studentů.

Zemínka stará čekala dychtivě na dopis Josefův, jen proto, aby věděla, kam mu psáti, aby se hned vrátil. Každou chvíli vybíhala před vrata, aby se podívala, nejde-li tudy poštovní posel.

Uplynulo půl roku, už rok a Josef nedával o sobě zmínky.

To starou matku často rozplakalo. Nemyslila jinak, než že její miláček někde zahynul.

Až jednou, když seděla před vraty na výsluní, zastavila si poštovního posla.

„Nic pro nás?"

„Nic, panímámo, dnes nic."

„Už rok čekám na psaní z Ameriky a nemohu se dočkat."

„Z Ameriky? Vždyť už jsem přinesl letos asi pět psaní z Ameriky k vám."

„Kam jste je odevzdal?"

„Mladému."

„Tak děkuju.“

A jak přišel Vít, hned se sháněla, co Josef píše.

„Píše, že se má dobře a že se mu z Ameriky nechce.“

„A proč mi neukážeš psaní?“

„Josef sám psal, abych vám o ničem neříkal, že přijede z nenadání.“

„A kde je Josef?“

„Někde v Texasu. Nevím, kam jsem dal tu adressu.“

„Já se jen tak ptám,“ omlouvala se stařena, aby Víta nepohněvala. „Nu, jen když se mu dobře daří.“

A byla zas spokojena.

Jednou však dostala náhodou stará Zemínka sama dopis Josefův do ruky. Nevěděla, má-li jej otevřít bez Víta. Ale proč by se bála? Dopis adressován jí. Zašla si do své světničky, zastrčila se, vzala z modlitebních knih brejle a rozevřela obálku.

„Drahá matičko!

Psal jsem Vítovi pětkrát, vám dvakrát. Odpovědi jsem odnikud neobdržel. Píšu snad naposledy, poněvadž choroba moje, kterou jsem si uhnal v uhelnách při těžké práci, se zhoršila a já ležím už druhý měsíc v nemocnici. Prosil jsem Víta, aby mi aspoň na cestu poslal, ostatní z podílu že mu odpouštím, ale neodpověděl. Průvodčí můj, jak jsem vám psal, mne na cestě oloupil o všecky peníze a já na lodi musil za stravu konat hrubé práce. Dělal jsem zedničinu, pak jsem pracoval v jednom pivovaru a naposledy v uhelnách. Vím, že vás vícekrát v životě nespatřím. Bratrům odpouštím, jako onen Josef Egyptský, jen že já úpím ve větším otroctví.

Líbá stařičkou ruku Vaši váš syn

Josef Zemín.“

Stará Zemínka se dívala brzy na psaní, zas na obálku, jako by nevěřila, že patří jí. Tam stálo její jméno. A v dopise jméno jejího miláčka. Ruce jí sklesly v klín, papíry jí vypadly z rukou. Ubohá stařena zahleděla se upřeně na obrázek bolestné Panny. Zdali pak i ona pocítila větších ran než Zemínka? Té chudince umírá taky syn, tam někde v cizích rukou, kde nad ním nikdo nezapláče, v dalekých končinách světa. Třeba by přibit byl na kříži, jen když by ho mohla zlíbat. Čtyři děti má, ty tři jí dal bůh pro soužení, čtvrtého jí prodali do ciziny.

Zemínka vstala, povzdechla, ale neplakala. Slza není největším znakem bolu. Oblekla se svátečně, vzala psaní do kapsy, zamkla světničku a šla k Vítovi.

„Kde že máš tu adresu Josefa?“

Vit vystoupil na židli a za obrázkem jedním ji našel.

Zemínka ji mlčky vzala a šla. K Tuřanům. U vrat fary zazvonila a když jí otevřeli, vešla do pokojíku velebného pána.

„Velebný pane, už jsem dostala psaní od Josefa!“

„Tak co píše?“

Zemínka vyňala z kapsy dopis a odevzdala jej šedivému faráři. Ten se nahnul k oknu a četl. Přečetl a podíval se na Zemínku.

„Uložila jsem si zde u vás, velebný pane, částku peněz na pohřeb, na zpěváky, na kříž náhrobní a pak na zádušní mši za sebe a svého nebožtíka. Buďte tak dobrý a vraťte mi ty peníze, pošlu je Josefovi do Ameriky na zpáteční cestu."

„Jak chcete, matičko. A víte, kde je?"

„Tuhle mám ten lístek."

„Tedy mu je pošlete, ač-li soudě dle jeho psaní, bude ještě na živu."

Starý kněz vstal, otevřel přihrádku u stolu a vyňal Zemínčinu fundaci, udělal obálku, napsal jménem jejím krátký dopis, vložil peníze, zalepil, zapečetil a napsal dle lístku adressu.

Zemínka vzala balíček, shýbla se k ruce farářově, ale ten tomu rychle zabránil. Doprovodil ženu na smrť bledou ku dveřím a mlčky dlouho se za ní díval, když putovala silnicí k Slanému, aby tam odevzdala peníze na poště.

Už byl večer, když se vrátila. Odemkla svoji světničku, usedla k oknu a nyní teprv se do sytosti vyplakala. Když jí přinesla služka večeři, ani se jí netknula a když jí přinesli ráno snídaní, seděla posud tak u okna ve svátečním ustrojení. Už neplakala. Myslili, že spí, budili ji, aby šla snídat, ale Zemínka už se nezdárného dítěte o nic neprosila. Byla tuhá, studená. Tak, jak byla, položil ji Vít do rakve.

Ještě dobře, že se čistě a svátečně oblékla. Dítě by jí bylo neustrojilo.

* * *

A jak psal Josef, víceкrát se nevrátil. Zaslané peníze přišly za čtvrt leta na Tuřanskou faru zpět a stařičký kněz je obrátil k původnímu účelu.

Těch několik tisíc podílu, za něž bratří Josefa prodali, ani malou mezeru nevyplnily v hříších jejich. Vít dohospodařil a potlouká se někde světem, Eman si několikrát za svůj dílec hodil v karty a Dominik si zjednal všeho všudy novou pušku, pro niž byl co pytlák v hraběcím revíru od hajných zastřelen.

Za živa pohřben.

Americká povídka.

Napsal **T. Bailey Aldrich.** Přeložil Jos. Pachmajer.

ráčel jsem kdysi nábřežím, kteréž se táhne mezi mým obydlím a písárnou, při čemž potkal jsem muže, který se v těchto místech procházel. Obyčejně, kdykoli meškám na ulici, pohřížen jsem zcela v myšlenky a propletám se davy lidu, nikoho si nevšímaje. Ale tentokráte tvář onoho muže upoutala moji pozornost. Měl oči téměř už vyhaslé a vlas jeho, splývající až na záda, byl šedinami prokvětlý; ale jinak zdál se neznámý muž čítati sotva 30 let. Mladistvá jeho postava i pružná chůze hodily se k šedému ctihodnému vlasu tak málo, že mnohé oko zvědavě na něm spočinulo. V duchu mém vzbudil muž ten trapnou domněnku, že má buď cizí hlavu aneb cizí trup. Byl zajisté Amerikán, aspoň pokud hlavy jeho se týče — neboť americký typ nedá se tak snadno zapříti — a vše svědčilo, že mnoho již zkusil a prožil, ač byl — ku podivu! — tak mlád a stár zároveň.

Nežli jsem došel ulice sadové, vrátil jsem se k myšlenkám, z nichž mne onen muž nevědomky vyrušil, avšak po celý den stavěl se staromladý hoch se stříbrnými kadeřemi jako stín mezi mne a obchodní mé záležitosti.

Druhý den setkal jsem se s ním opět na nábřeží. Opřel se o zelené zábradlí a pozoroval rej v přístavu. Při pohledu na čilý a pestrý tento život kmitl se v matném zraku jeho jasný paprsek, vyhasl však opět a oko jeho bylo temnějším, než kdykoli jindy. Tázal jsem se v duchu sám sebe, zdali snad i muž tento vysílal za mladších let do širých moří lodi své, které se nevrátily, a zda malé barky, projíždějící se zde přístavem, jsou pro něho obrazem ztrát, které byl utrpěl.

Muž tento má zajisté za sebou zajímavou minulost a přál bych si ji znáti, pronesl jsem pololhlasem.

„Opravdu?" otázal se někdo nedaleko mne.

Obrátiv se, spatřil jsem svého souseda, pana Howellse, jenž zasmál se srdečně, přistihnuv mne při samomluvě.

„Chcete-li," dodal, tváře se tajemně, „chci vám vypráněti o minulosti muže toho a znáte-li někoho, jehož život byl stejně zajímavým, poprosím vás pak, abyste mi o něm také vyprávěl."

„Znáte jej tedy?"

„Znám i neznám. Neznám ho totiž osobně, avšak znám neobyčejnou událost z jeho života. Byl jsem náhodou v Paříži, když byl pohřben."

„Pohřben?"

„Ovšem nikoli pohřben v pravém slova smyslu, avšak věc byla skoro táž. Máte-li čtvrt hodinky času," pokračoval pan Howells, „posadíme se na onu lavici a řeknu vám vše, co vím o této aféře, kteráž svého času vzbudila v Paříži nemalou sensaci. Pán tento, kterýž se

dosud, jak vidíte, u přístavu prochází, může vám býti titulním obrázkem k celé povídce, obrazem jaksi k textu připojeným.“

Na následujících stránkách mějtež tedy historku, kterou mi pan Howells vylíčil. Zatím co vyprávěl, opřel se mladý stařec v plné záři sluneční o zábradlí, netuše ovšem, že as padesát kroků od něho baví se dva mluvkové jeho minulostí.

* * *

Tři osoby seděly v komnatě s velikým oknem, jež vedlo na náměstí vendômské. Pan Dorine, obrácen téměř zády ku dvěma ostatním osobám, seděl v jakési malé alkovně a četl v „Journalu des débats“. Chvílemi sňal brejle, aby je očistil; vyhýbal se však úzkostlivě tomu, aby nemusil pohlednouti na pohovku, v pravo od něho poněkud v pozadí stojící. Na této seděly slečna Dorinova a mladý americký gentleman, z jehož přímého, krásného obličeje bylo lze uhodnouti postavení jeho v rodině. Dne toho nebylo snad v celé Paříži šťastnějšího člověka nad Filipa Wendwortha. Život jeho byl tak rozkošný, že váhal pohlednouti přes meze přítomnosti. Co mohla budoucnost poskytnouti ještě srdci jeho blahem přetékajícímu? Co mohla mu vzíti? Největší blažeností prochvívá arci vždy cosi bolného — jakési tušení — temný mráček na dalekém obzoru vystupující — jakýsi bezejmenný pocit tesklivé tísně a tento temný přímrak skláněl se nad Wendworthem, když večer povstal, a před odchodem ruku Juliinu zamyšlen ke rtům přitiskl.

Bystrý a zkušený pozorovatel nebyl by ho v tu chvíli pokládal za nejšťastnějšího člověka v Paříži, jakým mohl býti právem nazýván.

Pan Dorine odložil noviny a přistoupil k Filipovi.

„Mluví-li pan Cherbonau pravdu,“ pravil, „a je-li dům takovým, jak jej líčí, radím vám, abyste kupní smlouvu ihned uzavřel. Provázel bych vás rád, Filipe, avšak neupírám, ztrácím ptáčka svého příliš nerad, než abych vám pomáhal ještě hnízdečko pro něho hledati. Nezapomeňte, že poslední vlak odjíždí k Paříži v 5 hodin. Nezmeškejte tedy, zakoupili jsme již loži pro zítřejší premieru Sardouovu. Do zítřejšího večera,“ dodal stařec s úsměvem, „bude Julie snad již starou pannou, do doby té jest pro nás skorem celé století.“

Druhého dne zavezl vlak Filipa do jedné z nejkrásnějších krajinek v okolí pařížském. Když byl as hodinu mezi zelenými křovinami kráčel, dostihl Wendworth obydlí pana Cherbonau. Jako ve snech kráčel šťastný jinoch z komnaty do komnaty, prohledl skleník, stáje, zahradu, i malý, zalesněný park, oživený veselým, stále šumícím a zurčícím potokem. Po té obědval Filip u pana Cherbonau, uzavřel koupi a odebral se směrem ku stanici, kam přišel dosti záhy, aby mohl vlaku ku zpáteční jízdě použiti.

Když Filip uzřel před sebou Paříž se světly v soumraku se kmitajícími a s věžmi i chrámy, zdvihajícími se do večerního vzduchu, zdálo se mu, jakoby byla leta uplynula od té doby, když město naposled viděl.

Přibyv do Paříže, odejel ihned do svého hotelu, kde nalezl na stole několik listů. Nepohlednuv ani na adressy, převlekl se do vhodnějšího oděvu.

Dříve zdálo se mu při netrpělivosti, s jakou práhnul spatřiti opět slečnu Dorinovu, že vlak jen krokem se pohybuje, nyní bylo mu zase, jakoby se drožka po ulici plížila. Konečně zastavil povoz před domem páně Dorinovým. Dvéře otevřely se v okamžiku, když Filip poslední stupeň schodiště překročil. Sluha vzal mlčky plášť a klobouk z jeho ruky; Filip pozoroval jakousi pochmurnou důstojnosť v jeho jednání. Nebyl však nyní také on členem rodiny?

„Pan Dorine," pravil sluha váhavým hlasem, „nemůže vás okamžitě přijati; prosí vás však, abyste vešel do salonu."

„Jest slečna —?"

„Ano?"

„Sama?"

„Ano", opakoval sluha, pohlednuv s udiveným a tázavým výrazem na Filipa, který ztěží potlačil projev radosti.

Poprve dopřáno mu bylo tedy promluviti se slečnou o samotě. Až dosud bavil se s Julií vždy jen za přítomnosti pana Dorina aneb někoho jiného. Pařížské dívky ve stycích svých se snoubencem jsou poutány nejpřísnější etiketou.

S tlukoucím srdcem spěchal Filip slabě osvětleným koridorem, do něhož pronikala vůně květin Julií se zálibou pěstovaných, a otevřel ztichounka dvéře salonu.

V komnatě bylo šero. Pod lustrem postaven byl úzký, černý katafalk. Na stole, podle něho stojícím, nalezaly se kříž s ukřižovaným a rozžatá svíce; kolem nich byly rozházeny bílé květy.

Julie Dorinova byla mrtva.

Když pan Dorine uslyšel pronikavý výkřik, jenž náhle přerušil dusné ticho, spěchal z knihovny do salonu a spatřil Filipa, jenž stál uprostřed komnaty jako příšerný zjev.

Teprve později dostalo se Wendworthovi podrobnějších zpráv o neštěstí, jímž byl tak náhle stižen.

Večer po odchodu jeho odešla slečna Dorinova do své ložnice ve zdraví na pohled neporušeném a rozkázala služce, aby ji ráno záhy vzbudila. Služka vešla v určitý čas do ložnice a spatřila slečnu seděti dosud v lenošce, na pohled spící; otevřená kniha ležela na zemi u jejích nohou. Služka povšimla si, že lože jest nedotknuto a že Julie oděna jest dosud šatem, který měla na večer. Přistoupila ku slečně, aby ji probudila; avšak nebyl to spánek, byl to věčný klid smrti —

Dva listy zaslány byly Filipovi, jeden na stanici, druhý do hôtelu. První list ho nezastihl, druhý list Filip neotevřel. Při jeho příchodu odkázal jej sluha, domnívaje se, že Filip jest o úmrtí slečnině zpraven, s krutou neopatrností přímo do salonu.

Bohatství dívky, krása a náhlá smrť její, jakož i poněkud romantický ráz, kterýž měla láska její k mladému Amerikánu — vše to přilákalo nepřehledné davy k pohřbu, jenž odbýval se z chrámu v ulici d'Agnessau. Mrtvola měla býti uložena v rodinné hrobce na hřbitově montmartreském.

Hrobku tuto nutno popsati.

Nejdříve přišlo se k železné, prolomené mříži, kterou bylo viděti do nevelike předsíně, na jejímž konci nalezaly se dubové dveře. Kamenné

schody vedly do hrobky, kteráž byla 15 až dvacet stop zšíří i zdélí; uměle zřízeným přístrojem na střeše vcházel do hrobky stále čerstvý vzduch. V hrobce nalezaly se dva sarkofágy; ve starším uloženy byly ostatky paní Dorinové, již před lety zesnulé; druhý sarkofág byl zcela nový a na straně jeho vyryta byla písmena „J. D.“ ve vkusném, liliemi opleteném monogramu.

Pohřební průvod stanul u vchodu do zahrádky, kterou byla hrobka obklopena, a jen nejbližší příbuzní vešli za nosiči do hrobky. Vysoká svíce vosková, jakých se v katolických chrámech užívá, hořela na dolním konci sarkofágu, vrhajíc matné světlo na střední prostoru hrobky, takže stíny, kupící se ve všech rozích a koutech, stávaly se hlubšími a temnějšími. Při plápolavém svitu této svíce vložena byla rakev do schránky žulové, těžká deska mramorová zasazena do otvoru a dubové dveře otočily se skřípavě v rezavých veřejích, zaplašivše paprsek, jenž na okamžik do temnoty proniknouti se odvážil.

Pan Dorine, zahalen ve svůj plášť, vrhl se na zadní sedátko svého povozu. Oddán bolu svému nepozoroval, že jest sám. Kola zaskřípala v písku alejí a bylo opět ticho na hřbitově montmartreském. U hlavního vchodu rozdvojily se řady povozů a rozjely se do různých ulic s rychlostí, jako by přinášela tato pocit ulehčení.

Skřipot kol odjíždějících povozů ztratil se již v dáli, když Filip otevřel zraky, jako by ze spánku byl probuzen. Opíraje se o rámě, vztýčil se a zíral kolem do tmy, jež ho obkličovala.

Kde se nalezal? Nabyl okamžitě vědomí o všem, co se s ním událo. Zůstal v hrobce!

Klečel na vzdáleném konci sarkofágu a upadl bezpochyby do mdlob. Při posledních obřadech slavnostních nepozoroval zajisté nikdo, že zmizel.

První dojem, který pocítil, bylo přirozeně zděšení, kteréž ale zmizelo tak rychle, jak náhle se v něm probudilo. Život pro něho pozbyl veškerého kouzla a měl-li zemříti po boku Julie, zdaž se tím nesplňovalo přání, které v posledních dnech tak často pronesl? Co bylo mu několik let dříve neb později? Břímě života musí konečně přece odhoditi! A proč by se nemělo tak státi už nyní? . . . . Osten výčitky bodl jej náhle při této myšlence. Může-li odmítnouti tak bezcitně lásku, jež bděla nad jeho kolébkou? Svaté jméno drahé matky zachvělo se na jeho rtech.

Není zbabělcem, že vzdává se bez zápasu života, který pro ni zachovati bylo svatou jeho povinností? Ano, nebylo povinností jeho k živým i mrtvým, zkoušeti okolnosti zoufalého postavení a přemoci, bude-li to v moci lidské, veškeré překážky, jež se mu do cesty staví?

Ač tělo jeho bylo slabé a útlé jako tělo ženy, byl přece jedním z těch, kteří, jsouce chabými za obyčejných poměrů, s chvatem radostným a jakýmsi jásotem spěchají měřit síly své s protivenstvím. Tajemná bázeň před čímsi nadpřirozeným, jež ve chvílích takových lidí se zmocňuje, neměla v srdci jeho místa. Byl prostě uzavřen ve prostoře, z níž v určité době za každou cenu musel se dostati. Hrobka tato chovala drahé ostatky ženy, kterou byl miloval, avšak okolnost tato neměla pro něho významu děsného, spíše upokojovala rozechvěnou mysl jeho. Julie byla dosud krásným zjevem. Duše její dlela daleko od těchto míst

a kdyby se jasný a čistý duch ten vrátiti mohl, zdaliž by neučinil tak jen, aby jej láskou svojí chránil? Hrobka tato musela vzbuditi myšlenky podobné a Filip neodmítal je z cela, když povstal a rukama v temnotách tápal, duch jeho byl však příliš svěží a praktický, než aby se byl na dlouho oddal pocitům takovým.

Filip, jenž byl kuřák, měl náhodou několik zápalek u sebe. Po několika marných pokusech podařilo se mu, rozžati jednu z nich a v několika vteřinách, co zápalka hořela, seznal, že byla vosková svíce v hrobce zapomenuta.

Mohl ji potřebovati, aby vyšetřil, jak pevně jest hrobka uzavřena. Kdyby se mu podařilo prolomiti jakýmkoli způsobem vnitřní dveře a dostati se až ku mříži, na kterou se toliko nejasně pamatoval, mohl doufati aspoň, že volání jeho někdo uslyší. Avšak dubové dveře byly nehybny jako zeď, do níž byly těsně zasazeny. I kdyby byl měl po ruce potřebné nástroje, nebylo závory, kterou by mohl rozraziti; i veřeje umístěny byly na straně zevnější.

Filip, přesvědčiv se o tom, postavil světlo; opět na zemi, opřel se o stěnu a pozoroval modrý plamen, jenž plápolal, jakoby chtěl od svíce uletěti.

Jest ještě dobře, pravil si v duchu, že tu je stále čerstvý vzduch.

Náhle trhl sebou a shasil kvapně světlo, život jeho závisel zcela od této svíce. Četl v jisté povídce, líčící ztroskotání korábu, že plavci po několik dní živili se voskem ze svící, kteréž byl šílenec z tonoucího korábu hodil do záchranné kocábky. A takto byl by Filip život svůj málem sám spálil.

Při chvilkovém plaménku zápalky pohledl Filip na hodinky. Zůstaly státi na jedenácti — avšak na jedenácti z předešlého večera anebo z dnešního rána? Pohřební průvod opustil bránu o desáté hodině. Kolik hodin uplynulo as od té doby? Jak dlouho byl bez vědomí? Nemohl více čítati hodiny, kteréž pro nešťastníka plíží se jako hlemýžďové, blaženému letí však jako vlaštovky.

Pozdvihl svíci a usedl na kamenné schody. Povaha jeho byla sanguinická; ale když uvažoval možnost svého zachránění, byla naděje jeho velice temna. Přátelé museli jej zajisté záhy pohřešovati; okolnosti, za nichž zmizel, vzbudí mezi nimi zděšení: budou pátrati po něm se vším úsilím, — napadne-li však někomu, aby hledal živého člověka na hřbitovu montmartreském?

Policejní prefekt vyšle sta duchů služebných na všechny strany, mrtvola jeho bude hledána v Sekvaně; důkladný popis jeho osoby vězeti bude v zápisníku každého strážníka a zatím naleză se on — v hrobce rodiny Dorinových!

Avšak na druhé straně jest jisto, že byl posledně v těchto místech pozorován. Vtipnému agentu policejnímu bude to ovšem východištěm při pátrání po zmizelém.

Mimo to, není-li možno, že pořadatel pohřbu vrátí se pro svíci, kterou zajisté zúmyslně v hrobce nenechal? Nepošle-li snad pan Dorine na rakev čerstvé věnce z květin na místo těchto, kteréž tak opojnou a silnou vůni v hrobce vydychují? Běda! Jak pravdě nepodobny jsou všechny ty naděje. Avšak nesplní-li se záhy žádná z nich, bylo by lépe,

aby se nikdy nesplnila. Jak dlouho může zachovati poslední jiskru života?

Kapesním nožem svým rozřízl Wendworth svíci ve čtyry, stejně velké kusy.

V noci, počítal, sním první kus, zítra druhý, třetí kus sním pozejtří a dne následujícího sním zbytek — pak očekávati budu vysvobození neb — konec.

Ráno před tím nesnídal Filip ničeho, není-li číška světlého čaje také snídaním. Dříve nepociťoval žádného hladu, nyní však byl hladov jako vlk. Odkládal však stále s jídlem, pokud bylo možno. Dle výpočtu jeho byla as půlnoc, kdy odhodlal se okusiti poprvé podivný svůj pokrm. Tento kus vosku byl zcela bez chuti, účelu svému však vyhověl. Na okamžik byl hlad ukojen, po chvíli počal však Filip pociťovati jinou nemilou okolnost. Pro vlhkost zdí a mrazivý průvan, jejž neviditelný přístroj ventilační způsoboval, mrzla mu krev v žilách. Jediným prostředkem proti tomu bylo přecházeti stále sem a tam hrobkou. Někdy zmocnila se ho i nesmírná ospalost a musil napjati veškeré síly své, aby ji přemohl. Usnouti značilo, jak tušil dobře, tolik co zemříti, kdežto on byl odhodlán žíti.

Nejpodivnější obrazy a myšlenky vířily v jeho hlavě, když přecházel nejistými kroky po kamenné podlaze hrobky, kráčeje stále podle zdi, aby se sarkofágů nedotkl.

Hlasy, jež dávno umlkly, pronášely slova dávno zapomenutá; tváře, známé mu z dětství, vystupovaly ve tmách hrobky živě před jeho očima. Celý život rozvinul se jako panorama s nejmenšími podrobnostmi před pohledem jeho; veškeré změny během roku, jež přinesly mu lásku a smrt, blaho i útrapy, směstnaly se v jediné vteřině v jeho myšlenkách.

Necítil již ospalosti, avšak znovu ozýval se naléhavý hlad.

„Musí býti již jitro,“ pravil. „Zářivé slunce zlatí snad nyní střechy věží a chrámů pařížských anebo snad snáší se chladný dešť nad městem a bije a šumí na hrobkách nade mnou. Paříž! Ach nyní jest mi jako snem! Což procházel jsem se opravdu někdy v zářivém svitu slunečním po veselých jejích boulevardech?“

Filip věděl, že tma, mlčení a chlad jej konečně pozvolna přemohou. Zimničná činnost mozku jeho vyvolala reakci. Byl jako zmámen, opojen, klesl na schody a nemyslel již na nic. Náhodou dotkla se ruka jeho kusu vosku. Uchopil jej a pojídal ho mechanicky. To oživilo jej opět. „Podivno,“ pravil si v duchu, „že nemám žízně? Snad jest vlhkost zdí toho příčinou? Po dva dny nedotkla se rtů mých ani krůpěj vody a přece necítím žízně. Ospalost, bohudíky, již zmizela. Tak dlouho jsem snad nikdy posud nebděl; teď mohl by toliko narkotický jed sevříti víčka mých očí. Zajisté jest příčinou toho bázeň před spánkem?“ Minuty zdály se mu býti hodinami. Chvílemi chodil po hrobce, chvílemi naslouchal u dveří.

Některé okamžiky pojímala ho mocná touha, aby se vrhl na kamennou schránku, jež chovala mrtvolu Juliinu, a aby vzdal se všech pokusů zachrániti svůj život.

Zbyl mu ještě jediný kus vosku. Třetí byl snědl, nikoli aby hlad ukojil, nýbrž jen z pouhé opatrnosti. Požil ho jako požíváme odporný

lék, jenž má nás při životě zachovati. Obrovskými kroky blížil se již čas, kdy nebude se mu dostávati ani této bídné potravy.

Čekal a váhal s posledním kusem tak dlouho, pokud bylo možno. Postil se tentokráte velmi dlouho. Kus vosku, který měl v ruce, byl mu svatým předmětem. Byl poslední jeho zbraní proti smrti!

Konečně pozdvihl jej přece ke rtům a srdce se mu při tom sevřelo jako dosud nikdy. Pak stanul náhle ani nedýchaje a naslouchal, mrštil voskem do hrobky, dvéře se rozlétly a Filip oslněným zrakem spatřil postavu páně Dorinovu, jež odrážela se ostře od modré klenby nebes.

Vyvedli jej poloslepého z temnot na světlo denní a pan Dorine pozoroval, že Filipův vlas, dříve jako havran černý, na mnohých místech úplně sešedivěl. I oči jeho pohasly, temnota zkalila jejich lesk.

„A jak dlouho byl přece v hrobce uzavřen?“ tázal jsem se pana Howellse, když umlkl.

„Právě jednu hodinu a dvacet minut —“ pravil pan Howells, usmívaje se vesele.

V té chvíli kráčel právě Filip Wendworth v sluneční záři kolem nás.

Vypravování páně Howellsovo pronásledovalo mne všude. Jakou strašnou zkoušku musel přestáti tento mladý ještě muž! Utrpení jeho bylo jediné svého druhu. Osmdesát minut bylo mu dvěma dny!

Kdyby byl býval dva celé dny v hrobce uzavřen, byla by ztratila událost tato hlavní část tragického rázu svého.

Jest pochopitelno, že jsem od této doby pana Wendwortha sledoval ještě s větší zvědavostí. Viděl jsem jej den co den choditi v těchto místech, a v osamělosti i ve snivém výrazu jeho spočívalo cosi tklivého, co srdcem mým pohnulo. Divil jsem se, že jsem již dříve z bledého a výrazného obličeje jeho nevyčetl román, který mi pan Howells sdělil. Umínil jsem si proto, promluviti s ním, ač jsem nevěděl, co mu říci mám.

Kdysi z jitra setkali jsme se tváří v tvář na křižovatce dvou cest. Stanul zdvořile, abych mohl jíti napřed.

„Pane Wendworthe,“ pravím, „chtěl jsem . . .“

Přerušil mne.

„Nejmenuji se Wendworth,“ řekl hlasem zcela obyčejným, „jméno mé jest Jones.“

„Jo — Jo — Jones,“ vyrážel jsem nesouvisle.

„Ne, nikoli Josef Jones,“ pravil s chladným výrazem, „nýbrž Bedřich Jones!“

Slabé světélko, v kterémž počala se mi jeviti věrolomnost přítele Howellse, kmitlo se mi mozkem.

Pan Bedřich Jones diví se zajisté ještě dnes, proč jistý cizinec oslovil jej jako pana Wendwortha a pak jako šílený odtud prchal a v davu lidu zmizel.

Pravdou jest, že si pan Howells řádně zaprášil — vrhl prý se na literaturu a přemýšleje o velikém svém románu americkém, který dosud světla nespatřil, pozbyl poněkud rozumu. Chtěl se přesvědčiti, jaký dojem učiní na mne jedna kapitola jeho románu, a proto mně ji vypravěl.

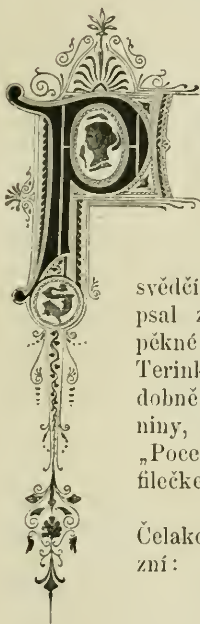
Hrdina můj, pan Jones, byl — jak jsem se později dověděl — muž zcela obyčejného rázu a zabýval se stavbou krásného mostu žulového, jenž pozvolna vztyčoval se nad stříbrnými vlnami mořského zálivu v sadech veřejných.

Vzpomenu-li na vzdušné zámky, kteréž stavěl pan Howells na základech lehkověrnosti mé, mohu ztěží potlačiti smích, ač cítím pokoření, že stal jsem se bezděčnou obětí kouzelného jeho umění.

O milostných vztazích Františka Ladislava Čelakovského.

Napsal

Dr. Frant. Bačkovský.

ěvec „Růže stolisté" byl vzhledem k dívkám srdce velmi chytlavého; ale jak rychle v něm oheň náklonnosti vzplanul, tak rychle obyčejně též uhasínal, až konečně Čelakovský přece pravou trvalou láskou byl upoután . . .

Jak nakloněn byl Čelakovský dívkám, o tom svědčí výmluvně jeho dopisy. Josefu Vlastislavu Plánkovi psal z Prahy do svého rodiště Strakonic r. 1820: „Mé pěkné poručení, třeba i několik hubiček našim Kačenkám, Terinkám a co těch světic více v našem kalendáři." Podobně, odešed ze svých studií z Budějovic domů na prázdniny, psal Josefu Vlastimilu Kamarýtovi 30. září r. 1820: „Pocelovav v Budějovicích Nanrlinky a Katrlinky, i s mým filečkem šťastně jsem se domů dožabroval."

R. 1819, tedy právě ve dvacátém roce věku svého, Čelakovský složil báseň s názvem „Vzpomínání", která takto zní:

Na tě myslím, děvče ušlechtilé,
když mě jitro ze sna roztomile
v ranní kráse budívá,
v hájek loudívá.

Na tě myslím, když sluněčko vzešlé
o polednách utěšení sešle,
kdy mne podnět milosti
vábí k radosti.

U večer, kdy při potůčku sedím,
smutně přes lesy v ty kraje hledím,
kde má jedinká
chodí zlatá Julinka.

Ano, v tiché noční samotnosti
po vás putující v dalekosti,
věrné hvězdičky,
posýlám jí hubičky.

Jestliže báseň tato vztahuje se k osobě skutečné a nikoli k pouhému výmyslu básnickému, byla by prvá povědomá milenka Čelakovského — Julie. Avšak, kdo byla, kdež a jak Čelakovský se s ní seznámil, o tom ničeho bychom nevěděli a jen bychom mohli souditi, že tato prvá láska Čelakovského skončila se brzo velice smutně. Složiltě Čelakovský téhož roku 1819. dvě básně, které nám oznamují, že milenka jeho Julie zemřela. Básně ty otiskl ve „Smíšených básních“, vydaných r. 1822., ale do pozdějších vydání svých básní jich nepojal. Znějí takto:

Na Julii.

Julie! proč v té době utěšené,
v mé když oči mocně okouzlené
z tváří tvých se záře prýštila,
když se přede mnou nebné rozvíjel rozkoše trůn,
a duch můj zhostěn zemské tíhoty,
žídlem plynul rajské blahoty:
proč jsi ze stříbrných strun
třesoucí se rukou
o smrti píseň, tesknou, trudnozvukou,
mysl srážející loudila?
Slzou na to — slzou koruny převážící,
vážným otazem se stkvící:
„Zdaž za hrobem šťastní snové se neroztříští,
zdaž i tam naší milosti kyne příští?“
duše tvá v celé na mne spanilosti dchla.
I jí kyne, děvenko, důvěřuj!
příští věčně Vesnou splývající —
než milencově výstraze stůj!
Nám též po letech blažených,
po mnohých letech — ještě mnohých,
smutný rozpoje večer zašeří —
a na mne zaměří —
ne! ach, nikoli!
(bolesť ta by Julii zetřela!)
A tě osudův železných střela
k svatým břehům léthejským
od boku mého strhne:
Milenko, nepi!
ach, milenko, nepi!
nepaměť nesoucí vlnu nepi!
Potuluj se v smutném cyprisovém háji,
dokud stín můj, skloniv k temnému se kraji,
po nemnohých

chvílích zde protoužených,
v zaníceném objetí
stín tvůj nepostihne,
a v jedno nesjihne!
Šál tu nabravše náš šustící poplyne krok
přes čistící, zrcadlný tok,
v zjasněné ztepilosti
k věčné milosti,
k polím elisejským!

U Juliina hrobu.

Víc tě neznenctím, hrobko světomilá,
ni tě, hvězdo kleslá v temném zákrytu;
víc mé nerozsápe vášeň zdivočilá
zbojné srdce v strašném smyslů pozbytu:
jihne srdce — slzy kanou — bol se pýří —
v ututlání hasnou žární ohňové;
dejte, duch můj ať se opět s vámi smíří.
čistí, nesmrtelní Manové.

Klidné obydlíčko! kvíti něžné mládne
na tvém zase zelenavém pokrovu;
mně jen kvítek kojný, usvadnutý žádné
jarní dehnuti nevyvábí poznovu:
ne zde — tam, jen tam nadějnou kotvu klásti
volno, kde mé blaho světy putuje;
ó, kýž brzy možná schránu tížnou střásti!
Kdy, ach, kdy ta doba připluje?

Avšak ze smutné nálady, která jeví se nám v básních těch, Čelakovský probral se za nedlouho, jak svědčí již oba dopisy z r. 1820, z nichž hned na počátku přítomné rozpravy úryvky jsme podali; jiných dokladů toho hojnost poskytují nám básně, které v témže roce Čelakovský složil. Jmenovitě také z r. 1820. pochází známá jeho čtveračivá píseň „Děvče, já ti udělám“, začínající se těmito verši:

Bětulinko boubelatá,
darmo se mne vzdaluješ;
darmo ústka růžovatá
zlíbati mi zbraňuješ:
známť já čarovati;
děvče, já ti udělám!

V této době Čelakovský napsal i báseň „Na zahradě“, v které velebí horoucně blaho lásky. Báseň ta zní:

Krása . . . zlato . . . sláva . . . blaho lásky —
jen se nerozsmekni vrtké štěstí,
jež mi do třetice osud věstí
sledním lístkem plané sedmikrásky,
blaho lásky!

Kam, motýlku, s kvítku lůna spěješ?
Kam ty, ptáčku, naníženým letem?
Aj, větříčku, opeřený květem,
kam ty, kam ty od jabloně věješ?
K ní-li spěješ?

K ní? Ó, vezmi tento lístek lásky,
jí ho zavěj do ňáder tichého
temna; ty však hlásej do šerého
jitra, ptáčku, medovými hlásky:
Blaho lásky.

A ještě jeden doklad milostné nálady Čelakovského máme z roku 1820. V dopise totiž Čelakovského ke Kamarýtovi ze dne 22. listopadu roku 1820 čteme slova: „Jungmann! Jungmann! ó, co to jméno lahodí sluchu mému! jak blaží a pojí a dviže srdce mé! . . . Znáš-li pak jeho dceru? Ani ještě jejího jména nevím — a — a nesmím toho vysloviti.“ Ze slov těchto lze arci souditi leda jen, že dcera Jungmannova vznětlivému jinochovi se zalíbila; o nějakém milostném anebo vůbec užším styku mezi nimi není známo ničeho.

Následujícího roku však vyniká z dopisů Čelakovského jedna dívčí postava živěji. Seznámil se s ní o prázdninách r. 1821, které trávil na Hrubé Skále, a dívka ta byla — Němkyně. Zmínil se o tom Kamarýtovi, zvěstovav mu, že vede „prostopášný život“, těmito slovy: „Tu jezdění, tu střílení, tu navštěvování, tu procházky, tu — nu, a hm! — l—a—la—s—k—a—ska—láska. Věru, věru, brachu můj! Tu mne silně popadá za plíce, ó, však já to hned předzvídal, ubíraje se z Prahy na venkov . . . Gott gebe nur eine gute Pfründe, ženu mám. Ty se směješ a lituješ mě, že mi rozum uchází — však jindy se smluvíme. Ženu musíš míti, každý došek na střeše volá, pročež toho dosti.“ Navrátiv se pak do Prahy, v dopise ze dne 7. listopadu r. 1821 tuto lásku svou podrobněji mu vyložil takto: „Libo nebo žel, milý Vlastimile, my zase po tolikých rozkošných utěšených a blažených dnech v kraji požívaných museli opět do Prahy . . . Já tobě již v posledním listu něco podotekl o pěknosti krajů kolem Hrubé Skály . . . Tedy na chvilku pokračujme zase v našem cestování. S den cesty od Hrubé Skály leží městečko Hostinné (Arnau) a půl hodiny dále zámek a vesnice Orlov čili, jak to německý jazyk zde zove, Arnsdorf, tu já v rodině barona ze Silbersteinu celých tří neděl s potěšením potrval. Krajina ta, ti dobří lidé zde, baron a baronka nad míru a obyčej vlídní, to vše mi obtěžovalo odchod. A k tomu ona — kdo ona? — posečkej maličko, jen mně dej dříve krajinu tu opsati, a odpusť, že právě jí k vůli tobě německy popíšu.“ Po té Čelakovský uvádí německou báseň, kterou dle

básně Göthovy byl složil,*) a potom pokračuje: „Amen řekneš. Ba tak se s námi děje . . . Já svým časem dělám parodie po Göthovi, k vůli —? k vůli Nýně; slyše ji zpívající při fortepianu: Mignons Sehnsucht, zvolil jsem totéž metrum a tuto halabolku udělal. Ó bys ji zpívati, bys ji hráti slyšel! Jak to ladná, milostkami ušlechtěná dívka...“

Učinila na Čelakovského zajisté nemalý dojem, když k vůli ní složil i německou báseň, ačkoli již od r. 1817 byl horlivým Čechem.**)

Ostatně, že Čelakovský sám dobře poznával povahu této své prchavé náklonnosti, svědčí jiné místo v témže dopise: „Snad mně můj Vlastimil vytýkati bude nestálost — ba co všecko, co se tak kýmsito lidem přihází. Nicméně. Milujeme — ale — ale — platonicky, t. j. netělesně, pokocháme se s touto, s onou, blažíme se jejími vnadami, a nejvýš přivedeme-li to k hubičce, a pak — Morgen in ein anderes Städtchen, anderes Brot und andere Mädchen.“ Takž Čelakovský byl tehdáž i v poměru k dívkám věren slovům, která pronesl v dopise Kamarýtovi již 24. června r. 1820, totiž: „Změna je můj živel, a nic mne dříve neomrzí jako trvalost sebe prostopášnější.“ Ale přes to přese všecko Čelakovský vyslovil se v témže dopise ke Kamarýtovi také takto: „Však Nýna mi přece vždy v srdci tkvíti bude; a její políbení nezapomenu tak brzo, byloť to ovšem jen při hře na zástavy.“

Avšak ani o tomto milostném poměru Čelakovského není kromě zprávy, kterou jsme si uvedli, ničeho jiného povědomo. Na nejvýše snad dotýká se poměru toho také báseň „Hrdlička“, složená r. 1821. a znějící takto:

Proč, hrdličko zlatá,
proč mě ze sna budíš?
Proč svým cukrováním
mou blahosť mi pudíš?

Zdálo se mně ve snu
o mé nejmilejší,
o mé nejmilejší,
ach, a nejhrdější.

Kolikrát v planoucích
očích mohla zříti,
v očích mohla čísti,
má co duše cítí.

Kolikráte mohla
povědomosť míti,
ji jen jak se snažím
vždy na blízku míti.

---

*) Báseň ta jest otištěna ve „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 69.

**) Viz článek od pisatele těchto řádků „Kdy F. L. Čelakovský přilnul k písemnictví českému?“ v „Lumíru“, roč. 1885 na str. 200—202. a 216—218.

Ale, ach! ni oči,
ani mé vzdychání
nepovzbudily tě,
dívko, k milování.

Zdálo se mi ve snu
o mé nejmilejší;
povolnou jsem líbal
láskou nejčilejší.

Proč, hrdličko zlatá,
proč mě ze sna budíš?
Proč svým cukrováním
mé srdéčko trudíš?

Z roku 1822 a 1823 Čelakovský nezachoval nám ani v dopisech ani v básních žádné zprávy, které bychom si k účelu svému všimnouti měli. Teprve na přechodu roku 1823 v rok 1824 udála se v životě Čelakovského příhoda velmi zajímavá a v naši rozpravu náležející.

Dne 29. prosince 1823 byla po přestávce mnoha let provozována zase česká opera, a to „Rodina Švýcarská“ v překladě Karla Simeona Macháčka. Úspěch představení toho byl velmi stkvělý, takže nadšený jásot a plesná radosť byla vzbuzena mezi vlastenci nesmírná. Zprávy tehdejších časopisův o představení tom oplývají chválou a zvláště nadšeně zmiňují se o výkonu mladistvé slečny Kateřiny Kometové, zpěvačky německé opery pražské, která přijala čelnou roli (Emelinu). A k tomuto představení víže se v dopisech Čelakovského rozkošná episodka.

Hned na začátku ledna r. 1824. Čelakovský psal Kamarýtovi: „Dne 29. prosince v stavovském zdejším divadle byla konečně provozována dávno očekávaná „Rodina Švýcarská“. Lóže, zavřená sedadla, parterre, vše a všudy plno, tlačenice dole a na galeriích přehrozná, a každý s netrpělivostí očekával vyhrnutí opony. . . . Katinka Kometová, rozená Pražka a žačka zdejšího konservatorium, první zpěvkyně při německém divadle, převzala Emelinu. Viděl jsem již mnohou pěvkyni opery, i zpěv krásný slyšel jsem, ale mocnosť zpěvu cizomluvného jen tak jaksi povrchně překlouzla povždycky přes mou hruď. Tenkráte to bylo jinak, a do smrti nezapomenu na tu sladkosmutnou chvíli. I vyjde Emelina, oko baví na se obrácené, ucho rozslazené vnímá mateřské zvuky, pod rouškou nebeské hudby a andělského zpěvu. Každý v opojení, každý tleská v pochvalu, jen já tu stojím, rád bych tleskal, raději — to bylo podivné kouzlo! Znám vás nyní, slze radosti! Nemajíc radosť více místa vnitř, cvalem ven — ven sobě činila průchod, takže můj pán rytíř vedle mne v lóži sedě (anebo já vedle něho) se mne tázal, co je mně? A já ubohý — se vymlouval, že jsem na jednou dostal štkavku. To byl účinek tvůj, rozmilá mluvo naše! To byl účinek lásky k tobě. Všickni zpěvcové najednou ku konci byli vyvoláni, a „Komet“ se rozléhalo hlasem velikým po sklepení. Přijda domů, takto rozbouřen, hned sednu a hned za tepla 2 znělky na Emelinu jsem udělal, které ale proti mému

ohni dosti studeně vypadly; máš-li chuť můžeš si je přečísti v Čechoslavu . . .“

Připomenuté dvě znělky Čelakovského, věnované Katince Kometové, jsou otištěny v prvém čísle „Čechoslava“, roč. 1824., a znějí:

I.

Ji ještě slyším — slyším liboznění,
jímžto řeč se naše slavila,
slyším zvuky, jimiž kouzlila
v srdce Čechů sladké opojení.

Chvalopíseň žádná nezamění
blaženosť tu, kterou plodila,
an to ducha peruť pílila
v ráje v nevýslovném vytržení.

Den i náš tu! — Uchází noc temná,
pod svým rouchem zpév náš skrývající;
aj, tu Ona úsvit zvěstující.

V oslavu Tvou, umělkyně jemná!
každý krasocitný vlastenec
vonné kvítí chystej u věnec!

II.

Často hlasem luzných Siren zněla
v ucho moje lichá cizota;
ale vždy jen tajná tesknota
zvuk i hlahol z srdce vycházela.

Jinak to má duše slastí chvěla,
ještě chvěje, ještě drkotá;
jaký půvab, jako lichota
v zpěvu, kterým Emelina pěla.

Nejsa z hejna mělkých Sybaritů,
jakž vypustím sílu blahých citů,
která v plápol prsy rozžala?

Svědčte slzy, vylité z radosti,
svědčte vy té mistryni zadosti;
krásnátě i slzí pochvala.

Čelakovský byl tenkráte jinochem čtyřiadvacetiletým, a srdce jeho bylo snadno vznětlivé; Katince nebylo ještě plných sedmnácte let, a byla sličná jako růže květ. I ký div, že k vlasteneckému citu Čelakovského přidružil se také ještě jiný cit k dívce, která rozmilou lahodou hlasu svého přispěla velikolepě k oslavě zpěvu českého . . .

Ale jak seznámiti se s ní? — Jak sblížiti se s ní? — A tu osud byl Čelakovskému neočekávaně přízniv.

Katinka byla členem německé opery pražské a česky uměla značně nedokonale. Jsouc však roznícena stkvělým úspěchem prvého vystoupení na divadle českém, umínila si přiučiti se řádně jazyku českému. Hledajíc pak učitele, obrátila se v té příčině s prosbou k Čelakovskému. A tu Čelakovský projevil Kamarýtovi svou radosť z toho 17. ledna r. 1824. těmito slovy: „Ó, šťastné okamžení! šťastná chvíle! blažená hodino! která mne ponejprv do jejího klidného obydlí přivedla. Považ, jaká to rozkoš pro mne! Já jsem — já — který tuto ozdobu zdejšího divadla, tuto českou srdečnici a krásotku — v českém jazyku dále učím. To jsou hodiny, to jsou lekcie! Přál bych, aby každá půl věku trvala. Nyní ať mi někdo řekne, že čeština neživí — že neblaží, že neomájuje, že neorájuje! Pod jakou záminkou, pod jakou rouškou, prostředkem které vědy by mně bylo mohlo snáze býti, přístup k ní sobě proklestiti? A kdy zpívá, a kdy česky zpívá — nu, tu celí kůrové nade mnou se točívají. A to je ta jediná, posud ta nejmilejší odměna za lekcie, když s rozslazeným uchem a těžkým srdcem od ní odcházívám. Nevím, neklamou-li mne oči moje, jak se obyčejně milencům děje, — ale v jednom mne neklamou, v tom totiž, že se od obyčejných herkyň a děvušek toho druhu značitě liší — prost jsem i já i ona vší etikety, — z které druhdy se tolik ceremonií dělávalo, — a nezakládá zlaté vrchy na marném fučikování a větromelství. Ale hle, zas jedna strana popsána, a já pořád o jednom a o jednom švítořím — a švítořil bych rád třeba skrz deset stran, kdybych se neobával, že tě to omrzí a že trpělivého posluchače na tobě nenalézám. Tu bych ti vypravoval, jak toto ne zúplna 17roké milostné děvčátko — však o tom jindy. Ale já řku, co aby se můj Vlastimil takhle o Velkonoci zas chtěl do Prahy podívati a všecko sám svým bystrým očkem vydívati? To by byla radosť radovánková! O svátcích se hraje česky „Tankret". O svátcích bych ho vedl ke „Kometce" — ta by mu ke cti zpívala, a já bych mu ke cti dal banket ze samých variací, bravour, arií, koncerty a co všecko, ano byl bych v stavu, abych blaženosť jeho dovršil, byl bych v stavu sám jako statista při „Tankretovi" v choru stát. To bys měl radosť! viď! A potom bych mu dal perníkový vůz dělat, — a zase by se mohl s p. Bohem odebrat. Přijdiž pak, hoď sebou!"

(Pokračování.)

Farní kostel v Kralovicích. Kreslil F. Kořenský. Ryl J. Patočka.

Návštěva u Grispeků
v Kralovicích.

Napsal Karel Appel.

Městečko Kralovice v Plzeňsku chová v sobě památnost, vysoce zajímavou pro milovníky starožitností, jakož i pro každého, kdo se rád poddává chmurnému kouzlu romantické pověsti. Mám na mysli starobylou rodinnou hrobku Grispeků. Starožitníci pojednali tu a tam o té památnosti a také „Květy“ z roku 1837 přinesly popis hrobky a pověst o hromadném otrávení rodiny Grispeků zde odpočívající. Ale jelikož se — zajisté právem — domnívám, že z tehdejších odběratelů „Květů“ málo jest mezi nynějšími čtenáři, a poněvadž celá záležitost, o kterou jde, novějším bádáním jiného nabyla světla, chci čtenáře jak o výsledku tohoto bádání tak o nynějším stavu této památnosti zpraviti.

Za tím účelem vykonáme v duchu malou pouť do Kralovic a cestou prohledneme si také dvě zajímavé stavby v okolí toho městečka.

Po dráze Plzeňsko-Březenské přijedeme do Plas, kdež mile nás překvapí půvabné údolí, které se tu najednou před námi otvírá, jsouc se všech stran ovčnčeno vysokými, buď zalesněnými nebo pečlivě upravenými stráněmi. Sestupujíce s nádraží vysoko ležícího, máme rozkošný pohled dolů na zeleň luk a zahrad, kterými se hbitá říčka „Střela“ vine, a nemalé překvapení způsobí nám nádherné stavby bývalého Cistercienského kláštera Plasského s velikým kostelem a konventem, nad nímž se vypíná mohutná, mědi krytá báň. Nyní slouží budova tato za sídlo vrchnostenského úřadu knížete Metternicha.

Znalec staveb pozná, přicházeje blíže ku konventu, ihned význačné známky ušlechtilé renaissance Dienzenhoferovy a vstoupiv do vnitř, nemálo se podiví nádhernému zařízení celé budovy. Krásné, prostranné schody, jakoby ve vzduchu visící, mívaly pozlacené zábradlí, vysoké chodby okrášleny jsou malbami Kramolínovými, všechna okna a nesčetné dveře vynikají nejen velikostí, ale i ozdobnou prací kamenickou v obrubách svých, refektář, knihovna (nyní se jí používá za divadlo), kulaté vysoké síně (rondele), z nichž jedna chová knížecí rodinný archiv, zvláště pak překrásně klenutá kaple kapitolní vzbuzují obdiv navštěvovatele. Kdož pak si ještě v mysli doloží, že svého času všecky okrasy, báňky, vásy na střechách atd. stkvěly se bohatým pozlacením, a povšimne si toho, že celý krov rozsáhlé budovy ze silných dubových trámů zhotoven, celá pak budova pro bezpečnost na dubových jehlách *) jest vystavěna, může oceniti nákladnost této stavby, jíž se v leckterém ohledu nevyrovná tak snadno žádná budova toho druhu ani v Praze ani v Čechách vůbec.

Prohlednuvše památnosti Plasské, stoupáme po silnici, mnohými oklikami vzhůru na pláň Kralovickou se vinoucí. Krajina jest z počátku jednotvárná, uzavřená, ale jakmile opouští silnice les, ihned utkví oko naše na rozličných zajímavých předmětech. V levo spatříme dvůr „Sechutice“ a oboru panskou, dále na sever jiný panský dvůr s pěkným zámkem, „Hubenov“, a mezi oběma jako u prostřed vypíná se budova, na první pohled zcela podobná Pražskému „Karlovu“. Aspoň báň veliká, červeně natřená. zdá se býti tatáž, rozdíl však činí dvě štíhlé věže a přistavěná klášterní budova. Soudíme, zdaleka se dívajíce, že to budova, třeba nyní jinému účelu než původně věnovaná, přec úplně zachovalá a že spatříme podobně jako v Plasích mnoho překvapujícího. Dočkáme se však překvapení velmi nemilého! Čím blíže totiž přicházíme, tím určitěji poznáváme, že budova tato je pustá, že okna její jsou vytlučena, krytba báně odtrhána, střechy pobořeny, zdi rozvětralé a zvolna se rozpadávající. A krákorající mračno kavek doplňuje vhodně obraz smutné zříceniny.

Každý tourista uvykl slyše slovo „zřícenina“ představiti sobě rozvalený, na vysoké skále trčící hrad aneb nějaký zasmušilý a rozsypanými hradbami obklopený zámek, kdo však vidí stavbu zcela moderní, kteráž ani ohněm ani nepřítelem zkázy nedoznala, nýbrž jen zlomyslnou

---

*) Před časy bylo údolí močálovité, proto stavěno na koly či jehly. Pořekadlo lidu praví, že při Plasském konventě je les dubový jeden nahoře a jeden dole.

nedbalostí a úmyslným poškozením zničena byla, nemůže se ubrániti dojmu velmi trapného.

„Týnec“ či Týnice (tak se tato budova jmenuje) byl místem poutnickým až do roku 1785, kdy spolu s klášterem Plasským od císaře Josefa zrušen jest. Nový kostel s obytným stavením pro kněze byl teprve málo let před tím, r. 1779, nákladně dostavěn.

Dne 7. srpna 1786 přenešena socha Panny Marie — dle níž se bývalé to poutnické místo nazývá také Marianská Týnice — s některými skvosty do Kralovic a to u slavném průvodu, v knihách městských do podrobna vypsaném. Nářadí rozvezeno na rozličná místa. Tak do Příbrami odvezen velký mramorový oltář, do Žebráka kazatelna, varhany a zvony, vzácná pak roucha, stříbrné a zlaté věci odevzdány do Prahy a není po nich již ani památky. Klášterní statky odstoupeny jsou náboženské matici a úředníci, kteří je spravovali, nechtějíce na zachování stavby žádného nákladu obětovati, všemožně se přičiňovali, aby co nejdříve za své vzala. Tak na příklad dali strhati kruchtu, vytrhati všude prkna a pískovcovou dlažbu, ano i odtrhati měděný kryt s kopule a prodali měď za 600 zl., aby za to zřídili kotel do pivovaru! Krásně pracované pískovcové zábradlí s vásami, kteréž na hoře kolem střechy tvořilo pěknou galerii, dali po částech shazovati, tak dlouho pustošíce, až více žádný dělník v tuto nebezpečnou práci uvázati se nechtěl.

Takovým způsobem budova vydána zhoubným účinkům deště, sněhu a mrazu, zdi se rozpukaly a pokryly mechem. Nahoře pak usadila se dosti bujná vegetace křovin, stromků, malin atd. U vnitř chrámu, do kteréhož nebezpečno již vkročiti, spatřujeme v báni směle rozklenuté malbu pěknou, avšak již se rozpadávající; v čele pak viděti na stěně malovaný oltář po způsobu onoho u sv. Klementa v Praze a po stranách nástěnné obrazy ze života proroka Eliáše. V opuštěném proboštství budí pozornosť naši refektář s obrazem na stropě, kterak rytíř Romanus odevzdává pozemky Týnické klášteru, a podobizny některých prelatů.

Za čtvrt hodiny dorazíme z Týnice do Kralovic. Příchozímu od Plas poskytuje milý obraz toto městečko, malebně v mělké kotlině se rozkládající. Na východní a severní stranu půda trochu povystupuje a tak, pohlížíme-li se strany jihozápadní, kupí se tu střechy domů jako na obraze nad sebou vzrůstajíce. Vstoupivše do města nalezáme hlavní ulice prostranné; ale mimo radnici, vystavěnou r. 1793 a později rozšířenou o nynější soudní budovu, a potom hostinec „Starý Zámek“ nazvaný, jehožto massivní zdě starobylou budovu prozrazují, nic zvláště pozoruhodného nespatřujeme. Bylyť Kralovice, jako mnohá jiná místa, častěji zničeny krutými požáry a to posledně roku 1845, kdy největší část města lehla popelem. Dílem pak následkem vkusu nového a z různých jiných příčin zmizely starobylé štíty měšťanských domů i dřevěné žlaby daleko do ulic zasahující, obrazy pak a sgrafity na stěnách zabíleny jsou.

Roku 1183 daroval Bedřich, kníže České z rodu Přemyslovců, „ves“ Kralovice klášteru Plasskému. Když pak r, 1420 Husité klášter vypálili a světští páni o zboží klášterní se rozdělili, octly se Kralovice napřed jen s polovinou svých obyvatelů a pozemků a r. 1543 i s druhou

polovicí pod vrchností Kacerovskou, kteréž dílem z násilí, dílem z nouze od kláštera „na čtyři životy“ zastaveny jsou.

Jako dříve sdílely osud kláštera, tak nyní zase sdruženy s rodinou pánů z Grispachů, jejížto zakladatel, známý vůbec pan Florian rytíř Grispek z Grispachů, zástavní zboží Kacerovské roku 1539 zakoupil. Tento pán, jemuž Kralovice tak věrnými zůstávaly jako dříve klášteru a později pánům Kolovratům, hleděl odměniti se tím, že jim opět některých výsad a svobod na králi Českém vyprosil. Jeho přičiněním jsou Kralovice r. 1547 povýšeny za město, dáno jim právo šenkování piv a vin cizích, prodeje soli, právo půhonů svých dlužníků, právo ohraditi město hradbami atd. Roku 1575 založil nynější farní kostel, kterýž r. 1581 dostavěn byl. Při témž kostele vystavěl pan Florian pro sebe a svou rodinu hrobku, která jest vlastním cílem naší pouti. —

Farní kostel Kralovický na první pohled vzbuzuje pozornost naši proto, že se n e č e r n á jako mnohá jiná starožitná budova ani n e b ě l á jako některý nový kostelíček, ale — č e r v e n á, jsa z větší části vystavěn z cihel tmavorudých, neovrhnutých, které tu již po tři sta let vzdorují času a povětrnosti. Východní část kostela a mohutná věž složeny jsou z rozličného zdiva, ale za to opatřeny pěknou obmítkou s rysováním na vápně dosud dosti zachovaným. Vysoká gotická okna jak v lodi tak v presbytéři, pilíře uvnitř, strop klenutý, mohutnými žebry pravidelně rozčlánkovaný dosvědčují nám, že tu svorně působil vliv Vladislavské gotiky a renaissance florentinské a že stavitel zámku Kacerovského (dostavěného 1552) byl nepochybně zároveň tvůrcem této budovy.

Kostel jest uvnitř dosti vkusně vymalován. Hlavní oltář, na němž umístěna skříň se sochou Panny Marie Týnické, není sice slohu kostela přiměřen, ale dosti pěkný. Skvostné pozlacení skříně a tabernaklu, mohutné stříbrné okrasy, pěkně vykládané dubové lavice a stolice i jiné věci zdobily dříve poutní chrám Týnický. Na polední straně přistavěna ke kostelu vysoká kaple zcela jiného rázu než kostel. V ní nalezáme na půlnoční straně velký oltář z novější doby s obrazem, kopií to madonny Sixtinské, mnohé památnosti, pocházející z Palestiny, a na západní stěně velké, však valně již zvetšelé epitafium pan Floriana Grispeka. Pod ním na podlaze viděti lze dřevěný poklop, který kryje schody, vedoucí do podzemní krypty rodiny Grispeků.

Žádný cizinec neopomine, aby se tam nepodíval. Vábíť ho zvědavost spatřiti těla nešťastníků, o nichž se dovídá, že se hromadně otrávili a že mrtvoly jejich následkem požitého zvláštního jedu až na naše časy neporušeny se zachovaly. Dříve, než-li čtenáře do této kobky uvedu, chci jej seznámiti s onou pověstí, týkající se rodiny Grispeků a smutného jejich konce. —

Trest pověsti jest tato: Rodina rytířů Grispeků měla sídlo své na zámku Kacerovském, asi 3 hodiny cesty od Kralovic vzdáleném, a panovala celému zdejšímu vůkolí. Zúčastnila se spolu s hlavou svou, panem Florianem, povstání českých stavů proti císaři Matyáši a králi Ferdinandovi II. Sám protikrál Bedřich Falcký byl na Kacerově hostem. V nastalém rozhodném boji vstoupili všickni do řad vojska stavovského, až na jednoho ze synů Florianových, který se stal tajně katolíkem a přidal se k vojům ligy, uprchnuv z lásky k jedné šlechtičně katolické

Marianská Týnice u Kralovic. Kreslil F. Kořenský. Ryl J. Patočka.

z domu otcovského. V bitvě Bělohorské setkal se od té doby ponejprv se svým otcem a tento, rozhněván zradou na rodině spáchanou, neváhal skoliti pádnou ranou vlastního syna svého. Avšak rána nebyla smrtelná. Raněný přenešen byl po bitvě do Prahy a vyléčiv se tu obětavou péčí své milenky, přečkal tragický konec otce a bratrů svých. Po nešťastném totiž výsledku bitvy na Bílé Hoře odjeli všichni Grispekové, až na toho dnoho odpadlíka, na zámek Kacerovský a zde uzavřeli se očekávajíce, co se bude dále díti. Přicházeli pak zvěsti smutnější a smutnější. Soud královský povolával jednoho po druhém z účastníků odboje a tak došla řada i na Grispeky. I napadlo panu Florianovi poslati jednoho ze svých synů do Prahy, aby buď milost vyprosil aneb aspoň vyzvěděl, jaký trest na ně čeká. Milosti se jim nedostalo, nýbrž nálezem konfiskační kommise měli Grispekové po 3 dni na pranýři vystaveni, erb jejich katem rozpoltěn, statky jejich zabaveny a oni z vlasti vyhostěni býti. Jelikož pak k soudu se nedostavili, měli býti násilně předvedeni. Vyslanec nešťastné rodiny, dověděv se o tom v Praze, vsedl na kůň a uháněl tryskem na Kacerov. U vsi Bolevce, blízko Plzně, zastavil se na chvíli u kříže na rozcestí. Pohlížeje na tvář Spasitelovu, začal se modliti o smilování, ale zdálo se mu, že hlava Kristova se od něho odvracuje. V zoufalství a vzteku chopil se karabiny a roztříštil výstřelem hlavu Ukřižovaného. Na to pádil ku Kacerovu tak divoce, že sluha, který jej do Prahy provázel, pánovi ani stačiti nemohl. Divoký jezdec pak, dojev nádvoří hradního, ve zmatenosti své ani s koně neslezl, nýbrž i s koněm jel po schodech nahoru — ale tu klesl pod ním kůň a on padaje rozbil si lebku. (Dosud se ukazují krvavé skvrny na sedmém schodu.) Rodina Grispekova zatím dlela v jizbě nad dotčenými schody shromážděna v němém klidu a v předtuše nešťastného výsledku této výpravy. Vyrušena jsouc lomozem a křikem na nádvoří, vyběhla ven a spatřila to smutné divadlo. V tom přicválal i sluha Ezechiel, kterýž, jak jsme pravili, za pánem zběsile uhánějícím poněkud se opozdil. Sotva dýchaje zpravil všecky o nastávající potupě a blízkém zatčení. Tu pan Florian kázal všem vrátiti se do jizby a zde vykonav řeč o bývalé rodu slávě a nastávajícím ponížení, vyzval všecky, aby společnou dobrovolnou smrtí se uchránili hanby světské. Všichni souhlasili a oblekše se v černá roucha usadili se za stůl. V čele pan Florian a potom ostatní členové dle stáří. Na prázdné místo zrádcovo vyžádal si zasednouti a spolu zemříti věrný sluha Ezechiel. Potom pan Florian zvedl číši stříbrnou, jedovatým nápojem naplněnou, a napiv se podával ostatním, sedícím tu kolem něho v hrobovém tichu. Když přišla řada na nejmladšího, malého to chlapce, zdráhal se tento a plakal, ale byl přinucen vypíti smrtonosný nápoj. Když pak za krátko sekvestoři Lichtenštejnovi přišli vykonat krutý nález, našli hrad otevřený a služebnictva prázdný, jednu mrtvolu na schodech a ostatní v rodinné jizbě nahoře. Nescházel mezi nimi ani domácí kněz. Toto otrávení — tak končí pověst — jest příčinou, že Grispekové v Kralovické kryptě pochovaní dosud se zachovali neporušeni, ač leží v otevřených rakvích a žádné stopy balsamování na mrtvolách nalézti nelze. —

Vstupme nyní, majíce na paměti tuto pověst, z kaple dotčené dolů do hrobky. Několik dosti příkrých schodů vede nás do malé,

okénkem osvětlené klenuté jizbičky a na levo spatříme pevné dvéře, na skobu uzavřené. Těmi dostaneme se do vlastní krypty, ku které ještě tři kamenné schody vedou. Je to jizba klenutá, 28½′ dlouhá a 16′ široká. Dvěma okny, z venku na polo zasypanými, vchází do ní světlo od východní a polední strany, takže zde panuje ustavičné pološero. Podél východní a západní zdi odpočívají mrtvoly Grispeků dílem v černých rakvích dílem v hlubokých, dlouhých, černě natřených bednách či truhlách. Rakve i bedny leží řadou na hrubých prknech. Mezi oběma řadami mrtvol je ulička, takže do každé z rakví nahlednouti lze. Abychom čtenáře upokojili, dokládáme ihned, že první pohled nečiní tak hrozný dojem, jakéhož bychom vzhledem k oné příšerné pověsti očekávali, nýbrž dojem posvátného klidu. Mrtvoly leží tu jako bezduché, staré, hodně prachem protlelé sochy. Ale mýlil by se, kdo by, vzpomínaje velikého bohatství této rodiny, hledal nějaké ozdoby a nádherný starobylý šat. Cínové rakve dávno zmizely, ze starých šatů zbyly jen zvetšelé, zaprášené cáry a mnohá těla musela v novější době býti pokryta novými rubáši, které však nyní jsou také již velmi chatrné.

Původně, jak poznati lze, měli všichni dospělí zde odpočívající dlouhé černé taláry dle střihu tehdejšího, na nohou hedvábné punčochy a střevíce, na hlavách pak birety. Obličeje, ruce a nohy, pokud je viděti lze, jsou jakoby svraštělé a zakoralé, ale přes to tvoří celé tělo jednu pevnou hmotu jakoby sochu, a dá se celé nazvednouti a postaviti. U mnohých spatříme pěkně zachované zuby, u jednoho i vous a až na jednu mrtvolu, jejížto prázdné oční důlky odporně působí, vypadají všecky, jakoby tiše spaly.

Hnedle bychom jim toho klidu záviděli, ale vidouce chudobu, jakouž nyní obklopeni jsou, nemůžeme jich nelitovati. Ostatně zkoumáme-li blíže, shledáme, že, ač skorem 300 let většina těchto těl vzdorovala porušení, přece některá již podlehla a některá patrné známky blízkého rozpadnutí na sobě jeví. Tak nalezáme zde místo 16 mrtvol, kteréž zde roku 1820 ještě se nalézaly, již jen 5 mužských a 7 ženských, pak z jednoho mužského těla pouze hlavu s pohrudnicí, a z malého děťátka pouze kůži z tělíčka jeho, jakoby jirchářem vypracovanou; hlavička schází.

O balsamování nesvědčí navzdor neočekávané zachovalosti těchto těl žádná známka, však ani ne — o otrávení. Tomuto odporuje nejen klidný výraz v obličeji mrtvol, nýbrž i dějepisné bádání.

Zastavíme se hned u první rakve, kteráž na kraji proti dveřím leží. Kdo si nahoře v kapli povšiml epitafia, na němž vyobrazen jest pan Florian se svou manželkou Rozínou, kterak klečíce, klaní se Spasiteli z hrobu vstávajícímu, tenť ihned pozná, že odpočívá on zde v této první rakvi. Toto tělo s výrazným svým obličejem i s podobou dosud patrnou, dosvědčuje na první pohled, že se nemýlíme, považujíce je za tělesnou schránku tohoto svým časem znamenitého muže.

Výraz tváře úplně se shoduje s podobiznou epitafia, jen že vousů na mrtvole již nespatřujeme. Že se neotrávil aniž měl k tomu příčiny, nýbrž zemřel smrtí přirozenou a že tedy ona pověst podstatně se mýlí již vzhledem ku hlavní osobě, totiž panu Florianovi, poučuje nás Dačický, an praví: „Léta 1588 v úterý po družebné neděli na Nelahozevsi,

Hrobka Grispeků v Kralovicích. Kreslil F. Kořenský. Ryl Jan Patočka.

sídle svém, zemřel pan Florián Griespek z Griespachu jsa v hojných letech. Němec rozený, kterýž jsa chud a nízkého urození, však v literním umění vycvičený a dostav se do Čech, tak při kanceláři Českém na hradě Pražském vzešel, že radou královskou a vzácným učiněn jest a mnoho potřebován byl. Neboť král Ferdinand k učeným lidem lásku a náchylnost měl. A tak týž pan Griespek zbohatnuv v Čechách úřady a dary královskými a jsa zvýšen, život svůj v Čechách dokonal."

Byltě Florian Grispek rytíř z Grispachu, pocházející z rodiny šlechtické v Tyrolsku a Bavorsku usedlé, služebníkem císaře Ferdinanda I., stal se 1532 sekretářem královským v Čechách a nabyv zde inkolátu, stal se komořím královským a konečně i radou, kterýžto úřad zastával až do své smrti. Učeností svou, bystrostí ducha jakož i vytrvalostí prokázal svému královskému příznivci i nástupcům jeho mnohou vydatnou službu, zvláště v hornictví všeho druhu a upravení financí. Hojně byv odměňován, nabyl dostatečných prostředků, aby od tehdejší schudlé šlechty statek za statkem buď v zástavu přijímal aneb docela kupoval. Z důchodů svých a z výnosu statků, kteréž vzorně spravoval, rozmnožil jmění své znamenitě, takže najednou mezi nejbohatší pány náležel. To mu vzbudilo závist domácích stavů, kteráž propukla ve zjevný odpor na sněmu zemském 20. dubna r. 1547, kdež Křinecký z Ronova vyčítal panu Florianovi mnohé nepěkné věci, že totiž láme pečetě, že se neprávně obohacuje atd. Bránění bylo marné a odporná strana dovedla toho, že pan Florian Grispek vsazen do Bílé věže. Však nešťastný výsledek Šmalkaldské výpravy donutil stavy, že ze strachu před králem ihned obrátili a odpůrce svého sami očistili. Na památku toho dal si Florian Grispek bílou věž do erbu.

Není tu místa, abych o rozsáhlé činnosti tohoto muže se rozhovořil. Podotýkám tedy, že se stal pánem panství Kacerovského, k němuž připojil Kralovice, Sechutice a Lomany, vše to bývalé zboží kláštera Plasského; dále mu patřil Mirešov, Strejčkov, Rožmitál, Nelahozeves a j. Ze staveb, kteréž provedl, jmenovati sluší zvláště zámek Kacerovský, Nelahozevesský a nynější palác arcibiskupský v Praze. Pan Florian Grispek byl milovníkem jazyka českého, jemuž se zcela přiučil a v němž sepsal známé „Navedení úředníkům". Ač sám upřímný katolík, nebyl straně pod obojí nepřítelem. Známo totiž, že k sobě jednou všechny vůkolní faráře pod obojí pozval a že pro stranu tuto kostel Kralovický vystavěl, v němž kališníci služby Boží konali a při němž svou hrobku zřídil. Zemřel dne 29. března 1588 na zámku Nelahozevsi a přenešen pak do Kralovické hrobky. Synové mu postavili zmíněné epitafium. Stálot 500 zl. a zhotoveno bylo v Kadani. Je to pěkná práce řemeslnicko-umělecká, však jsouc ze dřeva zhotovena, nyní již velice setlela a takořka se rozpadává. Jenom malba ovalního obrazu, představující pana Floriana s manželkou, je dosti zachovalá.

Měl pak pan Florian Grispek se svou manželkou Rosinou čtyřiadvacet dítek. Manželka, pak 7 synů a 6 dcer zemřeli před ním. Ostatní ho sice přečkali, ale všichni nedlouho. Nápadná jest právě rychlá úmrtnost jejich, kteráž ku pověsti o otrávení asi podnět zavdala. Tak zemřeli synové jeho Vratislav r. 1589, Vácslav 1590, Jaroslav 1594, Jan Jiří 1599, Ferdinand asi 1607, Karel 1610, Blažej 1620. I vnukové starého

Floriana, Václav, Mikuláš a Albrecht, kterýmž po otci jejich Karlovi připadlo panství Kacerovské, nedočkali se nešťastného výsledku povstání stavů českých; ale že se ho přece účastnili, nepřešlo panství na jejich bratrance, totiž Floriana a Jana Jaroslava, syny Jana Jiřího, ani na Bohuslava Nečtinského, nýbrž bylo konfiskováno a klášteru Plasskému, kterémuž někdy náleželo, vráceno.

Tehdejší opat Plasský, Jiří Vašmucius, vyznamenal se při hájení Plzně proti Mansfeldovi r. 1618, řídě sám osobně městskou dělostřelbu. Po dobytí Plzně muselo zaň výkupné 12000 tolarů složeno býti; zároveň vydrancovalo vojsko Mansfeldovo klášter a zničilo majetek jeho docela. Také voje Maxmilianovy, tudy ku Rakovníku a na Bílou Horu se ubírající, chovaly se v té příčině ku příteli stejně jako k nepříteli. Ale přičiněním hraběte Jaroslava Martinice, kterýž po svém svržení z oken hradu Pražského tajně v noci uprchl z Prahy a přenocoval v klášteře Plasském, odtud pak vypraven do Teplé a dál přes hranice Bavorské a kterýž za tento bezpečný sobě poskytnutý útulek vděčen zůstal, vráceno jest celé panství Kacerovské a Kralovické klášteru. Tento ihned v panství se uvázav, dal kryptu zavříti. Připomenouti sluší, že kronikáři kláštera, ač všude na Grispeky nevraží, přece o nějakém otrávení zmínky nečiní.

Z pozůstalých vnuků Florianových zemřel Jan Jaroslav v Draheničkách 1623 dne 29. června, Florian roku neznámého (byl však r. 1638 ještě živ), syn pak Bohuslava Jáchim ve Strežmíři blízko Týnce dne 27. listopadu 1678 a tím rod tento po meči v Čechách vyhynul.

„Mamička“.

Příspěvkem ku poznání národních pověr podává

Jos. Smola.

Matku měl jsem, dobrou matku,
bůh ví, jak mne milovala,
z hladu jen a z lásky k lidem
hádala a čarovala.

J. Vrchlický (Cigánovy housle).

K osobám, jež těží z pověrčivosti našeho lidu, náleží v Podkrkonoší tak zvané „mamičky“. Potulují se obyčejně po dědinách a žebrají, při čemž zároveň užívají kouzelnického nimbu, jímž se dovedou chytře obklopiti, aby na pověrčivých venkovanech vydatnější příspěvky vymámily.

Taková mamička snaží se vzbuditi u vesničanů domněnku, že jim krávy již tolik nedojí jako dříve, že jim někdo škodí. Sedne-li jim hospodyně nebo hospodář na lep, zdrží se mamička několik dní v jejich statku, koná různá čarování, a — má se dobře. Čáry svoje umí prováděti dosti obratně i obezřele a používá-li při tom ještě břichomluvectví, v němž se některé z nich dobře vyznají, snadno dovede omá-

miti prosté venkovany tou měrou, že spatřují v konání jejím pravé „zázraky“. Konec všeho bývá, že mamička, když takto několik dní dobrého bydla na statku užila, jednoho dne s vymámenou peněžitou neb jinou kořistí beze stopy zmizí. Avšak ani tím nebývá mnohý pověrčivý vyléčen.

Následující věrný obrázek ze života lidu v Podkrkonoší seznámí nás blíže s typem takových mamiček.

Asi před desíti lety zimního času přišla v krajině vysocké, obci K.... do statku jakási žebravá ženština. Obdrževši od hospodyně dárek, děkovala obyčejnými slovy: „I zaplať vám Pán Bůh, panímámo;“ ale nevzdálila se, nýbrž pokašlávajíc a brzo na tu, brzo na onu nohu přešlapujíc, snažila se dáti na jevo, že by se ráda s něčím důležitým vytasila. Konečně začala: „Milá panímámo, nepozorujete snad, že by vám někdo nějak škodil?“

Hospodyně: „Zdá se mi tak, že něco pozoruju při dojení na mléku.“

Mamička: „Mohla bych vám to hned říci, jen co bych se do chléva podívala.“

Pověrčivá hospodyně vskutku již počala nahlížeti, že by tomu tak mohlo býti. Mlčky ubírala se s ní do chléva.

Mamička ihned zahájila svoji činnost. Na její otázku: „Tážu se tě, mocný duchu, pověz, jestli něco neškodí dobytku!“ ozval se, jakoby ze země, dobře slyšitelný, dutý hlas: „Ba škodí, moc škodí.“ (Netřeba podotýkati, že byla mamička dovednou břichomluvkyní.)

Selka zachvěla se a stála jako omráčena. Hlava jí šla z toho kolem.

„Vidíte, panímámo, já to věděla, že vám na statku něco škodí a já bych uměla dobytku pomoci; či snad chcete tohle tak nechat?“

„Ale vždyť bychom takhle přišli o celé hospodářství,“ odpověděl za svou ženu sedlák, který bera se podle stáje, jakoby mimochodem stanul, jen tak napolo důvěřuje mamičce. Však po kousku s podzemním duchem byl již do duše přesvědčen, že jim něco škodí, a byl s tím hned srozuměn, aby jim mamička pomáhala.

„Vezmu si to tedy na starost,“ mínila mamička, „ale potřebuju k tomu některých věcí; nakoupím si je v Jilemnici. Hned se tam vydám.“

„Ale, milá osobo, kam by vás to vedlo, takovou cestu!“ namítala hospodyně. „Můj vás tam doveze.“

Hned zapřaženo. Zatím vyžádala si mamička ještě na koupi „pítku“ (pětku). Hospodyně ji pečlivě opatřila teplým kožichem a „kuklou“ (velikým šátkem), kterým ji sama v saních zaobalila. Sedlák usedl do saní a šťastně dorazil s mamičkou do města. Hospodář zašel do hostince a mamička jala se pořizovati potřebné věci. Chodila sem tam po městě a posléze koupila řádný hrnec; nato odjela s hospodářem domů. —

Tam pokryla otvor hrnce papírem a zavázala jej motouzem. Hospodyně mohla na mamičce a jejím konání oči nechati. Byla celá již nedočkavá, co a jak. Tím více její rozčilení rostlo, když mamička postavila hrnec takto připravený na rozpálená kamna.

Co po té následovalo, poděsilo hospodyni nemálo. Mamička totiž tázala se: „Chceš dáti dobrým lidem pokoj, ty čarodějnice?“ a z hrnce jí odpověděl temný hlas: „Ach, ach, odpusť, smilování!“

Pak vzala mamička hrnec a spěchala s ním do chléva. Co tam s ním robila, není známo, neboť jí nikdo nesměl pozorovati.

Vrátivši se do světnice, postavila hrnec zase na kamna a po malé přestávce tázala se znovu: „Chceš dáti lidem dobrým pokoj, ty čarodějnice?“

A zase ozval se z hrnce tajeplný nářek: „Pro Bůh, netrap mě už!“

Po této duchově odpovědi ubírala se mamička nazpět do chléva a kutila tam opět cosi.

To však nestačilo. Mamička postavivši zase hrnec na kamna, tázala se ducha do třetice: „Chceš dáti lidem dobrým pokoj, ty čarodějnice?“ Z hrnce zasténal konečně úpěnlivý, dušený hlas: „Smilování, odpusť a bude zas dobře!“

Tu obměkčilo se srdce mamiččino a po slovech: „Tedy tě propouštím z toho trápení,“ vzala hrnec a odebrala se s ním naposledy do chléva.

Tak učiněn šťastný počátek ve zničování tajemné zlé moci.

Mamička pobyla ve statku ještě několik dní, pilně navštěvujíc chlév a konajíc svá podivná kouzla.

Po několika dnech, když lítá prášenice přeháněla se venku, že nebylo světa znáti, svěřila se mamička hospodyni, že se jí čarování nějak dobře nedaří, že jí musí někdo škoditi. „Abych ho přemohla, k tomu potřebuju ještě nějaké koření. Musím znova do Jilemnice a k tomu potřebuju aspoň deset zlatých. Nevím, co to zrovna stojí; ale co zbude, to vrátím.“

Ale kdož by ji, tu starostlivou osobu, nechal jíti pěšky v takové psotě? Starý pěkně zapřáhl do vrzavých saní, co zatím pozorná hospodyně opatřila mamičku jako poprve svým svátečním kožichem i svou sváteční kuklou. A když stařena seděla v saních, přiběhla ještě hospodyně a obložila ji řádně jiným, velikým šálem, aby jí nohy nepřestydly.

Šťastně dostali se obrovskými závějemi do města. Jelikož byli oba velice zkřehlí, pozval hospodář mamičku na trochu polévky do hostince. Ale sotva že se stařena poněkud zahřála, již vyšla opět do města, aby potřebné věci nakoupila.

Hospodář „čká“ již hodnou chvíli a mamička se nevrací. Ručička na hodinách popošla o hodinu dál, ale mamička pořád nic. Stává se již netrpělivým a brouká pro sebe.

Hospodář čekal dvě, tři hodiny, ba až do večera, ale mamička nepřišla; byla ta tam a s ní ten pěkný šat selčin, pětka i desítka.

Doma čekala hospodyně již netrpělivě na manžela a podivila se nemálo, když přijel konečně — samoten. S ustrnutím vyslechla vysvětlení jeho, ale na konec pronesla přece: „Ať už se stalo, co se stalo, čarovat umí.“

A stejného náhledu byl i její syn a jiní lidé ve vsi. Nadarmo snažil se místní učitel poučiti oklamanou rodinu a přesvědčiti ji, že byly domnělé čáry pouhým klamem a podvodem. Všecky výklady učitelovy byly marny. Dostávalo se mu jen stále odpovědi: „Co jsem viděl na

své vlastní oči a slyšel na své vlastní uši, to mi žádný nevymluví. Mluvte si co chcete, je to marné; čáry jsou a budou."

Ba, jeden obrátil se k němu za takové rozmluvy s vážným dotazem: „Ale, což v hastrmana také nevěříte?", chtě očekávaným potvrzením jsoucnosti vodníka podepříti svůj náhled. —

Dokud nevyhyne staré pokolení s takovými názory, shrábne ještě leckterá „mamička" slušný výdělek v dědinách podkrkonošských.

Zápasy

Povídka z pražského života

od

Serváce Hellera.

(Pokrač.)

Slečna Hermína stála u toilettního stolku a hledíc do zrcadla, rovnala si poslední záhyby řeckého přičesu. Pan Křikava vešed do komnaty stanul u dveří a pohlížel se zalíbením na ztepilou postavu své sličné dcery. Tato pak myslíc, že to panská vešla, pravila jako v zamyšlení:

„Johanko, co pak dělá tatínek? Snad ještě nespí?"

„Tady je, tady je!" zvolal vesele Křikava: „Přichází, aby se podíval, jak naše kočička po tom včerejším rámuse vypadá . . . no, zdá se, že je všechno v pořádku. Nebolí hlavička?"

„Nic, otče, pranic mně neschází," zajásala slečna Hermína, „než hubička od tebe. Dobré jitro, tatínku! Jak pak se tobě spalo?"

Pan Křikava chtěl odpovědět, ale nemohl, neboť Hermína přiběhnuvši, padla mu kolem krku a vtiskla mu tři tak srdnaté hubičky, že mu až slzy do očí vstoupily.

„Jdi, bláznivá, jdi!" pravil radostně rozechvělý otec, vymykaje se násilně z dceřina křepkého objetí. „Pustíš-li pak mne! Což nevidíš, že jsem slavnostně naškroben? Celého mne ještě pomačkáš! . . . . Tak jako jsi se ptala, dobře-li jsem spal? Výtečně, kočičko, výtečně! Ale tobě se asi rojily vosy v hlavě, co?"

„Ani dost málo, tatínku! Slýchala jsem vždy, že se děvčatům po plesu zdává o samém tanci . . . mně se nezdálo pranic! Spala jsem pevně až do půl desáté, a nebýt zde této kytice, tanečního pořádku a jiných upomínek na Žofín, ani bych si snad nebyla vzpomněla, že jsem noc v kole ztrávila."

„Ty čtveračko, umíš ty mne nabírat!" odporoval co nejvlídněji se usmívaje pan Křikava. „Myslíš, že jsem už na svá mladá léta tak docela zapomněl, že bych ti to věřil? . . . . Ale což se budeme o to hádat! Jen když jsme, zaplať pán Bůh, zdrávi a veselí. A jak pak, matce neschází nic?"

„Nic, tatínku, jako mně. Je dobré mysli a tak ti roztomilá, že budeš míti radost. Mně se zdá, tatínku, že je takový ples přece jen dobrá věc pro domácnost! Vidíš — jindy vstáváme mrzutě a zíváme jako uhranutí, a dnes jsme veselí a máme se rádi, jakoby bylo posvícení. Čím to asi je?“

„To je, mé dítě, účinek změny v jednotvárném všedním životě... u tebe pak snad ještě jiná příčina.“

Hermína se zapýřila, jakoby byla otcově narážce porozuměla; avšak nepřejíc si, aby otec o věci té dále mluvil, vpadla mu do řeči a pravila:

„Tatínku, dovolíš, abych ukončila toilettu? Za nějakou chvilku bude jedenáct hodin a víš, že...“

„Přijde pan Richard, aby vás doprovodil do kostela,“ vpadl zase jí do řeči pan Křikava. „Vím, děťátko, vím, a koukám, brzo-li už tu bude.“

„Na to jsem, tatínku, docela zapomněla,“ pravila Hermína zamýšlejíc se; „myslila jsem jenom na kostel.“

„Je-li možná!“ zasmál se pan Křikava. „A na klášter jsi nemyslila? Půjde-li to tak dále, požádáš mne dnes ještě o dovolení, abys přistoupila k uršulinkám. Ale na štěstí zvoní někdo u předsíně, a neklamou-li mne mé otcovské uši, je to pan Richard.“

„To musím honem všechno připravit, abychom odešli do kostela,“ doložila jako poplašena slečna Hermína a jala se kvapně cosi shledávat. V tu chvíli pak vstoupila do komnaty paní Anastazie a zvolala již ve dveřích:

„Hermíno, pan Lebrun je tu, přichystej se rychle!... Ah, tatínek je zde! Dobré jitro, pane Křikavo! Spal jste, jak vidím, dobře; ale nyní musíte dělat chvilku domácího pána, to jest hlavu rodiny, a uvítat pana Richarda v salóně... Hermíno, jdi s otcem, ale nezdržuj se! Promluv jenom několik slov s panem Richardem a vrať se k oblékání. Nemáme času nazbyt, nechceme-li přijíti pozdě.“

Několik vteřin na to vešel pan Křikava s dcerou do salónu, kdež pan Richard Lebrun, nový od hlavy až k patě, pečlivě uhlazený a cyperskou voňavkou hojně napuštěný, u vyřezávaného stolu seděl a veliké album s hracím strojem prohlížel. Zpozorovav příchozí, vyskočil z křesla, popošel graciosně, jako nějaký balletní mistr, několik kroků ku předu, uklonil se hluboce a byl by zajisté ranní krasořeč jakousi spustil, kdyby ho nebyl předešel pan Křikava, kterýž do salónu vstoupiv, hosta ihned bodře pozdravil:

„I vítám vás, pane Richarde! To jste hodný, že přicházíte — se zeptat, jak jsme se vyspali; ale my jsme ranní ptáci a předcházíme vás. Tak jak pak jste se vy z toho poplachu vyspal?“

„Děkuji vám co nejuctivěji za optání, pane Křikavo,“ odvětil s přepjatou zdvořilostí pan Richard; „avšak než vám odpovím, dovolte, abych se dříve otázal tuto slečny, jak se ráčila vyspati?“

„Srdečné díky, pane Lebrune, velmi dobře. A vy?“

„Mně zdálo se, milostivá slečno,“ blouznil Lebrun, „že jsem jako pták duhovák prolétal rajskou jakousi končinu, plnou čarovných rusalek, jejichž královnou jste byla vy, slečno.“

„A což ty rusalky, braly na vás, he?“ zažertoval si pan Křikava.

„Rozumí se, že braly, a jak na mne braly!“ ujišťoval patheticky pan Richard. „Pravou honbu na mne dělaly a lákaly mne, že by ani Ulysses jim nebyl odolal; ale mne vábila bytost vyšší, hvězda jasná, těch rajských panen královna — zde slečna Hermína!“

„I hrom do toho, to je pěkná řeč!“ zvolal vesele pan Křikava, a tlesknuv dlaní do stehna, dal se upřímně do smíchu. „Takovýhle nesmysl jsem už několikráte zahlídl v těch veršovaných knížkách, co Mína domů přináší. Tak vy máte také básnickou žílu, pane Richarde — to na vás pěkné věci vycházejí! Ale nic nevadí, však ono vás to přejde, jen až v manželském stavu zmoudříte. Já jsem byl za mladých let také poloviční básník: všecky písničky z tiskárny pana Spurného jsem měl doma na háku zavěšené, a „u Lišků“ jsem jich kolikrát celý tucet holkám rozdal, když se tak některá povedla. Tenkrát panovala, abych vám řekl, tato:

Ku Praze jest cesta dlouhá,
rozmarínou sázená;
sázela ji má zlatá panenka,
když tam za mnou chodila . . .

Pan Křikava tyto verše „známou notou“ zazpíval, ale sotva že byl se slokou u konce, objevila se ve dveřích paní Anastázie, v klobouku již a bohatém kožiše, a dala se do smíchu.

„Co pak to provádíš, Jeníčku?“ zvolala pak tlumíc další výbuchy komického dojmu. „My se chystáme do kostela, a on tu prozpěvuje staré odrhovačky . . . Hermíno, rychle, rychle, ať nepřijdeme pozdě!“

„Tak holka, pospěš si,“ přizvukoval pan Křikava; „ty pak, stará . . . či pardon, žádná stará . . . ale jak pak jen to vyjádřit? Pane Richarde, pomozte mi! Moje žena je tak hezká ještě a čerstvá, že . . . ale darmo povídat! Ale jak ji říkat? „Stará“ — to nejde, neboť zpozoroval jsem včera a také jindy už, že se některým, zejmena usedlejším pánům, ještě lépe líbí, než Mína . . .“

V tom pleskla paní Anastazie svého žvatlavého muže koketně přes ústa a vytknuvši mu jeho „nespůsobné chování“ pravila panu Richardovi:

„Neposuzujte mého muže příliš přísně; on dovoluje si podobné chování a řeči jenom v nejdůvěrnějším kruhu . . .“

„Prosím, milostivá paní,“ vpadl jí do řeči Lebrun, „mne veselost pana domácího jenom potěšuje. Já si myslím: kdyby tě rád neviděl, nebyl by tak veselý . . .“

„To máte pravdu, vy mne už znáte, pane Richarde!“ dosvědčoval pan Křikava. „Kdybych vás neměl rád, byl bych zdvořilý a nemluvil bych nic; ale protože jste už jako náš a že vás dnes s Hermínou zasnoubíme . . .“

„Tiše!“ zvolala paní Anastazie, neboť v tu chvíli vracela se již v plném obleku Hermína, a paní Anastazie nechtěla, aby se před ní o tom mluvilo. Vlastně byla by nejraději bývala, kdyby se o tom vůbec ani nemluvilo, neboť bystré a zkušené její oko pravilo jí, že Hermínu nijak to příjemně nevzrušuje; ale poněvadž otec tomu chtěl a děvče z nezkušenosti neodporovalo, podrobovala se tiše . . .

Pan Křikava porozuměv ostrému napomenutí své ženy vpravil se rychle do změny a zvolal:

„Tak tedy je všechno připraveno a můžeme vyjíti! Jděte, dětičky, a buďte hezky pobožné. Za deset minut je půl dvanácté — dojdete zrovna v čas. Já zatím učiním malou libaci bohům, jak náš Jaroš říkává . . . Ale kde u čerta ten kluk vězí?“

„On do nedávna spal, a teď se strojí; ale teď už nás nezdržuj a jdi také — anebo zůstaňme už všichni doma!“ zvolala paní Anastazie.

„Ne, ne, pojďme všichni touto cestou!“ odpověděl na to rozmarně pan Křikava a vzav na se rychle kožich, jejž mu služka podávala, vyšel první ze salónu.

Před domem se rozešli. — Pan Křikava napomenuv své milé, aby po službách božích za ním přišli, odebral se do vinárny ku své dopolední společnosti, dámy pak s panem Richardem zaměřily rychle ke kostelu. Pan Richard, kráčeje po levé straně paní Anastazie, nesl její modlitební knížku se skvostnou vazbou ze slonoviny a zlata, a napínal všechnu svou výmluvnost, aby dámy příjemně pobavil. V kostele pak stál za nimi tváře se, jako by byl pln starosti a péče, aby se jim odnikud nic nepříjemného nestalo. Za půl hodiny bylo po mši a pan Richard přemlouval dámy, aby s ním aspoň jednou Příkopy a Ferdinandovu třídu přešly, než za panem Křikavou k Fišerovům se odeberou. — šlo mu zajisté o to, aby se pozlacené mládeži na Příkopech představil jakožto kandidát tak skvělé a v každém ohledu závidění hodné partie. Paní Křikavová se z počátku zdráhala, ale když Lebrun tak důtklivě prosil, svolila posléz, aby se šlo přes Příkopy, ale s podmínkou, že půjdou v témž pořádku, jako do kostela: ona sama uprostřed, jí po pravé straně Hermína a po levé pan Richard. Toto obmezení bylo pann Richardovi velmi nemilé, neboť jíti po levé straně paní matky, neznamená ještě pranic: on chtěl si vésti Hermínu na jeho rámě zavěšenu, aby pozlacená mládež viděla, že ta bohatá růže už jemu náleží — ale proti vrtochům umíněných matinek je boj těžký, a pan Richard musil se spokojiti pouhým dovolením, aby se na Příkopech představil jakožto nápadník. Za to vedl si na pražském korsu tak okázale, že se paní Křikavové chvílemi až horko dělalo a ona s nemalou vnitřní radostí uvítala okamžik, když na zpáteční cestě od řetězového mostu na Perštýn odbočili, aby Martinskou uličkou k Fišerovům se odebrali. Bylo půl jedné pryč, když do vinárny přišli. Tou dobou začínají se hosté odtamtud již rozcházet, tak že příchozím pan Křikava bez velikých obtíží opatřil místa — jedna židle u jeho stolu byla již uprázdněna, dva mladší pánové odsedli si ochotně jinam, a takž mohl pan Křikava svou rodinu slavnostně uvésti do kruhu svých starých přátel a denních společníků. Když byl všechny na vzájem představil a spolu seznámil, oslovil svého souseda po levé straně:

„Tak vidíte, pane rado, jaké to máme my, otcové, starosti! Za syna nestačím platit dluhy, a dcera, kteráž je mým potěšením a mou chloubou, chce mi už z domu!“

„Čím dříve, tím lépe, pane domácí!“ odpověděl oslovený. „Otec nesmí býti sobíkem a žádati, aby mu dítě své mládí obětovalo. Má-li se slečinka vdát, a ona se musí vdát, nechť učiní tak brzy, dokud je

mladá, aby v tom manželském stavu přec ještě něčeho užila. Jen mladé manželství může býti opravdu šťastným . . .“

„Proto oženil jste se vy, pane rado, ještě ve svém padesátém roce,“ prohodil kousavě jeden ze sousedův.

„Ale po druhé, neračte zapomínat,“ hájil se řízně pan rada; „když jsem se po prvé ženil, bylo mi čtyřiadvacet let a mé nevěstě neplných sedmnácte. Já mohu tedy z vlastní zkušenosti a nejenom z rozumu vysvětlit, jaký to ohromný rozdíl, když se lidé berou ve věku mladém a potom v letech pokročilých.“

„My vám to, pane rado, na slovo věříme,“ pravil zase pan Křikava, „ale nám to nepotřebujete vykládat, neboť my jsme se také mladí vzali, tuto Stázinka a já, a Hermína povedla se po nás, neboť chce už mermomocí pod čepec.“

„Ale tatínku!“ napomínala pana otce Hermína, planouc rozpačitým studem, a paní Křikavová doložila hrozebně, při čemž ale úsměvu zdržeti se nemohla:

„Jeníku, nepřestaneš-li takto mluvit, vstaneme a odejdem!“

„Ale ne dříve, než vypijete každá ještě sklenku toho červeného!“ připojil velitelsky pan Křikava a nalil dámám znovu do malinkých skleniček. Pak rozhovořili se pánové kolem stolu znovu a zatahovali často také obě dámy do své rozpravy, kdykoli potřebovali svědectví buď hospodyně nebo mladé, v módě a moderním umělém průmyslu obeznalé dámy. Vše bylo páně Křikavovým denním společníkům jasné, jenom jim vrtalo mozkem, proč pan Křikava Richarda Lebruna ještě nepředstavil jakožto ženicha slečny Hermíny, ačkoli se zalíbením opakoval, že jde slečna již silně na vdavky? Kdyby se byli směli zeptat, byli by asi uslyšeli, že pan Křikava mezi rozmluvou dvakráte chtěl prohlásit, že si Hermína vezme pana Lebruna, avšak paní Anastazie, kteráž jako na stráži stojíc, to ihned zpozorovala, že se po každé tak významně na něho podívala, že ho ihned opustila k tomu chuť i odvaha. Ostatně že takové ceremonie ani není potřebí, poněvadž se samo sebou rozumí, že je přijatým nápadníkem čili ženichem mladý muž, který s dcerou a rodičemi už veřejně a do veřejných místností chodí. To všecko by byli arci uslyšeli, ale poněvadž se ptáti nesměli, zůstali v pochybnostech. Snad byli by se z těchto vrtochů vyprostili, kdyby nebyl čas tak rychle uplynul, že na pozlacených zasklených hodinách půl druhé udeřilo a paní Anastazie následkem toho poslední znamení k rozchodu dala. A za chvíli kráčeli již manželé Křikavovi s dcerou a ženichem loubím přes Uhelný a Vaječný trh vesele k domovu. Doma pak se rozdělili: pan Křikava odvedl si Lebruna do své komnaty, a dámy odstrojivše se začaly chystat tabuli. Tím časem přicházeli již hosté, mezi nimi mladší bratr páně Křikavův, Josef Křikava, mistr bednářský a vlastník dvou domů, pak sestra páně Křikavova, slečna Aloisie, sestra paní Křikavové, paní Krystýna Jetřichová, choť velkokupce, toho času na cestách, a slečna Ema Horská, Hermínina přítelkyně a předurčená již první družička. Všichni hosté shromáždili se v pokoji páně Křikavově a bavili se denním klepem, až o půl třetí hodině paní Křikavová mezi ně vešla a všechny ke stolu poprosila. Teprve když zasedali, zpozorovali, že není přítomen mladý Křikava, pan Jaroslav. Na udivené starostlivé dotazy

v té příčině podala paní Anastazie nelichotivou odpověď, že Jaroslav o polednách se svými známými někam na Zbraslav odejel zůstaviv v kuchyni lístek, že se teprv až někdy v noci domů vrátí. Tetky dělaly k tomu kyselé obličeje a mluvily cosi o nezdvořilosti ku zvaným hostům, ale jadrný pan Josef Křikava vzal svého synovce rozhodně do ochrany dovozuje, kterak prý se každému čilému a vzdělanému mladému muži podobné domácí slavnosti, jako jsou zasnoubení, narozeniny atd. do duše zprotiviti musí a že mladý člověk věru nic lepšího ani udělati nemůže, než vyhnouti se jim a odejeti někam na výlet. Z této strýcovy obrany byla by se jistě rozproudila ostrá rozepře mezi bojechtivými, obstárlými tetkami a největším odpůrcem affektovaných ženštin, Jarošovým strýcem, kdyby první mísy pozornost všech nebyly na sebe obrátily.

„Teď pánové a dámy," zvolal vesele hostitel, „netrpím už žádných hádek, nýbrž prosím, aby každý jenom svého talíře a své sklenice si hleděl." — A všichni komanda toho uposlechli.

Proti obecnému pravidlu neseděla paní Křikavová v čele stolu, nýbrž docela na konci, dohlížejíc na obsluhu a za tou příčinou také stále z místa odcházejíc. Místo ní předsedal — na výslovný její rozkaz — Křikavův bratr, což tetkám nikterak nebylo příjemno. Ale s paní Anastazií nebylo v podobných věcech řeči a takž podrobily se mlčky obě ctihodné dámy a oběd započal. Jídelní lístek byl tento: Ústřice s cyperským vínem. Želvová polívka. Mořská ryba branzino a staré sherry. Kapouni s ruským salátem. Srnčí hřbet s různými přídavky. Jeřábci s francouzským salátem. Humry. Zmrzlina. Ovoce. K tomu plzeňské pivo a vína: johannisberské-zámecké, burgundské a šampaňské „Jockey Club".

Co mezi jídlem se mluvilo, nenáleží do rámce tohoto vypravování. Chválila se jídla, dělaly se komplimenty domácí paní a kuchařce, naříkalo se na nestejnou povětrnost, že teplé dešťky s tuhými mrazy se střídají, chválen zostřený dozor na dovážení masa a mléka do Prahy, pak skokem přesmeknut hovor na „letošní krátký masopust" a počítáno, kolik celkem plesů se bude odbývat, a takto stočila se nepozorovaně řeč opět na včerejší akademický ples, o němž se bylo povrchně mluvilo již před obědem. Znovu začalo vyptávání, jak se Hermína bavila, jak se jí líbily toiletty dam, jak který tanečník její tančil, jsou-li již mladí páni v hovoru s dámami obratnější a vtipnější, až konečně teta Jetřichová na samo jádro věci udeřila a mladému párku inquisitorskou otázku položila:

„A teď nám už konečně povězte, ty Hermíno a vy, pane Lebrune, zda-li jste si již konečně a neodvolatelně slovo dali a to slovo také řádnou hubičkou zpečetili?"

„Volnou, paní švakrová, volnou, smím-li prosit!" vpadl jí do řeči pan Křikava. „Neračte předbíhat události! O těchto a dalších věcech chci promluviti já, ale — to víte — tak slavná řeč nesmí se jinak mluvit než při šampaňském, jež hnedle začne bouchat . . . Hej tam, vy ženské, čekáme!"

Služky přinesly dva mohutné chladiče s šesti břichatými láhvemi, jejichž „hlavy" už byly rozdělané, a postavily je na podlahu vedle pana

Křikavy, kterýž si byl, jako k vážné nějaké operaci, na půl metru od stolu odsedl.

„Máme přinest, milostpane, ještě nějaké?“ otázala se uctivě kuchařka.

„Pro všecky případy, rozumí se! Možná, že nám zachutná! Ale nechte je zatím státi tam dole.“

To pověděv vyňal pan Křikava z chladičů láhev za láhví a přeřízl ostrým pilníkem na každé poslední drát, tak že zátka za zátkou bouchala a od stropu prudce se odrážela. Panská stála vedle něho držíc na lesklém podnosu několikerou batterii křišťálových číší, do nichž pan Křikava nejprv z každé otevřené láhve jenom odléval a jež teprve naplnil, když byl všech šest láhví otevřel. Pak kázal číše rozdati, a když každý svůj pohár sektu již před sebou měl, zacinkal stříbrným nožem na broušenou baňku s vodou, povstal a zahovořil:

„Tak milí přátelé a vzácné přítelkyně, nastala nám slavná chvíle, to jest nám rodičům a naší dceři Hermíně a pak ještě někomu. Víte, přátelé moji, že jsem muž praktický a že tedy všechno dělám, jak se říká, moudře čili s rozvahou, ale rázně a krátce. Víte, jak se nerad s něčím dlouho tahám — co musí býti, ať je hned, anebo aspoň brzo! A teď, co musí být? Všelicos, ale jistě také, aby se dcera, když dospěla, k obrazu božímu podobna jest a — nota bene — denáry má, vdávala. Tak tedy: vdávat se holka musí, když je k tomu. Ale tu říkám: co má být, ať je, a sice ať se zbytečně neodkládá; proto když se děvče vdávat má, ať se vdává brzo. Ono se sice také říká, že prý má panna dříve, jak náleží, uzrát . . . . ale prosím vás, nevdávají se princezny i z panovnických domů už ve svém šestnáctém roce? A takové panstvo ví zajisté, co je lepší. Ostatně je za našich časů děvče v šestnáctém roce už dospělé a je-li mu sedmnáct, má se každým spůsobem vdávat . . . může-li. Naše Mína dostala už před rokem z vyšší dívčí školy vysvědčení dospělosti a je vůbec už na vdávání. Tedy vdávat . . . Ale přátelé milí, nastává hlavní otázka: koho? Že to musí být mladý, hezký muž a dobře postavený, rozumí se samo sebou. Tedy koho si dcera řádného pražského měšťana a domácího pána vzíti nemá? Totiž podle mého rozumu. Předně žádného úředníka, neboť ti nejsou svými pány a pak mají špatné platy. Co mají větší gáži, jsou už staří kocouři a na takového se přec hezká, bohatá holka neuváže. Víte, kožešina, která už pelichá, nestojí za nic! Za druhé nesmí si vzíti dcerka z pořádného domu žádného básníka čili spisovatele. Ptáte se proč? Hned vám povím. Tito lidé žijou jenom ze slávy, nebo jak se tomu říká, a to prý špatně účinkuje na děti. Slýchám od jakživa, že čím slavnější otec, tím horší děti, anebo docela žádné. A já chci býti přece dědečkem! A chci houpat na kolenou pár kluků jako cvalíků! A potom chci, abych mohl se svým zetěm také časem pár rozumných, lidských slov promluvit, a to prý s takovým básníkem není možná — tak tedy nic od péra! . . . Za třetí nemůže si má dcera vzíti žádného umělce: herce, zpěváka, malíře nebo eskamotéra, poněvadž je to lid potulný, který na domácnost nedrží a pro manželství smyslu nemá. Za čtvrté nemůžeme potřebovat žádného professora, protože takovýto zřízenec celý den ve škole se zdržuje a když pak domů přijde, pořád jenom úlohy opravuje; krom toho jako při úřadnících hubený

plat a velká otročina. Řemeslníka aby si vzala, také se nám nepodobá, protože řemeslník, pokud řemeslo provozuje, před lidmi žádnou česť nemá, a když řemeslo na hřebík pověsí, z dlouhé chvíle buď pije anebo ženu týrá. Tak co tedy zbývá pro děvče našeho rodu? Nechce-li někam na ves, aby zbalíkovala, musí si vzíti buď advokáta nebo obchodníka. To jsou přece zaměstnání, kde se pracuje dle národního hospodářství, ty dva stavy přinášejí čest a peníze! Ale advokátů rok od roku přibývá, tak že ti příští, bůh ví co budou zastupovat, a zůstává tedy jako nejlepší, nejvýnosnější a pro budoucnost nejbezpečnější stav obchodnický. Nu a teď to, pánové a dámy, vlastně už všechno víte . . . Hermína si vezme obchodníka, a já jsem jí vyhledal obchodníka kapitálního, mladého a — nechci mu do očí lichotit a řeknu tedy jen — spůsobného a pro velký svět jako stvořeného. Tam hle ho vidíte! To je ženich mé dcery! A nyní přiťukněme si všichni vesele: Ať žijou snoubenci!“

Následovalo dlouhé připíjení a líbání se mezi ženskými. Pan Křikava byl svou dlouhou řečí tak rozechvěn, že objímaje pana Richarda a Hermínu, až se rozplakal. Když pak se bylo povinné vzrušení citův utišilo, začala zase volná zábava.

„Pro Boha tě prosím, Jene, kde pak se vzal v tobě ten dar řečnický?“ tázal se páně Křikavův bratr. „Tyť jsi dnes řečnil, jako kazatel! Já sice všechno neschvaluju, co's povídal, ale dobře jsi to vykládal, všechna čest! To's na to musil zrovna studovat?!“

„Toť se ví, že studovat,“ přisvědčil vítězoslavně hostitel. „A jak jsem se na to připravil! Půl leta již tento zástoj probíráme u Fišerů a u Stupartů, a jádro těch našich konferencí sepsal jsem si pozorně, pak jsem z něho udělal řeč, tu jsem předložil u Fišerů ku schválení, opravil jsem ji dvakrát, třikrát a pak jsem si ji každý den před spaním předčítal. Tak vidíš tedy, bratře, že se musí člověk na všechno připravit, má-li to dobře provésti. Nu a což, ty nespokojenče, co se ti v mé řeči nelíbilo?“

„O tom by byla, Jene, dlouhá řeč, a na takové výklady není zde ani času ani místa. Dnes zasnubuješ dceru, tak ať je jenom veselá zábava!“ odpověděl hostitelův bratr a pozvednuv číši zvolal: „Ať žije nevěsta!“

„Už jsme jí připíjeli,“ připomenula paní Jetřichová; „ale konečně, co škodí, když učiníme tak znovu. Tedy, Hermíno, ať žiješ!“

Zase všeobecné ťukání, pak připil pan Richard rodičům své snoubenky dlouhou, nabubřelou řečí, při kteréž Josef Křikava, Hermínin ujec, po tichu si odplivoval, a potom následovala řada zmatených přípitků, jako při každé hostině. — —

Plynový lustr již dávno hořel a společnost nebyla by na rozchod ani pomyslila; ale když bylo na velkých bronzových hodinách půl šesté udeřilo, povstal pan Křikava a pravil: „Bylo by nám snad všem nejmilejší, vážení přátelé a ctěné přítelkyně, takto pohromadě při dobrém nápoji setrvat, ale poněvadž jsme všecko dle programu zařídili, musíme program dodržet. Dole stojí už kočáry, a v divadle máme zakoupeny tři lože. Projedeme se tedy trochu do Stromovky, k sedmé přijedeme do divadla a po divadle sejdeme se tu opět k večeři. A takž myslím, že tento den slavně a důstojně ukončíme.“ (Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Já.

O sám nerad stíhám znova
myšlenek svých nuzná slova,
jež se chmuří knihy blanou,
jak se šeří po pažitu
stíny oblaků, jež planou
zlatem, sněhem na blankytu . . .
K čemu tvých si žádám služeb,
tážeš se? — Mou duší letí
zmatená směs vidin, tužeb —
volba zlá v té svůdné změti.

Šotek.

Bav se s ní! Já v koutech zatím
pavoukům zde přízi zhatím
a prach s židlí chvostem smetu —
zdaž to bydlo pro poetu?!
V pustých zdech
vrtochy a stesky nech,
v davů hřmotu
najdeš zašlou jarou notu.
Ven již se mnou z toho puchu
do čerstvého lidí ruchu,
v života rej strakatý;
rád bych opět křepčil v týle
šosákům a noční chvíle
krad' se v dívčí komnaty.

Já.

Vzpomněl's dobře! Oj ty's, šetě,
rejdilo as po všem světě,
zřelo mnohé svižné frašky,
tropilo as divné šašky.
U nás již
s látkou pro veršovce kříž —
v dáli, blízku
opěli jsme každou třísku.
Snad že pro mne v suchopáru
z pekelných tvých memoárů

svěží stéblo vyraší,
rozvíří se pestrá mela
a smích rázem s mého čela
nudy mračno zaplaší.

Šotek.

Nechtěj toho! Leckde kryje
čertí dráp má historie;
vydáš-li ji věrně tiskem,
s hubeným se potkáš ziskem:
Budeš klat,
že bonc žádný tobě svat,
že čpí síra
z písně tvé, jež prósa čírá,
velebné že smýkáš Muzy,
všedním blátem v posměch luzy,
dáváš denní vřavě v plen;
nedočkáš se v nuzné chmůry
svitu s hůry, sinekury,
titulů a čestných cen.

Já.

Jakáž pomoc! Marně vzadu
rozum bučí moudrou radu,
kdy spřež bujných šprýmů běží
před mým vozem bez otěží.
Vím, že zdar
nekyne mi z tvojich čar,
ale darmo
střásám již těch kouzel jarmo:
Cítím, jak mi čoudem sirným
smysly mámíš, rejem vírným
šklebných mask mi pleteš um —
hněv-li vzbudím proti sobě,
pošlu k tobě, pekla robě,
kritiku i publikum!

V.

(Historie šotka.)

1.

V časech dávných na lesnaté hoře,
lepotvárné věže v oblak noře,
s chrámem velebným ve svatém tichu
dumal konvent bohulibých mnichů.
Žili v modlitbách a pracích vědy
a jich zpěvem hlaholil chrám šedý,

zbožnou ještě glorií se nitě,
kdy noc vůkol halila kraj širý,
okny chóru nádherného svítě
shůry v temno jako maják víry.
A když kynula jim zábav chvíle
a her nevinných, jak ptactvo bílé,
kroužící kol sivé skalní výše,
v níž má skryté pod břečťanem skrýše,
postavy tu s rouchem řádu světlým
bělaly se sadem pestře zkvetlým
nebo v otevřené chodbě stinné,
jíž kol sloupů vlály věnce vinné.
Ten jde volně, nad knihou se kloně,
jiný zalévá kdes na záhoně
tklivě významný květ passiflory,
tam dva v učené se dali spory
a zde jeden sklání pohled snivý
přes klášterní hradbu v žírné nivy;
v šírém koberci, jenž spřádá dole
vísky, města, háje, luka, role,
v dálce vše až splývá modrým mrakem,
bez touhy se kochá klidným zrakem.

Dlouho přebývali v míru blahém.
Posléz' lapeni přec arcivrahem,
který dávno kolem svaté tvrze
chtivě kroužil, až tam vnikl drze,
v údech odpor proti hlavě vznítil.
V nekázeň řád posvětný se řítil,
až kdys opat, zjitřen mnichů vzdorem,
nad hlučícím odbojníků sborem
prudce zahřměl v kapitolním sále:
„Ať si — rarášek vás řídí dále!“

Zdrobnil sice slovo prchlivosti;
však i drobtu bylo víc než dosti.
Jedva se rtů slova zlá se smekla,
vhup' mu na temeno šašek pekla
a kol mniši hrůzou ustrnulí
na důstojnou hlavu pohled pnuli,
jížto na lysině lunných jasů,
ve stříbrném věnci sporých vlasů
skrček huňatý se uvelebil
a jim v oči pitvorně se šklebil.

Rarach! Rarach! rozlehlo se v davu
a čert smál se v prchajících vřavu;
ubíhal sám opat poděšený —
za cíp kapuce ďas přivěšený

za ním lítal, jako šašku v týle
rolnička když skáče rozpustile.

Od té doby rejdištěm zlé moci
klášter ubohý byl dnem i nocí.
Tisíc neplech drobný ďas tam robil,
řeholníky sterou fintou zlobil.
Zdřím-li v parnu mnich pod větví lípy,
jistě stéblem pošimral mu chřípí;
v šach-li hráli dva, před hlavním tahem,
skoče na desku vše skácel šmahem;
růžky křivé nahmát' nenadále,
kdo sáh pro meruňku ve skrýš roucha —
různým poboňkem je škádlil stále
zpupný šotek, dotěrný jak moucha.
Bratr sklepník, před načatým sudem
když hled kochal v jasném moku rudém,
sršícím jak rubín v číše krystal,
a již nektar okusit se chystal,
náhle mrštil sklenkou o zeď sklepu
a mok vzácný stekl v hrstku střepů:
pohlédnul-tě v drzá očka čertu
v lemu číše, když ji nesl ke rtu.
Stejnou trýzní fráter kuchař vzdychal:
zmok mu s cukrem sůl, med s jíškou míchal
a když stála na svátečním stole
hrdá paštika, již shora v kole
věnec jemné rosoliny šňořil:
jedva v ni nůž opatův se vbořil,
jistě uvolnil jen průchod ďasu,
by z ní skočil, zkaziv perlu kvasu.
V noci rozlehl se zvonec k hóře
a hned mniši, střásše spánek sladký,
k modlitbám se shromáždili v chóře.
Leč kdy skřehlí zašli do cel zpátky
a sen zlatý znovu k nim se skláněl:
zvoník, nastojte! zas v chór je sháněl —
bylť jej ďasík v tuhý spánek vrhl
a sám prve v nečas zvoncem trhl.

Ztrestaný sbor mnichů valnou dobu
snášet musil pekelníka zlobu;
marně zaklínal a boha prosil,
vláhou svěcenou dům celý rosil.
A by dostoupen byl vrchol trýzně,
biskup rozhodl se, v jejich středu
prodlít hostem na znamení přízně —
kterak ďábelství skrýt jeho hledu?

Sboru tesknému pluh péče, hoře
hlubší vráskou chmurná čela oře,
čím den uvítání chvátá blíže —
až je soudruh jeden zbavil tíže.

Mnich ten štíhlý, v prvém žití květu
výhost dada skutečnému světu,
mysl obrátil od zemské hluši
k tajným vidinám, jichž luzné tváře
míhaly se stále snivou duší,
tkány z čisté, svaté nebes záře.
A co duchem sladká hudba zněla,
slyšitelná jenom krásy dětem,
a líc bledá plála nitra vznětem:
ruka tvůrčí v pergamen se chvěla
zachycujíc tam ty zjevy tajné
v rysech ladných, v barev duze bajné,
kouzlíc jasné anděly a svaté
v iniciál sličných zdoby zlaté,
okrašlujíc veršů zbožných knihu
lepých arabesek hustou sítí,
jež jak povíjivá zeleň jihu
vinuly směs úponek a kvítí,
malebně se proplítaly spolu
po obrubě stránek vzhůru, dolů . . .

Hotova již kniha. Desky silné
poutají ten výkvět ruky pilné
kůží vzácnou, v rozích okovanou,
vtlačenými květy šperkovanou.
A mnich malíř, stoje před pulpitem,
jejžto kniha otevřená tíží,
s lící blahou, s pyšným v oku třpytem
k nejkrásnější arabesce shlíží,
přemítaje, má-li k barev duze
ještě přidat šperk — Křik' v náhlé hrůze:
Ze zlatého úpon zauzlení
pekel opička naň zuby cení,
dřepíc v samém středu arabesky.
V okamžiku příštím jako bleskem
malíř odhodlaný chytil desky,
přirazil je k sobě prudkým třeskem,
mžikem také pevnou sponu sklopil
a dlaň vnořiv do stříbrné schránky
vodou svěcenou z ní knihu skropil,
vězni zatarasil všechny branky.

Chvátal mezi bratry knihu nesa,
vypravoval, kterak lapil běsa.

Jak tu bouřně jásal zástup mnichů,
zbaven strůjce tolikerých strastí!
A když setmělo se krajem, v tichu
s pergamenovou jej snesli pastí
v úval odlehlý, tam vykopali
jámu přehlubokou, knihu s běsem
vmetli do ní, hlínou zasypali
a prsť skryli trninou a vřesem.

A zas na výšině klášter tichý
hostil klidné, v bohu šťastné mnichy,
až byv zpuštěn v bouřném času víru,
zarost břízami, byt netopýrů.

2.

Ale dosud ležel čertík jatý
v lůnu země, poutem knihy spjatý,
jako kvítek v tísni herbářové,
zaklet mezi listy žaltářové,
ploše přimáčknut na pestrou blánku;
ztrnul zde jak skřeček v zimním spánku.

Tu kdys po staletích doktor Krejčí,
zkoumaje zlom vrstev žáků rejči,
našel knihu vetchou. Darmo hleděl
sponu odemknout, by obsah zvěděl
— zanýtovaliť ji s velkou pečí
klášterníci pro jistotu větší —,
až pak zvolal: Kdož ví, jaké básně
dávné, výborné ta plíseň kreje;
moh' bych s Hankou skoupati se krásně — —
Raděj' pryč s tím! Rovnou do Museje! —

V Museji muž starých věcí znalý
zkoumá dar: Zisk písemnictví malý —
ale za to jaká maleb cena,
miniatur sličnost netušená
s ornamentem krásy svrchované!
A duch český z každé řasy vane:
svědčí o něm zlata podklad černý,
typu slovanského výraz věrný.

Mocnějším vždy jasem oko plane,
čím dál zírá v listy malované.
V levo tu, zas v pravo hlavu točí,
s vytržením k nebi zdvihá oči,
ruce mne, ret mnohým „ach!“ se chvěje,
již i slza svrasklou tváří spěje.

Ó buď vzácná chvíle požehnána,
v níž ta skvostů neskonalých schrána
ze zasuté pokladnice dědů
odemkla své třpyty mému hledu!
Nyní teprv z minulosti skvělé
českých umén každá clona zmizí,
velebně se vypne v záři celé,
že v prach klesne všecka sláva cizí.

Dále muž se kochá maleb sledem;
náhle překvapen tkví v jedné hledem.
Ajhle, jaký genialní žertík!
V arabesce skvostné směšný čertík
jako pavouk na půvabném kvítí
tmí se v závitkové zlaté síti.

Učenec v tom zvláštním zjevu bádá,
radosť nová v jeho tvář se vkrádá,
podrobnostem mistrným se diví:
Aj to jakby rarášek byl živý!
Věru, perla celého zde díla:
jaký realismus, jaká síla!

Nával dojmů radostných jej tíží;
vstal a prudce po komnatě kříží.
Jaký ples to po národě vzbudí,
jak mé soky závistivé ztrudí,
až svůj nález velkolepý světu
zjevím zprávou, do níž hojně vpletu
výsledky svých bádání a prací!
Korunou mé bude publikací
rozbor ďasa vzácného. Mé jmeno
na věky též bude proslaveno
s tímto čertem, který v každém chlupu
váží nad Breugh'lových příšer tlupu,
nad nímž strne obdivem svět celý — —

Náhle uváz' v samomluvy toku,
stanuv před knihou jak zkamenělý
s tupým děsem v rozšířeném oku.

Bez poskvrny, v neúhonném lesku
zářící tam vidí arabesku,
marně obraz čertíka v ní hledá;
za to vedle na bronzové lebi
bůžka, tížícího spisy — běda! —
živý šetek hamižně se šklebí.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Z letošního repertoiru nad jiné vynikly tři kusy, mezi nimiž dva původní, Vrchlického veselohra „*K životu*“, Zeyerovo drama „*Legenda z Erinu*“ a z cizích především Sardouova sensační, historická hra „*Theodora*“.

Novinka od Vrchlického je zajímavá jednoaktovka.

Dva mladí lidé, hrabě Vilém Vchynský a komtessa Eva Rovenská, zanevřeli na život. Každý z jiné příčiny a na jiné cestě došel uvnitř poznání, že bude nejlépe dáti světu výhost. Hrabě Vilém, jako mladý kavalír, který poznal život a jeho slasti, volil ovšem ráznější způsob. Cestoval mnoho a také poslední svůj krok chce odbýti na „větší cestě“, na niž se právě chystá. Rozmlouvá o tom se starým přítelem domu a důvěrníkem. Odjede ještě dnes v noci.

— Daleko?

— Ano, velmi daleko, odpovídá hrabě s tím jistým podivným přízvukem, který znalcům lidských povah vždy bývá nápadným, a starý pán jej také hned důrazně vytýká. Prohlédl dobře, že má hrabě nějaký zámysl, a hrabě se vskutku přiznává.

— Jste dobrý znatel lidí, Hulíne. Poslyšte, řeknu vám to — jedu si vyhledat pěkné místo do hor, kde bych si mohl při pěkné scenerii přírody, takhle při východu nebo západu slunce — bývají v horách překrásny — klidně lebku kulí rozrazit.

— A proč to chcete učiniti, pane hrabě?

— Jsem na mizině.

Je na mizině! To je vše, jiné příčiny hrabě na povrhání životem nemá. Je mladý, hezký, vzdělaný a zkušený muž, plný síly a života a tak moudrý a výmluvný, že by se pouhými přednáškami o radostech světa, o povinnostech k sobě a k bližnímu mohl dobře uživiti. Na první pohled nevěříte ani jeho předsevzetí. Tak nevypadají, tak nešvitoří, tak se o své okolí nezajímají kandidáti samovraždy!

Hůře je s dcerou hraběte Rovenského. To je zamlklá, nemluvná, zádumčivá dívka. Podivínka, která už od let se uzavírala světu, jen četla v knihách, přemýšlela a plakala. To jsou ty pravé ženské, jež sedají po koutkách, bloudí o samotě po zahradách, píšou tajemná psaní, která, nemajíce kam je expedovati, házejí do kamen, noci probdívají u lamp či otevřených oken, zmáčejí podušky slzami a nahodí-li se příležitost, skákají s hrází do rybníků.

Eva je na tak sprostý konec příliš vzdělaná, ale o světě nechce ani slyšet. Proč? To víte, předně z nešťastné lásky a potom ze hromady zmatených příčin. Jak už aristokratky bývají vychovány vždy k nějaké ušlechtilé kratochvíli: jedny milují malbu, druhé jezdí na koni, jiné

hrají divadlo anebo čtou. Eva četla. Otec se o ni nestaral a četla nezřízeně. Kozel ví, jaké knihy se jí dostaly do ruky, zkrátka ve chmurné své náladě dočtla se přesvědčení, že je marnost nad marnost, že nemá proč by měla žíti, ba že má povinnost života se odříci. Půjde do kláštera.

Tu máte oba lidičky: Vilém se zastřelí a Eva dá si ostříhati vlasy a zasedne navždy za klášterní zeď.

Co s oběma počít? Každý stojí na svém, nedá na žádnou řeč.

Spisovatel učinil to nejmoudřejší, co se učiniti dalo. Poslední den nežli dali světu vale, svedl oba. Dva lidé, kteří chtějí jedno, ale z různých příčin, jsou na sebe nejlepšími advokáty. Pusťte je do sebe a vymluví si jistě svoje přesvědčení na vzájem. Obzvláště jsou-li různého pohlaví.

To se také stane. Vilém cítí neodolatelnou touhu, prve nežli „navždy odjede", promluviti s komtessou moudré slovo a vymluviti jí nesmysl z hlavy. Cizí náhled se vždycky považuje za nesmysl.

— Vás otrávily moderní theorie o všeobecném úpadku lidstva — znám je také. Není tomu tak. Věřte, lidstvo není o nic lepší, než bylo, ale také není horší.

Tak mluví hrabě se všeobecného stanoviska a číslo za číslem vyvrací Eviny důvody, neboť hraběnka má celou řadu důvodů pro své umělé odumření životu. Hrabě se za řeči dostal znamenitě do ohně a konec konců:

— Věřte, bídným jest pouze ten, kdo nemiluje.

Eva zoufale:

— Řekněte, kdo milovati nemůže! Já nemohu!

— Kupíte lež na lež, přetvářku na přetvářku. Každý může milovat, je-li dobrý od přírody a nezkažený. Milujte, co chcete a koho chcete, jen mějte zájem pro něco . . . Jest láska, která jest jen láskou, k příteli a milence, ale jest láska, která jest zákonem, láska k ženě, rodičům a dětem . . . .

Jak vidíte, má ten nastávající samovrah důkladnou manii, vyháněť svým spolutrpícím zlého ducha z těla. Toho druhu čekatelé samovraždy měli by se soustavně pěstovat, aby nešťastné bližní odvraceli od samovražd.

Vilémovi se vskutku podaří, o čem jste ostatně nepochybovali, že vemluví Evě novou chuť do života. A to byl vlastní jeho úkol. Zbývá ještě učiniti koncessi obecenstvu a způsobiti, aby byl za svůj kapitální kousek náležitě odměněn. Ani bychom se nechtěli dívat na komédii, kde by mladý člověk pomatenou holčici přivedl k rozumu a potom šel a — sám se zastřelil.

Na samém závěru hry dovídá se Eva, že cestuje hrabě s pistolemi a jaký mají v cestovním jeho vaku účel.

— Jste dobrý řečník, ale neposloucháte sám pravdu svých vývodů, dí k němu svrchovaně uražena. Jděte a zastřelte se tedy!

Rozumí se, že mladý muž sličnou karatelku neposlechne, nýbrž že si nakonec oba padnou do náručí. Byli kdysi od rodičů za sebe ustanoveni, ale vyhnuli se sobě a teprve na zpáteční cestě „k životu" se poznali a zamilovali.

Zajímavá drobnůstka je velmi úhledné práce. Obsahem těžká, je lehká formou. Několik předvedených postav mají svůj určitý život a co se nám obzvláště na ní líbí, je aktuelnost tendence a dovedný způsob divadelního spracování, jakého především bude třeba, aby zmocnila se naše původní česká produkce, chce-li se konečně vybaviti z dosavadního popelkování na jevišti. —

Julius Zeyer od poslední starožidovské látky, z níž probudil k životu svou „Sulamitu“, zaletěl do země a doby Ossianovy pro podnět k novému dramatu.

Vizme obsah „legendy z Erinu“.

Dvé těžkých bouří sneslo se nad šedivou hlavou starého hrdiny Erinského, krále Finna. Podnět vzaly v nejbližší jeho domácnosti. První je rázu bojovného a rekovný stařec pociťuje následky její zcela nevinně. Vytrhl kdysi do pole proti sousednímu králi Kolgovi, který přitáhl s vojskem chtěje podmaniti Erin. Boj zůstával dlouho nerozhodnut a nebezpečí bylo velké. Tu se někomu z domácích podařilo, překvapiti samého krále Kolgu, právě když uřícen stranou od bojiště chtěl občerstviti se u skalní studánky. Vrah přepadl jej úkladně ze zadu, zabil ho a s useknutou jeho hlavou přichvátal na bojiště, čímž rozhodl vítězství.

Nepřátelé zočivše hrůznou trofej, pojati strachem rozprchli se. Erin byl zachráněn a panství Finnovo nad zemí a lidem znovu bylo pojištěno.

Aby poněkud nahradil bezpráví, ujal se král Finn malého synka zabitého Kolgy, Midaka, vzal jej k sobě, dal u svého dvora vychovati a obsypával jej dobrodiním. Midak vyrostl na výsluní královské přízně, leč synovské city své nedal v sobě utlumiti. Byl mladý hoch, když mu otce zavraždili, a zlá náhoda chtěla, že byl hrůzného činu svědkem. Hluboko zaryla se mu do duše upomínka na krvavý okamžik a nevypustil ji nikdy z mysli. Provázela jej neustále a když uzrál na muže a hrdinu, cítil povinnost, krvavý zločin na otci spáchaný ztrestati. Přísahal pomstu.

U dvora Finnova, ve vojště i v lidu je rozhlášeno, že Kolga padl v otevřeném boji. Každý v ten výklad věří, sám Finn jej hlásá a je snad o něm přesvědčen. Ale Midak se nedá mýlit. Ví, že otec nepadl v boji, čelo proti čelu nepřítele, nýbrž že byl zrádně ze zadu přepadnut a úkladně zabit. Kdo byl vrahem? To je veliká otázka, již rozřešiti považuje Midak za úkol života svého. Byl tehdy příliš mlád a okolnosti nedovolovaly, aby si byl zapamatoval tvář. Musí však vypátrati vraha; může ho poznati podle jistého znamení, zlaté hřivny, kterou otec, když byl zavražděn, měl na krku a kterou zákeřný lupič s sebou odnesl. Buď si on kdo buď, pomsta jej nemine.

Tato pomstychtivost Midakova, s níž mladý kralevič hrozivě obchází mezi hrdinami Erinskými, je jedním z obou motivů dramatu.

Druhým je láska, vlastně podivná choutka Erinova, která jej pudí, aby se na prastará svoje kolena ucházel ještě o nevěstu a sice o nejkrásnější dívku v okolí, Granii, dceru sousedního krále. Tomuto úmyslu starého pána nesmí se divák tuze divit, poněvadž ve vlasti Ossianově, jako v dobách Methusalemových viděli otcové rodů dorůstati potomstva svoje až do devátého kolena a zůstávali dlouho při mužné síle. Finn

tedy touží po sličné Granii, pohříchu však — jak už se mnohému patriarchovi přihodilo — Granie netouží po něm, nýbrž zamilovala se do mladšího, mnohem mladšího hrdiny, nějakého Dermata O'Dyny. Dermat je muž skutečně mysli a postavy bohatýrské; slouží v komonstvu Finnově.

Tak se octnul král Finn náhle mezi dvěma ohni a to je vlastním obsahem dramatu: jeden mladík z vlastní družiny jej olupuje o lásku, unáší mu nevěstu přímo od svatebního veselí a druhý mu ukládá o život.

Třeba totiž rychle doložiti, že Midak, jistou okolností veden, pokládá Finna za vraha svého otce, a zapřisáhl se, vykonati na něm pomstu.

„Legenda z Erinu“ má čtyři akty. Vzdálenost látky, báječnost pozadí, cizota názorů, podle nichž se hrdinové kusu spravují, a bujná barvitost koloritu vyžadovaly neobyčejně široké exposice, aby diváku sprostředkováno bylo náležité porozumění. Methoda páně Zeyerova není po Sardouovsku úsečná, je klidně poetická, víc knihová než divadelní.

Na konci třetího aktu visí život šedivého hrdiny na nitce. Midak má už napřažený meč nad jeho bezbrannou hlavou. Tu nastává obrat.

Dermat přikvapil ještě v čas, zachytil rámě smrtonosné a — ?

— Vrahem tvého otce není Finn, nýbrž — můj otec.

Dermatův otec.

Novinka je stejně překvapující pro Midaka, jako pro diváka. Dermatův otec? Co je diváku na konci třetího aktu Hekuba, Dermatův otec? Ten muž je dávno mrtev, nic o něm neznáme, v kuse nevystoupil —

Co naplat! Midaku nezbývá než ve čtvrtém aktu začít svou dramatickou úlohu, svůj motiv pomsty od začátku. Dosud se mýlil, dřív měl mu splatit pokutu Finn, teď ji bude platit Dermat za svého otce . . .

Zde v náčrtku připadá snad obrat nejapným, ale jen proto, že tu kostra zbavena masa. Ve skutečnosti je tento i ostatní závěry aktů Zeyerovy „legendy“ velice působivý. Viděti jen, že kostra není dramatická; je to pravá legenda, s povahou báje, která nedá se vysvlékati z barvitého obestření.

Finn vyvázl z nebezpečí života a měl by za to svému ochránci býti vděčný. Týž mu sice ukradl ženu, ale co počít, když ta žena šla dobrovolně, ba sama se nabízela? Dermat prosí za odpuštění, Finn neodpovídá, nýbrž ponechává si moudře odpověď do čtvrtého aktu.

V posledním jednání dosáhl Midak konečně své pomsty. Přišel si pro pokutu k Dermatovi a poněvadž se spolu nemohli dohodnouti, vrazil nešťastníku dýku do prsou. Dermat umírá. Ještě by mohl býti zachráněn, kdyby Finn chtěl. Finn má od nějaké víly moc „blahotvorné ruky“, v jejíž hrsti voda z pramene nabývá zázračné, oživující síly. Chvíli váhá Finn, konečně dá se přemluviti a nabere vody z pramene do dlaně.

Už ji vznáší nad raněné tělo.

V tom vzdechl umírající: Granie!

Jméno ženy své, bývalé nevěsty Finnovy.

— To slovo tě usmrtilo! volá zuřivě Finn a nechá hrdinu zemříti.

Zajisté velmi effektní konec! Práce Zeyerova je překrásná a trpí na jevišti celkem jen tím, co jinde nazývá se „epickými přednostmi.“

Sardou-ův historický kus je práce shotovená s počítavými ohledy na vyvolání effektu za každou cenu. Spisovatel stejně se staral o chvátivé momenty pro herce, jako o vděčná čísla pro pořadatele ensemblů, malíře dekorací a divadelní krejčí.

Tragédie rozmařilé císařovny byzancské rozpadá se na osm obrazů. Podle své osvědčené zásady užil Sardou prvních dvou za důvtipnou exposici a seznamuje v nich diváka se svými postavami. Panovnice Theodora udílí tu audienci, dává se podpláceti od lísavých biskupů, činí se rozsudím v manželském sporu vojevůdce Belisara, předpouští vyslance, později pak rozpomíná se na bývalé povolání co kejklířka a poběhlice, pouští se do ulice a navštěvuje starou známou v cirku, s níž se nějakou hodinku o bývalých časech baví.

Teprve v obraze třetím počíná drama.

Theodora nazývá se tu Myrtou, vydává se za dceru nepatrného úředníka u dvora a je milenkou Andreovou, jenž náleží mezi největší protivníky nynější nenáviděné vlády a obzvlášť císařovny Theodory, již osobně nezná. Z úst svého milence slyší Myrta vášnivě napadati císařovnu. Ještě, když se kochá v jeho náručí, zaléhají sem z ulice rouhavé písničky na ni.

Andreas a přítel jeho Marcellus mají od spiklenců nařízeno, zmocniti se císaře Justiniana. Plán byl však vyzrazen a jistě byl by Andreas jako druh jeho Marcellus býval polapen do pasti, kdyby duchapřítomná Theodora rychle nebyla zastrčila závoru, aby Andreas mohl uprchnouti. Marcellus byl raněn, žije však ještě. Justinian, jenž, dokud bylo nebezpečí, zbaběle se choval, nyní nad omdlelým přemožencem vzteká se v podlém ukrutenství, chtěje mučením vylákati na něm jména spoluvinníků. Theodora se chvěje o Andrea.

— Ty jej zradíš, šeptá Marcellovi.

— Nezradím!

— Zradíš, až tě budou mučit.

A líčí mu všecky hrůzy katanských mučidel.

— Ty mne můžeš zbaviti muk a zachrániti Andrea praví, Marcellus; je jediný prostředek . . . zab mne!

— Nemám zbraň.

— Máš zlatou jehlici ve vlasech.

— Bylo by hrozné!

— Zab mne, anebo vše vyzradím.

— Kam mám bodnouti!

— Do srdce.

— Zde?

— Trochu výš! Tam kde cítíš tlouci.

— Nemohu.

Ale za krátko se přece odhodlá a bodne. Marcellus je mrtev, Andreas zachráněn. Scéna uchvacuje hrůzou a bezohledností. Co má po ní ještě přijíti? Je tak silná, že co do sytosti dojmů u diváka mohl by tu být už dobře konec.

Schůze spiklenců odbývají se v čarovné zahradě Andreově. Tu se dovídá Andreas, jakou vyvedl hloupost, že se svíjel bídný na klíně právě té ženy, kterou tolik nenávidí, Theodory, a že byl od ní podveden.

Nejapnost chce napraviti hrdinstvím, kdy a kde? V hippodromu je velké představení, bude tam celý dvůr, všechen lid a také císařovna! Zde poznává skutečně svoji domnělou Myrtu a veřejně vykřikne proti ní strašlivou urážku. Belisarovi vojáci chopí se smělce a spoutaného přivlekou jej před trůn despotův do císařské lóže. To je ona úžasně otřásající scéna, která na jevišti všude tak mocné působila. S ustrnutím poznává Theodora Andrea. Aby nemohl ji i sebe prozraditi, zacpává mu ústa vlastním závojem a později jej tajně zachraňuje a dává odnésti do sklepení ve zvěřinci, kde u staré hlídačky zvěře zůstane uschován. Miluje ho dosud a jen z nedopatření jej — otravuje.

Vztek a zoufalství jí lomcuje. Justinian už prohlédl její cizoložství a posýlá za ní katy. Nad mrtvolou Andreovou Theodora sama si hedvábnou šňůrou zadrhne hrdlo.

Jen že nejde vše tak klidně a hladce, jak se tu vypravuje. Slavnostní šum, parádní průvody, pohnuté scény lidu, bouřlivé výstupy, úpravná spiknutí, požáry a pouliční kravaly, celý hlučný apparát tak zvaných výpravných kusů je zde spolučinným a pracuje bez oddechu. Scéna v hippodromu je velkolepá a činí značný dojem i v té úpravě, jakou jí mohlo poskytnout divadlo Národní. Sloupovým portálem vchází za zvuků varhan Justinian do císařské lože. Oděn je zlatohlavem. Všickni přítomní, zočivše jej, klesají na kolena, zastírajíce si oči dlaněmi. Za ním vchází Theodora, zastiňujíc jej ještě leskem svého průvodu. Tvář má zacloněnu a na hlavě zlatou korunku, rubíny posetou. S ramenou jí splývá těžký, bohatě květovaný, zlatem prošívaný a drahokamy posetý plášť. Odění družiny srší zlatem a šperky. Scéna úchvatná. Výprava, bohaté, umělecky sladěné dekorace, dopadající paprsky sluneční, světelná kouzla, skupiny a evoluce, dovedná režie mají hlavní podíl na velikém úspěchu Sardouovy historicky výpravné hry.

Nesmírné, osmiobrazové drama hlavní váhou spočívá u nás na paní *Šamberkové*, která obtížnou roli se značným výsledkem sehrála.

Z české literatury.

Nejnovější básnické publikace Jaroslava Vrchlického. („Sonety samotáře“ [Salonní bibliotéky čís. XL. nákladem J. Otty]; „Hudba v duši“ [Kabinetní knihovny sv. X. nákladem F. Šimáčka]) vydávají skvělé svědectví o virtuosnosti formalního výrazu vůbec a ve příčině užívání rozmanitých rhythmův a rýmův zvláště, k jaké tento básník dospěl; nechceme tím nikterak tvrditi, že by forma skladeb Vrchlického nebyla již dříve dostoupila řečené virtuosity: ale právě v těchto dvou sbírkách zajímavý ten skutek vystupuje zřetelně před oči čtenářovy a bije, kdyby si věci ty přečetl hlasitě, jak se verše vůbec čísti mají, mocně i příjemně zároveň v jeho sluch. Sbírka první obsahuje sonety. Tvar sonetový není tak snadným, jak by se býti zdál; dobrým sonet ještě není, vykazuje-li dle známého schematu náležité své rýmy čtrnácti oněmi řádky propletené; jeť potřebí, aby zároveň myšlénka dospěla koncisností formální i přirozeného závěru, jenž opíraje se, abychom tak řekli, o nápověď prvních osmi veršův, vyplývá z nich

v posledních šesti jakožto dopověď, logicky i psychologicky nutná a zdůvodněná. Takovýto sonet vyžaduje ovšem víc nežli pozornosti čistě formální; zde umělecká stavba padá hlavně na váhu. Kultus sonetový je v Čechách dosti řídký. Po vlasteneckých znělkách podtatranského pěvce, jichž první serie vyšla počátkem let dvacátých, jenom sporadicky lepý tento druh básnický pěstován; na Moravě F. Sušil skládal sonety se stanoviska čistě formálního bezvadné, za to záhy zesnulý Václav Šolc (Sonety svatováclavské) překrásné některé kusy zůstavil. V době novější L. Quis a F. Táborský pěkné věnce znělkové uvili. Jos. V. Sládek pak v nejlepší své básnické knize „Na prahu ráje" skutečného mistrovství v sonetu se dočinil. Tamť zajisté onomu svrchu naznačenému požadavku stavby celku i úpravy částí vyhověno měrou před tím netušenou. Vrchlický měl tu před sebou soka nebezpečného: o výsledek čestného toho zápasu rozdělí se oba pojmenovaní básníci měrou zajisté spravedlivou. Ale Vrchlický šel ve svém formalním koncertu ještě dál; druhá sbírka „Hudba v duši" vykazuje předně celý cyklus sestin, přes půl sta ghazelův a dvanáct Villonských ballad.

Co týče se sestiny, jest spletitá její stavba veršův i rýmův více než nesnadnou úlohou: aby ve všem všudy závěrečný zpěv, vlastně základní motiv přiléhal taky k částem a části ty k němu, jest umění skoro závisti hodné; troubadouři provençalští, Petrarca, také mistr sonetu, Dante, také mistr terciny, v básníku českém nalezli druha neméně šťastného jako obratného. Velmi případně v sestině předposlední dí se: „Básník sestiny jest brusič drakokamů, jenž ....

šestkrát obrátí svůj kámen v pilné dlani
a pak všecky hrany rázem spojí v souzvuk."

A zas: „Básník sestiny je malíř velké duhy ....

kupí stíny, aby líp vyniklo světlo,
štětec šesti barev nese v svojí dlani."

Vrcholem jest sestina poslední, rýmovaná („Finale"), kde nakupil si básník k obtížím dosavadním i obtíž rýmu, jež ovšem překonává hravě. Ghazel upravuje si Vrchlický podle látky, ač jinak základního tvaru věrně šetří; někde se dimense jeho šíří, jinde až epigrammatickou stručností vyznívá. Východním i jiným svým vzorům, „nesmrtelným věštcům, rekům, bohatýrům písně, orlům a slavíkům spolu" básník „v prachu v zadu" vzdává povinný hold: Hafîzovi, Saadimu, Dželaledinovi, Ibn Jeminovi, Montenebbimu, Goethemu, Rückertovi, Platenovi, Renaudovi, jakož i českým poetům Furchovi a Šolcovi. Ghazel Vrchlického skoro pravidlem vyhledává mimo rým totožný i rým skutečný, různého a různého druhu, takže pestrosť jeho je časem jako z pohádky. Ballady pak závěrkem sbírky položené nejsou ovšem „balladami" v obyčejném druhu toho významu, jsouce spíše chansony, písněmi, dle určitých pravidel tvarových konstruované, asi tak jako sestina. Tvůrcem těchto „ballad" jest francouzský básník François de Montcorbier (1431 až 1480?); každá skládá se ze tří slok se závěrečným „posláním"; každá sloka má deset veršů dle schematu ababbccdcd, poslední verš všech tří slok jest týž; tolikéž poslední verš „poslání", jež jest z pra-

vidla pětiřádkové (ceded), ač může býti třířádkové. I oddíl „Serenady melancholické“ vykazuje kusy neobyčejného toho „jonglérství“, jak je sám Vrchlický v „Balladě o rýmu“ (str. 159) nazývá; jmenujeme jen XIII., z níž budiž tu položena strofa první:

„Listů vzdechem, květů dechem,
větru spěchem,
píseň tobě nesu na večer,
matným echem
zní a zmírá v letní dumný šer.“ —

Co se obsahu obou těchto vzácných knih týče, připomínáme hned předem, že „Sonety samotáře“ jsou ovšem seriosnější nežli „Hudba v duši“; v „Sonetech“ meditační, reflexivní ráz, onen povšechný ton poesií Vrchlického, proniká konturami ostrými a pevnými, názory básníkovy o životě vůbec, o životě společenském a uměleckém zvlášť, pojmy jeho filosofická, literarní, theosofická docházejí tu slovesného projádření, jež do útvaru malé té řady čtrnácti veršů nesnadno by vpravil básník jiný a kromě Sládka snad žádný. „Sonety heroické“ jsou v pojmutí i provedení vedeny velkým stilem, jemuž se obdivujeme v útvarech Lislových a Hugových; „Malovaná okna“ mají tolik pravé zbožnosti, že by mohli nepřátelé Vrchlického přečetše tyto výrony čisté duše uděliti mu již jednou absoluci ze „hříchů“ porůznu „spáchaných“: „Svit měsíce“, plné kouzla chrámové poesie, „Soud“, v němž hlásá se odpuštění všem, „Tradidit mundum disputationi eorum“, v němž velebí se prostota života, buďtež tu nahodilými toliko doklady; „Básník a umění“, jakož i VI. oddíl „Básník a svět“ (ukázky byly svého času se znělkami J. V. Sládkovými uveřejněny ve „Květech“) obsahují literarní konfessi básníkovu, místy vážnou, jindy satirickou, ne bez polemických přímětkův: jmenovati bychom tu právem mohli duchaplné sonety „Cíl umění“ (2), „První sochař“, „Hnízdo“ a „Po přečtení Na prahu ráje“, neméně „Siestu“, kde velebí se stálá práce, jež nezná a nemá odpočinku; z druhého cyklu vyznívá poněkud podrážděně, ježto přece básník dobře ví, že jenom skrovničká část českého čtenářstva k produkci jeho nepřátelství chová — a tato část časem, jak ostatně básník sám přiznává („Hudba v duši“: Časem str. 98.), zanikne neslyšena a nepovšimnuta; „Erotické bublinky“ jsou čiperně komponovány a vesele vyjádřeny: „Včely — sonety“, „Skloň hlavu“, „Víš si rady“ a zvláště výtečné „Jarní lásky“ buďtež tu doloženy; „Sonety idyllické“ vykazují vzácná čísla genrová, jako jsou velkoměstské „Starý muzikant“ a „Popeleční středa“ a venkovský „Ztracená stezka“; v „Nových maskách a profilech“ shledáváme se s charakteristikami básníků antických i moderních s případnými a duchaplnými závěrky, z nichž jmenujeme hlavně sonety „Virgil“ a „Bisazza“; závěrečná řada „Ultima Thule“ věnována jest opět filosofii, která vždy výš a vždy hloub se odvažuje. „Sonety samotáře“ způsobily, pokud umíme věc stopovati, hluboký dojem na všecku naši literarní společnost a patří s „Perspektivami“ k nejznamenitějším pracím Vrchlického. — „Hudba v duši“ má právě na zřeteli onu hudbu v duši vznikající z různých a různých nálad a pronesenou opět jako

hudba plná harmonie. Onen souhlas muziky duševní s muzikou slovesnou jest tedy hlavně předmětem těchto skvělých veršů, jež jsme již v příčině čistě formalní svrchu charakterisovali. Co se pak obsahu těchto líbezných písní týče, střídají se tu motivy přerozmanité: hojný podíl má láska (Sestiny „Moje píseň písní", „Cor meum tibi", „Strom", většina „Serenad" a ghazely „Nářek Amorův", „Své ženě", „Tvoje vlasy" a j.); východní moudrosť zastoupena je tolikéž velmi četně: ghazely „Dle Heraklita", „Vyznání", „Ghazel o mladosti" atd.; anakreontské a bacchické živly mají některé „serenady" (3., 6., 7., 8., 19., 23., 24., 25. [nejlepší]), ghazel „O víně", „Mladé dívce" a j.; hloubkou vyznačují se mezi jinými „Sestina v srpnu", v níž zračí se básníkovo pojímání všehomíra, úvodní ghazel, v němž sloučení dobra s krásou se velebí, pessimisticky zbarvená sestina „Nic", k níž pojí se ghazely „Hřbitov v písni" a satirický, stručně komponovaný „Vavřín", humanismem prochvívaná „Duše", „Klid", „Naděje", „Prosba", „Modlitba" a překrásný ghazel „Rozšiřte Boha", jehož některé verše sem klademe ukázkou:

„Od pólu k pólu veliký zní hlas: Rozšiřte Boha!
ať puknou tmy a vládne jas a jas: Rozšiřte Boha!
Pryč s maskou prázdných pojmů, bytosť buď
tvar jeho vesmír, moře jeho hlas: Rozšiřte Boha!
Zem celá budiž perlou jedinou,
kterými blýská zářný jeho pás: Rozšiřte Boha!
— — — — — — — — — — — — —
A prostor velký, bez hrází buď jeho vzduch,
jímž mění se v tvar nový zas a zas: Rozšiřte Boha!
Však srdce člověka buď pravý jeho trůn,
zvěst o něm štětce kmit a dláta ráz: Rozšiřte Boha!"

Vlastenecká „Ó Praho" je plna vroucího vznětu.

Obmezujíce se na tyto poznámky připomínáme ještě, že látky „ballad" jsou jednak milostné, jednak rodinné, jednak umělecké; překrásna je konečná „Ballada ku chvále poesie", v níž Vrchlický úkol svůj jako básník oznamuje jako převážný; chce jíti, jakož chodil a chodí, „brázdou, cíl kde pravý"; slovesná lahoda všech „ballad" vytryskne nejlépe hlasitým čtením. — Závěrkem budiž nám ještě dovoleno vrátiti se ku zvláštní publikaci Vrchlického, totiž k *„povídkám ironickým a sentimentalným"*, jež vyšly v nové bibliotéce J. R. Vilímkově jakožto číslo 11. Vyjímaje různé stati literární a literárně-historické („Profily", „Giacomo Leopardi" atd.) nemáme od Vrchlického žádné prosy, vlastně krásné prosy. Povídka v obvyklém slova významu nestojí posud v řadě knih Vrchlického zajisté dlouhé žádná. Přítomné „povídky" také v tomto smyslu povídkami nejsou, leč bychom psychiatricko-fysiologickou studii „Duše", v níž vede se jakýsi „důkaz", že duše lidská nejsouc úplnou hledá doplněk v příbuzné duši zvířecí, básnickou povídku ze života Alighieriho „Růže" a biblickou povídku „Abisag" sem vřadili. Jsou to, jak jsme již jinde oznámili, básně v prose; skladatel o nich sám tvrdí, že se vymykaly verši, který jest jinak Vrchlickému tak podajný

jako souverénu otrok. Byly to tedy důvody zajisté závažné, které diktovaly tuto formu. Některé z těchto „povídek“ mají pouhou konturu povídkovou, jádro bývá zhusta lyrické, jako jsou: duchaplná „Poesie a prosa“, epigrammaticky stručná „Stařena“, „Rub idylly“ (let Fausta s Mefistem na Blocksberg), satira „Jsme všickni šťastni“. „Reklama“ a „Vysoké C“ buší bičíkem sarkasmu do vší společnosti moderní s účinkem patrným. Není pochybnosti, že najdou tyto „povídky“ hojně čtenářův, při nichž vykonají zajisté, což na nich jest. *Em. Miřiovský.*

Dějiny filosofie nejnovější. Sepsal Dr. *Josef Durdík.* Část I. Již „Dějepisný nástin filosofie novověké“ Praha 1870. vzbudil v nás vřelou tužbu, by spisovatel nad jiné povolaný co nejrychleji pokračoval v díle počatém a podal nám v soustavném důkladném, spise alespoň nejdůležitější část dějin filosofie. Přání naše se nyní vyplnilo: máme v rukou první část díla toužebně očekávaného, prvního takového díla v jazyku mateřském. Nebudu vypočítávati známé přednosti všech větších prací Durdíkových; nastíním jen stručně obsah nové jeho knihy.

Největším filosofem doby nejnovější jest bez odporu Kant: on vtiskl filosofii této charakteristický znak. Kdo Kanta nepochopil, nepochopil filosofii nejnovější doby vůbec. Tímto veleduchem, jenž stojí na rozhraní doby poslední, počíná dílo a jemu věnována větší část celé knihy. Učení jeho probráno zde tak jasně a průhledně, že každý — jehož těžká forma Kantových spisů odstrašila — prostudovav tuto stať, teprve s prospěchem znovu po nich sáhne.

Leč o Kantovi jde jeden hlas uznání, takže jsme nemohli očekávati ocenění jiného, než jakého se tomuto mistru velkých myšlenek zde dostalo. Teprv o Kantovcích se mínění rozcházejí tak, že s jedné strany do nebe vynášeni, s druhé zatracováni bývají. A tu možno poznati pravou filosofickou hodnotu spisu Durdíkova. Ač soustavy nástupců Kantových vylíčeny stručněji, přece učení jejich v krátkých těch ukázkách podáno tak, že osobitý ráz každé soustavy tu jasně prosvitá. Všude nalezáme řádné vysvětlení a spravedlivé ocenění jednotlivých systémů. A tak můžeme vším právem tvrditi, že tato nejchoulostivější stránka každého takového spisu co nejšťastněji jest rozřešena. Že pak pragmatismus až k úplné názornosti tu proveden, o tom přesvědčí se čtenář při prvním pohledu.

O Hegelovi praví spisovatel: „Nikdy nebyl pokus filosofický čistou spekulací dobrati se tajův světových, směleji podniknut, nežli tenkráte. Přese všechny námitky v jednotlivostech, které zase nádherou i pravdou a hloubkou jiných jednotlivostí se vyváží, činí soustava Hegelova celkem svým dojem zvláštní, přímo uchvacující. Odtud její okamžitý úspěch; zajala, oslnila všecky duchy a stala se filosofií vládnoucí v národě německém, zejména ve pruském státě, ano byla zrovna zvána „státní filosofie pruská.“

A na jiném místě:

„Znamenitý to pomník důmyslu lidského, který si nevložil úzdu, výplod spekulace, která se nesla na perutích enthusiasmu . . . to jest pravé pro ni slovo.

U Hegela však i tento enthusiasmus přiveden jest v manýru střízlivou; a je-li blouzněním, „jest v něm přece methoda.“

Ač soustava jeho v novější době odsouzena, přec má jeho filosofie svůj význam a sice svými jednotlivostmi a spisovatelskou váhou zjevu svého.

Kniha zakončena jest dvěma zajímavými statěmi, v nichž autor posuzuje učení Schopenhauerovo a Hartmanovo, dvou to filosofů, jejichž jméno v nové době největšího nabylo rozšíření. Příčinou toho jest hlásaný jimi pessimismus.

Na posledních stránkách počat jest výklad soustavy Herbartovy, k jehož přivržencům se i Durdík hlásí. I budeme netrpělivě očekávati část druhou. Vzdělané kruhy naše zajisté samy uspíší její objevení se hojným odebíráním části první. *J. Sommr.*

Dr. Jovan Subotić (1817—1886) a Ivan Sergějevič Aksakov (1823—1886).

Ve dnech nedávno uplynulých zemřeli dva mužové, kteříž vlivem a působností svou mohutně zasahovali do života a rozvoje Slovanstva, onen jižního, tento severního. Vytrvalá práce jejich přinesla mnoho zdravého ovoce. Oba vytkli si za cíl, hájiti práv uhněteného národu — lidu, vlívati mu sebevědomí, a oba dostáli úkolu svému důstojně a čestně. Byli to Subotić a Aksakov.

Dr. Jovan Subotić byl rodem Srb ze Sřemu. Vyšed ze středních škol v Karlovicích a Segedinu, vstoupil na právnickou fakultu v Pešti. Za doktora práv povýšen byl r. 1841., když byl dříve již dosáhl doktorátu filosofického. Život jeho byl událostmi velmi bohat. Z počátku věnoval se literatuře, ale burná léta všeobecného převratu státního zavlékla jej na pole politické. V březnu r. 1848. vypukla vzpoura v Pešti a následek její byl, že odstraněna vládní censura a zavedena svoboda tisku. Subotić použiv příležitosti té, napsal dvě ohnivé básně: *Čujte Srblji, pa se svi odzovte* a *S one strane zelena Dunava,* jimiž vybízel rodáky své po obou březích Dunaje proti odvěkým utlačovatelům Slovanův uherských. V květnu t. r. měl býti svolán všeobecný národní sněm srbský, ale byl zakázán a místo něho sešla se karlovecká květnová skupština. Subotiće zvolili do hlavního odboru a s drem. Stojakovićem vyslali na slovanský kongres do Prahy. Zde pobyl po všechnu dobu, co město bylo bombardováno. Stojaković vrátil se dříve do Pešti, kdež přivítali jej přísným vyšetřováním. Seznavše, že veškery listiny Subotić má při sobě, a mníce, že i on do Pešti se vrátí, rozestavili po všech parolodních přístavištích od Požuně do Pešti policejní komisaře, aby jej ibi ubi zatkli. Ale přátelé peštští na rychlo vypravili zvláštního posla do Vídně, by jej varoval, až tam z Prahy přibude. A Subotić vskutku ušel nebezpečí takovým způsobem. Do Karlovců vracel se oklikou přes Záhřeb. Ne dlouho potom patriarcha Rajačić ustavil prozatímní vládu uherských Srbů, v níž Subotići přiděleny osvěta a kultus. Nemaje však schopnějšího tlumočitele, Rajačić poslal pak Subotiće jakožto plnomocníka k bánské vládě do Záhřebu. Ale bán byl již s vojskem svým daleko za Drávou — v Uhrách u Veliké Kaniže. Dal se tudíž za ním. V Soplji zastal sbory generálů Rotha a Filipoviće, kteříž se měli s bánem

setkati teprve u Marton Vašaru. Nabízeli mu ochranu, ale Subotić nemaje bázně z maďarských honvédů, dal se cestou kratší a rychlejší. Po druhé vyvázl tak ze smrtelného nebezpečí. Jak známo, Roth i Filipović záhy vzdali se vojsku maďarskému. Subotić býval by pak musil s nimi do Pešti, kdež nemohl se jiného nadíti, než vojenského soudu a — oprátky. K Jelačići se již nedostal; přístup byl již sbory maďarskými dobře hlídán. Obrátil se tudíž do Vídně, by zakročil ve prospěch srbské věci u ministrů Doblhofa, hrabat Bessenberga a Latoura, kdež se dověděl, že generalu Šupljikaci bylo již svěřeno vrchní velení u Srbů. Druhého dne, když byl Latour oběšen, povstání vypuklo i ve Vídni. Subotić spěchal do Olomúce a z Olomúce do Kroměříže za ministrem hrab. Stadionem, kterýž na základě promemoria mu podaného slíbil obnoviti vojvodinu Srbskou.

Po bouřích politických Subotić uchýlil se do Nového Sadu ku praxi advokátní, ale r. 1860. stržen byl opět ruchem politickým. Zvolen byl za srěmského podžupana a r. 1862. za člena septemviratu záhřebského. Pro účasť na slovanském sjezdu moskevském r 1867. byl však zbaven státní služby a znovu přesídlil se do Nového Sadu, kdež založil politický list *Narod.* Podžupanství a septemvirát pohltily větší část jmění jeho a když i Narod zanikl, Subotić musil vší mocí pečovati, aby rodina ostatního nepozbyla. Nabízeli mu opět státní službu, ale on jí nepřijal odpověděv, že ve vážných okolnostech doby té povinnost víže jej k vlasti, z níž se zrodil a pro niž přes třicet let pracuje, a to tím více, ježto národu srbskému v neutěšených časích těch každé sebe menší síly jest potřebí. Od r. 1865. byl Subotić stálým poslancem na sněmě chorvatském a uherském a r. 1884. předsedou srbského klubu v Záhřebě. Při organisaci národního divadla záhřebského byl též ne posledním činitelem a sepsal pro ně drama *Zvonimir.* Sporův ortografických nejitřil; naopak hleděl zápas latinky s cyrilicí do patřičných mezi uváděti. Byl též skutečným členem jihoslov. akademie.

I literarní činnost Subotićova jest ohromna. Poprvé objevilo se jméno jeho v časopisech r. 1834. Psal *epické a lyrické básně*, *dramata* (Miloš Obilić, Nemanja, Herceg Vladislav, San na jari, Krst i kruna a j.), *povídky* (Kraljevski sastanak u Višegradu, Madjarica, Dva brata, Kaludjer a j.), zredigoval 37 svazků Letopisu matice srbské, napsal *Nauku o srbskom stihotvorenju* a obšírnou mluvnici srbskou. R. 1859. začal vydávati soubor svých prací — dosud vyšlo osm dílů; měly vyjíti ještě čtyři. Loni Matice srbská v Novém Sadě oslavila 50leté jubileum literární jeho činnosti. Zemřel 28. ledna.

Ivan Sergějevič Aksakov pocházel ze staroslavného ruského rodu. Narodil se v Belebejevském újezdě, nynější gubernie Ufimské. Prvého vzdělání dostalo se mu v domě rodném. Byl̓ již otec jeho, Sergěj Timofějevič, spisovatelem („ruská kronika rodinná“). Iva S. Aksakov vyrůstal v oněch dobách, kdy Pogodin s druhy svými hleděli staviti proud cizího západnictví, Petrem Vel. do Rusi zavlečeného, a obrátiti zřetel k živlu domácímu, slovansko-ruskému. Vlastním však zakladatelem slovanské strany na Rusi byl bratr Ivana Sergějeviče, Konstantin, jenž s Chomjakovým a bratry Kirjejevskými zajímal se o prostý, nevzdělaný lid a snažil se ideu slovanskou spojiti s životem domácím, samorostlým.

Studiem ruských dějin rozšířili značně poznání své a přirovnávajíce západ k vlasti shledali, že bezmezná Rus nepozbyla ještě veškery své individuality. Nebyla však Rus jediná samotným předmětem bádání jejich, mužové ti (Slované, slavjanofilové, panslavisté) pohlíželi i k ostatním národům slovanským. A ideu tu v politickou praxi uvedl poprvé Ivan S. Aksakov, Z počátku nemohlo se jí nikterak dařiti, zvláště za minulé vlády. Aksakov čekal doby příhodnější a zabral se zatím do práce o ruské industrii.

R. však 1861. založil již týdenník *Děň*, v němž obratně a rázně zastával se práv lidu ruského proti šlechtě a bureaukracii, šíře vliv svůj zároveň na ostatní časopisectvo a písemnictví ruské. „Děň“ záhy musil býti zastaven pro nátlak vládní a místo něho vydáván potom denník *Moskva* od r. 1867—68. V krátké lhůtě té Aksakov obdržel devět výstrah a třikráte list byl zastaven; v mezerách těch vycházel *Moskvič*, ale posléze byly oba časopisy zakázány. V letech 1867—68. nastal v některých ruských krajinách hlad; Aksakovu naskytla se příležitost v bližší styky vstoupiti s následníkem trůnu, s nímž si často listy vyměňoval a tu i onu radu udělil. Jemu také přičítalo se v zásluhu, že cara Alexandra II. pohnul, aby zahájil válku s Turky na osvobození jižních Slovanů, Srbův a Bulharů. Když pak mír berlínský začal komoliti dílo osvobození, Aksakov se vší rozhodností pozvedl hlasu svého, by protestoval. V červenci r. 1878. mluvil veřejně v Moskvě proti samému caru; řeč ta zachvěla Evropou, ale nepřátelé Slovanstva byli silnější. Aksakov vypovězen z Moskvy a slovanská společnost, v níž právě byl řečnil, rozpuštěna. Navrátiv se potom z dovolení carského opět do Moskvy, založil týdenník *Rus*, v němž snesl mnoho pozoruhodného o všech Slovanech. Aksakov také byl z těch prohlédavých mužů, již jediné viděli rozkvět velikého státu ve svéprávnosti lidu ruského. Opory vládní nikdy nehledal, ani hmotné ani mravní; snahou jeho bylo zachovati si úplnou samostatnost a neodvislost, aby svobodně a veřejně, na nikoho nevázán, mohl říci pravdu. Idei své sloužil slovem i skutky a byl hotov trpěti pro ni. Tato přímost zjednala mu takovou vážnost v národě ruském, že se i veřejné mínění řídilo slovem jeho a sama vláda nucena byla ho poslouchati.

Politickým bojem byv poněkud unaven, hledal na stará léta v náhradu klidu rodinného. Jsa již stařec 50letý oženil se s dvorní dámou carevny, se slč. Tjutčevou. Vzdaloval se veřejnosti, účastně se jenom schůzí slovansk. komitétu. Zemřel dne 9. února na vadu srdeční. Smrt jeho trapně dotkla se milionů ruského národu. Smrtí Ivana Sergějeviče skončilo se vlastenecké povolání rodu Aksakových. Spásu ostatního Slovanstva, zejména Čechův a Poláků, shledával mimo jiné v tom, když přijmeme pravoslaví a cyrilici. Bylo to mínění druhdy široce přetřásané, ale hned tehdy naráželo na odpor pro svou upřílišenost a dnešních dnů zcela již o něm v osudech katolických Slovanů rozhodnuto.

Jan Hudec.

Illustrace k národní písni. Kreslil Jindřich Böttinger.

Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** Z ruštiny přel. Terezie Malochyňská.

Časť první.

I.

Nosily jsme smutek po matce, jež zemřela na podzim, a žily jsme celou zimu samy na venku s Káťou i Sóňou.

Káťa byla stará přítelkyně domácí, vychovatelka, která nás všechny odchovala; milovala jsem ji od těch dob, kam paměť má sáhala. Sóňa byla má mladší sestra. Smutnou to i pošmúrnou zimu trávily jsme v našem starém „Pokrovském“ domě. Počasí bylo studené, větrné, tak že záveje sněhové přesahovaly naše okna; tato skoro vždy byla zamrzlá a neprůhledná; a my skoro celou zimu nikam nechodily ani nejezdily. Zřídka kdy přijel někdo k nám a kdo přijel, nepřispěl k veselosti a radosti v našem domě; všichni měli zarmoucené tváře, všichni mluvili zticha, jakoby se báli zbudit někoho, nesmáli se, vzdychali jen a často plakávali dívajíce se na mne, zvláště pak na malou Sóničku, v černých šatečkách. V domě jako by ještě bylo cítit smrť; smutek i hrůza smrti naplňovaly ovzduší. Komnata mé matky byla zavřena; mne pojímala vždy úzkost a cosi mě nutkalo nahlédnouti v tu chladnou i pustou komnatu, kdykoli jdouc spát procházela jsem kolem ní.

Bylo mně tehdy sedmnáct let; a právě v tom roce, kdy zemřela, chtěla matka přesídlit do města, aby mne uvedla do světa. Ztráta matky byla pro mne velikým zármutkem; avšak musím se přiznat, že i při tom zármutku jsem cítila, že jsem mladá, hezká, jak mně všichni pravili, — a hle! již druhou zimu marně žiju na venkovské samotě. Před koncem zimy tento cit stesku, samoty a prostě nudy tak vzrostl, že jsem nevycházela z pokoje, neotvírala piana a nebrala knihy do rukou. Když mi Káťa domlouvala, abych se obírala tím, neb oním, odpovídala jsem: nechce se mi, nemohu — a v duši mně cosi pravilo: proč? Proč mám dělat něco, když tak marně ubíhá můj nejlepší čas? Proč? A na toto „proč“ nebylo jiné odpovědi než slzy.

Říkali mi, že jsem zhubeněla, že jsem se stala ošklivější v tom čase; ale ani to mne nezajímalo. Proč? pro koho? Zdálo se mi, že celý můj život tak projde v té jednotvárné samotě i v tomto marném stesku, ze kteréhož se vybrati jsem neměla ani síly ani vůle s dostatek. Káťa koncem zimy začala se o mne strachovat a rozhodla se, stůj co stůj jeti se mnou do ciziny. Ale k tomu bylo třeba peněz a my skoro

nevěděly, co zůstalo po matce, a denně jsme očekávaly poručníka, který měl přijet, aby urovnal naše záležitosti.

V březnu přijel poručník.

„Nu, sláva Bohu!“ řekla mi jednou Káťa, když jsem jako stín, bez práce, bez myšlenky a přání chodila z jednoho kouta pokoje do druhého. „Sergej Michajlič přijel, poslal se ptát po nás a chce přijít k obědu. A ty se vzpamatuj, má Mášečko,“ dodala; „což si jinak o tobě pomyslí? On vás všecky tak miloval.“

Sergej Michajlič byl blízkým sousedem naším a přítelem nebožtíka otce, ač byl o mnoho mladší než otec. Kromě toho, že příjezd jeho měnil naše plány a sliboval nám možnost odjeti z vesnice, uvykla jsem již z dětství milovat jej a vážit si ho, a Káťa radíc mi, abych se vzpamatovala, uhodla, že před žádným z mých známých by mně nebylo tak líto ukázat se v nevýhodném světle, jako před Sergejem Michajličem. Jako všichni v domě našem, počínaje od Káti i Sóni, jeho kmotřenky, až do posledního kočího, měla jsem jej ráda ze zvyku; ale mimo to nabyl u mne zvláštního významu jedním slovem, kteréž přede mnou pronesla jednou má matka. Pravila, že by si přála pro mne takového muže. Tehdy mi to bylo podivným, ba i nepříjemným; hrdina můj byl zcela jiný. Hrdina můj byl štíhlý, hubený, bledý a zádumčivý. A Sergej Michajlič byl člověk již ne mladý, vysoký, statný a, jak se mi zdálo, vždy veselý; ale vzdor tomu ona slova matčina utkvěla v mé obrazotvornosti, a ještě před šesti lety, když mi bylo jedenáct let a on mně tykal, hrál si se mnou a nazýval mne „děvčátkem fialkou“, ptávala jsem se — nikoli beze strachu — samy sebe, co že si počnu, požádá-li najednou o mou ruku?

Před obědem, k němuž Káťa přídavkem uchystala ještě koláč s kremem a špenátovou omáčku, přijel Sergej Michajlič. Já viděla z okna, jak přijížděl k domu v malých saňkách; sotva však zajel za roh, pospíchala jsem do přijímacího pokoje a chtěla se tvářit, jakobych jej nijak neočekávala. Ale slyšíc v předsíni hřmotnou chůzi, jeho zvučný hlas i kroky Kátiny nevydržela jsem to a sama šla mu vstříc. Mluvil hlasitě a usmíval se, drže Káťu za ruku. Spatřiv mne zarazil se a nějakou chvíli se na mne díval, neukloniv se ani. Mně bylo nevolno a cítila jsem, že mi do tváří vstoupil ruměnec.

„Ach! jste-li vy to?“ pravil on svým rozhodným a prostým způsobem, rozevíraje ruce a jda ke mně. „Možno-li tak se změnit! jak jste vyrostla! Hle fialka — stala jste se růžovým keřem.“

Vzal mě za ruku svou velkou pravicí a stiskl ji tak silně, poctivě, až to zabolelo. Já myslela, že mi chce ruku políbit, a nahnula jsem se k němu, ale on mi stiskl ruku ještě jednou a pohlédl mi přímo v oči svým jasným, veselým zrakem.

Neviděla jsem ho šest roků. Změnil se velmi, sestárnul, zčernal a obrostl vousy, což mu nijak neslušelo; ale způsob jeho byl tak prostý jako dříve, nezměněna zůstala také jeho otevřená, poctivá tvář se silnými rysy, rozumné, lesknoucí se oči a laskavý, skoro dětský úsměv.

V málo minutách přestal být hostem, zdomácněl mezi námi všemi, i také mezi čeledí, která zvlášť se radovala z jeho příjezdu, jakž vidno bylo z její úslužnosti. On se nechoval jako sousedé, přijíždějící po smrti

matčině, kteří považovali za nutné mlčet a plakat s námi; byl naopak hovorný, veselý, ani slova nemluvil o matince, tak že z počátku ta lhostejnost, u člověka nám tak blízkého, se mi zdála divnou a neslušnou. Později jsem však pochopila, že to nebyla lhostejnost, ale upřímnost i byla jsem mu za ni vděčna. K večeru Káťa, chtějíc nalévati čaj, usedla na staré místo v salóně, jak to bývalo za nebožky matky, my se Sóňou sedly jsme kolem ní; starý Grigorij přinesl Sergeji Michajliči bývalou, nalezenou otcovu dlouhou dýmku a on jako za starých dob jal se přecházeti sem tam po pokoji.

„Když si pomyslím, jak mnoho strašných změn se událo v tomto domě!“ pravil zastaviv se.

„Ano,“ řekla Káťa s povzdechem, a přikrývajíc samovar pohlédla naň; bylo jí už do pláče.

„Pamatujete se na svého otce?“ obrátil se Sergej Michajlič ke mně.

„Málo se pamatuji,“ odvětila jsem.

„A jak by vám nyní bylo dobře s ním!“ pravil tiše a zádumčivě hledě na mou hlavu, výše nad oči. „Já velmi miloval vašeho otce,“ přidal ještě tišeji a mně se zdálo, že oči jeho se zaleskly.

„A Bůh vzal také ji!“ promluvila Káťa a hned položila ubrousek na čajník a zaplakala.

„Ano, strašné změny v tomto domě,“ opakoval on a odvrátil se. „Sóňo, ukaž mi své hračky,“ pravil za nějakou chvíli a vyšel do sálu. Zraky, plnými slz, pohleděla jsem na Káťu, když vyšel.

„Je to tak dobrý přítel!“ pravila.

A vskutku jaksi teplo a příjemno bylo mi v duši ze soucitu toho dobrého muže.

Ze salónu zaznívaly křiky Sóniny a jeho dovádění s ní. Já mu poslala čaj a bylo slyšet, jak si usedl k pianu a Sóninými ručkami začal ťukati po klávesech.

„Marie Alexandrovno!“ ozval se jeho hlas. „Pojďte sem a zahrajte něco.“

Mně bylo příjemno, že tak prostě a po přátelsku velitelsky ke mně se choval; vstala jsem a šla k němu.

„Hle! to zde zahrajte,“ pravil otevíraje sešit Beethovena u ‚adagia quasi una fantasia‘. „Uvidíme, jak to hrajete,“ přidal a šel se šálkem do kouta sálu.

Nevím, proč jsem cítila, že jemu nemohu odpírat, ani předesílat omluvy, že hraju špatně; usedla jsem pokorně k pianu a začala hrát, jak jsem uměla, ačkoliv jsem se bála jeho posudku, vědouc, že hudbě rozumí a ji miluje.

Nálada adagia dýchala tím citem rozpomínání, jejž ve mně probudil rozhovor u čaje, a myslím, že jsem je sehrála řádně. „Ale „scherzo“ nedal mi hrát.

„Ne, to nehrajete dobře,“ pravil jda ke mně, „nechte toho! Ale první nebylo špatné. Zdá se, že rozumíte hudbě.“ Tato odměřená pochvala tak mě potěšila, že jsem se až zarděla. Bylo mi to tak novým a příjemným, že on, druh i vrstevník mého otce, mluvil se mnou tak vážně, a nikoli již po dřívějším způsobu jako s dítětem. Káťa šla nahoru uložit Sóňu ke spaní a my dva zůstali v sále.

Vyprávěl mi o mém otci, o tom, jak se s ním sešel, jak vesele spolu žili tehdáž, kdy já ještě sedávala s knihami a hračkami; a otec můj v jeho vypravování prvně jevil se mi jako prostý a milý člověk, jak jsem ho do těch dob nebyla poznala. Sergej Michajlič se mne také vyptával, co mám ráda, co čítám, co chci dělat a dával mi rady. Nezdál se mi již více žertovnou, veselou osobností, škádlící mne a zahrávající si se mnou, ale zdál se mi člověkem vážným, prostým a milujícím, ku kterému jsem cítila mimovolnou úctu a sympatii. Bylo mi lehko, příjemno a zároveň jsem cítila bezděčnou napjatost, když jsem s ním mluvila. Bála jsem se každého svého slova — tak jsem práhla zasloužit si také svou osobou jeho lásku, již jsem dosáhla již tím, že jsem byla dcerou svého otce.

Když byla Káťa uložila Sóňu, připojila se k nám a žalovala mu na mou apathii, o které jsem mu ničeho nebyla řekla.

„To nejhlavnější mi tedy nepověděla,“ pravil on usmívaje se a vyčítavě kývaje na mne hlavou.

„Což tu vyprávět!“ řekla jsem; „však to přejde.“ (Mně se nyní vskutku zdálo, že můj stesk netoliko přejde, ale již přešel a že ho nikdy ani nebylo.)

„To není dobře, neumět snášeti samotu,“ řekl Sergej Michajlič; „což nejste již vzrostlou slečnou?“

„Ovšem že slečnou,“ odpovídala jsem smějíc se.

„Nikoli, krásná jste to dívčina, která jen tehdy žije, když se jí obdivují, a jakmile samotnou zůstane, hned se zanedbává a nic jí není milým; vše jen na odiv, a nic pro sebe.“

„Krásné to máte mínění o mně,“ pravila jsem, abych něco řekla.

„Ne!“ pravil on po malém mlčení, „nejste nadarmo podobna svému otci; máte něco v sobě —“ a jeho dobrý, pozorný zrak znova mi lichotil a uváděl mne v radostné rozpaky.

Teprve nyní jsem zpozorovala v jeho, na první dojem veselém obličeji ten pohled, jemu pouze vlastní, zprvu jasný, potom vždy více pozorný a poněkud zádumčivý.

„Vy nemáte a nemůžete mít dlouhou chvíli,“ pravil; „vždyť máte hudbu, jíž rozumíte, knihy, učení, máte ještě celý život před sebou, k němuž se nyní můžete připravovat, abyste potom na sebe nenaříkala. Za rok již bude pozdě.“

Mluvil se mnou jako otec, neb strýc a já cítila, že se stále přemahá, aby byl na rovni se mnou. Mně bylo urážlivým, že mne považuje za nižší sebe, ale zároveň se mne dotýkalo příjemně, že pouze mně k vůli pokládá za potřebné, aby se snažil býti jiným. Ostatek večera mluvil s Káťou o záležitostech našich.

„Nu s bohem, milí přátelé,“ pravil a přistoupiv ke mně, vzal mne za ruku.

„Kdy se opět uvidíme?“ ptala se Káťa.

„Z jara,“ odvětil, drže mě stále za ruku: „teď pojedu v Danilovku (naše druhá ves), seznám poměry, zařídím co bude možno, zajedu do Moskvy za svými záležitostmi a v letě se uvidíme.“

„A proč na tak dlouhý čas?“ řekla jsem nad míru zarmouceně, těšilať jsem se již, že ho budu vídat každý den, a najednou bylo mi tak smutno i úzko, že se navrátí můj stesk.

Muselo se to jevit v mém pohledu i tónu.

„Ano; více se zaměstnávejte, neoddávejte se stesku,“ pravil on tónem, jak se mi zdálo, příliš prostým a chladným. „A z jara vás vyzkouším,“ přidal, pouštěje mou ruku a nedívaje se na mne. V předpokoji, kam jsme jej vyprovázely, oblékaje rychle kožich, znovu mne změřil pohledem.

„Nadarmo se strachuje,“ pomyslila jsem si. „Snad si nemyslí, že je mi to tak příjemno, aby se na mne díval? — Je hezký člověk, velmi hezký — — ale nic více.“

Nicméně jsme toho večera s Káťou dlouho neusínaly a stále mluvily ne o něm, ale o tom, jak prožijeme nynější léto a kde a jak budeme žíti v zimě.

Strašná otázka: k čemu? již mi na mysl nepřicházela. Zdálo se mi velmi jasným a prostým, že mám žíti pro to, abych byla šťastnou, a v budoucnosti se mi jevilo mnoho štěstí. Jakoby se byl náhle náš starý, zamračený „Pokrovský dům“ naplnil životem a světlem.

II.

Zatím přišlo jaro. Dřívější můj stesk minul a zaměnil se jarním, snivým steskem nepochopených nadějí a přání. Ačkoliv jsem nežila tak, jako na začátku zimy, a zabývala se Sóňou, hudbou a čtením, přece často jsem odcházela do zahrady a dlouho, dlouho jsem bloudívala po alejích neb sedávala na lavičce, Bůh ví, o čem myslíc, čeho si přejíc, po čem toužíc. Někdy i celé noci, obzvláště měsíčné, proseděla jsem do jitra u okna své komnaty; někdy v jediné jupičce, tiše od Kati odkradla jsem se v sad, běhala rosou k potoku a jednou vyšla i na pole a sama v noci celou zahradu obešla. Nyní jest mi těžko rozpomenout se a porozuměti těm myšlenkám a snům, jež tehdy naplňovaly mou obrazotvornost. I když na ně se rozpomínám, nemohu uvěřit, že to byly moje sny a myšlenky — tak byly divné a života daleké.

Koncem máje Sergej Michajlič, jak byl slíbil, vrátil se ze své cesty. —

Poprvé přijel večer, kdy jsme jej naprosto neočekávaly. Seděly jsme na terase a chtěly právě pít čaj. Zahrada celá již se zazelenala a v zarostlém houští se usídlili slavíci z celého „Petrova“. Husté keře šeříku vypadaly, jakoby místy shora byly posypány čímsi bílým a fialovým. Byly to květy na rozpuku.

Lístky březové aleje zdály se průzračnými při zapadajícím slunci. Na terase vanul svěží chládek. Silná večerní rosa byla již ulehla na trávu.

Na dvoře, za zahradou bylo slyšet poslední zvuky denního ruchu, šum přihnaného stáda; hloupý Nikon jezdil se sudem před terasou po cestičce a studený proud vody z nálevky kruhovitě obléval okopanou zem kolem stonků jiřinek a jich podpor. U nás, na terase, na bílém

ubruse blyštěl se a kypěl jasně vyčistěný samovar, stála tam smetana, preclíky, pečivo. Káťa buclatými ručkami po domácku vytírala šálky. Já, vyhladovělá po koupeli, nečekala na čaj a jedla chléb s čerstvou hustou smetanou. Měla jsem na sobě bavlněnou bluzu s otevřenými rukávy a hlavu převázanou šátkem přes mokré vlasy. Káťa první z nás oknem jej shlédla.

„A! Sergej Michajlič!“ pravila, „a my právě o vás mluvily.“

Já vstala a chtěla odejít, abych se převlékla, on však mé zastavil v tu chvíli, když jsem již byla ve dveřích.

„Nu, jaké to okolky na venku!“ řekl hledě na mou hlavu v šátku a usmívaje se; „vždyť se přece neostýcháte před Řehořem a já jsem vám jako Řehoř.“ Však právě nyní se mi zdálo, že na mne pohlížel zcela jinak, než jak se mohl na mne dívati Řehoř, a bylo mi nevolno.

„Přijdu hned,“ pravila jsem odcházejíc.

„Což na tom špatného!“ křičel on za mnou, „jste jako mladá vesničanka.“

„Jak se podivně na mne podíval,“ myslela jsem si, rychle nahoře se přestrojujíc. — „Nu sláva Bohu, že přijel, bude veseleji!“ A pohlednuvši ještě do zrcadla, seběhla jsem vesele po schodech a neskrývajíc toho, že jsem spěchala, zardělá vešla jsem na terasu.

On seděl za stolem a vypravoval Kátě o našich záležitostech. Pohlednuv na mne, usmál se a mluvil dále. Záležitosti naše byly, dle jeho slov, ve výborném stavu. Nyní bylo třeba jen v letě pobyti na venku a potom mohly jsme jeti do Petrohradu k vůli vychování Soni — nebo i do ciziny.

„Ano, kdybyste tak vy chtěl s námi jeti za hranice,“ pravila Káťa: „ale jinak tam budeme samotny jako v lese.“

„Ach což, jel bych s vámi třeba kolem světa!“ pravil polovážně, položertovně.

„Nuž dobře,“ řekla jsem, „pojedeme kolem světa!“

On se usmál a zavrtěl hlavou.

„A matička? a práce?“ pravil. „Však na tom nezáleží, vyprávějte přece, jak jste strávila ten čas. Snad jste znovu netesknila?“

Když jsem mu pověděla, že jsem se bez něho zaměstnávala a neměla dlouhé chvíle, a když Káťa potvrdila má slova, pochválil mne a odměnil laskavým slovem a pohledem, jako dítě nějaké, jako by měl k tomu právo. A mně zdálo se nezbytným, abych mu podrobně a zcela upřímně sdělila vše, co jsem dělala dobrého, a abych jako ve zpovědi přiznala se ke všemu, s čím mohl býti nespokojen.

Večer byl tak krásný, že když čaj odnesli, my zůstali na terase; a rozhovor tak mne zajímal, že jsem nespozorovala, jak ztichly pomalu kolem nás lidské zvuky. Odevšad silněji vanula vůně květů, hojná rosa pokryla trávu — slavík počal tlouci nedaleko v keři šeříku, ale ztichl slyše naše hlasy; hvězdné nebe jakoby se bylo snížilo k nám.

Zpozorovala jsem, že se již stmívá, jen dle toho, že netopýr jakýs náhle bezezvučně vletěl pod záclony terasy a třepetal se kolem bílého mého šátku.

Přitiskla jsem se ku stěně a chtěla jsem již vzkříknout, ale netopýr opět bezezvučně a rychle se vypletl ze záclony a zmizel v soumraku zahrady.

„Jak mám rád vaše „Pokrovské!“ pravil Sergej Michajlič, přetrhuje hovor. „Celý život bych tak seděl zde na terase.“

„Nu což, tak seďte!“ řekla Káťa.

„Ano, seďte,“ promluvil, „ale život nesedí.“

„Proč se neženíte?“ řekla Káťa. „Vy byste byl výborný muž.“

„Proto, že rád sedím?“ zasmál se. „Ne, Kateřino Karlovno, my dva se již ženit nebudeme. Na mne již dávno přestali pohlížet jako na člověka, který se může oženit; já sám již dávno taktéž činím, a od těch dob je mi tak dobře a volno, věru dobře.“

Mně se zdálo, že slova ta pronáší s jakýmsi nepřirozeným zápalem.

„Toť je hezké! třicet šest let a již dávati výhost životu,“ řekla Káťa.

„Ba, již dávám,“ pokračoval Sergej Michajlič, „už se mi chce jen sedět — A k ženění je třeba něčeho jiného. Zeptejte se jen jí,“ připojil, ukázav hlavou na mne. „Hle, takové je třeba ženit a vdávat, a my dva se budeme již jen radovati z nich.“

V tónu jeho byl zatajený bol i napnutost, která mi neušla. Pomlčel trochu; ani já ani Káťa neřekly jsme ničeho.

„Nuž představte si,“ pokračoval, pohnuv sebou na židli, „kdybych já náhle, nějakým nešťastným spůsobem, se oženil se sedmnáctiletou dívkou, ku příkladu s Máš . . . s Marií Alexandrovnou. Toť výborný příklad, jsem rád, že se mi to tak nahodilo; ano, je to nejlepší příklad.“

Já se zasmála, nechápajíc nikterak, čemu je tak rád, a co se mu tak nahodilo.

„Nu řekněte, dle pravdy, ruku na srdce,“ pravil on žertovně ke mně se obraceje, „zdaž nebylo by to pro vás neštěstím, spojit svůj život s člověkem starým, který mnoho prožil a chce jen sedět, kdežto ve vás, Bůh ví, co se hýbe a po čem mysl baží.“

Rozpaky se mne zmocnily a já mlčela, nevědouc, co odpověděti.

„Vždyť vám nečiním žádný návrh,“ pravil on směje se, „avšak povězte dle pravdy, že neblouzníte o takovém muži, když večer sama se procházíte stromořadím, že by to bylo neštěstím —“

„Nikoli neštěstím . . .“ začala jsem.

„Nu, ale ne dobře,“ dořekl on.

„Ano, ale mohu se mýl . . . .“

Avšak on vskočil mi do řeči.

„Nuže, vidíte, a má úplně pravdu; jsem jí vděčen za její upřímnost a velmi rád, že jsme o tom hovořili. Ba nedosti na tom, pro mne by to bylo největším neštěstím,“ dodal.

„Jaký jste to podivín, v ničem jste se nezměnil,“ pravila Káťa a vyšla z terasy, aby poručila prostříti k večeři.

My oba ztichli po odchodu Káti a také všechno kolem nás bylo tiché. Jen tlukot slavíka ozýval se celou zahradou, ne jako za večera přerývaně a neurčitě, nýbrž jako za noci pozvolna a klidně, a jiný slavík zdola od rokle ozval se mu z dálky, poprvé v tento večer.

Blízký slavík umlknul, jakoby chvilenku byl naslouchal, a pak rozezpíval se ještě řízněji a napnutěji zvučným, přeskakujícím trilkem. A královsky pokojně rozléhaly se hlasy ty v jich nočním světě, pro nás cizím. Zahradník šel spát do oranžerie, kroky jeho nohou ve hrubých botách, vždy více se vzdalujíce, zavzněly na cestičce. Pod horou někdo dvakráte pronikavě zapískl, a vše opět utichlo.

Sotva slyšně zachvěl se list a pohnulo se plátno terasy a cosi vonného, vzduchem se chvějícího, zaválo na terasu a rozneslo se po ní. Mně bylo nepříjemno mlčet po tom, co bylo právě mluveno; ale nevěděla jsem, co bych řekla. Pohledla jsem na něho. Zářící oči v polotmě ohledly se na mne.

„Krásno jest žíti na světě,“ promluvil.

Já bezděky povzdechla.

„Což?“

„Krásně jest žíti na světě!“ opakovala jsem.

Znovu jsme se zamlčeli a mně opět bylo nevolno. Stále mi přicházelo na mysl, že jsem ho zarmoutila, souhlasíc s ním, že je stár, a chtěla jsem jej potěšit, ale nevěděla jsem, jak to učinit.

„Avšak s Bohem!“ pravil vstávaje, „matinka mne čeká k večeři. Já ji skoro ještě neviděl.“

„A já vám chtěla zahrát novou sonátu,“ řekla jsem.

„Až podruhé,“ řekl chladně, jak se mi zdálo.

„S Bohem!“

Nyní zdálo se mi ještě více, že jsem jej zarmoutila, a bylo mně toho líto. S Káťou jsme jej vyprovodily ke vjezdu a postály na dvoře, dívajíce se na cestu, po níž nám zmizel.

Když utichl již dusot koně, odešla jsem na terasu a znova se zadívala do zahrady; v rosné mlze, již plnily noční zvuky, dlouho ještě jsem viděla a slyšela vše, co jsem chtěla vidět a slyšet.

Přijel podruhé, potřetí a nevolnost mezi námi, mající svůj původ v podivném hovoru, jejž jsme byli měli, zmizela zcela a nevrátila se více. Po celé léto, dva-, třikráte v týdnu přijížděl k nám a já přivykla mu tak, že když dlouho nepřijížděl, činila jsem mu v duchu výčitky, že jedná špatně, opouštěje mne. Zacházel se mnou jako s mladým milým druhem, vyptával se mne, vyzýval mne k důvěrné sdílnosti, radil, povzbuzoval, někdy též haněl a zadržoval. Ale vzdor tomu, že se stále snažil jednati se mnou jako s rovným sobě, cítila jsem přece, že vedle toho, čemu jsem v něm rozuměla, zbýval ještě celý svět, svět mně cizí, ve kterýž neuznal za dobré mne vpustiti; a to právě silněji nežli vše jiné udržovalo ve mně úctu a vábilo mne k němu. Věděla jsem od Káti a sousedů, že mimo starosti o starou matku, se kterou žil, a mimo péči o hospodářství vlastní i naše poručenství, byl zaměstnán záležitostmi veřejnými, jež mu působily velké nepříjemnosti; ale kterak na to vše pohlížel, jaké bylo jeho přesvědčení, jeho plány, naděje, o tom všem jsem se nikdy ničeho nemohla dozvědět.

Kdykoliv jsem přivedla hovor na jeho záležitosti, tvářil se svým zvláštním způsobem, jakoby chtěl říci: „holenku, prosím, což vám do toho?“ a obrátil rozmluvu k jinému. Z počátku mne to uráželo, ale

později jsem tomu tak přivykla, že jsme vždy mluvili jen o věcech mne se týkajících a že se mi to zdálo již zcela přirozeným.

Co taktéž z počátku se mi nelíbilo, ale později naopak se mi stalo příjemným, byla jeho úplná lhostejnost, ba téměř jakési povrhování vzhledem k mému zevnějšku.

Nikdy ani pohledem, ani slovem nenarážel na to, že jsem hezka, a naopak ošklíbal se a smál, když před ním nazývali mne hezounkou. Rád také nacházel na mém zevnějšku vady a škádlil mne jimi. Moderní šaty a účesy, kterými Káťa ráda mne fintila o slavnostních dnech, vyvolávaly jen jeho úsměšky, kteréž rmoutily dobrou Káťu a z počátku i mně byly nepochopitelny. Káťa, jež byla ve své mysli rozhodla, že se mu líbím, nikdy nemohla pochopit, jak jest možno nepřáti sobě, aby žena, která se nám líbí, ukazovala se v nejvýhodnějším světle. Porozuměla jsem brzo, čeho si přál. Chtěl se ujistiti, že ve mně není žádného koketství. Jakmile jsem tomu porozuměla, nezůstalo na mně vskutku ani stínu koketnosti v oděvu, účesu a pohybech; však za to se objevilo bílými nitkami šité koketství prostoty — v době, kdy jsem ještě nemohla být prostou. Viděla jsem, že mne miluje; miluje-li mne jako dítě, či jako ženu, sama sebe jsem se ještě neptala; já si vážila této lásky a cítíc, že mne má za nejlepší dívku ve světě, nemohla jsem sobě nepřáti, aby tento klam u něho potrval. A mimovolně jsem ho klamala. Avšak klamajíc jej, sama stávala jsem se lepší. Cítila jsem, oč bylo lepší a mne důstojnější, okazovati před ním hezké stránky duševní, než tělesní. Mé vlasy, ruce, tvář a mé zvyky nechať byly jakékoliv, pěkné, či nepěkné, ty ocenil a poznal zajisté — jak se mi zdálo — na první pohled tak, že jsem ničeho nemohla přidat ku svému zevnějšku. Duši moji neznal, poněvadž ji miloval, protože ona touže dobou rostla a vyvíjela se; tu jsem jej mohla klamati a klamala jsem jej. A jak volno mi bylo u něho, když jsem tomu jasně porozuměla. Ona bezdůvodná zasmušenost, stísněnost pohybů úplně zmizela. Cítila jsem, že nechť mne vidí sedící neb stojící, s vlasy dolů neb vzhůru přičesanými, zná mne celou a jest se mnou spokojen tak, jak jsem byla. Myslím, kdyby mně proti svému zvyku, jako jiní pojednou byl řekl, že mám krásnou tvář, že by mne to nijak nebylo potěšilo. Za to však, jak blaze a jasno bylo mi v duši, když po nějakém mém slovu pozorně na mne pohleděv, pravil hlasem, jemuž se snažil dodati tón žertovný: „Ano, ano, jest ve vás něco. Vy jste znamenité děvče, musím vám to říci.“

A za jaké skutky dostávala jsem tehdáž takovéto náhrady, naplňující mé srdce hrdostí a veselím? Za to, že jsem hovořila, jak cítím se starým Řehořem, o jeho lásce ke vnučce, neb za to, že jsem byla až k slzám pohnuta přečtěnou básní neb románem, neb za to, že jsem dávala přednost Mozartu před Schulhofem. I bylo mi podivuhodným, jakým neobyčejným citem jsem tehdy uhadovala vše, co je dobré a co bychom měli milovat, ačkoliv jsem tehdy ještě rozhodně neznala, co dobré je a co máme milovat. Největší část mých dřívějších zvykův a zálib se mu nelíbila; ale bylo třeba jen pozdvižení obočí, bylo třeba, aby jen pohledem projevil, že se mu nelíbí, co chci říci, bylo třeba jen, aby se tvářil tím zvláštním svým výrazem, jakoby s politováním

a takměř pohrdavě — a mně se již zdálo, že nemiluji to, co jsem dříve milovala. Stávalo se, že mi chtěl pracně poradit něco, a já již věděla, co řekne. Ptá se mne na něco, hledě mi v oči, a pohled jeho vyvozuje ve mně tu myšlenku, kterou si přeje. Všechny mé tehdejší myšlenky, tehdejší city nebyly mými, ale jeho myšlenkami a city, kteréž rázem jsem si osvojila, a kteréž vešly v můj život a osvítily jej. Aniž bych to byla zpozorovala, začala jsem zcela jiným zrakem hleděť na Káťu, na naše lidi, na Sóňu, na sebe i na své zaměstnání. Knihy, jež jsem dříve čítala, jen abych zahnala nudu, staly se mi náhle jednou z nejmilejších potěch života; a vše jen proto, že jsme spolu hovořívali o knihách, že jsme je čítali společně a že on mi je přinášel. Dříve mé zaměstnání se Sóňou, hodiny s ní, bývaly mi těžkým úkolem, jejž jsem se snažila plnit jen proto, že jsem jej uznávala za svou povinnost; avšak od té doby, co poseděl jednou u naší hodiny, stalo se mou radostí sledovati pokroky Sóniny. Naučit se celému hudebnímu kusu zdálo se mi dříve nemožným, a nyní, kdy jsem věděla, že mne bude poslouchat a snad i pochválí, přehrávala jsem po čtyřicetkráte za sebou týž přechod, takže ubohá Káťa zacpávala si uši bavlnou a mně to přece nebylo zdlouhavým. Tytéž staré sonaty zněly mi zcela jinak a mnohem lépe. I Káťa, kterou jsem znala a milovala jako samu sebe, zcela se změnila v mých očích. Nyní teprve jsem pochopovala, že ona nijak nebyla povinna být nám matkou, přítelkyní a služkou, jakou nám byla. Porozuměla jsem vší obětovnosti a oddanosti milujícího toho stvoření, poznala jsem, čím vším jsem jí zavázána; a milovala jsem ji od té doby ještě více. Naučil mne dívati se také na naše lidi, sedláky, dvorní čeleď, děvečky zcela jinak než dříve.

Je to věru směšné: do sedmnáctého roku prožila jsem mezi těmito lidmi, ale zůstala jim cizejší než lidem, které jsem nikdy neviděla; ani jednou mi nenapadlo, že tito lidé taktéž milují, touží a truchlí jako já. Naše zahrady, naše lesíky, naše pole, které jsem dávno znala, pojednou se mi zdály novými a překrásnými. Ne bez příčiny říkal Sergej Michajlič, že v životě jest jen jedno neklamné štěstí — štěstí žít pro druhého.

Mně se to tehdy zdálo podivným, nechápala jsem toho, však bezděky přešlo toto přesvědčení v mé srdce. Objevil mi celý život radostí ve skutečnosti, aniž by byl čeho změnil v mém životě neb čeho k němu přidal, kromě sebe ke každému dojmu. Vše to již od dětství mne obklopovalo mlčky, a bylo třeba jen jeho příchodu, aby vše to se pohnulo, promluvilo a o překot se probouzejíc v duši, naplnilo ji štěstím.

V tom letě jsem často přicházela nahoru do své komnaty, ulehala na postel a místo dřívějších jarních stesků, tužeb i nadějí v budoucnost, uchvacoval mne pocit štěstí přítomného a skutečného. Nemohla jsem usnout, vstávala, usedala na postel ke Káti i hovořila jí, že jsem dokonale šťastna, což — jak nyní vzpomínám — říkati jí bylo zcela zbytečno; vždyť to sama mohla vidět. Ale Káťa mně říkala, že ani ona ničeho si nepřeje, že je též velmi šťastna, a líbala mne. Já jsem jí věřila; zdálo se mi to nevyhnutelným a spravedlivým, aby všichni byli šťastni. Někdy ovšem ztratila Káťa trpělivost a mínila, že je čas ku spaní, a někdy též, stavíc se rozzlobenou, vyháněla mne ze své po-

stele i usnula; a já dlouho rozebírala pak ve své mysli vše, čím jsem byla tak šťastnou. Někdy jsem vstávala a modlila se podruhé, svými slovy se modlila, abych poděkovala Bohu za všechno štěstí, které mi dal.

A v komnatě bylo ticho, jen ve spaní pravidelně, stejně oddychovala Káťa, hodiny podle ní tikaly, já se převracela, i šepotala slova, neb křižovala se a líbala křížek na krku. Dvéře byly zavřeny, okna zabedněna okenicemi, nějaká moucha neb komár přelétajíce bzučeli na jednom místě. A já si přála, abych nikdy nevyšla z této komnatky, aby nikdy nepřišlo ráno, aby se nerozplynula ta duševní atmosféra, která mne obklopovala. Zdálo se mi, že mé snění, myšlenky i modlitby — jsou živá stvoření, zde v soumraku žijící se mnou, létající kol mé postele, stojící nade mnou. A každá myšlenka moje byla jeho myšlenkou, každý cit — jeho citem. Tehdy jsem ještě nevěděla, že jest to láska; myslila jsem, že vždy to může zůstati tak, a domnívala jsem se, že cit ten přichází prostě sám od sebe. (Pokračování.)

Moře.

Ukázka z knihy básní **Jeana Richepina** »La mer«

Přeložil Jaroslav Vrchlický.

I.

Místo předmluvy.

Z všech marných snů, jenž hned jsou oklamány,
jsem nejšílenější chyt v touze chtivé:
Chci do slov uvězniti moře živé
se všemi taji, co v něm pochovány.

To dobře vím. Však na něm kolébány
mé byly dny a noci v slasti divé,
já něhu jeho pil, jed hrůzu, snivé
mé verše, cítím to, jsou z něho stkány.

Pro taký obraz má zpěv málo látky,
co zřel jsem, slyšel, snil, to přelud krátký
před nekonečnem, jež se mění, splývá.

To dětinství, chtít vyčerpat je smělý.
Nechť! V kapce vody svítí azur celý
a celé moře v jedné škebli zpívá.

II.

Oceano nox.

V závoji ticha
loď se kolíbá,
v kraj se nahýbá,
sotva že dýchá.

Vítr jen časem
na přídě trochu
roven jsa hochu
mdlým hvízdá hlasem.

Odlesky bledé
v západě zaplály
v poslední opály
a již vše šedé.

Na vlnách ještě
růžových, zelených,
žíhaně plamenných
vrou jisker deště.

Naposled září
mroucí jich vděk
jak polibek
na bledé tváři;

Prchá však náhle,
mizí a hasne
na ploše jasné
a neobsáhlé.

Ve světlém stínu
odlesk jen hraje,
však i ten taje
v šero a k zhynu;

A vlny zbledlé,
pod větru sledy
jsou jak cín šedý
pochmúrné, zšedlé.

Praví noc, vdova
v havraním vlasu:
Zkusit svou krásu
nyní chci znova!

Na šij a uši
šperky si dám,
chci zřít, jak plám,
jak mi to sluší!

Jak sličná jest
chýlíc se k moři!
v kšticích jí hoří
démanty hvězd!

III.

Hra oblaků.

Oblaka táhnou v snění výš . . .
Kol je tiš!
Ni paprsk vlny nezčechrá z ticha.
Řekl bys: ptáků veliký dav
ve vln splav
zří, zhlíží tam svá sametová břicha.

Oblaka táhnou v noc a tiš . . .
Pohleď výš!
Jak vítr jim rozčechral prsy!
Paprsky slunce je ranily
a rozlily
po nich jak zlata a rubínů trsy.

Oblaka mizí, jak táhnou výš . . .
Větší již
pod zubem žáru, který je hryže,
roste klín velký víc a víc . . .
Sálajíc
v něm slunce krvácí, kloní se níže.

Oblaka strhaná visí níž . .
Vítr, slyš!
rve je a hází v moře a hvízdá.
Řekl bys: ptáků veliký dav
ve vln splav
se noří umřít, kde má svoje hnízda.

IV.

Odjezd.

Pojď, děvče, se mnou jísti naposled!
Na zdraví těch, jenž v dálku odjíždějí.
Žij dále bez nich, žij i veseleji,
neb všichni hoši nevrátí se zpět.

Pojď, doušek jeden! Krátký tance let!
Jen žádný smutek! Po bouřlivém čase
den přijde slunný v usmívavém jase
a všickni hoši nezhynou tak hned.

Teď polibek! Smrt schvátí mladý květ
na práhu dveří, který hledí v nebe.
Zda dřív ty hochy schvátí nebo tebe,
kdož ví? Čí, děvče, poví nám to ret?

V.

Snílkové.

Tak říkali jim, kam břeh sahal celý.
Vždy spolu šli a podobni si byli
jak kmeny révy, suché jenž se chýlí.
Muž s ženou, sotva k výživě že měli.

A šťastní neznali shon tužeb smělý,
on hluchý byl a ona slepá; v chvíli,
kdy břehy halí pěny chochol bílý,
vždy ruku v ruce k moři přicházeli.

Zde usedli na opuštěný břeh,
bez řeči pohrouženi v bezdných snech
tak užívali plně svěží vzduch.

Let starých pásmo dotkávali dvojí.
Zřít moře slepá, slyšet je on hluch,
přec duši jeho cítili v té svojí.

VI.

Tolary měsíce.

Hleď, měsíc kterak po vlnách se plazí . . .
V své dráze samé tolary jak razí!
Co peněz to, ó blaho!
Když tobě, bloudku, slyšíš, překážejí
sem s nimi v kapsář můj, ať tam se stkvějí!
ó měsíci, ó haho!

O ného měsíci! Sem na slovíčko, kmochu!
A rázem hodil mi jich pěknou trochu,
však přišlo mi to draho,
na lebku spadlo mi to, pukla v trosku,
hned vytryskla z ní hrstka mého mozku —
ó měsíci, ó haho!

VII.

Dvě sestry.

Mé oko plaché výšku s hloubkou snoubí.
Zřím lesklý medusy štít ležet v hloubi
a nahoře jas luny, opál snivý.
Kdo kulatější jest, kdo bledší? Mlčenlivý
zvon, medusa, tam na stonku se houpá
a tisíc noh svých v tůni vodní koupá
a měsíc výš s paprsků bledou třísní.
A oboje se snoubí v mojí písni,
má stejnou barvu a má stejnou něhu;
to sestra na sestru se směje podél břehu,
že medusu zřím v nebi, tak se matou,
a ve vlnách zas lunu bledě zlatou.

VIII.

Slzy.

Ó plačme v své tísni, neb každý má svou!
Do moře padá slza za slzou.
Proč pláčeš ty? — Já pro domov sladký,
já pro rodiče vzdálené,
já pro své mládí ztracené,
sen krátký!

Ó plačme v své tísni, neb každý má svou!
Do moře padá slza za slzou.
O sijme jen do moře bledé to kvítí,
snad vzdechům našim odpoví
ten proudů rachot hromový,
to vytí!

Ó plačme v své tísni, neb každý má svou!
Do moře padá slza za slzou.
Již moře sotva slzám všem stačí.
Ba houstne více jeho sůl,
neb lidé od věků v ten důl
tak pláčí!

Ó plačme v své tísni, neb každý má svou!
Do moře padá slza za slzou.
Snad v posled samo pochmúrné moře
ty slané, trpké, samý vzdech,
jsi naší země bez útěch
pláč, hoře!

IX.

Nedostihlý.

Já toho zřel, jejž nikdo nepředstaví,
jenž sotva objevil se, odchází,
jenž všady lítá a se nezastaví,
jenž obejímá vesmír bez hrází.

Já toho zřel, jenž ve prostoru spěje
a lítá, ať se tmí neb rozední,
a jehož písně, kterou v letu pěje,
verš první neslyšíš ni poslední.

Já toho zřel, hlas jehož velký, divý
výš letí nad blesk i nad proudů spěch,
jenž bývá v mračnech ztajen v jejich hřívy,
řev jehož bez plic, bez úst jehož dech.

Já viděl koulet se ho nad vodami,
jak mezi vlnou, mrakem jen se mih,
jak hlava se prázdnými zorničkami;
jak ruce bez páží do dálky zdvih.

Já toho zřel, jenž obličeje nemá,
jejž darmo hledá strhaný tvůj zrak,
neb sotva duše k němu žasem němá
se povznese, on zmizí náhle v mrak.

Je tmavý, nevystihlý, nedostupný,
já myslil, že ho držím — marný cíl!
v té chvíli, když jsem chytit ho chtěl zpupný,
již zmizel mi, a jen tu vítr zbyl!

A přec je všady, dýše, volá cosi,
ó poslouchejte! Blíže pojďte sem!
Teď jasně ve oblacích praví kdosi:
Zem tělo jest, já její duše jsem!

X.

Finale.

Budiž! Nikdo v tomto boji
neobstojí,
schvátila mne nemožnost,
porážka však taká s děsem
je mi plesem,
srdce mé má pýchy dost.

Tak, nechť porážka mne kruší,
s čistou duší
z areny já povstávám
odměněn tím dosti v skutku,
s mořem v půtku
že jsem odvážil se sám!

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

ošík skutečně stýskal si již plačky po své milované, sužované tetince. Utíkaje pod nejapnýma, drsnýma rukama staré Lenky, odmítal s neúprosnou dětskou hrabivostí všechno její laskání a konejšení, jehož zdroj v nevrlejší mysli stařeny nebyl ovšem tak hluboký, hojný, jasný a perlivý jako v jaré dušince Narcisky. Neobmezená trpělivost, nevyčerpatelná něžnost a čilá, hravá vynalezavost útěch a zábav, jimiž sličná dívka svého malého synovce obmýšlela, byly jasnem a teplem, kterým chorobné tělo dítěte jako na letním výsluní okřívalo.

Veliký úkol, vložený malířem na dívku, byl v pravdě již starý a ustálený. Vžila se do něho, hověla mu z lásky, ku které ani příkaz ani slib nemohl ničeho přidati. Sama ještě dítě, ujala se před šesti lety pod vrchním dozorem zkušené Lenky a přísného děda péče o slaboučké nemluvně, jež teta její, vdova po Michalu Strziciovi, na odchodu svém na věčnost v paláci zanechala. Malý Theodor byl nadějí a obtíží svého děda. Otec zůstavil jen dluhy, jež vdova svědomitě s vůlí a schválením starého malíře zapravila; sama pak v dlouhé a s velikými výlohami spojené nemoci strávila ostatek a umírajíc, lomila rukama nad sirotkem, jejž ostavovala v bídě na vůli a zvůli náhodě a lidem.

Ale děd hošíkův nikdy neželel této hmotné ztráty; považovalť věno své druhé snachy vždy toliko za hříšný peníz, za který syn Michal se zaprodal. Soudil, že tak a nic jinak musil býti zmrhán statek, nabytý nehodnou spekulací a bez požehnání ruky otcovské.

Praktičtější Lenka ovšem odporovala, majíc právem staré hospodyně a správkyně domu poradný hlas v rodině, hlas, jenž obyčejně zněl broukavě a střízlivě.

„Ach! lapáme vodu do řešeta, všichni, pán, slečna, já i ty, jako blázni,“ žalovala stranou Mikšovi. „Tomu dítěti nepomůže krom zázraku nic. Ztratí se nám jako sen před očima, až se s ním nejvíce napiplámc a nalopotíme, aby nám nebožáčka bylo k smrti líto.“

Ale Kassandrou bývala pouze v ústraní, šeptem. Jedenkráte pouze odvážila se naznačiti své zlověstné tušení starému malíři a způsobila

bouřku, která by byla bezmála věrnou, oddanou služebnici po čtyřicetileté službě z paláce vymetla. Tenkráte, v kritické chvíli udržela ji toliko páska, kterouž byla k Mikšovi připoutána. Obou služebných a pomocných duchů svého domu nedovedl se starý umělec zříci. Tenkráte Lenka poprvé snad ve svém životě objala vděčně svého ošklivého muže. Bývalať hezká i pyšná, a zakládala si nemálo na svém původu. Každé pokoření roznítilo v ní hrdou upomínku, že jest Pařížankou. Ano pamatovala se ještě dobře, kterak třásla se jako malá květinářka zimou před hotelem hraběte Turpina de Crissé, volajíc: „Violettes, violettes! Achetez des violettes, messieurs!“ a kterak dušička v útlém, hadry oděném těle svíjela se bolestí, zimou a hladem, když nikdo, nikdo nad zkřehlým děckem a jejími zmrzlými, scumlanými kytičkami se neustrnul; viděla posud živě, jak se před ní konečně zastavil mladý muž s rozmačkaným kloboukem na rozcuchaných kadeřích a vzal ji za ruku a dovedl ji do hraběcího domu, odkoupil jí zlatem všechny fialky, občerstvil ji a ustlal zmořené na medvědí srsti ve své pracovně. A rozpomínala se určitě, kterak jí vyhrkly slzy z očí, když procitla a měla zase zpět do Bellevillu k zlému, nemilosrdnému strýci a od něho opět do mrazu a psoty na ulici. I věděla od slova k slovu vše, co jí pak malíř pověděl, vzav si ji na klín, vyptávaje se jí a těše ji. Nechal si děvče z ulice, odevzdal je své mlaďoučké žínce, kteráž si dvanáctiletou Helenu Delanneau vzala jako chůvu maličkého Rafaela Strzicia do Čech. Cizinka lnula neobmezenou vděčností k svému zachranci, jemuž od prvopočátku ráda sloužívala za model, nejprve jako dítě, později jako hezounká, boubelatá, francouzským chikem jímající panenka. S pýchou počítala nejednu podřízenou malbu, ba i leckterý rys na mnohé čelnější malbě v paláci mezi své zásluhy. Tyto zásluhy imponovaly obzvláště Mikšovi, tříči barev, jejž zdědil Gabriel Strzicius po svém otci Xenofonovi. Nehezký, hrbatý, jednooký, chlumským děvčatům pro posměch sloužící, a nevelkým vtipem nadaný sluha malířův zamiloval se do pěkné Heleny elementarní opravdovostí své naivní, nepřemítavé, nekritisující a skromné duše. Čiperné, poněkud i koketní děvče odmítalo a tyranisovalo jej s bezohlednou, výstřední schválností. Třeštění obou služebných nehodilo se do ustáleného domácího řádu malířova, jehož popudlivosti časem přibývalo. Káral, napomínal, bouřil a nevida konce, prohlásil rozlítiv se: „Jeden či druhý půjdete z domu. Hned!“ Nechtěli ani ten ani onen. Až si Lenka dupla na Mikše. Tříč odešel a za chvíli vylovili ho lidé z rybníka pod palácem. A pak vyháněl rozezlený malíř zase Lenku, kteréž bylo jasno teprve v okamžiku, kdy Mikeš odešel, že její svévole a bujnost vůči ubohému škaredovi proměnila se vlastně již dávno v soucit a samolibou jakous vděčnost. Vzkřísila Mikše, vypeskovala ho a řekla prostě pánovi, že si toho bláhovce vezme, aby byl pokoj. V pravdě nemilovala ho nikdy, zůstala nad ním povýšena. Ale nepohřešovala svůj vlastní románek, v němž by byla hrála úlohu první milovnice; neboť nevědouc, tajila v sobě poklad skutečné ryzí lásky, která od prvého setkání s malířem u paláce hraběte de Crissé v ní klíčila a pučela, poutajíc ji vroucí oddaností k umělci. Její cit podřídil ji bytosti nedostupné, a jsa bezděčný, obracel se v mocný výraz poslušenství a neunavné pečlivosti věrné služebnice o pána, jeho ženu, děti,

vnuky. Rafaela přinesla na svých loktech z Paříže do Chlumu, a byla by zaň dala život; však později, když otcovské srdce starého malíře vyhledávalo tisíceré omluvy pro zkázu synovu, bylo jí nejednou snášeti trpkou výčitku, že mu syna rozmazlila. Rovněž tak, až pošetile lnula k Narcisse a v hloubi jejího srdce nebylo sledu sobectví, které by ji bylo zdržovalo podstoupiti nejhorší smrt, kdyby takovou bylo lze malého Theodora zachrániti.

Broukala jen ze žárlivosti a z hořkosti, vidouc, jak na stará kolena od péče o dítě jest odstrkována, jak se pán a slečna s děckem moří, majíce přec k ruce spolehlivou osobu, která by se byla za ně radostně umořila.

„Nedej bůh!" zděsil se pravidelně Mikeš, zaslechnuv osudné předpovídání své ženy. „Pánovi by se nad hrobem Theodorovým srdce utrhlo."

„Nad jakým hrobem!? Co klábosíš," rozzlobila se pak Lenka na nemilou ozvěnu svých slov. „K čemu bych byla já, a k čemu naše dobrá slečinka?! Byl by sice čas, aby si pomalu hleděla sebe — —"

A tu, kde náklonnost věrného srdce obstárlé ženy všechny své miláčky objímala, a jejich zájmy přece určitě se rozbíhaly, nastával spor její citů, jejž neuměla jinak rozluštiti, než hlubokým povzdechem. Bystrá mysl Lenčina zabývala se ode dávna příštím osudem Narcisky a neuměla vyhledati pro ni z klubka spletených důležitostí rodiny zvláštní zlaté pásmo, které by obdivovanou, zbožňovanou dívku dovedlo k osobitému štěstí, aniž by bylo třeba z klubka nit vytrhnouti.

„To andělské stvoření utratí svůj mladý věk v marných trampotách s Theodorem," hubovala Lenka. „Já nedopustím, aby si své cukrové ručinky v kuchyni smočila, — a kdybych na krásně hned chtěla, nedovolil by pán. A tak žije to čisté poupě v hrách s Theodorkem, v potulkách po parku, ve snách a v pohanských pohádkách, do kterých ji pán zanáší jako bohyni, když hoch spí nebo dá pokoj, anebo když smíří se na hodinu se mnou. A pak až jedenkráte pán zavře oči —"

„Nu, nu, nu! Do těch časů máme daleko," soudil s úsměvem naivního přesvědčení Mikeš.

„Právě! Pak bude slečna stará, a co potom?"

„Potom oplatí jí Theodor její lásku."

„Oplatí!" bručela hospodyně pod sebe, ocítivši se poznovu ve sporu. Pomýšlejíc na hošíka, přísahala, že nesmí zemříti; a mžikem, obrátivši se k Narcisse, pochybovala velmi, že by Theodor dorostl a byl k něčemu.

Jediná Narcissa neptala se a netoužila po ničem. Dědova nevážnost naučila ji, považovati se za zbytečnou dekorací domu a parku, za nevítané nadělení rodině, za bezúčelného tvora, který toliko jako hračka Theodorova neb model dědův modré nebe nad sebou a vonný vzduch kolem sebe si zasloužil.

Ale nebyla nešťastna. Od svých školských let, a posledně od pohřbu tety nevykročila z parku, nenaučila se porovnávati, bažiti, spekulovati. A nepřála si ani z rozsáhlého sadu a paláce, v němž bylo vše velebnější, ryzejší, krásnější než venku na uprášené, lomozné cestě, na kterou někdy mřížením vrat pohlédla. Svět mimo hradby parku směla

Narciska poznati toliko v zrcádle úsudků dědových, a příkré, povržlivé mínění starého malíře o souvěkém lidstvu nepudilo ji nikterak ze zahrady na pustý trh lidských vášní a lží.

Znala život pouze z velkolepých mythů a bájek, jež rozněcovaly poetickou silou i uspokojovaly a ladily uměleckou krásou. Jimi byl vyzlacen dívčin smavý obzor, po němž v božské velebnosti ladné postavy se vznášely, plujíce na stříbrných a růžových obláčcích ve vůni a lesku rájů, jež ozývaly se blahotvorným laškováním i smíchem milostných péri neb hromovými hlasy hněvivých božstev.

Skrovné záblesky střízlivých pravd, jež někdy zasvištěly do křišťálového paláce dívčí duše, zhasly buď hned za jejím obzorem neb splynuly proměněné a očistěné s barvami jejích snů, propůjčujíce jim podklad pravdivosti na ukojení bádavého, dědem zakřikovaného a Lenkou i Mikšem šetřeného intelektu Narcissy. Hromady knih, rozházené po bytu i atelieru dědově, spisy umělecké, bájeslovné, romány, básně a kroniky malířské, z nichž přečasto Narcissa některý svazek vylovila, nebyly velmi způsobilé, aby ji naučily všednostem; spíše propůjčovaly realností tištěného slova konstruktivního základu a nového materialu její obraznosti a její vybíravé, všeho neladného se štítící přemítavosti.

Růžové sféry něžných vidin Narcissy protkal pak dnes šedivý malíř svými zprávami a svými rozkazy jako žhoucím bleskem, jenž vyryl před trnoucími zraky dívky pevnou, ostře vytčenou dráhu, a dědova vůle vztýčila uprostřed prchavého světa dívčích představ jak vysoký, žulový hrad velikou metu, hrozivou i slibnou zároveň.

Dospěti k tomuto cíli bylo úkolem, pod kterým dívka v obavách se chvěla i v radostné pýše sílu vůle své rozplameňovala.

Poprvé postavil ji děd sobě na roveň, poprvé promluvil k ní prosebně a vyžádal si její pomoc, rozdělil se s ní o účasť v slavném poslání svého rodu!

Byla by mu zajisté odpustila všechno příkoří, kdyby si její měkké srdéčko na nějaké umělo vzpomenouti. Jsa před ní vždy veliký, moudrý a v právu, neublížil si v jejích očích nižádnou tvrdostí, ba získal si složením těžkého úkolu na bedra slabé dívky její horoucí, vášnivý dík, v němž se dědovi blaženě ke všem obětem zavazovala.

Narcissa polo vyvedla, polo vynesla svého svěřence na oblíbené své místo v parku, k malému demi-rondu, před nímž půlkruhovým mramorovým sedadlem bylo spjato prostranství dosti velké pro hry hošíkovy. Přes demi-rond nořil se zrak do vysokých travin, hustého křoví a do skupin velebných, krásných stromů, mezi nimiž bylo plno zpěvných ptáčat a pestrých motýlů; na pravo opodál vypínala se nad půvab přírody a zahradnického umění pyšná, bohatá nádhera paláce, a po levé straně svítila stromovím stříbrná hladina rybníka, obrážejíc nebe i sluneční zář a světla i barvy ve třpytných jiskrách a reflexech.

Narcissa vinula hošíka k sobě, líbala ho vroucně a každý polibek jejích vřelých, sladkých rtíků byl svatou přísahou. Theodor byl zvyklý jejímu hýčkavému laskání. Dnes vycítil však z tlukotu srdce, na něž svou hlavinku přítulně kladl, kromobyčejné rozechvění tetino, a z dětské zvědavosti i přízně snažil se tázavým pohledem vypátrati na líci svého strážného anděla původ vzrušení, kteréž děti na hračkách nerady vídají.

Dívka smála se však synovci do tklivých očí, jež krásou a leskem závodily s jejími zraky. Ale bylo v nich pod povrchním třpytem temno a smutno, jako ve stínu, jenž ležel na celé krásné, bledé tvářince dítěte. Jeho sličnost byla z těch étherických, dojemně čistých, jež podmaňují rázem a děsívají pořáde. Narciska nebála se ho, přivykla této podobě, nepoznavši jiné a hněvávala se na Lenku, když stará hospodyně zadívala se teskně na hošíka, zkoumajíc starostlivě každý rys jeho obličeje.

Theodor, spokojiv se žertovnými vytáčkami tetinými, sesmekl se jí s klína na koberec, rozestřený Lenkou po písku, a zabral se do převracení listů staré, obrázkové knihy, kterou si byla Narcissa maní z pouhého zvyku přinesla.

Nedbala o ni, jsouc všecka opanována významem a obsahem perspektivy, kterou děd před ní otevřel. Bylo jí jako nováčkovi, vpuštěnému do zavřeného posud chrámu. Svátosti a posvěcené obrazy kolem tančily, barvy a tvary splývaly, protkávaly se a zápasily, strhujíce překvapenou mysl v závratný vír. Znenáhla teprve probírala se, rozeznávala jednotlivosti a postupem celek, nabývala rozvahy i jasného zraku, aby mohla vnímati, uvažovati a své zvláštní oltáře si vyhledati.

V azurové tůni velikých, vzrušením rozšířených očí dívčiných rojily se jiskry čilého přemítání a její pohledy těkaly nepokojně i netečně prostorem, kroužíce kolem hošíka, přeletujíce se štítů paláce ku kalíškům květin v demi-rondu a s lesklého zrcadla vody v rybníce na buclatá tílka amoret a putti, kteří ze sochařské kaprice za ní a kolem ní po mramorovém lenochu půlkruhového sedátka skotačili, se líbali a proháněli. Mezi kučeratými hlavinkami této nezvedené drůbeže postřehla dívka za chvíli vráskovitou, šátkem ovázanou ženskou tvář a vlivem cizího dojmu z myšlének se probírajíc poznala obličej Lenky.

„Přejete si něčeho?“ otázala se obcházející hospodyně.

„I, nesu psaní,“ prohodila jaksi neochotně Lenka. „Odevzdal mi je prve listonoš —“

„A proč jste je nedodala již dědovi?“ podivila se káravě Narcissa.

„Eh, myslím, že na ně času dosti. Toto,“ uvažovala, vyňavši list, opatřený nápadnou firmou na obálce, „od pana Děkanovského beztoho pán přenechá nečtené slečince —“

„Nechť. Adresováno jest dědovi. A vy dobře víte, že vyhradil korespondenci úplně pro sebe. Teprve když mi nařídí, smím list sama přijati a za děda vyříditi.“

„Nu, budiž. Ale ten druhý lístek mu nedám, říkejte, slečinko, co chcete. A vy také ne, až uvidíte, jak neslušně dovede urozená dáma papír pošpiniti.“

„Vy jste do něho nahlédla, Lenko!?“

„Ano, nahlédla,“ durdila se posměchem pohoršené věrné služebnice. „Jako páni na poště, jako listonoš, jako každý kluk a posměváček, kterému se na oči namanul. Vždyť jest schválně proto otevřený, ten čistý korespondenční lístek slečny Žofie z Rejnburka! Fi, hanba!“ Vyškubla s ošklivostí lístek z pod zástěry a ohlédnuvši se ostražitě po paláci, vložila list kradmo do rukou Narcisky. „Jen čtěte, nebojte se, slečinko. Házejí po nás kamením, vy se spíše uhnete, než starý náš pán; tomu by taková rána šeredně mohla ublížiti.“

Dívka četla:

„Pane Strzicie! Minulé čtvrtletí dala jsem se uprositi a počkala jsem Vám do květnového terminu. Dnes vypršela sjednaná čtrnáctidenní lhůta po dni splatnosti, a Vy jste nezapravil ani starou ani novou činži. Pošlete mi obratem pošty dluh osmi set zlatých, celý. Jinak užiju svých práv, kterým příliš odvážlivě vzdorujete?

Na Čermné, dne 14. května 1885.

Žofie z Rejnburka."

Uleknutím sprchaly s aksamítových tváří Narcisky jemné, teplé, růžové květy, jež je zdobily, a oči její strnuly v bolestném, nedůvěřivém úžasu.

„Aha, mám pravdu?!" chválila se vítězně Lenka. „Oč, — že pán tento lístek do ruky nedostane?"

„Obdrží jej. Ne sice hned, ale až bude vyřízen," rozhodla se dívka, skrývajíc ošklivý vzkaz majitelky paláce. „Dejte mi list Děkanovského a sečkejte zatím u Theodora."

Rozloučivši se polibkem a slibem okamžitého návratu s hošíkem, odběhla. Včera ještě byla by v malomocném strachu vyčkávala, jak se upomínka slečny z Rejnburka starého malíře tkne, jak se děd pohněvá a lítostí na mnoho dní ku práci neschopným stane. Dnes však byla mžikem odhodlána jednati. Děd uložil jí povinnosti a propůjčil jí tak i právo k činu. Zastala starce v atelieru, pohrouženého v práci.

„Co chceš?" vytrhl se, překvapen jejím vstupem, „Theodor —"

„Ah, psaní — nechť počká. Přišlas jak na zavolání, Narcisko, — odstup k oknu, dále, více na pravo, obličej ze tří čtvrtí profilu, hlavu o poznání vztýčit, výše, — tak — tak —"

Dívka poslouchala.

„Jaké psaní?" vzpomněl si za chvíli malíř, zabraný všecek do rychlé korektury náčrtku podle živého modelu. „Od — slečny —"

„Od Děkanovského," vyhýbala se dívka přímé odpovědi.

„Otevři a přečti si je. A pověz mi stručně obsah."

Narcissa učinila, jak jí veleno.

„Oznamuje svůj příjezd na dnešní den k páté hodině odpolední —"

„Konečně," ulevil si malíř. „Promluv s ním sama, jak obyčejně. Naproti jsou proň připraveny čtyři obrazy, víš o nich, žádám za ně dvanáct set, smluv se na tisíc. Nechť je Mikeš s Lenkou donesou do Psycheionu, uvítej a odbuď ho tam — dále do parku mi ho nepusť! — Popil si — eh, nechvátej, teprve půl páté, vlak není ještě ani na stanici, a kdyby — ať kupec počká, ať se nedomnívá, že ho vítáme jako spasitele."

Dívka přijala od starce klíč, přeběhla chodbu a otevřela si naproti atelieru komoru, v níž byly obrazy pro obchodníka uchystány. Pospíšila k nim, ale hled její nespočíval na nich, nýbrž zalétal dále a připínal se ke dveřím v pozadí. Stanula, přitiskla ručky na srdce, dotkla se pak dlaní čela i sklonila hlavinku, na jejíž skráních bily tepny ohlasem vnitřního boje. Pomyšlení, že nelze otáleti, pobídlo ji. Poslechnuvši okamžik, přiskočila ku dveřím a vstoupila jimi do velké síně, naplněné

přeházenými, vrstvou prachu pokrytými předměty. Nalézala se v haraburdovně, do níž patrně odhazoval malíř věci nepotřebné.

Dívka sebrala suknice, pod jichž lemem objevily se luzné, útlé nožinky, zanechávajíce drobnými krůčky lehynké stopy v prachu na zemi. Rozhlížejíc se, vztáhla ručku nerozhodně v tu a zas v onu stranu, až poděšena vzdáleným nějakým šustem náhle bez rozmýšlení sáhla po nejbližším svitku papíru přibírajíc k němu druhý, třetí, a takměř letmo vrátila se do komory, vsunula svitky pod obal obrazů a bez dechu zatleskala oknem přes dvůr na Mikše.

Tříč barev zhrdl pomocí své ženy; volal ji pravidelně nerad k těžké práci a pokud neklesal pod balvany, nestrpěl, aby přiložila ruky. Naložil si objemný balík obrazů obratným způsobem člověka, zkušeného v praktikách, jimiž nosiči přemáhají břemena, a vykračoval si před Narcissou ku Psycheionu.

Dívka zastavila se u Lenky a Theodora, poručivši Mikšovi, aby pro ni přišel, až Děkanovský u vrat parku zazvoní.

Nečekala dlouho.

Zastala hosta před portikem jonského chrámku, vypínajícího se na zvláštní mýtině nedaleko vchodu. Pan Děkanovský, letný, malý, rtuťový muž, přecházel po cestě, spouštěje se stále dál a dále od ozdobné budovy, jakoby puzen byl zvědavostí, proniknouti houštinu stromoví, za níž v dálce skrýval se palác a vínek pavillonů a pomníků i fontán, jimiž hlavní budova byla v širém kruhu obklíčena.

Poskočil po tanečnicku, zočiv z nenadání Narcissu, poklonil se hluboko a hnal se po dívčí ručince; uklouzla mu a kynula přívětivě, by vkročil do chrámku.

Mikeš zůstal na stráži před portikem a obcházel kolem oken.

„Kterak bych pověděl v nemotorné prose, líbezná slečno, jakým blahem jest mi opětné setkání s vámi!“ švitořil starý švihák sladce, obskakuje dívku a hltaje sličnost její nyvým pohledem, k němuž faunské škubání tenkých, bledých rtů ve svadlé tváři podivně slušelo. „Vy jste učiněné —“ a z úst přišedivělého čtveráka valilo se kadidlo poklon, zdvořilostí a jemné pozornosti. Nezmámilo Narcissu.

„Ano, máte pravdu,“ svědčil, přerušen dívkou. „Nejprve obchod a potom zábava. Za dvě hodiny chci opět usednouti do vlaku, času tedy dosti. Dovolíte milostivě, abych si odpočinul na prahu vašeho domu, — na prahu bohužel; neboť od těch dob, kdy urazil jsem božský štětec vašeho pana děda prosbou, aby nám vymaloval alegorii jatek, ve kterých se poráží elektřinou, jsem u něho v nemilosti, nesmím mu na oči. Na třetí rok tomu, co zříkati se musím vzácného požitku, vstoupiti do svatyně výtečného malíře, do jeho atelieru. Byl ovšem vždy skoupý, — jedva že nadzvedal cípy roušek, pod nimiž skrývá divy tohoto čarovného paláce, leč mně stačily tyto drobty z labužnické tabule. Kterak se mi po nich stýská! Vznáším k vám, andělská slečno, poznovu snažnou prosbu, byste za mne orodovala. Račte dobrotivě vyložiti panu dědovi, že hleděl jsem tenkráte na osudný sujet se stanoviska humanity, že myslil jsem na velebnou scénu, ve které na příklad Joviš propůjčuje člověku blesk, aby zbavil ho barbarského zvyku —; pan Strzicius mohl

se dobře zbaviti pomyšlení na jatky a nadchnouti se pouze a výlučně triumfem vědy lidské, sahající již do nebe pro nástroje našeho konání!"

„Buďte ujištěn mou ochotou, nakloniti vám děda, který však — upřímně pověděno — nepřeje obchodníkům obrazy vůbec," pravila mírně Narcissa.

„Ano, ano," smál se pan Děkanovský. „Nazývá nás lidokupci, svatokrádci, podvodníky a viní náš stav z lichvaření a jarmarečnictví. Přeslechl jsem od něho těch komplimentů již nazbyt, jsem jimi otupen a nepokouším se vyvraceti vrtochy starého pána, jemuž propůjčují šediny právo horšiti se na svět, který jest právě takový, jakým býval. Ach — vaše milost naléhá již zase na skoncování našeho řízení, — prosím — jsem k službám."

Dívka odhalila zatím obrazy a rozestavila je po sedadlech kolem. Svitky vzaté z haraburdovny nechala jako makulaturu v obalu, jejž odložila do zákoutí.

Pan Děkanovský obezřel pronikavým, odhadným zrakem nejprve všechny malby, prohledl si pak jednu po druhé, pohrávaje si sklíčkem, jež spouštěl do dlaně levé ruky, jakoby odpočítával věty svého úsudku, a jal se konečně zevrubně zkoumati umělecké výtvory, odstupuje od nich semo tamo, obcházeje, zvedaje a obraceje kus po kuse.

„Hm, nu, nu," naznačoval posléze závěrek své duševní práce a návrat k hovoru s dívkou. Pohlédl na ni, přihladil si lehce vlasy a ohlédl se prostorem.

„Toť žertovné," mínil, „pavillon, určený podle sochařské a štukaterské ozdoby k milostným dostaveníčkům, — tuším — Psycheion, poučila jste mne jedenkráte — a my jej zasvěcujeme trhovými smlouvami. Kéž by se v něm již usídlila božstva lásky, okřídlená zlatými perutěmi slastných a žhoucích citů! Obávám se bezmála, že váš pan děd otálí, nechtěje se zbaviti jediného přístřeší, pod které dovoluje vstoupiti rouhačům a svatokrádcům, jakým jsem já. Nemohla by mi vaše roztomilost, slečno, pověděti, kdy přikročí pan Strzicius k výzdobě této budovy?"

„Za nedlouho. Chystá se již ku práci," sdělovala prostě Narcissa, potlačujíc rozpaky, jež průtahy obchodníkovy jí způsobovaly.

„A té bude nemálo," soudil pan Děkanovský. „Nejprve bude potřebí důkladné opravy střechy a stěn zvenčí a uvnitř. Nu, značný náklad uhradí majitelka —"

„Ne. Děd sám," vyhrklo z dívky.

„Ach!" užasl obchodník. „A na vrch pak nejméně — nejméně —," sivé oči Děkanovského odhadovaly rozměry „— sto a padesát metrů figuralní malby, nečítaje grotesky. Klaním se Strziciům v němé úctě. — Hm, nu, nu! — Mnoho-li přejete si za tyto čtyři obrazy?"

„Dvanáct set."

„Je — den ti — síc a dvě stě zla — tých," opakoval zvolna Děkanovský. „Slušná suma. Velmi slušná. Lituji, že nejsem s to, zboží tak drahocenné koupiti."

„A vaše nabídka?"

„Slečno, dovolte, abych vám řekl, že mne váš pan děd opravdu zarmucuje. Jako přítele a ctitele. Věřte, že jiný, cizí obchodník nepodal by za tato díla nic. Urazil by vás, kdyby řekl: Tato svatba v Káně

Galilejské jest ledabylá malovaná skizza; toto martyrium svatého Vavřince upomíná příliš zjevně na Riberu, ale nezamlouvá se ničím; onen svatý Václav jest k zívání konvenienční a tato apokalyptická fantasie konečně náleží k bizarnostem, jaké nedovede pochopiti takměř nikdo. Já však, starý komisionář vašeho pana děda, znám oceniti zlato jeho štětce a umím nalézti lví rysy i v jeho výtvorech méně zdařilých. Nedám se oklamati zlým rozmarem, nechutí a únavou, které z těchto čtyř maleb příliš výmluvně křičí. Dovedu se vmysliti přibližně do vroucího nadšení, s nímž posvěcuje každý záchvěv své duše a své ruky svému veledílu, a jsem schopen, vysvětliti si, proč pan Strzicius, vida stáří své pokračovati, odbývá stále nedbaleji, s odporem a netrpělivostí všední práci, které dávno odvykl, která se mu příčí a s niž bezmála již — není. A jediné proto, abych zůstal příteli věren i v době, kdy mysl jeho vyčerpala všechnu svou invencí a ruka jeho vyplýtvala všechnu svou umělost na postihnutí majestátu pohanských božstev, jediné proto, abych udržel si přízeň vašeho pana děda a zakoupil si právo na příští jeho práce, ve kterých se bohdá polepší, — vezmu tyto malby. Ale prosím především, abyste ráčila zapomenouti na sumu, jakou jste vyřkla. Vám to bude snadno, slečno. Znám vás a ctím ve vás jednu z těch převzácných bytostí, jež vznášejí se vysoko nad hamižným světem, v ráji své ryzoty, k níž vrchy cifer nedosahují. Dovolte, abych pověděl, že po mém přesvědčení jest vám úplně lhostejno, zdali dvanáct set značí hodnotu tyrolského jablíčka nebo velkostatku —"

„Mýlíte se," odporovala zaruměněná Narciska. Včera ještě byl by měl obchodník pravdu. Dnes však mluvil již s bedlivou, ano s velkou hospodyní! „Přesvědčím vás hned. Prosím, abyste pronesl svou nabídku."

„Hm, nu, nu," ulehčoval si zase pan Děkanovský, obcházeje znovu obrazy. „Oceňuji-li výhradně přednosti a přehlížím vady — dám — dvě stě. Uvážím-li výtečnost vašeho děda, po které na těchto dílech není sledu, dám dvě stě padesát. A podrobím-li se své tužbě, zavděčiti se nejkrásnější z krásných bohyň, které v tomto paláci trůní, budu marnotratným a dám tři sta."

„Žertujete, pane Děkanovský," zděsila se dívka. „Nezneužívejte mé neznalosti uměleckého trhu —"

„Pardon, slečno," bránil se pan Děkanovský. „Promiňte mé neopatrnosti! Dotkl jsem se vás upřímným výrokem nepříjemně. Nerad, slečno! Hleďte, jak váš pan děd jest krutý. Nazývá mne ob čas hyénou a posýlá holubici, aby se mnou o kořist jednala. Považte, že nejsem vinen, že bych byl šťasten, kdybych byl zbaven trapného úkolu, odpírati vám. Jeť to úkol svichovaně nesnadný, a bylo snad mou povinností, ušetřiti vás, pokloniti se vám a říci: „Slečno, děkuji za blaženost viděti vás a za příležitost, poznati vaši milostivou ochotou nejnovější práce Strziciovy; smluvím se s ním přímo, písemně —"

„Ne, ne. Odpusťte, byla jsem nedůtkliva. Nemám posud žádoucí obchodní routiny a chladnokrevnosti. Přemohu se. Jednejme rozumně a domluvme se."

„Těším se na to. Ale abyste neopakovala svou výtku, dovolím si posvítiti poněkud světlem svých zkušeností na umělecký trh. Co to? Nejprve velká, četná vrstva, kterou zoveme širším obecenstvem; toto

koupí vše, jalové i obsažné i špatné, avšak jen ulízané, lakované, pestré, laciné a zlatě orámované; obrázky na bonbonniery, na dýmky nebo na damské konfekce jdou na dračku, svaté i světské. Pak máme něco málo bílých vran, kritických lidí; tito koupí nejraději kopie starých mistrů, nejsouce s novověkými pracemi spokojeni; a jakýms právem, neboť podobá se, že pramen zbožných uměleckých invencí v naší nekřesťanské době vysýchá. Ovšem není divu, vždyť církev sama dává církevní umění na pospasy břidilům. Odpovídám tím k otázce, již čtu ve vašich nevinných očích, slečno. Ano, papežové nebudují už věkoslavné pomníky umělecké, biskupové rovněž nic, kláštery, prebendisté, patronové nic. Porozhlížím se právě po naší vlasti. Vidím tu a tam skrovné výjimky, ale v povšechném rozhledu nenalezám mezi našimi vzdělanými vrstvami stavu, který by se vyznačoval takovou nevšímavostí k uměleckým pokladům a snahám jako kněžstvo. Tito pánové s nepochopitelnou lhostejností přihlížejí klidně, když v chrámech hospodaří nevědomost patronátních zřízenců, jichž předností jest, že vyznají se v polaření a v účtech. A tak propadají staré skvosty záhubě a do chrámů uvádí se umělecká luza, která nad věřící lid vztyčuje hrůzné pitvory. Kněz jest povolán, aby protestoval slavně proti takovému bohopustému rouhání, proti těmto znemravňujícím blbostem; ale on nehne brvou, a kdežto za všetečné, k vyzvědění a objasnění pravdy čelící slůvko proklíná, velí před zhanobenými, do nebe volajícími tvářemi boha i světců věřícím: ‚Klekni!‘ Tato nestvůra jest bůh! Tak, slečno, v našem století slaví barbarství po kostelích učiněné orgie. Jest tento úpadek naší vinou, slečno, když církev neotevře ústa, nehne rukou, nesáhne do kapsy, aby takové zkáze učinila přítrž a obrátila vše k lepšímu? Lze žádati od umělců, aby nadchli se nábožnými myšlenkami a vtělovali je ve vzácná díla, když nikdo o ně nedbá? Nedostatek kupců odsoudil náboženskou malbu k vymření. A obávám se, že příští věk bude toto neutěšené faktum považovati jednak za důkaz, jednak i za příčinu odstoupení církve z řady předních činitelů civilisace. — Dále: Máme i mladou, stále se rozmahající stranu přátel čiré pravdy; těmto amateurům vyhovíte pěkně naturalistickými obrázky svatých, jaké naleznete živé, přirozené za nejbližším rohem nebo nejdále v Židech. Konečně sluší se zmíniti ještě o třídě milovníků posvátných obrazů, jaké by vašemu panu dědovi hravě se dařily. Vždyť jeho štětec kouzlí stále obrazy luzné lidské krásy a i pro takové jest v náboženské malbě místa a milovníků poměrně hojnost. K podobným výtvorům, které by poskytovaly méně popudů skroušenému rozjímání a více pochoutek na pěkných tvarech, skupeních i barvách, jest sujetů hojnost. Posloužila byste svému panu dědovi, slečno, kdybyste mu sdělila, že bych dychtivě rád a se zárukou snadného i velkého zisku přijal od něho na příklad nějaké pokušení svatého Antonína, nebo Zuzanu, Samsona s Delilou, svatou Maří Majdalenu a podobné, méně upjaté heroy a heroiny legend či bible. Na takové nalezneme kupců ještě jakž takž hojnost. — Račte mi dosvědčiti, že jsem promluvil s vámi velmi rozumně, slečno, a pohleďněte nyní laskavě očima mých kupců na malby páně Strziciovy. Tuctový občánek uvidí vedle svatby v Káně Galilejské u sousedního lahůdkáře čokoládu a na ní harém, v němž mají všechny ženštiny obličeje hladčeji

vykroužené; dá čokoládě přednost, má obraz i svačinu a děti škatulku na hraní. Naturalista nespokojí se s tímto umučeným Vavřincem, jeť na něm přece něco svatého, a to naturalism nesnese. Moderní eklektik pohřeší v apokalyptické fantasii lepé, měkké tvary, pro něž by si ostatní obludy dal líbiti. Milovníku starých mistrů nezalíbí se ve vašem svatém Václavu, jenž nepřibližuje se žádnému slavnému vzoru. A velebníček nebude vůbec věděti co s tím vším, neboť smysl pro umění vytratil se z ovzduší lidstva jako parfum, který za starověku, za cinquecenta a v minulých stoletích pronikal vše a napájel duše lidské. I kněžské, které dnes vychovávány bývají, aby vedly a spravovaly duše, aniž by se učily znáti a dbáti nejdůležitější páky vzdělavatelské, umění výtvarného, jež od pravěku bývalo nejmocnějším výrazem a nástrojem myšlenek velikých, lidského ducha ovládajících. Snad spoléhají tito pánové v pohodlném sebeklamu také přílišně na slepou víru, která nerozezná bídný idol, za fatku chytře pořízený, od skutečného božského zjevení, jakým bývá každé umělecké dílo, inspirované velikému duchu posvěcujícím nadšením. — Suďte sama, slečno, kdy as přivede mi náhoda kupce, jemuž bych těmito malbami posloužiti mohl. Sumu, jakou váš pan děd žádá, nemohu dáti. Pokládala byste zajisté za šílence obchodníka, který by vědomě zmenšoval svůj závodní kapitál rozmnožuje svévolně konto ztrát. A to bych učinil já, obchodník, kdybych dal o trojník více než maximalní cenu, již jsem vám nabídl."

„Obávala jsem se toho," chvělo se z dívčích rtů, a kolem nich pohrávala bolest na líci, po které úzkost a rozpaky mrazivou bledost i planoucí červánky honily. „Čím dále, tím více rozcházejí se požadavky mého děda s vašimi nabídkami. A já přec nemohu vypátrati na pracích dědových zhoršení, jaké mu dnes poprvé nelitostně vytýkáte."

„Nebeřte si mé výtky k srdci, drahá slečno," chlácholil Děkanovský, podléhaje vlivu tklivého zarmoucení rozkošné dívky. „Jest vám souzeno, býti prostředníkem obchodu; ten pak netýká se přímo vás. Jděte a složte břímě mých výtek na pana Strzicia, jemuž náleží. A potěšte se vědomím, že mé výtky jsou toliko relativní, vyplývajíce z požadavků doby, pravému umění nepříznivé. Váš děd byl by učinil dobře, kdyby se byl narodil aspoň o sto let dříve. Dnešní doby, za obecné devalvace pravého uměleckého zlata a ovládnutí imitace neb sprosté, veliké a hřmotné mosazi, mohu toliko raditi, aby pan Strzicius ponížil se ob čas a hověl pro výdělek všednímu vkusu, — ač nepochybuji, že by pronikl vítězně i svou individualitou, kdyby se chtěl vytrhnouti z tohoto zakletého paláce a postaviti svou pracovnu mezi lidi."

Narcissa odstupovala zatím váhavě krok za krokem k svitku, jejž prve byla skryla.

„Připouštím — jakkoli nerada — že máte pravdu, a prosím, byste mi prominul nahodilou, bez zlé vůle pronesenou domněnku, které jste použil za podnět k laskavému poučení nevědomého děvčete. — Nyní nevím si rady," vzdychla z hluboka. „Děd potřebuje nezbytně, ihned nejméně tisíc zlatých a vy dáváte tři sta. — Nemohl byste mu poskytnouti zálohou — —"

„Nemohu, slečno. Před lety činíval jsem tak někdy, — nyní však není na vašeho pana děda spolehnutí. Promiňte, jsem upřímný."

Dívka svěsila hlavinku jako květina zasažená ledovým dechem boreáše. Její oči zatoulaly se v posledních záchvěvech nerozhodnosti k svitku.

Panu Děkanovskému neunikl pohyb Narcissy. Střelil kradmo zvědavým a tušivým zrakem po kostrbaté hromadě makulatury a podívav se pak šlehem pronikavého oka na dívku, jal se pohodlně, s nedbalou důvěrností přítele mluviti, jakoby dokonce neměl na spěch neb jakoby mu na předmětu nezáleželo:

„Jedenkráte, slečno, — budou tomu bezmála dva roky, udělila jste mně milostivou audienci v přítomnosti svého malého synovce. Hošík hrál si tenkráte s nějakými obrázky. Přihlédnuv blíže, poznal jsem znamenité, umělecky dokonalé studie a kresby vašeho pana děda, jehož karakter a veliké přednosti v těch mythologických výjevech skvěle vystupovaly. Dostalo se mi od vás vysvětlení, že věci ty jsou staré, odbyté náčrtky, kteréž pan Strzicius hošíkovi daroval. Běželo mi o jejich záchranu. Poprosil jsem vás, byste mi je prodala. Také tehdy byla jste v nesnázích a my — nemohli jsme se shodnouti. Přidala jste hračky svého synovce a shodli jsme se. — Podruhé žádal jsem vás o takové bezcenné papíry opět, po třetí zase, vy jste mi je však zhola odepřela —"

„Ano, poněvadž jsem hned poprvé své nerozvážnosti litovala," vpadla dívka obchodníkovi do řeči. „Děd se po kresbách vícekráte neptal a já se nepochlubila, kam se poděly. Hnětlo mne však nepokojné svědomí pořáde, pokud jsem nezvěděla, jak by děd o podobném prodeji soudil. Upozornila jsem ho sama, že by snad bylo milovníků pohozených skizz, jež v haraburdovně pod prachem odpočívají a namnoze zkáze propadnou. Děd odepřel. „Nebudu nabízeti perly hlupákům a ničemům," pravil. „Nesnesl bych, aby frivolnost a nerozum —" dívka rozpakovala se chvíli, než odhodlala se citovati dále, „— poskvrnily čisté manifestace upřímného uměleckého snažení. Aspoň bych nesměl o tom zbla věděti. Raději vše roztrhati neb spáliti. Jest pravda, že jsou pro mne bezcenné. Já ze zásady nevrátím se vícekráte k studiím a náčrtkům provedených obrazů, abych uvaroval se opakování v malbách nových. Bylo by to více nebezpečné než pohodlné. Poslyš, Narcisko," rozmyslil se potom, „daruji ti všechen ten brak. Až ti jedenkráte bude zle, prodej si z něho co chceš —"

„Slečno!" vzchopil se pan Děkanovský čile. „Vyť jste rajská dětina. Co mohlo již na vašich ručinkách zvoniti náramků, ve vašich ouškách jiskřiti boutonů a po vaší krásné šíji splývati rivièr, kdybyste nakládala svým majetkem jako každé obyčejné, pozemské děvčátko!"

„Netoužím po diamantech, pane Děkanovský. Mně stačilo znáti mínění dědovo a osvojiti si je, bez analyse, bez pátrání po důvodech, které starý, zkušený muž lépe bude znáti než já."

„A pak dala jste místa zdravější, rozumnější úvaze teprve z nouze, lonského roku, když pan Strzicius ležel čtvrt leta těžce nemocen, a poslala jste mi po dvakráte zásilky vzácných těch skizz, které po vrtochu pana Strzicia a pro vaše oddané poslušenství propadají zkáze, bez užitku hmotného i uměleckého. Činíte se spoluvinou hříchem zatajování a ničení pokladů duševních a tedy veřejnosti náležitých. Ale vy,

slečno, vznesete se znenáhla nad sobeckou takovou uzavřenost, vy jste mi již dnes ve správné předtuše nedostatečného pořízení připravila několik cárů odhozeného papíru, za něž vám bude zneuznávaný, skoupý Děkanovský zajisté bláhově vděčen."

A obchodník přiblížil se bez okolků k hromadě obalového plátna i makulatury a vytáhl z ní svitky.

„Sečkejte," vyrazila ze sebe Narcissa v náhlém záchvatu obav, jež soustředily a shrnuly se šikem v její čílko, všechny ještě jedenkráte před rozhodnutím do skrání bušíce a vůli ochotnou zdržujíce.

Obchodníkova kostnatá ruka poslechla, ztrnuvši jak v železném kruhu pod lehynkou ručkou dívky; pan Děkanovský upřel své oči v gourmandské zálibě na tuto slabou, bělounkou, atlasovou, v ohbí jak stonek květiny útlou, v důlkách kotníků po dětsku půvabnou, v prstíkách psychicky jemnou ručinku. Spíše vyrveme se z ocelového pouta, než z takové dlaně, která se snese a spočívá lehýnce jak motýl.

„Ubezpečil jste mne," pokračovala dívka rychle, z obavy, aby jí nedošel dech, nebo z popudu zbaviti se co nejspěšněji nemilých slov, „že tyto skizzy kupujete výlučně pro sebe, ze své soukromé záliby, ku svému vlastnímu potěšení?"

„Ano, tak jsem řekl tenkráte, když po první koupi podruhé jsem se dostavil a vy jste žadonila a svá rozkošná ústečka špoulila jak rozmazlené dítko, které žádá svou hračku zpět."

„Zanechte žertů," nalehala Narcissa, jejíž líc poznovu půvabným uzarděním se odívala a jejíž zraky očím Děkanovského plaše, plny ostychu a rozpaků se vyhýbaly. „Dám vám tyto kresby — nemohu jinak — s podmínkou však, že zůstanou vaším a mým tajemstvím."

„Proč?"

„— Děd o tom nesmí nikdy zvěděti —"

„Nezví, slečno," smál se obchodník. „Dovolte —"

A již rozvinul prvý svitek. Odstoupiv s ním k oknu hltal celek, jednotlivé postavy, stíhal gracii obrysů. „Slušné, velmi dobré," chválil polohlasem, „Achill na Skyru, tuším. Ano, pravda." Rozhrnuv druhou kresbu vyjadřoval zase své mínění a svůj posudek: „Aha — Hippodamia, řecká Putifarka, — zdařilé, efektní. — A co pak vyrojí se z tohoto třetího konvolutu — hm pět kreseb — cyklus, — ach — Dionysos a Ariadna — povedené, — a dále — ale toť hezoučké, přerozkošné —"

„Prosím," ozvala se Narcissa, vztahujíc ruku po šustících a kroutících se listech. Bylať se jí mezi nimi kmitla tvář povědomá, velmi známá, tak známá, jako by její zraky zavadily pohledem o zrcadlo.

„Prosím," opáčil s vítězným smíchem obchodník, sbalil mžikem kresby a skryl je za svými zády. „Dovolte, abych vás déle nezdržoval, Dám tisíc zlatých za čtyři posvátné obrazy vašeho děda, obdržím-li tuto makulaturu nádavkem."

Nezbytná potřeba vyslovené sumy zchromila odpor Narcissy a zaklepala nalehavě na nevinné, obětí chtivé srdce dívčí.

„Dvanáct set žádá můj děd," odpovídala stručně. Pan Děkanovský chvíli ještě odporoval. Narcissa však, trapnými rozpaky popuzena, trvala na svém, a obchodník konečně povolil. „A zavazuji se, že tuto drahocennou kořisť umístím ve sanktuariu svých sbírek a vřadím ji mezi nej-

spanilejší výtvory nejlepších mistrů italských i francouzských, kteří zajisté tajné práce neznámého českého mistra ze zapomenutého Chlumu s obdivem mezi sebou uvítají.“

Dívka zkazila mu další zábavu, poukazujíc na nutnost, vrátiti se k dědovi.

Pan Děkanovský prosil, aby v brzku zase byl pozván. „Čím dříve tím lépe!“ tvrdil bale si opatrně svitky k obrazům.

Narcissa zavolala Mikše, aby donesl obchodníkovi balík do povozu, jenž stál před vraty, a rozloučivši se krátce s hostem, letěla k dědovi okřídlena blaživou radostí šlechetné duše, které se oběť šťastně vydařila.

„Je-li ti libo, dědečku,“ vypravila ze sebe všecka udýchaná, odevzdávajíc mu hrst bankovek, „vypravím ihned zásilku slečně Rejnburkové —“

„Zítra bude dosti pokdy,“ soudil malíř. „Za malé půl hodiny zavrou poštu —“

„Ale toť hračka! Dej mi, mnoholi třeba, a za chvilku vyhlédni oknem, abys viděl, jak posype Mikeš na poštu,“ dováděla dívka, lichotíc malíři a tančíc kolem něho. „Vzpomeň si, kterak slečně Rejnburkové imponuje správnost nesmírně!“

„Máš pravdu, dítě. Ale proto mi zde nemusíš skotačiti jako rozpustilé kotě. Tu máš, — jdi.“

„Lenko!“ vzpomněla si Narcissa čtverácky po návratu k Theodorovi, jejž uchvátila v náručí a vášnivě zlíbala i laskala. „Tu jest korespondence, kterou jste pořáde ještě nedodala. Dejte pozor, ať vás děd nevypeskuje.“

Hospodyně přijala lístek mlčky, pohlédla úkosem na dívku a odešla bez hlesnutí do kuchyně.

„Co že!?“ uvažovala, stanuvši ve své laboratoři. Vyňala lístek z pod zástěry, a zadívala se naň, držíc jej daleko stranou na zad, jakoby se štítila. „Tohle? Co je v tom? Upomínka a hrubství. Upomínka jest vyřízena a urážky nebudu pánovi donášeti.“ Podpálila lístkem pod večeří. „Však to slečinka jinak nemyslila,“ omlouvala se.

Po západu slunce dostavil se k demi-rondu starý malíř, plný touhy, potěšiti se s hošíkem a naslouchati hudbě slov a smíchu Narcissy.

Nad zemí skláněl se soumrak a se zlatými paprsky večernice rozlila se po nebi ruměnná i stříbrná, modrá i zlatá záře velebného podvečera, jenž přírodu zahalil v labodný závoj magických polosvitů, prodchl ji opojnou vůní a naplnil velikým, povznášejícím mírem.

Mírný, růžově žhoucí svit nebe vroubil krásnou, ušlechtilou, na pozadí jasné oblohy se obrážející hlavinku Narcissy zlatou korunou a obléval její graciosní zjev nadpozemským leskem. A přece čtveračila, plna veselí a nevinné bujnosti.

Malíř zadíval se na ni v obdivu, vzchopil se pak náhle, objal ji něžně, a vtiskl na její jasné čílko dlouhý polibek. „Bůh ti žehnej, tys dar nebe, hodné dítě,“ pravil šeptem.

Narcissa v úžasu pohledla na děda. Věděl snad — —? Ne, slzy třpytily se mu v pokojných očích, — pouhý záchvat sentimentálnosti, jak sám říkával.

Ale dívka pojednou ztichla. Provázela jako světlý stín děda i hošíka domů, necítíc pod sebou půdu, unášena křišťálovým a teplým proudem hlubokého blaha své spokojené, šlechetné dušinky.

A daleko od Chlumu rozrýval večerní mlhu na lukách burácející, pištící a soptící vlak letem ku Praze. A v něm dal se na poduškách sedadla vesele kolébati obstárlý, chutě na doutníku se delektující pán, jehož vnitrem proudila rovněž spokojenost jako požité doušky zahřevného vína.

„Hm, nu," odfoukl si, zahazuje dokouřené cigaro, „vydařilo se. Nechtělo se mi na cestu, ten štětec, který pro mne volíte, pane Strzicie, počíná zaváněti marasmem." Vytáhl hodinky. „Osm pryč, bezmála polovina cesty odbyta. Zbývá mi dobré půl druhé hodiny na zdřímnutí. Hm, jak se člověk zhýčká! Tři hodiny po dráze jest nám nyní po čertech nepohodlné. Eh, — zkrátka, trmácím se nerad pro veteš. Ale dnes ulovil jsem něco —," pan Děkanovský louskl prsty, vyňal z vaku pletenou čepici, stáhl si ji přes uši a uložil hlavu do kouta, z něhož dlouho ještě zářil úsměv chytráckého uspokojení se svadlých, vyholených lící šťastného obchodníka.

Příštího dne k osmé hodině ranní zastavil se obchodník a sluha, vezoucí za ním ploskou bednu, před krámem na Příkopech; nad portalem skvěla se pod zrcadlovou deskou ve zlatě firma „Vendelín Děkanovský". Příručí čekal již s klíči před krámem na sluhu, pozdravil pána i podal mu stručnou zprávu o čelných příhodách včerejšího odpůldne. Zatím sluha otvíral. Žaluziové plechové okenice drnčely vzhůru a mizely na válcích pod nápisem, odhalujíce veliké výkladní skříně, a propouštějíce ohromnými skly na ulici lesk a pestrou hru barev lišt, obrazů, barvotisků, sošek, rámců, řezeb, litografií, dekoračních předmětů, akvarelů, zrcadel a rámečků.

Pán závodu prošel krámem, přehledl obratem nakupené „umělecké" předměty a vstoupil do maličké komůrky, již svým kontoarem nazýval. V úzkém prostranství bylo místa právě toliko pro psací stolek pod zamříženým, na dvůr vedoucím oknem, pro dvě židle a železnou kasu, vtěsnanou do kouta. Pak zbýval již toliko pruh ode dveří z krámu k protějším dveřím, jež pan Děkanovský vlastnoručně zvláštním, z kasy vyňatým klíčem otvíral. Vešel do dlouhé, poměrně nevelmi široké jizby, patrně zazděné chodby, do níž vnikalo dostatečné světlo ze dvora řadou zamřížených a do polovice zabedněných oken. S okny korespondovaly kabinetky, způsobené podélným rozdělením jizby paženými, červeně natřenými příčkami, po nichž bylo rozvěšeno plno starých i nových, očividně vzácnějších obrazů, reliefů a řezeb. Pozlátkové hamparátí, lišty, rámečky, barvotisky a podobné nicotné trety laciného vkusu byly z této obrazárny vyloučeny.

Pan Děkanovský velel sluhovi, aby do galerie dovlekl bednu. „Přivezl jsem si něco z venku," prohodil nedbale, obrátiv se napolo k příručímu.

Než sluha rozbednil nové zboží, proběhl obchodník včerejší poštu, poslední položky účtů, přijal tržbu a vyměnil s příručím tucet věcných, obchodně úsečných otázek i odpovědí.

Pak vešel do galerie, uklidil přivezené malby do pozadí, postavil je obráceně ke zdi a obíral se dlouho skizzami a kresbami, jež opatrně rozestřel, místy pečlivě očistil, pod skla upevnil a zamyšleně, zkoumavě prohlížel i oceňoval.

Ukončiv toto zevrubné, do podrobna bedlivé zaměstnání, napsal dva zvací lístky a odevzdal je sluhovi k rychlému doručení.

Po té zabýval se obyčejnou prací kontoarovou, četl noviny, psal, počítal, četl a probíhal staré i nové listy, porovnával a kalkuloval. Ob čas, když zalehl z krámu šramot neb hovor do písárny, obrátil se na pravo k okénku, jímž bylo lze krám obhlédnouti, naslouchal chvilku a sklonil se pak zase ku své práci.

Tak i před polednem, asi po dvacáté. Do krámu vešel mladý, štíhlý muž a hovořil s příručím. Pan Děkanovský povšiml si povrchně cizí postavy a opřev zase čelo do levé dlaně, poťukával perem na stůl, přemýšleje o čems. Zrak upřený na péro znamenal maní, že okénko z krámu se zatemnilo; obchodník hnul bezděky poněkud hlavou a zočil původ stínu; host v krámě přecházel, vyčkávaje, až příruči něco vyhledá, a přiblížil se k písárně na dva, na tři kroky, takže tmavá silhouetta jeho profilu v určitých konturách na světlém zasklení výkladních skříní krámu zřetelně se rýsovala.

Cosi známého v této silhouettě upoutalo pozornost pana Děkanovského; zíral na hosta pozorněji, sledoval ho zrakem k pultu, kdež účetní vyložil veliké portefeuilly i krabice. Viděl, jak host v nich se přebírá, rukavice svléká i uchopiv jednu z tobolek, na křeslo blíže u vchodu usedá. Pan Děkanovský nasadil si na konec nosu skřipec a pozřel na známého neznámého; v plném světle z ulice spatřil obchodník hezkého, as třicetiletého muže s bílým obličejem, pyšným obočím pod vysokým čelem, hrdými rty, skrytými na polo pod koketními kníry a v jemném vousu, jenž krátkými, drobnými kučerami bradu hostovu věnčil; jemné, útlé ruce převracely jednotlivé listy, složené v portefeuillu, do něhož velice živé a duchaplné oči mužovy bystře nahlížely.

Pan Děkanovský poznal hosta. Rozmysliv se krátce, stiskl knoflík na stolku, v krámě zařinčel zvonek a příručí vstoupil do písárny.

„Co chce?“ ptal se obchodník, přitlumiv hlas.

„Nějaké fotogramy polských maleb.“

„Matejko, Siemiradzki, Kosak, Brandt, Wierusz-Kowalski —“

„Jiné, méně známé, samé icze a ské, já mu nerozuměl —“

„Nemáme jiných.“

„Vím o tom. Ale nechtěl jsem mu odporovati. Jest nějak podrážděn; sběhal prý už celou Prahu, — k nám přišel naposled — a všudež prý mu nabízejí německého šmejdu na fůry a jiného nic.“

„Všímejte si ho dobře. Snad si dá říci, — kdož ví, zdali jeho návštěva i s rozdurděním neznamenají, že se prostě a moudře rozmyslil?“

„Pochybuji. Vrazil tenkráte do krámu všecek rozlícen a vyložil mi s opravdovým hněvem, že jeho péro jest čisté a přímé jako rytířský kord, že jeho duše není frynou a podobné.“

„Bláhovec,“ usmál se útrpně pan Děkanovský. „Nebo — chtěl více než trumeau za sto zlatých?“

„Ne. Za žádné království nikdo nekoupí od něho špet reklamy, tak prohlásil.“

„A kterak se to vlastně sběhlo s tím zrcadlem?“

„Naši lidé přinesli je k němu v jeho nepřítomnosti. Zvědavá posluhovačka by ráda byla objevila skulinu v bedně a převrhla ji. Přišla s pláčem, já jí pověděl, že způsobila za stovku škody, ona se doma vyznala pánovi a ten se rozběhl rovnou cestou na mne se svým kázáním. A na místo rozbitého zrcadla hodil mi stozlatovou bankovku na stůl.“

„Hm, směšný člověk! Já bych byl takový dar neplatil! Nu, odbyli jsme aspoň dobře kus uleženého zboží. — Chovejte se k němu co nejuctivěji, snažte se vyhověti mu, rozumíte?“

Příruči vrátil se do krámu.

Host, očividně unaven a nevrlý, odložil portefeuille, přeházel ještě zběžně ostatní krabice a pronášeje v odpověď k poníženým prosbám a litostivým omluvám příručího krátké, mrzuté poznámky, oblékal rukavice.

V tom vešel do krámu nový host a v patách za ním druhý. Oba byli šviháci, každý o sobě bezúhonný. Vedle sebe však poskytovali obraz rozdílů zásadních, dokazujících platnost prastarého pravidla: si duo faciunt idem non est idem.

Prvý, malý človíček tmavé pleti a leskle černých, hustých vlasů i vousů, byl od hladkého dýnka svého klobouku až po špičky lakované chaussury vybranou sbírkou nejvzácnějších a nejmodernějších výrobků z prvých dílen a klenotnických skladů hlavního města; a přece nebyl tento zevnější lesk s to zabrániti dojmu, že rub té elegance není čistý. Na druhé příchozí osobnosti jevily se na prvý pohled mnohé odchylky od pravidel mody právě platné; klobouk vyčouhlého pána byl jaksi vytáhlý, krk vysokým bělostným límcem prodloužen, kabát nedbaleji upraven, pantalony krátké, botky rozšlapané; přes to byl by nejhloupější učeník z poslední předměstské ulice bez rozmýšlení udělil cenu šviháckė krásy ryšavému, delšímu pánovi, ač ani jeho účes a vous nebyly tak úzkostlivě upraveny jako černé kučerky na hlavě a lících jeho konkurenta.

Pan Děkanovský trhl sebou, ruče skočil se židle a vstoupiv do krámu vítal příchozí přelíbeznou, okouzlující zdvořilostí.

„Osmělil jsem se pozvati oba pány, aby mi proukázali čest vzácné své návštěvy, — nenadál jsem se šťastné náhody, která mi dopřává mé vysoce ctěné hosty zároveň pozdraviti —“ hovořil slaďounce obchodník. „Dovolím si pány seznámiti: Pan Sigmund Weisl, vrchní prokurista první generalní evropsko-americké banky —“

Malý, černovlasý host přijal němou, mírnou úklonu ryšavého pána.

„Pan baron Střela z Rokyc,“ uváděl zase obchodník.

Pan Weisl poklonil se ryšavému baronovi hloub.

Rázem bylo zkušenému obchodníkovi jasno, že tito muži vzali prostě svá jména vzájemně na vědomí. Baron Střela zachoval chladnou reservu, přes jejíž určitou, jak z ledových ker složenou mez nezalétl k panu Weislovi ani záchvěv pohledu či posuňku zvoucího k přátelství. Struna v srdci baronově, na niž pan Děkanovský jménem vrchního prokuristy udeřil, prohnula se, nevydala však tonu.

Do pana Weisla nadál se obchodník dychtivější přístupnosti. Ale také pan Weisl vycítil choulostivým instinktem své kasty nechuť baro-

novu k zapřádání nové známosti s vrchním prokuristou prvé generalní evropsko-americké banky, a uchýlil se mžikem na zlatý piedestal, s něhož sebevědomá haute-finance netečně, unuděně a pyšně na dav méně bohatý shlíží.

A jinou ještě neviditelnou a neslyšitelnou hru antipathií a sympathií postřehl pan Děkanovský zřetelně. Okamžik, ve kterém odehrála se povrchní seznamovací scéna mezi baronem a prokuristou, nepostačoval k odchodu hosta, jenž se byl marně po fotografických reprodukcích polské malby sháněl. Ale tento moment postačil, aby nepřítel reklamy a pan Weisl bezvýraznými pohledy a slušnými pohyby vyměnili osvědčení: „My dva jsme si do duše protivni.“ A postačil rovněž, aby baron Střela z Rokyc nenápadnou bezděčností dal na jevo, že ho přítel polské malby zajímá.

Tento uhádnutý zájem pobídl obchodníka k nové ceremonii seznamovací.

„Pan Jaromír z Rejnburka,“ pravil, ukazuje na mladého muže, jenž vykročil již k odchodu.

„Je-li možná?“ zaradoval se baron Střela, podávaje obě ruce Jaromírovi. „Pozdravuji syna mého rekovného velitele, plukovníka Ferdinanda z Rejnburka!?“

(Pokračování.)

Dub a lípa.

Báseň od **Aug. Eug. Mužíka.**

e v stanů požáru a cizích krovů dýmu,
ni v křiku vražděných a stonu otroků
od pustin severu ke slunci polednímu
sem přišli Slované jen v síly nároku —
Ne! žádná cizí krev jich netřísnila dlaně
a hroznou žalobou se nechvěl cizí ret:
jak tichou oborou kdy mírné táhnou laně,
že ptáka nesplaší a sotva sehnou květ.

Jen pluhy pokojné řad mužů s obří silou
a rýče, svalnaté si neslo rameno.
A ženy úsměvné, ve řízu spjaty bílou,
si nesly ve klínech jen troud a vřeteno
a starci století, jichž noha z vlasti staré
jen nechtíc kráčela, své bohy nesli k nám,
mláď byla vesela a pěla písně jaré
a často stanula a oddala se hrám.

Toť jejich příchod byl. Tak teplo vzchází Vesny
bez všeho násilí, tak jitřní vstává den,
že široký ten svět jen v zpěv a úsměv plesný
se ladí spokojen a mírem oblažen — —

lán chví se obilím a jeho šumot tichý
a píseň skřivana — — toť válečný je zpěv,
a plachta rolníka, jenž zrno seje v líchy,
toť prostá vítěze je toho korouhev.

Ó! V novém domově když dědové ti stáli
a mocným toporem kdy první klesl peň
a prvním obilím kdy brázdy vstříc se smály
a lačné na humno když první vešla žeň,
tuť dobří bohové, jenž s nebe sešli na zem,
své žezlo posvátné do půdy zaryli.
To kořen pustilo a jeho téměř rázem
se v zeleň odělo a ve květ spanilý.

Toť lípy naší vznik . . . Pak její tělo bílé
— jak údy panenské byl čistý její běl —
vzal vážných kněží sbor a jejich zbožná píle
z ní sdělá podobu, jak bůh ji který měl,
a větví sklácených a měkkých třísek nával
v žár mocný zplápolav, se ložem tomu stal,
kdo na pouť dalekou se s bratry rozžehnával
a v říši otců svých a bohů vstupoval.

A zpěvák blouznivý, vzav útlé její pláty,
je strunou ošatil a písně kouzlil z nich —
tuť rázem starosti a trudy byly sváty
a všude ozval se jen ples a jasný smích.
Tu páže mladistvé se do objetí pletly
a tajných polibků jen bozi znali řad — —
a s lip těch mateřských, jež vonným bělem kvetly,
si rády trhaly svých děvy zdobu vnad.

Ba tehda na zemi jen nebe bylo hostem,
kraj tich byl, bohatý a jitřně spanilý,
a láska s nadšením se v každém srdci prostém
jak ptáci ve hnízdech té lípy tajily.
Toť zlatý býval věk mé vlasti pohostinné,
věk síly obranné, ne drze výbojné,
a každý mohl zřít, jak z modra nebes řine
se darů životních tok mízy přehojné . . .

Co zatím tvrdý dub sám jako vraha zjevy
na skále vyprahlé, všech lidí vzdálený,
vždy smuten, zamračen, bez těchy, bez úlevy
hnal v mračna větve své a v půdu kořeny,
jen ptactvu dravému své nastavuje údy
a šelmě zuřivé svůj otvíraje bok,
byl lidstvu k postrachu, neb jeho tělo rudý
tak často máčíval té lidské krve tok.

Tu časem divý Gal či German drsných mravů,
jenž v lesích se zvěří žil v jednom pelechu,
sněť dubu utrhnuv, jí zdobil svoji hlavu
jak Caesar Severu ve drzém posměchu,
pak náhle vzchopiv se, až ku věčnému Římu
jak příval obrovský se divě s kyjem hnal,
kde plné kynuly mu kotle v krbů dýmu,
a touha pamlsků mu poháněla sval.

Tam vínem sicilským se opíjeje v plese
si hověl lenivě pod stráží dcer a žen,
co hrdé Římanky se chvěly v hrůzném děse,
a Říman na foru kdes zmíral poraněn . . .
Tu křiky zmatené se nesly světa dálí
až k Tauru nazpátek a pojily se v šum
těch dubů obrovských, jež větve rozkývaly
na pozdrav hymnický svým bouřným vítězům.

Té doby, loupeží a hnusných vražed plné,
jen smutný pomník zbyl — tož zpustošená zem,
jež ústy trosek svých dnes ještě zhoubci klne
a hledí k Severu jen s pomsty zápalem.
„Vae victis!“ Vítěze však bídnější los čekal,
neb přemožen kdo dnes, zas zítra pánem byl
a koho smrtelně se ve úkrytu lekal,
dá šelmám arény teď chladně za podíl.

To smutný triumf byl — ne skvosty, vzácné lupy —
hle — dcery severu zpět bez vší naděje
si nesou k domovu jen zkrvácené trupy
a zbraní zlomených tak bědné trofeje.
Ó jaký ston a kvil se ozval lesů hloubí!
Tu v divém zoufání rván každý dubů krov,
když ostří kácelo kmen starý, junné loubí,
by mrtvým schystán byl z nich ohněm sleduí rov . . .

Toť symbol plemen dvou, jež litém ve souboji
od časů prvotních až po náš pozdní věk
jen na život a smrt vždy proti sobě stojí
a krví staletí svůj napájejí vztek.
Vzduch hesly chvěje se a ryky vražednými
a hody barbarské má lačné války zub.
Ba v čele národů, jež bouří boji zlými,
hle — lípu mohutnou lze zřít a hrozný dub!

Ten zápas zoufalý dnes ještě konce nemá — —
ký strom as podlehne, a který zvítězí?
Já zírám v budoucnost — a budoucnost jest němá — —
kdo podá, lide můj, ti pevné pavezy?

Jest zář to zory již či západu svit mroucí?
Co příští upraví svým věkům za podíl?
Bůh osudí své vzal a v proudy dějin vroucí
je zvolna upustil a na dno jejich skryl.

Z moravské Slovače.

Píše

Marie Červinková Riegrova.

(Pokračování.)

daž slavné sídlo velkomoravské říše, Velehrad Rastislavův a Svatoplukův, stával v místech Velehradu nynějšího? Nebudeme zde stopovati učené hádky o předmětu tomto; budiž jen podotknuto, kterak nyní badatelé historičtí namnoze v tom se shodují, že starý Velehrad vypínal se tam, kde se nyní rozkládá Uherské Hradiště a Staré město, tedy asi hodinu cesty od nynějšího Velehradu. Řeka Morava až do konce 17. století tvořila zde ostrov, na kterém nepochybně Rastislav svou pevnost zbudoval. Příval Maďarstva stroskotal velikou říši moravskou — a podivným řízením osudu — po několika stoletích, na tom místě, kde stávalo kdysi slavné město Svatoplukovo, bouří maďarskou zachvácené — veliký král náš Přemysl Otokar r. 1258 zakládá pevnost proti Uhrům, a jméno její: „Hradiště“ svědčí, že povstala na troskách minulosti. Z těch dob, kdy obyvatelům Velehradu, ležícího prý u samého Uherského Hradiště, rozkázáno bylo stěhovati se do města nového, počíná se ve starých listinách mluviti o Starém městě, kteréž někdy též Velehradem se nazývá, kdežto ves u kláštera cisterciáckého Novým Velehradem sluje.

Velehradský klášter cisterciácký založen byl r. 1190 markrabím Vladislavem Jindřichem a přečkav různé osudy a pohromy, posléze zrušen byl za císaře Josefa (r. 1784). Statky i budovy klášterní přešly do rukou světských a teprve před rokem zakoupeny byly pro kněžský podporovací spolek arcidiecése olomúcké.

Starý chrám klášterní na Velehradě zachvácen byl roku 1681 zhoubným požárem a pak přestaven v nynější své podobě v první polovici osmnáctého století.

Avšak spor o to, z které doby pocházejí první základy chrámu tohoto, není tuším dosud rozsouzen. Zdá se pravdě podobno, že vznikl ve stejné době s klášterem, avšak zdali snad zbožní zakladatelé nevolili pro stavbu chrámu svého místo zasvěcené posvátnými upomínkami v tradici lidu, či stavěli snad dokonce na ssutinách kostela staršího? Praví se, že presbyteř obnovené kaple hřbitovní, Cyrilky, pochází z doby svatých bratří. Není také bez významu okolnost, že hlavní oltář chrámu

velehradského — právě tak jako prý kdysi chrám na Velehradě Svatoplukově — zasvěcen byl matce Boží. Při důkladných opravách, které v posledních létech prováděny na budově chrámové, přesvědčili se stavitelé, že zadní část chrámu, totiž presbyterium a atesis, vystavena byla na zdech budovy starší, slohu románského. Někteří kladou původ pozůstatků těchto, patrně romanských, do 11ho století, jiní za starší je pokládají.

Budiž tomu jakkoli, nám postačí vědomí, že půda, po které kráčíme, posvěcena je kroky svatých apoštolův našich, posvěcena velikou minulostí, požehnána žehnáním millionů. K posvátným místům těm obrací celá Morava toužebný zrak, sem putuje zbožný lid po staletí s vroucí vírou a oddaností — a kdyby snad jednou pozdějšími výzkumy se dokázalo, že chrám zdejší spočívá na starších základech než se předpokládalo, nebylo by to poprvé v dějinách vědy, že skepsis badatelů pokořiti a vzdáti se musela před tradicí lidu.

Hle, již přiblížili jsme se Velehradu. Četná procesí seřadila se ke slavnostnímu vstupu. V dlouhých řadách vidíme kráčeti bílé družičky, za nimi kněžstvo. Nad tísnícími se davy slavnostně vlají přečetné korouhve s obrazy svatých — předříkávači hlučněji notují a předzpěvují, zvučněji před námi i za námi rozlehají se zpěvy zbožných poutníků. S velikou obtíží pohybuje se povoz náš ku předu podél zdi, ohražující prostranství kol chrámu. Minuli jsme starou kapli Cyrilku a konečně zahnuvše shlédli před sebou chvojovou slavnostní bránu u vchodu na nádvoří. Jak smutně vypadala! Věřím, že za prvních dnů jara i ona byla svěží, zelená, nyní však uschla, sežloutla a u prostřed vší té pestrosti barev a všeho lesku, ji obklopujícího, trčel vážně a pošmúrně ten narudlý kolos. — Na jeho zevní i vnitřní straně umístěny byly nápisy, totiž na straně zevní vítání poutníků a na druhé několik slov na rozloučenou s Velehradem.

Nádvoří před chrámem jest velmi prostranné. S jedné strany přiléhá ke kostelu budova bývalého kláštera, kteráž nádvoří se tří stran obkličuje a sice tak, že nejdelší její strana, pozdější zámek — obrácen jest průčelím svým proti kostelu. S druhé strany chrámu rozkládá se volné prostranství, z části stromovím posázené.

Kol chrámu a na nádvoří stály davy slováckého lidu, neustále vzrůstající. Nově přicházející procesí tísnila se u otevřených vrat chrámových, jimiž zaznívaly k nim zvuky hudby kostelní.

Pro nával na silnici opozdili jsme se značně; bylo již po kázání a kardinál arcibiskup Fürstenberg četl právě velkou mši. Do chrámu se prodrati nebylo možno. Šťastná náhoda přivedla nám vstříc laskavého kněze, kterýž ochotně nás se ujav, vedl nás na oratorium. Budovou klášterní, která k chrámu přiléhá, sešli jsme na malé nádvoří mezi chrámem a klášterem. V otevřených chodbách stály a klečely Slovačky v malebných skupinách. Jedny byly v modlitbě pohříženy, jiné opět své rance převazovaly. Některé hrnuly se ke knězi, jenž před námi kráčel, líbaly mu ruce a chtěly jej zastaviti. Patrně tu již dlouho marně čekaly u zpovědnic, na vzdor tomu, že třicet kněží stále na Velehradě zpovídalo.

Náš průvodce vedl nás k postrannímu vchodu chrámovému ve příční lodi, odkudž jen několik kroků bylo nám učiniti chrámem ke vchodu oratoria. Prodrali jsme se tam za knězem, razícím nám cestu. Sotva jsme do chrámu vstoupili, ovanul nás těžký, dusný výpar, vzduch byl nesnesitelný.

Ve prostranném oratoriu dýchalo se volně; otevřeným oknem vnikal čerstvý vzduch. Se svého místa mohla jsem přehlednouti jen část presbyteře a malou část kostela. Na hlavní oltář nebylo viděti; avšak právě proti oknu oratoria seděl na vyvýšeném místě pod skvostným baldachýnem na ozdobném stolci kardinál arcibiskup, obklopený přisluhujícím kněžstvem. Je to šedovlasý stařec tahů velmi výrazných a ušlechtilých. Jeho štíhlá, vysoká postava není dosud shrbena tíží věku, ani jasně modré oko nepozbylo svého lesku. V celém způsobu a každém pohybu nenuceně důstojném poznáváte šlechtice biskupa. Byl oděn v bílé stříbroskvělé roucho, zlatými pruhy vroubené, na hlavě nesl vysokou infuli biskupskou, bílou a zlatou. Ruce spočívaly nehybně na kolenou, a bylo viděti skvostné zlaté vyšívání na vrchní straně bílých rukavic.

Nebudu zde popisovati různé obřady, spojené se mší tak slavnostní.

Chrám, pokud jsem přehlédnouti mohla, byl jakoby naplněn červeným kvítím. Hustě stísněna hlava vedle hlavy a každá hlavinka ženská jako ohnivý vlčí mák. Lidstvo tlačilo se až k presbyteři, ba takměř až k samému stolci arcibiskupovu, a celý ten dav jakoby chvílemi se kolébal tím zvláštním pohybem vlnivým, jakýž jen v nejprudčí tlačenici povstává.

Jak podivný to pohled, a jaké spojení kontrastů! Vážný hierarcha v bílém rouše — s velikolepým aparátem slavnostních obřadů, a hned vedle, na kněžstvo takořka se tlačící — Slovačky s bílými ranci na zádech.

Ke konci bohoslužeb mohla jsem vstoupiti do okrouhlého výklenku okna a přehlédnouti celou loď chrámovou — jaký to překvapující obraz! V ohromné svatyni, pod nádhernou vysokou klenbou, ozdobenou malbami a zlatem, u prostřed stěn, mramorem se lesknoucích, ti tisícové lidstva v pestrém kroji, ozáření paprsky, kteréž se prodíraly barevnými skly oken! Tlačenice byla tak veliká, že plno Slovaček vystoupilo do výše nad sedadla lavic chórových; tu stály a seděly, opřeny jsouce — jak jsem se přesvědčila později — o dřevěná zábradlí, která tam nastavena byla pro ochranu umělého vyřezávání. V malebných skupinách vznášely se tu ve výši nad davem ostatním, jako jednotlivé květy z kytice vyjmuté — podivné to živé obrazy na stěnách kostelních.

Modlitby, zpěv a šum kostelní jen přidušeně vnikaly do oratoria. Rozhlédla jsem se kolem — společnost byla nečetná — asi 15 osob. Bylo tu několik osobností ze šlechty moravské, jediný šlechtic český s rodinou, dva Poláci, zejmena starý pan Popiel, kterýž vésti měl výpravu polskou na Velehrad, a pak následkem zápovědi úřadní přišel alespoň sám, jako jenerál bez armády. V oknech oratoria protějšího tísnilo se několik postav v obleku moderním.

Toť tedy vše, co pozůstalo ve skutečnosti z toho překrásného snu o všeslovanské pouti. Jaký rozdíl mezi tím obrazem, kterýž dlouho žil v mé duši — a mezi skutečností, kterou zde jsem viděla!

Bylo po mši. S napnutím vnímal lid, když od oltáře ohlašovali odpustky. Nejprve česky — a pak — či neklamal mne sluch? Ohlášení opakováno po německu.

Jsou jisté dojmy, kteréž podobají se falešným tónům, jichž ostrý, pronikavý svist dlouho zvučí v naší paměti . . .

Dávno-liž tomu, co někteří vlastenečtí kněží odvážili se ku smělé naději, že zazní ve stěnách velehradské svatyně v den této slavnosti liturgie slovanská, a snad nebyly naděje jejich zcela bez podstaty — pak přišel mráz a spálil všecko.

Osud, s jakým potkala se slovanská pouť na Velehrad, je vskutku významným a pozoruhodným. Když několik Slovanů sejíti se mělo, aby společně vzdali poctu dobrodincům svým společným — jakých tu starostí a obav na všech stranách; aby snad slavnost ta nepozbyla rázu slavnosti výhradně církevní a náboženské! Nebyla bych nikdy myslela, že jsme my Slované tak nebezpečni, — a vskutku ten postrach před námi mohl by nás naučiti domýšlivosti. Avšak, jaké to zbytečné starosti! My pečujeme svou slovanskou nesvorností tak znamenitě o prospěchy svých nepřízniveců, že tito mohou klidně spáti, založit ruce a dívat se na nás; my jim vše obstaráme k jich nejúplnější spokojenosti.

Slyšela jsem, že průběhem léta také jedno procesí německé vypraveno bylo na Velehrad, a aby v ničem nebyl porušen ráz církevní slavnosti, nesměly prý v prostranném refektáři, kdež kněžstvo na Velehrad putující se scházelo, býti vyloženy noviny politické, aniž držány řeči podobného obsahu.

Když však odpůldne v den této hlavní slavnosti shromáždil se v refektáři se kněžstvem moravským i malý hlouček slovanských hostí, — pozdravili se po přátelsku upřímnými slovy. Bylo tu asi 20 Poláků z Poznaně a ruského Polska, 8 Lužičanů, zabloudil sem z daleka člen polské haluze Kašubské od baltického moře, též Slezsko a Jihoslovansko mělo tu své zástupce.

Však zatím co Poláci a Čechové v radostném vzrušení připíjeli bratru Lužičanu, hovoříce o vzájemnosti a lásce bratrské, zdaž ten lid, který venku po nádvoří proudil, měl nějaké tušení o tom, co myslemi jejich hýbalo? Zdaž byl by slovům jejich porozuměl, zdaž byla by v srdci jeho nalezla ohlasu? Přejete si odpověď? — Nuže, prve než s Velehradem se rozloučíme, prohlédneme si ještě jeho svatyni — a pak zabloudíme na chvíli mezi ten dobrý a krásný lid slovácký, k němuž táhne nás srdce.

Když po skončených bohoslužbách kostel tak dalece se vyprázdnil, že průchod byl volný, sešli jsme z oratoria a prohlédli si chrám.

Je to budova rozměrů velikolepých a nejdelší kostel na Moravě. Obnoven jsa ve slohu ranaissančním již málo zachoval z původní své podoby. Půdorys má podobu kříže, ke hlavní vysoké lodi přimykají se s obojí strany nižší lodě postranní, kteréž však uvnitř nejsou spojeny, nýbrž rozčlánkovány na řadu kapliček. Nad skřížením lodi hlavní s lodí příční, kde nyní na střeše malá věžička trčí, dříve vypínala se nad bání vysoká osmihranná, mědí krytá věž; za to nebylo žádné věže v průčelí chrámu, kterýž vystupovalo až do nádvoří klášterního. Po požáru tato

část stržena, a kostel zkrácen tak, aby průčelí bylo srovnáno s vedlejším stavením klášterním. Nyní nad průčelím, architektonicky vyzdobeným, vznášejí se dvě vysoké věže.

V posledních letech vyzdoben byl vnitřek svatyně vší nádherou a skvostností, jakéž jen vůbec mohou býti rozvinuty při slohu renaissančním. Mramorová mosaika na podlaze, různobarevný mramor na sloupech, hlavicích, na římsách a z části i na stěnách, stěny a klenby pokryty barevnými fresky, plastickými reliefy a nad to ještě bohatě oživeny pozlacenými ornamenty; všeho tu hojnou měrou užito, co zrak diváka leskem oslňuje.

Hlavní oltář z bílého mramoru jest dílo vzácné práce; zhotoven byl v Římě od Steinhausera a darován chrámu arcibiskupem; nad oltářem vidíme obraz nanebevzetí p. Marie od Raaba. V hlavní lodi chrámové zajisté povšimneme sobě lavic chórových, mistrovské to práce řezbářské z konce 17ho století. Jakmile vstoupíme do příční lodi chrámové, spatříme ve středu jejím, po obou stranách presbyteře dvě veliká sousoší, na levo (od vchodu) sv. Petra a Pavla, na straně pravé vážné, velebné postavy svatého Cyrilla a Methoděje.

Zde jsme tedy v srdci velehradské svatyně, zde jest pravý její střed, a kdo chceš zvěděti, čím jest tato svatyně a pocta Cyrillomethodějská v srdci moravského lidu, jdi na Velehrad a pohledni na lid u sousoší toho se modlící. —

Měla bych dotknouti se ještě jiných památností chrámu velehradského, avšak ve chvíli, kdy do svatyně ještě lidem naplněné jsme sešli, nebylo možno volně si je prohlédnouti. Vyšedše z chrámu povšimli jsme si romanské absidy za presbyteří nově odkryté, a pak zašli do Cyrillky, starožitné gotické kaple, kteráž r. 1863 byla obnovena. Chová se zde mimo starý obraz oltářní — též obraz sv. Cyrilla a Methoděje, zaslaný sem r. 1869 se stříbrnou lampou darem od dobročinného slovanského spolku z Petrohradu.

Nechť promine mi čtenář, že nepodávám zde popis úplný ani kaple této ani chrámu. Byla bych průvodcem velmi špatným a roztržitým. Snad ty červené šátky Slovaček kouzlem nějakým mi oči očarovaly, že zrak můj z architektury vždy sveze se dolů na lid, a že ho nemohu od něho odvrátit?

Čilý život rozproudil se na volném prostranství kol svatyně. Za chrámem lákaly poutnictvo řady bud; vidíme tu v hojném výběru obrázky svatých, památní křížky a peníze, písně, modlitbičky, růžence, sošky, kropenky atd. a kterému poutníku nezachtělo by se zastaviti se zde pro nějaký dáreček z pouti? Po straně chrámu shlukly se přečetné davy kolem oltáře, na němž pod šírým nebem sloužena mše. Na nádvoří před kostelem bylo nejméně hlučno. Jen u prostřed kolem kamenné kašny a kolem stěn klášterních rozsadili se po zemi Slováci a Slovačky. Někteří upravovali svůj oblek, chystajíce se k odchodu, jiní vyjímali z ranců své zásoby potravní a pochutnávali si na nich. Právem naříkali si hostinští velehradší, že jim slovácti poutníci málo přejí výdělku.

Avšak, kdež zůstali letos poutníci z Hané a Valašska, kteří jindy v den 5ho července sem spěchají v tak hojném počtu! Zdaž zapomněli letos na Velehrad? Nikoli, putovali sem hojněji než kdykoli, a nebylo

snad místečka v celé Moravě, kteréž by letos nebylo sem vyslalo nějakého poutníka neb poutnici ze svého středu. Aby se však uvarovalo přílišnému návalu, ustanoveny byly pro každý kraj a okres, pro každou farnost určité dny k pouti na Velehrad. Tím stalo se, že v den hlavní slavnosti byly zde různé končiny Moravy zastoupeny jen velmi spoře. Neveliký počet účastníků v obleku moderním úplně se ztrácel v nesčetných proudech lidu slováckého. —

Moravská Slovač však dostavila se tím hojnějším počtem v plné své kráse, v nejbohatším lesku.

Pocta sv. Cyrilla a Methoděje nejhlubší kořeny zapustila zde na Slovači, kde místní upomínky a tradice dodávají jí stále živého vznětu — a proto 5. červenec bývá tu vždy pravou slavností národní a někteří nazývají jej „slováckým svátkem“.

Kdo chtěl by studovati různé varianty kroje slováckého, sotva nalezl by k tomu příležitosti vhodnější nad velehradskou pouť. Dnes nepyšní se tu v nejkrásnějším svém obleku jen švarní jonáci a sličné dívčiny, i ty dobré stařenky chtějí se skvíti v tak veliký svátek a vytáhly z truhel svých pečlivě ukrývané poklady starého vyšívání, kteréž někdy v rodinách dědí se po kolik pokolení. Za každým krokem musela jsem se obdivovati té nekonečné rozmanitosti slováckého kroje, každou chvíli kmitl se mi před očima v nové překvapující podobě.

Prohlédněme si blíže částky pestrého toho kroje.

Muži přes bílou košili s řasnými dlouhými rukávy oblékají „kordulu“, kabátec to bez rukávů, na způsob vesty z předu otevřené. Ve všední den nosí Slováci široké plátěné spodky, „gatě“, a v den sváteční úzké nohavice těsně přiléhající s vyšíváním; kolem pasu vine se začasté lesklý pás. Jest to kroj, jenž se obyčejně přičítá Maďarům, ale sahaje na Moravě tak daleko, jako kmen Slovákův, patrně je původu slovanského. Někde přes kordulu oblékají Slováci bílý lajblík s barevnými výložky; v některých krajinách nosívají dlouhé, huňaté bílé haleny s širokými rukávy a čtyřhranným dílcem v zadu; v zimě pak navlekou dlouhé své kožichy, kteréž pečlivě křidují, aby zachovaly bílou barvu.

Košile mužská bývá ozdobena vyšívaným límcem a vyšíváním buď na prsou, neb nad průramkem a někdy i na rukávech. Vyšívání to u Lanžhota a Břeclavi jest červené, v okolí Uherského Hradiště černé a oranžové. Pamatuji se na pěkného klučinu z Lanžhota, od něhož jsem zvěděla, že má košil sedm, a každou jinou: „maměnka mu je šili“. — O rodičích a hospodářích mluví totiž děti a čeládka vždy ve množném počtu.

Veliká různost vyskytuje se u kroje mužského v tom, jak kordula v zadu jest vykrojena, jaké látky kordula a nohavice, jaké barvy vyšívání, na kterých místech a na jak velkých plochách. Korduly obyčejně bývají černé, nohavice u Lanžhota jsou barvy krásně červené, okolo Uherského Hradiště černé; bohaté arabesky vyšívání zdobí nohavice z předu neb po stranách u kapes, korduly bohatě vyšity bývají někdy v zádech, jindy opět na dílci předním, kdež s jedné strany buď v řadách

jsou našity neb obrazcovitě skupeny lesklé knoflíky, kdežto druhou stranu krášlívají často veliké červené neb i jinobarevné třapce. Aby se doplnila pestrá barvitost obleku, neschází někdy ani na hořejší obrubě vysokých přiléhavých bot nějaká barevná růžice, a zvláště bohatá bývá výzdoba klobouku. Kulaté klobouky s širokou střechou, v některých krajích oblíbené, v celku vyskytují se řidčeji než malé nízké černé kloboučky, kteréž okrášleny bývají nad míru rozmanitě. Obyčejně do kola celé je obvíjí červené fábory nebo barevné třepení, strakaté šňůrky, peří, pak opět celé věnečky kvítků ze stříbrného drátu, z umělých květin, skleněných kuliček a t. d. Rozumí se, že okrasy tyto dávají sobě na klobouček především hoši svobodní, jakož vůbec různí se hoši svobodní od mužů ženatých v obleku svém. Však nejen to, i každý kraj, každá osada má své zvláštnosti; venkované poznají na první pohled, z které krajiny ba i vesnice kdo pochází, a to platí zvláště o kroji ženském.

Částky ženského obleku slováckého jsou tyto: rukávce, kordula, šorec, fěrtoch, vysoké boty a na hlavě červený šátek. Rukávce jsou bílá košilka se širokými, řásně sebranými a naškrobenými rukávy, kteréž ruku zakrývají až k záloktí, kdež jsou sdrhnuty takovým spůsobem, že ještě krajka neb krejzlík přes loket splývá.

V okolí Hradištském vidíme na rukávcích vyšívání černooranžové nad průramkem a na prsou; z téhož vyšívání jest límec a okrasa na dolním konci rukávů. Obyčejně kolem vyšívání přišívá se ještě úzká kraječka. Jinde shledáváme na rukávcích vyšívání jiných barev, aneb větší použití krajek. Šířka, střih a spůsob sdrhnutí rukávu není všude stejný, zvláště pak různá jest ozdoba u krku; nejčastěji se vyskytují barevně vyšité malé límečky, jinde řásný bílý krejzlík s krajkou, jinde opět škrobené bílé límce sklopené, v zadu rovné a delší, ku předu sestřižené a t. d.

Přes rukávce obleká se kordulka, krátká to vestička, kteráž nesahá až k pasu, z předu zapíná se na několik knoflíčků a na prsou jest otevřena aneb vykrojena tak, aby bylo viděti bílé rukávce a vyšívání zdobící je na přední části. Kordulky zhotovují se z různých látek obyčejně měňavých a květovaných, někdy stříbrnými a zlatými květy protkaných; vroubeny bývají barevnými neb stříbrnými portami a z předu krášlívá je často bohaté vyšívání neb lesklé knoflíky a veliké červené třapce.

Tam kde pod krátkou kordulkou u pasu viděti jest rukávce, přes ně se převáže pás šorce buď vyšívaný neb vzorkovanou tkanicí obšitý. V některých krajinách nosí se Slovačky velmi široce, jinde méně.

Šorec nazývá se zadní část sukně, kteráž jest hustě do plíh hlubokých skládána a nesešita. Bývá pravidelně černá aneb bílá, z lesknavého perkálu. Jest to jakoby zadní zástěra, přes niž se převáže přední část sukně v zadu otevřená: totiž hustě sebraný řásný fěrtoch stejně dlouhý se šorcem. Látky a barvy fěrtochu volívají se nejrůznější, nejvíce libují si Slovačky ve drobných pestrých tureckých vzorkách, vůbec převládá barva červená s přimísením žluté, zelené, někdy modré, které však používá se měrou skrovnější. Šorec nikdy nemívá na sobě pruhové příční ozdoby; též fěrtoch — až na řídké výminky — jest zcela hladký, u Novoveských dole krajkou okrášlený; jedinou ozdobou jeho bývají

vlající fábory. Dlouhé konce červených lesklých tkanic, jimiž fěrtoch jest přivázán, visí nad ním z předu, a v zadu opět nad černým šorcem vidíme vláti dlouhé cípy vzorkovaných tkanic, jimiž šorec kolem těla se přivazuje. Na půdě bílé vetkány do nich ornamenty neb květy červenomodré, červenozelené, jinde opět hněděfialové, pestré, aneb dokonce veliká červená srdce.

Jak ty fábory vlající, — ty kordulky a fěrtochy skvějí se a hrají všemi barvami — a ještě vidíme u děvčat pod šátkem čouhati barevné pentle, uvázané na konec visícího copu.

Fěrtoch a šorec sahají někdy jen ke kolenům, jinde do polovice lýtek nad vysoké čižmy, skládané nad kotníky v pěkné varhánky.

Široké šátky, jimiž Slovačky mají hlavy ovinuty, jsou barvy ohnivě červené, obyčejně protkány drobným vzorečkem; okraje jich bývají květované a nad míru pestré. Cíp šátku velmi širokého a do rohu složeného splývá v týle a zakrývá záda až téměř k pasu, tak že cop u děvčat v zadu visící není viděti a pod šátkem vyčuhují jen pentle, jimiž jest ovázán. Postranní květované cípy šátku jsou u Slovaček ze Starého města ovinuty nad čelem na spůsob turbanu, a nízko do čela stlačeny. V každé vsi vážou si šátky jinak, po Starohradsku, po Kunovicku, po Novovesku a t. d., a tu opět různě bývá šátek uvázán u dívek a u žen provdaných. Jaké to složité a nesnadné umění — uvázati krásně šátek, a jak zakládají sobě Slovačky na své dovednosti, jak pečlivě dbají, aby uši šátku složeny byly ve krásných řasách! U Novoveských nevisí na zádech cíp šátku, šátek velmi do výše jest zdrhnut, a za to ostatní se jim posmívají, že sobě celý šátek pomačkají.

Mně zvláště se líbilo vázání šátku u žen Kunovických, kteréž nejde tak nízko do čela. Vdané ženy Kunovické, splítajíce si „lelíky" nad samým čelem, vloží pod ně malý zahnutý čtverhran ze silného drátu, čímž čelo se zvýší a úprava zvláštní nabývá podoby. Vlídně pobízela mne dobrá Kunovanka, abych přišla k nim do Kunovic, že mi to okážou.

Každý pokus podati popisem jakýsi pojem o kroji slováckém musí se potkati s nezdarem. Zde především rozhoduje barva, a oči přecházejí podivnými rozmary, kterých ona ve složení svém je schopna. Není snad kroje, kterýž by vkusu jednotlivcovu tak velikou volnost dopřával, jako právě kroj slovácký, jehož hlavní známkou jest nekonečná rozmanitost. Kdo sám se o tom nepřesvědčil, sotva uvěří, že při té nejživější pestrosti přece nebývá porušen soulad celku; krasochuť lidu projevuje se tu spůsobem obdivuhodným. Kdyby národní kroje moravské o cenu závodily, zajisté by kroj slovácký, obvzláště mužský, vyšel ze zápasu toho vítězem.

(Pokračování.)

Na čekání.

ha stříbrná se chvěje v poli
a rosou vlhne šat i zbraň,
šum října táhne po vůkolí
a chladem dýchá na tvou skráň.

A marně bloudě v pustých lánech
dlíš náhle v cípu strniště —
kde od večera po cikánech
se čerstvé jeví ohniště.

Dým slabě stoupá k nebi z něho
nad žhavým ještě popelem
jak vzpomínka snu vzdáleného,
jenž hasne zticha pod čelem . . .

Hle, vyhnanci tu v noci spali,
jež nesmí v sobě hostit ves!
Kde jsou teď? Kam se odebrali?
Čí zrak je najde v dáli dnes?

Ach, znikli tak, jak běhy dropa
kdes v dálky stepích černavých,
a co tu zřít — jen po nich stopa —
tak smutná, jak ten osud jich!

Alois Škampa.

Mateří-douška.

unéčko teplem milounčkým hřeje,
lehoučkým vánkem žito se chvěje,
pod mezí cvrček poledne zvoní,
mateří douška pod nohou voní.

Všude jí plno, kamkoli hlédneš,
bezděky lístek mnohý si zvedneš,
a jak jej ruka mocněji stiská,
nový z ní vůně libodech tryská.

Mateří douško, květinko hezká,
tys jak ta mysl upřímná česká:
stačíť jí prostá venkovská lada,
v útiscích její zjeví se vnada.

Stanislava Jizerská.

Hořec nízký (Gentiana acaulis.)

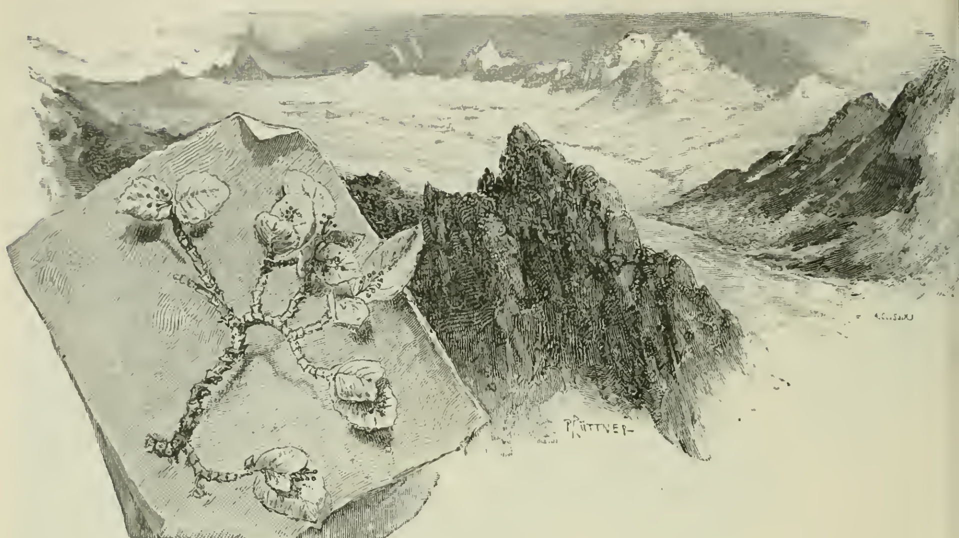
O květeně alpské.

Podává **V. M. Kořánek.**

Nastává doba, kdy umrtvená vegetace teplým paprskem slunečním probouzí se k novému životu ze spánku zimního a líbezně k nám vyhlédá modrým okem Vesny, milou fialinkou . . .

Dlouho trval těžký zimní sen rostlinstva. Ale což to všecko proti dlouhému spánku rostlin, bytujících na horách, na vysokých horách, jakové jsou Alpy. Tam spánek daleko jest delší než bdění, než doba vegetační. Teprve mnohem později, kdy v dolinách doba jarní již dávno minula, podaří se slunci probuditi horskou květenu a ona pak rychle, jakoby vše chtěla vynahraditi, rozvine veškeru svoji lepost a nádheru . . .

Nebylo by nyní právě na čase podniknouti výlet do krajův alpských, ale zde můžeme předběhnouti času a vystoupiti v duchu na skalní ony titany za doby letní, kdy boky jejich odívají se již pestrým rouchem kvetoucího rostlinstva.

Vrba zakrslá (Salix herbacea).

Stoupejme tedy chutě tam,

poslední kde horské jedle stojí,
s dlouhým, šedým lišejníků vousem;
na zemi kde úpleť větví leží,
bez kory se vinouc pohaceně,
zde jak hadi, parohy jak tamo,
obrové kde lesa: smrk a jedle
ustupují sboru trpaslíkův,
který, horská objímaje žebra,
sněhu, bouři, lavině se vzpírá;
tam, kde volně, stromy nerušeno,
hledí oko horská na cimbuří . . .

(Baumbachův »Zlatorog« překladem Ad. Heyduka.)

Dolení hranici alpského rostlinstva naznačují chudé a zakrslé stromy jehličnaté a keře listnaté. Jsou to z jehličnatek modřín (Abies larix) a limba (Pinus cembra), jalovec horský (Juniperus nana) a kleč (Pinus pumilio), jejížto větve zdvihají se vzhůru z osy po zemi lezoucí. Z listnatých jest tu bříza nízká (Betula nana) a pro alpské rostlinstvo charakteristický keř olše zelená (Alnus viridis); dále pak vrba laponská (Salix Lapponum) na vlhkých, močálovitých místech, vrba sitožilná (S. reticulata) s listy dlouze řapíkatými, síťkovanými na vlhkých skalách a vrba zakrslá (S. herbacea) na nejvyšších skal-

natých místech. Ona má listy velmi krátce řapíkaté, vejčité neb okrouhlé, vroubkovano-pilovité a síťkovitě žilnaté, větévky jehnědou zakončené, dvoulisté. Kmenky mnoho rozvětvené, k půdě přitlačené, polízavé. Své větevky rok od roku prodlužuje jen na nějaký millimetr. Nad tímto pásmem jehličnatým a listnatým táhne se říše alpských růží, kterou tvoří královna alpských rostlin, křovitý pěnišník (Rhododendron), svítící purpurem nesčetných květů a obletovaný valným hejnem medu chtivých čmeláků, dále růže horní (Rosa alpina), asi 30 centimetrů vysoký, ve stáří obyčejně beztrnný keř, a zimoléz alpský (Lonicera alpigena).

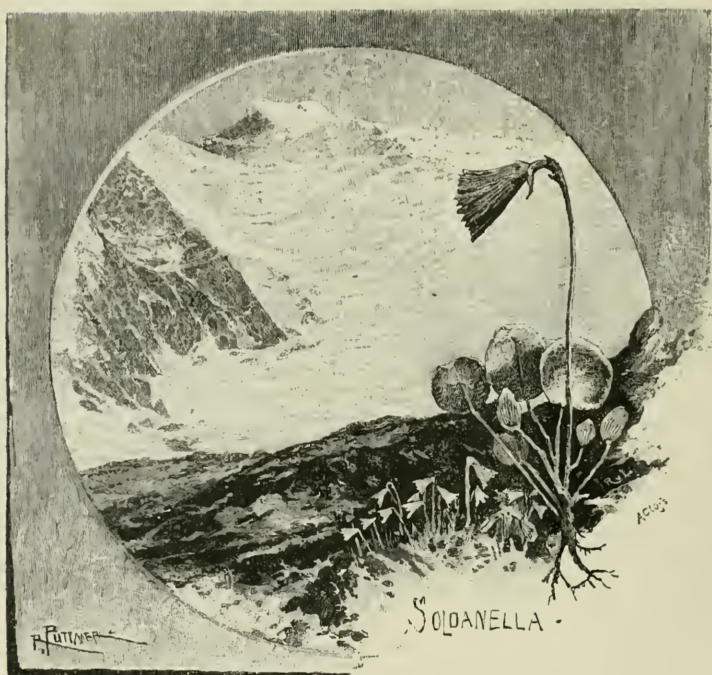
Minuli jsme i říši pěnišníků; stoupáme výše a výše do velebných oblastí alpských. S rozkoší dýcháme aromatický, čirý vzduch a pohlížíme na velkolepé obrazy horské nad námi a kolem nás. V čistém, průhledném ovzduší jasně vynikají kostrbaté obrysy alpských velikánů, jejich rozbrázděné stěny, divoké rokle a prorvy, propasti a bystřiny i nebetyčné, věčným sněhem a ledem pokryté vrcholky.

Ale zvláštního půvabu dodává těmto velebným výšinám i rozkošná, nádherná květena. Všady, kde sníh nebo holé kamení nepokrývá půdu, září nám vstříc úžasně hojná květena, takořka bez listů a stonků, jen rozmanité živé a skvoucí barvy svých velikých květů na odiv stavící, jakoby všechnu svou životní sílu pouze na květ věnovala. A tyto květy, na pohled přímo k zemi přisedlé, rostou obyčejně tak hustě a hojně vedle sebe, že pokrývají mnohdy rozsáhlé plochy jediným hustým, skvostně zářícím kobercem.

Prohledněme si trochu jednotlivé zjevy té půvabné květeny. Začněme s rodinou Gentianů. Representant představuje se nám v plné své výstroji. Jest to trpaslík nepatrný s vytrvalým oddenkem, s rozetkou kopinatých neb eliptických přízemních listů na zkrácené ose a poměrně velikou, blankytně modrou zvonkovitou korunou, spočívající v kalíšku ušetnatém. Jméno jeho jest hořec nízký (Gentiana acaulis). Kvete v červenci a srpnu. Touž dobou kvete na vysokých Alpách rozvětvený a krásně modrokvětý hořec sněžní (Gentiana nivalis). Ale i jinými barvami kvetoucí Gentiany vykazují alpské pastviny. Žlutokvětý a často třemi řadami hnědých teček znamenaný je hořec žlutý (G. lutea), světložlutý s černonachovými tečkami je hořec kropenatý (G. punctata), a hořec nachový (G. purpurea) má květ uvnitř žlutavý a vně nachový.

Na nesnadno přístupných vápenných stěnách prostírá se hvězdovitě květina kamzikolovců a trofej touristů protěž alpská (Gnaphalium leontopodium) svými šedoplstnatými listy s jednoduchou osou a zelenožlutavými květy. Na jiných skalnatých místech v širokých trsech rozkládá prvosenka nejmenší (Primula minima) rozetku svých listů klínovitých, z předu jako uťatých a pilovito-zubatých, s lodyhou nejvýše 25 millimetrů vysokou, jedno- až dvoukvětou, s korunou růžově červenou, zřídka lilakovou nebo bílou. Tamtéž roste pochýbek ledni (Androsace glacialis), mající osy velmi větevnaté, jednokvěté, květy růžově červené neb bílé. Rozsedliny holých úskalí vyplňuje bílými kvítky pokrytý drn Androsace helvetica.

Z pryskyřníků vykazují Alpy pryskyřník horský (Ranunculus montanus), který je žlutokvětý, rovněž jako Ranunculus pygmaeus,

Dřípatka alpská (Soldanella alpina.)

rostlina v Laponsku a na Špicberkách domácí a v Alpách teprve roku 1847 objevená. Z bělokvětých je tu pryskyřník lední (R. glacialis), mající trojčetné přízemní listy a osu jedno- až trojkvětou, a Ranunculus pyreneus, jenž roste na vlhkých místech. Taktéž vlhká místa miluje a tudíž okraje potoků a prameny citronovými neb šafránově žlutými květy obrubuje lomikamen vždy-zelený (Saxifraga azoides). Jinou žlutokvětou alpskou bylinou je jestřábník úzkolistý (Hieracium angustifolium) a mochna sněžní (Potentilla nivea).

Bělokvětý je stříbrolístek (Dryas octopetalla) na pastvinách a modrokvětý zvonek alpský (Campanula alpina) na místech skalnatých.

Sotva že sejde v květnu neb červnu sníh se skalních úklonů, již se tam stkví růžově červený, posléz modrý koberec lomikamenu vstřícnolistého (Saxifraga oppositifolia). Z okraje pláště sněhového vystupují dřípatky alpské (Soldanella alpina), někdy i ve sněhu malou prostoru kolem sebe tvořící, s listy okrouhle ledvinitými, s osou jedno- až trojkvětou, s korunou do poloviny klanou a květem violovým s tmavším nervem na ústech. A rovněž tam, jakmile sníh sejde, kvete žlutě, zřídka červeně prvosenka zahradní (Primula auricula).

Toť několik různobarvých členů té přečetné pestré společnosti, která zdobí oblasti alpské a mnohdy tu skutečně vytvořuje čarovnou zahradu, jak ji básník vyličuje:

. . . . . těsně vedle sebe leží
alpské růže, modří zvonečkové,
pestrý pískokvět, mák horský, žlutý,
sněžná sasanka blíž kamzičníku,
drsná máčka, hořec rudobarvý,
i protěže hvězdy stříbroskvoucí.
Balvan skalný z půdy zvedá-li se,
již plamének ovíjí ho kolem;
lomikámen baretem ho zdobí
s pochybkem a se hřebíčkem vonným.
Zvolna po zelených šťávných listech,
zrovna jakby kamenové drazí,
duhovaná slunka polézala
a ten rudokruhý, alpský motýl,
jenž se zove stejně s bohem světla,
lítal medem opojen kol květů . . .

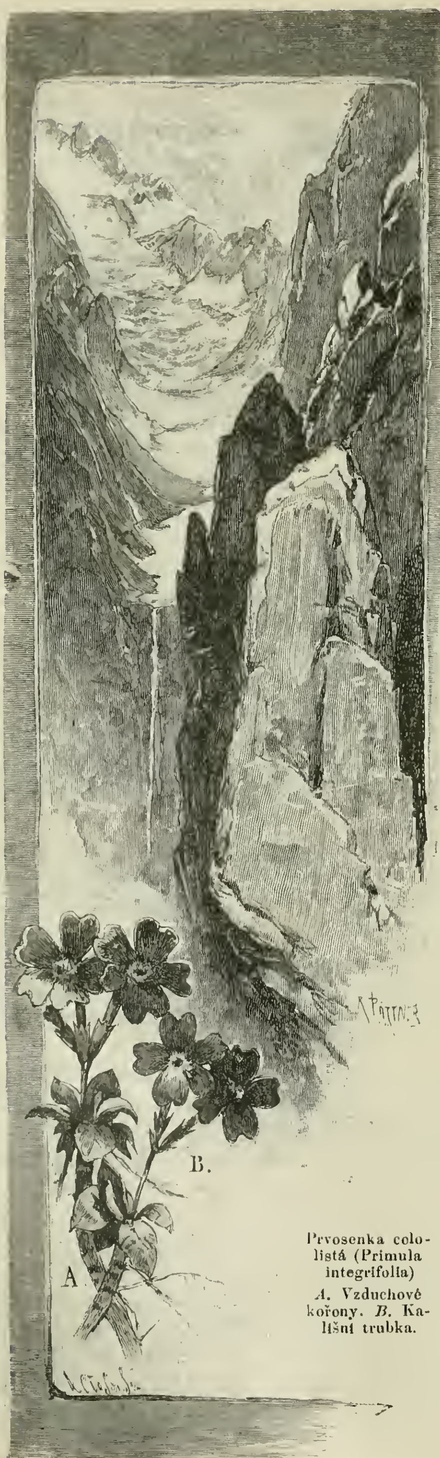
Zvláštnosti, jimiž květena alpská vyniká, mají původ svůj ve zvláštních poměrech alpského podnebí.

Vyšší poloha má veliký vliv na vegetaci. Rozličné výšky tvoří podobné rozličnosti podnebí a vegetace jako rozličné vzdálenosti od rovníka; 60 až 100 metrů nadmořské výšky rovná se v tom ohledu stupni zeměpisné šířky.

Kerner zjistil, pozoruje rostliny alpské na čáře sněhové, při teplotě 0° vzrost klíčících rostlin. Doba vegetační, kdy vzduch nad 0° jest oteplován, trvá na Alpách celkem jen asi 3 měsíce. Za krátkou tu dobu musí zde rostliny vytvořiti své listí, květy a plody a ve svých pletivech nahromaditi zásoby výživných látek pro pupeny příštího roku. Z té příčiny vytvořují stonky a listy jen malé, aby si umenšily práci doby vegetační a mohly v té krátké lhůtě za to řádně rozvinouti květ, nezbytný k rozmnožování a trvalému zachování druhu.

A toto zakrnění stonků a listů jest příčinou zdánlivé velikosti květů při rostlinách alpských. O sobě nejsou tyto květy obyčejně větší než květy nejbližších jejich příbuzných v nížině. Ale v poměru k celé rostlině jeví se nápadně velikými, obracejíce na sebe všechnu pozornost na úkor trpasličímu stonku a zakrslým přízemním listům, které pod nimi téměř mizí.

Nižší teplotě vzdorují rostliny velmi nestejně; neboť co zatím mnohé mrazem hynou, vydrží druhé i sebe větší zimu, jako mechy, lišejníky, které vystupují i nad oblasť alpských bylin. Na Velkém Zvonu roste mech Racomitrum lanuginosum ve výši 3400 metrů. Na vrcholu Montblanku nad 4400 metry nalezeny lišejníky a řasa prvozrnko sněžné (Protococcus nivalis) na alpském sněhu. Za jasných letních nocí zmrzne na Alpách nezřídka pryskyřník lední

Prvosenka celolistá (Primula integrifolia) *A.* Vzduchové kořeny. *B.* Kališní trubka.

a hořec sněžní a proto přec po roztání rostou jako by se nic bylo nestalo.

V kruté, dlouhé zimě alpských výšin nemohou obstáti rostliny jednoleté, kterým by ostatně za krátkou dobu vegetační na Alpách v nepříznivém letě ani semena neuzrála. Proto má Flora alpská po výtce mnoholeté rostliny s vytrvalým kořenem a rozličně zdřevnatělou osou; jejich nizoučké osy se obyčejně v krátké větévky rozvětvují, květy jejich sedí tudíž hustě vedle sebe a proto tvoří rostliny ty na zemi hustou pokrývku. Tak vysvětluje se chladným, drsným podnebím druhá zvláštnost alpských květin, že totiž květy jejich objevují se v těsně sražených, četných společnostech.

Skvělá pak barvitost alpských květů vysvětluje se vlastnostmi horského vzduchu. Vzduch tento je řidší, atmosféra Alp tedy poměrně průsvitnější i průteplivější, následkem čehož jsou alpské květiny vydány intensivnějšímu působení paprsků světla a tepla. Delší ozařování severských krajin, kde rostliny v letě jsou denně až 20 hodin osvětlovány, zvětšuje skvělost barev tamějších květin. Alpy nemají sice delšího osvětlování než kraje pod nimi, ale snadnější prosvitnost jejich atmosféry zvyšuje působení světla a vyluzuje barevnější květy alpské.

Týmž vlivem lze vysvětlit i silnější aroma alpských květin. Většina jich vydává

lahodnou, silnou vůni, při čemž také podotknouti sluší, že jsou bohaty pryskyřičnými a hořkými látkami a že upotřebují se mnohé z nich v lékařství, jiné pak dávají dobrou píci.

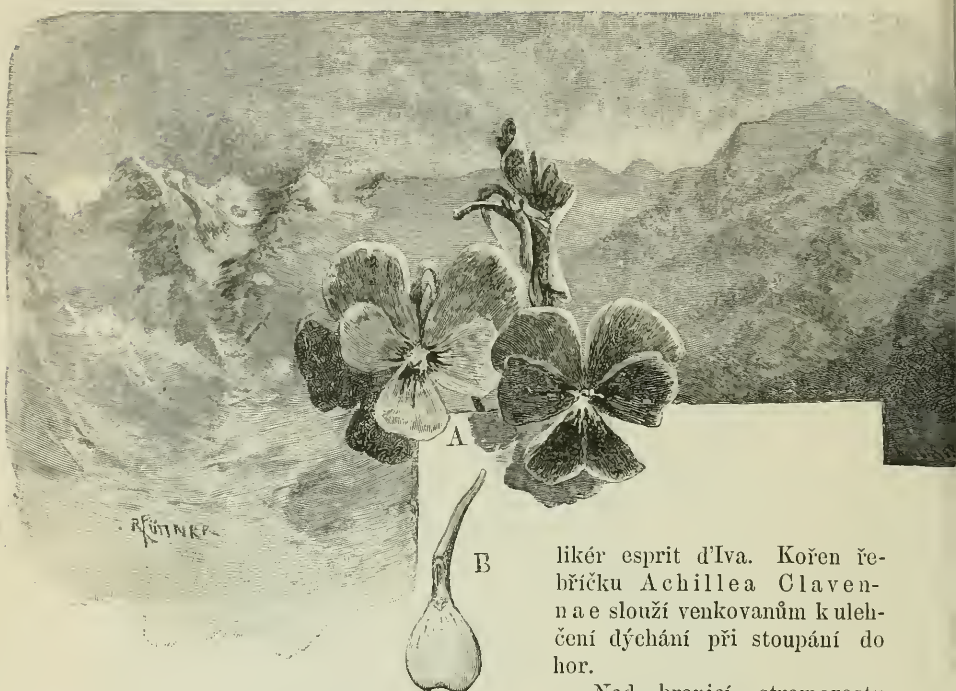
Po vanilce voní lýkovec (Daphne striata), jenž spoře drnaté, skalnaté půdy vysokých hřebenů zdobí růžovými chomáčky svých květů, a Nigritella angustifolia na trávnatých místech s květy černonachovými, zřídka světlejšími. Libě voní též pětiprstka obecná (Gymnadenia conopsea), rostoucí na trávnících alpských a mající hlízky

Hořec jarní (Gentiana verna).

f. Prašníky. *st.* Blizna. Šípy naznačují směr, jímž se koruna rozvinuje.

dlanito-dělené a nachový, zřídka bílý hustý válcovitý klas květní, provázena jsouc pětiprstkou nejvonnější (G. odoratissima) s květy nachovými, růžovými neb bílými. Řebříček Achillea moschata, na vlhkých místech rostoucí, dává se co libě vonící herba Ivae moschata do tak zvaného švýcarského thé, v němž je také součástí marulka horská (Calamintha alpina) a Sanicula europea. Ve Švýcarsku dělají z něho pro posilnění žaludku ginipi a v Italii oblíbený

Violka ostrožka. (Viola calcarata).
A. Květ. *B.* Ostruha medníková.

likér esprit d'Iva. Kořen řebříčku Achillea Clavennae slouží venkovanům k ulehčení dýchání při stoupání do hor.

Nad hranicí stromorostu nalezáme pestré, vonné, nízké trávníky, porostlé nejlepšími pícními bylinami. Jest tu najmě lipnice horská (Poa alpina), jitrocél (Plantago alpina), koprník úzkolistý (Meum mutellina) a jiné.

Barva a vůně, jakož i tvar alpských květů mají též jistou souvislost s druhem a vlastnostmi hmyzu, který je navštěvuje.

Barvou květů svých nevýznačné rostliny větrosnubné (jehnědokvěté, trávy, kopřivy a j.) opylují se pomocí větru, kdežto u rostlin barevnými květy význačných děje se opylení pomocí hmyzu. Některé květy, jako pryskyřníků, mochen a j. rostlin jsou tvarem svým přístupny hmyzu krátkým sosákem opatřenému. Četnější jsou však rostliny, které chovají nektar svůj tak, že jen určitému hmyzu dlouhým sosákem opatřenému umožněn je přístup ku medníkům. Poloha medníků, jakož i velikost a postavení květních částí v době opylování vyžadují, že hmyzu, často z určitého druhu, při hledání medné šťávy zapotřebí jest jisté polohy a určitých pohybů, aby mu na těle zavěšeny zůstaly pyl neb brylky, které při podobných postaveních v jiném květu zanechává.

Některé druhy hmyzu nemohou vůbec obstáti v drsném podnebí alpském; včel jest tam velmi pořídku; čmeláci naproti tomu jsou tam četně zastoupeni a létají až ku čáře sněhové; nápadné pak jest na

Alpách množství motýlů, což pochází asi odtud, že hlavním nepřátelům housenek, zpěvným ptákům, podnebí alpské nesvědčí. Čelní prostředníci opylování jsou zde tedy motýlové. Tito pak mají vedle značně vyvinutého smyslu pro barvu a vůni tenký a velmi dlouhý sosák; těmto vlastnostem odpovídají také krásné, světlé barvy a silná libovůně alpských květin, jakož i jejich tvar: mají buď dlouhé květní trubky neb ostruhy a ukrývají nektar svůj tak, že jen tenký sosák motýlů k němu přístupu nalezne.

Tak obletují motýli červenokvěté prvosenky a to po trávnících alpských druh Primula farinosa, po skalách druh P. vilosa, kterážto má veliké světle nachové, zřídka bílé květy, a prvosenku celolistou (P. integrifolia), jež má elliptické neb podélné listy, lodyhu jedno- až trojkvětou, kalich rourkovito-zvonkovitý, kratší než trubku květní, a pokrývá svými velkými nachovými květy skalní úklony poblíž hranice sněhové. Dále obletují motýli také vstavač hlavatý (Orchis globosa), jenž má nachový květ s pyskem tečkovaným a roste na drnových úklonech vysokých Alp, pak silenku nízkou (Silene acaulis), rostoucí na skalnatých, ovlhčených místech a mající sytě růžové květy.

Na trávnících alpských roste také hořec jarní (Gentiana verna). Má oddenek tenký, rozvětvený, rozetku listů elliptických neb ellipticko-kopinatých a koruny blankytné. V teplejších částích Švýcarska kvete již v únoru a pak vystupuje od hory k hoře až na 2500 metrů, kde teprv v pozdním létě odkvétá. Jeho květní zvonky jsou tak dlouhé a zúžené a vchod do jeho koruny terčovitým rozšířením blizny tak uzavřen, že možno jen motýlům majícím dlouhý sosák na spod květu pro med vniknouti. To činí po výtce lyšaj povázkový, který je střelhbitě obletá a neusadiv se ssaje z nich nektar; za vteřinu je s vyssátím hotov a krouží již zase kolem jiného květu.

Oblétá i jiný květ a to je violka ostrožka (Viola calcarata). Její osa je polezavá a ostruha medníková je tak dlouhá jako je plátek sám; proto je nektar její jen motýlům přístupný.

A tak můžeme zakončiti své krátká pojednání o květeně alpské několika slovy obdivu, jímž naplňuje nás neskonale důmyslné a ladné uspořádání veškeré přírody, jevící se i v těchto zajímavých vzájemných vztazích mezi rostlinami a hmyzem, jež stejně nás překvapují na Alpách i všude jinde.

Barvou a vůní význačné květy upozorňují na sebe hmyz, jenž v nich nektar hledá a při tom nevědomky pyl z jednoho květu do druhého přenáší. Ukájeje všehybný motor — hlad, přináší rostlině mimoděk za kapku sladké šťávy, kterou mu bezděčně poskytuje, odměnu ve způsobě opylení, v jehož zdaru spočívá pojištění budoucího jejího pokolení.

A vše děje se bez zmatku, vše určitým krokem v zápase o existenci spěje k cíli neznámému, a přece vše plno čilého shonu, plesu a radosti ze života, že nám maně na mysl připadá píseň:

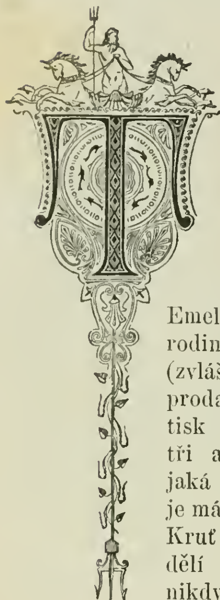
„Dnes do skoku a do písničky,
dnes pravá veselka je boží . . .“

O milostných vztazích Františka Ladislava Čelakovského.

Napsal

Dr. Frant. Bačkovský.

(Pokračování.)

aké v jiných dopisech ke Kamarýtovi Čelakovský o Katince podobně se vyslovuje. Takž psal mu 19. ledna r. 1824.: „Zpropadená Katinka! To je ti děvčátko! a zvláště když na divadle česky zpívá! — k objímání — k celování, k milování — k čarování! — a právě včera 18. ledna jsme ji Emelinku zase slyšeli... A kdyby každý den „Švýcarskou rodinu" hráli, nevím, jest-li bych se zdržel, abych neběžel (zvlášť když Katinka česky pěje!) a bych konečně i kalhoty prodati musel, jak nemám jen jedny, ano i poslední výtisk svých básní a písní bych do židů zanesl — za ty tři artikule přece bych 1 zl. shledal a běžel. Považ, jaká to má lehkovážnost a lehkomyslnost. Ale Katinka je má sousedka, a zrovna zeď mého pokoje stýká se s její. Kruť jen nosem!" V dopise, psaném „na masopustní pondělí 1824.", vyznává se Kamarýtovi, že dříve nebyl se nikdy opravdivě zamiloval; píšeť mu: „Věru, kdybych sám neseděl až po krk v lásce, ještě bych podnes tobě záviděl minulé věci; pravím záviděl, nebo věz, a divná mi to příhoda posavade, an jsem tenkráte ze samé pouhé závisti miloval; toť ovšem nemohlo tak vycházet jako milujícímu z lásky. Teď, kdyby 4 Nýny ze čtyrech končin přišly, to jest ony v bývalém stavu a já v nynějším, nezahřály by mne tím nejmenším teplíčkem."

Nebyla však ani Katinka Čelakovskému přisouzena... Provdala se r. 1827. za Matěje Podhorského, oblíbeného pěvce operního, a pozdější její činnost umělecká splývá v jeden proud s dějinami zpěvohry, kterou výtečná zpěvačka tato, působíc později jakožto primadonna v německých i českých zpěvohrách pražských, přispěla velikou měrou povznésti.

Ostatně upoutala brzy Čelakovského jiná dívčí postava, s kterou se byl již dříve, nežli sblížil se s Katinkou, seznámil.

V září r. 1823. totiž meškal s radou Ledvinkou rytířem z Adlerfelsu, v jehožto domě byl v letech 1822—1829. vychovatelem, na jeho statku v krajině u řeky Cidliny nedaleko Bydžova, a tu svěřil se Kamarýtovi již 20. září: „Známostí tu není mnoho. A kozla mi po známostech, jen když já se svým děvčátkem rozmilým pod jednou střechou odpočívám." Ale s „děvčátkem" tím za tohoto prvého pobytu svého u Cidliny nějak důvěrněji se neseznámil, jak lze souditi ze slov, která, když ocítil se zase v Praze, psal Kamarýtovi 11. října r. 1823.: „Před čtyřmi dny jsem

trávil celou noc na merendě v Bydžově v kole krásotinek a točil jsem se a hrál jsem, a skákal a miloval jsem až do unavení; ale nežal jsem a nelíbal jsem." A také žádné jiné zmínky o „děvčátku" tom není v Čelakovského dopisech z r. 1823., i mohl se tudíž snadno 29. prosince téhož ještě roku zamilovati, jak jsme si vyložili, do Katinky. Že však ono „děvčátko" přece utkvělo v srdci Čelakovského již od prvých s ním styků, zřejmě vyslovil se v dopise ke Kamarýtovi ze dne 12. července r. 1824., vrátiv se po druhém pobytu svém v oné krajině do Prahy, těmito slovy: „V posledním listě svém jsem věru všeho nedopověděl. Nedopověděl jsem o jakémsi andílkovi, kterého bude brzo rok v srdci nosím a pro kterého a k vůli kterému jsem míli daleké cesty konal a který mi cestu opět do Prahy nastoupivšímu veliký kámen co horu na srdce uvalil."

Jméno této Čelakovského milenky od Cidliny bylo Albina neboli, jak Čelakovský ji zval, „Bělina" nebo „Bělinka" nebo „Běla". Zamiloval pak se do ní za dvouletého svého pobytu u Cidliny r. 1824. tou měrou, že složil a v almanachu „Dennici", který počátkem roku 1825. vyšel v Králové Hradci, otiskl na ni báseň s názvem „Toužení po Bělince", která zde budiž uvedena; zní:

Ach, kdy mně zas blahý ten čas zavítá,
kdy octnu se v té krajině,
kde vnadné poupě lásky mé zakvítá,
kde srdce mého trůní bohyně!
Jen tam mne cos pobádá,
jen tam můj duch si žádá,
jen k tobě tam k tichounké Cidlině.

Tam žádám sobě, kdy sluníčko jasné
ranním paprskem zemi zveselí;
i pochodeň kdy hlučného dne hasne,
a leskem růžuje hor očelí,
s tebou, drahá Bělinko,
můj kvítku, má hubinko,
se duše má toužebně přátelí.

Ó, by zas v stínu lípy hustolisté
mně bylo po tvém boku seděti
a v obraz milosvětlý duše čisté,
v tvá modrojasná očka hleděti,
v nichž srdečnost se stkvěje,
z nichž veselost se směje
a něžné lásky milé podletí.

Té lípy, kde ponejprv moje ústa
půvabných ústek tvých se dotknuly,
a svolením smělejší brzo zhusta
zas líbaly, zas líbat prahnuly:
v té krásné lípy stínu

sedící mém na klínu
kde ruce mé tě k srdci vinuly.

Tvé libé pohledy, tvá sladká slova,
večerní odměnné provázení,
to všecko živě věrná mysl chová,
i místečka našeho loučení,
kde ještě v dalekosti
stojícímu v žalosti
šáteček bílý dával znamení.

Ach, kdy mně zas blahý ten čas zavítá,
kdy octnu se v té rajské krajině,
kde vnadné poupě lásky mé zakvítá,
kde srdce mého trůní bohyně!
Jen tam mne cos pobádá,
jen tam můj duch si žádá,
jen k tobě tam k tichounké Cidlině.

A jako v této básni tak Čelakovský toužil i v dopise, který poslal Kamarýtovi 30. srpna r. 1825., maje opětně se svým pánem odebrati se na jeho statek u Cidliny, těmito slovy: „Vidíš, milý brachu! kdybych již byl u tichounké Cidliny, již bych ti ledacos pěkného a hojného psáti mohl, ale tu začínám dnes psáti, ještě ani zbla nevěda, o čem a jak, co by několik stran naplniti mohlo, a při tom i tebe zajímalo. Ba arci u tichounké Cidliny — a u netichounké Běliny — tu bych aspoň po jejích březích pomněnky trhal, pro tebe věnečky uvíjel, a když bych ti celý poslati nemohl, aspoň několik lístečků z něho do listu přiložil. Tu bych ti vypravoval o západu slunce za Krkonoše a možná že i o východu, tu bych — ano tu bych, ale co naplat všecko, když nejsem a nebudu. Naše cesta na venkov se překazila nemocí pánovou, takže milé prázdniny zase v Praze prázdniti budu."

R. 1825 tedy nemoc rytíře z Adlerfelsu spůsobila, že Čelakovský svou „Bělinku" navštíviti nemohl. A tím i přihodilo se, že city jeho k ní ochladly, a místo její zaujala dívka jiná, která však za krátko básníka šeredně oklamala. Psaltě o tom Čelakovský Kamarýtovi 15. února roku 1826: „Já jsem rád, že jsem s minulým rokem všecky ty milostné tíže se svých ramen svrhl. Já ti tu měl děvče, hezké jako lusk. Tolik h—č—k, tolik slibů, tolik slzí, a všecko se v páru a dým obrátilo. České přísloví se mi tu převrhlo, a věru nevím, co horšího, uděláš-li kozla zahradníkem anebo udělá-li se ti zahradník kozlem. Ta sojka si přece při tom při všem dopisovala s jistým p. zahradníkem. Vypátrav to, hned jsem všecky naše rejstra přetrhal, a

nic již nechci s dívkou míti,
ani hledět ani mníti
nechci na to stvoření.

Ještě dobře, že to všecko při chladné krvi ukončeno, avšak víš, že v těch pádech hrubě kalokrevným nejsem, ani pěnokrevným . . ."

Rozhněvav se takto na všechny dívky vůbec, Čelakovský potom skutečně skoro po čtyři léta uchránil se milostných styků, ale za to zase byl v době té prostředníkem ve známé platonické lásce přítele svého Kamarýta k jeptišce Marii Antonii.*)

Prvé zmínky o lásce té dočítáme se v dopise Čelakovského, psaném Kamarýtovi ku konci února r. 1826 a začínajícím se těmito slovy: „Milý Pepíčku! Rozmilý blázínku! Tvůj list mně poslední trochu podivným se býti zdál,**) a přece posud nevím, co o tom strašném Abelardu a té strašnější Heloise mysliti mám. Mněl jsem s počátku, že to jen pouhá hříčka obraznosti tvé šaškující, však ale — upevněn dosavade nejsem, a nerozumím aspoň, jakby tak z jednoho ohledu neprozřetelně jednati mohl. Skutečno-li, co psáno, jiného co přítel říci nemohu, než — dej pozor na peroutka! Vidíš, milý brachu! jak to těžká věc, starého Adama svléci. Zatím ale přec mne poněkud tvé dobrodružství těší, že těmito zkouškami, jsa knězem, zůstaneš přeci člověkem.“

Kamarýt poznal Marii Antonii osobně v Praze r. 1824 a 1825:†) dlouho však trvalo, nežli jal se dopisovati si s ní, ačkoli již před tím v dopisech svých k Čelakovskému nejednou mile na ni vzpomínal. Teprve koncem roku 1829. Čelakovský přiměl jej, aby jí poslal dopis. Oznámiv mu totiž, že byl u ní v klášteře, psal mu v říjnu r. 1829. toto: „Mohu tě ubezpečiti, že smýšlení její o tobě jak náleží dobré jest, takže mi hned povídala, že nejlépe z toho poznati, čím kdo jest, posoudí-li se, s kým rád zachází. Jest-li tvá líbosť a můžeš-li někdy něco chvilek odstraniti, mohl bys ji lístkem potěšiti, já bych to nastrojil, že by i ona zas tobě odepsala, a považ, v jaké pěkné (a mohu říci věru pěkné, nebo její lístky sobě velice vážím) dopisy by mohl přijíti.“ Seznámiltě se Čelakovský zatím s Marií Antonií důvěrně, takže k ní často docházel i dopisoval si s ní. Kamarýt na vybídku Čelakovského odpověděl 29. října r. 1829. takto: „Když někdo, na kom nám záleží, o nás dobře smýšlí, toť nás více těší, než kdyby celé hluky nepatrných slávu a dobrotu naši hlásaly. Tak mne těší, že naše Tonička o mně chvalitebně soudí. Co ale já o ní soudím, to můj lístek jí samé přináší. Vyzýváš mne k dopisování, ale musíš také pověděti kudy kam, aby se nikde nezavadilo a ve fortně třebas nezvrhlo. Tenkráte ovšem dobrá příležitosť, ale jak buducky? . . . . Když ty lépe již Dobrovlastku ††) znáš, mám-li jí někdy ještě psáti, neškodilo by, aby aspoň mi něco napověděl, co by zvláště bylo třeba, nebo aspoň prospěšnější k ní promluviti, jestli povzbuzení nebo těšení v čemsi atd. Snad poznám z jejího lístku, odpoví-li.“

---

*) Viz článek „Literární idylla“ od Ferd. Schulze v „Lumíru“, roč. 1874., čísle 1. a 2.

**) List ten se nám nezachoval.

†) Že Kamarýt poznal osobně Marii Antonii v Praze již r. 1824. a 1825., o tom viz v Rybičkových „Předních křisitelích“ na str. 181. (Mylně tedy vyloženo v „Lumíru“, roč. 1874., na str. 5. a 6., že citovaná slova z dopisu Čelakovského, psaného ku konci února r. 1826., netýkají se ještě Marie Antonie.) Viz i poznámku ve „F. L. Čelakovského Sebraných listech“ na str. 189.

††) Marie Antonie byla také spisovatelkou a užívala pseudonymu „Dobrovlastka“.

Takto Čelakovský učinil se prostředníkem v lásce mezi Kamarýtem a Marií Antonií, a oni vzájemné dopisy své posýlali si jeho rukama. Ale právem lze se domnívati, že srdce Marie Antonie více lnulo k samému Čelakovskému než k tomu, jemuž náš básník za prostředníka platonické lásky se propůjčoval.

Významné v příčině té jest následující místo v dopise Čelakovského ke Kamarýtovi ze dne 19. února r. 1830.: „Dnes odpoledne hodlám tvůj lístek Antonii dodati, těší se zajisté na něj — to vím. Ondyno jsem jí vypravoval o svém úmyslu — Rus *) — tus ji měl viděti. „A co tomu váš Kamarýt, co Vinařický, co Chmelenský říká?“ hned se ptala. Pravím, že se radují se mnou. Ó, tedy vás jistě nemají rádi, že vás tak snadno ztratiti mohou, a slzy jí do očí vstoupily, že jsem honem něco veselého jí vypravovati musil. Tus měl její pěkné oko viděti rozdělené v pláči a úsměchu. „Čímž bychom se Bohu zalíbili, kdybychom mu i to, co nám milého jest, ochotně v oběť nepřinášeli.“ A tak sama jednou pěknou myšlenkou se věděla lépe upokojiti, než bych já byl nevím jakými slovy dovedl. Toho však si hned vyžádala, přijde-li k této daleké cestě, by jí neříkal, až posledně ji navštívím. Pak tuto ušlechtilou dušinku zcela tvému srdci odevzdám; tyť ji nejlépe pochopíš, jakož i ona tebe.“ A nezatajovala Marie Antonie Čelakovskému ani toho, co Kamarýt jí psal. Připojiltě Čelakovský k témuž dopisu ze dne 19. února r. 1830. tato slova, napsaná „odpoledne“: „Právě přicházím od Toničky, odevzdav jí lístek tvůj; rozpečetila jej žádajíc, abych jí ho přečetl, což jsem s radostí učinil, hodlá ti brzo na něj odepsati. Mluvili jsme o tobě — o Rusích a o jiném, pravila dnes, dostanu-li se do Rus, že bude míti Rusy ještě jednou tak ráda.“

Jak vzrůstala náklonnost Marie Antonie k Čelakovskému, jest zřetelně patrno již i ze samých nadpisův a podpisů několika jejích prvých dopisů, které Čelakovskému, jak již výše jsme si připomenuli, posýlala. Nadpisy jsou po řadě tyto: „Ctihodný pane!“ — „Vůbec zvláště vážený pane, mně drahý příteli!“ — „Čelakovský, příteli můj drahocenný!“ — „Srdečně milovaný příteli!“ — A k tomu podpisy zněly stupňovitě takto: „Vaši vlastenku a upřímnou přítelkyni Antonii.“ — „Vaše přítelkyně Antonie.“ — „Vaše upřímná Dobrovlastka.“ — Po těchto pak stupních Marie Antonie kráčela rychle k vrcholu náklonnosti své k Čelakovskému, jakž ukazují její dopisy další. „Svatě milovaný příteli!“ — „Můj Čelakovský!“ — „Můj drahý Čelakovský!“ — „Můj Františku!“ — „Můj drahý Ladislave!“ — a „Vás vroucně milující Dobrovlastka“, — „Vaše až do hrobu Dobrovlastka“, — „Tvá na Tebe při svaté modlitbě pamětlivá Antonie“, — „Vaše věčně upřímná M. A.“, — „Vaše nejupřímnější Toninka“ — tak psala Čelakovskému za kratičký čas.

K nadpisům a podpisům, jejichžto milostné stupňování jsme si právě uvedli, týmže způsobem pojil se též obsah dopisů Marie Antonie. Vrcholem jest v příčině té dopis, který mu poslala r. 1828, ku jmeninám jeho a který zní: „Svatě milený příteli! Miluje-li Čelakovský krásná slova? Běda mně — neboť nemám mu co k svátku dáti! —

*) Čelakovský tehda pomýšlel odebrati se do Ruska.

Miluje-li upřímné srdce? Blaze mně, zde s každým mohu o závod zápasiti. Den přikvapil, an české Músy slavně ozdobené oběti kladou na skvostný oltář, jakový Čelakovskému vystavěly, pějíce v pilném cvičení krásných písní. Poslouchala jsem opodál jich libého hlasu, chtíc kradmo něčemu se přiučiti, bych i já českému pěvci cos záhodného podati mohla! Již, již chápala jsem se péra; a aj, tuť zvuk nikdy neslýchaný zavzněl v ucho mé. „Panna jezerní“ počala zpívati. *) — Músy se utišily, v obdivu jedna k druhé šeptajíc, kradmo pravila: tuto nadchl Čelakovský. Já pak stála zde celá zarděná nad pomyšlením, že zpupná má žádosť napřela ruku k péru, chtíc zpěvy psáti Čelakovskému. To mne takměř popletlo, že Músy, i oltář, i báseň, i rým všecko najednou zmizelo. Jaké zde porady? I prchnu před Čelakovským, tím čarovným pěvcem, a půjdu k Františkovi. Tobě tedy, milený Františku! Tobě jen dnešní mé přání! Kýž Tě ruka Páně, ta dobrotivá, jak dosavade, tak mnohých ještě roků v nepřetrženém zdraví, nezkaleném blahu, útěše a spokojenosti zachovává. Kýž Ti milosti poskytuje zde, bys onu palmovou ratolesť věčného pokoje tam, v nekonečné radosti od Spasitele svého obdržel! To Ti srdečně přeje Tvá na Tebe při svaté modlitbě pamětlivá Antonie.“ Jala se tedy Marie Antonie v dopise tomto Čelakovskému tykati, a jest to jediný dopis, v němžto mu tyká; ve všech ostatních — dřívějších i pozdějších — Čelakovskému jen a jen vyká. A jak znamenitý jest v dopise tom obrat myšlenkový i slohový od básníka Čelakovského k miláčku jejímu Františkovi!

Čelakovský naproti tomu lnul sice k Marii Antonii vroucí přátelskou náklonností, ale nikoli láskou. Svědčí o tom již horlivost, s jakou lásku Kamarýtovu k ní podporoval a povzbuzoval. V druhé polovici r. 1830 pak Čelakovský již jen zřídka kdy Marii Antonii navštěvoval, jsa tehdáž opětně raněn šípem Amorovým, a to dvakráte rychle za sebou.

Někdy v létě r. 1830. Čelakovský zapředl milostný poměr s jakousi Pražkou, jakž oznámil Kamarýtovi v dopise ze dne 18. srpna r. 1830.: „Což o věcech říci mám, které mi srdce tak poplašily, že již ani nevím, na levé-li či na pravé jest straně anebo rozběhlo-li se po celém těle. Stokráte jsem tyto poslední časy na tebe a tvou známosť s M. před několika lety myslil. Příběh se opakoval na tvém příteli v té samé míře, v těchže okolnostech; k jakému vše to konci přijde — sám ani pomysliti nechci. Toto léto jsem požil nejblaženějších i nejnešťastnějších hodin v celém živobytí. Což jest rozum lidský — srdce jediným dehnutím jej přemůže — ano sfoukne. Můj miláček, průvodce stále a stále Kollár, — jedva by kdo pomyslil, jak krásná tato „Slávy Dcera“, kdo zamilovaným okem na ni nepohledl. Což tu vše v jinačím světle se ukazuje, jinačí život dostává. Z této knihy mi Ona ondyno též do mého památníku z 43. sonettu posledních 6 řádků k smutnému upamatování napsala. **) Však dosti o tom . . .“

---

*) Vydalť Čelakovský r. 1828. překlad Scottovy „Panny jezerní“.

**) Verše ty ve vydání „Slávy Dcery“ z r. 1824. — později byly částečně poměněny — zněly:

Ale milostný onen záchvat Čelakovského velmi brzo zmizel, ustoupiv lásce pravé, lásce trvalé . . .

Koncem září r. 1830. Čelakovský totiž odebral se na několikadenní pobyt do svého rodiště Strakonic, a tu zalíbila se mu dívka, která stala se po čtyřech letech jeho chotí . . . .

Do dívky té Čelakovský zamiloval se hned, jakmile jen ji poprvé spatřil. Dleltě právě Čelakovský u Plánka, když spatřil oknem dívku, která nesla domů mléko od mlékařky, i projevil se, ačkoli jí neznal, hned ku Plánkovi: „Ta musí býti mou chotí nebo žádná jiná!“ Plánek vypravoval příhodu tu po smrti Čelakovského Jakubu Malému, jenž uchoval nám ji ve svých „Vzpomínkách starého vlastence“. Dívka ona byla Marie, dcera kupce a měšťana strakonického Venty. Čelakovský pak, přibyv zase do Prahy, psal 15. října r. 1830. Plánkovi toto: „S takovou horlivostí a dychtivostí, plné srdce maje toužebnosti a naděje, vám tentokráte píši, jako se již po dávné časy nevím upamatovati a jako bych se s vámi již léta byl neviděl, kdežto vidění naše ještě ani na neděle se nedá počítati . . . Možná, že řeknete: Vím já, vím, co tuto horlivosť rozněcuje — a i já vím, že s pravdou se nechybujete. Oh, Strakonice! ty město moje otcovské, jak drahé jsi se mi stalo, jaký to něžný, krásný kvítek na tvém lůně se rozvinul! . . . . A nyní povězte, co dělá anděl ten milovaný, jenž byl celou cestu naší rozprávkou a jedinou přeutěšenou myšlenkou? Vyřídil jste všecky mé poklony uctivosti a pozdravení nejvroucnější? Doufám, že mé důvěry se hodným učiníte. O, tolik vzdechnutí toužebně s hory Klokotské s námi putovalo za vámi do Strakonic ve spůsobu přenábožných poutníků k této ušlechtilé a spanilé Marii! Jakou rozkoší oplývalo srdce po celé ostatní cestě při každém na ni vzpomenutí! — Nemyslete, příteli milý, že svědectví vaše o krásných vlastnostech této vaší přelíbezné krajanky pozornosť mou k ní obrátilo, ó, již od prvního hned spatření více sobě srdce mé přálo, než jsem vám chtěl vyjeviti, a bylo by divnější věcí, kdybych při pohledění v její nevinnou, sličnou, ano andělskou tvář beze všeho citu a chladným byl mohl zůstati, a každé okamžení v přítomnosti její dva následující dny ztrávené, kdežto to pro mne blažené okamžení mne přesvědčilo, že tato zevnitřní pěknosť o mnoho vzácnější krásou ducha a jemností srdce jest podporována a povýšena. Pamatuji vás tedy na váš přátelský slib učiněný mi na rozchodu, že jménem mojím to milostné dítě o dovolení požádáte, bych sám co nejdříve lístkem k ní samé psaným mohl se obrátiti. Přivolí-li k této mé prosbě, tedy nedlete ihned a co možná jejími slovy mně o tom zprávu dáti. Zatím sám rozmilé Márince ode mne vše, co nejkrásnějšího víte, oznamte, mé nejšetrnější poklony jí objevte a v sladké její upamatování mne uvádějte . . . Mně pak brzce o důležitosti srdce mého co nejdříve obšírné zprávy dávati nedlete.“

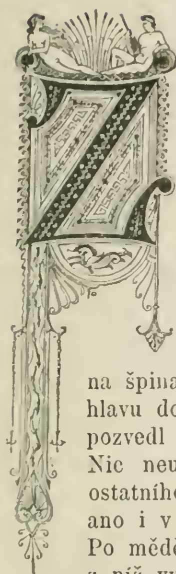
(Dokončení.)

„K vám se na oblaku tomto vznáším,
osud jsem a sám vás lituji:
pokoj slibům, než boj svazkům vašim!
Nelze jinač, tě tam, tě tam zplaším,
až vás, kdy a kde, to zmlčuji,
jednou a snad sloučím k spolkům blažším.“

Cvrček.

Charakterní obrázek z cukrovaru.

Napsal **M. A. Šimáček.**

Z hochů, kteří pracovali v cukrovaru R.-ském v kampani i po ní, pamatuji se nejvíce na sirotka Ćeňka Veselého. Byl velikosti a síly dvanáctiletých chlapců, ač mu bylo již sedmnácte roků; k těžké práci naprosto nebyl spůsobilý, za to snášel lehce i největší horko i úplné odloučení a stával proto v kampani ve filtrační věži u pánví, v nichž šťáva k varu se zahřívala, aby pak přes filtry se spouštěla. Stával sám v té prkenné prostoře u těch ohromných hučících železných reservoirů na špinavých schůdkách. Někdy na chvíli na ně usedl, položil hlavu do dlaní, a zdálo se, že spí. Ale při nejmenším šramotu pozvedl hlavu, rozevřel oči a naslouchal, kde a co se hnulo. Nic neušlo jeho pozornosti v továrně. Ač byl odloučen od ostatního ruchu kampanního, věděl dobře, co se ve varní síni ano i v řepníku děje. Pod reserváky, u nichž stál, byla filtrace. Po měděných, lesknoucích se žlábcích volně tekla vroucí šťáva, z níž vystupovaly páry, tlumíce tak lesk garnitury ventilů, jež nad žlábky se nalezaly. Kolem žlábků chodil filtrant Bacík, s kterýmž Veselý udržoval spojení pomocí otvorů v podlaze.

Lehl si na zem a houkl dolů: „Bacíku!“

„Co chceš?“ zněla odpověď.

„Podívejte se, neusnul-li kluk u monžíků, mám prázdné reserváky!“ aneb: „To se ta šťáva dnes pění, co to zas dělají u té saturace? Jděte se tam podívat!“ aneb: „Pořád mám málo šťávy, to jistě strouhají Novohradskou řepu.“

Někdy seběhl sám dolů a jako střela proletěl továrnou, a netrvalo ani čtyři minuty a již byl zase nahoře. Věděl pak vše. „Bacíku!“ zavolal.

„Co pak?“

„Tonča Klímová dostala od pana adjunkta 50 kr. trestu; měla dnes už dvakrát v řezačce kámen; a v řepníku si odřel Nešvera ruku, dali mu na to arniku; u výtahu jim spadl už po třetí řemen, a spadne jim zas, protože je moc dlouhý; v kotelně povídal Čadil, že zámečník Jaroš prý po kampani půjde do strojírny; má dobře; co taky u nás? Jinde je líp.“

„Co ty, vyžle, můžeš vědět, vždyť jsi nic nezkusil ještě.“

„Ale myslím si, že je všude jinde líp než v cukrovaru. Jen kdybych uměl řemeslo; šel bych taky.“

„A co ti schází? Při řemesle bys neseděl celý den! To by ti brněly ty tvé hůlky; ale co s tebou, za týden by tě měli po krk.“

„Ale zas bych nebyl v takovém horku, zas by každý se mnou nestrkal, proto že bych byl už dávno vyučený. Ale tady, po kampani —

‚půjdeš do kotle klepat!‘ řeknou — aneb ‚vyčistíš reserváky,‘ jako bych nedoved nic lepšího, jako bych byl hloupý jako ti ostatní kluci, kteří jdou do fabriky první rok; ale já zde dělám již čtvrtou kampaň.“ Hlas Čeňkův jevil tajený hněv a pláč. „Každý jenom se mi směje, a volá na mě: cvrčku! a kam nikdo nechce, tam pošlou mě. Já mám být pořád ušpiněný a rozedraný. Honzík Bártů přišel se mnou do fabriky a již ho dali k mašince do špodárny; má již šedesát krejcarů denně, a neumí nic. Já znám ve fabrice všechno, každý ventil, a dají mne jen k pánvím a ku klepání kotlů.“

„Proč jsi nevyrost, cvrčku!“ smál se dole Bacík těm žalobám.

„Protože mě nepustili na déšť, jako vás,“ odsekl nahoře zlostně Vincek a umlkl.

Tak plynula šichta za šichtou. Někdy Vincek odskočil od pánví k oknu, setřel prach s jeho tabulí a díval se ven. Byl-li den, přehledl dvůr a věděl mžikem o každé fůře, která tu stála, věděl, kolikrát každá holka z řepníka vklouzla do varní síně, aby si ohřála skřehlé prsty, a kolikrát dozorce ze špodárny, Fiala, šel do kantýny pro ‚perlovou‘ za čtyrák. Byla-li noc a na dvoře leda kroky ponocného se ozvaly, pohledl nahoru ku hvězdám, ale hned zase sklopil zraky. To ho nebavilo, to proň nebylo. Zde nahoře u těch reserváků, v té pusté místnosti, při nepřetržité práci dvanáctihodinné otupěl pro vnadu a krásu hvězd. A aby pozvedl k nebi ze zbožnosti zraky, nebylo vůbec možno, protože do kostela celý čas nepřišel a na to, čemu jej ve škole učili, zapomínal, nemaje času, aby o tom rozjímal. Proto upíral raději oči do temna a přemítal; přemítal, je-li všude tak ve světě jako zde ve fabrice u těch reserváků, nebylo-li by lépe, kdyby utekl, ať je to již kamkoliv. Ale kde jej přijmou? Co umí? K nádeničení je sláb, k žebrání mlád. Jiným je přece lépe než jemu. Těm se aspoň nesmějí, a Honzík Bártů, který není o nic starší, ale o mnoho větší, chodí již k muzice, ba doprovází již holky domů z fabriky, a ty se zaň již nestydí. Ale on, otrhanec, cvrček, jenž devět měsíců v roce chodí bos! Jeho si nikdo nevšimne, a přec by byl tak rád, Bože, tak rád, kdyby Anička Pourová, s kterou chodil také do školy a která teď mete u diffuse, naň se usmála, kdyby mu dovolila, aby s ní šel z fabriky domů, vždyť mají stejnou cestu. Ale ona jen se ušklíbne, chce-li ji za ruku chytnout, uškubne a zlostně řekne: „Jdi si sám, cvrčku!“

Proč jen je tak nešťasten! Kdyby aspoň něco měl, co by jej těšilo! Dokud neznal každý šroub, každou rouru v továrně, dokud nevěděl, nač onen ventil nebo tento klíč, těšilo jej to zde, učil se, vyptával, zkoušel, ale teď . . .! Chtěl by se dále učiti, ale nemá čemu. Hoch strojníkův, s kterým chodil do školy, učí se prý dál v Praze; kdyby mu tak ukázal, když přijede o svátcích, čemu se tam učí; ale ten s ním ani nemluví, a osloví-li jej Vincek, řekne jen uštěpačně: „Tomu ty nerozumíš, cvrčku!“

Chlapec vařičův, mladší než Vincek, je na učení u krejčího a kromě toho učí se na housle; Vincek odvážil se jednou říci mu, aby mu je půjčil. „Blázníš, cvrčku?“ dostal za odpověď.

A tak jen pořád slyší cvrčku! cvrčku! cvrčku! a přec Vincek cítí, že ač je malý, není o nic hloupější než ti, kteří mu nadávají.

Pojímá jej lítost a Vincek dá se do pláče. Náhle ustane, zatne pěstě, sevře rty a skrze slzy prolétne blesk závisti i nenávisti. Pak jde Vincek tiše od okna, postaví se zas k reservoirům a zahledí se na vroucí šťávu. Nakloní se nad ní. Pára z ní stoupající hřeje jej do tváře, jak by někdo na ni dýchal, a usazuje na čele drobné krůpěje. Parou tou vidí Vincek, déle-li do šťávy hledí, neurčité obrysy svého obrazu: drobnou, bledou, vpadlou tvář a velké blyskavé oči.

„Tak tam padnout, do toho reserváku, a bylo by po všem," myslí si.

„Vůbec umřít, umřít jakkoliv, bylo by pro mne líp," dodává v duchu.

A ta myšlenka mu nepřipadla poprvé.

Filtrant Bacík jednou v pondělí na noční šichtu nepřišel. Onemocněl prý.

K Vinckovi nahoru přišel adjunkt a ptal se:

„Cvrčku, dovedeš to u filtrace?"

Vincek si vjel oběma rukama do očí, pak mrskl sebou a stanul jako prut na schůdkách. „U filtrace?" zašeptal jedva slyšitelně.

„Ano, u filtrace," slyšel na vlastní uši odpověď.

„Dovedu, prosím."

„Tak pojď!"

Vincek se plížil se schodů za adjunktem a pak postavil se vedle něho před filtraci.

„Kde pak teče výslad?" ptal se adjunkt.

„Tady a tady," pravil Vincek, ukazuje na dva lesklé, od sebe asi na sáh vzdálené kohouty.

„Dobře! A je již dost vyslazeno?"

Vincek ponořil ukazováček do vroucí tekutiny a vstrčil pak prst do úst.

„Teprv asi za čtvrt hodiny bude dost."

„A co pak uděláš?"

„Pustím výslaz do vápenky, a řeknu, aby otevřeli filtr."

„Který potom se bude vyslazovat?"

„Čtvrtý těžký."

„A kterak to?"

Hoch horlivě a s jistotou vykládal:

„Zavru ventil šťávový, otevru vodní a až šťávu přetlačím, zavru přestupník, otevru šťávový ventil na třetí filtr, spojím jej s druhým a co poteče z kohoutu, pustím zatím do žlábku pro lehkou šťávu."

„Dobře, ukaž mi teď ty ventily."

Vincek stoupl na prsty, natáhl se, ale nedosáhl.

„Vidíš, cvrčku, že na filtranta nestačíš."

Vinckovi sklesly ruce. Stál tu zahanben a díval se litostivě na ventily, jež byly proň příliš vysoko. Bylo mu do pláče.

Adjunkt smál se jeho rozpakům.

„Plivni si pod nohy," žertoval.

V tom zasvítily Vinckovi oči, a on seběhl jako lasička se schodů a za krátko vracel se nesa stoličku; postavil ji před filtry a vítězo-

slavně ukazoval ventily, prsty se jich dotýkaje. Oči mu hrdostí a radostí zářily.

Adjunkt svolil, aby Vincek u filtrace zůstal, dokud Bacík se nevrátí, a Bůh ví, že Vincek, ač nebyl srdce tvrdého, pomyslil si, že by nebylo proň neštěstím, kdyby se Bacík nevystonal. Pobíhal celou noc kolem filtrů, docházel do špodárny a nic nedbaje, že se mu smějou, nařizoval, aby si pospíšili s vyprazdňováním a plněním filtrů. Pak zas doskočil k reservoirům, a napomínal svého zástupce na této štaci, aby opatrně zahříval a aby neusnul. Při tom řídil vše tak, že bylo v reservoirech nahoře i dole stále dosti šťávy, že výslady, když přinesl do laboratoře průbu, byly vždy uspokojivé, krátce počínal si jako vzorný filtrant, jemuž však je třeba — stoličky. Chlapci z továrny chodili se naň dívat, jak přenáší tu dřevěnou stoličku, a smáli se mu rozpustile, ba i Anička Pourová zaskočila sem a roztáhla svou roztomilou hubičku k úsměšku. To Vincka opravdu bolelo. Smíchu hochů nic nedbal, ba věděl, že zakrývají jím závist, ale co mu Anička mohla záviděti? Té byla jeho malá postavička opravdu k smíchu a to jej hnětlo velmi.

Když přišla, také nestoupl na stoličku, nýbrž vzav skleničku, nabral šťávy a zkoumavě proti světlu ji prohlížel, chtěje ovšem dodati si tím v jejích očích nátěru učenosti a netuše ani, jak pitvorně právě v tom okamžiku vypadá.

Ráno s pocitem hrdosti a sebevědomím v prsou ubíral se domů a v duchu modlil se, aby jeho štěstí nevzalo snad brzy za své. Zdálo se, že nebe jeho přání vyhovuje. Bacík ani následujícího večera nepřišel a tak Vincek zaujal opět jeho místo. Čtvrtého dne přišel do fabriky soused Bacíkův se zprávou, že filtrant letos již sotva do továrny přijde, ježto doktor mu tak důtklivě radí. Ovšem, že rozneslo se to hned po celé továrně, a tudíž také k Vinckovi, kterýž v duchu zaplesal a byl by se dal do zpěvu a do skákání, kdyby byl v čas si nepřipomenul, že by to škodilo jeho filtrantské důstojnosti.

Konečně splnilo se jeho nejtajnější přání. Postoupil, je něčím více než Honzík Bártů, je filtrantem s osmdesáti krejcary denního platu, nesmějí mu více spílati cvrčků, vždyť vydělá více než oni. Co pak potřebuje? Uloží každý týden něco, koupí si nové šaty a nebude více choditi stále bos; holkám nebude již hanbou jíti v jeho průvodu, vždyť nemá hned tak který dělník takový plat jako filtrant.

Teď bude konečně odměněn za všechno strádání dosavadní; nenadálé to štěstí odčiní křivdy, jež spáchal na něm osud, nedav mu poznati ani rodičů, ani lásky bratrské neb sesterské, ani sílící moci volné přírody; ale jen rány pěstouna, nelásku jeho dětí, temno, špínu, vedro a zápach místností, v nichž se zdržoval a v nichž srdce i duch jeho plísní nasákly; že odčiní křivdy přírody, jež mu nedopřála vzrůstu a postavila jej ve svět na posměch a pohrdání. To štěstí nenadálé mu vtiská do ruky zbraň, kterou vše přemůže: možnost využitkovati své dovednosti na prospěch vlastní.

Teď je tolik jako diffundant, jako saturant, ba víc; od filtranta k vařičovi již je pouze krok. A vařiti se Vincek naučí brzy; zaskočí si v nočních šichtách časem k vakuu a bude pohlížeti skleněným okénkem na var šťávy v železném kolosu; vypadá to, jako kdyby tekuté

zlato vřelo; šťáva sebou zmítá, tu vypne se, tu klesá, vrhajíc na sklo zlaté krůpěje, jež stékají po hladké jeho ploše jako velké slzy. Vincek si ani nevšimne toho tepla, jež u vakua omamuje hlavu a uléhá žhavě na prsa; tomu již uvykl a přivykne ještě více, až asi týden státi bude před tím ohromným kotlem na zeleně natřených litinových nohách, na němž každý ventil se leskne jako zlato, v němž to huči jako když z dálky hřímá a pod nímž se podlaha třese, jako kdyby husaři klusem po ní přijížděli. A před tím železným kolosem státi bude Vincek jako jeho vládce, jeho velitel a bude k němu pohlížeti jako k hračce ve svých rukách. A což až spustí var! Jak vyvalí se medová ta massa, tekouc volným tokem do chladicí pánve jako zlatý, žhavý proud! Jak pozvednou se Vinckovi prsa, až nalévači pohlednou k němu s obdivem. A co řekne teprve Anča?! Ostýchavě se přikrade, škubajíc zástěrku a neodváží se ani pohlednouti k panu vařičovi. Ale on ji vezme za ruku a řekne: ‚Pohleď, jak jsem to uvařil. Tu máš, ochutnej‘, a podá jí na sklíčku průbu. Ona natáhne svůj prst, nabere naň a vloží pomalu do těch usměvavých úst. ‚Je to dobré, pane vařiči,‘ řekne pak a zamlaskne. ‚Neříkej mi pane vařiči, Aničko,‘ domluví jí pak on, ‚říkej jako dřív Vincku anebo chceš-li Vincíčku, Vincínku...‘

„Cvrčku,“ zahouklo v tom vedle Vincka jako na posměch, až mu to projelo celým tělem. „Cvrčku,“ znělo po druhé ještě silněji. „Vzpamatuj se přece a nezevluj tady!“ hučelo to přímo před ním a něčí ruka mu sáhla na rameno. Zachvěl se, když pozvedl oči. Adjunkt stál před ním s dělníkem Mrákotou. Hrozné tušení projelo ubohému chlapci hlavou a vyplašilo z ní rázem zlatistý sen. Ještě okamžik a tušení stalo se skutkem a dopadlo na hocha ranou hromovou.

„Půjdeš zas k pánvím,“ znělo zlověstně z úst úředníkových, „a u filtrace zůstane Mrákota.“

Hoch pozvedl zděšeně oči, pak počal se znovu chvěti, nohy v kolenách se ohnuly, ruce mimovolně se sepjaly a pozvedly k úředníku. Rty zůstaly němy. Pak pojednou se otevřely, vydaly výkřik a postavička Vinckova klesla na zem.

Dělník, který vešel s adjunktem, velký, hranatý muž, přiskočil, pozvedl hocha, zatřásl jím ve vzduchu a postavil ho. Tělo Vinckovo se sice zase naklonilo v před, ale pak škublo sebou na zad a zůstalo stát. Z prsou vydral se hlasitý vzdech. Pak se oči rozevřely, pohledly upřeně na adjunkta a zase se přivíraly. Z pod víček vyplynula slza, hned za ní druhá, třetí, rty se stáhly a štkaní dralo se z úst.

Dlaně přitiskly se k tvářím, a ta malá postavička v bolestném pláči sebou zmítala.

„Proč pláčeš? Přece jsi nemyslil, že tu zůstaneš? Ani na ventil nedosáhneš a filtráci se ti smějou. Což myslíš, že takového cvrčka poslechnou? Jen jdi nahoru zase ke svým pánvím. Až vyrosteš, možná že přijdeš k filtraci, ale dokud jsi takový zakrslík, buď rád, že vůbec ve fabrice jsi. Jdi, jdi, ať již tě tady nevidím.“

Chlapec však stál a tetelil se v pláči dále.

„Tak táhni, když pán poroučí,“ ozval se teď hranáč a strčil do hocha, až tento zavrávoral.

„Nechte ho, Mrákoto, vždyť on půjde,“ obracel se adjunkt k dělníku a pak mírným hlasem pravil chlácholivě chlapci: „Jdi, Vincku, jdi, a neplač již. Za ty čtyři noci u filtrace ti připíšu den. Jsi spokojen?“

Vincek kývl jen hlavou a plížil se jako bez duše ke schodům. Mrákota za ním hodil čepici a kazajku.

„Vem si své hadry, cvrčku, ať mi nepřekážejí!“

Hoch sebral své věci do náruče a šel pomalu po schodech nahoru. U pánví usedl na schůdky, utřel si slzy a položil hlavu do dlaní.

Zase je tedy cvrčkem, zase je takovým bídným, nepatrným klukem. Teď je v něm zašlapáno vše, i ta trocha energie, jež v slabém tom těle sídlila, i ta trocha naděje, jež žití v něm udržovala. Až prý vyroste, možná že přijde k filtraci. Ale což on poroste? Sám to cítí, že zůstane takovým malým a slabým. Vždyť každé rozvinutí zatlačují hned v zárodku ty hrozné myšlenky, jak je nešťastným, jak je malomocným. Nikdy nevyroste, nikdy nepřijde k filtraci, umře tady u těch pánví, u kterých už živoří čtvrtou zimu, anebo někdy v létě, klepaje v černém, úzkém, chladném kotli, vypustí duši ve svých hadrech.

Jen kdyby to raději bylo dřív, než později. Kdyby to bylo ještě tuto noc, hned, teď... Ano, teď! — —

Vincek se pozvedl a naklonil se nad lesklou hladinou šťávy v pánvi. Na tváři ucítil teplo páry a jeho rty vdechovaly její vřelost. Pak se hoch ohlédl zvolna a pozorně.

Oko jeho utkvětlo na reservoirech vodních, po kterýchž stékaly praménky zhoustlé páry a spadaly v kapkách na podlahu. Nad i pod reservoiry bylo temno, jen u pánví svítila mdle petrolejová lampa skrze zaprášené sklo. Po celé nevlídné prostoře neozývalo se nic kromě hukotu vody tekoucí do reservoiru; a kromě obláčků páry vystupujících z pánví nic se nepohybovalo.

Ve smutném tom okolí klíčila myšlenka na smrt v hlavě hochově, a v srdci jeho podobalo se vše té prostoře smutné, ve které to mladé žití chtělo dodýchati: nevnikal do něho také žádný slunečný paprsek, bylo v něm temno, špinavo jako zde. Svým posměchem naseli v ně lidé zášť k sobě a necenění, nenávidění osoby vlastní; vzdělanost to srdce neosvítila, láska k rodičům ni bázeň před Bohem jím nezachvěla, a tak v té tmě, v tom chladu a v té plísni toho srdce líhla se příšera děsná — úmysl sebevraždy. — Vinckovi napadlo, že když chce umříti, může umříti. Vždyť je zde sám a nikdo ho neuvidí. Jen jak? Ve vroucí šťávě byla by smrt hrozná; kdyby skočil do reservoiru, šplíchla by voda, Mrákota u filtrace by to uslyšel a vytáhli by jej. — Což kdyby se oběsil? Ale čím?

Řemenem.

Odepjal jej a šel k oknu, protáhl konec řemenu přaskou a uvázal jej pak na kliku okenního rámu. Pak na celém těle se třesa, jako by zločin byl spáchal, po prstech ubíhal nazpět ke schůdkům, usedl a ohlednuv se pozorně, zadíval se k oknu. Řemen chvilku se ještě klátil a pak visel klidně, že ho oko téměř nerozeznávalo od černého rámu. Vincek cítil jakési uspokojení z činu. V jeho bolesti ulevovalo mu vědomí, že záleží jen na něm, uvolí-li se snášeti déle to stálé snižování, posměch

a odstrkování; pak myslil, jak se podiví, až se dověđí, co cvrček vykonal, co schopen byl vykonati. To nedělají chlapečkové, za jakého jej mají, to činí pouze dospělí, a on jim aspoň smrtí dokáže, že dospěl. A v letě již nepůjde do kotle; bude sice ležet také ve tmě, ve chladu a v uzoučké prostoře, ale nebude o tom věděti. Vincek se položil na podlahu tribunky, natáhl se, ruce skřížil na prsa, zavřel oči a zatajil dech. — Tak bude ležeti v rakvi. A nad ním bude hučeti svět jako ta voda v reservoirech nyní, jen že mu bude chladno a nyní cítí sálavé teplo na straně obrácené k pánvím. Bude mu dobře, tak dobře...

Dvě ruce chytly Vincka za nohy, táhly je přes schůdky dolů, pak jej pozvedly a Vincek ucítil na tvářích a na hlavě prudké rány, až mu v uších hučelo.

„Tak ty tady spíš, cvrčku! Dostih jsem tě; počkej!“ a zase ty rány padaly a k uším zalehalo spílání hrozné. Vinckovy oči spatřily v úděsu před sebou rozkaceného nového filtranta Mrákotu, a jeho tělo cítilo jeho pěstě. Pak ucítil se Vincek hozena na zad a slyšel hrozbu odcházejícího dělníka: „Najdu-li tě, cvrčku, ještě jednou, neodlezeš zdráv. Nedbáš ani o pánve a chceš k filtraci. Já ti ten zálusk vytřesu z hlavy, zmetku!“

Vincek díval se za odcházejícím, pak lehl na zem a hleděl jedním otvorem v podlaze, přechází-li Mrákota zase kolem žlábků. Pojednou se zvedl, šel po špičkách k oknu, rozevřel kličku, vstrčil do ní hlavu a škubnul sebou. Klička se zatáhla, hlava o rám uhodila, nohy sjely a tělo bylo by upadlo, kdyby byla krk těsně nesvírala kožená spona. Oči zůstaly otevřeny a proti sklu obráceny. Hleděly vzhůru ku hvězdám a dnes poprvé hleděly k nim neodvratně, jako na výčitku, že zůstalo to nešťastné stvoření za živa neschopno zachytiti jejich klidné, i největší žal mírnící světlo v noc své mladé duše...

II.

Na schodech ozvaly se po chvíli kroky. Blížily se zvolna a opatrně. Pak zjevila se hlava muže, pátravě se rozhlížejícího. Byl to Mrákota, který chtěl opětně Vincka překvapiti, voliv zúmyslně tak krátké mezidobí, aby jej stihl nepřipraveného. U pánví ho nezočil a proto stáhl rty ke škodolibému úsměvu. Pohleděl k reservoirům, však rovněž bez výsledku, i vstoupl hřmotným krokem na horu, aby zlekaný hoch šramotem se vyzradil. Nic se nehnulo. Patrně ten zmetek tvrdě spí.

„Cvrčku!“ zavolal teď muž hlasitě. Nikdo se neozval. „Však tě najdu, a pak běda,“ zařval teď Mrákota, a šel rovnou k reservoirům, maje za to, že hoch ze strachu se tam skryl. Pátrav i tam marně, zaklel a otočil se k oknu. Již jej v temnu zočil a v mžiku přiskočil k němu a jeho pěsť dopadla na tělo hochovo. Řemen se zahýbal, tělo se zaklátilo, ale výkřik Mrákotův přehlušil povstalý šramot. Vlasy se mu zježily, oči vystouply z důlků a rty zůstaly po výkřiku otevřeny. V okamžiku však ustoupilo zděšení rozvaze, a chvějící se ruce Mrákotovy odvázaly řemen od kliky, pak sehnuly se jeho nohy a ruce vložily hochovu ještě teplou hlavu s vyboulenym zrakem na klín a uvolnily řemen, jenž zařezával se do krku. Když spatřil Mrákota červený a za-

modralý pruh, zachvěl se znovu, nicméně jal se ihned hocha křísiti; třel mu skráně vodou, dýchal mu do pootevřených úst, ale bez výsledku. Strach jej pojal i nedbaje více toho, aby skutek chlapcův, jejž pokládal správně za následek svého jednání, zůstal ostatním zatajen, nesl bezvládné, ale teplé ještě tělo do laboratoře. Dělníci se sbíhali, obsypávali Mrákotu otázkami, ale ten bez odpovědi je míjel, až pak v laboratoři doznal adjunktovi, co se přihodilo. Pokusy o vzkříšení opakovaly se teď znovu a tentokrát s výsledkem.

Vinckova vpadlá hruď počala se zvedat a za čtvrt hodiny chlapec nabyl vědomí.

„Proč jsi to udělal?“ ptali se ho.

Neodpovídal. Oči jeho hněvivě pohlížely kolem; za chvíli se zavřely, a hlava klesla těžce do dlaní. Hned po té vydral se ze rtů dlouhý vzdech, podobný zasténání, hlava se zvedla a teď teprv objevily se na bledých tvářích známky ran.

Mrákota byl propuštěn okamžitě, neboť Vincek náhle vypustil, zlostně na dělníka pohlížeje, přes rty celý proud obvin, přibájiv ještě různé věci, kterými provinění Mrákotovo zvětšoval, a chtěl-li se Mrákota bránit, spílal mu Vincek, cítě se v bezpečí, a volal neustále: „Lžete, lžete, lžete! Bil jste mě holí, nůž jste na mě vytáhl, škrtil mne! Udám to sám u úřadu!“

„To je dík za to, že jsem tě zachránil, cvrčku?“ zlostně vyrazil dělník.

„Právě proto,“ sípěl Vincek, „právě proto vše udám, a z fabriky musíte, zavřen budete, to jsem rád, to jsem rád.“

Ale i na Vincka došlo; poslán v průvodu ponocného domů se vzkazem, že ve fabrice nechtějí býti zodpovědni za neštěstí jakékoliv; poslán hned ještě v noci a ponocnému nařízeno, aby dal naň bedlivý pozor. Na cestě ke dveřím továrny zastavovali Vincka dělníci dorostlí i děti vyptávajíce se ho, pokřikujíce naň, sahajíce mu na krk, ale Vincek vyplazoval na ně jazyk, spílal jim, vůbec choval se tak, že by byl neušel pomstě, kdyby ponocný s ním jdoucí dělníky byl nenapomínal.

„Však tě, cvrčku, přece oprátka nemine,“ zvolal posměšně jeden z nich.

„Měli tě nechati viset,“ křičel druhý, jemuž Vincek hned za to vší silou šlápl na nohu.

„Oběšený, oběšený!“ volal za ním jeden výrostek.

Konečně vyšli z továrny. Ponocný vedl hocha za ruku a tak spolu rychle kráčeli silnicí.

Mrzlo, měsíc i hvězdy plály. Bylo jasno.

„Mačkáte mi ruku, neutíkejte tak,“ volal Vincek z počátku přes tu chvíli. Pak umlkl pojednou.

Šli kolem mladého dubového lesa; náhle se Vincek sehnul, kousl ponocného do ruky, až tento vykřikl a pustil hocha, který zmizel mezi stromy. Ponocný za ním, ale marno všechno hledání. Vincka jak by do vody hodil. Ponocný po bezvýsledném namahání spěchal k Vinckovu pěstounu. Za malou chvíli zanikly kroky odcházejícího.

Suché listí na opáčné straně zašustělo, mladé větve u paty mohutnějšího dubu zapraskaly, a z houští vynořila se postavička Vinckova.

Přitulila se těsně ku kmenu dubu, až poraněné tváře pocítily drsnost kůry. Hoch hleděl chvíli směrem, kterým mu ponocný zmizel. V lese bylo ticho. V měsíčném svitě ostře rýsovaly se holé větve stromů, na nichž jen spoře třepetaly se hnědé listy, toužící upadnouti k druhům odpočívajícím klidně na zemi, pokrytým jíním, tak že se leskly jako stříbrné plíšky rozseté po zemi. Neslyše ničeho Vincek odepjal řemen. Pak drže odepjatý v ruce obrátil se bázlivě. Konec řemenu dotýkal se při tom listí na zemi, jež zašelestilo; Vincek se zachvěl, otočil se zpět a přitiskl se těsně ku kmeni. Zase zaslechl týž podezřelý zvuk. Hledí s tlukoucím srdcem do prázdna před se.

Právě naproti trčí as šest stop od země větev. Je jako stříbrná. Upoutala Vinckovu pozornost tou měrou, že odhodlal se popojíti k ní.

Listí šustí pod jeho nohama tak smutně v to noční ticho, až se dech tají. V bázni Vincek stanul.

Ticho.

Jen to listí lesklé se zase narovnává a pohybuje se, jak by pod ním něco dýchalo. Vincek upřeně na to patřil. Pak jako by se vzmužil, přejel skřehlou rukou tvář, učinil krok a stanul pod větví. Byla příhodná. Hoch si oddechl, pak pohledl k zemi a zarazil se opět. Něco černého se na rozlitém stříbře pohybuje. Sem, tam, sem tam, jako můra tmavými křídly. Je to stín třepetajícího se listu — Vincek o krok ustoupil, obrátil se a slabě vzkřiknul.

Tam v dáli se něco vysokého bělá, ba vychází z toho světlo. To je bříza v doubravu zabloudilá. Vincka pojímá strach a on prchá, prchá dál do lesa, klopýtá, vstává zase, naráží čelem o kmeny, o větve, ale stále kvapí; slyší, že ho něco pronásleduje. Slyší praskot, ale neodvažuje se pohlednouti nazad. V tom děsně vykřikl. Stojí proti němu muž, silný s bílou tváří, černým rouchem.

Vincek se potácí, klesá tváří na zem a čeká v úzkosti, až jej muž chytí a počne doň tlouci jako Mrákota.

Čeká chvíli, nic se nehýbá. Listí chladí hochovu tvář a čelo a zdá se mírniti jeho strach. Po chvíli se hlava pozvedá zvolna, zvolňounce. Oči jsou široce rozevřeny; ať se stane, co chce, pohledne na toho muže. Pohlíží. Vidí pahýl kosmo sesecknutý. Oválový řez má velkost i obrysy hlavy. Vincek se vzpřimuje a jde k němu. Ohmatává jej, nejdříve zlehka, pak směle. Pak jej obchází a poklepává naň rukou. Na opáčné straně řezu objevil se pahýl větve. Uchopil jej rukou a zkoušel, neulomí-li se. Pahýl se nehnul. Vincek naň pohlížel, pak vzal řemen, protáhnul přaskou konec a upevňoval jej na pahýl. Již je upevněn. Ve výši cos zapraskalo. Vincek zděšen pohlédl vzhůru; do očí mu plně zářil měsíc. Vinckovi se zdálo, že se naň dívá, viděl jeho oči, jeho ústa jasně, zcela jasně. Teď se směje. — Směje se jemu, jeho malé postavičce a jistě říká „cvrčku, cvrčku“, jen že to není až sem slyšet.

Vincek sklopil zraky a přistoupil těsněji k pahýlu. Rozevřel kličku a díval se na ni. Pak podíval se na zem; viděl stín kličky i svých natažených rukou. Nedalo mu to, pohlédl vzhůru.

Zas vidí ten měsíc, tu usmívavou bledou tvář a zas je mu, jakoby k němu s výšin znělo: „Cvrčku, cvrčku, cvrčku!“

Tady se nemůže oběsit, tady se naň ten měsíc dívá, a díval by se mu, až bude viseti, přímo do očí. Ne, tady ne. Vincek odvazuje řemen a prchá před měsícem.

Marno, vidí jej všade, ten svit jej pronásleduje a hoch se ho počíná hrozně báti.

Ta bázeň dráždí ještě více jeho pobouřenou fantasii. Nezvyklý přírodě vůbec, tím více jejímu tajeplnému nočnímu osvětlení, pociťuje každým nervem její ohromný dojem. Vinckovi jest, jak by ležel ve své maličkosti na zemi a těsně nad ním upřeně do očí se mu díval nestvůrný obr, jehož dech by mu rozpaloval tvář, jehož každý pohyb by mu hrozil rozdrcením.

Byl malomocný vůči tomu obru; ač snažil se ze všech sil jeho děsivé blízkosti se sprostiti, nemohl mu ani uniknouti. Běhal bez rozvahy lesem v horečném chvatu poháněn strachem každou vteřinou vzrůstajícím. Listí za ním šustilo, větve před ním praskaly. Celý les zdál se mu oživen tisíci bytostmi. Holé koruny nabývaly děsivých tvarů obrovských hlav se šklebivými obličeji. Kmeny jakousi tajnou, nevypátratelnou silou pohybovaly se z místa na místo, běžely mu vstříc, ať obrátil se v kteroukoliv stranu. I stříbřené listí na zemi se vlnilo, jako nehybný svědek toho tajemného, děsivého víru . . .

Někdy se mu zdálo, že některý strom, proti němu chvatně ubíhající, jej musí poraziti, a tu hoch uskakoval zděšeně stranou a vrazil do jiného, jenž kolem něho běžel. A nikde nebylo východu z toho očarovaného lesa, nikde úkrytu před tím kouzelným svitem, v jehož lesku vše se pohybovalo, rostlo v šíř i dél, vlnilo se, vyvstávalo a zapadalo.

Kdyby jen na chvíli se zatmělo, oběsil by se, ale v té záři sta bytostí naň patří, jimž stále marně musí unikati!

A i kdyby našel úkryt, v němž by visel mrtev, ty příšery by jej uřízly jako Mrákota, vzkřísily, jedna druhé by jej házela, každá by jej uhodila do hlavy a zas mrštila jím v náruč třetí. Tady nesmí zemříti, tady pojímá jej strach v šílenost přecházející, při pouhé myšlence, že by chvíli měl oči zamknuté, že by chvíli nemohl prchati, nemohl rukou pohnouti, nemohl vykřiknouti. Jen v útěku je jeho spása, smrt je zde nemožná, je zde hrozná . . .

Což v továrně, v uzavřené místnosti, kde byl sám, bylo to snadné, ale tady není sám, tady jsou s ním stromy, listy, měsíc, hvězdy, bytosti, příšery, vánek; vše to jej vidí, vše to naň sahá, vše to k němu mluví, zastavuje jej, honí jej, tančí kolem, strká doň, hladí líce, čechrá vlasy, dýchá s ním, směje se mu, hrozí mu, kývá naň . . .

Pryč, pryč odtud, pryč! Zde neumře, ale zblázní se. Zde vůči hrozbám, posměchu, pronásledování je němý, bezbranný, zde neodváží se úšklebku, spílání, jako vůči lidem, zde vůči oživenému lesu a planoucímu nebi cítí jen strach veliký, děsný, vzrůstající.

Prchá dál v šíleném chvatu. Hle, tamo zas dvě postavy jdou proti němu, vousaté, velké, silné. Teď ho spatřili, utíkají za ním, volají „zastav, zastav,“ hrozí mu, dohánějí; slyší jejich kroky těsně za sebou, již po něm sáhají, již jej chápou. S hrozným výkřikem Vincek klesá k zemi bez vědomí. Pěstoun s ponocným jej zvedají a odnášejí domů . . .

III.

Vincek onemocněl horečkou. S počátku zmítal sebou v děsných snech. Stále byl pronásledován, stále chytán hroznými příšerami. Skákal s lože a chtěl vybíhati ven. Byla s ním potíž. Ošetřovali jej, ale jak! S neláskou, nevrlostí; kolikráte ucha jeho dotkla se slova nezatajené netrpělivosti a zlosti, nadávka, spílání! Ale v žáru jeho mozku rozplynulo se, nenechávajíc na duši stop. Později se ztišil, ale neuzdravoval se. Zdálo se, že nemocí oněměl. Nepromluvil slova; celé hodiny ležel na bídném loži, pohlížeje neodvratně k nějaké vidině ve vzduchu. Když konečně vstal, vlastně drsně vyzván byl, aby déle se nepovaloval, že je již čas, aby se živil sám, že ho nikdo nebude krmiti, dal se bez odporu dovésti do továrny, ač sotva na nohou se držel. Po dlouhých prosbách přijali jej tam z útrpnosti zase, ale nedali ho více k pánvím, nýbrž před řepník, aby byl stále druhým dělníkům na očích. Posadili jej ke dvěma malým holkám k hromadě hlíny, aby vybíral z ní řepové kořínky, a donášel v koších znovu k pračkám. Sedmnáctiletý Vincek zařaděn do jedné kategorie s dvěma čtrnáctiletými dětmi a jako ony, dostával pětatřicet krejcarů denní mzdy. Ta dvě děvčátka štítila se ho; vždyť byl to „oběšený", vždyť každý za ním tak pokřikoval, prstem naň ukázav. Dotknul-li se při práci červených, umazaných rukou jednoho z nich, sedlo vždy ještě o kousek dále a utíralo o pasinku prsty. S ním ta děvčátka nemluvila, a měla-li sobě co říci, povídala to šeptem, jedno druhému do ucha. Vincek však zdál se toho nepozorovati. Seděl tiše na zemi, bezmyšlenkovitě konaje svou práci; díval se obyčejně kamsi do neurčita, anebo se zahleděl, jak kola v řepníku se točí, jak řemeny se pohybují, ten hořejší stále dolů, ten dolejší stále nahoru. Pozoroval pak ten ruch kolem, viděl holky a ženy ve flanelových jupkách, s vlněnými šátky na hlavách a těžkými, zablácenými botkami na nohou, v tvářích mrazem červené, nabírající na vidle řepu a házející ji k elevatoru, jenž ji unášel na svém hřbetu k pračkám, jako šupinatý ještěr. Ruce všech dělnic byly drsné, namodralé a k násadám vidlí jako přirostlé.

Pak kmitly se kolem zas hranaté postavy skladačů řepy, tamo zas líně zatáčely prázdné vozy a ozývalo se praskání bičů voláků i koňáků. Jednotvárný rachot praček a klapání pátera spojovalo ty různé výkřiky popohánějící koně k tahu, dělnice k práci, lání na loudavé neb nepovolné vozky, úryvkovitý zpěv holek, kutálení se řepy po šikmé ploše k elevatoru a hluk vozů právě překocených.

To vše, z počátku v jednotlivostech rozeznatelné, splývalo při delším účinku v jednotvárný šum, ohlušovalo, omamovalo. Zvláště to působilo na Vincka, jenž byl zvyklý tichu a samotě. Mnohdy se mu zdálo, že je mysl jeho unášena tou vřavou, že uprchla z těla a houpá se na vlnách toho hlomozu; jindy bylo mu, jak by ta vřava zatlačila jeho duši v prsou kamsi do koutka, v němž ona duše se skrčila, zmenšovala a ukrývala, že ji tělo téměř necítilo; v takových chvílích Vinckovi sklesly ruce, hlava se naklonila, ústa pootevřela a oči nabyly výrazu tuposti. Teprv šel-li nějaký chlapec okolo, a zavolal naň „oběšený" anebo „cvrčku" aneb „pane filtrante u kořínků", pozvedl Vincek

hlavu, sevřel rty a neodpověděv ani, dal se do práce. Nespílal, nelál více, neozval se na sebe citelnější narážku a nadávku. Ale nikoliv snad proto, žeby pomstychtivost jej byla opustila, aneb že by nitro jeho bylo vůči každé ráně otupeno a nenávist jeho utlumena; jeho pomstychtivost, jeho nenávist byla teď větší, než kdykoliv před tím, jeho duše pro každý pohled, pro každý úsměv chorobně citlivá. Vincek nemstil se, nesplácel toliko zevně, za to tím zuřivěji tajně. Časem odběhl od hlíny a jakoby v továrně ohřáti se chtěl, skokem byl uvnitř. Oko zimničně pátralo po všech štacích; tu postihlo, že saturant sedí na schůdkách a pomocník jeho ubírá se k vápence; v oku hochově kmitl blesk radosti, a Vincek jako lasička vyběhl k reservoirům šťávním, odtud vklouzl za saturaci a roztočil úplně pootevřený parní ventil; než se kdo nadál, byl zas již dole u hlíny.

Netrvalo to dlouho a láteření adjunktovo dolehalo z varní síně až před řepník. Vroucí, s vápnem smíšená šťáva byla vyhrkla z kotle, rozlila se po podlaze a tekla s tribuny dolů ke kalolisům. Saturant i pomocník byli trestáni, ale Vinckovy ruce třásly se následkem radostného pohnutí.

Proč naň saturant i jeho pomocník pokřikovali, proč se mu vysmívali? Vincek jen splácel příkoří.

Jindy našel si Vincek kotlavou řepu a vrazil do ní kámen tak hluboko, že ho nebylo viděti, pak vložil řepu do jedné tašky pátera. Holky ničeho nepozorovaly, až když v řezačkách začalo chrastiti, až když zámečníci začali spílati a úředník trest padesáti krejcarů udílel. Kámen byl rozemlet, nože zkaženy; těžko dokazovati, že byl vražen do řepy.

Však proč vyhýbaly se ty holky Vinckovi na deset kroků, proč naň prstem ukazovaly? — —

Pod elevátorem byl chlapec, který odhrnoval z prkének hlínu; někdy na chvíli ze svého podzemního vězení vylezl. Sotva to Vincek spozoroval, vzal škrabák, vlezl pod elevator a vrazil tyč mezi dvě prkénka; pak shasil lampu a přikrčil se ke zdi. Elevator se zastavil, dozorce dal se do křiku, mužští i holky počali do elevátoru strkati, ale nic naplat; nehnul sebou. Zavolaní zámečníci nevrle a ve zlosti lezli do bláta pod elevátor. Nové lání zavznělo hned na to; nenašli světla. Teď přišel tam i dozorce i ustrašený chlapec, jemuž ruce všech daly pocítiti hněv na nevítanou práci. Trvalo čtvrt hodiny, než vzpříčený škrabák vyprostili z prkének, a novou čtvrt, než porouchaná prkénka novými nahradili. Vincek mezi vřavou utekl k svým kořínkům.

Proč hoch od elevátoru, kdykoliv šel kol Vincka, naň hodil řepou neb kamínkem? — —

Nebylo štace, na níž by byl Vincek nepozorovaně něco nevyvedl, jakož rovněž nebylo štace, při níž by nepracoval někdo, jenž Vincka škádlil a dráždil. Že Vincek tím spůsobem zároveň i úředníkům připravoval nepříjemnosti, rozumí se samo sebou; jemu však to bylo vítáno, ba právě z toho měl největší radost.

Proč ho nenechali u filtrace, proč nyní jej dali ke kořínkům, k těm malým špinavým holkám? Mstí se za to a bude se mstíti ještě dále. —

Vincek byl nyní již zlým; od jeho vypočítavosti a obezřelosti, s jakou své msty vykonával, dalo se očekávati, že bude nebezpečným. Byl na nejlepší cestě k zločinu. Vždyť již nyní, když na příklad roztočil ventil u saturace a vroucí šťáva přebíhala, vždy se stávalo, že někomu vstříkla do obličeje a na prsa, opařivši jej. Holkám pak, jež musely ji nabírati hadry a sběračkami, rozežírala bosé nohy i ruce, poněvadž byla plná vápna. Však ve Vinckovi neozval se soucit, neozvala se výčitka. V nitru jeho bylo klidno, ale zároveň temno. Pro bolest bližních, pro jich zdraví byl Vincek necitelný, a podobalo se, že časem stane se necitelným i pro jich životy. V jeho srdci sídlila jedině nenávist a pomstychtivost.

Bylo podivuhodno, že při obezřelosti, jaká v cukrovaru R.-ském panovala, nikdo nikdy Vincka nezastihl při činu. Vídali jej sice kmitnouti se v továrně, ale pod jeho zamlklostí nikdo netušil jeho zlomyslnost, a při jeho nepatrnosti nikdo nenadál se do něho tolika vynalezavosti, opatrnosti a prohnanosti. Vincek byl nebezpečen tím více, že zlomyslnost jeho podporována byla jeho mládím i jeho bystrostí. Zdálo se býti skorem již nemožno, aby vnikl nějaký paprsek k jeho duši a vypudil z ní temno. Zdálo se, že posměch lidí postavil hráz mezi Vincka a dobro. A přece paprsk přišel a prorazil temnoty.

Slyšte.

IV.

Jedno z děvčat, která s Vinckem kořínky vybírala, onemocnělo, tak, že nepřicházelo do práce. Poněvadž kampaň chýlila se ku konci, nepřibrala se již jiná holka, nýbrž Vinckovi a zbylé Fanče Kostkové krátce sděleno, že, vykonají-li práci tu sami, obdrží plat za tři. Svolili s radostí; Vincek měl nyní tolik denního platu jak u pánví i pracoval sám za dva, ježto jeho pomocnice byla slabé, bledé čtrnáctileté děvče, kterémuž síly nestačily na práci zvýšenou. Seděli tedy vedle sebe jen dva, ale bylo to, jakby tam neseděl nikdo. Fanča byla zamlklá, v sebe uzavřená a s Vinckem nebylo by bývalo i hovorné družce do řeči. Pohled na ty dvě pracující bytosti, jež byly skorem ještě dětmi, v jejich chudém oděvu plném záplat, s tvářemi ubledlými a vážnými, byl zajímavý, ale i smutný. Byli to dva zplozenci bídy, s dětskými tílky, s tvářemi však mužů a žen bojovavších již se života strastmi, jež odplašily z tváří smích, rty pevně sevřely, oči v důlky zatlačily, v líce bílé květy nasily a v čela brázdy vyryly. Vinckovi, jenž vůči všem choval nenávist, byla z dělníků a dělnic továrních jediná snad Fanča lhostejná. Nepopudila nikdy jeho hněv narážkou, a během doby Vincek seznal, že její stranění se jeho není štítěním se, nýbrž zvyklostí chování, zachovávanou i vůči každému jinému. A tak Vincek vedle Fanči klidně oddával se svým zlomyslnostem a Fanča majíc oči sklopené pod čelem, stíněným vyrudlým vlněným šátkem, nezdála se přemítati o ničem, než o kořínkách. Když přišel den výplaty a dozorce doručil Fanči mzdu pro ni a pro Vincka, každému stejným dílem, dávala Fanča hochovi více se slovy: „Ber, dělal jsi víc než já!“ Bylo to poprvé skorem, co naň promluvila.

„Nech si jen své,“ odsekl Vincek, „nepotřebuji ničeho od nikoho.“

„Jak chceš,“ dala Fanča za odpověď a zavazovala peníze do cípu šátku.

Po této scéně přihodilo se jednou, že Fanča při krájení chleba se řízla hluboko do palce a, ovázavši jej, jen velmi zvolna kořínky vybírati a do košíku házeti mohla.

„Nešiko!“ zasípěl jen Vincek a dal se do práce se zimničnou rychlostí. Dívala se chvilkami na jeho ruce i do jeho tváře, rty majíc hněvem těsně sevřeny, a pak hlesla: „Vždyť jsem se neřízla schválně,“ a slzy vstoupily jí do očí. „Můžeš si vzít plat dnes za mne,“ dodávala plačky.

„Stojím o něj?“ odsekl hoch ušklíbnuv se.

„Když pracuješ za mě, vem taky peníze.“

„Dělám, aby sem nedali zas nikoho třetího, a ne za tebe.“

Umlkli a nemluvili spolu zas asi týden, po kterýžto čas Fanča jen s přemaháním tak několik košíků kořínky naplnila a k řezačkám donesla. Vincek byl nucen pracovati bez oddechu. Činil tak s tajeným vztekem vrhaje zlostné pohledy na Fanču, která chvílemi s úzkostí na jeho tváři pohledem utkvívala. Byla by z ní ráda vyčtla nějaké přání, ale četla vždy jen hněv a vzdychla si pokaždé. — Když posléze prstem již vládnouti mohla, nutila se do zrychlené práce.

„Jen se nepřežeň,“ osopoval se na ni Vincek, „myslíš, že dohoníš, co zmeškalas?“ dodával jizlivě.

Taková slova Fanču velice bolela, ale nedávala toho znáti, aby popudlivost Vinckovu ještě více nedráždila. Tím pilněji přemýšlela, jakby se mu odvděčila. Pokládala jeho obětavost za milosrdí jí prokázané a jeho drsnosti za odmítání všech slov díků. Počínala mysliti, že Vinckovi posměchem a přezdívkami se křivdí.

Hoch nyní častěji zas zabrousil do varní síně, z níž posledním časem řídčeji ozývaly se zlobné hlasy úředníkův, i zdálo se, že kampaň bez křiku již se skončí; mělo se totiž za tři dny již dodělati.

Tiše plížil se Vincek dva dny před skončením ke kotlům saturačním. Mezi dělnictvem panovala zvláštní nálada; byla to směs uspokojení nad tím, že přestane noční práce, i sklíčenost, že ustane neb zmenší se výdělek. Toliko úředníci vesele kolem diffusní batterie popocházeli.

Saturant Švehla zamyšlen stál u kotlů, zíraje zašpiněným oknem ven do nevlídného únorového počasí. Pomocník jeho stál dole u monžíků čekaje, až se šťáva z nich vyžene a vysaturovaná šťáva z kotle se bude moci spustiti. Vincek opatrně přiblížil se ke krajnímu kotli saturačnímu a roztočil pozorně ventil parní. V tom saturant se obrátil tak, že Vincek, aby nebyl spatřen, za kotel skočiti musel. Skrčil se ani nedýchaje. Prodlel tak hodnou chvíli, až Švehla zas hlavu jinam otočil; opatrně kradl se Vincek nazpátek, ježto za kotly proběhnouti nemohl, aby nebyl přistihnut.

Již stojí před kotlem, v tom zvedla se přehřatá šťáva a Vincek s výkřikem padl k litinovému zábradlí. Šťáva valí se dál ze saturáku, rozlévá se po podlaze a stéká dolů . . .

V tom zmatku sténajícího Vincka nikdo nepozoruje, až vařič zhlídnuv jej k němu přiskočil a odtahuje jej. Krk hochův je opařen; rovněž

ruce, jež instinktivně obličej zakryly ještě v čas. Šťáva zatekla však za košili, i svlékají Vinckovi rychle kazajku a vestu a obnažují prsa. Jsou také opařena jako šíje a s části i ramena. Vincek žalostně sténá, mezitím co úředníci spěchají do laboratoře, aby opatřili nějaké plátno, jež by v oleji smočeno k opařeninám se přikládalo. Vincka kázali sem přinésti, a sami hned mu dávají první obklady.

V podobných smutných scénách úředník s dělníkem cítí největší soucit; v těch chvílích podává a tiskne dělnictvu ruku.

Ovšem že dostavil se také brzy lékař, kterýž ohledav rány hochovy, zapověděl, aby byl dovezen domů a nařídil, aby někde v továrně uložili jej v místnosti s normální temperaturou. Ustlali mu před půdami na cementovou dlažbu. Stále prý má někdo u nemocného býti, aby obklady se často vyměňovaly. Nastala otázka, kdo tím ošetřovatelem bude. „Nejlépe žena nějaká; muž se k tomu nehodí," radil doktor. Ale kde hned některou zjednati; vždyť každá i doma má povinnosti.

V té chvíli rozpaků stoupla před adjunkta Fanča Kostkova s očima zaslzenýma a nabízela se, že u Vincka zůstane. Zraky její v bázni utkvěly na rtech úředníkových. Svolil, a Fanča ihned svlékala svou flanelovou kazajku i svůj vyrudlý šátek a ubírala se do místnosti před půdou, kam Vincka již byli zanesli. Zula se a sedla k němu na zem.

Hoch ležel bez vědomí, krk a hrudník maje obaleny vatou a plátnem. Uložen byl na plachetkách, přes něž dáno čisté prostěradlo, a přikryt vlněnou pokrývkou, kterouž zapůjčil adjunkt. Kolem něho stáli někteří dělníci a holky z půdy. Ve všech očích zračil se soucit a na rtech chvěla se slova: „Chudák, chudinka, ubohý!"

Kdyby teď tak ten malý cvrček, ten ‚oběšený' je slyšel! Nezahřálo by jej to v hrudi? — Nezahřálo by jej, kdyby viděl, jak malá Fanča schoulena, jako pes u něho dlí, zraky neodvratně obráceny k jeho tváři? Zračí se v nich úzkost i bolest, oddanost i bdělost. Pojednou se Fanča zvedla, rozhlédla a uchopila plecháč a tak jak byla, bosa a v krátké suknici vyběhla ven pro vodu. Vždyť Vincek pocítí palčivost a bude chtíti vláhu do sevřeného hrdla. Hle, teď pootevřel své veliké oči; hledě chvíli ku tmavému dřevěnému stropu, pozvedá zvolna opařenou ruku: náhle křiví se jeho rty a vzdech se jimi vydírá. Hlava chce sebou pohnouti, ale bolest brání každému pokusu; jen oči otočily se v stranu, kde seděla Fanča, pozorující bedlivě každičké jeho hnutí. Teď setkaly se Vinckovy zraky s jejími, rty jeho stáhly se k úšklebku, pravice se posunula ke krku a snažila se opařenými, olejem lesknoucími se prsty obvazek strhnouti.

„To nesmíš, Vincku!" zvolalo děvče úzkostlivě a chopilo hocha za ruku. Ten vzkřikl bolestí a Fanča ulekaně ucouvla. „Odpusť mi to, zapomněla jsem se! Viď, máš bolest, chudinko! Však to přejde, jen sebou nehýbej," žebronila dívka.

Ve Vinckových očích zakmitla zlost nad málomocností jeho, zuby zaskřípaly a prsty znova uchopily obvazek.

„Bolí, bolí tě to, Vincíčku, viď! Ale musíš míti strpení," mluvila Fanča a slzy její smáčely Vinckovu tvář. „Budu u tebe pořád, budu ti vypravovati pohádky, abys na bolest zapomněl, jen si nestrhuj obvazky, jen tiše lež a dívej se na mne!"

Drobná hlava dívčina sklonila se nad hochovu a rty její počaly jej líbati v ústa, tváře, čelo, oči. A Vincek sebou nemohl pohnouti, a kdyby byl mohl, nebyl by sebou hnul; byl by měl oči zavřeny a na bledé tváři úsměv jako v této chvíli. — —

Jej nelíbal nikdy nikdo, nikoho slzy mu nesmáčely tvář a proto ty první polibky, ty první slzy jej omámily, spily, že zapomněl i na svou bolesť ano i na svůj hněv a zlomyslnost.

— — — — — — — — — — — — — — —

Zraky Vinckovy zůstaly ještě zavřeny, když Fanča dávno jej již líbati ustala a jen zas neodvratným pohledem naň se dívala. Holčice měla za to, že Vincek spí, kdežto v prsou jeho to bouřilo a bolelo více než jeho rány. Ten mrak, jenž pokrýval jeho srdce, roztržen prvním bleskem; ten strom zloby, jenž vzrostl a zmohutněl v jeho prsou, v němž msta a zášť měly hnízda, obdržel první mocnou ránu ve svůj peň.

Ze dvora zavzněl zvonek. Holky i mužští z půdy chvatně se obouvali a oblékali. Zastavovali se pak u Vincka; však spatřivše, že má oči zavřené, ztišili své kroky a ztlumili své hlasy, pronášejíce slova soucitu a útěchy. Když odešli, přišli oba adjunktové a ptali se Fanči, zdali hoch si nenaříká; pak přikazovali, aby byla šetrná a laskavá k němu a odešli také.

Z pod víček Vinckových prodraly se slzy. První volně ztékaly po tvářích a druhé zas se na řasách sbíraly. Pak ozvalo se štkání, a když Fanča nad plačícím se naklonila a líbati jej počala, opětoval její polibky rozpálenýma rtoma . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

Byli teď na půdě sami. Vincek ležel a ona mu vypravovala. Venku byla noc, uvnitř hořela jediná lampa, osvětlujíc slabě holé stěny; v slova vypravování mísil se pravidelný šum tovární a jednotlivá zvolání. Však Vinckovi se ani nezdálo, že je ve fabrice. Byl ve světě zcela novém. Neviděl umazaných stěn, leč ozlacené zdivo zakletých zámků, neviděl cementové dlažby, leč bujný trávník, neviděl začernělého stropu, leč hvězdnaté čarokrásné nebe; neviděl vypravující Fanči, leč dobrého anděla, který u něho dlí a vane chlad zlatými křídly na jeho rány. —

Ta noc, kdy nítily se jeho opařeniny, kdy žhavost rozlívala se po jeho prsou, byla nejkrásnější v jeho životě. Jak smutné musily býti ty dřívější! — — — — — — — — — — —

Vinckovi po celý čas jeho dlouhé trapné nemoci se zdálo, že byl zaklet dříve ve tvora bídného a že přišla princezna a odvrátila od něho zlé kouzlo a on proměnil se v krále a vzal si ji. Tou princeznou však byla jen malá, slabá, ale hezoučká Fanča a královstvím jeho byla fabrika se svými stroji, se svými kotly a pánvemi, rourami a ventily, se svými zaprášenými vysokými okny a ztemnělými stěnami.

I v těchto místech kvete štěstí. Jen že zřídka. I v těchto místech klíčí dobro; alespoň v duši Vinckově zde vyklíčilo. Anebo myslíte, že tam kotvilo již dřív, ale že bylo umrtveno, a že je vzkřísil nějaký anděl? Což jsou v továrně andělé?

* * *

Jděte nyní do R.-ského cukrovaru hned k filtraci, a dejte filtrantovi Veselému tuto otázku. Rty jeho se usmějí a řeknou: „Jsou i zde andělé! Chcete je vidět?“

Ukáže vám ženu, slabé malé postavy, ale s obdivuhodným něžným výrazem ve tváři, ženu dělnici, pracující na půdě, a zašeptá: „To je můj anděl!“

Kdyby to řekl nahlas, smáli by se mu druzí a říkali by mu snad „serafínku“ jako mu říkali „cvrčku“, když já jsem byl v cukrovaru R.-ském.

Zachráněn?

Napsal **G. Ciamarra.**

Zaslechši lehké vrznutí dveří, paní Brigitta pozdvihla hlavu s podušky a opřevší se o loket, naslouchala napnutě, hledíc upřeně do temna komnaty.

Ah, ano, to byl on, Claudio: již myslila, že se nevrátí ani této noci! Pak povzdechla z hluboka a ulehla opět, poněkud ztišena; — mohla nyní usnouti; její syn byl doma. Ale napnutost, s níž až do té chvíle byla očekávala příchod jeho, vztyčujíc se při každém kroku, jenž zavzněl na schodech, pak ta trapná úzkost pochybnosti, zdali vůbec této noci se vrátí, rozechvěla ji tou měrou, že i nyní srdce jí divoce bušilo v prsou, a spánek neskláněl se na víčka její.

Odbila druhá. Již dvě hodiny! A Claudio vrátil se sotva před čtvrt hodinou! O Valerie!

Ubohá matka, jež se byla obětovala cele svému synu! Vdova po muži, jemuž byla náležela bez lásky, věnovala celý svůj život, plný boje, plný obětí, jedině svému dítěti, svému neduživému, chorobnému dítěti; a s onou silou, kterou jí dodávala velká, bezmezná, vášnivá láska mateřská, bojovala se smrtí, by vyrvala jí to ubohé stvoření, slabé, nervosní, churavé, to zimní stéblo, jež každý záchvěv větru hrozil zlomiti. Té nekonečné úzkosti! Té dlouhé lásky! — Proč by nyní měla ta ženština — a jaká ženština — zničiti za jedinou noc květ jejího srdce?

Bylo to k zoufání. A ona neznala již prostředků, jimiž by zachránila syna svého před katastrofou. Co byla jí platna mateřská autorita, jíž dosud neužila? On, nervosní, neduživý, shýčkaný, nesnesl jí,

odvraceje se od ní s nevolí. A prosby a chlácholení, celování a slzy? Tisknouc se pevně k němu, plakávala ubohá matka jako hříšnice a prosívala ho za odpuštění, pak zase zapřisáhala ho, aby opustil onu ženštinu, aby slíbil jí, že ji více neuzří, ujišťovala ho, že on jediný jest útěchou jejích vdovských mladých let, on jedinou její radostí — a zaklínala jej klidem, štěstím svého srdce. — To uvádělo jej v nesnáze: byl pohnut, ujišťoval ji, sliboval: a utrpením své matky byl na chvíli navrácen své někdejší čisté duši. — Na chvíli jen: neboť týden po tom, den po tom, hodinu po tom setkal se s *ní*, uzřel ji opět a zapomněl na vše. A byl-li se vzpamatoval poněkud nad matčinou strastí, podmanila jej znovu *ona*, všemu na vzdor, tou krutou svou láskou, která žila jeho neštěstím; a polibení, obejmutí, hříšná rozkoš tohoto čarovného démona, této podivné hříšné ženy, pomátly více než kdy dříve slabé, nevinné srdce toho dítěte.

Ubohá matka věděla vše: zvítězila nad smrtí — nad láskou ne. Ve své beznadějnosti vzdávala se již veškerého boje proti osudnému kouzlu Valerie: nebyla by docílila u svého syna více než soucit s jejím neštěstím, než vyčítání toho ráje, vykoupeného celým peklem útrap: nikdy lítost, nikdy více dobrá předsevzetí; byla by mohla otráviti číši rozkoše, z níž Claudio pil, nikdy ale nepodařilo by se jí odtrhnouti mu ji od úst.

V němých temnotách noci žal její nenalezal ohlasu ni soustrasti; ničím netlumena, hlodala krutě její strast, dusíc ji hrůzou neznámého zítra, neznámého, hrozného, smutného, jistě smutného, snad osudného jejímu ubohému srdci mateřskému.

Claudio vyšel pozdě ze své komnaty: znaven, bled, nevyspalý; z oka hleděla ztupělost neduživého mládí, vyžilost po noční orgii, rozervanost duše, ztopené ve víru vášně, jež nedopřávala mu ni klidu ni vzpamatování.

Usmál se na svou matku, usmál se, ale tak podivně, jakoby proti své vůli, jakoby nuceně a zároveň s přídechem lítosti, jakoby ji chtěl prosit za odpuštění, jakoby ji chtěl potěšiti. Políbila ho něžně, ustaraně.

„Ty churavíš, drahé dítě; jsi tak bled."

„Ne, proč? Není mi nic."

„Spals dobře?"

„Dobře a dlouho: ulehl jsem již po jedenácté."

„Skutečně, tak brzy již?"

„Ano. A ty, tys spala též? Či byla jsi snad vzhůru?"

„Ne, spala jsem; ani jsem tě neslyšela přijíti."

Byli si vědomi své vzájemné lži oba a umlkli, střežíce se pohlednouti na sebe. Pak si matka tichounce vzdychla; tázala se:

„Nechtěl bys mne doprovodit?"

„Kam?"

„Jen na hodinku, nejdéle na dvě; musím někam dojít, a můžeš-li —"

„Zajisté, rád bych . . . Ale, později, chceš-li; ne nyní. Neřeklas mi ničeho včera, a já přislíbil . . ."

„Nic nedělá, jdi jen: půjdu sama."

„Hněváš se na mne?“

„Nehněvám. Nezlobím se již: přivykla jsem již všemu.“

„Jdi tedy a plač si zase!“

Slzy skanuly jí do srdce, slzy jako led chladné, mrazivé . . .

Byl to její syn? Byl to vskutku její syn, jenž takto k ní mluvil?

„Claudie! Claudie! Jak bídným tě učinila ta ženština!“

„Víš, že nechci, abys o ní mluvila, matko.“

„Vím to. Zdali to vím! A ty již se ani nezardíš.“

Slova ta se jí pracně drala z úst, s bolestným přízvukem; mluvila pololhlasitě, jakoby hovořila sama k sobě. — Pomýšlela vždy s hrůzou na to, že přijde doba, kdy jiná žena vyrve jej z její lásky, kdy pro jinou ženu zapomene na svou matku, ale doufala, že Claudio nebude spěchat, a pak že bude znát milovat jako ona kdysi milovala, když jí bylo dvacet let. Pak ano; ta, kterou by miloval, byla by čistá, hodná; a ona, matka, by je byla milovala oba, jako své děti, jako miluje jeho — jako ho milovala po celá ta dlouhá léta . . .

Claudio se usmíval nedůvěřivě, skepticky.

„Ano, tobě nezdá se to být láskou; ty znáš jen tu lásku svou, to blouznění, šílenství, při němž zapomínáš na vše, i na svou matku — a pro koho? Pro ženštinu, jež nemá jiného půvabu než svou vinu; jež neskytá jiných rozkoší než svou vinu, jež od tebe jiného nežádá než vinu! Toť ten pevný řetěz, jejž přetrhati nebudeš mít nikdy síly!“

„Matko!“

„Ano, ano! Nech mne domluvit. Ano . . .“

A pokračovala, rozechvěna. Tázala se, kam že to s ním konečně dojde. Či je snad šťasten? Bude, může být kdy šťasten? Či nevyrve ho jednou čas z toho ďábelského vlivu? A co potom? Nebude mít srdce, na němž by mohl spočinout! Či snad matku? Láska matčina mu nedostačí, a jiné nenalezne. Vyžilý jako stařec, nebude míti ani zbytku lásky ani klidu, by podal je ctnostné dívce za výměnu velkého pokladu celé čisté panenskosti. A není to snad pravda? Ať dokáže, že není pravda, že nejsou pravdiva všecka její slova?

Claudio, netrpěliv, spínal potají ruce, netroufaje si odpovědít. Při každém jejím slově cítil celý její krutý bol, o němž nemluvila, o němž nevyslovila slova: ale ty velké, žhavé oči Valeriiny ničily svým žárem každý zárodek kajicnosti; ten znavený, vášnivý hlas neustával volati: — „Miluji tě! Miluji tě!“

„A kdyby tě aspoň milovala,“ pokračovala matka, „kdyby se ti oddala cele, na vždy! Ale ty jí nejsi ničím než jednou z jejích hříček, jejích vrtochů — A zdali potrvá . . . Rci sám, jak dlouho potrvá? Kdo ví, zda nyní není už po všem? Nejsi žárliv, nejsi? Tak bídným tě učinila, že s drobty odhozenými se spokojíš, jež . . .“

„Matko!“

„ . . . a necítíš hnus k sobě ani k ní? — Myslíš, že nevím vše? Tvá láska jest peklem: miluješ ji — a nevěříš jí. Miluješ ji a nectíš ji; miluješ ji, ale zároveň ji nenávidíš; milu . . . . .“

„To jest příliš! Nyní . . .“

„Příliš! a není snad vše pravda? — Ó, pak snad ani nevíš: neboť kdybys věděl . . .

„Ne, ne! Dost již!“

Nemohl jí vše vypovědít — nebyla by ani všemu rozuměla. Ale, miluje-li Valerii — a miluje ji — jest zajisté hodna jeho lásky. Ubohá, zneuznaná! Neštěstí z ní učinilo svou mučenici, a společnost svou oběť. „Ale to vše není pravda! Věř, ujišťuji tě, že to lež! Pouhé pomluvy! Nejsem slep. Nestydím se vyznati se ti ze své lásky k ní; a to, matko, to již ti dostačiž, tobě, která mne znáš a jež's neměla ztratiti víru ve svého syna, slyšíš, to dostačiž — a nyní, prosím, nezneuznávej jí více! Řci, komu spíše víry přikládáš, těm, kteří jí zlořečí, nenávidíce a závidíce jí, nebo mně, jenž ji znám a miluji? —“

Paní Brigitta naslouchala mu, hledíc naň upřeně, — beznadějně.

„Jak ji miluje!“ pomyslila si. A v jejím zraku, naň upřeném, byl výraz šílenství.

Claudio byl pohnut pohledem na ni; a, stav se náhle něžným, srdečným, neustal ji prosit, aby nemluvila o ní, nikdy, nikdy více; že ho to činí bídným, zlým. Nuže ano, přizná se jí; není šťasten; naopak! Ale nemohl nemilovati ji. Valerie, ta ubohá Valerie by bez jeho lásky hynula. Že nevěří? Nuže, chce-li, učiní slib: ano přísahu: že přesvědčí-li se kdy, že Valerie není tou čistou trpitelkou, kterou v ní zbožňuje, zví-li jen jedinkrát o opaku, že nikdy více se k ní nevrátí, nikdy více jí neuzří: nikdy, nikdy víc; to jí přísahá. Nebude-li moci žíti bez ní — nuže . . . nebude žít vůbec: ale to jí přísahá, že nikdy více se k ní nevrátí.

„Jsi spokojena nyní?“ a políbil ji — a jí zahrál na rtech úsměv.

Když odešel, zmizel jí lživý úsměv se rtů; a idea, jež činila ji šílenou, stále se jí navracela: — Jak ji miluje!

Na chvíli napadlo jí, že snad jej Valerie miluje upřímně. Vyvážila by upřímná láska celou hanbu viny? A pak, byla-li Valerie skutečné lásky schopna? Ne, nebyla. Sám Claudio nebyl šťasten, nevěřil, trpěl! Nespořádanost života podrývala ještě tu trochu zbývající síly; stálé rozechvění té nešťastné vášně kalilo jas jeho mladého srdce: scházel očividně; měl skráň ubledlou, kalný zrak, chůzi nejistou, jako by se potácel: churavěl. Valerie jí ho vraždila, ssajíc kapku po kapce jeho bledou krev — a ona, matka jeho, nemohla ho zachránit.

Že nemohla? Musila! M u s i l a! Jakkoliv; za jakoukoliv cenu: i za cenu vlastního života; jen když on bude zachráněn!

Věděla by o jednom prostředku. Dokázati Claudiovi, že Valerie není tím idealem, o kterém on sní ve své osmnáctileté nevinnosti.

Důkazů nalezne, jistě že nalezne: tak zachránila by svého syna! Arci, zadala by mu ránu! Vždyť znala i ona hrůzu sklamání, zdali ji znala! Ale ani ona tehdáž nezemřela; a nyní — a nyní, prach času udusil, utlumil trpkost upomínky.

Ale ta jeho byla jiná láska: jakým ďábelským kouzlem vábila jej k sobě ta svůdná Valerie? Ubohá hlava ženy nešťastné, ale čisté, neznala ta lákadla, cítila jen tajně, matně, tušila jen, že silné, pevné musily být vazby, jež k ní jej poutaly — a osudné jich přetrhání. A její Claudio, ubohé dítě, slabé, věřící dítě!

Ale jiné spásy nenalézala; a pak, neužíti toho prostředku, nebyl by Claudio i bez něho ztracen? Nebyl by ztracen pod vlivem hrozným té demonické lásky — ne, ne! Ať nastane boj, boj ukrutný mezi matkou a svůdnicí. Ah, což! To zauzlení nelze rozplísti nitku po nitce, přetít je, jedním rázem přetít! A Claudio bude pak zase celý její. Bude ho těšiti, naučí ho zapomenouti tu dlouhou dobu hanby. A v duši jeho znovu zkvetou čisté, nevinné sny mládí, sladké sny prvních ideálů . . . .

Tak, jen tak to půjde. A opět se usmívala, rozhodnuta, odhodlána. Naděje ji nezradí: její srdce mateřské zvítězí, znovu — navždy!

Již po třetí tázala se paní Brigitta svého syna na advokáta Lampi, vždy s jakousi ostýchavostí, váhavě; Claudio buď tvářil se, jako by nerozuměl, nebo odpovídal vyhýbavě, s nucenou lhostejností.

Ale dnes, když opět a opět se ho byla tázala: — ani včera jsi ho neviděl? — podíval se na ni tázavě, podezřivě.

„Proč se mne stále tážeš?"

„Ani sama nevím — znepokojuje mne myšlénka, že bych tě s ním uviděla a . . . ."

„Ah, neboj se: vím o tom; ale byl jsem na to připraven dávno již."

„Ty?"

„Ano. Včera jsem s ní o tom mluvil; a ona slzela, zapírajíc. Slzy! Slzy! Kdo může věřiti slzám ženy?"

„Ubohý Claudie!"

„Ne, dosud ne! Možná, že se mýlím."

„A kdybys se nemýlil?"

„Kdyby . . . Ale ne, ne!" zvolal. „Nač mne týráš! Co víš ty!"

„Nic, upokoj se, nevím ničeho. Prohodila jsem to jen tak — jen tak . . . Miluješ ji příliš, buďsi jakákoliv, nepřestaneš ji milovat, ubohý zaslepenče!"

„Matko! matko!" zařval, on jako v paroxismu; ssinal, z očí šlehaly mu plameny v záchvatu nervosní krise.

Matka nemluvila více: lítosť, hrůza ji dusily; přiběhla k němu, objímala ho pevně, pevně, hledíc mu upřeně do očí.

„Claudie! Claudie! Smilování! Nevím nic, slyšíš, pranic!"

Neřval již; nemluvil; nehleděl na ni; zdálo se, jakoby se ho byla zmocnila nevýslovná beznadějnost a zároveň hrůza před propastí, jež hrozila ho pohltit. Poznenáhlu nabýval opět klidu, jakoby byl uvykl ohromnému bolu . . . .

„Jsem silen nyní." A ret skřivil se k úsměvu. „Mluv nyní, co víš, prosím tě."

„Ne, ne! . . . ."

„Jest ti jedno. Jsem nyní přesvědčen, nevím ani sám proč; jsem přesvědčen, a je po všem tak jak tak. A proto mluv, matko, zapřisahám tě, mluv!"

„Ne, ne; jindy, až jednou . . ."

„Ne, nyní. Přísahal jsem ti kdysi — pamatuješ se? že jakmile se dozvím . . . neuzřím jí více . . . a ty víš, že dostojím svému slovu."

„Nuže . . . buďsi; zde, vezmi. Mám to od tety advokátovy."

Claudio vzhlednul. Byl to lístek jeho, jejž byl napsal své milence: krátký, vřelý: as na půl stránce. Dočetl a nechápal. Obrátil lístek a shledl na opáčné straně několik řádků, psaných rukou Valeriinou: „Padl mi pod ruku tento kousek papíru, a v rychlosti píšu naň; divná náhoda, která tě rozesměje, jako rozesmála mne, co ti toto píši. Přijď dnes večer: jsem samotna. Přijď!“

Za tím co četl, sledovala paní Brigitta napnutě výraz jeho tváře; byl bled, chladný, chvěl se.

„Neboj se, matko. Věděl jsem to. Vidíš, jsem kliden, zcela kliden, ba vesel.“

„A nevrátíš se nikdy, nikdy více k ní?“

„Nikdy! O, toho si buď jista!“ řekl s tak divným úsměvem . . .

„Claudie! ubohý Claudie! Pomýšlej na lásku své matky!“ a stále to opakovala, hladíc ho jemně, něžně po tváři.

Vytrhl se jí z objetí, netrpěliv.

„Co chceš? Čeho se bojíš? Je konec všemu, nyní jsem silen.“

Jest konec všemu? — Čemu? Jeho vášeň tak náhle neuhasla; ani jeho strast — nezhojitelná snad. Čemu tedy má býti konec?

Proč nepláče? Proč nemluví? Proč zůstal uzavřen po celé ráno ve své komnatě? Proč vyšel a tak dlouho se nevracel?

Neklid, strach se jí zmocňoval. Bála se o svého syna, o němž věděla, jak strašně trpí — a vše v sobě uzavírá. Hleděla na něho potají, uděšeně, kdykoliv šel kolem ní, netroufajíc si promluviti; a on hleděl stranou, vyhýbaje se zrakům jejím; anebo zas upřeně, pronikavě na ni hleděl, jakoby nechápal ty její dlouhé, tázavé pohledy.

„Co chceš?“ tázal se jí jednou.

Neodpověděla; jen stále naň hleděla, hledajíc slovo útěchy: neboť i ona měla v srdci celý ten vír jeho utrpení; ba více: cítila, že ona to byla, která vše to utrpení mu způsobila; cítila hrůzu budoucnosti, nebude-li Claudio moci zapomenout . . .

Nadešel večer; nadešla noc. Claudio více nevyšel: v deset hodin políbil matku na čelo, a chystal se odejít do svého pokoje.

Byl dosud kliden; až příliš kliden.

„Nepůjdeš také spát?“ tázal se jí.

„Ano, půjdu též,“ a, pevně ho vinouc k sobě: „odpouštíš mi?“ šeptla.

„Co! Což bylas to ty? Jdižiž, odpočiň si nyní, a raději odpusť ty mně vše, co jsem ti kdy zlého učinil, matičko, i to, co bych ti kdy mohl učinit . . .“ Vzlyknutí udusilo mu v hrdle další slova; nepromluvil více a šel.

A ona si vzpomínala; vzpomínala, jak jí, jí též před dvaceti lety hrozilo srdce puknouti — a duše jí hrůzou mřela.

„Ubohý Claudio! Jak trudnou noc probdí! Toto utrpení! a nemíti pražádné útěchy, nižádné úlevy!“

Nemohla usnouti, a aby se potěšila, pomýšlela, jak že bude za týden, za měsíc: až mine první mocný dojem a Claudio začne zapomínati . . . . Ano, tak to bude. Konečně blížila se doba odplaty za vše

utrpení dlouhých měsíců: bude opět šťastnou matkou, šťastnou, veselou. Zachránila svého syna, vyrvala ho osudné lásce Valeriině; matka zvítězila!

Jedna! Jedna s půlnocí. Z jeho pokoje nezazníval ani pohyb. Ještě spal: konečně přemohla vše únava bolu; spal jistě; ale přec chtěla se přesvědčit; chtěla se utišit; pak spočine i ona.

Z mezer dveří draly se táhlé nitky světla. — Tedy nespal; byl vzhůru; plakal snad; ubohý Claudio! Slzy matky jistě mu ulehčí — a zaklepala lehounce.

„Claudie!“

„Claudie! Claudie! Claudie!“

Opřela se o dveře, zoufale, celou silou své postavy, ztuhlé hrůzou. Dveře povolily a ona potácela se dovnitř.

„Claudie! Claudie!“

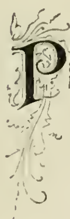
Ležel na posteli, oči vytřeštěny, ztuhlá víčka, a na bledé tváři skvrnu krvavou — táhnoucí se od úst pootevřených. Byl mrtev. Otráven.

Z italského přel. *Marie Kalašova.*

(V Miláně, v únoru 1886.)

O zlaté pravdě.

Báseň od **Elišky Krásnohorské.**

Pojď, zaleťme si k pozemskému ráji,
v stín sladkoplodých palem,
pojď na východ, můj druhu, v zemi bájí,
kam toužíváme s žalem.

V říš milosrdných reků, moudrých králů
a poustevníků svatých,
v kraj pěvců pějících jen pravdy chválu —
lží prostou klamně zlatých.

Pojď v domov soudců božsky pronikavých
a věštců víry plných,
v kraj lásky k smrti věrné, přátel pravých
i soků spravedlných.

Pojď, vmysleme se v báječné ty tvory!
Žil král tam velkoduchý,
sto let byl starý, tíhou věku chorý
a teskné cítil tuchy.

Ten zavolal si mudrce, jejž zlatem
byl pořdy obsypával,
i děl: „Kdys chvíle strom snad zvrátí chvatem,
jenž věkům odolával.

„I mne i tebe, vše, co nám tu milo,
co nejdražšího známe,
všech našich nadějí co skalou bylo,
čas jako třtinu zláme.

„Nám dali bohové vlasť požehnanou,
a mír ji blažil věky!
Zdaž obhájí však zemi bezobrannou
lid šlechetný a měkký?

„Zda strpí závisť, že ta země živí
tak ctné a šťastné syny?
A nevtrhne-li soused bojechtivý
v ráj naší domoviny?

„Vím, vzplane zápol s výbojnými vrahy!
Ó kterak skončí asi?
Lid učils povždy, — uč ten národ drahý,
co v budoucnu jej spasí!

„Moc králů míjí! Lid mi nelze vésti
vstříc době nebezpečné!
Jen duchům dáno nesmrtelně kvésti
a konat dílo věčné.

„Ty mysliteli velký, duchů králi!
Zvaž, co tvá moudrosť chová,
a v mramor věčný, z tvrdé vzatý skály,
vryj věčné pravdy slova.

„Té pravdy, která lidstvu po vší zemi
jest nejblažší a spasná,
jíž nelze nezvítězit nad myslemi,
žeť jako slunce jasná.

„Vpiš pravdu takou, která slabé vzmuží
a silné skrotí jemně,
jež vášně smíří, soky láskou sdruží,
ráj stvoří z širé země.

„Zvěsť pravdy, která vzpřímí mužné šíje,
že neskloní se v robství,
a v prsou nepřátelských potře zmije,
jež soptí hnusem sobství.

„Ať všichni duchem volni, srdcem čisti
se o slasť žití dělí,
ne jako dravec lpící na kořisti,
z níž ssaje, zkrvavělý!

„Ať zvířeckosť se mocným studem zděsí
té pravdy zlatých žárů,
a z lidských srdcí prchnou zášti běsi
i démonové sváru.

„Ať směle prsa vznešených i skrovných
se v blahé vzedmou pýše,
že vlasť je obcí bratrů sobě rovných
a hodných lidské výše.

„Skvost nejlepší, jejž duch tvůj přemítavý
si dobyl v žití celém,
ať zvelebí kdys jedince i davy —
směs otroků a šelem!

„Ó najdi slova hromová i slunná,
ó slova čarodějná,
ať svítí spásou zlatá jejich runa
v tmu zbloudilého hejna!

„Ať moudrosť jednou pravdou přesvědčivou
své zlaté jádro zjeví,
ať blaze tomu, kdo ji pojme živou,
a běda, kdo jí neví!

„Tu pravdu pak, jež duchy vznese k výši
a nedá lidstvu klesat,
jak odkaz lidu svému v srdce vpíši,
věz, dám ji v kámen vtesat.

„Věz, v mramor zlatem ryzím vykládanou —
to zlatem cti a vděku —
tak dám ji vsadit nad chrámovou branou;
ať mluví k srdci věků!“

I stál tu mudrc se skloněnou hlavou,
již velká hnětla tíha;
zdaž chová pravdu takou pronikavou
dnů jeho zašlých kniha?

Zda všecko myšlení a zpytování
se dotoužilo plodu,
jenž pravé blaho, pravé požehnání
by lidskému dal rodu?

Či všecko mudrctví, ves um je lichý
a nemá spasné moci?
Tak hloubaje šel v příbytek svůj tichý
a pátral dnem i nocí.

Tam před balvanem mramorovým stával,
kde s dlátem rytec čekal;
již unášel jej vřelé pravdy nával,
zas mrazný klam jej lekal.

Kde nalézt pravdu velmocnou a silnou,
ó která jest to, která,
jíž dáno kouzlo, v spásu neomylnou
vést pokolení sterá?

A když tak váhal toužně přemítaje,
jak zjasnit pochyb stíny,
zřel, jak si mladý rytec při tom hraje
a cosi robí z hlíny.

Chtěl člověku to zhnísti ku podobě
a tím se pachtil v potu.
Jen maně mudrc toho všiml sobě
a zašel na samotu.

Chtěl v moře pravdy ke dnu vhroužit duši;
spěl proto v lesy husté,
kde lidský rej ho z dumy nevyruší,
a bydlel v sluji pusté.

Až teprv sníh když zavál stuhlou půdu,
zpět přišel ze své skrýše;
zrak vpadlý měl a zvetšelých byl údů
jak přízrak z mrtvých říše.

On nenalezl pravdy! Ze všech trudů
jen pochybnost si nesl!
Rván divým spárem zoufalství a studu
v prach na svém prahu sklesl.

A hle, tu ztrnul, novou zděšen ranou!
Neb králův mramor bílý
byl zmařen! Postavu veň vytesanou
jun uhlazoval s pílí!

Ten uhnětený, malý člověk z hlíny
byl prvým, chabým vzorem;
teď rány dláta hřmí jak hromoklíny,
teď obr jest jich tvorem.

A pod hochovou tvůrčí rukou smělou —
hle — mramor živým zdá se!
Tu stojí člověk s výsostí svou celou
a v plné lidské kráse!

Hoch spatřil kmeta. Kleknuv strachem zbledl
a vyznával svou vinu;
však mudrc v náručí jej k srdci zvedl
a zvolal vroucně: „Synu!

„Proč z umné ruky tvé ti dláto kleslo?
Mníš, žes můj mramor zkazil?
Tys našel vytoužené, zlaté heslo,
tys pravdu přiobrazil!

„Buď člověkem! Toť moudrosť, v níž je spása!
Buď člověkem! zde vpíši.
Buď člověkem! ať věčný mramor hlásá
stům národů a říši.

„Vždy lidstvo nad roby a nad divocny
zvěsť pošlechtí jen tato!“
I vepsal mudrc na podstavek sochy
dvou slov těch věčné zlato. —

To událo se v pohádkovém luhu,
kde zlatý východ září.
Pojď, nesme v západ o tom zvěsť, můj druhu,
kde národy se sváří.

Ó buďme lidmi! Heslo prostoduché
a vymyšlené v ráji!
Či zařve záští, dravou vášní hluché,
že lidskost — jest jen bájí?!

Skoro jako v bájce.

Kdys, madame, pěnkavku měl svlačec v lásce skryté.
— Vy jistě básníku ten nápad odpustíte,
že může rostlina si zamilovat ptáka. —
Byl svlačec lesní to, jenž tam, kde park se smráká,
rosť blíže potoka a zídky puklé místy,
a smutně plazil se už pouschlými listy,
a smutně poslouchal tam z lípy ten hlas ptačí,
zoufaje, samoten že květ svůj travou vláčí.
Chtěl zkusiti, zda strom by opjal silou sporou,
strom s obrovitým pněm a rozbrázděnou korou,
a k hnízdu došplhal, těch písní sladkých zdroji.

Neb věřil bláhový, že něco jest, jež pojí
vše kvetoucí s tím vším, co vzduchem létá, zpívá. —
(Mně zdá se ctižádost ta, madame, dosti tklivá.
Vždyť víte, milenci že blázny jsou a snaží
se být vždy pospolu, — a víte, že to blaží!) —
Jak lovec řecký, chtě Dianu překvapiti,
po zvuku rohu šel, jejž v dáli slyšel zníti, —
liany růženec pln modrých zvonků, chtivý
spěl výš, kde pěnkavu zpěv prozrazoval snivý.

Pěnkavu zulíbať a mít, o jaké snění!
Žel, příliš krásný sen! Neb již až k vysílení
šťáv krapet dočerpán, jejž země svlačci dala.
Vždy volněj' úponka mdlá, křehká výš se pjala;
a rána každého květ její vadl chvatně.
Neb ač to svlačec byl, přec veď si neobratně:
byv zrozen ve trávě, kde mravencové žijí,
zatoužil k vrcholům, kam veverky se kryjí.
Tam vítr drsně vlá a houstne stín se tmící.
— Leč, madame, milenci jsou téhož rázu všicci. —
Až k hnízdu, odkud zněl ten hlas v nebeském plesu,
vždy stoupal, vil se výš náš prostý svlačec lesů!

Když posléz dosáhl už svojí pouti cíle,
snésť nemoh' onen chlad, jenž listím vlál tak mile,
a skonal, před smrtí tam vydav z pod větvice
květ ještě poslední, jejž neuzřel pták více.
— Jak? Madame, vzdycháte a kloníte svou hlavu?

Zpěv svlačec zbožňuje a zmírá pro pěnkavu!

François Coppée. Z franc. přel. *Lad. Tesař.**)

*) Ukázka autorisovaných překladů knihy François Coppée: „Poesie", jež vyjde v „Kabinetní knihovně".

Tripolis africký.

Napsal **Quido Mansvet Klement.**

aký to příjemný a čivstvo mile rozrušující pocit — čekat několikráte čtyřiadvacet hodin na odjezd lodi, kteráž mne zavézti má v kraj toužebně hledaný a která při vší dobré vůli nemůže odplouti! Běžím den co den třikráte ku přístavu a tážu se, kdy konečně vypluje parník do Tripolisu, avšak pokaždé dostává se mi stejně přívětivé odpovědi: „Až bude míti dostatečný náklad!“ A to trvá již pátý den. Bože dopřej mi trpělivosti! — Nebylo uličky v městě La Valetě na ostrově Maltě, kterouž bych nebyl zevrubně prostudoval, několikráte po sobě prohledl jsem si — ze dlouhé chvíle — znamenitosti a nádherné monumentální stavby tohoto zajímavého města, kterých je značný počet, a loď pořáde ještě nechtěla odplouti. Nejdůkladněji prohledl jsem si paláce slavných Janovníků (Johanitů) a sedmi svědků, pak radnici, starou katedrálu, velkou hvězdárnu, proslulé kláštery, rozsáhlý arsenál a slavnou tvrz St. Elmo; ale krom toho neušel mi ani jediný dům, ve kterémž bydlela nějaká krásná malinká Maltezanka — obyvatelky ostrova Malty jsou totiž vesměs malinké — majitelka velmi pravidelného obličeje a žárného oka, co do postavy drobounce jemná, ale při tom mile kulaťoučká . . . i takovýto zhoubný účinek může míti dlouhé čekání na odchod parníku! Již znal jsem všechno ve městě, ale parník dosud nejel . . . Kdy konečně odpluje? — Nevíme! Dobrá tedy! Vydal jsem se zatím na cestu „do vnitř ostrova“ a prozkoumal jsem letmo těch 275 čtverečních kilometrů plochy celé Malty a shledal jsem, co šťastnější předchůdcové moji už dávno objevili, že spočívá na ohromné vápenité skále, a potom že jest co do množství obyvatelstva ukrutně přelidněna; dále přebředl jsem všech pět potoků, jež ostrov protékají, spatřil jsem na měsíc duben vskutku tropickou vegetaci, z níž vynikaly nejvíce proslavené maltanské růže, ohromné palmy, spousta bavlněných plantáží a úplný nedostatek jakéhokoli lesíku; co pak se týče zvěřeny, musím k vůli cestopisné důkladnosti konstatovati mnoho tisíc kusů hovězího dobytka, ještě větší počet koz a ovcí a veliký počet věhlasných mezků a oslů maltanských. Vracím se z této výzkumné cesty, a parník — dosud neodjíždí.

Čta téhož dne báseň, jižto zde napsal Byron v měsíci květnu 1811 — „Loučení se s Maltou“ — byl jsem téhož mínění, jako proslulý básník; začal jsem všechno kolem sebe nenávidět a nenávist tato stále rostla. Ba i ty krásné drobounké Maltezačky, jakož i ztepilé postavy Maltezanů zprotivovaly se mi již do duše; nádherné budovy, kterýmž jsem se dříve radostně obdivoval, děsily mne nyní svou fadessou, a ta ustavičně stejná nebes modř i ten stejný slunce jas mne strašně nudily, avšak — ten protivný zvědavec tamo v plátěném anglickém, až

na paty sáhajícím kabátě, kterýž se jako věčný nohsleda na můj stín zavěsil, každý můj krok, každý můj hled a všechen můj pohyb stopoval, přiváděl krev mou zvolna do varu a nervy mé do zoufalého rozčilení. I v nejodlehlejších uličkách města se mně mimo nadání všude zjevoval, maje na tváři vždy týž škodolibý úsměv, který v mé situaci asi totéž znamenal, jako kdyby se mi přímo byl vysmíval: „Vidíš, neujdeš mi, musíš čekati!“ V přístavě rozmlouval vždy jen s těmi osobami, kterýchž jsem se já byl dříve na to neb ono tázal, patrně aby zvěděl, nač se vyptávám. Protivný to vyzvědač! . . . Desátého dne mého čekání zevluji z rána v přístavě a parník se ještě nemá k odchodu. Rozmilý čtenář se nyní asi také již tak škodolibě usmívá, jako onen můj živý stín a slídič, kterýž stejným tempem po přístavní zdi se prochází a mne po chvilce vždy svým přátelským úsměvem oblažuje.

Zadíval jsem se konečně s úplnou resignací do věčně krásného moře a tu se mi pojednou vynořil z rozpěněných vln — onen božský pěvec Arion, jenž pronásledován loupežníky, do moře a zrovna na hřbet delfína se vrhl, kteréžto hudebně-poetické zvíře, okouzleno Arionovým unášejícím zpěvem i břinkotem lýry, s báječnou rychlostí do Taenary v bezpečí ho zaneslo. „Ó, ty mořem vládnoucí Neptune, nech z útrob moře vynořiti se také takové nějaké zvíře, aby mně — —“ „Dovolte, pane, abych se Vám představil; mé jméno jest Anibale Vari, a jsem starožitník z Florencie!“ Jako hadem uštknut odskočil jsem, neboť můj nohsleda byl mne to vyrušil z mythologických myšlenek a stál usmívavě přede mnou. „Pane!“ Toť bylo jediné slovo, které jsem ze sebe vypraviti dovedl, neboť ctěný pan Vari pokračoval již, nedávaje se mou očividnou mrzutostí nikterak másti: „Čekám, jako Vy, pane, na odjezd parníku „Vilajet“ do Tripolisu a jak zajisté pochopíte — hrozně se nudím; myslím tedy, že jakožto spolutrpitel, nepohrdnete mou společností.“ — Situace byla velmi komická, a po notném výbuchu smíchu podal jsem nenáviděnému dosud cizinci pravici a zároveň vyjevil jsem mu upřímně, zač jsem ho považoval. Od té chvíle byli jsme cestovními přátely. Cílem jeho cesty byly zříceniny města „Leptis magna“, kdež doufal ve mnohý vzácný nález starých mincí, broncovin a skulptur, kteréž tam zhusta se vykopávají.

Po tomto zajímavém seznámení byl nám osud velice přízniv, neboť druhého dne na to obdržel „Vilajet“ dostatečný náklad a konečně dvacátého dne mého čekání časně z rána vytaženy kotvy a pod tureckou vlajkou vyjížděli jsme kolem proslavené tvrze St. Elmo ven do lehce rozvlněného moře. Náš šroubový parník — však nikoli, jenom parníček, neboť byl mnohem menší „Vyšehradu“, kterýž po stříbropěnné Vltavě se prohání — nechtěl se mi jakožto starému a zkušenému námořníku nikterakž líbiti, a když jsem byl zkoumavým zrakem prohledl jeho vnitřnosti, seznal jsem, že jej mnohý chronický neduh tíží. Ten jeho stroj byl jaksi dychavičný, pracoval těžce a líně, tak že jsme sotva pět anglických mil za hodinu uraziti mohli. Zařízení jeho bylo asi tehda, když jej anglický lord jakýsi nešťastnému mexickému císaři Maximilianovi daroval, nepochybně velice vkusné, ba nádherné, ale teď, jsa dávno již majetkem jakéhosi kupčíka z Albanie, po odbyté periodě lesku a slávy, po tolika letech práce a útrap vzbuzoval soucit. Byl, jak na moři říkáme,

vykuchán, to jest přepych z něho odstraněn, ráz skvěle yachtovní s něho smyt, a parádní druhdy parník přetvořen na dopravní prostředek nejnižšího stupně, živořící mezi Maltou a Tripolisem při dopravě co možná nejnespořádanější.

Majitel lodi, osm námořníků, z nichž jeden byl zároveň kuchařem, pak kapitán a všeho všudy tři cestující, počítaje ovšem i mou maličkosť, tato ominosní třináctka, kteráž by pověrčivému cestovateli na takovéto zbědované lodičce zajisté hrůzy nahnala, oživovala smutně zápolící „Vilajet". Třetí cestující byl mladistvý literát francouzský, kterýž od jistého spolku v Lyoně šest tisíc franků na cesty obdržel a nyní také na pobřeží severní Afriky spěchal. „O Svatobore, Svatobore!" — pomyslil jsem si, slyše o tak slušném příspěvku na cestu, „ty vypravil bys za tuto sumu zrovna dvacet spisovatelů, ale ovšem nikoli za moře!" Ten Francouz hodil se jak náleží ke mně a já asi k němu, neboť nastal mezi námi ihned poměr velmi přátelský. — A tak jsme tedy jeli do „tmavého dílu světa". —

Jasná záře slunce, nedušená ani jediným obláčkem, rozlévala se s temně modrého lazuru nebes na lehce rozčeřenou hladinu mořskou, a místy dosti příkře spadající břehy ostrova, kolem něhož jsme na východní straně pluli, se svými choboty a zálivky jakož i s vyčnívajícími, ostrými mysy odrážely se malebně od šumícího a zpěněným pasem se obmykajícího moře, ve kterémž zdánlivě plovaly. Když byla loď objela nejjižnější bod ostrova, tak zvanou „bránu široka" (Par sa scirocco) změněn kurs o málo na čáru tripolisskou; jižní a zcela příkře a srázně vystupující část ostrova Malty, prostá všech zálivů, nořila se zvolna vždy hloub a hloub do proudů mořských, za krátko čněl už v dálce jen nevysoký pruh země z lesklé hladiny, konečně i ten zmizel s obzoru a — kam jen oka hled dosahoval, kolkolem mořských vod ohromná, nepřehledná pustina. Zvláštní pocit zmocňuje se cestujícího při pohledu na široširé moře a dojem jest pokaždé, aspoň na začátku jaksi skličující, neboť každému přichází na mysl poměr nicotné lodi k nesmírné spoustě mokrého živlu a jenom znenáhla uvyká oko i obraznost člověka tomu úchvatnému a vznešenému, byť i úžasně jednotvárnému obrazu. Chechtaví rackové provázejí naši loď a hrají si stále s vlnami, na jejichž hřebenech se vždy na okamžik usazují, ale hned na to v luzném pohybu zase do výše veslují vyrážejíce onen tesknÿ skřek, který v čas bouře s hukotem vln a větru děsně se mísí. Za to přilétá jen velmi zřídka v tyto končiny onen nedostižný král letu, perutí delších nad kondora, kterýž pluje nesmírnou říší vzduchu, vzdaluje se do ohromné dálky od svého stromního hnízda, lově létací ryby, na kteréž se rychlostí blesku dolů vrhá. Poprve spatřil jsem tohoto „ptáka fregat" (Tachypetes aquila) v Středozemním moři; jeho ohromná, daleko na obě strany rozepjatá křídla prorážela mocným rozmachem vzdušné vrstvy tak rychle, že jsme tento opeřený meteor jenom několik okamžiků pozorovati mohli, ano jeho běloskvoucí tělo, v černé ohromné spony mocných perutí zavěšeno, jako bílá jiskra směrem ke Gibraltaru prchalo.

V mokrém živlu pak doprovázela nás též družina veselého komonstva, neboť pojednou objevilo se značné množství klassických delfínů, kteří s překypující jarostí života v zelenavých proudech všelijaké rejdy

prováděli. Zdá se, že jako na povel dávají lodi v plavbě přednost, zůstávajíce schválně pozadu, načež pak jedním úhozem mocného ploutevního chvostu, jak vycvičené mužstvo v řadu se staví a potom jako při dostizích s lodí v zápas se spouštějí. Zápas jest ovšem, i kdyby to byla loď sebe rychlejší, proti vodnímu letu tohoto zvířete zcela nemožný, a nepotřebuji zajisté ani široce vykládati, že náš „Vilajet“ o palmu vítězství nikterak se nepokoušel. Předhonivše nás, vynořili se delfíni na celé čáře smělým obloukem na povrch vody, ukazujíce nám (snad na znamení hlubokého opovržení) své černé lesklé zadky, a na důkaz, že jest jim to všechno opravdu jenom hříčkou, opakovali nám svou dostihovou produkci až do omrzení. Plinius a mnoho jiných pánů starého věku tvrdí, že jest delfín zvíře velice chytré, a vypravují tomu na důkaz mnoho pěkných povídek, z nichž se mi vždy nejvíce líbila pohádka o chlapečkovi, kterýž den co den krmíval delfína, jenž na břehu druhdy slavných, ale v jistém ohledu rozkřičených Bají (Martial I, 68. „Jako Penelopa přišla, odchází co Helena“) se proháněl a konečně hochovi za dar vezdejšího chleba tak vděčným byl, že ho denně na svůj hřbet přijímal a takto do Puteoli přes moře převázel, kdež hošík školu navštěvoval. Chlapeček se však jednoho dne roznemohl, zemřel a delfín čekaje mnohý den, konečně zachvácen nezdolným zármutkem, také vzal za své. Povídka tato jest zrovna tak pravdivá, jako je věrný obraz delfína, jejž nám umělci naši tak často — na nos věší.

Hlemejždí naše plavba ubíhala rychlostí pětimílovou za hodinu, i počítali jsme tudíž, nenaskytne-li se žádná překážka, že těch sto a sedmdesát pět mil za šestatřicet hodin urazíme. (Poštovní parník Lloydu by tuto cestu vykonal za sedmnácte hodin.) Život na palubě, s kteréž jsme se po celý den ani nehnuli, poskytoval velmi málo zajímavých momentů a poněvadž jsme skvělou spíži s výborným „portrem“ z ostrova Malty s sebou si vezli, nebylo nám třeba umění kuchaře — námořníka do rozpaků přiváděti, i svěřili jsme mu tudíž jenom vaření černé kávy, kterémužto úkolu on za to znamenitě dostál.

K večeru vyrovnalo moře všechny své vlnité záhyby a slunce obráželo se zlatou září svého jasu od lesklé hladiny, podobné roztavenému kovu, a věčně unášející a snad nejkrásnější zjev ve přírodě, jakýmž jest západ slunce do temného moře, poskytl našim zrakům divadlo neskonalé krásy. Z té ohromné, vždy níže a níže klesající žhavé koule nesálal již žár nezměrného množství světla, ten mocný jasu proud se zjemňoval a jako ztemněn dusivým závojem, vysílal klesající znenáhla kaskádu paprsků, rozlévaje na odpočívající už vody mořské lehkou zlatou záplavu. Planoucí koruna našeho světa pozvolna ztápěla své zářící paprsky do tiché hladiny a nořila se níže a níže, až rudá koule její konečně dotkla se ohromné plochy zrcadlově skvoucího oceanu. Hloub a hloub spouštělo se slunce, barva nebes začínala se krýti růžovým svitem, jehož tóny znenáhla bledly, jsouce živěji vroubeny zlatým leskem; pojednou, jakby klesající kolos novým ohromným žárem byl vzplanul, vytryskly z něho obrovské žhavé proudy a zaplavily na rozloučenou všechen náš obzor. Pak zmizelo slunce za rudě zbarvenou hladinou.

Nastala chladná noc, a lehký větřík od severozápadu rozrušil slabě mořskou hladinu, na kterouž se zatím rozlévati začal bledé luny

svit, a mihotavá světla nesčetného množství hvězd zářila na tmavé klenbě nebes.

My tři cestující od severu konečně vyhledali jsme si jedinou kajutu, kteráž obsahovala čtyři, řekněme dosti slušné postele, umístěné po dvou nad sebou a když jsme se byli z jistých příčin dohodli, že já budu spáti v prvním „poschodí“, nebylo nijakých překážek, abychom si ulehli, a za nedlouho nastalo i v našem kumbálku, jako na lodi vůbec, ticho. —

Silné otřesení lodi mne v noci zbudilo. Naslouchal jsem. Hučení větru a šum mocných vln dorážely děsivě na naši loď a rychle dopadající kročeje na palubě pracujících námořníků byly zlým znamením. Při slabém svitu mžourající tangentální svítilny, na kteréž kymácení naší lodi jasně viděti bylo, hledím do přízemku, avšak lůžka mých společníků jsou prázdná. Již jsem také dole a začíná mi krušná práce oblékání, neboť následkem značného kolísání lodi nemohu nikterakž dosíci pevného stanoviska. Na tom však není dosti, neboť teprve nyní s hrůzou naslouchám a pozoruji, že lodní stroj nepracuje. Vyrazil jsem na polo obléknut po krkolomných schodech vzhůru na palubu, ale prška solné vody, zanešená s hřebene vysoké vlny, kteráž nás daleko stranou odhodila, zalila mi oči, že jsem chvíli nemohl prohlednouti. Konečně vidím nedaleko vchodu do strojírny své spolutrpitele a drže se všeho možného, spěchám k nim. Okamžitě byl mi celý stav věcí jasný. Jedna z hlavních pak stroje praskla, strojník ji právě spravuje a s námi hrají si tím časem vlny jako s míčem. Tuto nepříjemnou situaci snažil se kapitán zmírniti několika poloshrnutými plachtami, a poněvadž svítil měsíc jak rybí oko, nelekali jsme se vichru burácejícího v plachtách a lanoví, ačkoliv bylo moře značně zbouřené. Za hodinu byla vada napravena a toužebně očekávaná první tempa parního stroje vyhrkla z útrob lodi. Byly čtyři hodiny z rána a volně klestil si kolébavý parník cestu vlnami při stejně silném větru. Předvídali jsme již značné opozdění našeho příjezdu do Tripolisu. — Tím časem zlepšila se povětrnost a slunce zůstalo nám již po celý den věrné; obloha, po níž jenom lehounké bílé mráčky se přeháněly, byla stále barvy tmavomodré a jen pobyt na palubě byl poněkud nepříjemný následkem dujícího větru a častých víšek slané vody, jež zpěněné vlny po nás házely. K tomu družilo se ještě silné kolísání a houpání parníku, takže volná a přímá chůze na palubě zcela nemožnou byla.

Hlubokou soustrasť projevil jsem téhož dne cestujícím, kteří přinášeli Neptunu oběť mořské nemoci a oni zase s utrápenými tvářemi litovali, že mocný vládce mokrého živlu také ode mne nevymáhá „mořské berně“! Bůh tritonů a nereidek nežádal dosud nikdy ani při nejhroznějších nepohodách na moři ode mne této daně a osvědčuje se na mně plnou měrou pořekadlo námořníků, že v neděli narozenému moře neškodí! — Kéž tak zůstane!

(Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Byl-tě čertík, zbaven tísně blánek,
zvolna střásl věkovitý spánek,
povypjal se z pestroskvělé půdy,
natahoval zkoprnělé údy
a jak splasklý měch, když bobtná dechem,
tílko zhnětené zas šířil, dloužil,
až pak ze žaltáře skočil spěchem
na bůžka, jenž za těžítko sloužil.

Odtud smál se drze vědátoru
do ztrnulých, vypoulených zorů.

Posléz' ruka kustodova maní
nad pitvůrku šklebivou se vznesla,
však než mohla dopadnouti na ni,
již naň rarach zoubky cenil s křesla;
hned zas chytil nebes ložních šňůru,
šplhem opičím se mihl vzhůru,
odtud střemhlav na divan se spustil,
v koutě starým haraburdím šustil,
kolem glóbu zarejdil si skočnou,
přemetl se nad severní točnou
a teď učenec ho v týle cítí —
hrůzou schvácen z komnaty se řítí,
v divém trysku prudce tělem třepe,
jako šílen do týla se tepe,
bez oddechu pádí řadou síní,
vráží do knih, odlitků a skříní —
teprv dole v čerstvém chodby vánku
klid se vrátil do schlazených spánků.

Stanul, udeřil se v čelo — Běda!
Což tak zdětinštěla leb ta šedá,
že již babských strašáků se děsí,
klamu smyslů, jejž mu na nos věsí
hříčka obraznosti choré?! Štěstí,
že zrak žádný nespatřil to scestí.

Tak se utišil. Šat přece s péčí
protřásl; jda zpátky volným krokem,
jakby skrytých obával se léčí,
v každém koutě bystrým bádal okem,

a když otevřel své jizby dveře,
k žaltáři spěl první pohled plachý —
ani stopy nikde po příšeře,
jež mu nahnala ty směšné strachy! . . .

Přiseď zase k dávné, skvostné knize,
lepotou se kochal rouch a tváří,
z jemné, zlaté arabesek příze
pilně tkal svou příští slavozáři,
všechny díla půvaby a cnosti
snášeje do stati sáhodlouhé, —
k tomu za lék choré obraznosti
místo kávy mléko srkal pouhé.

Z jitra do večera celým duchem
ponořen je mezi vetché desky,
bez účinku na kustodu hluchém
svážejí se podřízenců stesky:
Tajný škůdce od nedávné doby
v Museji prý tisíc neplech robí.
Pro knihu kdo s katalogem jde si,
jinou za ni vezme ze přihrádky,
pravou najde časem v koutě kdesi
aneb ztratila se bez památky,
celá knihovna je čirý Bábel —
a též sbírky jakby hatil ďábel!
Mezi třpytné kolibri a hmyzy
vřaděny jsou lastury a kyzy,
motýlů skříň chová netopýra,
v hejnu pěvců straší oči výra,
morče zabloudilo mezi dravce,
žába skokan mezi přežvýkavce,
čáp má nápis, který patří ke lvu,
axolotl takto změněn v želvu,
zabloudila trilobitů jmena
tam, kde sbírka bůžků vystavena,
mezi cepů strašlivými hroty
skromně visí Puchmýrovy boty,
kostra mastodontí jednou z rána
husitským je sedlem osedlána,
na němž orang-utan s vážnou lící
Strádonickou chová popelnici,
mumie se pyšní zdobou knírů,
vedle indianská dýmka míru
kajmanovi čouhá z děsné tlamy —
zkrátka, všude šprým a zmatek samý.

Avšak náhle jinam všechny hledy
upjala seč na bojišti vědy.

V Muzeji se choval drahocenný
pergamen, stem věků posvěcený,
ryzím zpěvem nadšeného vzletu
velebící skutky hrdin slavných,
vzácný svědek duchového květu
v naší vlasti za dob šerodávných.
Ale zkusil cizí skepse dravost,
ba i doma hloučkem hánců strádal,
a z těch jeden, když sok hájil pravost,
dnem i nocí po důkazech bádal,
zkoumal každé slůvko lupou tenkou,
ostrou sondou šťáral v každém listě,
až kdes našel cosi nad písmenkou —
známka diakritická to jistě!

Zahřmotil hned veřejnosti bubnem,
rozhlásil svůj nález v ryku chlubném:
„S této kličky pouhé, s toho bodu
celou stavbu klamu zvrátím hračkou:
Nesetkáš se v žádném dob těch plodu
s háčkem takovým neb jinou značkou —
zanesltʼ nám teprv Hus náš velký
v liter sad ty motýlky a včelky."

Všechno mlčí, omráčeno žasem,
až sok jeho tuřím zvolal hlasem:
„Škoda věru dřevce, jímž má ruka
ve prach svalí toho nedouka!
Prvním vzhledem na černidlo jiné
všechna podezřelosť známky mine;
při opisu za dob našich vznikla:
pouhá — kaňka to, jež z brku střikla!"

Hahoj! Učená se strhla vřava.
Diváku to leckdy rozkoš pravá,
když tak v zápas vědy proti sobě
bojovní dva kohoutové měří,
že kol v divé vyškubáno zlobě
chumelí se vlastní, cizí peří.
Leč i neučenci v tuhou rvačku
dostali se pro neblahou značku:
Tečka! na praporu jednom stálo,
Kaňka! vesele na druhém vlálo,
pro kaňku a tečku v lítém boji,
národ rozštěpil se v tábor dvojí,
zrádci! zde a tamo: blbci! znělo;
v boji tom vše jiné dílo dlelo,
brk se změnil v kord a v tesák dláto,
dštilo vůkol kamení a bláto,

i též břitké, jedovaté střely —
Na rukopis málem zapomněli.

Až hlas jeden vynikl z té vřavy:
„K čemu poslouží ten zápas dravý?
Prv ať věda spornou známku zbádá —
do té doby mlčiž marná váda!“

Hlas ten zvítězil a předmět sporu
vydán zkoušce učeného sboru.
V Muzeji na podezřelé skvrně
bůh ví jakou kyselinou čpavou
chemik rozbor konal opatrně,
až svůj nález podal, vrtě hlavou:
„Nemohu než s podivem a hnusem
věc tu pojmenovat — čertím trusem!“

Užaslý sbor trnul bez hlaholu.
Jenom kustos v dolním konci stolu
jako uštknut hadem vzkočil divě,
dlaněma si zastřel bledé tváře
a vzdech táhlý vydal žalostivě:
„Ach, vše ztropil rarach ze žaltáře!“

Vědci slovům záhadným se diví,
k úsměvu ret nejeden se křiví.
Náhle vrzly dveře v lehkém ruchu:
Dovnitř šlehl oček rudým žárem
pitvor chundelatý s růžků párem
a zas unik' v mefitickém puchu.

Celý sbor tu polekán se zvedá,
u kustoda vysvětlení hledá
a když seznámil je s knihou, šetkem,
vrtí hlavami nad bájnou zvěstí,
však zjev nedávný jim vážným svědkem,
že cos' divného zde skryto jesti.

K ráznému se odhodlali činu:
zbavit Museum těch mrzkých pletek,
zbádat záhadnou tu čertovinu,
vyšetřit, kdo tajemný ten šetek.
Vůdce zvolený, vše s péčí váže,
načrt' plán a cestu k metě vhodnou,
u všech dveří rozestaviv stráže,
aby léčí obklíčil zvěř škodnou.
Voj se schystal, každý zbraň svou vole:
staré kelty, Táboritů cepy
neb jen skromné deštníky a hole,

jeden foukačku též s perským práškem
uchystal si k honbě za raráškem.
A byl hon to slavný, velkolepý!
Brzo honci šklebivého ďasa
z pavučin kdes v koutě vyplašili,
rozlehla se vřava mnohohlasá,
huš huš! znělo, zbraně harašily
a čert veverkou jim prchal v kole:
Tamo hned — zas tam — tu výš — tu dole
jako šídlo potvůrka ta hbitá
bleskorychle semotam se kmitá,
honci za ní s křikem; ten jak slepý,
holí tříská popelnici v střepy,
onen v druha místo v ďasa tluče.
Ze sálu v sál šotek prchá ruče,
skáče v okna, rejdí po balkoně,
učený sbor za ním v ryčném shoně . . .

A lid venku s úžasem se staví,
na ulici vzrůstá v husté davy,
ruce spráská: „Jaký div se děje?
Ruch a život vjely do Museje!“ — —

3.

Do síně zas prchal ďasík čilý
a než za ním honci přikvačili,
obratně se schoval do klobouku,
jejž kdos odložil na skříni brouků.

Za podšívkou ukryt smál se tiše,
halas pádících kol vědců slyše,
až pak upocení, utýraní
upustili od marného štvaní.
Zvolili však výbor sedmi členů,
aby hledal pilně ve dne v noci,
až se zmocní rohatého plenu.
Tu smích šetek jedva doved zmoci:
neb kde věc má usnout jaká koli,
tam se u nás pro ni výbor zvolí!

Ale klobouk, nyní ďasa skrýše,
ocitil se na věhlasném čele
statného práv českých hájitele,
jenž se chystal právě na sněm říše,
by tam bránil břitkou ducha zbrojí
ve při svaté domovinu svoji.

Když pak dojel města na Dunaji
a tam zaseď v radícím se klubu,
nikdo nespatřil, jak diblík v taji
klobouku se vyhoup' na obrubu
a jak potom za poslanců zády
začal mrzké šibřinky a spády.

Řečník líči ozdobně a tklivě
tuhý zápas, který na ně čeká,
kde píď práva každou závistivě
odpírá nám zloba odvěká,
že tu nutno sebrat všechny síly,
opatrně postupovat k cíli,
jak čas velí, schytrale neb rázně
a dbát ve všem nejpřísnější kázně — —

V tom se hlásek ozval s oné strany,
kde mlel palci vážný státník Planý:
„Kázně máme dost; leč jako chleba
více bystrých řečníků nám třeba."

Všichni, že to Planého hlas, mněli,
neb jej nikdy mluvit neslyšeli;
onť jen lysou hlavou rázně kýval,
svorně hlasoval a stranou zíval.
Sám teď netušil, že onen hlásek
vydal z jeho šosu skrytý ďásek.

Za svou prostořekost neslýchanou
utržil si, chuďas, ostrou důtku,
nic že nezmůže se řečí planou,
zde jen třeba moudrých, tichých skutků:
pilně chodit na sněm, do výborů,
většině hlas dávat bez odporu,
jemně spřádat zákulisní styky
tam, kdy skryté hýble politiky — —

Nastojte! tu znova odboj břitký
ohlásil se na šlechtické straně:
„Léta předem již ty tajné nitky
a co upředli jsme? Vojska, daně . . ."

K ustrnutí všech to šlechtic řekl,
jenž byl prvním klubu diplomatem —
vlastně šotek, jenž se tajně smekl
pod frak jeho po řetěze zlatém.

Nesměle mu druzí namítají,
že přec není práce bez úspěchu:
české vědy pevný stánek mají,
Museum se vzpíná pode střechu,
nová krytba nad Karlovým hradem,
jiné otázky se zvolna řeší — —

„Tak dnes žebrák almužnou se těší,
nedbaje, zda umře zítra hladem!“

Takto zakvik' z jiné kapsy zase
letý ďas a měně řadou křesla
dále v různě zpitvořeném hlase
metal do klubu ta hluchá hesla
průpovídky babské lvího vzhledu,
nadulé ty žabky, plné jedu,
jichž se rodí na sta v bařenisku
zlovolného, nezbedného tisku,
laciné ty bliktry, jimiž chytá
politické hejly závisť skrytá,
sama nevědouc, jak provést lépe,
co svým kyjem pobláceným tepe.

Klub vzal tvářnost nebývalou na se,
na poplach bil předsednický zvonec
do hádky a vřavy mnohohlasé,
a vše chýlilo se v divný konec,
když tu klubu humorista jarý,
jemuž z šosu vtip se ozval starý,
vzplanuv nad tím posvátnými hněvy,
přisáhl, že pokoje si nedá
skrytého až břichomluvce zjeví.
Bedlivý si dával pozor po té,
až mu v prstech uvíz' neposeda.
„Ajhle!“ — zvolal — „diabolus rotae!“

Ale ďas mu z ruky vyklouz' mžikem.
Marna byla honba za diblíkem:
jako rtuť sem tam se hbitě kmital,
jako úhoř vysmekal se z hrsti,
a když klub ho týden marně chytal,
výtěžkem byl štipec kozlí srsti.
Odtud v klubu zloboh bez ostychu
pouštěl uzdu satanskému pychu,
poslance kde moha škádlil, zlobil,
žhavou síru v debatu jim drobil,
při salonní politice dvorné,
tropil za ně kousky nemotorné,

hatil nitky zákulisních akcí,
taje klubu nosil do redakcí,
lístky poznámek jim z kapes kradl,
verše s cukrovin tam za ně kladl,
leckomu i potměšilou směnou
za řeč doma pilně sestavenou
podstrkoval hluché třesky plesky,
za šlechtice hlasoval vždy česky —
zkrátka, s děsnou lstí a troufalostí
zkoušel ďábelské své vlohy všecky,
aby den co den až k zoufalosti
ztrpčoval jim život poslanecký.

Bez pomoci snášeli tu trýzeň,
v marném hněvu skřípajíce zuby,
až jim nápad vnukla nebes přízeň:
„K čemu máme spřátelené kluby?
k čemu naše s klerikály páska?
Vyšleme k nim prostě deputací,
by jich pomocí nás zbavil ďáska
řádný, slavný obřad vymítací!“

Na pomoc již exorcista kvapil
v český klub, by ďasa vymít' z něho;
a ten brzo zkrotil rohatého,
rázným hmatem za ouška jej lapil,
do klece jej vstrčil přichystané
ze drátěných křížků hustě tkané,
do níž místo cukru, vody vsuli,
síry kus a misku plynné smůly,
a tam rarach schoulen u zajetí
na bidélku přešlapuje bídně —
po vlastech pak zvěsti blahé letí:
„Ďasa přivezou nám naši z Vídně!“

(Pokračování.)

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Společnost byla již dříve s programem obeznámena, a všichni tudíž ochotně povstali.

Páně Křikavova rodina a její hosté sestoupili dolů ke kočárům, vsedli do nich a jeli. Hlavní ulice pražské byly navzdor mrazu velmi oživeny, jakož v zimních nedělích obyčejně bývá, a kočáry páně Křikavovy společnosti byly by zajisté vzbudily pozornost procházejících se davů, kdyby nebyl mladší Křikava kočům nařídil, aby přes město rozptýleně jeli a teprve za novým řetězovým mostem se srazily. A takž vykonána příjemná a zdravá ta projížďka mrazivým večerem beze všeho pohoršení a několik minut před sedmou stanuly kočáry u Národního divadla.

Panstvo rozdělilo se dle pořádku panem Křikavou starším ustanoveného do zakoupených tří loží prvního pořadí a oddalo se s největším klidem dramatickému požitku. Hrála se Sardouova „Vlasť" a všichni byli velkolepým dějem kusu a brillantní hrou účinkujících umělců unešeni. Sám pan Křikava, který „u Fišerů" vždycky slýchal, že je činohra nudná a že má člověk chodit jenom do opery, liboval si hned první dějství a prohlásil, když byla po druhé opona spadla, že je náramně zvědav, jak to dopadne.

Po skončeném druhém aktu vyšli všichni do foyeru na promenádu; jenom páně Křikavův bratr zůstal v lóži řka, že bude o tom, co viděl a slyšel, chvilku přemýšlet. Pan Richard Lebrun odkvapil k buffetu, aby nakoupil cukrovinek, a příležitosti té použila slečna Hermína a zavěsivši se rychle na rámě své přítelkyně Emy Horské zmizela s ní v davu procházečů. Sotva že byly obě dívky foyer jednou kolem obešly, přikvapil k nim — kde se vzal, tu se vzal — Hermínin bratr Jaroslav veda si na rameni mlaďounké, rozkošné děvčátko, modrooké s černými vlasy, a v tu chvíli spatřila Hermína také Jiříka Hlavsu . . .

Jaroslav zastavil sestru a její družku a odstoupiv s nimi stranou pravil Hermíně:

„Zde, Minko, představuju ti svou zlatou Aninku, Aninku Hlavsovu, a prosím tě, abys ji přijala za svou přítelkyni! Také vás, slečno Emo, prosím, abyste jí své srdce otevřela. Má Aninka je dívka hodná a dobrá, jako jste vy obě; přijměte ji mezi sebe a bude z vás trojice těch nejhezčích a nejhodnějších děvčat z celé Prahy."

„Zapovídáme si, pane Jaroslave, všechny úsměšky!" odpověděla vesele slečna Horská, kdežto Hermína, ani slova nepromluvivši, dívku rychle objala a vroucně políbila.

„Jsem velmi ráda, že vás poznávám, slečno!“ pravila pak tisknouc milence svého bratra obě ruce, jež ve svých pevně držela. „Jaroslav napovídal mi už tolik hezkého o vás, že dávno už jsem toužila s vámi se seznámit. Bratr žádá, abych vás přijala za svou přítelkyni, nuže já prosím vás: buďte vy mně dobrou přítelkyní — já považuju vás už nyní za svou sestru, a nebudu Vám už říkati jinak, než prostě Aninko. Není proti tomu námitky? . . . . Vrtíte hlavou, nuže dobrá! Zde pak máte druhou novou přítelkyni, slečnu Emu Horskou . . .“

„Žádnou slečnu, smím-li prosit,“ protestovala slečna Horská, „nýbrž prostě Emu, která vás, slečinko — zrovna tak jako prve Hermína učinila — žádá, abyste jí byla přítelkyní.“

Na to stiskla slečna Horská srdečně Anince ruku a vyzvala obě družky, aby dále popošly, neboť promenující obecenstvo začínalo již obraceti na ně svou pozornost.

Dívky popošly několik kroků, ale zastavily se opět. Jaroslavova Aninka zadržela je totiž a dávajíc znamení opodál stojícímu Jiříkovi Hlavsovi, pravila:

„A nyní dovolte, vzácné přítelkyně, a zejmena ty, milá Hermíno, abych vám představila svého bratra. Zde můj bratr, Jiřík — slečna Hermína Křikavova, slečna Ema Horská.“

„My se již, Aninko, známe! Pan Hlavsa byl včera tak laskav a našel na Žofíně můj ztracený náramek,“ odpověděla Hermína a zapýřila se při tom až po uši.

„Ale já poznávám dnes pana Hlavsu poprve a jsem ráda, že mám pro Národní besedu o tanečníka více,“ prohodila laškovně slečna Horská, podávajíc bodře Hlavsovi ruku.

Jiřík Hlavsa odpověděl příslušně a celý chumáč byl by nepochybně ještě déle hovořil, ba snad i začátek třetího dějství zameškal, kdyby nebyl Jaroslav z povzdálí zpozoroval svého otce, pana Křikavu. „Tatínek vás hledá!“ pravil slečnám Hermíně a Emě. „Já se s ním dnes už setkati nechci . . . on se na mne nepochybně hněvá, že jsem nebyl dnes celý den doma — však Mína ví, proč! Jděte tedy — na shledanou!“

To pověděv odkvapil Jaroslav se svou milenkou tak rychle, že tato svým novým přítelkyním sotva „s Bohem“ dáti mohla. Krom toho zazněl elektrický zvonek na znamení, že třetí jednání již započne, a proud spěchajícího obecenstva roztrhl všechny tak úplně, že se i Hermína a Ema teprve u lóžových dveří opět shledaly.

Slečna Hermína byla tak vzrušena, že z následující hry ničemu ani neporozuměla. Jí tanuly na mysli jenom Jiřík a Aninka — vše ostatní bylo jí prozatím lhostejné. Hleděla sice upjatě na jeviště, ale myšlenky její byly jinde, a kolem srdce bylo jí tak podivno. Dosud podrobovala se událostem a vyšším mocem, jež osudy její řídily, klidně, s resignací, ale pojednou zachmuřila se jí duše a dívka cítila se nešťastnou . . . Nebylo jí volno ve společnosti otcově a toho, jemuž dnes byla — zasnoubena; tesknota jakási začala ji svírat, i zdálo se Hermíně, že by se jí ulehčilo, kdyby se směla vyplakat. Jakmile tedy po třetím aktu opona spadla, povstala slečna Hermína a ohlásivši matce, že jde Emu navštívit, odešla do sousední lóže; avšak tam nepozdržela se, nýbrž vyvedla svou přítelkyni ihned ven — „na slovíčko“.

„Má drahá Emo,“ pravila kráčejíc se svou družkou do foyeru, „odpusť mi, jestli ti kazím zábavu. Pocítila jsem pojednou neodolatelnou touhu, promluviti s tebou slovo důvěrné. Jest mi nějak divně u srdce, a kdybych směla, padla bych ti hned zde kolem krku a vyplakala bych na tvém věrném srdci své hoře.“

„Své hoře?!“ otázala se s podivením slečna Horská. „Své hoře chceš vyplakat dnes, v den svého zasnoubení?“

„Ach Eminko zlatá, v tom právě poznávám svoje hoře!“ odvětila smutně Hermína. „Vidíš, má dušinko, až do dneška brala jsem tu věc na lehkou váhu, ale zrovna dnes, a vlastně již včera . . .“

„Napadlo ti, že jsi se ukvapila, že's měla ještě posečkat, pravda-li? O má drahá, to prý se zdá každému děvčeti, když se zadalo, ba to myslí prý i mužští, když nějaké rozhodnutí učinili, na to nedbej! Člověk nemůže věčně býti na váhách — jednou musí se rozhodnouti. Proto se nermuť, bylo by to dětinské!“

„Ty mi nerozumíš, má Eminko,“ na to zase Hermína; „mne nermoutí, že jsem se konečně rozhodla, neboť já jsem nerozhodovala a nerozhodla. O mně rozhodl můj otec, v nejlepším úmyslu zajisté — začež mu Bůh žehnej! — ale mně se zdá nyní, že to nemělo býti . . .“

„Ty mne děsíš, Hermíno!“ zvolala soucitně slečna Horská. „Snad se ti pan Richard nelíbí?“

„Nevím, má zlatá, sama, co to je,“ odpověděla Hermína, když byly prázdným foyerem prošly a na pohovku se usadily, „ale mně se zdá nyní, že jsem neměla dopustit, aby bez mého výslovného svolení o mne rozhodovali, že jsem se měla otci opříti, neboť . . .“

„Ty tedy Richarda nemiluješ?!“

„Nemiluji, má drahá Emo!“ zvolala pohnutě Hermína, padla své přítelkyni kolem krku a zaplakala.

„A to jsi necítila dříve?“ vyzvídala něžně slečna Horská.

„Ani sama nevím, zda-li jsem to cítila . . . Mne nevábilo nikdy nic k panu Richardovi, ale on byl vždy tak dvorný, pozorný i úslužný a líbil se tatínkovi . . . Myslila jsem si: otec pečuje tak laskavě o tebe i tvou budoucnost, on tomu lépe rozumí! . . . A pak, vždyť víš, jak je otec prchlý, jak se dovede hněvat, když někdo jeho vůli vzdoruje!“

„Ale, můj drahoušku,“ namítala zase slečna Horská, „pan Křikava má tě opravdu rád, ba ty's jeho štěstí a chlouba — proč pak jsi mu neřekla upřímně: ‚Tatínku, já pana Richarda nechci, já miluju už jiného?‘ On byl by zajisté uvážil, že můžeš býti šťastna jenom s tím, kterého návidíš, a nebyl by dal Richardovi slovo.“

„Ale Emo, ty děláš mi nespravedlivé výčitky!“ odporovala Hermína. „Kdybych byla věděla, že . . . jak to mám jen říci? . . . že by mně někdo jiný byl milejší, než Richard! Avšak já měla jsem jenom jakési nejasné tušení, já vídala jsem, ale jenom jako ve snách, hlavu jakousi . . . . a tu, považ si, drahá Eminko, zrovna včera o akademickém plesu spatřím tu hlavu krásnou, o kteréž se mi někdy zdávalo, náhoda seznamuje mne s ním . . . mé mlhavé sny nabývají podstaty . . . a dnes vidím jej opět a srdce mé je ztraceno! Emo drahá, představ si tu trýzeň: jsem zasnoubena Richardovi, a miluji Jiříka! A teprve dnes nechala jsem se klidně zadat a oklamala jsem Richarda. Jak hanebné!“

Slečna Hermína zaštkala a skryla tvář na šíji své družky.

„To je ovšem nemilá situace," rozumovala slečna Horská, „avšak zoufat si proto přece nesmíš! Otec neměl tě tak na kvap zasnubovat, jsi na to příliš mladá ještě aneb aspoň nezkušená! Ostatně netrap se — ještě nejste svoji! Nemáš-li Richarda ráda, jako že nemáš, řekni to upřímně otci, a zasnoubení padne do vody."

„Vidíš, to říkala také matka má, a to mne pomátlo! Avšak nyní jsem pojednou zmoudřela a poznávám, že je zasnoubení přece jen slib vážný, a cítím, že slibu takovému se má dostáti, když s plným vědomím byl učiněn."

„Má drahá," odmlouvala slečna Ema, „slib jsi vlastně neučinila ty, nýbrž učinil jej tvůj otec . . ."

„Avšak já jsem mlčky svolila!"

„Nikoli, ty's se podrobila jenom nutnosti, kterouž jsi nemohla odvrátit."

„Ty's šťastna, milá Emo, že tak lehce soudíš! Mne znepokojuje myšlenka, že jsem se nezachovala správně — a nyní cítím, že vězím ve kleštích!" pravila s povzdechem Hermína.

„A co se ti zdá, že jsi měla učinit?"

„Měla jsem přímo a poctivě prohlásit, že pana Lebruna nechci, že ho nemiluji a nikdy milovat nebudu, že už miluju . . . avšak nikoli, to jsem ještě říci nemohla, poněvadž jsem to sama ještě nevěděla!"

„Ty's tedy ani dnes ještě nevěděla, že pana Richarda nemiluješ?" vyzvídala zkoumavě slečna Horská.

„Ach nikoli, to věděla jsem již dávno," odpovídala teskně slečna Hermína; „avšak nevěděla jsem ještě, že miluju Jiříka! Obraz Jiříkův míhal se mi v duši jen jako mlhavá nějaká vidina, jako nejasný, vzdálený ideal . . . Teprve včera, když jsem ho v zástupu mladých mužů pozorovala a on tak měkce a toužebně na mne pohlížel, rozehřálo se mi srdce pro něho; avšak určitého jsem přece ještě nic nevěděla — teprve dnes, prve, když jsem ho po boku jeho sestry zde spatřila, procitlo mi srdce a já poznala jsem, že ho miluju, ach Emo, že ho miluju šíleně!"

„Z toho vidno přece, že není na tobě žádné viny," dokazovala konejšivě slečna Ema, „a že jenom nešťastná shoda okolností panu Lebrunovi ten kousek zahrála. Ty's byla do včerejška světa zcela neznalá a co se lásky týče, jako slepá. Tvé srdce bylo jako ve snách; měli čekat, neměli tě dříve zadávat, až svět a lidi trochu seznáš, abys mohla sama rozhodnouti . . . Ale co je platno všechno takové rozjímání — proč pak jsi, Hermínko, neřekla otci a matce upřímně, že Richarda ráda nemáš?"

„Řekla jsem jim to oběma, ale otec dal se do smíchu a pravil: ‚Tomu ty, kočičko, ještě nerozumíš! Však ona se ti láska dostaví, jen až panu Richardovi trochu uvykneš!' Matka pak pokrčila rameny a pravila s povzdechem: ‚Už jsem to otci několikráte nadhodila, ale on dal mi pokaždé skoro tutéž odpověď, jako tobě. Jednou se dokonce rozzlobil a vyžádal si rozhodně, abych mu s touto námitkou již nikdy nepřicházela. Nezbývá tedy, než abychom se na oko podrobily a v bu-

doucnost naději svou složily. Musíme toliko hledět, aby se věc co možná protáhla. Jenom čas může nám skytnouti pomoc. Snad časem skutečně, jak otec myslí, Richardovi uvykneš, a neuvykneš-li, doufejme, že najdeme v nějaké náhodě spojence, který nás ze vší tísně vysvobodí.' — Po těchto odpovědích pozbyla jsem, upřímně řečeno, skoro vší starosti, a poněvadž matka také později ještě několikráte sebevědomě prohodila: ‚Nelam si tím hlavu, děvče, já za tebe myslím, a na mne můžeš se přece spolehnouti!' vzala jsem věc na lehkou váhu a Richardovy námluvy začaly mne znenáhla bavit, jako kdybychom dělali zkoušky na nějaké ochotnické divadelní představení. Vysvětlíš si to zajisté také okolností, že jsem tou dobou ještě žádné lásky neměla; ostatně kynulo mi, že budu do světa uvedena, že začnu chodit do plesů a společností, že budeme dělat nyní častější a veselejší výlety, že budeme mívat doma hosty a zábavy a tak dále, zkrátka všechny tyto okolnosti učinily mne lehkomyslnou, takže jsem si skoro bezstarostně s ohněm zahrávala."

„Plán paní Křikavové, abyste věc co možná protahovaly, byl výborný. Proč pak jste se ho vzdaly? Proč pak jste dopustily tak rychlého zasnoubení?" vyzvídala dále slečna Ema, načež Hermína s vážnou tváří odpověděla:

„My jsme se toho plánu nevzdaly, ale otec jej nepochybně prohledl. Ostatně má otec, jak víš, zásadu, že co státi se má, státi se musí rychle, a tato nešťastná zásada nám celý záměr zhatila. Však nikoli, ještě nezhatila; musím ti věc vysvětliti zevrubně. Když nám byl otec oznámil, že hned po akademickém plesu zasnoubení bude následovat, a já proto starostlivou jsem býti začala, pravila mi matka: ‚Ani teď se ještě nermuť, nemáš-li do toho sňatku chuti! Možná, že ještě v poslední chvíli otce přemluvím, a nepřemluvím-li, musíme se těšiti zkušeností, že z každého zasnoubení sňatek nebývá! Odporem otce dráždit nesmíme, tím bychom si jenom kus života ztrpčily, a věci bychom pranic neprospěly. My se mu tedy na oko podrobíme, ale začneme pak opatrně avšak houževnatě na jinou stranu manevrovat. On prohlásí vás za snoubence a ty budeš se při tom tvářit, ne sice šťastnou, ale poslušnou a klidnou. Tím bude otec uspokojen a zároveň potěšen, neboť mu zalichotí zdání, že v jeho péči takovou máš důvěru, že i pochybnosti svého srdce potlačuješ; potom, maje věc již za jistou, nebude asi příliš netrpělivým, když věc obratně začneme protahovat, a pak — obrátíme ho buď na svou víru, anebo opřeme se mu vší silou a nepovolíme již žádným spůsobem."

„Dle toho mohla bys tedy býti bez starosti, a k politování byl by jenom pan Lebrun," připomenula slečna Horská.

„Ach ano," přisvědčila s nedůvěrou Hermína, „kdyby bylo jisté, že se matčin plán zdaří! Ale což, strhnou-li se proto u nás různice, budou-li z toho veliké mrzutosti a nepodaří-li se nám konečně otce obměkčit aneb jeho odpor zlomiti? Můj Bože, jak se těch zmatků děsím!"

„Nemuč se, Minko má, obavami pro budoucnost!" napomínala soucitně slečna Ema. „Není potřebí, očekávati vždy toho nejhoršího, říkali nám ve škole, nýbrž lépe jest, zachovati si klidnou mysl a důvěřovati v Prozřetelnost. Proto neděs se věcí, které nepochybně nikdy

se nestanou a doufej, že otec, který si tak na tobě zakládá, na konec přece nahledne, že by tě učinil nešťastnou."

„Ty neznáš, milá Emo, mého otce! On je dobrý, ale strašně umíněný, a když se mu odporuje, tvrdý a příkrý. Ostatně děsí mne také poměr, ve kterémž nyní, aspoň nějaký čas, mám žíti. Představ si: dělati nevěstu jednoho muže a milovati vášnivě jiného! Mně se to nezdá býti ani dosti počestným . . ."

„Není to arci nic pravidelného, ani dvakráte příjemného," rozumovala zase Ema; „avšak ty's ten celý poměr nezavinila a v zápasech, do kterých jsme proti své vůli byli strženi, jest i lesť dovolena. Ba druhdy bývá lesť jedinou zbraní, zejmena nás, slabého pohlaví!"

Slečna Hermína bezděky se usmála. „Ty mluvíš, jako stará, zkušená osoba, Eminko, ačkoli jsi jenom o dvě leta starší, než já," pravila už klidněji, než byla dosud mluvila; „však nedá se upříti, že je v těch tvých řečech mnoho pravdy. Jsem ti velice povděčna, neboť jsi mne značně upokojila. Ale docela nikoli. Mámť ještě jednu vážnou starost, Eminko!"

„A ta by byla?"

„Touto druhou starostí jest můj druhý poměr — k Jiříkoví. Nevím sice ještě nic, ale oddávám se blahé naději, že . . ."

„Že je do tebe zamilován?" pomáhala Hermíně slečna Horská. „Jak pak by nebyl! To bystré oko ženské hned zpozoruje."

„Nuž tedy, dejme tomu," pokračovala Hermína; „ale co má se díti dále?"

„To ty nevíš? Ach ano, ty's ještě docela nezkušená! Musíte se spolu co nejdříve možná domluvit, a ty musíš mu ihned celý stav věci vysvětlit, aby snad nemyslel, že's pro něho ztracena. Potom si budete posílat psaníčka, a když bude možná, budete se také scházet. A tak to povedete, až se tvůj poměr s Richardem rozbije. Podporovati bude vás při tom okolnost, že má tvůj bratr známost s Jiříkovou sestrou. On si ji chce vzíti, pravda-li?"

„Ji anebo žádnou!" říká mi vždycky, když o své Anince horuje. „Jaroslav mne bude arci podporovat a on sám také může Jiříkovi všechno povědět, kdyby mně to bylo obtižno. Ale co řekne potom otec, až mu vyjevím, koho si místo pana Richarda chci vzíti? Ty znáš otcovy náhledy a víš tedy, jak o rozličných stavech soudí. To bude asi nová bouře! Z tohoto odhalení mám již nyní větší strach, než z výjevu, kterýž asi bude následovat, až otci prohlásím, že si navzdor jeho slibu a navzdor slavnému zasnoubení Richarda nevezmu a nevezmu." .

„Co může otec dělat?" namítala s vážnou tváří slečna Horská. „Jiřík bude doktorem a professorem — a není to snad čestné postavení?"

„Ovšem, ovšem," přisvědčovala Hermína, „ale otec na to nedbá, jemu je milejší jmění aneb aspoň takové povolání, při kterém se velké jmění dá získati. Vždyť jsi ho dnes slyšela!"

„Máš pravdu, Minko! Hm — fatální věci . . . . Ale sláva! Teď teprve napadá mi, že máš už i pro tento zápas vydatného spojence."

„Na koho to myslíš?" tázala se radostně Hermína.

„Na tvého bratra Jaroslava! Poslyš, Hermíno: nebude-li tvému otci vhod professor Jiřík Hlavsa, bude mu tím méně vítanou slečna Aninka Hlavsova, to je přec jasné, jako slunce na nebi, uznáváš?“

„Uznávám; avšak jaká plyne z toho pro mne útěcha?“ namítla Hermína s pocitem, jenž byl směsí z naděje a strachu.

„Jaká?“ odpověděla Ema. „Ta nejlepší! Tvůj bratr, jak ho znám, nepopustí, a on je energický muž. Vy dva se spojíte ku společnému útoku na otcovské srdce páně Křikavovo a vaši spojené energii otec neodolá. Bojovat a útočit bude pan Jaroslav, a ty mu budeš jenom přizvukovat. Chápeš už, jak se ti zápas usnadní?“

„Začínám již pochopovat. Ty's přece jen moudrá hlavinka!“

„Ale to není ještě všechno. Vy budete míti ještě mocné dva spojence: matinku a strýce Josefa Křikavu,“ vykládala Ema.

„Ale za to budou proti nám tety Aloisie a Krystýna!“ připomenula starostně Hermína.

„Všechen respekt před obratnými jazýčky tvých tetek, Hermíno, ale přesila je přece na straně vaší, neboť co svět světem stojí, platily náčelníkům rodin vždy více děti a žena, než sestry, švekruše a ženichové. Tak tedy, má zlatá, hlavu vzhůru! Od této chvíle, co jsme stav věcí kriticky prozkoumaly — jak se ve škole říkalo — můžeš býti zase klidnou; já aspoň hledím vesele na vaše strategické rozložení pro nastávající zápasy: na jedné straně otec tvůj a pan Richard Lebrun s tetkami Aloisií a Krystýnou, a na druhé paní Křikavová, pan Jaroslav, ty a — já! Ano, já, neboť i já chci pomáhat, a možná, že nebude má pomoc tak docela bezcennou. Již tedy vzhůru, slečno Hermíno, do boje! Neboť pozoruji, že lidé již zase přecházejí. Propásli jsme tu šťastně celé jednání — rozejděme se rychle do svých lóží, než nás tam pohřeší. Myslím totiž, že nikdo ani neví, že jsme celé jednání venku ztrávily — u vás myslili asi, že jsme obě v naší lóži, a u nás zase, že jsme ve vaší.“

Obě dívky na to povstaly, políbily se a odešly na svá místa.

Téhož dne neudálo se již nic závažného. Po skončeném představení odejeli všichni účastníci Hermínina zasnoubení zase do domu pana Jana Křikavy, kdež ale jenom asi hodinu již pobyli; neboť hlavní účastníci cítili po včerejším plesu jakousi únavu a také ostatní toužili již po domovu, tak že po odbyté večeři s radostí přijat byl návrh na rozchod.

(Pokračování.)

U moře.

Tiše vzdychá dívka lepá,
k ní brat malý přitulen;
opodál v břeh nízký tepá
smaragd vln a stříbro pěn.
„Sestřičko, pojď dolů k moři,
budeme si v písku hrát —
jak jsou krásné vlny jasné,
jak mám dobré moře rád!“

„„Není dobré, hochu milý!
Moře nevlídný je brach,
nestálý a potměšilý,
plodí hoře, bídu, strach;
lodě tříští, plavce hubí,
chová nestvůr divých rod —
srdce vroucí, k sobě lnoucí
dělí spoustou chladných vod.““

„Ne ne!“ hoch si moře brání.
„Ty ho sama v lásce máš —
proč den každý k jeho pláni
dlouho, dlouho pohlédáš?
Krásná, dobrá je ta voda,
ze srdéčka rád ji mám:
hojně v písek pestrých misek
přináší mi k pěkným hrám.“

Dívčí oko v dálce tkvělo . . .
Z modra vysvit' plachty běl —
Zaplesala, v dětské čelo
polibků dešť zapršel.
„„Pravdu řek' jsi. Dobré moře!
Již se k němu dejme v let —
Tobě skytne mušle třpytné
a mně lásky celý svět!““

V. Šíp.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Zaváté listy. Básně *Adolfa Heyduka.* V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Heyduk náleží k básníkům, o nichž lze říci, že jejich píseň jest věrným odleskem jejich života. Když radost a domácí štěstí zahřívající své paprsky sypaly v jeho duši, zněl každý jeho popěvek veselým, skřivánčím rhytmem. Jako na hladině jezera každá nálada obrážela se v něm obrysem čistým a průsvitným. Každá myšlenka jásala. Každý vzdech jak by se rozplýval do červánků nových, zářnějších nadějí. Ale když neočekávaně stihlo krb jeho těžké rodinné neštěstí, nyní, po smrti druhé dcerušky Lily, zní píseň Heydukova usedavě, mnohdy i zoufale a beznadějně. —

Takým Heyduk již jest. Přejte sobě, aby byl jiným, nebude. Co prochází křišťálovým hranolem jeho duše, jest ryzí, hluboký cit, srdečný, otevřený názor života, upřímnost všude a ve všem. Dřív nesl vám kytku pestrého jarního kvítí, teď za vděk vezměte zavátými listy podzimku. Ale vždy při něm najdete, ať v tónech veselých, ať chmurných, — umění. Čeho se dotkne, nabývá ušlechtilých tvarů a poetického lesku. Heyduk tvoří s naivní bezprostředností, a snad proto v písních jeho tolik svěžích nálad citových i myšlenkových. V radosti jeho není nucenosti, v hoři sentimentálních výkřiků. Jest pravdivý a jest zároveň umělcem.

Píseň Heydukova jest písní v nejvlastnějším slova významu. Zpěvná, čistá, jednoduchá, přirozená. Nehledejte v ní affektace, není tam po ní ani stopy. Motiv každodenní, ale zdá se nám, jak by operlen byl rosou. Kus přírodní nebo citové lyriky, nic víc, někdy vyhraněný v prostou a dojímavou reflexi: a přec jak mile a vřele vše k srdci hovoří! Sloky Heydukovy proudí lehkou, hudebně měkkou kaskadou veršů. Neshledáme násilnosti a rádi se jimi dáváme unášeti. Šumí k sluchu našemu hned jarní bystřinou, jindy vážným chorálem hvozdů, tu opět smutným šelestem větrů podzimních. Výraz s myšlenkou druží se k sobě v lahodnou harmonii. Cítíme, že z hrudi básníkovy vytryskly zároveň, již hotové a sloučené.

V *„Zavátých listech“* podal nám Heyduk novou knihu lyriky intimní. Dělí se ve dvě části, první tvoří *Dozvuky ku knize „V zátiší“*, druhou jest cyklus *Za Liduškou.* V první nás vítá slunné, byť pozdní již jaro života se svými radostnými hlaholy, v druhé ozývá se trpká, nepotěšitelná bolesť. Básník sám sebe přirovnává k vadnoucímu keři a své písně k pestrým listům jeseně. V nich slzami, touto rosou písně, planulo kdysi dvé květů růžových, žena jeho a dcerka, avšak s hořem jest mu záhy doznati:

„Co zbylo z listů? troudu hrsť v pěsti,
co zbylo z štěstí? — V ňadrech žal!“

Nicméně dostalo se mu blaha, jak v překrásné písni *„Kouzelný dar“* se přiznává, že v době, kdy vedrem parných dnů života svadla hlava, mohl píti „ze studánky dětských snův“. Tamtéž volá jásavě: „Stará srdce mladnou v dětech!“ a vskutku takměř májový dech vane k vám z jeho zářivých slok. Někdy jen ozve se melancholie, chmurná předtucha, avšak ihned zmizí, když básník pohlédne „z temna sněhuplných mraků v dvojí slunce dětských zraků“. Láska k choti a k rozkošné dcerušce stala se vůdčím dvojhvězdím jeho života. Kam šine svůj krok, vidí plno záře, a zdá se mu, že písně jeho jen proto stále kvetou, že mu je obě vplétají do prosivělých skrání. Myšlenku tuto vyjádřil Heyduk v hezoučké básni *„Drahé duše“*, a v pravdě nemohl označiti podnět ku své básnické inspiraci s jemnější noblessou. Probírati jednotlivé písně *„Dozvuků“* bylo by navlékati na šňůrku perly vždy krásnější. Jak roztomile půvabný jest na př. *„Nový svět“*, kde básník zaříká se, že už nebude zpívat, že chce jen zírati do dětských očí, ale když mladé ručky ovinou se mu svlačcem kol hrdla, v témž okamžiku přece jest ňadro písní jedinou. Neméně kouzla a něhyplné delikátnosti dýše z písní *„Tajemný květ“*, *„V dumání“*, *„Nejkrásnější píseň“*, *„V slunci“* a v druhé písni *„Na štědrý den“*. V této poslední již temné tušení zmocňuje se básníkovy mysli, které vyznívá v doznání, „dálná že mu byla cesta láska, ale cesta štěstím jenom krátka“. Tím více plesné radosti zvoní v rozkošných písních *„V parku“*, *„Kytice“*, *„Ve vzpomínkách“*, a *„V rose“*. Každá z těchto jmenovaných jest mistrným kouskem svěží, vděkuplné nálady a slovesné virtuosity. Abychom však jen přibližně naznačili nejpěknější čísla cyklu, kolik ještě by zbývalo přidati k těm, jež uvádíme zejmena! Heydukova sbírka *„V zátiší“*, tento pravdivý skvost naší lyriky erotické a rodinné, zde došla skvělého vskutku doplnění.

Neradi se loučíme s těmito jarými, jen výminkou zádumčivými akkordy. V oddíle *„Za Liduškou“* vládne již hoře s veškerou svojí nespoutanou silou. Těžká žalost, beznadějná lehla na duši básníkovu. Zasmušilost jeho stupňuje se v nářek vždy bolestnější, vždyť — „jediné dítě zřít umírat, to snad je nejkrutější!“ — Nejsou to elegie v obyčejném slova významu. Je to výkřik srdce hluboko zraněného, které nikde a ničím útěchy nedochází. Kde cit básníkův v té míře rozrušen propuká v pláč, kde sloky zdají se býti prosyceny slzami — zdaliž nám přísluší, abychom vážkami kritického rozsudku měřili jednotlivé z těchto krvavě rudých granátů? Básníkovi dojista všecky stejně drahy jsou. Tam, kde žal již přechází v truchlivě melancholickou upomínku, snad bychom nejvíce našli dojímavého poetického kouzla. Však též ostatní zapěl nám týž „písničkář“ vroucí a srdečný. Mír! mír! voláme mu vstříc — ať znova zabloudí v duši jeho plno světla a plno melodií sladce jímavých! Neníť posud ze všech nejnešťastnější, neboť, jak sám vyznati musí,

„... trpčí žijí osud ti a tužší,
jimž slzy žalu kamenějí v duši!“

Fr. Kvapil.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

Molièrův *„Ve zdraví nemocný“* (le Malade imaginaire) vyvolal v kritice zajímavou kontroversu.

Odpůrcům kritiky poskytnuto opět jednou divadlo, od něhož tak rádi dovozují nepráví a bezúčelnost všeho kritického snažení. Našly se hlasy, které se vší rozhodností hájily bílé, kdežto na druhé straně neméně neústupni stáli zastanci černého.

— Tu ji máte, kritiku! Sama si naprosto odporuje, sama, bez cizího přispění se potírá, sama své důvody vyvrací a hájí zároveň zásady nesrovnatelné. Je taková kritika možná? Může taková kritika býti vůdcem, rádcem a učitelem ve věcech uměleckých? Nepřispívá sama vrchovatě na pomatení pojmů? . . . Ah jděte, jděte! Zavřete kritický svůj krám, nechte marných šplechů, jděte . . .

To jsou přívrženci víry v dokonalost, kteří takto mluví. Umění jest jim dokonalé, takže žádné kritiky nestrpí, obecenstvo je dokonalé, takže žádné nepotřebuje, a dokonalosti v kritice by rozuměli leda tak, že by úsudek její mohl býti možný jen jeden a do slova týž, jinak... ó marnosti lidských snah!

mně jest v kritickém tom snažení,
jak bych měl v hlavě, v prsou trám . . .

„Ve zdraví nemocný“, jako jiné kusy starých dobrých spisovatelů, dával se dosud vždy v jakémsi divadelním přispůsobení. Chuť a požadavky obecenstva, které se večer sejde pro zábavu do divadla, jsou trochu jiné, nežli záliba učených pánů, kteří navštěvují archivy, vyhledávají vzácné starožitnosti a libují sobě na přežilých názorech, poloutlelých formách zde zachovaných. Proto se dramaturgům ukládala zvláštní práce. Staří autoři mívali také dobré nápady, které zcela dobře mohou pobaviti i moderního diváka, které ale jsou zanešeny a pokryty plísní a prachem časů. Znalci a milovníci starožitností snad právě ten prach považují za příznak pravosti a za žádnou cenu nechtěli by se starousedlé vrstvy dotknouti. Ale moderní divák je jiného názoru, jemu musíte prach pěkně sfouknouti, věc náležitě vyhladiti, aby vypadala jako nová, aby se nezačal dusit a neodrazil se od vaší starožitnosti hned napřed. Dramaturgové měli tedy za úkol staré kusy učiniti co možná přístupnými prostému, nepředpojatému vkusu obecenstva, zbaviti je přítěže obsahu, která výhradně spadá na počet doby a bez jistých vědomostí nemůže dojíti ani porozumění, tím méně záliby a bývá jen překážkou čistého dojmu. Záslužná poněvadž prostředkující tato činnost dramaturgická záležela v jakémsi umývání, vystřihování, zakrojování starých forem. Tak povstala celá literatura starých děl, renovovaných, přispůsobených novému vkusu.

Jest ovšem stanovisko, které tuto činnost prohlašuje za barbarství, ale není to stanovisko velikého obecenstva, nýbrž stanovisko vysokorodé šlechty vkusu, vychování nadmíru přísného a citlivého. Je to stano-

visko uměleckého humanismu, jenž založen na ohromných pokrocích věd kulturně historických, dává a přeje každému, což jeho jest, žije a cítí se všemi věky a národy a v době nejnovější nabyl mocného vlivu. Žijeme v době objevování a vykopávání starožitností, v době zajímavých restitucí, *věrnost* a *pravost* jsou hesla, vyvolávaná ve všech oborech umění a obrážející se také na divadle.

Sem náleží i restituce textů.

Národní divadlo jednalo jen v duchu této moderní vědeckosti, která znenáhla se stává požadavkem nezbytným v činnosti umělecké, když vzkázalo do pařížské Comédie française o laskavé zapůjčení knihy a scenáře řečeného Molièrova kusu. Chtělo se pochlubiti, že dává francouzského klassika ve znění tak dokonalém, jak vedle pařížského ne tak hned jiné divadlo na kontinentu. Chlouba pyšná, která stojí za nějakou oběť.

Ostatní divadla dávají kus ve skomoleninách více méně libovolných a dovedných.

A tu právě stojíme u záležitosti sporné.

Po prvním představení Molièrova „Nemocného ve zdraví" rozstoupila se kritika ve dvě strany. Jedna výmluvnými slovy pochvalovala čin divadelní správy, podniknutý ve jmenu literárně-historického zájmu; druhá jej rozhodně odmítala, žádajíc, aby od něho bylo ustoupeno. Dvé mínění naprosto se rozcházejících, dva posudky diagonálně se protínající!

Řiditelství, režie, výkonné umělectvo a všickni, kdož časem těžce mají nésti od volného slova kritiky, měli den zadostučinění a mnuli si škodolibě ruce.

— Tady ji máte, naši kritiku! Pak se máme podle ní říditi! Taková je, sama si odporuje!

Bylo vskutku těžko vyhověti jednomu a zároveň se naprosto neodvrátit od druhého. Kdyby výkonné umění mělo jíti po příkazech kritiky a žíti jen od ní, v takové chvíli sporu dvou se potírajících náhledů, jako známý osel mezi dvěma otýpkami sena mohlo by sejíti hlady. —

Na štěstí není ani umění na tolik závislé od kritiky, aniž chtějí a mají vývody kritiky býti považovány za diktáty a nezvratná dogmata. Kritika nikdy není a neměla by platiti za více, nežli za reflex uměleckého výkonu v oné části obecenstva, která se uměním, jeho vznikem a účely důkladněji obírá, nežli obecenstvo široké. Proto má v ní každý náhled místa, každý může býti hájen a docela nevadí, vyskytne-li se více odporných mínění vedle sebe. Tomu z nich teprve náleží přednost, které nejvíce a nejpádnějších dovede pro svou věc navodit důvodů. Umění výkonné jen na tolik je poukázáno k vývodům kritiky, na kolik mu záleží, aby působnost svoji na obecenstvo zvýšilo a rozšířilo. Umění je svobodné, tvoří dle vnuknutí vlastního a kritika, byť vedla sebe suveréněji slovo, není mu nikdy velitelem, nikdy předpisovatelem, nýbrž toliko ukazovatelem, dle jehož údajů, jak na svůj prospěch uzná, se může, ale nemusí říditi.

Znamenalo by tedy značné matení pojmů, kdyby odporná mínění, tu a tam v kritice vystupující, chtěla se vykládat za její vadu.

Mezi prvním a druhým představením nově inscenované Molièrovy veselohry byla následkem nějaké choroby delší přestávka, takže artistická správa divadla, kdyby byla námitky jedné části kritiky uznala za podstatné a sobě prospěšné, měla času nazbyt podjíti se navrhovaných změn. Hrálo se podruhé a kdož se o věc zajímali, mohli viděti, že, vyjma některé drobnosti na hře, neměněn na úpravě kusu ani puntík.

Nechceme předpokládati, že toto setrvání při hotovém je pouhým následkem pohodlnosti a věříme raději, že správa po prvním představení zcela vážně se obírala námitkami kritikou činěnými. Výsledek úvah byl ten, že zůstala při svém náhledu i neuznala za nutné cokoli měniti. Měla k tomu právo ve jménu svobodného umění a co víc, měla druhou část kritiky na své straně. Mimochodem řečeno, nebylo by ani politické, povolovati i tam, kde získána byla výslovná pochvala jako bylo zde. To je pochopitelno.

Divadlo tedy mezi oběma spornými náhledy rozhodlo. Dalo za pravdu těm, kdož se ho prve byli ujali, a to je zcela přirozené a moudré. Věc je odbyta a může se v repertoiru jíti dál. Nicméně nemáme za zbytečné ještě po skutku a bez naděje na výsledek, pronésti ve věci slovo, přes to, že je odbyta.

„Molière se dává v Národním divadle zcela podle vzoru Comédie française“ — velké slovo, pyšné slovo a bylo by zajisté velice chvalno, kdyby si Národní divadlo i v jiných ohledech skvělý příklad chtělo obírati za vzor.

Ale chlubné slovo není vše.

Škoda, že nelze u nás odvolati se k rozsudku obecenstva, jako ve větších divadelních městech. Naše statistika návštěvy a „domů“ může se vykázati ciframi příliš nízkými, aby mohly tu tam snad býti považovány za — soud. Ve velkých městech kus, jenž se líbil, počítá hned na sto, dvě, tři sta představení. Cifry o polovic a více nižší znamenají už stupeň odmítnutí se strany obecenstva. Měřítko velice mluvné a spolehlivé. U nás naopak. Kus tak zvaného „lepšího“ repertoiru, když se líbí, spokojí se průměrem 6—10 představeními za saisonu. Tolik ale může pomocí abonentů a odpoledních představení dosíci také hra, která v oblibě nedopadla. Rozsudek zůstává bez výrazu.

Obecenstvo tedy v podobné při nepřijde ani ke slovu a to je škoda, protože právě při pracích, o jichž vnitřní ceně není sice pochybnosti, jimž ale zevnější úprava může dodati větší menší působivosti, je hlas obecenstva nejdůležitější.

Při vší úctě tedy k literárně konservativnímu stanovisku, jež správa divadelní zaujala, nemůžeme se pro ně nadchnouti. Některé denní listy pronesly už svoje důvody. Zde chceme dotknouti se jen dvou. Jsou obzvláště dvě extremity na těle starého Molièrova kusu, hned od původu málo potřebné, během času pak docela seschlé, jež bychom bez milosrdenství byli odsoudili k amputaci: známý prozpěvovaný výstup obou milenců a parodistická dohra. Oba souvisí s kusem jen na tenko.

Všimněte si obou milenců.

Jsou do kusu uvedeni jen z nouze, jen proto, že za časů Molièrových, jako za časů našich a bohdá až na věky věkův nějaká zamilovaná intrika v kuse vždy musela, musí a bude muset být. Hlavním

předmětem hry je páně Arganova domýšlená churavost, jeho odvislost od plichet lékařských, jeho směšné a slabé stránky v domácnosti a nakonec šťastné vyléčení a vyvedení z bludu. Milenci nemají úkolu jiného než aby přecházeli po jevišti, aby je tu bylo vidět a aby vedle ostatních domácích i cizích poskytli nešťastnému hypochondru příležitost tu zlobivě, tu pochvalně se o nich vyjádřiti. Podle toho, jak je pan Argan naložen a jak mu šel poslední klistýr k duhu.

Že mají spolu oba ve druhém aktu větší scénu, nepřidává jim pražádné důležitosti. Je to zcela otřepaná scéna, kterou Molière ani nevymyslil, která se před ním už nacházela v tuctu jiných italských komédií a kterou autor připustil jen vzhledem k oblibě, jaké se tehdy těšila. Milenci, již převlečeni za učitele hudby vtírají se ke svým milenkám a na velikou švandu diváctva provádějí před očima starých podvodnou operu, byli onoho času tuze v módě a bezpochyby rádi vítáni na jevišti. Recitativ, jímž mezi sebou vyměňují náhledy starému pánu nikoli lichotivé, působil asi nadmíru komicky na tehdejší obecenstvo a je pochopitelno, že se autor tak vydatného módního lehtadla na prospěch kusu neodřekl.

Co však platilo ve století sedmnáctém za nesmírně zábavné, neplatí dnes. Molièrův duch, jeho znalost povah, jeho vtip zůstaly stejně velkými, ale módní choutky obecenstva se valně změnily a co bývalo druhdy klassickému jádru veselohry vítaným vyšňořením, je mu dnes obtížnou, překážející cetkou. Kleantovo fádní vypravování pastýřské idylly o plačtivém Tircisovi a melancholické Thilidě nebaví nikoho, zdržuje marně děj a odvrací od předmětu. Jich cvičení ve zpěvu, které snad druhdy bylo provázeno jásavým haló parterru, vyvolává dnes pocity zcela opáčné, posluchači, jenž ob den poslouchá svou operu, není při tom kulhavém, nejistém recitativu ani volno a zazní-li tu a tam checht, není to zdravý, divadelní smích, nýbrž nepozorný útrpný úsměv nad nedostatečností hlasového školení dotyčných zpěváků, úsměv, jakému neměli by se zasloužilí umělci zbytečně vysazovat.

Výstup není ani organicky vměstnán do osnovy hry, neposunuje děj o píď ku předu, nepřispívá k zauzlení neb rozuzlení osnovné zápletky a poněvadž ani jinak nevyniká původností, zasluhoval by svrchovaně, aby se přeřízla tenká žilka, jejíž pomocí ssaje tuk působivosti ze zdravého tělesa veselohry.

Podobně dá se říci o famósní dohře.

Molière měl zajisté příčin dost, proč lékaře své doby tak nemilosrdně pronásledoval a kde mohl jim nějakého tatrmánka na záda přilepil. Už před tím zjednaly mu kusy *Amour médecin a Le Médecin malgré lui* největší nepřátele v tehdejší fakultě lékařské. V dohře k jeho hypochondru zaběhl satyrou až do nejsprostší persifláže. Dává tu čekatele hodnosti lékařské veřejně korunovati kloboukem doktorským pomocí „burleskní ceremonie s deklamacemi, zpěvem a tanci“. Na jeviště vymašírují ve slavnostních hávech doktoři, chirurgové, apatykáři, pomahači a ceremonie prováděná v latinské hatmatilce počíná za všeobecného rachocení lékárnických hmoždířů a vrtění klistýrů. Pohanský šramot! Persifláže asi citelně dotýkala se prázdné nadutosti pánů doktorů sedmnáctého století a scéna končila za všeobecné švandy v obecenstvu. Aby

však podobně mohla působiti i dnes, musel by divák míti prostudovánu historii lékařské fakulty, aby měl o poměrech pojmu a věděl, kde a proč se smáti, neboť každá satyra předpokládá jisté vědění a „lepší poznání“ věci. Takových vědomostí však u moderního diváka předpokládati nelze a na moderní sbor lékařský se tato satyra přece nehodí. Co prostý divák na řečené dobře pozná, jest jakýsi druh nechutných šibřinek, s nímž neví v duchu co počíti a který zůstává celkem bez účinku. Večer končí jalovým dojmem, odcházíte domů povážlivě rozladěni a to je chyba!

Ve scenáři Comédie française se dohra ovšem nachází! Comédie française je první činohra světa, bráti ji sobě za vzor slouží ke cti — ano! Leč i v obírání vzorů měl by býti — modus.

Z literatury francouzské.

Píše *Josef Pachmajer.*

Od tří mistrů, kteří v románu francouzském představují tři proudy mohutné, vydána v posledním roku díla významná, jichž však právě u nás skorem ani si nepovšimnuto.

Ležiť před námi „Germinal“ proslulého Zoly, jenž representuje, jak známo, krajní naturalismus; humoristický román Alfonse Daudeta, miláčka českého čtenářstva, jehož heslem jest realismus v mezích umění; a konečně — křesťanský román Feuilletův „La Morte“.

Chceme prodleti jen chvíli u bystrého anatoma společnosti moderní, jenž raději nazývá se historikem bídy a úpadku moderního nežli románopiscem.

„Germinal“ jest psán též spíše lapidárním slohem dějepisce, jest tesán dlátem spíše nežli načrtnut měkkým pérem do starých forem románu.

Zola sám nechce, aby se na „romány“ jeho jinak hledělo. Dokladem jest, že veliká díla svá, zahrnutá ve společný název „Les Rougon-Macquart“, zove toliko „socialní historií rodiny za druhého císařství“, nikdy románem. Jen vedlejším kouskům, jež při namahavé práci jeho od dláta mu jaksi odlétly, udílí název „románu“ neb „novelly“. Jakmile bychom chtěli přesunouti stanovisko to a hleděti na díla, vyšlá z mozólné ruky — řekli bychom skorem: z mozolné duše Zolovy, jako na román, jenž přihladiti a ostříhati se má dle zákonů estetiky, musili bychom ovšem pokrčiti útrpně nad nimi rameny. Moderní román, podlehající zákonům krásy a umění, žádá zajisté realismus, avšak ve smyslu tom, aby vše v něm vzato bylo ze života skutečného, nikoli však, aby vše, co život chová od porodu k smrti (v „Joie de vivre“ líčí Zola porod as na 30 stránkách!), nevyjímaje výkony nejhnusnější, mělo místa mezi první a poslední stránkou románu. Se stanoviska dříve označeného hleděti musíme též na „Germinal“, který jest rovněž pouhou historií (psanou ovšem na některých stránkách dle formy a šablony románové), ač nelze upříti, že právě této knize neschází *konflikt* a zápletky dosti napínavé, neboť v široký rámec otázky sociální vložil Zola tentokráte též — osud dvou milujících! Jinak jest „Germinal“ jednou z nejzajímavějších knih Zolových; předmětem jeho jest otázka

dělnická. Úmorná práce v dolech, stávka horníků a jejich vzpoura, zátopa dolů — bída, hrůza a smrt na všech stranách, ale vše mohutnou pravdou líčené — to jest předmětem díla, které klademe mezi nejpřednější, poněvadž *nejdůležitější* z děl Zolových.

Mimochodem dodáváme, že „Germinal", má-li učiniti na čtenáře plný, autorem zamýšlený dojem, čísti se musí v originále, poněvadž četné překlady pomíjejí veškerá slova choulostivá a seslabují některé, pro naše nedůtklivé nervy arci poněkud silné výjevy románu, který však není znemravňujícím lehtadlem, nýbrž mocným výkřikem za úlevu bídy. —

Nový „román" Zolův „L'oeuvre", jenž vychází právě v Gil Blas, jest vzat ze života uměleckého a líčí mistrně a zajímavě v prvé části své pestrý život v atelieru malíře „bohêma" ; kdesi až v podkroví. Zola vylíčiti hodlá v díle tom zápas umělce s životem a kalem jeho.

Naturalismus Zolův a spíše ještě epigonův jeho a výstřednost jiných románopisců, kteří zase jako Catul Mendès libují si mimo některé skvostné práce své, ve fantastičnosti až přehnané a kejklířství nepřirozeném, vyvolává novou reakci ve vkusu a zálibě čtenářů a nebylo by divu, kdyby literární obecenstvo francouzské sáhlo chtivě opět, jako po svěžím doušku, po jakémsi ctnostném a ideálním románu, v němž pohybují se postavy, jakých v životě skutečném marně bys hledal.

Známkou reakce této zdá se býti již ruch, jejž nový román *Feuilletův* „La Morte" vyvolal. Román ten jest nyní literární událostí v Paříži, k čemuž přispěl zvláště směr jeho, který jest bezděčně snad polemikou proti materialismu, dosud vše ovládajícímu. „Figaro" píše o knize této v čele listu: „Tato kniha Feuilletova působí nemenší ruch a hluk než sněmovna. V nesčetných vydáních plní skříně knihkupců, trůní na stolcích ve všech salonech a zaměstnává kritiky veškerých žurnalů. Nikdy mrtvola nebyla tak živou! Kdo by věřil, že v materialismu, v němž toneme, tento román, nejen spirituelní, nýbrž křesťanský, vzedmouti by mohl vlny tak obrovské? Zda není to protestem ducha a znakem propukající reakce?"

Ano, román ten jest jím, ač konservativní list zbytečně chytá se knihy té jako zbraně církve a křesťanství. Feuillet věří v Boha, jak dí sám, avšak není bojovným apoštolem *církve*, jakým by si ho byl přál zesnulý přítel jeho, biskup orleanský, pan Dupanloup. Feuillet líčí se zálibou nejvznešenější stránky a povahy duše lidské a pomíjí, ač na úkor pravdy, kal, jenž v srdci lidském z proudu života usedá. Proto čte se román jeho rozkošně, ocitujeme se ve volném, čistém, nezkaleném vzduchu přírody, nerozhárané člověkem, a jestliže vznáší se nad duší naší bol, jest to též jen luzný soumrak nad hladinou jezerní se snášející. Procitujeme jako z krásného s n u, v nějž nás spisovatel kouzelným uměním svým na chvíli byl uvedl.

Víra v ideál! Tím končí a charakterisuje se kniha Feuilletova.

Charakteristickým ostatně pro význam, jaký Feuillet, člověk, spisovatel i myslitel, zaujímá v životě moderním, jest — odpor jeho proti železnicím. Zajímavý klep, jenž sotva jest šíře znám, praví, že Feuillet po 30 let za žádných okolností nechtěl vstoupit do vozu železničního, cestuje raději ve voze aneb ve zchátralých již dostavnících. Teprve,

když poprve navštíviti chtěl příznivce svého, biskupa orleanského, dal se přemluviti, přemohl nervosní odpor svůj a svěřil se parostroji, jenž ve dvou hodinách šťastně k cíli jej dovezl.

Zbývá nám upozorniti ještě na Daudetův rozkošný humoristický román „Tartarin v Alpách“.

Nový román Daudetův jest pokračováním „Tartarina z Tarasconu“, (český překlad vyšel v „Rodinné bibliotéce Hynkově“), jenž sice nedá se srovnati s velikými romány Daudetovými, avšak jest výbornou knihou, plnou dovádivého humoru a jemné satiry.

Jak liší se nová kniha Daudetova od záplavy pessimistických studií ostatních velikých romanceřů francouzských! U těchto jest román toliko již mikroskopickým rozborem psychologickým; vše co život chová rozkošného a milého, má býti přivedeno ke chmurnému pozadí, k egoismu a pudu zvířecímu. Nesmíme se smáti více, ze všech stran slyšíme výkřik bolesti neb pochybnosti. Dnes jest vadou pohlížeti dobrácky na kterýkoli zjev života a nepřikročiti okamžitě k jeho analysi. V tomto triumfu filosofie Hartmannovy a Schopenhaurovy hozena na trh knihkupecký náhle kniha, plná svěžesti a humoru, z jejíž každé stránky zvoní nám vstříc nenucený, rozpustilý smích, který doba naše zapomněla již a jenž stal se dnes pouhým posuňkem.

Alfons Daudet líčí v nové knize své opět pověstného „reka“ svého Tartarina z Tarasconu, jenž celému jihu nalhal nejsmělejší báje o svých kouscích hrdinských. Opatřen sekerami, žebříky, provazy atd. podniká Tartarin cestu do Švýcar, aby slezl Mont Blanc. Objevuje se na Rigi „jako koule z děla“, setkává se s „nihilisty“, kteříž jej vykořistí, dá se oklamati cestovatelkami, kteréž samy cestují, a při tom píše stále nekonečné listy svému klubu do Tarasconu o ohromném dojmu a úspěších, jaké ve Švýcarsku učinil. Hrdina náš provádí skutečně kousky nejsmělejší; vždyť kdosi mu namluvil, že celé Švýcarsko s ledovci i roklinami, s jezery i železnicemi, náleží společnosti, kteráž veškeré propasti a rokle dala vystlati, takže se neštěstí žádné přihodit nemůže a cestovatel směle odvážit se může třeba i skoku s některé srázné skály do údolí!

A přece kdysi nad krajem propasti přestává i Tartarin věřiti! Provazem přivázán k jistému cestovateli švédskému, slézá s ním strmý ledovec. Náhle pojímá Švéda zoufalost a hnus k životu — chce vrhnouti se proto do propasti! S ním sletěl by ovšem i Tartarin, jenž zmírá úzkostí na druhém konci provazu. V komické této situaci — kterouž líčí Daudet humorem neodolatelným — snaží se taraskonský rek prodchnouti švédského filosofa láskou k životu; líčí mu blažený život rodinný, rozkoše v náručí ženy . . . Vše marno! Konečně vyzývá zoufalého, aby rozhledl se dříve ještě s vrcholu po luzném kraji zemském, než jej opustí. Myšlenka tato líbí se švédskému cestovateli, vystupuje na vrchol a Tartarin jest zachráněn!

Četná jiná dobrodružství nahodí se ještě slavnému lovci lvů, jenž konečně minuv obezřele Montblanc, vrací se do Tarasconu, v němž uvítán jest jásotem, neboť již byla se rozšířila zpráva, že zahynul kdesi na dně propasti!

Kniha Daudetova, za niž spisovatel obdržel báječný honorář, ozdobena jest illustracemi od Araudy, Beaumonta, Montenarda, Myrbacha i Rossiho.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

Padání létavic 27. listop. m. r. — Fotografie ve hvězdářství. — Rozměry lebky lidské. — Vliv lahůdek na trávení. — Původ a vznik sádla. — Citlivost oka pro jemné odstíny barev. — Modř ve zvířectvu. — Svítění živoků mořských. — Organismy pitné vody. — Čistění vody. — Zrak a chuť hmyzu. — Dimorphismus pohlavní. — Vzduch lesní.

Při všem počínání doporučuje se obrátiti nejprve zraky k nebesům; proto na začátek svých Rozhledů vždy klademe zprávy o nových výzkumech, konaných na hvězdnaté klenbě nad námi. Tentokrát na prvním místě zmíniti se chceme o úkazu, jenž laskavým čtenářům zajisté na živé paměti tane, totiž o hojném *padání létavic* dne 27. listop. m. r. Toho dne jevil se krásný úkaz ten nejnápadněji a vnutil se i udiveným zrakům nejméně všimavých laiků; avšak už několik nocí před tím i několik nocí po té stal se úkaz na nebi zcela patrný, nikoli sice zvláštní bohatostí létavic, nýbrž zákonitostí při padání jich. Všechny létavice totiž vyzařovaly poblíž hvězdy γ v Andromedě a se svým význačným klidem rozletěly se po všem nebi. Večer dne 26. listop. pozorováno jich (v Bristolu) za hodinu přes 100, což bylo jen úvodem ku krásnému divadlu, jež připadlo na večer následující a dosti rychle bylo skončeno, jelikož už 28. listop. *Denning* za 4 hodiny nepostihl jisker z Andromedy více než 55 a 30. listopadu za ještě delší dobu dokonce už jen 10. Za to však 27. listop., jakoby se byl v Andromedě rozevřel šev v baldachýnu nebeském, vyrojilo se zářivých létavic na tisíce, jež až po 10 najednou vzplanuly a sotva spočítati se daly. Tím jsou vysvětlitelna odchylná udání o intensitě památného toho výjevu, jež z různých stanic pozorovacích byla podána. Ostatně nebylo také počasí pozorováním ve střední Evropě tuze příznivo, pročež zmíníme se jen o některých zprávách z jižních stanic, kde bylo možno velikolepost úkazu lépe vystihnouti. V Marseilli na př. rozdělili si tři pozorovatelé bedlivé stopování výjevu mezi sebe tak, že na každého připadla jen část oblohy. I napočítali mezi 6. a 7. hodinou, kdy dešť létavic dostoupil vrcholu, za minutu jich přes 600; po 10. hodině, když měsíc vyšel, ukázalo se jich za minutu už jen 50 nebo 60. Z Moncalieri na Pádě v Turinském kraji oznamuje *Denza*, že tam za 4 hodiny spočítáno 40.000 nebo dokonce přes 60.000 létavic. Nejvíce jich objevilo se v posledních 15 minutách před 7. hodinou, totiž 4500. V Piraeu, přístavu Athenském, byl roj asteroidů tak hustý, že jich za pět hodin prý bez přeháněni zazářilo na obloze přes 1000000. Průměrně za vteřinu napadlo jich prý jistě 40 až 50. Jiný pozorovatel v úžině Gibraltarské páčí počet jich v maximu na 60 v sekundě. Obzvlášť zajímavá pozorování však konána byla v Upsale *Hildebrand Hildebrandstonem*, jenž rozestavil příhodně 12 pozorovatelů, kteří v pěti hodinách napo-

čítali dohromady přes 40.000 létavic. Počet jich stoupal od 2545 v první čtvrthodině po 6., do 4422, ve druhé čtvrthodině po 7. hodině a klesl po té dosti rychle až na 268 k 11. hodině večerní. Ze všech těchto a mnoha jiných zpráv jest zřejmo, že listopadové rojení létavic bylo neobyčejně velkolepé. Významno pak jest, že slouží za nový přesvědčivý doklad ostatně uznané už theorie *o souvislosti létavic s jistými kometami*. Byltě 27. listopadu r. 1872 nastal podobně bohatý úkaz, jenž tehdy už rozhodně nasvědčoval souvislosti létavic s kometou Bielaovou, která tehdy přiblížila se tak těsně ku dráze země kolem slunce, že částka hmoty její v ovzduší našem se vzňala a rojení létavic způsobila. Protože let komety a oběh země kolem slunce jest stejného směru a tedy létavice viditelnými se stávají pouze proto, že zemi jaksi předstihují, přes to však rojení tehdy bylo velmi bohaté, — vyplývá z toho, že naše oběžnice tehdy proletěla velmi hustým dílem vlasatice. Ze známé dráhy této komety a z dráhy asteroidů, jež objevily se r. 1872, bylo vypočítáno a napřed určeno, že 27. listopadu 1885 zcela týž úkaz ještě pěkněji bude lze pozorovati. A jak všichni jsme viděli, hvězdáři se svým proroctvím skutečně na holičkách nezůstali! (Nature, XXXVIII, č. 840 a n.; Astron. Nachr., č. 2692 a n.; Nat. Rundsch., I., č. 3.)

Dotčeno budiž také, že prof. *Zenker* v Berlíně snažil se létavice fotografovati, což se skutečně podařilo. Vytýkáme to proto, jelikož nejnověji *fotografie v astronomii* počíná hráti vynikající úlohu. Na př. objevena 16. listop. m. r. *Paulem* a *Henrym* v Paříži pomocí fotografie nová mlhovina v Plejádách, která udaného dne, pak 8. a 9. prosince na desce fotografické stala se zjevnou, však dalekohledem spatřena býti nemohla.

Jiné zajímavosti hvězdářské tentokrát pomineme a obrátíme se k věcem pozemským, a to především k výzkumům, které člověka blíže se týkají.

Co do objemu a podoby lebek jeví se mezi jednotlivými plemeny, i mezi národy téhož plemene lidského značné rozdíly, jichžto ustanovení a přesné vymezení pro anthropologii má velký význam. I jest s podivením, že přes uznanou důležitost *stanovení rozměrů lebečných*, podnes není známa spolehlivá a přesná methoda ku provedení těchto měření, nýbrž skoro každý badatel vymýšlí si k tomu vlastní svůj způsob. Tak používali někteří k ustanovení obsahu dutiny lebečné vody, která do lebky se nalila a pak ve stupňovaném válci změřila. Od způsobu toho však upuštěno, protože byl nepraktický, a užito k vyplnění dutiny lebek pevných tělisek, na př. broků, hrachu a p., jichžto množství také ve stupňovaných sklenicích se stanoví. Ale protože tu záleží na tom, jak lebka se plní, a dále na velikosti zrn, což oboje může býti velmi proměnlivo, jest konečně pochopitelno, kterak jest možno, že kapacita téže lebky od různých učenců ustanovena až i o 100 a více krychlových centim. rozdílně. Protož bude nutno přisvědčiti *H. Welckerovi*, jenž nejnověji, shrnuv výsledky tohoto odvětví anthropologie, dospěl k výsledku, že dobrých *devět desetin* všech dosavadních udání o rozměrech lebečných jsou *nesprávná* a sice celkem tuze veliká. Zlo toto nemůže býti zamezeno na př. upotřebením téhož plnidla ode všech autorů, ale tím, že nikdo do lebkoměrství nebude se plésti, kdo nemá crâne etalon,

totiž lebky normalní, s jejímž obsahem měření může přirovnati a kontrolovati. Takový etalon by musil býti ovšem jednotný a ode všech badatelů stejnoměrně užívaný. *Welcker* doporučuje ku všeobecnému zavedení *Rankeho* bronzovou lebku měrnou. — Z řady vlastních, podle jednotného plánu a týmž způsobem provedených měření lebek všech národů ustanovil *Welcker*, že s přibývající šířkou vzrůstá také výška lebky, jen že šířka zvětšuje se poměrně rychleji. Jest tudy zcela mylno domnívati se, že veliký číselný index výškový vztahuje se k vysoké a malý index ku ploské lebce; neboť pravidlem má se věc naopak. Co obsahu dutiny lebečné u rozdílných národů se dotýče, činí tento u Germánů v průměru 1400 až 1550 krychl. ctm., u Slovanů s většími variacemi celkem také tolik, u Keltů, Románů a Řeků 1400—1500 kr. ctm. U semitických a hamitických národů jest kapacita lebek velmi proměnlivá; nejvíce obnáší u Židův a Arabů, totiž 1450 až 1470 krych. ctm. U Mongolů pohybuje se mezi 14 až 1500 kr. ctm., u Malajců mezi 1350 až 1450, u černochů mezi 13 až 1400, u Australců mezi 1320 až 1370 kr. ctm. Američané normalně stojí také asi mezi 1300 a 1400 ctm., ale svým umělým zpotvořením hlavy sklesnou někteří až pod 1200 kr. ctm. Lebky žen jsou všude více ploské a průměrně užší než u mužů, kterýžto rozdíl jest hlavně patrný u národů kulturních. (Arch. f. Anthropol., Bd. 16, pag. 1. a n.). (Pokračování.)

Na obranu českých knihkupců a nakladatelů!

Ve valné schůzi spolku českých knihkupců a nakladatelů odbývané dne 5. listop. 1885 usnešeno bylo podati české veřejnosti některá vysvětlení o stavu knihkupeckém a nakladatelském a opraviti mylné náhledy tu a tam se vyskytující.

Stavu tomu, zvláště pak nakladatelskému, nelze upříti velikou důležitost, i pokládán jest v celém vzdělaném světě za jeden z nejdůležitějších činitelů k šíření osvěty. Takový jest úsudek i všech rozvážlivých našinců. Vedle toho však jaksi do zvyku vešlo pronášeti o stavu našem úsudky nepravé, nejčastěji ovšem lidmi, jimžto poměry úplně jsou neznámy. Spolek českých knihkupců a nakladatelů pokládá za povinnost svou hájiti důstojnost stavu svého a hotov jest opříti se každému neoprávněnému a neodůvodněnému poškození dobré pověsti českých firem knihkupeckých a nakladatelských.

Především sluší uvésti, že knihkupectví jest obchod velice nesnadný, obtížný a podniky knihkupecké často velice riskantní. Nedáť se nikdy napřed určiti výsledek toho neb onoho podniku a čím větší tedy podnik, tím větší nebezpečí. Náš český obchod knihkupecký a nakladatelský vstupuje teprve jaksi do života, neboť vše bylo v ohledu tom u nás v počátcích a teprve zvolna se vyvinovalo. Neměli jsme škol českých a dosud vede se o ně zápas tuhý; vysoké učení české sotva počalo, a nyní teprve počíná vstupovati do života nová generace česká; přibývá pracovníků na poli vědeckém a literárním vůbec a tím i čtenářstva. Pohledněme jen málo let nazpět a musíme uznati, že v obchodě knihkupeckém a nakladatelském značný učiněn pokrok. Ještě před 20 ano

10 lety musil nakladatel český obmeziti se na spisy prostonárodní, po většině pro mládež; i připravována takto byla půda spisům větším, důležitějším. Vedle zasloužilých spisovatelů a buditelů našich byli to čeští knihkupci a nakladatelé, kteří vydobyli si velkých zásluh o rozkvět literatury české, to nikdo spravedlivý popříti nemůže.

Jen zvolna mohlo se ovšem pokračovati a jen lidé poměrů neznalí mohli stěžovati si na nedostatečnou podnikavost našich knihkupců.

Český knihkupec a nakladatel, jako většina českých obchodníků a průmyslníků, nezačali s velkými kapitály a nemohli, ba namnoze nemohou dosud konkurovati s odpůrci, jimž přístupnější jsou velké ústavy peněžní a kteří stále jsou jimi podporováni a levný kapitál si mohou opatřiti. Jen zvolna může česká firma překonati veškeré tyto obtíže. A jestliže přece pokračujeme, jest toho záslubou neúmorná práce, nesmírná píle s nasazením všech sil a prostředků. O ohromných těch starostech a přičinlivosti nemá veřejnost ani ponětí a na místě co bychom těšiti se měli z pokroku českého obchodu, přečasto závistivě pohlíží se na každý sebe menší zdar té neb oné firmy. Vytýkala-li se dříve nepodnikavost knihkupcům a nakladatelům, vytýká se nyní dosti často opak toho. Když však se stane, a bohužel před lety celou řadu firem neštěstí potkalo, neuznává se jejich bývalá obětavost, a nepřisuzuje se jim dosti opatrného jednání nebo kupeckého rozhledu a t. p. Mohli bychom jmenovati valný počet firem záslužných, které skončily obchodnicky velice smutně a jichž rodiny těžce toho nesou následky. Mnoholi již bylo podniků, při nichž ztratili nakladatelé celé své jmění aneb do dluhů upadli, o tom obecenstvo málokdy se dozví; se ztrátou nikdo rád se nepochlubí.

Obchod nakladatelský jest velice odvážný a zřídka korunován zdarem. Jen tam, kde neobyčejná energie, mravenčí píle a neunavná činnost s ekonomickým pořádkem jest spojena, podaří se někdy dosíci výsledků příznivých.

Řekli jsme, že vedle spisovatelstva mají nakladatelé čeští největší zásluhu o literaturu českou, a to jest faktum. Kolik časopisů uvedli čeští nakladatelé v život, jak mnoho velkých podniků povstalo přičiněním a z iniciativy knihkupců našich! A zajisté že to nebylo ani na ujmu našich spisovatelů, ani na ujmu obecenstva českého.

Též otázka honorárů spisovatelských často nesprávně se posuzuje a bývá nezřídka příčinou útoků neoprávněných. Honoráry spisovatelův upravují se dle poměru odbytu, vždy pak dle předcházejícího obapolného ujednání. Právě čilejší podnikavost nakladatelská vyvolala konkurenci, jedna firma předstihuje druhou, časopisy mezi sebou závodí o dobré příspěvky, čímž i honoráry, byť i zvolna, přece se zvyšují. V tomto ohledu vždy obecenstvo rozhoduje; čím větší jest poptávka, tím větší může býti nabídka, a porovnáme-li věci ty nestranně, není i poměr k cizině v ohledu tom tak nepříznivý, jak se často píše a ještě více mluví. Poukazuje se ovšem rádo u nás na Francii, na nejpřednější její spisovatele, jichž ovšem jen několik těší se zvláštní oblibě u obecenstva a jejichž spisy ve statisících po celé zeměkouli se prodávají. Jest přirozeno, že po spisech, které obecenstvo ve statisících odebírá, i nakladatelé se sháněji a jeden druhého v nabídkách předstihuje. I zde tedy

konkurence upravuje honoráry, které ovšem v poměru k odbytu stoupají a někdy úžasné výše dosahují. Že však i tam jen málo jest těch vyvolených, rozumí se samo sebou.

Tak děje se i v Anglii, v Německu atd.

Vedle toho, že čtenářstva nemáme tolik a knihy české nemohou tak ohromného rozšíření dojíti, jsou přece ceny krámské poměrně nízké. A přece i v tomto směru přečasto stesky se ozývají.

Díla francouzská oblíbených spisovatelů, kterých třeba 80 vydání ve dvou, třech letech vyjde, neprodávají se tak levně, stojíť kniha 12 až 15 archů belletrie obyčejně 3 franky 50 ct. a více, a neslýcháme stesky na drahotu knih francouzských a přece by v poměru k našim knihám a k jich rozšíření mohly býti o 99 proc. levnější.

Povzbuzujme obecenstvo, poučujme lid, aby mělo lásku k české knize, aby nevidělo v tom oběť koupiti si knihu, ale aby s dychtivostí sáhlo po knize dobré — a nastanou i u nás poměry příznivější. Musí-li se však několik set výtisků díla nejlepších našich spisovatelů prodávati mnoho let a pak ještě v snížené ceně nabízeti, za to nemůže knihkupec ani nakladatel — v ohledu tom třeba hledati příčinu zcela jinde.

Jako v každém stavu, tak i mezi knihkupci může se vyskytnouti někdo, kdo poruší náležitou solidnost, třeba tu činiti rozdílu mezi celým stavem a jednotlivcem. My přísně odsuzujeme každý skutek nesolidní a nebudeme šetřiti nikoho, kdo by se takto prohřešil.

Důležitost stavu našeho ukládá nám povinnost zjednávati povolání našemu uznání a úcty, kde toho zaslouží, a budeme pečlivě bdíti, aby důstojnost stavu našeho se zachovala.

Soudné obecenstvo dávno již uznalo a ocenilo neúmornou práci naši; kdož pak blíže stýká se s obchody našimi, utvořili si dojista úsudek spravedlivý. Těm vděčni jsme za uznání takové jakož i všem příznivcům písemnictví českého, zejména však sl. redakcím časopisů našich, které valnou většinou spravedlivě si vedou a snahy knihkupců a nakladatelů českých nejhorlivěji podporují.

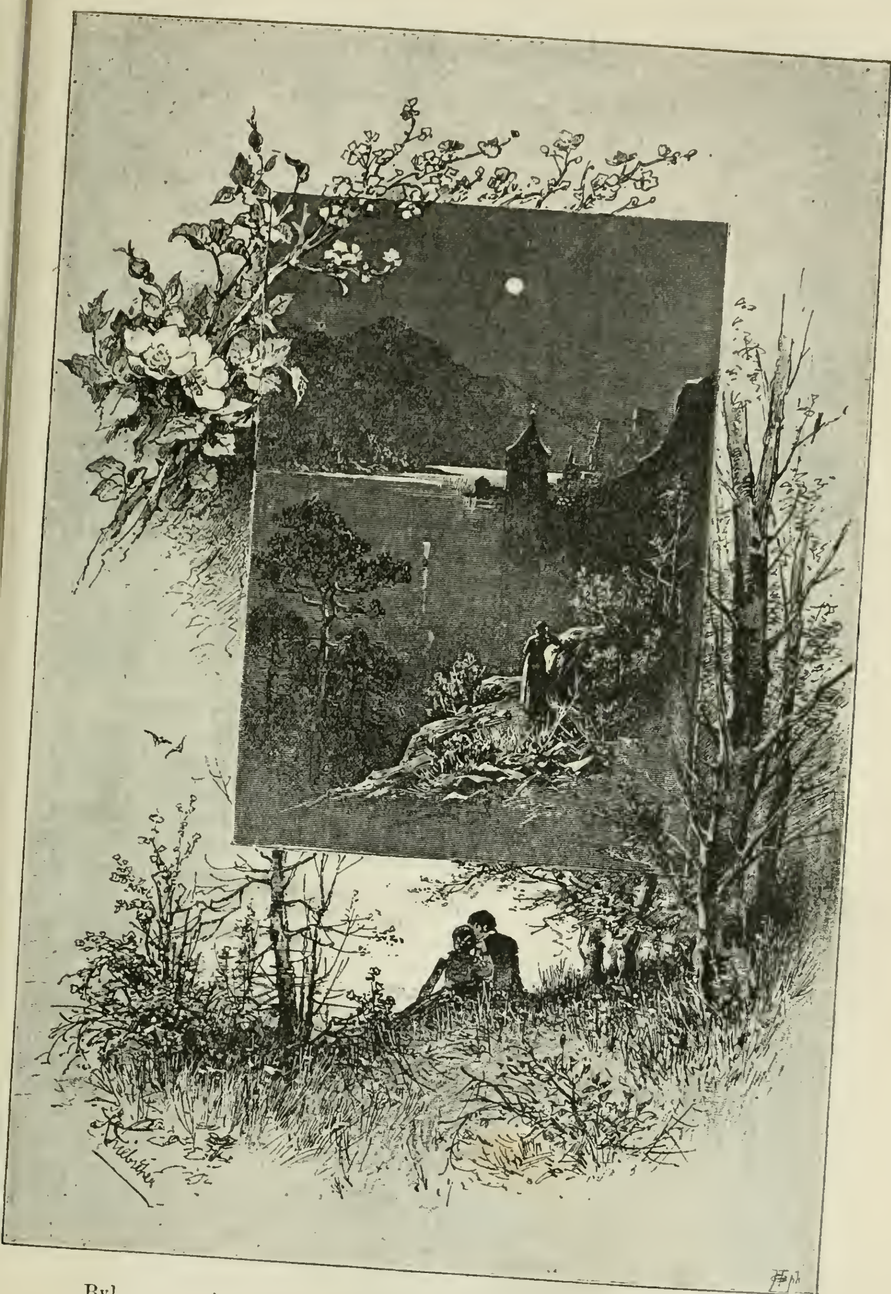
Vznášíme tudíž uctivou prosbu k veškerému vzdělanému obecenstvu našemu, k velectěným redakcím časopisů českých, aby nás i na dále podporovali a ujmouti se ráčili poctivé a solidní práce naší, aby nepřipustili, by bez příčiny směl kdokoliv zlehčovati čest a dobrou pověst naši; my navzájem vždy ochotni jsme ve všem dáti náležitého vysvětlení, kdykoliv by toho bylo třeba.

Doufáme, že ctěné obecenstvo české uzná snahu a povinnost naši, přivésti k platnosti čestný a v národě našem zajisté důležitý stav knihkupecký a nakladatelský. Nežádáme více nežli spravedlivé a nestranné posuzování, a bráníme se jen proti rozšiřování náhledů nesprávných.

Známe povinnosti své k národu svému, chceme a zachováme se zajisté vždy co vlastenci upřímní a horliví, kteří chtějí působiti, pracovati pilně a neúmorně dále na prospěch literatury naší, ku prospěchu milé vlasti české.

Ze Spolku českých knihkupců a nakladatelů v Praze.

A. Reinwart, jednatel. *F. Kytka,* místopředseda. *J. Otto,* pokladník. *Jaroslav Pospíšil,* předseda. *A. Storch syn, Gust. Francl, Ed. Valečka,* členové výboru.

Byl . . . první máj — byl lásky čas . . . Kreslil Karel Liebscher.

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal **J. Arbes.**

Bez konce láska je . . . sklamánať láska má.

Byl pozdní večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas . . .
Hrdliččin zval ku lásce hlas — —

Po dočasné ztrnulosti zimní slaví příroda nejkrasší, nejvelkolepější svůj triumf — divuplné své obrození . . .

Kdož medle z nás smrtelníků může se pochlubiti, že postihl a pochopil tajemnou, zázračně osvěžující a oživující sílu, která jest toho příčinou — kde nalézti vhodných slov a odstínů barev k vylíčení překvapujících změn, jevících se všady, kam oko jen pohledne?

Místo nevlídné, chmurné jednotvárnosti zaujal nevylíčitelný jas všech možných odstínů. Netoliko živoucí tvor — i les a háj, luka i role, stromy, keře i nejprostší travinky pučí novým životem. Azur oblohy, hladina jezera, zčeřené vlny řek i bublavý potůček — — každý tvor, každé ptáče, každý brouček, každý atom přírody zdá se plesati a jásati — — —

Jen myslící člověk, ač taktéž osvěžen, dlívá v osamělých chvílích při pohledu na velkolepý triumf přírody v snivě tklivém zadumání.

Udiven, překvapen dívá se kolem sebe na kypící život . . . Zdá se mu, že by i on měl zajásati; ale do srdce vkradá se mimovolně nepochopitelná tíseň . . . . Víť a jest přesvědčen, že vše, co právě těší se a raduje ze života, raduje a těší se jen — dočasně . . . Neúprosný zákon přírody: pomíjejícnost — vyhupuje se před duševním zrakem jeho v celé své nevystihlé tajemnosti — srdce se ouží a oko začasté i slzou se zalévá . . .

Hůře, zahloubá-li se v době té v myšlénky o účelu nezměrného začasté hoře a zármutku, nesčetných útrap a muk, kterýmiž bývá obmyšlen; zahloubá-li se v myšlenky o příčinách vzniku a zmaru všeho, co byl zdravými smysly svými pochopil, v myšlenky o děsně tajemném konečném rozkladu . . .

Jak smutná, truchlivá a skličující to perspektiva!

Kolkolem takořka ráj — život a rozkoš; leč na kratinký jen čas — —

— — — — „Jak krásný svět!
Ach zejtra již můj mrtvý hled
nic více neuhlídá!
— — — — — — — — — —
Budoucí čas!! Zejtřejší den!!
Co přes něj dál, pouhý to sen.
Či spaní je bez snění?

Snad spaní je i život ten,
jenž žiji teď; a příští den
jen v jiný sen je změní?
Či po čem tady toužil jsem,
a co neměla širá zem,
zejtřejši den mi zjeví?
Kdo ví? —
Ach, žádný neví . . .“

— — — — — — — — — —

Vmysleme se v duchu v život mladého, přírodou bohatě nadaného muže, který se byl před více nežli půl věkem — jeden z prvních v Čechách — odvážil mysliti a cítiti naznačeným právě směrem; vmysleme se v život Karla Hynka Máchy, když dokončil a vydal svůj „Máj“, první svůj pokus básnický, v kterém dal výraz myšlenkám a citům, jež byla disharmonie světa v duši jeho zbudila!

Nadšen a unešen čarokrásou přírody, které byl po celý svůj život větší pozornost věnoval, nežli kterýkoli jiný z jeho vrstevníků, nemohl jinak nežli vzdáti ve své básni povinný hold básnický všemu, čím příroda těší a blaží; ale zároveň také nemohl potlačiti myšlenky, které pozorováním a zkoumáním přírody naplňovaly jej smutkem a žalem otvírajíce perspektivu v tajemně děsivé záhady záhrobí.

Básnického díla tak smělé a odvážné hloubky nebyl se před ním u nás nikdo odvážil; on sám pak přistoupil k němu zajisté jen s tlukoucím srdcem a s pevným přesvědčením, že ani jemu nepodaří se vystihnouti všeho.

A dokončiv své dílo — zda nepocítil blaživého uspokojení poctivé snahy, jako by s básní „Máj“ konečně i jemu vzcházel „máj básnický“, životem kypící „máj tvoření“ — dočasný sice a pomíjející, ale přece tak nevýslovně blažící!

A proto také zajisté právem mohl doufati, že první jeho větší dílo, vymykající se z plané šablony a více méně otrocké imitace klasických pavzorů, jaké byly za jeho dob v oblibě, dojde uznání aspoň jako práce poety poctivě se snažícího — — —

Leč v osudech Máchových bylo j i n a k p s á n o.

Základní myšlenka „Máje“ vyplnila se na Máchovi samém. P r v n í básnický m á j života Máchova byl zároveň m á j e m jeho p o s l e d n í m.

Báseň jeho napadena se všech stran jako nejhnusnější odvar pseudobásnické málomocnosti.

Pro jednoho (Chmelenského) „nedospěla tato báseň ještě pro kritiku“ — jej „příliš urážela“. Třebať prý Mácha „dokola krásných květin nasázel, pěkných obrazů v pozlacených rámech navěšel; přece vůně jeho květin a lesk jeho obrazů puch(!) a vyzáblost lotra se klátícího nezahrnou a hnusné kolo a šibenice našemu oku nezakryjí — nechť by se i v pozadí sám básník dostavil“.

„A pak — co nám do Byrona!“ volá týž kritik a napomíná Máchu otcovsky, by neohříval a nerozplameňoval „svou obrazivost na nepřirozených výtvorech anglického lorda s sebou vždy bojujícího“ —

slovem Máchův „Máj“ jest kritikovi tomu to, co sám Mácha zpívá: „To, co se nic nazývá.“

Vmysleme se v duchu v duševní stav Máchy, když četl i kritiku Josefa Kajetana Tyla, který sice praví, že smáti se vždycky a napořád nemůžeme, ale kterému jest žal Máchův přece tak protiven, že praví: „Jinak v život se dívati, a jinak i k bratřím mluviti musíme, nežli hráti si jen líčeně se svou osobou a stýskati:

„Nynější ale čas
jinošství mého — je, co tato báseň, máj atd.“

— — jinak, než takto hráti si a stýskati — a zúmyslně kvíleti, jako by pro ztracenou budoucnost, až by i útrpná hrdlička jmeno naše volala se jmenem mudrujícího loupežníka a hříšné samovražednice.“

Tylovi naskytla se při posouzení „Máje“ příležitost vysloviti se předůmyslně o Byronovi, že prý — když „s duší rozvrácenou, bez míru, bez víry a naděje zoufání své pěl,“ neměl „bohatý, z rozkoší života vybředlý lord svědomitě na zřeteli stav básnictví a občanských poměrů vlasti své.“ Poukázav pak k tomu, že „se nám v znameních nejpříznivějších krásné příští usmívá“, že jest u nás „pěvci otevřen celý svět“ — myslí Tyl, že když „jiní pracovati mohou na roli dědičné“, (ovšem jen podobným způsobem, jak byl on sám uvykl), musí právě tak a nejinak také pracovati pěvec „tak řečeného“ „Máje“.

Ještě „duchaplněji“ pojal a posoudil „Máj“ Slavomil Tomíček. I on vyslovil přání, by se Mácha „tak otrocky nevázal k nejšpatnější stránce anglického lorda“ — spali prý jsme dvě stě let, Mácha nás „nesmí dutým hlasem své zbortěné harfy do nového snění konejšiti“ a kdyby prý chtěl „v druhém svazku svých spisů podati opět druhé vydání svých snů, svého spaní, může býti ubezpečen, že mocně ho probouzeti budeme . . .“

Tomíček rozhodně odporuje tomu, že na věčnosti „žádný život, žádný cíl, všechno pusto, nic“, nazývaje názor ten Hegelianismem. „Jelikož básník „Máje“, praví dále, „asi podobnou myšlenku básnickým rouchem přiodíti se snažil, nalezá se na té samé bludné cestě. Přioděv se peřestými květinami, uvrhnul se do vymřelé sopky, anebo snad lépe: jeho báseň jest škvára, která z vymřelé sopky vyhozená, mezi květiny padla.“

Ve květinách prý můžeme míti potěšení; ale nikoli v chladném, mrtvém meteoru, který byl z rozervaných útrob vyvržen. „V tomto nenalezáme nic krásného, oživujícího, nic básnického“ — — Tomíček konstatuje, že básník liboval si v nemístných kontrastech — „on raději povrhnul důstojným jmenem básníka a snížil se k bídnému rýmotepci, protože sám nic jiného nevidí, okázal nám černou, věčnou prostoru svojí sežehlé sopky.“

Tak uvítán v máji r. 1836 — kdy „byl lásce čas“, a hrdliččin zval ku lásce hlas“ — Máchův „Máj“.

Hrozná, zdrcující to slova!

Však nikoli — to nebyla pouhá slova, která se pronášejí, by v nejbližším okamžiku upadla v zapomenutí — to byly nelítostné, brutalní rány, mravním kyjem do prsou, ba přímo do srdce — rány, jichž

dutý ohlas ozývá se ještě půl století, aby neupadl v zapomenutí nepromíjitelný hřích vlastenecké kritiky, spáchaný na prvním, v pravdě genialním pěvci českém první polovice našeho věku.

Nejtragičtější, nejpoetičtější konflikt psychický, jenž jest básni té podkladem, budil ošklivost a hnus. Nevidčno, nežli co jevilo se zraku fysickému: kolo, šibenice a kostlivec; nepojmuto, nežli co podáno nápadně a s důrazem: padlý anděl, vrah a „strašný lesů pán“; nepochopeno, nežli co bezměrná mělkost kritická maně vylovila a s úšklebně frenetickým jásotem jakožto básníkův ideal na odiv stavěla: „to, co se nic nazývá“ ...

Nejplastičtější scény, vyžadující přímo mistrovského ovládání jazykového fondu, scény neskonalé krásy, v nichž jazyk český, v oné době ještě tak neohebný, ba poeticky blabolivý, konal ve službě Máchově pravé zázraky, pokládány za školácká pensa. Nejpoetičtější dikce, nejpřípadnější porovnání, nejduchaplnější kontrasty, kterýmiž Mácha tak nevyrovnatelně maluje, že nevzniká v čtenáři představa mlhavá a neurčitá, nýbrž obraz určitý, jasný, barvitý a takořka do nejjemnějších odstínů propracovaný, vše to pokládáno za pseudopoetický balast, za titěrné ozdůbkářství.

Nejdojemnější, nejelegičtější stesk a žal nad nenahraditelně ztracenou mladostí a bezradostným, svrchovaně nešťastným jinošstvím, jaký kdy básník nějaký snažil se vysloviti — nejhlubší, nejzáhadnější myšlenky, kterými se myslící a cítící člověk vůbec zabývati může, největší problem života lidského — vše to, ačkoli věrně i formalně vysloveno tak mistrovsky, že z vrstevníků ani jediný nemohl se Máchovi po bok postaviti, pokládáno za plané, bezúčelné, pravého básníka nedůstojné hříčky bídného, se svým žalem jen koketujícího rýmotepce.

Můželiž býti většího ponížení a pokoření, než jakého se dostalo Máchovi za to, že puzen vnitřním hlasem odvážil se něčeho, čeho se nebyl před ním nikdo odvážil, že napsal a vydal báseň, jaké před ním nebylo, báseň, která může býti sice nápodobena, ale nikdy překonána, poněvadž přes to vše, že jsme si oblíbili tvrditi o ní, žeť psána pod mocným vlivem poesie Byronovy, přece jest a zůstane jedinou svého druhu a zároveň jednou z nejčeštějších básní vůbec.

A vše, co bylo o této básni křivého, nespravedlivého, podceňujícího a pokořujícího psáno, Mácha také četl. Několik jen týdnů po vydání „Máje“ — dne 8. června 1836 — psal o tom z Prahy jednomu ze svých přátel — klidně a zdánlivě chladně; ale z prostých slov těch vysvitá, jak prudká bouře zmítala jeho duší, jak napínal veškeré síly, by se zachránil aspoň v přístavu resignace a — nezoufal sobě.

„Kdybyste byl zde, a já Vám mohl psáti, co se v krátkém čase se mnou dálo,“ praví Mácha v listu svém, „Vy byste se zbláznil ... Kdybyste byl zde!! — Jak chladný jsem, budiž Vám toto příkladem. P. Tomíček posuzoval můj „Máj“, mne nazval „rýmotepcem“, mou báseň „škvárou“ a mnohem horší věci, a já — ani jsem se nezasmál ani nerozhněval, četl jsem to všecko, jakoby neznámý byl neznámou mně báseň napsal i posuzoval. Však jen až Vás uvidím, však Vám zledovatí Vaše vřelá krev jako moje... Nemyslete, že moje za-

smušilost jest i v Praze tak zjevná jako Vám teď v Klášteře; — je to jen pro Vás, pro ostatní lid: Na tváři lehký smích — hluboký atd.“

Zda nezní slova ta jako dutý ohlas zbortěné harfy — zda není to ohlas slov, jež byl Mácha napsal ve svém „Máji“:

„Nynější ale čas
jinošství mého — je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.“

A právě tak, jako byl mimoděk předpověděl v „Máji“ nejbližší svou budoucnost, předpověděl i vlastní svůj osud:

„Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
spěchá ku cíli, než červánky pohynou?
Toho poutníka již zrak neuzří tvůj,
jak zajde za onou v obzoru skalinou,
nikdy — ach, nikdy! To budoucí život můj.“ — —

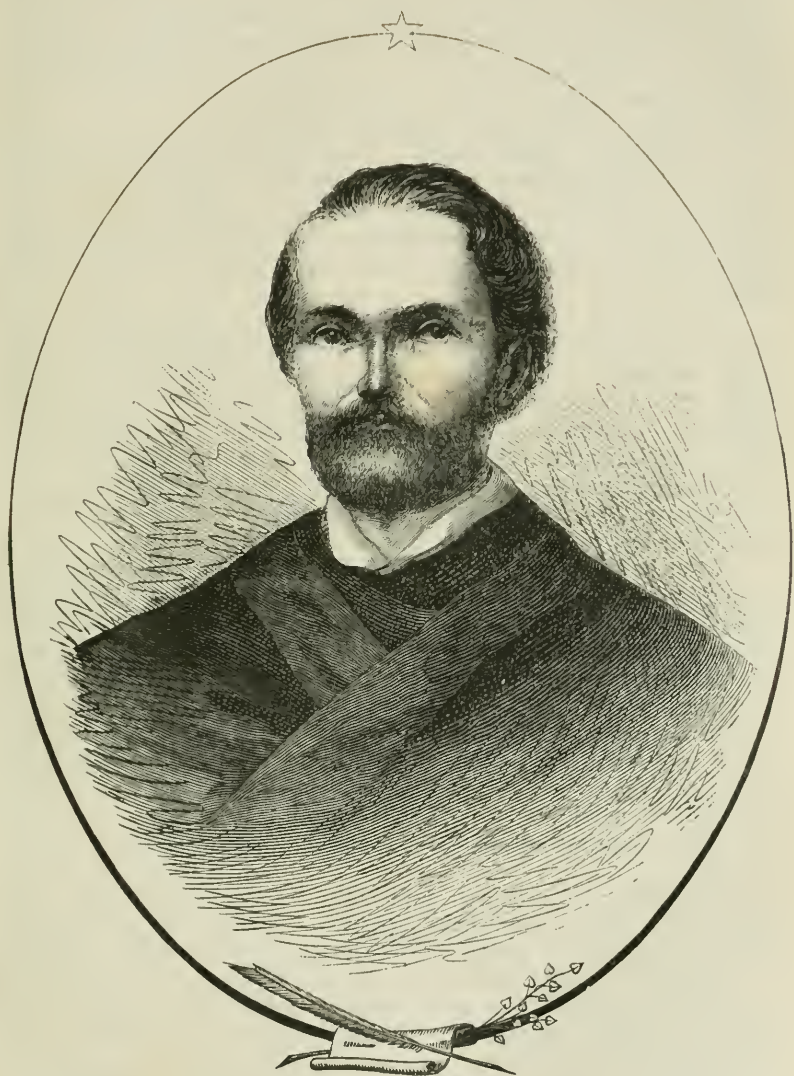
Po vydání „Máje“ zůstal Mácha v Praze se zdrceným srdcem jen asi pět měsíců. V říjnu byl již v Litoměřicích a za několik týdnů „zašel za onu v obzoru skalinu,“ za kterou ho zrak lidský „nikdy, ach, nikdy“ neuzří. Zmizelť, jako byl v „Máji“ zapěl o zmizelém dětství svém:

„Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
obraz co bílých měst u vody stopen klín,
tak jako zemřelých myšlenka poslední,
tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,
dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
zbortěné harfy tón, strhané struny zvuk,
zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
mrtvé labutě zpěv“ — — —

* * *

Letos tomu právě půl věku, co vydal Karel Hynek Mácha svůj „Máj“ vlastním nákladem a za krátko bude tomu také již půl věku, co „věje vítr — chladný vítr od litoměřických hor přes Máchův hrob.“

O „Máji“, jejž ještě Slovník Naučný nazývá „pověstným“, i o nešťastném, po celá decennia zneuznávaném genialním tvůrci jeho jest nyní úsudek již tak dalece ustálen, že netřeba jich bráti v ochranu a dokazovati snad, jak bezpříkladný rozdíl jest mezi „Májem“ a spoustou nezáživných, planých a bezduchých rýmovaček, které za dob Máchových obecenstvo i kritiku v svrchované míře uspokojovaly a Máchův „Máj“ — „zastiňovaly“ . . .

Karel Hynek Mácha. Ryl Jan Patočka.

„Máj“ přečkal tedy šťastně půl věku, aniž by byl pozbyl nevylíčitelného pelu své divuplné a přece tak rázovité poesie, jakouž byl před půl stoletím působil jen na několik nejvnímavějších vzdělanců. Literární a kulturní význam jeho jest sice takořka nevystižitelný; ale kdo zná, třeba jen povrchně literární a básnický rozvoj v Čechách v právě minulém čtvrt století, musí vyznati, že kromě Rukopisu Královédvorského a Kollarovy „Slávy dcery“ — (ovšem zase v ohledu jiném) — ani jediný spis český, vydaný v první polovici tohoto století, nemůže činiti nárokův na význam jen z daleka podobný.

V suchopar někdejší poesie, z větší části pseudopoesie české zapadnul „Máj“ jako meteor neznámého neb aspoň poloznámého původu a takového též účelu. Temný dunivý hukot, s jakým dopadl, budil postrach a hrůzu — nesčetné, intensivní, ve všech barvách hrající jiskry, kterými sršel, odstrašovaly — nevídaný, oslňující lesk jeho přímo oslepoval . . .

Jen někteří z nejbystřejších prozíravostí a nejsilnějších duchem pochopili aspoň přibližně význam jeho hned po objevení jeho — pro ostatní zůstal po celá decennia ošklivost budící a hnusný výpar šířící „škvárou“, až posléze — když se bylo několik literárních generací vystřídalo — uznán za meteor nepřekonatelného lesku, jakým příroda začasté jen jednou za celé věky užaslé smrtelníky překvapuje.

Mimoděk naskytá se otázka: Co bylo toho příčinou?

Odpověď zdá se býti svrchovaně nesnadná a přece zase takořka na bíle dni ležící.

Jako každý výtvor lidský, má i „Máj“ své nedostatky a vady — více méně nápadné, ba do očí bijící — — ale co bylo příčinou, že před půl stoletím neviděno a nepochopeno ani nejskvělejších, nejnápadnějších předností, před kterými ustupují vady daleko do pozadí — co bylo příčinou, že později nedbáno ani vad, že báseň vyhlašována jako vzor vzorů a vkládáno do ní, o čem básníkovi ani se nesnilo?

Trváme, že neodchýlíme se příliš od pravdy, díme-li, že příčinou toho byly v první řadě různící se náhledy o poesii vůbec a romantice zvlášť.

Co jest poesie — co poetickým?

Prostá otázka; ale přesná, všeobecně platná odpověď jest velice nesnadná.

Kolik původně myslících aesthetiků — o jiných, kteří cizí vymoženosti ducha jen opakují nebo permutují, nemůže býti řeči — tolik více méně případných, přesně logických nebo doktrinářských definicí.

Kdyby za našich dnů vypsal někdo cenu na otázku: „Co jest poesie — co poetickým?“ není nižádné pochybnosti, že sešlo by se bez počtu výkladů případných i nepřípadných, ba i diametrálně se rozcházejících.

Podobně jako o poesii vůbec, nemáme po dnes přesně ustálené, všeobecně platné definice romantismu.

A jedině to, zdá se nám, jest hlavní příčinou, proč byl „Máj“ tak různě posuzován a vykládán, že někteří nevyvážili z něho na příklad ani špetky ethičnosti, kdežto jiní vkládali do něho i myšlenky, kterých v něm není.

Doklady k prvnímu již jsme uvedli; pro druhé dostačiž doklad jediný. Tak praví na př. r. 1862 J. E. Sojka, že měl Mácha jakožto „básník romantický" v „Máji" na zřeteli nešťastnou vlast, úpící v jařmu absolutistickém a sebe jako representanta své vlasti".

Nám, přiznáme se, nepodařilo se vyčísti z „Máje" ani zásvitu toho, co v něm byl Sojka postřehl, a také to není básnické ceně „Máje" nikterak na ujmu.

Nepoměrně případněji, zdá se nám, interpretuje Sojka „Máj" dalšími slovy řka, že Mácha přioděl kontrast mezi sebou samým a ostatním světem v roucho básnické a že sobě zvolil „takovou osnovu", kterouž by mohl nejlépe „připodobniti ku své subjektivnosti".

„On vidí," praví Sojka dále, „jak jeho nejkrásnější idealy na zmar přicházejí, jak jeho duch v nejbujnější síle pod břemenem prosaického světa klesá. On, jenž lokty své v překypující lásce po veškerém lidstvu vztahuje, jenž lidstvo celé na srdce teplé by přivinul a za ně smrt na kříži by podstoupil, vidí se zrazena u vlasti své" . . .

„Překonán mocí fysickou, osamotnělý v boji, zvolá tu romantický básník neztráceje naděje v lepší budoucnost: „Daleká cesta má! Marné volání!"

Avšak i tato interpretace zdá se nám býti pouhým stínem toho, co byl sám Mácha — jako by byl předvídal, že zavdá „Máj" příčinu k různým výkladům — zaznamenal ve svém denníku o účelu své básně.

„Básně té hlavním účelem je," praví Mácha, „slaviti májovou přírody krásu. K snadnějšímu dosažení účelu tohoto postavena je doba májová přírody proti rozdílným dobám života lidského.

Tak u příkladu v čísle prvním tichá, vážná atd. láska v přírodě proti divoké, vášnivé, nezřízené lásce člověka; taktéž jiné vlastnosti májové přírody proti podobným života lidského dobám v číslech ostatních.

Pověst tedy čili děj básně této nesmí se co věc hlavní považovati, jelikož jen tolik z děje toho v báseň přijato, pokud k dosažení účele hlavního nevyhnutelně třeba.

Děj se koná u města Hiršbergu mezi horami, na nichž se hrady Bezděz, Pernštejn a v dálce Roll, k východu, západu, poledni a půlnoci okazují.

Co se ostatních účelů dotýče, jakož i sententia moralis z celého snadněji se vyrozumí."

Přes to vše, že vlastní tento výklad Máchův o účelu „Máje" vešel již roku 1845 u všeobecnou známost, interpretována báseň ta, jak již připomenuto, i na dále spůsobem nejrůznějším.

I sama forma básně, abychom tak řekli, genre, vymykajíc se z šablony, činila současným i pozdějším vykladačům nemalé obtíže, až posléze ustálil se náhled, že to báseň „lyricko-romantická".

Zkoumejme oprávněnost názvu toho dle moderních názorů o poesii a odpovězme si přede vším na otázku, má-li v „Máji" živel lyrický převahu čili nic.

Odpověď není nesnadná.

V prvním oddělení líčí Mácha večerní máj a krajinu; vypravuje o „padlém andělu", Jarmile, jak na skále sedíc očekává svého miláčka — líčí, jak blíží se po jezeře člun, ale místo očekávaného miláčka přichází

posel, zvěstující strašnou zprávu, že miláček zavraždiv Jarmilina svůdce, vlastního otce svého, úpí v temném sklepení a zítra — zemře rukou katovou . . .

Ráz celého oddělení toho jest převahou popisně výpravný; lyrické výstřelky jako pohrávající jiskerky mají sice úkol důležitý, ale nejsou živlem dominujícím.

Podobně začíná druhé oddělení poetickou reflexí, načež následuje popis vězení a vězně — pak poeticko-filosofické jeho rozjímání, proplítané stručnými poznámkami, jak si při tom počíná — slovem zřejmý, nepopíratelný ráz popisně výpravný a reflexivní.

Podobný ráz mají i ostatní oddíly „Máje“ až na jeho zakončení, kdy Mácha žele ztráty své mladosti líčí tak čarokrásně svůj věk jinošský a připomíná i svou budoucnost. Zde skutečně vytryskl živel lyrický; ale v básni samé nemá převahy a proto jest název „lyrická báseň“ nepřípadný.

Název „báseň popisně-reflexivní“ zdá se nám býti nepoměrně případnější.

Zkoumejme nyní, má-li v „Máji“ převahu živel romantický.

Náhledy o romantismu, jak již výše připomento, i za našich dnů ještě nápadně se různí. Přesné, všeobecně platné definice v aesthetikách nenajdeme; pojem romantismu nebyl posud ještě nikým v lapidarní stručnosti tak nezvratně správně stanoven, aby neposkytoval nejširšího pole k výkladům nejsubjektivnějším.

Nám usnadní se práce v labyrintu názorů o romantismu tím, když přidržíme se přesně básně, o kterou jde.

Vypusťme z „Máje“ toliko „intermezzo první“, v němž duchové, lebka, čekan, vichr atd. mluví, a odpovězme si na otázku: „Co zbylo v básni nadpřirozeného — a vůbec co jest v ní tak abnormalního, že nemohlo by odpovídati skutečnosti v té míře, by nemohlo činiti nároků na pravděpodobnost, nebo-li jinými slovy: Co jest v ní nereelního?“

Odpověď jest prostá: Nic.

Připomenuté intermezzo netvoří ostatně integrující část „Máje“; i bez něho zůstala by báseň dílem uměleckým, z čehož logicky plyne, že „Máj“ — aspoň v tomto vzhledě — převahou nereelním není.

Zkoumejme tedy fabuli a děj básně, možno-li jich po nynějších názorech nazvati romantickými.

Dobu, kdy se děj odehrává, Mácha sice nikde neoznačuje. Z trestu „lámání kolem“ však vysvitá, že nutno klásti děj v dobu předjozefínskou, kdy líčený děj nebyl nikterak osamělým, tím méně nepřirozeným.

A vyloupneme-li z básně prostou fabuli v stručnosti co možná největší, shledáme na ní nepřirozenosti, nadsmyslnosti, nereelnosti a vůbec romantičnosti v běžném nyní toho slova smyslu ještě méně.

Hlavní osoba básně jest člověk bez své viny nešťastný. Otcem z domu vyvržen stane se „strašným lesů pánem“. Avšak i jako lupič miluje po své povaze horoucně, plamenně, divoce „padlého anděla“ a v návalu domněle oprávněného a spravedlivého hněvu zavraždí svůdce svého idolu — vlastního otce svého, kterého neznal, a jest za tento svůj skutek po zákonu spravedlnosti lidské utracen.

Není-liž to děj naprosto reelní? Děj, jaký se od pravěků až po naše doby v nejrůznějších variacích nesčetněkráte opakoval a opakuje, tak že vskutku nechápeme, jak mohl býti vřaďován mezi děje nereelní nebo jen abnormalní?

Pravda — idyllicky krotkým nebo něžným není. Po našem náhledu jest to děj, abychom tak řekli, anticky prostý, ale zároveň tragický, ba svrchovaně tragický, s jakým se shledáváme v různých variacích rovněž tak v grandiosních tragediích antických, jako v dramatech Shakespearových a v pravých, bezprostřední přirozeností, nelíčenou vášní a ryze lidskými motivy vynikajících tragických výtvorech moderních, nechť ve formě dramatické, románové nebo jiné. (Pokračování.)

Z cest.

Básně **Adolfa Heyduka.**

Večerní plavba.

Poře blankytem jsme jeli
v báseň divuplných krás,
pyšnými kde horstvo čely
v nebe roste: na Kavkaz.

Vlny sotva oddýchaly,
Euxin, hněvný vodstva pán,
klidně dřímal, druzi spali,
na můstku stál kapitán.

Pocestní se v lože kladli,
mne však nechtěl zlíbat sen, —
opřen lodi o zábradlí,
stál jsem v dumách pohroužen.

Skvoucí hvězdy v moři plály —
zlaté růže rajských niv —
jasnily se blíž i v dáli
snivé duši na podiv.

Jedna, poupě z polovice,
svitla jako slunný skvost . . .
viz, toť dítka zlatá kštice,
tvářka — postať . . . Bože, dost!

Toť mé dítě milované
ve spoustách těch siných vod,
tvářka hoří, oko plane —
je to skutečnost či svod?

Ach, jak smutně na mne zírá,
kývá, šeptá: „Otče, spěš!
Což mne z moře, jež mne svírá,
na své srdce nevzneseš?“

Vznesu Tě! . . . V tom výkřik žalný,
šije kol se vine paž:
„Proč tvé oči zas tak kalny,
proč se chvěješ, co zas máš?“

Bože, což jsi neviděla
onen zjev? tam v záři stál . . .
dceruška v mou náruč chtěla,
a já v lodi prchám dál! —

Za jitra.

I.

Čím víc hvězdy z oblohy se ztrácí,
tím víc záře v snivé duši jesti,
a mně zdá se, že již nekrvácí,
že chce znova pučeti a kvésti,
že chce nazpět v ráje dávnou dobu
pro zář očí, skrání zlatou zdobu,
v čas, v kterém jsem první píseň pěl,
než jsem klid znal kolébky a hrobu,
než jsem střelu žití v srdci měl . . .
Kéž jest možno duchem tak se vznésti,
abych chladně, jako na mne štěstí,
na mezníky ony zapomněl!

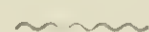
II.

V skalních břehu loktech dřímá moře,
skolébáno vánkem v tichý sen,
prolukou, kde hora spěchá k hoře,
usmívá se probuzený den;
se stožáru lodi k jihu táhne
stříbroperý racek k druhům zpět,
a v mém ňadru, po kráse jež práhne,
zulíbána zory zlatým retem,
počíná se skrytým v skalách květem
zarosená píseň rozvíjet. —

III.

Za zory po vodách zvlněných
lodi šla, jinovcem jata,
z vln každá měla na skráních
korunu z rudého zlata,
šplounala, s lodí si hrála,
šeptala, vznesla se, smála.

Proč asi v ňader útaji
bolesti vlny — ach škoda! —
též zlatých korun nemají,
jako ta lazurná voda;
či jest jim korunou krásy
píseň, jež k světlu se hlásí?

Klid.

Jak líbezně, jak mile tak
to slunce nad mořem se jeví,
jak v besídce by junův zrak
zřel do modrého oka děvy.

A všude klid, a mír a tiš,
toť slza lásky v řasy spadla,
či lidské srdce, k míru když
se Boží ruka na ně kladla?

Tak nikdy jsem je neviděl
všech prosté vln a bouřných trudů,
však vím, až znikne žití žel,
že též tak klidně spáti budu!

Jalta.

Jalta dumá, jako Betlem dětí
roztroušena na úpatí skal,
jako hnízdo, jež si při podletí
malý rorejs k věži budoval.

Do zákoutí strmých hor se skrývá,
zlekané jak dítě v matčin klín,
ty, nechť slunce v hruď jim střely vrývá,
v hebounký je zahalují stín.

Vonnými je ovinují věnci,
bujných keřů, věčně zelených,
střehou hrozny, domků při okénci
před buřanem, jenž se v jihu zlíh!

Kryta kvítím, věčnou vedouc svádu,
bystřeň sbíhá horských po stupněch,
níže k moři z čarných vane sadů
šacholanu skvostný libodech.

Nebetyčnou v půl ovita stěnou
stuhlým vzruchem chaosových vln,
jež až v nebe stříkaly snad pěnou, —
klidně sní a sen ten krás je pln.

Krás či pýchy? Snad že také hněvu!
Kdož by nyní za polibku mus
v nadšeném ji velebil as zpěvu,
Simonid-li nebo Tyrteus?

Či snad žádný z nich, jen poutník chudý,
jemuž osud trním ovil vlast
a jenž ňader rudý žal a trudy
nesl Pontu modrou přes propast.

Jaltský chrámek.

Na výšině v hájku cypřišovém
čtyrhlavý si kostelíček sed,
s štíhlou věží, se zeleným krovem . . .
tak pyšně si sotva Girej ved,
dříve nežli s prosby sladkým slovem
u spanilé Polky zvad a zbled. —

Na koruně, temeno jež zdobí,
dvojramenný blýská se mu kříž,
zírá pyšně na hrdinů hroby,
na Gireje chána padlou říš,
jehož sláva, hvězda zašlé doby,
nevrátí se nikdy, nikdy již!

Zvonek s věže právě píseň zpívá,
prostou sice, ale milou přec,
snivý cypříš černou hlavou kývá,
stará smokva nachyluje plec,
i ta jabloň, i ta réva tklivá
i ten smokvoň, štědrý bohatec.

Ba, mně zdá se, že i topol tmavý,
i ty horské sosny v úcty znak,
i těch temných oliv stinné davy,
i ten rudý mandloň, vábný tak,
i ty lodi — všecko kloní hlavy,
i král horstva, chmurný Čatyr-dak.

O milostných vztazích Františka Ladislava Čelakovského.

Napsal
Dr. Frant. Bačkovský.

(Dokončení.)

Takto tedy Čelakovský zamiloval se rychle do Marie Ventové, ani se s ní náležitě neseznámiv, a důvěrného přítele svého Plánka zvolil si za prostředníka. Plánek pak zachoval se zcela dle přání Čelakovského a spůsobil, že mezi ním a Marií vyvinula se brzo skutečně pravá láska, láska trvalá.

Nežli však dále pokročíme, povězme si ještě něco o poměru Čelakovského k Marii Antonii. Protože k Čelakovskému přilnula velmi velice, nebylo jí příjemno, že Čelakovský zamiloval se do Marie. Psaltě Čelakovský Kamarýtovi 11. prosince r. 1830.: „Antonie ti tuto posýlá svůj keř.*) Již jsem u ní hezky dávno nebyl, nechci jí též mou zlou rozpoložeností nemilým hostem býti, možná že i to příčinou, že mne posledněkrát trochu chladně přijala, jak se před tím nestávalo.“ A Kamarýt odpověděl mu na slova ta 20. prosince takto: „Antonii se nediv, jestli tě, jak pravíš, chladněji přijala . . . Oko ženské, zvlášť oko Antonie, něžné k podivení, skrze zevnitřnost do srdce pronikne; pročež možná, že ona snad tu samu chladnost u tebe nalézati se domnívala . . . Jestlis jí o Marince něco pověděl — nediv se! Kdyby se láska sebe čistější býti zdála, byť se pod rouškou přátelství ukrývala, přec na této zemi nelze a nelze docela zapříti člověka, a já vím, že sám Plato tak čistě nemiloval, jak čistě o lásce psal, což potom ženská, slabá křehotinka. Však ty tomu dobře rozumíš, netřeba ti více povídati.“

Ale Marii Antonii nebylo již dlouho popřáno žíti; zemřela již 4. března r. 1831, což Čelakovský Kamarýtovi oznámil 5. března těmito slovy: „Přicházím tenkráte, můj drahý Vlastimile! tímto listem jako donášitel a zvěstovatel smutku a pro nás i pro milou naši vlast ztráty veliké. Není zde více anděla našeho M. Antonie! Pánu se líbilo tuto svatou duši povolati k sobě. Zármutku mého nejsem v stavu ti vypodobniti, ty sám jej nejlépe cítiti budeš. Dnes ráno mi tuto truchlivou zprávu přinesla služka z kláštera, a právě sám z toho zarmouceného místa přicházím, kde všude okolo mne se rozléhal pláč a kvílení. Tento týden se byla vydala Antonie na obyčejné postní soukromní pobožnosti nebo tak zvané exercicie; předevčírem, totiž ve čtvrtek pocítila v sobě náramné třesení srdce, což však i jindy se jí přiházívalo, při tom ale

*) Totiž spis, který roku 1830. s názvem „Keř rozmarinový“ vydala.

přece neulehla, ale zůstávala v mírné veselosti mezi sestrami. V pátek opět v rozjímáních dopoledne ztrávila, byvši u sv. přijímání, ano ještě v poledne v refektáři se ukázala i něco pokrmu požívala, po poledni se jí však přitížilo, a po čtvrté hodině v rukou takořka svým sestrám u ní přítomným skonala. Svatý a nábožný byl její život, tak blažené, tiché a svaté i její skonání! Od velebné matky až do nejnižší sestry v klášteře vůbec byla milována, a krom těchto zdí mnohé srdce popláče pro ni. Jáť pak jsem měl nejvíce příležitosti tuto šlechetnou, spanilou a bohumilou duši poznati, neboť ač mnoho jiných v lásce a přízni v jejím srdci spočívalo (ach, jak blažené bylo od ní milovánu býti!), přece zvláštním ke mně soucitem a dobrodiním toto srdce, jedva v světě nalezajíc sobě rovného, bylo nakloněno. Ó, což bych ti všecko musil pověděti — leč smutek mi ústa i mysl váže, a odkládám vše na jinou dobu. V zítra, v neděli tělo její bude odpoledne ve Volšanech pochováno,*) sám p. biskup bude míti průvod. Jaké měla starosti, až se někdy odeberu z vlasti — ubožátko! nepomyslila, že já sám dříve plakati budu jejího odchodu!“ Pročetše tato slova Čelakovského, rozumíme nyní ovšem značně lépe všemu tomu, co vůbec o poměru jeho k Marii Antonii jsme si pověděli . . .

Avšak vraťme se nyní k Marii Ventové. Již v listopadu r. 1830 Čelakovský dopisoval si s ní, a jak velmi vroucně a opravdově záhy přilnul k dívce té, dal zřetelně na jevo Kamarýtovi již v dopise ze dne 17. ledna r. 1831 těmito slovy: „Nemohu tajiti a pomlčeti o změně, která se mnou se dála od seznámení se s Marií. Nyní teprve zcela a úplně okouším a poznávám, co jest pravdivá láska, co toto milostné dítě mému srdci drahé se stalo. Působíť mi veliké slasti, ale též veliké zármutky. Ani jsem sám z počátku nemyslil, jaký vplyv na můj celý život má letošní podzimní cesta projevila. Mělo-li by se státi, že bych výhost musil dáti tomuto něžnému, spanilému tvoru, na vždy veta by bylo po mém poklidu, nic by mne více s životem smířiti nemohlo. I ona mne miluje — tohoť jsou mi svatým a světlým důkazem slova v každém jejím listu . . . . Jestli bych tuto na oklamání mohl pomysliti — ne, nikdy, nikoli! Mohlť bych skoro říci, že jsem se více v M. zamiloval ušima nežli očima, ač i pohledem v každém okamžení její vnitřní i zevnitřní sličnost dává se postihnouti. Obrátím-li mysl k celému tomu ději, připodobňovati se věru mohu k bojovníku, jenž v zápalu bitvy necítí, jaká rána tkví v těle jeho, a všecku svou sílu podržuje — tak

*) Čelakovský také ve Volšanech jest pochován, i stala se již i tím, že na jednom hřbitově jsou pochováni, jaksi skutkem naděje, kterou Marie Antonie vyslovila k němu již za živa, že totiž i po smrti přebývati a radovati se s ním bude pospolu. Psalať mu hned r. 1828.: „Ach, stála-li pak by za to ta hrstka dnů našeho žití, abychom jen pro dosažení vezdejšího blaha aneb znamenitého přátelství tak přílišně se namáhali? . . . Když zvuk archandělské trouby příchod Suditele tvorstva veškerého oznamovati bude a kosti spráchnivělé spojí se s duchem svým, tenkrát se k sobě přihlásí přátelé věrní a přátelství jich bude nekonečné. Čelakovský! tato slovíčka jen proto psala jsem, chtíc Vám učiniti známy mé radosti.“ Takto těšila se radostnou nadějí na věčný s ním pobyt v říši nebeské!

mi bylo první čas — až potom zimničná pálčivost jej porážeti počíná a na lože uvrhuje . . . Pravda, že kromě trojího posezení při boku M. a tolikeréhož porozprávění s ní, blíže ji poznati příležitosti mi nebylo, ale já myslím, že i z nemnohého sáhnutí do strun dá se často znáti, nástroj-li dobře nalazen neb ne. Krom toho ze žádných úst jsem neslyšel toho nejmenšího, co by jen stín necti do sebe mělo, anobrž všecko milé a chvalné. Též její listové jsou mi důkazem nesprostého ducha a jakoby je sama nevinnost diktovala. M., jak jistotně vím, ponejprv milovati začíná, ačkoliv již ve 20. roku se nachází, a to při hezké a takovéto dívce ovšem mnoho.“

Z téhož dopisu dovídáme se také, že Čelakovský jako dřívější milenky své i Marii hned, jakmile ji poznal, opěval básněmi. Píšeť v něm i toto: „Brzo po mém do Prahy příchodu přiložené tuto „Pomněnky“ psány byly. Chtěl jsem u větším počtu jich nasbírati, leč přináhlila ona zimní chvíle, která všecko plynutí veršů na kosť ztužila. Možná, přijde-li kdy jaké jaro, že dále pokvetou. Spůsob tento krátkých sonetků, ač trochu trudný, se mi však dobře líbí. Snad jsem ti vyprávěl, že v dnech podzimku po březích vatavských jezdě na lodičce, pěknou kytičku pomněnek jsem nasbíral a ji M. obětovav jí tudy radost spůsobil. Ochraňovala tu kytičku velmi bedlivě, jak mi řečeno, a sama 29. listopadu ještě o ní píše: „. . . wie könnte ich dessen uneingedenk sein, da von den zarten aus ihrer Hand erhaltenen mir lieben Vergissmeinnichtblümchen zu meinem Vergnügen noch einige in der Blüthe dastehen.“ Právě jí též tyto nové a snad méně svadnutí podrobené odesýlám.“

Z „Pomněnek“ Čelakovský otiskl některé v „Musejníku“, ročníku 1831, s názvem „Pomněnky vatavské“. Protože pak k Marii byl upoután láskou trvalou, básnil pomněnky ty stále a stále, až vznikla z nich „Růže stolistá“, vydaná tiskem o sobě r. 1840, čímž vyhověl i přání Kamarýta, který mu psal ihned, jak prvé „Pomněnky“ přečetl, toto: „Vatavské Pomněnky mi letos novou radost přinesly. To je arci láska nevšední, a tyto sonetky jak by od samého Kupida k tomu utvořeny. Kýž tě to tvé slunce blaze zahřívá, aby jich ještě přirostlo!“

Takto znamenáme, že Čelakovského „Růže stolistá“ vznikla z téže pobudky základní jako Kollárova „Slávy Dcera“, a prvý oddíl „Růže stolisté“ podobá se co do obsahu velice prvým třem zpěvům „Slávy Dcery“. Jsou tu líčeny slasti básníka dlícího u milenky, potom strasti jeho, když od ní byl osudem rozloučen, a vše to propleteno myšlénkami vlasteneckými, jenže u Kollára těchto myšlenek vlasteneckých jest hojněji než u Čelakovského. Kromě toho sám Čelakovský posuzuje „Slávy Dceru“ v „Musejníku“, roč. 1831, projevil se veřejně, jak mocně naň skladba ta účinkovala, řka: „Mně pro své neobyčejné vnady a z mnohých též zevnitřních poměrů tak drahou společnicí se stala Músa Kollárova, že po tolikeronásobném s ní obcování po tu dobu nelze jináče nežli s plným a celým srdcem, jako na tváři nejspanilejší milenky utkvělým okem, více pociťovati všecky vděky její, než vydávati se o nich v rozumování.“

Tak Čelakovský projevil se počátkem r. 1831., tedy právě, když jal se skládati ony „Pomněnky“. Mimo to Čelakovský dojista zálibu

svou v Kollárově „Slávy Dceři“, o které psal Kamarýtovi 18. srpna r. 1830, jak výše bylo uvedeno, přenesl z oné Pražky také na Marii. I lze vším právem souditi, že Čelakovský skládal „Růži stolistou“ za dojmu „Slávy Dcery“, což ostatně potvrzuje zřejmě sama „Růže stolistá“ těmito verši v písni XVI.:

Sladce z Hesperidek kraje
píseň lásky kouzlí sluch;
i nad pěvcem u Dunaje
sladce můj plesává duch.

Budiž i připomenuto, že také Čelakovského Marie poněkud jest podobna tím, že dopisovala Čelakovskému německy, Kollárově Míně, která byla ryzí Němkyně.

A netoliko ve příčině „Slávy Dcery“, Čelakovský i jinak veškeru svou lásku z oné Pražky, do které zamiloval se r. 1830, přenesl úplně na Marii a pomocí dopisů Mariiných se jí zcela zbavil. Napsal o tom Kamarýtovi 17. ledna r. 1831 toto: „Ještě z lonského románu, o němž jsem ti venku dosti nahovořil, něčeho připomenouti musím. Po celý čas mého přibytí v Prahu více jsem El. neviděl, ani se kde s ní shledati měl na mysli. Na začátku minulého měsíce obdržel jsem od ní list dosti obšírný, plný výrazův předešlé neuhaslé milosti. Vzkázal jsem po služce, že na něj příležitostně odpovím. Neminulo však ani osm dní, E. si přišla pro odpověď sama. Můžeš si pomysliti, do jaké nesnáze mne toto navštívení přivedlo. Všecku svou sílu proti tomuto dobře ozbrojenému šiku nepřátelskému sebrati bylo potřebí. Leč nade mnou se vznášel anděl a z této doby Marie ještě jednou tak milá se mi stala. Jejími listy ukázanými E-ě a zjevení jí celého tajemství jsem ji ovšem ještě více zarmoutil, ale tuším též na vždy upokojil, aspoň brzo na to v poslaném jí listu vynasnažil jsem se jí marnost našeho počínání světle vyobraziti. Již tedy tomu konec nejkonečnější.“ Takto Čelakovského láska k oné Pražce, jejíž ani jméno kromě skratku „El.“ nám není zachováno, byla zcela zapuzena láskou jeho k Marii.

A jak Čelakovský pochodil u Marie se svými „Pomněnkami“? — Podal o tom sám zprávu Kamarýtovi 2. února r. 1831 těmito slovy: „Marie mi právě tyto dny za ně (za „Pomněnky“) poslala psaníčko, až srdce skákalo, a při tom dárek, že bych ho za 50 liber dukátů nedal. Jest její rukou vyhotoven, také na něm s jiným kvítím pomněnky, jak něžně, jak uměle zhotoven!“ Zalíbily se tedy „Pomněnky“ ty, třeba že české, velice Marii, byť i německy Čelakovskému dopisující. Ovšem nelze ani dosti málo domnívati se, že Marie, na kterou vlastenecký Plánek mohutně účinkoval, byla snad — Němkyní . . . Ostatně sám Čelakovský výslovně ve příčině té v písni XXV. „Růže stolisté“ pěje:

Bůh mi svědek! byť i zcela
vtipem, vděkem, krásou těla
rovnala se bohyni,
nekochal bych Němkyni.

Řečeno výše, že Čelakovský za prvého styku s Marií ani se s ní náležitě neseznámil. Avšak i k tomu brzo došlo měrou svrchovanou. Po roce, totiž o prázdninách r. 1831., Čelakovský zavítal zase do Strakonic a tu, maje cestu k tomu již řádně upravenu, seznámil se se svou Marií co nejupřímněji. Ocítiv se potom opětně v Praze psal v září r. 1831. Plánkovi: „Že jsem se posledně s trpkým srdcem od vás odebíral, jako snad ještě nikdy — snadno uvěříte. Také nevím, abych kdy byl dnů blaženějších ve své otčině požil, jako tentokráte, což se rovně i z vašeho spolku a přispění k tomu dělo, a vlastněť i z jiného ohledu té blahosti jsteť vy z dávna k tomu hlavní přispivatel. Za to vše, jak za vaši přátelskou vlídnost a ochotnost, tak za prokázané skrze vás pohostinství, prozatím mé srdečné díky . . . . Nejenom mnohé suchoparné trochu práce, ale též nedosti posavade upokojená mysl nedovoluje mi do té doby k Músám prohlídnouti, abych poněkud ty sladostné chvíle i písní zadržel, když ze skutečnosti již vymizely. Opominuto však nebude. Moje lonské navštívení pohnulo mne ke zpěvu, čemuž by toto letošní totéž učiniti nemělo. Lonské s drahou Marií seznámení ani tak se nazývati nemělo; byloť toliko více jenom udivení; a již to postačovalo k rozvlažení zpěvné mysli. Pělť jsem toliko z větší částky o vlastnostech, jakých sobě srdce mé žádalo, aby možné bylo při této nejmilejší shledati: nyní se upřímně vyznati musím, že maje příležitost po více dní s ní obcovati, nejenom toho, čeho jsem sobě tehdáž jen v duchu žádal, při ní shledal jsem, ale mnohou ještě pěknou a ušlechtilou stránku vyšetřil. Jakž by tento krásný záměr v budoucnosti nebyl všeho snažení hoden! Jest, jest — i doufám, že mým přičiněním brzo stane se, aby byl i dosažen.“

Podobně jako Plánkovi Čelakovský vyjádřil se o Marii také Karlovi Aloisu Vinařickému, napsav mu v dopise ze dne 25. července r. 1831., poslaném ještě ze Strakonic, toto: „Připomenul jste mi, odcházeje posledněkráte ode mne a právě tak skroušeným okem na mne pohlédna, jako já asi na mou drahou Marii, abych vám psal mezi tím časem, co od sebe míle nás odlučují . . . Jak blaženě těchto několik dní v otčině své jsem prožil, tak sice jako nikdy před tím, o tom vám zevrubně psáti byla by zbytečná a marná snažnost moje, jak bych vám tuto mohl vypsati. Čeho jsem při mé nevyrovnané Marii toliko tušil a v básnickém nadšení pokládal a doufal a žádal, aby se nalézalo, to všecko nyní uskutečněno nalézám — toto útlé srdce, tato nevinná mysl zasluhuje nejlepšího na světě osudu. Ó, by mi možné bylo vše co nejdříve k jejímu oblažení učiniti. Novin nyní žádných ode mne neočekávejte — kdež bych jich také vzal, kde jedna novinka všecku mou mysl zaměstnává! . . . Bohužel! ode dneška za týden již mne zase v Praze . . .“

Jak kochal se v duchu se svou Marií Čelakovský také v Praze, toho zajímavým dokladem jest místo z dopisu k Plánkovi ze dne 8. června r. 1832. znějící: „Pokušení! — Tu vám zrovna okna proti oknům přes ulici zůstává hezká dívčina — tak pěkně rostlá jako Marinka, a tu zas právě, když po pokojíku chodím a z okna pohlídám, zdali by mne ještě něco nenapadlo, co bych vám psáti mohl — nu, nu! — jenom nepřipadejte na žádné zcestné myšlénky — pošetilče! — a nechte mne dříve dopověděti, tu vám právě zas blízko okna sedí, co byste řekl s kým? To sám nevím, jakž byste mohl vy věděti, ale to vím a vidím, jak hor-

livě a ohnivě tu v oči si pohlížejí — tu ruka okolo šíje, — tu časem i jako hrdličky se zobáčkují. Z toho tedy se dovtipte, kdo to asi může býti, a řekněte, není-li to pravé pokušení! Při tom ale vyznati musím, milé pokušení; neboť mne vždy příjemně a sladce na nejdražší Marinku pamatuje . . .“ — — —

Avšak koncem roku 1832. Čelakovský již opětně byl by se jaksi rád zbavil i lásky k Marii. Ale tenkráte nebyla toho příčinou někdejší jeho těkavosť v náklonnosti k dívkám, nýbrž malomyslnosť, vzniklá ze hmotného nedostatku a z trudných nadějí do budoucna. Psal o tom 12. září r. 1832. Kamarýtovi: „Dějí se tu a onde bouře a revoluce a přecházejí s jedné krajiny na druhou, proč by totéž i s jednotlivými osobami a duchem díti se nemělo? . . . . Býval jindy i psaní listův i přijímání příjemnou mně věcí, nyní však tato otrlost a bezvláda mysli i tam mne dovedla, že chladně a lhostejně přišlý list otvírám a s nemalou těžkostí odhodlati se mohu k psaní odpovědi . . . Ano, netajím, že, maje psáti list do Strakonic, jaksi choulostivě a bázlivě k tomu přistupuji, ač nemám za jiné, nežli že odtamtud onen vítr věje, který buď horkem svým buď mrazem takovou změnu učinil. Přál bych skoro, aby mně nyní dvě léta nikdy nebylo do mysli vstoupilo cestu do kraje činiti, anebo aby za ten čas k jinému se bylo schýlilo. Kam to povede, nevím, těžko mi však dobrého konce se nadíti. To-li přestojím, již potom jedva by která rána osudu v budoucnosti hůře se mne dotknouti mohla . . .“ Ale brzo po té vznikl ve hmotných poměrech Čelakovského příznivý obrat, a nadešlo mu několik let štěstí a blaženosti . . .

V listopadu r. 1833. stal se redaktorem „Pražských novin“ a zábavné k nim přílohy „České včely“, čímž poskytnuta mu výživa dostatečná tou měrou, by mohl se oženiti. I požádal již 4. prosince r. 1833. otce Mariina o jeho dceru a ustanovil si sňatek na den 2. února r. 1834. A toho dne skutečně Marié stala se chotí Čelakovského, takže vzhledem ku všem dřívějším láskám svým Čelakovský právem začíná „Růži stolistou“ těmito verši:

Luzným smáním, vnadou stkvostnou
mnohá se kře kouzlila;
jedna nevinou milostnou
zrak jen k sobě zvábila.

Oslazovala pak mu život až do r. 1844., kdy zemřela . . . Čelakovský však nalezl si ještě téhož roku choť jinou.

Již 28. prosince r. 1844. psal Plánkovi: „Nyní jedenácte let tomu, chystal jsem se k sňatku s mou předrahou Marií. Byla to šťastná, blažená léta, která jsem s ní prožil! Oznámiti vám musím, pakli vás odjinud ještě tato zpráva nedošla, že i nyní zase k podobnému kroku se chystám, jsa o tom přesvědčen, že co věrný a nejstarší můj přítel upřímný podíl v mém štěstí bráti budete. Buď vám i to svědectvím o blahu prvního manželství mého, že neváhám i podruhé do stavu toho vstoupiti. Jsou ale i jiné důležité příčiny nad to, proč tak jednati téměř přinucena se vidím. Oblíbená má nevěsta, kterou se i tentokráte směle

před světem honositi mohu a která zajisté nesklamá mé naděje v ni skládané, osobně vám nepochybně známa nebude; ale mám za to, že aspoň dle jména znáte švakra jejího Dra. Staňka, mého přítele. Bylatě již z předešlých let dobrá přítelkyně, a tak i sestry její, mé Marie, a tudy se známost má nyní s touto ušlechtilou dívkou a srdečnou Češkou bez mnohých okolkův počíti dala a brzo i v lásku vroucí se proměnila. Dále o jejích pěkných vlastnostech tuto se zmiňovati za nepotřebné soudím; udáť se nám bohdá ještě příležitost, že neli dříve, aspoň někdy do Strakonic k vám ji přivedu a s ní vás seznámím. Náš sňatek nepochybně v měsíci dubnu b. r. slaven bude. K oddavkám jsme si nyní vyžádali přítele Vinařického, faráře kovaňského . . .“

Touto druhou chotí Čelakovského byla Antonie Reissová, která proslula i jako básnířka, podepisujíc básně své pseudonymem „Bohuslava Rajská“ . . .

Když ku konci měsíce dubna r. 1844. došla z Vratislavi, kde Čelakovský byl od r. 1842. professorem universitním, do Čech truchlivá zvěsť, že zemřela v dálné cizině „růže stolistá“, prvá choť Čelakovského, bolestně byli dojati všichni vlastenci čeští, a jako ohlasem bolu toho jeví se nám býti báseň, která jest otištěna ve „Květech“ ze dne 14. května r. 1844. s názvem „Památce Marie Čelakovské“ a která zní:

Ach, tam v kraji cizím, v lůžko chladné
sklesla růže naší dědiny;
ozdoba to naší krajiny,
záhy odkvetla co kvítko vnadné.

Krutě uchvátila půda cizí
drahou dceru matky Čechie!
Plačte pro ni, dcery Slávie!
Svému slavíku, ach, Růže mizí!

Jevilyť se nám v ní svaté ctnosti,
krása božská v rouše zemšťanů,
již Bůh seslal v luhy Slovanů,
by nám odstřel obraz spanilosti!

Jenom pro vlast naši měla žíti,
cizí vítr zlomil květinku;
dítkám vyrval z loktů matinku,
mající jim svatým strážcem býti!

Nyní bytuje zas v první vlasti,
tam, kde věčná Vesna panuje,
kde Bůh v záři věčné trůnuje —
tam již neucítí žal ni strasti!

My však hořem k rovu vzdálenému,
v nějžto sklesla schránka duše Tvé,
vřelé posíláme slzy své,
ukanulé citu upřímnému.

Až z těch slzí zkvetou nezabudky,
budou svědčit krajům vzdáleným,
že je svatá dcerám Slávinym
upomínka na vše krásné skutky!

Báseň tato jest podepsána skratkem „. . . slava“ a pochází z péra Bohuslavy Rajské. Tedy básnířka, která vroucí básní oslavila památku prvé choti Čelakovského, stala se chotí jeho druhou . . . .

Stůj zde ještě několik zajímavých dokladův o poslední této lásce Čelakovského z dopisů, které své milence poslal z Vratislavi do Prahy.*)

Z dopisu ze dne 20. srpna r. 1844: „Nejdražší mé srdce! Jediná útěcho života mého! Jak jsem šťasten, nad míru šťasten, že hned při začátku dopisování našeho tímto přesladkým jménem smím a mohu nazývati Tebe! Jaké to změny dály se se mnou v uplynutí několika těch neděl, v jakém utěšeném lesku vzešlo mi konečně slunce nad zastřenou dříve hustými mraky oblohou. Uchopuji se péra, abych dle dané připovědi co nejrychleji o svém navrácení k milé rodince Tebe zpravil, s Tebou dále vedl onu v ukradených opravdu okamžicích započatou rozprávku lásky naší, u Tebe hledal a nalezl potěchy i odtuchy v tomto přeblahém nepokoji, jenž duší mojí zmítá a jejž bych přece nechtěl směniti za žádný poklid, za žádné uvolnění od této slastiplné tísně. Mysl má nalezá se posud v divném kolotání; pod návalem citův rozprchují se mi všeliké myšlenky a přirovnávám-li je k těmto citům v rouše slov, vypadají mi tak chudé, chladné, nijak se s nimi neshodující. Ty, má rozmilá pobuřitelko, již mi to prominouti musíš, že místo spořádané a úpravné řeči, tentokráte nelze mi, leč v zmatečném neladu slova na papír metati; považujž tyto úlomky za směsice kvítkův k nohoum Tvým vysypaných a pořádej si je sama, možná-li v příjemnou kytici . . . . Chovaje úctu a vroucí přízeň ode dávných let k milému přátelstvu a příbuzenstvu Tvému, jak nebyl bych ji v nejlepší míře i na Tebe vztahoval? I byl jsem, věř mi, pro panenskou Tvou ušlechtilost, pro Tvou krásnou pověst, již jsi sobě na vše strany získala, a zvláště také pro Tvou lásku k drahé vlasti naší zajisté neposledním z Tvých přátel a srdečných ctitelův. Když pak tímto rokem přísná ruka osudův tak náhle rozkotala sídlo domácího blaha mého, když se Nejvyššímu Pánu zalíbilo rozloučiti pro tuto časnost svazek onen mezi mnou a milovanou společnicí šťastných dnův mého života: mohlo-liž jinak přijíti, a divno-li, že sličná Tvá podoba, vstoupivši jako anděl v mysl mou a v srdce mé, v tom hrozném zápasu mne sílila, že tož srdce tudíž se prohlásilo k té plamenné žádosti: kýž by mohla, kýž by chtěla více mi býti nežli pouhou přítelkyní! . . . Nuže, důvěřuj tedy, má nejmilejší, srdci mému, srdci Tobě nyní i na všecku budoucnost zcela věnovanému, a měj je za dar milý sobě . . .“

Z dopisu ze dne 1. září r. 1844: „Má nejdražší Toninko! Srdéčko mé nejrozkošnější! . . . Skoro bych se domníval, že kus věštího ducha mám v sobě. Sotva jsem první list k Tobě byl vypravil, již jsem dychtivě počítal, kdy tak asi odpovědi naň nadíti se mohu. V osmi

*) Otištěny jsou v „Z let probuzení“.

dnech jistotně — pravilo mi srdce, a tu se mi slovo středa tak do mysli vštípilo, že jsem s roztoužením příchodu jejího očekával, a probudiv se toho dne, s radostným tušením jsem zvolal: dnes, dnes přijde lístek od ní, dnes opět slova sladkých úst jejích, ne-li od ní slyšeti, aspoň předříkávati si moci budeš. I netušil jsem nadarmo — stalo se. Jak Ti mám děkovat, dušinko má, za tu radost, kterou Tvá pečlivá laskavost hned prvním vrhem mi spůsobila! Přelítl jsem bleskem všecky ty milé stránky a pak teprv opět a opět bedlivější myslí jsem je pročítal a rozvažoval. Že pak je vždy zas do rukou beru, kdykoliv si chci učiniti utěšenou chvíli, není nic divného . . .“

Z dopisu ze dne 14. září r. 1844: „Toninko má! Ano, Toninko má, kdybych tak, jak Ty si přeješ a jak já sobě přeji, seděl na pohovce po Tvém boku, zeptal bych se Tě také, které z těch sladkých jmen, jež sobě v listech přikládáme a jakých nepochybně ještě hezké zásoby máme, Tobě jest nejmilejší, nejdojemnější? Pro mne tento svrchu položený titulek zdá se míti nevyrovnanou vnadu a cenu, a to právě dnes — proč? To vlastně nevím, a proto též pověděti neumím; jest ale tak jednoduchý, cukrový, vše jiné v sobě obsahující! Pročež ještě jednou: Toninko má a má! — Kolik radostí, srdce mé předrahé, přinesl mi opět Tvůj bohatý list, jaké myšlenky a city byly jsou jím probuzeny! O, žvatlej jen, žvatlej (jak Ty to nazýváš) vždy a bez ustání tímto dětsky nevinnou a zas dospělou myslí čarodějně setkaným rozhovorem lásky! Jakž by ten milence tvého mohl omrzeti, an v něm nejsladšího opojení nalezá? Bezděky mi tu připadá přirovnání k šampaňskému vínu; jak ono nalito jsouc do sklenky, stále a stále perličkuje, rovně tak na stránkách listu Tvého všude se vydírají perličky rozkošných pro mne, svatých citův Tvých. A zdaž to i jináče možná: vyletělať ona zátka s velikým praskotem do výše! Blaží Tvá vyznání, andělská družko má, nesmírně . . . Poslyš ale nyní i Ty a věříš-li v předznačení osudův našich, měj to i za to. Právě tomu rok, byl jsem v Praze, u vás, moji drazí! Viděl jsem Tě, mluvil jsem též několikráte s Tebou. Ty jsi pak o něco dříve než já odjela z Prahy, tuším, že to bylo do Kutné Hory. Den před tím byl jsem u vás a s tebou jsem se i loučil. Divná to věc! Jakési vnitřní vnuknutí mne k tomu mělo, že jsem se osmělil na konec i takto Tě osloviti: „Ještě hubičku mi dáte!“ Tu Ty dříve, než jsem se nadál, vzchopivši se, vtiskla jsi mi na ústa políbení — tak srdečné — tak ohnivé — tak! Má Antonina snad již na to dávno zapomněla. Když jsem Ti tehdy knížečku podal k milému upamatování, povděčen jsa z toho, že jsi ji ráda přijala, pravila jsi na to: „Takového dárku nezasluhuji, cos takového dává se nevěstě!“ A víš, co jsem já dnes rok, odcházeje od Tebe, ve své duši pravil: „Bože můj, toť jest více než přátelské políbení, takovéť náleží jenom ženichovi! Anebo — jakéž to teprv musí býti, které srdce její pro něho chystá!“ Co dále ve knize mých osudův bylo zapsáno, o tom arci tehdáž toho nejmenšího tušení jsem neměl, ani si ho míti nežádal, a pročež zapadlo i ono políbení do hlubiny srdce mého; ale bylo ono přece jako jiskra, která tam pod popelem ležeti zůstala a potom, když mrazem zármutku můj duch hynul, nejdříve mi teplotu udělovala, až pak i v jasný vyrazila plamen. Vidělo-lis kdy, mé nejmilejší srdce, onen nevinný úsměch na

tvářičkách spícího dítěte, ano se říká, že andělíčkové ve snách s ním hrají? Ó, jistě žes viděla! Tak mi to nyní přichází, jakoby srdce naše již ode dávna jakousi podivnou hru pospolu byla tropila, ač my jsme o tom ničeho nevěděli, ano věděti i nesměli . . . Zvěčnělá přítelkyně naše měla ve mnohých věcech mnohem bystřejší oko, nežli na první pohled by se byl někdo domníval. Že Ti, má drahá dušinko, srdce její velmi přálo, vím z vlastních úst jejích . . . Po mém navrácení se loni do Vratislavi bylo mi nápadné, proč dvakráte obzvláště na Tebe, a to jaksi snažně se vyptávala. Potom po některém čase, když jsme jednou večer při sobě seděli, tázala se mne důvěrně, kdyby se státi mělo, že by ji Bůh se světa povolal, zdali jsem kdy na to pomyslil, jak bych potom v domácnosti opatřil sebe a dítky naše. Toť se samo sebou rozumí, co jsem jí na to odpověděti mohl, a že jsem celou tu otázku v žert obrátil. Ale ona něco podivným spůsobem v další na to rozprávku uvedla Tebe, takže jsem se pásma jejích myšlének tehdejších snadno domysliti mohl. Ubohá! Ona celý skoro rok, a to při nejlepším zdraví, nosila v sobě předtuchu své smrti. „Já vím, že dlouho mezi vámi nebudu“ — nejednou bývala slova její.“

Z dopisu ze dne 18. září 1844.: „Nedržím mnoho o snech, a proto o nich jindy nemluvívám, ale tento musím napsati; neboť mi jest pořáde na mysli. Zdálo se mi ráno, že jsem přijel do Prahy a milý přítel Frič mne vedl k Tobě, do Tvého nového bytu. Na schodech pak mi praví: „Počkejte tu chvilku, já půjdu napřed, opovím vás a pak zavolám.“ Čekám hodnou chvíli, až tu konečně Ty vyběhneš proti mně — a co? Ze zástěrky nabírajíc plnou rukou na mne házeti počínáš — jiskry! až já uleknut již couvati počnu, a v tom procitnu. Jaký to sen! pomyslil jsem sobě a myslím i nyní.“

Z dopisu ze dne 27. října 1844.: „Ty má Toničko, dobře děláš, že bereš k listům pevnější papír, a to nejen pro tu příčinu, že naše pevné úmysly a předsevzetí zasluhují na trvalejší též listy zaznamenány býti, alebrž také proto, že jsem pilným čitatelem Tvých milých psaníček . . . Já je čítávám z rána, a to vždy jenom jedno, a tak pořád za sebou, až je všechny vystřídám. Pak zas počnu znova a tím sebe šálím, jako bych každý den nový list od mé drahé milenky obdržel . . . Či to není hezké, že se takového pořádku držím? Ale ty se též tážeš na můj pořádek v ostatních částkách dne a tu Ti nemohu nic určitého, tím méně potěšitelného pověděti, neboť víš, že básníci (a mezi ty mne počítáš sama) jsou ti nejnepořádnější lidé na světě, a u nepořádných lidí na pořádek jejich se ptáti jest marné. Tohleť vyznání asi mou Toninku nemálo uleklo a zarmoutilo! Myslí sobě: to bude pěkné hospodářství s takovým nepořádným člověkem. Inu, chce-li Toninka, abych se polepšil, musí mne propustiti z básnictví!“

Z dopisu ze dne 7. listopadu r. 1844.: „Stýská se mi, velmi se mi již po Tobě, zlatá má hubinko, stýská a nepřichází mi to nijak, než jako bychom byli dlouhá léta spolu přebývali a nyní v odloučení od sebe se nalézali, ano přec jenom dni, krátké dni to byly. Z toho nemohu nijak, leč i já ten závěrek činiti (a to beze vší filosofie), že Tě věru rád mám a to tuze, tuze rád, tak jako Ty jsi se mi o tom prohlásila, což mne též velice těšilo. To jest také jediná chvála, kterou

rád slyším, když mi někdo hodný řekne, že mne rád má, a což teprv, když to má Toninka řekne, tu hned počne srdce mé tu nejveselejší skočnou tancovati . . .“

Takto tedy Čelakovský byl schopen zamilovati se jakožto muž pětačtyřicitiletý touže láskou mladistvou, kterou kdysi k dívkám planulo srdce jeho jinošské, a vším právem o sobě napsal své Tonince v dopise ze dne 1. října r. 1844.: „Říkává se anebo jsem to kdesi četl, že jen první láska jest pravá láska. By to pravda bylo, ovšem bylo by smutné. Srdce mé však vyřčení to za křivé vyhlašuje, pravíc, že naopak pravá láska vždy zase jest první, aspoň tak dobře jako první.“ Chotí stala se Čelakovskému Bohuslava Rajská r. 1845. a zemřela mu 2. května r. 1852., Čelakovský pak odešel za ní na věčnosť téhož roku 5. srpna.

Caligula a Filo.*)

Báseň **Jar. Vrchlického.**

Strýc Claudius zas usnul při hostině,
ve vlasech pecky datlí, fíků stopky,
na břicho ruce sklonil. Ihned caesar
stáh posupné své brvy, šikmé oko
po síni zašilhalo velíc ticho.
Hned loutny stichly, řecké otrokyně
se vytratily jako bílé stíny
a stlumený smích rozléhal se kolem.
Jen srkajíce tiše pili víno
ve trikliniu líní parasité
a Caligula pokyvuje hlavou
se ztemněle smál, až mu brady laloch
se rozkýval jak pěny hustý chumáč
ve zátoce, kdy rozčeří ji vítr.
Pak eunuch přišel nesa ženské trepky,
je Claudiovi na tučné dal ruce,
v tom druhý pustil mísu s hlasným třeskem.
Hned Claudius se vzbudil, v obličeji
jal trepkami se škrabat, mnul si oči.
Smích homerický ukončil tu scenu,
jež denně po zákuskách hrávala se
u stolu caesarova.

Zatím v bahně
svět celý tonul, v útisku a bídě;
jen podlost vládla železnou svou patou,

*) Ukázkou z knihy: „Zlomky epopeje“, která vyjde nákladem J. Otty na podzim.

v dlaň zlato sbírajíc. Vše moh' jsi koupit.
Stud dívčí v Římě největší byl zázrak
a muže síla divem nevídaným.

Od stolu povstal caesar. Eunuch kleknul
a šeptal v prachu: Jakým hávem hodlá
dnes odít světa pán své božské tělo?
Jak Dionys v bachantek vírném středu
chce městem jeti v nachu, tygří kůži
přes ambrosické boky přehozenou?
Či jako Poseidaon, vládce vody,
chce v lastuře se vézti, trojzub v ruce?
Či jako Apoll chce svou nahou krásou
svět okouzlit? Či v zbroji Alexandra
chce děsit lid svůj jako stádo ovcí?

Stál caesar tlusté rty své ku úšklebku
a protáh údy, zavrávoral spilý
jen stěží nesa ohromné své tělo
na tenkých nohách. Kopnul do eunucha,
až na mramor pad čelem, stopy krve
kde zableskly se. — Do Tartaru s celým
tím krámem bohů asijských i řeckých,
jsem bohem sám, nač třeba mi jich masky?
Já nechci býti Olympických bláznem,
já bohy vypovím! Dnes na Selenu
jsem čekal celou noc jak Endymion
a nepřišla, — pak v ucho Jovišovo
jsem šeptal otázky své. — Kámen, kámen
se nehnul na podstavci. Vyženu ho!
A všecky s ním! Jdu k vilám u Lamie,
jak satrap asijský chci jeti městem,
plát jako slunce, dýchat vůní ambry!

A vrávoraje, klesl na lehátko,
číš vína za druhou pak v letu prázdnil
a hlasně zíval. Nežli otrok přines
háv purpurový, začal trhat růže,
jež kolem poháru se vily věncem.
— Co růže, volal, sprosté všední květy
mně caesaru? Jak páchnou umrlčinou!
Čím napustili jste jich bledé listí?
Jsou otráveny, nacpu vám jich do úst
a zadusím vás! Kdo se opováží
mně příště růže kolem číše vinout,
ten v růžích zahyne! —

Klek otrok na zem,
kol paží dal mu těžké, zlaté kruhy

a nachový plášť sepjal zdobnou sponou,
do vlasů věnec krokosů mu vtisknul
a hyacintů, v dlaň dal zlatou berlu,
kol drahokamy posetou, a v ruce
pak zatleskal a hnul se celý průvod.

Šli věčným městem. Eunuši a dívky
a citeristé, pištci, senatoři
a haruspexové a vojevůdci,
stráž paláce a kejklíři a z cirku
dav barbarů. V jich středu na nosítkách
pod chladem pávích vějířů dlel caesar
ve hávu satrapa. Kol na kolena
se zástup hrnul, jak zřel známý průvod,
div čelem že se nedotýkal země.
V své nudě nevším jeho sobě caesar;
jen Claudius, jenž hopkal vedle něho,
jak šašek na klečící házel v smíchu
si vybíraje z vlasů pecky broskví
a slupky oranžů a slupky fíků,
dnes dvorní blázen, děsný tyran zítra.

Ty, na tragický kothurn zvyklá, Muso,
rty stáhni k úšklebku a sáhni v struny,
jichž bouřný akord vyzní děsným smíchem;
neb dějiny ty často v komedie
se halí masku smějící se fraškou,
však z důlků očí hlubokých a prázdných
se dívá Nemesis a důtky zvedá!

V atriu vily, tam kde zářný mramor
plál sněhem, v zlatých arabesek věnci
korinthských hlavic, listy akantové
jež objímaly, v obrazů, soch směsi,
bez ladu na své místo čekajících,
za nimiž na zdech z Pompejanské fresky
se mnohý satyr šklebil s nymfou v klíně,
nad okřídleným vozem Heliovým
kde vznášely se tancující Hory:
tlum vážných kmetů čekal s bázní v srdci.
Tak cizí kolem nádhera jim všecka,
tak odporny ty sochy, malby, sloupy;
jiného boha byli vyznávači;
a umění, jež mluvilo zde k smyslům,
jim bylo hříchem. Starců chmurná přísnost
jim sedla v rozježené brvy očí,
jež plály žárem proroků a věštců,
šat prostý, šedý, koženým spjat pasem,
na prsou zdoben stříbrem dlouhé brady,

ku nohám splýval, jež tisk tvrdý sandál.
Tak tísnili se v atriu a chvěli.
Již cimbálů a fléten zavzněl povyk
a caesar vstoupil, starci padli na zem,
tvář s odporem v dlaň skryli; pohrdání
v nich zápasilo s bázní.

Chvíli ticho.
Dav klečících si změřil Caligula,
pak začal soptit. — Kdo jsou, co tu chtějí?
Proč staví se mi v cestu tato luza?
Hej, Chaereo, dej vymrskat je odsud!

— Jsou židé, z Alexandrie sem přišli.

— Aj, židé že jsou! Jak to pravil Horác
v své satiře? Máš pravdu, podle puchu
jsem poznati to mohl. Dej sem růže,
ať necítím ten česnek a tu cibul.
A sáhnuv jedné dívce v klín, jenž růží
byl plný, hrsť jich pozved k obličeji,
v tom zapomenuv, před krátkou že chvílí
zval sprostou jejich ambrosickou vůni.

— Co chce ta luza, mluvil skrze růže,
ach, vzpomínám si! Mlčte! — Petronius
psal krásné věci o vás, že prý bohem
mne uznat nechcete? — Nu dobrá! Nyní
snad k rozumu jste přišli? Moji sochu
snad slíbíte mi vztýčit v synagoze
před archou smlouvy? Či váš Jahve děsný
mne neuzná snad za hodného bratra
a souseda?

Tvář zahalili židé
před tímto rouháním; je nechal klečet
a obrátil se prudce ku družině
v smích propuknuv:

— Ej, hleďte tam ten satyr,
toť celý strýc náš Claudius! To břicho,
ty nohy! Ne, kdo maloval to, věru
měl nápady! — Nu, proč se nesmějete,
když směje se váš bůh?

A dupnul hněvně
a dvořané se smáli. Z prachu židé
tvář pozvedli a vážný muž z jich středu,
kmet Filo, orel, myšlenky jenž křídlem

zalétal k slunci moudrosti a pravdy,
v před postoupil a mluvil tklivým hlasem:

„Krev teče městem naším, sloupy kouře
tam halí slunce tvář, a na náměstích
a v ulicích lid Israelský zmírá
na hranicích pod spárem divé luzy,
na šibenicích, na prahu svých domů,
jež loupí kdo chce, veden pouze zvůlí
a žízní zlata.

— Nezdá se ti, Prisku,
že bachantka tam na Pompejské fresce
prs levý menší má? Mně aspoň zdá se,
to podivno . . .

A Filo pokračoval:

„Vším vinen rozkaz tvůj, by socha tvoje
se vztýčila před svatou archou smlouvy.
My nemohli jsme tomu dopustiti
a v rouchu žíněném, na hlavách popel,
na prsou roztrhané černé šaty,
jsme prosili, by ráčil Petronius
být přímluvčím u tvého trůnu, pane,
a ušetřit nás této děsné rány.
Jak před tebou, já též jsem před ním mluvil.

— Ta okna se mi nelíbí, jsou nízká
a sloupy dorické by lepší byly;
zde příliš zlata, tam zas málo barev...
ta sprostá červeň!

Filo pokračoval:

„Než takto zprzniti chrám Hospodinův,
smrt volíme, jsme řekli všichni sborem,
a muži, kmeti shlukneme se v davu
a přivedeme svoje ženy, dcery
a drobnou mláď, a všecky povraždíme
a sebe druha druh ve oběť smíru.
Snad naše krev tvé rouhání, ó vládče,
před tváří boha vyváží a smíří!

— Ty cypříše u cesty vysekejte,
mně protivný ten strom jest, laur a myrty
kol vily nasázejte! Na tisíce
hnizd slavičích usaďte v keř a mlází,
ať veselo jest!

Filo pokračoval:

„Jsme ochotni lid všechen obětovat,
ba celý národ na obětní kámen
šij položí, než rouhal by se bohu!“

V tom obrátil se caesar jako bleskem,
stáh v pošklebek rty: Je to pravda, žide,
že vepřového štítíte se masa?
Proč, rád bych věděl?

Filo odpovídá:

„Náš zákon velí tak, zvyk otců svatý,
ba mnozí tak jsou přísní mezi námi,
že kůzlečím též, vládče, pohrdají.“

— To mají pravdu, odpověděl caesar,
neb nechutné to maso! Vypuk v smíchy
a nevšímaje sobě dále židů
šel dál, procházel jizby vše a síně,
tu hněvem vzkypěl, tam se ušklíb žertem
dle choutky své, tlum židů kráčel za ním.
Šli s hlavou sklopenou a s bázní v duši,
neb tyrana žert bývá horší hněvu.
Však Filo pokračoval v svojí řeči,
jež rovna byla hor bystřině prudké,
jíž darmo skalin fantastické trosky
neb vývratě se staví v cestu vírnou;
ji rovněž nikdo kolem neposlouchá,
leč ona pouští dál svůj valí hlahol,
pták všetečný chce překřiknout ji smíchem,
štít skalný v brod jí hodí štěrk a kámen,
leč ona vítězící dál se valí
hřmíc věčnou hymnu pustině a bohu.

„Ó smiluj se, je smutek v našich duších,
a na práhu rtů našich sedí povzdech,
lne suchý jazyk na vyprahlou dáseň
a oko pálí přívalem slz horkých,
a doma čeká lid náš opuštěný,
jsa luze vydán v pospas. Z prsu matky
dřív nesmí děcko píti sladkou vláhu,
než vrátíme se domů vyslyšeni,
než spásy slovo skane s tvojich retů
a zastaví to bezpráví, jež páše
na jmění našem potulný dav z ulic
a vojsko lačné krve jako zlata.
Ó smilování, chcem se modlit k bohu,
by štěstím věnčil všecky tvoje kroky
a laurem slávy nesmrtelné hlavu,

bys vládl dlouho veliký a mocný,
jak vládl druhdy Šalamoun a David!
Chcem za tebe se modlit, nikdy k tobě!
Však naše kdybys neuslyšel hlasy,
tu jistě bůh by povstal ve svém hněvu
a spravedlnost, jež v nás uražena,
by pozved z prachu na trůn všehomíra!
Ó nevolej hněv boha na svou hlavu,
na pavučině visí, děcka prstem
neb náhodou ta můž být přetržena
a žernovem tě zkruší hrozné pomsty!
Soud váhá stále, ale přijde jistě!“

Však řeči této nevšiml si caesar
ni druzi jeho. Náhle mezi dveřmi
se Chaerea přiblížil ku vladaři,
ten šlápnul na nohu mu s hlučným smíchem.
Rty stisknul uražený praetorian
a neceknul, však tím rozzloben caesar
řvát jal se:

— Nuže křič přec, nemotoro,
a tancuj na jedné! Já chci se bavit
a vy se smějte! Což mám kolem sloupy?
A tleskejte mu!

Chaerea rty stáhnul
na úsměv nucený a jal se křepčit,
však v hloubi oka jeho zableskla se
tvá, Nemesis, tvář s děsnou hadí kšticí.

Když odcházeli židé, k Filonovi
se praetorian sklonil s mračnou tváří:
„Do zítřka v Římě počkej na odpověď,
víc o mně uslyšíš!“ a než moh Filo
se dále ptát, s družinou caesarovou
na schodech zmizel.

Druhého dne skonal
pod meči svých praetorianů caesar,
je Chaerea ved, první ťal ho v hlavu.

Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** Z ruštiny přel. Terezie Malochyňská.

(Pokračování.)

III.

Jednoho dne, v době sklizně obilní, šly jsme s Káťou i Sóňou po obědě do zahrady na naši zamilovanou lávku ve stínu lip, nad roklí, za níž otvíral se pohled na lesy i pole. Sergej Michajlič již tři dny nebyl u nás, a dnes jsme jej očekávaly, tím spíše, ješto náš správce pravil, že slíbil přijet na pole. Ve dvě hodiny viděly jsme, kterak koňmo přijel na žitné pole. Káťa poručila přinést broskve a višně, kteréž měl velmi rád, a s úsměvem pohlédnuvši na mne, ulehla na lavičku a zdřímnula. Já utrhla křivou plochou větev lípy se šťavnatými listy a šťavnatou korou, kteráž omokřila mi ruku, a ovívajíc větví Káťu, četla jsem dále, stále se zastavujíc ve čtení a pohlížejíc na polní cestu, po které musel přijet. Sóňa u kořene staré lípy stavěla besídku pro panny. Den byl horký, bez větru, pařilo se, mračna srůstala a černala a od rána již se sbírala bouře. Byla jsem nepokojna, jako vždy před bouří. Avšak po poledni mračna se počala trhati po krajích, slunce vyplulo na čistém nebi — jen na jednom konci nebesklonu zahřmělo chvílemi, a v těžkém oblaku, jenž vznášel se nad obzorem, zaskvělo se a vrývalo se do země bledé křižování blesků. Bylo patrno, že se dnes bouře rozejde, alespoň u nás. Na místech cesty, viditelných za zahradou, bez přetržení, pomalu se vlekly vysoké, skřípající vozy s obilím, — tu zas rychle vstříc jim řinčely prázdné vozy, třásly se nohy a vlály hřívy koní. Hustý prach se nerozptyloval, aniž se spouštěl, ale vznášel se za živým plotem mezi průzračnými listy zahrad. Dále na humnech slyšet bylo tytéž hlasy, týž skřípot kol, a tam tytéž žluté snopy, kteréž pomalu se pohybovaly na vozech za ohradou, létaly ve vzduchu a před mýma očima rostly ovální domy, oddělovaly se jich ostré střechy, a postavy mužíků hemžily se na nich. I v předu na zaprášeném poli se pohybovaly vozy, i tam bylo viděti žluté snopy, a zvuky vozů, hlasů i písní stejně odtud dolétaly k nám. S jedné strany vždy holejším jevilo se strniště i s pruhy brázd, porostlých pelyňkem. Na pravo dole, na nehezky zmotaném, zkoseném poli, bylo viděti pestré oděvy vázajících žen, shýbajících se a rozkládajících rukami; pocuchané pole se prázdnilo a krásné snopy hustě se rozestavovaly po něm. Jako by se najednou před mýma očima léto bylo proměnilo v podzim. Všude prach i parno, vyjma naše milé místečko v sadu. Se všech stran, v tom prachu i parnu, na žhoucím slunci, rozprávěl, šuměl a pohyboval se pracující lid.

A Káťa tak sladce chrápala pod bílým batistovým šátečkem na naší lavičce ve chládku, višně tak šťávnaté a lesklé černaly se na talířku, šaty naše byly tak čisté a svěží. voda ve džbánku tak světloduhově hrála na slunci a mně bylo tak blaze. Což dělat? myslela jsem; což mohu za to, že jsem šťastna? Ale jak podělit se s jiným o štěstí? jak a komu oddati sebe i celé své štěstí? . . .

Slunce již zašlo za vrcholky březové aleje, prach uléhal na poli, dálka se jevila vždy patrněji a světleji v postranném osvětlení, mračna se zcela rozešla, na humnech za stromy bylo vidět tři nové vršky stohů a mužíkové s nich sestoupili; vozy za hlučného pokřiku projely patrně naposledy, ženy se hráběmi na plecích a povřísly za pasem, s hlasnou písní vracely se domů a Sergej Michajlič jestě pořád nepřijížděl, ačkoliv jsem již dávno viděla, že sjel pod horu. Pojednou ve stromořadí se strany, kde jsem ho nejméně čekala, objevila se jeho postava; obešelť roklí. S tváří veselou a zářící, sňav klobouk, rychlými kroky šel ke mně. Vida, že Káťa spí, zahryzl se v pysky, přimhouřil oči a kráčel po špičkách; zpozorovala jsem hned, že byl v té zvláštní náladě, bezdůvodné veselosti, již jsem u něho měla tak náramně ráda a kterou jsme nazývali — „divokým nadšením“. Byl jako školák, jenž se zbavil učení; celá bytost jeho od hlavy až k patě dýchala spokojeností, štěstím a dětinskou svévolí.

„Nu, pozdrav Bůh, mladá fialko, jak je vám? Dobře?“ pravil šeptem, blíže se ke mně a tiskna mi ruku . . .

„A mně je výborně,“ odpovídal pak sám na moji otázku; „je mi právě třináct let, chce se mi na koníčka hrát a po stromech lézt.“

„V divokém nadšení?“ řekla jsem, hledíc na jeho smějící se oči, a cítíc, že ono divoké nadšení i na mne přechází.

„Ano,“ odvětil, mrkaje jedním okem a usmívaje se stále. „Ale proč jen bijete Kateřinu Karlovnu do nosu?“

Nepozorovala jsem ani, hledíc naň a dále mávajíc větévkou, že jsem shodila šátek s Káti a hladila ji obličej listy.

Zasmála jsem se.

„A ona řekne, že nespala,“ pravila jsem šeptem, jako bych nechtěla zbudit Káťu, ale dokonce ne proto; mně bylo vůbec příjemno hovořit s ním šeptem.

On zahýbal ústy, škádle mne, jako bych mluvila již tak tiše, že ničeho není slyšet. Spatřiv talířek s višněmi zmocnil se ho jakoby úkradkem, šel k Sóně pod lípu a sedl na její panny. Sóňa se z počátku rozzlobila, on však brzo ji usmířil, pustiv se do hry, ve které s ní o závod pojídal višně.

„Chcete-li, dám jich ještě přinést,“ řekla jsem: „anebo pojďme si pro ně sami.“

On vzal talířek, posadil naň panny a všichni tři šli jsme k ohradě. Sóňa smějíc se běžela za námi a tahala jej za plášť, aby jí dal panny. Vrátil jí je a vážně obrátil se ke mně. —

„Nu, pak že nejste fialkou,“ pravil ke mně, vždy ještě tiše, ač již nebylo obavy, že někoho zbudíme; „když jsem k vám přišel po onom prachu, parnu i práci, jakoby bylo zavonělo fialkou. A nikoli fialkou

silné vůně, ale víte tou první, tmavou, která dýše roztálým sněhem i jarní travou.“

„Nu a což, jde všecko dobře v hospodářství?“ ptala jsem se, abych zakryla radostné pohnutí, jakéž ve mně vzbudila jeho slova.

„Výborně! ten lid všude je znamenitý. Čím lépe jej znáš, tím více je miluješ.“

„Ano,“ řekla jsem; „nyní, než jste přišel, dívala jsem se ze zahrady na práci a najednou mi svědomí začalo vyčítat, že oni se namáhají — a mně je tak dobře, že . . .“

„Tím nekoketujte, má drahá,“ vskočil mi do řeči, náhle vážně a laskavě v oči mi pohlednuv; „to je věc svatá. Chraň vás Bůh, tím se chtít blýskat.“

„Pravím to jen vám.“

„Nuž ano, vím to. A což višně?“

Ohrada byla zavřena, a ze sadařů nikdo nebyl doma (poslalť je všechny do práce). Sóňa běžela pro klíč, on však nečekaje na ni, vylezl na roh zdi, pozvedl síť a skočil na druhou stranu.

„Chcete?“ bylo slyšet odtamtud jeho hlas. „Dejte mi talířek.“

„Ne, chci také sama trhat a půjdu pro klíč,“ řekla jsem; „Sóňa ho nenajde.“

Ale v té chvíli zachtělo se mi podívat se, co tam dělá, jak hledí a jak se pohybuje v domnění, že jej nikdo nevidí. Mně se vlastně v tu chvíli nechtělo pustit jej s očí ani na minutu. Po špičkách, přes kopřivy oběhla jsem sad s druhé strany, kde bylo níže, a vystoupivši na prázdnou kadečku, tak že mi sahala zeď k pasu, nahnula jsem se přes ohradu.

Prohlédnuvši vnitřek ohrady, se starými, zohýbanými stromy a zubatými širokými listy, mezi nimiž těžce a přímo visely černé šťávnaté plody, podstrčila jsem hlavu pod síť a tu pod ohnutým pněm staré višně jsem viděla Sergeje Michajliče. Myslil zajisté, že jsem odešla, že nikdo jej nevidí. S obnaženou hlavou a sklopenýma očima seděl na suchém pni staré višně a pečlivě sbaloval v kouli kousek višňové smůly. Najednou pokrčil rameny, otevřel oči a cosi promluviv, usmál se. Tak nepodobné bylo mu to slovo a ten úsměv, že jsem si činila výčitku, že jej tajně pozoruji. Zdálo se mi, že to bylo slovo: „Máša!“ Ne, nemůže to být, myslela jsem. Ale on opakoval ještě tišeji a ještě něžněji: „Milá Máša!“ Tentokrát jsem slyšela již zřetelně ta dvě slova. Srdce mi zatlouklo tak silně, a taková úchvatná, jakoby zapovězená radost pojednou se mne zmocnila, že jsem se uchopila rukama za stěnu, abych neupadla a neprozradila se. On zaslechl, že se někdo hýbá; polekán se ohlédl a rychle sklopiv oči, zarděl se do tmava, jako dítě. Chtěl mi něco říci, ale nemohl a stále ještě zardívaly se opět a opět jeho líce. Avšak usmál se, hledě na mne. Já se též usmála. Celá tvář jeho zazářila radostí. Nebyl to více starý strýc, laskající mne a poučující; byl to člověk mně rovný, který mne miloval a mne se bál, a jehož i já se bála a jej milovala. Nepromluvili jsme ničeho a jen hleděli na sebe. Avšak pojednou se zasmušil, úsměv i blesk v očích jeho zmizely; chladně a opět po otcovsku obrátil se ke mně, jako bychom činili něco špatného, a jako by se byl vzpamatoval a také mně radil, abych se vzpamatovala.

„Ale slezte dolů, uhodíte se," pravil. „A opravte si vlasy, podívejte se, jak vypadáte!"

Proč se přetvařuje? Proč mi chce způsobit lítost? pomyslila jsem si s nevolí. A v tutéž chvíli zmocnila se mne nepřekonatelná touha přivést ho ještě jednou do rozpaků a vyzkoušet na něm svou sílu.

„Ne, chci sama trhat," řekla jsem, a uchopivši se nejbližší větve, vskočila jsem na stěnu. Nemohl mne zadržet a já již seskočila do zahrady na zem.

„Jaké hlouposti děláte!" promluvil, opět se červenaje a chtěje pod rouškou zdánlivého hněvu zakrýti své vzrušení. „Vždyť jste se mohla poranit. A jak se dostanete odtud?"

Byl v rozpacích ještě větších než dříve, avšak tentokráte rozpaky ty mne již netěšily, nýbrž polekaly mne. Rozpaky ty přešly na mne, já se zarděla, a vyhýbajíc se jemu a nevědouc, co bych mluvila, začala jsem trhat višně, které jsem neměla kam klásti. Činila jsem si výčitky, cítila jsem lítost a bála jsem se; zdálo se mi, že jsem tímto jednáním na věky sebe zničila v jeho očích. Mlčeli jsme oba, a oběma nám bylo těžko. Sóňa, přiběhnuvši s klíčem, vysvobodila nás z trudného postavení. Dlouho potom ještě jsme spolu ničeho nemluvili a oba obraceli jsme se k Sóně. Když jsme se navrátili ke Káti, jež nás ujišťovala, že nespala, ale vše slyšela, upokojila jsem se, a on se snažil vpraviti se opět ve svůj poručnický, otcovský tón, však tón tento již se mu nedařil a neklamal mne více. Živě vzpomněla jsem si na hovor, jejž jsme měli spolu před několika dny.

Káťa totiž tehdáž mluvila o tom, že lehčeji jest muži milovat a vyslovit lásku, nežli ženě.

„Muž může říci, že miluje, a žena — ne," pravila.

„A mně se zdá, že ani muž nemá a nemůže říci, že miluje," řekl on.

„Proč?" ptala jsem se.

„Proto, že to vždy bude lží. Jaké to nové objevení, že člověk miluje? Jakoby, jakmile to vysloví, něco prasklo, bác — miluje. Jako by, jak jen vyslovil to slovo, něco se musilo stát neobyčejného, nějaké znamení, jakoby najednou ze všech pušek bylo vystřeleno. Mně se zdá," pokračoval, „že lidé, kteří slavnostně pronášejí slova: ‚Miluji vás,' buďto sebe klamou, nebo co ještě hůře, klamou jiné."

„Ale kterak pozná žena, že je milována, když se jí to neřekne?" tázala se Káťa.

„To nevím," odvětil; „každý má svá slova. A je-li jaký cit, však si také najde výraz. Když čtu romány, vždy si představuji, jakou rozpačitou tvář musí mít poručík Střelský nebo Alfred, když řekne: ‚Miluji tě, Eleonoro!' a myslí, že najednou se stane něco neobyčejného, a ono nic se neděje ani u ní, ani u něho; tytéž jsou oči, nos a vše ostatní." —

Já tehda již v tom žertu cítila něco vážného, ke mně se vztahujícího; ale Káťa nedovolila, aby kdo tak ledabylo zacházel s hrdinami románů.

„Věčně jen paradoxy," pravila. „Ale povězte pravdu, nikdy jste neřekl žádné ženě, že ji milujete?"

„Nikdy jsem neřekl, a na jedno koleno nepokleknul," odvětil, směje se, „a neučiním tak." —

Ano, on nemusí mně říkat, že mne miluje, myslela jsem si nyní, živě si připomínajíc onen hovor. — Miluje mne, vím to. Všechna jeho snaha, zdát se lhostejným, nezvrátí ve mně tuto víru.

Po celý ten večer mluvil se mnou málo, ale v každém jeho slově, ke Káti, k Sóně, v každém pohybu a pohledu jeho viděla jsem lásku a nepochybovala jsem o ní. Mrzelo mne jen a bylo mi líto, že má za potřebné tím se tajiti a tvářit se chladným, když je všechno již tak jasné a když by tak snadno a tak prostě bylo možno státi se bezměrně šťastným. Ale mne tížilo jako provinění to, že jsem seskočila k němu do ohrady. Zdálo se mi stále, že si mne proto přestane vážit, a že se na mne proto hněvá.

Po čaji jsem šla k pianu a on šel za mnou.

„Zahrajte něco, dávno jsem vás neslyšel," pravil dohoniv mne v sále.

„Právě jsem chtěla . . . Sergeji Michajliči!" řekla jsem pojednou, přímo mu hledíc v oči. „Nehněváte se na mne?"

„Proč?" ptal se.

„Že jsem vás neposlechla po obědě," pravila jsem s uzarděním. Porozuměl mi, zakývl hlavou a usmál se. Pohled jeho pravil, že by mne vlastně měl pokárat, ale že k tomu necítí v sobě dosti síly.

„Nic se nestalo, jsme opět přátelé," řekla jsem, sedajíc k pianu.

„Ovšem, jakž jinak!" pravil on.

Ve velké, vysoké síni stály jen dvě svíčky u piana, ostatní prostor byl polotemný. V otevřená okna zírala světlá letní noc. Vše bylo tiché, jen Kátiny kroky v přestávkách šustěly temným salónem, a jeho kůň, přivázaný pod oknem, frkal a bil kopytem po lopuchách. On seděl za mnou, takže jsem ho neviděla; ale všude, v polotmě této komnaty, ve zvucích, v sobě samé cítila jsem jeho přítomnost. Každý pohled, pohyb jeho, jež jsem neviděla, ozýval se v mém srdci. Hrála jsem sonatu — fantasii Mozartovu, kterou mi přivezl a kterou jsem se před ním a pro něho naučila. Nemyslila jsem nikterak na to, co hraju, ale hrála jsem tuším dobře a zdálo se mi, že se mu to líbí. Cítila jsem spolu to zalíbení, kteréž on pociťoval, a nehledíc naň, cítila jsem pohled, jejž ze zadu na mne upíral. Zcela bezděky, při tom nevědomě dále hýbajíc prsty, ohlédla jsem se na něho. Hlava jeho se odrážela na nebi nočním, kteréž se zvolna vyjasňovalo. Seděl, hlavu maje opřenu, a hleděl na mne upřeně zářícím zrakem. Usmála jsem se, vidouc tento pohled, a přestala jsem hrát. On se též usmál a vyčítavě pokývl hlavou na noty, abych pokračovala. Když jsem skončila, měsíc jasně zasvítil, vystoupil vysoko a v síň, mimo slabé světlo svíček, vstupovalo okny druhé světlo, stříbrné, osvětlující podlahu. Káťa řekla, že jsem se zastavila na nejlepším místě a že jsem špatně hrála; ale on pravil, že jsem naopak ještě nikdy tak dobře nehrála jako tentokráte, a počal chodit po pokojích, sálem v temný salon a zase v síň, vždy se na mne ohlížeje a usmívaje se. Já se též usmívala; ba chtělo se mi smáti se bez příčiny; tak jsem byla ráda něčemu, co se právě stalo. Jakmile se skryl ve dveřích, objímala jsem Káťu, s níž jsem stála

u piana, a začala jsem ji líbat na zamilované mé místečko, na tlustý krk pod lalouškem; ale jakmile se vrátil, vzala jsem na sebe vážnou tvářnost, vší mocí potlačujíc smích.

„Co se to s ní stalo?" pravila mu Káťa.

Ale on neodpovídal a jen se na mne usmíval. On věděl, co se stalo se mnou.

„Hleďte, jaká to noc!" pravil ze salónu, zastavuje se přede dveřmi balkonovými, otevřenými v sad . . .

Přistoupily jsme k němu, a vskutku, byla to noc, že jsem takovou již potom neviděla nikdy. Plný měsíc stál nad domem za námi, takže jej nebylo vidět, a polovice stínu střechy, sloupů a plátna terasy, v šikmém zkrácení padala na písčitou cestičku a trávníkový kruh. Ostatní vše bylo světlé a oblité stříbrem rosy a měsíční záře. Široká květná cestička, na niž s jedné strany padaly šikmo stíny jiřin a podpor jejich, byla cele světlá a chladná, lesknouc se nerovným kamením, a ztrácela se v mlze a dáli. Za stromy bylo viděti světlou střechu oranžerie a z rokle vystupovala rostoucí mha. Bezové keře, již poněkud holé, byly světlé cele, až ke kořenům. Všechny rosou zvlažené květy bylo možno rozeznat. V stromořadích stín i světlo slívaly se tak, že aleje zdály se být ne stromy, ale cestičkami a průzračnými, pohybujícími se a třesoucími se domy. Na pravo, ve stínu domu, bylo vše černé k nerozeznání a strašné. Však za to tím světleji vystupoval z toho mraku podivně rozložený, svrchu jasně ozářený vršek topole, který bezděky vnukal myšlenku, proč tu zůstal blízko domu a neuletěl odtud kamsi daleko v mizící modravé nebe.

„Vyjděme si ven," řekla jsem.

Káťa svolila, ale mínila, že mám obléci přezůvky.

„Není třeba, Káťo," namítla jsem, „zde Sergej Michajlič mi podá ruku."

Jakoby mne to mohlo uchránit, abych si nenamočila nohy! Ale tehdy se nám to všem třem zdálo zcela pochopitelným a dokonce ne podivným. On nikdy mně ruky nepodával, ale nyní vzala jsem ji sama, a jemu nezdálo se to divným. Všichni tři jsme sešli na terasu. Celý ten svět, to nebe, ten sad, ten vzduch nebyly ty, které jsem znala.

Když jsem pohlížela před sebe po aleji, po níž jsme kráčeli, zdálo se mi stále, že tudy dále jíti nemožno, že se tam končí možný svět, že vše to musí být na vždy zakleto ve své kráse. My však se pohybovali a čarovná stěna krásy se rozstupovala, vpouštěla nás, a tam byl také — zdálo se — náš známý sad, stromy, cestičky, suché listy. A my v pravdě chodili po cestičkách, stoupali na kruhy světla a stínu, a suché listy vskutku šustěly pod nohami a svěží větve šlehaly mne po tváři. A byl to skutečně on, který stejně a tiše jda podle mne, opatrně nesl mou ruku a byla to Káťa, která šustíc šla zároveň s námi. A vskutku, musel to být měsíc na nebi, jenž svítil na nás skrze nehybné větve . . .

Avšak s každým krokem za námi i před námi zavírala se znovu kouzelná stěna a já přestávala věřit, že jest možno jíti ještě dále, přestávala věřit ve vše, co bylo.

„Ach! žabička!" promluvila Káťa.

„Kdo to mluví a proč?“ pomyslila jsem si. Potom jsem si však vzpomněla, že to je Káťa, že se bojí žab, a podívala jsem se pod nohy. Malá žabička skočila, pak jako mrtva ležela přede mnou a od ní malý stín se jevil na světlé hlíně cestičky.

„A vy se nebojíte?“ řekl on.

Ohlédla jsem se na něho. V tom místě, kudy jsme právě procházeli, chyběla v sadě jedna lípa a já jasně viděla jeho tvář. Byla tak krásná a šťastná . . .

On řekl: „vy se nebojíte?“ a já slyšela, že praví: Miluji tě, milá děvuško! „Miluji, miluji!“ tvrdil jeho zrak, jeho ruka; i světlo i stín a vše opětovalo a tvrdilo to samé.

Obešli jsme celý sad; Káťa chodila zároveň s námi svými drobnými krůčky a těžce dýchala unavením. Řekla, že je čas, abychom se vrátili, a mně jí bylo líto, líto mně jí bylo — ubožátka. Proč necítí to, co my? myslela jsem. Proč nejsou všichni mladí, proč nejsou všichni tak šťastni jako tato noc a my oba?

Vrátili jsme se domů, avšak on dlouho ještě neodjížděl, nedbaje toho, že zapěli kohouti, že všichni v domě spali, a kůň jeho vždy častěji a častěji bil kopytem po lopuchách a řehtal pod oknem.

Káťa marně napomínala nás, že je pozdě, a my hovoříce o věcech nejvšednějších, proseděli nevědomky do tří hodin z rána. Po třetí již zapěli kohouti a počínalo svítat, když odejel. Rozloučil se jako obyčejně, neřekl nic zvláštního, ale já věděla, že od toho okamžiku je mým a že ho již více neztratím. Jakmile jsem sama sobě přiznala, že jej miluji, vše jsem také svěřila Káti. Byla potěšena a pohnuta mým vyznáním; ale mohla přes to klidně usnouti v tuto noc, kdežto já dlouho, ještě dlouho chodila po terase, sešla v sad a připomínajíc si každé slovo, každý pohyb, přešla po alejích, jimiž jsme s ním nedávno chodili. Nespala jsem celou noc a ponejprv v životě jsem viděla východ slunce a časné ráno. A nikdy později jsem již neviděla ani takové noci ani takového rána. Ale proč jen mi neřekne prostě, že mne miluje? myslela jsem si. Proč vymýšlí všeliké obtíže, nazývá se starcem, když vše je tak prosté a překrásné? Proč utrácí drahý čas, který se snad již nikdy nevrátí? Nechť řekne „miluji“, nechť vysloví jen to prosté slovo „miluji“, nechť rukou vezme mou ruku, skloní k ní hlavu a řekne: „miluji!“ Nechť se zardí a sklopí přede mnou zrak a já pak sama vše mu povím. Ne, nepovím, ale obejmu jej, přivinu se k němu a zapláču. Ale což jestli se mýlím a jestli mne nemiluje? přišlo mi pojednou na mysl.

Ulekla jsem se svého citu. Bůh ví, kam by mne vésti mohl. Vzpomněla jsem si na jeho i na své rozpaky v ohradě, když jsem k němu seskočila, a bylo mi těžko, těžko u srdce. Slzy mně vytryskly z očí a začala jsem se modlit. Přišla mi pak divná myšlenka a naděje, jež mne upokojila. Rozhodla jsem se totiž, že se budu postit a modlit ode dneška, že půjdu k sv. přijímání v den svého narození, a v ten samý den že se stanu jeho nevěstou. — K čemu to a proč? Jak by se to mohlo přihodit? O tom jsem ničeho nevěděla, ale od toho okamžiku jsem věřila a věděla, že to tak bude. Již se zcela rozednilo a lidé počali se hýbati, když jsem se vracela do své komnaty. (Pokračování.)

Z moravské Slovače.

Píše
Marie Červinková Riegrova.

(Pokračování.)

Krásný je ten kroj slovácký — ale jak drahý a nepraktický! Jak mnoho času ztráví děvčata žehlením a skládáním svých fěrtochů a šorcí, jak pilny musí býti ty milé Slovačky, a jak mnoho večerů, když navrátí se z těžké práce polní, musí proseděti s jehlou nad pracným vyšíváním!

Jaký že mocný popud vnitřní vede ten lid k tomu, aby nešetře práce a obětí sebe i okolí své neustále krášlil? Pozoruhodný úkaz, že kmen slovácký nejdéle ze všech setrvává při nákladném svém kroji, odolávaje všem nárazům života moderního, zajisté nedá se dostatečně vysvětliti nahodilými okolnostmi a zevnějšími poměry, nýbrž příčina jeho vězí hluboko v povaze lidu samého, v jeho něžné příchylnosti k obyčejům a mravům zděděným, v neobyčejně živém smyslu pro barvy a v probudilé krasochuti.

O našem lidu českém věru nemůžeme říci, že by si neliboval v živých, barvách a okrasách. Pohledneme-li v neděli na prostranství před kostelem na české vesnici, bije nám v oči pestrá strakatina křiklavých barev u obleků ženských.

My sice dávno pozbyli jsme národního kroje, vše nivelisující civilisace dávno již bezohlednou a někdy barbarskou rukou setřela s nás pel původních samorostlých zvláštností, ale nehledě k tomu, slovanský původ projevuje se též u nás v obleku zvláštní zálibou žen vesnických v živých, pestrých a zejména červených barvách, které však bohužel často bývají sestaveny s nevkusem, jehož by se Slovačka nikdy nedopustila.

Avšak — čím jest lidu našemu ozdoba v šatstvě? Zpříjemněním, okrasou života neb ukojením osobní marnosti. A čím jest ozdoba v šatstvě Slovákovi —? Jest mu životní potřebou, nutností. On ani ve všední den a v práci nemůže se obejíti bez nějaké okrasy na svém obleku — a jakož musí míti chleb, tak musí míti i vyšívanou košili — třeba byl chuďasem a třel bídu.

Slovák nespokojí se však jen ozdobením svého obleku. Pilné ruce dobrých Slovaček neumdlívají, pečlivé hospodyně okrašlují i zevní stěny staveni pestrými arabeskami, obarví vnitřní stěny oken, a nad okny a nade dveřmi vytvoří na bílých stěnách různobarevné květy, srdce a jiné ornamenty, někdy dokonce i figuralní ozdobení dle vkusu a výmyslu svého vlastního, i jest to zvláštní chloubou, když hospodyně jest dobrou malířkou, a když domek její vyniká nad ostatní krásným malováním.

Takž i na jiných předmětech, zejména vajíčkách velikonočních provádějí Slovačky kresby a malby bohaté — všude a ve všem projevuje

slovácký lid živý pud po umělecké tvořivosti, vrozenou neumdlévající touhu vnášeti do svého okolí barvu a krásu.

U nás užitek, solidnost, praktičnost jsou všemohoucími vládci života — zde moc jejich jest obmezena, vedle nich a často na ujmu jich dělí se s nimi o vládu nad životem druh rozmarný a svéhlavý — krasocit národa, potřeba vnímati a tvořiti krásu.

Avšak přihlédneme-li blíže ke kroji slováckému a porovnáváme-li spůsob práce a provedení jeho v oděvu jednotlivců, mimoděk vnucuje se nám na mysl poznání, že i zde shledáváme již stopy úpadku tohoto kroje, že původní jeho lepost kalí se na mnohých místech cizími příměsky, a zejména výroba fabriční čím dále tím více zatlačuje práci ruční. Vždyť na ozdobném vyšívání k jedné mužské košili aneb k jeděným rukávcům musí pracovati Slovačka třeba až kolik neděl — jaký div, že vyšívání to je velmi drahé, a když chudým ženám starost o chléb pro děti nedopřává volné chvilky, tu přišívají raději na košile a rukávce na místě pracného vyšívání barevné tkaniny, na nichž vyšívání je nápodobeno.

Tak i v jiných částkách a ozdobách obleku sledovati můžeme vítězný postup výrobků fabričních a všude slyšíme, že každým dnem méně se vyšívá, méně umělých prací ručních se provádí.

I zde projevují mocnost svou ty kruté zákony, které bezohlednou, železnou rukou vládnou životu našeho věku. Vláda kapitálu nad prací, přemoc stroje nad dělnou silou lidskou, zpovšechnění dělení, regulování vší práce a všech výrobků, vláda velkých čísel a velkých mas nad jednotkou, znivelování člověčenstva a ubíjení individuality — to jsou ty zákony.

Jak dlouho odolají ještě v končinách Moravy vše uchvacujícímu dechu moderní civilisace ty poslední zbytky samorostlé tvořivosti národní — ty dojemné pozůstatky časů minulých, mluvící k nám o životě našich praotců?

Zdaž neměli bychom to pokládat za posvátnou povinnost piety, vynasnažiti se o to, aby z tohoto odkazu minulosti co nejvíce památek se zachovalo pro věky budoucí? Nalezneme ještě skvostné poklady starého národního vyšívání po všech končinách Moravy, a každý kmen má v tom své zvláštnosti.

Nové pokolení ženské nejen že přestává se obírati těmito pracemi, ba mnohdy neumí si jich ani vážiti. Tak stává se, že mnohý skvost ruční práce odhozen bývá, ba někdy i vyšívání se vypáře, aby se látky jinak použiti mohlo. Kdož by se pak podivil stařenkám, když naříkají, že mladý svět není hoden toho, co ony v tak veliké úctě chovají. Hle, o velikých svátcích, božích hodech, mnohé stařenky moravské vytáhnou ze svých truhel staré vyšívání, krásné úvodnice a jiné předměty zděděné po dobrých matičkách a prababách svých, rozloží je po loži, kleknou před ně, líbají je, modlí se a pláčou. A přikazují si, že se jim ty památky musí dáti do hrobu; nynější svět je již zvrhlý a zkažený i vážiti si jich neumí. Tak někde nedostatek piety a jinde opět úzkostlivá, ba v pravdě vandalská pieta spojují se, aby nás připravily o vzácné památky prostonárodního umění.

Výstava moravského vyšívání, pořádaná před rokem v Olomúci, vzbudila právem obdiv všeobecný a neobyčejný. Zkušená znatelka a ředitelka odborné školy pro umělecké vyšívání ve Vídni byla na nejvýše překvapena jemnou umělostí provedení, a přiznala, že zná sice vyšívání různých národů, ale tomuto že žádné z nich vyrovnati se nemůže. S podivením shledáváme zde na starých prácech žen nikým nevyučených všecky ty umělé stehy, které se provádějí na vyšívání moderním, ba i takové, jichž vynález pozdější doba sobě připisuje, aneb dokonce stehy, kteréž se nevyskytují ani u nejdovednějších prací moderních.

Nebyly to útlé ručinky městských slečinek, kteréž umělé ty práce zhotovily, byly to opracované ruce statečných žen z lidu, když jim k tomu přála chvíle těžká robota. Nikdo nepoučoval tyto prosté ženy o zákonech krasochuti, nepůjčoval jim vzorů, neučil je kresbě — a hle jaký soulad v barvě i ve kresbě! Nechať mnohé neuměly čísti a psáti — kresliti vzorky volnou rukou naučily se samy. Buď prováděly vzorky starši, přispůsobujíce je svému vkusu, neb vymýšlely vzorky nové, napodobujíce na nich květy, lístky a jiné formy přírodní. Každá pracovala a tvořila samostatně a na práci její zůstal lpěti kousek jejích myšlének, jejích pojetí o kráse — kousek její duše.

Jakkoli pak ani dvě práce nejsou stejné, přece opětují se všude v nekonečných variacech tytéž základní motivy, na kterých můžeme studovati ornamentiku slovanskou. Povšimnutí zasluhuje i ta okolnost, že u některých starých prací složen jest ornament z cyrillských písmen. Paní Havelková v Olomúci, obravši sobě za úkol studovati národní vyšívání, podniká práci nad míru záslužnou; kéž by zajímavé články její, uveřejněné v časopise musejního spolku Olomúckého, obrátily ku předmětu tomu obecnou pozornost!

Mohli bychom se věru mnohému přiučit od sousedů svých Maďarů. Jak oni dovedli krojem a vůbec vším, co mají zvláštního, honositi se a vynášeti před celou Evropou! A přece teprve tenkráte, až by důkladně popsány a zároveň i znázorněny byly veškeré kroje slováckého lidu — poznali bychom, jak dalece slavený kroj maďarský je původním.

My však bohužel nemáme dosud ani jediného věrného a zevrubného popsání a zobrazení všech krojů národních — a nemáme také, čehož ještě více jest litovati — ani jediného vydání národní ornamentiky, jak jeví se ve prácech lidu. Sbírka vyšívacích ornamentů a vzorků moravských a českých musela by vzbuditi obdiv podobný, jako sbírky ornamentů maloruských. Jako Rusové, tak i Poláci a Horvaté vydali již sbírky svých ornamentů národních, jen my Čechové dosud nic podobného nemáme. Jak zajímavo, potěšitelno a také poučno bylo by pro všecky ty, kdož minulostí Slovanstva se obírají, kdyby seznali tu v názorných příkladech překvapující podobnost a shodu vzorů a ornamentů maloruských s moravskými!

Kéž by z Čech podána byla pomocná ruka vlastencům a vlastenkám moravským, a kéž by v brzku mohlo býti vydáno důkladné dílo — sbírka ornamentů českých a moravských. Kojím se nadějí, že naleznou se mezi námi přátelé umění, kteří činným projevem osvědčí, že dovedou oceniti důležitost a potřebu takového díla.

Až doba naše bude již na sklonku svého žití, pak před vetchou,

ve hrob klesající stařenu předstoupí mladá, životem kypící budoucnost a řekne: „Dědictví posledních vzácných památek po praotcích našich společných Ti bylo odevzdáno, abys mi je zachovala — pověz, co jsi s nimi učinila?“ — A zdaž my pak, studem se rdíce, odpovíme: „Nevím, co se s nimi stalo — jsou ztraceny, — na vždy ztraceny!“ Zdaž nemusíme sami sobě předložiti otázku: jsme-li toho hodni, že v té poušti moderní potopy ještě několik poetických oas zůstalo ze věků minulých?

Hle, rozhledněme se trochu kolem sebe o té pouti Velehradské. Mnoholi nás z Čech zabloudilo sem, aby potěšilo se pohledem na ty nesčetné tisíce slováckého lidu, světícího zde národní svátek svůj? Kolik spisovatelů a malířů českých pospíšilo sem, aby zachytilo nám alespoň obraz toho, co dosud žije a v brzku snad odváto bude dechem času a zakryto zapomenutím?

Stává se sice, ale přece celkem stává se jen zřídka, že spisovatelé a malíři čeští zabloudí v tyto končiny a pobudou mezi lidem slováckým, a jsem přesvědčena, že žádný odsud neodešel bez pokladu milých upomínek. A může-liž býti pro každého, v němž nepotuchl ještě vroucí cit a smysl pro projevy samorostlé tvořivosti národní a pro vše, co v nás jest slovanského — může-liž býti požitku vzácnějšího, než popatřiti na ten neznámý svět, tak podivný a krásný jako v bájce, jenž zde před námi se zjevuje?

Není to snad jen kroj a oděv, co zrak vám oslní, radostí naplní vás i pohled na lid krásný, statný, pěkně urostlý, jenž v malebný kroj ten se odívá.

Zvláště muži vynikají krásným, stepilým vzrůstem; jsou obyčejně prostředně vysocí, štíhlí a souměrní i nevídati mezi nimi zavalitých a neforemně hřmotných postav. Vlasy dlouhé, volně splývající, bývají u krku rovně zastřiženy. Skoro vesměs převládá hnědá barva očí a vlasů. Společný typ a ráz slováckých hlav dá se spíše rozeznati než popsati. Mnohé fysiognomie překvapují ušlechtilostí svojí; jaké to krásně kreslené, výrazné rysy, jak intelligentní výraz tváře — a na těch milých tvářinkách Slovaček jak jemný nádech půvabné měkkosti!

Zde na Slovači to bylo, kde Josef Manes nalezl a zvěčnil ty krásné hlavinky ženské, prodchnuté kouzlem milostného půvabu.

Manes nejraději potuloval se mezi lidem na Moravě a zejmena na Slovači. Zde sbíral si studie tváří a zde studoval ornamentiku národní na vyšívání a malbách nástěnných. Rád o nich vyprávěl a blouzníval — a jak rozplýval se citem a nadšením při pouhé vzpomínce na zdejší kroj a lid!

Zde to bylo, na Moravě a Slovači, u kouzelného toho zdroje zachovalé ještě individuality národní, kde tento veliký náš umělec vzpružil tvořivost svoji onou elektrickou jiskrou původnosti, která byla životní silou jeho umění.

Bylť Manes obdařen neobyčejným, přímo zázračným instinktem pro vše slovanské, takže vše, co povaze a rázu slovanskému je vlastní a zvláštní, s podivuhodnou jistotou a jakousi uměleckou divinací rozeznal

a zachytil. Tento instinkt umělecký vedl jej sem mezi slovácký lid. Zde vdechoval plnými doušky atmosféru ryzího slovanského živlu, a tímto studiem podařilo se mu vytvořiti v umění pravý slovanský typ a vdechnouti tvoření svému ten osobitý, zvláštní ráz původní, jenž nabyl a bohdá i dále ještě nabude významu tak šťastného a dalekosáhlého pro směr výtvarného umění českého.

V žilách lidu slováckého na Moravě koluje čistá krev slovanská, kteráž jak u nich, tak u Malorusů nejméně byla pokalena přimísením živlů jinorodých. V povaze lidu toho vedle mnohých vynikajících vlastností nalezáme ve zvětšené míře také ty chyby, kteréž slovanskému živlu často stávají se osudnými.

Jaký to živý, lehkovznětný lid, duch bystrý a srdce měkké, obrazotvornost bohatá, mysl jemná a lehko přístupná všem dojmům a poetickému vzletu, ale i lehkému uvažování úkolů života a povinností. Jsou schopní a chápaví, ve práci pilní, do všeho se vpraví a všemu naučí. Neschází lidu tomu ani nadání, ani vzlet ducha ani statečnost, schází mu jen ta houževnatá vytrvalost a stálá obezřetnost, ta důslednost, kteráž národu německému v zápasech životních tak neocenitelné výhody podává.

V lidu tom je krev bujná a nestálá, oni neumí šetřit a počítat, lehká a bezstarostná jich mysl žije v okamžiku přítomném.

Bujarost a veselost zírá lidu tomu z očí — milují smích a zpěv, tanec, pitku i hlučné veselí. Avšak prudké vzněty živého temperamentu neumí Slovák ovládati pevnou a silnou vůlí.

Důkazem prchlé jeho horkokrevnosti jest, že při posvíceních a muzikách jsou rvačky na denním pořádku. Velmi často teče tu krev, a soudy okolní mají mnoho co činiti s rozsuzováním těch, kteří se v hospodě do krve poprali.

Na kloboučku mnohých mladíků spatřila jsem dlouhé, úzké, zahnuté péro. Bylo mi řečeno, že péro takové smí nositi jen ten, kterýž ostatní v půtce přemohl. Závidí-li mu soudruh toto vyznamenání, musí jej přeprati; pak smí mu péro odejmout a za svůj klobouk vítězně je zatknouti. A jak hrdě vykračuje si takový junák, který již několik soupeřů přemohl a na jehož kloboučku několik pér se houpá!

Avšak divný je to úkaz, že tento lid, projevující tolik tělesné statečnosti, přece hrdého sebevědomí mívá tak málo, a že na mnohých místech tak snadno dá se jiným poručníkovati, ba i nepřátelům za podnož se propůjčuje. Ovšem že nejsou v tom ohledu všichni stejní. Bohatí Slováci u Lanžhota hrdě si vedou, na otázky odpovídají s jakousi lhostejnou nevšímavostí, která značí: a což nám po tobě? Proč si nás všímáš? — Čím chudší a nesamostatnější lid, tím také poníženější a pokornější. Nemohu pro krátkost pobytu svého troufati si o té věci úsudku, — ale dobrosrdečná pokora zdejšího lidu zcela jiný dojem na mne učinila, než ta poníženost, s jakou někdy u nás se setkáváme. Není v ní nic podlízavého a nízkého, není to schytralá vypočítavost, které ponížení je prostředkem k cíli a kteráž mžiknutím v nadutost se převrací, — je to pokora s vlídnou usměvavou tváří, opravdová pokora až příliš měkké a poddajné mysli. Veliká část lidu toho je v hloubi duše přesvědčena, že oni jsou vskutku něco nižšího a špatnějšího než

ti páni po městsku oblečení, kteří mluví německy — i smiřují se s myšlénkou tou bez reptání a bez trpkosti, jako s osudem neodvratným.

Všecky jemné a ušlechtilé stránky v povaze slováckého lidu nejdojemněji se jeví v jeho zpěvech. Zpěvem ozývá se celý kraj, kdekoli Slovák žije.

Písně lidu slováckého uchvátí nás hloubkou a vřelostí citu, kterou jsou prohřáty. Mocně vane z nich ten zvláštní přirozený půvab, jejž národní píseň čerpá z blízkosti, v níž člověk žije s přírodou, — ony okouzlí nás svojí krásou neuvědomělou, neznalou samy sebe a svých zákonů, tou prostou silou a božskou naivností, která jest duší a kouzlem každé písně národní. Porovnáme-li písně české se slováckými a moravskými vůbec — nemůžeme těmto posledním upříti namnoze větší poetickou hloubku.

Píseň česká — mluvím tu po výtce o slovesné její části — má jasný určitý zvuk, jako v hudbě tonina durová, a i skrze výkřiky bolesti proniká tento dominující ráz a proniká živý bystrý šleh její vtipu a smělé ironie. V písni moravské tklivěji a dojemněji zaznívají rozechvělé struny citu, jichž měkký molový tón v neurčité nekonečnosti touhy se rozplývá.

Jest pak zvláště jedna karakteristická známka, kterou píseň moravská se označuje — tou jest hluboká a vskutku pohnutlivá zbožnost mysli.

S rozmarnou svévolí jako lehkokřídlý motýl těká píseň česká od předmětů posvátných ke světským, nic jí není tak posvátným a vznešeným, aby se toho ve volném poletu křídlem svého vtipu nedotkla. Směle odvažuje se i k erotické parafrasi modliteb:

Otče, otče, otče náš!
  Má panenko, co děláš?
Zdráva, zdráva, zdráva jsi!
  Když jsem s tebou — ráda jsi.
Věřím v Pána Boha —
  že jsme rádi oba.
Desatero Boží —
  kněz nám ruce složí.
Andělíčku Boží, strážce můj —
  Ty jsi má — a já jsem tvůj.

Nic jen přibližně podobného této písni nenajde se zajisté v písních moravských. A kdežto zde český milenec slov modlitby k žertům lásky užívá, zamilovaný Moravan z lásky tím vroucněji se modlí:

Aničko, děvečko, pověz mi věrně,
ežli máš upřímné srdečko ke mně,
na řeči nic nedbaj,
jenom mne ty kochaj,
  kochaj mne!

Ežli ći zbraňujú rodiče tvoji,
že se mé bohatství nesrovná s tvojim,

sprav že mi to Bože,
že to všecko móže
dostać se!

Budeme se modlić k panně Marii
jak ve dne, tak v noci i v každú chvíli,
by ona zvolila,
ta panna Maria
dostać se!

Všemohoucnosti božské dotýká se píseň česká tímto způsobem:

Staral se chudý s chudou,
jak spolu živi budou.
Pán Bůh jim povídal,
že víc má než rozdal,
že jim dá — pytel mouky,
aby si pekli vdolky.

A v písni moravské, kdež milenka si naříká:

Jak pak bych já neplakala,
dyť nebudu tvá,
dyť žezulka o vánocích
nikda nekuká,

těší ji milý těmito slovy:

Pán Bůh mocné, Pán Bůh dobré,
on to móže dať,
že žezulka o vánocích
móže zakukať.

Pozoruhodno jest, že v české písni ze Chrudimska, ve kteréž stejná slova spojena jsou s jinou melodií — schází tato poslední sloka.

Podobných příkladů dalo by se uvésti více. Nechci však rozebírati předmět ten; chtěla jsem jen poukázati k podstatné různosti, která se jeví v tomto ohledu mezi duchem a myslí lidu českého a moravského.

Nechať kamkoli se obrátíme na půdě moravské, za každým kročejem — všude budeme překvapeni novým, neobvyklým nám projevem horoucí zbožnosti lidu.

Povšimněte si jen těch četných božích muk na křižovatkách a v poli těch velikých dřevěných křížů, jichž dolní část je ozdobně vyřezána a omalována, a u nichž každý mimojdoucí se zastaví, aby je políbil.

Když blížili jsme se Velehradu, potřeba bylo jen pohlédnouti na ten lid kolem křížů neb obrazů a sošek nad sloupem — jak mnoho hluboké pokory a naivní zbožnosti zračilo se v tom způsobu, jakým před nimi lid klekal a je líbal. Někteří vypínali se, chtějíce ústy svými výše dosáhnout, ba jiní prý také hladí posvátné předměty a potírají si pak rukou tváře.

Myslím, že není možno, aby se vůbec kdo vpravil do spůsobu smýšlení a cítění moravského lidu, kdo nepochopil, jak hluboce náboženské jeho názory srostly s jeho bytostí a ovládají jeho život.

Byly mi vyprávěny některé případy, kteréž zdají se mi karakteristické. Svátek sv. Cyrilla a Methoděje připadal prý původně na den 6. dubna. Aby poutě na Velehrad mohly bez obtíží být konány, přeložen byl prý r. 1863 svátek ten na den 5. července.

V lidu panovala pověra, že svatý Cyrill otvírá jaro. Když pak nyní často přicházívají pozdní mrazy a spálí rolníkovi mladé osení, tu když zasednou večer mezi sebou v hospodě, některý z nich si zasteskne: „A já říkám přec, že to byla chyba, že nám toho Cyrilla přeložili.“ A ostatní vážně mu přisvědčí.

Nic není subjektivnějšího než názory náboženské, a proto též v ničem, i při zdánlivé jednotě není tak různých odstínů. Jsem ovšem přesvědčena, že přikývnou-li jedni výše uvedenému výkladu o pozdním mrazu, jiná neméně zbožná část lidu moravského bude jej považovati za pověru.

Takové rozdíly vyskytují se všude, též na Slovači a nechci na ně zapomínat. Ale navzdor tomu jest zajisté významno, může-li se státi, co mi v Uherském Hradišti bylo vyprávěno. Předříkávač jeden, vedoucí procesí, nevím ze které končiny Slovače, pobízel poutníky k hlasitějšímu zpěvu slovy: ‚Tož kričte hodně, aby to panna Maria počula!‘

Naivnosť názoru toho musí nám vylouditi úsměv, ale zároveň nás dojmouti — dojmouti tou silou víry, která v něm se jeví. Takovým asi úsměvem usmíváme se blábolení dítěte, z jehož naivních nápadů jen člověk bez srdce může stropiti si posměch. (Dokončení.)

Kreslil Jan Prousek.

Nebeské tulačky.

Napsal **B. K. Tichý.**

e známo, že člověk tíhne vždy po zvláštním a nezvyklém. Hledíme sice s uspokojením také na sálavé ty krásky, s nimiž den co den se shledáváme, ale rychle od nich se odvracíme, když v četě jich objevuje se statná tulačka tím obdivovanější, čím jest rozcuchanější. Hned každý pátrá a zpytuje, co na nebeském zjevu tom jest zvláštního od hlavy až do konce vlečky, a každý hledí, aby příležitostně mohl osvědčiti, že si tulačky náležitě povšiml a že ji důkladně zná.

Nemyslím, že by mohl někdo nevěděti, jaké tulačky zdánlivě přepjatým přímětkem „nebeské" vyznamenávám. Abych však všelikému, přece snad možnému nedorozumění předešel, povím hned, že mluvím o vlasaticích. — Není-li kometa vskutku nebeská tulačka? Pojednou, kde se vzala, tu se vzala, objeví se v roji klidných, odměřeným krokem po klenbě nebes procházejících se hvězd, proletí jimi po svém nestálém, těkavém spůsobě a natoulavši se nějaký čas po krajinách nám dohledných, zase úprkem uhání pryč do neznámých končin všehomíra. Tímto neobyčejným konáním svým poutaly vlasatice odjakživa všeobecnou pozornost k sobě, což ostatně, i kdyby byly usedlejší, dokázal by asi již sám jejich zjev, od ostatních světel nebeských nápadně odchylný. Vypadajíť věru ve středu uhlazených hvězd jako rozcuchané cikánky a nad to každá jinak.

Ani vlajícím ohonem, který podle obecného pojmu jest význakem jejich, nemohou se honositi všechny. Na př. vlasatice z r. 1585, 1665, 1682 a 1763 neukázaly ani stopy po nějakém ohonu. Jiné mají ohon jeden nebo dva a některé dokonce několik. Na př. kometa z r. 1744 měla jich šest, které vějířovitě kolem hlavy se rozkládaly. Při dvouklaném ohonu bývají úhly mezi oběma rameny velmi rozdílné, buď ostré, buď skoro pravé, jako při II. vlasatici r. 1877, anebo vybíhají skoro naproti sobě, jako při malé vlasatici r. 1823.

A nejen že jedna kometa od druhé co do podoby velmi se lišívá, také vlastní tvar pozměňuje každá v nejkratší době až úžasně. Když z neznámých hlubin oblohy se vynořuje a do naší soustavy jako vzácný a hvězdářům mnohovážený host zavítá, jeví se silným dalekohledem pozorována jen jako slabě svítivá, více nebo méně kulovitá mlha, jejíž střed patrně, hutnějším, největší světlem sálá. Čím dále do středu soustavy kometa postupuje, čím více tedy slunci se blíží, tím více prodlužuje se mlha kolem jádra směrem od slunce odvráceným a soudobně šine se jádro ze středu mlhy blíže ke slunci, čím vlasatice teprve nabývá typické podoby. Ke slunci obrácena jest hlava, sestávající z jasného středu čili j á d r a, obdaného mlhovitým obalem t. zv. k o m o u všelijak utvářenou, k níž směrem od slunce odvráceným při-

pojuje se bledý, matný ohon, na temném podkladě nebes ponenáhlu se rozplývající. Největšího rozměru a nejkrásnější vyvinutosti nabývá ohon, když kometa dostupuje perihelu, totiž slunci jest nejbližší. Odtud počíná se scvrkati, a čím více vlasatice od slunce se vzdaluje, tím rychleji krčí a svrašťuje se ohon, až zase celá kometa stáhne se v pouhou mlhu, kterou zvědaví hvězdáři velikými dalekohledy nějaký čas ještě dovedou sledovati, než i jim unikne do temných dálí prostoru světového. Ale vždy není vývoj vlasatice takový, jak tu naznačen, což nutně jde už z toho, že některé komety ani žádné vlečky si nepřivěsí, když do reje oběžnic přikvapí, a velmi pořídku, ale přece někdy má některá ohon též ke slunci obrácený. Na př. malá kometa z r. 1823 měla jasnější ohon od slunce odvrácený, méně svítivým však směřovala k němu.

Divná, měnivá podoba vlasatic a náhlé vyhrnutí se jich z hlubin nebes závisí jednak na složivu jejich, jednak na drahách, ve kterých obíhají.

Co fysického rázu vlasatic se dotýče, byl týž potud předmětem všelijakých odvážných úvah hypothetických, pokud jedině dalekohledem hledělo se získati poučení o povaze záhadných těles těch. Teprve od r. 1864, kdy Donati ve Florenci kometu spektroskopickému ohledání podrobil, získány zkoumáním více než 20 vlasatic — zevrubně ohledáno jich bylo jen 14 — platné pokyny o složivu jich. Jde pak při spektroskopickém ohledání o to, ustanoviti podle jistých čar ve vidmu, jaké látky na propátraném tělese nebeském jsou přítomny.*) Vlasatice, jak Arago tuším r. 1819 svým polariskopem poprve zjistil, vydávají z části vlastní světlo, z části odražené a polarisované světlo sluneční. Proto také jeví dvojí vidmo, a sice jasné, sestávající po většině jen ze tří pásků k červenému konci vidma přesně ohraničených, k fialovému neurčitě se rozplývajících, a velmi slabоučké souvislé vidmo barevné, ono první podkládající. Jasné pásy ve přervaném vidmě jsou důkazem, že na vlasaticích nějaké žhavé plyny vyzařují světlo, a protože poloha pásů těch souhlasí skoro úplně s čarami ve vidmě uhlovodíků, jest zajisté oprávněn náhled, že vlasatice v podstatě sestávají ze žhavých plynů uhlovodíkových. Ovšem týká se shoda ta jen tří čar, jelikož jiné dvě čáry vidma uhlovodíkového u vlasatic postiženy nebývají. Ale nedostatek ten snad bylo by možno vysvětliti tím, že hmota vlasatic vydává světlo už při teplotě tak nízké, že tyto čáry zůstávají tuze slabými, než aby mohly býti spatřeny. Ze tří pásků barevných, jež komety ukazují obyčejně, jest nejjasnější v zelené, méně jasný ve žluté a nejslabší v modré části vidma, pročež celková barva spektra vlasatic jest zelenavá a to tím více, jelikož v souvislém vidmě odraženého světla slunečního jen nejsvětlejší díl od žluté do modré barvy bývá poněkud zřejmý, tedy také tón zelenavý převládá.

Ze žlutavého nádechu některých spekter kometových chtěli někteří odvoditi, že na tělesech těch naskytují se také vodní páry, proto že světlo sluneční procházejíc vrstvou par vodních, nabývá barvy žlutočervené. Důsledek ten však jest velmi vratký, neboť zbarvení to může

*) Viz bližší: B. Katzer: „Nebeská chemie", Květy 1883, str. 665 a n., zvláště str. 674.

býti způsobeno parami všelikých jiných látek než vody. Netušené překvapení v té příčině uchystaly hvězdářům vlasatice r. 1882. Co vůbec spektroskopu k ohledání komet upotřebeno, nikdy nepozorovány kromě čar uhlovodíkových ve vidmě přerušeném žádné čáry jiné a také Wellsova vlasatice r. 1882 až do 22. května chovala se zcela normalně. Tu pojednou, perihelu se blížíc, ukázala ve vidmě zcela nezvyklou, nikdy nevídanou čáru, kterou Vogel, Dunér, Huggins, Bredichin a j. souhlasně zjistili jako oranžovou čáru sodíku (D). A podobně shledána velmi patrná čára sodíková ve vidmě veliké komety zářijové téhož roku, kterou Cruls byl objevil.

Z fakta tohoto především vyplývá, že hmota vlasatic jest složitější, nežli dříve za to se mělo, jelikož vedle uhlovodíků obsahuje také kovy, aspoň bezpečně sodík. A protože čára sodíková vystoupila až když komety slunci byly nejblíže, a protože dále u Wellsovy vlasatice stávala se čím blíže k perihelu tím jasnější, až vidmo uhlovodíkové docela zatlačila, naopak u Crulsovy komety tím více světlosti pozbývala, čím více od perihelu se vlasatice vzdalovala, až konečně normalnímu vidmu uhlovodíkovému docela ustoupila: jde z toho také, že podmínky, za kterých kovové páry vlastní světlo vyzařují, nastávají výlučně v blízkosti sluneční.

Věc ta má veliký význam, protože poskytuje mimo jiné pádný důkaz pro nejuznanější nyní theorii vývoje vlasatic, která založena a načrtnuta byvši už Olbersem a Besselem, provedena a jasně odůvodněna byla však až Zöllnerem (Ueber die Natur der Cometen: Beiträge zur Geschichte und Theorie der Erkenntniss. První vydání 1872, třetí v Lipsku 1883). Záleží v podstatě v tom, že vykládá vývoj podivného tvaru vlasatic, hlavně vzrůst ohonu jako úkaz elektrický.

Olbers už r. 1812 naznačil, že těžko jest nevzpomínati sil elektrických, stopujeme-li snahu hmoty kometové vzdáliti se od jádra i od slunce. Bessel r. 1836 vytknul věc ještě příměji a určitěji a přál si, aby svit ohonu vlasatic byl zkoumán, by elektrický proud jeho byl zjištěn. Také Herschel přidal se r. 1847 k náhledu, že v kometách převládají polární síly (přítažlivé a odpudivé), prohlásil však nad to mlhové obaly kolem jádra komet za složené z krůpějí nějaké tekutiny. Zöllner (poprvé v přednášce 5. května 1871, pak v uvedené proslulé knize) shrnul a rozvedl všechny tyto domysly v elektrickou theorii vlasatic, kterou poněkud zevrubněji chci vyložiti, poněvadž dnes jest vůbec vládnoucí a uznána.

Malé komety, sestávající jen z jádra komou obdaného, jsou dle Zöllnera kapalné shluky, které poblíž sálavých pramenů tepelných, jako jest slunce, se vypařují a co mlhy s hutnějším jádrem se jeví. Takové drobné vlasatice zůstanou ovšem viditelnými jen potud, pokud jsou zhuštěné, a musí zvýšenou teplotou ponenáhle se rozplynouti a státi se neviditelnými. Kdyby tedy teplota prostoru světového z jakékoli příčiny se zvýšila, ubylo by pro oko naše drobných komet. Proto vyslovil Zöllner náhled, že počet těles těch v soustavě naší jest proměnlivý podle nižší nebo vyšší teploty (více nebo méně skvrn) slunce. A v skutku dokázal Bruhns, že v našem století až do let 70tých vždy nejméně malých vlasatic bylo pozorováno, když slunce nejvíce

skvrn ukazovalo. Podle toho mohli by potomkové naši z přibývajícího počtu malých vlasatic posuzovati, jak jim slunce hasne.

Také veliké vlasatice jsou tělesa kapalně tekutá, jež vyznačují se dvěma podstatnými vlastnostmi, které theorie vysvětliti musí. Jsou to předně vlastní světlo a za druhé vývoj ohonu i zvláštní poměr jeho k slunci.

Co vlastního světla se dotýče, známe vůbec jen dvě příčiny, pro které plyny nebo páry mohou se státi svítivými, totiž veliké zvýšení teploty jako při spalování, anebo projevy elektrické. U vlasatic jest zdrojem vlastního světla tato příčina druhá. Neboť vřením a vypařováním se hmoty jejich provádí se stále dělení a rozptylování v nejjemnější částice, čím hojně elektřiny (aktivné) vyvozeno býti musí, právě tak jako při mechanickém roztržení tekutiny rozptýlením paprsků vodních na vodometech a vodopádech dle pokusů Pouilletových, Faradayových, Riessových a j. mnoho elektřiny se vyvíjí. Že Zöllner pro elektrický původ vlastního světla komet se rozhodl, k tomu vedla jej hlavně ta okolnost, že vlivy elektrickými lze vysvětliti také podivný úkaz vzrůstu ohonu vlasatic, což jinak stejně jednoduše a nenuceně možno není. Z pozorování totiž vysvítá, že stálé dloužení se ohonu i směr jeho těsně souvisí s blížením se komety ke slunci, tak že tu jest patrna souvislost mezi vývojem vlečky vlasatice a mezi silami na slunci vládnoucími. Ani světlem, ani teplem slunečním — ač toto poslední, když vlasatice jest v perihelu, musí způsobiti zvýšený vývoj par, tedy vyvoditi bohatý material, z něhož ohon se skládá — nelze vysvětliti, proč ohon od slunce jest odvrácen. Hravě jde to pomocí elektrických vlivů. Jesti slunce zajisté mocný pramen elektřiny. O tom není pochyby, uvážíme-li, že na naší zemi tepelnými a jinými pochody vzbuzuje se množství elektřiny. Jak by mohlo býti jinak na slunci, kde stále z povrchu vytryskují ohromné proudy žhavých plynů jako ohnivé jazyky? Připomeňme si pak základní větu, že stejnojmenné elektřiny se odpuzují, nestejnojmenné se přitahují, i dejme tomu, že elektřina parného obalu vlasatice jest záporná a na slunci že jest volna také záporná elektřina. Tu musí obě odpuzovati se, tedy plynné částice komety od slunce se vzdáliti. V tom případě vyroste z komy ohon ve směru od slunce odvráceném, jakž obyčejně bývá. Byla-li by elektřina vlasatice jiná než sluneční, bude ovšem přitahována, což platí pro výminečné případy ty, kde ohon ke slunci jest obrácen. Ohromnou rychlost, jakou ohon z komy vyrůstá, nutno vysvětliti skutečným mechanickým pohybem elektrických částiček komety, které jsouce odpuzeny stejnojmennou elektřinou slunce, zrychleně od něho se vzdalují. Požadavek ten není tuze smělý, protože se dá pokusně dokázati, že při současném vlivu mohutné síly přítažlivé a elektrické vždy drobničké hmoty více podlehají této, větší hmoty hlavně oné. Protož podléhají kapalně tekuté hlavy vlasatic převážně vlivu gravitace, páry však, které nejsou leč shluky velmi drobných částiček hmotných, hlavně vlivu volné elektřiny sluneční.

Nyní můžeme také vrátiti se k tomu, proč, jak výše jsme řekli, zcela odchylné vidmo vlasatice Wellsovy a Crulsovy z roku 1882 jest pádným důkazem pro elektrický původ světla komet, po případě pro theorii Zöllnerovu. Bylo totiž pokusem dokázáno, že byl-li zahřát

v rouře vodíkem nebo dusíkem naplněné nějaký kov, ku př. rtuť nebo sodík, když proud elektrický rourou procházel, že při vyšší teplotě vidmo kovu docela zatlačilo počáteční vidmo plynu, patrně proto, že tu páry kovové samy proud převáděly. Hasselberg, pobídnut zvláštním chováním Wellsovy komety, dokázal dále, že úkaz ten jeví se také, když sodík vystupuje vedle nějakého uhlovodíku, na př. petroleje. Nejprve viděti jest při výboji elektrickém pouze vidmo uhlovodíku, které při zvýšení teploty ponenáhlu zatlačuje spektrum sodíka, načež při umírnění temperatury páry kovu se srážejí a vidmo uhlovodíku zase výlučnou vládu nastupuje. To vše bylo až do jednotlivostí pozorováno také na vlasaticích a odtud důkaz pro elektrický původ světla jejich! Neboť kdyby vystupování vidma sodíkového až dalo se vysvětliti pouze velikým horkem v blízkosti sluneční, zůstal by přec neobjasněn úkaz, že čáry uhlovodíkové mizí soudobně, když kov zřejměji se prozrazuje. Kdyby nebyl elektrický výboj súčastněn, vystoupila by obě spektra zároveň na sobě, ale nezatlačilo by nikdy jedno druhé.

Z těchto i jiných důvodů jest Zöllnerova elektrická theorie vlasatic nyní nejuznanější a také vskutku pravdě nejvíce se podobá v řadě všech domněnek, které o vývoji vlasatic před i po té od jiných badatelů byly sdělány. Známe doměnky takové od Petra Apiana, Keplera, Hevelia, Newtona, Herschela a Laplace, Švedova, Tyndalla, Zenkera a j., které mezi sebou i od Zöllnerovy theorie velmi se liší, ale z části jsou už naprosto zavrženy, z části leda pořídku ještě vědecky se přetřásají, pročež není třeba o nich se zmíniti. Jen nejnovějších domyslů chci se krátce dotknouti.

E. Vansittart Neale vysvětluje (Philosoph. Magazine, 5, vol. XIV., 1882, pag. 292) ohony vlasatic bez účinku elektřiny prostě na základě tří sil: přítažlivosti slunce, roztahování plynů teplem slunečním a odporu ovzduší slunečního. Atmosféra tato na několik set tisíc mil od středu slunce se rozprostírající jest nám úplně známa, protože ji vidíme. Nepochybně však sahá ještě nesmírně dále ve způsobě neviditelné. Neale tedy soudí, že vlivem tepla slunečního vypařuje se ponenáhlu jádro komety a páry ve způsobě ohonu přivěsují se k hlavě ovšem ve směru od slunce odvráceném, protože vlasatice postupuje z řidších do hustějších vrstev ovzduší slunečního, jehož odpor tu s účinkem tepla slunečního se spojuje. Když pak dostala se vlasatice přes perihel, vystupuje z hutnějších do řidších vrstev atmosféry sluneční, jejíhož odporu tedy ubývá; vliv tepla slunečního však zůstává nezměněn a tudy zase ohon od slunce se odpuzuje. — Theorie tato neznamená pražádný pokrok ve vědomostech našich o vlasaticích a stojí hluboko pod náukou Zöllnerovou. Každý aspoň v některých kusech nedokonalost, ba nemožnost její zajisté vystihne sám.

Mnohem lepší vysvětlení, jakýsi doplněk Zöllnerova výkladu podal A. Markuse. (Ueber die phys. Beschaffenheit der Kometen. Berlin 1884.) Domnívá se, že úplné vysvětlení úkazů na vlasaticích poskytuje společné působení sil elektrických a magnetických. Síly ty, jak známo, jsou na sobě tou měrou závislé, že vedle velmi pravděpodobných sil elektrických snadno možno předpokládati na kometách i síly magnetické. Výzkumy Faradayovými jmenovitě bylo dokázáno, že

každé těleso podléhá vlivu dostatečně silného magnetu, jsouc buď přitahováno, načež zove se paramagnetickým, nebo odpuzováno, načež jest diamagnetické. Prof. Bredichin v Moskvě pak na základě Zöllnerovy theorie spektralnými rozbory ustanovil, že ohony vlasatic zařaditi lze do tří skupin: s převládajícím vodíkem, s převládajícím uhlíkem a konečně s částicemi železnými. Vodík, uhlík, dusík a sodík jsou, jakož dokázáno, diamagnetické, pročež slunce odpuzuje ohony vlasatic z látek těchto složené — a to jest pravidlem. Železo však jest silně paramagnetické, pročež musí ohony z částic železných sestávající sluncem býti přitahovány. To vskutku děje se v případech výminečných. Ve shodě s náhledem Schiaparelliho možno pak dále přijmouti, že tyto anomalní železnaté ohony vlasatic mohou se zhustiti na proudy povětroňů.

Nepochybně bude tato i Zöllnerova theorie vlasatic ještě pozměněna, ne-li novými domysly nahrazena. Na ten čas vyhovují však požadavkům všem co nejlépe a tu závažnou věc vždy budou míti pro sebe, že k výkladu zjevů na kometách používají jen sil známých a dle pravděpodobnosti na tělesech těch vládnoucích. —

Poznavše fysickou povahu vlasatic, můžeme se obrátiti k jejich drahám, z čeho nejlépe vysvitne veliká oprávněnost označování komet jako nebeských tulaček. Neboť v tom hlavně liší se od oběžnic, že neobíhají pěkně jedna za druhou v kruzích soustředných kolem slunce, nýbrž že ze všech končin prostoru světového jednou přímým, jednou zpětným pohybem do soustavy naší se hrnou, buď daleko od slunce zůstávají, jakoby se ho bály, anebo skoro až na samý povrch jeho se přiblíží, dráhy planet protínají a křižují — zkrátka v každém ohledě výstředně si počínají.

Dříve myslilo se, že komety nejsou vlastně nic jiného než jakési nedospělé oběžnice, jichžto dráhy mají velikou excentricitu. Důkazem pro to uvedeno, že výstřednost vnějších planet, hlavně Saturna, jest poměrně značná a hutnost jejich malá. Sám Im. Kant (Naturg. des Himmels, VI. pag. 88) byl náhledu, že za Saturnem řadou přechodních členů oběžnice ponenáhlu mění se v komety, což konečně lze omluviti, protože Urana a Neptuna tenkrát ještě neznali. Al. v. Humboldt však to neomlouvá a hněvá se (Kosmos, III., pag. 558), že tímto spájením těles ve všemmíru tropí se právě takový nešvar, jako s naukou o přechodu ústrojných bytostí do sebe (!)

Vskutku není přechodu od vlasatic k oběžnicím co do fysického rázu, ale pokud drah se dotýče přičiňují se oběžnice často samy nejvíce, aby z tulaček bez vlasti učinily sobě rovné občanky naší soustavy sluneční. Která kometa na volnosti své si zakládá, musí se tedy před velikými planetami míti silně na pozoru. Však už Herschel pěkně propověděl, že soustava Jupitera bývá pro komety kamenem úrazu.

Dráha vlasatice může býti buď otevřená hyperbola nebo parabola, buď uzavřená elipsa, jejíž ohniskem jest slunce. V tomto případě jest vlasatice na soustavu naši vázána a může po nějakém čase vždy zase pravidelně se vraceti. K vlasaticím těm sluší na př. kometa Enckeho s dobou oběhu přes 3 léta, kometa Bielaho s dobou oběhu 6·6 roku, která roku 1845 rozdělila se ve dvě nestejně veliké vlasatice 40.000 mil od sebe odtržené a od r. 1852, kdy oba díly už 350.000

mil byly od sebe vzdáleny, nebyla více spatřena a nyní s listopadovým rojem létavic se stotožňuje; dále kometa Fayeova s dobou oběhu 7·4 r., která za 3 léta zase má přijíti, a některé jiné, jako jmenované teleskopické, totiž jen dalekohledem viditelné. Prostým okem vididelna jest veliká vlasatice Halleyova, která od roku 1456. objevila se pravidelně vždy po 76 letech, naposledy r. 1835 a tedy r. 1911 zase očekávána býti může. Že se vrátí, na to však při žádné kometě předem přísahati nelze, protože pro nepatrnou váhu svou velmi snadno z dráhy své vytlačeny býti mohou. Doklad toho poskytuje kometa Lyxellova z r. 1770, která obíhala v dráze elliptické a po $5^1/_2$ roku vrátiti se měla. Ale r. 1776 nepřišla a r. 1781 také ne — načež vypočítána zevrubně dráha její i shledáno, že vlasatice tak blízko dostala se do spárů přítažlivosti Jupiterovy, že ji přitahoval 200krát silněji než slunce a vymrštil ji ze soustavy naší do neznámých končin. Jupiter dělal tu domácího strážce a vypověděl bývalou tulačku nebeskou zase tam, odkud přišla. Snad mu byla za to povděčna.

Komety obíhající ve dráhách otevřených jsou viditelny arci jen, když nacházejí se poblíž slunce, ve kteréž poloze dráha parabolická s elliptickou skoro úplně se shoduje. Při nově odkrytých vlasaticích přijímá se proto pravidlem dráha parabolická, jelikož tím také výpočty náramně se usnadňují. Obíhá-li vlasatice skutečně v otevřené dráze, může býti ovšem spatřena pouze jednou, protože pak zase uletí do nekonečna. Ale přítažlivostí oběžnic může každá dráha býti pozměněna, neboť už nepatrným zdržením přechází parabolická dráha v elliptickou, malým zrychlením v hyperbolu. Proto také jest obtížno ustanoviti, zdali vlasatice nějaká s jinou dříve pozorovanou jest totožna. Za příklad uvésti chci jen nejnovější pozorování, především velikou vlasatici, která v červnu a červenci r. 1881 u nás na noční obloze stála.

První zprávu o ní zaslal 1. června Gould z hvězdárny v Cordobě v Argentinské republice do Kielu, aby upozornil na ni hvězdáře evropské, jelikož vlasatice s velikou rychlostí z jižních do severních šířek spěchala. Gould označil vlasatici za totožnou s pěknou, rozeklaným ohonem opatřenou kometou z r. 1807, pro niž svého času Bessel velice zevrubným výpočtem byl ustanovil, že pohybuje se ve velmi protažené ellipse s dlouhou osou 286krát delší nežli jest vzdálenost země od slunce a že k oběhu potřebuje 1714, neb aspoň 1543 let, tak že nejdříve r. 3350 z daleké cesty své kolem slunce může se vrátiti. Tu po 73 letech přikvapí kometa, jejíž dráha s onou z r. 1807 jest skoro úplně shodna. Nastává otázka, je-li to vlasatice tatáž a proč ukrátila svůj let kolem slunce o 1470 roků? Především padalo na váhu, že za Besselových dob ještě Neptun znám nebyl, jenž vliv na ukrácení dráhy komety míti mohl. Avšak Dunér a Engström, šetříce všech okolností, ustanovili také pro vlasatici z roku 1881 ohromnou dobu oběhu, totiž 2950 let a nemohou tedy obě komety býti totožny. Mají však shodné dráhy, což Mayer vysvětluje tím, že tu máme případ takový jako při vlasatici Bielaho. Nějaká veliká kometa roztrhla se na dva díly, jež obíhají daleko od sebe na shodné dráze. Jeden kus viděli jsme 1807, druhý 1881.

Při jiné vlasatici, která v únoru 1880 v jižních šířkách byla pozorována, Meyer takového domyslu se neodvážil. Tulačka ta spatřena byla 1. února řeč. roku v Australii a jižní Americe, 2. února také jinde na jižní polokouli jako jasná čára. Gould v Cordobě, Gill na Kapu a Ellerie v Melbourne ihned poznali, že jest to ohon komety, ale hlavu její nalézti nemohli. Gill tehdy psal do Greenwichu: „Držíme tu vlasatici za ocas, ale bohužel jen za ocas!“ Počátkem podobalo se, že jádro v severních šířkách viděti bude, nestalo se to však, nýbrž i ono zůstalo na jihu a od 5. února mohli tam i bezvýraznou hlavu komety pozorovati. 15. února začala vlasatice mizeti a 20. už náležela minulosti. O poloze její konáno bylo dosti pozorování, takže Meyer na základě jich mohl přesně vypočítati dráhu. I shledal neobyčejnou podobnost s dráhou vlasatice z r. 1843, pro kterou však Hubbard byl ustanovil dobu oběhu na 533 let, kdežto Meyer pro vlasatici z r. 1880 našel pouze — 37 let. Přes to má obě komety za totožné, protože ve všech ostatních kusech až nápadně sobě se rovnají: obě přeletěly velmi blízko kolem slunce, obě měly v perihelu náramnou rychlost přes 70 mil za vteřinu, obě shodovaly se co do zevnější podoby, jmenovitě měly obě úzký, dlouhý, jasný ohon. — Klinkerfuess šel ještě dále a vyslovil náhled, že vlasatice z r. 1880 jest nejen totožná s onou z r. 1843, nýbrž také s kometami z r. 1668 a 371 před Kr. První oběh její prý obnášel 2039 let, druhý 175, třetí 37 roků a nyní prý postupuje vlasatice v dráze, kterou dokoná za $17\frac{1}{2}$ roku, takže r. 1897 zase se navrátí. Ukrácení dráhy vysvětluje prý se umenšením rychlosti v perihelu, které může býti dosti malé. Na př. stačilo umírnění rychlosti o $\frac{1}{17}$ míle ve vteřině, aby oběh ze 175 na 37 let byl ukrácen. — Proti všemu stotožňování naznačenému rozhodně vyslovil se Weiss a také uvedl své důvody. Přiznám se upřímně, že nedovedu rozhodnouti, na které straně jest více pravděpodobnosti, a nezbývá mi tedy nežli odkázati i l. čtenáře na r. 1897.

Konečně Weiss sám konstatoval značnou podobnost dráhy veliké komety Crulsovy z r. 1882 s dráhou vlasatice z r. 1668. Myslí však, že obě vlasatice přece nejsou shodny. — Buď jak buď. Veliké obtíže při stanovení totožnosti z řečeného každý vyrozumí.

O rychlosti pohybu vlasatic chci jen podotknouti, že jest velmi různá, že však řízena jest také druhým zákonem Keplerovým, dle něhož plochy průvodičem (t. j. přímkou od slunce ke kometě) ve stejných dobách opsané jsou si rovny. Musí tedy rychlost v perihelu býti největší, v apheliu, kdy vlasatice od slunce jest nejdále vzdálena — nejmenší. Rozdíly mohou býti ohromné. Na př. podle Enckeho probíhala vlasatice z r. 1680 v perihelu 53 z. mil za vteřinu, v apheliu pouze — 3·2 metru!

Dosti často zabíhají vlasatice velmi hluboko do sluneční soustavy naší a mohou pak křižiti nejen dráhu země, nýbrž i nejvnitřnější planety, Merkuru. Některé přeletí tak těsně kolem slunce, že jest věru podivno, že neutrpí odporem ovzduší slunečního patrnějších zdržení a odchylek, než dosud byly pozorovány. Na př. kometa r. 1680 stála 17. prosince slunci více než 600krát blíže než země, byvši od něho jen 32.000 mil vzdálena. Proudy ohnivých plynů, jež slunce vyvrhuje, t. zv.

protuberance, dostupují však 30 až 60 tisíc mil, ba dle Younga dne 7. října 1880 jedna dokonce 70.000 mil, přesahují tedy značně vzdálenost, ve které zmíněná i jiné vzácné vlasatice kolem slunce putovaly. Jakoukoli pak máme představu o rázu ovzduší slunečního, tolik jest jisto, že na pohyb vlasatic ne-li jinak, tedy pošinováním těžiště jejich patrný vliv vykonávati musí, čím dráhy mohou býti náramně přejinačeny. Dosud však účinky ty stanoveny nebyly. — O vlasatici z r. 1680 udal Newton, že temperatura její v perihelu byla 2000krát větší než do běla rozžhaveného železa. Možná, že žárem tím i přetvory látečné v těle vlasatic se provádějí. Také však nejsou dosud zjištěny. Kromě vlasatice z r. 1680 známo jest jen ještě pět komet (371 př. Kr., 1668, 1680, 1843, 1880, 1882), které také slunci velice se přiblížily, a z těch dvě (371 a 1668) ještě jsou pochybné.

Je-li také vlasatic takových, jež pro značný lesk svůj i za dne vedle slunce viditelny bývají, velmi malinko, tož počet vlasatic vůbec, zvláště teleskopických jest mnohem větší, nežli za to se mívá. Kepler už to vyznačil řka, žeť jich tolik „ut pisces in Oceano". Doslovně sice výrok ten nesmí se bráti, neboť jest jich přece trochu méně než ryb v moři, ale průměrně 3—4 na rok připadnou. Prostým okem viditelných arci jest nejmenší díl. V 16. století bylo jich 23, v 17. stol. 12, v 18. stol. 8 a naše století dosáhne snad počtu 20. Pověře, že jsou věstitelkami vojny, hladu, moru a všelikých jiných ran, objevení se viditelných vlasatic zvláště nevyhovuje. Na př. od r. 1500 do 1550 bylo jich viděti 13, od r. 1600 do 1650, tedy v době 30leté války, všeho všudy 2! Celkem však přicházejí komety dosti často; není tedy nijak možno, nežli že vystupují někdy soudobně. Chudinkám, které nemají o ničem ani tušení, může býti pak lehce souzeno zahráti v mysli lidu úlohu toho občana, jenž maje na domě obraz nějakého svatého, kdykoli z okna se díval, myslil, že lidé smekají před ním. Neštěstí stalo se k vůli kometě! R. 1858 objevila se veliká Donatiho vlasatice a rok na to vypukla rakousko-francouzská vojna. Jindy arci války a epidemie na komety nečekají. —

Ještě o velikosti a hmotnosti vlasatic musím něco říci. Co do rozměrů bývají zvláště ohony vlasatic ohromné, i mnoho set a tisíckrát větší slunce, tak že země proti nim jest skutečná hnida. Na př. ohon veliké komety z r. 1680 měl dle Newtona poblíž perihelu 15 millionů a v největší vyvinutosti 31 millionů z. mil délky. Ohon první komety r. 1811 byl 25 millionů mil dlouhý a 3 milliony mil široký, druhá kometa téhož roku dokonce měla 30 millionů mil délky a jádro její rovnalo se velikostí slunci. Ohon vlasatice z r. 1843 měřil 45 millionů mil, tedy více než dvakrát tolik, co obnáší vzdálenost země od slunce. Zmíněná Donatiho vlasatice, která 1858 postrašila Evropu, měla ohon přes 10 millionů mil dlouhý, jenž rozkládal se po prostoru, který více než 500 stálic tak velikých jako slunce nestačilo by vyplniti. — A ohony ohromných rozměrů takových narůstají vlasaticím, když slunci se blíží, v nejkratší době. Vlasatice z r. 1680 vyvrhla ze své hlavy ohon 12 millionů mil dlouhý ve dvou dnech!

Arci jest hmotnost ohonův i jader vlasatic úžasně nepatrná. Vodní pára jest nesmírně hustší, jak jde z toho, že už skrze málo silnou

vrstvu její ničeho nevidíme, kdežto skrze tělo komety tisíce mil silné vidíme zastřené hvězdy tak jasně, jako by tam vlasatice nebylo. I nejhutnější místa hlavy a jádra propouštějí svit hvězd. O Lexellové kometě určil Laplace, že jest asi 5000krát méně hutná než země a Faye tvrdí, že jádro kterékoli komety není více než 9krát hutnější stavu, jejž na zemi zoveme vzduchoprázdnotou. Babinet řiďoučkost hmoty vlasatic vyznačil pochopitelněji tím, že komety nazýval „viditelné nici“ (riens visibles).

Přes tuto úžasnou řídkost hmoty jest váha vlasatic při ohromné velikosti jejich zcela značná. Na př. Faye ustanovil, že jádro Donatiho komety vážilo tolik jako moře 9000□ mil rozlehlé a 100 metrů hluboké, neboli v okrouhlém čísle 50.000,,000.000,000.000 kilogramů. Kdyby vlasatice ta do země, 25600 billionů kilogr. těžké, hlavou byla vrazila, dopadalo by to hůře než ve fantasii básnické:

„V plamenné závěji
planety rozbiju,
jak malou krůpěji
oceán vypiju.“

Na každém čtverečném metru povrchu zemského by se nárazem okamžitě bylo vyvinulo 51 millionů jednic tepla, což jest takový žár, že by nejen oceán mžiknutím byl vysušen, nýbrž i pevná kůra zemská roztopena a v páru proměněna.

Ejhle, tak hrozně nebezpečná byla by srážka klidné země naší s přivandrovalou tulačkou nebeskou!

Přes to přese všechno můžeme se docela klidně dívati na vlasatice Fabriovu a Barnardovu, které koncem letošního dubna už jsou na obloze, bohužel trochu nízko, prostým okem viditelny. Nemožno to sice není, že kdy která vlasatice do země vrazí, ale pravděpodobnost toho jest náramně malinká. Obě komety pak, které právě na nebi stojí, zcela určitě nechají zemi na pokoji a budou pokoušeti nejvýš — hvězdáře.

Máj.

Zní jásot skřivana, on sám se výškou tratí,
luk meze šťavnaté už pampelišky zlatí,
— O, jaro zázračné!
Jak díkem zaplesat, že ročně k nám se vracíš,
že denně červánkem v západě vykrvácíš
na nivě oblačné!?

Jak díkem zaplesat, o duchu všehomíra,
že učíš srdcí dav, žeť pravá jest jich víra
v moc dobra, lásky, krás!
Vždyť v poušti bez růží a lásky, beze zpěvu,
již dávno srdcí vzdor v divokém, žhavém hněvu
by strhal žití hráz.

Irma Geisslova.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

Pan Střela z Rokyc mluvil sice, jakoby svůj jazyk zároveň několika, broskvemi, zaměstnával a klihové oči jeho byly téměř komické ve snaze vyzářiti přiměřený lesk radostného roznícení; ale vřelý tón i přátelský výraz nahrazovaly nedostatky pozdravu baronova úplně.

„Pokládám si s potěšením za čest poznati soudruha a přítele mého otce," odpovídal s obřadnou zdvořilostí mladý muž.

„Soudruha — ano, v širším smyslu vojanské kamaraderie. Ale přítele —? Byl jsem tenkráte holobradý, mlaďoučký kadet, když se mi dostalo krvavého křtu v brillantní atace na bojišti u Sadové — pardon, zapomínám, že po slavném boji neoplakával pouze pluk ztráty rekovného svého velitele, — promiňte mé nejapnosti. A nedělejte se mnou caviků. Jaké ceremonie mezi příbuznými! Víte přece, že jsme příbuzni?"

„Tuším, že ano," připouštěl Jaromír, rozpomínaje se na vzdálenější spleteniny větviček svého rodokmene. „Pravda — skrze —"

„Skrze moji babičku z matčiny strany," napovídal horlivě baron. „Jsem na to hrd. Byla rozena Rejnburková, sestra vašeho pana děda; vdala se za hraběte Sobka. Jejich dcera, kontessa Sobková z Kornic, provdaná za barona Střelu, byla mou matkou. A mimo to měli můj otec po své matce a vaše paní matka po svém otci společného děda, barona Tomáše Adlara z Lošan —? Hm?"

„Jsem zahanben," připouštěl potomek mincmistra Rejnburka, poddávaje se lichotné důvěrnosti baronově, „i povděčen za vaše laskavé šetření poměrů rodinných. Mně nedostává se namnoze času i příležitosti, pečovati o jejich čilejší udržování. Mějte mne tím omluvena, pane —"

„Sečkejte," přerušil Jaromíra pan Střela prosebně. „Způsobil byste mi radost, kdybyste mne bez dlouhých preliminarií přijal za cousina Edvarda —"

„Prokazujete mi velkou čest," uklonil se mladý muž, přitlumiv poněkud hlas. „Dovolte, abych z důvodné skromnosti nechal vám přednost a právo uznati mne za cousina Jaromíra. Prosím, abyste se nyní nezdržoval." Mladý muž ubíral svému zdráhání tonem srdečné hartusivosti všechen přídech odpudivý, jinak nezbytný. „Po skončení vašeho řízení budu milerád úplně k disposici."

Sleduje pohled Rejnburkův, ohledl se pan Střela z Rokyc po panu Weislovi a panu Děkanovském.

Obchodník vyčkával opodál uctivě po výměně několika slov s vrchním prokuristou, jenž s netajenou, ano již okázalou netrpělivostí krámem přešlapoval.

„Budiž," svoloval pan Střela, zavadiv o prokuristu líným pohledem, plným lhostejnosti. „Nejprve obchod, potom vyražení, říkávají lidé, ku kterým nenáležím. Pan Děkanovský pozval mne na vzácné prý obrázky, — je-li vám libo, podíváme se na ně společně. Jste, tuším, také amateur —"

„Ba více. Výtečný znalec," odpovídal za Jaromíra, pochlebnickou úlisností obchodník. „Jsem hrd na každou akvisici, která před kritickým zrakem pana barona Rejnburka obstojí, a kochám se napřed ve znaleckém uznání, jakého pan baron zajisté mému novému nálezu neodepře. Byl bych sám již obtěžoval pana z Rejnburka prosbou za vstoupení do mé galerie, kdybych byl měl potuchy, že ráčil poctíti můj závod svou vzácnou návštěvou. Sedě v kontoaru, nevěděl jsem o tomto vyznamenání. Nyní připojuji se k žádosti pana barona Střely —. Prosím, pánové —"

Chvíli nemohli se shodnouti o přednost vstoupení. Až pan Střela bez upejpání nechal prokuristu pozadu a vešel první s Jaromírem.

Úslužnost pana Děkanovského házela dveřmi, smýkala bednami a uklízela odřezky před nohama hostí.

Zdržovali chvílemi krok, těkajíce zběžnými pohledy po rozvěšených obrazech, z nichž některý na okamžik toho neb onoho z návštěvníků upoutal; pan Děkanovský se pak ruče přitočil, aby dychtivě vyslechl prohozenou poznámku, aby pobídl, pochlubil se neb ovroubil jednotlivé perly své výstavky doporučivou folií starobylosti, zajímavosti, skrytých krás.

Touto samostatností dojmů a svobodou výrazů přerušen pořádek pochodu, skupiny měnily se stále, hned byl napřed pan Weisl, hned obchodník a zas oba urození hosté. Pan Střela nepustil Jaromíra z dosahu své ruky i své sdílnosti a obchodník obletoval je pořáde, jako ze strachu o kupce, jsa ustavičně na skoku, zachytiti střízlivé neb řízné výroky Rejnburkovy štítem své sladkomluvné ochoty, která tu zarmoucené, tam žertovně rušivým poznámkám Jaromírovým bran a ostří ubírala.

„Herr Dékanofsky!" zaznělo nalehavě z nejzazšího kouta na konci galerie, kamž byl zatím opuštěný pan Weisl sám zabloudil. Vrchní prokurista byl zdánlivým nadržováním obchodníka modrokrevným hostím patrně popuzen, aby svoji vzácnou a platnou přítomnost hlučně demonstroval.

Majitel závodu vycítil asi tento osten z pozvání Weislova; trhl sebou a pospíšil k zanedbanému pánovi.

„Odporná společnost," ulevil si pan Střela, podívav se nevlídně do pozadí místnosti. „Kdybych byl Monte Christo, skoupil bych kde co, aby ta havěť nemohla svými drápy na strom, který nezasadila, neošetřuje, ale na který se také dere, aby ovoce oškubávala. Ne proto, že by je uměla neb chtěla oceniti, ale z drzé pýchy, aby mohla jísti svůj mazlavý sýr z drahocenné majoliky chvastavě a hrději než my lahůdky. Mám pravdu?"

„Souhlasím," potvrzoval Jaromír. „Neočekávám rovněž valný prospěch umění z jeho připřáhnutí k vítěznému vozu kapitalismu. Tato kára jest příliš jarmareční a její pánové házejí na ni svoji kořist jako flibustýři plen. Pro nabyté poklady nemají ani smyslu, ani úcty, ani srdce, — suď bůh, co z těch bude."

„Co se s nimi stane? Totéž, co s koňstvem takových parvenues. Mají plné stáje, ale váží si jich jako pouzí kramáři. Neumějí s ničím zacházeti, kupují, prodávají, balamutí, vypínají se, odhadují a šantročí. Myslíte, že považují své sbírky za co jiného, než za dočasné investování svého přebytku v luxu, jehož se ihned a rádi sprostí, kyne-li příhodný obchůdek?"

„Nepochybuji o tom. Tento druh lidí demoralisuje vše, nač sáhne. Tak znemravnil již obchod, otravuje nákazou průmysl a jest původcem moderní nedbalosti, povrchnosti, frivolnosti v umění, zavádí do něho nesvědomitou spekulaci, prospěchářství bez míry, a tretky a cetky, pozlátko na dutých bublinách, podobně jako ve vědě, které se také již zmocňuje, aby ji učinil nevěstkou svého dryáčnictví."

„Bravo, bravo," svědčil pan Střela rozhorlenému Jaromírovi. „Odhalujete zas nové pojítko mezi námi. Také já pokládám za povinnost našeho stavu, opírati se energicky bujení té chátry —"

„Pardon," přerušil ho mladý muž. „Nerozumíme si. Ze mne nikterak nemluví stavovská pýcha, nýbrž strach přítele osvěty před budoucností. Plutokracii neimponuje tvůrčí božská síla v člověku, která vrcholí v krásách uměleckých výtvorů; ona považuje tyto skvosty za pestré cáry, jimiž se fintí podobně jako divoch strakatým šátkem. Hadr jde z ruky do ruky, z kouta do kouta, zcumlá se, pokálí, až zapadne. A co zbude z těchto dekoračních tretek plutokracie, to za nedlouho smete bouře, kterou peněžníci pilně sejí. Pouze proto slušelo by aristokracii, aby zachraňovala, sbírala poklady a uklízela je na místa bezpečnější, kde nehrozí jim příště zhouba a nesmýká jimi nyní výprodej, bankrot, stěhování a šantročení. Hledejte v šarlatovém saloně páně Weislově za rok malby a vzácnosti, které dnes koupí. Tento člověk střídá je jako křiklavé kravaty nebo jako jeho strýc vetešník své sbírky rozšlapaných trepek."

„Vy znáte pana Weisla?"

„Bohužel. Náleží k těm protivným zjevům, jaké jsou mnohému člověku na všechen život souzeny. Pronásleduje mne již z otcovského domu; a dnes nechť přijdu kamkoli, pan Weisl je všude, pan Weisl nadýmá se vždy na prvém místě, a pouze proto, aby se nadýmal."

„A zde nás opětně překoná, budeme-li otáleti," varoval pan Střela. „Zapomínáme úplně na účel své návštěvy. — Děkanovský volá nás prosebným posuňkem — snad na pomoc —"

Pan Weisl byl zatím použil své samoty s obchodníkem k osvědčení, že nedá se bez trestu urážeti.

„Všímejte si mne také poněkud laskavě," uvítal nevrle chvátajícího majitele závodu. „Nemám tolik času nazmar, jako ti dva větroplaši, kterým pořáde poklonkujete."

„Račte mne míti omluvena. Lituji sám nemilé náhody — —"

„Ah což náhody! Sešli jsme se u jednoho stolu, to udává se

v životě častěji. A nic na tom nesejde, pokud si stůl nezmane, vyhazovati na moji a rejditi na sokovu stranu. Pak přestává náhoda a počíná nešetrnost. Prosím, neodporujte mi. Vím, že nikterak nechcete mne pokořovati zúmyslně. Jste obchodník a víte, zač stojí kupec mé jakosti. Ale nedovedete se sprostit zastaralých zlozvyků a tváříte se, jakobyste nevěděl, že zpuchřelé erby jsou toliko zlatohlavové záplaty na žebráckých mošnách. To, co v nich bývalo, přestěhovalo se do našich kas, a chcete-li prodati, musíte zaklepati u nás, pane!"

„Učinil jsem tak svým zdvořilým pozváním," konejšil pan Děkanovský, zachovávaje vůči podrážděnému prokuristovi klid nevinnosti ve výrazu. „Baronu Střelovi byl jsem jím také povinen po starém slibu, a pán z Rejnburka byl mi vnucen, jak jste sám slyšel —"

„Pán z Rejnburka," usmál se povržlivě prokurista. „Don Quixote. Živý důkaz o ničemnosti modré krve. Vpravte do ní fermentu co chcete a nepolepšíte ji. Obyčejná propůjčuje se za mrvu na pole církve a despotie, okořeněná vře varem zbrklých idejí. Co by tento čiperný, učený človíček zmohl svým vtipem a vzděláním, kdyby je neutrácel v blouznění. Zůstane ničím, bez politování, naopak na pohoršení, na výstrahu. Papa mu nic nezanechal a on bude opatrovati toto dědictví bedlivě pro děti a vnuky. A což ten druhý — baron — eh — Střela, tuším? Ano? Lonského roku zemřel nějaký velkostatkář toho jmena?"

„Tak jest. Pan otec přítomného barona. Syn vzdal se vojenské služby, — byl rytmistrem —"

„Dost, dost již — koňákem, psářem, hráčem, pijákem, záletníkem. Špetku svých sil zmrhal na vojně a nyní straší blaseovaností a nabízí svou mumii nám za vrchnost. A tito lidé opovažují se odstrkovati nás, osobují si právo, drážditi své vyšeptalé nervy parfumem z výkvětů umění, považují umění za svůj sad, v kterém umělci jim pěstují pochoutky jako zahradníci konvalinky a jarmus. Oni si ráčí neb neráčí přivoněti či okusiti, pokrčí nosem nebo milostivě zaklepou umělci jako zahradníkovi na rameno. A když na krásně sáhnou do kapsy, zavlekou malbu někam na nepřístupný zámek nebo do zakletého paláce a zapomenou na ni jako na svléknuté rukavičky. Z těch rozmarů by se umělci najedli a vy obchodníci ztučněli! Řekněte sám."

„Nu, na pana barona Střelu nemohu si naříkati —"

„A na pana Weisla také ne," dodal důrazně prokurista. „Uvidíme, jak dnes pochodíte. Co máte tak neobyčejně nového? Ah — tuto — již vidím — specialita, staré zboží nebo imitace —"

„Skvostné originaly téhož původu a téže faktury jako spanilé kartony, které jste mi odkoupil přede dvěma lety," pospíšil si vyložiti obchodník. „Ráčil jste býti jimi tenkráte nadšen a vykládal jste si za štěstí, že bylo vám přáno ozdobiti jimi svoji soukromou galerii."

„Pravda, poznávám shody, hm, skutečně, rysy téže ruky, tu a tam úplně podobné," přiznával vrchní prokurista, nedopouštěje se ani mrknutím enthusiastických zbrklostí, ze kterých ho Děkanovský vinil. „Ale, prosím, zavolejte si oba urozené pány. Zapovídali se, jako by mi chtěli dáti příležitost, abych je předešel. Nu, tuto příčinu k laciné indignaci jim nezavdám. Weisl konkuruje s nimi poctivě, — ať o tom vědí."

Pan Střela z Rokyc a Jaromír přiblížili se, upozorněni rozběhem Děkanovského.

„Voilà!“ zvolal radostně pan Střela otočiv se na podpatku a šlehnuv bleskem veselého pohledu po stěnách půlkabinetu, na kterých rozvěsil pan Děkanovský kresby Strziciovy, včera z Chlumu přivezené. „Ta kupecká duše má přece čich, a já ji podezíral posledně ze ztráty vyžlího vtipu. Promiňte, pane Děkanovský. Víte, příteli Rejnburku, já jsem ctitel a přítel idealní ženské krásy a Děkanovský můj dodavatel. Před několika měsíci překvapil mne pikantními skizzami — ach to jsou vám děvčátka — zkrátka rozmlsal mne, a od té doby nešlo mi nic pořádně pod vous, až dnes — u všech ďasů, Děkanovský, kde tyto pohledy do ráje vnad a lásky béřete!? Toť jsou kabinetní kousky jako šampaňské, člověk by se v něm utopil, hned, s Chimborassa by do něho skočil, míli hluboko, a koupal a hroužil by se v něm jako blázen. Podívejte se, Jaromíre, ty skupiny, superbe! Ten tanec graciosních kontur, závrať z toho pojímá! Ta těla, božská, zázračná, plein d'attraits des houris!“

A svadlá, výrazem přesycenosti ztuhlá tvář baronova oživla, zářila, rděla se a chvěla faunským úsměvem, jenž stahoval oči k mžourání a škubal rty kočičí mlsností. Mdlé oči pana Střely rozžhavily se a sklouzaly po lepých rysech, oblévajících v luzném vlnění vděkuplné, mladistvé postavy, plující jasným helénským nebem, jež umělá ruka starého malíře Chlumského křídou, hrudkou, uhlem i tužkou na kartonové listy v provedení více méně úplném, veskrze však dokonalém a láskyplném vkouzlila.

Jaromír stanul v prvém okamžiku překvapen a obezřel živě s vděčným údivem vystavené kresby. Hluboké, skutečné uspokojení, zračící se v jeho očích, zkaleno však ihned rušivým dojmem vilného jásotu páně Střelova. Mladý muž hnul sebou nevrle a zakaboniv čelo, obrátil se maní káravě po svém soudruhovi. A pohled jeho zalétl přes nakloněnou hlavu baronovu k panu Weislovi, jenž stál opodál tiše, upjatý v ledový klid. Pouze lehýnké chvění ruky prokuristovy prozrazovalo vnitřní rozčilení, ovládané drzou pýchou cynického boháče, kterého dráždí majestát krásy, poklad nebeské něhy a svatá zář nevinnosti toliko k nízké otázce: „Co stojí ta smeť? Sem s tím. Za peníze dostanu vše.“

Nepokrytý výraz baronovy chtivosti byl trapný, leč upřímný a přirozený; ale počítavá, bezohledná, odhadná frivolnost na chladné tváři Weislově byla vědomou svatokrádeží a účelným rouháním.

„Takových skvostů nelze snadno získati,“ odpovídal pan Děkanovský k otázce baronově. „Stál jsem sám o ně a napídil a napachtil jsem se po nich, než podařilo se mi zase něco uloviti —“

„Ale kde? Kde? — Pohleďte, Jaromíre, tato ramena, — exquis — duši bych na nich nechal,“ vedl pan Střela dále svou, vpíjeje své zraky do jednotlivých půvabů.

„Promiňte,“ vyhýbal se Děkanovský. „Jsem vázán slibem, zachovati tajemství.“

„Rozumíme,“ ozval se pan Weisl nedbale s patra. „Nějaká vznešená rodina, po tají na mizině, na oko zachovalá —“

„Snad i lehkomyslný strážce nebo důvěrník té rodiny,“ opřel se Jaromír skryté narážce prokuristově. „Jest známo, jakým způsobem roz-

prchávají se vzácnosti ze starých domů. Spíše soudím však, že máme před sebou kořist z některého atelieru, — a nemýlím-li se, viděl jsem podobné kresby již jinde —“

„U pana barona Střely snad?“ použil obchodník Jaromírova pomlčení.

„Ne.“

„Či u pana Weisla?“

„Neměl jsem posud čest —“

„Jinde nemožno. Jen tito dva pánové koupili ode mne práce téhož umělce. Pan Weisl přede dvéma lety cyklus náčrtků z bájí o Apolinovi —“

„Pravda!“ rozpomenul se náhle Jaromír. „Apollo Phoebus, Musagetes —“

„Pak Apollo s Daphné,“ dodal obchodník. „A s Musami, pak v průvodu gracií a slavnost Apollinovu.“

„Souhlasí. Celý kup pana Weisla,“ potvrzoval obchodník.

„Gracie a Musy jsou takměř totožné se ženskými postavami na těchto skizzách, komposice, karakter, detaily příbuzné, — a hleďme i táž signatura: Monogram Str, vpletený do velkého G, — neníliž pravda, pane Děkanovský?“

„Ano, tak jest! Omyl nemožný. Tyto a žádné jiné kresby získal pro svou sbírku pan Weisl —“

„Tyto a žádné jiné obrazy nalezl jsem v galerii hraběte Salm-Neuburga v Mnichově,“ prohodil s rozhodnou určitostí Jaromír.

„Ma foi! Já také,“ potvrzoval živě pan Střela, vztýčiv se. „Máte pravdu, Jaromíre. Ano, skutečně! A mně pořáde hned po první koupi tanulo na mysli, kde jsem as podobné práce viděl! Tyto andělské hlavičky, tant délicieux, tyto cukrové nožinky a ručinky — k nakousnutí, — tato nádherná poprsí, učiněná bijoux — ah — ťa — ťa — ťa —“

„Možno, možno,“ připouštěl Děkanovský rychle, znamenaje, že bezděky vrazil na choulostivé úskalí, a používaje opětného ponoření baronova v rozkošnický obdiv, aby lacině odbyl patrnou zvědavost Jaromírovu. „Snad přátelský dar, — amateuři vyměňují si mnohdy — —. Račte jen pohlédnouti, pane z Rejn —“

„Přátelský dar?“ vytrhl se zase pan Střela. „Bien loin de là! Právě než papa zemřel, byl jsem s deputací našeho pluku u chefa, bavorského prince Heřmana. Jeho dvorní maršálek, hrabě Salm-Neuburg, pochlubil se nám svým uměleckým kabinetem, samé „deutsche Meister“ a „deutsche Schule“. Překrásné věcičky. Vodí na ně své hosty, a všechno jako mlsné mouchy na med hrne se ke graciím a Musám Apollinovy družiny — pikantní lahůdky — rozčilovaly mne již tam —. Ale hraběte těší méně. Připomínají mu finanční operaci, při které mu byl Apollo vnucen nádavkem a účtován za hrozné peníze. Hrabě se tím netají a — pane Děkanovský — hrabě Salm-Neuburg — je to směšné, že to připomínám, — rozumí se to samo sebou — hrabě nelže, nikdy. Já zaň ručím.“ Poslední slova pronesl pan Střela z Rokyc zvolna, důrazně slovo za slovem.

„Ah, tak, tak,“ svědčil obchodník se zdvořilou roztržitostí, kterou odpovídáme na lhostejná sdělení, jež po nedbalém vyslechnutí druhým

uchem mimo sebe pouštíváme. „Co soudíte, pane z Rejnburka, já považuji zde ten obrázek před vámi za výjev z mythu o Hippodamii; žena Pelopova svádí Myrtila, — vidíte, jest označen jako vozataj —, prosím pane Weisle, račte přistoupiti blíže —“

„A zač vydáváte andělský kůr, na kterém se právě delektuji?“ ptal se baron Střela. „Jaká to kytice dívčích poupátek! Exellent!“

„Achilles, převlečený sám za dívku, mezi dcerami krále Lykomeda na Skyru —“

„Mon dieu! Šťastný hoch! A že ho učinila příležitost zlodějem, — že —!? Vždyť já to věděl, ač se mi vykouřila mythologie dávno již z hlavy. Však by musil býti z nejdřevěnějšího dřeva, aby — —. Quel elysée!“

„Mohl jste opatřiti jednotlivé listy nápisy,“ vytýkal pan Weisl, po vyslechnutí zprávy o perlách ve sbírce hraběte Salm-Neuburga na okamžik zaražený: s úsměškem však vybředl ihned z rozpaků a postoupiv před Jaromíra, po bok baronův, oddával se bystrému pozorování. „Mne zajímá těchto pět listů — snad cyklus — hm?“

„Ah, ovšem, ovšem — pane z Rejnburka, neníliž pravda, Dionysios a —“

„Mně sice málo na tom sejde, jak tu božskou drůbež rajských ptáčků křtíte,“ vpadl pan Střela. „Již jsem ivre de délices, — ale dovolte, abych se také poučil. Tedy — Bakchus čili Dionysios a —?“

„A Ariadna,“ vysvětloval pan Děkanovský uprostřed sraženého hloučku hostí. „Vedle vítězný vjezd Dionysiův do Théb v pozadí; v popřední Alkathoe, Arsippe a Leukippe, dcery Minyovy, kolem přeslice —“

„Jaké trojhvězdí krásek,“ vzdychl si pan Střela. „Kolosální! Kuřátka k líbání, k zblázněni —. Zbytek rozumu a nervů dal by si od nich člověk z těla vysoukati. A kolem?“

„V medaillonech pohádky, kterými si práci krátily a uctění Dionysia zanedbaly. Svrchu pověsť o Pyramovi a Thisbé —“

„Joli! Très-bien!“

„V pravo Klytia opuštěná Heliem a toužíci po něm —“

„Magnifique! O kéž by vzdychala po mně. Totě šije, postava, něžnost a žár v pose — charmant —“

„V levo dostaveníčko Venuše s Martem; Hephaistos je překvapuje a spouští kolem nich neviditelnou mříž —“

„Quelle amourette, digne d'envie!“ horoval zase pan Střela. „Za jediné obejmutí této Venuše dal bych se přiklopiti žalářem, pevností, bastilou, hladomornou, peklem! Jaká taille! Člověk by závistí pleskl Marta přes ruku a vložil by svou ruku na pás této Afrodity šíleně rád sám. Že ne, Rejnburku? Vy jste znalec, povězte mi, viděl-li jste kdy půvabnější Venuši!? Snad majestátnější, zralejší, kypřejší, ohnivější, ale tak luznou, tak slaďoučkou, tak ze zlatých paprsků spředenou a hudbou sfér prodchnutou a nejryzejším ohněm rajského mládí prohřátou, útlou, drobnou bohyni jste posud nespatřil! Takový zázračný, svěží a vonný, právě rozvitý květ nevypučel ze žádné palety, co jich znám. Je suis aux anges!“

„Ano, velmi sličná krasavice,“ svědčil pokojně Jaromír, vkládaje mani, z odporu k labužnické chtivosti baronově a kupecké páravosti

Weislově více střízlivosti do zvuku svých slov, než se skutečným roznícením jeho interesu se snášelo. „Sleduji právě od postavy k postavě týž základní typ ženský. Malíř vyvodil očividně všechny tyto spanilé tvory z jednoho modelu —“

„Sur mon dieu!“ zvolal pan Střela. „Můj život za tento model! Své statky, své spasení položím této dívce k nohám, aby je i se mnou ráčila na chvilku milostivě použíti za podušku pod svou biscuitovou nožinku!“

„Vzdejte se ilusí,“ krotil Jaromír. „Model jest asi již zadán. Snad otec, bratr, avšak snad i milenec neb manžel rozněcují svou fantasii leskem její luznosti, neboť jeden obraz vedle druhého jsou zřejmým důkazem, že obdiv neb zbožňování budují této pozemské kráse duhový most k nebi mezi idealy ženských bohyň a heroin.“

„Mívám ve zvyku sahati na předměty praktičněji,“ usmál se pan Weisl. „Až se mi zachce porovnati original s nápodobením, pozeptám se důvěrně pana Děkanovského, a pan Děkanovský po některém prošení poví jméno, ulici, dům, poschodí, číslo dveří. Takové ženštiny bývají beztoho —“

„Vraisemblable,“ odpověděl pan Střela hlučně, nevšímaje si však prokuristy. Bylť s údivem postřehl hněvivé vzplanutí v očích Jaromírových a uťal cynickou úvahu Weislovu jen proto, aby skončil pohoršení. „Vzdejte se ilusí, Rejnburku,“ pokoušel jej přátelsky, vsunuv mu ruku pod paží a vybízeje ho lehkým stisknutím, aby se pro Weislovy smělosti nerozčiloval. „Záleží vždy na tom, jak co řekneme,“ dodal tišeji, odstoupiv s mladým mužem k oknu. „Jsou lidé na světě, kteří povídají nejnevinnější věci tak uličnicky, že bychom je spolíčkovali. Voilà tout.“

„Pan Děkanovský,“ mluvil zase pan Weisl, „zavděčil by se nám přece, kdyby chtěl vyzraditi cosi o provenienci a marce svého zboží. Nabude tím pozadí, významu a rozhodně i ceny. Co jest po nejhezčím obraze, když si k němu nemůžeme vyhledati jméno v nějakém lexikonu.“

„Já se již napřeptával, nashledával v seznamech monogramů a životopisů malířských,“ připojil se baron k žádosti prokuristově, „a každý, komu kresby předešle koupené ukážu, bičuje mne dychtivou otázkou: Jméno, jméno! — Nevíte posud nic, pane Děkanovský? Jmenoval jste dva, tři výtečníky, kterým jste byl na stopě —“

„Ano, — ale —“ svědčil váhavě obchodník.

„Jen ven s nimi,“ poroučel si pan Střela. „Cousin Jaromír vám pomůže zjistit možnost nebo nemožnost připsání těchto prací tomu či onomu malíři. Hrabě Salm-Neuburg si pomohl. Dal připevniti na listy proužky s nápisem „Neznámý německý mistr“. Ale vy, pane Děkanovský, tvrdíte, že práce jsou domácí a jmenoval jste — prosím —“

„Jana Nepomuka Steinera, — Bartoloměje Strahovského a Bedřicha Straussa — pamatuji-li se správně. Ale upustil jsem již od této domněnky —“

„Učinil jste dobře,“ chválil Jaromír. „Pokud mi vědomo, byl Strahovský rytec, Bedřich Straus byl mnich a hotovil náboženské malby jakosti nevalně značné, Jan Steiner pak byl manýrovaný portretista a žádný z nich nevytvořil nic takového, co by mohlo posloužiti ke srovnání s těmito pracemi. A krom toho, což považujete tato díla za

stará, což pokládáte za možné, připsati je až na konec věku sedmnáctého, Bedřichu Straussovi?“

„Ano. Ráz kreseb vybízí k tomu přímo,“ tvrdil směle pan Děkanovský.

„Tiens!“ podivil se baron Střela živě. „Na konec dokáže nám cousin Jaromír, že malíře ze sedmnáctého století potkávám den co den na Příkopech. A pak poběhnu rovnou cestou k němu a požádám ho, aby bral svůj model na promenadu s sebou. A co se potom stane, ví ďas! Zblázním se do ní a zastřelím každého, kdo po ní mrkne.“

„A v čem vlastně nalezáte starožitný ráz, pane Děkanovský?“ tázal se Jaromír bystře, upjav na obchodníka pevně pátravý pohled.

„Ve výmluvné upřímnosti práce, v úplném pohroužení ducha umělcova do sujetu, které zračí se ve tvoření tak opravdovém a vniterném, jaké u pozdějších umělců pohřešujeme. Či nalezáte v těchto pracích sledy jalového pathosu, rafinovanosti nebo vypočítavosti, jakými nahrazují novější umělci naivní a proto tak mohutné horování starých mistrů?“

„Nenacházím. Shoduji se s vámi v úctě před starými mistry, aniž bych však této zálibě chtěl obětovati všechno současné. Či byla snad opravdová, posvěcená tvůrčí síla výlučným privilejem doby, do které tato díla kladete?“

„Aspoň v míře hojnější než nyní,“ bránil se obchodník. „Ve slavném období, které zahájil u nás Bartoloměj Spranger —“

„Ale pane, zabíháte do nemožností nebo povídáte něco, čemu sám nevěříte. Jediný pohled na harmonickou gracii a idealní dokonalost postav, tvarů, obrysů v těchto pracích musí vás přesvědčiti. Spranger — mimochodem řečeno, jeden z těch přechválených Germánů, kterým se s opičí českou ochotou a nepochopitelnou slepotou klaníme — ten a všichni po něm, kteří následovali nizozemské naturalisty a německé manýristy, nebyli schopni vytvořiti svýma drsnýma, těžkýma rukama něco podobného.“

„C'est vrai,“ ozval se pan Střela, sledující pozorně spor. „Mně hned v kolekci hraběte Salm-Neuburga připadal tvůrce Apollina jako vlašský ciselér mezi staroněmeckými drvoštěpy. Pah, říkejte co chcete, Děkanovský, doložte se všemi německými ésthetiky — do mne zálibu na staroněmeckých malbách nevemluvíte. Toť jsou řípy, pravé têtes carrées, divoši, protivné doklady k Darwinově theorii o člověku zvířeti. Žádná čára na tom nezní, žádná tvář nezve k líbání. Diváka opanuje mimoděk odpor a touha — neklesnouti do této společnosti. A proto mi hned odvoláte urážku, spáchanou na rozkošných dceruškách krále Lykomeda, které již již vidím ve svém kabinetu. Puť, puť, — kuřátka, pojďte, pojďte —“

„Nedorozumění,“ vytáčel se pan Děkanovský. „Spranger nebyl z flámských a německých bambocciadistů, jeho sloh byl michelangelesk —“

„Vy jste tomu dal!“ zasmál se pan Střela. „Michelangelesk?... Tato cukrová Klytie, sbájená z obláčků nejjemnějších parfumů? Ony Mineidy, všechna tato koťátka, triomphantes comme des déeses — —? Vy jste nějak sešel, pane Děkanovský! Nemáte jazyk v moci! Chtěl jste říci rafaelesk, — že?“

„Ano, rafaelesk, ale s francouzským přídechem, který hraje tak poněkud v barvách régence —“

„Aha, touto domněnkou jste mne vnadil hned poprve. Mluvil jste o Challovi, Lavreincovi, Fragonardovi, — znáte mou slabou stránku! A já jsem ochoten, když se podívám na ces mollets —“ pan Střela si mlaskl — „modelované tak jemně, tak — avec toute la finesse désirée! Takovými tvary dostanete mne na vrch věže. Ale počínám o vás pochybovati. Počkám, až co poví cousin Jaromír. Obávám se, že odpraví také tuto vaši hypothesu —“

„Zajisté,“ potakal Rejnburk. „V rokokovém stylu byly by vypadly Mineidy, Klytie a ostatní dámy, které nás zaměstnávají, o něco koketnější, prozrazovaly by, že jsou vrženy před nás v nejsvůdnějších posách k vůli nám a nikoli k vůli sobě. Jinak ovšem čipernost, elegance, slunný úsměv nechybí jim, ale —“

„Ale Francouz byl by těchto šperků použil rafinovaněji,“ dodal baron. „Pohleděte, jak na příklad Achillovy družky jen hrají čirým veselím, éclairant tout de leurs sourires. Leč docela nevinně, člověk jim věří, že nepohřešují podvazky, že nejsou si vědomy, jaké neštěstí ve mně způsobují. A to by Francouzka věděla! A přičinila by se, abych zahořel jak raketa. Hořím také, parole d'honneur, nemohu si stěžovati, ale jest něco božské ryzoty v jiskrách, které mne zapalují.“

„Tak jest!“ ujal se slova Jaromír. „Božská ryzota svrchované nahé krásy, jak odleskem nádherného světa velkých mistrů italských šestnáctého věku. K dílům těchto umělců přirovnal bych nejspíše naše kresby. I v nich jest krása účelem sama sobě, jest svatým zjevením, plným všemohoucího, úchvatného a přece povznášejícího kouzla, v kterém nic není nekalého, nic vypočténého. Nechci rovnati malíře těchto náčrtků k Tizianovi, nevím, mnoho-li záře rozlilo se po jeho pracích z nebeské luznosti jeho modelu, očividně přesličného; ale tolik vidím jasně, že tento vábný výkvět ženských půvabů vznáší se v ovzduší, nasyceném čistými, zdravými idealy a jarou, slastnou blažeností. K tomuto ráji, plnému výsosti a báječné i žhoucí smyslné krásy nedovede se vyšinouti duch nízký. A jako na Tizianovy nudity neodváží se ani zelotská pruderie s jedné ani oplzlá vilnost s druhé strany, tak sluší se i těchto roztomilých dílek neznámého, avšak skutečně posvěceného kněze Umění vážiti si bez podjatosti jak výtvorů skvostných, veskrze ušlechtilých.“

„Je vous crois sur parole,“ probral se z ustrnutí pan Střela. „Proto však se k Hippodamii přece modliti nebudu. U všech všudy, což se podobá byzantinské madoně?“

„Pan baron má pravdu,“ svědčil Děkanovský. „Vizte, pane z Rejnburka, tuto Afrodité a povšimněte si, kterak prochvívá její údy slasť naprosto pozemská, povšimněte si Klytie, kterak pluje mořem sladkého roztoužení —“

„A hned vedle Ariadna! Ces hanches-là jsou s to, zbaviti starce rozumu; neřku-li mne!“

„Abych pravdu řekl,“ přiznával se pan Děkanovský, „mně samému podobalo se, že mám před sebou následovníka Correggiova nebo Caracciova, snad i Veronesova — znáte, pane barone, Veronesovu Danae v paláci Nostickém —“

„Jestliže ji znám! A věru, mohla by býti sestřenicí tam té Hippodamie, má podobná ústečka, také takový hebounký trône du baiser, takovou tête noble, a pak — telles seins —“

„Malíř musil přirozeně odíti svůj model případným výrazem tu nyvosti, tam milostného žáru; pravím odíti,“ tvrdil Jaromír „poněvadž original jest zřejmě nevinné poupě jako Arsippe mezi Mineidami, — rozhodně její věrná podobizna —“

„Ah, již jsme zase šťastně u zajímavé otázky modelové,“ vzrušil se pan Střela. „Nu jak dávno asi trouchniví tato půvabná dívenka, ce don précieux du ciel? Mluvte, Jaromíre, znalče!“

„Zdali trouchniví? Pochybuji velmi. Těší se nepochybně posud z úplného zdraví jako my, chodí moderně ošacena a —“

„Toť by bylo znamenité! A pan Děkanovský prodal mi obrázky podle ní načrtnuté za drahocenné staroněmecké vzácnosti!“ zvolal pan Weisl.

„A mně za francouzské,“ přihlásil se pan Střela. „Ne-li původem tedy duchem; a když jsem koupil, začal si vymýšleti pohádky o jejich starožitném domácím původu.“

„Mimo to zapomněl, že i vůči mně jedenkráte se zmínil o svém nálezu,“ doplňoval Jaromír. „Nevěděl jsem, oč běží, ale rozpomínám se nyní na popisy a zároveň na to, kterak tenkráte připisoval svůj nález Renimu, Albanimu nebo Battonimu —“

„A nyní, když jsme si krom nadání sešli, svařil by rád rozličné své německo-francouzsko-česko-italské nápady v jediné čtveráctví, aby nás obloudil všechny,“ útočil baron na obchodníka. „Tak vy, podšívko, máte pro každého jiné svědomí a naléváte z jedné láhve všechna vína?“

„Prosím, prosím,“ hájil se Děkanovský jak úhoř. „Prostě důkaz, kterak jsem na kresbách nalézal co chvíli nových předností, které mne uváděly na stopy rozmanité. Školu, ze které vyšly, neznám — připouštím — ale staré jsou —“

„Nejsou,“ popíral Rejnburk.

„Prosím, povšimněte s materialu, nedostatku stop, jakými se liší také moderní antikva od staré.“

„Někdy. Jsou však lidé, kteří ze záliby osvojují si určitý styl ve všem všudy. A material? Podobný papír dodá milovníkovi po přání každá továrna. A v provedení jsou zjevny určité sledy větší rozmanitosti uhlů, kříd a tuší než znali staří. Ba kromobyčejná píle práce mohla by sváděti k domněnce, že máme před sebou novověké nápodobeniny starších výtvorů; tomu však odporují pentimenty tu a tam patrné. Leč to vše nerozhoduje. Neklamnou správnost mého tvrzení ukazují vám předměty a kroje na všech obrázcích. Jsouť veskrze přesné, s realistickou svědomitostí zobrazené a umístěné. Staří však — až po prah našeho století — přenášeli výjevy ze šerého starověku více méně do své doby a nemohli se nikdy vymaniti ze vkusu své doby tou měrou, jako moderní umělec, kterému jednak úplná bezestylnost naší doby, jednak nedávné, obsáhlé výzkumy novověké archeologie poskytují možnost, věnovati tutéž píli příkrasám a náčiní jako svědomitý divadelní režisér. Ba v této realnosti, v tomto plýtvání raritami zračí se právě pouze naše doba a liší se podstatně od minulých. Kresby jsou moderní.“

Pan Děkanovský byl usvědčen.

„Jsem vám zavázán k díkům za poučení, pane z Rejnburka," kryl zdvořile svou porážku. „Lituji, že dříve nemohl jsem se poraditi. Mne sváděly výminečná noblessa a vroucnost i naivnost díla, něco nevýslovného ve faktuře, co shoduje se s tradicemi starých mistrů a —"

„A tak dále," pronesl s úsměškem pan Weisl. „A to vše hodilo se vám znamenitě, abyste nám mohl účtovati krásu samu o sobě, vzácnost antiky a přitažlivost marky staroněmecké neb starofrancouzské — podle vkusu zákazníka. Za to musíte nyní s cenami notně dolů. Pan Rejnburk vám je srazil —"

„Dovolte," ozval se Jaromír. „Mně neběželo o sražení cen, nýbrž o zjištění pravdy. A tato neujímá ničeho nevšední hodnotě a kráse těchto kabinetních kousků."

„C'est ça!" přidružil se pan Střela. „Mně bylo beztoho všechno to antikvarní pozadí vždy pouze rámečkem. Místo staré fasony má novou, co na tom — jen když jsou v něm ces beautés brillantes, riantes, fleurissantes, ravissantes. Pane Děkanovský, — cenu?!"

„Jsem v rozpacích," vzdychl si obchodník. „Zaplatil jsem nejen obrazy, nýbrž i domnělou jejich patinu, — ta jest setřena jako nahodilé uprášení — co mohu žádati! Vykalkuloval jsem si již cenu s kulancí, kterou podkládám všem svým obchodům jako kámen základní, — teď jest všechna ta budova cifer na hromadě —"

„Učiněný Jeremiáš nad zříceninami Jerusaléma!" posmíval se dobrácky pan Střela. „Jsem však jist, že by byl ce fameux Hébreu osušil své slzy a neprodělal, kdyby za ním byli stáli tři dychtiví kupci s otázkou: Zač prodáte? A vám se z víru trapného překvapení už zajisté vynořuje lodička vašeho prospěchu, poznamenaná slušnou cifrou, při které neztratíte. Ven s ní."

„Posloužím bez dlouhého počítání," rozmyslil se po opětovném vzdechu Děkanovský. „Přirážím k své vlastní kupní ceně pouze hotová vydání a příspěvek na režii, prodám tedy zboží, zač je mám sám. Ale jediné proto, abych osvědčil svou dobrou vůli, abych se škodou, — neboť ztráta zisku v obchodech je škodou — dokázal bezdůvodnost vašich domněnek, kterými jste mne zarmoutili, pánové. Do slova: Jednotlivě tři větší samostatné kresby a centrální obraz cyklu Mineid po sedmi stech, tři menší, poboční obrázky mythu o Mineidách po čtyřech stech, — úhrnem čtyři tisíce. Jinak nemohu, věřte pánové, nebo ne!"

Baron Střela nehnul brvou a mlčel, vyčkávaje patrně, až promluví prokurista. Točil si zatím pohodlně k odchodu první cigaretu.

„Můj drahý pane," učinil pan Weisl baronovi po vůli, „vy ovšem slevujete. Dříve platil jsem dráže —"

„Draho?" namítal obchodník. „Za pět tisíc úplný, velekrásný cyklus báje o Apollinovi —"

„A hrabě Salm-Neuburg platil jej za patnáct tisíc," hodil s krutou nenuceností pan Střela obchodníkovi do řeči. „Pamatuji se naprosto určitě. Vám, Rejnburku, zmínil se také o tom? Vous en souvenez-vous?"

„Ano," potvrzoval Jaromír. „Neměl jsem sice čest s hrabětem, — ale jeho domácí hofmistr nemohl si odepříti —"

„Přes to jest mi nesnadno, odhodlati se na prvý ráz ke koupi tak drahé,“ mluvil dále pan Weisl, jako by baron Střela byl mouchou, která si bzučí svou písničku, aniž by koho pohoršila. „Jsou zlé časy, toliko zlatu naskakuje v témž poměru, v jakém ostatnímu ceny ubývá. Mimo to odnáším si dnes od vás množství rozmanitých dojmů. Probrati se z nich musím než se rozhodnu — —. Řeknu vám něco: Za půltřetího tisíce vám ručím, hned, bez okolků. Přidám-li něco, nevím. Záleží také na panu baronovi, jestliže mne nechce přebíti. Kdyby laskavě dovolil, vyžádal bych si od vás měsíc na rozmyšlenou. Jsem na odjezdu, do čtyř neděl se vrátím, a pak můžeme se opětně sejíti, ovšem, — nenaskytne-li se vám prozatím kupec lepší, nebo nerozhodne-li se pan baron hned.“

„Nerozhodne,“ mínil suše pan Střela. „Počká také čtyři neděle. Jest zvyklý počínati si v každém konkursu loyalně; proto počká. Zatím uradí se s přítelem Rejnburkem, podívá se ještě několikráte na obrazy a vyžádá si od pana Děkanovského zprávu v každém případě, kdyby se vyskytl kupec, který by podával přes dva tisíce a pět set. Já beru na sebe ručení, že obrazy zůstanou nám, buď příteli Rejnburkovi, nebo mně nebo panu Weislovi. Někdo z nás přeplatí každou cizí nabídku. Jste srozuměn, Děkanovský?“

„Úplně.“

S obřadnými zdvořilostmi skončila společnost své jednání. Prokurista rozešel se s baronem a Rejnburkem po výměně odměřených úklon, jež byly tak bezúhonné, jako mezi přátely, kteří po zapadnutí dveří hodí za sebe na úlevu svému srdci zbožný vzkaz: „Jdi k šípku — protivo!“

Baron Střela zdržel se v kontoaru obchodníkově na chvilku, na vykouření cigarety.

„Un peu ému,“ odfoukl s úsměvem, hledě za prokuristou, jenž bral se přes ulici na protější trottoir. „Nemohu za sebe. Míváme někdy nešťastný den, a rozdáváme pak nezdvořáctví na potkání. Pravda, Rejnburku? A jak si pomoci, když setkáme se s člověkem, jemuž přejeme vše dobré, ale daleko od nás, někde až v Australii nebo v Cayenne či jinde, kde citrony kvetou a pepř roste? Ale moje franchise dováděla přece poněkud přes míru, jako bujný kůň. Že, Děkanovský? Nu, potěšte se, tento kůň není sprosté rasy a nepošlape vám pšeničku. Počínal jsem si skutečně nediplomaticky, — v krvi to nemám a u dragounů mne tomu nenaučili — a mluvil jsem si rozhodně z kapsy ven. Ventre-saint-gris! Co to za nápad, chváliti si zboží, které kupujeme!? Každé slovo zaplatíme draze — Pah! mluvil jsem upřímně, obrazy mne skutečně rozčilily, uchvátily. Jindy bych byl také držel za zuby, — morbleu, i baron Střela jest povinen, dbáti svého prospěchu — ale dnes — nemohl jsem jinak. Za to může Děkanovský říci, že s ním před chvílí nekramařili dva ži — pardon, dva chytráci. Byl tu jen jeden. Snad mi šlo pouze o manifestaci tohoto rozdílu, — kdož ví? Člověk podléhá mnohdy pudům, kterých si není jasně vědom — — Tedy čtyři neděle, jsem zvědav, jaké chance přiveze si náš konkurent z cest. Snad že první generalní evropsko-americká banka má na mušce zase nějakého Salm-Neuburga —! Hahaha!“

„Děkanovský se vás nějak bojí?“ pravil pan Střela tázavě na ulici, vsunuv svou ruku pod paží Jaromírovo. „Jeho respekt a obdiv znaleckého ducha vašeho připadá mi jako lísání zkrocené šelmy. Jste krotitelem dravčíků této specie?“

„Snad, mimoděk. Ocítli jsme se někdy na vzájem v neshodě. Vždy však jenom tenkráte, když Děkanovský vybízel, abych činil svému svědomí násilí a nadchl se k oslavě prostředních i dutých skvostů z jeho skladu, nebo když si přál, abych uvěřil v původnost starých škvárů, které bývají mnohdy podezřelé — ne-li podvržené.“

Ach, vy jste tedy nepřítelem jeho naivního optimismu. Řekněme naivního, neboť lišák překvapí mne ob čas opravdovými perlami. Apropos, příteli, vy poctíte můj harém svou návštěvou. Nelekejte a neděste se přílišně, odalisky Střely-paše — leží na hromadách v albech, a první kaduny jsou rozvěšeny po stěnách, což — mimochodem řečeno — mne samotného nejvíce mrzí. Nu jaká pomoc, člověk nemůže míti ode všeho a konečně nalíbal jsem se již dost a mnohý pěkný obrázek boží, který mohl směle podati vody leckteré slavné krásce, zapsané do srdcí našich slavnými malíři. Ces grands courtisanes — Ostatně, co budeme mluviti o starých, jsme-li na stopě mladé?! Příteli, je-li ta holubinka jenom na polo podobna svému portretu, jenom odleskem obrazu svých vnad, stojí za královský hon. Zvu vás na lov. Děkanovský musí nám vyzraditi stopu, toho — prokuristu na ni nepustíme, o to já se postarám — apropos, jaké příkoří učinil vám Weisl již v otcovském domě? Zmínil jste se o tom a vaše animosita zdá se mi býti více osobní nežli zásadní.“

„Pan Weisl byl za posledních let otce mého mlaďoučkým galopinem, klončkem sic ještě —“

„Rozumím, rozumím. V této rase rozvinují se talenty záhy.“

„A běhal do našeho domu jako posel a prostředník starého Weisla, bursovního sensála. Závěrkem finančních spekulací otcových bylo vyčerpání posledního zbytku jmění Rejnburského. Takové upomínky nebývají vítané, ani v podobě uhlazených prokuristů, kteří bývali našim předkům k zoufalým obchodům nápomocni —“

„A kteří by mohli pověděti, kam se rozkutálené tolary Rejnburků poděly. Pokud mi vědomo, počal pan Weisl ainé — zavadil jsem bohužel také jedenkráte o tuto firmu — s holýma rukama, mladý pan Weisl vládne velikým zděděným jměním. — Nechme toho, my je nezmůžeme. Nás pomstí socialní revoluce, kterou nám bouřliváčkové pořáde oznamují. Než se dostaví, posnídáme spolu. Dopřejte mi to potěšení, Jaromíre. Zavedu vás arci jen do restaurace. Dal jsem svému kuchaři dovolenou, vyčerpal jsem se minulou zimu — Paříž, Nizza, Monaco — rozumíte. Nyní zkouším se poněkud ve spoření. Prodal bych nerad sklizeň na stojatě a vzal jsem si do hlavy, že nějakou dobu nebudu dělati dluhy. Jím tedy zatím chléb s máslem a zapíjím jej syrovátkou. Ale vyhledal jsem si k tomu znamenitý restaurant, — pojďte!“

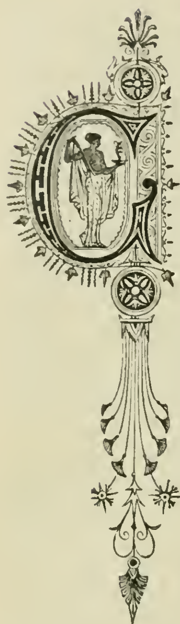
(Pokračování.)

Nissá:

Napsal **Albert Delpit.**

Se svolením spisovatelovým přel. Rud. Adámek.

I.

aston si zapálil cigarettu a vypravoval:

— Dobrodružství mé není dlouhé, ale za to dramatické. U všech všudy! vzpomenu-li si na ně, obchází mě lehký mráz. — Pamatuješ se, že mi přede dvěma roky svěřil ministr osvěty jakési poslání do Persie. Měl jsem prozkoumati a popsati provincii Irak-Adžemi.*) Dal jsem se do díla, usadiv se v Ispahanu. Za tři měsíce byl jsem se svým úkolem hotov. Ale kdybych se byl hned vrátil, nebyli by mě v ministerstvu jaktěživi měli za důkladného člověka. Hynul jsem tedy dlouhou chvílí, dokud nepřišel jiný guvernér. Šach na místo předešlého dosadil svého bratrance Malkomachana.

„Jest to ten, který cestoval po Francii?"

„Ano. Však jsi právě také poznal jednoho mého hrdinu, Mehmeda-agu, který byl jeho ordonančním důstojníkem. Jest generálem, či jak se říká v Persii, sertipem."

„Vím, vím. Byl to muž asi třicitiletý, uhlazený a švarný, který s námi několikráte večeřel?"

„Pochopíš, jak mě to těšilo, když jsem se tam s ním opět shledal. Neb tito orientálové, přijmou-li na sebe z části ráz Pařížanů, vyznačují se jakousi roztomilostí. Mohlo by se říci, že jejich původní divokost, směsujíc se s našimi mravy, jaksi se ušlechťuje a takořka jemně rozplývá. Za týden jsme byli nerozluční přátelé."

„A drama?"

„Máš tuze na spěch. Pověděl jsem sotva úvod. Jednoho jitra projížděl jsem se koňmo po městě, jsa zamyšlen; znova jako nesčíslněkráte před tím byl jsem uchvácen čarovným jeho vzhledem. Představ si nesmírné třídy, po obou stranách vroubené arkadami a posázené obrovskými platany, které svlažují potůčky čerstvé vody; dále . . ."

„Popis! Milý hochu, nepracuješ pro ministerstvo. Slíbil jsi mi dramatické dobrodružství: vypravuj tedy! A předem zanech popisů!"

Gaston si s resignací povzdechl a pokračoval:

„Přijížděje k sloupořadí Čechel-Sutunu,**) spatřil jsem na rohu

---

*) Po Farsistanu největší ze 12 provincií perských; jsouc sídlem šacha, jest ze všech nejdůležitější.

**) (= 40 sloupů); sloupořadí v královském hradě Ispahanském; pak všechny větší kolonády.

ulice ženu v nosítkách. Obyčejně vypadají Peršanky na ulici jako balíky. Jsou ovšem zastřeny, nosíce na hlavě jakýsi pruhovaný závoj, který jim zakrývá obličej. Peršanka, kterou jsem potkal, výjimkou neskrývala půvabného a ztepilého vzrůstu. Pozoroval jsem její velké oči, svítící jako žhavý uhel. Můj kůň šel krokem a následoval zvolna za nosítky. Zdálo se mi, že se neznámá jednou nebo dvakráte ohledla. Ale poněvadž jsou taková dobrodružství na Východě dosti pravdě nepodobna, věnoval jsem tomu při všem jen nepatrnou pozornost. Skoro bych byl již zapomněl na toto setkání; ale dva dny potom potkal jsem nosítka zase. Tenkráte nebyl jsem samoten. Mehmed-aga mě doprovázel. Na první pohled jsem poznal zastřenou ženu, a zvláště ty neobyčejné oči, z nichž sálal horký oheň. Ohledla se, jako dva dny před tím, avšak zdlouhavěji. Pohledl jsem na sertipa; zdálo se, jakoby si nebyl ničeho všiml. Šli jsme tak téměř deset minut; najednou zabočila nosítka k mostu džulfskému. Most ten patří k nejkrásnějším stavbám na světě. Pne se na třiceti třech ohromných obloucích, jež shlížejí se v Senthrudu, řece velmi rozmarné. V létě lze ji přejíti suchou nohou; v listopadu, který byl právě, jest prudká a bouřlivá jako rozpoutaná bystřina alpská.

Džulfský most jest poněkud místem dostaveníček, kde osvěžují se lidé večerní procházkou. Váhal jsem tudíž veřejně následovati neznámou, obávaje se, abych se tím nedotkl její cti; za to neváhala ona. Náhle nahnula se na půl těla z nosítek, a upustila šátek na dlažbu.

„Vida, vida! Jak jsou ty Peršanky důvtipny. A sertip neřekl nic?“

„Pro okamžik ne. Po ostatní dobu procházky zůstal zticha, kousaje se s roztržitou tváří do knírů. Když jsme přicházeli k paláci, pravil: ‚Vejděte se mnou.‘ A teprve, když jsme osaměli v jeho pracovně, promluvil zase ke mně:

„Můj milý, nechtěl jsem vám hned něco podotknouti. Jemného šátku, který tak pečlivě tisknete k srdci, nepodržíte, nýbrž hodíte jej do ohně.“

„Vy tomu chcete?“

„Ano; chci, abyste se nevydával v nebezpečenství, že budete zardousen, neb ubit, nebo vržen do Senth-rudu. Mám na starosti městskou policii, i odpovídám za vás francouzskému vyslanectvu.

„Ale . . .“

„Ani slova více. Jste vy podivní lidé, vy Pařížané! Myslíte si, že jste stále kdesi na kapucinském boulevardu! Jsme na Východě, příteli a na Východě manželé nerozumějí žertům. V Paříži, budiž. Vaše neznámá není neznáma mně. Jmenuje se Nissá.“

„Nissá!“

„Je-li jméno to okouzlující, manžel sotva. Jest to velmi bohatý kupec ze starých předměstí, pověstný svou prchlivostí a žárlivostí. Matka jeho byla původu anglického; on však jest povahou svou rozený orientál. Skolil by vás jako psa.“

„A jak nazývá se ten ispahanský Modrovous?“

„Astulla. Nepřeji vám, abyste se s ním seznámil. Ach, vy víte

však, kde zůstává. Bydlí v onom domě, vystavěném při samém břehu řeky za mostem.“

„A co vypravuje se o Nisse?“

„Ó vy Pařížané! Našinec se nestará o ženy, a ty, o něž se stará . . . nuže, ty zašijí se do pytle a hodí do vody.“

„Toť hrozno!“

„Ó! což nyní jsme civilisováni,“ chladně odvětil sertip. „Druhdy byli by do pytle dali ještě živou kočku. Kočka, vodou jsouc podrážděna, rozsápala ženě obličej. To se již nedělá, aspoň obyčejně nedělá. Vše to vlivem Evropy.“

Tato krátká rozmluva mě trochu schladila. Mehmed-aga ostatně měl tolik spůsobu, že nenaléhal. Obědval jsem s ním; večer dal zavolati hudebníky, kteří nám zahráli píseň v nápěvu zenghulském. Přes to přese všechno zůstal jsem roztržit. Stále viděl jsem půvabně zaokrouhlené tělo mladé ženy, nachýlené z nosítek, a ručku, jež pouští šátek. V uších zněl mi jako refrain ballady tvrdošíjný hlas: „Nissá! . . . Nissá! . . .“ Tak, po čertech, celou noc tížila mě můra. Zdálo se mi ve snu, že mě kdosi podává veliké kočce, zvané Astulla, která mi sápe obličej. Zbudil jsem se druhého dne v jedenáct hodin, úplně vyléčen.

II.

Večer byl jsem na své terase, pookřívaje na čerstvém vzduchu; tu vstoupila rychle nízkými vrátky do domu škaredá stařena. Přála si promluviti se mnou. Nečekajíc ani na odpověď, že ji přijímám, šla ke mně, a vidouc mě samotna, oslovila mne špatnou angličinou, jíž stěží jsem rozuměl:

„Jsi srdnatý?“

Usmál jsem se s onou zvláštní ješitností, kterou my mužové odpovídáme na podobné otázky.

Stařena pokračovala:

„Shodněme se spolu. Jest noc: nikdo nás neuvidí. Budeš mě následovati. Na půl cestě zastru ti páskou oči; avšak přisáhneš mi, že nebudeš pátrati po tom, kam tě povedu.“

„Slibuji.“

Úšklebný posuněk zhyzdil jí ještě více tvář. Svolil jsem ledabylo, hned, v neodolatelném záchvatu. Tím, že den uplynul po mých úzkostech, opouštěla můra ponenáhlu mou mysl; slyšel jsem jenom stále tvrdošijný hlas, který mi zněl v uších: „Nissá! . . . Nissá! . . .“ Stařena patrně přicházela od ní. Vstoupil jsem rychle do svého pokoje, a vzal si malý revolver. Za pět minut jsme byli na cestě. Bylo to pošetilé, nesmyslné; vím to velmi dobře. Však jsou nesmyslnosti, jichž člověk nerozbírá. Nissá, ta neznámá žena, měla nade mnou jakousi tajemnou moc. Neviděl jsem ji ani, a přece jsem po ní šíleně toužil. Žhavý její pohled mě pálil v srdci.

U džulfského mostu se stařena zastavila. Vyňala z kapsy těžký hedbávný šátek, kterým mi velmi obratně zavázala oči. Neviděl jsem více ničeho; chopila mne tedy za ruku, i nechal jsem se vésti. Dle svěžejšího vzduchu jsem tušil, že jdeme přes řeku; pak slyšel jsem na

pravo i na levo hlasy procházejících se. Napadlo mi, že jsem mohl býti spozorován. Kráčel jsem všecek pohřížen ve své snění, maje na mysli pružné tělo mladé ženy, klenoucí se v půvabných obrysech kočky, útlou její ručku a svůdně se jiskřící oči. Za nedlouho stařena zabočila na pravo; neopouštěli jsme však břehů Senth-rudu. Slyšel jsem, jak valí se divoké a rozbouřené vlny, jež za okamžik tříštily se o oblouky mostu. Konečně se moje průvodkyně zastavila; klíč zarachotil a stařena řekla mi docela potichu:

„Vejdi!“

Jen pět kroků, a cítil jsem, že nohy mé dotýkají se těžkého a bohatého koberce. V téže chvíli strhla mi stařena pásku. Byl jsem v dosti malé komnatě, mdle osvětlené měděnou lampou. Obyčejně bývají stěny v Persii holé. Ne tak zde. Vonné koření pálilo se na pánvičce na stolku zeleně a červeně vykládaném; dráždivé to koření Východu omamuje jako pára starého vína. Na stěnách, potažených žlutým kašmírem, visely hudební nástroje, nefir, podobný našemu hoboji, cymbály, 2 kemanče*), jakási viola a porůznu mezi řetězy zbraně. Venku temně a pravidelně hučela řeka. Odhrnuje trochu závěs, pozoroval jsem, že řeka doráží právě do samých stěn domu. Skoro v témž okamžiku zaslechl jsem lehký šum po koberci. Obrátil jsem se: byla to Nissá. Oslnila mě. Bylo jí asi sedmnáct neb osmnáct let. Černý, hustý vlas upomínal na kadeře Regnaultovy Salomy, linoucí se po mohutné šíji a po rameni. Tvář, lehce napuštěná ambrou, zářila měňavým nádechem perleti. Zvláště však mě překvapila podivuhodná protiva bělostných zubů a černých očí. Brvy, okraje víček a rty měla zbarveny. Usmívala se, zírajíc na mě svýma klidně zářícíma očima. Vzpomínal jsem slov sertipových, i pomyslil jsem si, že na této ženě není znáti mnoho strachu! Pojala mě zatím za ruku, a pokynuvši mi na sofa pravila:

„Manžel můj odejel do Teheranu; máme dosti času se pobaviti.“

Mluvila anglicky s hrdelným přízvukem. Udeřila měděnou hůlkou na bubínek, a na znamení to přinesena byla káva. Pak rozhovořila se prudkým hlasem, zamlčujíc se v řeči, že prý se náramně nudí, a že si mne ihned všimla. Tu také pohled její stával se něžnější, ruka její svírala měkčeji ruku mou. Přisedla ještě blíže ke mně; náhle mě úzce k sobě přivinula, tisknouc své rty na mé. Její vášeň mě rozpalovala; dráždivá mdloba projela mi žilami. Hlava mi šla kolem; v tom bylo slyšeti z vedlejší komnaty hluk. Divoce vyvinula se mi z náručí a vztýčila se, chvějíc se na celém těle. Její nenucenost, přítulnost a náhlý strach střídaly se tak rychle za sebou, že neměl jsem času rozbírati své dojmy. Neztrácejíc své vždy stejné, půvabné, takořka kočičí živosti, skočila ke zdi; bez váhání strhla s ní malý, úzký nůž, který jí z polovice zmizel v rukávě. Obrátila se ke mně, a s důrazným posuňkem pravila: „Čekej!“ Na to zmizela za těžkým čalounem.

Zmocnil se mne neurčitý nepokoj. Vzpomínal jsem výstrah sertipových. Byl jsem snad trochu neprozřetelný! Tu ozval se znova ve vedlejší komnatě hluk: několik výkřiků, krátký zápas, konečně ticho. Najednou odhrnul se závěs, a Nissá se objevila. Byla všecka bleda. tak

*) Nástroj obyčejně 4strunný.

bleda, že perleť její pleti splývala téměř s perlami jejího nákrčníku. Stála, napolo jsouc opřena o stěnu, jako bílá socha proti žluté půdě čalounu. Usmívala se stále, a v úsměvu tom ukazovala své ostré zuby mladé vlčice. Popošla několik kroků do pokoje: nůž i ruce byly zkrváceny.

„Velký bože! co jest?“

„Nic,“ odvětila.

Mrštila nožem do kouta a prohodila s velikým klidem:

„Byl to můj manžel. Byl by nás zabil. Předešla jsem ho raději. Pojď a pomoz mi shoditi mrtvolu do vody.“

Hleděl jsem na ni s ustrnutím, ani se nehýbaje. Tu pohledla na mě také ona, ale její oči vyjadřovaly neobmezené opovržení. S přízvukem, který nikdy nezapomenu, dodala:

„Ó ti Francouzi! . . . jací jsou to choulostivci! . . .“ Pokrčivši ramenoma zavolala služku, jíž poručila otevříti okno. Pak obě, jakoby konaly něco zcela přirozeného, pozvedly mrtvolu a shodily ji do proudu řeky, který ji pohltil. Na mou věru, dobrodružství začínalo býti pro Pařížana příliš orientální. Přiznávám se, že mne pojala šílená hrůza. Nečekaje, co se bude dále dít, prchal jsem jako bez rozumu. Kudy jsem unikl, nevím. Za deset minut octl jsem se ve městě, jež jsem proletl úprkem, jakobych byl pronásledován plukem ďáblů. Přišed domů, zamknul jsem za sebou na dva západy, proklínaje Nissu a s ní všechny hurisky Východu!

III.

Byla to noc! Usnul jsem až k ránu spánkem olověným. Když jsem se probudil, slunce, vysoko již na obzoru, lilo se proudem do pokoje. Jakási duševní ochablost mě skličovala. Co se stane? Vždyť nezmizí člověk, aby si toho spravedlnost nepovšimla. Nissá se ani netajila; služka ji viděla, ba pomáhala jí. Já snad budu stržen do věci té, a při pouhém pomyšlení, že bych mohl býti zapleten v takový zločin, cítil jsem, jak se mi vlasy hrůzou ježí. Mám se svěřiti se vším vyslanci francouzskému? Na neštěstí odejel právě na dovolenou, a první tajemník byl příliš mlád, abych se mohl utéci k němu. Každou měrou moje budoucnost byla zmařena. Krásné bylo to poslání ministra osvěty. Tak trval jsem po celý den v palčivé úzkosti, neodvažuje se vyjíti. Nadešel večer, a já jsem posud se nerozhodl. A stále neměl jsem zprávy o Nisse. Byla zatčena? Co se s ní stalo? Ulehl jsem záhy, nemohl jsem však spáti. Druhý den konečně, nemoha to déle vydržeti, odhodlal jsem se navštíviti přítele sertipa. Vše bylo mi vítanější palčivé nejistoty, která mě svírala. Věděl jsem jistě, že Mehmed-aga nevyjde před snídaní; odebral jsem se tedy do paláce k poledni. Řečeno mi, že jest jako obyčejně ve své pracovně. Dal jsem se ohlásiti a vstoupil jsem. Sertip kouřil klidně z čibuku, na polo jsa rozložen na pohovce.

„Ach! to jste vy,“ zvolal, pozoruje mě; „nuže, jak se máte?“

„Děkuji. Znamenitě.“

„Poslyšte,“ pravil, „víte-li pak novinu?“

„No . . . novinu? Ne, nevím . . . nic . . .“

„Pamatujete se na Astullu, toho bohatého kupce ze starých předměstí? —“

„Jest-li se pa . . .“

„Nu ano, manžel Nissin, o kterém jsem vám vyprávěl.“

Cítil jsem, že se mi žene krev do hlavy. Bylo po všem veta, zločin byl znám, a já neodvažoval jsem se předvídati konec dobrodružství. Zakoktal jsem skoro nesrozumitelně „ano“.

„Ubohý člověk!“ vece sertip; „z nenadání zmizel, příteli.“

Měl jsem hrdlo jako zadrhnuto. Nicméně vypravil jsem ze sebe tuto odpověď:

„Jak že! . . . on . . . on že zmizel? . . . Ha! . . . To je velmi . . . velmi podivné.“

„Zajisté, velmi podivné.“

Při těchto slovech sertip hleděl na mě upřeně. Nedovedl jsem se přemoci. Chtěl jsem vše vyjeviti, v tom řekl však sertip:

„Měl odejeti do Teheranu. A najednou — jako když do vody padne; není po něm ani památky.“

Sertip hleděl mi podruhé ostře do tváře. Nastalo krátké mlčení. Potom, vypouštěje hustý oblak dýmu, dodal se lhostejným klidem:

„Bůh jest veliký! . . .“

Z knihy „Živá slova“ od Sofie Podlipské.

Jméno.

Podzimní mlha houstla. Ze šedého závoje, kterým vlhké luhy, pusté sady a malé městečko byla pokrývala, tkal se černý plášť a padal s nebe na zem.

V městečku začali svítit a každé světélko lákalo zadumanou mysl v domov, bylo hvězdičkou pozemskou, pronikalo temno, vypravovalo o vnitřním žití, o spokojenosti, o útulku proti bouřím.

Černý plášť venku ještě houstnul a ještě níže se skláněl a zas pozvedal se, jakoby se byla do něho oblékla gigantická postava, která dosahovala do nebe.

Pohřební průvod vracel se ze hřbitova. Pochodně byly uhašeny, světélka ministrantů také. Jen hrobař ještě svítil. Se stromů padaly těžké a vlhké, žluté listy. Vítr je nezavál, ležely tiše na trávníku posud svěžím. Nic nehnulo se kolem čerstvého rovu, na němžto věnce voněly.

Městečko zářilo opodál a temný gotický chrám bez jediného světla zdál se vyrůstati v náručí oné gigantické postavy, jež nesla na plecech plášť noci. Pak přestal také hrobař svítit a v městečku shasínalo světlo za světlem, až hltavá tma vše pozřela.

Tehdy bylo rozžato malinké, plaché, jen chvilkami zakmitávající světélko na hřbitově. Bylť opatrně zacloněno a jeho svit byl obmezen toliko na svěží věnce na hrobě. Bílé, červené, žluté georginy, zářící

geranie, pozdní růže a temnooká vanilka usmívaly se v tomto osvětlení, jak jen květiny na hrobích usmívati se znají až do duše.

Nad květinami objevila se temná hrubá ruka v osvětlení náhrobním a rázem odhodila všecky věnce, jež v temnu dále se usmívaly. Svit padal nyní jen na vlhkou, černou prsť.

Ruka objevila se zas ozbrojena lopatou a rychle jako stroj parou hnaný, odhazovala hlínu tak, že nebylo vidět leč slabé blesky svítilny a padající stín lopaty. Drobný dešť padal do kalíšků květinových a na vlhké listí. Padal tiše, ani nezašelestil. Hrob nedávno naházený byl znova vykopán. Černá postava skočila do jámy a lampička s ní.

Nitro hrobu s ozdobnou rakví bylo osvětleno jak slavnostní síň.

Ruka otevřela víko u rakve a postavila svítilnu k nohám mrtvoly. Tam ležel ve slavnostním obleku radní pán.

Jeho žlutavá, strnulá tvář jevila spokojený klid. Ruce jeho byly sepjaty nad křížem ze slonové kosti, prsty jeho byly pokryty skvostnými prsteny, s nimiž ani smrt jej posud nerozloučila.

Ale temná ruka, která nyní byla činna v temnu nočním, dotýkala se rukou mrtvoly, vyrvala jim kříž, jejž umírající byl líbal, a svlékala mu drahé prsteny, které nebožtíkovi vesměs připomínaly buď milé osoby buď pamětihodné chvíle.

Ruka svlékla je všecky s nebožtíkových prstů, až přišla na jeden drobný perlami posázený.

Ten nebylo možno smeknouti, neboť prst byl ve dlaň sevřený, jakoby chtěl prstének na věky podržeti.

Lupič nehodlal darovati jej hrobu, když tolik byl se již odvážil.

Upamatoval se na dávnou pověru umývaček mrtvol a zvolal ve hrobě:

„Václave, podej ruku.“

Zvuk jména, které srostlo s bytostí a jejím žitím vniká prý ještě ve stuhlou a studenou mrtvolu a ona, galvanisována ve svém bývalém osobním vědomí tímto zvukem, s kterým byla stotožněna, poslechne prý automaticky hlasu ji volajícího.

I tehdáž potvrdila se stará strašidelná tato zkušenost. Radní pán podal ruku lupiči a on prchal pak se svými poklady, zasypav a ověnčiv hrob znova.

Ale od té doby, kdykoli někdo naň zavolal jménem jeho, které náhodou bylo také Václav, vjelo mu to až do útrob a noc co noc zdálo se mu, že kdosi jej volá:

„Václave, podej ruku.“

Aj, jaký to blesk metá nám naše jméno do duše? Jak námi to otřásá! Jak cítíme hrot toho pojmu: to jsem já.

Jaký to gigantický stín vztyčuje se v naší bytosti?

Jestiť pomíjející to naše žití, pomíjející to já . . . o jehož pokračování nic nevíme. Ale jak ostrý je ten jeho svit!

Klášterní květ.

Zlou nemocí jest uvězněn
mnich starý v pusté cele
a těsným oknem vidí jen
pilíře chrámu stmělé —
nic nevnímá z těch smavých
vnad,
jež dole v luhy, háj i sad
máj rukou štědrou stele.

„Tvých jarních krás," mnich
zašeptal,
„již neuvidím, světe!
Však že ti mládec výhost
dal,
teď starce málo hněte.
Vždyť zemský život marný
sen
a pouhý mžik; vím, z hrobu
jen
že pravé žití zkvete."

Tu v okno, římsy na hrbol
zrak pochmurný se snížil,
kam zdola úponkový stvol
po šedé zdi se vplížil

a v celu modrým květem zřel;
hled starce v jeho rosný pel
pln divných dum se hřížil.

Kdys novic bledý zrnko vsil
v roh klášterního sadu,
kde v upomínkách trpkých kryl
zmar lásky, přátel zradu —
teď starci nese v soucitu
květ do cely kus blankytu
a vonnou jarní vnadu.

Ba, nese víc — Ten modrý květ
jak oko známé plane
a sladké kouzlo dávných let
kol dechem růží vane,
dnů mladých rozkoš, žití máj,
tuch krásných prchlý skvoucí ráj —
A slza v žaltář kane.

Ó více jsou než marný sen
ty jara, mládí jasy!
Nechť, zemský ráji, kveteš den —
pláš v touze na vše časy,
i v cely vnikáš smutnou skrýš
a vonným květem ovíjíš
tam šedé ještě vlasy.

J. Žák.

Zápisky námořníka.

Napsal **A. W. Buning.**

Z hollandštiny přeložil Dr. Pavel Durdík.*)

I. „Zrzoun.“

čkoli hodlám vypravovat jen o svém pěstounovi, musím přece začít mluvit o sobě; jinak bych ho ani nemohl ukázat v pravém světle.

Má matka měla osm dětí; z těch jsem já nejstarším. Otce svého jsem nikdy neznal, neboť umřel několik měsíců po tom, co jsem uzřel světlo světa, jak říkával můj kantor. — Asi rok později matka má změnila své jméno — z paní Mattersové stala se paní Schelphuisová. Následkem této změny jmena dostal jsem nejen otčíma, ale poznenáhla i sedm bratříčků a sestřiček, a k tomu ke všemu měl jsem nádavkem denně nekonečný počet „důtek“ — abych užil tentokráte jemného slova. Otčím Schelphuis neměl mne totiž rád. On začal svoji kariéru co námořnický voják neb marinář třetí třídy, pak se stal marinářem druhé a první třídy, sluhou u setníka své setniny a sluhou u prvního poručíka té lodi, na níž sloužil; konečně vyšinul se na stupeň ubytovatele. Pan ubytovatel seznámil se s mou matkou, která tehda měla malý krám na pobřeží pode jménem „Námořníkova Blaženost“.

Toto jmeno vztahovalo se vlastně k pokoji vedle krámu, kterýžto pokoj ustavičně zapáchal kořalkou a dýmkami a jejž matka má, dle mého soudu zcela bezprávně, nazývala „kavárnou“.

Tento pokoj byl vlastně „Námořníkova Blaženost“. Celý den a větší časť noci seděli zde námořníci: byli tu veslaři od přílodních bárek, s velikými klobouky na hlavě a velkými námořskými botami na nohou (kteréž mi vždy připomínaly sedmimílové boty Palečkovy), námořníci od mariny v modrých kamizolách a čapkách neb kloboucích s pentlemi, někdy i pilotové ve vlněných hrubých kazajkách a vestách s kotvami na knoflících atd. atd.

Muž, který se stal později mým otčímem, tak si oblíbil „Námořníkovu Blaženost“, že si umínil oženiti se s ní a vzít si za tím účelem moji matku za manželku. Když se to stalo, byl jsem maličký, tak malý, že můj otčím mne úplně přehlížel a patrně byl překvapen, když jsem poznenáhla začal růsti do výšky. Každodenně jsem poznával, že mne pokládá za něco zcela zbytečného a že na mne nikterak nepočítal.

Ke cti své dobré matky musím říci, že dle možnosti se mne zastávala, ač to bylo velmi těžko, neboť kromě toho, že jsem byl rozpustilý kluk, který ji pořádně zlobil, měla ještě na starosti mé bratry a sestry a při tom celý krám, poněvadž otec Schelphuis měl na zřeteli pouze tak zvanou kavárnu.

Když matka při porodu mé nejmenší sestřičky umřela, vedlo se

*) Jeden z těchto námořnických obrázků: „Spadl do moře“ podali jsme v sešitě březnovém.

mi ještě mnohem hůře. Říkali mi „jiného dítě“ a často jsem měl příležitost, poznat a okusit co znamená to slovo . . . neb můj otčím měl velmi pádnou ruku, když chtěl někomu něco do hlavy vpravit.

Následek toho byl, že jsem zábavu hledal mimo dům — což ovšem výhodně účinkovalo na mé zdraví, avšak méně výhodně na pokoj našich sousedů — ti vypukli v radostný jásot, když mě jednoho dne uviděli v uniformě plavčíka královské nizozemské mariny. Hned povím, jak a proč se to stalo.

Vedle nás bydlela bezdětná vdova. Byla v okolí známa jako „bohačka“ a měla velkou, tlustou, šedivou kočku. Otec můj v poslední době házel po vdově očima, kdežto já zase jsem toužil po její kočičce. Tyto dvě rozličné snahy daly podnět k následující scéně, jak se říká v komediích.

Bylo to v letě, v sobotu večer. „Námořníkova Blaženost“ byla přeplněna plavci rozličného druhu. Pili, hovořili a kouřili; bylo tam velmi živo a velká tlačenice. Můj otčím stál u skříně s občerstvujícími nápoji, aby ke všemu dohlížel, kdežto po chvilkách se obracel ku tmavému koutu skleněné skříně, kde stála jeho sklenice s koňakem — ta nebyla nikdy prázdna a čím dále tím bývala silnější, neb otec Schelphuis měl zvyk nalívati si po každém doušku hodně mnoho rumu a hodně málo vody, tváře se při tom, jakoby se mýlil.

Uprostřed toho hluku a té tlačenice podařilo se mi snadno vytratiti se nepozorovaně, s kočkou naší sousedky svázanou v pytli.

Dostav se ven, vylezl jsem se svým zajatcem na vysoký strom, trčící před „Námořníkovou Blažeností“. V úkrytu pod listím uvázal jsem kočce pod břicho dva nadmuté vepřové měchýře a čekal až bezdětná vdova z domu vyjde. Jakmile vyšla, pustil jsem jejího miláčka dolů na zem jako novou vlasatici; na neštěstí však ubohá vlasatice mňoukajíc a křičíc padla právě na hlavu své velitelky, která v úzkosti začala volati o pomoc; sběhli se lidé z celé čtvrti.

Dveře „Námořníkovy Blaženosti“ se rozlétly; všichni se vyřítili, vpředu můj otec. Vdova ukazovala na strom, kdež jsem právě skrze větve vykukoval — ale hned jsem se schoval. Bylo bohužel pozdě. Otec Schelphuis mne zahledl a poručil, abych okamžitě slezl. Chápal jsem, že nezbývá mi jiného leč spustit se dolů a pak zhurta proraziti nepřátelské řady. Ale běda! Jak mne nepřítel jednou chytil, již mě nepustil. Šlo tu o důležitou věc a sice: předně, osvědčiti otcovskou autoritu a za druhé, učiniti zároveň za dost podrážděné mstivosti mé budoucí macechy.

Co se týká posledního, vykonal to důkladně. Pokopav a pomlátiv mě tak, že jsem ho z úzkosti a vzteku do nohy kousl, hodil mnou o zem a začal po mně tlapati. Ačkoli jsem požíval velmi špatné pověsti, přece měli diváci se mnou útrpnost. Ale otčím můj nepřestal — dal mi ránu do hlavy, že mi krev vystříkla současně z nosu, úst a uší.

Ale to byla poslední rána. Starý, ramenatý námořník první třídy od mariny uchopil ho ze zadu za límec a strčil ho zpět.

„Ustaň, opilý netvore; chceš toho chlapce zabít?“

„Po tom ti nic není. Pusť mne, jsemť jeho otec — a kdybych ho i chtěl zabít, proč se do toho mícháš?“

„Nejsi jeho otcem, ochlasto! Nejsi! Kdybys byl jeho otcem, zasloužil bys, aby tě pověsili na tomto stromě; ale to není tvé dítě: je to chlapec mého kamaráda, Mattersa, a proto se ho více nedotýkej. A jestli jen ruku na něho zdvihneš, dám ti takovou přes tvůj velký červený nos, že ti zůstane trčet na křivo v obličeji.“

Můj otčím pochopil, že nejsou s ním žerty, a nechal mne na pokoji. Můj ochrance šel ke mně.

Jak jsem již řekl, byl to starý námořník, s obličejem tak opáleným, že měl téměř stejnou barvu s jeho velkými, hrubými zrzavými vousy. K tomu měl můj ochrance velkou jizvu na příč přes pravou tvář a velké, dobromyslné modré oči. Nikdy nezapomenu, jak tehdáž ke mně kráčel a mne pozdvihl.

„Vzhůru, křiklounc, vstaň na nohy! Nefňukej více; čeká tě beztoho v životě ještě mnoho výprasků. Pojď se mnou k mé staré, tam tě trochu vzkřísíme . . . Nemůžeš jít, chlapíku, nemůžeš na nohou stát, ten padouch tě tak sbil? Nu, vezmu tě tedy pod rameno. Když jsem ležel na zemi s kulkou v noze, zdvihl mne tvůj otec také a odnesl mne . . . zatroleně hodný chlap to byl, tvůj tatík . . . . Nu, ticho, nevrť sebou, slyšíš? Polož hlavu na má prsa . . .

Více jsem nerozuměl, co můj budoucí pěstoun vyprávěl; ale těch několik slov nikdy nezapomenu. Bylo mi, jakoby moje matka opět žila a opět se mnou rozmlouvala v koutku našeho krámu. Tehdy jsem nevěděl, jak mému novému příteli říkají. Později jsem zvěděl, že jeho jméno jest Willem van Hallum, ale že mezi svými soudruhy byl obyčejně nazýván „Zrzounem“.

Když jsem opět oči otevřel, ležel jsem na posteli v malém pokojíku; nejprve jsem spatřil pár modře kostkovaných záclon u postele, pak snědý obličej a hrubé vousy starého Willema van Hallum, a konečně, přes jeho rameno, prastarou ženštinu s šedivými vlasy a hlubokými vráskami v obličeji. To byla matka aneb jak ji nazýval, „stará“ mého nového přítele.

„Hoch opravdu otvírá zase oči,“ řekl Willem. „Chceš se napít, jonáku? Zde, stará, nalej vody . . .

„Tak tedy, drž si to . . . Aj, aj, piješ jakobys celé severní moře chtěl vypít. Posti se!“

To „posti se“ je plavecký výraz a užívá se ho, když chceme někomu dáti na jevo, aby na minutu přestal s tím, co má pod rukama. Nenávidím lež a proto vypravuji věrně vše, jak se to stalo; následkem toho vplete se mi leckdy do vypravování slovíčko, kteréž je buď plavecké aneb na vlas tak nezní, jak ho páni a paničky na pevnině užívají. Když se s někým setkáme, který nám je protivný, neříkáme: „těší nás, že se můžeme seznámiti,“ nýbrž „natáhni plachty“ (což se asi rovná obyčejnému: „kliď se k šípku“ nebo „raději bych vás neviděl než viděl“.) Tento způsob je mnohem pohodlnější než to svatouškování a podlízání na pevnině. Dovoluji si tuto poznámku, aby nikdo nebyl pohoršen věcmi, kteréž přijíti mají.

„Co chceš s tím hochem?“ ptala se za chvíli stařenka.

„Co s ním? To opravdu nevím. Oběsit ho? To by bylo ještě nej-

lépe — Co? Ty se mi směješ, caparte? Měj se na pozoru, že tě . . . Kolik je ti let?“

„Čtrnáct.“

„Tomu dítěti je již čtrnáct let! Čtrnáct . . . tedy je tomu čtrnáct let, co ti tatík zemřel . . . byl to dobrý chlap, tvůj tatík . . . Proč na mne tak hledíš, hochu? Strč své oči do klapek! . . . Otevři okno, stará, kouří se zde, pálí mne oči. Nu, hochu, máš chuť na hrách? se špekem? Rád hrách se špekem, ty opice? Hleď, jak se ten rozpustilec směje. — Víš co, stará? Dám ho odvést k námořnické vojenské službě a budu hledět, aby se dostal se mnou na královskou fregatu „Válečnou troubu“, která podnikne plavbu do Východní Indie . . . Drž jazyk za zuby, hochu, neptám se tě!“

„Ale otec jeho, Willeme!“

„Jeho otec, ten sběhlý námořník? Ten je rád, že se ho zbavil!“

Bylo tomu tak, jak pravil Willem; můj otec byl rád, že se mne zbavil, a tak se stalo, že jsem nastoupil službu co plavčík na královské fregatě „Válečné troubě“ ve společnosti Willema van Hallum, s nímž jsem konal první svou cestu do Východní Indie, které v knihách říkají Insulinde nebo Malajský archipel a která je perlou v koruně nizozemské.

Příště povím vám, jak mne „Zrzoun“ vychovával.

K službám ochotný

Jan Matters.

V zeleni.

Ach, co jsem se v tužbách nastonal
po zeleni smavé polí, luk —
teď mi v duši vrůstá se všech stran
a je pln jí srdce každý tluk.

Jako smaragdný roj nadějí
usedá si v stráně, luhy, sad —
celý svět a lidské srdce s ním
věří, že se bude zelenat.

Leží před zrakem jak božský slib
zelená zvčst krasších, slunných dní,
a má celá bytost vroucně ždá
býti jejím dílcem, splynout s ní.

Vehroužit se v jara věčnou taj
a s ní zpučet v krásu, zář a květ —
po sklamáních žití zašlým snům,
znova zkvetlým, ve tvář pohledět!

Ach, co jsem se v tužbách nastonal
po zeleni smavé polí, luk; —
přišla — bujnou clonou obrůstá
jemně v srdci těžké pouto muk.

Jos. Kuchař.

Tanec duchů.

dyž sobě do objetí
dvě mladá srdce letí,
jak s černou vlnou mísil
by měsíc bledý jas,
tu anděl s ďáblem skočnou
si píseň zpívat počnou,
že mrtvé z hrobu vzkřísil
by divoký ten hlas.

V rozmaru svůdném se zvuky ty snoubí,
tryskají k výsostem, noří se v hloubi,
jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak bolestí pekla byl spit.

Kdys v noční vnořen stíny
je poslouchal Tartini,
vzal housle v ruku chvějnou
a zpaměti je hrál.
Tu viděl, ďábel starý
jak vynořil se z páry
a v píseň čarodějnou
se břitkým chechtem smál.

V rozmaru svůdném se zvuky ty snoubí,
tryskají k výsostem, noří se v hloubi,
jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak bolestí pekla byl spit.

V noc Valpurginu vyšel
kdys básník, rej ten slyšel,
a v hlavu jeho shlukla
se fantas, divá tak!
Děs v jeho sedl líce.
„Měl o kolečko více“
děl svět, když jednou pukla
mu struna, srdce pak.

V rozmaru svůdném se zvuky ty snoubí,
tryskají k výsostem, noří se v hloubi,

jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak-bolestí pekla byl spit.

A malíř cítil náhle,
jak v hlavě by mu spráhlé
kdos dlouhé prsty nořil,
až trnul jeho duch.
Vzal v ruku štětec smělý.
Když obraz uviděli,
tu řekli: „Ďas jej stvořil!“
A druzí: „To byl bůh!“

V rozmaru bujném se zvuky ty snoubí,
tryskají k výsostem, noří se v hloubi,
jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak bolestí pekla byl spit.

Však nejspíše je slyší
dva milenci v své skrýši,
té všední země psanci,
jichž vlastí — láska jen.
Tu ráj i peklo tuší
v nich kořist svou, jich duši,
a s ďáblem anděl v tanci
se zmítá v ples i sten.

V rozmaru svůdném se zvuky ty snoubí,
tryskaji k výsostem, noří se v hloubi,
jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak bolestí pekla byl spit.

Hle, kyne noc nám vlahá.
Nuž, pojď již, moje drahá,
já cítím vášně pláti,
ba snad i šílen jsem.
Leč buď! Tvé ve náruči
chci slyšet rej, jímž mučí
a opájí se svati,
i peklo, bůh i zem!

V rozmaru svůdném se zvuky ty snoubí,
tryskají k výsostem, noří se v hloubi,
jeden jak z ráje by sladkého slít,
druhý jak bolestí pekla byl spit.

Aug. Eug. Mužík.

Jezdci z Tunisu.

Tripolis africký.

Napsal **Quido Mansvet Klement.**

(Pokračování.)

Na večer jsme se usadili na palubě a pohlíželi na tmavé, hučící a bystře proudící vlny, jejichž prudkost ale znenáhla ochabovati začínala. Tu pojednou jedna z blížících se vln, dosáhnuvši nejvyššího vze-

pjetí, zlomila s hukotem na dlouhé čáře svůj hřeben obloukovitě o naši stranu a kypící její pěna zasvětélkovala pojednou tak jasně, že jsme překvapeni k okraji lodi spěchali, abychom vzácný tento zjev mořský celý spatřili. V lůně nepokojného moře kmitalo se od té chvíle báječné množství modro-červenavých hvězdnatých světélek, jež občas fosforečným leskem moře osvětlovaly, a roztříštila-li se vlna nějaká o bok naší lodi tak silně, že hustá prška až vzhůru na palubu vytryskla, zakmitly se mdlým leskem slabých bludiček všechny předměty, kam jen kapka vody byla dopadla. Třpyt a mihotavé blýskání kolem naší lodi se čas po čase tak silně stupňovaly, že protiva mezi oblohou temnými mraky potaženou a modravě se jiskřícími proudy vody až příšerně krásnou se jevila. Boky naší lodi, obemknuté stále hrbolatě měnivými kontúrami těžkých vln, olizovaly drobounké, z vrcholků vln vyšlehující ohnivé jazýčky, kteréž po každém spláknutí vždy jasněji svítily. Avšak nejskvělejší pohled poskytovalo hejno bujných delfínů, kteří se pojednou v zářících vlnách objevili a mocnými chvosty bujný živel bičujíce, celé kaskády jisker v prudkém reji kolem sebe metali. Když pak se byli v řadu spojili a rychlostí střely v před vyrazili, bylo viděti, kterak ohnivou čarou mořské vody protínali a proplutá dráha jejich, prve plná lesku, znenáhla bledla, přecházela v bledě světélkující pruh a posléz zanikala beze stopy v šumném vlnobití.*)

Okolo desáté hodiny začalo světélkováni nápadně ochabovat, a než půl hodiny minulo, kmitla se ve vlnách už jenom tu a tam nějaká hvězdička. Za tři čtvrtě hodiny oznámil nám kapitán, že se blížíme ku Tripolisu a po další půl hodině vepluli jsme s největší opatrností mezi malá a nízká skaliska, jež dělí (při bouřích velice nejistou) zátoku tripolisskou od otevřeného moře. Řetězy rachotí, kotvy padají — loď stojí a my ubíráme se opět do kajuty, abychom se po vykonané cestě vyspali. — —

* * *

Slunce jas, modré nebe, tiché moře a čistý svěží vzduch pozdravily nás ráno na palubě. Před námi rozkládal se široký polokruh pevniny, jehožto východní strana šťavnatými palmami hustě pokryta jest, kdežto před námi a na západním, méně zahnutém oblouku bělavá spousta těsně sestavených domů se prostírá, nad kterouž vyniká množství štíhlých, sloupkovitých minaretů, věžiček a cimbuří, stářím sešedivělých zdí a praporečních žerdí budov konsulátních. Nejmalebněji vynikají ohromné, takřka z vody vystupující tmavé stěny vládního paláce na levém konci města, ku kterémuž řadí se směsice ploše tarasovitých budov, z nichž se vzhůru pne tu a tam vysoká palma se skloněnými ratolestmi, kteráž dodává městu pravého arabského rázu. Na nejzazším pravém konci vyčnívají do moře černá skaliska, na nichž zbudována malá, cimbuřími okrášlená pevnůstka, a nedaleko pevnůstky trčí ohromné rozvaliny bý-

*) Před několika lety viděl jsem v těchto vodách, zcela u břehu také světélkování moře, ale nikoli tak mocné a krásné. Příčinou tohoto zjevu jest — jak obecně známo — jako tečka malinké průhledné zvířátko, patřící do rodiny mammarií, kteréž v nesčíslném množství čas od času se objevujíc, z příčin dosud neznámých pojednou světélkuje a po několika hodinách opět mizí.

valé tvrze, kteráž před dvaciti lety následkem výbuchu dvou set sudů prachu do povětří vyletěla a Tripolitanům hrůznou upomínku zůstavila.

Několik kupeckých lodí menšího druhu stojí na kotvách v našem sousedství, a voda jest zde tak průsvitná, že lze viděti až na dno mořské, kteréž zde toliko jemným pískem je pokryto. Dojem povšechného pohledu na město se strany mořské jest nad míru líbezný a svrchovaně malebný; lahodu obrazu toho zvyšuje africké slunce, jehož zlaté zářící paprsky celý obzor ztápějí v čistý, jasně průhledný svit, v němž všechny barvy ostře a sálavě vynikají.

Před Tripolisem jsme tedy byli, avšak nezatajil jsem svým druhům nikterakž, že se nám snad ani nepodaří, opatřiti si místa ku přebývání, neboť hotely tripolisské nalezají se jenom na papíře Meyerova konversačního slovníku, kdežto ve skutečnosti o žádném „zájezdním hostinci“ tu není ani potuchy. Před několika lety měl jsem obydlí na výzkumné lodi, ale nyní bylo jinak! Poněkud starostlivě sestupovali jsme ve člun, bez zavazadel, každý toliko své průvodní listiny v rukou drže; za několik minut přistála naše barka u široké, do moře vyčnívající kamenné hráze a s kapitánem v čele ubíráme se k budově karanténní. Výjev, který po tomto příchodu obyčejně následuje, popisují všichni sem zavítavší cestující tohoto století, a mám též po ruce knihu z roku 1782, kteráž skoro tutéž proceduru líčí, takže se tato již považovati může za traditionelní. Dekorace jest vždy tatáž a představuje přístavní budovu s uzavřenou branou ze mřížového dřevěného laťoví, za kterouž stojí tak zvaná karanténní a mořská komise, zastoupená člověkem v ošumělém evropsko-arabském hávu, držícím nejméně půl sáhu dlouhé kleště; tyto kleště prostrčí kvapně laťovou mříži, sevře železem listiny, kteréž mu kapitán nastaví, položí je na stůl opodál stojící, a rozevírá pak namáhavě zase oním nástrojem zdravotní arch lodní, vyhotovený v La Valettě. Tímtéž způsobem prohlíží naše průvodní listiny a naše inkvisice počíná. Ten člověk jest velice zvědavý a táže se každého z nás na tolik věcí a opakuje své odkud? proč? a kam? s takovou vytrvalostí, že nám konečně nezbývá nic než sáhnouti do kapes a zacpati mu ústa — což se ovšem pokaždé skvěle podaří. Teď se nám konečně otevírá mříže, „komise“ podává nám dokumenty a potřásajíc nám přátelsky rukou, stvrzuje takto, že nejsme nakaženi ani cholerou ani morem ani jinak nebezpečni africké půdě a že tudíž hodni jsme vstoupiti do města „Tarâbolos“ jeho veličenstva sultána všech věřících.

Poněvadž se karanténář napotom úslužností jen jen rozplýval, neváhali jsme se ho otázati, zdali by nevěděl o pohostinné rodině, která by nás za peníze a dobré slovo pod svou střechou na několik dní ubytovati byla ochotna. Po nedlouhém rozmýšlení se zavolal karantenář nedaleko zevlujícího Araba, odevzdal mu s krátkým ponaučením svůj veledůležitý úřad a doprovodil nás „mořskou branou“ (Bab el bahr) do vnitř města na hledanou. Nebudu líčiti málo zajímavé vyjednávání v několika domech, budiž zde jenom zaznamenáno, že jsme konečně všichni dosti slušného přístřeší dosáhli, arciť každý u jiné rodiny maltánské. Podotknu-li ještě, že péči o mou tělesnou schránku převzala příjemná, mladá hospodyňka ctihodného jakéhosi Maltézana, učiním více,

než potřebí jest, aby laskavý čtenář ohledně mého přístřeší byl bez starosti a bázně. A nyní vzhůru ku prohlídce města!

Jakožto město šťavnaté oasy, lemované temněmodrým pasem ve sluneční záři se skvoucího moře, a ležící takřka již ve „hrůzyplné" poušti Sahaře, jest Tripolis v pravém slova smyslu již městem tmavého dílu světa; hned při první procházce ulicemi pozorujeme krok za krokem zvláštní ráz všeho, co v cestu nám přichází, a rozdíl mezi ním a ostatními městy na pobřeží severní Afriky bije všude do očí. Zde vidíme vesměs pevně souvisící klikaté řady domů, přečasto sepjaté silnými oblouky přes nízké uličky — „sanka" — kdežto dosti široké třídy — „šâra" zvané — takovýchto oblouků postrádají. Půda ulic, zejmena velkých, jest na způsob betónu pevně upěchovaná a sklání se s obou stran ku středu, tvoříc takto v ose jízdné dráhy mělkou stružku, kterouž za deštivého počasí voda rychle odtéká. Pověstnou orientálskou špínu, tento postrach cestujících, zde docela pohřešujeme, neboť Tripolis je město rozhodně čisté a čistotné; mezi jeho asi dvanácti sty domy nalezneš jen skrovničký počet takových, kteréž by nebyly čistě obílené, a ulice tripolisské nejsou — jako v jiných městech Orientu — kališti nebo mrvojemy, do nichž se všechna špína s odpadky všeho druhu vylévá! Ze zdí domů vyčnívají tu a tam kusy sloupů ze žuly aneb velké mramorové desky s otlučenými reliefy, dle zachovalých zbytků práce to mistrné; — drahocenný tento material pochází z nádherných budov města, jež v šedém dávnověku zde stávalo, aneb z rozličných zřícenin v dalším okolí města se nalezajících, odkudž se i nyní ještě časem stavební material sem dováží. Kromě čistoty vyniká Tripolis nad jiná města africká též svou polohou, kteráž jest lidskému zdraví velice prospěšná. Sousedí přímo s mořem, v němž se takřka koupá, a městem vane tudíž stále svěží, příjemný vzduch z nezměrné vodní hladiny, jenž po dobu velkých veder afrického léta vše občerstvuje, a severozápadní větřík, kterýž vždy odpůldne se dostavuje, zbavuje město i sebe menších, zdraví škodlivých miasmatických vrstev, takže infekční nemoce a hrozné souchotě zde jsou téměř neznámy.

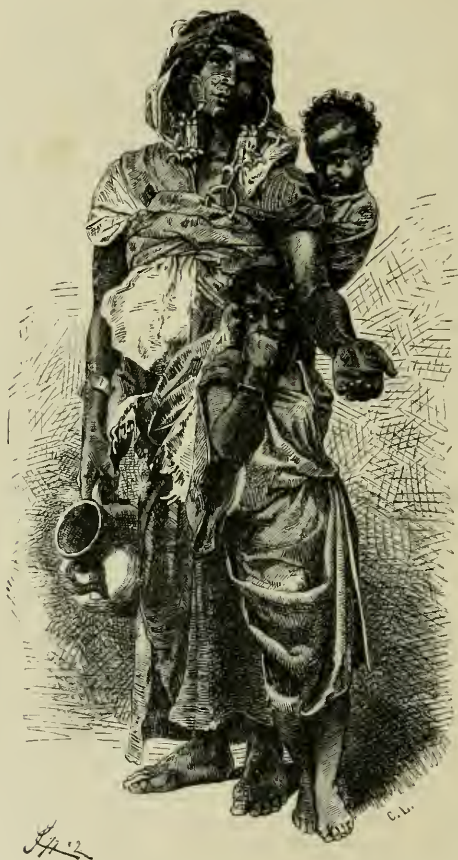
Co hlavní fixní bod naší procházky budiž nám „brána mořská", od kteréž se dělí dvě široké „šâry", z nichž jedna zabíhá podél nízké přístavní zdi k residenci zdejšího tureckého paše, kdežto my prozatím zabočíme do třídy druhé, jež vbíhá do vnitř města a blíže kteréž se nalézá hlavní tepna života tripolitánského, šumné a pestré bazary. Jest to velmi prostranné pásmo daleko široko rozvětvených překlenutých chodeb, vlastně průchodů, aneb uliček, nad nimiž roztaženy jsou široké plachty nebo koberce, chránící navštěvovatele před úpalem slunečním, a v nichž nalezáme vše, čeho sobě tuzemec i cestovatel přeje. Nenalezáme zde arciť onu labyrinticky propletenou spoustu bazarů, v nichž by cizinec potřeboval nitě Ariadniny, jako v Damašku nebo v Bagdadě, ale na třiadvacet tisíc obyvatelů jsou bazary tripolské značně prostranné a zejmena veliký, do čtverce stavěný, čtyrvěžatý bazar „el harrâra", jehož oblouky na postranních sloupech spočívají, a pak nejživější, vždy dopoledne přeplněný „ssuk et Turk" vynikají daleko nad ostatní. Tripolitánci zovou bazar „ssuk" a přidávají k tomu jména řemesel na př.

„ssuk el harrâra“ t. j. — bazar tkalců hedvábí — aneb jména prodavačů jako „ssuk et Turk“ — bazar turecký atd.

Každý cestovatel najde v těchto bazarech hojnost zajímavé látky ke studiu zdejších poměrů a již samo množství exotických navštěvovatelů těchto místností poskytuje tak poutavý obraz, že cestovatel snadno celého půldne zde ztráví, ač třeba jen na chvíli byl přišel. Zde budiž dovolena poznámka, že studium života orientálců nad míru mnoho času a ohromné trpělivosti vyžaduje, takže několik měsíců mezi nimi ztrávených jenom špetkou času se jeví, po jejímž uplynutí toliko drobty a kusé obrázky z jejich života v paměti nám utkvěly. Jest tudíž docela směšné, když i zasloužilí jinak spisovatelé na př. po čtyřměsíčném pobytu v kterékoli části Orientu, po svém návratu objemné knihy vydávají, v nichž nalezáme mrav a život tamějšího lidu do nejjemnějších podrobností vypsaný, ačkoli znamenití učenci a specialisté, jako Burkhardt, Seetzen, Burton, Beechy a jiní na prostudování téhož předmětu téměř celý život potřebovali. — Jen pěkné obrázky k tomu a „slavný cestovatel“ je na vrcholu — humbugu.

Nuže, laskavý čtenář doprovodí mne ku prohlídce tripolitánských bazarů. Vyjdeme si záhy z rána, a já, jakožto vůdce, učiním jej na vše pozorna, co jsem po delší dobu a znenáhla sám zpozoroval. Každodenně před východem slunce již panuje v bazarové čtvrti život čilý a hybný. Na všech stranách uvidíš hemžení a šukání, podobné ruchu probouzejícího se mraveniště, všude nervósní chvat a spěchání, zrovna jakoby velká voda se blížila. A přec neděje se nic jiného, než že dobří ti lidé po svém zaměstnání spěchají. Avšak také v ostatních částech města se všechno rychle probouzí, živosti v ulicích stále přibývá a cizince vyhání záhy z lůžka ohlušující hlomoz a ryk, z něhož rozeznáváme drsné hlasy beduinů, křik dětí, hlasité vyvolávání prodavačů, hluboké rochtání dlouhých řad v tahu se kejklajících velbloudů, řev koní a pronikavé hýkání bujných oslů. Vše ze všech končin spěchá k jedinému bodu a ohnisku, kterýmž jsou v tuto dobu bazary — nuže nechme se unésti tímto proudem a vrhněme se do osvěžujících vln bazarového života. Spousta prodavačů buduje tu rychle stany, vykládá v nich hbitě své zboží a obratem ruky rozproudil se všude, kamkoli zrak jen obrátíš, nejčilejší obchod Oči nám až přecházejí při pohledu na tuto pestrou, jako v kalejdoskopu se mihající a proplétající společnost, ve kteréž postava od postavy křiklavě se liší, i zdá se nám, že nalezáme se na ohromné maškarní zábavě, kteráž jest dostaveníčkem takřka všech národů tmavého dílu světa, jen že to je maškaráda pravá, bez falše a klamu, s plnou barvitostí, ale také s celou nečistotou a namnoze i neřestností černochů a divokých beduinů z pouště Sahary. Před vchodem do tureckého bazaru klečí, zužujíc cestu, hejno pěkně krmených velbloudů, jejichž nákladem jsou seno, kůže, datle a dříví a mezi nimiž se povaluje nebo stojí houf beduinských žen báječné šerednosti, nezakrytých k našemu zármutku nižádným závojem . . . Jejich roztrhaní, špinaví, ale důkladně ozbrojení páni a velitelé, beduini, smlouvají co nejživěji své zboží hlavně se židy, kteří v Tripolisu vskutku neobyčejnou krásou obličeje vynikají.

Proud lidu zanáší nás od této skupiny do vnitř bazaru, a tu spočívá naše oko na několika ztepilých postavách, jež vážně kolem nás si vykračují a jejichž prazvláštní oblek vkusnou pestrostí nad jiné vyniká. Každému z nich splývá s ramen několik přes sebe položených a malebně uspořádaných, jako toga až na zem spadajících burnusů z hedvábné látky rozličné barvy, na hlavách pak mají ti lidé v podobě vysokého

Žebračka v Tripolisu.

turbanu uměle svinuté pokrývky, jež malebně příznivý dojem celých postav ještě zvyšují. Jsou to bohatí kupci z pouště Sahary, jmenem „Gadâmesyâ“ z Gadâmu, kteříž po celé severní Africe proslulí jsou jakož obchodníci správní a veskrze počestní. — Jdeme dále, to jest strkáme se strkáni jsouce, a vlezli jsme nepozorně do rozloženého na zemi chleba, jenž náleží několika černoškám, jejichžto hořejší část těla

značnou okrouhlostí se vyznamenává, kdežto sukně až nad kolena vykasané nám odkrývají nohy děsné hubenosti, pravé to hůlky. Jedna z těchto podivných krasavic strká mi rozšlápnutý bochník arabského žitného chleba, kdežto ostatní pekelně křičí, přesvědčujice mne ryčně opakovaným slovem „Ayb“, že mé jednání jest „hanebné“. Nezbývá mi tedy nic, než abych si nabízený chleb zaplatil; vpouštím černošce do ruky měděnou maličkost a ihned jsem šlechetný a slavný „Rumy“ (křesťan), jehož kroky doprovází Allah . . .

Protloukáme se dále, ale v cestu staví se nám nová překážka, neboť ambulantní arabská kavárna, kteráž od časného rána až do večera po bazarech se potlouká, stojí u našich nohou a máme tudíž nejlepší příležitost celou manipulaci vaření pravé „mokky“ z blízka pozorovati. Na malý, nevysoký uhelník, v němž se nalezá stále rozdmychovaný oheň, postaví „kahvedži“ t. j. kavárník svou měděnou nádobu (rakvi) s teplou vodou, kteráž se okamžitě vaří; tuto vařící vodu přelévá kavárník do „fnedžinu“ to jest do malé nádobky, v níž se nalezá již tlučená káva, postaví tuto opětně na uhlí a po rychlém svaření vleje nápoj, aromatickou vůní páchnoucí, do zvláštního liliputánského šálku a odnáší jej do krámu kupci, kterýž tam na koberci si hoví, podá tomuto ještě ve klíštkách žhavý uhlíček na zapálení připravené cigarety (Turek nebo Arab, kouřící z čibuku, stává se již starožitností, kterou viděti lze skoro jenom u nás na trafikách), a spěchá dále ku svým denním odběratelům. Obslouživ všechny hosty, začíná sbírat koflíčky, čistí je a vyčistiv, začíná znovu roznášet, jsa jist, že žádný stálý host jeho čerstvě vařeného nápoje neodmítne. —

Mezi tím, co jsme u kavárníka se pozdrželi, vzrostl dav kupujících o značnou číslici a na všech stranách vynořují se, jako ze země vydupány, nové, vždy zajímavější tváře a postavy, přibylé sem z ohromných písečných pustin Sahary. Zde vynikají z veliké rodiny „Nigritů“ zejmena krásně vzrostlé postavy černochů z dalekého Bornu, kteří na zdejší trh dovážejí slonovinu, kdežto zakrnělejší ploskonosí Sudančíci tisíce pštrosích koží sem přinášejí. Z maličkých oas kolem Tripolisu zavítá sem den co den množství pěkných černochů, kteří jsou snad ze všech černochů Afriky nejživější letory, a Bůh sám jen ví asi, o čem tito lidé celý den tak důležitě a neunavně rozprávějí. Jsou kromě své živosti také povahy velice zamilované a zmírají žárlivostí, když se jen na krátkou dobu odloučiti musí od svých milenek nebo drahých polovic. Nemýlím se asi, maje za to, že Othello — il moro di Venezia — pocházel z této končiny.

Mezi davy kupujících a prodavačů pozorujeme též zvláštní typ hnědých Arabů v prapodivném obleku barvy černošedé, kterýž se od pestrých cárů ostatních co nejvíce liší, pozůstávaje z velkého šatu bez rukávů jmenem „haram“, kterýž kolem ramen ku předu se spíná a přes široké spodky dolů jako hadr spadá. Jsou to velice pracovití, spořiví, střídmí, avšak od ostatních Mohamedánů jakožto kacíři nenávidění obyvatelé ostrova „Džerby“ na pobřeží africkém, tak zvaní „Džerabové“, kteří zejmena tkané látky velké trvanlivosti a všech druhů co nejzručněji vyrábějí a také proslulou džerabinskou konservu z datlí („šedach“ zvanou) na trh dovážejí. Džerabinci patří k sektě „Vahabitů“

Zaklínač hadů.

aneb „Chomzů“, avšak neobyčejný, prazvláštní zvyk, jehož užívají při návštěvě mešit, liší je i od těchto. Popis tohoto zvyku nechce mi arci nikterak z péra, ale jakožto svědomitý zpravodaj musím povědět, jak se věc má. Mohamedán, navštěvující svou vyvolenou mešitu, odkládá v předsíni svou obuv, což činí arciť také Džeraba, ale tento jde ještě o kus dále a vyhledav si v mešitě místečko ku předepsané modlitbě, svléká — z příčin, jichž jsem vypátrati nemohl — své jediné (prosím krásnou čtenářku za odpuštění) spodky a klade je vedle sebe. V mešitách ostrova Džerby, v jeho domovině, jest tento mrav arci nenápadným, ačkoliv jsem se i tam přesvědčil, že prazvláštní dojem činí; ale jakmile Džerabinec v Tripolisu do mešity vstoupí a k „dekoltaci“ dolejší části těla přípravy konat začne, chopí se ho ve vší tichosti několik silných paží a zbožný muž letí nejkratší cestou na ulici. Není však dosti na tomto zlozvyku. Nenávist Mohamedánů, kteří se za přísně pravověřící pokládají a k ohromné sektě „Sunnitů“ náležejí, k obyvatelům ostrova Džerby má ještě jiné důvody. Každý Džeraba, tvrdí Sunnité, má onen „zlý hled“, jemuž Italové říkají „mal' occhio“, a Řekové „baskania“; tímto čarovně účinkujícím hledem škodí úžasně ostatním lidem a jich majetku, pročež se jich každý štítí a své obcování s nimi jen na nejnutnější potřebu obmezuje. Všecko neštěstí a všelikou nepřízeň osudu svádějí Mohamedáni v těchto krajinách na zlověstný hled Džerabinců, jako staří národové o Thebáncích říkali, a hledí se dle toho také rozličnými prostředky před tímto „vržením nešťastného hledu“ chrániti. Dle tvrzení jejich mudrců jest nejlepším chránícím prostředkem proti takovému zlému hledu čili „uhranutí“ svatá číslice Moslimů, „pětka“, a proto nalezneš tuto číslici takřka na všech domovních vratech napsanou. Ale jak! Tripolitanec namočí ruku do světlé barvy a vytiskne ji pak co možná zřetelně na dvéře svého domu a bytu, při čemž všech pět prstů daleko od sebe rozpřáhne.

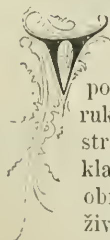
Následkem oné zakořeněné nenávisti k Džerabincům žijí tito ve všech městech na tomto pobřeží co nejtěsněji pospolu, majíce svého „vakila“ čili přednostu, kterýž nad nimi takřka neobmezeně vládne. V bazarech zaujímají kupčíci džerabinští vždy nejlepší místa a jejich výtečné zboží nalezá na vzdor zlému hledu a kacířství co nejvíce odběratelů.

Na další pouti bazarem nalezneme též tu a tam v bezprostředním jeho sousedství arabské hostince, kteréž jsou zároveň velkými sklady nejrůznějšího zboží, jež obchodníci zde buď kupují aneb ukládají a potom do svých krámů přenášejí. Takový „fonduk“ jest obyčejně čtverhranná a rozsáhlá budova s prostranným dvorem, jejž obmykají sloupové arkády maurského slohu; za arkádami nalezají se vysoké a vzdušné sklady a nad těmito rozkládá se spousta zcela prázdných komnat, jež slouží za byt obchodníkům, zavítavším z dalekých krajin. Každý kupčík si veze s sebou nejpotřebnější svršky, totiž několik podušek a koberců: tyto rozloží na kamenném plotnovém dláždění, a má všechno, čeho při své otužilosti k pohodlnému odpočinutí potřebuje. V ohromném průchodu fonduku, jenž slouží za spojovací cestu k bazarům, bývá často umístěna kavárna, ve kteréž se po celý den hemží velký počet navštěvovatelů, a bedlivý pozorovatel odnáší si z této místnosti mnohou zajímavou upo-

mínku. Vstoupivše na příklad do vzdušné takovéto prostory, vidíme velký zástup zevlujících zvědavců, jimž na ukrácení dlouhé chvíle se produkuje tak zvaný „morâbet“ čili zaklínač hadů, kterýž ve svém koši nebo pytli několik exemplářů těchto jedovatých plazů chová. Každému z diváků jsou tyto saharské plazivé bestie na svobodě v přírodě nad míru nebezpečny, ježto na uštknutí hadem pouště takřka vždycky smrt následuje V koši a moci krotitelově nalezají se vždycky zejména růžková zmije pouště (Cerastes) a pak brýlovci indickému podobný „ara“ starých Egypťanů — „aspis“ královny Kleopatry. Obeznalému cestovateli v těchto krajinách jeví se ovšem celá manipulace s těmito plazy málo obdivuhodnou, neboť jest známo, že řád dervišů marokkánských „Ben Ayssa“ s největší jistotou a zručností jedovaté zuby hadům odnímá, takže tato zvířata potom zcela neškodna jsou. U Arabů však vzbuzuje morâbet vždycky značný obdiv a jakmile se ozvou první vřeštící a jednotvárné zvuky jeho dlouhé píšťaly, aneb pronikavě kvičící dudy arabské, utvoří se okamžitě velký kruh zvědavců, v jehož středu na zemi leží otevřený pletený koš neb kožený pytel, z něhož uši rozrývající hudbou vylákáno, v kratičké době několik hadů vyleze. Tito, zuřivě na všecky strany syčíce, vzpínají se do výše a činí semo tamo výpady, což mezi naivními diváky arci nemalé zděšení vzbuzuje. Krotitel nechá se pak několikráte uštknouti, otáčí si hady kolem rukou, ovinuje si je kolem krku a zůstavuje si na konec effektní uštknutí nejděsnějším hadem, kterýž se mu do vypláznutého jazyku zuřivě zakousne, načež morâbet s visícím hadem kruh diváků několikráte obejde. Malé stisknutí této zmije těsně za hlavou dostačí pak, aby tato jazyk pustila; zaklínač uzavře na to svá zvířata do pytle, vybere od diváků malé dárky a ubírá se do jiného fonduku k nové produkci. (Pokračování.)

František Ladislav Čelakovský
o Rukopisech Královédvorském a Zelenohorském.

Podává **Vojtěch Lešetický.**

V poslední době zdviženy nové pochybnosti o pravosti našich obou rukopisů, Královédvorského a Zelenohorského. Ježto se to stalo se strany závažnější, než kdy před tím, a s větším, než prve, nákladem učeného apparátu: pochopitelno, že odevšad vyvstávají obranci těch drahých pozůstatkův naší starobylé kultury. Netoliko živoucí obranci hlasu svého pozvedají, nýbrž i výroky zvěčnělých našich literarních výtečníků se citují, aby rozmnožily sílu důvodů, jimiž mají nově vzniklé pochybnosti vyvráceny býti. Již i sečtena jsou jména všech těch živoucích i zvěčnělých mužův našich, kteříž uznáni za kompetentní, aby votum jich v rozhodování sporu toho na váhu padlo, a přikročeno tudíž v republice učených, abychom tak řekli, k všeobecnému hlasování. Toť také jediná cesta, kterouž spor se roz-

hodne. Na kterou stranu se většina kompetentních soudcův postaví, tam bude i vítězství.

Z těch, kteří oba rukopisy za pravé uznali, v popředí stojí Frant. Lad. Čelakovský.

Tento bývalý professor jazykův a literatur slovanských na staroslavné universitě naší, předchůdce professora M. Hattaly, po několik let měl přednášky na dotčené universitě o Rukopisech Kr. a Zel. Jaký ruch tyto přednášky v letech 1849, 1850, 1851 v akademické mládeži vzbudily a jakému účastenství se těšily, o tom by mohli vypravovati nejedni ještě živoucí pamětníci.

Ký také div! Vycházelyť z úst muže, jenž požíval tehdy pověsti nejslavnějšího básníka českého, jenž vedle P. J. Šafaříka nejdůkladnější byl tehdáž praktický znatel slovanských jazykův a literatur. Že pak, pokud se týče poesie národní, nebylo tehdáž u nás znalce důkladnějšího a bystřejšího, rád každý připustí, jenž netoliko pročetl, nýbrž i procítil výtečné jeho Ohlasy a duchaplnou charakteristiku písně národní.

Jestliže tedy Fr. Lad. Čelakovský hluboce byl přesvědčen o pravosti obou rukopisů, je to věcí tím pozoruhodnější, an byl v době, kdy rukopisy objeveny, již mladík 18letý, an zevrubně znal literaturu doby té, an osobně znal všecky muže, o nichž bývá řeč, když se o rukopisech těch mluví, resp. o jich pravosti pochybuje, an tedy uměl jejich způsobilost ku podvodu tak mistrnému lépe, než všickni my epigonové, posouditi. Velice důležito pak při tom jest, že byl Čelakovský ze známých příčin notorický antagonista Václava Hanky.

Čelakovský, kterýž nižádné příležitosti nepominul, aby ostrou satirou nešlehal domnělého škůdce svého; Čelakovský, kterýž nejeden perný epigram na obmezenost Hankovu napsal a výklady své o rukopisech obou i o ruském Igoru dobře srozumitelnými narážkami na chybné jich texty a překlady, Hankou vydané, opepřoval: bylby zajisté nezamlčel podezření, kdyby jaké byl měl v příčině obou rukopisův.

Na štěstí zachovaly se přednášky jeho o Rukopisech obou, Kr. i Zel. Bylť jsem to já, kterýž po dvě po sobě jdoucí léta přednáškám těm pilně obcoval a pečlivě vše zaznamenával, co z úst věhlasného toho muže vycházelo, a po každé pak přednášce bedlivě na čisto vše opisoval.

I budiž mi dovoleno ze zápiskův těch, o jichž autentickosti zajisté bývalí moji posud živoucí kollegové z university v případě potřeby svědectví by vydali, některé pozoruhodné výroky a úvahy zde na veřejnost podati, jež zejmena také vzhledem k esthetické ceně obou rukopisů na váhu padají.

Frant. Lad. Čelakovský o Rukopisech Kr. a Zel.

„Mezi všemi slovanskými kmeny, kteří se mohou vykázati starými památkami literatury, stojíme my Čechové na místě prvním, sdílíce z ohledu nejstaršího jazyka jenom s Bulhary a krajinskými Slovany tuto čest.“

„... Každý snadno nahledne, kterak český duch těmito památkami k uvědomění svému přišel, památkami, jimiž by se vychloubati mohl i ten národ, jenž největší literaturou se honosí.“

„I dějepis získal těmito památkami mnoho a již jináče vypadá než vypadal před 50 lety."

„Všech památek staroč. literatury až do 14. století koruna jest Královédvorský Rukopis. V něm nalézáme několik nejkrásnějších květův z národního někdejšího ráje naší básnické minulosti. Těch několik listů více nám odhalilo, než kdy jindy z letopisův suchopárných se domysliti bylo. Jim jméno dáno Královédvorský Rukopis a to slušně a právem, any ve Dvoře Králové nalezeny jsou."

„Když v 2. polovici předešlého století národ náš počal, probudiv se ze sna dlouholetého, odmetati chamradí a ssutiny surovosti Pobělohorské a v nešvarech jesuitských hledati památek, tu mnoho mužů velikých si zásluh o národ náš získalo. Vážiti jest zásluh Procházky, jenž sbírky činil starých památek a též jich vydání opatřil; pak Krameriusa a Rulíka, měšťanů Pražských, kteří přepisy s velkým nákladem opatřili. Také Pelcla i Dobrovského studie vedly k tomu, že, čím starší jsou rukopisy, tím více na váhu padají. Tento již mladého Hanku vedl k tomu, by si takových věcí všímal, což Hanka takou měrou činil, že nalezením R K-ho největší zásluhy si získal, kteréžto nalezení do podrobna popisovati nebudeme, anoť vůbec známo jest." (Z Přednášky I. $^{13}/_{11}$ 1850.)

„Jako nižádná radost bez hořkosti není, tak i radostné patření na skrovničký tento ostatek naší bývalé slávy se nemálo zakaliti musí, považíme-li, v jakém květu někdy naše literatura již byla, a že nám není popřáno valný snad počet plodův tehdejšího národního básnictví čísti. Vede se nám tudy jako malíři aneb sochaři, kteřížto, nalezše ústřižek krásného obrazu, aneb zlomek výborného jakéhosi skupení sochařského, darmo po celku mistrovského díla pátrají, nemajíce naděje, je více spatřiti."

„Nezůstalo nám z onoho díla jenom dvanácte listův ás ve dvanácterce mimo dva proužky ostřižených listův, kdež jednotlivá slova a litery viděti jest. Lístky tyto jsou pergamenu velmi útlého, a celá knížečka jest pěkné dílo, z kteréžto vlastnosti souditi jest, že pro vzácnou a jměním povýšenou osobu zhotoveno bylo. Zdá se, že to byl nějaký sborník, sbírka nejvýtečnějších národních básní."

„I písmo Královédvorského rukop. jest úhledné a svědčí o zběhlém mistru, jež, ač vybledlé, přece dosti čitelné jest. Nadpisy kapitol a jednotlivých básní barvou červenou, písmena však začáteční zelenou neb modrou psána jsou; písmo samé kolotá se v středu latiny a gotštiny, běží však po celých řádcích beze značení veršův. Také skracování slabik (skratky) velmi zřídka a to velmi důsledně se nalézá; nejvíce skracují se předložky „při", „pro", „před" a koncovka „-ého". Poklesků jen několik nalézáme, ač jich v rukopisech vůbec mnoho bývá: slovem jak úpravností, tak bedlivostí se tento rukopis vyznamenává."

„Hned po jeho nalezení soudil Dobrovský, že psán na rozvrhu 13. a 14. věku. Kde žádného dáta, tu arci nelze s bezpečností času určiti, avšak dosti na tom, když století se udati může. Jinak trochu se Palacký po bedlivém ošetření pronesl, že totiž padá do r. 1280—1290. To však se nevztahuje ku vzniku samých básní; tyto zajisté do rozličných dob padají, ano některé do pohanských dob zabíhají. Mezi Jaroslavem a Zábojem půl takměř tisíce let se nachází. Sebralť je-

spisovatel z panujících písní a vlastně ze samých úst pěvců tehdejších.

Jest otázka, kdo asi byl ten sběratel básní, obsažeých v RK. Že není možná to vyzkoumati, to již Hanka a po něm mnozí dokládali. Podobá se pravdě, že sběratelem zpěvů těch a tudíž původcem sborníku toho byl pověstný Záviše Vítkovic ze slavného domu Rozenberků, kteréžto domnění Palackého na šťastné kombinaci historické založeno jest. O Záviši zajisté dí Hájek, že ve vězení mnoho a rozličných písní napsal, neboť byl výtečný zpěvec. O něm dí Balbín: „composuit multa et quae saepe inveni.“ Na tato slova, jež před dvěma sty lety vynesl, mnoho klademe, an musel takové před rukama míti, jakkoli nyní nic nemáme, co by na jméno jeho ukazovalo. Kdyby tak bylo, mohli bychom z toho souditi, zdali jeho skládání do toho druhu, jako básně RK-ého, neb do druhu Alexandreidy náležela. Váhám k tomu zdání přistoupiti, že by se byl musel šlechtic toho času na pouze školské básnictví, jako jest Alexandreis, vázati, neb básnictví nezná mezí.

Důvody. 1. Z 13. věku neznáme nižádného básníka kromě Záviše a že z plodův jeho nic nám nepozůstalo, z toho netřeba ještě čerpati důvodů proti domněnce právě vyslovené.

2. Není žádné pochybnosti, že skladatel Jaroslava v 2. polovici 13. věku žil; tato báseň jeví muže vysokého ducha a nevšední vzdělanosti. Tehdáž všude se v Čechách jevilo záští proti Němcům. O Závišovi víme též, že nebyl přítelem Němcův, anoť to oni byli, kteříž jej u dvora královského zošklivili; že jich nepřítelem byl, o tom i Dalimil svědectví vydává. Rukopis psán jest na listech malých a pěkně upravených, z čehož souditi lze, že ženské určen byl. Bezpochyby to byla královna Kunhuta, což tím více pravdě se podobá, an v městě věnném královny Kunhuty nalezen jest.“

„To tedy vše, co se nám zachovalo z toho rukopisu. Kdyby se byla celá sbírka dochovala, co by se tu vše bylo vysvětlilo! Ale přec nám naděje svítá, že leckterý poklad se ještě nalezne. Zatím si toho, co máme, važme, neboť takto se nejčelnějším národům po boku postaviti můžeme a takto též v čele slovanských národův stojíme, vyjmeme-li Rusy, kteří mají svého Igora, a Srby, kteří mají své junácké písně.“

„Rukopis náš i epických i lyrických písní v sobě obsahuje; ano v Jelenu a Zbyhoni oba živlové smíšeni jsou; řadíť se asi k naší romanci.“ (Z předn. II. $^{14}/_{11}$ 1850.)

„O té části Rukopisu K., která k lyrickému oddílu náleží a nadepsána jest „O piesniech“, není pochybnosti, že máme před sebou ryzí prostonárodní písně v nejširším toho slova smyslu; o jedné neb druhé se dokonce zdá, že původ svůj od kterési děvice vzala. O povaze jich dí Meinert: „V nich hluboký cit a neobyčejný výmysl, zřejmá povaha národní se jeví. Písně epické ukazují se býti

sice rovněž výkvětem národního básnictví, ale zde již jakési stupňování prostého ducha národního, jakousi vyšší vzdělanost pozorovati lze. Nejbujarejším duchem národním vynikají „Záboj", „Čestmír" a „Jelen". „Jaroslav" a „Slavné siedání" jsou básně umělečtější; v nich již individuálnost básníkova patrněji se zračí."

„Mezera, kteráž leží mezi nejstaršími a nejmladšími těmito písněmi, jest veliká a, jak již podotknuto, na půl tisíce let se páčiti může; ano při všem pátrání se určiti nedá, co a kdy ono vítězství Záboje bylo. Tato oddálenost věku z obsahu, jazyka a lišících se od sebe básnických forem dosti jasně vysvítá. Za nejstarší považovati sluší básně „Záboj", „Čestmír" a „Jelen", anyť do pohanské doby padají: nejmladší pak jsou „Jaromír a Oldřich", „Beneš Hermanóv", „O slavném siedání" a „Jaroslav". Co na první pohled do očí bije, jest zvláštnost ta, že jsou všechny nerýmované. V čase zajisté tom, kdy rukopis ten psán byl, již téměř všechna nám známá skládání rýmovaná jsou, což bez pochyby na cizí jich původ ukazuje."

„Ač toho druhu básnictví, jaké nám dochováno v Rukopise K., na žádný pevný zákon veršový se neváže, předc ze všeho vysvítá jakási pravidelnost, takže rozděliti se dají a to rythmem u vyslovování. Delší verše mají přestávky a skoro vždy dokončený smysl. Nejrozmanitější rozměr nacházíme v písních. V „Jelenu" nejsvobodnější sice jest rozměr, ale jaká melodie jeví se ve čtení básně této! Za vážnější považován jest desítislabičný verš; chodem jest nejpodobnější trochaïckému. Epický tento rozměr obecně slovanským můžeme nazvati. Přestávka jest obyčejně po 4. neb 6. slabice, na př.: „Zvěstuju vám pověsť veleslavnú" atd. Rozměr tento též v junáckých písních Srbských výhradně panuje, ano tak jest jim vlastní, jako Řekům hexametr."

„Pochybovati musíme, že by tato shoda na náhodě neb dorozumění těchto dvou od sebe tak vzdálených kmenův se zakládala: anobrž směle tvrditi můžeme, že v pravěku slovanském její původ hledati sluší, že totiž rozměr ten všem slovanským kmenům jakožto hrdinský obyčejný byl."

„My Čechové a Poláci za nestvůry rýmované tento starý pěkný rozměr zadali jsme. Srbové podunajští, libujíce sobě v junáckých písních, zavrhují rým, kterýž i ruskému a lužickému prostonárodnímu básnictví se protiví. Maloruské, poněvadž s Polským hraničí, již rýmuje. My Čechové s Polany, kojíce se tou spozdilou myšlenkou, jakoby bez rýmu básně býti nemohlo, rýmujeme horem pádem."

„Veřejná kritika vytýká zvláště básním epickým Rukopisu Kr. některé vady, kterýchž arci nelze zahaliti, ale skladby ty tím vinny nejsou. Vytýkáť se jim totiž jakási jednostrannost, že jen výtečné válečné skutky nám zobrazují, nic však skoro že z poměrů společenského života místa v nich nenalezlo; to však pochází bezpochyby odtud, poněvadž jen dvanácte lístkův z celé knížky pozůstalo; kdyby aspoň sto listův se bylo zachovalo, vada tato by se s těží vytýkati mohla. Příčina toho jest tedy jen nahodilá. Možná, že spisovatel zrovna do 3. knihy, jež nám pozůstala, válečné písně vřadil. Že v našem starém národním básnictví též jiné poměry společenské živými se líčily barvami, to patrno jest v „Libušině soudu".

„Namítá se, že při vší síle a vyvinutosti jak hlavních tak i vedlejších dějů předc jen málo do života sahají. I to není nepravdivé; ale kdož může žádati, aby báseň, obzvláště z těch věkův, na všechny strany vyvinuta byla? Neboť ač to epické zpěvy jsou, předc nemohou slouti epopejemi, jako Ilias. Do úzkého rámu českého pěvce nedá se to vtěsnati, co rozsáhlá Ilias Homerova v sobě drží. České tyto básně více k hlavním činům a bojům hledí; proto prosty jsou a bez mnohých uměleckých okras. Avšak předce vidíme jakýsi přístup k člověku, k. p. v Záboji. Mistrný jest i zpěv Jaroslava, malá to epopeje Že pak to jen válečné písně jsou, v tom hledati sluší příčinu, že ženské pohlaví téměř docela jest v nich pominuto; jen zmínka o Kublajevně zde činí řídkou výjimku. Za to však nesmíme bez povšimnutí minouti to, kterak tito starší pěvci k milování vlasti povzbuzují a kterak již tehdáž jim mnoho na tom záleželo, aby budili odpor proti utlačovatelům vlasti své."

„Jak i z prachu povstati může mluva naše, vidíme z toho, kterak se počalo básnictví české po nalezení Rukopisu Kr. zdvihati; aspoň nebylo by toho svěžího v našem básnictví života, který se v něm nyní jeví. V tak zvaném zlatém věku rovnalo se naše básnictví nule, jakkoli Lomnický tehdáž došel koruny básnické. V nejnovější době jedinou výjimku činí náš věhlasný Jungmann, který dávno před nalezením Rukopisu Kr. již byl utvořil zvláštní mluvu básnickou, což jen z toho dá se vysvětliti, že tak hluboké studie z ohledu našeho jazyka byl podnikl. Nad jiné tu vyniká překlad „Ztraceného ráje". (Z přednášky III. $^{20}/_{11}$ 1850.)

„Majíce čin z krásného výtvoru národního básnictví, musíme jej též z esthetického hlediště pozorovati. Zde vše záleží na citu čtenáře. Kdo toho citu v sobě nemá, ten též nemůže v básních těchto rozkoše nalézati. Neboť dílo z básnické duše vyšlé jen opět v básnickém citu ohlasu najde. A předc, kdyby i toho citu se čtenáři těchto básní v náležité míře nedostávalo, upříti jim nemůže žádný jarou sílu, přirozený cit a živou, na vřelém lnutí ku přírodě založenou obraznost."

„Jaromír a Oldřich."

Úvaha o básni z ohledu krasovědeckého.

Nic by nebylo básni této škodilo, kdyby po verši pátém hned bylo následovalo „„Ajta vece Výhoň knězu Oldře"" atd.; to popsání chasy Výhoňovy jest však epické, jakéhož v Homeru často dočísti se lze. Aby se neudělal skok, vkládá každý výborný básník v pohybování nějakou odchylku (divertissement), aby nabyl času k dokončení pohybu toho. Druhá věc, s jakouž se v básni setkáváme, jest tak zvaný parallelismus (rovnoběžnost) ve východních básních, zvláště v Žalmech, tak obyčejný, to jest, myšlenka se vypoví krátce, ale básník ji ještě rozvádí. To děje se dvojím spůsobem: 1. myšlenka zůstává táž, ale forma se změní. 2. naopak, což těžší jest, ale povede-li se, zvýší se krása její, ku př. „„Tehdáž mluviti bude k nim ve hněvě svém"" a básník dodá: „„a v prchlivosti své zachvatí je"". Tak i zde:

„„Noc sě převalíše přes púlnoci,
Pokročíše k jutru šedošeru.““

První verš by dostačil, ale krása toho žádá, tedy opětováno. Tu jest forma jiná.

„„Bóh ti bujarosť da u vše údy,
bóh ti da věhlasy v bujnú hlavu!““

Zde jest forma stejná, ale myšlenka jiná.

„„Aj všia Praha mlčie v jutřniem spaní,
— — — — — — — — — — —
Za Prahú sě promodrujú vrši,““ . . .

I zde se myšlenka jen přechyluje.

„„Udeřichu rány bubny hromné,
vyrazichu zvuky trúby hlučné.““

Zde i forma i materie se jaksi stýká. Od místa „„vstane Jarmír nad všiú zemiú opět““ počínaje až „„rozletnu sě radost po všiej zemi““ opakuje se myšlenka táž v gradací a posléze ještě Prahy, této hlavy země, vzpomenuto.“ (Z přednášky IV—VIII. $^{21}/_{11}$, $^{27}/_{11}$, $^{28}/_{11}$, $^{4}/_{12}$, $^{5}/_{12}$ 1850.)

O básni „Beneš Hermanóv“ dí Čelakovský:

„Báseň má lyricko-elegický začátek; též rozměr slok zde pozorovati lze a dle toho podobna jest jinonárodním balladám. Týž rozměr nalézáme u jiných národně-náboženských písní a z toho uzavíráme, že snad dosti dlouho v ústech lidu žila a že dle ní utvořeny nové písně.“ (Z předn. VIII. $^{5}/_{12}$ 1850.)

Jaroslav.

„Máme před sebou báseň, kterážto ovšem k nejmladším náleží, ale co do básnické ceny za nejprvnější a nejpěknější ducha výtvor v našem rukopisu se považovati musí. V básni, dějem svým asi k roku 1004 se táhnoucí, viděli jsme zobrazený ruch válečný a to jednorodce se potýkati; asi 200 let později již boj s cizím národem shledáváme a to s Němci Sasíky, jenž loupežně do vlasti naší vtrhli, ale narazivše na tuhý odpor s Vaňkem se poradili. Takovýto vpád drancéřův pouhých ňehodil se ku provedení zpěvu vznešenějšího, hrdinského a protož také ve formě ballady vylíčen. Není pochybno, že dlouho žil v ústech národa. V třetím pak zpěvu již vystupují předkové naši jako slavní vítězové nad mnohem četnějším nepřítelem, kterýžto asi v první polovici 13. století půl téměř Europy byl zaplavil. Již proto má děj více zajímavosti pro nás, že u prostřed nám pobratřené Moravy se konal a že co výtvor básnický tak zdařilý jest, že malé epos před sebou míti spatřujeme.“

„Již na počátku slibuje básník čehosi znamenitého vypravovati. Hned na to vypočítává v zdařilém pořádku pohnutky děje; všecky episody výborně jsou vpleteny a hlavní myšlence až ku konci výborně napomáhaji.“

„Zde v nemnoha sice, ale v krásných verších vylíčeni jsou čelní hrdinové, jenž první přemohli jsou přesilu ohromnou oněch divokých

tlup, které křesťanstvu celé Europy jižjiž záhubou hrozily." (Předn. X. $^{12}/_{12}$ 1850.)

Když byl předeslal historické jádro „Jaroslava", vyslovil se takto o pěvci samém:

„Nastane nyní otázka, kterak pěvec náš tuto látku pojal a provedl a v jakém poměru stál k ději samému."

„Že skladatel nebyl souvěký, o tom svědčí již úvod „Zvěstuju vám pověsť veleslavnú". Za pravdu můžeme vzíti to, že asi 30 neb 40 let po události samé ke skládání této básně přikročil, což i také s dřívějším naším udáním souhlasí. Básník tedy vážil z podání, avšak ne tuze vzdáleného; kde však od historické pravdy se odchyluje, tu vlastně s vědomím to činí. Buďže pohnula ho k tomu nenávist k sousedům (Diviechu sě Němci kráse také . . . zabichu ju i pobrachu sbožie), neb že veden živou obrazností odchýlil se od historické pravdy, aby přikrásiti mohl vážný obsah básně, aneb že bylo třeba odůvodniti nepochopitelný tehdejší Europě podnik barbarských světoborcův asiatických.

Tedy v úvodu udává příčinu války, totiž zabití Kublajevny." (Přednáška XI. $^{18}/_{12}$ 1850.)

„Uváděje básník příčinu vpádu tatarského dává se nyní do popisování krásy Kublajevny „Lepá Kublajevna jako luna" atd. Ta krása mongolská jest arci vůči tomu, co nyní o mongolském plemeni víme, trochu směšná; nyní by takový popis byl ironie. S podobnou naivností řečeno, že chtěla poznati cizí svět; u mongolské slečny zajisté nemohla touha vzniknouti po cestování, jakožto nevzdělanému, surovému kmenu náležející; to však nám důminku vnucuje, že byl básník vyššího rodu, anyť v rytířských dobách i ženské cestovaly pro vyražení: toť tedy na chuť tehdejšího věku ukazuje. Nastane otázka, je-li celá tato událost s tatarskou princeznou jen přelud básníka úmyslný, aby odůvodněno bylo válečné hnutí těchto světoborných Asiatův, anebo zakládá-li se na historické nějaké příhodě."

„Máme po ruce legendu německy psanou z 13. století, totiž legendu o životě sv. Hedviky; tam též o chámské dceři zmínka se činí, že ve Středě (Neumarkt ve Slezsku) od obyvatelů zavražděna byla a že pak z trestu Božího vyrojili se Tataři na křesťanské země. Nyní ale víme z Volyňských letopisů podstatnějšího cosi. Když totiž Mongolové již Kyjeva dobyli, přinucen jest panující kníže Michail Vsevolodovič utéci (6. prosince 1240) s klenoty a se vším, co mohl odstraniti, do Haliče k švakrovi svému, knížeti Danielovi, a když pak i sem se již Mongolové hrnuli, ke Konrádovi, knížeti Mazovskému. Ale vida, že i sem se bouře mongolská valí, obrátil se ku Vratislavě. Když pak ku Středě (Neumarkt), městu ve Slezku mezi Vratislaví a Lehnicí ležícímu, se přiblížil, učiněn naň od německých toho města obyvatelův útok; on oloupen jest o veškeré skvosty své a neť jeho zavražděna. Tak vypravuje letopisec Volyňský. Michael byl děd manželky Přemysla Otakara II., Kunhuty, otec otce jejího, Rostislava, knížete Haličského."

„Jestliže tedy básník, skládaje báseň, jak se domnívám, asi 40 let později, o celý téměř lidský věk od skutečného děje vzdálen byl a z pověstí již poněkud zatemnělých čerpal, tuť snadno přihoditi se mohlo,

že si věci poněkud zmátl a obrazivostí svou spojil i doplnil, jak jeho umělecké intenci vhod bylo.“ (Přednáška XII. $^{19}/_{12}$ 1850.)

Posléze vyslovil se Čelakovský o této básni takto:

„Tato báseň zasluhuje zajisté, aby v čelo všech ostatních postavena byla, neboť jest nejdokonalejší ze všech. Zde spořádanost, lad i sklad. Mluva jest plynná a ušlechtilá, verš hladký a pěkně vždy zakončený. Jaký tu básnický šperk, jaká tu hojnost překrásných figur, silných, neobyčejných a přede přirozených tropův, přirovnání převýborných, popisů skvělých a mistrovských. Zejména vytknuty buďtež popis Kublajevny, konání předsevzatých čarodějův, pak popisy bitev.“

„Konečně i dramatický živel jest zastoupen několika pěknými výjevy, jako jest dvojí modlitba z Žalmův, pak vyzvání Vestoňa, pak delší a zajímavá řeč Vratislavova.“

„Také jednajících osob jest s dostatek; i povaha jejich ač krátce přede dobře vytknuta: Kublajevna s průvodem svým („„ . . . junóv deseť i dvě děvě““), Vestoň, tato co do charakteristiky temná stránka, jako stín do obrazu vhozená, síla vojsk a Jaroslav. Tento jako hrdina kusu jen krátce se v básni objeví. Je tu cosi podobného s Iliadou, kde Achilles, tento hrdina básně, dlouhý čas hněvem nakvašen odpočívá.“

„Motivy jsou na jevě a značné: na začátku spáchání vraždy a následkem toho msta nad křesťany; obtíže hrdin křesťanských od nepřátel, žízeň; na to první pomoc s nebe a druhá od vojska českého atd.“

„Básník dostál úplně slibu svému, učiniv úvod: „Zvěstuju vám pověsť veleslavnú.“ Zajímavo jest učiniti parallelu mezi prvním bojem, kde poraženi křesťané, a bojem posledním, jenž se končí úplnou porážkou Tatarův; jaké tu skvělé a plastické líčení podrobných výjevů bitevních, kdežto jiných bitev, jako v Rusku, v Uhřích, jen stručně se dotknuto; o bitvě v Slezku neučiněno ani zmínky.“ (Z předn. XVII. $^{22}/_{1}$ 1851.)

O Čestmíru dí:

„Času, kdy tato báseň složena jest byla, určiti nelze; že však starší jest, nežli předešlé tři, není pochybno, neboť i co do provedení i co do jazyka jeví se býti mnohem starší; mimo to i stopy pohanské v ní nalézáme. Na její větší stáří ukazuje i podivný, v nevázané svobodě si libující rozměr veršův, lišící se valně od předešlých, ač i zde jistý plný rythmus sluch naplňuje. Možná však, že je to již od sběratele předělaná starší píseň.“ (Předn. XVIII. $^{23}/_{1}$ 1851.)

Ludiše a Lubor.

„Tato báseň nezakládá se na žádné historické události, nýbrž jest svobodný výtvor básníka. Původ vzala v 13. věku; neboť v čase tom uvedeny do Čech hry „turnaje (sědání) zvané“.

„Tato báseň složena jest ve druhé polovici 13. věku a to snad samým sběratelem a skladatelem Jaroslava, s kteroužto básní mnoho podobností má n. p. „Znamenajte staří — mladí o pótkách i o sědání!“ a v Jaroslavu: „Zvěstuju vám pověsť veleslavnú o velikých pótkách“

atd.; pak popis dcery kněze Zálabského a v Jaroslavu popis Kublajevny atd.“

„Výklad ve Výboru (I. 1199—1200) položený, jakoby kněz Zálabský, strojící ono sědání, král český byl, jest bezdůvodný; mámť za to, že to libovůle básníka jest, kteráž chtěla obsah básně této do dávnější doby přesaditi.“

„Rozměr osmislabičných veršův jest pravidelně provedený; verš tento jest více básnictví západnímu běžný, tudíž i latinskému veršování té doby příbuzný, ba i verši Dalimila podobný.“ (Z přednášky XXII. 6/2 1851.)

„I tato báseň má svou poëtickou cenu. Znamenati jest u ní jakousi plastickou dokonalost; v ději samém jeví se veliká malba. Podán v ní popis prvních turnajů. Připomínáme to krásné opětování „Zevzně hlahol trub i kotlóv“ atd. Jsme u hostiny, slyšíme hudbu, jsme svědkové hrdinských skutkův atd. Zajisté to pěkná romance.“ (Z předn. XXIII 12/2 1851.)

Záboj a Slavoj.

Zpěv tento mezi nejpamátnější v naši sbírce připočísti můžeme; on vším právem vedle Čestmíra za nejstarší píseň Rukopisu Kr. považován jest.

Obsah básně naší jest krutý zápas se sousedními Němci, kteřížto, dolehajíce jakož všude, na sousední země, takž i na naši vlast brannou rukou, národ náš již od pradávných časův podmaniti a do poroby uvrhnouti usilovali.

Krom poroby, kterouž toto germanské plémě všem národům přinášelo, i to pohanským našim předkům bylo protimyslné, že mravy a obyčeje cizí jim vnucujíce i náboženství a vše, co jim svaté bylo, jim odnímali. Poskytujeť nám báseň tato jedno ze starých svědectví, kterak statečný náš národ odpor těmto vrahům činil, jak tehda, tak po všechny časy až do nynějšího návalu jich odolával a bohdá již odolá.“

„Děj jest podniknutí dvou udatných mužů, Záboje a Slavoje, kteří opatrným způsobem povstání proti hubitelům zosnovavše, řádně je provedli a vlast očistili. Píseň je bratry zove. Mohlo by se sice rozuměti, že to knížata byli dvou rozličných kmenův pobratřených, ale považovati je můžeme i za skutečné bratry. Litovati jest, že s úplnou jistotou určiti se nedá, kdy se to událo, padajíc v čas neznámý.“

„Jednající osoby Záboj, Slavoj a Luděk zdají se býti historické osoby, ale ničeho podrobnějšího se o nich nedočítáme; ani místnost děje není blíže určena. Vše to jen všeobecně se podává, takže z toho téměř ničeho nelze se domysliti.“

„V historickém ohledu nic jiného nevysvítá, leda že do země vpád od Němcův byl učiněn, pak že oba hrdinové sebrali všecku brannou sílu ve svém okolí a že posléze zvítězili“ atd.

„S jistotou tedy nedá se nic tvrditi, ježto žádné památky nám nepozůstalo; přihodiloť se ale mnohem více v oněch nám tmavých

dobách, o čemž žádných nám známostí nezanecháno, a není nepodobno, že již dříve našim předkům s Němci zápasiti bylo."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Kochejmež se tedy v kráse, kterou naše báseň zajisté oplývá, a ve vysokém stáří, o kterém svědčí každý řádek. Že skládána nebyla za dob, kdy křesťanství již převahu mělo a pohanství klesalo, jisto jest; neboť v celé skvělosti staví se nám na oči doba pohanská i bohatýrský ještě život našeho národa. Neobyčejná síla Zábojova, jako na začátku básně ono obrazné vylíčení poroby a způsob, jakým lze bylo z ní se vybaviti, jakož i vše ostatní uvádí nás v mladistvý věk předkův našich."

„Co do metriky jest rozměr ovšem volný, ale viděti jest, jak se verš dle povahy jednání mění a t. d. Zdá se, že jen asi 15 prvních veršů z původní básně nám zachováno, jelikož v nich ještě metrum slovanského verše hrdinského se zračí, dále jen snad chod básně z původního znění se udržel."

(Z předn. XXIV. 13/2 1851.)

„Mnohé spisy básnické jsou tak způsobeny, že na první čtení se nelíbí dosti, vícekráte-li však čteny, více a více obliby vzbuzují. Toho způsobu jsou národní písně. To platí o starých klassicích, toť platí i o Goethovi u Němcův. Jen opět básník jej může milovati; nebásnického ducha lidé jej hanívají. Toť svrchovaně platí o naší básni (Záboj a Slavoj)."

„V prvních pěti verších již celý děj jako v jádře jest obsažen; vůbec to u všech starých slovanských národních básní pozorujeme, že thema hned na začátku se podává. Srovnej píseň „Ach vy lesi, tmaví lesi" atd. (Opuštěná), z čehož na elegický ton básně celé již uzavírati můžeme; zvláště v ruských národních básních to obyčejno, na př.: „Ach, vy větry, větry bujnyje" atd. Podobně i naše báseň hned vzletným obrazem z přírody začíná."

(Z předn. XXIV. 13/2 1851).

Zbyhoň.

„Báseň tato jest jakási romance. Jakýsi vladyka spupný uchvátil dívku od jinocha milovanou, kterouž tento násilím vysvobodí z rukou uchvatitele, při čemž krásným způsobem vypravuje se podobný osud holuba i holubice."

„Může to býti čistý básnický výmysl. Už hradu způsob na pozdější dobu ukazuje. Sic mohl by někdo z užívání mlatu na vyšší stáří její souditi, ale důvod ten není rozhodný, anoť se domysliti lze, že zbraň v národě tak oblíbená se tak hned všude nevytratila. Zdá se tedy býti novější než Čestmír a Záboj. Podlé jazyka padá vznik její asi do doby mezi 12. a 13. stoletím.

Je zde skoro veskrz pravidelný rozměr, kterýž oblíben v tak zvaných Krakoviacích; je to původně slovanské metrum, jež i Malorusové znají. Hodí se k lyrickým, zvláště elegickým básním."

(Z předn. XXVIII. 27/2 1851.)

Kytice.

„Krásou této písně unešen přeložil ji Goethe do němčiny. I zdálo se mu, že pořádek slov nějak je zvrácený, protož navrhl, aby se třetí sloka dala na konec, což by arci pěkný smysl dalo; ale i tento pořádek dává smysl dobrý.“

(Z předn. XXIX. $^{12}/_{3}$ 1851.)

Jahody.

K této písni připomenul Čel.: „Zde čtyrstopý verš se střídá se třístopým. Tento verš i u Malorusův jest v užívání a velmi oblíben. — Zde veliké skoky vidíme, jako vůbec v lyrických básních slovanských.“

K veršům:

Vezdy mi řiekáše máti:
„Chovaj sě junoši!“
„Čemu sě junoši chovati,
kdaž jsú dobří ludie?“

připomenul:

„S tím srovnej moravskou národní píseň, jež začíná:

„Vždycky mně matinka říkávala,
abych se jinochů varovala,
A já přede jinochy ráda mám atd.

(Přednáška XXIX. $^{12}/_{3}$ 1851.)

Jelen.

„Tato báseň jest nejpěknější nám známá staročeská romance. Ton její jest elegický. Nemalého půvabu dodává básni té krásný parallelismus, jemuž podobný i ve Zbyhoni se nachází.“

„Prvních 9 veršův má jakýsi hbitý rozměr, desátým již začíná vážnější elegický ton. Z toho viděti, že metrika není založena na pouhé náhodě neb libovůli, nýbrž na něčem hlubším. Nemůžeť nikdo nepozorovati, žeť zde rythmem napodobuje se hbitosť děje.

(Z předn. XXX. $^{13}/_{3}$ 1851.)

Růže.

„V prvních pěti verších jest jakési řetězování myšlének“.

„V této písni poznává dívka, sklamavší se v naději své, marnost lidských věcí, čehož případný obraz nalézá v růži vadnoucí. I sen její symbolicky se smutným jejím osudem souvisí. To vše velmi volnou lyrickou hrou v jeden celek spojeno.“

„Tuto píseň nalézáme v jedné z ruských národních písní od řádku do řádku. Když povážíme, že onano v Čechách, tato u Moskvy se v ústech lidu ozývala, jak stará musí býti! Snad užší spojení obou těch kmenův slovanských v 11. století ji tu i tam vyměnilo. Začínáť ona píseň takto: Ach ty sadli, ty moj sadočik atd.

(Z přednášky XXX. $^{13}/_{3}$ 1851.)

Žežhulice.

„— — — není třeba zvláštního výkladu. Znamenáme zde zvláštní chod veršův; jeden jde jako dolů — trochaicky, druhý nahoru — jambicky; tento způsob i v 16. století se naskytá."

(Z předn. XXX. $^{13}/_{3}$ 1851).

Libušin soud.

„Nejdůležitější mezi rukopisy starými po Rukopise Kr. jest bez odporu Libušin soud; on zajisté jest jedna z nejdávnějších památek nejen co do jazyka, nýbrž i co do písma."

(Přednáška 31., již měl $^{19}/_{3}$ 1851).

V přednášce I. dne $^{13}/_{11}$ 1850 dí o této básni:
„Libušin soud jest báseň nejstarší a převýborné ceny."

Zmíniv se v přednášce 31. ($^{19}/_{3}$ 1851.) o Dobrovského pochybnostech o pravosti této básně, vyslovil se o díle „Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache", roku 1840 P. J. Šafaříkem a Fr. Palackým vydaném, načež dí:

„Kdoby, výborné toto kritické pojednání přečta, o pravosti rukopisu dotčeného pochybovati chtěl, tomu by ovšem pomoci jiné nebylo. Jaká by to byla musela býti hlava, která by byla tak mistrovský kousek zhotoviti mohla. Kromě Dobrovského nebylo tehdáž slavisty, kterýž by cosi podobného, co do jazyka, byl dovedl." — — — —

„Nalezáme zde ono bohatýrské metrum desítislabičné, o němž již dříve řeč byla."

„Že listy tyto též z jakéhosi sborníka pocházejí, tušiti můžeme."

K začátku básně té „Aj Vletavo, če mutiši vodu" atd. dí Čelakovský: „I jinoslovanské písně upomínají nás začátkem svým na začátek písně této, tak v ruské jedné písni:

Oj ty naš batjuška, tichoj Don!
Oj, čto že ty, tichoj Don, mutnechonek tečeš?
Ach, kak mně, tichu Donu, ne mutnomu teči!
So dna menja, ticha Dona, studeny ključi bjut,
Posered menja, ticha Dona, běla rybica mutit atd.
(Oj ty náš tatíčku, tichý Done,
Oj, proč že ty, tichý Done, mutně tečeš?
Ach, jakže mně, tichému Donu, ne mutně téci!
Ze dna mne, tichého Dona, studené prameny ryjí,
V prostřed mne, tichého Dona, bílá rybka kalí, atd.)

„V básni té nalézáme podivuhodnou jednoduchosť, nic tu není marnomluvného."

Tím ukončena poslední přednáška dne $^{26}/_{3}$ 1851.

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

e čtvrtek po této neděli rozpomenul se Jiřík Hlavsa, že jest již čas, aby vyhledal pana Křikavu v jeho obvyklé společnosti; v prvních dnech nechtěl za ním jíti, aby se nezdálo, že se k němu dotírá, ale nyní uznal již za nutné, představiti se mu opět, aby otec spanilé Herminy na něho snad nezapomněl. I odebral se tedy o sedmé hodině ke Stupartovům, kdež pan Křikava obyčejně večery trávil v kruhu několika denních hostů, kteří již asi deset let svému stolu nahoře v levém rohu věrni zůstávali. Když Hlavsa do prostranné jizby vešel, nebyl pan Křikava ještě přítomen, ale stůl jeho byl již obsazen až na „presidentské křeslo" a jedno místo na lavici u zdi. Seděli tu v malebné skupině proti sobě pánové Šarapatka, mistr bednářský, Švehla, strojník a ředitel dílny v Daňkově továrně, dr. Ostrý, žurnalista, krupař Klimeš, řezník Fiala a magistrátní úředník Vaňous, zabráni do živého hovoru o různých předmětech a záhadách obecného života. Jiřík Hlavsa neznal se blíže s nikým z těchto pánův a posadil se tedy k vedlejšímu stolu, který náhodou zcela prázdný byl, vzal do ruky večerní noviny a začal čísti; ale ve večerních listech nebylo nic napínavého, a takž obrátila se jeho pozornost záhy na páně Křikavovy denní společníky, kteří jako o závod „zajímavé" věci si vypravovali.

„Co pak máte, doktore, u vás nového?" tázal se pan Vaňous Ostrého.

„Dnes náhodou nic," odpověděl tento, „leda že jsme dostali z Augšpurku nový tiskací stroj, tak zvanou rotačku. Včera ji postavili a dnes už jsme na ní tiskli večerník. To je vám zajímavý stroj, pánové! Nelitujte chvíle a přijďte se některý den o polednách na něj podívat, když se tiskne odpolední list. Tento stroj, v němž „nekonečný" papír se stáčí, navlhčuje si — parou — sám papír, tiskne na obě strany, řeže archy, kolkuje každý arch, skládá jej na čtvero, počítá a ukazuje na dvou počitadlech, mnoho-li archů se vytisklo a okolkovalo, a vyhazuje na druhém konci do podstrčených košů po pětadvacíti hotových, složených číslech novin, a to s takovou rychlostí, že za hodinu deset až patnáct tisíc archů je hotovo. Do připraveného stroje nedá se nic, než válcový odlitek sazby, pak spustí se pára a již lítají ze stroje hotové noviny. Dělá to strojnictví pokroky!"

„Úžasné!" přisvědčil pan Vaňous. „Já jsem vám viděl loňského roku v Curychu vystavený stroj, do něhož se na jednom konci surová vlna házela, a z něhož na druhé straně vycházely již — hotové kabáty!"

„Je-li možná? Aj, aj, aj!“ podivili se někteří ze společnosti; ale strojník, mistr Švehla, vyhrnul nos, usmál se významně a pravil:

„To není přece ještě nic! Jistý anglický inženýr vynalezl a sestrojil mašinu — viděl jsem ji vlastníma očima v Pešti pracovat — která všechno dělá jako celý lihovar. Jest také dle toho veliká — hotový špejchar! Do tohoto stroje sypou se vám na jednom konci, hned ze železničných vagonů, surové brambory a na druhém konci vycházejí už z něho — opilí dráteníci!“

Celá společnost dala se do hlasitého smíchu a nikdo neuznal za dobré tuto zprávu kritisovat. Když se byl smích utišil, utřel si doktor Ostrý brejle a podav sklepnici prázdnou sklenici k naplnění, ujal se opět slova.

„To dopadlo, pánové, jakobychom se předháněli v prášení; co mé zprávy se týče, připomínám ještě jednou, že jest každému volno na náš stroj se podívat a dokládám, že nám budete každý upřímně vítán, přijdete-li se přesvědčit. Avšak bude dobře, když list zase obrátíme, neboť špatné příklady jsou nakažlivé a kdybychom u vynálezů setrvali, mohli bychom vynalézti ještě stroj na dělání dobré a špatné povětrnosti. Aby nás takováto nehoda nepotkala, povím vám malé dobrodružství, jehož jsem včera odpoledne zažil. Sedím vám po obědě, nic zlého netuše, ve své, po dědečkovi zděděné lenošce, kouřím dýmku míru a přemýšlím, jak asi dopadne ta nynější mezinárodní zápletka. Tu přichází služka a hlásí, že je venku nějaký pán a že chce se mnou mluvit o důležité záležitosti. Pravím, aby ho uvedla, a za chvilku vešel vám do pokoje malý přizrzlý človíček s vyčnívajícími manšetami, špičatým stojacím límcem a dlouhými, do špiček přistřiženými nehty, červenou kravatou a tak dále. Nabízím mu židli a tážu se, čím mohu sloužit? Mužík popotáhl si manšety a spustil takto: ‚Jmenuju se Sylvestr Sádlo a jsem, s odpuštěním, ženský krejčí. Ale přišla bída na kozáka a pohroma na naše řemeslo; zřídily se celé továrny na obleky pro dámy, ženské pletou se nám až nedovoleným spůsobem do řemesla, zkrátka, krejčovina mi nejde. Ostatně se mi to jednotvárné řemeslo také již znechutilo a tu pomyslil jsem si, že bych mohl nějak těžit ze svého jinakého vzdělání. A vidíte, pane doktore, proto jsem vlastně k vám přišel. Já čtu už přes deset let pilně noviny a myslím, že bych nyní už sám nějaký ten mizerný článek mohl napsat; přicházím tedy, abych vaší redakci nabídl služby své jakožto stálý spolupracovník. Chci se státi žurnalistou a prosím vás, abyste mne uvedl do cechu‘. Co tomu řeknete, pánové?“

Někteří z posluchačů, jako magistrátní úřadník Vaňous a krupař Klimeš, kterýž slynul jako veliký „čtenář“, dali se opět hlasitě do smíchu, jiní usmívali se toliko, jakoby nevěděli vlastně, co tomu říci mají, anebo krčili rozpačitě rameny. Pan Vaňous, vytřev si rozslzený zrak, pravil:

„A neptal jste se ho, doktore, na jaký obor asi aspiruje?“

„Ovšem že,“ odpověděl Ostrý, „a on prohlásil — beze žertu — že má největší zálibu ve věcech diplomatických a že by se tudíž nejraději nabídl pro věci zahraničné.“

„Nu a jak to skončilo?“ vyzvídal pan Klimeš. „Nepochybně prohlásil jste s politováním, že není v redakci žádná apertura, načež

on, abyste mu tedy aspoň zapůjčil na čestné slovo do zejtřka deset zlatých, co?“

„Neuhodl jste, ačkoli podobné rozpravy obyčejně takto končívají,“ odvětil s úsměvem Ostrý. „Já jsem vám tomu panu Sádlovi odpověděl asi takto: „Milý pane! Vaše snaha je smělá, ale ctihodná. Než, pohříchu, umění či řemeslu žurnalistickému musí se člověk zrovna tak vyučit, jako jinému; vy myslíte, že máte již dostatečnou průpravu theoretickou, nu dobrá, dejme tomu, ale praxe vám zajisté schází docela. Víte, příteli, žurnalistický stav je zřízení demokratické a tu odporučuje se, aby člověk začal od píky. Protož kdyby vám bylo libo — u nás uprázdnilo se místo redakčního sluhy, ježto dosavadní náš famulus kdesi skladníkem se stal . . . máte-li chuť, odporučím vás a mohl byste třeba ihned nastoupit.“ A co myslíte, že mi ten rozený diplomat odpověděl? ‚Pane doktore,‘ pravil, ‚špatný voják, který nemyslí, že má v tornistře berlu maršálskou! Já nabídnutí vaše ochotně přijímám, a budu-li přijat, postarám se, aby nikdo z pánů redaktorů nevycházel na ulici bez čamrdy nebo knoflíku.‘ A tak stalo se, že je pan Sylvestr Sádlo ode dneška u nás redakčním sluhou.“

„Vidíte, doktore, jak je to směšné a zvrácené, když se tlačí lidé do řemesla, jemuž se nevyučili,“ vykládal na to řezník a uzenář pan Fiala; „a přece podporujete stále tu svobodu živnosti. Kdybyste věděl, jací lidé už do našeho řemesla, hlavně uzenářského se připletli! Provazníci, hřebenáři, friséři a tak dále vrhli se na dělání párků, salámů a jitrnic. Představte si jen, co to obnáší, když dělá frisér v sobotu jitrnice, a budete ihned pro průkaz spůsobilosti!“

„A vidíte, já nejsem pro průkaz spůsobilosti!“ zvolal s žertovnou vážností strojnický mistr pan Švehla. „Ať se postaví někdo na mé místo anebo na místo kteréhokoli našeho dělníka a ať nám udělá a zřídí stroj, když se tomu neučil! To jsou samé láry fáry! Buď to ten člověk nedovede, a pak se ho nebojíme; anebo to dovede, a pak — proč by nesměl řemeslo provozovat?“

„Víte co, pánové,“ ozval se mistr Šarapatka, „my všichni, jak zde jsme, až na dr. Ostrého, máme ze svých řemesel přece už každý aspoň jeden dům; proč bychom nepřáli také těm, kteří se po nás o štěstí pokoušejí, ať si mají průkaz anebo nemají? Ostatně my to nerozhodneme, a proto myslil bych, abychom zase list obrátili. Co říkáte, pánové, těm nepokojům v našich měšťanských sborech?“

„My tomu nerozumíme,“ prohodil rozmarně pan Klimeš. „My nejsme qua-militaris, my rozumíme jenom věcem civilním.“

„Ah co, jaké pak rozumění!“ durdil se pan Šarapatka. „Tomu rozumí každý, když se řekne: má být anebo nemá být u našeho sboru české velení? Pan auditor-hejtman a ještě ten druhý doktor řekne sice, že tomu přece nerozumíme, že nejsme jen tak spolky pro zábavu obecenstva, nýbrž že jsme částí armády, a ta že má jedinou a nezměnitelnou řeč uvnitř i zevnitř . . . nu dejme tomu! Ale, když jsme polovičním vojskem, zvolal ondy soused Měchura ve valné hromadě, proč pak máme místo dělostřelectva jenom stříkačky, tak že, když je na př. installace pražského purkmistra, mimo naše sbory vyrukují jenom hasiči se svými pumpami a voznicemi . . . Když jsme tedy qua-militaris, na-

vrhuju, abychom vyslali do Vídně k panu ministrovi války deputaci s prosbou, aby nám bylo povoleno zřízení městského dělostřelectva. My že ty kanony a lafety sami pořídíme, a když by jich stát proti nepříteli někdy potřeboval, že je arci ochotně postoupíme. Poukáže-li pan ministr na nebezpečí cvičení s tímto druhem zbraně, nechť odpoví deputace, že nechceme s těmi děly ani cvičit ani manevrovat, nýbrž že si jenom přejeme, aby o Božím těle a při installaci pražského purkmistra místo stříkaček mohly vyjet naše sborové nebo obecní kanóny .... A co myslíte, že tomuto návrhu řekla slavná valná hromada? Všechno dalo se do hlasitého smíchu, a přec nebylo v tom návrhu nic vlastně hloupého. Myslete si o našich sborech co chcete, ale poříditi několik baterií lehkých elegantních děl, jež by vojenský erár v každou chvíli si mohl vzíti, není zajisté nic neloyalního, a zda-li by ozbrojeným sborům při velkých parádách lépe slušely baterie děl, než červené voznice a stříkačky, o tom nechám rozhodnouti vás, pánové. Já myslím, že bude také u nás jednou zřízena řádná zemská hotovost, a potom stanou se naše měšťanské ozbrojené sbory zřízením opravdu cenným. A tak neškodila by jim ani ta děla, jež naše poslední valná hromada zamítla."

Když byl mistr Šarapatka toto pověděl, otevřely se dvéře a několik pánů u stolu zvolalo najednou: „A, pan Křikava! Konečně!"

„Ano, pan Křikava v životní velikosti!" přisvědčil vesele příchozí a pověsiv kožich, čepici a hůl do výklenku u okna podal všem pořadem ruku a usadil se na své presidentské místo. V tu chvíli pak zpozoroval u vedlejšího stolu Hlavsu a zvolal: „I hlehle, tuto pan professor! To mne těší, no no! Tak abyste si hned přisedl k nám, bude nás aspoň zrovna do páru!"

Na to představil Jiříka Hlavsu svým denním společníkům a posadiv si ho vedle sebe oslovil sklepnici, kteráž mu byla přinesla pivo:

„Tak, Ančko, ať je dnes pivo jako malvaz! A nezanedbávejte mi tuto mého mladého přítele — kdož ví, jest-li vás nevyvede!"

Na to obrátil se definitivně ku společnosti a pravil:

„Tak o čem byla řeč, vašnostové? Zdálo se mi, že jste jak náleží veselí."

„Ach, to my jen tak!" odpověděl mistr Švehla. „Povídáme, co nám na jazyk přijde a, vyznávám zkroušeně, že jsme pomlouvali nepřítomné, zejmena vás, pane Křikavo. To prý, že jako už nepřijdete, že nesmíte, že byste byl bit a kdož ví co ještě ty zlé huby napovídaly."

„To vím, že nenecháte na člověku dobrého vlasu, ale však já se vám příležitostně odměním. Ostatně jsem se dnes skutečně trochu opozdil — prosím vás, vždyť víte, co bývá někdy zlosti s těmi nájemníky! Dnes jsem vám dával celé odpůldne audience; ten chtěl nová kamna, ten správku podlahy, třetí zase žaloval, že nedrží okna, poněvadž prý jsou přehnilé rámy, čtvrtý zase navrhoval, že si dá byt pěkně vymalovat, abych polovici připlatil — k smíchu, já mu mám z polovice zaplatit jeho malbu! — pátý žaloval, že je přízemek plný myší a tak dále a tak dále... však víte, že mám dva velké domy a znáte ty sekatury! Za uvážení hodnou uznal jsem beze všech obtíží stížnost na ty myši — prosím vás, když se v noci pod podlahou prohání několik set krys,

a když tato neřesť i nad podlahu se odvažuje, to je velice nepříjemné, to se již musí pomýšleti na odpomoc . . .“

„Ach co pak myši!“ vpadl Křikavovi do řeči pan Fiala. „Ty jsou všude a každý se jich může zbavit sám. U nás na příklad domem jenom hýbají, ale mně to dělá jux: lidé je všelijak otravují a chytají, psi a kočky se s nimi rvou, můj Jaroš střílí je s prvního patra flobertkou a já sám, když tak jsem při humóru, dělám si s nimi kratochvíli!“

„Pěkná to kratochvíle!“ zvolal opovržlivě mistr Šarapatka a odplivl si.

„Hrome!“ vzkřikl pan Fiala. „Vám bude z toho snad ještě nanic? Hahaha! Totě jako byste byl nějaká slečinka! . . . Tak vy tedy myslíte, že není s krysami žádná zábava? No tak si jen poslechněte. Já mám v přízemí, zrovna vedle krámu komůrku, kterou myši rády navštěvují; ve dne, dokud sekáme a dokud tam stále lidé se proháňějí, bývá tam zboží, ale po obchodě nenecháme tam ani kůstky. Myši láká tam vůně z masa a krve, ale sousta tam nikdy nenaleznou. Někdy však, když je mi do žertu, zavěsím do háku u stropu na dlouhou šňůru lehký dřevěný talíř s kusem opečeného, libě páchnoucího špeku, ale tak, že talíř jenom uprostřed, jak se říká, zrovna v težníku je zavěšen, kdež také slaninu jsem připevnil. Když to je hotovo, sednu si do krámu k okýnku a dívám se tiše, co bude následovat. Vůně opečeného špeku, rozumí se, začne brzy účinkovat a myš vylézá za myší. Každá vycítí arci okamžitě, kde špek visí, a poněvadž dřevěný talířek nedaleko nad podlahou se vznáší, začne jedna po druhé na něj skákat. Ale jakmile naň vyskočí, zváží se talíř a myš spadne okamžitě dolů. Pak vyskočí znovu a spadne znovu, a totéž dělají i ostatní, tak že houpačka ustavičně pracuje, až krysy zlostí funět a ocasy zuřivě se oháněti začnou, avšak houpačka nepřichází z klidu a rozvzteklené myši dají se konečně ze zoufalství samy do sebe a začnou se zuřivě rvát, načež můj Jaroš flobertkou do nich začne prášit . . . . Jindy zase na ty mrchy nalíčím, ale jak! Vezmu několik břitev, rozevru a přivážu je na lať na podlaze tak, aby sebou žádná nemohla pohnouti; pak vezmu špek a namažu jím silně ostří břitev, tak že toto v bílém tuku je obaleno, a jdu zase k okýnku do krámu, anebo raději nahoru spát, poněvadž se tento experiment nejlépe daří v noci. Myši vylezou totiž z děr, jdou po čichu, najdou špekem namazané břitvy, začnou je lízat a — ráno nalézáme pak podél břitev celé hromádky uřezaných myších jazýčků. Že pak myši bez jazýčků nemohou obstát, rozumí se samo sebou.“

„Vy jste už ten vyšší nebo nejvyšší krysař, sousede Fialo!“ zvolal se smíchem pan Křikava. „Ale dovolte, abych vám připomenul, že to není vhodný předmět rozpravy. Co pak, abychom si o něčem jiném promluvili? Jak pak, pánové, je už pražská obec hotova s upravením kamenného mostu?“

Z hostů kolem stolu nikdo neodpověděl; někteří pokrčili rameny, jiní vůbec bez pohnutí mlčeli.

„No, nikdo nic?“ otázal se opět pan Křikava. „A což vy, sousede Fialo, vy to musíte přece vědět! Vy máte na Malé straně krám a chodíte tedy přes kamenáč!“

„Je pravda," odpověděl chladně Fiala, „mám na Malé straně krám a chodím tam, ale nejdu nikdy přes kamenný most, nýbrž zacházím si vždy raději přes řetězový!"

„A proč to?" tázali se dva nebo tři hosté zároveň.

„Proč?" odpověděl pan Fiala. „Protože je na kamenném mostě každý pátý krok nějaký svatý, a abych ty všechny nemusil pozdravovat, raději si zajdu. Toť aby měl člověk přes celý most klobouk v ruce!"

Všichni kolem stolu se opět zasmáli, nejméně arci pan Křikava. Tento ujal se opět slova a chtě k vůli svému chráněnci, Hlavsovi, který za panujícího diskursu ani ke slovu dostati se nemohl, řeči nějaký vážnější směr dáti, ponavrhl opět změnu řeči a pravil:

„Ale teď bych myslil, pánové a přátelé, že bychom si měli pohovořit také o nějaké věci vážné. Těch frašek bylo snad už dosti — předpokládám totiž, že jste za mé nepřítomnosti také nic moudrého si nepovídali. Zde máme nastávajícího professora a vychovatele naší mládeže, o níž noviny říkají, že je naší nadějí. Nuže, skoro všichni, jak zde sedíme, máme kluky; pohovořme si, co bychom z nich měli udělat, aneb co z nich udělati hodláme, a tuto pan professor poví nám při každém čísle své mínění. Pravda-li?"

„Povím s radostí, čeho si budete kdo přáti, ale myslím, že tak zkušení pánové sami nejlépe vědí, co ze svých dětí udělat," odpověděl Hlavsa.

„No toť se rozumí," přisvědčil pan Křikava, „ale proto přece neškodí, když o věci promluví také člověk učený. Víte, my zde, až na dra. Ostrého, jsme lidé vesměs praktičtí a nepřejeme hrubě tomu učenému směru, poněvadž z něho nic už nekouká, ale spravedlnost a také praktická potřeba žádá, aby slyšena byla i druhá strana, jak říkají noviny."

„To je pravda," pravil přikyvuje hlavou krupař pan Klimeš, „ať se všechno vždy se všech stran uváží. Ale já se proto přidržím přece jen směru praktického, ne že bych snad byl nepřítelem vědy nebo pokroku — Bůh uchovej! — nýbrž proto, že mám praktické zaměstnání za zdravější a výnosnější, než všelijaké to školní nebo kancelářské sezení. Ale pro vzdělání jsem a také pro stálý pokrok. Já si myslím, že se má věda vždy více spojovat s průmyslem a řemeslem, a proto vychovávám své děti tak, aby dovedly někdy ve svých oborech razit cestu pokroku."

„Nu a máte naději, že se vám to podaří?" tázal se mistr Švehla.

„Mám!" odpověděl důrazně pan Klimeš. „A povím vám hned příklad. Já vám mám kluka, jmenuje se Kristian, ten má hlavu a smysl, že byste se podivili, a což nejzvláštnějšího jest: on má náramný talent — k pekařství."

„K pekařství!?" zvolala se smíchem celá společnost. „Totě neslýchané!" doložil Ostrý. „A jak pak jste tento vzácný dar ducha zjistil?"

„Jak jsem jej zjistil? Jako se každý talent zjišťuje!" odpověděl pan Klimeš. „Talent se vidí, pozoruje, cítí, na ten není potřebí dělat žádných, jak se říká, experimentů. Tak tedy můj kluk má talent k pekařství, ale náramný talent, pravím vám! To nebude jen tak obyčejný pekař — on pošine své řemeslo daleko do předu, on sloučí ruční práci

s duchem, on postaví pekařství na vědecké základy, on stane se reformatorem veškerého pekařství!“

Po těchto slovech, jež byl pan Klimeš pronesl s jakýmsi komickým pathosem, propukla společnost ve hlučný smích a veselá nálada dostoupila svého vrcholu. Již nebylo lze docílit, aby jeden mluvil a ostatní poslouchali, což ostatně tím časem také proto obtížnějším se stalo, že všechny okolní stoly zvolna se byly obsadily a neznámí lidé kolem pilně naslouchali, a takž začali naši hosté u rohového stolu mluviti spolu po dvou, ve třech, hlasem přidušeným a s větší než dříve vážností. Pan Křikava zabral se do hovoru s Jiříkem Hlavsou, a čím déle s ním mluvil, tím více se mu ten „mladík“ líbil. Pojednali spolu o nejrůznějších věcech, a pan Křikava zpozoroval, že má Hlavsa „ze všeho rozumný náhled“ a že je vůbec člověk velmi čiperný.

Tak minuly dvě, tři hodiny, a když byla jedenáctá odbila, povstal pan Křikava a pravil:

„Tak, pánové, můj čas nadešel! Zdržet se nesmím, toť víte, sice by bylo doma kázání. Chce-li někdo se mnou, dobře; nechce-li, také dobře, však já trefím. Přeju dobrou zábavu!“

Hlavsovi pak, který mu ochotně do kožichu pomáhal, pravil pan Křikava: „Tak, pane professore, ujednáno: v neděli jste u nás u oběda! Přijďte k nám hned před polednem, asi o jedenácté, a pojďte pak se mnou do vinárny. Ale jistě! A nyní s Bohem, mějte se dobře!“

„Přijímám s radostí vašnostino pozvání,“ odpověděl Hlavsa; „ale prosím za dovolení, abych vás směl doprovodit.“

„Máte o mne strach, hahaha?“ zasmál se pan Křikava. „To by bylo zbytečné, náramně zbytečné, neboť jsem já starý kozák, který se v pražských ulicích i v noci dobře zná. Ale udělá-li vám to radost — nuže pojďte! . . . Tak ještě jednou, pánové: Dobrou noc!“

„Dobrou noc!“ ozvalo se zároveň z několika úst a pan Křikava s Jiříkem Hlavsou odešel. Ale ostatní pánové u rohového stolu ještě asi hodinu si poseděli.

(Pokračování.)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

4.

eská delegace šotka v pasti
s pýchou vezla jásající vlasti;
oslavou je vítal národ vděčný,
pestrých spolků průvod nekonečný
a hold nadšený jim řečník vzdával:
kvítím, vavřínem je obsypával
Kterak na věky zvěsť veleslavnou
génij vlasti ryje v dějin desky,
že jich umem, prací neúnavnou
čerta domohl se národ český.

Ale nejvroucněji ze satana
těšila se klerikální strana,
neb jí přinesl ten zloboh malý
pádnou zbraň na zkrotlé liberaly.
V naší době smutné, která věří
tomu jen, co váží se a měří,
hlinou jen si krtčí dráhy ryje
a říš netělesnou, mimosvětskou,
z níž k nám světlá útěcha se lije,
prohlašuje za báchorku dětskou:
jaký triumf pro zastance víry,
pro nevěrce jaké zahanbení,
když tu náhle v atheismus čirý
rarach živý směle zuby cení,
rarach onen, jehož chvost a rohy
lehtaly jen k smíchu neznabohy.
Nyní může hmatat každá ruka
důkaz pravd, jimž učí věrouka.
Tento ďas je s kathedrály boží
posupný jen chrlič líce šklebné,
ale nad ním již si divák složí,
celou stavbu krásy převelebné,
pilířův a rozpon tvary sličné,
hrdých fiál květy nebetyčné,
hvězdnou klenbu nebeského týnu
s božím trůnem v kůru serafinů,
všechny pravdy, kteréž nebem psány
v písem svatých věkověčné blány.

Takto kázal hromovitým hlasem
tábor pravověrných, do své schrány

přijav drahocennou klícku s ďasem.
A hned poutě valné pořádány,
by lid všechen spatřil tyto divy,
pekla, věčných trestů důkaz živý.
Ze všech krajů českých, od Šumavy,
Brd a Krkonošů, z dáli, blízka
vypravila záhy každá víska
pod korouhví šumné, pestré davy,
sesterská pak Moravěnka zvláště
vyslala sem zevšad hosty četné,
rudé koženky a modré pláště,
bílé haleny a frýdky květné,
líčka roztomilá oček jasných
pod šátkem, jenž hořel mákem planým,
nad obrubou sněžnou límců řasných,
nad živůtkem třpytně vyšívaným
smějící se kvítím, pestrou stuhou
jako svěží májový kraj duhou —
A vše tlačilo se od úsvitu
do večera kolem klece s čertem,
obklopeným stráží jesuitů,
kteří vězně naučili žertem
hůlku přeskakovat navzdor pejsku,
vzácné hosty vítat po hebrejsku.

A co kouzlo stále svěží vleklo
proudy lidstva na výstavu divnou,
důvtip zbožný přinucoval peklo
přispět nebi znamenitou hřivnou:
věnoval-tě vstupné na missie
k divochům, jež křesťan vidí s žalem
před modlami mrzce sklánět šije
na korálů výspách v hájích palem.

Nechať bída zemí vládla kolem
a pláč hladu srdce zrýval bolem,
na klec pršel zlata liják stálý
pro ubohé hnědokožce v dáli.
Chutě na výstavu ďábla nošen
halíř poslední žebráckých mošen.

A ne pouze z Čech — i z končin jiných
národ na pouť do Prahy se dával,
která jedva ve zdech pohostinných
stěsnat mohla plemen různých nával,
až jsi domníval se, že tu znova
zkvetla pestrá doba Rudolfova.

I sám Barnum přeplul mořské vlny
získat pro své sbírky v jatém skřítku
perlu perel za milión plný — —
Utržil jen posměch za nabídku.

Ale zpupná voltairovců smečka
z ohromení probrala se brzy,
z šotka tropila si posměch drzý:
Chatrná to na hlupáky léčka!
Kdož ví, jaká liška z čertí kůžky
vystrkuje šibalské ty růžky?!
Zázraků již jako straček v žitu
narobila chytrosť jesuitů,
proč by jednou vtipně nepřevlekla
jakés morče za vyslance pekla?!

Vstali též, jak bývá obyčejně,
moudří prostředníci v lítém sporu
pravíce: Jak vy, my nesem' stejně
osvěty znak hvězdný na praporu;
zde však předem k lidu hledět sluší
prostých srdcí, nezkalených duší.
K čemu viklat jeho vroucí vírou,
která jediná ho vznáší k jasu
nad života trud a hmotu čirou?
Jeho mysl připjala se k ďasu
vírou pevnou, dětskou, pohnutlivou —
nač v něm budit skepsi kormutlivou?
Protož díme: Neberte mu ďasa,
jenž mu hrozbou zlého, k dobru ostnem!
Varujeme: Neberte mu ďasa!
S pochybností snadno v srdci sprostném
zahnízdí se zbujnost prostopasá,
snadno sveřepost se v davy vhostí
a zmar kázně s pustou nemravností
nad troskami všelikého řádu
zřídí hrubé zvířeckosti vládu.
Neberte jim nevinného ďasa!

Aj to krásné řády jsou a mravy
— jizlivě zas atheismus praví —
jimžto třeba lži a šalby bídné!
A zde obé přec je očividné:
Vydejte klec s nevídaným ptákem
na chvilku jen vědeckému soudu —
neshledá-li humbug za bubákem,
sami nadáme si slepých bloudů.

Buďiž! hrdě zvolal tábor zbožný.
Universitě klec na stůl dáme,
ať v ní koná všechen rozbor možný.
Dozor jen si při tom ponecháme,
neb vždy věda páchne trochu sírou,
nekvasíc — žel bohu! — dobře s vírou.

O soudce se shodli — leč ó žaly!
neblahý ďas vády samé plodil.
Dvou teď universit boj se zrodil:
česká s německou se o klec rvaly,
každá tvrdíc, že jí přednost dává
vyšší vědy květ a stará sláva.
A již málem vztekle roztrhnuly
čerta v německou a českou půli,
když tu vláda Čechům přiřkla ďábla.
Zařičela ovšem zloba divá:
Ve všem křivdí nám! I ďasa shrábla
miláčků těch ruka, věčně chtivá!

5.

V aule slavné, v síni velkolepé
na zkušebním stole v těsné kleci
rarach na bidélku zuby klepe,
s bázní očekává příští věci.
Teskně povyhlédá sítí drátů
na pedelly, v plném majestátu
třímající berly, v pestrém havě,
s barety na povznešené hlavě.
A dál krouží plaché jeho hledy
po nesčetných jasných světlech vědy,
po věhlasném, mnohohlavém sboru
řádných, mimořádných professorů,
docentů, hvězd nejnižšího řádu,
které skromně míhají se vzadu.

Sotva ohlednout si troufá Muza,
natož líčit slavné shromáždění,
z něhož obchází ji svatá hrůza.
Klíční dirkou jen tam vsýlá zření
stojíc v bídném neučenců davu,
s nimiž vrátný kolleje se trudí,
an je od posvátných prahů pudí
bakulí svou jako stádo bravu.

Uvnitř zatím rektor vážných vzhledů
řeční latinsky ve vědců středu:

Díky vládě, jejíž ruka štědrá
úkol čestný, ač i těžký klade
naší drahé almae matri v bedra,
by v něm zkusila své síly mladé.

Úkol čestný. Neboť v této chvíli
zraky všeho učeného světa
k naší škole vysoké se chýlí,
jíž tu kyne věčné slávy meta,
rozsouzení sporu, který dělí
vzdělaného lidstva obor celý,
a snad velkých záhad rozřešení
(i to možné!), které z šera věků
stále míhaly se ve člověku,
zdroje hrůz a muk i povznešení.

Okamžik to velký, veleválžný!
V naši ruku pravdy na obranu
vložil meč svůj vědy genij strážný.
Bez dechu vše hledí v tuto stranu,
školy vysoké vší Germanie
chtivě ždají o té schůzi zprávu —
Jaký div, že srdce prudko bije,
tušíc blízkou pohromu neb slávu!

Úkol těžký. S jedné strany věda
neúprosně jádro věci hledá,
hloubadlo své bezohledně noří
na dno záhad, nedbajíc, zda spolu
předsudky byť mnohým svaté boří,
hněvu jejich nedbajíc ni bolu.
A zde zvláště třeba šetřit bděle
přísné vědeckosti, kdy k nám zírá
bystrým okem člověčenstvo celé,
slovo každé ode rtů nám sbírá.
Jaká hanba, jakby škodolibý
soupeř jásal z každé naší chyby
před tím obecenstvem, v také roli!

Do druhé zas vážky ohled padá
na potřeby naší veleškoly.
Neboť naše alma staro-mladá
trpce žehrá, že je tvarem kusým
(žel, že znova ránu jitřit musím!)
bez fakulty, kterou právě snadno
vzbouřit může naše rozhodnutí —
Všechny tyto zřetele nás nutí
pilně vážit, co zde činit radno.

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

III.

Na repertoiru objevily se: *Nerovné manželství* od O. Pinkasa, *Uhlíři* od Gillea a *Antony* od Dumasa staršího.

Národní divadlo čas od času přináší kusy starého a staršího repertoiru, „aby znenáhla předveden byl obecenstvu obraz nenáhlého vývinu dramatického umění", tedy s jakýmis vychovatelskými intencemi. Je to také část programu Národního divadla, ačkoli ne hlavní. Dumasův *Antony* vedle své romantičnosti zajímal také spůsobem, jakým byl vypraven. Dějem spadá do první polovice století a všeobecně napadly krátké živůtky na damských toiletách a u pánů šosaté kabáty s širokými přes ramena límci a úzkými spodkami, dole u střevíců rozštěpenými. Byla to malá extravagance ve věčné jednotvárnosti běžných scénářů a podává vítanou příležitost k několika slovům o scénování kusů.

Scénovati znamená dílo básnické na jevišti ve skutek uváděti, pomocí osob, dekorací, rekvisit, nábytku, kostumů. Scenování je uměním a jde po jistých zákonech psychologických. Sestavení scény znamená sestavení jistého okolí, které by odpovídalo jisté představě.

Všecky zvláštnosti a podrobnosti obklopujícího nás okolí unikají skoro naprosto naší pozornosti. Vezměme nápadný příklad. Přeložme se na okamžik do Číny, která vzhledem k Evropě je zemí nad míru výstřední, a uznáme, že zrak náš není schopen vypátrati různosti mravů, spůsobů a kroje, jimiž lišily se od sebe různé doby země. Mezi milionem diváků snad ani jediný nedovedl by rozeznati, v čem liší se módy čínské tisíc let od sebe vzdálené. Tento příklad věru může vyvolati jakousi nedůvěru naproti tak zvanému lokálnímu koloritu scenerií. A naše dotyčné vědomosti nejsou mnohem obšírnější, co se ostatního Východu dotýče, Asie, Afriky, Egypta, ba i Řecka, ani Řím nevyjímaje, obzvláště z prvních dob našeho letopočtu.

Vše, co se vymyká z dosahu naší nejbližší učiněné zkušenosti, pozbývá znenáhla rázu přesnosti a pravděpodobnosti. Předveďte šedesátiletému člověku chronologickou řadu nákresů, představujících módy, které od vrstevníků jeho byly přijímány, počínaje jeho narozením, ani je po většině nepozná a budou se mu zdáti schválně vymyšlenými a zcela pravděnepodobnými. Z té příčiny je při scenování kusů, náležejících dobám jiným, každá přílišná věrnost archaeologická, každé snášení četných detailů nejen zbytečno, ale i na úkor pravděpodobnosti, na úkor důležitého zdání pravdy, které je na scéně požadavkem prvním. Jde-li o vlastní národ, o národy bližší, máme ovšem větší souhrn znalostí, nežli o lidu cizím, třeba současném. Veliký počet diváků má spůso-

bilost rozeznávati doby slohu v dekoracích, nábytku i kostumech, aspoň hlavní doby. Sloh Ludvíků třináctého, čtrnáctého, patnáctého, šestnáctého jsou také známy, leč kolik diváků dovedlo by určiti zvláštnosti, jimiž se za oněch časů lišily od sebe módy? Obecenstvo nestará se o neshody a poklesky, které současníkům byly by se zdály hroznými. Jednotlivé dramatické hry mají svou ustálenou výpravu. Roku 1878 dáván v Comédie Française Molièrův *Misanthrop* v kostumech shotovených v roce 1837 pro slavnostní gala v císařském zámku Versailském a byvších v módě za nezletilosti Ludvíka XIV., ačkoliv *Misanthrope* pochází z r. 1666 a vždy se dával v zastřižených kabátcích druhé polovice onoho věku. Nám příslušníkům věku devatenáctého, jenž si tolik zakládá na přesnosti a často víc než sluší, nám je ten rozdíl zcela lhostejný. Některý archaeolog mezi kritiky vadu uznal, leč kolika divákům vůbec napadne porovnávati dobu kostumu s dobou kusu? Většina bezpochyby ani neví, že otázka kostumů při představení může býti předmětem sporu.

Někdy si obstará herec do ustáleného, běžného ensemblu kostumů o své ujmě oblek vlastní, se značným třeba nákladem a historickou znalostí pořízený. Jeho kabát snad se různí dobou o několikrát padesát let od ostatních, snad je i každý kabát o sobě v ensemblu z jiné doby, a přece jen nejmenší část diváctva pozastaví se nad touto směsí mód k sobě nenáležejících, nesrovnalých. Kdyby však herec přišel do moderní komédie oblečen podle módy z let třicátých neb čtyřicátých, byli bychom uraženi. Co do času tedy visíme jen na hlavních známkách, a nedbáme růzností, třeba značných, ale vynikajících teprve porovnáváním podrobností.

Je přirozeno, že představa, kterou máme o kostumech dob, je tím povšechnější, čím větší počet jednotlivých kusů, ať z téže doby, ať z následujících jsme viděli. Ta představa se v nás rodí a vzniká jako každá jiná, splýváním společných znaků, které na velikém počtu předmětů napadají. Z toho vychází, že představa, jíž máme o slohu probrané doby, nejde do podrobností, nýbrž je povšechná a že tudíž třeba při scénování prováděti v dekoracích, nábytku a kostumech právě jen tuto povšechnou představu, která jedině odpovídá náladě ducha divákova a která jediná je pro něho pravdou. To je zákon scénovací, proti kterému na příklad se divadlo vévody z Meininků svými učenými arangementy prohřešuje, činíc z jeviště namnoze pouhou výstavu archaeologických rarit, kabinet zajímavých nápodobenin pro zvědavce a znalce.

Lze také pozorovati, kterak podrobné představy současníků z nenáhla se zaměňují a přecházejí v představy povšechnější stejnou měrou, co chvíle, v níž povstaly, se posunuje na zad do minulosti, až nastane moment, kdy utkví v obecné představě typu, která zůstane nezměnitelna do budoucnosti a k níž se má každékoli představování té které minulé doby nésti. Tyto utkvělé, nezměnitelně ustálené, povšechné typy mají tedy na jevišti býti představeny věrně; o ně tu běží, poněvadž ony jedině odpovídají tvarům, do kterých čas vtělil představy naše. Jest tedy jistý stupeň přesnosti, přes který činnost scénovací se nemá odvážiti, aby nepůsobila nejen protidivadelně, leč i neuměclecky. Kus, který by se po padesáti letech vyhrabal s celým původním aparátem,

s těmiže dekoracemi a kostumy, které byly při jeho prvním představení, činil by na nás dojem učiněné karikatury; neboť ve mnohých věcech by odporoval typům, které časem vznikly v obraznosti naší.

Z té příčiny má tedy jistou oprávněnost, co někteří kážou a co pro naše poměry zní ovšem trochu kuriosně, že je žádoucno, aby při kuse, který učinil na jevišti svou povinnost a o kterém se dá soudit, že by časem mohl býti znovu uveden na jeviště, zničila se původní jeho výprava. Při kusech ostatně, které vyčerpaly úspěch, je to konečně přirozený následek věci. Nelze na věčné časy ukládati dekorace, jichž budoucí upotřebení předvídati nelze a které se snad opotřebovaly a sešuměly. Podobně je s kostumy. De facto je tedy výprava beztoho zničena. Druhý následek je, že při reprise kusu, jenž dávno už se neobjevil na ceduli, nebylo by na místě oživovati tutéž výpravu, jaká byla prvotně.

Na první pohled se zdá, jako by se pravidlo netýkalo kusů klassických, jichž výprava je nepohnutelná a tak dobře uspořádána, že netřeba na ní podnikati změn. Leč i to byl by omyl. Následkem revoluce, provedené na sklonku předešlého století ve věcech dekoračních a kostumních na divadle, je upravování scény i pro vynikající díla klassická záležitostí zcela moderní. Prodělalo mnoho změn, mění se často dosud a bude se měniti. Co se kusů řeckých a římských dotýče, je zjevno, že zřetel, s něhož se postupně pohlíželo na starý věk, se neustále přesunoval a že představení klassického kusu co do výpravy, které mohlo uspokojiti diváka na začátku našeho století, nemůže uspokojiti diváka nynějšího. Mění se herci a s nimi třeba měniti výpravu. Vkus obecenstva přetvořuje se od generace ku generaci, zponenáhla se unavuje stejným pohledem a zdá se mu, ať po právu či nic, že přivoděním změny nějaké lze přiblížiti se více ideálu, kterého dosíci ovšem nikdy nelze.

Z těch rozmanitých ohledů vychází zákon, že díla klassická nesmějí skostnatět v určitém zpodobení. Zákon třeba nevyslovený, přece bezděčně všude zachovávaný. Platí tu stanovisko místní; co odpovídá vkusu obecenstva v Paříži, nemusí odpovídat obecenstvu v Praze. Dílo dramatické může třeba rok, dvě leta objevovati se na jevišti v jedné výpravě, pak po většině nastane potřeba úplně je vysvléci a položiti na dočasný odpočinek, z něhož po čase může vyvstati v podobě nové.

Obsazovati znovu role, ať k vůli tak zvaným doublurám ať k vůli nově přibylým silám, je konečně dobré k vůli nepředvídaným událostem anebo s ohledem na vychovávání mladších talentů; o sobě však je škodlivo, poněvadž se jím porušuje dovedně sestavený celek a poněvadž s ním zároveň nejsou možny všecky nápravy, jaké lze provésti jen při prvním scénování. Tak se stává, že často s uměleckého stanoviska bylo by záhodno sundati s repertoiru kus ve chvíli nedostatečně obsazený a odložiti jej na nějaký čas, až by bylo lze jej nově studovati a scénovati.

Jde-li o jiné dílo dramatické, ani řecké ani římské, jehož látka vzata z té doby, v níž bylo poprvé dáváno, tu třeba rozeznávati, je-li práce starší nebo moderní. Kusy z období dějinného, z něhož časem povstaly už povšechné, skoro určité typy, lehčeji se vypravují, poněvadž ony typy jsou už na jevišti známé, uskutečněné a jinými uměnami,

malířstvím, rytinami a výtvarnictvím v obecnější známost uvedené. Ačkoli i v tom případě se dějí někdy značné odchylky.

Větší obtíž bývá při výpravě děl moderních, v nichž třeba poprvé dáti přesnou podobu typů, které se teprvé v duchu našem tvoří a v nichž převládají ještě rysy podrobné, které v paméti jednotlivců mají podobu různou. Tato otázka velmi živě přetřásána na veřejnosti v Paříži, když také tam nedávno po delší době znovu vytažen na světlo a proveden Dumasův *Antony*. Tam se nejlépe osvědčilo, jaké je štěstí, že každá výprava divadelní je v povaze netrvalá. Kdyby se byla zachovala minulá a kus byl v ní býval předveden nynějšímu obecenstvu, snad bylo by to jistou část diváctva do jisté míry zajímalo, leč celek byl by dojista býval měl výsledek nešťastný, odporný účeli, který záleží v pohnutí srdce a mysli. Kroj zastaralý, přežilý je těžko bráti do opravdy a směšnost podívání byla by neodstranitelnou překážkou náladě zamýšlené. Jen si představte činohru, třeba z let šedesátých, dávanou s tehdejší módou a dámy v krinolínách! Nejvážnější myšlénky a intence autorovy byly by ztraceny.

I léta třicátá čtyřicátá jsou ještě tuze blízka a čerstva v tradici kroje a slohu. U nás dáván *Antony* v kostumu z doby císařství, volba to šťastná. Kroj ten je už dosti ustálený v představě vzdělanců a má už povahu karakterického typu, což o módách pozdějších dosud tvrditi nelze. Jen některé maličkosti na oblecích dam i pánů činily ještě dojem lehce kuriositní, hledaný. V moderním kostumu hráti drama starého Dumasa by nešlo, pro silně časový ráz doby určitě minulé, pro přežilé názory v něm projevované, pro romantický jeho obsah. Takovou nesrovnalost by divák hned vypozoroval. Sáhnuto tedy nazpátek, pro typ staršího kroje a to diváku pranic nevadí, je-li kroj o nějakých dvacet roků starší, nežli děj, který se v něm odehrává.

U nás nebyl *Antony* před tím známý. V Paříži ovšem nemohli brát ohledy na výpravu, kterou měl před posledním provozováním. Ta byla zničena a bylo dobře, byla potřeba poříditi novou. Těžkosti působilo právě ono veliké množství podrobností a rysů, které byly z doby tak blízké známy a jimiž byla obraznost přeplněna. Pro Antony-ho bylo třeba sestaviti kostým, aby nebyl směšným, jako jím nebyl druhdy. Bylo třeba samu od sebe, nepozorovaně stvořiti pro starší dobu všeobecný typ, aby měl povahu doby a přece nebyl oblekem modního panáčka z toho onoho roku. Bylo tedy velice žádoucno nezůstat lpěti na některé rytině módní, na některém listu obrázkového žurnálu, nýbrž dát se prodchnouti podobiznami, poprsími, rytinami a pak zkrátka provésti dílo umělecké Povšechné prozkoumání mělo poskytnouti jistý počet společných známek a určiti tak všeobecné rysy potřebovaného typu. Kostum Antonyho neměl býti ani kopií ani reminiscencí, nýbrž výtvorem ve smyslu uměleckém.

Vyskytne-li se *Antony* na repertoiru ještě ve století příštím, nebude už potřeba tolik důvtipu pro vynalezení potřebného oděvu. Typ kroje našeho věku bude do té doby ustálený.

Celkem je umění scénické jako každé jiné a podléhá těmže zákonům i podmínkám. Je zřejmým nápodobením přírody, ale svobodným a souborným, tvůrčím, je v určitém vztahu k osobám a věcem, které

mu byly vzorem, jako jsou představy naše ve vztahu k nesčíslným často předmětům neb zjevům, které je v nás vyvolaly. Činiti ze scény otrockou kopii skutečnosti bylo by předně hmotnou nemožností a za druhé, pokud rozhoduje čas, uměleckým nesmyslem, poněvadž by bylo v neustálém odporu s nenáhlými, ale nevyhnutelnými přeměnami, jimž podle zákonů duševních podléhají všecky naše představy.

Třeba uznati, že skutečnost o sobě je něčím co rychle uniká bedlivosti lidské a že pro jeden jediný předmět stává tolik různých jeho obrazů, kolik je pozorovatelů. A v pravdě, co nazýváme skutečností, není než uměleckým dílem, jehož původcem je onen umělec, kterého příroda v nitru každého z nás ukryla — praví Becq de Fouquières.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše **Bedřich Katzer.**

(Pokračování.)

Z hlavy se ponoříme do žaludku, bez jehož čilé a vydatné činnosti beztoho ani hlava, ani celé tělo ostatní nejsou hrubě k ničemu. Už v minulých Rozhledech zaznamenali jsme několik zpráv o výkonech jeho; dnes chceme se zmíniti o výzkumu, jenž týká se *vlivu některých nápojův a pokrmů na trávení* živných potravin. Pokusy v této příčině arci nebýly konány na člověku, nýbrž na mírně velikém řeznickém psu, jemuž k zažívání podáno obyčejně 50 až 100 gramů koňského masa syrového. I dospělo se k následujícím výsledkům: Voda, kyselka, čaj a káva v mírném množství trávení nejsou na závadu. Pivo, víno a kořalka, pokud nejsou resorbovány, zdržují trávení měrou dosti značnou, jmenovitě pivo, v němž kromě alkoholu účinkují také látky extraktivní. Proto umírňuje pivo zažívání mnohem více než stejné množství vína, chovající stejně mnoho lihu. Cukr zdržuje trávení velmi, sůl však patrně je zrychluje. — Tyto výsledky, ještě jednou opakováno, byly získány na *psu*, který před tím o kyselku, čaj, kořalku nebo cukr snad nikdy nezavadil. Dají-li se tedy přenésti beze všeho na *člověka*, od samého narození takořka všem lahůdkám těm zvyklého, jest ovšem otázka jiná. (Arch. f. Hygiene, Bd. III., pag. 204.).

S dobrým zažíváním souvisí tloušťnutí a nasazení *sádla*, jehož *vznik a původ v těle zvířecím* nejnověji byl zevrubně prozkoumán. Původně mělo se za to, že sádlo, resp. mastnoty v těle zvířecím tvoří se výlučně z mastnot potravy. *Liebig* však dokázal, že mastnoty zažité v některých případech na určito nevystačují k vytvoření všeho sádla, z čehož soudil, že uhlovodíky. jako jest škrob, cukr a p., jsou zdrojem sádla. Jelikož však po té *Pettenkofer* a *Voit* ukázali, že bílkoviny rozkládají se na dvě součásti, z nichž jedna bezdusíkatá velmi loji se podobá, ocitla se otázka o původu sádla zvířecího v úplné nejistotě. Tito badatelé a jejich stoupenci drželi se náhledu, že přímé uvedení mastnot do těla a vznik jejich rozkladem bílkovin jsou dostatečnými prameny sádla, jiní zase hojnými experimenty hlavně na prasatech a husách snažili se dovoditi, že uhlovodíky o sobě mohou býti zdrojem

sádla. Z řady těchto pokusů velká většina jest dokázatelně planá a toliko jeden zcela zaručený a přesně provedený pokus, kde prase jen rýží krmené slušně stloustlo, dovodil neklamně, že *sádlo v skutku z uhlovodíků povstati může.* Aby vyšetřil, kdy se to děje, podnikl *Voit* nové pokusy na husách, také rýží krmených. I dospěl k výsledku, že u masožravých i býložravých živočichů při potravě, v níž uhlovodík nad sádlo a bílkoviny náramně převládají, z uhlovodíků — v tomto případě škrobu — sádlo se tvoří. Veliký *přebytek uhlohydratů* jest podmínkou, aby pramenem sádla se staly; jinak vzniká sádlo výhradně prý ze trávených mastnot a bílkovin. (Sitzber. d. math.-phys. Classe der Münch. Akadem. 1885, pag. 288.). (Pokračování.)

Bohdan Zaleski.

Ve vísce Villepreux u Paříže zemřel ku konci minulého měsíce slavný polský básník, „slavík Ukrajiny“ — *Bohdan Zaleski*, poslední z té „velké plejady, která v první polovici tohoto století nenadále na polském nebi zazářila“, jak literární historikové, píšíce o básnické družině, seskupené kolem Mickiewicze, Krasińského a Slovackého, obyčejně se vyjadřují. Stráviv více než padesát let po nešťastném prvním velkém povstání polském z r. 1831. v emigraci zemřel jako stařec 84letý. Podobného věku dopřávají bohové jenom skutečným miláčkům svým. Smrt dlouho váhala, nežli se dotkla ledovou rukou té zvláštní, nezapomenutelné, opravdu velebné hlavy Bohdana Zaleského (snad ji znáte z našich obrázkových listů?), jako dlouho váhala, než-li sáhla na hlavu Sofoklovu nebo Goetheovu nebo Hugovu . . . Třeba ne duchem, srdcem zajisté byl zvěčnělý Zaleski sourodý se zmíněnými velikány. Vezměte jenom jeho „dumky a šumky“, jeho „Rusalky“ nebo „Ducha od stepi“ do rukou, tak ve chvíli, kdy přístupni jste dojmům přírodních krás, kdy mluví k vám každý paprsek sluneční, každý květ, ba kámen tou pravou svojí hlubokých myšlének plnou řečí, jíž nelze lidskými zvuky přetlumočiti, a probírejte se jimi — po tluku vlastního srdce, které se vám rozšíří divnou rozkoší, poznáte, jaké to velké, hlaholné, vzácné srdce lidské tlouklo v Bohdanu Zaleském. Bylo to srdce pravého básníka, které vlastně nikdy neumírá, jsouc srdcem samé přírody.

Písně Bohdana Zaleského jsou jakoby utkány ze samých stříbrných svitů měsíčních. Tušíme, zapřádajíce se v jejich kouzlo, jak krásné musí být ty zimní a letní noci, vznášející se v jasném, hvězdnými perlami posetém rouchu nad ukrajinskými stepmi. Zaleski rád na ně vzpomíná! My pak ovšem rádi po nich toužíme.

Zaleski poesií svou značně přispěl a ještě přispěje k utužení slovanské vzájemnosti, jejíž upřímným byl pěstitelem. Sypeme i za to růže na jeho hrob! *A. Š.*

Oprava. V článku „Z moravské Slovače“ na str. 550 sluší v řádcích 18 a 19 shora vypustiti slovo *prý* a v řádku 18. shora státi má *9. března* na místě *6. dubna.*

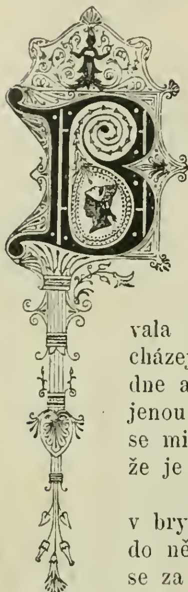
Kreslil B. Kutina. Ryl Jan Patočka.

Rodinné štěstí.

Román.

Sepsal hrabě **Lev N. Tolstoj.** Z ruštiny přel. Terezie Malochyňská.

(Pokračování.)

IV.

Byl Uspenský půst a proto nikdo v domě nedivil se mému předsevzetí — připravovat se v tento čas ku zpovědi.

Po celý ten týden poručník ani jednou k nám nepřijel a já se tomu nejen nedivila, nebyla nepokojnou a nehněvala se na něho, ale naopak byla jsem ráda, že nejde, a čekala jej pouze ke dni svého narození. Po celý ten týden jsem každého dne vstávala časně, a zatím, co mi zapřáhali koně, sama se procházejíc sadem, přemítala jsem v mysli hříchy minulého dne a uvažovala, co jest mi nyní činiti, abych byla spokojenou se svým dnem, a abych ani jednou nezhřešila. Tehdy se mi zdálo lehkým, býti zcela bez hříchu. Zdálo se mi, že je třeba jen trochu se přičinit.

Přijížděli koně, já s Káťou nebo s děvčetem usedla v bryčku a jely jsme tři versty cesty do kostela. Vcházejíc do něho, pokaždé jsem vzpomínala, že jest zvykem modliti se za ty, „kdož vstupují v bázni boží", a snažila jsem se, abych právě s tímto pocitem vkročila na dva stupně vchodu, porostlé travou. V kostele nebývalo v tom čase více než deset modlících se selek neb čeledi dvorské, a já snažila se opětovati s úzkostlivou pokorou jejich poklony a vždy došla jsem — což se mi zdálo velkým činem — sama ke stojanu svíčkovému, kdež vzala jsem svíčky od starosty, starého vojáka, a sama je postavila. Hlavními dveřmi bylo vidět pokrývku oltáře, kterou moje matka vyšila; nad stěnou svatyně, ozdobenou obrazy svatých, stáli dva andělé s hvězdami, kteří se mi zdávali tak velkými, pokud jsem byla malou, a holoubek se žlutou září, který mne tak zajímával. Za chórem bylo viděti ošoupanou křtitelnici, u které jsem se tolikráte účastnila při křtu dětí dvorské naší čeledi, a u které i já jsem byla pokřtěna. Starý kněz vcházel v říze, zhotovené z pokrývky rakve otcovy, a sloužil služby boží, týmž hlasem, jakým — pokud má pamět sahá — vždy se konaly služby boží v našem domě i křtiny Sóni, i zádušní mše za otce a pohřeb matky. Týž chraplavý hlas ďáčka rozlehal se na chóru, a táž stařenka, kterou pamatuji v kostele vždy, při každé službě boží, stála jako vždy shrbena u stěny, zírala plačtivými zraky na svatý obraz v chóru, tiskla složenými prsty vybledlý šátek a cosi šeptala bezzubými ústy. A vše to nebylo mi již novým, bylo mi blízkým nejednou vzpomínkou; ale nyní jevilo se vše to velikým a svatým v mých očích a zdálo se mi plným hlubokého vý-

znamu. Naslouchala jsem každému slovu čtěné modlitby, chtějíc citem v ně vniknouti, a když jsem mu nerozuměla, prosila jsem v myšlenkách Boha, aby mne osvítil, anebo vymyslila jsem si na místo nepochopené svou vlastní modlitbu. Když se četly modlitby pokání, vzpomínala jsem na svou minulost, a ona dětská, nevinná minulost zdála se mi tak černou u porovnání s nynějším světlým stavem mé duše, že jsem plakala a hrozila se nad sebou; ale zároveň jsem cítila, že to vše bude odpuštěno, a kdybych i měla hříchů ještě více, že by mi pokání tím bylo ještě sladčím. Když kněz na konci mše pravil: „Požehnání boží buď s vámi!“ tu mi bylo, jakoby mne mžiknutím pronikal zvláštní pocit tělesného blahobytu. Jakoby jakési světlo a teplo rázem mi naplnilo srdce. Služby boží se končily, baťuška popošel ke mně a ptal se, není-li třeba, a kdy by měl přijít k nám sloužit večerní nešpory; ale já pohnutě mu děkovala za to, co chtěl pro mne učinit, a pravila jsem, že sama přijdu nebo přijedu.

„Sama se chcete obtěžovat?“ pravil kněz.

A já nevěděla, co odvětit, abych nezhřešila hrdostí.

Po službách božích, když jsem byla bez Káti, vždy jsem odeslala koně napřed a sama pěšky vracela se domů, nízko a pokorně se kloníc všem, které jsem potkávala, a hledíc najíti příležitost, abych někomu pomohla, poradila, abych pro někoho se obětovala, jemu přispěla, vůz pozvedla, dítě na rukou pochovala aneb s cesty ustoupila a se zablátila.

Jednou večer jsem slyšela, kterak správce vypravoval Kátě, že sedlák Semen přišel prosit o prkna na rakev dceři a o peníze, rubl na zádušní mši, a že on mu je dal. „Což jsou tak chudi?“ ptala jsem se. — „Velmi chudi, slečno, ani na sůl nemají,“ odvětil správce.

Cos mi sevřelo srdce a zároveň jsem se jaksi zaradovala slyšíc to. Řekla jsem Kátě, že půjdu se projít, a zatím běžela jsem nahoru, vzala všechny své peníze (bylo jich velmi málo, ale bylo to vše, co jsem měla), a požehnavši se křížem, šla jsem sama přes terasu a sadem do vsi, k chaloupce Semenově. Tato stála na začátku vsi a já, nikým neviděna, přistoupila k oknu, položila tam peníze a zaťukala v okno. Kdosi vyšel ze síně, zaskřípnul dveřmi, vzkřikl na mne; já, třesouc se a stydnouc strachy, jako hříšnice nějaká, odběhla domů. Káťa se mne ptala, kde jsem byla a co se děje se mnou? Avšak já ani neporozuměla tomu, co mi pravila, a neodpověděla jí. Náhle jevilo se mi vše malicherným a bezvýznamným. Zavřela jsem se ve své komnatě a dlouho jsem se procházela sem tam, nejsouc s to něco dělat, ani přemýšlet, aniž porozuměti vlastnímu svému citu. Myslela jsem pak na radost celé rodiny, na slova, jimiž nazvou toho, kdo tam položil peníze, a bylo mně líto, že jsem je neodevzdala sama. Myslela jsem dále na to, co by asi řekl Sergej Michajlič, kdyby se dozvěděl o tomto mém skutku, a radovala jsem se tomu, že se toho nikdo nikdy nedoví. A taková zvláštní radost byla ve mně, ač se mi všichni zdáli v tu chvíli špatnými i já sama sobě, a s takovou lítostivou něžností hleděla jsem na sebe i druhé, že myšlenka na smrt představila se mi jako sen o štěstí. Usmívala jsem se, modlila se, plakala a všechny na světě i sebe v tu chvíli s neskonalou vroucností milovala. Mezi službami božími čítala jsem evangelie, a vždy srozumitelnější stávala se mi ta kniha,

vždy tklivějšími a prostšími děje toho božského života a vždy úžasnějšími a nevystihlejšími hloubky citu a myšlenek, kteréž jsem nacházela v jeho učení. Ale za to jak jasným a prostým zdálo se mi vše, když jsem vstávajíc od této knihy, opět pohlížela a vmyslila se v život mne obklopující! Pravila jsem sobě, že je těžko nežíti dobře a že je přirozené milovati všechny a být milovánu ode všech. Všichni byli ke mně tak dobří a laskaví, ba i Sóňa, které jsem dále dávala hodiny, byla zcela jinou, snažila se porozuměti mně, vyhovět mi a nezlobit mne. Jakou jsem byla já, takovými byli též ostatní se mnou. Přemítajíc, jaké mám nepřátele, které musím před zpovědí poprosit za odpuštění, vzpomněla jsem si toliko na jednu paní, sousedku, které jsem se vysmála před rokem ve společnosti, a jež přestala k nám jezdit. Napsala jsem ji list, uznávajíc v něm svou vinu a prosíc za odpuštění. Ona mi odvětila listem, ve kterém sama prosila za odpuštění a zároveň mi odpouštěla. Plakala jsem radostí, čtouc ty prosté řádky, v nichž se mi tehdy jevil cit neobyčejně hluboký a dojemný. Chůva má se rozplakala, když jsem ji prosila za odpuštění. Proč jsou všichni tak dobří ke mně, čím jsem si zasloužila takovou lásku? ptala jsem se sama sebe. Mimovolně jsem vzpomínala na Sergeje Michajliče a dlouho jsem naň myslila. Nemohla jsem jinak, a nepokládala jsem to za hřích. Avšak myslila jsem na něho zcela jinak, než v onu noc, kdy jsem ponejprv seznala, že ho miluji; myslila jsem na něho jako na sebe samu, spojujíc jej mimovolně s každou myšlenkou o své budoucnosti. Skličující dojem, který jsem pociťovala v jeho přítomnosti, naprosto zmizel v mé obraznosti. Cítila jsem se nyní jemu rovnou a s výše duševní své nálady zcela jsem ho chápala. Bylo mi nyní u něho jasným vše, co se mi dříve zdálo divným. Teprve nyní jsem porozuměla, proč pravil, že štěstí záleží jen v tom, žíti pro jiné, a zcela jsem s ním souhlasila. Byla jsem přesvědčena, že my dva budeme spolu nekonečně a klidně šťastni. A tu se mi představovaly ne vyjížďky za hranici, ani společnost, ani světský lesk, ale zcela jiný, tichý rodinný život na vsi, s věčným sebeobětováním, s věčnou vzájemnou láskou a věčným uznáváním ve všem dobrotivé a pomocné Prozřetelnosti.

Já přijímala, jak jsem si byla umínila, v den svého narození. V mém nitru bylo takové úplné štěstí, když jsem se vracela v tento den z kostela, že jsem se bála života, bála každého dojmu, všeho, co mohlo by porušiti mé štěstí. Ale sotva jsme sestoupily s bryčky na stupně vchodu, když po mostě zahřmotil známý vozík a já uviděla Sergeje Michajliče. Pozdravil mne a společně jsme vešli do sálu. Nikdy, od těch dob, co jsem ho znala, nebyla jsem tak pokojna a samostatna vůči němu jako tohoto jitra. Cítila jsem, že ve mně byl celý nový svět, jemuž on nerozuměl, a který byl vyšší jeho světa. Necítila jsem za jeho přítomnosti ani nejmenšího rozpaku. On porozuměl bezpochyby, odkud to pocházelo, a byl obzvláště něžným, dobrým a zbožně uctivým ke mně. Přistoupila jsem k pianu, ale on je zavřel a schoval klíč do kapsy. „Nekažte svou náladu,“ pravil, „máte nyní v duši hudbu, která jest lepší každé jiné ve světě.“

Byla jsem mu za to povděčna, ale zároveň mi to bylo trochu nepříjemné, že tak příliš lehce a jasně porozuměl všemu, co mělo zůstati

toliko v mé duši, tajným pro všechny. Při obědě pravil, že přijel pozdravit mne a zároveň se rozloučit, poněvadž zítra jede do Moskvy. Řka to, díval se na Káťu; ale pak pohlednul kradmo na mne, a já viděla, kterak se obával, že zpozoruje rozechvění na mé tváři. Ale já se nedivila, neznepokojila, ani se nezeptala, na dlouho-li jede? Věděla jsem, že to řekne, a věděla, že nepojede. Jak jsem to věděla? Nyní si to nedovedu nijak vysvětlit; ale v onen památný den se mi zdálo, že vím vše, co bylo i co bude. Byla jsem jako ve šťastném snu, kdy mi připadala myšlenka: cokoli se děje, vše již dříve bylo a já to vše již dávno znám, tak a tak bude najisto příště a já vím, že tak bude.

Sergej Michajlič chtěl jeti hned po obědě, ale Káťa, jsouc unavena po službách božích, šla si lehnout a on musel počkati, až se probudí, aby se s ní rozloučil. Do sálu svítilo slunce a my vyšli na terasu. Sotva jsme usedli, začala jsem zcela pokojně mluvit to, co mělo rozhodnout osud mé lásky. A nezačala jsem mluvit ani dříve ani později, ale v ten samý okamžik, když jsme usedli; takže v rozhovor náš nepřimísil se ještě nijaký tón a ráz, který by byl mohl zabrániti tomu, co jsem chtěla říci. Sama nerozumím, odkud se u mne brala taká klidnost — rozhodnost i jasnost ve výrazech. Jakobych nehovořila já, nýbrž jakoby něco jiného, nezávislého od mé vůle ve mně mluvilo. On seděl proti mně, podepřen rukou o zábradlí, a přitáhnuv ratolest bezu, otrhával s ní listy. Když jsem začala mluvit, pustil větevku a podepřel hlavu o ruku. Mohlo to být položení člověka zcela pokojného, aneb velmi rozčileného.

„Proč jedete?“ ptala jsem se významně a zvolna, přímo hledíc na něho.

On hned neodpověděl.

„Práce!“ promluvil, klopě oči.

Porozuměla jsem, jak těžko mu bylo lháti přede mnou, na otázku tak přímo učiněnou.

„Slyšte,“ řekla jsem, „víte dobře, jaký jest dnešní den pro mne. Pro mnohé věci jest tento den velmi důležitým. Ptám-li se vás, neptám se proto, abych vám projevila účastenství (víte, že jsem k vám přivykla a že vás mám ráda), nýbrž ptám se proto, že to vědět musím. Proč jedete?“

„Velmi těžko jest mi říci vám pravdu, proč jedu,“ řekl on. „Tento týden jsem mnoho přemýšlel o vás i o sobě a rozhodnul jsem se, že musím jet. Vy rozumíte proč, a jestli mne máte ráda, nebudete se ptát.“ Přejel si čelo rukou a zakryl jí oči. — „Jest mi těžko odpovědět . . . a vy tomu rozumíte.“

Srdce mi začalo prudce bíti.

„Já nemohu rozumět,“ řekla jsem, „já nemohu; řekněte vy to mně, řekněte pro Boha, k vůli dnešnímu dni; mohu vše klidně vyslechnout.“

On změnil položení těla, pohledl na mne a znova přitáhl větvičku.

„Nuže,“ pravil po krátké pomlčce hlasem, jemuž marně chtěl přidati výraz tvrdosti; „ačkoliv jest to hloupé, ačkoliv to nelze slovy vypovědět, ačkoliv je mi to těžké, pokusím se přece objasnit vám to.“

Mračil se při těch slovech, jakoby tělesnou bolestí.

„Nuže!“ řekla jsem.

„Představte si, že byl jeden muž, jmenujme ho třeba A,“ pravil; „muž ten byl starý a užil již světa. A bylo jedno děvče B, mladé, šťastné, jež neznalo ještě ani lidí ani života. Následkem rozličných poměrů rodinných zamiloval si muž onen tuto dívku jako dceru, a nebál se, že by ji miloval jinak.“

Sergej Michajlič se zamlčel, já ho však nepřerušila.

„Avšak zapomněl, že B. je tak mladá, že život pro ni je ještě hračkou,“ pokračoval poručník pojednou rychle a rozhodně, nedívaje se na mne, „že jí lehko bude milovat jinak, a že jí to bude veselým. On však se zmýlil a náhle pocítil, že jiný cit, těžký jako lítost, probouzí se v jeho duši, a zaleknul se. Zaleknul se, že jejich dřívější přátelský poměr se rozruší, a rozhodnul se odejeti dříve, než poměr ten se zničí.“ Pronášeje ta slova, začal si opět, jako nedbale, přetírati oči rukou a zakryl je.

„A proč se bál milovati jinak?“ řekla jsem sotva slyšitelně, přemáhajíc své rozechvění, a hlas můj byl klidný; ale jemu patrně se zdál žertovným. Odvětilť příkrým tónem, jakoby byl uražen.

„Vy jste mladá,“ pravil, „já nejsem. Vám se chce zahrávání — a já potřebuji něčeho jiného. Zahrávejte si, ale ne se mnou, sic nakonec uvěřím, načež budu já nešťasten a vy si budete činit výčitky.“ A dodal: „Nu a všecko to je hloupost; ale vy dobře rozumíte, proč jedu. Již o tom nebudeme mluvit. Prosím snažně!“

„Ne, ne! budeme mluvit!“ řekla jsem a slzy se třásly v mém hlase. „Miloval ji či nemiloval?“

On neodpovídal.

„A jest-li ji nemiloval, proč si s ní hrál jako s dítětem?“ promluvila jsem dále.

„Ano, ano, A. byl vinen,“ odvětil on, rychle mi vskočiv do řeči; „ale vše to bylo skončeno a oni se rozešli . . . jako přátelé.“

„Ale to je strašné! A což není jiného konce —?“ Jedva jsem vyslovila tato slova, ulekla jsem se toho, co jsem řekla.

„Ano, jest,“ pravil on, odkrývaje rozechvělou tvář a hledě přímo na mne. „Jsou dva rozličné konce. Ale, pro Boha, nepřerušujte mne, klidně mne vyslechněte a pochopíte. . . . Jedni praví,“ počal, usmívaje se bolestným, těžkým úsměvem, „jedni praví, že A se zbláznil, nerozumně se zamilovav do B, a že jí vyjevil svou lásku . . . . A ona prý se jen zasmála. Pro ni to byl pouhý žert, a pro něho osud celého života.“

Já se zachvěla a chtěla jej přerušit; chtěla jsem říci, aby si nedovoloval mluviti za mne; ale on zadržel mne, položiv ruku svoji na mou.

„Počkejte,“ pravil třesoucím se hlasem; „druzí praví, že se slitovala nad ním, že se domnívala chudáček, neznalá života a lidí, že ho vskutku může milovat, a že svolila být jeho ženou. — A on, smyslů zbavený, uvěřil — uvěřil, že celý jeho život počne znova; ale ona sama později seznala, že jej oklamala a že i on ji oklamal. . . . Nebudeme více o tom mluvit,“ dokončil, nemaje patrně síly mluvit dále, a mlčky jal se přecházeti naproti mně.

Řekl: „nebudeme mluvit,“ ale já viděla, že všemi silami své duše očekává moje slova. Chtěla jsem mluvit, ale nemohla jsem, cosi mne dusilo. Pohledla jsem na něho: byl bledý a dolní jeho ret se chvěl. Bylo mi ho líto. Přemohla jsem se s úsilím a náhle, přervavši pouto mlčení, které mne dusilo, promluvila jsem hlasem tichým, vnitřním, hlasem, který div mi neselhal každou chvilku.

„A třetí konec,“ pravila jsem a zastavila se; avšak on mlčel. „A třetí konec, že ji nemiloval a že jí spůsobil bolesť — bolesť, a myslel, že jedná správně, odejel a ještě se tím pyšnil. Vám a ne mně, vám je to žert; já od prvního dne milovala, milovala vás,“ opakovala jsem a v tom slově „milovala“ hlas můj mimovolně z tichého, vnitřního hlasu přešel v divoké vzkřiknutí, které mne samu podésilo.

On stál ubledlý naproti mně, ústa jeho se třásla silněji a silněji a dvě slzy vytryskly mu na líce.

„To je špatné!“ vzkřikla jsem téměř, cítíc, že se dusím zlými, nevyplakanými slzami. „Proč?“ dodala jsem a vstala, abych od něho odešla.

Ale on mě nepustil. Hlava jeho ležela na mých kolenou, ústa jeho celovala mé třesoucí se ruce a slzy jeho je smáčely. „Bože můj, kdybych byl věděl,“ promluvil.

„Proč? proč?“ stále ještě jsem opakovala a v duši mé bylo štěstí na věky prchlé, nikdy se nevracející.

Za pět minut Sóňa běžela nahoru ke Káti a po celém domě křičela, že Máša si chce vzíti Sergeje Michajliče.

V.

Nebylo příčin odkládati naši svatbu; ani on ani já jsme si toho nepřáli. Káťa ovšem chtěla jet do Moskvy nakoupit a objednat věno a jeho matka si přála, aby dříve, než se ožení, pořídil si nový povoz, nábytek a čalouny do pokojů, ale my oba stáli na tom, aby se to vše obstaralo později, je-li toho již nevyhnutelně třeba, a svatba aby se odbyla za dvě neděle po mých narozeninách, tiše, bez věna, bez hostí, bez mládenců, bez hostiny, bez šampanského, a všeho, co dle zvyku patří ke sňatku. Sergej Michajlič mi vyprávěl, jak jeho matka byla s tím nespokojena, že se má svatba odbývat bez hudby, bez kupy truhel, bez opravy a obnovení celého domu, zcela naopak nežli svatba její, která stála třicet tisíc, — jak se potají hrabala v zásobní truhle a radila s hospodyní Maruškou o jakýchsi kobercích, záclonách i podnosech, k našemu štěstí nevyhnutelných. S mé strany zase Káťa činila totéž s chůvou Kuzminišnou. A o tom se s ní nesmělo rozprávěti žertem. Byla pevně přesvědčena, že my, hovoříce spolu o své budoucnosti, jen se laskáme a cukrujeme, děláme hlouposti, jak to přirozeno u lidí v takovém položení; ale že naše budoucí štěstí bude záviset jen od pravidelného střihu i ušití košil a ubrusů i ubrousků. Mezi „Pokrovským“ a „Nikolským“, každý den několikráte vyměňovaly se tajné zprávy o tom, co se hotovilo, a ačkoliv na venek mezi Káťou a jeho matkou jevily se nejněžnější styky, pociťovala se již mezi nimi poněkud nepřátelská, ale nadmíru obezřelá diplomatie. Taťana Semenovna, jeho

matka, s níž jsem se nyní blíže seznámila, byla pitvorně obřadná a přísná hospodyně domu, paní starého věku. On ji miloval, ne jenom z povinnosti jako syn, ale miloval ji jako člověk citem, považuje ji za nejlepší, nejmoudřejší, nejdobrotivější i nejvíce milující ženštinu na světě. Taťana Semenovna vždy byla dobrotiva k nám a ke mně obzvláště, a těšila se z toho, že syn její se oženil; ale když jsem jako nevěsta byla u ní, vycítila jsem z jejího chování přece výtku, že bych jakožto partie pro jejího syna mohla být i lepší a že by neškodilo, abych vždy na to pamatovala. A já jí úplně porozuměla a souhlasila s ní.

Ty dvě poslední neděle viděli jsme se každého dne. On přijížděl k obědu a proseděl u nás vždy do půlnoci. Ale ačkoliv říkal, že beze mne nežije (a já věděla, že mluvil pravdu), neztrávil přece nikdy celý den se mnou, a snažil se pokračovat ve svých obyčejných pracích. Zevnější styky naše do samé svatby zůstaly tytéž jako dříve: my i na dále si říkali „vy", on mi nelíbal ani ruku, a nejen že nevyhledával příležitosti zůstat se mnou o samotě, ale spíše se jí vyhýbal. Jakoby se obával oddati se příliš velké a škodné něžnosti, jíž bylo srdce jeho naplněno. Nevím, změnil-li se on, či já se změnila, — avšak nyní jsem se cítila jemu zcela rovnou, nenacházela jsem v něm již onu přetvářku přirozenosti, která se mi dříve tak nelíbila, a často s rozkoší na místo muže budícího úctu a strach viděla jsem před sebou něžné dítě, štěstím opojené. Tedy jen to bylo v něm! často jsem myslívala; je zcela takový člověk jako já, nic více. Nyní se mi zdálo, že jej vidím před sebou celého a že jsem jej poznala úplně. A vše, co jsem poznávala, bylo tak prosté a tak souhlasilo se mnou. I jeho plány o tom, jak budeme spolu živi, byly tytéž jako moje plány, pouze jasněji a lépe vyjádřené jeho slovy.

Počasí v těchto dnech bylo ošklivé a největší díl času jsme trávili v komnatách. Nejlepší oduševnělé rozhovory vedli jsme v koutku mezi pianem a okénkem. Na černém okně blízko odrážel se plamen svíček; dešťové krůpěje ťukaly časem na lesklé sklo a stékaly po něm, do střechy to tlouklo, a pod okapem pleskala voda v louži; od okna vanula vlhkosť. A jaksi ještě světleji, tepleji a veseleji bylo v našem koutečku.

„A víte-li, chtěl jsem vám již dávno něco říci," pravil jednou, když jsme již pozdě, samojediní v koutku tom seděli. „Pokud jste hrála, myslel jsem na to stále."

„Ničeho neříkejte, vím všechno," odvětila jsem.

„Ano, máte pravdu, nebudeme mluvit."

„Avšak ne, — řekněte, co?" ptala jsem se.

„Nuže, slyšte. Pamatujete se na to, když jsem vám vyprávěl onu historii o A a B?"

„Abych se nepamatovala na tu hloupou historii. Dobře, že tak se skončila . . ."

„Ano, již mnoho nechybělo a celé mé štěstí by bylo zhynulo mnou samým. Vy jste mne zachránila. Ale, co je hlavní věc, že jsem tehdy zcela lhal; mám proto špatné svědomí a chci to nyní zcela vypovědět."

„Ach prosím, není toho třeba."

„Nebojte se!" řekl on s úsměvem. „Chci se jen ospravedlnit. Když jsem počal mluvit, chtěl jsem uvažovat."

„Proč uvažovat!“ namítla jsem, toho „nikdy není třeba.“

„Ano, uvažoval jsem špatně. Po všech svých sklamáních a chybách v životě, když jsem přijel na venek, řekl jsem si rozhodně, že s láskou je pro mne konec, že zbývají mi jen povinnosti dokončit život; že jsem dlouho si nebyl vědom, čím cit můj k vám jest, a k čemu mne může vésti. Já doufal i nedoufal; tu se mi zdálo, že koketujete, tu jsem zase věřil a sám jsem nevěděl, co učiním. Však po onom večeru, pamatujete-li se, když jsme v noci chodili po sadu, ulekl jsem se; mé nynější štěstí zdálo se mi příliš velikým i nemožným. Co by se bylo stalo, kdybych si byl dovolil doufat a nadarmo! Nu ovšem, myslel jsem toliko na sebe, poněvadž jsem bídný egoista.“

Pomlčel hledě na mne.

„Ostatně co jsem tehdy mluvil — nebyl pouhý nesmysl. Mohl jsem se obávati a musil se obávati. Beru tak mnoho od vás a tak málo mohu dát. Vy jste ještě dítě, jste poupě, kteréž se bude rozvíjet, vy po prve milujete a já . . . .“

„Ano řekněte mi pravdu,“ pravila jsem, avšak náhle úzkost mne pojala před jeho odpovědí. „Ne, není třeba,“ dodala jsem.

„Miloval-li jsem dříve? není-li pravda?“ řekl on, okamžitě uhodnuv mou myšlénku. „To vám mohu říci. Ne, nemiloval. Nikdy nic podobného tomuto citu . . . .“

Ale pojednou jako by těžká nějaká vzpomínka prokmitla jeho obrazotvorností. . . . „Ne, i přes to jest mi třeba vašeho srdce, abych měl právo vás milovat,“ řekl zádumčivě. „Nebylo-li nutno rozmýšleti se dříve, než bych řekl, že vás miluji? Co vám podávám? Lásku — pravda.“

„Což je to málo?“ pravila jsem hledíc mu v oči.

„Málo, má duše, pro vás málo,“ pokračoval on. „Vy máte krásu i mladosti. Nespím nyní často v noci štěstím a stále myslím na to, kterak budeme spolu žít. Mnoho jsem prožil a zdá se mi, že jsem našel, čeho jest třeba ke štěstí. Tichý osamocený život v naší venkovské poušti, s možností dobře činit lidem, kterým je tak snadno prokazovať dobro, na něž nejsou zvyklí, pak práce, práce, jež se nám jeví užitečnou, pak odpočinek, příroda, kniha, hudba, láska k blízkému člověku, toť moje štěstí — o větším jsem nesnil. A mimo to ještě taková družka, jako jste vy, snad rodina, i vše, čeho si jen člověk může přáti.“

„Ano,“ řekla jsem.

„Pro mne, který jsem již prožil mládí, ano, ale ne pro vás,“ mluvil on dále. „Vy jste ještě nežila, vám se snad ještě zachce hledat štěstí v jiných věcech, a snad i v jiných je naleznete. Vám se nyní zdá, že to je štěstí, poněvadž mne milujete.“

„Ne, já si vždy jen přála a milovala ten tichý rodinný život,“ řekla jsem. „A vy pravíte jen to, co sama jsem myslela.“

On se usmál.

„To se vám jen zdá, má drahá. Pro vás je to málo. Vy máte krásu i mladost,“ opakoval zádumčivě.

Však já se rozlobila, že mi nevěřil a jakoby mi chtěl vyčítat krásu a mladost.

„Proč mne tedy milujete?“ řekla jsem hněvivě, „k vůli mladosti, nebo k vůli mně samé?“

„Nevím, ale miluji,“ odvětil, hledě na mne svým pozorným a přítažlivým zrakem.

Já nic neodpověděla a mimovolně hleděla mu do očí. Pojednou stalo se cosi divného se mnou; s počátku jsem přestala vidět okolí, pak zmizela jeho tvář přede mnou, pouze jeho oči se leskly, zdánlivě zcela blízko proti mým očím, pak se mi zdálo, že oči ty jsou ve mně, vše se zatemnilo, neviděla jsem již ničeho a musela zamhouřit oči, abych se odtrhla od pocitu rozkoše i strachu, kteréž vzbuzoval ve mně tento pohled . . .

V předvečer dne, určeného ke svatbě, povětrnost k večeru se vyjasnila. A po deštích, počavších v létě, nastal první chladný, zářící podzimní večer. Vše bylo mokré, chladné a světlé, a v sadu poprve bylo lze pozorovati podzim, pestrost barev i holost. Nebe bylo jasné, chladné i bledé. Šla jsem spat, šťastna při myšlénce, že zítra, v den naši svatby bude krásné počasí.

V ten den jsem se probudila se sluncem, a myšlénka, že již nyní . . . jakoby mne byla polekala a podivila. Vyšla jsem v sad. Slunce bylo právě vzešlo a zářilo trhaně skrze opadalé žloutnoucí lípy stromořadí. Cestička byla vystlána šustícími listy. Ohnivé, scvrkající se hrozny jeřabin červenaly se na větvích s listy řídkými, svislými, mrazem spálenými, jiřiny uvadly a zčernaly. — Šedivý mráz poprve jako stříbro skvěl se na bledé zeleni trávy a na polámaných lopuchách kolem domu. Na jasném, chladném nebi nebylo a nemohlo být ani jediného obláčku.

Vskutku-li již nyní? ptala jsem se sama sebe, nevěříc svému štěstí. Což opravdu se zítra již probudím ne zde, ale v cizím „Nikolském“ domě se sloupy? Což jej nebudu již více očekávat a vítat, a večer i v noci rozprávět o něm s Káťou? Nebudu s ním sedět u piana v „Pokrovském“ sále? Nebudu ho provázet a bát se o něho v temných nocích? — Tu jsem si vzpomněla, kterak včera řekl, že přijíždí naposled, a kterak mne Káťa přiměla k tomu, abych zkusila svatební šat, a řekla: k zítřejšku — a tu jsem uvěřila na chvíli, ale pak znovu jsem pochybovala. Což ode dneška již budu žíti tam s tchyní, bez Naděždy, bez starého Řehoře, bez Káti? Nebudu líbat na noc chůvu a slýchat, kterak ona, po starém svém zvyku, znamenajíc mne křížem, praví: Dobrou noc, slečinko? Nebudu učit Sóňu a hrávat s ní, a skrze stěnu ťukat na ni z rána, a neuslyším její zvučný smích? Což nyní se stanu cizí sama sobě, a nový život, uskutečnění mých nadějí i přání, se mi odkryje? Zda potrvá ten nový život na vždy? S netrpělivostí jsem jej čekala, těžko mi bylo o samotě s těmito myšlenkami.

On přijel záhy, a jen u něho jsem úplně uvěřila, že nyní budu jeho ženou, a myšlenka ta přestala mi být strašnou.

Před obědem jsme šli do našeho kostela, - slyšet zádušní mši za otce.

Kéž by byl nyní živ! myslela jsem, když jsme se vraceli domů, a já mlčky se opírala o ruku člověka, jenž býval nejlepším přítelem toho, na něhož jsem myslila. V čas modlitby, sklánějíc čelo ke chladné kamenné podlaze kaple, tak živě jsem si představila svého otce, tak jsem věřila, že duše jeho mně rozumí a žehná mé volbě, že i nyní se mi zdálo, že duše jeho se vznáší nad námi a že cítím jeho požehnání.

A vzpomínky, naděje, štěstí a žal splývaly ve mně v jeden vznešený a příjemný cit, s nímž byl v souhlase ten nehybný, svěží vzduch, tišina, pustost polí i bledé nebe, z něhož na všechno padaly zářící, ale bezmocné paprsky, chtějící pálit mou šíji. Mně se zdálo, že onen, s nímž jsem šla, úplně mi rozuměl a sdílel můj cit. Šel tiše a mlčky a jeho tvář, na niž jsem patřila zřídka, vyjadřovala týž vážný cit — nebyl to žal ani radost, co vládlo v přírodě i v mém srdci.

Pojednou se obrátil ke mně; viděla jsem, že chtěl něco říci. Což, začne-li mluvit o tom samém, nač já myslím? přišlo mi na mysl. Ale začal mluvit o mém otci, ani ho nejmenuje. „A on řekl mi jednou žertem: vezmi si moji Mášu!“ pravil.

„Jak by byl nyní šťasten,“ řekla jsem, silněji tisknouc k sobě ruku, jež podpírala moji.

„Vy jste ještě byla dítětem,“ pokračoval on hledě mi do očí, „líbal jsem tehdy tyto oči a miloval je pouze pro to, že byly podobny jeho očím, a nepomyslil jsem, že budou mi kdys tak drahými samy sebou. Já vás tehdy nazýval Mášou.“

„Říkejte mně „ty“,“ pravila jsem.

„Chtěl jsem ti právě říci „ty“,“ odvětil. „Teprve nyní se mi zdá, že jsi zcela mou.“ A spokojený, šťastný, přítažlivý jeho zrak spočinul na mně. A my stále šli polní neupravenou cestičkou, přes udupané strniště a pouze kroky a hlasy své jsme slyšeli. S jedné strany, přes rokli do daleké holé houštiny táhlo se žluté strniště, na němž stranou od nás mužík se svým pluhem, beze zvuku, vždy šíře prorýval černý pruh. Rozptýlené stádo koní pod horou jevilo se zcela blízkým. S druhé strany v předu, u sadu a k našemu domu, jejž za ním bylo viděti, černalo a místy již pruhovitě se zelenalo pole ozimu, roztávajíc po mrazu. Na všem se lesklo vlahé slunce, na všem ležely dlouhé vláknité pavučiny. Létaly ve vzduchu kolem nás a kladly se na strniště, padaly nám do očí, na vlasy a na šaty. Když jsme mluvili, hlasy naše zvučely a zastavily se nad námi v nehybném vzduchu, jako bychom tu byli samojediní uprostřed celého světa a sami pod tím modrým nebem, na kterém zaplávajíc a třesouc se, hrálo vlažné slunce.

Mně se také chtělo nazvat jej „ty“; ale ostýchala jsem se.

„Proč jdeš tak rychle?“ řekla jsem spěšně a skoro šeptem a mimovolně jsem se začervenala.

On uvolnil krok a ještě laskavěji, ještě veseleji a šťastněji patřil na mne.

Když jsme se vrátili domů, byla tam již jeho matka i hosté, bez nichž jsme se nemohli obejít, a já až do té chvíle, kdy jsme z kostela vstoupili do kočáru, abychom jeli v „Nikolské“, nebyla s ním o samotě.

Kostel byl skoro prázdný; viděla jsem jedním okem jen jeho matku, zpříma stojící na koberci u chóru, Káťu v čepci s fialovými stužkami a slzami na lících a dva neb tři lidi ze dvora, zvědavě na mne hledící. Na něho jsem nehleděla, ale cítila vedle sebe jeho přítomnost. Naslouchala jsem slovům modlitby, opakovala je, ale v duši se mi nic neozývalo. Nemohla jsem se modlit a tupě dívala jsem se na obrazy svatých, na svíčky, na kříž, vyšitý vzadu na říze knězově, na ikonostas, na okno kostela a ničeho jsem nechápala. Cítila jsem

pouze, že se děje se mnou cosi neobyčejného. Když kněz s křížem se obrátil k nám, pozdravil a řekl, že mne křtil a kterak hle! Bůh dopustil, že mne i oddává, Káťa a jeho matka nás políbily a já zaslechla hlas Řehoře, volajícího na povoz: tu jsem se podivila a ulekla, že vše již je skončeno a že se v mé duši nestalo nic zvláštního, odpovídajícího tajemství, které se událo se mnou. Políbili jsme se, ale ten polibek byl tak divný, cizí našemu citu. A nic více než to? pomyslila jsem si. Vyšli jsme na zápraží, hřmot kol silně se rozléhal pode vchodem kostela, svěží vzduch ovanul mi tvář, on dal klobouk na hlavu a posadil mne do vozu. Z okna vozu jsem uviděla mrazivý měsíc s kruhem. On si sedl vedle mne a zavřel za sebou dvířka. Cosi mne bodlo u srdce. Jakoby mne uráželo sebevědomí, s jakým to učinil. Káťa zakřikla, abych pokryla hlavu, kola zahrčela po kamenech, pak po měkké cestě a my jeli. Já, schoulena v koutě, patřila oknem na daleká světlá pole a na cestu, mizící ve studeném světle měsíce. A nehledíc naň, cítila jsem ho tu vedle sebe. Co mi jen dal ten okamžik, od něhož jsem tak mnoho čekala? myslila jsem i zdálo se mi ponižujícím, seděti sama tak blízko vedle něho. Obrátila jsem se k němu s úmyslem říci něco. Ale slova nechtěla mi na jazyk, jakoby nebylo již ve mně dřívějšího citu něžnosti a jakoby na jeho místo byly nastoupily jen pocity urážky a strachu.

„Do této chvíle jsem stále nevěřil, že to může být,“ tiše odpověděl on na můj pohled.

„Ano, ale mně je jaksi strašno,“ pravila jsem.

„Přede mnou strašno, má drahá?“ řekl on, uchopiv mou ruku a skláněje k ní hlavu. — Má ruka bez života ležela v jeho ruce a u srdce jsem cítila mrazivou bolest.

„Ano,“ zašeptala jsem.

Ale v tom právě srdce počalo bít silněji, ruka se zachvěla a stiskla jeho ruku, mně bylo horko, oči v polotmě hledaly jeho pohled a pojednou jsem pocítila, že se ho nebojím, že strach tento je — láska, nová a ještě něžnější a silnější láska nežli dříve. Pocítila jsem, že jsem celá jeho a že jsem šťastna jeho mocí nade mnou.

Konec části první.

Hera a Pan.

Věř slovům mým: Jako v zakletém hradě spí příroda ve svém majestátu; ona slyší kladivo práce člověka a moře jeho vzdechů, ale nepodá nikdy ruky přátelské sama sobě žijíc, sobě dostačujíc krásou absolutní a mocí nedoměrnou. Chce-li člověk, aby z němého ustrnutí procitla a němá promluvila, klíč vezme umění. Jím jako zázračným prutem brány sobě otevře a příroda spatřujíc v dílech ducha a rukou jeho odlesk své ideje nesmrtelné němá zajásá, člověka vedle sebe na trůně usazujíc.

Ze zápisků přítelových.

Práh síní olympských, jež řetězy
své moci Zeus v blankyt zavěsil
po boji s titány, zkad hvězdný brav
vodila luna jak laň kůzlata,

dnes Hera opustila velebná.
Kdy písní skřivanů zpěv hlásal Mús,
že vzduchem svítá jara veselí
a loutnou vítěznou kdy Apollon,
jak oře zlaté k letu Helios,
pobádal k tanci patu Charitek,
kdy v hloubi číší jako kovkopům
vzplál bohům oheň zlata, radosti,
tak opojné jak vůně šeříku,
choť Zévova od kvasu potají,
jak noc prchala zoří plašená.

Ten šumot, smích co příval ledných krup
jí žalem deptal duše osení,
a bylo jí, jak lodi zvrácené,
kdy na palubě vlna vítězná
již proudu jásá pěnným chocholem,
že ze sedla jak jezdec smetený
vrak bědný klesá v propast závratnou.

Vrak byla duše její, propastí
ta Gorgonou se tmící myšlenka,
že jako hvězdě záhy vyhaslé
jí záře prchla lásky Zévovy,
té růže sladké, jejíž plameny
si věčně chtěla skráně ovíjet
a nachem lístků stezku sobě stlát,
jíž s Olympu by na zem stoupala.

Vše minulo; ta berla železná,
v niž věčné žití svoje vzpírala,
v bič skorpionů teď se změnila,
jenž do srdce se chtivě zatíná
a svistem plaší oře myšlenek,
že do krve jí duši smýkají,
tam letíce, kde Zeus milený,
své lásky žárné veden hvězdicí,
se libě kloní k dcerám pozemským.

Od svahů Olympu až v pobřeží,
jež vlnou sterou líbal okeán,
jak noci plášť se lesů vlnil kruh,
jak peruť ohromná, jíž Gaia chce
ke slunci vzlétnout z prachu poddanství.
Ni jeden paprsk šípem stříbrným
do klenby nevnik listů smaragdu,
v hru pestrých barev jen se rozlomil,
jež kolem stromů, černých kořenů,
se jako zmije hbitě vinuly,

kdy zimou tuhé, slunce polibky
zas kroužky rozplítají k životu.

Tím šerem pralesů, jež v souhlasu
tak s duší její bylo stísněnou,
šla běloloktá Héra, bohů máť.
Jak štíhlým stvolem zářná lilije
v bělostném peplu, kterýž Athéna
jí rukou umnou darem utkala,
vzrůst těla chvěl se proudem linií,
jež od boků přes ňader záchvěvy
se splítaly jak žilek pletivo,
až hlavy božské v zlatém kalichu
si v náruč klesly divým jásotem,
pějíce kráse bouřný dithyramb.

Z řas peplu někdy křídy úbělem,
jak z mraků luna, stříbro ramenou
se zamihlo a zlato sandálů,
že v travin přítmí, keřů zášeří
se mušky lesklé zdály probouzet.

A stromy, ptáci, v listech ukrytí,
zjev nebešťanky lepé vidouce,
všech písní píseň počli hlaholit
a studánky tím ze sna vzbuzeny
vln oko bystré sslaly na zvědy,
by obraz krásy chytly vznešené
a tou se chvěly potom vidinou,
kdy v podjeseni listí žlutavé
jim hledů stemní čisté zrcadlo.

Přec šumot lesů, ptáků, ručejů
nad jednou vlnou nebyl vítězem,
jež Héru nesla co loď oblačná,
za plachtu majíc lásku zhrzenou,
za veslo hbité divou žárlivost.

Tak letem spíš než chůzí bohyně
úskalí stihla, nohou sveřepou,
jež do vln mořských zašlo daleko.

Kol šepot tichý černých pralesů,
před sebou moře mlžnou nezměrnost,
v snách Héra stápěla ret žíznivý,
jak Hélios, jenž právě v obzoru
svou číši prázdnou k moři nahýbal,
by pro den příští perlí bleskný žár
zas pro svůj věnec zářný nalovil.

Již jako nitky šedých pavučin
se vzduchem táhly stíny soumraku,
jen okamžik a sítě černavá
od nebe visíc, zemi, oceán
tmou obestře a mírem velebným.

Tou dobou mocný Pan, bůh lesů, hor,
se vracel z lovu ve svou jeskyni
Již dosyta se zvěře nahonil
a horských bystřin, stezek klikatých,
jež po skalách se vinou bludištěm,
již každou skrýši, každé hnízdo shléď
a s nedostižných, ledných vrcholů
požehnal lidstvo holí pastýřskou —
teď na mech vonný sluje hostinné
se těšil horoucně a na písně,
jež uzrály mu hrozny v útrobách,
a syringou co víno zčištěné
se nyní v lesní mechy vyřinou,
že vůní váben, echem mileným
Nympf přihopkuje křepký chorovod
a pochvalou vstříc bouřnou zajásá.
Tou myšlenkou se srdce pohnulo,
jak strunou šíp či třtina zefýrem,
již tance slyší rythmus prchavý,
s nímž ňader chví se sloka souhlasná,
již cítí dech, již Nympfu zdráhavou
v objetí drží, žhavý polibek
již růží zkvétá v šíji bělostné —
tu podál tichý vzdychot zaslechne,
šat zavlaje, to jedna z Oreád
či Nympf zde teskní sama v ústraní —
a divým skokem, prv než domyslil,
Pan drží Héru ve své náruči
a líbá ji. Své síly záchvatem
nadarmo pouta žádá rozlomit
velebná Héra, okov železný
jí ruce svírá, zatím do tváře
polibků bijou zlatí motýli.
Tu luny svit se nad ní smiloval —
Pan v boji ustal, tváří zděšený,
v níž choť Zévovu poznal všemocnou.
Ta němá stála v ledném strnutí
co skály sloup, jen z oka hlubiny,
jak nebe kdy se blesky otvírá,
strž hněvu zela, nad níž obočí
se chvělo křečí, jakby perutí
již orel pomsty slétal na kořist:
„Zpět, bohův obludo! Zda nevěděls,

že myšlenka jen, Héry žádati,
jest šílenstvím, jež sršni zuřivou,
ať člověku ať bohům olympským,
se v paty věsí k jisté záhubě?
Zda nevěděls, že jako Kronovce
má ruka třímá blesky vševládné,
mou nohou hněvnou že se otřásá
zem v základech a Olymp veškerý?
Tvář znectěna tvou bradou kozelčí,
již bohů tebe rodíc myšlenka
ti přidala jak smíchu rolničku,
šij pokálena retem netvorným,
jak azur nebes třísní oblaků, —
nuž ústa ta, jež chtivě líbala,
ať mojí vůlí nesou pokutu,
okovem sterým nechť se uzamknou,
jak věčné brány v bědném Tartaru,
ať jako rosa slunce úpalem,
v nich slovo, píseň dříve zanikne,
než slétne ptáčetem — ať oněmí.“ —

Ve věnci hvězdic růží bělostnou
nad lesy plála luna úsměvná,
k ní peplos Héry měřil vlající
jak dým oběti bohům líbezné.

Pan osaměl. To byla vidina,
si v duchu myslil, pěna blýskavá,
jež vylétla mu z víru myšlenek
zrak mlhou cloníc, snění závojem.
Však na duši jak stromu na větvích
sníh těžký visí, bázeň, předtucha,
a hrdlo ouží; kvapně syringu
do prstů svírá — hlasem milenky
ta dosud každý zaplašila stín
narcisem zdobíc pohár věčnosti,
ta dosud povždy od stád arkádských
v poušť vlky zaháněla vyjící,
snad nyní též mu bázeň zažene,
jež obchází kol stáda myšlenek.
Vznes' ke rtům syringu, tvář nadul v měch —
Ó bohové! vzduch hluše, bez tonu,
dutinou jenom teskně zašuměl,
jak listím zvadlým vánek podzimní.
Rty otevřel, chtěl hlasem hromovým
do lesů volat, až by zděšením
se duše stromů chvěla člověka,
zvuk v hrdle uvíz jako v síti pták
a s temným vzdechem zapad v hlubinu.

Sen pravdou jest; tou schvácen myšlenkou
Pan v trávu pokles, hlavu zaryl v mech,
na jehož vláknech, šedém sametu
slz brzo vzplály rosné perličky,
jak brouci zlatí práce v pospěchu.
A v mechu skryté buků kořeny,
jež korunám sny země šeptaly,
pláč slyšíce a srdce bouřný tluk,
jenž klepal v zem jak datel do stromu,
na poplach bily tepen úderem.
V ten oka mih se hnuly koruny
a rozhoupaných zvonů hukotem
se skály v údol bouřně volaly:
„Pan němý jest, ret jeho zvonivý,
jak ptačí hnízdo plísní pavučin,
v sen obetkán jest kouzlem němoty.“
Jak svíce svící v plam se rozžíhá
a vlna vlnou v let se probouzí,
od stromu k stromu zvěsť ta letěla,
jak zory jitřní peruť plamenná,
až zdálo se, že lýra obrovská
se přes dalekou zemi rozpíná,
za struny majíc hvězdné paprsky
a řeky stříbrné a pralesy,
jež jedním dechem ze sna šuměly:
„Pan němý jest, bůh, srdce přírody.“

Od chvíle té žal hadím kotoučem
si matce zemi uleh na prsa
a střehl ji jak Argus stooký.
Pták lítal sice, ale bez šumu,
jak nad močálem mlha podzimní,
a plachým křídlem bloudil nadarmo,
by písní zlatých mušky polapil.
Zář květů pestrých jiskrou v popelu
v mžik pohasla a vůně snivý dech
ve vzduchu zanik třpytnou vidinou
a listy zbylé plísní hrobovou
se počly tmět jak smrtí zornice.
I nad vlnami pramenů a řek
se jakás ruka chvěla tajemná,
jež na oře vln otěž vrhala
a ve vzniku jich hlasy tlumila.
Vzduch mdlobou chvěl se, s nebes oblaků
jak moře valné ticho padalo,
tiš olověná, mrtvá, velebná,
jež svědkem byla světa tvoření.

Noc třetí Pan se vytrh ze snění,
sen s víček střás jak deštné krůpěje,
hůl pastýřskou vzal pevně do ruky
a v šij zavěsil hluchou syringu.
Dech síly svěží zas jej ovanul,
jak vězni v skráň kdy jara zbloudí dech
a v sluch zapadne písní ozvěna.
Pták naděje vzlét duši v okénko,
zvon důvěry mu v srdci začal bít,
že síla ta, co žila v útrobách,
dým není lichý, tříseň bubliny,
jíž listů chvěním možno zaplašit,
že výheň ta, z níž zlato písní kul,
ni mocným slovem Héry nezhyne,
že bez ní, nad ní věčným plamenem
plát bude v oku z věků do věků
a bohů samých žezlo přetrvá.
Ta důvěra jej letem nesla v před,
jak posla bohů pata perutná,
ta důvěra co kotva vržená
loď držela i vzdorem plnila,
že štíty vln se v stébla tříštily.
V té pouti bludné domek bělostný
mu z dáli kynul v háji palmovém,
jak plavci v moři svěží ostrůvek.
Snad z bohů jednoho to svatyně,
si myslil Pan a tamo zaměřil.
Byl večer letní; vzduchem bílý jas
se mihal stříbrem jako vlasů změť,
jež se hvězd, luny deštěm padala
na luhy, lesy, dílnu mistrovu,
v níž sochy bílé hvězdám plály vstříc.
Opodál v šeru, netknut paprskem,
snil Polyklet, zrak dlaní zastíral,
jak velká před ním sochy postava,
jež v sněhové se roušce tajila.
V síň vešel Pan, sen mistrův uslyšel:
„Dnes mety vytčené co zápasník
můj dospěl duch a úkol dovršen,
jejž vznesli na mne Argu občané,
bych sochou strážné jejich bohyně
chrám ozdobil, hle, dílo skončeno!
Kde věnec vítěze? — Jak divý oř
do krajů všechněch duch můj zaletěl,
by na kopytech jiskry půvabů,
jichž v luhu zemském možno postřehnout,
v tu snesl tvář, jež rostla v útrobách,
jak z mlh beztvárných slunci koruna —

však na konec štír přece pochyby,
ten pravdy otec, v síň se připlížil,
kde socha stojí, drsně zasvištěl:
„Tvým sokem Fidias, ten nesmrtný,
jenž v Olympii vedle Zéva v trůn
se posadil; zda propast vyměřils,
jež mezi Zevem, tvojí bohyní
se rozvírá, zda září peřestou
tě s jedem kalich květný neklame?
Kde východ z bludiště? Ó bohové!
z vás jeden ke mně milostivě spěj,
jenž Héry tvář zná, bohů mocnou máť,
zda jeden dech té krásy nebeské
má ruka stihla, či snad nemožno,
tvář její božskou v soše upoutat,
jak času vlnu hřmící nad světem?“

Tak ze sna mluvil mistr Polyklet
a dechem slov či vánku zadutím
pojednou rouška sjela se sochy —
Pan zírá Héru zlatém na trůně.
Noc vlasů spíná zlatý diadém,
nad čelem visí oblak veleby,
a pod ním oko čisté, veliké
se ohněm leskne jako hlubina,
v niž všechny hvězdy střásla obloha.
V bělostném peplu jako lilije
se tělo chvěje hudbou linií,
jež od boků přes ruce, ňadra, šij
se splítají co žilek pletivo,
až tváře božské v zlatém kalichu
si s divým blahem v náruč klesají,
pějíce kráse plesný dithyramb,
že na svém letu bouřném vesmírem
zde pohřížila v sen se na chvíli.
A Panu zdá se, krásy paprsky
že duši v síť mu zlatou chytily,
že výš a výše v letu závratném
jej mračny hvězdic slunci nesou blíž,
jež dechem taví ledy němoty —
již ret se chvěje, jakby strojil řeč —
vzkřik' mocně Pan — zvuk první zazněl z úst,
té sochy kráse patřil vítězné,
jež mocné Héry větší, mocnější
s úst jeho sňala pouto němoty. —

Když ze sna procit mistr Polyklet,
jak hvězdu v okně Pana velkého
zor oka postřeh', slyšel volání:

„Tvou sochu, Polyklete, viděl bůh,
slyš! její hledem jásá uzdraven.“

Noc k jitru spěla. V dáli vlnila
se mořem písní syrinx Panova.

K. Kučera.

Pokojníci Staropražští r. 1608.

Zpráva od dra. **Zikm. Wintera.**

Kdo byli a jsou pokojníci v Staré Praze? Ten, kdo nemá svého domu a platí nájemné, tenť pokojník, a poněvadž nenáleží k slabostem domácích pánů kupovati české knihy a býti předplacenými na časopis, tedy ne-li všickni, zajisté aspoň veliká většina čtoucích jsou sami pokojníci, ba někteří, již u pokojníka pokoj najali, jsou ještě méně nežli pokojníci: jsou podruzi. A o takových lidech pokojnících a podruzích z r. 1608, jako jsme my píšící i čtoucí, kdož platíme nekřesťanské činže, o takových v přítomné zprávě bude nejdelší řeč. Známe je všecky jmenovitě, neboť popis zdělaný na poručení pánů konšelů Staroměstských r. 1608 ve středu, den sv. Alžběty, upřímně otevírá nám všecky domy a pokoje neb obyty na Starém Městě pražském a to právě v době hodně rozkvašené před vydáním majestátu a vlastně v době, kdy po míru Libeňském, jímž některé koruny s Rudolfovy mdlé hlavy sňaty, chystána jest česká revolucí na vymoženou svobod náboženských. Jest tedy takový spis Staropražských obyvatelů nemálo zajímavý už co do historické doby. Než rovně zajímav jest i v příčině tehdejších věcí socialních. Ale prve nežli chopíme se úkolu, budiž dovoleno na vysvětlenou dotknouti se některých věcí tehdejší městské správy. Staré město dělilo se ve čtyři čtvrti a to Mikulášskou, Tejnskou, Havelskou a Linhartskou. Každá čtvrť měla nad sebou hejtmana, pod ním byl setník; padesátníci dbali o řád v domech padesáti a desátníci mívali na péči domů desátek.

Kdo by chtěl zvěděti, kterakou měli dotčení úředníci úlohu, čti jejich přísahu, jakož vepsána jest v knize archivu Staroměstského (č. 332 fol 112 atd.).

Hejtman čtvrtní za Rudolfa přísahal, že práci vésti chce vedle instrukcí, že chce „předně cti a chvály boží, dobrého poctivého J. M. C., pana purkmistra, rady i obce hleděti, v městě neřády všecky, nebezpečenství, ohně, různice, sváry, nepokoje, hry i všecko zlé přetrhovati; město, studnice i jiné věci opatrovati, v ponůckách i při vystavování

vody práci bedlivou vésti a co od purkmistra poručeno bude, v tom poslušně se chovati". V pozdější přísaze dostaveno ještě, že práci povede „zvláště v vybírání všelijakých kontribucí a sbírek, též i vykazování kvartyrů a ložírování soldatesky". Z toho mluví vojna třicetiletá.

V přísaze setnické, padesátnické, třicátnické a desátnické přísahal všeliký úředník jmenovitě tady uvedený: „Podle instrukcí hejtmanu čtvrtnímu vydané, co bude od hejtmana poručeno buďto strany míst a studnic obecných nebo vod vystavování, ponůcek držení a k tomu nádob a potřeb k přetržení ohně, poslušně se chovati chci." Později teprv připsáno, že budou dbáti i „klizení blat z ulic a čistění města". O tom čistění promluvíme si ještě slovíčko, až poznáme pražské domy.

Čtouce pak na instrukcí, jíž se přísaha městských ouředníků čtvrtních dotýká, poznáváme, že instrukcí obsahuje tři kusy prací ouřednických; držíť v sobě věci policejní, vojenské a požární.

O prvním kuse čteme: „V každých čtyřech nedělích hejtman s jedním setníkem nebo padesátníkem a desátníkem svou čtvrť aby přechodil a komíny přehledal, a který by byl nebezpečný, ten hned do dvou nedělí opraviti rozkázal; neopravil-li by soused, day jednu kopu pokuty a ta pokuta aby šla hejtmanům, setníkům, padesátníkům a desátníkům." „Desátník od padesátníků a setníků k tomu aby přidržaný byl, aby svůj desátek měl popsaný, hospodáře, jich ženy, čeleď vandrovní i podruhy, podruhyně a každý zejména aby byl psán, i čím se živí a pokud kdo má u hospodáře býti a desátník každé čtyři neděle má sjíti po obědích (v Novoměstském řádě stojí „v neděli") a tu jestliže by u koho která jiná čeleď nalezena byla víc nežli by popis jeho ukazoval, aby se na to vyptal, odkud jest a co jest, byl-li by povaleč, aby mu uložil do tří dní a po třech dnech rychtář aby ho vzal." „Jestliže by dívka zjednána byla, nebo pohlaví ženské dříve času od své hospodyně odešlo, a to druhdy bývá pro neřády, takové ženské pohlaví proč jest vyšikováno, aby postaveno bylo . . . když to tak bude opatrováno, mnoho dětských mordů mine."

„Jestližeby v kterém desátku šenkovní dům byl, ten hospodář aby desátníkem napomenut byl, jestli šenku nevede sám, aby měl šenkéře nebo šenkýřku zachovalé lidi dobré, dívek a povalečů aby nechovali, také přišel-li by host, tomu aby oznámili, ve třech dnech aby se opatřil živností a tu aby neležel víc." „Desátník aby na šenkeřích se vyptal, jací hosté u něho se drží na stravě a jaké jsou lidé povahy; to zvěda p. purkmistru aby to oznámil a páni rozkáží, jak se držeti mají." „Jestliže by kde jaká bitva (rozuměj pranice) znikla, tu každý desátník, což můž sousedů sběhnouti, hned takovým aby to zastavil a ty dodržal a po právo poslal." „Desátník žádnému té vůle nedaj míti, aby zjevně nebo tajně s ručnicemi do domů a po městě chodili."

Tolik z instrukcí policejní. V příčině vojenské bylo poručeno čtvrtním úředníkům, aby měli popsáno, co který soused má zbroje, obzvláště střelby; mimo to aby dbali při pražských měšťanech hojnosti všelikých zbraní a stavili jejich úbytek. „A bylo-li by troubeno a zvoněno vzhůru, každý hejtman, padesátník atd., by pak s desátky hotovi nebyli, pod svú cti a věrú k rathúzu aby běželi a tu purkmistra se optajíc, jaká potřeba; kterýmž by rozkázáno bylo, ti padesátníci jděte, a kterým nic,

ti při panu purkmistrovi ostaňte.“ Ohňů se báli naši předkové, neboť tehdejší ohňové byli divočejší našich obyčejných: trávilitě vždy celou ulici a ne řídkokráte i více. I protož nedivno, že řády všech měst úředníkům čtvrtním a rovně tak i samým měšťanům péči ohňův na srdce přivozují důtklivě. V pražském řádě už první kus bije na to. Hejtman ve své čtvrti, tak nařizuje se, aby měl popsané formany a tesaře; hejtmané, setníci a padesátníci aby desátky rozdělili (v novoměst. řádě dí se, aby zřídily desátníky), kteří mají míti háky a kteří žebříky a s tím aby k ohni šli. Novoměstský řád ustanovuje zřetelněji ještě, aby jedni hasili a druhá polovice aby zbrojně lid obecný, který jde pro divadla, rozháněli a kdož by svůj stateček stěhoval, aby mu ho bráti nedali. „Kdež jsou movitější desátkové, aby kožená dva korbele každý desátník měl pro vody nošení v potřebu ohně a ty aby desátník měl.“

A teď už tedy pojďme do Staré Prahy na čtvrti, padesátky a desátky rozdělené.

Čtvrť první, Mikulášská, byla r. 1608 o 282 domech. Že padesátek každý neobnášel padesát domů, to patrno už ze summy spočítané.

Znamenitějším z domácích pánů čtvrti Mikulášské vidí se nám býti pan mistr Philipp Fabricius, jenž obýval ve svém domě sám. Jest to týž dobrý muž, jenž po málu létech potom nerad a bezděky vyletěl s druhého patra zámeckého za místodržícími.

V téže čtvrti dům měli Simeon Sušický, Nathanael Vodňanský, mužové, kteří stáli v popředí českých bouří, začež oba hroznou vzali pokutu na rynku Staroměstském. Z ostatních pánů domácích stojí za zmínku pro jmeno Jiřík Škreta, jenž má v domě čtyři pokojníky a šenk piva; Jan z Kolovrat, jenž má v domě tolikéž pokojníků. Který Jan z četných Kolovratů to jest, nečte se; Kašpar Loselius, známý pobělohorský primas Staroměstský, a hrabě z Fürstenfeldu, jenž bydlil v domě sám, jsou také v této čtvrti domácími pány.

Těch domů, v nichž bydlil majitel sám bez pokojníků, vyčetli jsme ve čtvrti Mikulášské 104, což je u přirovnání s našimi poměry veliký a zajímavý rozdíl. Však poznáme i v ostatních čtvrtích, že přemnoho rodin měšťanských rády obývaly v domě svém samy. Obzvláště kupci všecek dům zabírali. Dole krám, nahoře byty a sklady a pod zemí sklepy „suché“ i „mokré“ buď na zboží nebo pivo a víno, jehož tehdáž Pražané ze svých četných vinic mívali hojnost.

V ostatních 178 domech čtvrti Mikulášské vyčetli jsme nájemníků jmenem uvedených 580, nepočítajíce některé studenty, židy a vyslance cizích států, kteří v popise vzpomínají se nepočítaní. „Prořízem“, jak pravíval rychtář Vavák, připadli by jednomu tehdejšímu domu asi tři pokojníci, což světle ukazuje, že naši předkové, ať pokojníci ať podruzi, neobývali tehdáž ještě v činžovních kasárnách, jako my ubozí slanečkové.

Ve čtvrti Mikulášské opravdu shledal bys většinu domů o dvou pokojnících. Jediný dům Krönovský čili Chřenový, podle radnice stojící a dodnes každému známý, hostil v sobě jedenácte pokojníků a šest podruhů. Však to také byl dům v Staré Praze nejvíce pokojníky požehnaný. Soupeře mu neshledáš v nižádné čtvrti. Byl to dům veliký, průchoditý.

Pestří jeho nájemníci stojí už teď za zmínku. Bydlil tu „štemšnejdr“, siťkař, kuchař, knihař, muzikář, sluha na boudě, illuminista,

pozaunar, vinař, tovaryš na zámku, krejčí, Mandalena dělá na den, Káča žebře, hrnčíř, ještě jedna nádenice a konečně Štefan Illiger, advokát dvorský.

A teď k pokojníkům a podruhům čtvrti Mikulášské! Sestavili jsme je podle stavů; a jen z příčiny té, že v oněch dobách předek míval stav před stavem a to tak směšně, že dva různí stavové si nesměli říci: já jsem tak dobrý jako ty, aby nebyl smělý nadutec za to trestán; jen tedy z historické příčiny té začneme od pokojníků stavu rytířského. Sic jináče pozná čtoucí už v této čtvrti okem jen poněkud bystřejším, jací to byli rytíři, a mimoděk přijde mu na mysl, kterak směšní jsou mnozí dobří lidé mezi námi, kteří se pachtí zuby nehty po šlechtictví svých neslavných malinkých předků. Aby se neřeklo, že přeháníme, začneme u vyčítání od Augustina Hösla, o němž padesátník v seznam nenapsal nic víc, než „stavu rytířského, voják, žena (!) oznámila, že má od J. M. C. provision."

Tedy rytíř žebráček. S týmž despektem napsal čtvrtní ouředník v jiném domě: „dva Plankové, stavu rytířského," nebo „Dorota Kainova, stavu rytířského, u Kolovrata." Při osobě stavu panského skoro nikdáž nezapomněl písař čtvrtní napsati „pán, paní". Ale tyhle rytíře odbývali nejen v té čtvrti a jen v jednom padesátku snad, ale ve všech čtvrtích ledabylo, i když neměli „provision".

U zlaté váhy psal úředník: „Folkner, má dvůr v Košířích, rytířského stavu;" v domě u Freistetera: „Hans Lehman von Beschwert, stavu ryt., oznámil, že má činiti na zámku." Ten byl tedy v Praze hostem a jakož pozorovati, nebyl v „hotelu", než najal sobě na pobyt pražský obyt v domě soukromém. Poznáme, že tak dělo se obyčejně. Ku příkladu v téže čtvrti v jiném domě uvádí se: „Mandalena Hofechterová z Vratislavi oznámila, že má na zámku činiti." U Jiříka Škrety bydlila rytířka, které ani domácí pán ani jiný nikdo neuměl jmenovati. V referatě stojí: „Nějaká paní stavu ryt. v nájmu." Ovšem nelze proto, že nesháněli se ani po jméně této rytířky, souditi dnes o ní křivě; poznámeť ihned, že tehdejší lidé nedbali někdy ani vyššího stavu nežli byl rytířský.

Píše se v téže čtvrti: „V domě Lečanského Kaplíř N." „U Daniele Skalského hrabinka z N." Kterou paní dobře znali a pověděli, byla v domě jakéhos Musila: „Paní Majdalena z Michalovic, vdova, pokojnice." V domě u Příceských obýval jakožto pokojník Rudolf z Šternberka s čeládkou svojí, a z hostí buď uvedeno poselství benátské, jež bydlelo v domě Štefana apatykáře vedle tří stříkaček.

Osob úředních všelikterakých třicet a jedna bydlely ve čtvrti této. Tím počtem ovšem nesmí se pohoršiti registrator při appellacích, počítáme-li rovně s ním i ponocné za úředníky. Ze znamenitějších úředníků budiž jmenován mistr Ondřej Marchio, radní písař Staroměstský, jenž byl pokojníkem u sirotků Retlovských; v Sixtovic jednom domě obýval Leonhart Wehe, registrator při appellacích, v druhém domě Sixtovic Petr Boruleš „tafldeker", u Holianů na Starom. náměstí Jan z Selcer, dvorský J. M. C. služebník, vedle v domě dr. Lobera bydlil Jan Kotolovský, prokurator; u Konopů Táborský, prokurator, v témž domě prokurator Jan Šubr, v domě Jana z Studnic ještě jeden prokurator, Václav

Vzteklý, kteréž jméno advokáta neodporučuje i odporučuje, a konečně vzpomenutý už Illiger, advokát dvorský, v domě Chřenovém. Z malých úředníků spočetli jsme dva desátníky, v domě obecném vartýře, dva císařské harcíře (Hansa, Hartmana — snad tedy Němce). O ženě Hansa harcíře zapsal čtvrtní, že pere lidem. Dále popsáni jsou čtyři „poslové", z nichž jeden komorním je poslem. U těch poslů se maličko zastavíme. Ti byli tehdejší pošta! V řádě Rudolfově r. 1605 vydaném (viz Chaos v arch. Pražs.) nařizuje se purkmistru každého města Pražského, aby nařídil přísežnou osobu, která by jistý počet poslů přísežných spravovala. Kdo posla potřeboval, oznámil onomu mistrovi. Od míle cesty v Čechách dáváno poslovi 4 gr. čes., z nichž polovici bylo zavdati hned, polovici, až se posel vrátil. Běžel-li posel za hranice, tam za míli dostával 5 gr. č. „Od jiných jinam aby listů nepřijímal, jinam nezacházel." Mistru platil posel z míle malý peníz. „Kdyby posel na cestu z peněz jíti nechtěl a v šenkovním domě při zahálkách postižen byl, toho aby rychtář do vězení vzal nejméně za tři dni."

Ponocných v té čtvrti obývajících uvádí seznam šest. Jeden bydlí u Škretů a zove se případně Cimbálek, žena jeho, tak dí popis, strojí jídlo před domem. V téže čtvrti obývá Říha, hrobník Mikulášský, jejž posléz také za úředníka klademe; neboť i hrobníkům vydávána bývala přísaha. Ale o ponocných abychom snad promluvili slovíčko. Důležitý úřad! Nebyli ponocní jen noční, alebrž na protivu samého názvu, byli ponocní i denní. Pozorovali ve dne v noci ohně nebezpečenství, ale nad to ve dne, obzvláště v neděli, honili opilé Pražáčky, v kteréžto poslední příčině měli (dle řádu r. 1592 v kn. č. 326 fol. 40 a 54) také malou jakous moc výkonnou, že směli v „nepřítomnosti rychtáře a písaře některé rozpustilé lidi do vězení dávati; ovšem o těch ponocní hned na zejtří primasovi, proč vzati jsou, též co by od koho jaká zbraň vzata byla, oznamovati povinni jsou, v čemž jim od práva rychtářského překážka činěna býti nemá, anobrž rychtář má jim nápomocen býti; s druhé strany, pokudž ponocní svou vartu drží, povinni jsou rychtáři nápomocni býti a jedni nad druhými ruku srozumitedlnou držeti".

Uznávaje předem velikou důležitost ponocných, řád Staroměstský r. 1584 snesený káže: „Poněvadž bdění a ponocování největší podstata opatrování města jest, za potřebné se poznává, aby na věži rathouzské ponocní bedlivi, střízlivi, zkušeni se drželi, aby ustavičný pozor nad městem držán byl, a jakžby kdy oheň spatřili, aby volali a trúbili i šturmovali a vzhůru kázali. Ti pak ponocní mají míti ve dne praporeček červeného plátna na dlouhém bidle, a v noci lucernu s hořící svíčkou a v které by straně hořelo, mají jej vystrčiti. Též také mají v noci až do svítání každú hodinu po osmkráte se ohlašovati a každé ohlášení na všech čtyřech úhlích opáčiti a to ohlášení má býti takové:

O bože náš všemohúcí,
rač strážce býti svou mocí
měst Pražských i obcí.

Zpívati se má hlasem, notou jako: „blížíť se čas ku povstání." O tom, že „v ponocování největší podstata opatrování města jest", byli

měštěníně Pražští někteří tak tuze přesvědčeni, že schválně zapomínali na ponocné platiti; někdy pak, když jiní zaplatili, proutratil to pan desátník. Roku 1584 stojí psáno v kn. č. 326 fol 11: „Co se týče ponocných nebo žoldnéřů, kteří z jistého poručení J. M. C. nařízeni jsou, při vybírání peněz na záplatu týmž ponocným veliký nespůsob se děje, takže někteří dávají a někteří nic, ano mnozí desátníci přijmouce peníze od jiných je utrácejí.“

Mediky nalezli jsme ve čtvrti Mikulášské dva; jenže s druhým nevíme kudy kam. V domě Musilovic bydlil Baltasar Jarzügelt, medicinae doctor, a nedaleko obývala Marketa Volfová, o níž zapsal čtvrtní, „živí se lékařstvím“. Gradu akademického zajisté neměla.

Lidí od péra jsme vyčetli šest a učitele tři. Z oněch má jen Jan Maler, u zelené žáby bydlící, slušný — nepřihlížeje k němčině — titul „císařský kamršrejbr“; pěkný titul mají také Šafránek a Porybný, o nichž praví se „spisovatel suplikací“, a Jiřík Živnůstka „skribent židovský“. Ale ostatní přezváni jsou jenom „nějaký skribent“. Jeden z těch skribentů byl Bavorák. O Janu Nymburském, Kunrátu Kalpergrovi a Janu Kačerovském dí se pouze, že „učí děti“.

Umělce shrneme si všech všudy odborů na hromádku jedinou. V této čtvrti bylo jich 18, z kterýchž nejvíce hudebníků. Od těch tedy začneme. V Krönhause: Andres Krocík muzikář, Matěj pozauner; v domě Kolovratově Rudner varhaník; u Konopů „Jiřík Hamr, musicus z Rakous, jest zde osm let, Jakub Lamkauf, musicus, dvě létě v tom pokoji.“ Nedaleko odtud bydlel Martin Šmid, pozaunéř zámecký; u zlatého kapra Jan Šturm, císařský „orglmachr“, a nějaký trubač císařský.

Řezbář je ve čtvrti jeden, Němec Pfaf; za to malířů sedm. V Krönhause: Šubrt illuminista, nedaleko odtud Krištof illuminista. V domě Marinovském Jan Dačický malíř, u tří křížů Volf Hogr malíř, Zachariáš Šnejdr, malíř cechovní; malířovi v domě Lorenze od háje činí popis věčnou ostudu. Díť: „Jan Karel, malíř, šenkuje valně a pálí pálené, vždycky všelijaká chasa a plno židů tam bývá.“

Co se dotýče obchodnických lidí nájemných, spočítali jsme ve čtvrti Mikulášské 16 hokynářů, 14 kramářů, 3 ovocnářky, 10 obchodníků s potravinami, 4 s „páleným“, 4 kupce, 4 šmejdíře, kteří prodávali všelijaký ozdobný šmejd drobný, a jednoho muže, jenž obchod měl v drahých ptácích. V podrobnostech vytknouti by bylo, že Klára hokynářka prodávala před domem u zelené žáby; vedle zlatého kapra také byla hokyně před domem; v domě zádušním sv. kříže byl Matěj hokynář. I před školou sv. Haštala stával hokynář; a na „haldě šlotýřské“ bydlil nádenník Chalupa, jehož žena prodávala před haldou. Před domem apatykáře Štefana prodávala žena Jiříka zvoníka a jiné ženy jinde, většinou před domy. Jeden z hokynářů jest Vlach. Kdes u haldy šlotýřské hokynařil a slul Joannes Campani. Z kramářů čtvrti mikulášské jen některé. Michael Felzer měl krám na zámku na paláce, tu ve čtvrti bydlil; v domě u Dvořáků byla „Maruška a Dorota, prodávající vždycky v židech“. Žena Tomáše malíře, nedaleko sv. Haštala bydlícího, kramařila také. V domě Volfa Měly prodával na krámě Kilian Lincmiller flaše a džbánky, a nedaleko odtud u Přícských měl krám Babtista Vlach se železnými věcmi. Také chodíval na jarmarky. Jiný jeho krajan, Jan

Lekon, prodával drahé ptáky a matka jeho na tarmarce šaty. Tarmarečních obchodníků obojího pohlaví jmenuje popis ještě několik. Ovocnářek a těch, kdo prodávali potraviny nebo kořalku, uvedeme několik.

O Rejně dí seznam, že prodává pálené od deseti let.

V domě Jiříka Škrety bydlí Vavřinec Cimbálek, ponocný, a jeho žena „strojí před domem jídlo". V domě Chřenovém (Krönhaus na rynku) obývá tovaryš na zámku Šustr, jehož manželka prodává vejce. U Šimona Šváchy jest nájemníkem Jan Moc, jenž „handluje v dříví, žena jeho prodává před domem páleny a chléb". Žena Bartoše kočího prodává „zahradnické věci". Znamenitý člověk jest Jan Srb bydlící u pekaře Pokorného někde u bílého domu. „Srb chodí na houby a dělá košítky, zpráva se o něm činí, že jest možný." V domě Lorence od háje bydlí „Voršila krosnařka i s dcerou a s synem zahalečem". Krosnaři i krosnařky nosívaly na krosně ptáčky a leccos jiného drobného k snědku. V domě pana Fišle je také nějaký krosnař a nedaleko odtud u zlaté váhy prodává „Maryana vdova sayry". V domě Valentina Beneše má Jan krosnař „komoru a v půl létě toliko jednou doma bývá"; v témž domě obyt má Petr pekař, jenž „chová vepře a pálí páleny", k čemuž připsala konškripční kommissí „N. B. neřád". Nepadá snad na pekaře.

Kteří kupci obývají tu neb v jiné čtvrti v domě soukromém, ti jsou cizinci, hosté; neboť domácí kupci zdejší mívali vlastní domy, jež se svým kupectvem zaujímali všeckny sami. Z předních kupců pražských mívali někteří jmění nad 50.000 kop! Z kupců tedy cizích hostinských jmenováni buďtež v domě Holianovském Jan Pikota a Jan Oldfild, o nichž psáno „kupci přespolní, mají frajpryfy". Také tu kdes u sv. Haštala obýval obchodník v chmeli Hans Nikler.

Řemeslnické pokojníky dáme v alfabetický řad. Ve čtvrti této obývali dva bečváři a třetí posel bečvářský; dva distillatorové, cizinci — Gallus Pautz a Miller z Magdeburka — „vodami se živí", tak dí popis; „dratciher" z Drážďan jeden; dva havíři; tři hrnčíři; impressoři 2, jeden mistr Šimon Třeboňský, „dělá mezi židy v impressi" a druhý tovaryš impressorský Gazman; jehláři 3; kloboučníci 4; knihaři 3; knoflíkářka jedna, „její muž slouží u Belligozy"; kožešníků 12, z nichž dvě vdovy, které práci a živnost vedly a jeden kožešník „dvořský"; kočí a formanů 10; „košítky" dělal jeden; konváři měli ve čtvrti této jenom svého posla cechovního jmenem Šlejfíře; krejčí 33, z nichž kolikosi pět jsou „stolíři", jakož přezýváno řemeslníkům nepořádným. Ku příkladu o jednom z nich, Šimonovi, psal čtvrtní „stolíř, dělává ve dne v klášteře sv. Jakuba". Tu by stolíř snad byl krejčí, jenž se v dům najímá na práci. To množstvo krejčí souhlasí s tehdejším přepychem v šatech. V této čtvrti měli také svého cechovního posla. Kramplíř byl ve čtvrti jeden; „kreizšmid" (?) též jeden; kuchaři tři, z nichž jeden „slouží za kuchaře u Jesuitů". Vedle záduší sv. Kříže bydlil Krucman, lazebník židovský; také loutník bydlil ve čtvrti; mlynář tu byl jen jediný; též tak jediný mydlář; nožíři tři, pasíři dva, pekařů 12, z nichž jeden dělal ve dvořích panských; pivovarští čtyři, plavec 1, punčochář 1, pokryvači a pokryvačky čtyři, roušnice, kteráž dělala pannám roušky na vrkoče, byla tu jediná, rukavičník jeden; rybáři tři, řezníků 6, suken

krojič jeden, siťkař 1, sedlář 1, sklenáři 3, šindeláři 3, strunař 1, ševců 10, z nichž jeden „dělá po zámcích a v pokoji má šest podruhů“; též byl tu „Živnůstka, posel ševcovský“ pokojníkem; švadlí 1; šlotýři 4; tkadlec 1; tkaničkáři 3; tesařů 28, z nichž asi 12 tovaryšů; kdož to byli „tovaryši na zámku“, jichž poznamenáno tré, nevíme; truhlářů obývalo tu 8, z nichž jeden spolu byl šenkéřem; v téže čtvrti měli svého posla truhláři; věnečnice 2; vinopalové 2; zedníků 16, v nichž asi tři tovaryši; zámečník 1; zahradník jeden — Baptista Vlach — a zlatníků 13, z nichž jeden „dvořský“. K nim by se ovšem hodil Ertl, jenž „ťasoval granáty“. Řemeslníků nejmenovaných anebo že nevíme, kteraké bylo jich řemeslo (grundgrabner, štanšneider) napočítali jsme čtvero. Možná, že v posléz uvedené něm. jméno značí brusiče kamenů drahých. Summou bylo by tedy v té čtvrti 246 řemeslníků.

Zajímavo by teď bylo, bychom dozvěděli se, kolik ve čtvrti bylo „šenků“. Kolik tu bylo šenkéřů, to víme dobře, ale ovšem nelze u každého s jistotou pověděti, zda nešenkoval jinde a tu zdali nebyl jen obytem. Jest tato poslední věc ovšem málo přirozená, ale v tom, co nevíme bezpečně, jest dobře vyjeviti se upřímně. Šenkéřů spočítali jsme 21; na třinácte domů byl by jeden šenk; a poněvadž byly domy malé většinou, toto šenkovní číslo zanecháme kritice čtoucích znalců, kteří nechať rozsoudí, jestli veliké čili skrovné. Že se hodně mnoho pívalo, to víme odjinud. Ze šenkýřů jen některých tu připomeneme. „Maryana dává piva k ruce Rudnera domácího“; „v domě Fikarově nějaká Maruška šenkuje vína doktorovi Hauenšildovi.“ Hauenšilda znáte. Je to jeden z ubohých Čechů, kteří vykrváceli hroznou exekucí pobělohorskou na Pražském náměstí. V domě Jiříka Škrety šenkoval Beyerle k ruce Škretově; pan Loselius, svrchu vzpomenutý, též měl v domě šenk; u Horoměřických šenkoval tesař; v zádušním domě sv. kříže také byla hospoda; u Hájů šenkoval malíř, v Sanytrně u břehu Vltavského šenkoval Petr Kopřiva za 50 kop roční činže.

Byla-li Rudolfova míšeňská kopa v našich 2 zl. 46 krejcarech, platil tedy Kopřiva sanytrníkovi Teleckému ročně 123 našich zlatek a to jest na tehdejší poměry nemálo. Vždyť šenkýř nesměl míti plecháčů do vnitř natlučených, nesměl pivo „plundrovati“ vltavskou vodou. Těžko se 50 kop shledávalo.*) Třetí dům od Haštalské školy páně Hendrychův z Frankenštejna též v sobě hostil pijany. Jméno šenkéřovo tady jest charakteristické. Pavel Dolívka. —

Ob dům zase hospoda. A tak dále.

K nádenním lidem počítáme mimo lidi, kteří sami tak se zovou, i sluhy, drvoštěpy, vinaře, posly, pradlí a vojáky. Nádenníků vyčtli jsme 86 a to žen i mužů. V této čtvrti samo sebou bije do očí, že přemnoho lidí dělá v židech. Tu čteme: Arnt nádenník, žena jeho dělá mezi židy; Vít dělá v židech a Dorota žena jeho nosí vodu i posazuje

---

*) V návrzích Lichtenštejnovi r. 1624 — tedy o 16 let později — podaných praví se, aby dával „šenkýř pintu bílého piva za 4 kr., hořkého piva za 8 kr., rakovnického za 12 kr.; a tak šenkýři při vydávání bílého piva škody neponesou, poněvadž když od nákladníků sud za 5 tolarů kupují, tehdy z vyšenkování užitku rejnský zl. mají a k tomu dvacátý sud se jim nadává.“ (Arch. pražs. knih. č. 326 fol. 200.)

čeládku; zedníkova žena pere židům; podruh dělá v židech.“ To nebilo v oči, že posluha židovská jest v této čtvrti; vždyť čtvrť Mikulášská židovské město objímá; ale toť na div, že za tehdejších předsudků křesťané židům posluhovali, a druhé ta pravá pravda, že ani tenkráte židé bez křesťanské služby se neobešli.

Čteme též: „Žemlička slouží u Ančle žida“ — a tak rovně i o jiných; o jakéms Melicharu píše se „nosí vodu i se ženou do židů“. Drvoštěpů jmenuje popis devět. Jeden se zove Tele. Vinařů bydlilo v této čtvrti jen pět, ač jich v Praze pro četné tehdejší vinohrady bylo velmi mnoho. Z lidí služebných zajímají jen tito: „Ondřej de Kryštof zednický přidavač, Hans Celler posluhuje mezi zedníky při stavení; Vinkler, jenž slouží u p. Donína a na každý týden dvě kopy služby má; Matěj, lokaj benátského poselstva, žena jeho pere lidem; stará žena nějaká hlídá šestinedělek.“ Vojáci tu byli jen tři popsáni, z nichž jeden — Mates — „šel přes pole“ — a o druhém popis dí „nevědí sami, odkud jest“. O jedné podruhyni stojí psáno, že „hlídá paní Korandovou“. Mezi pradlími také jedna jest „dvorská“. Mezi „posly“ jest Treppa, posel bratrstva sv. Jakuba. Lidi všelijak posluhující shledali jsme ouhrnkem 53.

Tato čtvrť obsahovala v sobě též lidi titule prázdného, jakož jest „vdova“, „rodič pražský“ anebo „letitá žena“. U některých pak není ani toho prázdného titule; jsoutě pouze jmeny uvedeni. Ouhrnkem jest jich 36, v nichž 12 vdov. O jedné z nich, u zlatého kapra bydlící, píše se: „Marie Millerova, vdova z Vratislavi, oznámila, že jest na hotový groš s pacholaty svými, kteří se učí u pánův Jesuitův, živa;“ o jiné skoro vdově zapsal čtvrtní: „Mariana Krabova, má muže Matěje, kominíka, ale on není s ní.“ Žebráků bylo ve čtvrti ouředně zapsáno 14; zaměstnání jejich uvozuje se takhle: „Káča v Krönhause žebře; v domě Jiříka Kakačka tři žebravy baby, hospodář sám neví, kterak jim říkají; Káča poslova, žebravá stará žena.“ Následující žebračce nerozumíme: „Dorota Žebravá, žebře před smrtí.“ Žebráci této čtvrti tu měli kollegu z ciziny: „Jiřík žebrák z Normberka.“ K žebrákům osmělili jsme se přibrati i „Jíru, který hadry sbírává“.

Některých pokojníků zanechali jsme sobě na konec. V domě Václava Rodicha, hrnčíře: „studenti někteří líhávají, kteří u Jesuitův studují“, tedy pražská noclehárna; vedle sanytrny jsou dva pěkní nájemníci: „Kašpar Šubart a jeho žena, sedí u vězení.“ Konečně za zmínku zvláštní stojí, že v domě Jana Gabriele bydlí pokojník Hans Miller, jenž „vartuje Philippa Longa“. Tento Long, křtěný žid, je pověstný komorník císaře Rudolfa, jenž „pro divné zrady a praktyky“, jakož dí Skála, 7. května 1608 „byl arrestován“.

Tu se tedy dozvídáme, kdo ho hlídal. Kratičký čas potom dali ho na bílou věž.

Tiť jsou tedy pokojníci a podruzi čtvrti Mikulášské. Než se rozloučíme se čtvrtí tou, přečteme si ještě několik v popisu poznámek ouředních, velmi charakteristických. Tak vysvítá ze všeho, že domácímu pánovi nešlo ani o jméno nájemníkovo tak jako o plat z pokoje. Stojíť psáno: „U Mařika podruzi tři dělají na den, jména jejich pán neuměl oznámiti“; „u Fišle nějaký krejčí a šindelář, hospodář sám neví, kterak

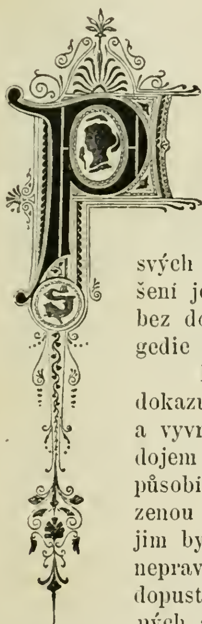
jim říkají;“ „Jan Nádenník má šest podruhů u sebe, hospodyně neuměla oznámiti jich jména.“ Dnes dbá jmen pokojníků policie; kterak tehdejší policie jich dbala, to viděti z uvedených řádek. Padesátník podal, nežli by byl na přesvědčenou do domu ještě jednou, dvakrát vešel, popis raději neplný; „nevědí, kterak jim říkají“ napsal, a bylo dobře. Kolik činže pokojník dával, dočteš se jednou jen. „U střelce: žid nějaký, dává 24 kop do roka z pokoje a ten jiný židy u sebe chová.“ Dvě poznámky konečně jsou rázu policejního. „U Hubáčků,“ tak si napsal padesátník ve svůj list, „velmi nebezpečno strany ohně;“ a druhý desátník si zapsal při domě Maryany z Náchoda: „paměť z strany nečistoty před domem.“ Lázeň zapsána v této čtvrti jediná; byla to lázeň Matouše Hince. Rozumí se, že bylo hojně lázní obecných, ale o těch v popise nemluví se. (Dokončení.)

Máchův „Máj“.

K půl stoletému jubileu vydání »Máje«.

Napsal **J. Arbes.**

(Pokrač.)

Psychický konflikt z děje toho plynoucí ovšem nemůže působiti jinak nežli grandiosně. Nám aspoň se zdá, že by z nesčetně různých osudů lidských zřídka který mohl působiti na nepředpojatou mysl lidskou tak mohutně vzrušuje, ba, zdrcuje, jako právě v zárodcích svých nezaviněný osud reka „Máje“. A právě takové vzrušení jest úkolem, ba přísným požadavkem pravé tragedie; bez dojmu grandiosně vzrušujícího, ba zdrcujícího jest tragedie pouhým odvarem.

Nechť vzpírá se předpojatá kritika sebe více, nechť dokazuje sebe pádněji, že „strašný lesů pán“ jako zlosyn a vyvrhel společnosti nemá práva na sympatii vzdělanců, — dojem psychického konfliktu a osudu reka „Máje“ působil, působí a bude i na dále působiti svou bezprostřední, přirozenou grandiosností na mysle nepředpojaté tak hluboce, že jim byl, jest a bude „strašný lesů pán“ s veškerými svými nepravostmi, hříchy a nejděsnější vinou, jaké se může člověk dopustiti, přece jen sympatičtějším, nežli celá armáda ctnostných a počestných miláčků Štěstěny, kteří po celý svůj život v míru a klidu bezmyšlenkovitě užívali a vůbec ani do pokušení nepřišli, by se jen na okamžik pokládali nešťastnými, neřku-li by neúprosnými okolnostmi byli dohnáni ke skutku, jakým se konečně provinil rek „Máje“.

A právě v této přirozenosti ryze tragické viny, která vždy působí mimovolně, ba proti vůli člověka, před kterým se rozvíjí, zdá se nám,

spočívá tajemství Máchova „Máje“, divuplné kouzlo, které činilo báseň tu přese všechny surové útoky kritiky sympatickou každému, kdo měl předpojatý jen smysl pro dojmy ryze lidské a ryze básnické zároveň.

Vše, co Mácha přičinil jakožto básník k tomuto ději, jejž jak známo, sám nepokládal za věc hlavní, vše — od nejpoetičtějšího líčení přírody až po nejplastičtější popisy krajin, od důmyslného, zoufalého rozjímání rekova ve vězení, až po jeho dojemné loučení s životem před popravou, od romanticky fantastického intermezza prvního až po vylíčení doby, kdy básník po letech navštíviv místo popravní rozjímá o vlastním svém mládí, jinošství a budoucnosti své, — kterýmžto místům náleží bez odporu palma v ohledu básnického stylu — vše to, pravíme s důrazem na každém slově: jest jen k opodstatnění a ku zvýšení grandiosnosti dojmu nejtragičtějšího psychického konfliktu a anticky prostého, ale přirozenou bezprostředností a pravdou hluboce vzrušujícího, ba zdrcujícího děje.

Genialní básník dovedl také dáti prostému ději výraz v pravdě genialní — a právě proto báseň v celku i jednotlivostech pokládána nikoli jen za romantismus pouhý, nýbrž hned výstřední a tvůrce její, ačkoli titan duchem, tvořící dle vlastních přirozených zákonů instinktivně, za pouhého nohsledu hlavního representanta světobolu a romantismu Byrona.

Za dob Máchových — a na to nesmíme zapomenouti — nebylo pro realismus, neřku-li pro naturalismus v nynějším slov těch smyslu, takměř ani názvu, kdežto romantismus slavě právě v cizině nejskvělejší své triumfy pokládán najmě u nás v Čechách za politování hodné scestí, za výstřednost přímo trestuhodnou. Ký div, že za takových povšechných bludných názorů, i báseň jeho „Máj“, v které kromě jediného, vypustitelného intermezza není ani věty nadpřirozené, fantastické atd., slovem, že i báseň, která dějem, osnovou i provedením má převahou ráz spíše realistický nežli romantický, vřaďována zcela prostě mezi výtvory hyperromantické a tvůrce její stigmatisován za romantika, abychom tak řekli „nejhrubšího zrna“.

Nám ovšem ani po této dedukci nenapadá stírati snad s jména Máchova oslňující pel romantismu, s kterýmž jest jméno to nerozlučně spojeno.

Mácha byl a zůstane romantikem.

Ale z nepředpojatého, svědomitého studia jeho prací a pokusů zdá se nám nade všechnu pochybnost vysvítati, že nelze Máchu vřaďovati mezi romantiky ve smyslu romantismu, jak ho pojímáme a interpretujeme za našich dnů.

Podobně jako jsme byli na „Máji“ dokázali, že to báseň, v které převládá živel realistický nad živlem romantickým v nynějším toho slova smyslu, možno i na jiných plodech i pokusech Máchových provésti nezvratný důkaz, že na nich nelpí začasté ani nejjemnějšího pelu romantiky.

Již četné drobné básně v duchu národním vymykají se z romantismu úplně. Podobně, aspoň z části zlomky historického románu „Kat“; přede vším pak drobná črta „Márinka“ a zlomky satyrické, v kterých se jeví tolik smyslu pro zdravý realismus, že zdá se nám oprávněnou domněnka toho smyslu, že Mácha, kdyby byl dále pracoval, zajisté by

byl nastoupil cestu aspoň poměrně jinou, než-li kterou se byl bral původně.

Nesmímeť zapomenouti, že zemřel ve věku prvního teprve rozvoje svého jako mladík dvamecitmaletý. Krátce před svou smrtí byl již jaksi přesycen směrem posavadním. Byronův „Lara“, pronesl se v tu dobu, pronásleduje mne jako „úpír“; až ho v „Mnichu“ překonám, obrátím se do Čech a zůstanu se svými básněmi na vždy doma.

Podobně vyslovil se o svých obrazích ze života svého, z nichž hlavně „Márinka“, jak již připomenuto, nejeví nejnepatrnější stopy cizího vlivu a naznačuje jaksi směr, který by byl Mácha později pravdě nejpodobněji nastoupil. „Chovám v sobě“, pravil, „valný počet podobných obrázků. Až se jen z těch demonických živlů vymluvím, které mne nyní ovládají, vrátím se opět k životu lidu. Posud se mi jen výstřední strany jeho objevily, snad se i s obyčejnějšími spřátelím, až je poznám.“

Vším tím ovšem nechceme ničeho více dokázati, nežli že Mácha přes to vše, že většina jeho spisů a pokusů jeví ráz romantický, přece nebyl romantikem výlučně, tím méně ve smyslu, jak se pojímá romantismus za našich dob.

Přese všechny vlivy, které na něho z mládí působily, cítil, myslil a tvořil mladistvý tento titan přece jen samostatně, aspoň samostatněji a přirozeněji nežli jiní, kteří docházeli uznání za věrné, od originalů takořka nerozeznatelné, ale co do ducha i formy přece jenom pouhé imitace.

Není nižádné pochybnosti, že v duchu Máchově spočívaly zárodky tvoření v pravdě genialního a právem možno souditi, že nezvratné zákony uměleckého tvoření byly by v pozdějších dílech Máchových přišly k platnosti úplné.

Máchův duch nebyl předpojat a rozvíjel se zcela přirozeně, čehož nejfrapantnějším důkazem jest právě „Máj“, který přes všechnu zdánlivou hyperromanti čnost i po půl století snese měřítko nejpřísnější i vzhledem ku změněným názorům a zvýšeným požadavkům moderním.

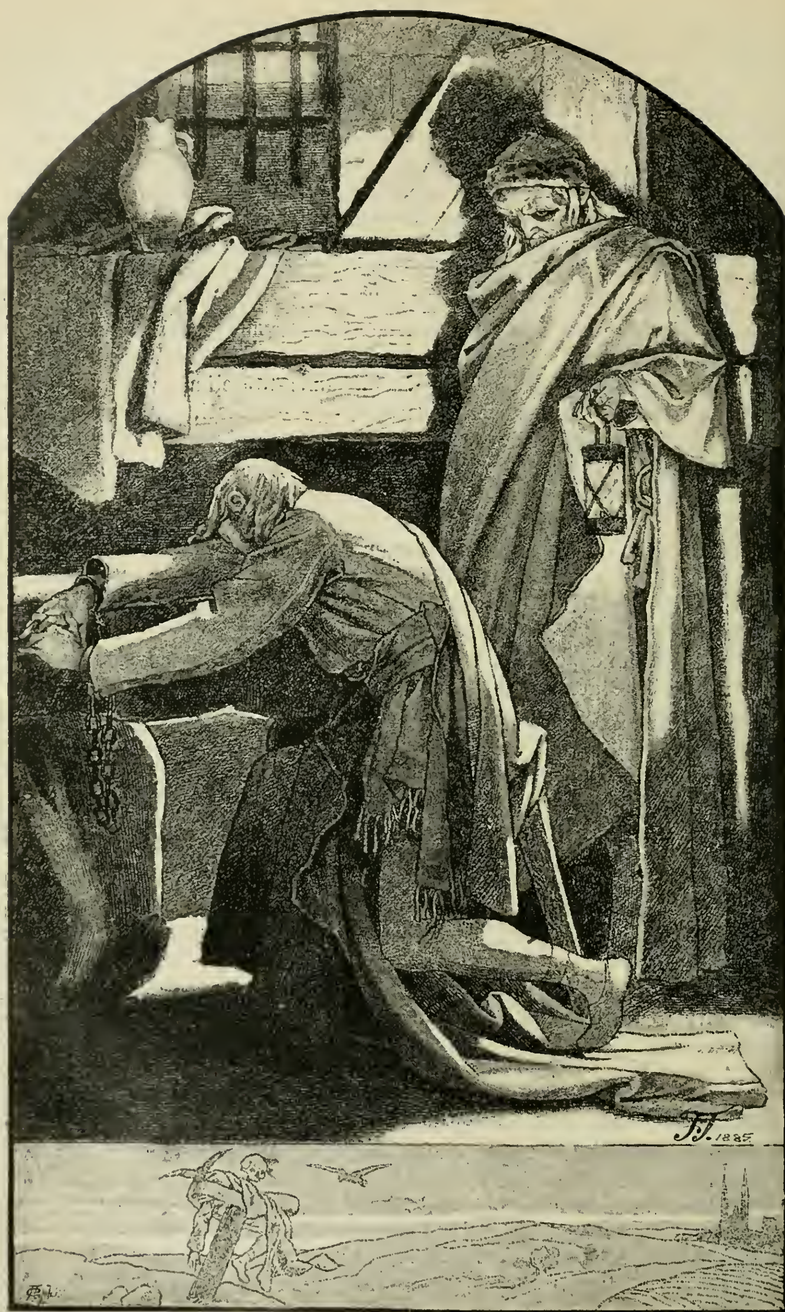
A tvořil-li mladý titan tento tímto způsobem již v době, kdy podlehal ještě vlivům cizím, jež sám nazýval „démonickými“ — jakž asi byl by tvořil později, až zbaviv se vlivů všech byl by nastoupil cestu úplně samostatnou?

Není pochyby, že by byl razil v básnictví českém dráhy absolútně nové, o nichž nemáme a nemůžeme míti ani tušení.

* * *

Osudem svým a spisů svých patří Mácha do řad oněch tvořivých duchů, o kterýchž duchaplný jeden essayista cizozemský praví, že „déle a hlouběji pociťují netoliko každé hoře, nýbrž zároveň i nespravedlivost osudu, která je ponižuje, aby prostřednost povýšila — neboť prostřednosti patřil od pravěku svět a jeho rozkoše, kdežto duchům, kteří jsou okrasou a slávou lidstva, připadla v úděl práce a chudoba . . .“

Dějiny spisů Máchových, v první řadě pak dějiny „Máje“ jsou v mnohém ohledu, zejmena kulturně esthetickém, rovněž tak zajímavy jako poučny. Možnoť z nich hlavně pro mladé pokolení literární vážiti

Vězeň. (K Máchovu „Máji“.) Kreslil Fel. Jennevein.

poučení, jakých nenalezáme v žádných esthetikách a vůbec v žádných knihách, pojednávajících theoreticky o literatuře.

Máchův „Máj“ jest jednak nezvratným důkazem, jak hluboká propast zeje mezi dílem v pravdě uměleckým, po případě genialním a mezi tak zvaným „velkým obecenstvem“, po případě současnou kritikou; báseň ta jest důkazem, že „velkému obecenstvu“ a mělkým kritikům nepoměrně přístupnější prostřednost slavívá z pravidla, ovšem jen dočasně, triumf nad genialností; — „Máj“ jest konečně i důkazem, jak vratkým a pomíjejícím bývá začasté uznání vrstevníkův, k němuž vede mnohdy pouhé imitování osvědčených vzorů nebo hovění uznávaným právě tradicím — a jak nesnadno, jak bezpříkladně pracné a mozolně, s jak velkými oběťmi zakupuje sobě umělec památku trvalou, památku nejřidčí — nesmrtelnost.

Zkoumejme tudíž především, jak asi vznikl „Máj“, a připomeňme sobě, čím a jakým byl Mácha před vydáním této své básně!

Kdy vznikla v duši Máchově základní myšlénka „Máje“, nevíme udati. Ale předběžná studia ku krajinářské stafáži básně (jejíž děj myslil sobě básník, jak sám udává, — „u města Hiršbergu mezi horami, na nichž se hrady Bezděz, Pernštejn, Houska a v dálce Roll — k východu, západu, polední a půlnoci okazují,“) konal Mácha v srpnu 1832, kdy s přítelem svým Hindlem v krajinu tu poprvé zavítal.

Jak hluboký dojem naň čarokrásná krajina ta učinila, vysvítá z úryvků jeho denníku, v němž zaznamenal: „O polednách (1. srpna) jsme byli na Mělníku pod zámkem zrovna nad Labem, kde se s Vltavou spojuje; ve dvě hodiny jsme byli u kaple sv. Trojice neb sv. Jana.

Jaká zde vyhlídka na hory! — Bezděz!

V šest hodin na Kokoříně; potom odtud šli jsme na Housku. Zabloudivše však, zůstali jsme v největším dešti pod šírým nebem v údolí sv. vojtěšském as hodinu cesty od Kokořína.

Byla velmi tmavá noc; potok hučel úzkou dolinou, z daleka klepal mlýn. Po půlnoci bylo po druhé straně potoka slyšeti dusot koně, ale viděti nebylo nic.

O skálu opřen, ležel jsem na několika kamenech nad šplouchající vodou, ani nepodřimnuv. K ránu bylo viděti některé hvězdy; zvláště dennici, ač velmi mdle.

Nežli jsme přišli do údolí, kráčeli jsme hustým, starým lesem — stromoví nebylo k rozeznání — s kopce dolů. Sem tam leželo velké kamení, mechem porostlé, a zamodralé mušky svítily na něm. Sešedše s kopce, tlapali jsme hlubokým rozmoklým pískem. Po obou stranách příkré lesnaté stráně, doleji chmelnice a několik chalup.“ — — —

Pod datem dne 2. srpna Mácha píše:

„Druhého dne kráčeli jsme nad míru krásným údolím k Housce. Písková skaliska, sem tam jedlemi, smrky a jiným jehličím porostlá stála nám po pravé ruce, po levé vzhůru do kopce černé lesy, prostředkem hučel jarý potok, sem tam vesnička. V údolí tom již od Kokořína panuje německá řeč; než sem tam ještě slyšeti jazyk český, jak by se zpouzel proti vytisknutí z tak krásného dolu.

Tak jsme šli vzhůru proti potoku, až kde si hlubokou skalinou promlel svůj průchod. Tam jsme vešli, obrátivše se okolo rohu v pravo,

do nového, předešlému zcela podobného údolí. Brzy však nás v levo vzhůru vesnicí vedla příkrá stezka na Housku. Tam jsme leželi asi čtvrt hodiny. Ještě vysoko nad námi ležela Houska. Daleko za horami a lesy ležela silnice litoměřická, ves Libšice a nad ní vrch Klč, jak se zdálo, as tři míle vzdálí."

Potud citat — ovšem jen ledabylo vržená, nepropracovaná skizza, vlastně pouhé črty krajinářské. Kdo však přečte bedlivě „Máj" a román „Cikány", jejichž děj jest taktéž položen do této krajiny, najmě do okolí Kokořína, kdežto děj „Máje" točí se kolem Hiršbergu, pozná aspoň základní rys krajinářské staffáže obou těchto děl Máchových, i kdyby nebyl krajin těch nikdy na vlastní oči viděl a přečetl jen pouhé črty v Máchově denníku.

V propracovaných plastických Máchových pérokresbách krajin jeví se totiž týž pozorovací talent, týž způsob pojmutí a vyjádření, slovem vane z nich ryze Máchovský duch jako z pouhých skizz a črtů, z kterýchž mnohdy jediné slovo nebo jediný stylistický obrat dostačí, by člověk poznal, že míní Mácha krajinu, kterou tak nevyrovnatelným způsobem byl pérem znázornil.

Místo, na kterém se odehrává děj „Máje", tanulo tedy již čtyři roky před vydáním básně Máchovi na mysli — jasně, plasticky a s veškerou poesií svou. Mácha byl čarokrásou krajiny té v pravém slova smyslu unešen — jaký div, že snad právě jen pod úchvatným dojmem divokrásné krajiny té začalo v duchu Máchově klíčiti embryo základní myšlénky „Máje": triumf přírody po zimním spánku nebo jak on sám praví: „slaviti májovou přírody krásu"?

Přesné stanovení toho ovšem není možné; ale má přece aspoň nepoměrnou pravdě podobnost do sebe i tenkráte, když nespustíme se zřetele kardinalní výtku současných kritiků „Máje", kteří báseň tu pokládali za nápodobení poesie Byronovy.

Podobně jak o vzniku základní myšlénky „Máje", nelze nám udati také skoro nic podstatného o dalším průběhu práce Máchovy.

Osnova „Máje" a některé nepatrnosti provedení ovšem nade všechnu pochybnost nasvědčují tomu, že pracovány jsou pod vlivem Byronovým — „Vězeň chillonský" a „Parisina" aspoň některými charakteristickými rysy svými jsou toho důkazem — avšak „místa", praví Josef Durdík ve své studii o lordu Byronovi „kde se jedná (v „Máji") o věčné nicotě, nejsou Byronovským duchem prodchnuta". —

Vliv Byronův na Máchu nebyl tudíž ani vzhledem k „Máji" úplný; Mácha mu aspoň nepodlehal cele, Durdík praví, že jest v „Máji" Byron „nápodoben jednostranně" a dokládá: „Ostatně zásluha Máchovi právem přísluší, že si tak záhy pro literární poměry naše všiml jednoho paprsku světla Byronova a svým způsobem napodobit se jal."

Nemůžeme sice souditi o „Máji" tak přísně, ba skoro bychom řekli, příkře, jako Durdík, kterýž jej pokládá za jednostranné nápodobení Byrona po spůsobu Máchově; avšak právě citovaný přísný soud Durdíkův, právě ta „jednostrannost" jest důkazem, že Mácha pracuje o svém „Máji", nebyl slepým nohsledou Byronovým, za kterého byl tak často vyhlašován, nýbrž že podléhal také a to značně vlivům jiným — jak životním, tak studijním, slovem že „Máj" není ani pouhou

imitací jako nesčetné množství básní českých z oné doby, kdy imitovány hlavně národní písně četných národů, zvláště slovanských, aniž nápodobením ve vlastním toho slova smyslu, t. j. aby byl prodchnut převahou duchem svého vzoru a v komposici i provedení ku vzoru svému více méně těsně přiléhal, slovem že nebyl básněn pod vlivem jediným, nýbrž pod vlivy různými, ba nejrůznějšími — nebo-li jinak vyjádřeno, že jest zcela přirozenou výslednicí netoliko všech studií básnických, jež byl Mácha do oné doby konal, nýbrž i názorů jeho samostatných, jež byly výhradně duševním majetkem Máchovým, to jest že representuje v celku jaksi duševní stadium, v jakém se Mácha právě nalezal.

Jakého druhu různé tyto vlivy — mimo vliv Byronův — byly, ovšem nelze nežli se domysliti z básníkova života. Že byly rozmanity, mocny a hluboky, dokazuje „Máj“ na různých místech, zejména v zakončení svém, kde básník mluví sám o sobě, o svém mládí a jinošství a otvírá také perspektivu do své budoucnosti.

Dobu, kdy Mácha pracoval o zakončení „Máje“ neb aspoň, kdy šlehly duší jeho první jiskry myšlének, kterýmiž báseň svou končí, možno na štěstí označiti dosti určitě. V denníku Máchově nalezá se totiž pod datem 17. září 1835 následující význačná poznámka: „Nade hrobem (na Volšanských hřbitovech) jinocha 18tiletého — jméno jsem zapomenul — a co jest jméno po smrti člověka — pouhý zvuk, zaletlé světlo vyhaslé hvězdy, nevyřknutá myšlénka umírajícího, kořist zapomenutí — nic; — — nade hrobem bezejmenného pro mne jinocha viděli jsme obraz.

Idea jeho velmi smutná výborně je vyjádřena. Na osamělém, zeleně porostlém hrobě malého hřbitova leží dívka, bosá, prostovlasá, velmi chudobně oděná, objímajíc mohylu, obličej svůj v trávu její skrývá. Přes zeď hřbitova na zad je viděti dalekou, tichou, osamělou, pustou krajinu. Na obzoru jejím malá skalina s jedné, zelený nevysoký pahorek s druhé strany tvoří nízkou bránu na růžovém nebi, po západu slunce. Ode zdi hřbitova až k této bráně táhne se zelenými lučinami a pustými strništi okolo dvou osamělých hruškových stromů dlouhá pěšina — daleko — daleko. Žádný po ní nekráčí, v celé krajině žádný — jako by v širém světě jediná dívčina či matka pozůstavší, osamělou cestou putovati měla. V celém obraze není ani jediného bytu lidského, ani jediného zvířete — žádná známka života.“

Porovnáme-li toto poznamenání se zakončením „Máje“, poznáme na první pohled myšlenkovou sourodost, která jest nezvratným důkazem, že zakončení básně, bez odporu jedna z nejlepších, ne-li docela nejskvělejší partie celého díla, nebyla básněna ani pod vlivem Byronovým, aniž kteréhokoli jiného básníka nebo myslitele, nýbrž pod vlivy bezprostředních dojmů životních nebo-li jinými slovy, že jest absolutním duševním majetkem Máchovým.

Připomeneme-li sobě, že v krajině v okolí Hiršbergu a Bezděze, kde odehrává se děj „Máje“, cestoval Mácha v srpnu 1832 a že první zásvity základních myšlének, kterýmiž báseň svou končí, šlehly duší jeho v září 1835, možno právem souditi, že doba mezi těmito daty a nějaký ještě čas po datu posledně uvedeném jest dobou, ve které byl „Máj“ básněn.

Při tom nesmíme zapomenouti, že Mácha roku 1836, kdy byl „Máj“ vydán, absolvoval práva t. j. že roku 1832 byl — buď absolvovaným gymnasistou nebo na nejvýše v prvním roce práv, tudíž studentík, který přes to vše, že požíval již práv akademického občana, přece se ještě nalezal abychom tak řekli v prvním stadiu studijního rozvoje, kdežto duševní rozvoj jeho vůbec, rozvoj subjektivní nalézal se již ve stadiu, které mu mohli záviděti mužové nejvyzralejší.

Z valné většiny plodů Máchových z doby té aspoň dýše když ne úplná, tedy aspoň poměrná, více méně mužná vyzralost člověka zanášejícího se problemy života a poesií s opravdivostí muže skalopevné vůle, majícího cíl životního snažení skoro již přesně vytknutý.

V době pak, kdy končil svůj „Máj“ — na sklonku roku 1835 a v první třetině roku 1836 — měl již Mácha také zkušenosti, vzhledem ku tvoření svému přes všechnu trpkost jejich přímo závidění hodné.

Jak známo, byl synem rodičů nezámožných; otec jeho byl mlynářským chasníkem, později krupařem. V nejnižších školách byl Mácha „pln života, pohyblivý, zkoumavý a v jistém ohledu i pilný žák“, jak praví první jeho biograf.

Odbyv obyčejnou průpravu školní navštěvoval po nějaký čas tak zvanou „normalní školu“, načež rodičové jeho, kteří za panující právě drahoty nalezali se v poměrech stísněných, přáli sobě, aby šel „na řemeslo“. Hoch však neměl valné chuti; nalehavým prosbám jeho, by směl studovati, konečně vyhověno. Tak octnul se v gymnasiu.

Již ve třídách gramatikálních liboval si ve čtení „rozmanitých knih, mezi nimiž dobrodružné rytířské pověsti první místo zaujímaly“, zejmena četl v překladu romány anglické spisovatelky Radcliffové a popularního tehdá Spisse. Již jako student nižších tříd zatoužil po venkově a podnikal často výlety. Také měl zalíbení v divadelních pokusech, kterážto záliba potrvala u něho po celý život. Několikrát vystoupil také na českém divadle jako ochotník.

Ve vyšších třídách nemohl se nasytiti čtení a zkoumání krasovědeckého. „Bavě se rozličnými klassiky četl bez výboru a s žíznivou dychtivostí, aby nalezl, co by mu zadost učinilo, co by nasytilo tužbu, co by ono prázdno vyplnilo, jakéž v obrazivosti zanechalo pouhé školní učení. Nejčastěji čítal romány a lyrické básně, hlavně spisy Lafontainovy, Klaurenovy, Schillingovy a Van der Veldenovy, které byly v tu dobu oblíbeny.

Následkem toho, že nenalezal velkého zalíbení ve společnosti svých druhů, mohutněla jeho příchylnost ku přírodě, až „konečně jen tam pravého vyražení nalezal, kde samoten, ve spojení s přírodou vždy sobě věrnou . . . zalétati mohl ve svobodné říše idealů“.

Když nastoupil studia filosofická, „opět nový svět se mu otevřel“. Obraznost jeho stala se živější, povaha jeho se krystalisovala. Se zvláštní zálibou studoval logiku navštěvuje pilně přednášky profesora Lichtenfelsa, („vyznamenávající se přísnou stručností“); ale nikdy nepřestával na tom, co mu v přednáškách podáváno. Studoval také Markovu logiku, hlavně k tomu cili, by se seznámil s vědeckým slohem a terminologií českou. Podobně nemohl se později nasytiti studií metafisických. (Pokračování.)

Z básní Mistralových *)

Hymna slunci.

Ty velké slunce Provence,
ty čacký kmotře mistrala,
jenž vysoušíš dno Durence
jak víno z Crau, kéž zaplála

Nám tvoje lampa v každý čas,
ó zažeň stínů nočních kvas,
v ráz, v ráz, v ráz
se, krásné slunce, ukaž zas!

Zdar ohni tvému! Ovšem on
nás pálí, vysušuje vzduch,
však Marseille, Arles, Avignon
tě vítají, jak byl bys bůh!

Plaň lampa tvá nám v každý čas,
ó zažeň stínů nočních kvas,
v ráz, v ráz, v ráz
se, krásné slunce, ukaž zas!

Jen tebou řada topolů
výš stoupá v říši oblaků
a pečárka v tvém plápolu
u nohou roste bodláků.

Plaň lampa tvá nám v každý čas,
o zažeň stínů nočních kvas,
v ráz, v ráz, v ráz
se, krásné slunce, ukaž zas!

---

*) Frederi Mistral narodil se 8. září 1830 v Maillane, studoval v Avignonu, načež se usadil ve svém rodišti, kdež zcela se oddal poesii a studiím. Světoznámá idylla jeho Mirèio proslavila ho rázem a postavila v čelo školy básníků v podřečí provençalském. Lamartine uvedl Mistrala do světa literarního v Paříži. R. 1863 byla „Mirèio" pocténa cenou akademie. Následovaly další epopeje „Calendau" r. 1867 a „Nerto" 1883, které však při veškeré poesii, jíž dýší, nedosáhly obrovitého úspěchu jeho první idylly. Menší básně, z nichž sestavena tato ukázka, vydal Mistral v cyklu „Lis isclo d'or". Vedle poesie zabývá se básník též linguistickými studiemi a pracuje na velkém slovníku provençalštiny. Z básně Mirèio povstala též opera s hudbou Gounodovou. Uvádím slavného poetu do naší literatury s vřelým přáním, aby někdo z mladších povolaných sil ujal se té vděčné práce a přeložil nám některou z jeho velkých idyll, aspoň Mirèio, kterou již se honosí čelnější literatury evropské.

J. V.

Jen sluncem vzrůstá, přátelé,
ku vlasti láska, k práci vzlet
a písně bujné, veselé
a sladká touha domů zpět.

Plaň lampa tvá nám v každý čas,
ó zažeň stínů nočních kvas,
v ráz, v ráz, v ráz
se, krásné slunce, ukaž zas!

Jím ozářena strž i pláň,
jím svět plá vesel bez mdloby,
by uhaslo nám bůh nás chraň,
neb rázem po všem bylo by.

Plaň lampa tvá nám v každý čas,
ó zažeň stínů nočních kvas,
v ráz, v ráz, v ráz
se, krásné slunce, ukaž zas!

Číše.

Ó vizte číši, bratři z jihu,
již katalanští slali nám,
z ní sborem prázněm v okamihu
domácí, čisté révy plam!

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

Starého lidu svobodného
my poslední jsme ratolest
a je-li konec zpěvu jeho,
s národem celým konec jest.

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

Na kmeni, který mízou pučí,
jsme první jarní pupeny,
své vlasti, jež se dýchat učí,
jsme vůdci, zpěvu prameny.

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

Snů mládí říš nám se otvírá
a lidu tužby horoucí,
vzpomínky zašlých dob a víra
na lepší časy budoucí!

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

My známe pravdu, krásu známe
a ona radost zářivá,
která i hrobu pouta láme
i ta se na nás usmívá!

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

A naší je též poesie,
jíž pějem vše, co plní vzduch,
neb ona jesti ambrosie,
jíž z člověka se stává bůh.

Číše svatá,
vrchovatá
rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

Nuž za rodného kraje slávu
vy bratři v písně hlaholu,
ó katalanští, pijme v davu
z té svaté číše pospolu!

Číše svatá,
vrchovatá

rychle ať se rozpění
v kypění,
kéž z ní pramení
silných vzruch a nadšení!

Děti Orfeovy.

I.

My Hellady jsme nesmrtelné děti,
ty, Orfee, nás uznáš za syny.
Provence děti začínáme pěti
a zpěv náš Marseille světí,
jež vidí v moři hrát si delfiny.

O buď vám sláva, otci,
jenž v dějin noci
jste zanechali sled,
a vždy, jak báj to sdílí,
jste volní byli
jak moře a jak větru let!

II.

Kde vzchází den, až tam, kde dokonává,
nesmírné moře naše lodě nese,
však světa kraj a bohatství a sláva
jak pýří opadává,
když tamburiny zvuk se vzduchem třese!

O buď vám sláva, otci,
jenž v dějin noci
jste zanechali sled,
a vždy, jak báj to sdílí,
jste volní byli
jak moře a jak větru let!

III.

Hle, Marseille skvoucí na slunci jen žije
a pracuje ať zima, leto září,
v svých ústech drží snítku akacie
a pouze oči skryje
před Matky Boží světla plnou tváří!

O buď vám sláva, otci,
jenž v dějin noci

jste zanechali sled,
a vždy, jak báj to sdílí,
jste volní byli
jak moře a jak větru let!

Přijímání svatých.

Šla oči klopíc z kathedrály
po stupních zvolna níž a níž,
noc blížila se smutně z dáli
a světla nešpor hasla již.
Kol svatí s portálu k ní zřeli,
jak spěla kol, jí žehnali
a zrakem svým ji provázeli
od kostela v dům z povzdáli.

To bylo dítě přerozumné
a mladá, krásná, plná vnad,
ji nikdo v chrámu klenbě dumné
neviděl šeptat a se smát;
když varhan bouř se rozzvučela
a žalmů zněla ozvěna,
že v nebi je se domýšlela,
andělů křídly nešena.

Jak v portálu ji zřeli svatí,
že z chrámu kráčí poslední,
vždy láskou pro ni byli vzňati
a skláněli se smavě k ní.
Jak zářnou branou prošla vlídná,
se tratíc v úzkých ulic šer,
tu často, noc když byla klidná,
řeč o ní vedli v záři sfer.

Děl svatý Jan: Já přál bych sobě,
by jeptiška z ní byla přec,
neb svět jest bouřný, v jeho zlobě
jest klášter nejjistější klec.
Děl svatý Trofim: Ano, ano,
však třeba jí mám v chrámu svém,
v tmách třeba světla jak noc v ráno
a svět se řídí příkladem.

Ó bratři, Honorat děl svatý,
dnes opouštíme sloupů řad
až vzplane plný měsíc zlatý
na laguny a do zahrad.

Všech svatých je, stůl svatý zase
dnes bude pokryt k poctě nám,
na hřbitově v půlnočním čase
mši bude čísti Ježíš sám.

Tam tuto dívku zavoláme,
děl svatý Lukáš, chcete-li,
plášť azurny jí na šij dáme,
lem řízy dlouhé přeskvělý! —
Tak svatí sobě vyprávěli,
se lehčí vánku pozvedli
a duši dívky, kol jak spěli,
v svůj vzali střed a odvedli.

Druhého jitra na úsvitě
zas dívka vstává, v srdci ples,
všem vypráví to krásné dítě,
ký spanilý sen měla dnes.
Pln andělů kol vzduch byl zlatý,
stůl na hřbitově kryt byl v květ
a ministrant byl Trofim svatý
a Ježíš Kristus mši sám čet.

Prozřetelnost.

Kdys tulák „Jím, kdy něco mám“,
jenž svým jen boty nazývá,
jenž v letě pije z potoků,
se v zimě na zdích vyhřívá,

Za ženu pojal Colombinu,
(syt samoty a nudy své)
jež bodlákem se češe v stínu
a rybník zrcadlem svým zve.

Tu jeden měšťák lakotivý,
jenž na výdělek pouze hledí,
a nechce míti dětí mnoho,
neb říká, že prý všecko snědí,

Děl ku snoubencům: Nevím věru,
jak spolu asi vyjdete,
dva div jste hlady neumřeli,
což čtyři až pak budete?

Tu „Jím, když něco mám“ děl v smíchu:
My, pane, pijem vodu jen
a každý, chleb-li příliš drahý,
z nás lebedou je spokojen!

— Což polibky jen děti krmit
od zimy chcete do jara?
— Hm, komu králíka dá pán bůh,
též o salát se postará!

Cvrček.

Čím to, o cvrčku malinký,
černý jak smaltu lupínky,
že za dne neříkáš ni slova,
však sotva vzplane luna nová,
dělníků zpíváš hodinky?

— Ach, za dne čmelů, vos i včel
se taký zástup rozhlučel
a zpěv můj překřičel vždy ruchem,
a kdyby výše zazněl vzduchem,
pták hned by k obědu mne měl!

Ty chudáčku! — Však sotva z cest
ctný pan mravenec ráčí slezt,
já tiše v šeru na čekání
na hroudách dlím, co nade strání
se noří z nebe davy hvězd.

A potom zvolna z brázdy klínu
svým druhům ku popěvku kynu,
by začli cvrčet víc a víc!
Co luna svit svůj spřádajíc
zpěv náš poslouchá v nočním stínu.

Na smrt Theofila Gautiera.

Od rána do večera růže svadne,
pták mžik jen zpívá mezi bouří dvojí,
na smíchy plesu dívce žalost padne,
lev silný hyne vlastní silou svojí!

A mladost prchá, sotva sny nám zkojí,
a láska sladká boly rodí chladné,
syn ráje, velduch, se zlem hyne v boji
a sláva zářná dým je. Zmar jen vládne.

Co nejlepší zde, veliké a sladké,
vše s nepřátelskou náhodou se sváří,
že kdosi v nebi pánem důkaz živý.

I básník, jenž vše soudí s hrdou tváří,
ten nesmrtelný zmlkne v chvíli krátké.
Vše k bohu jde. Tož byl jsi zádumčivý.

Dívce, jež mi psala.

Ty jiskro, z mlhy řasy
jež utajeně kmitáš,
tak jako hvězda malá,
jež protrhává mrak;

Ó dívko luzné krásy,
jež duhu snů mi splítáš,
se skrýváš jen jsi vzplála
tak jako drobný pták;

Od chvíle křtu duch cítí
až této do hodiny,
jak chvěním jde a tmou,

Jeť velkým tajem žití!
Sviť hvězdo, sviť, plaš stíny,
neb hledám cestu svou!

Vyhnanci.

I.

Ty kdybys býval vyplul na Kanary,
mohs získat snadno klobouk admirala,
byťs v semináři pohřbil srdce žáry,
snad mitrou byla by tvá skráň dnes vzplála.

A honákem — dnes byl bys boháč starý,
a voják měl bys hodnost jenerala,
a měšťák klidně moh jsi žít věk jarý
a milost nebes by se na tě smála.

Leč vlastencem že jsi a básníkem,
tvůj hlas že hádek všech zněl pokřikem,
žes člověka chtěl spasit, čistit chlívy;

Svět, k slovům věštím jenž vždy sluchu ztrácí,
když viděl, že máš křídla jako ptáci,
hned pušek výstřely tě zahnal divý.

II.

Tys odjel šťastný, zářící
ve srdci sílu, bouř a vznět,
a teď se vracíš truchlící,
zrak ve slzách a s vzdechem ret.

Chtěls potkat dívku v ulici,
jež usmívá se, v ruce květ,
a macechu zřel's zuřící
a sedmi bolů cítil's hnět.

Ach, věčné naše úsilí
se drtí o prah mohyly!
Však na tom, příteli, měj dost,

Jeť v mučennictví útěcha
a velkost, jež mřít nenechá:
tys konal svoji povinnost!

Stíny.

Co země jest? Vy díte, koule hmoty,
jež, jak to chodí, kol slunce se točí,
ó rcete, netvor to, kam člověk vkročí,
jenž hltá štěstí a jen sije psoty.

Co nebe jest? Vy díte, propasť taje,
zkad tmy se hrnou tůně, jas a plamy,
ó rcete, palác to s hvězd drahokamy,
kde mrtví žijí sladký život ráje.

Když břemenem je těžkým naše žití,
když volnost u nás nevolnou se cítí,
když krásu jedno políbení zkruší:

Ó bože, z duše střes mi vrstvu prachu
a palác mrtvých otevři mi v nachu,
ať obejmu ty, které nosím v duši!

Píseň beznaděje.

Když v luzném hávu
v chrám jdeš, sto v davu
zvedá jich hlavu,
sázím v ten mih,
hříchů že doba,
neb sto jich zobá
jak hrozen tvůj smích.

Domů jdeš zase
v červánků jase
zářící v kráse
po nešporách,
nechť svět se stmívá,
do mne se vlívá
zář, světlo a nach!

Sireno luzná,
vnada tvá různá
jak je mi hrůzná,
stůňu, věř již.
Jak se obrátíš,
rozum mně zvrátíš,
že zhynu, ty víš!

Krásou mne hlodáš,
šípy mne bodáš,
jistě mne prodáš,
nikde, ach, lék!
Nech tyto reje,
zříš, kterak chvěje,
mnou divoký vztek!

Ach, co je žití,
v tmu jež se řítí,
v němž bol se nítí,
sláva co jest?
Pranýř, jenž v mlze
ční, krev a slze
pod září hvězd!

Píseň svatební.

Nevěsta krásná svatbu světí,
den nejsladší!
již mohou hnízdo stavět amoreti
tam v chumáči!

A pěkný ženich má již štěstí
v svém záhoně,
na horách mohou nyní kvésti
v nach mandloně!

Dnes obou rodin přání vyplněna
jsou docela.
Čas, ptačí druž pod krovem umístěná
by zapěla!

Ó šťastný párku! Ztichnu v také době
vždy nejradši —
vy sami řeknete již sobě
to nejsladší!

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Arabský jezdec v Africe.

Tripolis africký.

Napsal **Quido Mansvet Klement.**

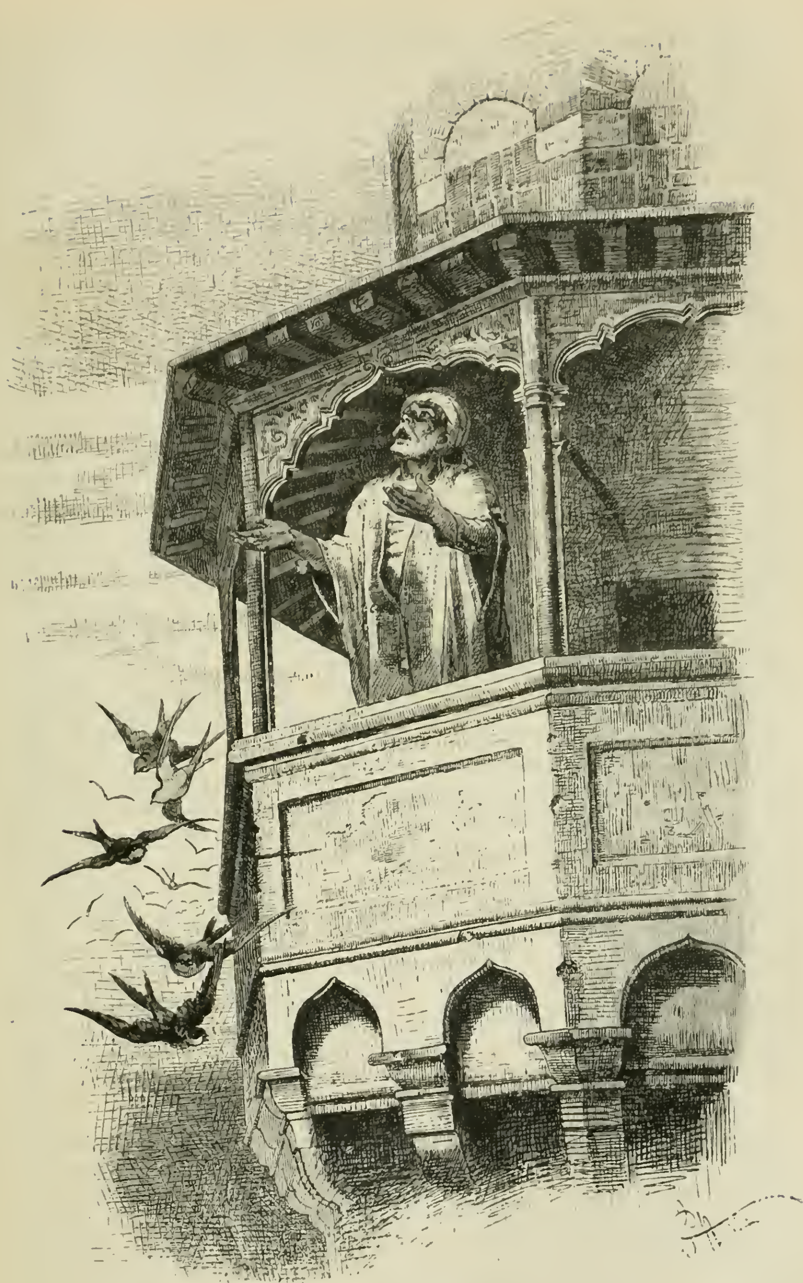
(Pokračování.)

Mezi produkcí vešlo několik prapodivných hostů do hlučné kavárny; tito nepovšimli si ani kejklířova představení, nýbrž usednuvše na kypré koberce vypili rychle několik šálků aromatické kávy. Jest jim jaksi volno po zažití tohoto rajského nápoje, neboť rozložili se nenuceně nedaleko těsně shluklého davu a pro naše pozorování nemůže snad ani býti lépe rozložených objektů. Nalezáme na těchto vysušených dítkách hrozné Sahary arciť jenom kosti a kůži, neboť vše, co vidíme, jest jako ze žuly tesané a barva jeví zvláštní šedohnědou smíšeninu,

kterouž lze pozorovati jen na nohou, ježto celý obličej jejich, až na příšerně lesknoucí se oči, hustým závojem zastřen jest. Tento závoj neodkládají ani při pití, nýbrž strkají si kávové nádobky pod něj, což nám živě připomíná naše maskované dámy redut. Jsou to zcela nepřístupní a polodivocí členové kmene „Tuareg-ů“, kteří v ohromných pustinách kolem málo přístupného města Sahary, onoho tajuplného „Timbuktu“, se prohánějí. Běda Evropanu, kterýž jejich pásmem cestuje a jejž bystré oko jejich vyslídilo. Hustý závoj, z něhož jen oči vyzírají a kterýž jest pevně zastrčen za burnusovou halenu, slouží jim jakožto respirator proti jemnému písku pouště, kterýž i slabým vánkem vzrušen do vzduchu se zvedá a pro plícní ústrojí velmi škodlivý jest. I každý cizinec, kterýž tímto pásmem cestuje, halí se v takovýto závoj, kterýž zároveň k inkognitu co nejvíce přispívá. Když jsme z „fonduku“ odcházeli, oblažili nás tito příjemní kavalíři pouště pohledem, kterýž jsme si vyložili v ten smysl, že by se s námi rádi setkali někde v poušti!...

Jak mnohem příjemnější dojem činí na nás tunézští jezdci v malebném obleku a na pěkných koních, jež nedaleko fonduku v bazaru potkáváme. Tito jezdci provázejí jakožto strážcové a průvodčí státní hodnostáře a přijíždějí takto z tunézského území do Tripolisu. Jsou na vlas podobni alžírským jezdcům, jež francouzská vláda vydržuje. Červený burnus, nad kterýmž se pne ohromný houbovitý širák, pletený hrubě ze stepní vysoké trávy, pod nímž do černa opálený, velmi zajímavý a jako k boji vyzývající, hedbávným šátkem ovinutý obličej vykukuje, široké tmavé spodky, vysoké boty s ostruhami, sedlo ověšené pestrými střapci a několik dlouhých nožů za pasem a dlouhá křesadlová puška — toť mundur i ekvipace těchto v sedle žijících synů Afriky. Tito, abych tak řekl četníci pouště, dělí se v Tunisu na dva druhy, z nichž právě popsaní k zemskému jízdectvu náležejí a jimž za našich dnů dosti pořádně se žold vyplácí, kdežto druzí, jenom obcemi vydržovaní a méně malebně vypadající, oddíl jezdců tvoří, jichž jméno jest „Hamba“ a kteří také oněm krajinám jen k hanbě jsou.

Však nechme nyní navštěvovatele bazarů a obraťme se ku vyloženému zboží, které nás po těchto nejvíce zajímati musí. Ceny vyložených věcí jsou u tureckých kupčíků, kteří vedle Džerâbinců nejlepšího jména požívají, vždy pevné, kdežto u Berberinů, Maltézů, židů a t. d. švindléřské výše dosahují, při čemž hodinové houževnaté smlouvání nezbytným se jeví. Poněvadž jsme vždycky galantními, začneme s předměty, jež jsou určeny pro tripolitánské krasavice; avšak od těch odvracejí záhy pozornost naši krásky samy. Objevují se zahalené měštky, dle objemu dlouhých hedvábných plášťů velmi kypré to bytosti, pak závojem nezastřené Arabky z pouště, dosti jemných i pravidelných rysů a mladistvé černošky oděné jenom v dlouhou, asi do polovice lýtek sáhající modrou košili, kteráž nám, jsouc na prsou značně rozevřena, překrásné poprsí odhaluje. Ženě orientu jest i sebe menší šperková tretka potřebou nejdůležitější, tak že i nemajetnější z nich se krášlí dle prostředků českým sklem, laciným kovem, stříbrem, někdy také zlatem aneb i drahokamy co možná hojně a pestře. Dle toho vypadají také bazary se ženským ozdobným zbožím. Naušnice s dlouhými závěsky cetinkovými, okrasy z korálů, půlměsíce ze třpytného stříbra, vyšívané

Minaret sekty Mâleků v Tripolisu.

a kameny zdobené nizoučké fezy dámské, masivní spony kovové, jež svírají nožky krásek harému nad samými kotníky, široké náramky, colliéry, malé krabičky závěšní na prsa, s visutými stříbrnými rybkami, jež slouží co talisman oproti zlému pohledu, šperkovní perletí vykládané skříňky a spousta jiných ozdob všeho druhu leží zde u zlatníků — „sažirů“ — nakupena. Pro mé spanilé čtenářky a vůbec pro Evropanky nalezli bychom sotva něco, což by se jim k okrase hodilo; ale jak by asi zajásaly, kdybychom je zavedli do fonduku, v němž uloženo a rozestřeno statisíce pštrosích per barvy sněhobílé, černé a šedohnědé! „Rišet na'âm“ zove Arab pštrosí péro a Tripolis jest hlavním trhem na toto u nás vzácné zboží; prodá-li se tu prodlením tříměsíční tržní doby pštrosích per za celý million zlatých, není to nic divného, ačkoliv jsou zde ceny proti evropskému trhu až směšně nízké. Na doklad uvádím, že jsem si vyhledal několik nejkrásnějších exemplářů běloskvoucích, až šedesáte centimetrů dlouhých per nejlepší jakosti, a že jsem platil za kus dle naší měny jenom tři zlaté, kdežto za takové a snad horší péro v londýnském závodě žádali 5 liber šterlingů čili 50 zlatých! Nedaleko fonduku pštrosích per nalezneme vyložené látky pestrého tripolisského hedvábu, jedině to vynikajícího průmyslu tohoto města, opodál pak látky plátěné a vyšívané a nejdále v bazaru droguistů libě páchnoucí drogy orientálců, mezi nimi veškery silné voňavky východní, z nichž první místo zaujímá slavný tunézský olej růžový — „otûr el vard“ — jak jej v těchto končinách nazývají. Naše dámy nemají snad ani ponětí, co to jest pravý růžový orientálský olej, neboť ona děsná smíšenina, kteráž toho jména u nás zneužívá, nestála snad nikdy ani u krůpěje této božské tekutiny; však jsou důkladně padělány i mnohé olejíčky, kteréž se v bazarech Orientu prodávají, což nejnápadněji se poznává z rychlého prchání a mizení růžové vůně, kdežto ani jediná krůpěj pravého oleje nikdy nevyčichá, nýbrž stále touž libou vůní dýše. Za dva loty pravého oleje dle naší váhy platili jsme — šestatřicet franků, kdežto padělaná smíšenina, destilovaná z rozličných druhů geranií, za osminu této ceny se prodávala. Naše veškery voňavky mají tu hanebnou vlastnost, že nevoní přirozeně, to jest že nepáchnou vůní, jakouž příroda poskytuje, kdežto drahocenné destiláty Orientálců právě v tomto ohledu neocenitelné jsou. Vzpomínám na př. jenom božského „otûr el gassamûn“ — oleje jasmínového — laskavý čtenář budiž ujištěn, že chvalozpěvy orientálských básníků na rajskou vůni této tekutiny nikterak nejsou přepjaty. Pětkrát sto tisíc květů jasmínů jesti potřebí, aby se odmísil jen jediný lot této voňavky a čtyři turecké libry čili čtyřicet zlatých stojí těchto několik kapek. —

Okolo jedenácté hodiny začínají se bazary poznenáhla prázdniti a poněvadž máme do oběda ještě plné dvě hodiny času, zajdeme si z této voňavé končiny do nedalekých, turecké vládě patřících lázní „Hammam el Kebir“, kteréž se stále těší silné návštěvě. Splákněme i my zde prach bazarů se sebe! Skrovňoučký poplatek za zvědavost a již nalezáme se v dosti prostranné síni, kteráž slouží za svlékárnu; odevzdáme ne příliš zahalenému sluhovi své effekty a nízkou maurskou, kobercem pevně zastřenou brankou vcházíme do temné klenuté kobky, ve kteréž znenáhla rozeznáváme blízké nám předměty, ačkoli nezbývá

mnoho času k rozjímání, neboť již vleče nás několik nahých vychrtlých pochopů nevšední šerednosti do klenutého zákoutí, a zde toneme již v šumících parách. Klademe se na horké plotny a za chvíli řine se nám blahodárný pot z těla. Však pot vyvstává mi na čele i nyní, při pouhé vzpomínce na proceduru, kteráž s námi byla provedena, jakmile jsme se do potu byli dostali. Čtyři pochopové zavlekli mne do tmavého pozadí a jejich kostnaté ruce počaly na mém těle pracovati. Ohýbaly, tahaly, mačkaly, tlačily, válely, vymykaly, drchaly a hnětly mé údy, až mé zubožené tělo bez vlády ležeti zůstalo na mramorových plotnách a já s úplnou resignací do vůle Boží jsem se odevzdal. Pochopové vzdálili se a hluboký povzdech bylo vše, čeho jsem byl schopen. Dlouho o samotě mne však nenechali, nýbrž vrátivše se chystali se k nové katanské práci. Vytřeštil jsem zděšeně na své mučitele zrak, a vrtěl hlavou a hleděl jsem je celou svou arabskou výmluvností, čerpanou z Mayerova řečnického průvodce, přemluviti, aby se dále neráčili již namáhati, ale marné volání! Můj hlas zanikl brzo ve tmavé kobce a veliká česť, kterou jsem těmto synům Afriky prokázal svěřiv své hříšné tělo jejich lázeňskému umění, nedovolila jim ustáti v bezměrné horlivosti. Dva z nich klekli si podle mého roztaženého těla, ozbrojeni strašně drsnými žíněnými rukavicemi, a začali mne tak důkladně tříti, že jsem v nejkratší době jako z vařící vody vytažený rak vypadal. Na obou stranách těla vykonali toto mučení dle všech lázeňských pravidel, pak mne namydlili se všech stran, až jsem celý v pěnách zrovna tonul, a konečně lili na mne po dlouhou dobu spoustu vařících vod, až všechna pěna s těla byla spláknuta. V tomto okamžiku byli byste mne asi přirovnali k odřenému svatému Bartoloměji. Tělo mé děsně trpělo hroznou palčivostí, ale v tomto zbědovaném stavu bylo mi již všechno jedno. Konečně mě zahalili asi třikráte kolem těla do velkého prostěradla a odvlékli mne zuboženého do nové místnosti, kdež lahodně příjemný vzduch mne znenáhla osvěžil; když pak jsem konečně prokoukl ze svého závitku, shledal jsem, že se nalezám ve velké, nízkou kopulí kryté síni, uprostřed kteréž malý vodojem s vodometem se nalezal. Jenom barvitým sklem dušené světlo naplňovalo tento prostor, a na kyprých „rohožkách" hovělo si asi dvacet takových — ale nepochybně otužilejších — obětí, jako moje maličkosť. Můj všeobecný pocit a celé rozpoložení mysli jevily nyní příznaky ohromné pitomosti, ze kteréž jsem se jen pozvolna probíral. Šálek vonné mokky, kterýž mi později přinesl kâhvedži, a nargileh s dobrým tabákem vrátily mi poněkud zase dřívější pružnost, a po delším, asi hodinu trvavším odpočinku rozloučil jsem se se slavnými lázněmi „Hammam el Kebir" a „zlobu v srdci maje" přisáhal jsem u vousu prorokova: „Jednou a nikdy více!"

Byla asi jedna hodina, když jsme se vraceli nyní již klidnými a takřka prázdnými bazary ku svému domovu; kupujících v bazarech již nebylo a prodavači uzavírali své krámy. Ticho zavládne na celé odpůldne v těchto končinách a teprve k večeru zase rozproudí se čilý život v každé zde umístěné kavárně a též průchody do fonduků budou pak vesměs přeplněny.

— — — — — — — — — — — — — — —

Po bazarech zajímají cizince nejvíce stavby Tripolisu a z těch dlužno jmenovati v přední řadě značný počet mešit, kteréž se tu roztřiďují dle panujících náboženských sekt na dva druhy. V šestnáctém století, tedy ještě v době, kdy zde Maurové čili Barbareskové panovali, náleželo vše k ritu sekty „Mâleků“, který však po dobytí Tripolisu Janičary znenáhla zatlačován byl, ježto nové panstvo k sektě „Hânafy“ náleželo. Velké druhdy mešity Mâleků buď zanikly aneb přeměněny ve chrámy Hânafů, ačkoli rozdíl mezi těmito sektami tak nepatrný jest, že by sloučení jich beze všech obtíží se bylo dalo provésti. Ale vítěz jako vždy a všude vtiskl i zde železnou pečeť své moci na dřívější mrav a všechno zařízení, a následkem toho čítá sekta Hânafů osm velmi pěkných mešit, kdežto Mâlekové živoří ve čtyřech chudších a nepatrných, ačkoliv mnohem starších. Rozdíl mezi sektami na pobřeží severní Afriky jeví se kromě čistě náboženské stránky také ve stavebním slohu a zejmena v zevnějšku minaretů. Minaret Hânafů — (minaret znamená doslovně „svítící věž“) — jest štíhlá, malebně vypadající a vysoko do vzduchu se pnoucí majáková věž beze vší okrasy, známý minaret mešit cařihradských a levantýnských vůbec, kdežto věž Mâleků jest mnohem nižší a objemnější se zakončením tupé, těžké a nemotorné vížky, jež spočívá na cimbuří podobném našim starodávným zámeckým střílnám. Zevnějšek jest obyčejně šesti neb osmihranný, začasto ve vyvinutém slohu maurském vkusně, ba mnohdy i nádherně vyzdobený. Vyčnívající galerie, ze kteréž „mueddin“ pětkráte denně do čtyř uhlů světa věřící ku modlitbě vyzývá, bývá druhdy kryta nízkou stříškou, spočívající na tenkém sloupoví ze dřeva, kteréž po každé straně nad široce se pnoucím obloučkem vkusně vyřezáváno bývá. Asi dva sáhy nad touto galerií zakončuje minaret ona šeredná nízká střížka. Všechny minarety Mâleků nacházejí se nyní v tak zbědovaném stavu, že možno jen z jediného mueddinovi ohlašovat dobu modliteb, kdežto u ostatních schody většinou spadly, následkem čehož vyvolávači před vchodem mešit svou suru odzpěvují. Ačkoliv se dříve cestující do mešit Tripolisu za žádnou cenu nevpouštěli, vyhladil vliv času poslední dobou i tuto předpojatosť zdejších moslemů a dovolení i průvodčího ku prohlídce, upřímně řečeno až na dvě — málo zajímavých mešit, kteréž cestovatel v residenci gubernátora bez velkých obtíží obdrží, zabezpečí mu návštěvu v době mimomodlitební, kdy takřka nikdo z věřících v těchto svatyních nebývá. Nebudu čtenáře nuditi návštěvou všech, nýbrž provedu jej předně největší mešitou sekty Hânafů, jež se zove dle prvního knížete dříve zde vládnuvší rodiny Karamanlyů „džâmi (mešita) Ahmed paša“, którýž ji v roce 1740 vystavěl a kde též ku věčnému odpočinku uložen jest. Čtverhranné dvéře, obložené plotnami z pestré faiance, nás uvádějí do velké předsíně z třinácti oblouků, kteréž spočívají na tmavočervených sloupech z mramoru, a odtud vstupujeme do středního dvora, odděleného mřížovím, v němž se nalezá nepříliš velký bazén, kdež ustavičně čerstvá voda klokotá. Všechny zdi kolem těchto dvorů, kteréž jsou po stranách kryté, vynikají pestrostí v souladných barvách vyložených ploten z faiance a na dřevěných stropech vidíme spoustu arabských průpovědí, kteréž jsou tam zasazeny ve krásné práci stukkové. Ze středního dvora vedou troje dvéře maurského slohu do vnitř svatyně, kteráž spočívá na čtyřech

řadách běloskvoucích sloupů z mramoru, nad kterými se pnou oblouky stukkem krášlené. Na straně jihovýchodní nalezá se imamská kazatelna — minber — z mramoru tmavého a ve směru svaté Mekky prohloubeu do stěny „myhrab“, v kteroužto končinu obrací věřící při modlení své zraky a do kteréhož výklenku se vždy korany mešitní ukládají. Kolkolem rozloženy jsou měkké rohožky a celkový dojem při slabě tlumeném světle, kteréž sem skrze světle barvitá postranní okna padá, jest velice přívětivý. Po této džâmi následují ostatní hanafitické totiž: „džâmi Mahmud“ kteráž jest kolkolem uzavřena vysokou zdí, džâmi „Suk et Turk“ u tureckého bazaru ležící, „džâmi Saidy Sâlim“ na západním konci města, „džâmi Charuba“ nedaleko bazaru hedvábných látek, „džâmi Derudž“ s malou kulatou vížkou ve východní části města, „džâmi Mustafa el Kordži“ přístupná z ulice bez předsíně, a konečně stará a nejpopulárnější „džâmi Saydy Dragut“, kteráž má jméno mořského loupežníka, jenž v patnáctém století v Tripolisu prý hrozně řádil.

Z mešit Mâleků dlužno uvésti na předním místě džâmi ben Mekyl, kteráž jest velice stará a v níž nacházíme nápisy kufické, s nichž ale snímky činit nikomu není dovoleno. Sloupoví ze šedé žuly jest slohu byzantinského. Celá tato čtverhranná síň modlitební jest velice nízká a následkem nečistoty, kteráž u vnitř panuje, dělá dojem sešutělé starožitnosti. Ostatní tři džâmie „en Neku“, „el Felah“ a jedenáct set roků stará a tudíž dle všeho první zdejší mešita „El Okab“ nestojí za řeč; hlavně na poslední hlodá zub času v takové míře, že dříve neb později vezme za své. Po městě však nalezáme ještě veliký počet menších svatyň obou sekt, ku kterýmž náležejí kapličky jakož i někdy velice nádherné a prostranné hroby svatých, kteří v životě věřících mohamedánů nemalou úlohu hrají. Poněvadž se právě nyní několik za živa již svatých ulicemi Tripolisu prochází, podíváme se na ně z blízka, abychom viděli, jak vypadají posvátní tvorové rozličných stupňů, kterýmž po boku hurisek ta nejkrásnější místa v ráji prorokově zabezpečena jsou.

(Pokračování.)

Zápisky námořníka.

Napsal **A. W. Buning.**

Z hollandštiny přeložil Dr. Pavel Durdík.

II. „Zrzoun“ vychovatelem.

o se mi nejvíce líbilo na „Válečné troubě“, bylo jídlo. Dvakráte týdně snědý hrách se špekem, třikráte zelený hrách se stejným přídavkem a dvakráte polívka s čerstvým masem (když jsme nebyli v širém moři) a vždy tolik, co jsem chtěl. Myslím, že jsem nikdy tolik nejedl jako v těch měsících, co mne přijali za plavčíka. „Zdá se, že ten hoch je dutý,“ říkal Willem, vida mne v poledne, jak se činím.

K žádosti mého pěstouna byl jsem s ním vřaděn do téže družiny. Musím vám říci, že na palubě byli jsme rozděleni na tak zvané družiny, z nichž každá zahrnovala v sobě asi čtrnáct mužů, někdy více, někdy méně. Členové jedné družiny pracují téměř vždy pospolu, nechť záleží práce v jídle aneb v rozvinování a upevňování plachet, cvičení, čistění a t. d. Družině velí náčelník, který ke všem pracím dohlíží; po něm následuje náměstník, který poroučí, není-li náčelník přítomen. Dále je v každé družině „cidič“, který vše udržuje v čistotě, nosí jídla na stůl, potraviny do kuchyně atd. Každý z mladších členů družiny je vždy dle pořádku cidičem na týden.

Právě toto cidičské zaměstnání nejméně se mi na korábu líbilo, neb v čistotě jsem tehda neprospíval. Způsob, jak mne tomu přiučovali, nebyl mi nikterak po chuti. Zapomněl-li jsem na př. ráno se mýt (doma se to často stávalo), tu vzal Willem van Hallum hrubé plachtové utěradlo s troškou vody a mýdlem a třel mi tím kůži, jako by drhl podlahu. Když jsem i následující den na mytí zapomněl, nespokojil se již tím utěradlem a mýdlem — připojil k tomu ještě písek. Od té doby nikdy jsem více nezapomněl na mytí.

Jestliže jsem však co „cidič“ nevyhověl úplně čistotě, vedlo se mi ještě hůře, neb celá „družina“ začala mne „poučovat“, tak že za tři dni jsem vypadal strakatý a modrý — konečně sprostředkoval to Willem van Hallum, řka: „že je to již dosti hezké a že sám tu malou obludu vycvikuje.“

Řekl-li „Zrzoun“, že je toho „již dost“, pochopili všickni, co to znamená, a přenechali mu úplně další „dressuru“, kteréž se oddal s největší horlivostí.

Tehda jsem nebyl příliš nakloněn „Zrzounovi“. Když se mne zastal v ten sobotní večer proti otčímovi, myslil jsem si, že u něho budu míti živobytí jako princ. Chyba lávky! Od rána do večera byl mi v patách; nemohl jsem ani prst strčit do popele, a již tu stál můj pěstoun a „opravoval“ mne. Nikdy nezapomenu, jak se mnou naložil, když jsem co „cidič“ kus špeku z jedné porce snědl.

Bylo to v pondělí. V ten den míváme vždy hrachovou polévku. Bylo dvanáct hodin, zavzněl zvonek k jídlu. Seděli jsme na palubě, ne na stolicích, jak to bývá v restauracích, nýbrž přímo na podlaze, což je na korábech nejpohodlnější způsob sezení; velká káď s hrachovou polévkou stála uprostřed nás — my seděli okolo, každý s miskou a cínovou lžicí v ruce, hotovi „k útoku“.

„Kýho šlaka!“ ozval se náčelník družiny, jenž právě krájel špek na dřevěném prkénku a mezi nás jej rozděloval. „Nedostává se špeku. Kdo je dnes cidičem?“

Já mlčel.

„Proč neříkáš, že jsi cidičem, hochu?“ ptal se „Zrzoun“, ostře na mne pohlížeje. „Proč nic neříkáš, co? Proč se červenáš? Tak, tak, takové kousky máš za lubem? To nic nedělá, Wommerse! (k náčelníku družiny), dnes totiž nechci špek, jaksi mi kručí v žaludku; to je právě dobře, aspoň se dostane dost na ostatní. Ale tohoto malého caparta vezmu dnes večer do pácu. Dnes večer přijdeš ke mně, hochu, slyšíš? Mám první stráž, rozumíš? Ale teď se ztrať, nechci tě vidět.“

Jak se na mne tehda díval a se mnou ten den nakládal, více mne bolelo, než by to byl působil výprask, který jsem očekával. Blížil-li jsem se k němu, obrátil se a ukazoval mi záda. „Pryč, hochu, nechci tě vidět. Kradeš!“

Večer, když měl první stráž (od osmi do dvanácti hodin), šel jsem k němu, ku přednímu plachetnímu stěžni, před nímž Willem vždy seděl.

„Pojď sem, Jeníčku,“ řekl mi, „pojď, sedni si vedle mne. Ne, pojď jen sem, neměj strachu, nemáš se čeho obávati! Biti tě nebudu, to pomáhá, jsi-li hloupý aneb máš-li špínu na těle; ale co ti nyní chybí, to sedí uvnitř a to bitím nelze vytlouci. Proč jsi snědl ten špek? Měl jsi hlad, nedostáváš u nás dost do žaludku, he? Proč jsi to spáchal? Špek náležel jinému, ten jiný za to pracoval a teď ty to strkáš do svých ošklivých žravých čelistí. Víš-li pak, čím nyní jsi, hochu? (Chvilku mlčel a ostře se na mne díval, takže jsem se div nedal do pláče.) Víš, co nyní jsi? Nu, jsi zloděj. Slyšíš, co pravím? Zloděj jsi, zloděj! Vidíš, když jsem na pevnině a na neštěstí nahnu si trochu více a nekráčím pevně a vrazím do mimojdoucího, že zůstane ležet na místě — litoval bych toho celý svůj život, ale to přece není tak hanebné, jako když mi někdo řekne: „Zrzoune, tys zloděj!“ To je to nejšpinavější, co si možno myslit, a proto . . . Poslouchej, hochu, něco ti povím, pojď, přisedni ke mně blíže! . . .

Když jsem byl naposledy u tvého otce, několik neděl před jeho smrtí, bylo ti teprve několik měsíců; byl jsi asi tak velký jako půl mého ramene. Tvůj otec vypadal již prabídně, vyzáblý, bílý . . . a již jsem tušil, že je po něm veta a že „Šilhavého“ vidím naposled. Nuže, abychom se k němu vrátili; ten večer ještě se držel na nohou a než

jsem odešel, vedl mě do zadní komůrky, kde jsi ležel v kolébce, a odhrnul plachtu, která nad tebou byla natažena. „Co tomu říkáš, Zrzoune?“ ptal se mne. — „Co tomu mám říkat?“ odpověděl jsem. „Nerozumím takové drobotině, ale zdá se mi, že je to hezké, jak to zde spí.“ — „Je to andělíček,“ řekla tvoje matka, která stála při tom. A tu jsi se zrovna probudil, a pak . . . ano, jakobych to ještě viděl, koukal jsi na nás a začal se usmívat. Otec tvůj byl radostí bez sebe a stíral si slzy s očí.

„Vidíš, Zrzoune,“ řekl mi, „tak mne to dojme vždy, kdykoli ten červíček se začne smát. Teď mne to mrzí, že brzo budu muset ze světa. Živobytím se protluče, o to není starost, ale mrzelo by mne, kdyby se stal později — darebákem.“

Nuže, proto tedy, Jeníčku . . . na to jsem myslil dnes v poledne, když . . . nikdy to více nedělej . . . pustíš mou ruku, hochu! Neuděláš to více? Ještě jednou se toho odvaž a buď jist, že ti krk zakroutím.“

Tato poslední slova, při nichž mne zároveň bez bolesti za uši zatáhl, byla dle mého domnění vyrčena proto, že právě náčelník naší družiny, podnálodní Wommers, okolo nás kráčel. Wommers tázal se „Zrzouna“, zdali mne již „v pácu“ měl, načež Willem van Hallum odvětil, že „mne ťal do živého“ a že to více neudělám.

To bylo pravda. „Zrzoun“ mne ťal do živého. —

O mé mořeplavecké zdokonalení staral se Willem výtečně. „Budu hledět,“ říkal mi obyčejně, „aby se z tebe něco dobrého vyklubalo; žádný peciválek (nejurážlivější to nadávka pro námořníka), nýbrž pravý námořník, který ještě něco jiného dovede než sníst celou kuchyni.“ Kdykoli měl prázdnou chvilku, zavolal mne k sobě a učil mne rozvazovat a dělat uzle.

„Zde máš lano, hochu . . . Teď vezmi to lano . . . Teď se dívej sem, anebo dostaneš takový záušek, že na tři dni budeš mít dost. Tedy vezmu lano a kroutím je tak a tak . . .“

Dvakráte to dělal přede mnou a ukazoval, jak ten a onen uzel mám sestrojit. Když jsem to nedovedl, dostal jsem při následujícím výkladu přídavek, jímž mi Willem dříve vyhrožoval. To ostří všech pět smyslů, řekl by můj kantor.

Jsa narozen v pobřežním městě a stráviv až dosud větší část svého mládí na pobřeží, odkud jsem se díval na lodi, nebyl jsem takovým „nováčkem“ jako ostatní hoši, kteří stejně se mnou byli přijati. Za krátko cítil jsem se na palubě jako doma. Kdykoli jsem se mohl dopídit tabáku, strkal jsem kus do úst, hledě, seč jsem byl, držeti žvanec hodně dlouho v ústech. V prvním okamžení měl jsem pocit, jakobych dlouhá léta na moři se plavil, až konečně nával jiných pocitů mne nutil, abych tabák co nejrychleji z úst dostal. Při této příležitosti měl jsem se vždy na pozoru, abych se nesetkal se svým pěstounem, neb ten vida, že mám „žvanec“ v ústech, bez milosrdenství odsoudil mne vždy ku spolknutí žvance, což je velmi nepříjemná věc, ale dle Willema je to výtečný lék pro „nedospělé opice, které tabák do úst strkají, aniž by jej mohli zaplatit.“

Při rozvinování a upevňování plachet byl jsem umístěn na přední brámovce (je to třetí plachta na předním stěžni, zdola počítaje). Nikdy

nezapomenu, jakou jsem měl radost, když jsem po upevnění brámovky — je to nejtěžší výkon a musíš při něm ležet na břiše — dolů slezl a slyšel „Zrzouna“, jak řekl k podnálodnímu, že se začínám do opravdy tužit, že začínám býti člověkem. „Jako člověk,“ řekl „Zrzoun“.

Dávali nám také hodiny ve čtení, psaní a počítání — v něčem, co jsem nikdy neměl rád; ale nyní jsem se na to sebral, neboť Willem mi slíbil dvacetník, napíšu-li v prvním přístavu psaní k jeho „staré“. — Mimo to každý večer nebo každou noc, když jsme byli na stráži, musil jsem předčítat ze staré sežloutlé knihy pohádky o královnách s červenými aksamitovými pláštíky a o rytířích s ocelovým brněním a se šavlemi pět sáhů dlouhými.

Pořád se ještě dobře pamatuji na své předčítání, když jsme byli jednou na psí stráži (v noci od dvanácti do čtyř hodin).

Kniha ležela přede mnou na podlaze, já seděl u kulaté lodní svítilny a četl, kdežto Willem maje krátkou dýmku v ústech, seděl na hromadě lan a poslouchal.

Právě jsem začal číst historii o princezně, která byla unešena neznámým rytířem, který ji byl spatřil sedící na balkonu a rázem do ní se zamiloval.

Četl jsem:

.... ačkoli měla oči zavázané, cítila princezna, že kočár se zastavil ....

„To není nic divného,“ řekl Willem. „Čti dále.“

.... a ji z kočáru pozdvihli a po mramorových schodech do paláce nesli ...

„To je lež,“ vpletl se do toho můj pěstoun, „anebo ji musili nechat upadnouti; jinak nemohla vědět, zdali to byl mramor nebo dřevo.“

.... a posadili ve velké komnatě, kde byly vystaveny nejnádhernější a nejskvělejší skvosty a kde cítiti bylo nejlibější zápach, zápach jako ...

„Dále, dále!“ řekl Willem, „zápach jako? ...“

„Nic tu dále nevidím, je na slovu skvrna. Jen první literu mohu číst, je to *k* ...

„Zápach od kořalky,“ doplnil hned „Zrzoun“.

Byl jsem tak zvědav na konec, že jsem prosil za povolení, abych se mohl podívat do zadu.

Konec byl tento:

.... „a naposled otevřela oči, naposled pohledla smutně a bolestně na jeho štíhlou postavu a řekla pološeptem: V nebi se opět uvidíme, načež skonala. A neznámý rytíř v zoufalství vytáhl ze svého pasu dýku diamanty vykládanou, do prsou si ji vrazil a na místě bez ducha klesl na mramorovou podlahu.“

Odložil jsem knihu. Bylo hezké počasí, pluli jsme v pasátním větru; kromě důstojníka na stráži, člověka u kormidla a hlídky byli jsme jediní, kteří ještě nespali. Kolem nás bylo vše ticho.

Odloživ knihu, čekal jsem okamžik, hledě zamyšleně na „Zrzouna“. Pak jsem se otázal, co o tom soudí, zda princezna a rytíř dostali se do nebe.

„Nu," odvětil, „jak ti to mám vyložit? Princezna nebo královna, aneb jak tu ženskou osobu nazývají — to je ještě možná, ta tam mohla přijít. Ale o rytíři pochybuji velice — je to zbabělý druh rytířů, kteří se hned zapíchnou, jakmile jim věje nepříznivý vítr. Kdyby tak každý učinil, málo by nás naposled zbylo."

„Ale tak se to náleží," namítl jsem.

„To je dost možná," řekl Willem; „ale je to přece jen mizerný zvyk."

„Ale jak je asi v nebi tam nahoře?" zeptal jsem se najednou Willema, sám nevěda, jak jsem mohl takovou otázku vyslovit. Snad to bylo tím, že jsem týž den slyšel o tom rozumovat našeho třetího kormidelníka, mladého podporučíka, který ustavičně kolínskou vodou se myl a vlasy vonnou pomádou natíral.

„Zrzoun" vyvalil na mne oči, tak že jsem rychle připojil, nečekaje na jeho odpověď: „A nebo by skutečně na tom nic nebylo? Třetí kormidelník řekl, že v tom není za mák pravdy, že jsou to kněžské báchorky, třesky plesky; ano, to řekl."

„Kormidelník? Co ten o tom ví! Ať chlap drží jazyk za zuby: ten o tom zrovna tolik ví jako já a ty a zrovna tolik jako nic. Do čeho se ten vyfintěný korouhvičkář plete? Když se svými křivými a kulatými nastroji určuje výšku slunce, přece nikdy nepůjdu na něho s otázkou: Co je to? Neboť nemohu na tom upevnit uzel, nic z toho nechápu a proto se ho nebudu na to ptát. Ale za to nemá také on strkat svůj špičatý nos do něčeho, čeho nechápe. . . . Poslouchej, hochu, hleď sem! Jsme tu na palubě a dejme tomu, že musíme do Batavie a že jsem odpoledne u kormidla. „Zrzoune," řekne ke mně kapitán — ale ne, to neřekne. Van Hallum, řekne, zatoč lodí J V. (jihovýchodně) polo jižně. Ano, kapitáne! řeknu mu, a zatáčím loď J V. polo jižně, ale netáži se ho: proč mám zatáčet tak a ne jinak? To musí *on* vědět, proto je kapitán a tak se to má v celém světě: jeden je velitel a ten zatáčí a řídí veškeré to světské haraburdí a ten ví nejlépe, jaký způsob je pro člověka nejlepší . . . a kam se dostaneme potom, to uvidíme, až tam budeme. Máš-li na lodi dobrého pilota, tu mu nesmíš překážet, musíš jeho nechat jednat, jinak půjdeš ke dnu."

Vypravoval jsem teď Willemovi, že můj otčím říkával, když jsem něco vyvedl, že přijdu do pekla, a že tam za živa budu upálen.

„Tak, to říkal? A já ti pravím, chráníš-li se darebáctví z pouhé bázně před peklem, nejsi hoden, abys dostával služné. Vidím-li starou ženskou ležet ve vodě a vytáhnu-li tu starou vosu jen proto, abych přišel do nebe, aneb mohu-li vytáhnout z kapsy kamarádovi desítku a neučiním-li to proto, že se bojím před peklem, pak nejsem nic leč mizera chlap, který se o sebe bojí, až ho kozel vezme . . . Nevíš-li, co máš někdy činiti, tu si musíš mysliti, že jsi v tu chvilku jiný, než-li jsi sám, a co bys o sobě řekl, kdyby ten jiný tak jednal, jak právě ty jednati chceš . . . To měj na paměti, chlapče!"

„Je můj otec v nebi?"

„Ano, jest, na to se můžeš spolehnout," řekl Willem, a bera ze své škatulky čerstvý žvanec tabáku, dodal, že by rád věděl, kdo by přišel do nebe, kdyby mého otce tam nebylo.

„A nyní můžeš si na chvilku schrupnout,“ řekl a natáhl se na záda. „Zdá se mi, že jsem si zahrál na pana pátera, zatrolené dílo!“

Tak mne vychovával Willem van Hallum a je-li teď ze mne něco kloudného, jsem tím zavázán především Willemovi. Ovšem často měl pádnou ruku, než na mém uličnickém a rozpustilém těle usadila se taková tvrdá kůra, že něžnou štětičkou nedala se seškrábat.

Šest let ještě jsem se plavil se svým pěstounem. Mnoho jsem v tu dobu viděl a zkusil, o čemž vám budu něco vypravovat při jiné příležitosti. Na tenkrát basta! K službám ochotný

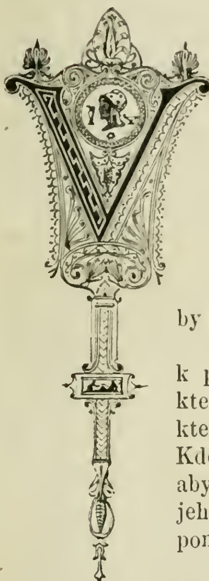
Jan Matters.

Z moravské Slovače.

Píše

Marie Červinková Riegrova.

(Dokončení).

íra jest lidu slováckému dosud tou jedinou silou a ideou mravní, která jej zušlechťuje a povznáší. V životě jeho plném strastí i rozkoší hmotných bývá ona i jediným požitkem i jedinou útěchou duševní a vyšší, v klopotné jeho existenci jediný paprsek z jasných výšin idealismu a světa duchového.

Kdož, chtěje lid ten vzdělávati a oblažiti, mohl by na to zapomenouti?

Pověry a předsudky, kteréž v mysli lidu pojí se k představám jeho náboženským — toť zhoubný plevel, kterýž musí býti vytrhán, ale vytrhán rukou jemnou, kteráž neporaní a nezanechá těžkých jizev v srdci jeho. Kdož mohl by zde dílo poučení a osvěcování počíti tím, aby v srdci lidu toho podťal žílu, kterou dosud proudil jeho duševní a mravní život, aby podťal v něm tu sílu, pomocí jejíž nejlépe může býti povznešen a zušlechtěn?

Víra a zbožnost v duši lidu moravského projevuje se vší elementární mocností mladé síly. Není tedy těžko odpověděti k otázce, je-li lépe počíti dílo osvícení a probuzení národního bojem s touto silou, anebo za pomoci její. Vzpomínáme-li na znovuzrození národní v Čechách, vidíme, že tu nastoupena byla cesta druhá. Kdož z nás nepřipomínal by sobě s hlubokou vděčností neocenitelných zásluh, kterýchž kněžstvo české sobě dobylo o znovuzrození národu našeho, kdož by sobě nepřipomínal, jak za obětavé a účinlivé pomoci vlasteneckých kněží lid náš se probouzel k duševnímu životu, k osvětě, k národnímu uvědomění!

Nemohla bych věřiti, že by kněžstvo moravské za příkladem šlechetných buditelů národních ve kněžstvě českém, kteří v lidu našem stali se apoštoly osvěty, nepochopilo plný dosah svého poslání, že by chtělo lid sobě svěřený udržovati v nevědomosti a bludu aneb moci své

nad ním užívati k účelům a zájmům jiným — než je blaho mravní i duševní povznešení národa.

Čím větší jest zde vliv kněžstva na lid, čím větší hřivna mu byla svěřena, tím větší také jeho zodpovědnost! Jsem přesvědčena, že kněžstvo moravské dostojí svému poslání vzdělavatelskému v národě; vždyť ono musí mu dostáti, nechce-li, aby mu jako služebníku nevěrnému nebyla budoucností odňata hřivna, ze které neuměl těžiti.

Sledujeme-li první počátky hnutí národního mezi lidem slováckým v okolí Velehradu a zejména ten dojemný a významný zápas o gymnasium v Uherském Hradišti, — o němž později se zmíníme, — seznáváme, jak živé účastenství v díle tom měli též vlastenečtí kněží.

Zajímavým dokladem o působení kněžstva v ohledu národním jest též způsob, jakým se podařilo uspořádati divadelní vlak z této krajiny. Když při otevření národního divadla celý svět český rozehřál se touhou putovati k tomuto novému stánku národního umění, ruch ten zaševelil i vzdálenou Slovačí a z Uherského Hradiště vypraven byl vlak s velmi četným počtem účastníků. Přítomni byli představení Jeřábkova „Syna člověka“. Účastnili se pouti té nejen osobnosti z vlasteneckých kruhů městských a národně uvědomělí jednotlivci z venkova, nýbrž i část lidu, kterýž by nikdy touha spatřiti divadlo nebyla přivedla do Prahy, kdyby vlastenečtí kněží někteří nebyli jim horlivě k cestě přimlouvali. Aby pak spíše k cestě je pohnuli, slíbili jim především, že je povedou k svatému Janu na hrad. Tak se stalo, a teprve po vykonané pobožnosti šli večer poutníci do divadla — někteří z nich jen na domluvu „velebného panáčka“.

Jsem přesvědčena, že tato pouť jich do Prahy zapsala se jim do duše dojmem nesmazatelným a že ti, kteří jeli do Čech ještě váhající a neuvědomělí, vrátili se k domovu s oživeným vědomím národním a stali se jeho hlasateli mezi soudruhy svými.

Zjevil se jim tu nový svět: krásné město, nádherné budovy, zkrátka vše, čím svět městský zrak venkovana oslňuje — to vše mohli viděti i jinde — ale nemohli nikde na Moravě spatřiti to, co v Praze tak velice je překvapilo: ten bohatý, vzdělaný, krásný svět městský — byl český, mluvil jejich jazykem a hlásil se k nim jako ke svým.

Jeden z poutníků divadelních pravil svým soudruhům: „Poví-li mi doma někdo, že v Praze páni nemluvijó česky, tož mu dám přes hubu.“

Tak již uvykl ten lid slovácký slýchati jen němčinu z úst pánů, z úst lidí po městsku ošacených — že tomu s tíží může uvěřit, že by mohlo býti jinak.

„A jak oni mluvijó dobře moravsky!“ pravila mi s milou upřímností jedna Slovačka, s níž jsem se na Velehradě pustila do hovoru. Vysvětlila jsem jí, že mluvím česky — ona se na mne podívala a nedala odpovědi. Netušila zajisté, jak významnou pravdu pronesla, že správně po česku je dobře po moravsku, a jen nepřátelé naši vynasnažují se, abychom na to zapomněli.

V lidu moravském ještě tu a tam nalezáme zakořenělou nedůvěru k Čechům, poněvadž prý Čech je falešný, chce Moravana ošidit a když nic jiného, alespoň se mu vysmívá a posměšně po něm mluví, nápodobě jeho dialekt. Připadá mi poměr ten jako mezi dvěma bratry, když

mladší a slabší se obává, že by starší převahy své mohl a chtěl užiti k tomu, aby mladšímu křivdil; tuť je zapotřebí mnohé trpělivosti a důkazů lásky, aby se přemohla nedůvěra, zahnízdivší se v srdci bratrském.

Když jsem se ubírala Velehradem, podivně rozechvěna tisícerými nezvyklými dojmy, kteréž jsem sotva postačila vnímati, vzpomněla jsem si, jak představovala jsem si pouť Velehradskou, dokud jsem ještě doufala, že se jí súčastní národní kruhy české a hosté slovanští. Porovnávajíc smyšlenky svých snů se skutečností, tázala jsem se v duchu: Kdyby se vše bylo stalo tak, jak jsme doufali, kdyby v této chvíli zde mísily se mezi lid řady českých spolků — jak by je lid ten byl přijal? A kdyby jali se k němu mluviti o bratrské vzájemnosti a o povinnostech národních — jakou že by jim byl dal odpověď?

Odpověď tu, zdálo se mi, že tuším jasně: „Proč ti lidé přišli sem vytrhovat nás v naší pobožnosti?!“

Bolestně sevře se nám srdce seznáním, jaká propasť duševní rozvírá se ještě mezi námi a slováckým lidem. Ovšem, jsou kruhy venkovského lidu, do kterého již národní vědomí proniklo; ale jak nečetní jsou u porovnání s massami posud dřímajícími v nevědomosti, u porovnání s těmi tisíci, kteří by neporozuměli bratrskému pozdravu českému!

Avšak nikoli, mýlím se přece; kdyby Čechové sem byli přišli, nebyl by se slovácký lid zdejší od nich odvrátil lhostejně, snad by je byl přijal se srdečnou radostí a byl by řekl: „Hleďte, to jsou Češi, kteří přišli z daleka, aby se pomodlili s námi ke svatému Cyrillu a Methoději.“ — A pak by byli uvěřili, že jsme jejich bratří, a možná že by v prsou jejich zmírnila se osudná nedůvěřivost k nám.

Snad že některý čtenář usměje se mým slovům — jakou jsem si to vzpomněla podivnou a neslýchanou věc — aby snad z bratrství k Moravanu měl se modliti ke svatému Cyrillu a Methoději? — Ale má-li k lidu tomu srdce, nic jiného mu nezbude, než aby sklonil trochu hlavu, rozmýšleje o tom, kudy vede cesta k jeho srdci.

Všimněte si trochu toho zanedbaného Slováka, který nemá ještě žádného uvědomění národního a tak málo sebevědomí, tak málo hrdosti osobní — jest přece ještě jedna věc, na které sobě zakládá: jest to vědomí, že žije na půdě, po které chodili svatí apoštolé jeho. On ví, že to byli věrozvěstové slovanští, a váží-li sobě sám svého jazyka, nabývá tento v očích jeho především tím váhy, — že to jest jazyk, kterým mluvil svatý Cyrill a Method. Hle, jak tu popudy k národnímu probuzení splývají s jeho pojmy náboženskými!

Čím déle přemýšlíme o stavu slováckého lidu na Moravě, tím živěji budeme přesvědčeni, že jest lidu tomu především zapotřebí — osvícených kněží a dobrých národních škol.

Bohužel slyšela jsem mnoho žalostných stesků, jak zanedbány jsou školy zvláště v těchto východních končinách Moravy. Stav školství zdejšího nedá se porovnati se stavem, na jakém ono nalézá se v Čechách. Litery zákona platí i zde tytéž, ale ten živoucí zákon — lidé, kteří zákon provádějí, jsou jiní.

A čím více blížíme se hranicím uherským a ke Slováctvu uherskému, tím zanedbanější jsou školy, tím méně uvědomělý lid. Zdá se,

jakoby zde, v končetinách národního těla, již ztrácely se a slábly ty žilky, kteréž sem přinášeti mají duševní a mravní potravu ze středisek společných.

Mocný rozruch národního života a duševní činnosti, který z Prahy rozlévá se po celém organismu a který také v probudilejších krajích Moravy živě proudí, zalétá sem jen jakoby v uhasínajících dozvucích a vlivy okolí a poměrů jiných osvědčují se nad něho silnějšími.

Avšak přece ještě působí. Spozoruje to každý, kdo překročí hranice Moravy a vstoupí na půdu uherskou. Nalezne zde týž kmen, týž kroj a na vzdor vší různosti místní týž lid; ale v lidu tom ještě méně vzdělání, méně sebevědomí a hrdosti osobní, poddajný, zubožený, sám sebe si nevážící a na mnohých stranách mravně spustlý, holduje v kořalnách pekelným agentům mravní zkázy — a živoří v otročení živlu cizímu. —

Ubohé Slovensko! Vrátka k tobě zavřena, na sto zámků zavřena, a ty jsi samo ještě přistrčilo závoru. Kdyby český jonák chtěl se přehoupnouti přes ohradu — na zálety ke spanilé děvušce, ostražitý hospodář každé hnutí uslyší a život ubohého děvčete nebyl by pak utěšenější, zle by se poměla chudáček. Zda žádná cestička nevede k její okénku? — Znám přece jednu — ale ta je daleká a dlouhá, skrze sousedovu zahradu — povznešením Slovače moravské.

Jak zanedbanou rolí národa je ta krásná, utěšená moravská Slovač! Osud její připadá mi jako osud zakleté princezny, která musí býti teprve probuzena ze svého spánku hrdinskými podniky lásky. Kde že jest osvoboditel její a kde jsou dělníci na této opuštěné a přece tak nadějné roli?

Jest jich jen malý hlouček, ale pracují statečně — a prve než rozloučíme se s moravskou Slovačí, zabloudíme ještě na chvíli do jejich středu.

Ráda připomínám si večer, ztrávený v české besedě v Uherském Hradišti; avšak chci-li vypráveti o poměrech ve městě tom, tím živěji pociťuji, jak nesnadnou úlohu jsem si uložila umínivši si, nedotýkati se ani jmen jednotlivců aniž vzpomínek osobních na přijetí a vítání tak srdečné, kterým zde otec můj byl překvapen a potěšen.

Jest to krutý a tuhý boj, jejž za své právo a byt svůj národní podnikati musí menšina česká ve městě, které založeno bylo za dob slávy české velikým králem naším Přemyslem Otokarem, krutý jest boj, jejž podnikati musí zde v těch místech památných, kde stávalo slavné sídlo velkomoravské říše.

Odkud se jen vzalo to němectví zde na té panenské a posvátné půdě slovanské? Odkud to němectví ve městech moravských?

Není to němectví pošlé rodem z těla a krve, ba ani ne z ducha německého; je to němectví zrozené ze předsudků, je to obmezenost duševního obzoru lidí zaspavších půl století, kteří dosud lpí na splesnivělé tradici, že hanbou jest hlásiti se k mateřské řeči lidu, že kdokoli čítati se chce k vyšším třídám společnosti, musí obléci ten jediný slušný duševní kabát — — samospasitelnou němčinu a může pak modliti se

v hrdém sebevědomí jako fariseus v chrámě: Díky Tobě, Bože, že nejsem jako všichni ti ostatní — hloupí a nevědomí.

O těchto stinných stránkách života na Moravě bylo by trudno se šířiti.

Zarytá zášť nepřátelů našich vystupuje zde s krutostí a bezohledností, s čelem tak drzým, jak by k tomu v Čechách nikdy se neodvážila.

A rozhlédneme-li se po Moravě, což tu říci mám o té nejbolestnější ráně života moravského — o bratrovražedném boji, který zuří v nečetném šiku vlastenců moravských? —

Sil je tak málo, každý pracovník měl by býti vítán a žehnán, nebezpečí je tak blízké a přece na mnohých místech stojí strany rozvaděné tak příkře proti sobě, jakoby pranic jiného na práci neměly, než samy sebe ubíjet. Ba ani tam, kde svorným úsilím dalo by se bohdá zvítěziti nad němectvím, kde vytrvalým a svorným obléháním daly by se dobýti nové a důležité bašty pevnosti pro věc národní — mnohdy ani při volbách městských, ba ani ve spolcích a podnicích vlasteneckých nespojí se strany a zlovolné škodolibosti nebezpečných nepřátel dopřává se kratochvilné podívání na to, jak se Češi poličkují mezi sebou.

A ptáte-li se po příčinách zjevu tak žalostného, shledáte, že nejsou to ani zásady, ani idey, jen nechuti a rozmíšky osobní, kteréž rozkol zavinily. Zdaž nemá zde organismus životní dosti síly, aby zhoubnou tu chorobu přemohl? Zdaž není tu dosti lásky a obětavosti, aby ti, jichž se týče, dovedli zapříti sebe, zapomenouti na urážky a příkoří i podati ruku ke smíru?

Avšak chci raději k jiným předmětům obrátit upomínky své, které zavedly mne k této odbočce — chci promluviti o poměrech místních v Uherském Hradišti.

V českém světě zdejším neviděti onoho neblahého rozkolu, ale šik německý ve městě ještě jest velmi mocný. Oporou jeho jest jednak židovstvo, jednak rekrutuje se z netečných amfibií, obrněných pancířem předsudků.

Když národovci zdejší zasazovali se o zřízení českého gymnasia, zdálo se to stranníkům německým počínáním bláhovým a nesmyslným. Jak je to možno — mínili — aby gymnasium bylo české? Vždyť česká řeč není toho schopna, aby se v ní pojednávalo o předmětech vědeckých! A když dostalo se jim za odpověď, že máme svou vědeckou literaturu, vědecké časopisy a že v názvosloví vlastním dovedeme vyjádřiti definice odborných věd jako matematiky a geometrie, kteréž němčina vyjadřuje jen za pomoci slov cizích: tu byli tak překvapeni, jako by se náhle před jich duševním obzorem byly objevily nové díly světa.

Školy národní a měšťanské v Uherském Hradišti jsou utrakvistické. Školy utrakvistické, duchaplný výmysl vynalezavých germanisatorů, mají býti rovnoprávné, rozuměj: jsou německé, a jen češtině a náboženství vyučuje se po česku. Výsledkem této znamenité vyučovací methody, jak mi bylo řečeno, jest, že se děti nenaučí ani dobře němčině — ani češtině a následkem toho bývá u nich alespoň docíleno rovnoprávnosti — v neznalosti obou zemských jazyků.

Před více než dvaceti roky zrušeny byly v Čechách usnešením sněmu zemského utrakvistické školy. Od té chvíle prošel rozvoj školství

různými fásemi, nových paragrafů a zákonů máme dost a dost a nikdo prý nesmí býti donucován k učení se druhému jazyku zemskému — ale na Moravě dějí se všeliké věci, které jinde nejsou možné, tam zachovaly se ještě utrakvistické školy — předpotopní pozůstatek ze hniloby věků minulých.

Vedle utrakvistických škol občanských jest ještě v Uherském Hradišti gymnasium německé.

V celém slováckém kraji moravském bylo gymnasium to až dosud jedinou střední školou, jediným učilištěm vyšším, na kterém nadějná a schopná mládež slovácká nabyti mohla vzdělání vyššího než toho, které jí poskytovaly na mnoze chatrné a zanedbané školy národní. Pro ten nadějný lid, hynoucí hladem duševním, z bohatého stolu osvěty odpadla jen ta jedna hubená skývečka — a ještě k tomu namočená do neztrávitelné pro něho němčiny. Jaký div, že z těch žáků českých, kteří ve značném počtu vstupovali do gymnasia německého, málo který dostudoval. Ani zvláštní třída přípravná, ve kteréž měli se žáci přiučiti němčině, na té věci ničeho nezměnila.

Praví přátelé lidu slováckého počali buditelské své dílo ve krajině té tím, že jali se lid poučovati o potřebě vyššího vzdělání. V brzku po moravské Slovači ozvalo se volání lidu, hlásícího se ke svému právu: Dejte nám školy!

Ale ačkoli více než sto zastupitelstev obecních koncem r. 1880 podepsalo žádost k ministerstvu vyučování, aby se zřídily české střední školy v Uherském Hradišti, ačkoli zvláštní deputace z celého slováckého kraje za tou příčinou odebrala se do Vídně a deputace moravských poslanců jejich žádosti u ministerstva opětovala, ačkoliv též v říšské radě přijata resoluce žádosti lidu slováckého příznivá, a pouze obecní zastupitelstvo Hradištské rozhodně se postavilo na odpor zřízení českého gymnasia, — vlekla se celá záležitost neutěšeně.

Avšak obětaví a nadšení muži, kteří vydali se v zápas o právo svého lidu, neustávali v horlivosti své. Z jara r. 1882 zařídili v Uherském Hradišti místní odbor Ústřední matice a svolali v podzim dne 17. září téhož roku tábor lidu pod Sv. Rochem u Mařatic — první to a na vždy památný tábor lidu v Moravské Slovači, první projev jeho vůle, první znamení jeho duševního probuzení, první teskně volající hlas, vydravší se z hloubi jeho srdce — a lid ten volá ne po chlebu svém vezdejším, on volá: Dejte nám chleb náš duševní, dejte nám osvětu!

Nadšená slova řečníků na táboře o potřebě vyšších škol a o úkolu Ústřední Matice pohnula srdcem lidu. Živější ruch nastal po celém kraji a sbírky zavedené ve prospěch zřízení gymnasia potkávaly se s výsledkem skvělým, netušeným. Byl to groš. chudé vdovy, jejž zde lid přinášel na oltář osvěty, a zajisté že musí na něm spočinouti požehnání nebes!

Zvláště záložny rolnické a vlastenecké spolky závodily v horlivosti pro podnik ten, záložna v Uherském Ostrohu přispěla 2000 zl. a později 400 zl. a rolnická záložna v Uherském Hradišti, která všude jest první, kde jedná se o podporování vlasteneckého podniku, věnovala 4000 a později 2000 zl. Celkem v době půltřetího roku složeno bylo asi 10000 zl. u místního odboru matičního v Uherském Hradišti.

A mezi tím, co lid tak důrazným spůsobem, skutky a oběťmi osvědčoval vůli svou, došlo v květnu r. 1883 z ministerstva vyučování vyřízení snažných a spravedlivých jeho žádostí — záporné. Poukazováno na nižší gymnasium v Kroměříži na Hané a oznámeno, že se tentokráte z důvodů finančních nemůže svoliti ke zřízení samostatného českého gymnasia, dále z důvodů didaktických a za příčinou smlouvy s městem ani ke zřízení paralelek českých na německém gymnasiu Hradištském.

Ale ani ten nezasloužený nezdar nezlomil vytrvalost statečných přátel lidu. Nuže, zvolali, pomozme si sami a požádejme o pomoc své bratry! I obrátili se do Čech, obrátili se k těm, kteří mají k nim srdce, a vyjednávání s Ústřední Maticí za krátko dospěla k cíli.

Uzavřena smlouva mezi místním odborem Hradištským a Ústřední Maticí, dle kteréž Ústřední Matice zavazuje se zříditi jmenem svým gymnasium, opatřovati služné učitelstvu a všecky vyučovací prostředky, začež se jí vyplatí 6000 zl. od záložny Ostrožské a Uhersko-Hradištské, a odváděti bude školné, místní odbor pak uvoluje se obstarávati ostatní potřeby věcné a dle sil svých podporovati Matici.

K žádosti Ústřední Matice bylo ministerstvem povoleno postupné zřízení gymnasia, rolnická záložna propůjčila místnosti na hlavním náměstí, a zápis žáků; překvapil výsledkem svým jak plesající národovce, tak i nevěřící Tomáše se strany německé. Ze všech hlásících se bylo přijato 115 žáků, v brzku nepostačovalo připravené oddělení druhé a muselo býti v posledním čase zřízeno i oddělení třetí. Pokroky schopné mládeže slovácké byly tak utěšené a škola vedena tak zdárně, že se podařilo získati jí právo veřejnosti.

Místní odbor Hradištský v péči své o budoucnost gymnasia učinil usnešení důležité: uzavřel smlouvu o nájmu budovy se stavitelem, kterýž uvolil se vystaviti tuto vlastním nákladem a na vlastní účet, a odevzdati odboru 1. září 1885 za roční nájemné 3500 zl. Výstavná budova ta za návštěvy naší dospívala k ukončení svému.

Ti, kdož v radostné naději tuší budoucí rozvoj národního života ve krajině zdejší, domnívají se, že i rozměry budovy nové v nedlouhé době nepostačí návalu žactva.

Vším právem zajisté můžeme očekávati, že stát učiní v brzku zadost své povinnosti k lidu slováckému a přejme gymnasium z rukou soukromých ve svou správu.

Zřízení gymnasia českého v Uherském Hradišti — toť krok významu dalekosáhlého. První bašta němectví je prolomena a první krok k osvícení a povznešení lidu učiněn se zdarem.

Však již živější ruch národní začíná hýbati stojatou bařinou předsudků a nezdravých poměrů ve městě. V posledních několika letech staly se tu pokroky utěšené; svědčí o tom výmluvně poslední volby do říšské rady a ten překvapující přírůstek hlasů, kteréž dány byly kandidátu národnímu.

Vidíme z toho, jak rostou každým dnem národní kruhy v Uherském Hradišti — a tím roste a prospívá zde též česká beseda měšťanská, v jejíž prostranných a krásných místnostech zároveň ochotníci často pořádají divadelní představení.

Úkazem zvláště potěšitelným jest, že v úzkém kroužku národovců Hradištských nalezáme vlastenky upřímné a uvědomělé, kteréž s neunavnou horlivostí činně se účastňují snah národních.

Spolek ženský zakládá právě v městě opatrovnu českou. Důležitost opatroven pro věc naši národní čím dále tím většího dochází uznání a vlastenky v Hradišti pravým citem vedeny seznaly, kde nejprve jest třeba přiložiti ruky, a jaká úloha právě pohlaví ženskému nejvhodněji v tom připadá.

O živějším ruchu národním ve městě svědčí také, že tu před nedávnem založen byl spolek Sokolský.

Časopis „Moravská Slovač" vychází teprve druhý rok, avšak získal sobě již četné čtenářstvo.

Neocenitelných zásluh o věc národní dobývá sobě v Uherském Hradišti zejmena rolnická záložna. Dík pečlivému a obezřelému vedení rukou vytrvalého muže a statečného vlastence vzmáhá se utěšeně a podrývá u okolního rolnictva půdu židovskému lichvářstvu, kteréž nesvědomitě těžilo a na mnoze dosud těží z dobrosrdečné naivnosti, nevědomosti a lehkomyslnosti měkkého slováckého lidu. Kdekoli pak pociťují se jaké potřeby a důležitosti národní, tam rolnická záložna poskytuje podporu a pomoc, jakož jí přísluší zvláště největší zásluha o zřízení zdejšího gymnasia českého.

Mně zajímavo i dojemno bylo naslouchati zvěstem o nadějných počátcích národního života v Uherském Hradišti. Neodolatelným způsobem dojímati musí každé srdce české pozorování boje, kterýž zde jest veden silami nerovnými, musí jej dojímati pohled na ty počátky, ve kterých v radostné naději tušíme rozvoj budoucí! Na Moravě, kde vláda němectví jest mocnější a zejmena ve městech zahnízděna, urputně bránic volnému rozvoji vlasteneckých podniků, mají počátky podniků takových zvláštní, dojemný půvab.

Život národní na Moravě podobá se děcku, které se učí prvním krůčkům po pokoji. Bez pomoci cizí jest mu to ještě tak nesnadno, a přece malé ty krůčky působí srdci více radostí než jisté kroky dospělého hocha. My již odrůstáme — a na Moravě vidíme obraz toho, jak u nás bývalo před 30 roky.

Někdy ve společnosti národovců moravských zdá se nám, jako bychom rázem přenešeni byli do kruhů prvních vlastenců českých před mnohými desítiletími, takže mimoděk tane nám na mysli otázka: Zdaž takto asi nemuselo bývati mezi nimi? Zda nežili v poměrech a obtížích podobných, snad že týmž asi způsobem cítili, rozsuzovali a se těšili!?

Nemůže ovšem to, co říci chci o vlastenectví na Moravě, platiti všeobecně a bezvýminečně. Při různosti povah lidských, která všude se vyskytuje, rozumí se samo sebou, že kdežto u jedněch nadšený cit, u jiných praktická a střízlivá soudnost převládá, ale v celku může se říci, kterak právě to, že kruhy vlastenecké na Moravě jsou užší, a že vlastenectví jest tu ještě bylinou mladší, dodává vlasteneckému nadšení národovců tamních větší svěžest a zvláštní poutavé kouzlo. Ve vlastenectví těch, kteří zde opravdu národovci jsou, překvapuje nás často

jakýsi přídech naivity a vřelosti dětinné, kteráž vlastenectví českému již schází. Jest to něco, co těžko popsati se dá a jen vycítiti se může. Jest to ten vonný bouquet vína čerstvě načatého, jemný pel meruňky právě se stromu utržené, jest to poesie jitra, poesie onoho okamžiku, kdy plány mysli a fantasie ze stadia chtění počínají přecházeti do činu, kdy pracovník silen vědomím toho, co činiti chce a doufá, ještě není zemdlen úpalem denním ani domrzen malými komáry drobných překážek, při nichž snahy idealní někdy rychleji zemdlívají než při úsilném přemahání mocného odporu.

Ano, to nadšení vlastenecké na Moravě jest ještě mladé, bujně kypící, a doušek jeho občerstvuje mnohem více, než to již trochu ustálé, rozvážné a někdy bohužel i vyvětralé a blaseované vlastenectví v Čechách. Což na tom, že počet účastníků v činném působení buditelském jest zde mnohem skrovnější? Snad právě proto quantum obecného nadšení rozděleno je na ně v bohatších dávkách? Či je to snad zákonem přírodním, že moc nové idey a vlasteneckého neb jiného idealního zápalu projevuje se spontánější silou, když v počátku svém v menším počtu bytostí je soustředěna — a když pak roztříští se na massy, na všednější míru se zužuje, jakoby se z toho rozděleného celku na každého jen menší částečka byla dostala?

A proč všude opposice a menšiny bývají činnějšími a nadšenějšími? Či je to snad také zákonem přírody, že to vědomí „nás je mnoho“ aneb dokonce: „my jsme většinou“ ubíjí sílu individuality tím, že ta částka odpovědnosti za úspěch celku, kteráž zde jednotlivci připadá, zdá se každému býti jen malou, a tím umořuje jeho snahu a horlivost?

Pohledneme-li na historii, nemůžeme se ubrániti domnění, že duch dějin přeje menšinám a přeje potlačeným. Kde že co velkého povstalo v životě národů a v dějinách duševního rozvoje člověčenstva jinak než z počátků malých — ale velikou silou ducha a lásky? Pronásledovaní Nazareni ideám křesťanským dobyli svět, pod germanisační knutou Josefinismu vzbudil se blanický pluk heroů, buditelů českých — a ptejme se upřímně sami sebe, kam byli bychom dospěli, kde byly by naše pokroky a snahy, kdyby osud nestál nad námi s hrozivou tváří a kdyby častěji bolestná jeho rána nás nepobádala k větší a neumdlévající horlivosti? A nechť popatříme kamkoli na dějiny náboženského a národového vývinu — chce-li božský duch dějinami vanoucí požehnati ideám a snahám smrtelníků, šlehá je kruté bičem pronásledování a mučenictví, vrhá je v boje, při nichž jen to, co jest slabého, zahyne, ale ve kterých usínající síla životní se probouzí a vzpružuje, jakoby kouzelným prutem dotknuta.

Takž i ten boj, kterým nyní Morava prochází, ta očista jejího utrpení, jistě bude jí požehnáním, a z těch nadějných počátků mladistvého rozvoje vyroste za krátko mohutný strom života, jehož větve splítajíce se s našimi, i nám poskytnou své plody obživující.

V této chvíli potřebuje Morava pomoci české, jako žena potřebuje opory mužovy; avšak zdaž tato vzájemná pomoc a obětavá péče dvou jsoucností pro vždy na sebe odkázaných není nám přikázána nejen zákonem lásky a zákonem přírody, nýbrž zároveň i zákonem egoismu?

Neboť jen při té podpoře a posile, kterou ruka mužova v životě poskytuje ženě, vzrůsti může plod přítomnosti — budoucnost.

A vše, co v této chvíli Čechy učiní pro Moravu, splatí se požehnáním na dětech jejich.

Že Morava jsouc nyní ještě slabá, málomocná, stejnými službami nám odvděčiti se nemůže, že sama poklesá pod tíží utrpení — to vše jen zdvojovati musí naše úsilí a naši péči o ni.

V písmě svatém čteme, že nad jedním hříšníkem pokání činícím bude v nebi radost větší než nad 99 spravedlivými. To je vlastně, podle všech právnických a logických pojmů, velmi nespravedlivá věc. Avšak — láska má svou zvláštní logiku a své zvláštní právo, o kterém se v paragrafech ničeho nedočteme. Z této logiky lásky vyplynula též ona výpověď písma, je to tatáž logika, kteráž učí srdce mateřské tomu, aby milovalo nejvíce to dítě, které je nejnešťastnější a které má lásky jeho nejvíce zapotřebí. Zdaž tedy Slezsko a Morava — totiž zejména moravská Slovač a všecky ty nejopuštěnější a nejzanedbanější končiny vlasti nemají největšího práva na naši lásku a pomoc?

Kdo by však této nadmíru prosté logice lásky rozuměti nechtěl, tomu připomněla bych opět — srozumitelnější důvody egoismu.

Zde v jihovýchodní Moravě a ve Slezsku souvisíme se světem slovanským, a proto také nepřátelé, obléhající naši pevnost národní, sem obrací nejostřejší své střely — proto také musí snaha naše především nésti se k tomu, abychom zde nedali sobě půdu podkopati ani se odervati od světa slovanského.

Jest pak ještě jeden zřetel, který tane mi na mysli. Morava jest až dosud mnohem slovanštější a nedotknutější dechem germanisačním. Nechať v zahradách městských zahnízdil se plevel, až ten bude vytrhán, pak tím zřejměji bude vidno, že jádro lidu samého, toho dobrosrdečného, měkkého a schopného lidu, jest ryzí, samorostlé, opravdu slovanské.

U nás Čechů mnohem více je přimíseno krve německé. Tato krev německá v žilách našich činí nás tvrdšími, houževnatějšími a s jedné strany poskytuje nám tu výhodu, že nabrousivše se tak trochu na tvrdé oceli německého brusu, můžeme se lépe s nimi bíti, avšak s druhé strany hrozí nám nebezpečím: ona nás činí jim podobnějšími a v mnohém ohledu jim duševně bližšími a mysl naši činí přístupnou nástrahám kouzelného zpěvu svůdné sirény — německé civilisace.

Mluví se mnoho o nebezpečí, které nám hrozí: pozbyti své řeči, své národové individuálnosti zevnější; ale příliš málo o jiném nebezpečí, neméně zhoubném a mnohem bližším — o nebezpečí pozbyti naprosto svého vlastního českého a slovanského ducha, své individualnosti duševní.

A jestliže u nás někdy při takovéto poznámce ozývají se odpovědi: co tím chcete říci? Co má znamenat a v čem se má zakládat tento slovanský duch u nás? — pak musíme zahanbeni se zarazit a tázati se sami sebe: kam to spějeme?!

Co může uchrániti nás před tím blízkým nebezpečím vnitřního poněmčení naší duševní produkce ve vědě a literatuře?

Té svůdné sireně německé literatury, vzdělanosti a řeči musíme směle pohlédnouti tváří v tvář. Kdybychom i tvář před ní odvraceli, nic nám to platno nebude, zvuk hlasu jejího přece k nám pronikne,

třeba i ohlasem překladů, a nic nám nespomůže, nebudeme-li míti srdce silné dosti, aby nám její hlas a pohled smysly nepomátl.

Jen to nás zachrání, když sami při svůdném jejím zpěvu dovedeme plným hlasem zanotovati svou vlastní píseň, svou píseň českou, jen to, když při tom ohlédneme se kol sebe po jiných krásách, jiných literaturách světových, a učíce se poznávati vše kolem sebe — i řeč a sílu nepřátel svých a též národů ostatních, a sami sebe porovnávajíce se světem slovanským, budeme ve svém životě, ve své povaze a svých produkcích pěstovati ty stránky, které jsou nám vlastní, samorostlé, původní, když to, co je v nás slovanského a různého od ostatního světa, budeme v sobě oživovati a rozvinovati i zvelebovati plným vědomím, posilujíce často prahnoucí své rty občerstvujícím douškem z nezkalených, jiným z části neznámých a tudíž nových duševních zřídel slovanských.

A kdyby navzdor tomu otravná blízkost dechu zrádné sirény mátla naše smysly, kdyby duch český, zapíraje vlastní své já, skláněl se již k těm zrádným vlnám, ve kterých jej čeká věčné zahynutí — pak, to pevně věřím a doufám, přijde naše dobrá a věrná žena, přijde naše Morava a napraví nám hlavu i srdce. Nyní ještě mladistvá a polovyvinutá, dospěje v krátkém čase k plnému rozvoji veškerých svých sil, svých schopností a půvabů, okouzlí nás dojmem své prosté přirozené krásy, své nezkalené, samorostlé bytosti a oživí svým dechem, co v nás již umíralo — naše slovanství.

Pamatujme na Moravu — neboť jen z naší společné lásky zrodí se šťastná budoucnost národu našemu!

Na hrobech májových.

ak jímá mne ta slavnost vzkříšení,
ó hřbitovy, ó hroby!
víc než ta zamlžená pološeř
mdlé dušičkové doby.

Jak plno všady věnců růžových
a jasu, vůně svěží!
Jak vřelou víra, že ti pohřbení
jen v samých květech leží!

Dav dítek kol — dav živých andílků!
Kéž věří, dokud může . . .
Kéž dlouho nezví, nicotný jen prach
že skrývají ty růže . . .

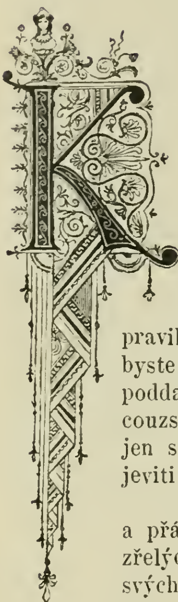
Irma Geisslova.

Vějíř.

Novella od **Alfreda de Musset.**

Přeložil E. V. Hynek.

I.

dyž roku 1756 Ludvík XV. ustanovil se na tom, že členy parlamentu svolá ke slavnému shromáždění za osobního svého předsednictví, poněvadž obtížným byl mu spor vyššího stavu soudcovského a vysoké rady o novou daň dvou sous z desátku příjmů, všichni členové parlamentu zadali za propuštěnou. Šestnácte z těchto žádostí přijato a následkem toho vydáno tolikéž dekretů vypovídacích. „Zdali byste mohl,“ pravila paní Pompadourová k jednomu z presidentů, „zdali byste mohl s chladnou krví hleděti na to, kterak hrstka poddaných vzpírá se proti svrchované právomoci krále francouzského? Mohl-li byste důvěřovati takovýmto lidem? Svlečte jen svůj úřední pláštík, pane presidente, a vše bude se vám jeviti v témž světle, jako mně.“

Ale netoliko vyhostěnci samotni, také jejich příbuzní a přátelé musili pykati za tuto vzdorovitost. Čtení podezřelých dopisů nemálo bavilo krále, a aby zotavil se po svých radovánkách, dával si od své milostnice předčítati vše, co pozoruhodného správa poštovní byla zaslala. Tato policejní služba, již král osobně ráčil konati, byla ovšem toliko záminkou; šloť mu v podstatě toliko o kratochvíli, kterou poskytovalo mu nahlédnutí v tolikero tajně spřádaných pletich. Běda tomu, kdo byť i sebe nepatrněji spřátelen a spřízněn byl se stranou provinilou: osobnost taková byla z pravidla ztracena, neboť Ludvík XV., jak každý ví, vedle přečetných svých slabostí pouze jediným způsobem dovedl projeviti svou sílu — neúprosností.

Když jednoho večera po svém zvyku s nataženýma nohama zasmušile seděl u krbu, zpozoroval, že markýza, prohlížejíc nový balíček dopisů, pokrčila ramenoma a tiše se usmála. I tázal se jí, co se jí naskytlo tak zvláštního.

„List,“ odpověděla, „list bez hlavy a paty, ale tak dojemný, že srdečnou lítost mám nad jeho pisatelem.“

„Jeho jméno?“ tázal se král.

„Schází; jest to dopis milostný.“

„Komu?“

„Právě tomu musila jsem se před chvilkou zasmáti! List jest nadepsán slečně z Annebaultu, neteři mé dobré přítelkyně paní z Estrades. Podle všeho byl vložen mezi tyto papíry s tím úmyslem, abych jej četla.“

„Nuže, a obsah?“ tázal se král.

„Řekla jsem vám již, že jest to dopis milostný. Stojí v něm také cosi o Vauvertu z Nauflettu. Jesti šlechta v oněch krajinách a známa-li Vašemu Veličenstvu?“

Král si lichotil, že nosí v hlavě celou Francii, či lépe řečeno, seznam šlechtických rodin celé Francie. Byl stejně zběhlým v etiketě svého dvora jako v heraldice svých poddaných, kterážto poslední věda arciť nikterak nebyla příliš obsáhlá, odsuzujíc převelikou většinu poddaných k zapomenutí; ale král velice si zakládal na tom, že v plném vědomí své velikosti dovedl přehlédnouti vyvolený onen sbor jako stupně schodiště ve svém paláci. Když byl několik minut tiše přemýšlel, svraštil čelo, jakoby v mysli jeho byly se vynořily nepříjemné upomínky; potom kynul markýze a rozloživ se pohodlně v lenošce, s úsměvem pravil:

„Čtěte! Ta dáma jest slična.“

A nyní paní Pompadourová s výrazem nejrozkošnějšího humoru jala se předčítati milostné stesky.

„Vizte jen,“ stálo v listě, „kterak osud mne pronásleduje! Vše zdálo se vstříc usmívati mým tužbám, a Vy sama, drahá přítelkyně, dovolila jste mi doufati. Ach, a nyní všemu štěstí na vždy musím dáti s bohem, a sice pro vinu, které jsem se nedopustil. Ó, jak nesmírně ukrutné to jednání, dovolit člověku nahlédnouti do nebes a potom uvrhnout jej do bezedné propasti, jaká v pravdě ďábelská to škodolibost, nešťastníku, jenž zasvěcen jest smrti, zůstaviti před očima vše, co poutá jej k životu. A takovýto los byl mi souzen; mým jediným útočištěm, mou jedinou nadějí jest hrob, neboť nyní, když záhuba mě stihla, musím odříci se Vaší ruky. Ano dříve, kdy štěstí ještě vlídně mi kynulo, všecky mé snahy nesly se k tomu, abych mohl nazvati vás svojí; avšak kdybych i nyní, jsa chud, osmělil se živiti též přání, musil bych sám sobě se zoškliviti, a proto jest mou svatou povinností, od okamžiku, kdy nemožno mi již nabízeti Vám štěstí a blaženost, ač láskou k Vám hynu, zapřísahati Vás, abyste přestala mne milovati . . .“

Při těchto slovech markýza se usmála.

„Madame,“ pravil král, „takto mluví muž poctivý. Co však překáží tomuto spojení?“

„Dovolte, sire, abych dále četla: — Nespravedlnost, jejíž jsem obětí, překvapuje mne tím více, ježto vychází od nejdobrotivějšího krále. Vám jest známo, že můj otec zadal pro mne o místo praporečníka při tělesné stráži, postavení to, na němž závisela má existence, ježto poskytovalo mi možnost ucházeti se o Vaši ruku. Vévoda z Bironu byl mne již navrhnul, ale král zamítl žádost spůsobem, jenž nad míru se mne dotekl, neboť věru nepochopuji, proč mám trpěti za přesvědčení otcovo i v tom případě, připouštím-li, že jako poklesek zasluhuje trestu. Jsem právě tak upřímně a věrně oddán králi, jako Vás miluji, a zajisté bych to dokázal, kdybych tasiti směl meč ve službách jeho. Že prosba má byla mi odepřena, stačilo by již, abych dohnán byl k zoufalství, že však i já bez podstatné příčiny zahrnut jsem v nemilost, která stihla mého otce, to odporuje světoznámé dobrotivosti Jeho Veličenstva.“

„Hle,“ pravil král, „toť velice zajímavo.“

„Kdybyste věděla, jak smutni jsme všickni! Ach, drahá přítelkyně, jak pustým jeví se mi nyní náš statek nauflettský a pavillon vauvertský

a lesík, kterým celé dni samoten bloudím! Nikdo nesmí se mi ničeho ani doteknouti; včera přišel ošklivý zahradník se svým hřeblem, chtěje urovnati písek na stezkách, z nichž dosud nevymizela stopa Vašich lehkých kročejů! Ano, zcela zřetelně viděl jsem ještě jemný otisk špiček Vašich střevíčkův a Vašich vysokých bílých podpatků: bylo mi, jako byste kráčela přede mnou, jakobych sledoval Váš čarovný obraz, a chvílemi se mi zdálo, jakoby rozkošné vidiny mých snů nabývaly skutečného života, vyrůstajíce z prchavých sledů Vašich kročejů. Tam procházeje se s Vámi v důvěrném hovoru podle onoho květinového záhonku, poznal a ocenil jsem Vás. Ladná hrmonie Vašich vybroušených spůsobů s andělskou ušlechtilostí duše, vznešeností královskou a půvabem bytosti rajské, hloubka myšlenková, která mluvila z Vás prostými nehledanými slovy, včela Platonova na rtech Dianiných — vše to obestíralo mne jakoby rouškou zbožnosti; vůkol nás milostná kvítka otvírala své kalichy, a ve vonném dechu, jejž ssál jsem tehdy se slovy Vašich úst, žila ve mně upomínka na mého dobrého anděla. Nyní květiny chýlí hlavinky své k zemi a upomínají mne na smrť . . .“

„To zní jako slabý Rousseau,“ pravil král. „Proč mi to předčítáte?“

„Protože Vaše Veličenstvo mně to poručilo pro krásné oči slečny z Annebaultu.“

„Krásné oči má, to máte pravdu.“

„A když potom vracím se z procházky, nalézám otce svého ve velkém saloně u stolu při matném svitu jediné lampy s hlavou o ruku opřenou, samotného uprostřed vybledlých pozlacených ozdob červotočivého vykládání pokoje. Truchlivě vzhlédá ke mně . . . . zármutek můj vyrušuje ho ze strnulosti jeho . . . Ach, Athenaïdo, v jednom koutě této komnaty u okna stojí klavír, nad jehož klávesami vznášívaly se krásné Vaše ručky, jichž rty mé jednou odvážily se doteknouti, zatím co z pootevřených Vašich úst řinula se sladká melodie, tak že zpěv rozplýval se v milostný úsměv. Ó, kterak šťastni jsou velicí mistrové z říše tonů, neboť vy je milujete, oni žijí ve Vašich upomínkách, a dech jejich nápěvů vane přes Vaše rty. Usedám ke klavíru, abych zahrál si nejmilejší Vaši píseň; ale nyní zní mi tak chladně a prázdně, že mimoděk ustávám, naslouchaje ohlasu zmírajících tonů, jež v pusté prostoře zvolna hynou, hynou . . . . Potom otec obrací se ke mně, vidí moji bolest a přec nemůže mi pomoci. Několik slov nerozvážně pronesených v saloně kterési dámy nebo ve předsíni kteréhosi mocného muže zavřelo nám všecky dvéře, a ubohý stařec zří mne mladého, ohnivého, bujarého, toužícího také po kousku života, jest mým otcem a přec nemůže mi pomoci . . .“

„Nebědujе-li tento jinoch,“ pravil král, „jakoby při vyjíždce na lov sokol s pěsti byl mu uletěl? Rád bych věděl, do koho si vlastně stěžuje.“

„Jsme ovšem,“ četla dále markýza tentokráte hlasem přitlumeným, „jsme ovšem blízkými sousedy a vzdálenými příbuznými abbéa Chauvelina . . .“

„Ah tak!“ pravil král zívaje. „Ten hoch je spřízněn s tím vtěleným paragrafem a zarytým hloubalem. Můj parlament nezná mezí ani pokud se týče příbuzenstva.“

„Jestliže však toto jest pouze vzdálené . . .“

„Na tom nezáleží. Ti lidé nestojí za ránu z ručnice. Tento abbé Chauvelin náleží k jansenistům; neublíží sice ani kuřeti, ale poděkoval se s ostatními členy parlamentu. Vhoďte list do ohně, a nemluvme již o něm!“

II.

Poslední slova králova nezněla sice jako odsouzení k smrti, ale asi tak jako zákaz dalšího života. Co mohlo se roku 1756 státi z mladého chudého muže, o němž král nechtěl věděti? Nanejvýš písař nebo filosof, snad také básník, básník bez příznivců — nejnuznější tehdy řemeslo.

Mladý Vauvert, jenž se slzami v očích byl napsal list, o němž král ráčil zažertovati, nepomýšlel ani ve snách na to, aby si zvolil takovéto povolání. Zatím co paní Pompadourová předčítala jeho list, měl ve starém zámku nauflettesském s otcem svým rozmluvu.

„Odcestuji do Versailles,“ pravil přecházeje prudce komnatou.

„A co hodláš tam poříditi?“

„Vím-li to? Však co pořídím zde?“

„Jsi alespoň mým společníkem; není to ovšem zaměstnání příliš kratochvilné, a já také nemíním tě zdržovati. Ale zda jsi zapomněl, že matka tvá jest mrtva?“

„Nikoliv otče, právě tak jako jsem nezapomněl, že jsem jí slíbil, tento život, za který tobě děkuji, také tobě věnovati. A proto se zajisté vrátím, ale nyní musím pryč — nemám stání v těchto prostorách.“

„A proč?“

„Ze samé lásky, nesmírné, zoufalé lásky k slečně z Annebaultu.“

„Víš dobře, že tato láska jest úplně beznadějna. Jen Molière žení a vdává chuďasy. Nad to jsem také v nemilosti.“

„V nemilosti! Přese všecku hlubokou úctu, kterou jsem ti, otče, povinen, musím dovolit si tázati se tě po příčině této nemilosti. Jsme-li v parlamentu? Radíme-li se o daních? Nikoli, my jenom je platíme. Jestliže pánové z parlamentu skrblí s důchody královskými, jsou oni za to zodpovědni, a nikoliv my. Jakým právem pan abbé Chauvelin strhl nás s sebou v záhubu?“

„Pan abbé Chauvelin jednal, jak slušelo se na muže poctivého. Hlasoval proti dani, protože příčí se mu ohromné výdaje dvora, výdaje to, o nichž za časů paní ze Châteaurouzu nikomu ani by se bylo nesnilo. Ta aspoň byla krásná a přec nehltala miliony; nikoliv, nedala si darovat ani tolik, co velikomyslně sama rozdala. Ta milenka králova dovedla také královsky cítit, nežádajíc jiného, leč aby nebylo jí splesnivět v žaláři, kdyby pozbyla přízně pavnovníkovy. Ne tak tato Etiolová, Le Normandová a konečně tato nenasytná Poissonová.“

„Co nám na tom záleží?“

„Co nám na tom záleží? Po tom se tážeš? Týká se nás to blíže, než si myslíš. Víš-li také, že nyní, kdy král takořka nás vydírá, soukromé jmění jeho milostnice vzrostlo v sumu báječnou? Když nastupovala své místo, dala si upsati roční důchod sto a osmdesáti tisíc livrů; ale to nestálo za řeč, toho nyní netřeba ani připomínati. Nemáš ani

pojmu o tom, jaké úžasné sumy král vrhá jí do klína! Nemine ani jediného čtvrtletí, aby jen tak mimochodem letmo neshrábla pětkrát až šestkrát sto tisíc livrů; včera pohltila daň ze soli, dnes došlo na přebytky z královských stájí. Vedle nádherných příbytků, které jsou jí k službám ve všech královských palácích a zámcích, kupuje La Selle, Cressy, Aulnay, Brinborion, Marigny, Saint-Rémi, Bellevue a celou řadu jiných statků, paláce v Paříži, ve Fontainebleau, ve Versailles, v Compiègnei a kromě toho u všech možných bankéřů ve všech zemích tajně ukládá kapitály, pro případ, kdyby neočekávaně upadla v nemilost, aneb kdyby náhlá smrt učinila konec životu Jeho Veličenstva. A nyní mi laskavě řekni, z čí kapsy vše to jde?"

„To nevím, otče; z mé jistě ne."

„Však přece! Z tvé kapsy, z kapes nás všech, z kapsy Francie, z kapsy lidu; lid musí to vypotit a proto hřmotí po ulicích a lepí posměšné veršíky na podstavec sochy královy. Toho nechtí déle trpěti pánové z parlamentu, nechtí slyšeti o nových daních. Když jednalo se o náklad na válku, tu byli bychom s radostí obětovali poslední haléř. Po vítězství král jasně mohl viděti, že lid jej miluje; ještě patrněji přesvědčil se o tom ve své těžké nemoci. Tehdy přestal každý svár, každý strannický spor, každý zastaralý hněv: celá Francie na modlitbách klečela u lože, na němž vládce její snášel bolesti. Jestliže však nesmlouvajíce platíme vojákům a lékařům tohoto vládce, není tím ještě řečeno, že bychom také hodlali platit jeho milostnicím; mámeť jiné věci na starosti, nežli živit paní Pompadourovou."

„Té se neujímám, otče. Nemohu ji ani chválit ani odsuzovat, protože jsem ji nikdy neviděl."

„Arciť; a proto nebylo by ti nemilé ji spatřiti, abys mohl utvořit si o ní své vlastní mínění, není-li pravda? Neboť ve tvých letech hlava pronáší svůj úsudek očima. Inu pokus se o to, jak se ti líbí; ale nevím, nevím, dostane-li se ti potěšení, abys se s ní seznámil."

„Proč to, otče?"

„Protože je to pokus bláznovský; protože markýza ve svém brinborionském boudoiru tak jest nepřístupna, jako turecký sultán ve svém haremu; protože všecky dvéře zavrou ti před nosem. Co počíti? Hodláš-li pokoušeti se o věc nemožnou a honiti se za štěstím jako dobrodruh?"

„Nikoliv, ale jako zamilovaný. Nezamýšlím žebrati, otče, ale ozvati se proti křivdě a bezpráví. Měl jsem oprávněné vyhlídky a poloviční slib pana z Bironu; již téměř byl bych směl vroucně milovanou dívku pozdraviti jako svoji nevěstu; má náklonnost není nikterak nerozumnou, vždyť ty sám ničeho jsi proti ní nenamítal. Dovol mi tudíž, abych provedl svou při. Budu-li mluviti před králem či před paní Pompadourovou, toho této chvíle ještě nevím, ale musím ke dvoru!"

„Hodláš objeviti se u dvora a nemáš ani pojmu o tom, jaké panují tam poměry!"

„Snad právě proto tím lépe budu přijat, že nikdo mne nezná."

„Že nikdo tě nezná? Vauverte, kam to myslíš? Se jménem, jako jest naše! . . . Jsme ze staré šlechty, hochu, a není možná, aby nikdo tě neznal."

„Pak král tím spíše mne vyslechne."

„Ani k tomu se nesníží. Vzal jsi sobě do hlavy Versailles a domníváš se, že budeš u cíle, jakmile postillon zastaví. Nuže, dejme tomu, že bys dostal se až do předsíně komnaty královské: tuť ovšem toliko jediné dvéře jsou mezi Jeho Veličenstvem a tebou, a přec dělí vás hluboká propast! Všecky snahy tvé, abys pronikl až ku králi, budou marny, neboť jsme spřízněni s panem Chauvelinem. A kterak myslíš, že král se mstí? Damiensa dává napínati na skřipec; parlament posýlá do vyhnanství; nás však trestá slovem, aneb co ještě horším jest, mlčením. Víš-li také, jaký význam má mlčení krále, když místo odpovědi po člověku mrští němým, strnulým, zdrcujícím pohledem? Zdá se, že tento trest jest méně krutý než popraviště neb Bastilla, a přec účinkuje právě tak jako potupné znamení, vypálené rukou katovou. Odsouzenec zůstává sice na svobodě, ale ať se osmělí přiblížit se k dámě neb pánovi ode dvora! Před ním vše se zavírá, salon, chrám i kasárna; od něho každý se odvrací, tak že nezbývá mu, než aby byl hříčkou náhody v neviditelném žaláři."

„Budu se tak dlouho namáhati, až dvéře se přede mnou otevrou."

„Povede se ti jako se vedlo dosud každému. Mladý pan z Mesnières neprovinil se více než ty. Jako ty mohl odvolávat se na sliby a byl k nejlepším nadějím oprávněn. Jeho otec, nejvěrnější poddaný Jeho Veličenstva, nejpočestnější a nejšlechetnější občan celé říše, nenalezl u krále sluchu, i šel tedy starý muž, jehož hlava pokryta jest ctihodnými šedinami, k milostnici, ne aby vyprosil si přízeň, ale pouze proto, aby upozornil ji na odůvodněné nároky svého syna. Víš-li, jak zněla její odpověď? Pan z Mesnières sdělil mi ji slovo za slovem ve svém listě: „Na králi jest, aby poroučel; není mu vhod, aby nespokojenosti své dal bezprostředního výrazu, má dosti na tom, že dává vám ji pocítit tím, že před vaším panem synem zavírá každou veřejnou dráhu; kdyby král jinak vás trestal, spůsobilo by to mnoho řečí, čemuž on nechce; skloňte se před svrchovanou jeho vůlí! Lituji vás a dovedu ocenit váš žal, neboť sama jsem byla matkou; dovedu si představiti, jak vás to tíží, že nikde nemůžete zaopatřit svého syna." Takovýmto tonem mluví tvor, k jehož nohám hodláš se uvrhnouti!"

„Které prý jsou velice něžny, milý otče."

„Kdož o tom pochybuje? Hezká ta osoba není, a král jí nemiluje, to jest známo. Ale přec shýbá a choulí se před ní. Aby zachovala svou záhadnou nadvládu, k tomu potřebí ovšem mocnějšího kouzla, než jakým působí její dřevěná hlava s tváří strnulých rysů."

„Vypráví se o ní, že jest nad míru duchaplna!"

„Veliká to zásluha, schází-li dobré srdce!"

„Jak že? Ona že by neměla srdce, a přednáší přec tak rozkošně verše Voltaireovy a hudbu Rousseauovu a hraje Alziru a Colettu? Nemožno! To se nedá myslit!"

„Inu jdi tam, stojíš-li na tom, a přesvědč se sám! Na mně jest pouze, abych ti radil, nikoliv, abych ti poručil, ale buď ujištěn, že vyhodíš peníze, které bude tě stát cesta. Což tak velice miluješ slečnu z Annebaultu?"

„Více nežli svůj život!"

„Dobrá! Šťastnou cestu!"

III.

Kdosi tvrdil, že láska na cestách ochabuje, poněvadž prý cestování vyráží; ale kdosi jiný zase naproti tomu tvrdil, že láska na cestách vzrůstá, poněvadž prý člověk má kdy oddávati se v myšlenkách své vášni. Vauvert nečinil takovýchto pozorování, k tomu byl příliš mlád. Nabaživ se jízdy ve voze, byl si na půl cestě najal koně a o páté hodině večerní vjel do dvora hostince, jenž starobylým svým štítem „u slunce“ upomínal na dobu Ludvíka XIV.

Ve Versailles bydlel starý kněz, který dříve byl farářem v jedné vsi nedaleko Nauflettu, a jejž Vauvert z oněch dob dobře znal a jeho si vážil. Tento prostý, skromný muž měl synovce, jenž obdařen byl bohatými obročími a u dvora rád viděn. Toho Vauvert nyní navštívil. Mocný pán přijal jej nad míru vlídně, ba ráčil i věnovati trochu pozornosti jeho záležitosti.

„Přicházíte jako na zavolanou,“ pravil. „Dnes večer jest u dvora operní představení, jakási slavnost, slovem, cosi zvláštního. Nemohu tam jít, neboť hněvám se s markýzou, abych u ní průchod zjednal nějaké prosbě; zde však mám vstupenku, kterou od vévody z Aumontu pro někoho — věru již ani nevím pro koho — jsem si vyprosil. Dám vám ji. Nejste sice uveden ke dvoru, ale při divadelním představení se k tomu přísně nepřihlíží. Jděte jen a hleďte, abyste v čas byl v malém foyeru, kterým král se bude ubírati. Jediný jeho pohled, a jest vám pomoženo.“

Vauvert děkoval abbéovi a unaven jsa probděnou nocí a dlouhou jízdou, ustrojil se s onou nedbalostí do plesu, která zamilovaným tak pěkně sluší. Neobratná služka pomáhala mu, jak právě se dalo, a poprášila pudrem zlaté třepení jeho kabátu. Potom nastoupil cestu do neznámých světů.

S nastávající nocí přišel do zámku. Nesměle přikročil ku stráži a tázal se, kudy jest mu jíti. U velkých schodů, kam byl odkázán, zvěděl od Švýcara, že opera již začala, a král, arciť pak i hosté, že jsou již v sále divadelním.

„Jestliže pan markýz ráčí přejíti dvůr,“ dodal Švýcar — každý na zdařbůh titulován markýzem — „dostane se tam nejkratší cestou. Ale kdyby panu markýzovi bylo milejší jíti komnatami . . .“

Prostory zámecké byly Vauvertovi úplně neznámy. Puzen jsa zvědavostí rozhodl se pro cestu komnatami, a když lokaj se chystal jej následovati, aby byl mu průvodčím, náhlý nával ješitnosti vložil mu na jazyk odpověď, že nepotřebuje průvodce. Vydal se tudíž zcela sám na cestu ne bez jakési tísně:

Versailles tonuly v moři světel Od přízemku až k lomenici pozlacený nábytek a hladký mramor třpytil se v lesku ramenitých svícnů a nádherných lustrů. Až na komnaty královniny všecky dveře byly otevřeny. Každý krok, který učinil ku předu, naplnil Vauverta nevýslovným úžasem a obdivem, neboť všecka báječnost, která při každém pohledu se mu naskytovala, spočívala netoliko v oslňující nádheře, ale i v úplné samotě, která jakoby jej byla zanášela v čarovnou pustinu.

Jakási zvláštní tajuplná nálada vzniká v člověku, když v rozsáhlých prostorách, buď již ve chrámě, chodbě klášterní neb zámku, cítí se sa-

moten. Tu jest člověku, jakoby stavba na něm spočívala a jej tísnila, jakoby stěny naň pohlížely a ozvěna vlastních jeho kročejů jakoby mu naslouchala; každý šramot, který od něho vychází, ruší slavnostní ticho, tak že, jat bezděčnou bázní, toliko s posvátnou hrůzou osměluje se kráčeti.

Takový také byl počáteční pocit Vauvertův; brzy však zvědavost nabyla v něm převahy a strhla jej s sebou. V nedozírném odlesku křížily se plameny světel na kandelábrech galerie zrcadlové. Na tisíce a tisíce Amorků, nymf, pastýřek pohrávalo si na stěnách, poletovalo na stropech a objímalo celý palác jakoby nekonečným věncem. Ve velkých sálech se sametovými baldachyny zlatem protkanými oko tkvělo na majestátních lenoškách ve slohu Ludvíka XIV., potom zase na pomačkaných pohovkách, hracích stolkách a vůkol rozestavených polních sedadlech; v neobmezené řadě prázdných prostor tím neodolatelněji ze všech stran drala se tato nádhera, ježto zůstavovala dojem marnotratné zbytečnosti; tu a tam z otevřených dveří zela nekonečná chodba; zde se přišlo na spletité bludiště schodův a chodeb, tam na sloupořadí a ohromné výstupky, potom zase na útulné boudoiry, jakoby stvořené pro malé dítky, aby hrály si v nich na schovávanou, na obrovský obraz od Vanlooa vedle porfýrového krbu, na zapomenutou toiletní krabičku vedle čínské pagody: pestrou směsici mohutné až tísnící nádhery a zženštile rozmařilého půvabu, a všude uprostřed tohoto přebujného lesku na tisíce přerůzných výdechů květin a rtů ženských, splývajících ve zvláštní omamující ovzduší, ve vlažný opojný dech, v oddech nyjícího rozkošnictví.

Samoten na takovémto místě, ve dvacíti letech, kráčeje mezi divy, kdož by tu nebyl oslněn a unesen? Bez určitého směru, jako ve snách Vauvert potácel se dále.

„Toť pravý zámek vil!“ zašeptal; uskutečnilať se před očima jeho jedna z oněch pohádek, v nichž zbloudilý kralevič odkrývá očarovaný palác. —

Zda bylo možno, aby smrtelníci bydleli na takovémto přenádherném místě? Zda pozemské ženy s nedbalou gracií tulily se kdy k měkkým poduškám těchto lenošek, zůstavujíce na nich lehké otisky svých kyprých ramen? Snad — kdo ví? — za těmito hustými oponami objeví se princezna, probudivší se ze stoletého spánku, víla v krinolíně, Armida ve zlatotkaném rouše, neb otevře se mramorový sloup a z rozkošného úkrytu vyklouzne sličná dryada na svobodu . . .

Vauvert, omámen jsa výtvory své fantasie, sklesl na pohovku, aby nerušeně mohl se jim oddati, a nejspíše nebyl by tak brzy zase vstal, kdyby upomínka na milenku nebyla se vynořila mezi ním a kouzlem, které jej obestíralo. Co činila as nyní slečna z Annebaultu, která byla zůstala na svém starém zámku?

„Athenaïdo!“ zvolal náhle, „proč mařím zde drahý čas? Ztratil-li jsem rozum? Veliký Bože, kde jsem a co se děje se mnou?“

Vzchopil se, aby dále putoval těmito neznámými prostorami a jak samo sebou se rozumí, bloudil dokola. Konečně v jedné chodbě uzřel dva lokaje, kteří tiše spolu se bavili. Přikročiv k nim, tázal se na cestu k divadelnímu sálu.

„Jestliže pan markýz," zněla odpověď, „ráčí sejíti po schodech dolů, projíti chodbou v pravo, vystoupiti po třech schodech, obrátiti se v levo, projíti sálem Dianiným, Apollonovým a jarním, vystoupiti opět po šesti stupních a zůstaviti sál tělesné stráže v pravo, octne se u ministerských schodů, kde strážcové ve službě budou pokládati si za čest podati další vysvětlení."

„Díky!" pravil Vauvert; „jestliže tak důkladně byv poučen, přece zbloudím, budu musit vinu toho přičísti sám sobě."

Statečně putoval dále, avšak mimoděk zde onde se zastavoval, brzy aby se ohledl, brzy aby o své lásce přemítal. Po dobré čtvrthodině nalezl, jak mu bylo oznámeno, nové dva lokaje.

„Pan markýz chybil se pravé cesty," řekli mu, „a měl jíti druhým křídlem zámeckým; pan markýz však snadno se tam dostane; potřebuje toliko sestoupiti po schodech, projíti sálem nymf a sálem letním a potom . . ."

„Díky!" pravil Vauvert. „Jest to vlastně ode mne veliká hloupost," myslil si, „tak nejapně se vyptávati. Činím se tím zbytečně směšným, a byť i tito lidé neměli mne za blázna, k čemu poslouží mi zvučná jména sálů, které vesměs jsou mi neznámy?"

Ustanovil se tudíž nyní na tom, že půjde na zdařbůh stále přímo. „Neboť tento palác," myslil si, „jest sice velice krásný a velice prostranný, ale nekonečný není, a byť byl třikráte tak rozsáhlý jako naše králíkárna, musil by v tom sám ďas vězet, abych nepřišel na konec."

Ve Versailles však velmi obtížno jest kráčeti stále přímým směrem, a snad také selské porovnání královského paláce s králíkárnou vzbudilo nelibost domácích duchů, neboť stále více naváděli ubohého zamilovaného mladíka, škádlíce jej, jak se zdá za trest pro jeho rouhání, tím, že opět a opět přiváděli jej na předešlé místo. Vauverta začínalo to znenáhla zlobiti.

„U kata!" zvolal, „toť přec již veliké bláznovství. Protože tyto osamělé prostory z počátku mne okouzlovaly a unášely, nenaleznu-li východu z tohoto proklatého zámku? (O paláci vil nebylo již řeči.) Mor na mě pro můj marnivý nápad, že jsem se odvážil sem jako princ ve zlatých botkách z pohádky, na místě, abych prvním lokajem byl se dal dovést do divadelního sálu!"

Při tomto výbuchu pozdní lítosti Vauvert stanul na konci chodby, do níž vedly trojí dvéře. Za prostředními domníval se slyšeti tichý šepot, tak sladký a vábivý, že mimoděk musil naslouchati. V okamžiku, kdy chvěje se pro svoji nešetrnost, již již blížil se k oněm dveřím, obě půle jejich před ním se rozletěly. Omamující vůně ovanula jej a oslňující proud světla vyřinul se tak náhle proti němu, že o několik kroků ustoupil.

„Ráčí-li pan markýz dovnitř?" tázal se sluha, jenž otevřel dvéře.

„Rád bych k opernímu představení," odvětil Vauvert.

„Právě skončilo."

Při těchto slovech vykročili z divadelního sálu první hosté: krásné dámy s jemným nádechem bílého a červeného líčidla na tvářích po boku pánů starých i mladých. Skvělá společnost bavila se polohlasem s odměřenou veselostí, v níž jevila se směsice bázně a úcty.

„Co to znamená?“ tázal se Vauvert, jenž nepozoroval, že náhodou byl zaveden do malého foyeru.

„Očekává se Jeho Veličenstvo,“ odpověděl strážce dveří.

Jest jistá laciná smělost, která nikdy se nezalekne, nejsouc ničím jiným, leč odvahou drsnějších povah. Náš mladý venkovský šlechtic při vší své sebevědomé statečnosti neměl této nezvedené odvahy. Při pouhých oněch slovech: „Očekává se Jeho Veličenstvo,“ stanul nepohnutě, takořka bázlivě.

Ludvík XV., jenž na lovu nehleděl na jízdu desíti neb dvanácti mil, ve všem ostatním, jak známo, stavěl na odiv svrchovanou pohodlnost. Lichotil si, nikoli bez důvodů, že jest prvním rytířem Francie, a jeho milostnice ujišťovaly jej, rovněž nikoli bez důvodů, že jest také nejkrásnějším postavou i tváří. Pokládalo se za velikou událost, když někdo viděl jej, an ráčil povstati z lenošky a „osobně“ učiniti několik kroků. Všecek šepot umlknul, když opíraje se o rámě pana z Argensonu, červený podpatek svého střevíce s lenivostí, která po jeho příkladu stala se modou, šinul po parketové podlaze foyeru; pánové stáli s nachýlenými hlavami, neodvažujíce se úplně je skloniti; krásné dámy vzdávaly onen půvabný pozdrav, jejž naše babičky nazývaly „reverencí“ a který později zatlačilo nepěkné anglické „shakehand“.

Král však byl ke všemu lhostejný a viděl jen to, co se mu líbilo. Snad téhož dne byl mu představen Alfieri, jenž ve svých „Pamětech“ takto líčí své versailské dojmy:

„Věděl jsem dobře, že král s nepatrným cizincem nikdy ani slova nepromluví, a přece překvapilo mne jeho apaticky hrdé chování. Kdo byl mu představen, toho měřil od hlavy k patě, ale bylo na něm viděti, že tento pohled nečiní naň ani sebe nepatrnějšího dojmu. Zdá se mi, že obr, kdyby se mu řeklo: Zde ti představuju mravence, pohlednuv naň, musil by se aspoň usmát a snad také zvolati: Aj, jaké to maličké zvířátko!“

Tak mlčelivý panovník v uzavřené osamělosti bral se tímto množstvím květů, krásných žen a hladkých dvořanů. Vauvertovi bylo jasno, že nemá čeho doufati od krále, a že není zde půdy vnímavé pro truchlivou historii jeho lásky.

„Jak pošetile jsem jednal, nechtěje otci věřiti,“ myslil si, „a přece měl pravdu tvrdě, že zející propast bude mezi mnou a králem, byť jen dva kroky dělily mne od něho. Požádám-li za slyšení, kdo se za mne přimluví, kdo mne představí? Zde kráčí neobmezený vládce; jediný pokyn jeho by stačil, aby osud můj se změnil, aby štěstí mé bylo založeno a všecky tužby mé aby byly splněny. Zřím jej před sebou, nebylo by mi než vztáhnouti ruku, abych se ho dotekl . . . a přece cítím se od něho vzdálenějším, než kdybych byl v nejodlehlejším koutě našeho statku! Kde vzíti odvahy, abych k němu přikročil a jej oslovil? Kdo může přispěti mi ku pomoci?“

Zatím co takovéto myšlenky trýznily Vauverta, objevila se v sále dosti sličná mladá dáma velice uhlazeného a půvabného vzezření; její oblek byl nad míru jednoduchý: bílý šat bez démantův i krajek; ve vlasech měla růži. Jakýs panáček, jak Voltaire praví: „sama vůně ambrová“, vedl ji za ruku a šeptal jí cosi za její vějířem. Nyní ná-

hoda chtěla tomu, že za šepotu a smíchu vějíř jí uklouzl a padl na lenošku, která stála právě před Vauvertem. Mladý šlechtic pokročil okamžitě v před a ježto, chtěje vějíř rychle zdvihnouti, byl sklesl na koleno, a ježto taká mladá dáma vypadala nad míru roztomile, pódal jí kleče ztracený předmět. Stanula, usmála se a v dík lehce pokynuvši hlavou, kráčela dále, ale při pohledu, jejž mu zaslala, Vauvert pocítil záhadný tlukot srdce. — Tento tlukot srdce nebyl jej sklamal, neboť mladá dáma byla malou Etiolovou, jak nespokojenci dosud se vyjadřovali: ostatní, mluvíce o ní, říkali markýza, hlasem právě tak slavnostním, jakoby byli řekli: královna.

IV.

„Ta se mne ujme, ta se za mne přimluví! Pravdu měl abbé pravě mi, že vše závisí na pohledu! Tyto duchaplné, něžné oči, tato čtveračivě rozkošná ústa, tato půvabná nožka, skrývající se v roztomilém střevíčku . . . tak zajisté vypadá má dobrá víla!“

Takovémuto rozjímání, téměř hlasitě jásaje, oddával se Vauvert, vraceje se do svého hostince. Na čem asi stavěl náhlou svoji naději? Mluvila-li z něho pouze mladost, či oči markýziny opravdu byly promluvily?

Avšak tím obtíže ještě nikterak nebyly odstraněny. Byť i slyšení u krále bylo nyní zbytečno, kdo zjedná mu slyšení u markýzy?

Značnou časť noci použil k tomu, aby napsal list slečně z Annebaultu, jenž velice se podobal onomu, jejž markýza Pompadourová byla předčítala králi, a jehož obsah by nás tudíž málo zajímal. Vedle hlupců toliko zamilovaní věří ve svou originalitu, opakujíce stokrát to, co již dávno byli řekli.

Záhy z rána Vauvert vyšel a bloudil zadumán ulicemi. Z důvodů, jichž nedovedeme vyložiti, ani mu nenapadlo, aby ještě jednou uchýlil se ku svému příznivci. Vřelať v něm zvláštní směsice úzkosti a smělosti, nepravého studu a romantické blouznivosti. A věru, co také abbé byl by odpověděl, kdyby vylíčil mu příhodu včerejšího večera? „Tedy se vám naskytla příležitost zdvihnouti vějíř; nuže, kterak jste toho využitkoval? Co jste řekl markýze?“ — „Nic.“ — „Že nic? Měl jste ji oslovit.“ — „Ale byl jsem všecek popleten.“ — „To bylo chyba; vhodné příležitosti nutno vykořistit; však se to dá ještě dohonit. Chcete-li, představím vás svému příteli, panu N. N., neb své přítelkyni, paní N. N., což bude ještě líp. Postaráme se o to, abyste mluvil s markýzou; jen se jí zas nelekněte.“

Takovýmto a podobným domluvám Vauvert chtěl se vyhnouti. Bylo mu, jakoby dobrodružství jeho musilo pozbyti svého poetického pelu, kdyby někomu o něm vyprávěl, jakoby osud byl pro něho učinil cosi nevídaného a neslýchaného, takže by se prohřešil, kdyby o tom nemlčel; v jeho očích tajemství ztratilo by tím rázem všecku svoji cenu, a on sám stal by se ho nehodným. „Šel-li jsem včera do zámku,“ myslil si, „naleznu také dnes sám cestu do Trianonu.“ Tam totiž tehdy bydlila markýza.

Ani sám nevěda jak, Vauvert octnul se tudíž na cestě do Trianonu. Pomocí pokynů, jichž bylo se mu dostalo v hostinci, dospěl

šťastně až ku mříži zámku, či spíše mramorové skřínky na klenoty, která nazývá se Trianonem a tak bohata jest veselými i smutnými upomínkami. Leč pohříchu mříž zdála se býti zavřena, a opodál ve stromořadí procházel se tělnatý vrátný s rukama na zádech zkříženýma, vypadaje jako člověk, který nikoho neočekává.

„Buďto je zde král,“ myslil Vauvert, „anebo markýza vyjela. Jestliže služebnictvo loudá se za zavřenými dveřmi, buďto panstvo není doma, neb aspoň nelze s ním mluvit.“

Co počíti? Všecka dřívější smělá sebedůvěra změnila se rázem v rozpaky a malomyslnost. Již pouhé pomyšlení, že král byl by zde, polekalo Vauverta mnohem více, nežli včerejší slova: „Očekává se Jeho Veličenstvo,“ neboť tehdy stál ještě před čímsi neznámým a netušeným, avšak dnes znal již onen ledový pohled nepřístupné všemohoucnosti.

„Pomoz Pánbůh! Kterak bych se as tvářil, kdybych odváživ se lehkomyslně do této zahrady, stanul tváří v tvář před vznešeným vládcem, jenž v této chvíli leží snad na břehu bublajícího potůčka, srkaje svou kávu?“

Ihned vyhouply se před ubohým zamilovaným mladíkem příšerné obrysy Bastilly; půvabný obraz usměvavé markýzy vymizel z jeho fantasie; viděl jen věže, žalář, suchý chléb a mučicí nástroje: vždyť znal smutný příběh Latudeův. Rozum znenáhla nastoupil opět svá práva, a všecky naděje zaplašeny rozprchly se před ním.

„Avšak,“ pravil opět u sebe, „činím-li co zlého, a proč by zlo stihlo mne od krále? Stěžuji si toliko na nezaviněnou krutost a nemám na svědomí posměšných básniček. Ve Versailles byl jsem včera tak vlídně přijat, a veškeré služebnictvo chovalo se ke mně tak zdvořile!.. Čeho se bojím? Že vyvedu nějakou hloupost? Aj což! Nebude zajisté poslední ani největší.“

Přikročiv ku mříži, dotekl se jí; byla toliko přivřena. Otevřel ji a zmužile vešel. Sluha mrzutě se obrátil.

„Čeho si přejete? Kam byste rád?“

„K paní Pompadourové.“

„Jste-li pozván ke slyšení?“

„Ano.“

„Kde máte svůj list?“

To byl ovšem náramný rozdíl proti včerejšku; zde se neříkalo: „Ráčí-li pan markýz vejít;“ zde nemohl pomoci ani vévoda z Aumontu. Vauvert zádumčivě sklopil oči a shledal, že jeho punčochy a střevíce byly pokryty prachem. Byl nerozumně přišel pěšky na místo, kam nikdo pěšky nechodíval. Také vrátný sklopil zrak a měřil Vauverta ne sice od hlavy k patě, ale od paty ke hlavě. Kabát nalezl milost před zkoumavým jeho zrakem, ale klobouk seděl poněkud na křivo, a účes byl porušen.

„Vy tedy nemáte listu? Co vlastně chcete?“

„Rád bych mluvil s paní Pompadourovou.“

„Nic více? Myslíte-li, že jen tak beze všeho lidi předpouštíme?“

„To mně neznámo. Jest-li zde král?“

„Snad, avšak ušetřte mne svými otázkami i svou přítomností.“

Vauvert nehodlal se rozčiliti, ale při této nestydaté odpovědi mimoděk změnil barvu.

„Stalo se mi již nejednou, že jsem poručil lokajovi, aby odešel," odpověděl, „aby však lokaj k tomu vyzval mne, to přihodilo se mi dnes poprve."

„Lokaj! Já lokajem?" křičel rozzuřený vrátný.

„Lokaj, vrátný nebo podomek — co mi na tom záleží? Se služebnou spřeží nečinívám okolků."

Švýcar s planoucí tváří a zaťatými pěstěmi pokročil vpřed. Vauvert, jenž při této zdánlivé vyhrůžce opět nabyl klidu, rychlým pohybem povytasil kord z pochvy.

„Buďte opatrným," pravil, „šlechtice stojí to jen šest a třicet livrů, skolí-li hrubce, jako jste vy."

„Jste šlechtic, pane, a já jsem ve službě Jeho Veličenstva; plním toliko svou povinnost, a nedomnívejte se . . ."

V témž okamžiku zazněla v dálce fanfára, která jakoby byla přicházela z lesa satoryského a znenáhla zase doznívala. Vauvert vrazil kord do pochvy a nestaraje se dále o začatý svár, zvolal:

„Hrome! Král vyjíždí na lov. Proč jste mi to neřekl hned?"

„Protože ani vám ani mně nic po tom není."

„Mějte rozum, příteli. Král jest pryč, já nemám listu, nejsem také pozván ke slyšení, ale zde máte zpropitné a nyní mne vpusťte!"

Vyňal z kapsy několik zlaťáků. Vrátný změřil jej opětně pohledem sebevědomě pohrdavým.

„Kam to míříte?" tázal se nevážně. „Vkrádáme-li se pomocí takovýchto prostředků do královského zámku? Mějte se na pozoru! Mohl bych vás dát zatknouti."

„Cože? Ty praničemo!" zvolal Vauvert, sáhnuv po kordu.

„Ano, tak bych mohl učinit," opakoval vrátný. — Ale za této rozmluvy husté mraky byly zatemnily oblohu. Blížila se bouře; zablesklo se, načež následoval táhlý rachot, a již také těžké kapky padaly k zemi. Jedna z nich byla se rozplaskla na zaprášeném střevíci Vauvertově, jenž dosud držel v ruce své zlaťáky a nyní se rozkřikl:

„U ďasa! Kam se schovám? Nerad bych promokl!"

Vkročiv rychle do domku vrátného, usedl bez okolků do pohodlné jeho lenošky.

„Jak nudný jste člověk," vzdychal, „a kterak jsem nešťasten! Větříte ve mně spiklence a nechcete pochopit, že hodlám toliko odevzdat žádost Jeho Veličenstvu!"

Neodpovídaje Švýcar vzal z kouta svoji halapartnu a zaujal postavení úctu vzbuzující.

„Kdy konečně odejdete?" zařval.

Podobalo se, že svár na chvíli zapomenutý znovu vzplane, a již také bylo se nejhoršího obávati od ozbrojeného Švýcara. V tom Vauvert pojednou se obrátil a zvolal: „Aj, kdo to sem přijíždí?"

Mladý páže na krásném koni hnal se sem úprkem. Cesta byla deštěm rozmoklá a mříž jen pootevřená, takže jezdec musil na okamžik zastaviti. Švýcar vyšel otevřít bránu, načež páže opět zasadil koni ostruhy; ale zvíře sklouzlo na vlhké půdě a upadlo.

Každý ví, jak nepohodlno, ba nebezpečno jest zdvihati koně, ležícího na zemi. Avšak Vauvert, neboje se rány, spěchal na pomoc a tak

obratně ujal se celé věci, že v několika minutách kůň stál na nohou a jezdec byl osvobozen. Všecek jsa zabláceu, belhal namáhavě do domku vrátného, kde byl usazen do známé nám již velké lenošky.

„Pane," pravil k Vauvertovi, „jste zajisté také šlechtic. Prokázal jste mně již velikou službu, ale hodlám vás prositi za službu ještě větší. Zde jest list Jeho Veličenstva k paní Pompadourové, list, který, jak snadno uhodnete, má být rychle doručen, vždyť málem byl bych srazil vaz, chtěje dříve býti na místě. Pochopujete, že v tomto obleku a s obraženou nohou nemohu sám odevzdati list Jeho Veličenstva, leda bych se dal k markýze donésti. Chcete-li laskavě převzíti mou povinnost?"

S těmi slovy vyňal z náprsní kapsy velikou obálku se zlatými arabeskami a královskou pečetí.

„S největší radostí," odpověděl Vauvert, přijav list. A lehký jako pírko po špičkách odkvapil odtud.

V.

Když Vauvert přišel do zámku, stál opět u vchodu Švýcar.

„Poselství Jeho Veličenstva!" zvolal mu v ústrety mladý muž, tentokráte bez bázně před halapartnou a s listem v ruce vesele hopkoval podle několika lokajů.

Když hubený strážce dveří, jenž stál ve předsíni, poznal královskou pečeť, uklonil se zvolna a slavnostně jako topol ve větru a dotekl se svými kostnatými prsty jistého místa na stěně. Jako kouzlem otevřela se skrytá dvířka. Hubený muž vlídně kynul, Vauvert vkročil, a pootevřená dvířka se za ním bez hluku opět zavřela.

Právě tak tiše uveden byl komorníkem nejdříve do salonu, potom na chodbu se dvěma neb třemi východy a odtud opět do salonu, kde byl požádán okamžik posečkati.

„To upomíná mne živě na versaillské bludiště," myslil si Vauvert. „Budu-li i zde hrát si na slepou bábu?"

Salon, v němž Vauvert čekal, byl vyzdoben četnými zrcadly. Jest známo, jakou měrou sličná dáma může vykořistit přednosti svého krásného vzrůstu, když svůj obraz všemožnými odrazy ztisíceronásobí. Tak oslňuje a takořka obkličuje toho, komu chce se zalíbiti. Kamkoli pohlédne, vidí toliko ji, nemůže se jí vyhnouti, takže mu nezbývá než prchnouti neb vzdáti se na milost a nemilost.

Vauvert hleděl oknem dolů do zahrady. Tam jevily se již vedle stinných loubí, spletitých stezek, mramorových váz a bájeslovných soch první sledy onoho idyllického vkusu, jejž markýza jako novotu tehdy jala se zaváděti a jenž později za paní Dubarryové a královny Marie Antoinetty dostoupil vrcholu své dokonalosti. Tu a tam venkovský koutek otvíral již vítaný útulek vrtochům přesycené rozmařilosti. Buclatí Tritonové, vážné bohyně, učené nymfy vyzírali již s jakýmsi záchvěvem hrůzy ze svých zelených výklenkův, a zárodky anglické zahrady vyrůstaly již z půdy vedle pravidelně přistřihaného stromoví.

Vauvert byl v tomto ovzduší tak příjemně vzrušen, že ani se mu nenamanulo, aby činil kritické poznámky. Ba naopak obdivoval se všemu, zatím co jako rozpačitý návštěvník svůj klobouk a královský list mezi

prsty otáčel. Tu otevřely se dvéře, a malá komorná pravila líbezným hlasem: „Přikročte blíže, pane.“

Následoval ji zase několika více nebo méně tajuplnými chodbami do velké komnaty s okenicemi napolo zavřenými. Tam stanula naslouchajíc.

„Stále táž hra na slepou bábu,“ myslil si Vauvert.

Po několika minutách opět se otevřely dvéře, a jiná komorná, rovněž tak drobná jako první, stejně líbezným hlasem pravila: „Přistupte blíže, pane.“

Jestliže ve Versailles srdce Vauvertovo tepalo, bušilo nyní tím mocněji, neboť byl si vědom, že stojí na prahu svatyně. Nesměle vykročil z pološera do jasnější komnaty, kde světlo bylo tlumeno toliko pavučinovými záslonami a lahodný vánek ovíval vstupujícího. Komorná poodhrnula oponu, a Vauvert spatřil v pozadí budoiru, vyzdobeného s nejvkusnější jednoduchostí, dámu s vějířem, všemohoucí markýzu, sedící u stolu.

Byla samotna, ještě v ranním rouše a zdála se být zabrána v myšlénky, neboť seděla s hlavou o ruku opřenou. Když uviděla Vauverta, vstala, jakoby jata byla náhlým hnutím.

„Přicházíte s posláním královým?“

Vauvertovi nenapadlo nic vhodnějšího, než s hlubokou němou poklonou podati jí list. Vzala, či lépe řečeno, vytrhla mu jej chvatně z ruky a chvějícími se prsty zlomila pečeť.

List králův byl dosti dlouhý. Z počátku takořka hltala jeho obsah, potom s utajeným dechem, s napjatou pozorností četla řádku po řádce. Jak stála zde se staženým obrvím a stisknutými rty, nebyla krásna a jedva že upomínala na čarovnou postavu včerejší. Když byla hotova se čtením, zdálo se, jakoby sbírala své dojmy. Znenáhla celá její tvář, která na okamžik byla zbledla, pokryla se jemným nachem (naličena té doby ještě nebyla), a její rysy nabyly opět nejen dřívějšího svého půvabu, ale proletl jimi i záblesk opravdové krásy; její líce byly by se nyní mohly porovnati se dvěma růžovými lístky. S napolo utlumeným povzdechem pustila list na stůl a obrátila se k Vauvertovi:

„Nechala jsem vás čekat, pane,“ pravila, líbezně se naň usmívajíc, „protože nebyla jsem ještě vstala . . . a vlastně dosud jsem ještě nevstala. Proto také musila jsem vás dát uvésti tajnými chodbami, neboť zde právě tak jsem oblehána, jako bych byla doma. Ráda bych zodpovídala královský list. Nebylo-li by vám obtížno, býti mým poslem?“

Tentokráte Vauvert nemohl déle mlčeti; ostatně byl se zatím sebral.

„Ach, milostivá paní,“ pravil žalostně, „jakkoli vysoce si vážím tohoto milostivého vyzvání, nesmím přec vyhověti vaší žádosti.“

„A proč ne?“

„Protože nemám čest býti ve službě Jeho Veličenstva.“

„Ale kterak tedy přicházíte sem?“

„Náhodou. Cestou setkal jsem se s pážetem, který upadl a žádal mne . . .“

„Cože? Upadl?“ s hlasitým smíchem zvolala markýza, která této chvíle zdála se býti tak šťastna, že ve všem nalézala podnět k veselosti.

„Tak jest, milostivá paní, venku před mříži upadl i s koněm. Na štěstí byl jsem na blízku, pomohl jsem mu vstáti, a ježto oblek jeho velice utrpěl, prosil mne, abych přejal jeho úkol.“

„A jaká náhoda vás přivedla v pobliží?“

„Žádost, milostivá paní, kterou bych rád odevzdal Jeho Veličenstvu.“

„Jeho Veličenstvo bydlí přec ve Versailles.“

„Arciť; ale zde bydlíte vy.“

„Ah tak! Vy tedy chtěl jste mne prosit, abych převzala vaši věc?“

„Zapřísahám vás, milostivá paní, abyste mi věřila, že...“

„Nelekejte se! Nejste prvním. Ale proč obracíte se právě ke mně? Vždyť jsem žena ... jak na sta jiných.“

A markýza při těchto slovech, pronesených se čtveračivým výrazem, vítězným pohledem mrštila po listě, jejž právě byla přečetla.

„Milostivá paní,“ pokračoval Vauvert, „říkalo se mi vždy, že muži mají moc, ale ženy...“

„... že nakládají s ní po své vůli, není-li pravda? Nuže, milý pane, ve Francii máme královnu.“

„Vím to, milostivá paní, a právě proto byl jsem dnes ráno zde na blízku.“

Markýza byla uvyklá takovému lichocení, ač odvažovali se toliko jí je šeptati; ale podobalo se, že tato poklona, vyslovená za těchto okolností, zvláště jí lichotila.

„A jakým způsobem domníval jste se, že vniknete až ke mně? Neboť dá se očekávati, že přec nepočítal jste na pád jistého koně?“

„Milostivá paní, myslil jsem ... doufal jsem ...“

„Več jste doufal?“

„Doufal jsem ve šťastnou náhodu, která ...“

„Stále náhoda! Zdá se, že jste s ní velice spřátelen; já však vám dávám na uváženou, že její přízeň v nedostatku každé jiné pramálo by vám byla platna.“

Snad náhoda v tomto okamžiku zahanbiti chtěla markýzu pro urážlivou její neváženost; budiž tomu jakkoli, náhoda chtěla tomu, že Vauvert, jenž posledními otázkami uveden byl do nemalých rozpaků, na stole náhle spatřil vějíř, jejž včerejšího večera byl zdvihl. Tento vějíř nyní uchopil a jako tehdy kleče podával jej markýze.

„Milostivá paní,“ pravil, „toto jest jediný můj příznivec zde.“

Paní Pompadourová zprvu poněkud byla udivena a chvilku váhala, pohlížejíc brzy na vějíř, brzy na Vauverta.

„Aj, máte pravdu,“ pravila posléze, „vy jste to, pane, nyní vás opět poznávám! Setkala jsem se včera s vámi, když vévoda z Richelieu provázel mne z opery. Tu upadl mi vějíř, a vy, jak ráčíte se vyjadřovati, byl jste náhodou na blízku.“

„Tak jest, milostivá paní.“

„A jako pravý rytíř podal jste mi jej. Já jsem vám sice nepoděkovala, ale byla jsem jista tím, že kdo tak spůsobně dovede zdvihnouti vějíř, kdyby potřeba kázala, ani rukavici nenechal by ležet na zemi, a nás žen toto nedotýká se právě nepříjemně.“

„Nemýlila jste se ve mně, milostivá paní, neboť hodlaje sem vejíti málem byl bych se sepral se Švýcarem.“

„Pomoz Pánbůh!“ zvolala markýza, po druhé vesele se rozesmávši, „se Švýcarem! A proč?“

„Nechtěl mne vpustit, a nebýt pážete . . .“

„To byla by bývala věčná škoda. Ale kdo jste, pane, a co žádáte?“

„Milostivá paní, jsem šlechtic z Vauvertů a žádal jsem za místo praporečníka při tělesné stráži . . .“

„Ah tak! Ano, ještě se pamatuji. Přijel jste z Nauflettu a milujete slečnu z Annebaultu.“

„Milostivá paní, kdo vám řekl . . .?“

„Ó, nechci před vámi tajiti, že jsem velmi nebezpečna. Jestliže má pamět mne opustí, zabývám se hádáním. Jste spřízněn s abbém Chauvelinem, a proto vás odmítli, není-li pravda? Kde máte svoji žádost?“

„Zde, milostivá paní; ale já věru nechápu . . .“

„Jest to také zcela zbytečno. Vstaňte a položte svoji žádost tuto na stůl. Napíši odpověď Jeho Veličenstvu, a vy potom doručíte mu současně i žádost i můj list.“

„Ale, milostivá paní, doufám, že jsem vám řekl . . .“

„Málověrný, vešel jste sem s posláním královským — bylo-li tomu tak? Nuže, tam vejdete s posláním markýzy Pompadourové, palácové dámy Jejího Veličenstva královny.“

V němém úžasu Vauvert se uklonil. Každý věděl, s jakou neúmornou vytrvalostí milostnice se namáhala, aby dosáhla tohoto čestného úřadu, který později nevynesl jí nic, kromě krvavé urážky od dauphina. Ale po deset let byla chovala toto přání, tento vrtoch, a nyní konečně byla u cíle: Pan z Vauvertu, jehož neznala, ačkoli byla zasvěcena v historii jeho lásky, líbil se jí jako doručitel šťastného poselství.

Nepohnutě stál Vauvert za markýzou, která byla usedla ku psaní a zprvu s vášnivou nenuceností zůstavila péru volný let, potom však ustala a zamyšlena položila prst na jemně vykrojený nosíček. Znenáhla stávala se netrpělivou; rušilo ji, že byla pozorována. Konečně přeškrtla slovo, čímž začatý list stal se pouhým konceptem.

Proti Vauvertovi na druhém konci stolu skvělo se nádherné benátské zrcadlo. Nesmělý posel sotva že se osměloval povznésti oči, a přec bylo nemožno, aby přes nachýlenou hlavu markýzinu v onom zrcadle byl neuzřel rozčilenou, půvabnou tvář nové palácové dámy.

„Jest přece překrásná,“ myslil si. „Škoda, že jsem zamilován do jiné! Ale Athenaïs jest krásnější, a nad to byla by to věrolomnost tak ošklivá . . .“

„O čem to mluvíte?“ tázala se markýza, neboť Vauvert v obvyklé své roztržitosti byl myslil zcela hlasitě. „Co jste chtěl říci?“

„Já, milostivá paní? Očekávám vašich rozkazů.“

„Tak! S konceptem jsem hotova,“ pravila markýza a sáhla po jiném archu papíru; při lehkém pohybu vzad ranní roucho svezlo se jí přes ramena.

Na něžném, bílém raménku paní Pompadourové bylo černé znaménko, podobající se až k nepoznání mouše, plovoucí ve mléce. Na tom utkvěly nyní oči Vauvertovy se vší vážností nesmyslného člověka, jenž

nechce přijít do rozpaků; markýza, která byla zatím přepsala svůj koncept, náhle vzhlédla, a v benátském zrcadle vyměněn byl mezi ní a Vauvertem chvatný pohled, pohled to, jehož význam nikdy neujde ženskému oku, a v němž s jedné strany tají se vyznání: „Vy jste rozkošna," s druhé pak strany přiznání: „Nehněvám se proto."

Markýza však rychle upravila si své ranní roucho.

„Jak, pane, vy pohlížíte na mé znaménko?"

„Že pohlížím, milostivá paní? Zpozoroval jsem je toliko — a obdivoval jsem se mu."

„Zde máte list; odevzdejte jej se svou žádostí králi."

„Ale, milostivá paní . . ."

„Nu, co ještě?"

„Jeho Veličenstvo jest na lovu; slyšel jsem troubení v lese satoryském."

„Ach ano! Zapomněla jsem; tedy zejtra, pozejtří, kdy chcete . . . nebo ne, raději hned; odevzdejte můj list Lebelovi. Nyní buďte zdráv, pane, a pamatujte si, že v celé Francii král a vy jste samotni, kteří viděli ono znaménko; vedle toho poproste také ve jmenu mém svou přítelkyni náhodu, aby si odvykla mysliti na hlas. S Bohem, pane."

A zazvonivši, odhrnula krajkovou obrubu svého rukávu a podala mladému muži ruku.

Po třetí němé se uklonil, a jeho rty lehce se dotekly růžových nehtů markýziných. Tento hold nezdál se jí býti nikterak nespůsobným, ba naopak skromným.

Malé komorné (velké nejspíše nebyly dosud vstaly) vykonaly opět svou povinnost, a za nimi, jako kostelní věž nad stádem oveček, vyčníval kostnatý muž, jenž s věčným svým úsměvem Vauvertovi ukazoval cestu.

VI.

Sám a sám, rozložen jsa ve staré lenošce, Vauvert strávil ve svém hostinci zítřejší a ještě nasledující den v neplodném očekávání.

„Jaký to podivný tvor!" myslil u sebe, — „mírný a pánovitý, dobrosrdečný a škodolibý, lehkomyslný a zase tak umíněvý! — Jistě na mne zapomněla. Jaká to bída; a přec má pravdu — ona jest všemohoucí, a já nejsem ničím."

S těmi slovy se vzchopil a jal se přecházeti světnicí.

„Ano, jsem pouhým chuďasem. Ó, jak pravdivo bylo vše, co otec mi řekl! Markýza měla mne za blázna; nyní jest mi vše jasno; lichotilo jí, že jsem obdivoval se její kráse; těšilo ji, že v onom zrcadle a v mých očích nalezla odlesk svých půvabů, které věru nemají sobě rovných. Má ovšem malé oči, ale její rozmilý pohled! Již před Diderotem vypůjčil si Latour pel z křídla motýlího, aby vymaloval její obraz. Není sice právě příliš velká, ale vzrůst její jest překrásný. Ach, Athenaïdo, drahá přítelkyně, zda i já zapomenu?"

Ostré zaklepání vyrušilo jej z žalostného zadumání.

„Co jest?"

S hlubokou poklonou vešel hubený, kostnatý muž z Trianonu, všecek černě oděn.

„Dnes večer, pane, jest u dvora maškarní ples, a na rozkaz paní markýzy sděluji vám, že jste k němu pozván."

„Výborně, příteli, díky!"

Jakmile kostnatý muž odešel, Vauvert vrhl se na zvonítko. Táž služka, kteráž před třemi dny, jak nejlépe uměla, byla jej vyšňořila, pomohla mu opět do jeho kabátu, ba snažila se ještě překonati své dřívější výkony.

Po skončené toiletě mladý muž vydal se do zámku, tentokráte zdánlivě upokojen vědomím, že řádně jest pozván, v duchu však stísněn více než tehdy, když poprve vstupoval do neznámého světa.

VII.

Téměř právě tak jako poprvé, oslněn jsa nádherou versailleskou, zvýšenou ještě čilým životem, jenž panoval dnes v rozsáhlých prostorách, Vauvert bral se velkou galerií, rozhlížeje se pátravým zrakem vůkol sebe, aby zvěděl, proč byl sem povolán, ale nezdálo se, že by někdo byl očekával jeho příchod. Tak minula dobrá půlhodina, a již začínal se nuditi a právě chystal se k tomu, že se vrátí, když byl zadržen dvěma maskami, jež zcela stejně jsouce oděny, seděly na lavičce u stěny. Jedna z nich vztáhla k němu ruku, jakoby mířila bambitkou, druhá vstala a přikročila k němu.

„Pane," pravila, vzavši jej nedbale pod paží, „zdá se, že jste důvěrníkem naší markýzy."

„Promiňte, milostivá, ale o kom to mluvíte?"

„Ach, však vy dobře víte!"

„Nikoli, ani v nejmenším."

„Snad přece."

„Nikoli, milostivá."

„Celý dvůr o tom ví."

„Nemám postavení u dvora."

„Nehrajte si na neviňátko! Pravím vám, že se o tom ví."

„Snad, milostivá, ale já o tom nevím."

„Tolik snad přece víte, že předevčírem u mříže trianonské padl páže s koněm. Nebyl-li jste náhodou při tom?"

„Zajisté, milostivá."

„Nepomohl-li jste mu?"

„Tak jest, milostivá."

„A nešel-li jste potom do zámku?"

„Zcela správno."

„Nebyl-li vám svěřen list?"

„Ano, milostivá."

„Který jste dodal králi?"

„Ovšem."

„Král nebyl v Trianonu; lovil; markýza byla samotna . . . není-li pravda?"

„Tak jest, milostivá."

„Byla právě vstala a ještě v nedbalkách; jak se vypráví, přehodila si ranní roucho."

„Lidé, jichž nemožno donutit, aby mlčeli, vypravují, co se jim namane.“

„Zajisté, ale zdá se, že vyměněn byl pohled, pro který se neprávě hněvala.“

„Co chcete tím říci, milostivá?“

„Inu, že jste se jí líbil.“

„Kterak bych to věděl? Vím pouze tolik, že dohnalo by mě k zoufalství, kdyby šetrná a neocenitelná laskavost, které jsem se nenadál, dala podnět k zlomyslné pomluvě.“

„Pane, vy všecek planete; tváříte se, jako byste celému dvoru hodit chtěl rukavici; s tolika lidmi nebyl byste na věky hotov.“

„Ale, milostivá, byť i páže padl a já obstaral jsem jeho list, osmělil bych se přec tázati se, proč vlastně jsem vyslýchán.“

Maska stiskla mu rámě a odpověděla: „Slyšte mne, pane.“

„Jak velíte, milostivá.“

„V této chvíli uvažujeme takto: Král nemiluje již markýzu, a nikdo také nemyslí, že ji kdy miloval. K tomu chybila ještě, že pro novou daň rozdvojila se s celým parlamentem. V zápase zajisté podlehne, ale má zbraně, jimiž až do posledního okamžiku bude se brániti.“

„Ale, milostivá, kterak já bych tomu zabránil?“

„Hned vám to vyložím. Pan ze Choiseulu napolo se nepohodl s panem z Bernisu, ale nikdo z nich neodvažuje se zadat rozhodnou ránu. Bernis má odstoupit a býti nahrazen Choiseulem; jediné vaše slovo rozřeší celou situaci.“

„A kterak bylo by to možno, milostivá, smím-li se tázati?“

„Dopustíte-li, abych dále vyprávěla podrobnosti vaší návštěvy u markýzy.“

„Jaké spojení jest mezi mou návštěvou a parlamentem?“

„Napište několik řádek a markýza jest ztracena. Buďte ujištěn, že si tím nejvřelejší dík . . .“

„Musím zase dovolit si námitku, milostivá: Co ode mne žádáte, bylo by jednání zbabělé.“

„Politika nemá nic společného se statečností.“

„Těmito otázkami nikdy jsem se nezabýval. Paní Pompadourová v mé přítomnosti upustila vějiř, který jsem zdvihl a podal; poděkovala mi a se svou blahosklonnou rozmilostí dovolila mi, abych i já jí poděkoval.“

„Čas kvapí: mluvme upřímně! Jsem hraběnka z Estrades. Vy milujete slečnu z Annebaultu, moji neteř . . . nezapírejte, bylo by to zbytečno. Ucházíte se o patent praporečníka; zítra jej dostanete, a jestliže Athenaïs dosud se vám líbí, stanete se co nejdříve mým synovcem . . .“

„Ó, milostivá paní, toť příliš mnoho . . .“

„Ale musíte mluvit.“

„Budu mlčet, milostivá paní.“

„Řeklo se mi přec, že ji milujete.“

„Z celé duše své; jestliže však naskytá se mi příležitost, lásku svoji složiti k její nohám, nesmí při tom scházeti má čest.“

„Jste velice tvrdošíjný, pane! Jest-li to vaše poslední slovo?“

„První a poslední.“

„Tedy zamítáte místo praporečníka, zamítáte ruku mé neteře?“

„Za takovou cenu ano.“

Paní z Estrades se zkoumavou zvědavostí pohlížela na Vauverta a ježto v rysech jeho tváře neshledávala ani stopy nerozhodnosti, vzdálila se a zanikla ve množství přítomných.

Vauvert, jemuž neobyčejné toto dobrodružství zůstalo hádankou, usedl v koutě galerie.

„Co ta žena as nyní začne?“ myslil si; „zdá se, že nemá zdravý rozum. Chce zvrátit státní pořádek pomocí hloupé pomluvy, a já bych měl zasloužit si ruky její neteře tím, že bych se zneuctil! Athenaïs musila by mnou pohrdati, nebo já sám musil bych se jí vzdáti, kdybych se snížil k této úloze! Jak že? Této dobré markýze měl bych škoditi, jí na cti utrhati a ji pomlouvati? Nikdy a nikdy!“

V roztržitosti jako vždy Vauvert byl by se zajisté vzchopil a jal se mysliti nahlas, kdyby v čas ramene jeho nebyla se dotekla útlá ručka. Vzhlédl a uzřel před sebou obě stejně oděné masky, které před tím byly jej zadržely.

„Tedy opravdu ani trochu nám nepomůžete?“ pravila jedna z nich přetvářeným hlasem; ale přes nejdokonalejší podobnost obleku a přes to, že vše zdálo se býti vypočítáno k tomu, aby byl sklamán, Vauvert nedal se mýliti: nebyl to ani týž pohled, ani týž hlas.

„Vy neodpovídáte, pane.“

„Pravím, že nikoliv.“

„Nebudete také psáti?“

„Nikoliv, milostivá.“

„Nedá se upřít, že máte velice umíněnou hlavu. Dobrou noc, pane poručíku.“

„Co jste pravila, milostivá?“

„Zde máte svůj patent a svoji svatební smlouvu.“

S těmi slovy hodila mu svůj vějíř. Byl to týž, jejž Vauvert již dvakráte byl zdvihl. Pohrávající Amorkové a třpytivá rukojeť z perleti... nebylo pochyby, byl to vějíř paní Pompadourové.

„Pro Bůh, paní markýzo, je-li možno?“

„Velice možno,“ pravila, pozdvihujíc krajkovou obrubu své masky.

„Nevím, milostivá paní, kterak vysloviti mám svůj dík...“

„Ušetřte si ho. Jste pravý rytíř, a my se zase shledáme, neboť nyní zůstanete u nás. Král přidělil vás k bílé tělesné stráži. Nezapomeňte, že největší výmluvnost záleží v tom, aby člověk v pravý čas dovedl mlčeti... a promiňte mi,“ dodala s úsměvem, majíc se k odchodu, „že nemohla jsem vám svěřiti svoji neteř, pokud úplně jsem nepoznala povahu jejího nápadníka.“

Brzy potom paní z Estrades zároveň s panem z Argensonu upadla v nemilost, protože — a tentokráte do opravdy — nastrojila spiknutí proti paní Pompadourové.

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od **B. Rouska.**

I.

(Poetické líčení noci a Svatovítského chrámu. — Čtenář seznamuje se s panem Broučkem. — Přelud zemětřesení. — Rozjímání o měsíci. — Autor a Zola. — Jak se dostal pan Brouček do měsíce. — Pokynutí našim učencům.)

Byla jasná letní noc. Velebný kolos Svatovítský koupal ve stříbrné záři své štíhlé pilíře a květnaté fiály, své lehké oblouky s ozdobou kamenných krajek, a vrhal na osvětlené svoje plochy fantastické stíny oněch kamenných úpon a kmenů, že vypadal jako báječný chrám duchův, utkaný z kouzelných svitů a mystického šera.

V posvátném klidu dřímala zde ta zkamenělá hymna minulosti uprostřed mrtvého okolí; jen ze dvou oken starého domu v těsné uličce, táhnoucí se za chrámem podél Jeleního příkopu, zářilo ještě pozdní světlo a zazněly rušivé zvuky.

Zavrzly totiž dvéře, vedoucí na ulici, a z nitra ozvalo se: „Nu tedy s pánem bohem, pane Würfel!“

„Šťastnou dobrou noc, pane domácí! Račte nás brzy zase navštívit!“ odpověděl druhý hlas.

Na ulici vystoupila poněkud hápavým krokem tajeplná postava mužská, zahalená — Však nikoli! Vidím, že jsem s poetického, trochu arbesovsky zbarveného úvodu bezděky shupnul do střízlivé prósy a proto mohu již prostě říci, že pan Brouček opustil známou hradčanskou hospůdku a zvolna se vracel ku svému obydlí, ležícímu někde na Starém městě. Vracel se nad obyčej pozdě; ale nepřipouštěl si proto žádných starostí — doma za gardinami očekávala ho pouze „sirá poduška“, kterou však zatvrzelý náš panic, básníkovi navzdor, nikdy „neskrápěl hořkými slzami.“

Pan Brouček je sice domácím pánem, ale nenáleží dokonce k těm nadutým prázdným měchům, za jaké hladomřiví spisovatelé z nízké závisti pány domácí šmahem vydávají. Má přirozený důvtip a od terminu k terminu nazbyt prázdného času, aby vědomosti své v nejrůznějších směrech rozšiřoval. Činí tak ovšem bez určité soustavy, jako těkavý ochotník, dle nahodilých podnětů a chvilkových libůstek. Následkem toho kupí se v jeho skromné knihovně velmi míchaná společnost: knížka o chovu kanárků vedle dějin francouzské revoluce, egyptský snář vedle populárního díla o soustavě těles nebeských, návod k domácí výrobě likérů vedle Hýnova Dušesloví zkušebného a t. d. A stejně pestrá směs vědomostí tísní se v jeho hlavě. Ale má při tom zdravý názor života, jen trochu přitemnělý stínem pessimismu. Posuzuje dosti přísně a někdy s řízným sarkasmem denní události, nedostatky obecní správy, zřízení společnosti, nové zákony a jiné záležitosti veřejné. Ostatně měnívá se škarohlídství jeho pozvolna v jasnější a nadějnější náladu, čím častěji se plní vysoká sklenice s lesklým cínovým víčkem, za kterou obyčejně mívá své poučné přednášky.

Dnes nenašel v hostinci pana Würfla sourodou společnost a seděl proto mlčky jako fakir v koutě, zabrán v pochmúrné rozjímání o nicotě života pozemského a zalétaje si pro útěchu do hvězdných oblastí, s nimiž se v posledních dnech následkem nové libůstky, vrcholící v zakoupení populárního dílka o měsíci, horlivě seznamoval. Teprve, když zbyl s hostinským samoten v hospůdce, zapředl s ním rozmluvu; debattoval s panem Würflem živě o soustavě kráterů měsíčních a pronesl na konec pevné přesvědčení, že měsíc navzdor nevěřícím učencům hostí živé bytosti, což pan Würfel s nápadným mrknutím na hodiny důrazně potvrdil.

Pan Brouček začal i snášeti důvody pro svůj náhled, ale pohledy hostinského na hodiny opakovaly se tak hustě a okázale, že nemohl nepoznati tendence jejich. Ukončil tedy svůj výklad posledním douškem a vyšel do lunojasné noci.

Venku zastavil se před chrámem. Byl patrně uchvácen velebnou jeho krásou v magickém osvětlení měsíčním. Klonil se tu na pravo, tu na levo, jakoby krásné jednotlivosti vznešené stavby oceňoval s různých stran; chvílemi prohýbal se daleko nazad, jakoby chtěl prozpytovati nejvyšší hroty v koruně kamenného obra, a chvílemi nachyloval se zase hluboko v před, jakoby vzdával hold pokory posvátnému jeho majestátu. Ale pojednou upoutal všechnu jeho pozornost zvláštní úkaz. Zpozoroval divnou nejistotu a pohyblivost obrysů: přímky se jaksi kolísaly a vlnily, křivky se lámaly, pilíře pohybovaly se k sobě a od sebe jako štíhlé kmeny lesní větrem, sama věž účastnila se patrným kolísáním v obecném vzruchu, jejž těžko bylo vysvětliti jinak než náhlým znmětřesením . . . Pan Brouček ucítil sám na sobě podobné kolébání a jat bázní, spěchal odtud.

Brzy však se upokojil. Úkaz onen byl zřejmě pouhý přelud. Zvolna kráčel dále kolem Svatojirského kostela mezi pošmurnými budovami směrem ku starým zámeckým schodům a prodlužoval si požitek romantické noční procházky častými oklikami s jedné strany ulice na druhou.

Pohled jeho zatoulal se bezděky ku hvězdnaté obloze a spočinul na krásném úplňku. Klidně a snivě shlížela dolů ta jemná stříbrná tvář s neurčitými rysy, jež vynikaly jen slabě z jasného terče jako vtlačené kresby hostie. Pro pana Broučka měly arci nyní, co se stal hvězdářským ochotníkem, zcela jiný význam. Představoval si v nich ohromná pohoří, rozsáhlé doliny, vyhaslé sopky, zející rozsedliny. Přes to ustoupil brzy opět vědecký interes poetickému dojmu, s nímž se mísil pocit lehké bázně. Pan Brouček měl totiž některé podivnůstky, mezi nimiž byla utkvělá myšlenka, že náleží k lidem, podrobeným tajemnému přitažlivému kouzlu měsíce. Neměl k domněnce své jiného podkladu mimo ten, že se probudil několikrát místo v posteli vedle ní na podlaze. Ale přes to zavíral vždy na noc pečlivě dřevěné okenice, aby nepronikla do ložnice ani nitka potměšilé stříbrné příze, která by jej spícího mohla vytáhnouti kams na větrné štíty domů a voditi po úzkých římsách nad strašlivou propastí.

I teď prochvěla jím na chvíli ona bláhová bázeň. Ale pak si připomenul, že bdí, že v plném sebevědomí údy své ovládá a není tedy

v onom bezbranném, trpném stavu, v němž nebeský zákeřník oběti své přepadává. Upokojiv se, pohledl domnělému nepříteli směle v tvář a brzy smířil se s ním tou měrou, že v něm nalezal čiré zalíbení. Obrat ten zračil se v úvahách, jež cestou polohlasně pronášel.

Nevypadáš zle, ty bledý brachu tam nahoře! Usmíváš se tak tiše a spokojeně, jakobys neměl ani zdání o starostech a trampotách, jejichž domovem jest naše země. O jistě, že jsou tvoji obyvatelé šťastnější nežli my ubozí pozemšťané. Na tobě není asi domů, které by svým majitelům přinášely více svízelů a mrzutostí než potěšení, ty neznáš jistě advokátů a berních úřadů, tvoji bydlitelé neztrpčují si navzájem život úskoky a pomluvami, šejdířstvím a darebáctvím všeho druhu. Na tobě nevycházejí noviny, které by čtenáři každodenně kazily snídaní a bouřily žluč politickými jeremiadami a polemikami, zprávami o uprchlých zlodějích a nevypátraných vraždách, o podvodných kridách a zasedáních říšské rady. Ostatně, ať na tobě jakkoli, hůře nežli u nás nemůže býti najisto. Na zemi je už k zoufání: všude lakotná rvačka o sousto chleba, boj stavu proti stavu, zášť národu proti národu, válka všech proti všem, vláda brutální moci. Láska a humanita vystěhovaly se dávno kams mezi hvězdy a svoboda zůstala toliko na papíře — ve skutečnosti stanou se národové brzy hromadami nevolných loutek, klopících daně a nosících různobarevné uniformy pro zábavu několika mocných pánů . . .

Za této pessimistické samomluvy došel pan Brouček starých zámeckých schodů. Přes nízkou zeď zadíval se dolů, kde tměla se spousta domů, z níž trčely různotvárné věže a vížky do jasné záře měsíční. Avšak jen chvilku bavil se tímto pohledem; pak vzhledl opět ku měsíci, jat nyní skutečně jakousi kouzelnou přítažlivou mocí.

Skoro se ostýchám napsati, co následovalo. Vím, že jsou vědecké předsudky příliš mocné, než aby někdo mé historii uvěřil a nenazval ji hloupou báchorkou. Ale nemohu k vůli předsudkům těm líčiti věc jinak, nežli jak se skutečně sběhla.

Pan Brouček vylezl na zeď a kráčel s okem stále na měsíc upřeným zvolna po ní. Pod tou zdí táhne se po svahu hradčanského návrší nějaká rozsáhlá panská zahrada, v hořejší, příkřejší části terasovitě upravená a na jednom místě opatřená dvojitými kamennými schody, jež v odstavcích od sebe se rozbíhají a zase sbíhají, ovroubeny jsouce prolamovaným kamenným zábradlím v barokovém vkusu. Vedou vzhůru k malému zahradnímu domku, jenž vystavěn jest u samé zdi. Možná, že můj popis není zcela přesný; ale nejsem Zolistou, abych k vůli dokonalé věrnosti v nejlepším odložil péro a běžel dříve na Hradčany podívat se na ty schody a na ten domek.

Pan Brouček kráčel tedy po zdi k domku. Nevím, je-li střecha jeho nad onu zeď tak málo povýšena, že se na ni člověk bez obtíže dostati může. Jisto jest pouze, že pan Brouček na dotčené střeše vskutku se ocitil. Vylezl na její hřeben a posadiv se tam rozkročmo, obemknul železnou větrnou korouhvičku. Oko jeho bylo dosud nezdolnou mocí upoutáno k luně a se směsí hrůzy a zvláštní rozkoše začal brzy pociťovat na celém těle působení magické síly. Proti vůli začaly se rozkročené jeho nohy zdvihati na zad, výše a výše, již neseděl jízdmo, nýbrž ležel na břiše vodorovně na hřebenu střechy, drže se rukama pevně

korouhvičky; ale v zadu zdvihaly se zvolna nohy jeho do vzduchu, již zdvihal se i dřík; již celé tělo, taženo silou nezdolnou, vznášelo se kolmo hlavou dolů a nohama k nebesům, v povětří nad střechou pavilonu a jen natažené ruce držely se ještě křečovitě hrotu větrné korouhvičky. Avšak jejich síla byla slabá proti neznámé moci; pustily se posléze a — Newtonova důvtipná vědecká stavba rozpadá se tím v bídné trosky — pan Brouček padal s úžasnou rychlostí — nikoli k zemi, nýbrž směrem od země do nesmírného prostoru světového...

S děsným chvatem zapadala pod ním Praha do hlubiny, mizela se všemi podrobnostmi krajiny v jednotvárném povrchu velikého kruhu, který se rozšiřoval více a více — ale pan Brouček neviděl již ničeho, neboť smysly jeho zastřela mrákota.

Čtenář již asi tuší z nadpisu, kam pan Brouček dopadl. Ano, pan domácí procitl ze své mrákoty — na měsíci. Co tam viděl a zažil, vylíčím věrně dle jeho důvěrných sdělení v kapitolách následujících.

Doufám, že vyplním tímto měsíčním cestopisem citelnou mezeru naší literatury. Naši páni professoři scestovali o prázdninách již celý svět a popsali nám všechny známé a neznámé končiny zemské již tolikrát a tak důkladně, že je věru potřeba ohlednouti se trochu dále, má-li cestopis ještě někoho zajímati. Ovšem reelní, pravdivý cestopis, nikoli nějaká Julesvernovská fantasie, na kterou se již také nikdo nechytí a s kterou, prosím, abyste moji práci nesměšovali.

Zároveň upozorňuji na své dílo naše učence. Naskytuje se jim příležitost obrátiti na sebe a naši mladou universitu zřetel celé učené Evropy. Radím důtklivě, aby příležitost tu chytili za pačesy — kdož ví, kdy se zase podobná naskytne!

Prostých českých náčrtků si za hranicemi nikdo nevšimne; ale zpracují-li naši učenci material v nich obsažený po vědecku ve světové řeči německé, proslaví jmena svoje od pólu k pólu a v jejich slavozáři sloniti se bude celý národ. Material onen je skutečně dlouhým řetězem objevů v pravdě epochálních, které změní ze základů dosavadní vědecký názor světa.

Ve vlašské hodině.

Jako skřivan, jásající
nad luhem, že přišlo jaro,
hláskem zvoníš, s růžnou lící
když mi skláníš: mio caro.

Věřím nyní, věčně krásné
jsou ty dalné jižní kraje,
letím v ony nivy jasné,
kde krev jarým vínem hraje,

gondoli zřím vlašťovičkou
tančit směle lagunami —
jako káně smělou kličkou
prchla teď — — Jsme v sadě sami.

Mezi báječnými květy
v stínu mandloňů a fíků
objímám tě a mé rety
hoří na tvém sladkém rtíku . . .

Běda! Přelud krásy čarné
rozplynul se jako pára —
a já dále v tužbě marné
skláním s tebou: mia cara . . .

Josef J. Mikšovský

Utonulá.

Zde, pod vlnami šumnými, tvůj hrob!
Nad tebou nikdo nezalkal
a slzami tvář bledou nezkropil,
ni v posled nezlíbal tvé čelo;
jen vlny vírné v náruč studenou
tvé uchvátily krásné, bílé tělo . . .

Přes hrob tvůj věčně burný, ropotný
se místo písní lásky
vždy budou valit vlny mrazivé
s tou písní žalostnou a chladnou,
a květy jarní na něm nevzpučí,
než také na něm nepovadnou!

Jen v nocích tichých, v nocích májových,
až vzejdou světy dalných hvězd,
tu bude luna nořit ve tvůj hrob
své oko tajemné a jasné,
jak tehdy, když jsi ještě neznala
ten bol, kdy láska v srdci hasne!

Ludvík Lošťák.

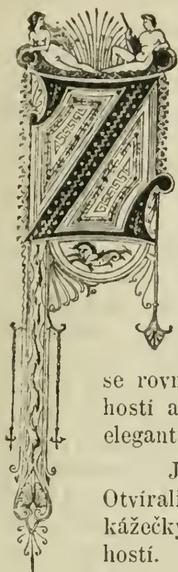

Jarní motiv. Kreslil Václav Lindner.

Narcissa.

Románový genre. Napsal **Jan Lier.**

(Pokračování.)

a těkavé, rhapsodické rozmluvy, k nimž skytaly látku nahodilá vnuknutí a polední pestrý, hemživý a střídavý rej pouličních zjevů, dospěli oba pánové k nedaleké, v užším kruhu labužníků proslulé restauraci.

Němý respekt služebných, osvědčovaný baronu Střelovi, skytal dostatečné měřítko pro potěšitelnou vážnost, jakou si bývalý rytmistr svým gourmandským stanoviskem a svou tobolkou v hostinci získal.

Hosté kráčeli dvojřadím skloněných hlav, kteréž dokonalostí a parfumem účesů téměř hlavě páně Weislově se rovnaly. Restauratér pečuje i tímto spůsobem o uctění svých hostí a snad i o zdůvodnění značných cifer účtů, jež vynikají elegantní úpravou a souladně rovněž cenným obsahem.

Jak vlašťovky či běhouni kvapili napřed dva sklepníci. Otvírali dveře do kořán, smétali ze vzduchu neviditelné překážečky a věstili obyčejnějším smrtelníkům příchod nevšedních hostí. Vpadli na konci osamělé komnaty do hlubokého a širokého mezioknı́, v němž bylo za těžkými a hluboko splývajícími záclonami ticho a útulno jak v pohodlné loži nebo v uzavřeném kabinetu. Vrhli se na stůl, vrtli jím, osmýčili jej letmo ubrousky, zarachotili a zacinkali na něm příbory, připravili židle, škubli a cvakli semo tamo některými závorkami na okně a rozstoupili se posléze před výklenkem jako čestná stráž nebo živá vítací brána, kterouž pan Střela s nalezeným přítelem prošel.

V delší znalecké úradě s vrchním sklepníkem a za stálého prošení Jaromíra o souhlas i návrhy zredigoval menu, vybral vína, určil rozdílné stupně jejich teploty.

„Tedy: Čistý bouillon; friture en tambourettes a chřest; beefsteak po anglicku, s úplnou garniturou; holoubě à la crapaudine se sauce italienne, a na místě něho mému příteli kuře à la braise; na stůl zároveň okurky en fricassé a kapustu se sauce blanche; ryby vynecháme; — na to následuje pudding marbre; potom kapoun à la provençale s chmelíkovým salátem; dále chlebový dort s mandlemi; dessert, ovoce, cukroví, — sýry nenoste, není třeba vydlážditi si záhy za dne žaludek; — za to nezapomeňte na mražené, pro pana z Rejnburka zmrzlinu z oranžových květů, pro mne maraskinovou; enfin kávu, hodně silnou a horkou, po vlašsku. Na zalévání láhev plzeňského a láhev sedmihradského pro mne, vy dáváte přednost žernoseckému, Jaromíre? Dobrá. Dále menší butelku sherry a konečně ku připíjení sekt, nějaký — hm — nejlépe růžový oeil de perdrix, marky Jacquessonovy. Jak jej máte frapovati pověděl jsem již, he?“ opakoval sklepníkovi. „Zaznamenal

jste si vše řádně? Dobrá, popilte si. — Doufám, že s tímto snídaníčkem do dineru vydržíme. Kde jídáváte obyčejně, Jaromíre?“

„Leckde. V přeletavé společnosti několika umělců a poetů. Rozprchneme se někdy a sejdeme se zase v jiném složení na jiném místě. Ale z pravidla tam, kde bývá strojeno poněkud lépe, úpravněji —“

„Mlsné jazýčky —“

„A na mnoze mělké kapsy. Tito dva rozhodní činitelové proměňují naše stoly v houpačky, na kterých nic není stabilního, a pudí nás k stálému kočování. Ale netrudíme se proto. Snahy, změny, vzruchy, resignace jsou příznakem našeho pohyblivého života, jsme v něm čilí jako rybky v bystrém proudu. Netučníme jako kapři v rybníce, ale nezlenošíme též —“

„Způsobujete mi laskominy, bratránku. Nepovažujte za neskromnost, pronesu-li přání, pochutnati si občas mezi vámi. Za to poctíte mne navzájem — Prenez patience! Již mi zase chce odmlouvati! Hrozný sobík! Dovolte, abych si také dopřál potěšení, býti člověkem, míti lidské choutky a tužby. Zde v tomto koutě sedává se mnou obyčejně kamarád Vidór Kakas de Szent Boldizsár — neznáte? Přítel z vojny, bývalý nadporučík od husarů. A vedle něho rytíř von Möhren, — také nepovědomý? Enfant d'amour nějakého knížete Fuggera-Nordendorfa; papa uklidil synka laskavou rukou do Čech, koupiv mu zde před mnoha lety slušný statek. Přítel Kakas jest sportsman, Möhren hospodář. Onen mluví jen o koních, tento výlučně o řípě. Umím sice oceniti výbornost koniny s řípou, — ale u čerta — i nejskromnějšího člověka omrzí časem jednotvárný jídelní lístek. Pardon — nechci své nepřítomné soudruhy uraziti, ne, dokonce ne, snažím se toliko nalezti rozumnou omluvu pro použití jejich nepřítomnosti k malé změně. Kakas totiž brousí po sportových meetingách — jeho ryzka Maria Stuart má báječné štěstí, Kakas přiveze si peněz jako smetí — a svědomitý hospodář Möhren odebral se před osmi dny na své řepoviště. Jsem tedy sám, sirotek, a upozorňuji toliko na svou opuštěnost. Voilà tout. Pokládal bych si za čest — par ma foi! Proč se usmíváte?“

„Toť bezděčným výrazem citu, jaký nás ovládne vždy, kdykoli ozve se vedle nás iluse. Vyznáte se ve společnosti umělců?“

„Což to tak těžko? — Mé zkušenosti nejsou arci valné. Dovolte, abych si připomenul styky 15. pluku dragounů s uměleckým světem. Nejprve v Písku, na doplňovací stanici našeho pluku. Tam — hm — tam, ano: Naše plukovníková byla velice musikální a dávala si ráda od mladších poručíků obraceti noty. Míval jsem také čest — A o domácích koncertech u plukovníka potlačoval jsem přečasto zívání. Já ctil tenkráte nejvíce trubače naší škadrony. Ten chlap vám uměl troubit —! Z Písku tedy pochází moje známost s Euterpou. — Pak následoval Brašov. Tam zavál nám vítr někdy vídeňské chansonetky na oči, většinou brak; Maďarské z Budapešti byly lepší, ale rumunské z Bukurešti nejroztomilejší. Obrátily mne ob čas v náruživého ctitele musy Erato. Velké slovo, považíte-li, že v Uhersku kvete libertinage a že váš cousin Edvard nahromadil v Sedmihradech nejvíce — eh, jak bych to řekl — nejvíce kotillonových řádů. Hehehe! A cotillon není pouze druh tance — hehehe! — Ci-après zasvěcovaly mne v Tarnově

půvabné kněžky Thalie a Melpomeny do umění hereckého a do příjemnějších tajností zákulisí. Potom seznámil jsem se ve Štýrském Hradci s musou Terpsichorou v podobě hezounkého koťátka od baletu, a konečně ve Foče na hercegovské hranici — brr, tam nebylo nic. Máte pravdu, příteli, Athény nebyly mezi mými garnisonami ani jedny a vnější popudy dotýkaly se mnohem více mého portemonnaie než mého vkusu. Za to však snažil jsem se bezprostřední názor lepších světů nahraditi sobě z vlastního podnětu hojným čtením —"

„Pikantních románů?"

„Ano. A studiem krásných obrazů —"

„Odhalené ženskosti."

„C'est vrai," smál se pan Střela. „Diletantovi budiž dovoleno, aby si vyhledal stránky nejlehčí, nejsrozumitelnější, nejvábnější. Nečiním nároků a zůstavuji vám na vůli, abyste mne ve svém exklusivním kruhu převedli z mělčiny do šírého, hlubokého proudu. Zdráháte se?"

„Ne. Naopak, bude mi velice milé a nám vůbec vítáno, přilnete-li opravdově k našim snahám, aspoň jako přítel. Ale navrhuji vám, abyste podrobil svou dobrou vůli malé zkoušce a neangažoval se hned cele. Přechod byl by náhlý, pro vás i pro nás. Obávám se kolisí, nahodilých neshod, které by vás na neznámém terrainu snadno zaraziti a odraditi mohly. Pozorujte nějaký čas někoho z nás, je-li vám libo, tedy mne."

„Pourquoi cela?"

„Abyste nám uvykl," pravil Jaromír. „Je-li na mne vložen úkol uvésti neznámého do cizí společnosti, jest na mne uvalena zároveň jakási zodpovědnost za uspokojení obou stran. Bylo by mi velmi trapné, kdyby z malicherných sic, leč choulostivých nedorozumění vzniklo obapolné zklamání, které by jen utvrdilo vzájemnou podjatost."

„Podjatost? Nevím o žádné. Ba osvojil jsem si názor, že aristokracie rodová nemá lepších a důstojnějších blíženců jako aristokraty ducha. Vy sám, Jaromíre, utvrzujete mne v této myšlénce."

„Sečkejte," usmál se mladý muž. „Byl jste pořáde sto mil od Prahy a jste v ní cizím. Přikládáte na ni měřítko vyčtené z knihy, nalezené mimochodem kdesi v cizině a vpravujete ji do rámečku, který jste si sám skonstruoval. Máte pravdu, aristokracie rodová podává si ruku s aristokracií ducha — jinde. Snad i u nás, ale nepochybně sahá ruka ta za Šumavu. My ji necítíme, nevidíme."

„Ah, zase tyto citlivůstky, přes které klopýtá člověk v Čechách každým krokem. Kdybyste si navykl, oceňovati beefsteak po anglicku jako já — výborně připravený, doufám, že mého restauratéra pochválíte — byl byste proti sentimentálnosti obrněn."

„Důkaz, kterak potřebí, abyste se informoval, než odhodláte se do opravdy vyznamenati kroužek mých přátel a soudruhů v práci svou přízní. Nebudeme se vám vnucovati. Rozumějte mi. Jsme citlivi a jsme exklusivní, jak jste prve řekl. Naše panstvo nechalo nás padnouti, tak hluboko, že hloub nebylo lze. Dereme se sami vzhůru bez přispění panstva, které hne vůči nám brvou namnoze jen ve výrazu podezření a despektu. Naše způsoby jsou dosti rustique, naše uhlazenost začátečnická, naše nálada ztrpčená, příkrými světly protkaná a lomenými rysy ohraničená. My nemáme času na vyražení, nemáme pokdy na odpo-

činutí, nemáme naděje na prostou lidskou spokojenost. A to jest vinou našeho panstva. Jako jste se zřekli svého lidu a nepřiložíte na jeho váhu ani plevy ze svého majetku, ani cetky své representace, tak opustili jste i jeho duševní statky. A kdyby šlo po vašem, živořili bychom jako žebráci hmotně i mravně. Co činíme, konáme jako proti vaší vůli, na vzdory vám. A odtud exklusivnost i nedůvěra mých soudruhů k vám a vzájemná jakás nechuť vaše k mé společnosti.“

„Ale, příteli, vy mluvíte, jako byste nebyl z nás?!“ žasl pan Střela. „Domnívám se, že vítaná náhoda dopřála mi vzácného a příjemného setkání s mým milým cousinem, panem Jaromírem z Rejnburka, amateurem umění —“

„Tohoto nedorozumění jest vinen pouze Děkanovský a vaše přelaskavá ochota, které jsem se nemohl opříti, poněvadž se mi k tomu posud nenaskytla příležitost. Provokuji nerad okázalé a náhlé výklady. V krámě kupcově a na ulici nebylo na ně místa; zde teprve nalezli jsme je a zároveň příhodný okamžik. Jsem i nejsem váš cousin, — zůstavuji vám úplnou volnost rozhodnouti o tom. Jsem zároveň s vámi vnukem téhož děda, nejsem však pán z Rejnburka. Mé jméno: Jaromír Sejler.“

„Vy neužíváte svého predikátu?“

„Ne. Starý těžký prapor nemohu vléci s sebou. Nemám věže, na které bych jej zatknul, nemám družiny, která by za ním následovala. Byl by mi toliko na obtíž a jiným na posměch — Ušetřím jej této potupy a nebudu řinkati zlatými ostruhami, k nimž mi chybí kůň. Toť jednoduché a rozumné.“

„Musím vám sděliti, mon cher,“ prohodil pan Střela, odloživ nůž i vidličku a opřev se o lenoch židle, „že vám toto hrdé inkognito pranic není platno. Přeslechl jsem en passant o vás lecco — ovšem velice mlhavého a nespolehlivého. A vždy zavadilo o mé ucho vaše pravé jméno — Rejnburk sem, Rejnburk tam.“

„Ano, vím o tom. Lidem z modré krve, kteří si mne všímají příčí se prostý Sejler na jazyku, a v občanských kruzích jednak tvrdošíjně povyšují mne nad mou domnělou skromnost, jednak honosí se rádi známostmi s lesklými tituly.“

„Jméno Sejler je tedy vlastně pouze váš pseudonym, jímž nedá se nikdo klamati, váš nom de guerre v písemnictví. Apropos, doslechl jsem, že vládnete obratně perem, koketujete prý úspěšně s literaturou.“

„Nekoketuji. — Jsem literátem z povolání, z mocného vnitřního pudu, jenž vykazuje mně ve společnosti místo, na které po svém soudě předurčením náležím.“

„Mluvíte tak vážně, že vám musím věřiti. Vy tedy domníváte se, že jste rozený homme de lettres, že povinen jste sobě a lidstvu těžiti z hřivny svého ducha au mieux possible. Moje úcta před vašimi talenty vzrůstá. Ale — promiňte mé zvědavosti — přátelský pouze interes kladl mi pořáde na jazyk otázku, kde, kdy a co je od vás tištěno. A nikdo nevěděl nic positivního —“

„Věřím rád. Píšu tak nějak — snad — arménsky.“

„Arménsky! Eh! Va donc — pardon, vy žertujete?“

„Ne. Psáti české šlechté česky jest asi totéž jako arménsky. Obojí prostě ignoruje. Zvykli jsme tomu a nedbáme toho.“

„Tiens! Vy tedy vlastenčíte naprosto upřímně?“

„Rub vaší otázky není právě lichotivý. Leč — nedivím se jí. Ze tří vlastenců jsou vždy aspoň dva z reservatio mentalis podezřelí. Čítám se k poctivé menšině a jsem dokonce český spisovatel ex professo.“

„Ex professo! Vynáší to?“

„Ne,“ smál se Jaromír. „Tržíme mnoho neváżnosti, méně cti a nejméně honorářů. Náležíme k třídě pochybilých existencí jako herci, komedianti, finanční strážníci a veřejní posluhové. Každý bourgeois vám to vyloží nad slunce jasněji.“

„A přece vyhledáváte s tou bourgeoisií vší mocí liaison!“

„Špatný misionář, který zahodí kříž, jakmile mu pohané hned neuvěří.“

„Hm, — mon tres-cher, — bezmála bych oněměl respektem před vámi. Obral jste si těžký úřad. Teprve nyní rozumím lecčemu, co nahodile a nesouvisle padlo mi do oka. Od r. 1867. do lonska, plných sedmnáct let, neviděl jsem Čechy, a připadám si ve své vlasti skutečně jako cizinec. Na štěstí měl jsem českého gouvernéra, vyrostl jsem v ryze české krajině, byl jsem miláčkem našeho professora češtiny na akademii, sloužil jsem u pluku pouze českého, měl jsem dlouhou dobu dozor nad školou ve škadroně, a zásluhou našeho majora, potom podplukovníka pěstován v našem sboru výminečný sport, česká konversace. De facto byli jsme my vojáci v daleké cizině ryzejšími vlastenci než uvědomělí a stateční občané ve Hrádku. Jak vám snad povědomo, je toto zámožné a lidnaté město sevřeno mými statky. Lonského roku odložil jsem porteďépée a ujal se dědictví po otci. Hrádek býval nám kdysi poddaný a hrdému měšťanstvu hrádeckému vězí poddanství ještě ve všech kloubech. Uvítali mne tam branami a slavnostmi, hodili mi na krk protektorát nad ostrostřelci, několikeré presidentství. A všechno po německu. Ohradil jsem se, prosil, nic platno, měšťané i moje úřednictvo pronásledují mne němčinou neodbytně, a někdy mi připadá, jako by mne dobří ti lidé pokládali za nějakého tatrmana nebo podivína, poněvadž jsem si vzal do hlavy jednati s Čechy po česku. Za to mají tam dvoje noviny, hlučné a hlásné trouby obou stran hrádeckých. Bojují spolu jako Guelfové a Ghibelini, jako toryové a whigové nebo Táboriti a kališníci, jsou mladí a staří. A fráse, těžké a ohnivé jako pumy, srší z jednoho táboru do druhého. Za nějakou dobu poznal jsem arci, že jádro těch stran jsou horní a dolní hospoda, že potřeba obou listů jest založena v soutěži obou místních tiskáren a že vzájemná štvanice obou táborů má tragikomické pohnutky, jakými byste mohl skvostně vyšperkovati tucet frašek a operet. Zároveň nedovedl jsem se udržeti v úctě k oběma pánům redaktorům těchto listů. Velebili mne o závod — jejich strany chtěly mne prostě získati — ale nechť nutil jsem se jakkoli, pořáde mi kýs šotek našeptával, že to jsou ubozí nezralí hoši, qu'ils tiront le diable par la queue, kteří natropí mnoho škody svou nešetrností a svým neutěšeným slohem, svou nevyspělostí a přec domýšlivostí, svou nezkušeností a chatrnými vědomostmi, jež doplniti a zdokonaliti věru nemohou. Kde? Pode jhem svých pánů? Ti jimi smýkají

a povrhují. V hospodě? Tam jsou nuceni zastávati své zjednané mínění zároveň s ostatními statečnými občany třískáním do stolů a hospodskými vádami. A tito dva nešťastníci, — jest mi jich líto, soudímť, že pouze bída učinila gladiatory z lidí snad skutečně talentovaných a hladem s dráhy k dokonalosti sehnaných, tito hošíci přihlásili se jeden po druhém jako pyšní poetové ke mně. Učinili tak příležitostnými veršíky za rozdílnými záminkami, ale ve shodné snaze, překvapiti mne svou nezaslouženou, neobmezenou úctou. Tuto dobrou vůli ocenil jsem, více nebylo možno. Ďas ví — snad neumím přece dobře česky — já těm frázím a rýmům po několikerém čtení rozuměl čím dále tím méně. A pak jsem se bál vzíti českou knihu do ruky, abych ji svou nechápavostí neurazil. Odpusťte, píšete také verše?"

„Nebojte se mne," smál se Jaromír. „A odložte svůj strach před českými knihami. Možno, že pokušitelská náhoda podstrčila vám nezdařené pokusy mladíků, kteří snad pouze k své vlastní škodě považují se za mistry dříve, než se něčemu naučili a něco zkusili —"

„K své vlastní škodě pouze? Hm, domníval jsem se, že to škodou české společnosti vůbec, když se někomu česká kniha vyráží z ruky. Já — na příklad —"

„Vy, barone, jste výjimkou. Počítáte se k české společnosti? Ne. Jste mezi námi náhodou rozen a mluvíte — také náhodou — plynně týmž jazykem jako my. Jinak jste se do naší společnosti posud nikterak nevpravil, nezískal jste si v ní rozhledu, nepronikl jste ani šetrně, láskyplně k porozumění našim vadám, ani spravedlivě a sympaticky k ocenění našich předností. Podobáte se cizinci, který při prvním obědě na naší půdě si vzdychne: „Není-li v Čechách sladčích švestek, není po Čechách vůbec nic!" Způsobem takovým lze každý národ beze soudu odsouditi."

„Pravda, pravda. Ukvapil jsem se. Začnu znova. Nejprve budu čísti vás. Výpravná, technická, právnická, hvězdářská díla —?" ptal se pan Střela.

„Nic takového. Rejdištěm mého pera jest koutek v denním časopise, zbývající někdy za rubrikou drobných zpráv, když se některého dne méně lidí narazí nebo méně předčasných babek vylíhne. Jsem uměleckým referentem novin „Český herold".

„Dame!" užasl baron. „Slyšel jsem dobře? Toť list malkontentů, nepřátel boha i pořádku."

„Tak? Možno," připouštěl klidně Rejnburk. „Mne politika málo baví, a mé čtenáře asi rovněž tak. Nám jest lhostejno, zdali poručníci davu nosí kabáty premované či nepremované. Nejsem služebníkem ni těch ni oněch. Toužím vroucně po dobru obecném, ale jsem nepraktický člověk, jenž milerád zůstaví bystřejším a povolanějším, aby rozvázali gordický uzel spletených zájmů lidských a národních, který nás škrtí. Toť prostě vhodná dělba práce."

„Vy tedy v hloubi své duše nesdílíte výstřední tendenci listu, který obslu — eh, pardon, — obohacujete?"

„Sdílím a nesdílím. Po mém nejlepším vědomí a svědomí snažím se obhájiti pravdu, dobro a krásu ve svém oboru. Předpokládám, že ostatní redaktoři vytkli si týž účel. Za to, jak mu hoví, jsou zodpo-

vědni sami, podobně jako já ručím sám za sebe. Toliko dvakráte bylo ode mne požadováno, abych si povšiml bedlivěji ostatních rubrik listu. Jedenkráte, když roznemohl se náš „hospodář“, projevil chef listu přání, abych se přestěhoval dočasně na bursu a na trh. Odřekl jsem, poněvadž nevím nikdy, co pšenice v Banátě nebo zlato v Londýně či německé směnky v Praze platí. Podruhé doporučeno mi, abych zkusil se v kulturních neb socialních rozpravách. Zkusil jsem se, chtěje odčiniti svou první neochotu a maje právě na mysli nějaký úkaz veřejného života pospolitého. Ale chef zavrtěl hlavou, podíval se na mne jako na člověka náměsíčného a rozjel se tužkou přes první odstavec; čelil prý proti panu A. Přes druhý, poněvadž obsahoval nájezd na spolek X. Přes třetí, v němž tajily se narážky na pana B. Přes čtvrtý, jímž prý by nemile byl dojat ústav Z. Přes pátý, za který by nám byl šlakovitě málo vděčen pan C. Přes šestý, jejž vykládal by prý každý zasvěcenec za útok na časopis Y. Sedmého odstavce po hříchu nebylo. Ztrnul jsem před tímto zrcadlem svého bezděčného buřičství —“

„Aha!“ zaradoval se pan Střela z Rokyc. „Prozradil jste patrně své přirozené aspirace konservativní —“

„Petrolejnické! Tak vytýkal můj chef. Nevyznám se v tom. Důkaz, kterak jsem levý. Nepřipálili vám holoubě poněkud?“

„Dokonce ne. Tato nuance jest moje oblíbená. Seznáváte po ní prostě, že na zdejšího kuchaře mohu spolehnouti a že svým vkusem blížím se vašemu. Mé heslo: brûler, écraser týká se ovšem toliko nevinných holoubat — ach nebraňte se! Kdybyste nechtěl, načichnete nihilismem, ba nevědomky jste již prosáklý kazimírstvím. Býval jsem také chvílemi revolucionářem — dokud jsem byl podřízen. Ale nyní — nesmíte mne proto viniti z cynismu — podobá se mi, jakoby všechen náš ruch a běh čelil pouze k dosažení bohatého pramene. Všichni jsme žíznivi a dychtivi, úzká stezka k prameni vzhůru nestačí návalu a spěchu, dereme se, předstihujeme a shazujeme jeden druhého dle možnosti, u studánky rveme se o napití, křičíme na sebe „dost, dost“, oháníme se, závidíme si a svrhujeme všechny, kdo plným douškem, nebo i jen smočením rtů kýžené slasti dosáhli a vítězně nad námi stanuli. A nahoře na vrcholku sedí ďábel, chechtá se potutelně a dívá se s povržlivou rozkoší, jak procesí valí se vzhůru za korouhvemi osvěty, pokroku, svobody, bratrství, rovnosti, aby — ukojilo svou žízeň, a kterak obratem ruky, pouhým napitím z bohatého zdroje stává se tmářem a uchvatitelem, tyranem a utiskovatelem týž, kdo na píď před svou kořistí ještě byl praporečníkem volnosti. Dolů s ním! Nu, jakž jinak! Hlad jest mocný motor a nenasycený bude vždy revolucionářem, proto, aby se nasytil. A nasycený má jíti od stolu? Ne! Odporuje a — mžikem jest nepřítelem svých nástupců v revolucionářství. C'est bien simple! Kde by se vzal tento delikatní chmelíček, na kterém si pochutnáváme, kdyby se předešlý odrost neuklidil? Staré musí z cesty, aby nové mohlo pučeti. Každý z nás vře jako vin mousseux. Pokud zátka drží. Tím si vysvětluji, proč jsem byl jako kadet a poručík po čertech snaživý a loyalně s plukovníkem nespokojený. Tato zátka držela pevně odrátovaná disciplinou. Když papa zemřel, vyrazil dno nádobě, zátka drží posud, leč já jí utekl. Prosím vás, mon très-cher, proti komu se mohu nyní bouřiti? Někdy

mi sice také napiská můj soukromý zloduch, durditi se proto, že cihly jsou červené a řepky žluté a děvčata hrádecká jako mrkve. Leč — kde běhá pes, kterého bych za to mohl pohladiti? Jsem tedy tich jako louže a chci míti pokoj. Voilà tout!“

„Věřím vám, pane bratránku,“ odpověděl Jaromír, vyňav hodinky. „Vaše konfese zajímala mne jako výlev myslícího ducha. Nemáme k sobě daleko. Složil bych vám také své vyznání, kdybych je považoval za dosti důležité, aby váš interes zasluhovalo. Ani času mi valně nezbývá —“

„Jak že? Vy mi chcete prchnouti od puddingu?“ podivil se s výrazem smutného překvapení pan Střela. „Prosím, zažehnejte na chvíli ještě svůj spěch! Kvap jest katem pochoutky a závorou trávení, tedy nepřítelem dvou příjemností vezdejších. Dovolte, abych vaši prázdnou sklenici naplnil a řekněte mi, proč oddal jste se všecek zaměstnání, jaké po mých — arci kusých — zkušenostech udržuje člověka ve stálém žáru, a nejen pálí, nýbrž také rychle, byť i skvělým plamenem jej sežehne.“

„Pták lítá, ryba plove a já beru se za svými tužbami. Snižte je za pouhý instinkt, považujte je za tajemnou zpruhu predestinační, povyšte je za posvěcení — a definicí mi nic nezměníte na vyšší pudivé síle, která každému z nás vykazuje dráhu k spokojenosti a úspěchu. Na té se nalezám.“

(Pokračování.)

O národním obrození lužických Srbů.

Podává **Jaroslav Lisec.**

árod mučenníků! Kolik útrap, kolik útisků snášel ten dobrý a poctivý lid lužických Srbův a kolikráte bylo prohlašováno, že ubožák již dotrpěl! A přece posud žije neumořený, neudolaný, co živá obžaloba pro násilí na něm spáchané.

Národ utrpení! Sotva vystoupil na jeviště dějin, dílem svou vlastní nesvorností, dílem zradou, dílem převahou hmotných sil stal se kořistí svých sousedů, kteří předstírali křesťanství a politickou nutnost, a pod touto škraboškou lid zbavili všech práv nejen národních, nýbrž i čistě lidských. Srbské rodiny od domácích krbů byly odvlékány a usazovány na Rýně, v Bavorsku a Holandsku, kde v brzku slovanskou svou národnost ztratily; cizí osadníci byli do země lákáni, zde města všemi výsadami opatřená osadili a domorodce v nevolnictví uvrhli, Srbům pak nejen úřady a jakákoli čestná místa, nýbrž i přístup k cechům řemeslným byl zamezen. Národ srbský klesl zcela na roveň pariův úplně bezprávných, a klesnutí bylo tak hluboké, že jmeno „Slave“ neb „Sklave“ stalo se u Němců pojmenováním otroků vůbec, a že povstalo u nich přísloví: „Řež ho, je to Vend.“

Hranice jazykové úžily se vždy více a již zdálo se, že národ Venedův neb Srbův, jindy tak mocný a rozšířený, brzo sdíleti bude osud vyhynulých druhých větví polabských Slovanů. Boj o život vedl se s obou stran urputně, čemuž nasvědčuje hluboké nepřátelství mezi

Němci a Srby, kteréž mezi jiným vyznačeno jest saským zákonem, jímž bylo nařízeno, že Srb proti Němci neb Němec proti Srbu svědčiti nesmí, poněvadž by byla obava oprávněna, že každá strana ztvrdí přísahou nepravdu.

A tato poróba trvá až na naše doby; mimo nepatrné hnutí národní, kdy reformace Lutherova používala řeči lidu ve prospěch své věci, valně stav se nezměnil. Posud jest národním programem lužických Srbův, aby při úřadech lid srbský měl alespoň tlumočníkův jeho řeči znalých, aby první vyučování mládeže, obzvláště náboženství, dělo se mateřským jazykem dítek, a aby na základě mateřštiny teprve němčině bylo vyučováno. Skromné to požadavky, považíme-li, že těchto drobtů spravedlnosti nám ani v čase největších útisků a příkoří nebylo odepřeno. —

A přece žije dosud ten národ zubožený a potupou stížený, jenž neměl ani jako my slavnější minulosti, která by v něm byla budila hrdost národní! Známý nepřítel lužických Srbův Andrée to nazval hádankou, kdežto profesor Osvald Marbach v „Bericht über literarische Leistungen im Königreiche Sachsen 1847—1867“ to nazval svéhlavostí, že lužičtí Srbové dosud pevně se drží řeči po otcích zděděné.

Nechci v následujících řádcích líčiti soustavně vývoj národního života u lužických Srbů neb dějiny literatury jejich; mou snahou jedinou jest, abych zachytil několik záchvěvů srdce toho dobrého lidu a budil soucit s ním a lásku k němu u šťastnějších bratrů v Čechách a na Moravě. Tím budiž omluveno, bude-li v mé stati něco neúplného, aneb rozepíšu-li se o něčem šíře, nežli se sluší na pojednání systematické.

Kolem jedenáctého století skončila se politická samostatnost polabských Slovanů. Tím utuchl také veškeren život národní. Jakých útrap, jakých útisků snášeli pokoření Slované, nikdo trefněji nevyznačil, než dějepisec Havelberského biskupství, an praví: „Většího neštěstí býti nemůže, než býti členem srbské rodiny.“ Jaký div, že polabské Slovanstvo tomuto nátlaku podlehlo, a že kmen za kmenem, krajina za krajinou propadaly úplné germanisaci. Nápadné však jest, že národ lužických Srbův nejdéle uchránil svůj národní ráz; méně bojovný než spřízněné kmeny, bez panovníků své krve, beze šlechty a bez měst a přece svou jsoucnost v dobách nejnepříznivějších až po dnešní den zachoval.

Ale zdálo se často, že není více toho národa. Neznali jej sami vladaři, neznala ho šlechta ani města, neznali jej v úřadech, v církvi a ve školách. — Mýlili se; byl to sice hluboký spánek, který národ spal, ale přec po něm nemocný procitl opět, slabý sic a zemdlený, ale přec zdravý a pln naděje v budoucnost. Až do času reformace spal tvrdě; tu jej teprve počali budit, ne jeho soukmenovci, ale ti, kteří jej dříve sami uspali, teď ucházeli se o jeho přízeň. Reformace uváděla do bohoslužby řeč lidu a tu, chtěla-li nabyti pole u lužických Srbův, musela se snížit k jejich řeči. Několik přeložených výňatků z písma sv., sbírky modliteb a duchovních písní jsou ovocem reformace, skrovným sice, ale přec důležitosti nemalé. Ač nelze tvrditi, že by bylo toto hnutí národním, poněvadž svůj pramen mělo pouze v okamžité praktické potřebě, a poněvadž reformace hnutí to výhradně ku svému vlastnímu prospěchu využitkovala, napomáhalo přec jen k udržení dříve již tak

zapomenuté řeči slovanské. Tu nastoupilo sedmnácté století, které jest stoletím svítání. Kdežto dřívější pokusy ve směru onom byly, jak řečeno, pouze nahodilé, vystupují zde již mužové, kteří své národní individuality dobře jsou si vědomi a kteří pracují ne, že to prospěje věci od nich hájené, nýbrž lidu, z kterého pocházejí. Důležitost Michala Brancla, 1628—1706 (německy Frenzel), protestantského duchovního v Budestecích, jest nemalá; pomáhalť okamžité potřebě, sepisuje knihy pro bohoslužbu, a zavedl dle vzoru češtiny pravopis, kterému ovšem sám pak věren nezůstal. Muž ten znal česky a polsky a co hlavní, měl již v tomto čase vědomí slovanské. Za důkaz uvádím návštěvu cara Petra I. v Lužicích. Když se Michal Brancl o této cestě ruského cara dozvěděl, očekával ho ve Zlém Komárově, a když car rychle toto místo opustil, spěchal za ním do Drážďan, kde mu odevzdal tři své spisy vlastním nákladem vydané a následující uvítací řeč, kterou k vůli její zajímavosti podávám v plném znění novým analogickým pravopisem, jak ji H. Jórdan v čísle 11. Lužičana z roku 1867 uveřejnil. „Wysocy rozjasnjeny a jara (velmi) mócny carjo, nihdy njepřewinjomny khěžorje (císaři) a wulki knježe (pane). Witaj k nam! witaj k nam, Waša cařska a khěžorska majestosć a krasnosć! Wašeho wysokeho přichoda zwjesela a zraduje se europska zemja, wosobje cełý němski kraj, též wěsće (jistě) naša Saksonska. Moskowskim je zakazane, zo (že) nihdy njesmědźa ze swojeje zemje, též nic přez swoje mjezy přestupić; dha wšak Waša majestosć sebi žaneje prócy, též žanych pjenjez njeje lutowała, ale je we wysokej wosobje přišła sem k nam do našich krajow pohladać. O Saksonska, a wosobje wy Dreždźany, wy krasne sydło našeho miłosćiweho kurwjercha (kurfiřta) a knjeza Bjedricha Augusta, tak dołho jako Dreždźany steja, kotrež město Serbjo su twarili, njeje teho runja (rovně) česće so dostało, zo by tón wulki cař a wulki knjez, kotryž z wjele tysac millionami poddanymi našu serbsku abo sarmatisku ryč ryči, k nam přikhadźał. O kak je so Waša majestosć ponižała a pokoriła. — Wučeni pišu, zo maju carojo aći wulcy knježa swój započatk wot khěžora Augusta, abo tola wot jeho bratrow a blizkich přećelow, kotřiž v Rusowskej abo Moskowitiskej su knježili. Čech, Lech a Rus, třo bratřa, su též w lěće Khrystusowym 500 z wjele tysac čłowjekami do tutych sarmatiskich zemjow přišli a założili te tři kralestwa, jako to su Česka, Pólska a Ruska abo Moskowitiska. Čech se swojim ludom bydleše w čěskej zemi, Lech sydleše w Pólskej, Rus pak w Rusowskej. Waša cařska majestosć je wulki knjez, wy knježiće (panujete) a sće z kralom w Kazanu a též w Astrachanu, a maće pod sobu na wósomnaće wjeřchowstwow (knížectví): Wy maće rozkazować hač (až) do persiskich a hač do mediskich mjezow. My wěmy z historiskich knihow, zo moskowitiski cař we wšitkich swojich krajach a zemjach ma tu grichisku křesćansku wěru a wučbu.

Ja Wašej cařskej majestosći připowjedam, zo my Němcy a Srbjo tudy w Sakskej též mamy tu japoštołsku luthersku wěru a wučbu, a prošu Was pokornje, Wy chcyli tute do serbskeje ryče wote mje přełožene knihi wote mnje z hnadu (milosti) vzać a sobu do Moskowitiskeje přinjesć, tak zo bychu Waši poddanjo widźeli, zo so w našim sakskim

kurwjerchowstwje ta prawa japoštołska wěra zjawnje wuči a předuje (káže). Waša cařska majestosć njech ma so z Boha derje! (dobře).“

Ještě větší důležitost než Michal Brancl má jeho syn Abraham Brancl (1656—1740), kterýž vydal více záslužných knih o Srbstvu a Slovanstvu vůbec a slovník horno- i dolno-lužického nářečí v rukopisu zanechal.

Ač nezoufá nad budoucností svého národa, přec ve svých historiich populi et rituum Lusatiae superioris hledí k učení se jazyku srbskému pobídnouti poukázáním, že též mrtvé řeči, jako latinská, řecká a hebrejská, až posud jsou ve velké vážnosti. „A proto,“ praví, „nutno míti srbskou řeč v úctě, poněvadž dříve nebyla jen mluvou selskou, nýbrž též mluvou pánů a knížat a v celé zemi u našich předků kvetla. Zvláštní předností srbského jazyka jest, že se co do množství slov vyrovná jak řečtině tak němčině.“

Oba Branclové byli protestanti, ale jejich činnost působila nepřímo též na katolíky, z nichž jezovita Xaver Jakub Ticin († 1693) dobyl sobě sestavením gramatiky zásluhy nemalé.

Veleváženou událostí bylo roku 1704 založení srbského semináře v Praze. Zakladatelé jeho byli bratří Martin Šimon, kaplan u karmelitánů v Praze, a Jiří Šimon, kanovník senior na děkanství v Budyšíně, kteří vidouce, že osady katolických Srbův často postrádají duchovních mateřské jich řeči znalých, celé své jmění na zřízení tohoto v budoucnosti tak blahodárného ústavu obětovali. Tímto činem vstoupili lužičtí Srbové ve spojení s ostatním slovanským světem.

V Praze poznávali jinoši srbští s pýchou, že národ jejich není jen hrstka chudých, nevzdělaných sedláků, nýbrž že jest zelenou posud haluzí na šírém stromě Slovanstva. Cítili s Čechy, pracovali s nimi, a když český duch jak fénix z popele povstával, když každým rázem nové půdy nabýval, tu sílila se i jejich sebevědomost, a rostlo jejich přesvědčení, že malý nárůdek, jemuž přináleží, jest posud živ a bude žíti i nadále. Přispělo k tomu ovšem zacházení s vynikajícími Čechy, z nichž zvláště Josef Dobrovský, Václav Hanka, Fr. Náhlovský, Frant. Doucha, V. Štulc, slavný fysiolog Purkyně, archivář Erben, profesor Hattala, nyní protektor srbských studií, buďtež jmenováni. Z ústavu vycházeli mužové celí, karaktery neoblomné, kteří sobě byli vědomi svých povinností a od nich také neustupovali. Seminář dal nám Michala Hórnika, jehož jmeno chvalně jest známo po celém slovanském světě, a s nímž se po 25 roků pojí vše, co ku prospěchu Srbův bylo obmýšleno a vykonáno, a dává podnes mladé muže, kteří k nejlepším nadějím opravňují, z nichž zvláště na Jakuba Barta a Jiřího Libše upozorňujeme.

Stejnou téměř důležitost mělo založení „Serbského prědařského (kazatelského) towařstwa“ v Lipsku.

Šest protestantských bohoslovců: Bohumil Hałoza (Ast), Zachariáš Šěrach, Jan Mosak, Jiří Bjar, Jiří Knježk a Kristián Bulitius sestoupilo se ve spolek mající za účel, aby se tito bohoslovci připravovali na svůj duchovní úřad v Lužicích. Již účel sám vyžadoval důkladnou znalost mateřské řeči, a proto kázání v lužické srbštině a posuzování jeho bylo hlavním předmětem společného snažení a tím spolek účelem náboženský v první řadě stal se národním, který věrně dostál heslu

svému: „Soraborum saluti!“ Dějiny prědařského towařstwa jsou dosti zajímavy. Byly časy, kdy universita lipská vůbec žádného posluchače sřbského nečítala, tak že spolek musel býti rozpuštěn. Byl pak opět zřízen, ale tu počaly se do něho vtírati živly německé, jimž se také podařilo spolek poněmčiti. Ale přes to uchránili lužičtí Srbové, co se zachrániti dalo, neboť při spolku, který nyní nese název „Lužický kazatelský spolek“, jest posud odbor zvaný „Sorabicum“, který pěstování lužické srbštiny vůbec za účel má, a jehož členové nejsou výhradně bohoslovci, nýbrž posluchači vysokých škol v Lipsku vůbec, pokud se k národnosti lužicko-srbské hlásí.

Nyní čítá Sorabicum šest členů, z nichž tři jsou bohoslovci, dva kandidáti lékařství a jeden doktor lékařství. Jakou důležitost tento spolek pro národní život našich pobratimců má, nejlépe z toho vysvítá, že do roku 1866, kdy slavil jubilej svého 150letého trvání, 811 Srbův pro své budoucí povolání mezi Srby v něm se připravilo.

Menší daleko důležitost má podobný spolek ve Wittenberku kolem roku 1749 založený, který nikdy jakési větší životní síly neprokázal a konečně v roce 1813, kdy universita wittenberská byla zrušena, se rozešel.

Celkem bylo však osmnácté století velice neutěšené pro lužické Srby. Mimo náboženské spisy — a těch bylo po skrovnu — národní život úplně utuchl. Nejhůře bylo v Prusku, kde král Bedřich Vilém I. násilně Srby chtěl vyhubit a řeč jejich ze školy a církve úplně vyhostil. Hned po nastoupení vlády rozkázal, že se má srbská mládež výhradně německy vyučovat. V roku 1731 vydal nařízení, že faráři nesmí nikoho oddati, kdo německy nezná. Tento barbarský rozkaz spůsobil v zemi veliké rozčilení, neboť, ač mladým učení se němčině velikých obtíží nespůsobilo, starší ženitby a oddavek chtiví živou mocí němčině se přiučit nemohli. Následek toho byl, že mnoho peticí a mnoho deputací do Berlína bylo odesláno, až král konečně svůj rozkaz tak dalece zmírnil, že osoby přes 24 roků staré, které by se ženiti neb vdávati chtěly, německy znát nemusí. Chtěl-li se kdo dříve oženiti neb vdáti, tu ovšem se to mohlo státi jen pomocí samospasitelné němčiny.

Ač Bedřich Veliký lužických Srbův co dobrých vojákův velice si vážil, přec i za jeho panování, a též později poměry valně se nezměnily. Území srbské, najmě v dolní Lužici, valně se úžilo, haluz po haluzi ze stromu Lužických Slovanů usýchala.

Ale i v saské Lužici nebylo mnohem lépe. Školy byly též německé, ale srbština nebyla z nich přec úplně vyloučena. Mládež se alespoň srbsky čísti učila, kdežto na srbské psaní ovšem ani nepomyšleno.

Nechci vypočítávati spisovatele, kteří v tomto století více neb méně ve prospěch své národnosti byli činnými, ni vypočítávati díla od nich vydaná. Podotýkám jen, že seznam ten byl by praskrovničký.

Bez jakýchkoli nadějí vstoupili Srbové na práh devatenáctého století. V lepší budoucnost nevěřili ani nejupřímnější „wótčinci“, považujíce se za vojáky na ztraceném postě. Poukazuju v té věci na Handrije Luběnského, evang. faráře budyšínského, který pln národního ducha národně cítil, mluvil a pracoval, kterému se však naprosto nedostávalo víry v budoucnost národa. (Pokračování)

Šotek.

Fantastická báseň od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

„Jaké úvahy, kde vše tak zřejmé!“
mistr z cechu filosofů vece.
„A priori ortel provolejme,
aniž třeba dotknouti se klece.
Nechť si dále víra princip zlého
na postrachy lidu dětinného
v masku satyra neb fauna halí
s kopytem, jež Němci přilátali:
leč ať nechce, aby vážná věda
snížila se k vyšetření frašky,
která může hlupce klamat leda,
bavit děti nejvýše a šašky — —
Hoďme beze zkoušky jakékoli
k absurdnostem tělesného ďasa,
an duch zla jest pomysl jen holý,
idea bez tvářnosti a masa.“

„Nesouhlasím!“ zoolog se kasá.
„Nadutá to mluva staré školy,
která s kathedry své všemu světu
vytknouti chce zákony a metu.
Poznání jen z empirie svítá.
Zkoumám vše, co skutečnost mi skýtá —
vyzkoumám i, co se v šotku kryje.
Snad to podvod, zbožné allotrie;
však též možno, že to útvar zrůdný,
jakýs bastard, forma zmrzačelá,
kterou zplodil druhů výběr bludný,
nebo dokonce druh nový zcela,
a pak pekelného duší lovce
vřadím prostě mezi obratlovce.“

Filolog zas myslí, nejlíp k cíli
že tu zkouška z hebrejštiny vede;
lékař k vivisekcí mysl chýlí:
právník vtipné argumenty přede,
že tu sporná kompetence vadí,
zamítnout a limine věc radí —
zásad rozpor výše vlny čeří,
fakulta již s fakultou se hádá,
věda s vědou v souboji se měří
a vždy bouřlivěji hlučí váda.

Jenom rektor mlčky dumá stranou
jako kapitán, když v bouřném ruchu
pevně zří v tůň vichrem bičovanou,
v čirém zmatku sám jen váže v duchu,
jakby spasil koráb od záhuby
vztekem vln, přes ostré skalin zuby:
Tak tu rektor dumá obhlížeje
stezku v před, kde dvojí propast zeje —
řekneme-li, že to rarach pravý,
v posměch budem učenému světu;
strhneme-li kukli pseudo-skřetu,
kletba zbožných stihne naše hlavy,
s níž snad vlády nelibost se spojí,
neb kdož ví, kam právě vítr vane —
Ach, jak vyváznem z té léčky dvojí,
vlastní slepou volbou uchystané!

Pojednou kýv' prudce na pedella
a dal otevříti okno síně,
jehož rohatá skla, pestroskvělá
zásvit duhy tkala v polostíně.
Na to řečí ráznou, hromozvukou
v hádku zahlaholil: „Vlastní rukou
vložili jsme na se úkol velký —
Máme zbaběle jej nazpět klásti?
Ne! Již k dílu jako pilné včelky
pro čest naši, národu a vlasti!
Především je třeba ze žaláře,
kde síť drátů zakrývá jej z části,
vynést ďasa do sluneční záře,
aby zpytavý zrak na vše strany
mohl zbádat útvar nevídaný.“

Klícku nesa, k oknu kráčí blíže,
odklopuje dvířek zdobné mříže
a dlaň schystav na divného ptáka
vězně, strachem schouleného v koutek,
„perlike — perloke!“ tiše láká,
jak Faust ďábly na divadle loutek.
Blíž a blíže dlaň se napřahuje,
až pak rychlým spočinula hmatem
na tělíčku hnusném, chundelatém
a nechť ďasík vzpouzí se a vzteká,
jako králíka jej v záři dviže,
která oknem otevřeným vteká
řídkou spletí starožitné mříže — —

„Chyťte — chyťte ho!“ v témž okamžiku
rozlehlo se poplašeným sborem
a vše k oknu shrnulo se v ryku,
ve zmatku se kupíc za rektorem,
který vztahuje ven prázdné dlaně
směrem k arkýři, jenž věkem tmavý
v hojné zdobě shlíží zadumaně
s boku auly do uliční vřavy.
Révě kamenné tam na lupeně
čertík prchlý naposled se kmitl,
v drzém posměchu k nim zoubky ceně;
gótické pak úponky se chytl,
hbitě šplhal na špičatou stříšku
a dál po dešťové rouře střelou
jen se mihl v nedostupnou výšku
na budovy střechu, stářím stmělou.

Rektor zoufale tvář dlaní halil.
Ale šeptá pověst mnohohlasá,
že se balvan s prsou jeho svalil
upláchnutím prožluklého ďasa,
jehož naschvál vypustil prý z ruky.
A když ztichly ďábelské ty hluky,
rektorovi v jedno krásné ráno,
ministerské křeslo vykázáno,
portefeuille osvěty, kde zapotřebí
muže, který v lítém boji duchů
umí hovět satanu i nebi
a (jak Němec dí) prát kožich v suchu — —

* * *

Šotek.

Hle! den otvírá svou zlatou bránu —
nevědomky žvatlal jsem až k ránu.
Nuže, dosti! Jindy tobě jednou
dopovím svou Odysseu bědnou.

Já.

Souhlasím. Mám po krk toho pro dnes,
co's tu žvastal v rýmované proze.
Nyní ruče z prozy té mě odnes
do sfér krásna v oblakovém voze!

Šotek.

V okno se mnou skoč! Zde k divům brána.
Ekypáž hned bude uchystána.
. . . .

VI.

Luh nebes poset beránkovým bravem
tak čistě bělostným, jak vesna mladá
jen vodívá jej po safíru smavém,
že v duši starou teskná rozkoš padá
z těch barev svěžích, lahodného světla,
jak v ráz by z hrobu mládí krása vzletla.

K těm sněžným bírkám azurových niv
tvář šotek obrátil a drápkem kýv' —
Aj, poslušně hned z půvabného stáda
dvé něžných obláčků se spouští v dol
a za nima se z jitřní zoře spřádá
vůz červánkový zlatoskvoucích kol.
Jak dolů spějí, obláčky se šíří,
strou vzduchem sličný útvar perutí,
pnou šíje štíhlé z bělostného chmýří,
až změněny v pár bájných labutí
své krásné hlavy sklánějí k mé noze.
I usedám si v báchorkovém voze,
jenž jako lastury tvar obrovitý
nad mojí hlavu, zdobně prohýbán,
rozpíná oblouk s měňavými třpyty.
V něm odpočívám sladce kolíbán
a jedeme či plujem' — nevím ani,
čím nazvat spíš to zlatých koles hraní
ve vzdušném safíru, v té modři plynné,
jíž povoz náš se lehce upřed šine.

Zem' zmizela; jen skvoucí modrojas
plá pod námi a shora, vůkol nás,
tak svěží, líbezný, jak v rose třpytné
když první fialka vstříc jaru zkvitne.
Tak luzně zářivý jak dívčí zraky,
jež mladíku mně svitly dávno jednou
a vzpomínkou tak často v duše mraky
jak oči rusalčí z dna tůně vzhlednou.

Toť azur ten, jenž září jenom z básně
a z pohádkových jezer čarokrásně,
toť éther, nektar, zář a vůně spolu
i hudba sfér, všech uspávačka bolů.
Jak často přával jsem si vhroužit sebe
na ptačích perutích v to modro nebe,
jho nudy, péčí k zemi svrhnout dolů
a letět lehounce jak mlha pouhá
dál, dále blankytem — teď skutkem touha.

Teď letím bez cíle v tom vzdušném kraji,
v tom modru koupám se, je v ňadra ssaji,
v něm kochám, ztápím zrak i duši celou.
Jen vlny blankytné se vůkol stelou
a jimi plyne naše mušle skvoucí,
krov lepotvárný nad hlavu mi pnoucí,
jenž na mne line z ruměnného nitra
svit čarovný jak růžnou záři jitra.
Ten červánek i srstí šotka hraje,
jenž v předu plní úkol vozataje,
za bičík maje konvalinky stonek,
v němž řadou kývá mnohý sněžný zvonek.

Jak snítky korálů mu růžky svítí
na hlávce huňaté, jež v nach se nítí;
on s tichým chechtem otěž zlatou zdvihá
a hadím očkem mrká po mně zpátky
a když se tážu: Kam? tu v azur švihá
svým bičíkem a piští: Do pohádky!

Pod námi jaksi houstne modro plynné,
že podobá se vodě skvostně siné,
však průhledné až do nesmírné hloubi.
To moře vlnkami bok mušle vroubí
a prýská jiskrami v kol špice zlaté
a zápřež naši v sobě zrcadlí,
jich křídel chmýř, sníh právě napadlý,
i krky dlouhé, v oblouk ladný vzpjaté.

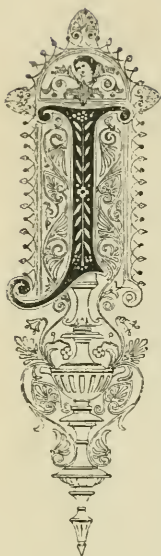
Viz ve zlaté a smaragdové záři
co náhle v dálce před námi se stváří?
Toť jakby Cimpango tam dávných bájí,
jak divů zem, jež sokyní jest ráji,
by nořila se z vlny safírové.
A jak se naše loďka letmo blíží,
vždy zřetelněji z vod se výspa hříží
a zjevuje co chvilku krásy nové.
Tu vypínají sbory sličných palem
své koruny ze smaragdů a zlata,
tam hora ledů rajským nad úvalem
ční z růžných par, jak démant sluncem vzňata,
a na sta jiných tvarů, barev, žehů
zrak okouzluje s těchto smavých břehů.

„Ach!“ obdivu se z ňader mojich vine
a slza rozkoše v mé oko plyne.
„Ó rci mi, šotku, pověz, jak se zovou
ty břehy nebeské, ten odlesk ráje?“
A diblík, šlehnuv zápřež úbělovou,
dí s přidušeným chechtem: „Ostrov báje!“

(Pokračování.)

Zápasy.

Povídka z pražského života
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Jiřík Hlavsa dostavil se v neděli přesně dle udání k panu Křikavovi před 11 hodinou a byl od domácího pána uvítán ve přijímacím pokoji, kdež kromě náčelníka rodiny přítomni byli pan Richard Lebrun a Jaroslav, Hermínin bratr. Pan Křikava byl, jako obyčejně v neděli dopoledne, veselý a pln vlídnosti, tiskl příchozímu Jiříkovi co nejsrdečněji obě ruce a představil ho panu Richardovi jakožto „svého mladého přítele a velmi moudrého člověka". Jaroslavovi ho představovati nemusil, poněvadž se mladí muži již dobře znali. Slečna Hermína nebyla přítomna, ale objevila se za malou chvíli ve dveřích se svou matinkou, zapínajíc si poslední knoflíček na „rytířských" rukavičkách a usmívajíc se vlídně, jakoby celý svět chtěla k srdci přivinouti. Matka i dcera byly již úplně do kostela přichystány a přišly vlastně jenom, aby daly pánům s Bohem. Richard Lebrun, jemuž bylo od domácího pána uloženo, aby dámy do kostela doprovodil, přiskočil hbitě, políbil matce i dceři graciosně ruku a schvátiv rychle cylindr, jenž nedaleko dveří na židli ležel, vzal slečně z ruky modlitební knihu a postavil se obřadně vedle dam, jakoby zároveň s nimi očekával posledního rozkazu. A toho se jim také neprodleně dostalo, neboť pan Křikava přehlednuv spokojeně svou kvetoucí dceru i půvabnou ještě ženu pravil žertovně velitelským tónem:

„Tak děti! Všechno je v pořádku, tak jděte ve jménu Páně do kostela a vykonejte pobožnost také za nás. Pane Richarde, dejte mi na ženské dobrý pozor, zejmena na mou ženu! Zpozorujete-li, že se některý mladík do ní zakoukal, jděte a napomeňte ho, aby se nedal tou líbeznou tváří omámit. Řekněte mu, že je to jenom líčená krása a . . ."

„A že je pan Jan Křikava obecní pleskal královského hlavního města Prahy," vpadla mu rozmarně do řeči paní Anastazie. „A teď už pojďme! S Bohem, pánové!"

„S Bohem, koťátka," zvolal pan Křikava za odcházejícími. „Do vinárny za námi nemusíte, totiž vy ženské — pan Richard se ovšem dostaví. Vy však postarejte se, abychom měli dobrou polívku."

Paní Křikavová s dcerou a Richardem Lebrunem odešli, a záhy za nimi odebrali se také pan Křikava se svým „následníkem" — jakž Jaroslavovi žertem říkal — a s Jiříkem Hlavsou, pod loubí Uhelného trhu do Fišerovy vinárny. Cestou koupil pan Křikava „veronesi", „milanesi" a gorgonzolu, v průjezdě pak u vinárny od pekařky sladkou vánočku a vešel s mladými muži jako triumfator do pološeré jizby

Místo bylo snadno nalezeno, neboť nahoře u piana chránili tři židle Křikavovi stálí společníci.

„Vítáme vás, pane domácí, od slova božího!“ zvolal žertovně pan rada. „Dámy jsou nepochybně na půl dvanácté a přijdou za vámi?“

„Nikoli,“ odpověděl pan Křikava. „Dnes zůstaneme sami. Ženské půjdou hned z kostela do kuchyně. No, a jaké pak je dnes? Netrhá?“

„Ani dost málo!“ ozvaly se tři hlasy najednou. „Jako mléko, učiněné mléko!“

„A nového hosta nám přivádíte, to jste hodný!“ prohodil pan rada.

„Ano, ano,“ přisvědčoval Křikava; „představuji vám zde svého mladého přítele, pana Jiříka Hlavsu, bystrou hlavu — pravím vám hotového již učence. Je dosud ještě trochu nepraktický, ale má talent a dá-li si ode mne říci — jako že dá! — bude z něho muž, jakých náš svět potřebuje. Toť přece víte, že jsem já praktikus, jak staří říkali, in summo gradu! Nuže rád bych si vychoval nadaného žáka. Vždyť slýcháte vždycky od Slánského, Bennevice, Slavkovského a jiných, že je pro mistra největší chloubou, může-li si vycvičit talentovaného žáka — nu a také já bych rád své umění na nějakou bystrou hlavu převedl. Pan Hlavsa tuto jest mou nadějí v tom ohledu — já mu dám dobrý základ pro život a tři domy ho pak minouti nemohou.“

„Máte to štěstí, nastávající pane professore,“ prohodil jeden z Křikavových denních společníků, „že jste padl takovému mistru do rukou! Tři domy — považte jen — vám zaručuje. Více si zajisté ani sebe učenější muž ku professuře přáti nemůže, leda mladé, hezké žínky, a také o tu se vám snad pan Křikava postará?“

„No, tu už sotva!“ odtušil vesele pan Křikava, „v tom se neznám. . . leč že by. . . Hrome, co mi tu napadá?!“

Pan Křikava položil významně prst na čelo, podíval se tázavě na Jiříka a doložil: „He, pane professore, jak pak se vám líbí na příklad slečna Ema Horská, přítelkyně naší Herminy?“

Hlavsa usmál se a odpověděl: „Neznám slečnu blíže, ale myslím, že jest to dáma velmi bystrá a moudrá.“

„Ale což bystrá a moudrá!“ namítl pan Křikava. „To je věc vedlejší a rozumí se konečně samo sebou, ale jak se vám líbí takto, od postavy?“

„Slečna je velmi hezká a příjemná!“

„Tu to máme!“ zvolal pan Křikava a zahvizdl si, jakoby byl něčemu na stopu přišel. „Líbí se mu — je velmi hezká, ačkoli ji blíže ještě nezná! Hned jsem si pomyslil, že musí býti nějaká zajímavá náhoda, která nás svedla. Nu, nastávající pane professore, jestli se vám slečna Ema líbí, já vás nezrazuju! Naopak! . . . Je to velmi hodné děvče a byl bych rád, kdybyste se do sebe zakoukali. Ona není sice příliš zámožná, ale něco přece dostane a pak. . .“

„Dostanete od pana Křikavy tři domy,“ vpadl tomuto do řeči pan rada.

„Ode mne by to zrovna nemusilo být,“ odpověděl suše pan Křikava. „Pan professor získá si je sám, bude-li se mou radou řídit; ostatně — co pak jsem to jenom chtěl říci? Ach ano! Slečna Ema je také tak trochu, jak se říká, idealní, hodili byste se tedy k sobě,

a krom toho má naději na hezké dědictví. Tak tedy, mladý můj příteli, podívejte se Emince hezky hluboko do očí — byl by z vás pěkný párek!“

„Ale tatínku,“ zvolal jako vyčítavě Jaroslav. „Já jsem myslil, že chystáš slečnu Horskou pro mne?“

Pan Křikava podíval se dlouhým, tázavým pohledem na svého syna, ale vida, že Jaroslav při tom nikterak vážně se netváří, odpověděl, jakoby nemístný žert odbýval:

„Hlouposti! Já mluvím teď zcela vážně a ty se mi nepleť do řeči! Ostatně, jakožto starostlivý otec, myslím už také na tebe a vyhledal jsem ti už děvčátko... ale neukážu ti ho ještě, až si doděláš studie!“

„Děkuju vám, tatínku, za vaši laskavou péči,“ odpověděl rozmarně Jaroslav; „ale prosím vás: nenamáhejte se dále — já mám teď jiné myšlenky, a vaše starost mohla by býti marná.“

„Je dobře, že myslíš teď jenom na své povolání,“ přisvědčil pan Křikava, „a nepřeju si také, abys na ženění již pomýšlel; ale já, jakožto otec mám právo i povinnost, také v tom ohledu o tebe se postarat. Povídám ti to nyní, ne snad proto, abych tě zvědavým učinil, nýbrž abys sám snad už ve prázdných chvílích nezačal mezi měšťanskými dcerkami se ohlížet. Avšak vraťme se k panu Hlavsovi. Ten stane se už co nevidět professorem a jakožto professor bude si musit zříditi vlastní domácnost — to vyžaduje už slušnost a důstojnost stavu! Nuže, co říkáte mému nápadu?“

„Jsem vám za vaši péči povděčen,“ odpověděl bezvýznamně Jiřík Hlavsa, „a budu o vašich slovech přemýšlet! Avšak dovoluju si vašnostem připomenouti, že na mně v té příčině nejméně záleží.“

„Nejméně?“ opakoval pan Křikava a doložil určitě: „Na vás záleží nejvíce, ba všechno! Když mladý muž, jako jste vy, něco rozhodně chce, tak toho docílí, zejmena když se mu stranou ještě pomáhá.“

„Platí to, otče, také o mně?“ prohodil Jaroslav.

„Ovšem že platí!“ přisvědčil pan Křikava, ale doložil ihned, jako by mu bylo něco napadlo:

„Leda že by se tvá vůle příčila vůli otcově!“

„Nemyslíte, vašnosti, že mohou býti okolnosti mocnější, než i nejpevnější vůle mladého muže?“ otázal se Jiřík pana Křikavy.

„Mohou, arciže mohou, ale to se vidí už napřed,“ odvětil Křikava. „Nežádá-li si člověk nic zhola nemožného nebo nesmyslného, může vždy cíle dojíti. Co pak se našeho případu týče, nevidím žádné veliké překážky. Slečna Ema není moc zámožná — hlavní obyčejná překážka tedy odpadá; za druhé není slečna z velkého rodu — její otec je finanční rada — a za třetí nemá ještě žádných nápadníků. Kdybyste tedy chtěl, bude vaše.“

„Kdo pak ví, pane domácí, není-li slečna Horská pod rukou již zadána?“ namítl Jiřík, arci jenom aby něco řekl.

„Máte pochybnosti?“ na to zase Křikava. „Jestli chcete, vezmu slečnu do výslechu a budu třeba vaším námluvčím.“

„Prosím vás snažně, vašnosti, nečiňte toho, neblamujte mne! Co pak by si slečna o mně pomyslila?“ zvolal rozpačitě Jiřík.

„Hahaha!“ zasmál se z plna hrdla pan Křikava a ohledl se na své sousedy. „On myslí, že bych se opravdu ještě dnes za slečnou

rozběhl! Nebojte se, můj nezkušený příteli, že vám něco pokazím! Však já vím, že se dovedete sám domluvit — tiché vody břehy nejvíc berou! Slečna Ema u nás dnes také obědvá — já neudělám nic, než že vás vedle ní posadím. Tím vás snad nezarmoutím?“

„Ani dost málo,“ odpověděl Jiřík; „děkuji srdečně za vaši něžnou pozornost.“

„Ale teď nám už dejte pokoj s těmi svými titěrami, a povídejte něco ráznějšího!“ zvolal nevrle pan rada a dal si nalít ještě půlku.

„Něco ráznějšího?“ otázal se pan Křikava. „Dobrá! Tedy poslechněte. Byl jednou jeden rytíř, a ten rytíř měl syna Václavíčka, a okolo toho Václavíčka tekla voda. . .“ „Hahou, hahou!“ zvolali vesele Křikavovi společníci a zacpali mu ústa. Pan Křikava vymknul se jim a zasmál se, až mu oči slzami se zalily; pak usadil se do rohu a učiniv statný doušek vyzval sousedy, aby nyní oni o zábavu se starali.

Na to začal každý z denních hostů něco vypravovat a za chvíli byli všichni zabráni do tuhého rokování o věcech obecních, hospodářských, politických a tak dále, kteréžto zábavy ale sledovati nebudeme, poněvadž nad obyčejné toho druhu rozprávky nikterak nevynikla. O půl jedné hodině přišel pan Richard, čímž ochabující hovor zase nové potravy dostal a takž poseděla celá společnost v rohu u piana v nejlepší míře až do půl druhé, načež se všichni k obědu rozešli. —

„Dnes máme, kamarádi, zcela jednoduchý oběd, jenom sousedský, ale doufám, že nám proto přece bude chutnat,“ pravil pan Křikava svým hostům, když byli do jídelny vešli.

„Jíte rád telecí kýtu, pane Hlavso?“

„Jím všechno rád, co dobře je upraveno,“ odpověděl Jiřík; „na labužnictví jsem ještě nedospěl a nepochybně také již nedospěju.“

„Máte dobře,“ přizvukoval pan Křikava; „nejlepší je, když si člověk nenavykne na žádné mlsky. Dobrá obyčejná strava je nejlepší.“

„Ale dnes týden nebyl jste téhož mínění!“ prohodil Richard a zasmál se, jakoby byl nastávajícího pana tchána při lži byl přistihl.

Pan Křikava se trochu zamračil a odpověděl mrzutě: „Co pak dnes týden — to byla slavnost, to je něco jiného! Ale dnes jsme jen tak mezi sebou. . . Avšak konec řečí už! Matka posílá polívku — tedy vzhůru ke stolu!“

Pan Křikava postavil se v čelo tabule a ukazuje na jednotlivá místa, určoval velitelsky, kam kdo se má posadit.

„Zde v čele stolu bude sedět naše ctihodná matička, — ta by mi dala, kdyby slyšela, že ji tak jmenuju! o ženy, ženy! Na první místo pravé strany posadím se já — vy mladí přátelé už odpustíte, že si jakési čestné místo vyhražuji, jest to jenom k vůli stáří a pak abych byl na blízku své znejmilejší! Na proti mně, na první levé místo sedne si pan Richard, na pravo vedle mne, pan Hlavsa, na proti panu Hlavsovi, vedle pana Richarda, bude sedět Hermína; vedle pana Hlavsy posadí se laskavě slečna Horská — prosím, abyste se, slečno, nečervenala! Naproti, vedle Herminy bude na stráži Jaroslav, vedle Jaroslava pak zaujme místo slečna Floquetova, naše roztomilá Francouzka, a na proti ní, vedle slečny Horské sedne si náš milý mravokárce, můj bratr Josef a na dolejším čele, mezi slečnou Floquetovou a bratrem Josefem

zaujme druhé presidentské místo nedostižná hospodyňka, má roztomilá sestra Aloisie. Tak, a teď prosím, aby všichni už byli na místě!"

Oběd začal. Byl opravdu jednoduchý, ale co do úpravy výborný, aspoň si jej všichni tak libovali. Na před trocha kaviaru s houskou a sklenkou pravé kontuszówky, pak znamenitá krupovka s ptačími drůbky, pečený úhoř s mladinkým salátem, potom obrovská, do purpuru upečená telecí kýta s celerovým salátem, kompotem a naloženými zelenými paprikovými lusky, na to anglický pudding, sýr, ovoce, cukroviny a posléz káva — černá pro pány a bílá pro dámy.

Mezi jídlem mluvilo se proti obyčeji mnoho, ale málo souvislého; každý okamžik někdo něco prohodil a každý nápad vzbudil řadu poznámek. Nejvíce mluvili spolu pánové a dámy, kteří vedle sebe seděli, ale poněvadž z toho všeho ostatní nic nevěděli, pravil pan Křikava, když byla káva rozdána:

„A teď povídejte, kdo co víte, ať se bavíme všichni vespolek! Kdybych vás nenapomenul, zabrali byste se po dvou do diskursu tak, že by nám starým nic nezbylo, než abychom si šli lehnout. Mám pravdu nebo nemám, paní presidentko?"

„Vy jste nenapravitelný pleskal, pane manželi!" odpověděla paní Křikavová a pleskla lehce svého chotě přes tvář. „Ale co se vašeho návrhu týče, aby každý, co zajímavého ví, vypravoval, docela souhlasím. Ba prosím o to!"

„Když také milostivá paní si přeje, aby se vypravovalo. nelze odporovat a já sám dovolím si vypravování zahájiti," pravil Richard Lebrun a setřev popel s hořícího doutníku pokračoval: „Předevčírem udál se v německém divadle na Ovocném trhu veselý skandál. Německé listy zdejší zamlčují ovšem celou tu aféru, a našinec dovtípí se snadno proč; ale poněvadž aspoň třetina všeho obecenstva dobře viděla, co se stalo, jde zpráva o tom takořka od úst k ústům. Velkoobchodník Steinfeld, jak všichni zajisté víte, jest pravý obr, velikán a silák a při tom ještě člověk neobyčejně popudlivý a prudký. Tento pán zamiloval se vášnivě do první balleriny slečny Baccariniovy a stopoval s palčivou žárlivostí každé hnutí své zbožňované tanečnice. Kdykoli slečna tančila, opatřil si sedadlo u samého jeviště v dolejší prosceniové loži, kteráž abonována není a do kteréž se při obyčejných představeních jednotlivá sedadla prodávají. Předevčírem hrály se, jak asi víte, v německém divadle dvě starší jednoaktovky a mezi nimi proveden samostatný balet, ve kterémž slečna Baccarini vynikající part měla a často u samé rampy se pohybovala. Hned na počátku balletu zpozoroval pan Steinfeld vedle sebe mladého, bohatě vyfintěného muže, který s jeviště očí nespouštěl a slečnu Baccarini žhavými zraky takřka hltal; v našem velkoobchodníku procitla krutá žárlivost, neboť jemu zdálo se, že prima ballerina na jeho mladšího souseda mnohem líbezněji se usmívá, než na něho sama, ba že mu i očima jakási znamení dává. Tím byl pan Steinfeld do takové žárlivé zuřivosti popuzen, že zapomenuv na místo a okolnosti, mladého, štíhlého souseda svého siláckýma rukama schvátil, rychle do výše pozvedl a přes lóžové pažení na jeviště hodil, slečně tanečnici zrovna k nohám. V divadle strhl se z toho ohromný poplach, který však v nevázaný smích se proměnil, když na jeviště hozený enthusiasta pojednou v největší

rozpačitosti povstal, do lóže policejního ředitele hluboko se poklonil a zvolal: „Prosím za odpuštění! Já za to nemohu, že jsem zde, tam ten pán mne sem hodil, než jsem se mohl zpamatovat!“ Při tom ukazoval na pana Steinfelda, který zvědavě z lóže se nahýbal, aby zvěděl, zda-li si sok jeho pádem snad nohu nebo ruku nezlomil. Na to odvedl inspicient mladíka rychle s jeviště, a v balletu se pokračovalo. Ale obecenstvo smálo se dále a mluvilo nepokojně, a utišilo se teprve při druhé jednoaktovce. Co panu Steinfeldovi policie potom řekla, nebudu vypravovat, hlavně z té příčiny, že to sám nevím.“

„A byl jste, pane Lebrune, v divadle, když se to stalo?“ otázal se zdola páně Křikavův bratr Josef.

„Nebyl,“ odpověděl tázaný, „ale slyšel jsem to od hodnověrných lidí v kavárně vypravovat.“

„No, to je dobře, že vám to dosvědčili věrohodní lidé,“ pravil s komickým povděkem Josef Křikava, „sice bych to byl tamhle na zeď přibil. A teď vypravuj něco ty, Jaroslave!“

„Musí-li to být, s radostí!“ odpověděl Jaroslav. „Moje povídka není tak drastická, jako páně Richardova, kterou jste právě slyšeli, ale není prosta zajímavosti, ač jestli jste už o tom nečtli někde v novinách. Ve Wulfově cirku v karlínském Théâtre Variété produkuje se právě jakožto krasojezdkyně a tanečnice jakási miss Floribella, kteréž také říkají princezna. A víte, kdo tato artistka vlastně je? Jest to bývalá italská kněžna Tomassoniova. Román této kněžny vypravuje se takto. Před dvěma lety ubytovala se ve vídeňském Grand-hôtelu kněžna Tomassoni a žila tam s báječnou nádherou. V řadě pokojů, jež obývala, shromažďovali se několikráte za týden zástupcové vídeňského velkého světa, hostina stíhala hostinu a zábava zábavu. Večerní schůze u kněžny bývaly prý tak pikantní, že bodří mladí i starší pánové vídenští ani vynadivit se nemohli. Lehkomyslná kněžna byla tehda nad míru krásná a tak koketní, že se mnoho mužů pro ni až střílelo. Tu objevil se jednou v hotelu obstárlý elegantní pán a vnikl, neohlásiv se ani, do bytu naší kněžny. Tato vykřikla ve svrchovaném úžasu: „Nebesa, můj muž!“ a padla do mdlob. Když ji byli vzkřísili, poslal kníže všechny lidi pryč, a mezi manželi udál se pak výjev, jak říkáme, svrchovaně dramatický.

Služebnictvo, které ovšem zvenčí naslouchalo, vypravovalo potom, že kníže strašně láteřil a kněžna úpěnlivě za odpuštění prosila, a na konec bylo prý zcela určitě slyšet, jak karabáč na kněžniných zádech pracoval. Ještě téhož dne zapravil kníže obrovský účet hôtelu, dal kněžně značnou část peněz jakožto odbytné a poslal ji do širého světa. Peníze byly brzy ztráveny a kněžna nevědouc si rady ni pomoci, dala se ku kočující jezdecké společnosti a jest nyní prvním magnetem v Karlíně. Miss Floribella sedá často večer v kruhu svých kollegů a kollegyň „U marianského obrazu“ naproti státnímu nádraží a vypravuje sama s veselou tváří historii své skvělé minulosti. Pochybuje-li kdo o pravdivosti jejích slov, má princezna ihned po ruce potřebné doklady. Já pak končím svou povídku starou průpovědí: Kdo nevěří, ať tam běží!“

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Z české literatury.

Ethiopská lilie. Romanetto od *Jakuba Arbesa.* V Praze 1886. Nákladem Vladimíra Čecha.

Nevíme již ani, kolikátým v řadě jest toto nové Arbesovo romanetto.

Od té doby, co v prvním ročníku Hálkových a Nerudových „Květů", tehdy ještě neillustrovaných, se objevilo první — byla jím nad míru zajímavá, originalní skladbou a říznou karakteristikou postav vynikající kresba „Ďábel na skřipci" — uplynul značný počet let a dnes plodná, vskutku neobyčejná literární produkce Arbesova vzrostla již do silných a nemálo obsažných svazků. Hned na počátku mohlo se říci — „ex ungue leonem." Ale nikdo ještě netušil, že Arbes z tohoto prvního zárodku si vypěstuje svůj zvláštní novellistický genre, naskrze původní, jistými karakteristickými vlastnostmi se vyznačující.

Talent Arbesův spojuje v sobě mnohé živly, které na první pohled by se zdály neslučitelnými. Stopy romantismu zcela zřejmé nalezneme v nejlepších jeho pracích, ano stupňují se až v jakousi zálibnou choutku po bizarrnosti. Ale vedle nich ozývá se ještě mocněji a vydatněji moderní realismus, který netoliko v nakupení hojného detailu a syté barvě současných poměrů vytryskuje, ale především v karakterech pečlivě propracovaných a v přirozeném rozluštění temných a spletitých záhad pravého výrazu dochází.

Děj v romanettech z pravidla spočívá na duchaplné kombinaci, poutavé a promyšlené do posledních nitek, která zdánlivé neshody a disharmonické akkordy bizarrních situací vysvětluje důmyslnou analysí, dostihujíc takto vždy jistého a působivého effektu. Základní idea celku bývá prostá, ethicky oprávněná a také nová na mnoze. Komposici Arbes má rád koncentrickou. Jednotlivé paprsky děje autor zvenáhla sbírá a soustřeďuje v jediné ohnisko, aby tím nepředvídaněji čtenáře překvapil výsledkem nenadálým, a přec logicky přirozeným a důsledným.

Život pražský ve svých středních vrstvách nalezl v Arbesovi výborného pozorovatele. V tom, jak se naň dívá, které zjevy jeho umělecké svojí práci podrobuje, stoji na své vlastní půdě a nelze mu upříti originálnosti. Vyhledává především povahy hloubavé, kontemplativní. Kdo při prvních Arbesových publikacích se nad tím pozastavil, neupře při bedlivějším pozorování našeho lidu, že autor nám podává jednu ze skutečných typických jeho vlastností. Sám myslitel s rozhledem širokým a hlubokou, trpce pessimistickou perspektivou, vytvořil již celou řadu povah podobných, avšak individuelně rozdílných. I to ho karakterisuje, že každé vhodné příležitosti používá k reflexím o životě a jeho rozmanitých otázkách, a sice tak, že buď přímo své subjektivní mínění pronáší, aneb dá mu vyzníti v dialogu jednajících osob. Tyto mají mnohdy

rázný, určitý profil, ač také nezřídka setkáváme se u Arbesa s povahami bez markantních, výrazných tahů, které i přes to nejsou šablonami. Jistý individuelní rys je vyznačuje, kterým od jiných se liší a čtenářovu pozornost upoutávají.

Svou osobnost vplétá Arbes do vypravování velmi často. Sám děje se účastní a jeho nitky mnohdy do svých rukou zachycuje. Přednost tohoto spůsobu tvorby umělecké spočívá v tom, že skutečnost již samoděk doznává mocného sesílení a romantický živel na pravou míru se uvádí. Leč ani tento není pracím Arbesovým na újmu. Podněcuje jejich zajímavost, a spíš v situaci se jeví nežli v předvedených povahách. Pro něj také druhdy stihla Arbesa výtka, že napodobuje Poea. Nelze upříti, že Poe na Arbesa působil z novověkých spisovatelů vedle Zoly snad nejvíce. Ale i to sluší podotknouti, že účinek ten byl umělecké jeho povaze neškodný a došel tu a tam ozvuku jedině v komposici jeho některých prací. Rozhodně byl blahodárnější nežli Zolův, za jehož příkladem tuším Arbes v posledníějších svých výtvorech více, než nutnost celková vyžaduje, ne vždy nevyhnutelného detailu hromadí.

Přes tyto více formalní než do základu jeho literární individuality sahající reminiscence má Arbes zřejmě vytknutý, zřetelný český ráz. Dnes náleží k našim nejduchaplnějším vypravovatelům a každá jeho publikace zasluhuje povšimnutí jakožto plod ducha umělecky vyspělého, který neostýchá se za předmět svého přemítání vybírati problémy nejtěžší a nejzajímavější. V přesné psychologické analysi, v ostrovtipu, který vždy v čas se dostaví, a v postavách přímo ze života kreslených vedle několika již dříve uvedených předností leží hlavní těžiště Arbesova talentu.

Krátkému referátku snad jsme předeslali poněkud dlouhý úvod. Avšak jednalo se nám o to, abychom alespoň v několika stručných obrysech podali výslednici dojmu, jejž na nás činí Arbesova literární fysiognomie. Nyní již přihlédneme blíže k „Ethiopské lilii“.

Děj toho romanetta jest prostý a dosti průzračný. Autora navštěvuje sestřenec jeho Hugo, který zamýšlí státi se farmaceutem. Je to povaha v sebe uzavřená, s básnickou myslí, idealní. která zabývá se myšlenkou, jak by strádajícímu lidstvu pomohla v jeho útrapách nějakým novým lékem. Proto věnuje se Hugo zvolenému povolání s veškerým ohněm mladého nadšence, aniž dává se odstrašiti jeho prosaickými, všedními stránkami. Od ujce dluží sobě knihy a herbáře, jimiž by vědomosti svoje vytčeným směrem prohloubil a rozšířil. Při té příležitosti naleznou na starém popsaném listu přilepenou „ethiopskou lilii“.

Květina má svoji vlastní zajímavou historii. Dostala se darem autorovu učiteli od mladé Francouzky, jejíž otec padl v bitvě u Chlumu. Autor jako hoch ji svému učiteli odcizil, neboť podivné jméno i vzezření květiny na něho zvláštním kouzlem působilo. Ani Hugo při její spatření nemůže se ubrániti nezvyklému dojmu, jehož si neumí vysvětliti. Když strýc chce ji dřívějšímu vlastníkovi navrátiti, žádá jej, aby dříve mu ji zapůjčil. Domnívát se, že vězí v neznámé květině léčivý prostředek, jehož posud nikdo neobjevil. Tento podivný, avšak situací a duševním stavem Hugovým vysvětlitelný klam stává se u Huga takřka fixní idei, když seznal a zamiloval si dívku, která hyne nevyléčitelnou chorobou.

Otilka nedruží se k obyčejným, každodenním dívčím zjevům. Přemítá vážně o životě a její listy, plné hloubavých myšlenek, dovedou upoutati samého spisovatele, že přes chladnou svoji pohodlnost dívkou živě se zajímá.

Hugo seznámil se s ní na hřbitově v okamžiku velmi bolestném, když líbal ze hrobu vykopané kosti své drahé matky. Ani neví, že Otilka je schovankou strýcova bývalého učitele. Teprve když se spisovatelem k tomuto s „ethiopskou lilií" se odebral, dovídá se o tom — a zároveň též o milenčině smrti. Katastrofa dostavila se dřív, nežli se nadál. Učitel potvrdil domněnku spisovatelovu, že „ethiopská lilie" léčivých účinků postrádá, a shledal ku svému překvapení na listě, jímž byla podlepena, ztracené svoje výpočty o odchylkách ve dráze Nebešťanky, jimiž co do času před mnoha lety již byl předstihl výpočty Leverrierovy a objevení Vodana Gallem. Tehdá nevěděl, kam se mu výsledek dlouholeté astronomické jeho práce poděl, a aby ji byl znova začal — k tomu sil se mu nedostávalo. Nyní ovšem měl jeho úspěch cenu pouze historickou. Marně snažil se spisovatel, aby jej přiměl zachovati výpočty své vědě a hájiti své priority, kterou z odchylného způsobu práce bylo lze dokázati. Učenec vložil arch s „ethiopskou lilií" i s resultátem vědecké svojí činnosti v rakev Otilčinu a když prostřednictvím ochotného hrobníka ji znovu otevřeli — shledáno, že z práce nezbylo nic než hrstka popele. Učitel ztrativ na světě jedinou bytosť, kterou celou duší miloval, vše ostatní pokládal za malicherné a slávy vědecké dobrovolně se odřekl.

V tomto skrovném náčrtku dotkli jsme se pouze nejhlavnějších linií celku, pomíjejíce všech podrobností. Z nich bedlivějšího připomenutí zasluhují alespoň místa některá. Jsou to zejména líčení, v nichž epický talent Arbesův nad obyčej skvělým způsobem vystupuje. Bitva u Chlumu jest podána se znamenitou názorností a živostí, která až v dramatický vzruch se stupňuje. Vedle tohoto obrazu, plného bitevní vřavy a malebně chmurných scén, je stará smíchovská škola i s učitelem, který ve svých žácích budí samostatné povahy, i s oddanou mu drobotinou rozkošným genrem. Neméně rázovitě vyniká košířský hřbitov za soumraku, a scéna v bytu učitelově. Romanetto jeví v celku jednotné zbarvení, ovšem jaksi rembrandtovsky přitlumené. Jednotlivé postavy čtenáře interessují, hlavně učitel s pietou je modelován a patrně vzat z čiré skutečnosti. Otilka i Hugo mají své určité fysiognomie, ač by jim výraznější plastika povahových rysů nebyla na škodu. Proud vypravování znenáhla stupňován dospívá ku katastrofě, která jest koncipována se značným effektem. Dialogy snad přál by si čtenář poněkud hybnější, i kdyby tomu za oběť musila padnouti řada reflexí jinak pěkných a důmyslných. Podrobné rozbírání duševních stavů Arbesovi daří se jako vždy, umíť sledovati lidskou mysl do její nejsubtilnějších pocitů a myšlenek.

Ještě o jedné věci zmíniti se chceme. „Ethiopskou lilií" valně roztroušeno jest mínění a výroků o nejrůznějších objevech života i přírody. Arbes vážně přemýšlí a činí na podkladě určitých premiss logické, často nové a překvapující závěrky. Zvlášť bohaté jsou passáže o školském vyučování a vychování vůbec a neméně případné jeho kon-

kluse o lidském životě a smrti. Arbes vkládá myšlénky ty v ústa učitelova, avšak patrno, že za nimi tají se jeho vlastní subjektivní mínění. Hned z předu podotýkáme, že jest na mnoze příkře pessimistické a ani nám nenapadá, abychom proto činili Arbesovi výčitky. Na pessimismus hartusí se odc dávna se strany idealistických esthetiků a přec — zdali sám život není jeho nejplnějším výrazem? V každé přemítavé duši zroditi se musí postupem zcela přirozeným. Jediný lék proti němu jest humor, tedy resignace, která se dovede usmívati. Ale té není schopen každý.

V úsudcích Arbesových zejmena tam, kde se dotýká našich socialních poměrů souvěkých, jest vůbec mnoho pravdy, často perné. Kdož by s ním nesouhlasil, když praví rozhořčen: „Což platno volati: ‚My jsme intelligence!‘ když ve vlastním našem kruhu nejpovrchnější dryáčníci, lidé spustlí a nemravní vedou mnohdy hlavní slovo, a vše, co nemá expansivnosti surové nadutosti, dusí a ničí — když možno takměř u prahu každého z nás co den viděti plazící se bídu, kterak ohlodává kosti proletariatu — když tisícové v krvavých bojích popouštějí uzdu své zvířeckosti a hynou za naše sobecké choutky. . . Intelligence, která se takto osvědčuje, která ze svého středu ni zjevného dryáčnictví nevypudila, která na vzdor svým nesčetným prostředkům ani nejkřiklavější bídy proletariatu nezmírnila, která na vzdor své ohromné moci, jakéž byla nabyla, ni nejnespravedlivějších bojů nezamezila — intelligence tohoto druhu nemůže činiti nároků na jméno, které přísluší elitě společnosti lidské. . .“ Rovněž zajímavé jako oprávněné a při tom zcela moderní je to, co Arbes praví o smrti: „Smrtí i za našich dob rovněž tak usmíříš, jako učiníš zadost spravedlnosti — a přece není a nemůže býti smrt ani odplatou, aniž trestem, nýbrž jest a zůstane na vždy prostým ukončením života. Podtrhněte tradicionelní tuto basis smrti mravouce a umění, postavte na místo různých těch názorů o smrti názor nejpřirozenější a spůsobil jste jednu z největších duševních revolucí, která kdy lidského ducha k další činnosti osvěžila a vzpružila!“

Již tyto dvě malé ukázky stačí, aby zjevným se stalo, že „Ethiopská lilie“ nenáleží v řadu prací, vypočtených pro pouhou zábavu a vyrostlých z pouhé umělecké kaprice. Je v ní přemnohé těžké myšlenkové zrno, které uzrává v duši teprve během dlouhých let a působením četných zkušeností. Přátelé duchaplné četby naleznou v „Ethiopské lilii“ knihu milou i zajímavou. Českému čtenářstvu lze ji srdečně doporučiti.

Fr. Kvapil.

Gedichte von Jaroslav Vrchlický. Autorisirte Uibersetzung von *Edmund Grün.* Pod tímto nadpisem vyšla právě v Lipsku nákladem Ed. Wartiga (Arnošta Hoppe) vkusně upravená kniha, seznamující německé obecenstvo s řadou prací našeho největšího básníka. Ovšem celou, mnohostrannou básnickou individualitu Vrchlického nepozná čtenář německý ze sbírky, obsahující „Satanellu“, řadu jiných menších básní z různých sbírek, pak arabesku „Růže“; ale již ukázka tato zajisté dostačí, aby se zjevila cizímu obecenstvu geniální síla a hloubka této poesie. Nemalou zásluhu o to ma překladatel, který podjal se svého úkolu s nevšední pietou a podal básně Vrchlického

v bezvadném rouše německém, snaže se zároveň přilnouti všude co nejtěsněji k myšlence a formě originálu.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše Bedřich Katzer.

(Pokračování.)

Velice zajímavé pokusy byly podniknuty na vyšetření *citlivosti oka pro jemné rozdíly barev.* Jest nápadno, jak nepatrné množství některých barviv stačí ku znatelnému zbarvení velikého kvanta bílé hmoty. Zvláště jemných rozdílů barevných dosíci lze pomísením bílého prášku s práškem rozličných barviv, kteréhož způsobu upotřebil *E. L. Nichols*, aby vyzkoumal, jak daleko citlivost oka při rozpoznávání odstínů barevných sahá. Jako bílé hmoty užil jemného prášku uhličitanu hořečnatého, jako barviv prášku miniového (červeného), chromanu olovnatého (žlutého), zeleni chromové a modři ultramarinové. Odstíny barevné docíleny tím, že jisté množství bílého prášku pomíseno se stejným množstvím barviva, směs rozdělena na dva díly a jeden z nich opět pomísen se stejným množstvím bílého prášku; směs tato zase byla rozdělena na dva díly a jeden z nich opětně smíchán se stejným množstvím bílého prášku, v čem pokračováno tak dlouho, až konečně směs od dokonalé běli rozpoznati se nedala. Takto získané barevné prášky byly uzavřeny do lahviček z jasného čirého skla, tyto pomíchány všelijak, načež osobám, jichžto rozpoznávavost pro odstíny barevné zkoumati se měla, uloženo, aby lahvice urovnaly do řad a sice podle barev: červené, žluté, zelené a modré, a postupně v každé řadě podle intensity. — Co prvního, totiž *rozlišování barev* se dotýče, ustanoveno na 54 osobách, že *muži* rozeznali ještě barvy, když ve 100,000.000 objemech běli bylo namícháno 15·9 červeni, 17·3 žluti, 817·7 zeleni a 148·5 objemů modři: a *ženy*, když ve sto millionech objemech bylo obsaženo nejméně 59·8 objemů červeni, 33·2 obj. žluti, 913·6 obj. zeleni a 108·1 obj. modři. Z toho vyplývá překvapující výsledek, že mužské oko pro červeň, žluť a zeleň, ženské oko pro modř jest citlivější. Dále, že jemné množství zeleni vůbec velmi obtížně se pozná. Citlivost jednotlivých osob při tom byla velice proměnlivá. Na př. 8 z oněch 54 osob poznalo žluté zabarvení, i když ve 100,000.000 částech běli jen 3 části pigmentu byly namíchány. — Pokud pak *rozlišení odstínů jednotlivých barev* se dotýče, ustanovena schopnost k tomu počtem správně v řádě umístněných lahviček a sice v procentech, takže 100 znamená sestavení celé řady bez chyby. I shledáno, že hodnoty citlivosti této činí u *mužů* pro červeň 86·86, žluť 87·16, zeleň 92·81, modř 78·13, u *žen* pro červeň 90·81, žluť 93·24, zeleň 98·28, modř 82·92. Z těchto čísel jde, že ženy, které nepatrné množství barviva obtížněji poznávají, velmi lehce rozlišují odstíny barev, a dále, že odstíny zeleni rozpoznávají se vůbec nejsnadněji, ačkoli jest třeba (dle hořejšího) nejvíc pigmentu, aby tato barva zůstala oku poznatelnou. (Amer. Journ. of Scienc. XXX., July 1885, pag. 37.)

(Dokončení.)

